COLLEEN
McCULLOUGHOVÁ

PRVNÍ MUŽ ŘÍMA

COLLEEN
McCULLOUGHOVÁ

PRVNÍ MUŽ ŘÍMA

IKAR

Colleen McCullough

First Man in Rome

Copyright © 1990 by Colleen McCullough
Translation © 1994 by Vladimír Svoboda
Jacket illustration © 1994 by Igor Piačka
Jacket design © 1994 by Viera Fabianová
Czech edition © 1994 by Ikar

ISBN 80-58530-12-4 (Ikar Praha)
ISBN 80-7176-080-3 (Knižní klub Praha)

Čtenáře s klasickým vzděláním prosí autorka o shovívavost s těmi jmény a slovy, která se v knize objevují v tvarech neodpovídajících přísným pravidlům latinské gramatiky. Záměrem bylo usnadnit čtení i těm, kdo zatím neměli možnost blíže se seznámit s latinou.

A ještě několik informací na pomoc čtenářům: k ujasnění, jak vlastně vyhlížel antický Řím, byly do knihy zařazeny některé mapky a ilustrace. Jejich přehled a rozmístění jsou uvedeny na straně 6. Na straně 621 naleznete kromě toho seznam hlavních postav knihy. Autorčina poznámka je na straně 538. A pokud se budete zajímat o další historické okolnosti *Prvního muže Říma*, hledejte je ve slovníčku latinských slov a méně obvyklých pojmů, který pod názvem *Glosář* začíná na straně 540

Věnováno
s láskou a vděčností
Fredericku T. Masonovi,
drahému příteli, skvělému kolegovi
a člověku se ctí v těle.

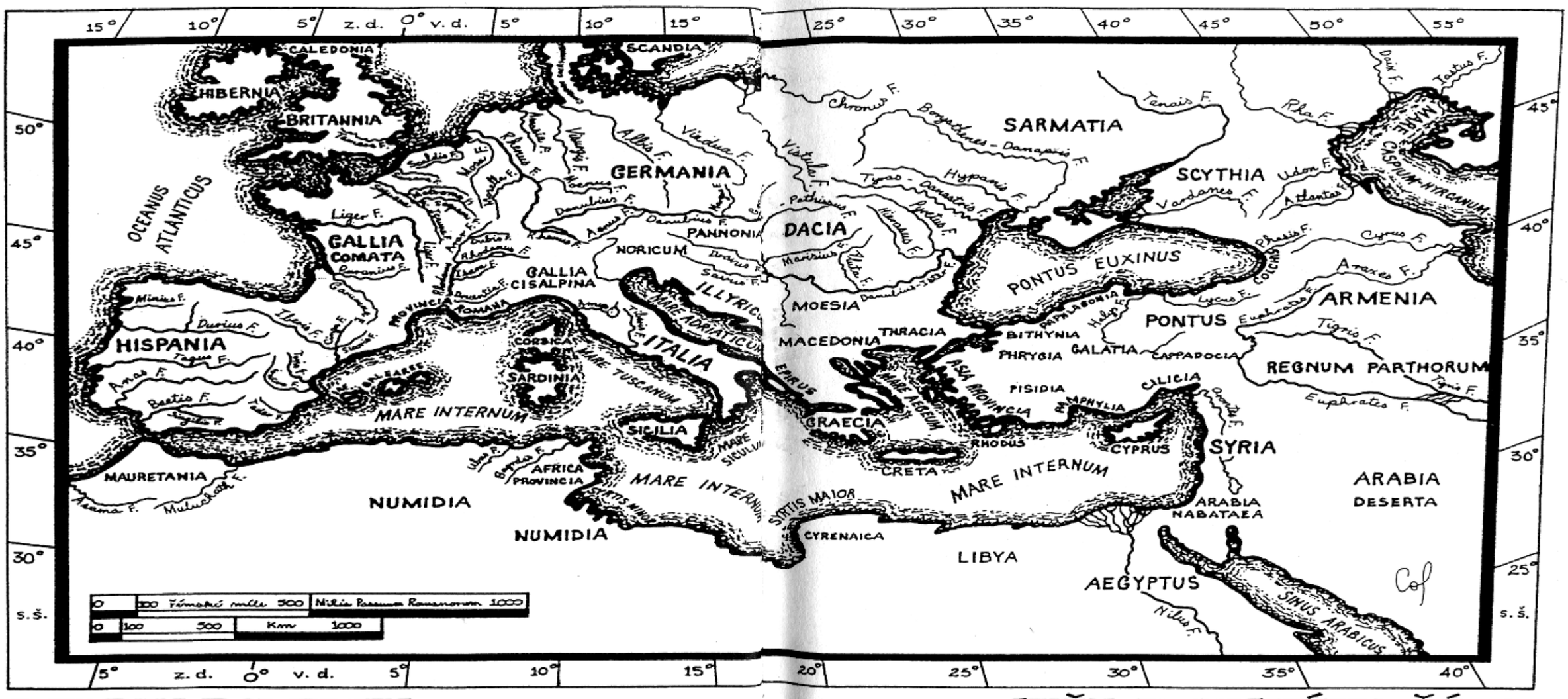
MAPY A ILUSTRACE

MAPY

Mundus Romanus – Svět antického Říma	7
Roma Urbs – Město Řím	9
Pars Media Romae	13
Italia, Gallia Cisalpina	105
Gallia Comata et Provincia Romana	208
Afrika	225
Afrika a Středomoří v době Gaia Maria	243-244
Tažení germánských kmenů	401
Vpád Germánů do Itálie	406

KRESBY

Gaius Marius	14
Gaius Julius Caesar	16
Lucius Cornelius Sulla	116
Quintus Caecilius Metellus Numidicus	156
Quintus Sertorius	191
Publius Rutilius Rufus	215
Aurelia	240
Aureliina insula	274
Dům Marka Livia Drusa	282
Quintus Lutatius Catulus Caesar	332
Marcus Aemilius Scaurus	454
Římští úředníci	579
Caesarova jídelna	612

MUNDUS ROMANUS

SVĚT ANTICKÉHO ŘÍMA

ROMA URBS
MĚSTO ŘÍM

kolem r. 30 př. n. 1.

L E G E N D A K M A P C E

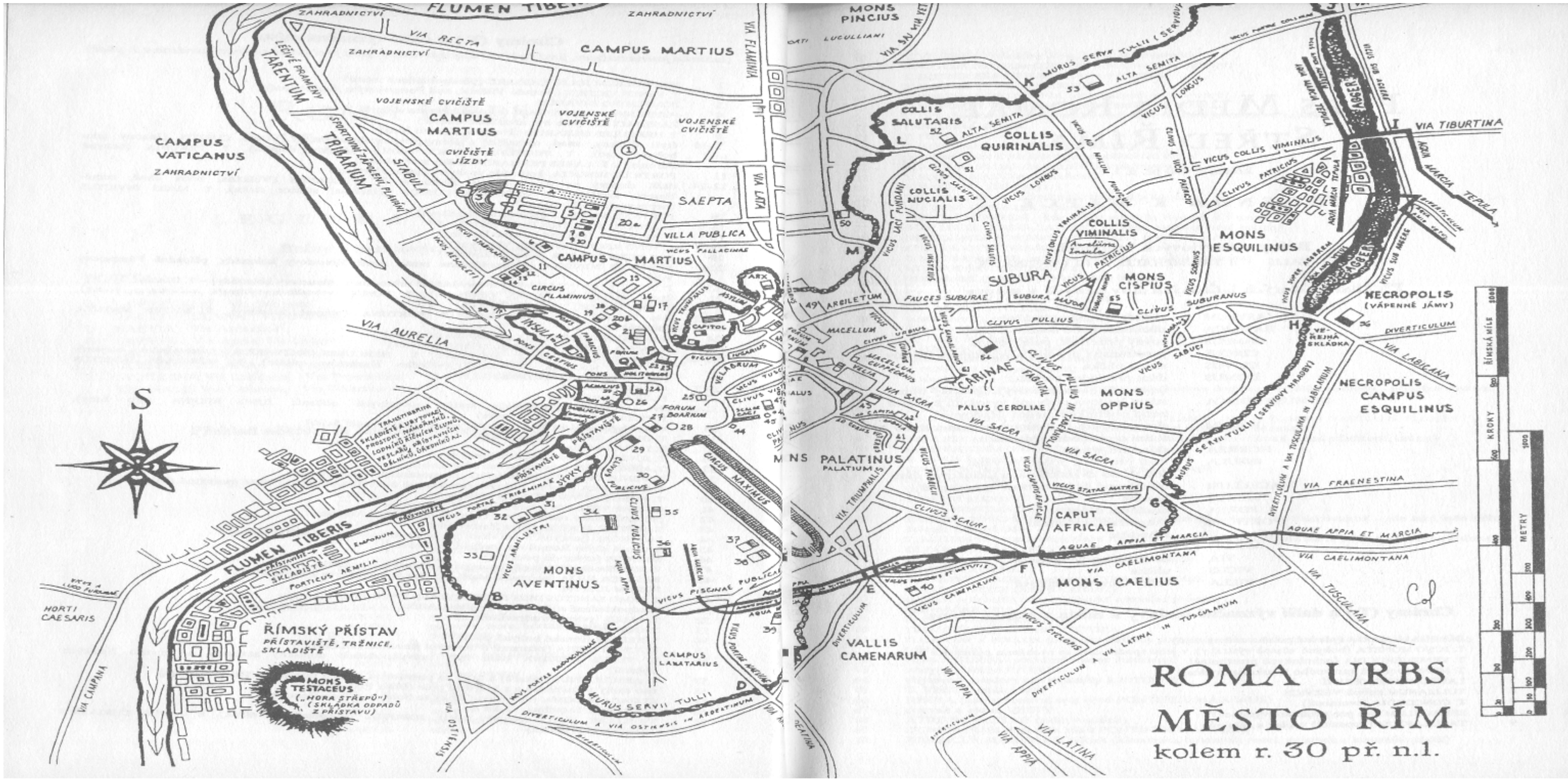
Brány v Serviových hradbách

PORTA:

A TRIGEMINA římský přístav
B LAVERNALIS Via Ostiensis
C RAUDUSCULANA Via Ostiensis
D NAEVIA Via Ardeatina
E CAPENA Via Appia, Via Latina
F CAELIMONTANA Via Tusculana
G QUERQUETULANA Via Praenestina
H ESQUILINA Via Labicana, Via Praenestina
I VIMINALIS Via Collatina, Via Tiburtina
J COLLINA Via Nomentana
K QUIRINALIS Via Salaria Vetus
L SALUTARIS Via Flaminia
M SANQUALIS Via Lata, Campus Martius
N FONTINALIS Campus Martius
O TRIUMPHALIS jen pro triumfální průvody
P CARMENTALIS Circus Flaminius
Q FLUMENTANA Circus Flaminius

Překlad některých latinských slov užitých v mapce

AGGER	dvojitá hradba Esquilina
AQUA	vodovod, nadzemní nebo podzemní
BASILICA	obchodní nebo soudní budova
CAMPUS	pole, rovina
CIRCUS	prostranství pro vozatajské závody
CUVUS	strmá ulice
CLOACA	stoka
COLUS	pahorek
DIVERTICULUM	okružní ulice propojující hlavní třídy
EMPORIUM	tržnice
FAUCES	průchod
FLUMEN	řeka
FORUM	náměstí, středisko veřejného života
HORU	zahrady
MACELLUM	tržiště
MAIOR, MAJOR	vetší, starší
MAXIMUS, MAXIMA	největší
MINOR	menší, mladší
MONS	pahorek, hora, horský hřeben
NECROPOLIS	pohřebiště
NOVUS, NOVA	nový, nová
PALUS	bažina s vodními prameny
PONS	most
SAEPTA	volební prostor
SCALAE	schodiště
TEMPLUM	chrám, svatyně
VALLIS	údolí
VETUS	starý
VIA	hlavní ulice nebo silnice
VICUS	ulička

FLUMEN TIBERIS
CAMPUS MARTIUS
CAMPUS VATICANUS
ZAHRADNICTVÍ
VIA RECTA
VIA FLAMINIA
VIA LATA
VOJENSKÉ CVIČIŠTĚ
CVIČIŠTĚ JÍZDY
LÉČIVÉ PRAMENY
TARENTUM
SPORTOVNÍ ZAŘÍZENÍ, PLAVÁRNA
TRIBARIUM
STABULA
SAEPTA
VILLA PUBLICA
CIRCUS FLAMINIUS
VIA AURELIA
INSULA
CAPITOL
VELABRUM
FORUM BOARIUM
PŘÍSTAVIŠTĚ
TRANSTIBERINA
SKLADIŠTĚ A UBYTOVACÍ PROSTORY NAMÍSTNÍCH LODNÍKŮ ŘÍČNÍCH ŽLUNĚ, VESLAŘŮ, PŘÍSTAVNÍCH DĚLNÍKŮ, ŘÁDOVNÍKŮ AJ.
CIRCUS MAXIMUS
MONS AVENTINUS
PORTICUS AEMILIA
EMPORIUM
SKLADIŠTĚ
HORTI CAESARIS
VIA CAMPANA
ŘÍMSKÝ PŘÍSTAV
PŘÍSTAVIŠTĚ, TRŽNICE, SKLADIŠTĚ
MONS TESTACEUS
(„HORA ŠTĚPŮ")
(SKLÁDKA ODPADŮ Z PŘÍSTAVU)
CAMPUS LANATARIUS
MURUS SERVII TULLII
DIVERTICULUM A VIA OSTIENSIS IN ARDEATINUM
MONS PINCIUS
HORTI LUCULLIANI
VIA SALARIA VETUS
MURUS SERVII TULLII (SERVIOVY HRADBY)
COLLIS SALUTARIS
ALTA SEMITA
COLLIS QUIRINALIS
COLLIS NUCIALIS
COLLIS VIMINALIS
MONS ESQUILINUS
SUBURA
MONS CISPIUS
ARBILETUM
FAUCES SUBURAE
CLIVUS PULLIUS
SUBURANUS
NECROPOLIS (VÁPENNÉ JÁMY)
DIVERTICULUM
VE-ŘEJNÁ SKLÁDKA
VIA LABICANA
NECROPOLIS CAMPUS ESQUILINUS
MACELLUM
CARINAE
PALUS CEROLIAE
MONS OPPIUS
VIA SACRA
MONS PALATINUS
PALATIUM
CAPUT AFRICAE
VIA FRAENESTINA
AQUAE APPIA ET MARCIA
VIA CAELIMONTANA
MONS CAELIUS
VALLIS CAMENARUM
VIA APPIA
VIA LATINA
VIA TIBURTINA
AQUA ANIENE TEPULA
AGGER
ROMA URBS
MĚSTO ŘÍM
kolem r. 30 př. n.l.
ŘÍMSKÁ MÍLE
KROKY
METRY

STŘED ŘÍMA
PARS MEDIA ROMAE

kolem r. 100 př. n. l.

L E G E N D A K M A P C E

Brány v Serviových hradbách

I CARMENTALIS II TRIUMPHALIS III FONTONALIS

Překlad některých latinských slov užitých v mapce

ASYLUM	posvátné místo, útočiště
BASILICA	obchodní nebo soudní budova
CAMPUS	rovný pozemek, pole, rovina
CIRCUS	prostranství pro hry a vozatajské závody
CUVUS	strmá ulička
DOMUS	dům pro jednu rodinu (zpravidla jednopatrový), „panský dům“
DOMUS PUBLICA	státní budova obývaná vysokým knězem nebo obětníkem, jejich úřadovna
FORUM	shromaždiště pod širým nebem určené pro státní a obchodní jednání
HORREA	skladiště, sýpka
INSULA	dům pro větší počet obyvatel (od tří do dvanácti pater), činžovní dům
MACELLUM	tržiště pod širým nebem nebo kryté
MURUS	hradba
PORTA	hradební brána
PORTICUS	sloupořadí, kolonáda
SCALLAE	schodiště
VALLIS	údolí
VIA	hlavní ulice nebo cesta
VICUS	ulička
VILLA	velký dům na venkově

Chrámy (T.) a další význačné budovy a místa v centru Říma

1 DŮM GAIA MARIA (přesná poloha známa není)
2 T. JUNO MONETA (bohyně včasné výstrahy); v jeho spodní části se nacházela mincovna
3 T. VENUS ERUCINA (ochránkyně prostitutek)
4 T. MENS (bohyně správného římského myšlení)
5 LAUTUMIJSKÉ VĚZENÍ
6 TULLIANUM neboli VĚZNICE
7 T. CONCORDIA (svornosti)
8 SENACULUM (síň pro přijímání vyslanců)
9 TABULARIUM (depozitář zápisů a zákonů)

Chrámy (T.) a další význačná místa

(latinská jména božstev, jimi byly chrámy zasvěceny, jsou pro srozumitelnost uvedena v 1. pádě)

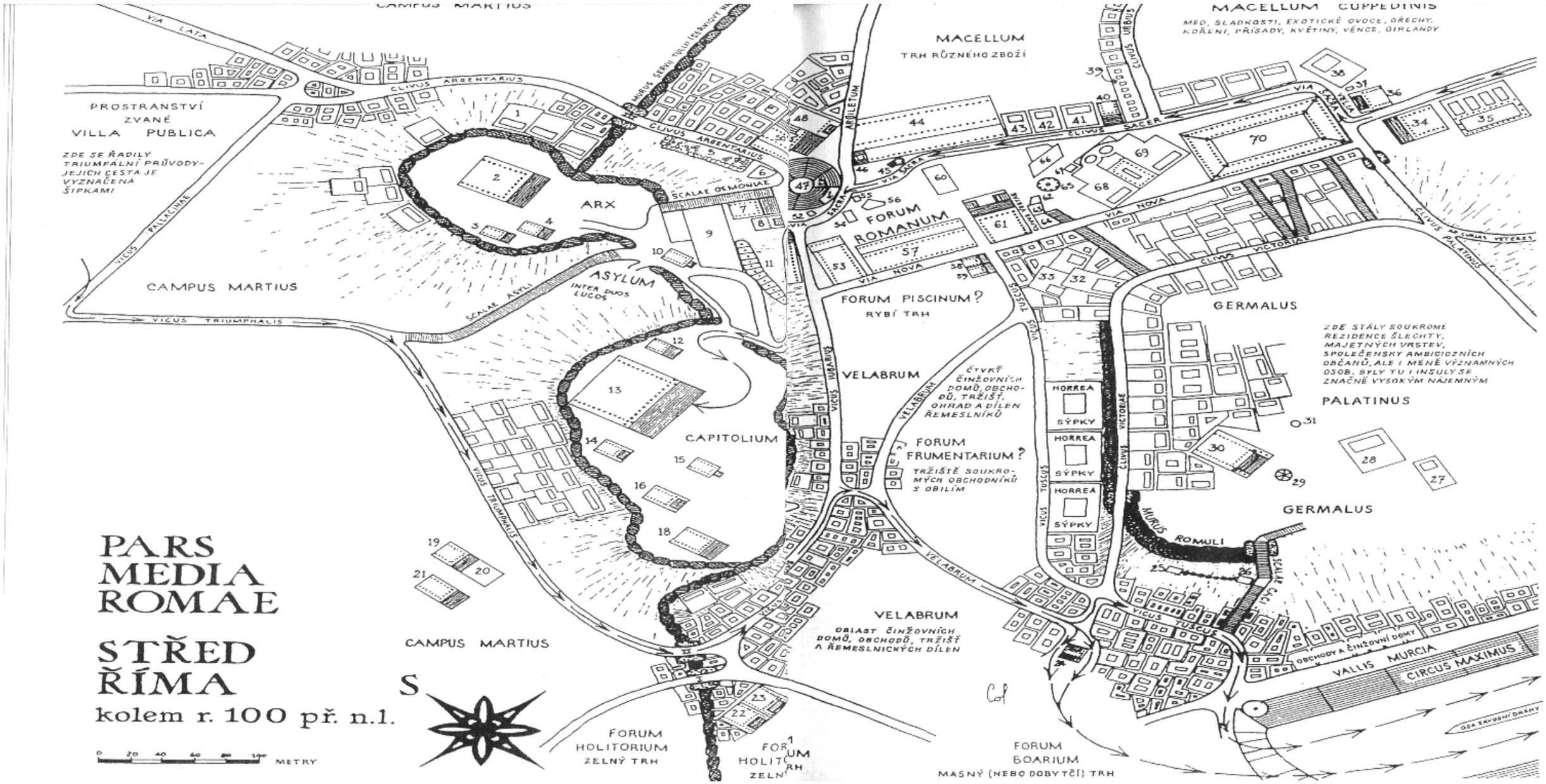
1 MAUZOLEUM JULIŮ CAESARŮ (předpokládané místo)
2 T. VENUS VICTRIX (Venuše Vítězné, nad Pompejovým Auditoriem)
3 POMPEJOVO DIVADLO
4 POMPEJOVO SLOUPOŘADÍ (s kolonádou sta sloupů)
5 ZASEDACÍ SÍŇ (kde byl zavražděn Caesar)
6 T. HERCULES MUSARUM (Herkula a devíti Múz)
7-10 čtyři chrámy, snad sousedící s Pompejovým divadlem: T. JUNO CURITIS (Junony jako bohyně rad), T. FORTUNA HUISCE DIEI (Štěstěny dneška), T. FERONIA (bohyně Feronie) a T. LARES PERMARINI (Lárů mořeplavců)
11 PORTICUS MINUCIA. kolonáda ve čtvrti Circus Flaminius
12-14 další chrámy ve čtvrti Circus Flaminius: T. VULCANUS (Vulkána, boha ohně, zemětřesení, kovářů), T. HERCULES CUSTOS (Herkula, strážce cirku), T. MARS INVICTUS (nepřemožitelného Marta)
15 PORTICUS METELLI (kolonáda Metellova)
16 T. APOLLO SOSIANUS (boha lékařů)
17 T. BELLONA (válečné bohyně Bellony)
18 T. JUNO REGINA (Junony Vládkyně)
19 T. JUPITER STATOR (Jova Zastavitele)
20a PORTICUS MINUCIA (předpokládané místo nové Minuciovy kolonády, případně Pompejovy vily)
20b PORTICUS MINUCIA (další předpokládané místo nové Minuciovy kolonády) – T. DIANA
21 čtyři chrámy: T. PIETAS (zbožnosti), T. JANUS (vchodů i východů, začátku a konce), T.SPES (naděje), T. JUNO SOSPITA
22-23 dva chrámy spřízněných kultů: T. FORTUNA (bohyně Štěstěny), T. MATER MATUTA (mateřství)
24 T. PORTUNUS (přístavů a přístavního obchodu)
25 T. JANUS (vchodů i východů, začátku a konce)
26-28 tři svatyně k poctě Herkulovi: T. HERCULES OLIVARIUS (obchodníků olejem), T. ARA MAXIMA HERCULUS (velkého Herkulova oltáře), T. HERCULES INVICTUS (nepřemožitelného Herkula)
29 T. CERES (štědrosti)
30 T. FLORA (rostlinstva)
31-32 dva chrámy spřízněných kultů svobodných občanů: JUNO REGINA (pro ženy), JUPITER LIBERTAS (pro muže)
33 svatyně ARMILUSTRIUM (Marta, očisty zbraní, kněží Saliů)
34 T. DIANA (ochránkyně otroků)
35 T. LUNA (měsíce)
36 T. JUVENTAS (dospívajících jinochů)
37 T. MERCURIUS (obchodu – středisko obchodního cechu)
38 T. VENUS OBSEQUENS (ochránkyně prostitutek a cizoložníků)
39 T. BONA DEA (Dobré Bohyně, ochránkyně žen), T. SAXUM SACRUM (posvátné skály)
40 T. HONOS ET VIRTUS (cti a zdatnosti)
41 CURIAE VETERES (staré sněmovní prostory)
42 předpokládané rodiště Gaia Octavia, pozdějšího Augusta
43 T. JUPITER STATOR (Jova Zastavitele)
44 LUPERCAL (jeskyně, v níž vlčice kojila svým mlékem Romula a Rema)
45 kruhová chýše Romulova (pečlivě uchovávaná)
46 MUNDUS (otvor do podsvětí)
47 T. MAGNA MATER (velkého asijského ženského božstva)

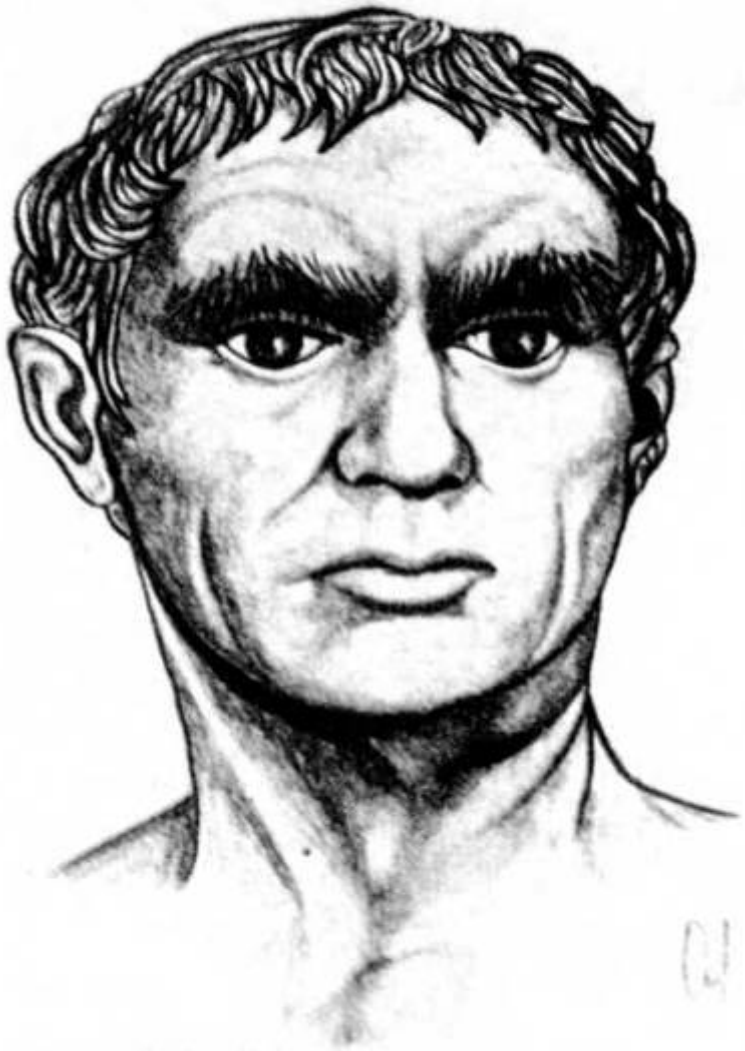
48 BASILICA JULIA (nahradila starší baziliky Semproniovu a Opimiovu)
49 FORUM JULIUM
50 T. SEMO SANCTUS DIUS FIDIUS (přísahy a smlouvy)
51 předpokládané sídlo Tita Pomponia Attika
52 T. SALUS (pevného zdraví, blaha)
53 T. QUIRINUS
54 T. TELLUS (římské bohyně půdy)
55 T. JUNO LUCINA (záznamů o narození římských občanů)
56 T. VENUS LIBITINA (tam byly pravděpodobně umístěny záznamy o úmrtích římských občanů)
57 T. AESCULAPIUS (lékařů) a LOĎ na posvátném okrsku tiberské INSULY (ostrova)
58 ústí stoky z Quirinalu a z Martova pole (říčka Petronia)
59 CLOACA MAXIMA (ústí hlavní stoky ze Subury a Fora Romana)
60 ústí stoky z Esquilina, Cirku aj.
61 TIGILLUM (jho), svatyně JUNO SORORIA (dospívajících dívek) a JANUS CURIATIUS (dospívajících hochů)

PARS MEDIA ROMAE

STŘED ŘÍMA

kolem r. 100 př. n.l.

GAIUS MARIUS

ROK PRVÝ

(110. PŘ. N. L.)
KDY ÚŘAD KONSULŮ ZASTÁVALI

MARCUS MINUCIUS RUFUS
A
SPURIUS POSTUMIUS ALBINUS

GAIUS JULIUS CAESAR

Gaia Julia Caesara ani jeho syny nepoutal k novým konsulům žádný osobní vztah, takže se prostě vmísili do davu, který se řadil nedaleko jejich domu, do průvodu staršího z konsulů Marka Minucia Rufa. Oba konsulové bydleli na Palatinu, ale dům mladšího z nich, Spuria Postumia Albina, stál přece jen v sousedství o poznání luxusnějším. Šuškalo se, že Albinovy dluhy narostly závratným tempem, a nebylo by ovšem divu, neboť taková už je cena konsulátu.

Gaia Julia Caesara břemeno zadlužení spojené s výstupem po politickém žebříčku nemusilo nijak trápit; a nebylo ani pravděpodobné, že by si takové starosti měli vbrzku připouštět jeho synové. Bylo tomu už čtyři sta let, co se na slonovinové kurulské křeslo posadil poslední z rodu Juliů, co někdo z Juliů dokázal dát nějak dohromady potřebný obnos. Juliovští předci se honosili původem tak vznešeným a tak nadpozemským, že je příležitost naplnit trochu rodinnou pokladnici generaci za generací nutně míjela; na konci každého z oněch čtyř století Juliové jen shledávali, že jsou stále chudší a chudší. Konsul? Absurdní představa! Prétor, nejbližší úřední stupeň pod hodností konsula? Vyloučená věc! Nikoli, jediným údělem všech Juliů, včetně oné rodinné větve zvané podle jejich bohaté a husté kštice Caesarové, bylo v současnosti místečko někde v zadních řadách senátu.

Takže tedy toga, kterou Gaiovi Juliovi Caesarovi jeho osobní sluha přehodil přes levé rameno, ovinul kolem těla a zavěsil na levé předloktí, byla prostá bílá toga člověka, který nikdy v životě neaspiroval na kurulské slonovinové křeslo vysokých hodností. Jen tmavočervenými střevíci, železným senátorským prstenem a pětipalcovým rudým pruhem na pravém rameni se odlišoval od svých synů, Sexta a Gaia, kteří šli obuti do obyčejných sandálů, na prstě prostý pečetní prstýnek a na tunikách tenký purpurový pruh jezdců.

Nezačalo ještě ani svítat, ale přesto bylo třeba drobnými úkony obřadně přivítat nový den. Kratičká modlitba, obětování hrudky soli bůžkům domu v jejich svatyni v atriu, a pak, jakmile dveřník ve službě ohlásil, že už vidí, jak se s kopce dolů blíží pochodně, vzdát ještě úctu Janusovi Patulciovi, bohu střežícímu šťastné otevírání dveří.

Do úzké uličky dlážděné kočičími hlavami vyšel otec ještě společně se syny, tam se pak rozdělili. Zatímco oba mladí mužové se zařadili mezi jezdce kráčející v průvodu před starším z nových konsulů, Gaius Julius Caesar vyčkal, až kolem něho Marcus Minucius Rufus, obklopený liktory, projde a pak vklouzl mezi senátory, kteří šli za ním.

Poctu Janusovi Clusiviovi, bohu odpovědnému za zavírání vrat, složila Marcia. Marcia pak také rozeslala zívající služebnictvo po jejich povinnostech. Teď, když měla mužské z domu, mohla se konečně i ona sama nachystat na cestu. Kde má děvčata? Smích zaléhající sem z nevelké místnůstky, kterou si dívky vyhradily za svou, byl jednoznačnou odpovědí; obě její dcery, obě Julie, se usadily v pokojíku a pochutnávaly si teď na chlebu tence potřeném medem. Docela pěkná děvčata to jsou, říkala si.

Odjakživa se říkalo, že s každou Julií přichází na svět poklad, neboť všechny Julie měly vzácný a šťastný dar učinit své životní partnery šťastnými. A tyhle dvě mladičké Julie slibovaly, že rodinná tradice bude naplněna.

Julii starší, *major*, bylo už téměř osmnáct. Byla vytáhlá, obdařená důstojnou vážností, světlé vlasy s lehce bronzovým nádechem měla svázány na šíji do uzlu a hleděla do světa velkýma šedýma, pozornýma, ale přesto mírnýma očima. Intelekt a rozvážnost z ní přímo vyzařovaly.

Julia *minor* – říkalo se jí Julilla – byla sotva šestnáctiletá. Jako poslední dítě v rodině nebyla právě nejvítanějším přírůstkem, dokud nepovyrostla natolik, aby dokázala okouzlit a obměkčit nejen máti, ale i otce a své tři starší sourozence. Celá její bytost jako by chutnala a

voněla po medu. Pleť, vlasy, oči – ze všeho zářily vlahé odstíny jantaru. To ona se teď tak rozesmála. Julilla se ostatně chichotala pořád. Smíšek a neposeda, po nějaké vážnosti ani stopa.

„Tak co, jste hotové?“ zeptala se jich matka.

Nacpaly si lepkavý chléb do pusy, trochu si opláchly prsty v míse s vodou, otřely si je rouškou a pak vyšly za Marcií z místnosti.

„Zebe to,“ řekla matka a brala služce z náruče teplé vlněné pláštěnky. Staromódní, nevzhledné.

Obě dívky se trochu zakabonily, ale střežily se nějak vzpouzet; trpělivě se do nich nechaly zachumlat, až vyhlížely jako housenky v zámotku a z huňatého domácího sukna jim sotva koukaly tvářičky. Marcia, sama stejně zavrtaná do houně, seřadila svůj malý průvod dcer a doprovázejícího služebnictva a vyvedla ho ven na ulici.

Žili tu v tomhle skromném domě na palatinském Germalu od dob, kdy ho otec Sextus věnoval svému mladšímu synovi Gaiovi společně s pěti sty jitry dobré půdy mezi Bovillami a Aricií – majetek postačující právě k tomu, aby si Gaius udržel místo v senátu. Žel nikoli už k tomu, aby se dokázal prodrat na některou z vyšších příček *cursu honorum,* vedoucího k prétorským a konsulským hodnostem.

Otec Sextus měl dva syny a nedokázal se s žádným z nich rozloučit; trochu sobecký postoj, jelikož to znamenalo, že jeho majetek – již tak nevelký, neboť i on měl stejně sentimentálního tatínka a jednoho mladšího bratra, jehož bylo rovněž třeba zaopatřit – se musel dělit mezi Sexta, jeho staršího syna, a Gaia, mladšího syna. Znamenalo to, že po tomto dělení majetku se už pak žádný z jeho synů nemohl ucházet o funkci prétora a konsula.

Bratr Sextus nebyl tak přecitlivělý jako otec Sextus; a měl pravdu! Se svou ženou Popillií přivedli na svět tři syny – neúnosné břemeno pro senátorskou rodinu. Sebral tedy všechnu sílu, vzdal se nejstaršího z nich a předal ho k adopci bezdětnému Quintovi Lutatiovi Catulovi, čímž se domohl majetku nejen on sám, ale zajistil budoucí bohatství také nejstaršímu synovi. Osvojitel, stařičký Catulus, byl až pohádkově zámožný a byl přímo nadšen, když mohl složit nemalou sumu za příležitost získat chlapce z patricijského rodu, vynikajícího zevnějšku a s dostatečně chytrou hlavou navíc. Peníze, které za chlapce přijal bratr Sextus – jeho vlastní pokrevní otec – pak byly pečlivě investovány do pozemků a do majetku ve městě, takže poskytovaly záruku, že zajistí oběma mladším synům bratra Sexta dostatečný příjem, aby se jednou mohli ucházet o vyšší úřady.

Takovéto sebezapření bylo v Sextově rodu dosti výjimečným jevem; ostatní Juliové Caesarové byli zatíženi sentimentálním postojem k problémům, které s sebou nese nadbytečný počet synů; nedokázali se zmužile rozhodnout odevzdat některého ze svých mužských potomků k osvojení a postarat se zároveň, aby se jejich zbývající děti domohly peněz výhodným sňatkem. A tak se někdejší rozsáhlé juliovské pozemkové državy století za stoletím tenčily, drolily se postupně na stále menší a menší dílce, aby bylo možno uspokojit dva anebo i tři syny, a některé byly i rozprodávány, aby bylo na věno pro dcery.

Přesně takovým Juliem Caesarem byl i Marciin manžel – otec, jenž se v dětech přímo viděl, pyšný na své syny a nadmíru povolný vůči svým dcerám, než aby dokázal uvažovat s pravým římským chladným rozumem. Staršího ze synů bylo už dávno třeba dát někomu k adopci a obě děvčata měl už před lety zasnoubit s bohatými muži; i mladšímu synovi měl zavčas vyhlédnout zámožnou nevěstu. K politické kariéře přece vedou jen a jen peníze. Patricijská krev sama o sobě byla už dlouho jen na obtíž.

N o v o r o č n í d e n nevěstil nic dobrého. Byla zima, dlažba z ohlazených kostek byla kluzká drobným mrholením, které před sebou hnal studený vichr spolu se zatuchlým pachem starého spáleniště. Rozbřesk se opožďoval, chybělo mu sluníčko, byl to přesně ten z římských svátků, jaké většina prostých lidí raději trávila ve dvou na slamnících odvěkou hrou na schovávanou, které přezdívali *Kdejeptáček?*

Pokud by ovšem bývalo hezky, byly by všechny ulice zcela zaplněny tlačenicí lidí

nejrůznějších vrstev, hrnoucích se na oblíbená vyhlídková místa, odkud se dala sledovat ta sláva na Foru Romanu a na Kapitolu; ale takhle Marcia i s dcerami volně procházela uličkami, aniž muselo doprovodné služebnictvo užít hrubé síly, aby razilo dámám cestu.

Ulička, kde stál dům Gaia Julia Caesara, ústila do třídy Clivus Victoriae, nedaleko nad prastarou bránou Porta Romulana v původních hradbách Palatina, postavených z obrovských balvanů ještě samotným Romulem, na kterých mezitím vyrostly nejrůznější přístavby a do nichž už po šest století zástupy poutníků vyrývaly své iniciály. Skupinka žen odbočila doprava, vzhůru po Clivus Victoriae, až k nároží, odkud palatinský Germalus shlížel dolů na Forum Romanum, a po pěti minutách chůze konečně dospěla na místečko, odkud byl výhled nejlepší.

Ještě před dvanácti lety tam stával jeden z nejkrásnějších domů v Římě. Dnes už po něm nebylo ani památky, jen tu a tam z něho zbýval kámen zarostlý v trávě. Pohled odtud byl nádherný; z místa, kam služebnictvo rozestavilo pro Marcii a pro obě Julie polní židličky, měly ženy volný rozhled na Forum Romanum a na Kapitol, až po hustě zastavěné svahy Subury, které lemovaly kopcovitý obzor na severu města.

„Už jsi o tom slyšela?“ zeptala se Caecilia, manželka bankéře a obchodníka Tita Pomponia. Byla ve vysokém stupni těhotenství a posedávala poblíž se svou tetou Pilií; bydleli o dvě ulice níže pod Caesarovými.

„Ne, co se děje?“ zeptala se Marcia a naklonila se k ní.

„Konsulové a kněží i augurové začali hned po půlnoci, aby měli jistotu, že dokončí všechny obřady a modlitby včas –“

„Ale to je přece vždycky tak,“ přerušila ji Marcia. „Protože kdyby se spletli nebo přeřekli, tak musejí začít znova pěkně od začátku.“

„To já taky vím, tak hloupá přece nejsem!“ řekla Caecilia popuzeně, dotčena tím, že ji prétorova dcera odkazuje do patřičných mezí. „Jenže – oni se totiž ani nespletli, ani nepřeřekli! Zato věštby nedopadly dobře! Pětkrát se zablesklo zprava, a přímo v augurské síni zakřičela sova, jako by ji podřezával. A teď ještě tohle počasí – to asi nebude moc dobrý rok, ani to nebudou moc dobří konsulové.“

„To bych ti byla mohla klidně povědět i bez blesků a bez sovích skřeků,“ řekla Marcia, jejíž otec se sice nedožil konsulského úřadu, ale jako praetor urbanus postavil velký akvadukt, jenž přiváděl do Říma hojnost čerstvé vody, a zasloužil se tak o svou trvale svěží památku jako jeden z nejlepších úředníků v historii města. „Výběr nebyl valný, a navíc ještě voliči z toho mála vybrali opravdu to nejhorší. Marcus Minucius Rufus by snad ušel, ale Spurius Postumius Albinus? Do těch nikdy nic nebylo.“

„Do koho?“ zeptala se Caecilie, které nebylo shůry příliš dáno.

„Do celého toho klanu Postumiů Albinů,“ řekla Marcia a střelila očima po dcerách, aby se přesvědčila, že je s nimi všechno v pořádku; děvčata před chvílí postřehla čtyři holčiny z rodin Claudiů Pulchrů – taková rodina, kde bývaly všelijaké poměry! Jenže všechny ty dívky, jak tam teď spolu seděly na parcele Flaccova domu, spolu chodívaly do školy ještě jako děti, a bylo nemožné vytvářet jakoukoli společenskou přehradu vůči rodu téměř stejně aristokratickému, jako byli Juliové Caesarové. Zejména když se i Claudius Pulcher trvale potýkal s oním nepřítelem staré šlechty – s nadbytkem dětí při tenčících se pozemcích a finančních fondech. Obě Julie si teď přestěhovaly stoličky dolů, kde seděla ona čtyři děvčata bez jakéhokoli dozoru – kampak se vlastně poděly jejich matky? Nu vida! Tamhle si povídají se Sullou. To je ovšem ta poslední kapka.

„Děvčata!“ křikla Marcia ostře.

Dvě zachumlané hlavičky se po ní otočily.

„Pojďte nahoru,“ řekla, a dodala ještě, „a hned!“

Došly až k ní.

„Mami, nemůžeme tam chvíli zůstat s kamarádkami?“ zaprosila Julilla slovy i pohledem.

„Ne!“ prohlásila Marcia tónem, který znamenal *A už jsem řekla.*

Dole na Foru Romanu se zvolna začínal formovat slavnostní průvod, dlouhý zástup

vinoucí se od domu Marka Minucia Rufa se tam sléval se stejně početným hadovitým lidským proudem začínajícím kdesi u domu Spuria Postumia Albina. První šli jezdci, nebylo jich tolik, kolik by se jich bylo patrně sešlo o pěkném slunném novoročním dnu, ale přece jen to bylo dobrých sedm stovek, počet dostatečně důstojný; s přibývajícím světlem, avšak za houstnoucího deště, se sunuli vzhůru po Clivu Capitolinu, cestou na Kapitol, kde je u prvého ohybu krátkého a strmého stoupání už očekávali kněží a obětníci se dvěma bělostnými býčky bez jediné poskvrny, s pozlacenými rohy a v pozlacených ohlávkách, šíje ověnčené girlandami. Za jezdci kráčelo čtyřiadvacet liktorů nových konsulů. Liktory pak konečně následovali sami konsulové a za nimi senát, vyšší hodnostáři v červeně lemovaných togách, zbytek kurie v prostých bílých togách. Jako poslední šli ti, kdo do průvodu vlastně ani nepatřili, diváci a hrstka klientů obou konsulů.

Pěkné, říkala si Marcia. Snad tisícovka mužů tu kráčela vzhůru po náspu k chrámu Jova Nejlepšího Největšího, nejvyššího boha Říma, mohutné stavbě tyčící se na jižnějším z obou temen vrchu, tvořících společně Kapitol. Řekové zakládali své chrámy přímo v rovině terénu, kdežto Římané je budovali na vyvýšených pódiích s bohatými schodišti, a stupňů, které vedly k tomuto chrámu Jova Optima Maxima, bylo vskutku bohatě. Pěkné, opakovala si Marcia, když se obětní zvířata i jejich doprovod připojili k průvodu a když se konečně všichni vtěsnali, jak jen nejlépe dokázali, na nevelké prostranství na chrámové výšině. Tam někde v zástupu byl i její manžel a její dva synové, součást vládnoucí třídy v tomto nejmocnějším městě světa.

Tam někde mezi nimi byl i Gaius Marius. V minulosti byl už prétorem, a tak jeho *toga praetexta* byla lemována purpurem, jeho tmavorudé senátorské střevíce ozdobeny srpkovitou sponou, jak mu jeho bývalý úřad dovoloval. Jenže to všechno mu zdaleka nebylo dost. Prétorem byl před pěti lety, už před třemi lety se měl stát konsulem. Ovšem teď už si byl jist, že ucházet se o konsulát mu nebude nikdy dovoleno. Nikdy. A z jakého důvodu? Nebyl pro tuto hodnost dosti urozený. To byla jediná příčina. Kdo jaktěživ slyšel o rodu zvaném Mariové! Nikdo.

Gaius Marius měl prostě pověst přivandrovalce kdoví odkud, muže, jenž sice udělal kariéru jako voják, ale o němž se špitalo, že neumí ani pořádně řecky a že dodnes, když se trochu rozčilí, plete do své latiny koncovky ze svého venkovského dialektu. Nic nebylo platné, že by byl mohl koupit půlku senátu a zas ho klidně prodat; nerozhodovalo ani, že na bitevním poli by se byl klidně dokázal utkat s oběma půlemi senátu naráz. Jediné, co rozhodovalo, byla krev. A ta jeho nebyla pro Řím dosti dobrá.

Gaius Marius pocházel z Arpina – nebylo to vlastně od Říma ani tak daleko, ale zato mělo Arpinum nebezpečně blízko k hranici mezi Latiem a Samniem a jeho loajalita a náklonnosti tím byly poněkud zpochybněny, Samnité dosud patřili k nejzatvrzelejším nepřátelům Říma v celé Itálii.

Římské občanství platilo v Arpinu nedlouho – uzákoněno bylo před pouhými osmasedmdesáti lety – a okrsek dosud ani neobdržel plná municipiální práva.

Ale jak překrásně se tam zato žilo! Městečko leželo schouleno u paty vysokých Apenin, v úrodném údolí rozloženém na březích obou protékajících říček, Liris a Melfy, kde se rodilo báječné víno pro stůl i pro lis, kde pole dávala stopadesátinásobek setby, kde se popásaly tučné ovce s neuvěřitelně jemným rounem. Městečko poklidné. Zeleňoučké. Ospinkané. Nad pomyšlení chladivé za léta, netušeně vlahé v zimě. Vody obou řek se hemžily rybami; husté hvozdy sestupující po úbočích Apenin, obkružujících arpinskou kotlinu, nabízely vynikající dřevo na stavbu domů i lodí. Rostly tam smolné bory skýtající dřevo na pochodně, duby

setřásaly žaludy na podzimní pastvu bravu a tamní šunka i klobásy a slanina byly schopny obstát – a také obstávaly – i na nejvznešenějších stolech Říma.

Rod Gaia Maria sídlil v Arpinu již po staletí a pyšnil se svou latínskostí. Odkud vlastně mohlo pocházet samo jméno Marius, od Volsků, či od Samnitů? Napovídá snad, jak u Volsků i u Samnitů bývalo běžné, už svým zvukem původ od prastarých Osků? Ne! Marius je přece opravdový *Latin.* On, Gaius Marius, je právě tak dobrý, jako kdokoli z těch nafoukaných aristokratických panáků, co ho s takovou zálibou pokořují. A co víc, ve skutečnosti – a to ho zraňovalo nejhlouběji – je přece lepší muž než kdokoli z nich. To v hloubi duše bezpečně věděl!

Jak jen v sobě potlačit ten neodbytný pocit převahy nade všemi? Jak se zbavit té utkvělé představy o svém poslání, jež se vzpírá opustit jeho mysl, ač s ní nakládá příkře jako s nevítaným hostem? Dlouhá doba už uběhla od chvíle, co k této ctižádostivé myšlence dospěl, velice dlouhá doba, a nemálo se toho také za ta léta seběhlo, co by ho bylo mohlo dostatečně přesvědčit o marnosti takových snů. Avšak přesto všechno žila tato iluze v jeho mysli stejně vytrvale a nezdolně jako na počátku, provázela ho už celou polovinu jeho života.

Jak je ten svět zvláštní, říkal si Gaius Marius při pohledu do strnulých tváří mužů postávajících okolo něho v bezútěšném mrholivém ránu ve svých rudě lemovaných togách. Žádný Tiberius, žádný Gaius Sempronius Gracchus mezi nimi! Když si člověk odmyslí toho Marka Aemilia Scaura a Publia Rutilia Rufa, zbývá tu jen houfec všelijakých skřetů. A přece na něho – na Gaia Maria – všichni ti pidimužíci shlížejí jako na vetřelce, jako na nicku, na obtížného dotěru. Jen proto, že jim v žilách proudí ta správná krev! A každý z nich přitom dobře ví, že kdyby bylo po právu, mohl by si Gaius Marius právem říkat První muž Říma. Tak, jak se nazývali Scipio Africanus, Aemilius Paullus, Scipio Aemilianus a půl tuctu dalších za ta staletí trvání republiky.

První muž Říma nebyl tím nejlepším ve městě; ale byl prvým mezi ostatními muži, rovnými mu jak stavem, tak i možnostmi. A být prvním bylo něco mnohem víc než být králem, samovládcem, despotou, jakkoli se to nazve. Titul První muž Říma si člověk musel zasloužit výlučně svou výjimečností – a s vědomím, že svět je plný dalších mužů dychtivých prodrat se na jeho místo, mužů schopných vystřídat ho, po právu a bez krveprolití, jestliže prokáží, že jsou lepší než on. Stát se Prvním mužem Říma bylo víc než být konsulem; konsulové přicházeli a odcházeli, rok co rok dva. Avšak titul Prvního muže Říma pro sebe dokázala za všechna staletí Římské republiky obhájit jen nepatrná hrstka.

V přítomném okamžiku Řím Prvního muže neměl, nikdo takový se ostatně v Římě neobjevil od smrti Scipia Aemiliana před devatenácti lety. Marcus Aemilius Scaurus se této hodnosti, pravda, přiblížil na dosah, ale i jemu ještě v úhrnu jeho vlastností – *auctoritas* se říkalo onomu souboru síly, autority a slávy, tak specifickému pro Řím – cosi chybělo, aby si toto důstojenství plně zasloužil, a nikdo mu také tento titul nepřisoudil. Pokud ovšem nepočítáme jeho samého!

V zástupu senátorů to náhle zašumělo, dav reflexívně zareagoval pohybem; starší z konsulů, Marcus Minucius Rufus, byl na řadě s obětováním svého býčka Velkému Božstvu, jenomže oběť se nechovala, jak by měla, zvíře se zřejmě prozíravě vyhnulo posledním otýpkám omamujícího krmiva. To nebude moc dobrý rok, říkal si už kdekdo z přihlížejících. Špatná znamení za noční vigilie konsulů, psí nečas, a teď ještě se prvá z obětí začíná vzpouzet a odfrkávat, půl tuctu adeptů obětnictví se nyní býčkovi pověsilo na rohy, chytají ho za uši – hlupáci, měli mu pro jistotu už předem protáhnout chřípěmi kovový kruh. Přisluhující obětník, který třímal palici, obnažený až do pasu jako všichni ostatní pomocníci, ani nevyčkal, až zvíře zdvihne hlavu k nebi a opět ji schýlí k zemi; později se pak dá přece snadno vyložit, jak v zápase o život oběť hlavu dokonce vícekrát pozvedla a opět sklonila. Přiskočil, máchl

železným kyjem vzhůru a opět dolů tak rychle, že se změnil v pouhou rozmazanou šmouhu. Zvuk tupého nárazu do lebky byl vzápětí následován dalším temným žuchnutím, jak býk celou vahou svých osmi set kilogramů dopadl koleny na dlažbu. Polonahý obětník se sekerou vzápětí zaťal svůj dvojbřitý nástroj zvířeti do šíje, vytryskla krev, prýštila všude kolem, část jí zachytili do obětních pohárů, ale většina se rozlévala lepkavým proudem kamsi do ztracena, řídla a ztrácela se v deštěm promočené půdě.

Ledacos se dá vysoudit o mužích podle toho, jak reagují na prolévanou krev, říkal si Gaius Marius nezúčastněně, s lehounkým úsměvem v koutcích úst, když zkušeným okem sledoval, jak jeden z diváků rychle ukračuje stranou, jiný ani nezaznamenal, že mu pramének krve zatéká až do levého střevíce a třetí se vší mocí snaží zastřít, že je mu na zvracení.

Ah! *Tamhleten* – to je ovšem jiná podívaná! Mladý, ale už zcela zralý muž na okraji zástupu jezdců, v toze, bez jezdeckého proužku na pravém rameni tuniky; nepostál tam dlouho a teď už opět schází dolů po Clivu Capitolinu směrem k Foru. Avšak přesto si stačil Gaius Marius povšimnout, jak se mu zaleskly jeho zvláštní šedobílé zraky, jak zaplály a dychtivě do sebe vpíjely ten pohled na krev. Ještě nikdy ho nespatřil, tím si byl Gaius Marius jist. Přemýšlel, kdo to asi může být; zřejmě nikdo bezvýznamný, to určitě ne. Trochu zženštilá krása, zato ta harmonie barev! Pleť mléčně bílá, vlasy jako vycházející slunce. Skutečný Apollón. Že by snad jeho vtělení? Ne. Není boha s očima smrtelníka, takovýma, jaké měl člověk, jenž právě odešel; byly to zraky muže, jenž si protrpěl svoje, a jakoupak cenu by měla božskost, kdyby byla spojena s utrpením?

I druhý býček, třebaže byl předem omámen důkladněji, zabojoval o život, a to ještě usilovněji. Obětník s palicí tentokrát první ranou neuspěl a nebohé rozdrážděné zvíře vyrazilo v slepé zuřivosti k protiútoku. Kdosi bystrý ho pohotově popadl za pohupující se šourek, a onen okamžik, po který pak býk stanul jako přimrazen, umožnil obětníkům udeřit kyjem i sekerou zároveň. Býk se zhroutil, na dvacet kroků kolem sebe postříkal všechny krví včetně obou konsulů: Spurius Postumius Albinus byl celý zkropen rudou sprškou, pravě tak jako jeho mladší bratr Aulus, jenž postával stranou, krok za ním. Gaius Marius si je zkoumavě prohlížel a uvažoval, zda toto znamení má skutečně onen význam, jejž mu on sám okamžitě přisoudil. Tak či onak, pro Řím to jsou vesměs zlověstné sudby.

A onen pocit, ten nezvaný a nevítaný host, ho ne a ne opustit; nejen to, ustavičně v něm dále sílí. Jako by se ten vytoužený okamžik vskutku blížil. Jako by doopravdy nadcházela ta chvíle, kdy se on, Gaius Marius, skutečně stane Prvním mužem Říma. Všecek zdravý rozum – a neměl ho málo – se v něm vzpouzel a bránil, že je to zrádná myšlenka, nebezpečná past, na kterou jednou krutě doplatí, iluze, která mu může přinést jen hanbu a smrt. A přesto v nitru dál a dál živě zakoušel ten pocit, tu nezapuditelnou předtuchu, že Prvním mužem Říma se má stát právě on. Hlouposti! bránil se v něm rozum: je ti sedmačtyřicet, před pěti lety ses v šestici volených prétorů stěží umístil jako poslední, bez výhody rodu a bez skupiny klientů jsi už teď příliš starý na to, aby ses ucházel o konsulát. Tvůj čas už minul, je pryč. Pryč, pryč, pryč!

Konečně byli konsulové slavnostně uvedeni v úřad; Lucius Caecilius Metellus Dalmaticus, pompézní osel pyšnící se titulem pontifika maxima, dodrmolil závěrečné modlitby a brzy už asi dá Minucius Rufus jako starší z konsulů hlasateli pokyn, aby svolal senát k zasedání v chrámu Jova Optima Maxima. Tam bude stanoveno datum oslav svátku Jova Latinského; projednají také, do kterých provincií budou dosazeni noví správci a kde budou ponecháni dosavadní; losem rozdělí provincie mezi konsuly stejně tak jako mezi prétory; nějaký důležitý tribun lidu si zabouří ve jménu plebejů; Scaurus pak troufalého povídálka zpraží a rozdrtí ho jako švába; a pak začne někdo z bezpočetných Caeciliů Metellů donekonečna žvanit o zkáze mravů a morální úrovně římské mládeže, dokud mu desítky nejbližších sousedů nedají hlučně najevo, že už by toho konečně měl nechat a mlčet. Stále týž starý dobrý senát, starý dobrý lid římský, starý dobrý Řím, a také stále týž Gaius Marius. Teď už sedmačtyřicátník. Za deset let mu bude sedmapadesát let. Za dalších deset sedmašedesát, a pak už ho uloží doprostřed hranice z polen a chrastí a rozletí se do vzduchu v podobě oblaku dýmu. Sbohem, Gaie Marie, ty přivandrovalče od arpinských chlívků, ty Neřímane!

Nu ovšem, už se rozhlaholila hlasatelova výzva. S povzdechem se Gaius Marius vydal na cestu, poté co se rozhlédl, není-li alespoň v dosahu někdo, komu by šlápl na nohu a ulevil si tak. Nikdo. To se ví. A v tom okamžení zachytil pohled Gaia Julia Caesara, který se na něj usmíval, jako by přesně věděl, nač Gaius Marius právě myslí.

Gaius Marius zaujat pohled opětoval. Sedává zpravidla skromně v zadních řadách, tenhle nejstarší člen rodu Juliů Caesarů v senátu, poté co zemřel jeho starší bratr Sextus, jenže se z něho přesto nestala snadná kořist lobbyistů. Vytáhlý a vzpřímený, jako by prošel vojenskou službou, stále ještě ramenatý, stříbřité vlasy mu úhledně věnčí vrásčitou, příjemnou tvář. Není to už mladík, jistě je mu přes pětapadesát, ale vypadá, jako by se chtěl časem připojit k oněm vyzáblým starcům, jaké s únavnou pravidelností plodí patricijská šlechta, k těm, kteří se i po devadesátce ještě dobelhají na každičkou schůzi senátu a vytrvale tam omílají svá chvályhodná moudra. Ten typ, který lze sprovodit ze světa leda obětní sekerou. A ovšem onen druh mužů, jací koneckonců učinili Řím tím, čím je, navzdory balastu všemožných Caeciliů Metellů.

„Kterýpak z Metellů nás dnes hodlá obšťastnit projevem?“ zeptal se Caesar, když společně začali bok po boku stoupat po nesčetných stupních k chrámu.

„Asi ten, co si pořád ještě potřebuje zasloužit nějaké jméno,“ řekl Gaius Marius a mohutné obočí se mu zavlnilo jako stonožka napíchnutá na špendlík. „Quintus Caecilius čili starý Metellus, bratr našeho ctihodného pontifika maxima.“

„Proč zrovna on?“

„Protože se podle mého bude bezpochyby napřesrok ucházet o konsulát. Takže se už také musí začít náležitě ozývat,“ řekl Gaius Marius a ustoupil stranou, aby dal staršímu muži přednost u vchodu do pozemského sídla Velkého božstva Jova Optima Maxima – Jova Nejlepšího Největšího.

„To je asi správný odhad,“ řekl Caesar.

V obrovské ústřední chrámové lodi bylo pološero, tak bylo venku pošmourno, ale cihlově červená tvář Velkého Božstva zářila jakoby nějakým vnitřním světlem. Byl stár, velice stár, už před staletími ho vytvořil z terakoty proslulý etruský sochař Vulca, stár, třebaže ho od té doby obdařili ještě rouchem ze slonoviny, zlatými vlasy, zlatými sandály, zlatým bleskem, ba i stříbrnou pokožkou na pažích, stehnech a lýtkách a slonovinovými nehty na rukou i na nohou. Jen jeho tvář si zachovávala onu prastarou barvu sytě rudé pálené hlíny, a byla hladce oholená podle zvyku, jejž Řím převzal po Etruscích; nepřítomný úsměv sevřených úst mu zkrucoval rty téměř až k uším a dával mu tak výraz blahovolného otce rozhodnutého ignorovat, že jeho povedená ratolest se právě snaží podpálit svou chůvu.

Po obou stranách síně Velkého Božstva se otevíral další prostor, levá místnost byla věnována jeho dceři Minervě, pravá byla obydlím jeho manželky Junony. Rovněž každá z těchto dam byla ve své *celle* představována nádhernou sochou ze zlata a slonoviny a každá s výrazem rezignace snášela ve své svatyni i nezvaného hosta, neboť když byl chrám postaven, dva z ještě starších bohů se odmítli stěhovat; Římané zůstanou Římany, nechali prostě stará i nová božstva přebývat pospolu v jedné síni.

„Co říkáš, Gaie Marie,“ řekl Caesar, „nechtěl bys ke mně zítra zajít povečeřet?“

To je ale překvapení! Gaius Marius přimhouřil oči a využil onoho zlomku času k rychlé úvaze. O něco mu patrně jde, ne? Bezpochyby. Ovšem faleš v tom sotva jaká bude. A jedno se určitě o Juliích Caesarech říci nedá, že by to totiž byli snobové. Julius Caesar ostatně nic takového neměl zapotřebí. Když člověk dokáže prokázat svůj původ až k samému Iulovi, Aeneovi, Anchísovi a k bohyni Venuši, nemusí se vůbec obávat, aby si ve styku s někým nezadal, ať je to nosič z přístavu, anebo Caecilius Metellus.

„Díky, Gaie Julie,“ řekl Marius. „Přijdu velice rád.“

Lucius Cornelius Sulla se na Nový rok vzbudil ještě před svítáním, téměř střízlivý. Probral se a uvědomoval si, že leží přesně tam, kde má být, po pravici macechu, po levici svou milenku, ovšem obě dámy – pokud je tak lze s určitým eufemismem nazvat – k němu byly obráceny zády, a byly zcela oblečeny. Napovědělo mu to, že večer zřejmě nebyl požádán o žádnou službu, a tento dohad ještě podpořil fakt, že ho vlastně probudila úporná, až bolestivá erekce. Chvíli zůstal ležet a pokoušel se přísným pohledem ukáznit ono třetí oko, zírající na něj z podbřišku, a vyvést je z jeho nestoudného klidu, jako obvykle však tento nerovný souboj prohrál. Zbývalo jediné, pokusit se toho nevděčníka uchlácholit. S tímto úmyslem také napřáhl pravici a vyhrnul lem macešiny košile, zatímco levičkou se stejným způsobem věnoval své milence. Tu se obě ženy, které spánek jen předstíraly, na lůžku rázem vztyčily a začaly ho zpracovávat pěstmi i jazykem a nemilosrdně do něho bušit a tepat.

„Co jsem vám udělal?“ vyjekl, schoulil se na obranu do klubíčka a chránil si alespoň slabiny, kde ta báječná erekce mezitím rychle splaskla jako vyprázdněný vinný měch.

Až příliš plály dychtivostí mu to vysvětlit – obě zároveň. Jenomže teď už si vlastně příčinu jejich hněvu začal vybavovat i on sám; a měl to věru zapotřebí, neboť z jejich společného křiku by byl sotva moudrý. Šlo o toho Metrobia, oči by mu byly nejraději vyškrábaly! Ale, bohové, co to bylo za oči! Tekutá čerň, vyleštěná smůla, s řasami tak dlouhými, že se daly navíjet na prst Pokožka jako hustá smetana, Černé kučery splývající po útlých ramenech, a nejsladší zadeček na celém světě. Teprve čtrnáct mu bylo, ale pokud jde o zkušenost v neřesti, pak měl snad už tisíc let, ten žáček starého herce Skylaka – to trápidlo, ta kurvička, to tygřátko jedno.

Sulla sice v současnosti dával přednost spíše ženám, ovšem Metrobius – to bylo cosi naprosto jiného. Chlapec se objevil na včerejší slavnosti v kostýmu Kupida – v doprovodu Skylaka přestrojeného za Venuši – na zádech komická křidélka, v miniaturní sukénce z hebounkého hedvábí z Kóu, obarveného jakousi levnou imitací šafránu; barva trochu pouštěla, neboť v síni byly zavřeny všechny okenice a bylo tam dusno, takže mu po vnitřní straně stehen stékaly naoranžovělé potůčky a upoutávaly pozornost k tomu, co stejně bylo stěží skryto.

Od prvého pohledu jun byl Sulla jako fascinován, a hocha zase naopak přitahoval Sulla. Vždyť kolik také bylo na světě mužů jako Sulla, se sněhobílou pletí, s vlasy barvy vycházejícího slunce a s očima tak světlýma, že byly téměř bílé? Nemluvě o tváři, tvářičce, která před pár lety vzbouřila celé Athény, když jistý nejmenovaný Aemilius propašoval tehdy šestnáctiletého a jako kostelní myš chudičkého Sullu do Patrai a užíval si jeho přízně celou cestu až do Athén, kam se s ním vydal tou nejdelší myslitelnou trasou, kolem celého pobřeží Peloponnésu.

V Athénách se Sully okamžitě zbavil; byl v příliš důležitém postavení, než aby mohl připustit třeba jen stín pochybnosti o své mužnosti. Římané homosexualitou opovrhovali; Řekové ji považovali za nejvyšší formu lásky. Takže co jeden se strachem a v hrůze skrýval, stavěl druhý na odiv, rovnou před oči svému okouzlenému okolí. Pokud však šlo o Sullu, nebylo pochyby, že ony obavy a děs nejen dodávaly věci jistou další pikantérii, ale vedly i k daleko větší štědrosti. Naproti tomu ovšem Řekové, jak záhy zjistil, jen neradi platili za něco, co se běžně nabízelo zdarma, přestože protihodnotou byla kořist tak nebývalá, jako byl Sulla. A tak si s trochou vydírání na Aemiliovi vymohl jízdenku prvé třídy zpátky do Itálie a do Říma a Athénám dal navěky sbohem.

Dospělost samozřejmě všechno změnila. Jakmile mu začaly růst vousy tak bohatě, že se musel denně holit, a jakmile mu na hrudi narostlo bohaté rudozlaté chmýří, ztratil pro muže přitažlivost – a s ní i jejich štědrost. Ženy, jak objevil, se daly pobláznit mnohem snáze, a navíc prahly po trvalejším poutu, takže bylo jednodušší je využívat. Jako dítě vlastně příliš mnoho žen nepoznal, matka mu zemřela dřív, než si ji mohl vtisknout do paměti a do vzpomínek, k nimž by se pak mohl utíkat, a otec, zchudlý ožralka, se o své potomky staral pramálo. Sulla měl ještě o dva roky starší sestru, Cornelii Sullu; byla to stejná krasavice a

chopila se příležitosti k sňatku s bohatým venkovanem z Picena jménem Lucius Nonius; odešla s ním na sever užívat si takového přepychu, jaký jen jí život v Picenu dokázal poskytnout. Šestnáctiletý Sulla tak osaměl s otcem, o něhož se teď musel zcela sám starat, což poznamenalo životy obou z nich, hlavně pokud jde o všeobecnou čistotu.

Když bylo Sullovi čtyřiadvacet, jeho otec se znovu oženil. Svatba nebyla zrovna společenskou událostí roku, ale přece jen přinesla značnou úlevu mladému muži, který byl po léta nucen shánět peníze jen na to, aby hasil otcovu bezednou žízeň. Neboť nová otcova žena (jménem Clitumna a rodem selka z Umbrie) byla vdovou po velice bohatém obchodníku a povedlo se jí zdědit veškerý nebožtíkův majetek, poté co stihla zničit jeho závěť a vypudit jeho jedinou dceru do Kalábrie, kam ji provdala za obchodníka s olejem.

Co vlastně Clitumna viděla na zpustlém Sullovi starším nebyl jeho syn schopen pochopit; pak Clitumna vybídla Sullu mladšího, aby se nastěhoval do jejího pohodlného domu na palatinském Germalu, a okamžitě se přestěhovala z lůžka svého nového manžela do lože Sully mladšího. Kdesi v hloubi duše v sobě tenkrát přece jen objevil doutnající jiskřičku loajality a citu k jinak dosti obtížnému rodiči, neboť Clitumnu jakž takž taktně odbyl a okamžitě se zase odstěhoval.

Ušetřeno měl jen málo, a tak si našel dva pokojíky ve velké insule na Esquilinu poblíž Aggeru za takové nájemné, jaké si byl schopen dovolit: tři tisíce sesterciů za rok. Měl pokojík pro sebe a další pro sluhu, který tam přespával a vařil mu; navíc se mu starala o prádlo děvečka, která bydlela o dvě poschodí výše v rozpadajícím se příbytku a posluhovala různým nájemníkům v domě. Jednou týdně mu sebrala špinavé oblečení a odnesla je uličkou až na křižovatku, kde se spleť cest rozšiřovala do malého, nepravidelného náměstíčka; byla tam svatyňka křižovatky, místnost, kde se scházelo bratrstvo křižovatky, a kašna. Z úst ohyzdného starého Silana tryskal nepřetržitý pramínek vody do kameny dlážděného rybníčku, jednoho z mnohých, které Městu věnovala ona vynikající postava římských dějin, starý Cato Censorius, člověk právě tak praktický, jak nízký byl rodem. Poté co si vybojovala místo na břehu, vytloukla a vymlátila Sullovy namočené tuniky o kameny, za pomoci další pradleny (jíž pak oplácela stejnou službou) prádlo kus po kuse vyždímala do sucha a úhledně složené mu je pak přinesla až domů. Ceník měla prostý: jedno pěkné rychlé pomilování, o němž nikdo nesměl vědět, zejména ne ten její kakabus, s nímž žila.

V tu dobu poznal Nicopolis. V její rodné řečtině to znamenalo Vítězné město. A zcela týž význam měla i pro něho, neboť to byla zámožná vdova, zamilovaná do něj až k zbláznění. Jediná potíž byla v tom, že zatímco ho celá šťastná podporovala v nákladném oblékání, byla naproti tomu neobyčejně skoupá, pokud šlo o jakékoli kapesné. Naprosté dvojče jeho macechy Clitumny, uvědomoval si dopáleně. Ženské se sice dokáží zbláznit, ale zachovají si přitom nadmíru zdravého rozumu. Buď to vězelo v tomhle, anebo do něho bylo až příliš vidět.

Dva roky poté, co se odstěhoval z Clitumnina pohodlného domu, jeho otec zemřel, propil se šťastně až k nevyléčitelné jaterní chorobě; pokud sňatek s ním byl pro Clitumnu kdysi cenou, již byla ochotna zaplatit, aby získala jeho syna, plán jí konečně vyšel, zejména poté, co Sulla zjistil, že Clitumna nemá nic proti tomu, když se bude o jeho pozornosti – a o své lože – dělit i s jeho řeckou milostnicí, s Nicopolí. Ve třech se tak uvelebili v docela příjemném společenství v domě na Palatinu, a jen jeden rušivý prvek se v něm občas vyskytl – Sullova slabost pro dospívající chlapce. Jak obě ženy ujišťoval, nebyla to žádná opravdová vášeň; neposedala ho chuť na neviňátka, nezatoužil svádět synky senátorů zápolící na cvičištích Martova pole, šermující dřevěnými meči a hopsající na dřevěných maketách, osedlaných zcela jako skutečné koně. Ne, Sulla měl rád prostituty, profesionální hezounky vyškolené ve všech finesách, co jen město znalo; po pravdě řečeno, připomínali mu jeho vlastní mladá léta.

Jelikož však právě těmito hošánky jeho partnerky opovrhovaly a jelikož byl při všech svých různorodých sexuálních choutkách přece jen především mužem, odolával svým sklonům v tomto směru už v zájmu domácí harmonie, anebo se jim alespoň podvoloval jen v náležité vzdálenosti od Clitumnina a Nicopolina dohledu. Alespoň až do onoho včerejšího večera před Novým rokem, do závěrečných hodin konsulátu Publia Coraelia Scipia Nasiky a

Lucia Calpurnia Bestiy, do posledních chvil, které ještě zbývaly do období konsulů Marka Minucia Rufa a Spuria Postumia Albina. Večer Metrobiův by se byla dala ta slavnost nazvat, pokud by to záleželo na Clitumně a Nicopoli.

Všichni tři zbožňovali divadlo, nikoli ovšem nějaká ta intelektuálská řecká dramata, nikoli Sofokla a Aischyla a Eurípida, samé masky a sténání, ne rozechvělé hlasy a ušlechtilou poezii. Ne, oni milovali komedii – rozřehtanou latinskou taškařici Plautovu nebo Naeviovu nebo Terentiovu; a nadevšechno pak onen nejjednodušší, nekostýmovaný a hloupoučký mimos, s jeho nahými běhničkami a přitroublými nemotory, s trubkou imitující pouštění větrů, s komplikovanými triky a nepravděpodobnými zápletkami, na místě improvizovanými na témata tradičního repertoáru. Vrtěly se tu sedmikrásy zastrčené do zadků; jediný pohyb prstu vydal za tisíce slov, tchánové se zavázanýma očima si pletli ňadra se zralými melouny; cizoložilo se ostošest a bohové byli opilí – ve jménu mímu nebylo nic svatého.

Znali se s kdekterým komediálním hercem a režisérem v Římě, neexistoval pro ně večírek, dokud na něj nesehnali dostatek hvězd. Pokud šlo o ně, tragický žánr prostě neexistoval – a v tom byli zcela římští, neboť Římané přímo zbožňovali smích.

Takže na onen večírek v Clitumnině domě v předvečer Nového roku byl pozván Skylax, Astera, Milo, Pedocles, Daphne a Marsyas. Večírek to byl samozřejmě maškarní; Clitumna si libovala v převlecích a nejinak i Nicopolis, i Sulla měl rád určité ženské kostýmy, takové, kde si divák užíval pohledu na schopného komedianta parodujícího ženské zvyky.

Proto se Sulla převlékl za Medusu Gorgonu, tak dokonale, že i hádci na jeho paruce byli živí a celá místnost vyjekla hrůzou, kdykoli sklonil hlavu a pohrozil útokem, a splývající kójský mušelín až příliš dobře hostům předváděl onoho největšího plaza, jímž disponoval. Jeho macecha byla za opici, hopsala a poškrabovala se v chlupatém kožíšku a rejdila na modro obarveným holým zadečkem. Nicopolis, která byla hezčí než Clitumna, se naopak trochu tradičněji oblékla za Dianu, takže předváděla své dlouhé štíhlé nohy a jedno dokonalé ňadro a natřásala se, aby jí kovové šípy v toulci pěkně chřestily v rytmu hrajících fléten, píšťal, zvonků, lyr a bubínků.

Večírek se rychle rozjížděl. Sulla se svou hadí výstrojí slavil jednoznačný úspěch, ale nejkomičtější ze všech byla Clitumnina opička. Víno teklo proudem; řehot a křik se rozléhaly z peristylové zahrady vzadu za domem a již dlouho předtím, než nastalo novoroční ráno, dohánějí všechny konzervativní sousedy k Šílenství. Pak, jako poslední host, dorazil Skylax, vevrávoral do dveří v korkem podražených sandálech, v zlatovlasé paruce, nádherné roucho se mu vzdouvalo naditými umělými prsy, našminkován jako stará štětka. Chudák Venuše! A za ním coby Kupido vplul Metrobius.

Sullovu největšímu plazu stačil jediný pohled, aby se ve vteřině vztyčil, což nepotěšilo Opičku ani Dianu. Ba ani Skylakova Venuše nebyla příliš ráda. A pak jako by se večírek proměnil v sérii scének z té nejbláznivější frašky: sem a tam se pohupovala modrá zadnička, sem a tam se houpalo obnažené ňadro, sem a tam poletovala blond paruka, sem a tam se kýval největší ze Sullových hadů a sem a tam se pod pernatými křidélky míhal ten hoch. A k vrcholu všeho kmitání pak došlo v jednom koutku, kde si Metrobius se Sullou dopřáli chvilky radovánek, v domnění, že je to mnohem skrytější místečko, než ve skutečnosti bylo.

Sulla ovšem věděl, že páše základní, obrovskou chybu; ale ani toto vědomí mu nebylo pranic platné. Od chvilky, kdy spatřil stékat barvivo po těch hedvábných stehnech, kdy viděl ty dlouhé řasy lemující oči černé jako noc, byl Sulla celý pryč, rozplýval se, byl beznadějně ztracen. A když přejel rukou přes chlapcovu nabíranou sukénku a nadzvedl ji natolik, aby zahlédl, jaké půvaby jsou pod ní skryty, jak jsou krásné, beze stopy chmýří, nedokázal za celý svět udělat nic jiného, než to, co udělal, zatáhnout chlapce do kouta za veliké lehátko a tam ho obejmout.

Fraška se proměnila téměř v tragédii. Clitumna popadla vzácný pohár z alexandrijského skla, roztříškla ho a bez žertů se s ním vrhla Sullovi po tváři. Nato napadla Nicopolis Clitumnu džbánem na víno a Skylax skočil po Metrobiovi s jedním z podražených sandálů v ruce. Veškerá zábava ustala, všichni ohromeně přihlíželi. Sulla naštěstí nebyl natolik opilý,

aby pozbyl své výjimečné fyzické síly, takže se s nimi se všemi naráz vypořádal: Skylakovi vrazil jednu přes pestře nalíčené oko, ta modřina mu pak vydržela celý měsíc, Dianu párkrát pořádně přetáhl přes dlouhé holé nohy špičatými konci šípů z jejího toulce a Clitumnu si ohnul přes koleno a zmaloval jí holou modrou zadničku do černa. Poté chlapce na znamení díků dlouze políbil a pod dojmem rostoucího znechucení se odebral na lůžko.

Teprve za novoročního rána se mu naráz rozbřesklo, k jakým koncům vlastně právě dospěl. Ne, nebyla žádná fraška. Ani komedie ne. Prožíval ve skutečnosti tragédii, tak prazvláštní a tak strašlivě zauzlenou, jak by ji byl dokázal načrtnout snad jen sám Sofoklés, v nejčernějším záchvatu zoufalství nad skutky bohů i lidí. Na tenhle den, na Nový rok, totiž připadaly Sullovy narozeniny. Bylo mu třicet let.

Teď jen otočil hlavu po těch dvou ženských, řádících a ječících v posteli, a zahleděl se na ně s tak ledovým vztekem, nevolí a pohrdáním, že je tím pohledem rázem zmrazil. Zůstaly nepohnutě sedět, zatímco si Sulla navlékal čerstvou bílou tuniku a dával se od otroka ovinout togou, oděním, jaké na sebe nevzal už celá léta, leda když šli do divadla. A teprve když zmizel, obě Seny se opět vzpamatovaly, zahleděly se jedna na druhou a propukly v hlasitý vzlykot; nikoli pro svůj vlastní žal, ale pro onu pohromu, která Sullu zjevně postihla a jejíž podstatu vůbec nechápaly.

J e d n o z ů s t á v a l o s k u t e č n o s t í , Lucius Cornelius Sulla, dneškem třicátník, žil a žije v nepravdě. Odjakživa vlastně žil falešným životem. Svět, v němž strávil oněch třicet let – svět zabydlený opilci a žebráky, herci a děvkami, šarlatány a propuštěnci – to vůbec nebyl jeho svět.

Řím byl plný mužů nosících rodové jméno Cornelius. Jenomže se tak zhusta jmenovali jen proto, že jejich otec, dědeček anebo pradědeček z bůhvíjaké generace kdysi patříval, jako otrok anebo jako sedlák, některému patricijovi z vysoké aristokracie jménem Cornelius. A když je pak tenhle patricij z jejich poddanství propustil, ať už to bylo na počest nějaké svatby nebo narozenin anebo při pohřbu, anebo když si svobodu vykoupili úsporami našetřenými ze mzdy, přijali prostě jeho jméno a stali se z nich rovněž Corneliové. Ti, kdo nosili jméno Cornelius, se stávali klienty patricije Cornelia, z vděčnosti za to, že přijetím jeho jména získali i římské občanství.

S výjimkou Clitumny a Nicopole předpokládali automaticky všichni lidé, s nimiž se v současnosti Lucius Cornelius Sulla stýkal, že i on je asi jedním z takovýchto Cornelií, syn anebo vnuk anebo bůhvíkolikátý potomek po nějakém Corneliově otroku nebo sedláku; při Sullově barbarsky albínském vzhledu by to asi býval spíš otrok než sedlák. Existovali samozřejmě patricijští aristokraté jménem Cornelius Scipio a Cornelius Lentulus, nebo Cornelius Merula, ale kdo jaktěživ slyšel o patriciji Corneliovi Sullovi? Vždyť nikdo ani pořádně nevěděl, co by slovo „Sulla“ vlastně mohlo znamenat!

Jenomže po pravdě řečeno Lucius Cornelius Sulla, censory zanesený vzhledem ke stavu svých financí mezi *capite censi*, římské nemajetné, kteří nevlastnili absolutně nic, byl patricijský šlechtic, syn aristokrata, vnuk patricije aristokrata a tak dále, po všechny generace až do dnů před založením Říma. Pokud jde o jeho rod, byl Sulla vynikajícím kandidátem na plnou slávu na vrcholu žebříčku politických poct, na vskutku římský cursus honorum. Co do rodu mu náležel přímo konsulát.

Jeho tragédií však byla nuzota, neschopnost jeho otce zajistit synovi majetek nezbytný k tomu, aby mohl být zapsán třeba jen do nejnižší z pěti majetkových tříd; vše, co mu byl otec schopen odkázat, bylo holé římské občanství. Purpurový pruh na pravém rameni tuniky, ať úzký jezdecký anebo široký senátorský, na Lucia Cornelia Sullu prostě nevybyl. Občas ho sice někdo slyšel hovořit o tom, že je z rodu Corneliů, ale vysmívali se tomu. Domnívali se, že je otrockého původu, a s jistotou předpokládali, že pochází buď z městského Esquilinu, nebo ze Subury. Neboť Corneliové přece náleželi k jednomu ze čtyř nejstarších římských

rodů mezi prapůvodními pětatřiceti, a mezi těmi se prostě nevyskytoval nikdo, kdo by spadal mezi *capite censi*, římské *proletarie*.

V den svých třicátých narozenin by byl měl Sulla vstupovat do senátu – buď jako volený kvestor schválený censory, anebo právem svého původu, aniž by po něm censoři požadovali kvestorskou volbu.

Namísto toho byl jen hříčkou dvou vulgárních ženských, a nebylo na světě naděje, že by se někdy domohl jmění, které by mu dovolilo, aby svá rodová práva uplatnil. Nadcházející rok byl censorský – ach, být tak schopen předstoupit před censorský tribunál na Foru Romanu a prokázat se mu, že má majetek v hodnotě miliónu sesterciů! Tolik činilo senátorské minimum. Anebo alespoň vlastnictví čtyři sta tisíc sesterciů! Takové bylo jezdecké minimum. Jenomže on nevlastnil naprosto nic a jeho příjem ještě nikdy nepřesáhl deset tisíc sesterciů ročně, třebaže si ho nyní obě ženy vydržovaly. Chudoba bez důstojnosti byla v Římě definována jako stav, kdy si člověk nedokáže držet ani jednoho jediného otroka, a to znamenalo, že v Sullově životě už nastaly chvíle, kdy byl zavrženíhodným způsobem chudý. On, patricij Cornelius.

Během oněch dvou let odhodlaného vzdoru, kdy bydlel v insule nahoře na Esquilinu poblíž Aggeru, si musel najít práci dole v Římském přístavu, pod Dřevěným mostem; vláčel džbány vína a vyprazdňoval vědra s obilím, jen aby udržel onoho jediného otroka, který byl pro svět znamením, že se Sulla drží nad hranicí bezectné bídy. Jak stárnul, dále v něm narůstala i hrdost – nebo spíše vědomí jejího pokořování až do krajnosti. Nepodlehl nikdy pokušení získat si stálé zaměstnání, vyučit se řemeslu někde ve slévárně anebo u truhláře, stát se písařem, pracovat jako sekretář u nějakého obchodníka nebo opisovat rukopisy pro nakladatelství či pro veřejnou knihovnu. Když člověk přijal příležitostnou práci na molu v přístavišti anebo v zahradnictví nebo na nějaké stavbě, nikdo se ho na nic nevyptával; jakmile by však začal docházet za prací den co den na stejné místo, měli by všichni hned plno otázek. Ani do armády Sulla nemohl vstoupit – i k tomu bylo třeba peněz. Ač byl svým původem Sulla oprávněn vést celou armádu, nepozvedl v životě meč, nevsedl na koně a nevrhl oštěpem, dokonce ani na cvičištích a závodištích poblíž Villy Publiky na Martově poli. On, patricij Cornelius.

Snad kdyby se byl vydal za nějakým vzdáleným příbuzným z corneliovského rodu a poprosil ho o přispění, bylo by se té bídě přece jen dalo odpomoci, nejspíš sjednáním nějaké podstatnější půjčky. Jenže pýcha – která se ještě jakž takž dokázala přenést přes parazitování na dvou ordinérních ženských – mu nedovolila žebrat. Naživu už totiž nezůstal nikdo z Cornelií Sullovy větve, existovali jen vzdálení Corneliovci, jimž bylo jeho neštěstí lhostejné. A je přece jen lepší být nikdo a nikomu nic nedlužit, než aby se stal někým, ovšem za cenu toho, že by pak úpěl pod klientskými závazky danými velkou půjčkou. On, patricij Cornelius.

Neměl vůbec představu, kam vlastně míří, když za sebou přibouchl dveře macešina domu. Potřeboval nasát trochu toho, provlhlého vzduchu, vyprocházet se z tísně, která na něho doléhala. Clitumna si zcela nepřiměřeně k svému postavení vybrala k bydlení dosti zvláštní místo: v ulici úspěšných advokátů, jezdců se středními příjmy, příliš nízko na palatinském Germalu, aby z domu byl kloudný rozhled, ale zato v blízkosti politického a obchodního ruchu města, v dosahu Fora Romana a bazilik, tržišť a kolonád, jimiž bylo obklopeno. Clitumně se samozřejmě zamlouvalo především bezpečí, které v tomto okolí vládlo, daleko od Subury a kriminality, jež tam byla trvalým domovem, avšak její hlučné večírky a všelijací pochybní přátelé vedly už k intervenci nejedné rozhořčené deputace sousedů, kteří dávali přednost klidu a tichu. Z jedné strany bydlel vedle Clitumny prosperující bankéř a ředitel obchodní společnosti Titus Pomponius, z druhé strany sousedila se senátorem Gaiem Juliem Caesarem.

Příliš často se ovšem navzájem nevídali. To byla jedna z výhod (anebo – viděno z opačného hlediska – stinných stránek) těchto domů zcela orientovaných do svého vnitřku, s

vnějšími stěnami zcela bez oken a s nádvoříčkem – peristylem – dokonale odděleným od sousedů místnostmi, jež ho kolem dokola obklopovaly. Jakmile se ovšem Clitumnini rozjaření návštěvníci vyhrnuli z jídelny do dvora peristylové zahrady, kakofonie jejich hlasů pronikala daleko za hranice jejího pozemku a činila z ní rušivý a nepříjemný element v celém okolí.

Rozednilo se. Před sebou uviděl Sulla ty ženské od Caesarů, jak cupitají na vysokých korkových podešvích a ještě vyšších korkových podpatcích zimních střevíčků, krásné nožičky dostatečně vysoko nad rozmáčeným smetím. Zřejmě se jdou podívat na inaugurační ceremonii, usoudil, zvolnil krok a prohlížel si jejich postavy zahalené do přiléhavého oděvu s bezděčným zájmem člověka, v němž mocný sexuální pud převažoval nad vším ostatním. Ta dospělá žena je Marcia, dcera stavitele akvaduktu Aqua Marcia, nemůže jí být příliš přes čtyřicet. Nu, řekněme pětačtyřicet. Štíhlá, pěstěná, hnědovláska, vypadá pořád ještě moc dobře. Ovšem s dcerami soupeřit nemůže. Jsou to pravé Julie, obě dvě plavovlasé a obě dvě nesporné krasavice, i když vavřín by byl Sulla rozhodně přiřkl té mladší. Vídal je totiž čas od času jít na trh, nakupovat hlavně očima; věděl dobře, že jejich tobolky jsou stejně štíhlé jako ony samy. Byla to rodina, jejíž příslušnost do senátu visela opravdu na tom nejtenčím vlásku. To už i jezdec Titus Pomponius, Clitumnin soused z druhé strany, byl mnohem zámožnější.

Peníze. Vládnou skutečně světem. Bez nich není člověk absolutně ničím. Není proto divu, že kdykoli se chlap dostane do situace, kdy může chytit příležitost za pačesy a domoci se jich nějak, naprosto vždycky to také udělá. Aby si k nim dopomohl v politice, musí si nejprve zajistit zvolení prétorem; v tom okamžiku je položen základ k jeho bohatství, léta investic konečně začnou přinášet zisk. Neboť prétor se odebere jako správce do provincie a tam se z něho stane bůh, tam si teprve pomůže na nohy. Má-li tu možnost, začne nějakou malou místní válku proti sousedícímu barbarskému kmeni na hranici provincie, pobere mu zlato i posvátné poklady a zajatce získané mečem pak prodá do otroctví. I kdyby však nebyly vyhlídky na šikovnou válku, nabízejí se ještě další cestičky; může začít obchodovat s obilím a různými dalšími plodinami, může půjčovat peníze na horentní úrok (a k inkasu dluhů pak v případě potřeby užít armády), poté co vybral daně, může všelijak kouzlit s účetními knihami, za přiměřenou finanční pozornost může udělovat římské občanství, může přijímat nezákonné platby za všechno myslitelné i nemyslitelné, od zadávání vládních zakázek až po vynětí některého z místních městeček z jeho daňových povinností vůči Římu.

Peníze. Jak se k nim jen dostat? Jak je získat v takovém množství, aby umožnily cestu do senátu? Sny, Lucie Cornelie Sullo! Nic než sny!

Když Caesarova žena a dcery odbočily napravo na Clivus Victoriae, věděl už Sulla, kam směřují. Šly na místo zvané *area Flacciana,* na parcelu po Flaccově domě. Ve chvíli, kdy se Sulla na okamžik zastavil nad srázným svahem pokrytým znavenou zimní trávou, rozsazovaly se Juliovy dámy na polních židličkách a robustní chlapík thráckého vzhledu, který vedl jejich doprovodnou skupinu otroků, už pilně vztyčoval přístřešek z vydělané kůže, vpředu otevřený, aby svou paní chránil od houstnoucího deště. Obě Julie, jak si Sulla všímal, setrvaly poslušně po boku své matky jen kratičkou chvíli; jak se dala do řeči s těhotnou ženou Tita Pomponia, sebraly skládací stoličky a odhopsaly dolů, kam si notně daleko od svých matek odsedla čtyři děvčata z rodin Claudiů Pulchrů. A kterých matek? Nu ovšem! Od Licinie a Domitie. Znal je dosti dobře, s oběma se už vyspal. Neohlížel se vpravo ani vlevo a pustil se svahem dolů, tam, kde se usadily.

„Dobré jitro přeji, dámy," pokývl hlavou. „Vlastně je to dosti mizerné jitro, že?"

Každá žena na onom kopci dobře věděla, co Sulla je zač – patřilo to už k jeho osudu. Jeho přátelé z řad spodiny ho odjakživa považovali za jednoho ze svého středu, zato římská aristokracie se takovéto chyby nikdy nedopustila. Ti dobře věděli, z jakého je vlastně těsta! Věděli, kam patří, dobře znali jeho rodokmen. Tu a tam ho někdo i politoval; a pár z nich, jako třeba právě Licinia a Domitia, se s ním docela rádo sexuálně povyrazilo; jen pomoci mu nikdo nebyl ochoten.

Vítr foukal od severovýchodu a nesl s sebou nakyslý pach spáleniště, čpavý závan namoklých neshořelých dřev, přepáleného vápna, tisíců zuhelnatělých a tlejících těl. Loni v

létě celý Viminal a horní Esquilin lehl popelem, byl to snad nejhorší požár, jaký kdo v Římě pamatoval. Snad pětina města vyhořela, než se spojeným silám obyvatel podařilo zbourat dostatečně široký pruh budov a izolovat tak oheň od přecpaných činžáků Subury a dolního Esquilinu; směr větru a šíře ulice Vicus Longus zabránily tomu, aby požár nepřeskočil i na řidčeji osídlený vnější Quirinal, nejsevernější z pahorků uvnitř Serviových hradeb.

Třebaže od ohně uplynul už celý půlrok, při pohledu z místa, kde teď Sulla stál, z prázdné parcely po Flaccově domě, zela dosud po požáru strašlivá jizva, pokrývající výšiny za tržištěm v šíři celého tisíce dvoukroků – plná čtverečná míle zčernalé půdy, polozřícených budov, spouště. Nikdo nevěděl, kolik lidí tam vlastně zahynulo. Asi dost, neboť pak naráz ustala bytová nouze. Stavělo se tam proto jen pomalu; jen tu a tam se do desetimetrové výše – i výš – začínala zvedat dřevěná lešení, známka, že záhy začne někomu z římských domácích pánů další mnohopatrová insula bohatě nadívat peněženku.

Sulla s pobavením vnímal napětí, jež se zmocnilo Licinie i Domitie v okamžiku, kdy si uvědomily, kdo je to právě pozdravil; za nic na světě nebyl nakloněn k nějakému milosrdenství, nebyl ochoten k tomu nechat je na pokoji. Jen ať si trochu trpí, kravky pitomé! Jenom bych rád věděl, jestli jedna o druhé tuší, že jsem se vyspal s oběma, ptal se sám sebe, a dospěl k názoru, že asi nikoli. Což tomuto setkání dodávalo zvlášť pikantní příchuti. Rozveselenýma očima pozoroval, jak se po sobě kradmo podívaly a jak se rozhlédly i po ostatních ženách, které se tu s nimi usadily, podobně jako třeba Marcia. Že by snad i *Marcia* – ale to snad ne! Tenhle pilíř ctnosti? Ten pomník počestnosti?

„Byl to strašný týden," pronesla Licinia nepřirozeně vysokým hlasem a neodvracela oči od spálených vrchů.

„Ano, to byl," potvrzovala Domitia a odkašlala si.

„Měla jsem takový strach," žvatlala Licinia, jen aby něco řekla. „Víš, Lucie Cornelie, my jsme tenkrát ještě bydleli na Carinách, a ten oheň se hnal pořád blíž a blíž. Samozřejmě, jen co ho konečně uhasili, přemluvila jsem Appia Claudia, abychom se přestěhovali do téhle čtvrti. Před ohněm sice člověk stejně není nikde v bezpečí, ale ono je přece jen líp, když má mezi Suburou a sebou Forum a ještě močál navíc!"

„Bylo to nádherné," řekl Sulla a rozpomínal se, jak celý ten týden každého večera postával na vrcholu Vestiných schodů, díval se na požár a představoval si, že ta nestvůrná nádhera, kterou má před sebou, je dobývané nepřátelské město a že on je římským generálem, jenž velí zteči. „Nádherné," opakoval.

Zanícení, s jakým to vyslovil, přimělo Licinii, aby k němu, ač neochotně, přece jen vzhlédla, ale vzápětí už zase uhnula pohledem a trpce přitom želela, že se kdy tomuto muži vydala na pospas. Sulla byl až příliš nebezpečný a v hlavě to zřejmě neměl docela v pořádku.

„Ale stejně, všechno zlé je pro něco dobré," mudrovala dál. „Mí bratranci Publius a Lucius Licinius tam pak vykoupili spoustu volných pozemků. Povídali, že jejich cena příští léta poletí nahoru."

Licinia pocházela z rodiny Crassů, byla dcerou mnohonásobného milionáře. Pročpak já jsem si nedokázal najít takovou bohatou nevěstu, jako to udělal ten její Apppius Claudius Pulcher? Odpověď je přece jednoduchá, milý Sullo! Jelikož žádný otec ani bratr ani opatrovník bohatého a urozeného děvčete by k takovému sňatku jaktěživ nedal souhlas.

Zvolna ho přestávalo bavit ty dvě ženy znepokojovat; bez jediného slova se otočil na podpatku a vydal se do kopce, vzhůru po Olivu Victoriae. Obě Julie, jak si všiml, už byly mezitím povolány zpátky pod matčin dozor a seděly teď vedle matky, v závětří kožené boudičky. Přelétl je svýma podivuhodnýma očima, nezdržel se u Julie Starší, ale obdivně setrval pohledem na Julii Mladší. Bohové, jaká nádherná dívka! Medový koláč smočený v nektaru, pokrm hodný Olympanů. Sevřela ho bolest na prsou, třel si pod togou hruď, aby ji zaplašil. Stačil nicméně postřehnout, že se Julia Mladší otočila na židličce a že ho sleduje, dokud jí nezmizel z očí.

Sešel po Vestiných schodech dolů na Forum Romanum a vystoupil pak až vzhůru po Clivu Capitolinu, k zadním řadám davu před chrámem Jova Optima Maxima. Měl zvláštní dar,

vyvolával u lidí ve svém okolí rozechvění, ba téměř třes, takže se až od něho odtahovali; bývalo to dosti prospěšné, třeba k tomu, aby si vydobyl výhodné místo v divadle, ale nyní svého talentu využil k získání průchodu až před sám zástup jezdců, kde měl dokonalý výhled na místo oběti. Neměl vlastně právo tam stát, ale přesto si byl jist, že ho nikdo neodežene. Znal ho sice jen málokdo z jezdců, a také mezi senátory viděl převážně nepovědomé tváře, nicméně tam bylo nemálo těch, kdo věděli, co je zač, a byli zárukou, že jeho přítomnost tu bude tolerována.

Byly věci, které v něm žádná izolace od hlavního proudu aristokratického veřejného života nedokázala utlumit; snad přecházely – generaci za generací – skutečně a doslova do krve; například ty drobounké varovné zvonečky, které se v jeho nitru rozcinkávaly v předtuše neštěstí a zkázy. Záměrně se nestaral o to, co se děje na politické scéně na Foru Romanu, rozhodl se už, že je líp zůstat nevědomý, než aby se ustavičně hnětl touhou po účasti na životě, jež je mu odpírán. Ale přesto, jak tam stál v přední řadě shromážděných jezdců, vytušil, že to bude nedobrý čas. Cosi mu napovídalo, že tenhle rok bude jen další z dlouhé řady zlých let táhnoucích se od chvíle, kdy byl zavražděn Tiberius Sempronius Gracchus a kdy o deset let později byl jeho bratr Gaius Gracchus donucen vzít si sám život. Poté, co se na Foru zableskly dýky, odplynulo štěstí Říma kamsi do nenávratna.

A jako by se s ním i Řím sám někam vytrácel, jako by mizel z politického dění. Sulla přejížděl očima po shromážděné římské honoraci – tahle smetánka byla sbírkou prostřednosti a zcela prázdných nádob. V zeboucí přepršce tu vstoje podřimovali muži, kteří měli na svědomí přes třicet tisíc drahocenných římských a italských vojáků, ztracených za pouhou desítku let, padlých hlavně ve jménu osobního prospěchu. Peněz. A zase ty peníze! Peníze, peníze, peníze! I když samozřejmě ruku v ruce s nimi jde i o moc. Na moc není radno zapomínat anebo ji podceňovat. V čem vlastně spočívá síla peněz? Do jaké míry jsou nástrojem, do jaké cílem? To asi záleží na každém jednotlivci. Jenže kdepak se najdou v téhle bědné sešlosti nějací ti skutečně velcí, ti, kteří by Římu dokázali dodat velikosti, namísto toho, aby z něho vytvářeli trpasličí stát?

Bílý býček se choval nějak divně. Nebylo divu, když se člověk podíval na muže nastupující do konsulského úřadu. Já například, říkal si, bych určitě nenastrčil dobrovolně krk pod sekeru kvůli člověku, jako je Spurius Postumius Albinus, i kdyby to byl patricij nad patricije. Mimochodem, kdepak vlastně právě on sehnal ty potřebné peníze? A vzápětí mu svitlo – vždyť přece všichni Postumiové Albinové odjakživa přicházeli a přicházejí k penězům sňatkem. Mor na ně.

Vyprýštila krev. V takhle dospělém býku je jí spousta. Takové plýtvání. Tolik potence, mohutnosti, kopulační síly. Ale barvu má ta krev krásnou, sytě karmínovou, je tak kluzká, a přece vazká, jak se jim řine potůčkem dolů ze svahu rovnou pod nohy. Fascinovala ho; nedokázal od ní odtrhnout zrak. Copak všechno, co je nabito energií, v sobě nemá nějaký odstín té rudé? Oheň. Krev. Vlasy – *jeho* vlasy. Penisy. Senátorské střevíce. Svalstvo. Roztavená láva. Láva.

Už bych měl jít. Jít? A kam? Uchvácen stále ještě pohledem na tu záplavu krve zvedl zrak, a vtom se střetl s upřenýma očima vysokého senátora, kterého zdobila *toga praetexta*, úbor vyššího úředníka. Fantastická figura! To je přece chlap! Kdo to může být? Nevypadal na nikoho ze známých rodin; ač žil Sulla od své společenské třídy dosti izolován, dokázal přesto bezchybně rozpoznat charakteristické rysy každého z rodů.

Ať je to kdokoli, určitě nepatří k žádnému ze Slavných. Jeho nos například prozrazuje, že v sobě jistě má příměs nějakého Kelta; má ho příliš krátký a rovný, než aby mohl patřit čistému Římanovi. Někdo z Picena? A co to jeho ohromné obočí? I za tím určitě bude nějaký ten Kelt! Na obličeji má dvě jizvy, ale žádná z nich ho nezohyzďuje. A je to zřejmě pořádný kus chlapa, tvrdý, sebevědomý, inteligentní. Skutečný orel. Ale *kdo* tedy je? Žádný z bývalých konsulů, ty přece Sulla bezpečně do jednoho zná, až po ty nejstarší žijící. Takže tedy prétor. Ovšem nikdo z té letošní várky, ti se shlukli vzadu za konsuly, předůstojní, nadáni asi takovým osobním kouzlem jako stará královna čerstvé stižená záchvatem zlaté žíly.

Ach ne! Sulla se naráz otočil a vyrazil pryč, pryč od celého toho cirkusu včetně onoho exprétora s výrazem orla. Je už na čase jít. Jít – jenže kam? Kam jinam se vlastně může on uchýlit než zpět do jediného útočiště, které má, mezi ta dvě zavlhlá, stárnoucí ženská těla, macechu a milenku? Napřímil se a ušklíbl. Na světě jsou přece i horší osudy a horší místa. Ano, ozval se v něm kdesi hluboko uvnitř jiný hlas, ovšem ne pro muže, který by právě dnešním dnem měl vstupovat do senátu.

Pomazaný panovník, který se vydá na návštěvu Říma, narazí na nepříjemnou potíž – není mu dovoleno překročit *pomerium*, jeho posvátnou hranici. A tak nezbylo Jugurthovi, králi Numidie, než trávit Nový rok okusováním nehtů v nestydatě drahém sídle nahoře na svahu Pincijského vrchu, které si byl nucen najmout, ve vile s výhledem na široké ohbí Tiberu obtékajícího Martovo pole. Prostředník, který mu nájem sjednával, o této perspektivě přímo básnil, líčil pohled na vzdálené Janiculum a na Vatikánský pahorek, na bujnou zeleň vatikánských i martovských lučin po obou březích Tiberu, na široký modrý pás řeky. V celé Numidii, o to se vsadím, se nenajde řeka tak velká, jako je náš drahý otec Tiber, chrlil samolibě realitní agent; celou tu dobu ovšem tajil to nejdůležitější, že totiž tenhle obchod vyřizuje za senátora, jenž sice slovy hlásá hlubokou loajalitu vůči Jugurthově věci, ale celý se přitom třese, aby se výhodný pronájem vily uskutečnil a aby si tak na celé dlouhé měsíce dopředu vydělal na nákup sladkovodních úhořů. Proč jen si ti lidé představují, že člověk – a dokonce král! – musí nutně být blázen a hlupák jen proto, že není Říman? Jugurtha dobře věděl, komu vila patří, a byl si vědom i toho, že ho nestoudně okrádají na nájemném; jenomže otevřeně to projednat by si žádalo příhodnější podmínky, a v době, kdy se nájem dohadoval, byl právě Řím tím nejposlednějším místem pro jakoukoli otevřenost.

Z lodžie před velkou peristylovou zahradou, kde teď seděl, mu skutečně nic nepřekáželo ve výhledu. Jenomže Jugurtha nebyl příliš unesen tím, co vidí, a když se navíc stočil vítr a zanášel k němu pach mrvy, kterou v noci zaváželi do četných zahradnictví u Via Recta, na pokraji Martova pole, zalitoval, že si pro svůj pobyt nevybral raději nějaké místo o kousek dál, dům někde v okolí Bovill anebo Tuscula. Přivykl nesmírným vzdálenostem v Numidii a nějakých těch patnáct mil jízdy navíc, z Bovill anebo Tuscula do Říma, mu připadalo jako maličkost. Ostatně, když už – jak se ukázalo – tak jako tak do města vstoupit nesmí, k čemu je vůbec dobré bydlet ve vile, odkud by za tu jejich mizernou posvátnou hranici dokázal doplivnout?

Pokud by byl pootočil hlavu o devadesát stupňů, byl by mohl zahlédnout skály na přivráceném úbočí Kapitolu a zadní konec mohutného chrámu Jova Optima Maxima – kde v tomto okamžiku, jak ho jeho zpravodajové informovali, odbývají noví konsulové prvou schůzi senátu v roce svého úřadu.

Jak vlastně s těmi Římany jednat? To kdyby věděl, ubylo by mu starostí, které sám před sebou nijak netajil.

Na počátku se všechno zdálo být velice jednoduché. Jeho dědečkem byl veliký Masinissa, jenž dokázal trosky po punském Kartágu – vyvráceném Římany – rozeseté po dvou tisících mil severoafrického pobřeží znovu stmelit v numidské království. Moc si Masinissa zprvu získával za shovívavého postoje Říma; když ovšem později začínalo být té moci až nepříjemně příliš a když punská příchuť v organizaci jeho říše začala mezi Římany budit jistý neklid a obavy ze zrodu nového Kartága, zaujal vůči němu Řím poněkud tvrdší postoj. Naštěstí pro Numidii Masinissa včas zemřel, a jelikož si byl velmi dobře vědom, že po panovníkovi silném nastupují zpravidla slaboši, ponechal na Scipionovi Aemilianovi, aby sám rozdělil Numidii mezi jeho tři syny. Chytrý Scipio Aemilianus ovšem nepřikročil k rozparcelování numidského území; rozdělil namísto toho povinnosti spojené s královskou

mocí. Nejstaršímu z Masinissových synů přiřkl správu státního pokladu a paláců; prostřední syn dostal na starost armádu; nejmladší pak podědil všechny funkce spojené se zákonem a spravedlností. Což znamenalo, že syn vládnoucí armádou neměl peníze, aby mohl zosnovat nějakou rebelii, synovi s penězi – pokud by takovou vzpouru chtěl financovat – chyběla zase armáda, a syn, na jehož straně stál zákon, neměl na případnou revoltu ani peníze, ani vojáky.

Než mohl čas a narůstající rozpory přes to všechno vyústit v nějaký převrat, oba mladší synové zemřeli a zanechali nejstaršího Micipsu, aby vládl sám. Oba ovšem, aby ještě zkomplikovali budoucí vývoj, po sobě zanechali děti, dva legitimní syny a levobočka jménem Jugurtha. Jeden z těchto chlapců měl nastoupit vládu, až jednou Micipsa dožije – jenže který? A pak, na stará kolena, se až dotud bezdětný Micipsa zmohl na dva vlastní syny, Adherbala a Hiempsala. U dvora to začalo vřít rivalitou, neboť věkem byli tito potenciální následníci trůnu věkově zcela nevhodně rozloženi. Ze všech nejstarší byl levoboček Jugurtha, zatímco synové vládnoucího krále byli dosud nemluvňata.

Jugurthou jeho dědeček Masinissa pohrdal, ne tak pro jeho nelegitimitu, jako spíš proto, že jeho matka byla z nejubožejšího plemene v celém království; byla to dcerka nomádského Berbera. Micipsa zdědil Masinissovu nelásku k Jugurthovi, a když viděl, jak pěkný a bystrý mládenec z něho vyrůstá, nalezl si cestu, jak nejstaršího z možných pretendentů trůnu odstranit z cesty. Scipio Aemilianus požadoval, aby Numidie postavila pomocné jednotky, které by mu pomohly v dobývání Numantie, takže Micipsa velení nad numidským kontingentem svěřil Jugurthovi, v blahé naději, že v Hispánii padne.

Nevyšlo mu to. Jugurtha se k vojně postavil jako rozený válečník; a navíc si mezi Římany okamžitě našel řadu přátel, z nichž dva záhy patřili k nejbližším a nejdražším. Byli to mladší vojenští tribunové začlenění u štábu Scipiona Aemiliana a jmenovali se Gaius Marius a Publius Rutilius Rufus. Byli stejně staří, všem třem bylo třiadvacet let

V závěru tažení, když Scipio Aemilianus jednou povolal do svého stanu Jugurthu a kázal mu na téma, že je důležité vést čestná jednání přímo s Římem, namísto s jednotlivými Římany, měl Jugurtha co dělat, aby zachoval vážnou tvář. Jestliže si totiž z obléhání Numantie odnášel nějaké zkušenosti s Římany, pak to byl poznatek, že téměř všichni z Říma, kdo aspirují na nějaké vyšší státní funkce, jsou chronicky bez peněz. Jinými slovy, není nesnadné je koupit.

Když se Jugurtha vracel do Numidie, vezl s sebou dopis Scipiona Aemiliana králi Micipsovi. Vyzvedávala se v něm Jugurthova chrabrost, smysl pro realitu a pronikavá inteligence, a to v takových superlativech, že i starý Micipsa odložil stranou nechuť, kterou k němu zdědil po otci. A přibližně ve stejném čase, kdy ve furrinském háji pod Ianikulským pahorkem umíral Gaius Sempronius Gracchus, král Micipsa Jugurthu formálně adoptoval a pozvedl ho na nejvyšší místo mezi dědici numidského trůnu. Byl ovšem natolik opatrný, aby současně vyhlásil, že králem se Jugurtha stát nesmí; jeho úlohou byla ochrana zájmů obou Micipsových dospívajících vlastních synků.

Vzápětí poté, co takto uspořádal státní záležitosti, Micipsa zemřel a zanechal po sobě dva nezletilé dědice trůnu a Jugurthu ve funkci regenta. Do jednoho roku byl mladší Micipsův syn Hiempsal na Jugurthův pokyn zavražděn; starší syn, Adherbal, unikl Jugurthovým nástrahám a uprchl do Říma, kde předstoupil před senát a dožadoval se, aby se Řím ujal urovnání věcí v Numidii a zbavil Jugurthu veškerých pravomocí.

„P r o č j e n my se jich tolik bojíme?“ vyptával se s naléhavostí Jugurtha, když se od vzpomínek na minulé děje v myšlenkách vracel zpět do současnosti, zatímco se nad vojenskými cvičišti a zahradnictvími v zahradách pod nimi snášela přepršk a jako závojem zcela zastřela pohled na protilehlý břeh Tiberu.

V lodžii byla asi dvacítka mužů, až na jednoho vesměs příslušníci jeho tělesné stráže. Nebyli to žádní najatí gladiátoři, ale Jugurthovi vlastní vojáci z Numidie – tíž, kteří před

sedmi lety Jugurthovi přinesli uťatou hlavu mladého prince Hiempsala a opakovali tento dárek o pět let později s hlavou Adherbalovou.

Onou výjimkou – a také tím, na koho se Jugurtha se svou otázkou obrátil – byl muž semitského vzezření, urostlý, velký téměř jako Jugurtha, usazený v pohodlném křesle vedle svého krále. I nezasvěcený mohl usoudit na jejich pokrevní spřízněnost, a byl by to správný odhad; král by ovšem byl raději na tuto skutečnost zapomněl. Jugurthova opovrhovaná matka, bezvýznamné děvče ze zaostalého berberského kmene Gaetulů, nebyla naprosto nikým – až na to, že jakousi hříčkou osudu byla nadána tváří i postavou Heleny Trojské. A královým společníkem za tohoto nevlídného novoročního rána byl jeho nevlastní bratr, syn jeho neurozené matky a jednoho z nižších šlechticů u dvora, za něhož ji Jugurthův otec provdal, aby bylo učiněno zadost zvykům. Jmenoval se Bomilkar a byl Jugurthovi nezměrně oddán.

„Proč my se jich tolik bojíme, kde je ten důvod?“ opakoval Jugurtha otázku ještě naléhavěji a s ještě větší beznadějí.

Bomilkar si povzdychl. „Důvod? Na to je snadná odpověď,“ řekl. „Nosí to ocelovou přilbu, trochu jako obrácená miska, rudohnědou tuniku a přes ni dlouhou košili z kroužkového brnění. Vyzbrojeno je to komickým mečíkem, ale skoro stejně dlouhou dýkou, a jedním nebo dvěma oštěpy s úzkou špičkou. A není to přitom žoldnéř. Ani bůhvíkde sebraný žebrák. Říká se tomu římský pěšák.“

Jugurtha zavrtěl hlavou. „To je jen půlka odpovědi, hochu. I římští vojáci jsou smrtelní. I oni umírají.“

„Ale draze se za to platí,“ řekl Bomilkar.

„Ne, je v tom ještě cosi jiného. A já nemůžu přijít na to, co to vlastně je. Dají se přece koupit, zrovna tak jako chléb u pekaře, a tak by také uvnitř měli být měkcí jako čerstvý bochník. Jenomže oni nejsou.“

„Myslíš jejich vůdce?“

„Myslím jejich vůdce. Ty velectěné Otce v senátu. Jsou přece načisto zkorumpovaní! Byli by měli už dávno na ten rozklad zajít. Rozpadnout se, zmizet. Ale kdepak! Jsou tvrdí jako křemen, studení jak led, mazaní jako parthský satrapa. Jaktěživi nic nevzdají. Udoláš jednoho, ochočíš si ho až k servilitě, a v okamžiku, kdy zmizí, máš na krku dalšího, s úplně novou tváří a za zcela nových podmínek.“

„Nehledě na to, že se pak najednou objeví někdo, koho velice potřebuješ, ale kdo se koupit nedá – ne proto, že by se ta jeho cena nedala vyjádřit, ale proto, že ať je jak chce vysoká, ty na ni prostě nemáš – a tím nemyslím peníze,“ řekl Bomilkar.

„Stejně jimi opovrhuji,“ řekl Jugurtha se sevřenými ústy.

„Já taky. Což ovšem není cesta, jak se jich zbavit.“

„Numidie je moje!“ vyrazil král. „A Římané o ni vlastně ani nestojí, to přece víš! Jediné, oč jim jde, je všude pronikat. *Plést se do věcí!“*

Bomilkar rozpřáhl ruce. „Mne se neptej, Jugurtho, protože já na tohle odpovědět neumím. Jediné, co vím, je, že teď sedíme tady v Římě a že výsledek je v rukou bohů.“

Je to přesně tak, pomyslel si numidský král a vrátil se ke svým úvahám.

K d y ž m u před šesti lety Adherbal uklouzl a utekl se do Říma, věděl Jugurtha přesně, co má dělat, a udělal to bez meškání. Do Říma se vydalo jeho poselstvo se zlatem, stříbrem, drahokamy, uměleckými předměty, zkrátka vším, co dokáže vydráždit chtivost římského aristokrata. Zajímavé je, že se tihle Římané nedají uplatit ženami ani chlapci. Jen zpeněžitelným zbožím. Výsledek této mise byl vzhledem k daným okolnostem poměrně uspokojivý.

Ti Římané jsou také přímo posedlí různými komisemi a výbory, nic je tak nenadchne, jako když mohou do nejzazších končin vyslat skupinku úředníků, aby se tam podíleli na šetření, souzení, obhajování, zasvěcování a odsvěcování, všemožném vylepšování. Každý jiný by přišel v čele pořádné armády, ale Římané se prostě dostaví neozbrojení, jen v togách,

doprovázeni toliko pár liktory, žádný jejich voják na dohled, aby se ho mohli dovolat v případě nutnosti; poté vydají příkazy a předpokládají, že budou splněny právě tak, jako by za nimi ona armáda skutečně stála. A většinou také splněny jsou.

Takže zpět k oné prapůvodní otázce: proč my se jich jen tolik obáváme? Protože my jsme zkrátka my. Tak je to. Ale proč? Je to snad proto, že se nakonec vždycky objeví nějaký ten Marcus Aemilius Scaurus?

Byl to totiž Scaurus, kdo v senátu zabránil, aby bylo přijato rozhodnutí v Jugurthův prospěch, když tenkrát Adherbal přišel brečet do Říma. Jeden hlas mezi třemi sty muži! A přesto všechny přehlušil, hřímal k nim tak dlouho, až nakonec ten jeho původně osamocený hlas získal na svou stranu většinu z nich. Byl to Scaurus, kdo si tak vynutil kompromis nepřijatelný jak pro Jugurthu, tak pro Adherbala: že se do Numidie má vypravit desetičlenný výbor senátorů vedený konsulárem Luciem Opimiem a tam – po příslušném šetření na místě – rozhodnout, co dále. A co tedy nakonec tahle komise udělala? Rozdělila království. Adherbal dostal východní část, s Cirtou jako sídelním městem, hustěji osídlenou a s rušnějším obchodem, nicméně ne tak bohatou, jako byla část západní. Západní polovina připadla Jugurthovi, který se tak najednou ocitl stěsnán mezi Adherbalem a mauretánským královstvím. Uspokojeni tímto řešením se Římané odebrali opět domů. Od té chvíle byl Jugurtha na číhané, začal si svou myšku Adherbala pěkně hlídat. A aby si kryl záda na západě, oženil se s dcerou mauretánského krále.

Čekal trpělivě po čtyři roky a pak Adherbala i s jeho armádou napadl mezi Cirtou a jejím námořním přístavem. Poražen se Adherbal uchýlil do Cirty a organizoval tam obranu za přispění velké a vlivné obce římských a italských obchodníků, kteří tvořili páteř prosperity celé Numidie. Na jejich přítomnosti v zemi nebylo pranic divného; kamkoli člověk ve světě přišel, všude našel kolonii římských a italských obchodníků, kteří měli v ruce celý místní obchodní sektor, dokonce i v takových končinách, které měly s Římem jen zanedbatelné styky a nepožívaly vůbec jeho ochrany.

Zakrátko samozřejmě dorazila zpráva o propuknutí války mezi Jugurthou a Adherbalem k uším senátu; senát reagoval vysláním komise složené z tří švarných senátorských synků (mládež tak alespoň nabere nějaké zkušenosti, a celá ta šarvátka stejně nebyla příliš důležitá), aby Numiďany trochu klepli přes prsty. Jugurtha se s nimi dostal do styku jako prvý, vymanévroval je z Adherbalova dosahu i z jakéhokoli kontaktu s obyvateli Cirty a vypoklonkoval je zpátky do Říma obtížené přepychovými dary.

Pak se Adherbalovi podařilo propašovat do Říma dopis, psaní přímo žebronící o pomoc; Marcus Aemilius Scaurus, stále na Adherbalově straně, se neprodleně vydal do Numidie, v čele další vyšetřovací komise. Jenomže situace, tak jak ji v Africe shledali, byla natolik nebezpečná, že museli setrvat uvnitř římské provincie Africa a nakonec jim nezbylo, než vrátit se do Říma, aniž měli možnost promluvit si s kterýmkoli z rivalů usilujících o numidský trůn a aniž jakkoli ovlivnili průběh války. Jugurtha nato vyrazil do ofenzívy a zmocnil se Cirty. Adherbal byl pochopitelně neprodleně sťat. Méně pochopitelné už bylo, že si Jugurtha vylil zlost i na Římu samém tím, že dal současně popravit i veškeré římské a italské obchodníky v Cirtě; rozdráždil tak Řím nad veškerou naději na nějaké usmíření.

Zpráva o masakru římských a italských obyvatel Cirty dorazila do Říma před patnácti měsíci, v průběhu podzimu. A jeden z tribunů lidu, zvolených pro příští rok, Gaius Memmius, zvedl na Foru Romanu takový povyk, že už ani sebevětší Jugurthovy úplatky nemohly odvrátit katastrofu. Mladší Z konsulů příštího roku, Lucius Calpurnius Bestia, dostal příkaz odebrat se ihned, jakmile se ujme svého úřadu, do Numidie, a objasnit Jugurthovi, že Římany a Italy beztrestně pobíjet nelze.

Jenomže Bestia nebyl tak docela neúplatný, a Jugurtha tedy uplácel s tím výsledkem, že se mu před půl rokem podařilo dosáhnout s Římem jakéhos takéhos míru. Bestiovi při té příležitosti věnoval třicet válečných slonů spolu s menší sumou peněz pro pokladnici Říma – jakož i druhou, mnohem větší a nikde neuváděnou, která směřovala do Bestiových pokladnic

soukromých. Řím se zdál být uspokojen. A Jugurtha se konečně stal nesporným králem celé Numidie.

Jenomže Gaius Memmius, nijak nedbaje, že jeho volební období tribuna lidu už zatím vypršelo, nehodlal mlčet: den za dnem pokračoval ve své kampani, aby se otázka Numidie znovu dostala na pořad a do nejostřejšího světla; den po dni znovu a znovu obviňoval Bestiu, že na Jugurthovi vymáhal úplatky za to, aby mu byl ponechán trůn; konečně pak dosáhl Gaius Memmius svého, vybičoval senát k činu. Do Numidie tentokrát vyslali prétora Lucia Cassia Longina s příkazem přivést krále Jugurthu osobně do Říma, kde bude muset Gaiovi Memmiovi uvést jména všech, která za uplynulá léta podplácel. Kdyby byli na Jugurthovi požadovali, aby o tom vypovídal před senátem, nebyla by pro něho situace ještě tak nebezpečná; Jugurtha však měl být vyslechnut přímo před shromážděním lidu.

Když prétor Cassius dorazil do Cirty a seznámil krále s tímto předvoláním, nedokázal Jugurtha odmítnout doprovodit ho na jeho zpáteční cestě do Říma. Ale *proč***?** Proč se jich všichni tak bojíme? Co by vlastně mohl Řím podniknout? Provést invazi do Numidie? V úřadech přece vždycky existuje víc Bestiů než Gaiů Memmiů! Tak čeho se to všichni bojíme a proč? Spočívá to snad v té neslýchané římské zpupnosti, že lusknutí prstů jediného muže stačí k tomu, aby krále velké a bohaté země přivedlo k poslušnosti?

Jugurtha se podrobil, poslušně si sbalil zavazadla, pár svým dvořanům klepl na rameno na znamení, že ho mají doprovodit, sebral padesátku nejoddanějších mužů z numidské královské gardy a společně s prétorem Cassiem se nalodil. Teď už tomu byly dva měsíce. Dva měsíce, během nichž se toho zatím příliš mnoho neudálo.

Jen Gaius Memmius dokázal dodržet slovo! Sezval lidové shromáždění do Flaminiova Cirku, jenž leží mimo *pomerium,* posvátné hranice města, takže nic už nebránilo tomu, aby se na ně mohl osobně dostavit i Jugurtha, pomazaný král. Účelem shromáždění bylo poskytnout každému z Římanů, jenž o to projeví zájem, možnost uslyšet z úst numidského krále odpovědi na otázky Gaia Memmia: koho uplácel, kolik vyplatil? Všichni v Římě dobře věděli, nač se bude Gaius Memmius ptát. A tak byla účast na shromáždění v Cirku Flaminiově mimořádně veliká, aréna byla nabitá a pozdní příchozí obsadili i zadní dřevěné lavice v naději, že i na tu vzdálenost uslyší, co se bude projednávat.

I teď si však Jugurtha věděl rady s obranou: Hispánie a všechna další léta mu přinesly zkušenosti, na jaké se nedá zapomenout. Koupil si tribuna lidu.

Na prvý pohled měli tribunové lidu nižší postavení v úřední hierarchii i v senátu. Tribunům lidu nepříslušelo žádné *imperium* – ach, pro tohle slovo v jazyce Numiďanů zcela chyběl ekvivalent! *Imperium! Imperium* znamenalo – nu, asi takovou autoritu, jaká by na zemi příslušela božstvu. Právě pro ně si mohl osamocený prétor dovolit přikázat samotnému králi, aby ho následoval do Říma. Správci provincií byli obdařeni takovým *imperiem.* Konsulové měli *imperium.* Prétoři měli *imperium.* Ovšem síla a druh jejich imperia byla rozličná. Jediným viditelným výrazem *imperia* byl liktor. Liktoři byli adjutanti nositele *imperia,* kteří kráčeli před ním a razili mu cestu, na levém rameni *fasces,* svazek prutů křížem převázaných karmínovou stuhou.

Censoři *imperium* neměli. Ani plebejští édilové ho neměli. Ani kvestoři ne. Ani – a to bylo z Jugurthova hlediska nejdůležitější – tribunové lidu. Byli to volení představitelé *plebsu,* oné ohromné masy římských občanů, kteří si nemohli činit nárok na příslušnost k vysoké hodnosti *patricijů.* Patricij byl starobylý aristokrat, ten, jehož rod byl uveden mezi Otci Říma. Před čtyřmi sty lety, když byla republika ještě docela mladá, měli v obci váhu toliko patricijové. Ale když si později pár plebejů nashromáždilo peníze a moc a když si vybojovali přístup do senátu a ke kurulskému křeslu, zatoužili rovněž stát se aristokraty. Výsledkem byla nová šlechta, *nobilita.* Spolu s patriciji tak příslušníci nobility vytvářeli podvojnou aristokracii. K tomu, aby se rod mohl počítat k nobilitě, stačilo, aby se jeden z jeho členů stal konsulem, a plebejovi v cestě ke konsulátu tou dobou nebránilo už naprosto nic. Plebejská čest – a ctižádost – tak byly zcela uspokojeny.

Plebs měl svůj vlastní sněm, kde neměl hlasovací právo, a kam dokonce neměl ani přístup žádný z patricijů. A lid se stal tak mocným – a do té míry zastínil patricije – že tento nový orgán, shromáždění plebejů, rozhodoval o přijetí takřka všech nových zákonů. Ochranu zájmů plebsu vykonávalo deset tribunů lidu. Každý rok byli voleni noví. To bylo na římské vládě to nejhorší: funkční období jejích úředníků byl pouhý jeden rok, což znamenalo, že nebylo možné koupit si mezi nimi člověka, který by zůstal u moci dostatečně dlouho, aby se taková investice vyplatila a aby mohl prokázat skutečně platnou službu. A navíc jich bylo pokaždé zpravidla nutno podplácet několik.

Ne, tribun lidu neměl *imperium,* nebyl to ani vyšší úřední činitel; navenek to vypadalo, jako by vlastně toho příliš mnoho nezmohl. A přece se stával nejdůležitějším úředníkem ze všech. Měl ve svých rukou skutečnou moc, neboť on jediný měl právo veta. Jeho veto platilo pro všechny; vzdorovat mu nemohl nikdo kromě diktátora, a diktátor v Římě nevládl už celé století. Tribun lidu se mohl postavit proti rozhodnutí censora, konsula, prétora, senátu, všech svých devíti kolegů tribunů lidu, proti usnesení shromáždění, proti výsledku voleb – mohl vetovat zkrátka všechno, nač si člověk vzpomene – a zpravidla také vetoval. Navíc byl osobně nedotknutelný, *sacrosanctus,* což znamenalo, že mu nikdo nemohl fyzicky zabránit ve výkonu jeho funkce a povinností, ba ani ho nesměl slovně urazit. A kromě toho byl i tvůrcem zákonů. Senát sám o sobě nemohl zákon přijmout; mohl jeho přijetí toliko doporučit.

Všechno to bylo koncipováno tak, aby byl vytvořen systém kontroly a rovnováhy, s cílem omezit potenciální nárůst moci, ať již u státního orgánu, nebo v rukou jednotlivce. Kdyby bývali Římané ušlechtilým plemenem politického živočicha, byl by se celý tento systém jistě osvědčil; jelikož však měli k dokonalosti daleko, nefungoval takřka vůbec. Neboť ze všech národů v dějinách lidstva byli v nacházení zcela legálních cest, jak zákony obejít, nejvynalézavější právě Římané.

A tak si Jugurtha, král numidský, koupil tribuna lidu – v podstatě bezvýznamného, nebyl to ani člen některé z urozených rodin, ani boháč. Gaius Baebius byl nicméně řádně zvoleným tribunem lidu, a když se před něj na stůl vyřinul proud stříbrných denárů, mlčky si přesypal tento poklad do dvanácti velkých sáčků a stal se tak vlastnictvím numidského krále.

S dožívajícím starým rokem svolal tedy Gaius Memmius své velké shromáždění do Flaminiova Cirku a předvolal před ně Jugurthu. Když pak král pokorně stanul na flaminijském prostranství a tisícový dav zcela ztichl, položil Gaius Memmius svou prvou otázku.

„Uplácel jsi Lucia Opimia?“ zeptal se krále.

A dříve než král stačil otevřít ústa, vypískl Gaius Baebius. „Zakazuji ti na otázky Gaia Memmia odpovídat, králi Jugurtho!“ To bylo všechno, co Gaius Baebius pronesl. Víc věru ani říkat nemusel.

To bylo veto. Poté, co někomu tribun lidu nařídil, aby neodpovídal, neexistoval žádný právní prostředek, jak ho k odpovědi přimět. Shromáždění lidu se začalo rozcházet; nespokojené davy šly s reptáním domů; Gaius Memmius byl tak rozlícen, že ho jeho přátelé museli odvést násilím; jen Gaius Baebius pospíchal pryč s ctnostnou tváří, která ovšem nedokázala nikoho neoklamat.

Senát však přesto nedal Jugurthovi svolení, aby se odebral domů, a tak tu tedy seděl v lodžii najaté, hříšně drahé vily, proklínal Řím a proklínal Římany. Žádný z nově instalovaných konsulů zatím nedal najevo, že by měl zájem o nějaký soukromý příspěvek; žádný z prétorů nestál za uplácení; a ani noví tribunové lidu nepůsobili v tomto směru nijak povzbudivě.

Úplatky totiž nelze jen tak vrhat do vody; ryba musí nejdřív sama k hladině, musí naznačit polykání, aby člověka ujistila, že je ochotna skočit po pozlaceném vnadidle. A pokud se kořist nevynoří a nedá najevo zájem, je prostě třeba nechat vlasec pohupovat na splávku a se vší trpělivostí, jíž je člověk schopen, vyčkávat dál.

Jak ale má vydržet a trpělivě čekat tady v Římě, když se mezitím doma v Numidii jeho království stává terčem hned několika žádostivých nápadníků současně? Jak Gauda, legitimní

syn Mastanabalův, tak i Massiva, syn Gullusův, mají oba pro své nároky silné argumenty, zdaleka to však nejsou pretendenti jediní. Dostat se brzy zpátky domů je proto nezbytně důležité. A on tu zatím musí takhle bezmocně vysedávat. Jestliže by odešel bez souhlasu senátu, mohl by být jeho odjezd vykládán jako válečný čin. Pokud ví, nikdo v Římě zatím o válku nestojí, jenomže neexistují žádné postačující podklady pro odhad, co všechno by mohl v případě jeho zmizení senát ztropit. A třebaže senát zákony neschvaluje, má přesto veškeré plné moci, pokud jde o zahraniční politiku, od vyhlášení války až po správu římských provincií. Zvědové mu donesli, že Marcus Aemilius Scaurus se nad vetem Gaia Baebia strašlivě rozzuřil. A Scaurovo slovo mělo v senátě notnou váhu, jednou už to dal koneckonců pocítit. Scaurus byl toho názoru, je Jugurtha nevěstí pro Řím nic dobrého.

P o l o b r a t r Bomilkar tiše seděl a čekal, až Jugurtha ustane v neradostných úvahách. Měl pro něho zprávy, ale znal svého krále až příliš dobře, než aby je na něho vychrlil, dokud se nerozplynou přítomné chmury. Jugurtha je prostě skvělý. Tolik vrozených schopností! A kolik toho musel překonat vzhledem k svému nízkému původu. Proč vlastně hrají dědičné vlohy tak důležitou úlohu? Na Jugurthovi byla zřetelně patrná punská krev Kartaginců, vlastní vší numidské šlechtě, ale neméně ho poznamenala i berberská krev zděděná po matce. Oba to byly semitské národy, ale Berbeři žijí v Severní Africe mnohem déle než Punové.

V Jugurthovi se obojí semitský živel dokonale propojil. Po berberské matce zdědil světle šedé oči, rovný nos a protáhlou pohublou tvář, a také vysokou postavu. Ze strany svého otce, Mastanabala, ho punská krev poznamenala spirálovitě se stáčejícími černými kučerami, hustým porostem po těle, snědou pletí a robustní postavou. Snad proto působil tak silně na své okolí: byl to šok, spatřit u muže tmavé pleti tak světlounké oči, šel z něho až strach. Numidská smetánka, helénizovaná staletími styků s Řeky, chodila oděná po řecku, ale Jugurthovi ta móda nevyhovovala, vypadal nejlíp v přílbě, v pancíři, na nohou holenní chrániče, s mečem po boku, na válečném oři hryzajícím udidlo. Škoda, říkal si Bomilkar, že tihle Římani v Římě nikdy krále neviděli vystrojeného do boje; a vzápětí se při té představě zachvěl, když ji domyslel. Taková myšlenka je pokoušením samého osudu! Bude líp přinést nazítří bohyni Fortuně oběť, aby ho Římané nemuseli raději nikdy ve zbroji spatřit.

Král se mezitím už uklidnil; tvář mu zjihla. Je to hrozné, porušit tak těžce nabytou rovnováhu mysli, obtížit ho novou starostí. Ale bude asi líp, když to uslyší od svého oddaného bratra, než aby na něho tu zprávu vypálil nějaký idiotský zvěd, aby ho co nejvíc ohromil.

„Pane a králi?“ řekl Bomilkar tázavě a váhavě.

Šedé zraky se okamžitě ohlédly jeho směrem. „Ano?“

„Zaslechl jsem včera cosi v domě Quinta Caecilia Metella.“

Jugurthu to ťalo do živého; Bomilkar, ten si mohl chodit po Římě, kudy se mu zachtělo, neboť on nebyl pomazaným králem. Na hostiny zvali Bomilkara, a ne jeho, Jugurthu.

„A co?“ zeptal se král úsečně.

„Massiva se objevil tady v Římě. A nejen to, podařilo se mu získat pro svou věc konsula Spuria Postumia Albina a chce, aby ji Albinus přednesl v senátu.“

Král se rychle posadil a otočil křeslo tak, aby viděl Bomilkarovi do tváře. „Pořád mi vrtalo hlavou, kam se ten mizera poděl,“ řekl. „Takže teď už to víme, co? Ale proč tedy chce Albinus vyhovět jemu, a ne mně? Musí mu přece být jasné, že já mu dokážu zaplatit mnohem víc, než nač se kdy zmůže Massiva?“

„Podle mých informací asi ne,“ řekl stísněně Bomilkar. „Mám podezření, že uzavřeli dohodu, která kalkuluje s tím, že Albinus dostane odměnou za konsulát úřad správce provincie Africa. Tebe budou držet tady; Albinus se v čele malé armády vydá do provincie Africa, podnikne krátký rychlý pochod přes hranici do Cirty – a sláva Massivovi, králi numidskému! Umím si představit, že jako král bude Massiva ochoten zaplatit Albinovi, oč jen si řekne.“

„Musím domů!“ vykřikl král.

„Já vím! Jenomže jak?“

„A ty si myslíš, že není žádná cesta, jak Albina zviklat? Mám pořád ještě dost peněz, a můžu sehnat další!“

Bomilkar důrazně zavrtěl hlavou. „Ten nový konsul tě nemá v lásce,“ řekl. „Zapomněl jsi mu poslat dar o jeho narozeninách, to bylo před měsícem. Massiva na dárek nezapomněl. Dokonce mu poslal jeden dar, když ho zvolili konsulem, a pak ještě další k narozeninám.“

„To mají na svědomí ti mí agenti!“ vycenil Jugurtha zuby. „Začínají si myslet, že prohraju, a tak už se přestávají snažit.“ Hryzl se do rtu, pak si ho olízl. „Prohraju?“

Bomilkar se usmál. „Ty? Nikdy!“

„Nevím… Massiva! Uvědomuješ si vůbec, že já jsem na něho docela zapomněl? Myslel jsem, že je někde v Kyréné, u Ptolemaia Apiona.“ Jugurtha potřásl hlavou, stáhl se do sebe. „Možná že je to jen falešný poplach. Od koho to vlastně víš?“

„Od Metella osobně. Ten ví všechno. Má uši nastraženy, zejména teď, má totiž v úmyslu ucházet se příští rok o konsulát. Ne že by zrovna schvaloval to, co dělá Albinus. Kdyby tomu tak bylo, pak by mi o tom neřekl ani slovo. Ale znáš Metella – je to jeden z těch upjatých ctnostných Římanů, ani pomyšlení na úplatek. A nemá rád, když králové čekají před prahem Říma.“

„Metellus si klidně může dovolit být ctnostný a upjatý!“ řekl Jugurtha jedovatě. „Copak Caecilius Metellus už teď není bohatý jako Kroisos? Rozdělili si už mezi sebe Hispánii i Asii. Ale Numidii si takhle dělit nebudou! Ani Spurius Postumius Albinus to neudělá, pokud do toho budu mít co mluvit.“ Král se v křesle napřímil. „Je Massiva určitě tady?“

„Podle Metella určitě.“

„Musíme tu počkat na zprávu, který z konsulů půjde jako správce do Afriky a který do Makedonie.“

Bomilkar se opovržlivě ušklíbl. „Neříkej mi, že věříš tomu jejich losování!“

„Pokud jde o Římany, sám nevím, čemu věřit,“ řekl král zasmušile. „Nevím, jestli je to už rozhodnuto, nevím, jestli se nám jen vysmívají, když tahají los, anebo jestli to skutečně ponechávají náhodě. Takže počkám, Bomilkare. Až uslyším, jak losování dopadlo, rozhodnu se, co udělám.“ S těmito slovy otočil křeslo nazpátek a oddal se pozorování deště.

Na starém, bíle omítnutém statku poblíž Arpina vyrůstaly tři děti: Gaius Marius byl nejstarší, po něm následovala jeho sestra, Maria, a konečně druhý ze synů, Marcus Marius. Očekávalo se přirozeně, že až vyrostou, zaujmou význačná místa v životě okrsku a jeho městečka, nikomu se však ani nesnilo, že by se kdokoli z těch tří vydal mimo ně. Mariové byli obyčejná venkovská šlechta, Staromódní selští zemani, předurčení, jak se zdálo, jaktěživi nepřekročit svým významem nevelký arpinský svět. Představa, že by jeden z nich někdy vstoupil do římského senátu, byla prostě nemyslitelná; už u Catona Censoria vzniklo kolem jeho venkovského původu dosti rozruchu, a to pocházel pouze z Tuscula, pouhých patnáct mil od římských Serviových hradeb. Takže nikoho z arpinských šlechticů nikdy ani ve snu nenapadlo, že by se jeho syn mohl stát římským senátorem.

Nebyla to otázka financí, peněz bylo dost; Mariové byli velice zámožní lidé. Alpinum bylo bohaté místo, patřilo k němu mnoho čtverečných mil pozemků a většinu půdy tu vlastnily tři rodiny – Mariové, Gratidiové a Tulliové Cicerové. Pokud se pro ně hledal přespolní ženich nebo nevěsta, vydávali se dohazovači spíše do Puteol, kde žil rod Graniů; byla to prosperující rodina, původem rovněž z Arpina, která se věnovala převážně námořnímu obchodu.

Nevěstu Gaiovi Mariovi našli, když byl ještě malý chlapec, a čekala trpělivě v domácnosti Graniů v Puteolích, neboť byla ještě mladší než její budoucí ženich. Když se ovšem Gaius Marius později doopravdy zamiloval, nebylo to do ženy. Asi do muže. Zalíbilo se mu v armádě – s naprostou přirozeností v ní rozpoznal svého skutečného životního partnera. Narukoval v den svých sedmnáctých narozenin a želel jen toho, že v té době právě neprobíhá žádná důležitá válka; sloužil nicméně mezi nejmladšími důstojníky konsulských legií, až

konečně byl jako třiadvacetiletý přidělen do osobního štábu Scipiona Aemiliana před Numantií, v Hispánii.

Netrvalo dlouho a navázal úzké přátelství s Publiem Rutiliem Rufem a numidským princem Jugurthou, neboť byli všichni stejně staří, a všichni tři došli vysokého ocenění v očích Scipiona Aemiliana, který jim říkával prostě trio. Žádný z nich nepocházel z vyšších římských vrstev. Jugurtha byl dokonalý outsider, rodina Publia Rutilia Rufa se už víc jak sto let nedostala do senátu a nikdy ještě nedosáhla konsulátu a Gaius Marius pocházel z rodu venkovského zemana. Tou dobou ještě žádný z těch tří neměl sebemenší zájem o římskou politiku; hleděli si jen a jen vojenčení.

Gaius Marius byl ovšem přece jen trochu jiný případ. Byl to nejen rozený voják; narodil se, aby vojákům velel.

„On prostě ví, co má dělat a jak to má dělat," řekl o něm Scipio Aemilianus s povzdechem, který neměl daleko k závisti. Ne že by Scipio Aemilianus nevěděl, co a jak má podnikat, ovšem on už od chlapeckých let naslouchal rozmluvám generálů u stolu doma v jídelně, a jen on věděl, do jaké míry je jeho vlastní vojáckost spontánní. Pramálo, tak by byla zněla pravda. Velký talent Scipiona Aemiliana tkvěl v jeho organizačních schopnostech, nikoli v jeho vojenské zdatnosti. Věřil, že pokud je kampaň s dostatečnou důkladností připravena ve štábu, ještě dřív než je odveden prvý legionář, pak už na vojenském řemesle příliš mnoho nezáleží.

Naproti tomu byl Gaius Marius jako voják zcela přirozený talent. V sedmnácti to byl sice ještě drobný a hubený chlapec; vybíral si v jídle, maminka ho potají tak trochu rozmazlovala a otec jím tajně trochu opovrhoval. Pak si tedy Gaius Marius zašněroval prvý pár svých vojenských bot a na kožené prádlo si navlékl plátový pancíř z obyčejného dobrého bronzu. A začal tím okamžikem povyrůstat na duchu i na těle, až převýšil všechny ostatní, fyzicky, intelektuálně, svou silou a odvahou i nezávislostí úsudku. Tehdy se přestal líbit matce a otec nad ním div nepukl pýchou.

V představách Gaia Maria se nic na světě nemohlo vyrovnat tomuto životnímu programu – stát se nedílnou součástí největšího armádního stroje, jaký kdy svět poznal, římské legie. Žádný pochod mu nebyl namáhavý, žádné cvičení v šermu mečem příliš dlouhé anebo nebezpečné, žádné nicotné pověření málo důstojné, aby v něm utlumily příval jeho nadšení. Nestaral se o to, co dostává za úkoly, jen když to znamenalo být vojákem.

A před Numantií se také prvně setkal se sedmnáctiletým elévem, jenž právě přibyl z Říma, aby se na výslovné přání Scipiona Aemiliana začlenil do jeho elitní jednotky. Byl to Quintus Caecilius Metellus, mladší bratr onoho Caecilia Metella, který měl po tažení proti kmenům v Dalmatských horách v Illyrii přijmout příjmení Dalmaticus a získat hodnost pontifika maxima, nejvyššího kněze státního náboženství.

Mladý Metellus byl typickou ukázkou Caeciliů Metellů: dříč, ovšem bez jakékoli jiskry nápadu, jak se vyrovnat s uloženým úkolem, zato však odhodlán za každou cenu ho provést a zcela přesvědčen, že právě on je předurčen splnit ho s vynikajícím výsledkem. Třebaže loajalita k vlastní třídě bránila Scipionu Aemilianovi dát to nějak najevo, šel mu zjevně tento sedmnáctiletý snaživec dosti na nervy, neboť krátce poté, co mladý Metellus přibyl do Hispánie, k Numantii, svěřil ho do péče – a tím i vydal na milost a nemilost – onomu triu, Jugurthovi, Rutiliovi Rufovi a Mariovi. Na nějaký soucit nebyli ti tři ještě zralí, a dost je dopalovalo, že dostali na krk takového nadutého vševěda. A tak to mladému Metellovi odváděli i s úroky, ne sice s krutostí, ale zato bez jakýchkoli okolků.

Dokud se Numantia bránila a Scipio Aemilianus měl až příliš napilno, chlapec se smířil se svým osudem. Pak Numantia padla. Byla rozkotána, vyhlazena ze zemského povrchu. A každý, od nejvyšších důstojníků až po posledního vojáka, dostal povolení se opít. I trio se opilo. Opil se i mladý Quintus Caecilius Metellus, neboť měl čirou náhodou zrovna narozeniny; právě mu bylo osmnáct A trio dostalo nápad, že by se to mělo nějak oslavit a že přímo skvělý vtip by byl hodit oslavence přes plot do prasečí ohrádky.

Vyškrábal se z hnoje naráz vystřízlivělý, soptil vzteky, ba přímo sršel záští. „Vy – vy – vy chuděrové! Co si myslíte, že jste zač? Já vám to povím! Ty jsi špinavá černá huba, Jugurtho!

Nejsi dost dobrý ani na to, abys Římanům olizoval boty! A ty, Rutilie, ty jsi docela obyčejný poskok! A pokud jde o tebe, Gaie Marie, ty chrapoune, ty máš plné boty sena a samou slámu máš taky v hlavě, proto se ti tam už nevešlo jedno jediné řecké slovíčko! Co vás to napadlo? Jak jste se mohli opovážit? Víte vy vůbec, kdo já jsem? Zapomněli jste, z jaké já jsem rodiny? Já jsem Caecilius Metellus! My jsme byli králi v Etrurii, ještě než někdo vůbec věděl o nějakém Římě! Celé měsíce jsem si musel dát od vás líbit všechny ty sprostoty, ale teď je s tím konec! Se mnou nebudete jednat jako s nějakým nedochůdčetem! Jako s někým méněcenným! To si rozmyslíte!“

Jugurtha i Rutilius Rufus i Gaius Marius se s kamennými tvářemi zlehka pohupovali na ohrádce, mžourali očima jako tři sovy. A poté Publius Rutilius Rufus, jenž v sobě vzácně spojoval uvážlivého filozofa se zdatným vojákem, zabalancoval na vršku plůtku, na rtech šířící se úsměv.

„Ale to se mýlíš, Quinte Caecilie, vždyť já ti uctivě naslouchám, já přímo hltám každé tvé slovo, ty skarabee umatlaná,“ řekl. „Problém je spíš v tom, že máš momentálně na hlavě místo koruny krásný velký prasečinec, ó králi Hovnivále, neetruským trusem pomazaný!“ Neubránil se smíchu. „Jdi se nejdřív trochu umýt, ty chrobáčisko, a potom nám to můžeš vyložit znova. A my už se ti pak vážně nebudeme smát.“

Metellus vstal a zuřivě si otíral hlavu, příliš rozdrážděn, než aby se řídil touto dobromyslnou radou, doprovázenou navíc i docela smířlivým úsměvem. „Rutilius!“ vybuchl. „Co je to vůbec za jméno? To snad má zdobit seznam senátorů? Vy jste prostě oskičtí burani, nic víc! Vy *chrapouni!*“

„Počkej, počkej, ty Trusojede,“ říkal mu Rutilius Rufus i nadále pokojně. „Natolik etrusky ještě umím, abych si toho tvého *Metella* dokázal přeložit.“ Otočil se na plůtku, na němž seděl, a podíval se na Jugurthu a na Maria. „Víte, co to je *Metellus?* To znamená – *Ucho-až-do-zálohy,*“ vysvětloval jim ve vší vážnosti.

To ovšem bylo přespříliš. Mladý Metellus po Rutiliovi Rufovi skočil a strhl i jeho do nelibé břečky na zemi, kde se pak oba převalovali a prali a zápolili, aniž jeden druhému mohl na kluzké půdě doopravdy ublížit; a pak Jugurtha a Marius usoudili, že je to báječná legrace, a vrhli se dolů na zápasící. Řvali smíchy a seděli v blátíčku uprostřed několika drzých prasat, která jako všechna vlezlá a zvědavá prasata nedokázala odolat, aby si je důkladně neočichala a neprohlédla. Když konečně trio nechalo Metella Metellem – až do té chvíle na něm všichni tři seděli a důkladně ho celého omatlávali – vyhrabal se Metellus z hnoje jako opravdový chrobák a dal se na ústup.

„To mi zaplatíte!“ zachroptěl ještě předtím.

„S radostí, ó Skarabee Veliký, ale až se umyješ,“ křikl na něj Jugurtha svíjeje se smíchy.

J e n o m ž e kolo dějin, napadalo teď Gaia Maria, když vystupoval z lázně a sahal po roušce, aby se osušil, se točí dokola, ať člověk dělá, co dělá. A ať si tehdy ten nenávistný výlev zazněl jen z úst pitomého výrostka – zajisté že z toho nejlepšího římského domu! – neubrala mu zášť žádné ze zrnek pravdy, jakých přece jen obsahoval dost a dost. Neboť co jsme doopravdy byli zač, to naše trio od Numantie? Jeden z nás byl obyčejný barevný přivandrovalec, druhý pilný snaživec a třetí buran se slámou v botách. Přesně tak. Však nás Řím později o téhle pravdě dostatečně přesvědčil.

Jugurtha už měl před mnoha lety být uznán za krále Numidie, včleněn pevně, nicméně však shovívavě do skupiny vazalských králů a uchováván v ní energickou, ale spravedlivou rukou. Namísto královské koruny byl však celá léta stíhán nesmiřitelnou nenávistí Caecilia Metella a jeho kliky; teď je tu, v Římě, zády ke zdi, bojuje o své poslední pozice s numidskými soupeři a musí si kupovat to, nač by byl měl pro své schopnosti a svou cenu přirozené právo.

A náš milý zrzounek, Publius Rutilius Rufus, nejmilejší žák filozofa Panaitia, kterého obdivoval celý ten scipionský kroužek – spisovatel, voják, důvtip sám, vynikající politik?

Toho přece ošidili o konsulát v témže roce, kdy se Marius s bídou domohl prétorství. Nejenže jun nebyl dost dobrý Rutiliův původ, ale i on si kdysi přece znepřátelil Caecilia Metella, a to znamenalo – právě tak jako v případě Jugurthy – že se stal automaticky i nepřítelem Marka Aemilia Scaura, nejbližšího spojence Caeciliů Metellů a hlavní hvězdy celé té kliky.

Pokud jde o Gaia Maria, nu, tomu se – jak by asi řekl Quintus Caecilius Metellus Hovniválek – věru vede líp, než si takový řečtiny neznalý Taliánek se slámou v botách a v hlavě vůbec zaslouží. Proč já jsem se jen kdy vydal do Říma šplhat na politický žebříček? Odpověď je jednoduchá. Jelikož Scipio Aemilianus (jako většina nejurozenějších patricijů nebyl Scipio Aemilianus žádný snob) rozhodl, že to Gaius Marius udělat musí. Že je ho škoda na to, aby zůstal vězet v holínkách venkovského zemana, jak pravil Scipio Aemilianus. A co je nejdůležitější – že pokud se nestane prétorem, nebude moci nikdy velet římské armádě.

A tak tedy Marius kandidoval na hodnost vojenského tribuna a uspěl bez nesnází, nato se ucházel o funkci kvestora, byl schválen censory – a stanul, on, italský venkovánek, slámu v botách a v hlavě ani jedno řecké slůvko, v římském senátu! Div divoucí! Rodina v Arpinu z toho dočista zkoprněla! Nejenže si odsloužil své v armádě, podařilo se mu vyškrábat ještě o příčku výše! Kupodivu to byl právě Caecilius Metellus, kdo mu svou podporou dopomohl k volbě na tribuna lidu v období tuhé reakce, jež následovala bezprostředně po smrti Gaia Graccha. Když se Marius poprvé ucházel o zvolení do kolegia tribunů, neprošel; v onom roce, kdy se mu to pak zdařilo, nabyla klika Caecilia Metella dojmu, že ho mají na své straně, že už je jejich. Ovšem jen do chvíle, kdy se ukázal pravý opak a kdy se Marius se vší vervou zasadil o zachování svobodných shromáždění lidu, nikdy ještě tak neohrožovaných v samé své podstatě senátem jako právě po Gracchově skonu. Lucius Caecilius Metellus Dalmaticus se pokusil prosadit návrh zákona, jímž by bylo podstatně okleštěno právo shromáždění lidu schvalovat zákony, a byl to právě Gaius Marius, kdo tento zákon vetoval. Nedal se obměkčit, přimět ani uplatit, aby své veto odvolal.

Draze pak za to zaplatil. Po roce stráveném ve funkci tribuna lidu se pokusil získat úřad jednoho ze dvou plebejských édilů, zmařila to však lobby Caecilia Metella. Usilovně se pak snažil o úřad prétora, ale opět narazil na opozici ze strany Caecilia Metella. Pod vedením Metella Dalmatica zvolila lobby obvyklou cestu pomluv – že je impotentní, že obtěžuje chlapečky, že pojídá výkaly, že patří k tajným společnostem provozujícím bakchické a orfické orgie, že spí se svou sestrou a se svou matkou. Ale sáhli i k zákeřnějším a účinnějším formám boje; prohlásili prostě, že Gaius Marius není vůbec Říman, že je to venkovský darmojed a že Řím má dostatek skutečných synů Říma, než aby si Římané museli za prétora vybrat zrovna Gaia Maria. Byl to velice účinný argument.

Třebaže ve srovnání s ostatními nařčeními byla insinuace z neznalosti řečtiny a tím z nepřijatelné zaostalosti celkem zanedbatelná, hnětla ho víc než co jiného. Na pomluvě totiž nebylo kouska pravdy; Gaius Marius mluvil řecky velice dobře. Jeho učiteli ovšem byli asijští Řekové – jeho pedagog pocházel z Lampsaku na Helléspontu a jeho grammaticus z Amisa na březích Pontu – a ti hovořili se silným přízvukem. Takže se tedy Gaius Marius naučil řečtině poznamenané nádechem dialektu, který diskriminoval i jeho samého a navozoval představu, že nemá dostatečné vzdělání – jako by skutečně byl jen obyčejný chlap odněkud z ulice. Musel si nejednou připustit v tomto směru porážku; ať řecky odmítl hovořit anebo ať pronesl svou asijskou řečtinou sáhodlouhý proslov, výsledek byl stejný. V důsledku toho reagoval na onu pomluvu tím, že pak už vůbec odmítal hovořit oním jazykem, jehož znalost signalizovala, že člověk má jisté vzdělání a kulturu.

Nevadí. Prodral se sice mezi prétory až na posledním místě, ale dostal se mezi ně. A navíc přečkal i zfalšované obvinění z úplatkářství, které proti němu bylo vzneseno bezprostředně po volbě. Úplatky! Jako by na ně byl měl! Ne, tou dobou neměl dokonce ani peníze nezbytné k získání úřadu. Naštěstí bylo mezi voliči dosti mužů, kteří poznali jeho válečnické kvality buď přímo z prvé ruky, anebo je znali alespoň z doslechu od těch, kdo tuto možnost měli. Římský volič choval odjakživa náklonnost k vynikajícím vojákům, a právě tato slabost vůči vojenské zdatnosti zajistila Gaiovi Mariovi vítězství.

Senát ho poslal jako správce do Zadní Hispánie v domnění, že sejde z očí i z mysli a že ho tak třeba i lépe zvládnou. Jenomže Gaius Marius byl rozený voják a vedl si tam s mimořádným úspěchem

H i s p á n c i – zejména toliko částečně podmaněné kmeny v Lusitanii na západě a v Kantabrii na severozápadě – vynikali ve vedení války, na jaké většina římských velitelů nedokázala účinně reagovat a jaké nevyhovovalo ani válečným zvyklostem legií samých. Hispánci se nikdy nepustili do tradiční bitvy, nedbali na obecně přijímanou zásadu, že je lépe vsadit vše na jednu kartu, pokud je naděje na získání rozhodujícího vítězství, než podstupovat strašlivé útrapy vleklé války. Hispánci už totiž pochopili, že protahovaná válka je jejich osudem a že ji budou muset vést tak dlouho, dokud budou trvat na udržení své keltiberské identity; z jejich hlediska to byl trvalý zápas o kulturní nezávislost.

Jelikož ovšem neměli na dlouhé válčení peníze, přešli k jiným formám boje. Neutkávali se v bitvách. Volili namísto toho útoky ze zálohy, léčky, přepady, vyvražďování, ničení veškerého majetku nepřítele. Tedy římského majetku. Nikdy se neobjevili tam, kde byli očekáváni, nikdy nepochodovali ve formacích, netvořili větší skupiny, neupozorňovali na sebe uniformami anebo okázalým nošením zbraní. Udeřili prostě. Zčistajasna, odkudsi. A pak zase beze stopy mizeli v hrozivých roklinách svých hor, jako by ani nebyli. A když se vydala trestná výprava, aby prozkoumala městečko, o němž římští zvědové bezpečně zjistili, že se podílelo na nějakém zvlášť prohnaném krveprolití, nalezla ho zlenivělé nečinností, nevinné a nenapadnutelné jako stádečko těch nejmírumilovnějších a nejhodnějších oslíků.

Pohádkově bohatá byla Hispánie. Výsledkem bylo, že se kdekdo pokoušel stát se jejím vlastníkem. Prapůvodní Iberijci se mísili s keltskými kmeny překračujícími po celé tisíciletí Pyreneje a berbersko-maurské výpady z druhé strany mořské úžiny dělící Hispánii od Afriky jen dál přispívaly svým podílem do kotle, v němž se tu mísily národy.

A pak, někdy před tisíci lety, přitrhli Féničané z Tyru a Sidónu a z Bérytu na syrském pobřeží, a po nich pak přišli Řekové. Před dvěma sty lety je vystřídali Kartaginci, sami potomci syrských Féničanů, kteří založili říši s centrem v africkém Kartágu; relativní izolovanost Hispánie tím byla u konce. Neboť Kartaginci do Hispánie přišli proto, aby tu dobývali kovy. Zlato, stříbro, olovo, zinek, měď, železo. Hispánské hory jimi oplývaly a v celém tehdejším světě prudce narůstala jejich potřeba k výrobě zboží a statků, pro něž se kovy staly nezbytnou surovinou. Punská moc byla založena na hispánských rudách. Ba i cín přicházel z Hispánie, třeba se tam nenacházel; těžil se kdesi na samém pokraji obyvatelného světa, na bájných Cassiteridách, Cínových ostrovech, a putoval do Hispánie po moři, do malých přístavů v Kantabrii a odtamtud dál obchodními stezkami Hispánie až na středozemní pobřeží.

Mořeplaveckým Kartagincům náležela Sicílie, Sardinie i Korsika, což znamenalo, že dříve nebo později musí nutně narazit na zájmy Říma; byl to osud, který je potkal právě před sto padesáti lety. A o tři války později – tři války, jejichž vybojování trvalo celé století – bylo Kartágo mrtvo a Řím už se ujímal jeho prvých zámořských držav. Včetně hispánských dolů.

Praktičtí Římané okamžitě rozpoznali, že Hispánii lze nejlépe ovládnout ze dvou bodů; rozdělili poloostrov na dvě provincie, Přední Hispánii – *Hispania Citerior* – a Zadní Hispánii – *Hispania Ulterior*. Správci Zadní Hispánie byl podřízen celý jih a západ země, vládl jim ze základny v pohádkově úrodném kraji při řece Baetis, s mocným starým fénickým městem Gades poblíž jejího ústí. Vládce Přední Hispánie spravoval celý sever a východ poloostrova ze svého sídla na pobřežní planině naproti Baleárským ostrovům a přemisťoval svůj hlavní stan podle okamžité potřeby nebo rozmaru. Kraje dalekého západu – Lusitanie – a severozápadu – Kantabrie – zůstávaly povětšinou nedotčeny.

I přes lekci, jakou dostali od Scipiona Aemiliana u Numantie, pokračovaly hispánské kmeny dál v odporu proti Římanům přepady ze zálohy, léčkami, atentáty a ničením římského majetku. Nu dobrá, řekl si Gaius Marius, když přibyl na toto krajně zajímavé dějiště jako

správce Zadní Hispánie, i já dokážu válčit taktikou léček, přepadů ze zálohy, pobíjením nepřátel a devastací jejich majetku. A dal se do boje. Měl úspěch. Hranice Říma se naráz posunuly až do Lusitanie a za mohutné hřbety rudonosných hor, v nichž pramenily řeky Baetis, Anas a Tagus.

Nijak nepřehánělo tvrzení, že jak se římská hranice posouvá, římští dobyvatelé přímo klopýtají o stále bohatší a bohatší rudná naleziště, zejména o ložiska rud stříbrných, měděných a železných. A tak přirozeně správce provincie – ten, kdo nová území získával ve jménu Říma – byl mezi prvními, kdo získávali těžební práva na dobytých kutištích. Římský státní poklad si žádal své, ale vlastnictví dolů a těžbu raději ponechával v rukou soukromníků, kteří je dokázali provozovat mnohem účinněji a s daleko razantnější bezohledností.

Gaius Marius zbohatl. A bohatl dále. Každý nový důl mu patřil buď celý, anebo alespoň zčásti; to mu naopak přinášelo tichou účast ve velkých společnostech, které uzavíraly smlouvy na všechny možné komerční operace – od nákupu, dopravy a prodeje obilí až po obchodní bankovnictví a veřejné práce – po celém římském světě stejně tak jako v Římě samotném.

Vrátil se do Říma a byl svými vojsky prohlášen *imperátorem,* což znamenalo, že byl oprávněn požádat senát o uspořádání triumfu; vzhledem k množství kořisti a desátků, daní a kontribucí, kterými přispěl ke státním příjmům, nemohl senát učinit nic jiného, než přání jeho vojáků splnit. A tak jel ve starobylém slavnostním voze tradiční cestou triumfálních průvodů, na vozech před sebou nakupeno hmatatelné svědectví o velikosti vybojovaného vítězství a získané kořisti, alegorické vozy s živými výjevy, s obrazy zeměpisných výbojů a s kuriózními domorodými oděvy; a snil o tom, že během dvou let by se mohl stát konsulem. On, Gaius Marius z Arpina, opovrhovaný venkovan se slámou v botách a s potížemi s řečtinou, se stane konsulem největšího města světa. A vrátí se pak do Hispánie a dokončí její podrobení, promění ji v mírumilovnou, prosperující dvojici nesporně římských provincií. Jenomže zatím uplynulo pět let od doby, kdy se do Říma vrátil. *Pět let!* Klika Caecilia Metella dosáhla konečně svého: konsulem se už Gaius Marius nikdy nestane.

„ V e z m u s i na sebe asi ten komplet z Chiu," řekl svému komorníkovi, jenž stál a čekal na příkazy. Mnoho mužů v Mariově postavení by se bylo prostě položilo do lázně a vyžadovalo by od otroků vydrhnout, vytřít a namasírovat, ale Gaius Marius si s očistou odjakživa – i teď – vystačil raději sám. I v sedmačtyřiceti měl stále ještě pohlednou postavu. Nijak se za ni nepotřeboval stydět! Navenek se mohly jeho dny vyznačovat nehybným klidem, ale on dokázal tělo zaměstnat, cvičil s činkami, přeplaval, pokud mohl, několikrát Tiber v místě zvaném Trigarium a celou cestu zpátky zdolával během, od opačného konce Martova pole až k svému domu, na svahu kapitolské tvrze. Vlasy mu už na temeni poněkud řidly, ale stále ještě měl dostatek tmavohnědých kučer, aby se daly sčesat kupředu do důstojného účesu. Tak. To by mělo stačit. Krasavec nikdy nebyl a nebude. Ale tvář má pěknou – dokonce působivou – i když s takovým Juliem Caesarem soupeřit nemůže!

Je to zvláštní. Proč si vlastně dává tolik záležet na účesu a na oblečení, když byl pozván na malou rodinnou večeři v jídelně skromného řadového senátora? Muže, jenž se nikdy nestal ani édilem, natož prétorem. Poručil si dokonce připravit ten oblek z Chiu, ne něco prostšího, ale zrovna ten! Koupil si ho před několika lety, snil o tom, že až bude konsulem, bude pořádat hostiny, a že v nich bude pokračovat i v dalších letech, až bude jednán z vážených bývalých konsulů, *konsulárů,* jak se jim říkalo.

Nic nebránilo obléci se na zcela soukromou večeři do něčeho méně střízlivého než do pouhé bílé togy a tuniky, s purpurovým pruhem jako s jedinou ozdobou; vyšívaná tunika z Chiu s dlouhým přehozem byla pastva pro oči, oplývala zlatem a purpurem. Naštěstí v současné době neplatil žádný zákon omezující člověka, aby se oblékal tak zdobně a luxusně, jak se mu zachce. Existoval toliko zákon, *lex Licinia,* který reguloval počet vzácných lahůdek,

jež bylo dovoleno servírovat – a stejně ani toho nikdo nedbal. Gaius Marius ostatně dost pochyboval, že by se stůl u Caesarů prohýbal pod lahůdkovými okouny a ústřicemi.

Ani na okamžik ho nenapadlo vyhledat před odchodem ještě manželku. Zapomněl na ni už před lety – pokud ji vlastně vůbec kdy doopravdy nosil v hlavě. Jejich sňatek byl dohodnut ještě v bezpohlavním nevědomí jejich dětství a setrval v bezpohlavním prázdnu i v dospělosti, bez lásky a bez jakékoli náklonnosti, po celých pětadvacet let jejich bezdětného manželství. Muž tak vojensky založený a fyzicky aktivní jako Gaius Marius vyhledával sexuální uspokojení jen tehdy, když mu jeho absenci připomnělo setkání s nějakou přitažlivou ženou, a těch v jeho životě nebylo příliš. Čas od času se tedy na chvilku povyrazil s hezkou ženou, která ho upoutala (jestliže byla dosažitelná a svolná), nebo s některou z děveček v domě anebo (za válečných tažení) s nějakou zajatou holčinou.

Ale Grania? Jeho manželka? Na tu nepomyslel, ani když ji měl na pouhé dvě stopy od sebe a když mu dávala najevo, že by chtěla, aby s ní častěji spal, aby mohla konečně počít dítě. Každá soulož s ní mu připadala, jako by se vydával s jednotkou na pochod někam do husté mlhy. Nevnímal nic, než těstovitou beztvarost, která se sice postupně rozplývala v cosi jiného, ovšem stejně neurčitého; nanejvýš občas vycítil proměnu v teplotě té masy, vláhu jen o málo výraznější, než byl celý ten provlhlý terén. A jediný zvuk, jejž on sám vydal v okamžiku vyvrcholení – pokud se vůbec ozval – bylo zívnutí.

Ani v nejmenším Granii nelitoval. A nesnažil se ji ani pochopit. Byla to prostě manželka, stará kvočna, jíž nikdy nebylo dopřáno chmýří jarního kuřátka, ani za celou dobu mladosti ne. Co dělala se svými dny – anebo nocemi – nevěděl a nedbal o to. Grania vedoucí dvojí život? Oddávající se prostopášnostem? Kdyby se byl před ním někdo o čemsi takovém jenom zmínil, byl by ho rozesmál až k slzám. A bylo by věru proč. Jak byla Grania fádní, tak byla i počestná. Žádná taková chlípnice jako třeba ta Caecilia

Metella (sestra Metella Dalmatika a Metella Scarabea, manželka Lucia Licinia Luculla), jen docela obyčejná Grania z Puteol!

Z výnosu svých stříbrných dolů si koupil dům na nedražších pozemcích celého Říma, vysoko na Kapitolu, na samé Arx, při Serviových hradbách, s výhledem na Martovo pole; měděné doly mu vynesly na různobarevný mramor, jímž bylo obloženo sloupoví vyzděné z cihel na cement, přepážky i podlaha; železné doly mu zajistily službu nejlepšího malíře fresek v celém Římě, který vyplnil veškeré plochy mezi sloupy a přepážkami malbami loveckých scén s jeleny, květinových zahrad a krajinek; tichá účast na několika velkých společnostech se zasloužila o možnost koupě soch a herm, nádherných stolků z citrusového dřeva se zlatem vykládanými nohami ze slonoviny, pozlacených a vykládaných lehátek a křesel, krásně vyšívaných závěsů, vrat a dveří z litého bronzu; sám Hymettus navrhl a vytvořil rozlehlou peristylovou zahradu a sladil ji nejen barvami květů, ale i podle jejich vůní; a slavný Dolichus mu vybudoval v její ose dlouhou nádrž s vodotrysky, rybičkami, lotosy a liliemi a s nadživotními skulpturami tritonů, nereid, nymf, delfínů a vousatých mořských hadů.

O nic z toho, po pravdě řečeno, Gaius Marius v podstatě vůbec nedbal. Prostě povinná podívaná, nic víc. Sám spal na polním lůžku v nejmenším a nejméně vybaveném pokojíku v celém domě, jehož jedinou výzdobou byly meč a pochva zavěšené na jedné stěně a jeho stará potem čpící vojenská pláštěnka na protější zdi, a pak ještě pestré, třebaže dosti ušpiněné a potrhané *vexillum*, standarta, kterou mu věnovala jeho oblíbená legie po skončení hispánské kampaně. Ach, to přece byl ten pravý a skutečný život pro muže! Prétorství i konsulát měly pro Gaia Maria v podstatě cenu jen proto, že oba tyto úřady znamenaly cestu k nejvyšším velitelským funkcím v armádě. Konsulát ovšem mnohem více než pouhé prétorství! Ovšem teď už si byl vědom, že konsulem se nestane. Pro neurozeného, ať si je sebebohatší, prostě nikdo hlasovat nebude.

V y d a l s e do stejného nečasu, jaký poznamenal i včerejšek, kráčel za vytrvalého, zalézavého mrholení, vlhkost pronikala všude a vším, a zcela zapomínal – což bylo pro něj dost typické – že má na sobě navlečeno malé jmění. Přehodil si přes tu parádu nicméně aspoň své staré polní *sagum* – tlustý, propocený a nelibě páchnoucí plášť, který byl s to ochránit ho před ledovými vichry alpských průsmyků stejně jako před vytrvalými lijáky Epeiru. Bez této součásti výstroje se voják prostě neobejde. Jeho pach se mu dral do chřípí jako závan vůně čerstvého chleba z pekárny, navozující hlad, blažící v útrobách a přátelsky hřejivý.

„Pojď dál, pojď jen dál!“ říkal Gaius Julius Caesar, vítající hosta osobně u dveří a napřahující pěstěné ruce, aby mu to ohavné *sagum* sám odebral s ramen. A nestrčil je vzápětí čekajícímu otrokovi, v obavě, aby mu jeho puch neulpěl na prstech; pečlivě a s respektem je namísto toho nejdřív pečlivě ohmatal. „Počítám, že pamatuje pár tažení,“ řekl poté a ani nemrkl při pohledu na banální nádheru Mariova zlatorudého chioského odění.

„Nosím ho celý život, jiné jsem neměl,“ řekl Gaius Marius a nevnímal ani, že má chioský vyšívaný šat od pláště celý pomačkaný a pokrčený.

„Je z Ligurie?“

„Ovšem. Otec mi ho věnoval k sedmnáctým narozeninám, když jsem nastupoval jako nováček. A něco ti řeknu,“ pokračoval Gaius Marius a nevnímal ani cestou do jídelny, po boku svého hostitele, jak je dům Gaia Julia Caesara vlastně malý a skromný, „když jsem pak sám musel legii vybavovat a vystrojovat, dohlížel jsem na to, aby všichni mí vojáci měli přesně stejné *sagum*, jako je to moje – nedá se totiž dost dobře očekávat, že chlapi budou zdraví, pokud by promrzávali na kost anebo promokali na kůži.“ A chvatně ještě upozorňoval: „Neúčtoval jsem jim samozřejmě o nic víc, než je cena standardního armádního vybavení! Každý velitel, který si na sebe dokáže vydělat, musí mimořádné výdaje taky umět uhradit z mimořádné kořisti.“

„A ty si na sebe vydělat dokážeš, to já vím,“ řekl Caesar, když si sedal na levý konec prostředního lehátka a rukou pokynul hostu, aby se posadil vpravo od něho, na čestné místo.

Sluhové jim zuli střevíce, a poté, co Gaius Marius odmítl dýmající ohřívadlo, nabídli jim ponožky; oba muži je přijali a pak si upravili polštáře pod levý loket pro nejpohodlnější polohu vleže. Předstoupil sklepmistr a za ním služebník s číšemi.

„Moji synové přijdou za okamžik, a dámy se k nám připojí před jídlem,“ řekl Caesar a zvednutou rukou zarazil sklepníka. „Doufám, Gaie Marie, že si o mě nepomyslíš, že vínem šetřím, když tě zdvořile požádám, abys ho přijal tak, jak ho piji i já sám, dostatečně zředěné vodou? Mám pro tu prosbu dostatečně dobrý důvod, ale nerad bych ho uváděl hned teď. Zatím bych ti chtěl říci jen tolik, že bychom si oba dva měli zachovat zcela jasnou mysl. Kromě toho se dámy zpravidla vylekají, když vidí, že jejich partneři pijí víno nezředěné.“

„Popíjení vína nepatří zrovna k mým hříchům,“ řekl Gaius Marius, uvolněně se položil, s příkladnou rychlostí zadržel ruku sklepníkovi, který mu právě začal nalévat, a dbal, aby mu pak pohár dolil až po okraj vodu. „Pokud má člověk tolik zájmu o hostitele, že přijme jeho pozvání, pak by měl ústa užívat spíš k řeči než pití.“

„To je výborně řečeno,“ zazářil Caesar.

„Začínám ovšem být už značně zvědavý!“

„Až nastane čas, všechno se dozvíš.“

Rozhostilo se mlčení. Oba muži nejistě usrkávali vody ochucené trochou vína. Jelikož se zatím znali jen povrchně – dva senátoři, kteří si čas od času kývli na pozdrav – byl prvý krok k navázání přátelství nutně poněkud nesnadný. Zejména když hostitel zatím výslovně vyloučil od stolu to, co by je bylo nejrychleji uvedlo do příjemnější nálady – víno.

Caesar si odkašlal a postavil pohár na úzký stoleček přistavený těsně pod lehátko. „Mám dojem, Gaie Marie, že nejsi letošní sestavou úředníků příliš nadšen.“

„Bozi vědí že ne! A ty ovšem o nic víc, jak tuším.“

„Je to bída, hrozná bída. Občas se zamýšlím nad tím, jestli máme pravdu, když požadujeme, aby úřední období trvalo jen jeden rok. Možná že kdybychom měli štěstí a

získali za konsula skutečně schopného člověka, měli bychom ho ponechat v úřadě déle, aby toho stačil víc vykonat.“

„Něco na tom je, a kdyby lidé nebyli lidšti, mohlo by to i fungovat,“ řekl Marius. „Jenomže je tu háček.“

„Háček?“

„Kdo nám zaručí, že ten schopný člověk bude doopravdy schopný? On sám? Senát? Shromáždění lidu? Jezdci? Voliči, ti naši neuplatní, všemu pokušení odolávající chlapci?“

Caesar se rozesmál.

„Nu, já myslím, že třeba takový Gaius Gracchus schopný byl. Když se ucházel druhým rokem o úřad tribuna lidu, plně jsem ho podporoval – a podpořil jsem ho i potřetí. Ne že by mu bývala moje pomoc příliš platná, vzhledem k tomu, že patřím k patricijům.“

„A teď jsme u toho, Gaie Julie,“ řekl Marius zasmušile. „Kdykoli Řím zrodí nějakého schopného a dobrého muže, je nakonec stejně smeten. A proč je smeten? Protože dbá víc o Řím než o svou rodinu, o svou stranu, o své finance.“

„Nemyslím, že by to platilo jen o Římu a Římanech,“ řekl Caesar a nakrčil obočí, až mu na čele naskočily vrásky. „Lidé jsou prostě lidé. Nevidím příliš velký rozdíl mezi Římany, Řeky, Kartaginci, Syřany nebo kýmkoli dalším, na koho si vzpomeneš, pokud jde o závist a ziskuchtivost. Jediná cesta, jak by si takový schopný člověk mohl udržet úřad, pro nějž jeví vlohy, dostatečně dlouho, aby mohl dokázat všechno, nač má, je stát se králem. Alespoň fakticky, když už ne podle jména.“

„A Řím se s žádným králem nikdy nesrovná,“ řekl Marius.

„Nesrovná a nesrovnal, už pět set let ne. My jsme z kralování prostě vyrostli. Je to zvláštní, ne? Většina zemí dává přednost absolutistické vládě. Ale my Římané nikoli. Řekové ovšem také ne.“

Marius se ušklíbl. „Asi proto, že Řím i Řecko jsou plné mužů, kteří si všichni o sobě myslí, že už králi jsou. A přitom se Řím samozřejmě nestal demokracií, když jsme vyhnali krále.“

„Jistěže ne! Vždyť také skutečná demokracie, to je nedosažitelno stvořené řeckou filozofií. Jen se podívej, jak ji dokázali zpotvořit sami Řekové, tak jaképak vyhlídky máme asi my, střízliví Římané? Řím, to je vláda většiny, ovšem prostřednictvím malé hrstky lidí. Těch našich *urozených rodin,*“ poznamenal věcně Caesar.

„A výjimečně i *homo novus*“ řekl Gaius Marius, sám takový *homo novus*, nový v senátu, povýšenec, člověk odnikud.

„A výjimečně také *homo novus,*“ souhlasil mírným hlasem Caesar.

Oba Caesarovi synové vstoupili do jídelny přesně tak, jak se na mladé muže sluší, mužně, ale s pokorou, bez ostychu, ale zdrženliví, nevystupovali do popředí, avšak nedrželi se nijak zpátky.

Staršímu z nich, Sextovi Juliovi Caesarovi, mělo být letos pětadvacet, byl vytáhlý, hnědovlasý s nádechem do bronzu, šedooký. Gaius Marius, zvyklý odhadovat mladé muže jedním pohledem, si na něm povšiml zvláštního rysu: pod očima měl lehké stíny, jakoby z vyčerpání, ústa trochu sevřená, ne však odhodláním.

Gaius Julius Caesar *junior,* letos dvaadvacetiletý, byl robustnější než jeho bratr, dokonce ještě o něco vyšší, zlatovlasý mládenec se zářivě modrýma očima. Zřejmě mimořádně inteligentní, pomyslel si Marius, avšak beze stopy umíněnosti nebo tvrdohlavosti.

Oba byli pěkní, s čistými římskými rysy, přesně takoví synové, jaké si římský senátor může jen přát. Senátoři zítřka.

„Jsi šťastný, že máš takové syny, Gaie Julie,“ řekl Marius, když se mladí mužové uložili na lehátko postavené kolmo vedle otcova, po jeho pravici; pokud se nečekal nějaký další host (anebo pokud to nebyla jedna z oněch skandálně pokrokářských římských domácností, kde i ženy jedly vleže), zůstane třetí lehátko, po Mariově levici, zřejmě prázdné.

„Ano, asi jsem opravdu šťastný,“ řekl Caesar a usmál se na syny s oceněním i láskou v pohledu. Pak se otočil na lokti ke Gaiovi Mariovi a v jeho výrazu se objevila zdvořilá zvědavost. „Ty nemáš žádné syny, že ne?“

„Ne," řekl Marius beze stopy lítosti.

„Ale jsi přece ženatý?"

„Dalo by se to tak říci," řekl Marius a zasmál se. „My vojáci jsme ovšem všichni stejní. Naší skutečnou manželkou je armáda."

„Tak už to bývá," řekl Caesar a změnil téma rozhovoru.

Celá tato konverzace před večeří, uvědomoval si Marius, byla nesmírně kultivovaná, srdečná a přitom uměřená; nikdo tu neřekl křivého slova proti komukoli domácímu, všichni byli navzájem ve výborných vztazích, neozval se sebemenší spodní tón rozbrojů nebo napětí. Začínal být zvědav, jaké asi jsou zdejší ženy, neboť otec měl nutně jen z poloviny zásluhu na tomto šťastném soužití; třebaže byl Marius ženatý s puteolskou buchtičkou, nebyl slepý a dobře věděl, že v římské aristokracii neexistuje manželka, která by se podstatnou měrou nepodílela na výchově svých dětí. Bez ohledu na to, zda je to prostopášnice či světice, hlupačka nebo myslitelka, žádná si tuto roli nedala vzít.

A pak vešly. Marcia a obě Julie. Všechny úchvatné! Neskonale úchvatné, včetně matky. Sloužící jim připravili křesla uprostřed obdélníku ohrazeného třemi lehátky a přistavenými úzkými stolečky, takže Marcia usedla naproti svému manželovi, Julia se posadila proti Gaiovi Mariovi a Julilla si sedla proti svým dvěma bratrům. Když si byla jista, že se na ni rodiče právě nedívají – ale že ji sleduje jejich host – vyplázla na bratry jazyk, jak si Marius pobaveně všiml.

Třebaže okouni a ústřice na stole chyběli a třebaže se víno podávalo silně zředěné; byla to velice příjemná hostina, servírovaná nevtíravými, spokojeně vyhlížejícími otroky, kteří se ani v jediném případě nějak hrubě neprotlačovali mezi ženami a stolky a kteří přitom nezanedbávali žádnou ze svých povinností. Jídlo bylo prosté, ale vynikajícím způsobem připravené, přirozenou chuť masa, ovoce a zeleniny nepřekrývaly žádné pochybné esence a bizarní směsi východního koření; bylo to vpravdě jídlo, jaké měl voják Marius ze všeho nejraději.

Pečená drůbež nadívaná jednoduchou směsí chleba a cibule ochucenou kořením ze zahrady, ty nejkřehčí čerstvě pečené rohlíčky, dva druhy oliv, knedlíčky z jemné pšeničné mouky zadělané s vejci a sýrem, jemné domácky chutnající klobásy rozpečené nad ohřívadlem a tence potřené směsí česneku a ředěného medu, dvojí vynikající salát z lociky, okurek, šalotky a celeru (každý s jinak ochucenou zálivkou z oleje a octa) a báječná směs lehce podušené brokolice, tykviček a květáku přelitá olejem a strouhanými kaštany. Olivový olej byl nasládlý, z prvého lisování, sůl suchá a pepř – nejlepší jakosti – byl ponecháván vcelku až do chvíle, kdy o něj někdo ze stolujících požádal chlapce, který tam stál připraven s hmoždířem a okamžitě ho paličkou rozmělnil. Večeře končila ovocnými koláčky, lepkavými čtverečky sezamových semínek spojených tymiánovým medem, taštičkami plněnými rozinkovou drtí a namáčenými do fíkového sirupu a dvěma druhy výtečného sýra.

„Arpinum!" vyjekl Marius, pozdvihl klínek druhého z nabízených sýrů a jeho obličej s kosmatým obočím naráz jako by o celé roky omládl. „Tenhle sýr já moc dobře znám! Ten dělá můj otec. Mléko je od dvouletých bahnic, nadojené až když se popásly aspoň týden na louce dole u řeky, kde roste zvláštní mléčná tráva."

„To je krásné," řekla Marcia a usmála se na něj beze stopy afektovanosti nebo přezíravosti. „Já jsem tenhle sýr měla vždycky ráda, ale od nynějška ho asi budu shánět ještě víc. Tak tohle je sýr, který dělá Gaius Marius – tvůj otec je přece také Gaius Marius? – z Arpina."

V okamžiku, kdy byl sklizen poslední chod, se ženy zvedly k odchodu, aniž se dotkly vína, třebaže s chutí pojedly a večeři hojně zapíjely vodou.

Když Julia vstala, usmála se na něj, jak postřehl, jako kdyby se jí upřímně zamlouval; zdvořile s ním předtím při večeři pohovořila, kdykoli ji oslovil, ale nesnažila se vměšovat do rozhovoru mezi ním a svým otcem. A přesto se nezdálo, že by se nudila, s živým zájmem sledovala, o čem si Caesar s Mariem vyprávějí. Krásná holčina, klidná sice, ale bez rizika, že se z ní jednou stane jen další z mnoha buchtiček.

Zato ta její mladší sestřička, Julilla, to bude asi potvůrka – příjemná, ale trochu svéhlavá, uvažoval podezíravě Marius. Trochu zpovykaná a umíněná, velice dobře znalá, jak rodinu přimět, aby ve všem bylo po jejím. Ale měla v sobě navíc cosi zneklidňujícího; Marius byl netoliko zvyklý posuzovat mladé muže, dokázal odhadovat i kvality mladých žen. A Julilla v něm vzbuzovala lehké mrazení; něco s ní nebylo docela v pořádku, tím si byl Marius jist. Nebyl to nedostatek inteligence, třebaže nebyla tak vzdělaná jako její starší sestra a její bratři, a vůbec se už nedalo mluvit o nějaké zaostalosti. Nebyla to ani marnivost, třebaže si své krásy zřejmě vědoma byla a dost si na ní zakládala. Nakonec Marius jen v duchu pokrčil rameny a Julillu i celý ten problém pustil z hlavy; jeho přece trápit nikdy nebude.

Oba mladí muži se zdrželi ještě asi deset minut, pak se rovněž s omluvou vzdálili. Snesla se tma; na vodních hodinách začaly kapky odměřovat noční čas, dvakrát tak dlouhý jako trvání dne. Byl zimní slunovrat a kalendář pro jednou opět souhlasil se skutečným časem, dík puntičkářství pontifika maxima, Lucia Caecillia Metella Dalmatika, jenž měl nutkavý pocit, že by se datum a roční doba měly shodovat – ó, jak řecké! Co na tom záleží, pokud člověku zrak a tepelné čivy podávají zprávu, jaká je právě roční doba, a oficiální kalendář vystavený na Foru Romanu mu přesně sděluje měsíc a den?

Když přišli služebníci rozsvítit lampy, všiml si Marius, že jsou plněny prvotřídním olejem a že jejich knoty nejsou stočeny z hrubé koudele, ale lněné, řádně utkané.

„Já jsem totiž čtenář," řekl Caesar, jenž sledoval Mariův pohled a vystihl jeho myšlenky se stejně tajemnou jasnozřivostí, jakou projevil již včera na Kapitolu, kdy se jejich zraky poprvé střetly. „A taky dosti špatně spím. Víš, před lety, když už děti dospěly natolik, že se mohly zúčastňovat zasedání rodinné rady, jsme se na jedné z nich dohodli, že každý z nás bude mít právo dopřát si pro sebe osobně jeden malý a dostupný přepych. Marcia si tenkrát přála, pokud se pamatuji, mít prvotřídního kuchaře – ale jelikož jsme z toho pochopitelně měli prospěch i my ostatní, odhlasovali jsme si, že jí kromě toho věnujeme nový stav, ten nejposlednější model z Patavia, a k tomu jakoukoli přízi si bude přát, i kdyby to byla ta nejdražší. Sextus zase požádal, aby mohl několikrát za rok navštívit Ohňová pole za Puteolami."

V Caesarově tváři se na okamžik projevila jakási tíseň; zhluboka si povzdychl. „U Juliů Caesarů se vyskytují určité dědičné rysy," vysvětloval, „tak například jedním z nejznámějších – hned po naší světlé pleti – je mýtus, že každá Julia přichází na svět s darem učinit svého muže šťastným. Třeba i Vulkána. Nebo Marta! Tak to alespoň tvrdí věštba. Dědí se ale i méně příznivé vlohy, třeba zrovna ta, jaká postihla chudáka Sexta. Určitě už jsi o té chorobě slyšel – o dušnosti. Když ho stihne její záchvat, je ho slyšet sípět po celém domě, a když je mu nejhůř, celý zčerná v obličeji. Několikrát už jsme si mysleli, že to nepřežije."

Tak tohle měl tedy mladý Sextus vepsáno ve tváři, chudák. To mu asi dost zkomplikuje jeho životní dráhu.

„Ano," řekl Marius. „Tu nemoc já znám. Můj otec říkává, že přichází vždycky o žních, když je ve vzduchu plno plev, anebo když práší pyl, a že ten, kdo jí trpí, by se měl držet dál od zvířat, zvlášť od koní a od psů. A pokud slouží ve vojsku, je třeba udržovat ho v pohybu."

„Na to přišel Sextus sám taky," povzdechl si Caesar znovu.

„Dokonči ale to vyprávění o té vaší rodinné radě, Gaie Julie," řekl Marius jako u vytržení; o takové míře demokracie se nesnilo ani Řekům! Co tohle je za zvláštní svět, ti Caesarové! Při zběžném pohledu zvenčí jsou to dokonale korektní patricijové, přímo sloupy státu. Ovšem tady uvnitř se jeví naprosto jinak – až k nevíře neortodoxní!

„Nu, mladý Sextus si vybral pravidelné výpravy na Ohňová pole, protože ty sirné výpary se mu zdály pomáhat," řekl jeho otec. „Pomáhají mu stále ještě a on tam dosud také pravidelně putuje."

„A tvůj mladší syn?" zeptal se Marius.

„Gaius řekl, že by chtěl jednu jedinou věc na celém světě jako výsadu pro sebe, třebaže se nedá hovořit přímo o luxusu. Požádal, aby si směl sám vybrat svou manželku."

Mariovo obočí oživlo, zatančilo nahoru a dolů. „Bohové! A tys mu to privilegium přiznal?“

„Ale ovšem.“

„A co když se mu stane, co se chlapcům zpravidla stává, a zamiluje se do nějaké lehčí holky anebo rovnou do staré běhny?“

„Pak se s ní ožení, pokud to bude jeho přání. Ale já nevěřím, že by mladý Gaius dokázal být takhle hloupý. Má hlavu velice dobře usazenu na ramenou,“ řekl jeho otec hrdě a s klidem.

„A sňatky se u vás uzavírají tou starou patricijskou formou, jako *confarreatio* – na celý život?“ vyptával se Marius, jemuž se ani nechtělo věřit tomu, co slyšel.

„Ale jistě.“

„Bohové!“

„Má starší dcera, Julia, projevuje také velice vyrovnanou mysl,“ pokračoval Caesar. „Zvolila si právo výpůjček ve Fanniově knihovně. Tohle členství jsem si chtěl pro sebe vlastně vyžádat i já, ale nemělo smysl, abychom ho měli oba, a tak jsem před jejím přáním ustoupil. Naše nejmladší, Julilla, bohužel není taková moudrá, ale podle mého názoru motýlci moudrost nepotřebují. Oni prostě,“ – pokrčil jen rameny a plaše se usmál – „rozjasňují svět. Nechtěl bych se dívat na svět bez motýlů, a když už jsme byli tak neomluvitelně neprozřetelní a přivedli jsme na svět čtyři děti, je dobře, že náš motýlek vyčkal a přišel jako poslední. A navíc měl tolik ohledů, že přijal dívčí podobu.“

„A co chtěla ta?“ usmál se Gaius Marius.

„Ach, to, co jsme očekávali. Sladkosti a parádu.“

„A co ty, když jsi přišel o právo členství v knihovně?“

„Vybral jsem si nejlepší lampu a nejlepší knůtky a uzavřel jsem s Julií úmluvu. Pokud mi bude půjčovat ke čtení knihy, které si přinesla, může používat mé lampy ke čtení.“

Marius se spokojeně pousmál, nesmírně se mu líbil autor této mravoučné pohádečky. Jak jednoduchý život vede, šťastný a bez závistivosti! Obklopen ženou a dětmi se soustřeďuje jen na to, aby se cítili dobře, každému z nich věnuje svůj zájem. Má asi plnou pravdu v tom, jak vidí povahové rysy svých potomků, a mladý Gaius si určitě nevybere za ženu bůhvíjakou poběhlici někde na ulici v Subuře.

Odkašlal si. „Gaie Julie, byl to nesmírně příjemný večer. Ale teď už snad je čas, abys mi prozradil, proč vlastně jsem měl zůstat střízlivý.“

„Jestli dovolíš, vystrnadím odtud nejprve služebnictvo,“ řekl Caesar. „Víno tu máme u ruky, podat si ho umíme sami, a když teď nastal okamžik pravdy, nemusíme se snad už tolik omezovat.“

Jeho ohleduplnost Maria dost překvapila, přivykl už na naprostou bezohlednost, s jakou Římané z horních vrstev jednali s otroky ve své domácnosti. Tedy, nikoli pokud jde o nakládání s nimi – povětšinou s čeledí nakládali laskavě – ale chovali se přitom, jako by to byly neživé loutky, když se hovořilo o věcech, které by byly měly zůstat důvěrné. Marius se s tímto přístupem sám nikdy nesmířil; ostatně i jeho otec, podobně jako Caesar, odesílal služebnictvo za takových okolností pryč.

„Jsou to všechno hrozné drbny, to asi dobře víš,“ řekl Caesar, když spolu konečné osaměli za pevně zavřenými dveřmi, „a po obou stranách mám dosti zvědavé sousedy. Řím je sice dost velké místo, ale pokud jde o šíření klepů po Palatinu, je to obyčejná vesnice! Marcia mi říkává, že některé z jejích přítelkyň zacházejí tak daleko, že svým sloužícím za takové klípky platí – a že jim dokonce vyplácejí prémie, pokud se takhle donášené zprávy ukážou být pravdivé! Kromě toho má každý sluha i svou vlastní mysl a duši, takže je lépe raději je do věcí nezasvěcovat.“

„Ty by ses měl, Gaie Julie, stát konsulem, potom vynikajícím konsulárem a nakonec být zvolen censorem,“ řekl s naprostou vážností Marius.

„Já s tebou sice souhlasím, Gaie Marie, to bych určitě měl být! Jenomže jsem na to, abych se ucházel o vyšší úřady, nikdy neměl peníze.“

„Já ty peníze mám. Je to ten důvod, proč tu sedím? A proč jsem si měl zachovat střízlivost?“

Caesara to zřejmě ohromilo. „Milý Gaie Marie, samozřejmě že ne! Vždyť už je mi spíš šedesát než padesát! V tomhle věku už má úřední dráha dávno zkostnatěla. Nikoli, jde mi o mé syny, a o jejich syny, až ten čas jednou nastane.“

Marius se posadil zpříma a pootočil se na lehátku, aby viděl do tváře svému hostiteli. Ten učinil totéž. Jelikož jeho pohár byl prázdný, pozdvihl ho Marius, dolil si čistého vína, usrkl ho a užasle se na Caesara zadíval. „A do tohohle vína jsem si celý večer lil vodu?“ zeptal se.

Caesar se usmíval. „Bohové, to přece ne! Mohu tě ujistit, že tak bohatý nejsem. Víno, které jsme si ředili, bylo z normální sklizně. A tohle šetřím pro mimořádně významné příležitosti.“

„Pak ovšem jsem polichocen.“ Marius pohlédl zpod obočí na Caesara. „Co ode mne žádáš, Gaie Julie?“

„Pomoc. A na oplátku nabídnu pomoc i já tobě,“ říkal Caesar, zatímco si naléval z poháru vybraného vína.

„A jak by se ta vzájemná pomoc měla uskutečnit?“

„Jednoduše. Tím, že se staneš členem mé rodiny.“

„Cože?“

„Nabízím ti kteroukoli ze svých dcer, která se ti zalíbí,“ vysvětloval Caesar trpělivě.

„*Sňatek?*“

„Zajisté, sňatek.“

„Ahhh! To je přece nápad!“ Marius v jediném okamžiku postřehl veškeré nabízející se možnosti. Zhluboka se napil vonného falernského vína, ale neříkal nic.

„Jakmile se tvou ženou stane nějaká Julia, musí s tebou každý začít počítat,“ řekl Caesar. „Naštěstí nemáš žádného syna – ba ani dceru. Takže žena, kterou si v tomto okamžiku tvé životní dráhy vybereš, musí být mladá a musí pocházet z plodné rodiny. Bude jen pochopitelné, jestliže si teď budeš hledat novou ženu, naprosto nikoho to nepřekvapí. Ovšem – bude-li tou ženou Julia, pak získáš manželku z nejvyššího patricijského rodu, a tvé děti budou mít v žilách juliovskou krev. Nepřímou cestou se sňatkem s Julií staneš aristokratem, Gaie Marie. A každý na tebe bude muset pohlížet zcela jinak, než tomu bylo dosud. To proto, že tvé jméno získá vstupem do nejvznešenější římské rodiny ohromnou prestiž, *dignitas,* společenskou cenu a postavení. Peníze my nemáme. Ale *dignitas* ano. Juliové Caesarové pocházejí přímo od bohyně Venuše skrze jejího vnuka Iula, syna jejího syna Aenea. A částí toho lesku se pak zatřpytíš i ty.“

Caesar odložil pohár a vzdychl si, ale s úsměvem. „Ujišťuji tě, Gaie Marie, že tomu tak skutečně je! Nejsem, žel, nejstarším synem juliovského domu své generace, ale my přesto máme voskové podoby předků uschovány ve skříních, náš rod se skutečně dá sledovat tisíc let nazpět. Druhé jméno matky Romula a Rema, Rhey Silvie, bylo přece – Julia! Když se spojila s Martem a počala s ním dvojčata, dali tím vzniknout Romulovi v jeho smrtelné lidské podobě, a tím i Římu.“ Jeho úsměv byl čím dál širší; nebyl to sebeironický úsměšek, ale naopak opravdové nadšení nad slavnými předky. „*My* jsme přece byli králi Alby Longy, největšího ze všech měst Latinů, neboť jeho zakladatelem byl náš předek Iulus, a když pak bylo dobyto a ovládnuto Římem, byli jsme do Říma uvedeni, abychom povznesli římské vladaře a dodali váhy jejich nárokům na vládu nad kmeny Latinů. A třebaže Alba Longa nebyla pak už nikdy znovu vybudována, až do dnešního dne je právě Julius nejvyšším knězem na hoře *Albanus Mons.*“

Marius nedokázal přemoci posvátnou bázeň, zalykavě se nadechl. Neřekl však nic, jen dál naslouchal.

„V našich mnohem skromnějších měřítcích,“ pokračoval Caesar, „ani já sám nejsem zcela bez významu, třebaže jsem nikdy neměl dosti peněz na to, abych se mohl ucházet o některý z vyšších úřadů. Samo mé jméno mi získává úctu mezi voliči. Hledí si mě všichni, kdo usilují o společenský vzestup – a centurie, které hlasují v konsulských volbách, jsou, jak víš, plny takových snaživců – a vysoce si mě považuje i aristokracie. Má osobní *dignitas* je mimo

veškerou pochybnost, tak jako byla přede mnou i prestiž mého otce," končil s vážností Caesar.

Před Gaiem Mariem se zdály otevírat zcela nové perspektivy. Nedokázal odtrhout oči z Caesarovy pohledné tváře. Ba určitě, oni vskutku musejí pocházet přímo z Venušina rodu! Každý z nich je nadán zvláštní krásou. A vzhled rozhoduje o všem – co dějiny jsou dějinami, vždy byl ve výhodě ten, kdo byl světlovlasý. Děti, které bych zplodil s Julií, by asi byly světlovlasé, ale měly by dlouhé, orlí římské nosy. Vyhlížely by naprosto správně, ale současně i nezvykle. To je právě onen rozdíl mezi světlovlasými Julii Caesary z Alby Longy a světlovlasými Pompei z Picena. Juliové Caesarové vyhlížejí nade vši pochybnost římsky. Kdežto Pompeiové něčím spíše připomínají Kelty.

„Ty by ses chtěl stát konsulem," pokračoval Caesar, „to je každému jasné. Tvá činnost v Zadní Hispánii, když jsi byl prétorem, ti vynesla klienty. Jenomže naneštěstí se i o tobě samém povídá, že jsi rovněž klientem, a tak se tví klienti stávají vlastně klienty tvého patrona."

Host obnažil zuby, velké, bílé, už na pohled silné. „To je pomluva!" řekl rozzlobeně. „Nejsem ničím klientem!"

„Já ti to rád věřím, ovšem nevěří tomu všichni," trval Caesar na svém, „a to, čemu věří většina, je mnohem důležitější než pravda sama. Každý, kdo má trochu rozumu v hlavě, dokáže samozřejmě sám zavrhnout myšlenku, že by si vůči tobě mohla činit nároky jako ke klientovi rodina Herenniů – Herenniové jsou přece mnohem méně Latinové než Mariové z Arpina. Ovšem i Caeciliové Metellové o tobě rozhlašují, že patříš k jejich klientele. A tohle už lidé Caecilliům Metellům věří spíš. Proč? Prostě proto, že tvá matka Fulcinie pochází z etruské rodiny, a Mariové navíc vlastní v Etrurii nějaké pozemky. A Etrurie je přece tradičním lénem Caeciliů Metellů."

„Žádný Marius – ani žádný Fulcinius! – nikdy nebyl klientem Caeciliů Metellů!" utrhl se Marius s narůstajícím hněvem. „Jenže oni jsou natolik prohnaní, že si o mně tohle netroufnou prohlásit v jakékoli situaci, kde by mohli být vyzváni, aby to také prokázali!"

„To je naprostá pravda," řekl Caesar. „Ovšem za tou jejich nechutí k tobě jako by navíc byla nějaká zcela osobní zášť, a to samozřejmě ty jejich náznaky jen podporuje. Kdekdo na to naráží. Lidé říkají, že je to nějak příliš osobní nepřátelství, než aby se dalo odvodit jen od toho, jak jste si navzájem vjížděli do vlasů, když jste oba byli tribuny lidu."

„Ale to se rozumí, že je to zcela osobní záležitost," řekl Marius s neradostným úsměvem.

„Pověz mi v čem."

„Jednou v Numantii jsem hodil Dalmatikova bratříčka – toho, co se napřesrok bezpochyby stane konsulem – do prasečího hnoje. Zúčastnili jsme se toho celkem tři – a žádný nás to pak neměl v Římě lehké s těmi, kteří mají skutečnou moc, to je pravda."

„Kdo byli ti další dva?"

„Publius Rutilius Rufus a Jugurtha, král Numidie."

„No vida! A jedno tajemství je rozřešeno." Caesar spojil konečky prstů a položil si je na našpulené rty. „Jenomže obvinění, že jsi pouhý klient bez důstojnosti, není nejvážnější pohana, která se s tvým jménem občas spojuje, Gaie Marie. Existuje ještě jedna, a s tou bude větší obtíž."

„Takže než se budeme zabývat mou další skvrnou, Gaie Julie, jak by sis představoval, že mám zarazit ty pomluvy o mé příslušnosti k nějaké klientele?"

„Přece tím, že se oženíš s jednou z mých dcer. Jestliže jsi byl shledán vhodným manželem pro jednu z mých dcer, dá to světu jasně na srozuměnou, že já sám pro ty zvěsti o tvém klientství nenalézám žádné opodstatnění. A ty kromě toho můžeš rozhlásit tu historku o hispánském prasečím chlívku! Máš-li možnost, přiměj Rutilia Rufa, aby ji dosvědčil. Každý pak bude mít víc než přesvědčivé svědectví o osobní povaze nevraživosti, kterou vůči tobě Caecilius Metellus projevuje," řekl s úsměvem Caesar. „Ostatně to musel být krásný pohled – na Caecilia Metella degradovaného na úroveň čuněte – a dokonce to ani nebyla *římská* prasata!"

„Byla to opravdu krásná zábava,“ řekl Marius úsečně, netrpělivě čekal, co bude dál. „A co tedy má být ta další skvrna?“

„To budeš určitě vědět nejlíp sám, Gaie Marie.“

„Nedokážu si představit jednu jedinou takovou záležitost.“

„Říká se o tobě, že ses pustil do obchodování.“

Marius ohromeně vydechl. „Ale vždyť – čím se v tom liším od tří čtvrtin zbytku senátu? Nemám v žádné obchodní společnosti podíl, který by mé zplnomocňoval hlasovat jejím jménem anebo ovlivňovat její vnitřní problémy! Já jsem pouhý tichý společník, zajišťuji jen nezbytný kapitál! Říká se snad o mně tohle? Že se nějak aktivně podílím na obchodování?“

„To jistě ne. Milý Gaie Marie, o tomhle se nikdo moc nešíří! Jenže jedinou takovou větičkou, ‚On se živí nějakými obchody‘, jsi nadobro vyřazen ze společnosti, každý se už jen opovržlivě ušklíbne. Takových náznaků se objevují spousty, jen konkrétního nikdo nic neřekne. A ty, kdo nejsou tak moudří, aby se přesvědčili, jak to doopravdy je, to pak vede k představě, že se tvá rodina zabývá nedůstojným obchodováním už po celé generace, že ty osobně řídíš nějaké komerční společnosti, že vybíráš daně, že bohatneš na dodávkách obilí,“ řekl Caesar.

„Už to začínám chápat,“ řekl Marius se sevřenými rty.

„To bys skutečně měl pochopit,“ odpověděl Caesar laskavě.

„Neúčastním se přece obchodní činnosti o nic víc, než kdokoli z Caeciliů Metellů! Naopak, určitě mám s obchodováním míň společného než oni.“

„Já vím. Jenomže kdybych ti byl mohl pomáhat radou už dřív, Gaie Marie,“ říkal Caesar, „byl bych se tě už asi dávno pokusil přesvědčit, aby ses vyhnul veškerému podnikání, kromě vlastnictví půdy a nemovitostí. Tvým dolům se třeba nedá absolutně nic vytknout; jsou to vynikající a solidní reality. Jenomže ten, kdo je *homo novus* – ten si zkrátka musí dát na účast ve všelijakých podnicích obzvláštní pozor. Byl by ses měl omezit jen na ty majetkové operace, které jsou u senátora zcela nenapadnutelné – a to opět znamená: držet se půdy a nemovitostí.“

„Čili má obchodní zdatnost je dalším důkazem, že nejsem a nikdy se nemohu stát římským aristokratem,“ řekl Gaius Marius s trpkostí.

„Přesně tak!“

Marius se narovnal v ramenou; přemílat dál tuhle evidentní nespravedlnost by zřejmě znamenalo jen mařit drahocenný čas a energii. Obrátil pozornost namísto toho raději k perspektivě sňatku s dcerou z juliovského dómu. „Skutečně si myslíš, Julie Caesare, že ožením-li se z jednou z tvých dcer, změní se tak podstatně mé společenské postavení?“

„Zcela určitě.“

„Žena z rodiny Juliů… A proč si nevzít třeba nějakou dívku ze Sulpiciů – nebo Aemiliů – nebo třeba Cornelių? Svatba s kteroukoli nevěstou ze starého patricijského rodu by zřejmě měla stejný výsledek – nebo dokonce větší! Získal bych šlechtické postavení a navíc podíl na současném politickém vlivu,“ řekl Marius.

Caesar jen s úsměvem zavrtěl hlavou. „Vyprovokovat se nedám, Gaie Marie, takže to ani nezkoušej. Ano, mohl by sis vzít nějakou Cornelii nebo Aemilii. Jenže kdekomu by bylo jasné, že sis to děvče prostě koupil. Výhoda toho, že si vezmeš Julii, spočívá v tom, že Juliové Caesarové *nikdy* nevyvdali svou dceru za nějakou bohatou nulu ženoucí se jen za osobní politickou kariérou a za dědičnou příslušností k aristokracii pro své potomky. Už sama skutečnost, že ses směl oženit s Julií, dá světu jasně na srozuměnou, že jsi hoden veškerých politických poct a že řeči o nějakých poskvrnách na tvém jméně nejsou nic než holé zlomyslné pomluvy. Juliové Caesarové byli vždy povzneseni nad to, aby své dcery vdávali za majetek. To je o nás všeobecně dobře známo.“ Caesar se na okamžik zamyslel a pak dodal: „Ovšem řeknu ti jedno, oběma synům důrazně poradím, aby z tohohle našeho podivínství vydobyli kapitál a aby *své* dcery v budoucnu provdávali za bohaté povýšence, tak rychle, jak se jim to jen povede.“

Marius si nalil druhý vrchovatý pohár a pohodlně se opřel nazad. „A proč, Gaie Julie, mi vlastně tuhle příležitost nabízíš?“ zeptal se.

Caesar svraštil čelo. „Mám k domu dva důvody,“ řekl. „Prvý z nich se ti možná bude zdát málo rozumný, ale právě pro něj se ve mně zrodilo rozhodnutí změnit rodinnou tradici, podle níž se z dětí netvořil rodinný kapitál. Víš, když jsem si tě povšiml včera při inauguraci, měl jsem najednou takové vnuknutí. Musím ti říct, že nejsem zrovna člověk, který dá příliš na předtuchy. Ale přísahám ti při všech bozích, Gaie Marie, že jsem si v té chvíli byl najednou *naprosto jasně vědom*, že se dívám na muže, který – bude-li mu dána ta příležitost – jednou spasí Řím před hrozným nebezpečím. A bylo mi současně i zcela jasné, že pokud tu příležitost nedostaneš, Řím prostě přestane existovat.“ Otřásl se. „Každý Říman je od přírody pověrčivý, to je pravda, a čím je rod starší, tím je tahle náklonnost k předtuchám silnější. Takže jsem tomu, co jsem vycítil, okamžitě i uvěřil. A věřím tomu i dnes. Takže jsem si pomyslel, nebylo by to krásné, kdybych já, skromný člen senátu, dal Římu toho muže, jehož bude Řím tak zoufale potřebovat?“

„I já už dlouho mívám toto vidění,“ řekl nečekaně Marius. „Neopustilo mě od chvíle, kdy jsem odešel k Numantii.“

„Tak vidíš! Jsme tedy už dva.“

„A tvůj druhý důvod, Gaie Caesare?“

Caesar si povzdychl. „Dospěl jsem do věku, kdy se musím podívat tváří v tvář skutečnosti, že se mi zatím nepodařilo zajistit své děti tak, jak se na otce sluší a patří. Dostalo se jim lásky. Žijí v dostatku, aniž by těch materiálních statků bylo nadměrně a aniž by se stávaly obtíží. Dostalo se jim dobrého vzdělání. Jenomže tenhle dům a pět set jiter půdy na Albanských vrších je všechno, co mám.“ Posadil se zpříma, zkřížil nohy a pak se opět předklonil. „A já mám *čtyři* děti. To jest o dvě více, než by se patřilo, jak asi dobře víš. Dva syny, dvě dcery. To, co vlastním, nezajistí mým synům politickou dráhu, nebudou ani těmi skromnými senátory někde v zadních lavicích jako jejich otec. Pokud to, co mám, rozdělím mezi své dva chlapce, žádný z nich nedosáhne senátorského *censu*. Kdybych odkázal svůj majetek svému staršímu synovi, Sextovi, udrží se v takovém postavení, jaké mám já. Ale můj mladší syn, Gaius, současně zchudne natolik, že neobstojí ani v jezdeckém *censu*. Udělám z něho takového Lucia Cornelia Sullu – znáš snad Lucia Cornelia Sullu, ne?“ zeptal se Caesar.

„Ne,“ řekl Marius.

„Jeho macecha je má sousedka, je to hrozná ženská, nízkého rodu a bez kouska ducha, ovšem velice bohatá. Jenomže má svého vlastního pokrevného příbuzného, který její peníze jednou podědí, nějakého synovce, myslím. Jak to, že toho o ní tolik vím? Nestačilo, že jsem potrestán sousedstvím s ní, jsem navíc taky senátor. Umluvila mě, abych jí sepsal závěť, a navíc u toho ani na okamžik nepřestala žvanit. Její nevlastní syn, Lucius Cornelius Sulla, s ní žije, podle jejích slov proto, že doslova nemá, kam jinam by šel. Jen si to představ – patricij Cornelius, dost starý na to, aby už mohl vstoupit do senátu, ale bez nejmenší naděje, že by tu možnost kdy uplatnil. Je absolutně na dně. Jeho rodová větev se už dávno rozpadla a jeho otec byl zcela nemajetný; navíc, jako by toho nebylo na jednoho Lucia Coraelia Sullu dost, se dal jeho otec na pití, a co snad ještě zbývalo, utopil už před lety ve víně. Vzal si tu mou sousedku, a ta sice nechává nevlastního syna od manželovy smrti pod svou střechou, ale víc pro něj už nechce udělat nic. Ty jsi měl, Gaie Marie, neskonale víc štěstí než Lucius Cornelius Sulla, tvoji rodiče byli alespoň natolik zámožní, že ti mohli věnovat nemovitosti a zajistit ti příjem senátora, když jsi dospěl patřičného věku. To, že jsi byl *homo novus*, tě nijak nezbavilo naděje na vstup do senátu, zato neschopnost prokázat potřebný majetek by byla zcela určitě znamenala nepřekonatelnou překážku. Původem je Lucius Cornelius Sulla po otci i po matce ze znamenitého rodu. Ale jeho chudoba ho fakticky zbavila všech jeho práv v našem systému. A já jsem si uvědomil, že mi až příliš záleží na blahu mého mladšího syna, než abych jemu a jeho dětem a dětem jeho dětí ztenčil obživu až na úroveň Lucia Cornelia Sully,“ řekl Gaius Julius Caesar se zjevným pohnutím.

„Jenže to, kde a komu se člověk narodí, je přece pouhá náhoda!“ odpověděl Marius stejně vášnivě. „Tak proč by měl původ mít takovou moc nad dalším během života?“

„A proč ho mají mít peníze?“ namítl Caesar. „Uznej to přece, Gaie Marie, vždyť takhle se hodnotí rod a majetek na celém světě. A podle mě je římská společnost v tomto ohledu vlastně pružnější než třeba parthské království, Řím je tak ideální, jako snad sama Platónova smyšlená Republika! Už se v Římě přece stalo, že se muži povznesli od ničeho k výšinám. Ovšem ne že bych osobně obdivoval kohokoli z těch, kterým se to podařilo,“ zauvažoval Caesar. „On takový zápas každého z nich poznamenal.“

„Takže pak je snad pro Lucia Cornelia Sullu lepší, když zůstane v tom postavení, v jakém je,“ řekl Marius.

„To určitě ne!“ řekl Caesar pevně. „Já vím, že ty jsi jako *homo novus* na své kůži musel zakoušet křivdy nevlídného osudu, Gaie Marie, jenomže já sám jsem zase natolik příslušníkem své třídy, abych želel i osudu Lucia Cornelia Sully!“ Na jeho tváři bylo vidět, že dospěl k nějakému věcnému rozhodnutí. „Co mi ovšem v tomto okamžiku leží na srdci nejvíc, je osud mých vlastních dětí. Mé dcery, Gaie Marie, *nedostanou žádné věno.* Neseženu pro ně dokonce ani žádné odbytné, protože bych tak ožebračil své syny. To znamená, že mé dcery nemají absolutně žádnou možnost provdat se za muže sobě rovné. Odpusť, Gaie Marie, pokud se tě těmito slovy nějak dotýkám. Já tím samozřejmě nemíním muže, jako jsi ty sám, mám spíš na mysli…“ – rozestřel doširoka paže. „Povím to raději ještě znovu a jinak. Chci tím říct, že bych je musel dát za manželky mužům, kteří se mi nelíbí, ke kterým nemohu cítit žádný obdiv, s nimiž nemám pranic společného. Ale já bych je neprovdal ani za muže jejich vlastní třídy, pokud by se mi nezamlouvali! Přeji každé z nich, aby ji dostal za manželku slušný, čestný a milý člověk. Jenže nebudu už mít dost příležitosti je najít. Ti, kteří se o ně u mne budou ucházet, budou spíš vypočítaví sobci, které bych radši poctil špičkou boty než podanou rukou. Je to trochu jako s bohatou vdovou; slušný muž se o ni stydí ucházet, aby se nezdálo, že loví peníze, takže na ni vybydou zase jenom ti lovci majetku.“

Caesar se sesmekl z lehátka, seděl na okraji, nohy ve vzduchu. „Nevadilo by ti, Gaie Marie, kdybychom se trochu prošli po zahradě? Je tam sice chladno, ale nabídnu ti teplou přikrývku. Byl to dlouhý večer, a nebyl pro mne nijak jednoduchý. Potřebuji si trochu protáhnout kosti.“

Marius se beze slova sesunul na zem, sebral Caesarovy střevíce, navlékl mu je a zavázal mu je se zručností svědčící o dobře pracující hlavě. Pak se obul sám, vstal a vsunul paži pod Caesarův loket.

„A tohle se mi na tobě právě líbí,“ řekl Caesar. „Žádné okolky, žádné hloupé předstírání.“

Peristyl to byl jen malý, měl však jisté kouzlo, jaké bylo dáno jen nemnohým zahradám ve městě. Navzdory ročnímu období tu bujely aromatické porosty, převážně trvale zelené, a ve vzduchu tkvěla příjemná vůně. A jak tu u Juliů Caesarů přežívají ty drobné venkovské zvyky, povšiml si s hřejivým uspokojením Gaius Marius. Pod okapy, kde měly dostatek slunce, kde jim však nehrozilo zvlhnutí, byly zavěšeny stovky drobných svazečků blešníku, zrovna tak, jak je sušívali doma u otce v Arpinu. Koncem ledna jimi pak vystelou všechny skříně na šatstvo a kdejaký kout domu, od jednoho konce k druhému, aby vypudili blechy, rybenky a ostatní havěť. Blešník se sklízí o zimním slunovratu; Maria ani ve snu nenapadlo, že by v Římě existovala domácnost, kde by tenhle zvyk znali.

Vzhledem k tomu, že měli u večeře hosta, linula se slabá záře ze všech svítidel zavěšených od stropu kolonády obklopující peristyl a malé bronzové lampičky osvětlující pěšiny v zahradě žhnuly za lístkově tenkými okrouhlými mramorovými kryty vlídným jantarovým svitem. Déšť už ustal, ale všechny keře byly bohatě ověšeny kapkami vody a vzduch byl vlhký, chladný.

Žádný z obou mužů si toho všeho příliš nevšímal. Hlavy u sebe (byli oba vysocí, takže jim nečinilo obtíže naklonit se jeden k druhému) kráčeli pěšinami, až konečně stanuli u jezírka s fontánkou uprostřed zahrady, kde čtveřice dryad třímala vysoko nad hlavami pochodně. Teď, v zimním období, byla nádržka prázdná a vodotrysk zastaven.

A tohle, pomyslel si Gaius Marius (v jehož domě byl díky otopnému systému i v zimě bazének plný a vodotrysk v chodu), je *opravdové*. Všichni moji tritoni a delfíni a zurčící vodopády mě nedokážou tak uchvátit, jako tahle starobylá památka.

„Máš tedy chuť oženit se s některou z mých dcer?“ zeptal se Caesar, nevzrušeně sice, avšak přesto přenášeje napětí na svého společníka.

„Ano, Gaie Julie, mám,“ řekl Marius rozhodně.

„Poneseš rozvod se svou ženou těžce?“

„Ani v nejmenším.“ Marius si pročistil hrdlo odkašláním. „Co ode mne budeš žádat, Gaie Julie, odměnou za to, že mi věnuješ nevěstu a své jméno?“

„Víš, bude toho vlastně dost,“ řekl Caesar. „Vzhledem k tomu, že vstoupíš do rodiny spíše jako další otec než jako zeť – to je výsada daná věkem! – budu od tebe očekávat, že vybavíš mou druhou dceru věnem a že zajistíš existenci i *oběma* mým synům. Pokud jde o tu z dcer, kterou si nevybereš, a o mého mladšího syna, půjde z větší části o peníze a o pozemky. Ale budeš muset být připraven postavit se zplna za oba mé chlapce, až vstoupí do senátu a začnou svou dráhu ke konsulskému úřadu. Víš, Gaie Marie, chci, aby se oba stali jednou konsuly. Můj syn Sextus je o rok starší než nejstarší z obou synů, které si u sebe ponechal můj *bratr* Sextus, takže se můj *syn* Sextus stane po celých dlouhých generacích prvým Juliem Caesarem, který se bude ucházet o konsulát. Chci, aby se stal konsulem v náležitý rok, dvanáct let poté, co do senátu vstoupí, to jest ve věku dvaačtyřiceti let. Bude to po čtyřech stech letech prvý konsul z rodu Juliů. A já *chci*, aby té pocty dosáhl právě on! Jinak se následujícího roku stane prvním konsulem z Juliů syn mého bratra Sexta, Lucius.“

Caesar se na okamžik zastavil, aby pohlédl do Mariovy spoře osvětlené tváře, a chlácholivě mu položil ruku na rameno. „Neobávej se, neměl jsem nikdy žádné rozpory s bratrem, dokud žil, a nejsou také mezi mými a jeho syny. Ale člověk se má stát konsulem v tom roce, kdy mu na to vznikne nárok. Tak to vypadá nejlépe.“

„Tvůj bratr, Sextus, dal svého nejstaršího syna adoptovat, že?“ zeptal se Marius a usilovně přemítal o okolnostech, které by každý pravý Říman měl v malíčku.

„Ano, už je to dávno. I on se jmenoval Sextus, tohle jméno totiž dáváme všem prvorozeným synům.“

„No ovšem! Je to přece Quintus Lutatius Catulus! Byl bych si to vybavil, kdyby užíval i jména Caesar, ale on to nemá ve zvyku, že? Ale prvým Caesarem, který dosáhne konsulátu, bude tedy on, ne? Je přece o dost starší než ti ostatní, o kterých jsi mluvil.“

„Ne,“ zavrtěl Caesar energicky hlavou. „On už není žádný Caesar, je Lutatius Catulus.“

„Počítám, že starý Catulus za adoptování velice dobře zaplatil,“ řekl Marius. „Rodina tvého bratra alespoň vypadá, jako když neví, kam s penězi.“

„Ano, zaplatil velice mnoho. Stejně jako ty zaplatíš za svou novou ženu, Gaie Marie.“

„Za Julii. Vezmu si Julii,“ řekl Marius.

„A ne mou mladší dceru?“ zeptal se Caesar trochu překvapeně. „Nu, musím připustit, že jsem skoro rád, především proto, že podle mého názoru by se žádné děvče nemělo vdávat před osmnáctým rokem, a Julille do něho ještě rok a půl chybí. I jinak si myslím, že sis vybral dobře. A přece – vždycky jsem se domníval, že Julilla je z těch dvou ta přitažlivější a zajímavější.“

„To je samozřejmé, ty se na ni díváš jako její otec,“ řekl Marius a usmál se. „Jenže, Gaie Julie, ta tvá mladší dcera mě nepřitahuje. Jestli ta se do toho svého budoucího manžela rovnou nezblázní, až se taky jednou vdá, čeká ho pěkný tanec. Na holčičí rozmary jsem já už trochu starý. Kdežto Julia mi připadá stejně rozumná, jako je i pěkná, libí se mi na ní prostě všechno.“

„Pro konsula to bude dokonalá manželka.“

„Myslíš si opravdu, že uspěju, pokud jde o konsulát?“

Caesar přikývl. „Naprosto jistě! Ovšem ne hned. Ožeň se nejdřív s Julií a pak nech věci – i lidi – trochu se uklidnit. Pokus se najít si na pár let nějakou slušnou válku – nesmírně by ti

prospělo, kdybys měl na svém kontě čerstvý vojenský úspěch. Nabídni někomu své služby jako starší legát. A za dva za tři roky se budeš moci ucházet o konsulát.“

„Jenže tou dobou mi už bude padesát,“ řekl Marius zasmušile. „A nikdo nevolí rád muže, kteří už o tolik let překročili normální hranici.“

„Starý už jsi i teď, tak nač se trápit kvůli dalším dvěma nebo třem rokům? Mohou ti i posloužit, pokud jich dokážeš dobře využít. A ty ostatně na svá léta ani nevypadáš, Gaie Marie, to je dost důležitý faktor. Kdybys nějak viditelně scházel, byla by to jiná. Ale ty jsi obraz zdraví a síly – a jsi vysoký, to dělá dobrý dojem především na voliče v centurijním sněmu. Koneckonců, kdyby sis nebyl znepřátelil Caecilia Metella, tak ať už jsi anebo nejsi *homo novus***,** býval bys silný kandidát na konsulát už před lety, kdy jsi dovršil potřebný věk. A kdybys byl nějaký mrňousek, nezajímavý už na pohled, s vyzáblou pravičkou, tak by ti ani žádná Julia nepomohla. Ale takhle z tebe konsul bude docela určitě, o to nemusíš mít strach.“

„Co ode mne přesně požaduješ pro své syny?“

„Mám ty nemovitosti specifikovat?“

„Ano,“ řekl Marius, zapomněl, že má na sobě onu chioskou nádheru a usedl na lavičku z bílého neleštěného mramoru. Jelikož tam zůstal sedět hezkou chvilku a jelikož byla lavička mokrá, zanechal po sobě, poté co vstal, na celém jejím povrchu podivuhodně vzorovanou a přirozeně vyhlížející růžovo-rudou skvrnu. Purpurové barvivo z jeho oděvu se vpilo do porézního kamene a pevně se v něm uchytilo, takže se tato lavička – když se naplnil čas, o generaci nebo dvě později – stala jedním z nejvzácnějších a nejvíce ceněných kusů zařízení, jež pak zcela jiný Gaius Julius Caesar vnesl do sídla pontifika maxima. Ovšem pro tohoto Gaia Julia Caesara, jenž právě sjednával svatební smlouvu s Gaiem Mariem, představovala zatím purpurem zrudlá lavice především znamení; nádhernou, přenádhernou věštbu. Když mu otrok ráno přišel zvěstovat onen zázrak a když ho spatřil na vlastní oči (otrok byl spíše ohromen než vystrašen – každý přece znal jedinečný královský smysl nachu jako znamení), zhluboka vydechl dokonalým uspokojením. Neboť purpurová lavička mu jen potvrdila, že dohodnutým sňatkem se jeho rodu otevírá cesta k nachu nejvyšších úřadů. A toto znamení se v jeho mysli spojilo s onou podivuhodnou předtuchou; ano, Gaiovi Mariovi přísluší v osudech Říma takové místo, o jakém se Římanům zatím ani nesní. Caesar dal lavičku přenést ze záhrady do svého atria, a nikdy se živé duši nezmínil, kterak se stalo, že v průběhu jediné noci získala ono prazvláštní jemně růžové až rudé žilkování. Hle, věštba!

„Pro svého syna Gaia potřebuji tolik dobrých pozemků, aby mu zajistily – místo v senátě,“ řekl Caesar, když se jeho host usadil. „Shodou okolností je v současné době právě na prodej šest set jiter vynikající půdy, které navazují na mých vlastních pět set na Albanských vrších.“

„A cena?“

„Horentní, což plyne z jejich kvality a z toho, že je to tak blízko Říma. Určuje si ji, naneštěstí, prodávající, nemá nouzi o kupce.“ Caesar se zhluboka nadechl. „Čtyři milióny sesterciů – milión denariů,“ řekl odhodlaně.

„Platí,“ řekl Marius, jako by byl Caesar řekl čtyři tisíce sesterciů, a ne čtyři milióny. „Ale podle mého názoru by bylo rozumné, kdybychom tohle jednání zatím nechali jen mezi námi dvěma.“

„Ale samozřejmě!“ souhlasil s horlivostí Caesar.

„Takže ti ty peníze přinesu zítra osobně, v hotovosti,“ řekl s úsměvem Marius.

„A co ještě ode mne budeš žádat?“

„Předpokládám, že ještě než můj starší syn vstoupí do senátu, staneš se ty konsulárem. Získáš vliv a moc, což vyplyne jak z této funkce, tak i ze sňatku s mou Julií. Očekávám, že tohoto vlivu použiješ, abys pomohl mým synům, až se budou ucházet o rozličné úřady. Chtěl bych především, abys – pokud se staneš v nejbližších dvou třech letech legátem – s sebou mé syny vzal do války. Nejsou tak docela nováčci, dosáhli už oba hodnosti nižších důstojníků, ale potřebují si odsloužit víc, aby jim to pomohlo v jejich další dráze, a sotva by se jim mohlo dostat lepšího vedení než pod tebou.“

V nitru si Marius sice říkal, že žádný z těchto mladých mužů není z onoho těsta, z něhož se rodí vynikající velitelé, ale budou z nich víc než dobří důstojníci, takže se omezil jen na stručné: „Rád je u sebe uvidím, Gaie Julie."

Caesar ale pokračoval. „Pokud jde o jejich politickou dráhu, mají jednu velkou nevýhodu, že totiž jsou patricijové. Jak dobře víš, znamená to, že se nemohou o úřady ucházet jako tribunové lidu, a ono přece jen začít jako tribun lidu je ta nejlepší metoda, jak si zajistit politickou autoritu. Moji synové ale budou nuceni nastoupit cestu kurulských édilů – a ta je proklatě nákladná! Očekávám tedy, že se postaráš o to, aby jak Sextus, tak Gaius byli zvoleni kurulskými édily, zejména aby měli dostatek peněz k pořádání her a divadelních představení, tak aby si je lidé vřele připomněli, až půjdou volit prétory. A pokud by se ukázalo v některé fázi nutné, aby si koupili hlasy, očekávám, že obstaráš potřebné prostředky."

„Platí," řekl Gaius Marius a napřáhl pravici až s obdivuhodnou ochotou, když se vezme v úvahu míra Caesarových požadavků; zavázal se právě ke spojenectví, jež ho bude stát přinejmenším deset miliónů sesterciů.

Gaius Julius ruku přijal, stiskl ji energicky a vřele. „Dobrá!" řekl a zasmál se.

Obrátili se a kráčeli zpět k domu, kde Caesar poslal ospalého sloužícího, aby hostovi donesl jeho staré *sagum.*

„Kdy se budu moci sejít s Julií a promluvit si s ní?" zeptal se Marius, když se hlavou vynořil z otvoru uprostřed *saga* rozměru vozového kola.

„Zítra odpoledne," řekl Caesar a osobně mu otevíral hlavní dveře. „Dobrou noc, Gaie Marie."

„Dobrou noc, Gaie Julie," řekl Marius a vykročil do řezavého chladu zdvíhajícího se severáku.

Kráčel směrem k domovu a ani si vichr neuvědomoval, byl celý rozpálený, jako už dlouho ne. Je možné, že ten nezvaný host, ta neodbytná představa, bude mít přece jen i nadále právo přebývat v jeho nitru? Být konsulem! Zakotvit s rodinou pevně na posvátné půdě římské aristokracie! Jestli to dokáže, pak se ovšem bude slušet přivést na svět syna. Dalšího Gaia Maria.

Obě Julie se ráno sešly v malém pokojíku, aby tam posnídaly. Julilla, neposedná jako vždy, hopsala z nohy na nohu, nedokázala se přemoci.

„Co se zase děje?" zeptala se jí sestra unaveně.

„Tobě není nic divné? Něco je ve vzduchu, a já bych se teď ráno tak ráda sešla na květinovém trhu s Clodillou – slíbila jsem jí to! Jenomže se mi zdá, že budeme všichni muset zase jednou zůstat doma, na další pitomou rodinou radu," řekla Julilla otráveně.

„Víš," řekla Julia, „ty si toho doopravdy nedokážeš vážit! Kolik z děvčat, které znáš, má právo říct na rodinné radě, co si myslí?"

„Ale je to pitomost, je to přece vždycky totéž – služebnictvo, a na co nemáme, a učitelé – já ostatně už chci ze školy pryč. Už mě nebaví ten věčný Homér a starý Thúkýdidés! Nač je to vůbec pro holku dobré?"

„Aby byla vzdělaná a věděla něco o kultuře," řekla Julia ukázněně. „Copak ty nestojíš o dobrého manžela?"

Julilla se zachichotala. „Tedy s mou představou manžela nemá Homér ani Thúkýdidés absolutně nic společného," řekla. „Já bych chtěla prostě jít dopoledne ven!" A poskakovala dál.

„Jak tě znám, když se tobě zachce ven, tak se ven prostě dostaneš," řekla Julia. „Nesedneš si už konečně a nenajíš se?"

Ve dveřích se zatmělo; obě dívky vzhlédly a zůstaly koukat s otevřenými pusami. Otec! A tady!

„Jú, *tata!* To mi ani nedáš pusu na dobré jitro?" zeptala se jeho nejmilejší a špulila rty.

Nepřítomně na ni pohlédl, štípl ji do tvářičky a pak se vzpamatoval natolik, že se alespoň usmál. „Jestli máš někde něco na práci, nechceš se trochu proběhnout?“

Obličej se jí rozzářil radostí. „Děkuju ti, *tata*, děkuju moc! Můžu jít na květinový trh? A podívat se na perlový trh, na *Porticus margaritaria*?“

„A kolik perel si tam dnes koupíš?“ vyptával se jí její *tata* s úsměvem.

„Tisíc!“ křičela a vyrazila ven.

Když ho míjela, vtiskl jí Caesar do levé dlaně stříbrný denár. „Za tohle sice nepořídíš ani tu nejmenší perličku, ale nějaký šáteček snad ano,“ řekl.

„*Tata!* Děkuju ti, já ti strašně děkuju!“ vypískla Julilla, chytla ho kolem krku, políbila ho na tvář. A byla pryč.

Caesar se na starší dceru láskyplně zahleděl. „Posaď se, Julie,“ řekl.

Sedla si a čekala, ale neřekla nic, dokud nevešla Marcia a neposadila se na lehátko vedle dcery.

„Co se děje, Gaie Julie?“ zeptala se Marcia, zvědavě, ale bez znepokojení.

Nesedl si, zůstal stát, přenášel váhu z nohy na nohu a pak upřel nádherně modré oči na Julii. „Cos říkala Gaiovi Mariovi, zamlouval se ti, holčičko?“

„Jistě, *tata*, líbil se mi.“

„A proč?“

Pečlivě zvažovala odpověď. „Líbilo se mi, že mluví tak nestrojeně a že je přímý. A že se nijak nepřetvařuje. Potvrdil mi, co jsem si vždycky myslela.“

„Ale?“

„Ano. O tom všem, co se o něm povídá – ty všelijaké pomluvy, že neumí řecky, že je to jen venkovánek, že svou vojenskou slávu získal na úkor ostatních a z rozmaru Scipiona Aemiliana. Vždycky se mi zdálo, že toho o něm lidé namluví až příliš mnoho – víš, s takovou záští a pořád – než aby to mohla být všechno pravda. A když jsem ho teď poznala, tak jsem si jistá, že jsem měla pravdu. Není to žádný prosťáček, a vůbec už ne venkovský. Je nesmírně inteligentní. A dost toho přečetl. Ta jeho řečtina, no, moc dobře se neposlouchá, ale tím je vinen jen ten jeho přízvuk. Slovník má výborný a styl taky. Zrovna tak jako jeho latina. To jeho obočí je prostě fantastické, nemyslíš? Obléká se trochu křiklavě, ale to bude spíš chyba jeho ženy.“ Julia se zarazila, náhle projevila rozpaky.

„Julie! Tak tobě se líbil!“ řekl Caesar s podivným úžasem v hlase.

„Jistě, *tata*, líbil se mi, proč ne?“ řekla zmateně.

„Jsem rád, že to říkáš, protože se za něho provdáš,“ vyhrkl Caesar, jehož v tak nezvyklé situaci opustil veškerý jeho proslulý takt a diplomatická obratnost.

Julia zamrkala. „Já?“

Marcia ztuhla. „Julia?“

„Ano,“ řekl *tata* a musel si na to sednout.

„A kdy jsi k tomuhle rozhodnutí dospěl?“ zeptala se Marcia hrozivě dotčeným tónem. „Kdy se s Julií sešel, aby ji požádal o ruku?“

„Nepožádal o Juliinu ruku,“ bránil se Caesar. „Já jsem mu ji sám nabídl. Ji anebo Julillu. Proto jsem ho pozval na večeři.“

Marcia se na něj zadívala pohledem, v němž se jasně zračila obava, zda nemluví z cesty. „Ty jsi nabídl někomu, kdo je *homo novus* a kdo má věkem blíž k tobě než k našim dcerám, aby si jednu z nich vybral za ženu?“ zeptala se teď už rozhněvaně.

„Ano.“

„A *proč!*“

„Víš jistě, kdo to je.“

„Samozřejmě že vím, co je zač!“

„Takže asi taky víš, že je to jeden z nejbohatších mužů v Římě.“

„Ano.“

„Podívejte se, děvčata,“ řekl Caesar, zahrnuje pod to oslovení zároveň ženu i dceru, „víte obě velice dobře, jak na tom jsme. Jsou tu čtyři děti, *a* nemáme ani majetek, ani dost peněz,

abychom kterémukoli z nich dali to, nač má nárok. Dva chlapce, kteří jsou nejen urození, ale mají i schopnosti, které je předurčují k cestě až na sám vrchol, a dvě dívky, které jsou nejen urozené, ale taky pěkné, a které by si taky mohly vybírat jen ty z nejlepších ženichů. Ale – žádné peníze k tomu! Žádné peníze na *cursus honorum*, žádné peníze na věna."

„Ano," řekla hluše Marcia. Jelikož její tatínek zemřel dřív, než dospěla do věku vdavek, děti z jeho prvého manželství se spikly s vykonavateli jeho závěti, takže na ni samu nezbylo cenného naprosto nic. Gaius Julius Caesar si ji bral z lásky, a jelikož měla jen nepatrné věno, byla její rodina šťastná, že k svatbě vůbec došlo. Ano, brali se z lásky – a odměnou jim bylo štěstí, pokojný život, tři mimořádně nadané děti a jeden půvabný motýlek. Jenže Marcii nikdy nepřestalo pokořovat, že sňatkem s ní si Caesar finančně nijak nepomohl.

„Gaius Marius potřebuje patricijskou manželku z rodiny, jejíž bezúhonnost a *dignitas* jsou stejně nepochybné jako její urozenost," vysvětloval Caesar. „Měl být zvolen konsulem už před třemi lety, ale Caecilius Metellus se postaral o to, aby neuspěl, a jako *homo novus*, s manželkou odněkud z Kampanie, nemá žádná rodinná spojení, která by mu pomohla těm útokům čelit. Naše Julia přiměje Řím, aby začal Gaia Maria brát vážně. Naše Julia mu přinese nejvyšší společenské postavení, nesmírně zvýší jeho *dignitas* – jeho politická váha a postavení se tisícinásobně zvětší. Na oplátku se Gaius Marius zavázal ulehčit nám v našich finančních nesnázích."

„Och Gaie!" řekla Marcia a oči se jí zalily slzami.

„Och tatínku!" řekla Julia, i jí zvlhly zraky.

Před jeho očima se začal kamsi vytrácet manželčin hněv a jeho dceři se rozzářily oči; Caesarovi se ulevilo. „Povšiml jsem si ho při inauguraci nových konsulů, předevčírem. Je to zvláštní, ale nikdy předtím jsem mu nevěnoval větší pozornost, ani když byl prétorem, ani když se neúspěšně ucházel o konsulát. Ale na Nový rok – snad nepřeženu, když řeknu, že mi spadly šupiny z očí. Naráz jsem si uvědomil, že je to velký muž! A já tuším, že ho Řím bude potřebovat. Jenom nevím, jak mě vůbec napadlo, že bych mu mě) nějak pomoci. V okamžiku, kdy jsme spolu vstupovali do chrámu a on se postavil vedle mne, vytanulo mi to jasně a přesně na mysli. A tak jsem té příležitosti využil a pozval ho na večeři."

„A skutečně jsi mu to nabídl ty, nebylo to naopak?" zeptala se Marcia.

„Ano, byl jsem to já."

„Takže jsou všechny starosti za námi?"

„Ano," řekl Caesar. „Gaius Marius sice není Říman z Říma, ale je to čestný chlap. Podle mého názoru se bude snažit, aby v naší dohodě klesla miska spíš na jeho stranu."

„A kolik na ní má podle té dohody být?" otázala se praktická matka a v duchu už se chápala abaku.

„Dnes mi předá v hotovosti čtyři milióny sesterciů, za které koupíme ty pozemky vedle našich v Bovillách. Což znamená, že Gaius Junior bude mít dostatečný majetek, aby mohl vstoupit do senátu, aniž bude třeba sáhnout na Sextovo dědictví. Gaius Marius dále pomůže oběma chlapcům stát se kurulskými édily. Pomůže jim čímkoli, co budou potřebovat, aby se stali konsuly, až k tomu dospějí věkem. A třebaže jsme to neprojednávali dopodrobna, vybaví Julillu náležitým věnem."

„A co udělá pro Julii?" zeptala se Marcia odměřeně.

Caesar se zarazil. „Co udělá pro Julii?" opakoval ozvěnou. „Co pro ni může udělat víc, než že se s ní ožení? Julie nedostane žádné věno, a navíc ho sňatek s ní bude stát celé jmění."

„Normálně má děvče věno k tomu, aby si zachovalo určitou finanční nezávislost i po sňatku, zejména pro případ, že by se s ní později manžel rozvedl. A i když jsou některé ženy do té míry neprozřetelné, že předají celé své věno manželovi, naprosto to neplatí ve všech případech, a je ostatně povinnost ho vrátit, i kdyby ho byl manžel použil. Já musím trvat na tom, aby Gaius Marius Julii zajistil takovým darem, který by jí umožnil živobytí pro případ, že by se s ní někdy rozvedl," řekla Marcia tónem, který nepřipouštěl diskusi.

„Marcie, já už od něho víc chtít prostě *nemohu!*" řekl Caesar.

„Obávám se, že budeš muset. Dost mě překvapuje, to musím říct, žes na to nepřipadl ty sám, Gaie Julie.“ Marcia si ztěžka povzdychla. „Nepochopím, jak může svět propadat té naivní představě, že muži jsou lepší obchodníci než ženy! Naprosto nejsou, abys věděl. A ty, můj milý muži, jsi v obchodních jednáních ještě větší popleta než všichni ostatní mužští! Julia je tou, která nám všem přinese bohatství, takže jsme povinni zajistit budoucnost i jí.“

„Připouštím, že máš pravdu, má milá,“ řekl Caesar hluše, „ale já od toho člověka opravdu už nemohu chtít víc.“

Julia pohlédla z matky na otce, a pak zpátky na matku; nebylo to poprvé, co je viděla přít se, avšak prvně se tak stala předmětem sporu, a značně ji to rozladilo. Vstoupila doslova mezi ně a řekla: „Je to tak, je to pravda! Požádám Gaia Maria o ten dar sama, já se toho nebojím. On mě pochopí.“

„Julie! Takže ty si ho *chceš* vzít?“ vydechla Marcia. „Samozřejmě že chci, mami. Já myslím, že je báječný.“

„Holčičko, vždyť je mu skoro o třicet let víc než tobě! Ani se nenaděješ, a budeš vdova!“

„Mladí muži mě nudí, všichni mi připomínají mé bratry. Provdám se mnohem raději za někoho, jako je Gaius Marius,“ řekla jí dcerka uvážlivě. „Budu mu dobrou ženou, to slibuju. Bude mě milovat a těch peněz nikdy nebude litovat.“

„Kdo by si byl tohle pomyslil?“ otázal se Caesar, aniž se na koho určitého obracel.

„To tě nemusí tak překvapovat, *tata.* Brzy mi bude osmnáct, věděla jsem, že mi letos budeš ujednávat sňatek, a musím říct, že jsem z toho měla dost hrůzu. Ne ze sňatku samého – jen z toho, kdo asi bude mým manželem. Včera večer, když jsem se seznámila s Gaiem Mariem, řekla jsem si – bylo mi zkrátka naráz jasné, že by bylo ohromné, kdybys mi našel právě takového.“ Julie se začervenala. „On vůbec není jako ty, *tata,* a přece je ti v něčem trochu podobný – vnímala jsem, že je přímý a laskavý, a čestný.“

Gaius Julius se podíval na svou ženu. „Je to opravdové potěšení, když si člověk může říct, že je mu vlastní dítě sympatické, viď? Milovat své dítě – to je naprosto přirozené. Ale sympatie? Ty si člověk musí zasloužit,“ řekl.

P r o j e d n á v a t dvakrát během jediného dne něco se dvěma různými ženami znervózňovalo Gaia Maria víc než vyhlídka na střet s nepřítelem početně desetkrát převyšujícím jeho vlastní vojsko. Prvým z těchto setkání měla být jeho prvá schůzka s předpokládanou nevěstou a s její matkou; druhým byl poslední rozhovor s dosavadní manželkou.

Prozíravost a opatrnost mu velela promluvit si nejprve s Julií, ještě dříve než bude hovořit s Granií; to proto, aby se ujistil, že jednání neuvízne na něčem nepředpokládaném. A tak o osmé hodině dne – to jest uprostřed odpoledne – přišel do domu Gaia Julia Caesara, tentokrát oděn purpurem lemovanou togou, neobtížen váhou jednoho miliónu stříbrných denariů, které by byly celkem vážily deset tisíc liber, což znamenalo 2030 talentů neboli 2030 nosičů s plným nákladem. „Hotovost“ byl naštěstí jen obrazný pojem; Gaius Marius s sebou přinesl bankovní příkaz.

V pracovně Gaia Julia předal svému hostiteli malý svitek z pravé pergamské jemné kůže.

„Udělal jsem to co nejdiskrétněji,“ řekl, když Caesar svitek rozvinul a přelétl zrakem pár řádek, které na něm byly napsány. „Jak vidíš, zařídil jsem převod dvou set talentů stříbra k tvým bankéřům a na tvé jméno. Neexistuje způsob, jak ten vklad vystopovat ke mně, aniž by se někdo začal bankéřů vyptávat tak usilovně, že by určitě odmítli jeho zvědavost uspokojit.“

„To je dobře. Alespoň to nebude vypadat, jako bych přijal nějaký úplatek! Kdybych nebyl jen takový obyčejný senátůrek, určitě by na to někdo z mé banky upozornil městského prétora,“ řekl Caesar; nechal pergamen, aby se opět svinul, a odložil ho stranou.

„Pochybuji, že by kdy byl někdo dával takhle velký úplatek, ani konsulovi ne, se vším jeho vlivem,“ řekl Marius s úsměvem.

Caesar napřáhl pravici. „Neuměl jsem si to představit v talentech," řekl. „Bohové, chtěl jsem po tobě jen ty pozemky! Víš určitě, že jsem tě nepřivedl do nesnází?"

„Ale ne, vůbec ne." Marius nemohl vyprostit prsty z Caesarova křečovitého sevření. „Pokud budou pozemky za tu cenu, kterou jsi mi řekl, dávám ti o čtyřicet talentů víc. Ty považuj za věno pro svou mladší dcerku."

„Nevím, jak ti poděkovat, Gaie Marie." Caesar konečně pustil Mariovu ruku, vypadal při tom čím dál tím víc nesvůj. „Pořád si říkám, že svou dceru přece *neprodávám*, jenomže teď to tak až podezřele začíná vypadat! Opravdu, Gaie Marie, já bych se svou dceru obchodovat přece nedokázal! Ale já prostě věřím v její budoucnost po tvém boku – a také postavení dětí, které spolu budete mít, bude skvělé. Věřím, že se o ni budeš dobře starat a že ji budeš opatrovat právě tak, jak si to jen pro své dítě můžu přát." Sevřel se mu hlas; ani za dvojnásobek té sumy by byl nedokázal udělat, co po něm chtěla Marcia – požádat ještě o svatební dar i pro Julii. Vstal tedy od stolku trochu rozechvělý a vzal pergamen do ruky nedbaleji, než mu mysl a srdce radily. Pak ho zasunul do záhybu v toze, tam, kde ji měl nařasenu pod pravou paží a kde tvořila prostornou kapsu. „Nebudu mít klid, dokud to řádně neuložím u svého bankéře." Zaváhal trochu a pak řekl: „Julii bude osmnáct až začátkem května, ale já bych nechtěl váš sňatek odkládat až na polovinu července, takže – pokud budeš souhlasit – můžeme obřad uspořádat někdy v polovině dubna."

„To bude nejlepší," řekl Marius.

„Už jsem se tak vlastně rozhodl," pokračoval Caesar, spíš aby nějak překlenul trochu trapnou odmlku danou jeho rozpaky. „Je to hloupé, když se děvče narodí zrovna na začátku roční doby, která se nepovažuje pro sňatky za šťastnou. I když mi vůbec není jasné, proč zrovna vrchol jara a začátek léta by do manželství měly přinášet neštěstí." Konečně ze sebe setřásl zbytek nejistoty. „Počkej tady, Gaie Marie, pošlu sem Julii za tebou."

S nervozitou teď byla řada na Gaiovi Mariovi; vyčkával v malém, ale pečlivě uklizeném pokojíku se strachem a úzkostí. Ach, kéž se to děvče nezdráhá příliš! Nic z Caesarova chování takovou neochotu sice nenapovídalo, ale věděl až příliš dobře, že jsou věci, které mu nikdy nikdo nedokáže říci, a uvědomoval si, jak velice touží po skutečně svolné Julii. Jenže – jak se bude umět smířit se svazkem tak nepřiměřeným jejímu stavu, její kráse, jejímu mládí? Kolik slz asi vyplakala, když jí to řekli? Nezatoužila už po nějakém mladém aristokratovi, na kterého jí rozum a nouze nedovolily pomyslet? Postarší italský venkovánek, ani řecky kloudně neumí – co je to za manžela pro Julii!

Křídlo dveří vedoucích na kolonádu v rohu peristylu, poblíž domu, se otevřelo a s ním vniklo dovnitř do Caesarovy pracovny i slunce, oslnivé a břeskné jako fanfára polnic, nízko a zlatě planoucí. Julia stála v samém středu té záře, pravici vztaženu, usmívala se.

„Gaie Marie," řekla radostně a v očích se jí zřetelně rodil úsměv.

„Julie," řekl a pokročil, aby uchopil podávanou ruku, jenže pak nevěděl, co si s ní počít, co dělat dál. Pročistil si hrdlo. „Říkal ti už otec?"

„Ale ovšem." Její úsměv nepohasínal; naopak šířil se, a nic na jejím chování nebylo nezralého, neměl před sebou stydlavou holčičku. Naopak, jako by plně zvládala situaci, stála královsky vztyčena, s veškerou důstojností princezny, a přece zároveň poddajná a mírná.

„A není ti to proti mysli?" zeptal se bez obalu.

„Mám radost," řekla, krásné šedé oči doširoka vřele otevřeny, stále v nich ještě přebývalo ono prvotní pousmání; jako by ho chtěla o tom ujistit, obtočila mu dlaň prstíky a lehce mu ji stiskla. „Gaie Marie, Gaie Marie, netvař se tak zkroušeně! Mám z toho opravdovou a upřímnou radost, to mi věř!"

Pozvedl levici, až do té chvíle skrytou v záhybech togy, a vzal její ruku do obou dlaní, zahleděl se na její dokonalé oválné nehtíky, na štíhlé smetanově bílé prsty. „Víš, jsem už starý chlap!" řekl.

„Pak mi asi starší muži vyhovují, protože mně se líbíš."

„*Já* že se ti líbím?"

Zamrkala. „Samozřejmě! Jinak bych nebyla souhlasila s tím, že si tě mám vzít. Můj tatínek je ten nejhodnější ze všech mužů, není to žádný krutovládce. Třebaže velice stál o to, abych se sňatkem s tebou souhlasila, nikdy, nikdy by mne k tomu nebyl nijak nutil proti mé vůli."

„A víš určitě, že k tomu nenutíš sebe samu?" zeptal se.

„Nebylo to zapotřebí," řekla s trpělivostí.

„Ale určitě je někde nějaký mladší muž, kterého bys měla raději!"

„Vůbec ne. Všichni mladí muži mi připomínají mé bratry."

„Jenže – jenže –," zoufale hledal nějakou další překážku a konečně řekl, „ale to mé obočí!"

„Myslím, že ti nesmírně sluší," řekla.

Cítil, jak se červená, nedokázal to nijak ovládnout a vyvádělo ho to víc a víc z míry, a pak si uvědomil, že třebaže je tak sebejistá a klidná, je přesto naprosto nevinná, že nechápe nic z toho, co on právě prodělává.

„Tvůj otec říká, že bychom mohli mít svatbu v dubnu, před tvými narozeninami. Je to tak?" zeptal se.

Svraštila čelo. „Asi ano, jestli to řekl tatínek. Ale já bych ji radši měla už v březnu, pokud ty a on budete souhlasit. Chtěla bych se vdávat v den, kdy se slaví Anna Perenna."

Vhodný den – ovšem zároveň i nepříznivý. Slavnost Anny Perenny, která připadá na prvý úplněk po začátku měsíce března, je plně spojena s měsícem, a také se starobylým Novým rokem. Svátek sám o sobě je šťastným dnem, ale už následující den nikoli

„Neobáváš se začít prvý opravdový den společného života v den spojený se zlou věštbou?" zeptal se.

„Ne," řekla Julia. „Provdat se za tebe je spojeno jen s dobrými věštbami."

Vložila levou ruku pod jeho pravici, takže měli ruce pevně spjaty, a vážně se na něho zadívala.

„Maminka mi povolila být s tebou o samotě jen kratičkou chvíli," řekla, „a je ještě jedna věc, kterou si mezi sebou musíme ujasnit, dříve než přijde. Mé věno." Její úsměv se teď vytratil, vystřídal ho vážný a nezaujatý pohled. „Nepředpokládám, že by můj svazek s tebou mohl být jiný než šťastný, Gaie Marie, protože u tebe neshledávám nic, pro co bych měla pochybovat o tvé povaze a tvé cti, a jak uvidíš, i mé vlastnosti jsou takové, jaké mají být. Dokážeme-li si vážit jeden druhého, budeme spolu šťastni. Jenomže maminka přesto trvá na mém věnu, a tatínka tenhle její postoj velice trápí. Maminka říká, že věno musím mít pro případ, že by ses někdy rozhodl rozvést se se mnou. Jenomže tatínek má pocit, že ses už překonal ve své velkorysosti, a styděl by se žádat od tebe víc. Takže jsem jim řekla, že tě o to požádám já sama, a musím to udělat, než sem za námi maminka přijde. Protože ona je rozhodnuta promluvit si o tom s tebou."

V jejích očích nebyl ani stín chtivosti, jen starost. „Bylo by možné, abys složil určitou částku s tím, že oba souhlasíme, že – jak očekávám – nebudeme-li nikdy uvažovat o rozvodu, bude tento obnos tvůj právě tak jako můj? Ale kdybychom se plece jen rozvedli, náležel by mně."

To je přece kousek právničky! Opravdová Římanka. Vše pečlivě formulováno, ohleduplně a důstojně, a přece s křišťálovou jasností.

„Myslím, že taková věc je možná," řekl s vážností.

„Musíš mít ale zajištěno, že se té částky nedotknu, pokud budeme patřit k sobě," řekla. „Tak, abys měl jistotu, že jednám čestně."

„Pokud si to budeš přát, tak udělám i to," řekl. „Ale není naprosto nutné tu částku nějak vázat. Udělá mi radost, když ti teď budu moci tu sumu věnovat, abys s ní nakládala, jak je ti libo."

Julie se pousmála. „Máš v tomhle štěstí, že sis vybral mě, a ne Julillu! Ne, Gaie Marie. Budu raději, když to uděláme naprosto čistě," řekla mírně a pozvedla tvář. „A nepolíbíš mě, ještě než maminka přijde?"

Požadavek složení věna ho ani v nejmenším nezaskočil, zato tím, že si řekla o polibek, ho zcela vyvedla z míry. Náhle pochopil, jak důležité je, aby se nedopustil ničeho, čím by ji

nějak zklamal – anebo, což by bylo ještě horší, čím by v ní vzbudil nechuť k sobě. Ale co ona může vědět o líbání, o milování? Nepotřeboval pro své sebevědomí žádná ujišťování od svých nečetných partnerek, pokud jde o jeho zdatnost jako milence, neboť mu jaktěživ nezáleželo na tom, co si myslí o jeho milování nebo o jeho polibcích; a neměl ovšem také sebemenší ponětí o tom, co očekává mladá dívka od svého prvního milého. Má ji sevřít a líbat s veškerou vášní, má být tento prvý dotyk lehounký a cudný? Má v něm být rozkoš či úcta, když v lásku lze zatím jen doufat až kdesi v budoucnu? Julia pro něho byla neznámá veličina, netušil ani v nejmenším, co od něho očekává – co od něho bude vyžadovat. Věděl jen tolik, že mu teď velice záleží na tom, aby jí plně vyhověl.

Posléze k ní pokročil blíž, aniž pustil její ruce z dlaní, a sklonil k ní hlavu, neměl to daleko, byla neobvykle vysoká. Její rty byly sevřené, chladné, hedvábně měkké; přirozený instinkt vyřešil všechny problémy sám, zavřel prostě oči a poddal se všemu, co byla ochotna nabídnout. Byla to pro ni naprosto nová zkušenost, toužila po ní, aniž věděla, co by jí měla přinést, neboť Caesar a Marcia drželi děvčata v ústraní, čistá, nevědomá, avšak přesto bez zápovědí. Tato dívka, se svým vzděláním, se nevyvíjela tak jako její mladší sestřička, ale nijak tím nebyla zbavena silného citu. Rozdíl mezi Julií a Julillou nebyl v intenzitě cítění, ale spíše v jeho odlišnosti.

Takže jakmile sebou pohnula, aby si uvolnila ruce, okamžitě ji pustil a byl by od ní i odstoupil, kdyby ho byla v tu chvíli neobjala kolem krku. Políbení zvroucnělo. Julia zlehka pootevřela rty a Marius ji uchopil teď už osvobozenýma rukama. Překážkou v příliš intimním dotyku byla dlouhá, namnohokrát zřasená toga, ale oběma to v tu chvíli spíše vyhovovalo; a velice přirozeně nadešel i okamžik, kdy ta úchvatná chvíle vzájemného poznávání dospěla k přirozenému závěru.

Marcia, která nehlučně vstoupila, neměla žádnému z nich co vytknout, neboť třebaže stáli v objetí, měl Marius ústa zlehka na její tváři a Julie vyhlížela, víčka sklopena, tak uspokojená a nedotčená jako kočička, kterou někdo právě hladí tak, jak to mají kočky rády.

Neprojevili ostych, jen od sebe odstoupili a obrátili se k matce – která vyhlížela, jak si Marius pomyslel, značně zachmuřeně. Vycítil u ní, která nebyla z tak starého a tak aristokratického rodu jako Juliové Caesarové, jistou nechuť, a usoudil, že Marcia by asi byla raději, kdyby se Julia přece jen provdala za někoho ze své vlastní vrstvy, i kdyby to znamenalo, že rodině tím finančně nebude pomoženo. Jeho pocit štěstí však v tu chvíli byl přesto úplný; mohl si dovolit prostě přehlédnout ty chmury na tváři své budoucí tchyně, která byla o dva roky mladší než on sám. Vždyť měla ve skutečnosti pravdu: Julia by se mnohem více hodila pro někoho mladšího a lepšího než pro takového obstarožního Itala z vesnice s podezřelou řečtinou. Čímž není ani v nejmenším řečeno, že by byl jen na okamžik změnil své rozhodnutí oženit se s ní! Spíš teď bude na něm, aby dokázal, že Julia bude patřit tomu nejlepšímu ze všech.

„Požádala jsem o to věno, mami," řekla Julia okamžitě, „a o všem jsme se dohodli."

Marcia měla dostatek slušnosti, aby dala najevo, že ji toto téma mrzí. „Byl to můj nápad," řekla, „ne dceřin – ani manželův."

„Já to chápu," řekl Marius vlídně.

„Byl jsi ve všem nesmírně velkorysý, Gaie Marie. Děkujeme ti."

„Nemohu s tebou souhlasit, Marcie. Velkomyslní jste byli vy. Julia je perla, kterou nelze penězi vyvážit," řekl Marius.

T a v ě t a mu utkvěla v mysli, a když brzy nato Caesarův dům opustil a zjistil, že desátá hodina denního světla je ještě v lůně budoucnosti, odbočil na úpatí Vestiných schodů doprava namísto doleva a prošel kolem půvabného maličkého okrouhlého Vestina chrámu vzhůru úzkou soutěskou, kterou mezi sebou svírala Regia a Domus Publica. Došel tak až na Via Sacra, tam, kde do ní ústila strmá ulička zvaná Clivus Sacer.

Prošel Clivus Sacer rázným krokem, chtěl dorazit do Portiku Margaritaria dřív, než se všichni obchodníci rozejdou domů. Tato rozlehlá a vzdušná tržní arkáda postavená kolem čtvercového nádvoří hostila nejlepší klenotníky Říma. Jméno dostala podle kupců s perlami, kteří se tam usadili, hned když byla postavena; v čase Hannibalovy porážky byla svědkem toho, jak byly odvolány přísné zákony proti přepychu, zakazující ženám nosit šperky, a jak se ženy vzápětí vrhly do nákupů kdejakých cetek.

Marius měl v úmyslu koupit Julii perlu, a věděl přesně, kam pro ni jít, tak jak to ostatně věděli všichni, kdo v Římě žili: k firmě Fabricius Margarita. Prvý z Marků Fabriciů tu byl i prvním obchodníkem s perlami, zakládal obchod již tehdy, kdy ještě všechny perly pocházely toliko ze sladkovodních perlorodek, ze škeblí na skalních útesech, na balvanech a hrázích a byly ještě povětšině malé a tmavě zbarvené. Ale z Marka Fabricia se časem stal na slovo vzatý odborník na perly, šel jako honicí pes po stopě kdejaké legendy a v honbě za mořskými perlami pak procestoval Egypt i Arabii Nabatejskou – a dařilo se mu je vskutku nacházet. Na počátku byly ještě směšně malé, nepravidelného tvaru, ale měly už onu pravou smetanovou běl a pocházely vesměs z vod Arabského zálivu, až daleko na jihu, v samé blízkosti Aethiopie. Když se pak jeho jméno stalo známým, objevil další zdroje perel v mořích obklopujících Indii a hruškovitý ostrov Taprobané, nedaleko na jih od Indie. V ten čas si také zvolil své třetí jméno Margarita a zřídil si monopol na obchod s oceánskými perlami. Nyní, za konsulátu Marka Minucia Rufa a Spuria Postumia Albina, byl jeho vnuk – další Marcus Fabricius Margarita – zásoben tak vynikajícím způsobem, že kdokoli zámožný si mohl být jist, že vydá-li se k Fabriciovi Margaritovi, nalezne v jeho obchodě přesně takovou perlu, jakou potřebuje.

A perlu, jakou Marius hledal, skutečně Fabricius Margarita měl, avšak stejně odcházel Marius domů bez ní, neboť si přál, aby ta dokonalá oblost a ta barva měsíčního svitu byla vsazena do těžkého zlatého náhrdelníku, doprostřed perliček menších, což přece jen nějaký den potrvá. Ta potřeba obdarovat ženu drahocenným šperkem zcela zaujala jeho mysl, drala se o místo mezi vzpomínkami na její polibek, na její svolení stát se jeho nevěstou. Neměl přílišné zkušenosti záletníka, ale přesto toho věděl o ženách dost, aby dokázal rozpoznat, že Julia nepatří k dívkám, které by dokázaly spojit svůj život s někým, komu by nedarovaly i své srdce; a sama představa, že by mohl získat srdce tak čisté, tak mladé, tak ušlechtilé, jako bylo Juliino, ho naplňovala vděčností, jež přímo volala po tom, aby ji zahrnul drahokamy. V její povolnosti spatřoval to nejlepší znamení pro budoucí časy; je to perla, kterou nelze vyvážit penězi, a tak jí právem patří právě perly, ty slzy vzdálené tropické luny, jež klesla do nejhlubšího oceánu a tam ztuhla na kámen. A musí pak pro ni získat i indický adamas, kámen tvrdší všech ostatních známých kamenů, veliký jako lískový oříšek, a také nádherný zelený smaragdus, pocházející až odkudsi z daleké severní Skythie, modravě jiskřící v samé hlubině svého průzračného srdce – a ještě sytě rudý carbunculus, jasný a planoucí jako rána ronící čerstvou krev…

G r a n i a b y l a jako obyčejně doma. Chodí ona vůbec někdy někam? Každý den počínaje devátou hodinou dne už jen čeká, přijde-li manžel domů k večeři, po minutách odsouvá začátek jídla a dohání tak jejich hříšně drahého kuchaře k šílenství. A až příliš často pak nakonec o samotě a se vzlykotem zdolává jídlo připravované s takovou virtuozitou, že by probudilo i pohaslý apetyt nenasyty právě se probírajícího z odtučňovací kůry.

Díla vytvářená mistrem kulinářského umění nebyla ovšem tak jako tak nikdy doceněna, ať Marius večeřel kdesi jinde, anebo doma. Grania vydala celé jmění za kuchaře schopného přivést k extázi i toho nejvybíravějšího epikurejce. Pokud se Marius vyskytl u večeře, čekalo ho menu jako například plch nadívaný husími jatérky, nad pomyšlení křehouncí propečení ptáčci, exotická zelenina a výběr ostrých omáček rumujících jeho jazyk i žaludek, třebaže jeho peněženka to vše vydržela. Jako většina vojáků měl samozřejmě nejvíc spadeno na pořádný kus chleba a mísu hrachové polévky se slaninou, a nic nedbal, když tu a tam

zameškal jedno nebo i dvě jídla. Jídlo mělo sloužit toliko tělu, nikoli choutkám. Že si to ani po tolika letech manželství nebyla Grania schopna uvědomit, svědčilo jen o tom, jak hluboká propast je dělí.

To, co se Marius chystal s Granií provést, nebylo ani jemu samotnému příliš po chuti, i když mu na ní pramálo záleželo. Trpěl pocitem viny nad jejich vzájemným vztahem, neboť si byl až příliš dobře vědom, že vstupovala do manželství s představou rodinného štěstíčka, hýčkaných dětí a společných večeří, života cele se odehrávajícího v Arpinu, ovšem s častými výlety do Puteol a možná i s každoročním čtrnáctidenním pobytem v Římě v září, v době konání *ludi Romani.*

Jenomže od chvíle, kdy ji poprvé spatřil, a od prvé společné noci nedokázal ani předstírat jakoukoli náklonnost anebo touhu po ní. Nebylo to proto, že by snad nebyla dost hezká, to ne; měla docela příjemný oválný obličej, dokonce mu ho líčili jako krásnou tvář, s velkýma, dokořán otevřenýma očima a s drobnými plnými rty. Ani žádná štěkna to nebyla, naopak, ve všech směrech se chovala tak, aby ho potěšila vším, nač připadla. Problém tkvěl v tom, že by ho byla nedokázala vzrušit, ani kdyby mu byla naplnila pohár až po okraj španělskými muškami a podstoupila nějaký ten kurs vilného tance, jaké byly právě v módě.

Podstatná část jeho pocitu provinění pramenila z vědomí, že Grania nemá vůbec ponětí, proč ho vlastně neuspokojuje, ani po mnoha předchozích bolestných diskusích na toto téma; nebyl nikdy schopen dát jí na to uspokojivou odpověď, neboť to vlastně nevěděl ani on sám, a v tom právě vězela ta nejvlastnější potíž.

Prvých patnáct let projevovala chvályhodnou snahu udržet si postavu, kterou měla docela pěknou – štíhlá v pase, s plnými ňadry a oblými boky – a tmavé vlasy si po umytí kartáčovala na slunci, aby získaly bohatý narudlý lesk; mírné hnědé oči zdůrazňovala černou linkou kreslenou *stibiem* a pečlivě dbala, aby nikdy nečpěla potem anebo pachem menses.

Jenomže onoho večera na počátku ledna, když ho dveřník vpouštěl domů, byl jako vyměněn; konečně našel ženu, která ho plně uspokojovala, takže se dychtivě těšil na sňatek a na společný život s ní. A právě při porovnání Granie a Julie naráz pochopil to, co mu zatím unikalo. Grania byla všední, bez škol, praktická, domácká, prostě ideální žena pro latinského zemana. Julia byla aristokratka, vzdělaná, vznešená, se zájmem o veřejné dění, ideální žena pro římského konsula. Když ho kdysi jeho rodina zasnubovala s Granií, předpokládali samozřejmě, že i z něho jednou bude latinský zemánek, že povede život, jaký byl v jeho rodu tradiční, a podle toho mu také vybírala manželku-slepičku. Jenomže Gaius Marius nebyl kohout, ale orel, a z toho jejich arpinského kurníčku jim prostě ulétl. Byl obdařen ctižádostí i dobrodružným duchem, byl nadán pronikavou inteligencí, byl to nesmlouvavý voják, avšak přesto mu nechyběla ani obrazotvornost, a třebaže se už povznesl do značných výšin, chtělo se mu stoupat dál, zejména teď, kdy mu byla zaslíbena Julia z rodu Juliů Caesarů. *Takovou* manželku si přece vždycky přál! Takovou ženu teď naléhavě *potřeboval!*

„Granie!“ zavolal, objemnou togu nechal sklouznout na zem, na nádhernou mozaiku atria, a vystoupil z kupy tkaniva ještě dřív, než přispěchal sloužící a než ji stačil uchránit od stop Mariových zablácených bot.

„Ano, můj milý?“ Vyběhla ze svého přijímacího pokoje, zanechávajíc za sebou stopu poztrácených špendlíků a broží a také rozsypaných drobečků, obtloustlá, neboť už se dávno naučila přislazovat si trpké chvíle samoty přemírou moučníků a fíků naložených v sirupu.

„Pojď do *tablina,* prosím,“ utrousil přes rameno a vykročil ke své pracovně.

Přicupitala mu tam v patách.

„Zavři laskavě dveře,“ řekl a zamířil ke svému oblíbenému křeslu za velikým stolem, usadil se do něho a přiměl ji tak, aby si sedla naproti němu, tak jako sedávají klienti, na opačné straně rozlehlé desky z leštěného malachitu lemované tepaným zlatem.

„Ano, můj milý?“ řekla tázavě, ale beze strachu, neboť se k ní nikdy nechoval záměrně hrubě a nikdy jí také neublížil ničím jiným než svým nezájmem o ni.

Zachmuřeně si pohrával s počítadlem ze slonoviny, obracel abakus sem a tam v rukou; měla ty ruce nesmírně ráda, byly právě tak ušlechtilé, jak byly silné, s pevnými dlaněmi, ale s

dlouhými štíhlými prsty; a měl přímo mistrný hmat, rozhodný a energický. S hlavou trochu nachýlenou ke straně si ho teď prohlížela, toho muže, jenž jí připadal cizí, ač s ním žila už pětadvacet let. Vypadá pořád dobře, usoudila, jako už snad tisíckrát předtím. Miluju ho pořád ještě? Kdoví. Po těch pětadvaceti letech se její pocity podobaly tkanině bez jakékoli zřetelné struktury, místy tak tenounké, že ji dokázala prozářit pouhým pomyšlením, jinde zas tak neproniknutelné, že tvořila hustý závěs mezi jejími myšlenkami a povědomím o tom, co ona sama, Grania, je vlastně zač. Zlosti, bolesti, zmatky, zármutky, sebelítost – bezpočet všelijakých zážitků si vybavovala. Některé jí připadaly tak dávné, že už byly skoro zapomenuty, jiné byly zcela nové a ještě čerstvé, bylo jí už pětačtyřicet a začínaly jí vynechávat menses, její nebohé neplodné lůno jako by se scvrkávalo a kamsi vytrácelo. A pokud teď by byla měla označit jeden ze všech těch pocitů za převládající, bylo by to praobyčejné, bezvýchodné a skličující zklamání; však také v těchto dnech přinesla oběť Vediovi, bohovi zoufajících si.

Mariovy rty se pootevřely; byly plné, přirozeně smyslné, jenže Marius se je naučil ovládat ještě dřív, než ho poznala, a svírat je do pevné linky. Grania se trochu předklonila, visela mu na ústech v očekávání, co jí poví, každou částečkou své bytosti se na něho napjatě soustředila.

„Rozvádím se s tebou," řekl a podal jí pergamen, na nějž toho rána naformuloval svůj oficiální výrok.

To, co vyslovil, k ní nijak neproniklo; rozestřela tlustý a trochu čpějící obdélník jemně vydělané kůže na desce Mariova stolu a krátkozrakýma očima ho prohlížela, až konečně slova na něm napsaná dospěla k jejímu vědomí. Pak vzhlédla od listiny k manželovi.

„Nedopustila jsem se ničeho, čím bych si to zasloužila," řekla hluše.

„S tím nesouhlasím," řekl.

„A čeho tedy? Co jsem provedla?"

„Nebyla jsi pro mne vhodnou manželkou."

„A to ti trvalo pětadvacet let, než jsi k tomuhle názoru dospěl?"

„Ne. Byl jsem si toho vědom od samého počátku."

„Proč ses se mnou tedy nerozvedl už tehdy?"

„Nepřipadalo mi to tenkrát nijak důležité."

Ach, nestačí jedna rána, jedna urážka! Pergamen, který svírala, se roztřásl, odhodila ho a sevřela ruce v pěstičky.

„Ovšem, v tom je celá ta podstata!" řekla konečně, když se konečně vzpamatovala natolik, že se v ní probudil vztek. „Nikdy jsem pro tebe přece nic neznamenala. Nestála jsem ti ani za to, aby ses se mnou rozvedl. Tak proč to chceš udělat teď?"

„Chci se znovu oženit," řekl.

Hněv byl vystřídán nedůvěřivým údivem; vykulila oči. *„Ty?"*

„Ano. Bylo mi nabídnuto, abych uzavřel sňatek s dívkou z velmi starobylého patricijského domu."

„No ne, Marie! Že by se z tebe, po všem opovržení, jaké jsi vždycky ke šlechtě projevoval, najednou stal takový snob?"

„Ne, to ne," prohlásil bezbarvě ve snaze zastřít tíseň i pocit viny. „Ten sňatek prostě znamená, že se konečně stanu konsulem."

Pobouření v ní dohasínalo, odváto poryvem ledové logiky. Co mu jen na tohle říct? Co mu vyčítat? Jak se postavit k něčemu tak naprosto nevyhnutelnému? Třebaže s ní svá politická zklamání nikdy neprobíral, třebaže si nikdy nepostěžoval, na jak lehkou váhu ho jeho okolí bere, až příliš dobře o tom všem věděla. Co se pro to nad ním naplakala, jak horoucně mu přála úspěch, co se natoužila, aby našla nějakou cestu, jak napravit hřích, který na něm svým přezíráním páchala ta hrstka římských aristokratů, která ovládala veškerou politiku Říma. Jenomže co zmohla ona, nějaká Grania odkudsi z Puteol? Pravda, byla zámožná, důstojná a bez poskvrny, jak se na manželku sluší. Ale neměla pražádný vliv, žádné příbuzenstvo, které by bylo schopno čelit křivdám, jimiž byl stíhán; a jestliže on byl pouhým zemanem z Latia,

nebyla ona ničím víc než dcerou obchodníka z Kampánie, v očích římského šlechtice tou nejnižší z nízkých. Až donedávna její rodina dokonce ani neměla římské občanství.

„Už chápu," hlesla.

A Marius k ní byl natolik milosrdný, že na tom přestal, že jí ani slovíčkem nenaznačil nic o svém vzrušení, o onom žhoucím ložisku požáru lásky rozhořívajícím se v jeho dřímajícím srdci. Ať raději setrvá v představě, že jde jen a jen o politické motivy.

„Je mi to doopravdy líto, Granie," řekl jí laskavě.

„I mně je to líto, i mně," řekla a znovu se roztřásla, teď už však při představě falešného vdovství, samoty ještě větší a ještě tíživější, než jaké až dosud musela přivykat. Život bez Gaia Maria? To je přece nemyslitelné.

„Pokud to pro tebe bude útěchou, tak mi to spojení bylo nabídnuto, nebyl jsem to já, kdo by ho byl hledal."

„Kdo to je?"

„Julia! Starší z dcer Gaia Julia Caesara."

„Julia! Zamířil jsi hodně vysoko! To se tedy docela určitě staneš konsulem, Gaie Marie."

„Myslím, že ano." Přerovnával na stole před sebou své oblíbené rákosové pero, malé porfyrové sypátko s vysoušecím pískem uzavřené zlatým děrovaným víčkem, kalamář zhotovený z leštěného ametystového oblázku. „Náleží ti samozřejmě tvé věno, určitě tě víc než zajistí ve všem, co budeš potřebovat. Investoval jsem ho do mnohem výnosnějších podniků, než do jakých ho vložil kdysi tvůj otec, a vzhledem k tomu, že ses ho nikdy nepotřebovala dotknout, představuje dnes už opravdu značný majetek." Pročistil si hrdlo odkašláním. „Předpokládám, že asi budeš chtít žít blíže u své rodiny, nevím ovšem, jestli – ve svém věku – by sis neměla pořídit vlastní dům, zvlášť když tvůj otec už nežije a tvůj bratr je hlavou rodiny."

„Nespal jsi se mnou dost často, abys mi dal dítě," ozvala se z té náhlé ledové samoty, bolest teď dospěla až do jejího nejhlubšího nitra. „Jak já bych si teď přála, abych byla měla dítě!"

„Dobře žes žádné neměla! Náš syn by teď byl mým dědicem a celý ten sňatek s Julií by pozbyl jakýkoli smysl." Uvědomil si, že to není ten pravý tón, a dodával, „Měj rozum, Granie! Naše děti by teď už stejně byly velké a žily by si svým vlastním životem. Žádnou útěchu by pro tebe nepředstavovaly."

„Měla bych aspoň vnoučátka," řekla a do očí se jí nahrnuly slzy. „Nezůstala bych tak strašlivě sama."

„Celá léta už ti přece říkám, aby sis obstarala pejska!" Nebylo to řečeno ve zlém, byla to jen rozumná rada; připadl na ještě lepší a dodal: „Co bys ovšem měla hlavně udělat, je znovu se provdat."

„To nikdy!" vykřikla.

Pokrčil rameny. „To si musíš rozhodnout sama. Abychom se vrátili k otázce, kde budeš bydlet – jsem ochoten koupit ti v Kumách vilu u moře a zařídit ti ji. Kumy jsou výhodně položeny vzhledem k Puteolám – dost blízko, aby ses mohla na den na dva vypravit v nosítkách k rodině na návštěvu, a dost daleko, abys měla zaručen klid."

Všem nadějím byl konec. „Děkuji ti, Gaie Marie."

„Ale jaképak díky!" Vstal, obešel stůl a neosobně ji uchopil pod páží, aby jí pomohl zvednout se. „Měla bys mému správci sdělit, co se událo, a rozmyslet se, které otroky si budeš chtít vzít s sebou. Zítra pošlu jednoho ze svých agentů do Kum, aby tam našel vhodný dům. Koupen bude samozřejmě na mé jméno, ale budeš mít zaručeno doživotní užívání – respektive užívání až do doby, než by ses znovu provdala. Já vím, já vím! Vím, že jsi prohlásila, že to neuděláš, ale nápadníků se kolem tebe slétne jako much kolem džbánu s medem. Jsi přece bohatá." Došli spolu až ke dveřím jejího salónku, tam se zastavil a vyprostil ruku zpod její. „Byl bych rád, kdybys odtud odešla pozítří. Pokud možno hned ráno. Myslím, že si Julia bude přát v domě určité změny, dřív než se sem přistěhuje, a svatba se má konat do osmi týdnů, takže nebudu mít příliš mnoho času, abych jí v jejích požadavcích mohl vyhovět.

Tak tedy – pozítří ráno. Nemohu ji sem přivést, aby si dům prohlédla, dokud ty neodejdeš, to by se nehodilo.“

Chtěla se ho ještě na cosi zeptat – na něco, na cokoli prostě – ale už odcházel.

„S večeří na mě nečekej,“ zavolal na ni, když už kráčel napříč rozlehlým prostranstvím atria. „Jdu za Publiem Rutiliem, a než se vrátím, budeš už asi spát.“

Nedalo se nic dělat. Loučení s touhle obytnou stodolou jí srdce nezlomí; dům jí byl odjakživa protivný a neměla ráda ani chaotický městský ruch Říma. Vždycky pro ni bylo záhadou, proč si zvolil k bydlení právě ten vlhký a zastíněný severní svah kapitolské tvrze, i když jí bylo jasné, že ho silně ovlivnila právě mimořádná exkluzívnost té parcely. Ale v blízkosti bylo tak málo domů, že jít navštívit nějaké přátele znamenalo dlouhé cesty po mnoha schodištích, a kromě toho to politicky byla naprosto mrtvá voda; sousedé, pokud nějaké měli, byli vesměs obchodníci a obrovští boháči, s minimálním zájmem o veřejné dění.

Kývla na sloužícího stojícího u stěny před jejím salónkem. „Zavolej sem laskavě ihned správce,“ řekla.

Přišel správce, majestátní korintský Řek, kterému se podařilo získat vzdělání a prodat se pak do otroctví, aby získal nějaké jmění a dosáhl později římského občanství.

„Strophante, pán se se mnou rozvádí,“ řekla mu bez zahanbení, jelikož s rozvodem nebyla žádná pohana spojena. „Musím odtud odejít pozítří, hned ráno. Dohlédni, prosím, na balení mých věcí.“

Uklonil se, skrývaje údiv; tohle přece bylo manželství, o němž předpokládal, že nemůže skončit jinak než úmrtím jednoho z manželů, neboť se vyznačovalo spíše jakousi mumifikovanou strnulostí než trpkými půtkami, jaké zpravidla k rozvodu vedou.

„Máš v úmyslu vzít si s sebou někoho ze služebnictva, *domino?*“ zeptal se, jist si svou další příslušností k tomuto domu, neboť byl vlastnictvím Gaia Maria, nikoli Granie.

„Určitě kuchaře. A všechny služky z kuchyně, jinak by z toho byl asi kuchař dosti nešťastný, ne? Své komorné, svou švadlenu, své otrokyně pro lázeň, a také obě pážata,“ řekla, a víc už si nedokázala vzpomenout na nikoho, na kom by byla nějak závislá nebo koho by měla ráda.

„Zajisté, *domino.*“ A okamžitě odešel, zmíraje touhou sdělit tu senzační novinu ostatnímu služebnictvu, a zejména pak vyklopit zprávu o nadcházejícím stěhování kuchtíkovi; ten nadutý mistr hrnců bude sotva nadšen vyhlídkou záměny Říma za Puteoly!

Grania procházela svým prostorným pokojem a rozhlížela se po útulném nepořádku v něm, po skříňce na ruční práce a na malování, po okované truhle, v níž spočívala kolébka z jejích dětských let, s nadějí uchovávaná, žel nikdy pak už využitá.

Jelikož žádná římská manželka si nábytek nevybírala ani nekupovala, Gaius Marius jí ho patrně neponechá; trochu se jí rozjasnily zraky, slzy z nich vklouzly kamsi dovnitř místo na tváře a další už neuronila. Má vlastně toliko zítřek, než odjede z Říma, a Kumy věru nepatřily ke skvělým tržištím světa. Zítra si dojde nakoupit nábytek do své nové vily! Bude to mít něco do sebe, vybírat, co se jí samé bude Ubit! Zítřek bude vůbec naplněn činností, nebude čas přemýšlet, nebude kdy truchlit. Mnoho z té bodavé bolesti se naráz začínalo mírnit a vytrácet; však už tu noc nějak překoná, když má teď vyhlídku alespoň na ten rozmařilý nákup.

„Berenice!“ zavolala, a když se pak děvče objevilo, řekla jí: „Navečeřím se teď, jdi do kuchyně a řekni jim to.“

Našla si v chaosu na svém pracovním stolku kousek papíru, na nějž se chystala sepsat všechno, co bude třeba koupit, a nechala si ho tam připravený, aby se mohla pustit do sepisování, jen co dojí. A ještě o něčem se přece zmiňoval – ano, pejska, toho si zítra také určitě koupí, bude to první položka na seznamu.

Rozjaření jí vydrželo téměř až do konce osamělé večeře, pak prvý šok odezněl a Grania se poddala žalu. Oběma rukama si zajela do vlasů, divoce jimi začala škubat, rvát si je; z úst se jí vydralo žalostné zakvílení, z očí jí náhle vyhrkly celé potůčky slz. Všechno služebnictvo se kamsi vytratilo, nechali ji v jídelně samotnou a opuštěnou vzlykat do rudozlatého čalounění na lehátku.

„Jen si ji poslechněte!“ říkal tipce kuchař a přerušil na okamžik balení svých speciálních pánví, hrnců a nářadí; lkaní jeho paní jasně doléhalo až do jeho království na dolním konci peristylové zahrady. „Co ta má co ječet? Jestli má někdo jít do vyhnanství, tak jsem to já – ale ona? Ona je přece odtamtud, strávila tam celé dlouhé roky, ta kráva stará tlustá.“

Los, jímž byla Spuriovi Postumiovi Albinovi přiřčena provincie Africa, byl tažen na Nový rok; během necelých čtyřiadvaceti hodin už vytáhl na stěžeň svou vlajku – byla v barvách Massivy, prince numidského.

Spurius Albinus měl bratra Aula, o deset let mladšího, nově přijatého do senátu a dychtivého získat si jméno. Takže zatímco Spurius Albinus svého nového klienta horlivě prosazoval a podporoval, třebaže jen za kulisami, připadl Aulovi Albinovi úkol doprovázet prince Massivu na všechna důležitá místa Říma, představit ho všem Římanům, kteří něco znamenali, a našeptávat Massivovým agentům, jaké dárečky by byly přiměřené pro vlivné osobnosti, s nimiž se Massiva seznamoval. Jako většina členů numidského vládnoucího domu byl i Massiva urostlý Semita příjemného zevnějšku, hlavu na pravém místě, obratně využívající kouzla své osobnosti a štědrý až k marnotratnosti. Jeho hlavní kartou nebyla nespornost jeho nároků na trůn, nýbrž spíše záliba Římanů v polcení táborů; sjednocený senát jim nikdy nebyl dosti přitažlivý, jednomyslné hlasování pro ně postrádalo šťávu, dobromyslná spolupráce se netěšila valné pověsti.

Na konci prvého týdne nového roku přednesl Aulus Albinus záležitost prince Massivy oficiálně v senátu a vznesl jeho jménem nárok na numidský trůn pro potomky z legitimní větve. Byla to prvá Aulova řeč v senátu, a byla zdařilá. Kdejaký Caecilius Metellus se napřímil na lavici a poslouchal ho, po jejím závěru pak zatleskal a Marcus Aemilius Scaurus poté s potěšením promluvil na podporu Massivovy žádosti. Toto, pravil, je odpověď na tíživou otázku, co s Numidií – vrátit ji na cestu práva, v čele se zákonitým králem, a nikoli s bezohledným pretendentem, jehož původ není dostatečně dobrý k tomu, aby se za ním sjednotila celá země, a který trůn uchvátil pomocí úplatků a vražd. Než Spurius Albinus schůzi rozpustil, ozýval se senát hlasy naznačujícími, že je velice nakloněn hlasovat pro odvolání současného krále a jeho nahrazení Massivou.

„Jsme v kaši až po krk,“ řekl Bomilkar Jugurthovi „Najednou nedostávám odnikud žádná pozvání k večeři a naši agenti nenacházejí uši ochotné jim naslouchat“

„Kdy má senát hlasovat?“ zeptal se král vyrovnaným, klidným hlasem. „Nejbližší schůze senátu je ohlášena na čtrnáctý den před únorovými kalendami – to jest od zítřka za sedm dní, pane.“ Král se napřímil v ramenou. „A hlasovat budou proti mně, že ano?“

„Ano, pane,“ řekl Bomilkar.

„V tom případě nemá smysl pokračovat v jednání římskými cestami.“ Jugurtha se napřímil, viditelně zmohutněl majestátem, jenž zatím zůstával skryt po celou dobu, co přibyl s Luciem Cassiem do Itálie. „Od této chvíle budu pokračovat *svými* cestami – numidským způsobem.“

Déšť ustal, zazářilo studené slunce; Jugurthovým kostem se zastesklo po teplejších větrech Numidie, jeho tělu se zachtělo družného, přejícího ovzduší v jeho harému, jeho mysl zatoužila po bezohledné logice numidské přímé akce. Nadešel čas k návratu domů! Čas sebrat a vycvičit vojsko, neboť Římané jinak nepovolí.

Přecházel sem a tam kolonádou ohraničující obrovskou peristylovou zahradu, poté kývl na Bomilkara a kráčel s ním až doprostřed otevřeného prostranství, k hlučně šplouchajícímu vodotrysku.

„Tady nás neuslyší ani pták,“ řekl poté.

Bomilkar ztuhl, zpozorněl.

„Massivy je třeba se zbavit,“ řekl král.

„*Tady?* V Římě?“

„Ano, a to během těch nadcházejících sedmi dnů. Nebude-li Massiva mrtev, ještě než v senátě dojde k hlasování, budeme to mít ještě těžší. Když bude Massiva mrtev, není o čem hlasovat. Získáme tak čas.“

„Zabiju ho já sám,“ řekl Bomilkar.

Ale Jugurtha prudce zavrtěl hlavou. „Ne! Ne! Atentát musí provést Říman,“ řekl. „Tvým úkolem bude najít římského vraha, který za nás Massivu zabije.“

Bomilkar se na něho vyděšeně zahleděl. „Pane a králi, jsme v cizí zemi! Nevíme, kde ani jak by se to dalo provést, natož kdo by to měl být!“

„Vyptej se některého z našich agentů. Určitě se mezi nimi najde alespoň jeden, jemuž budeme moci důvěřovat,“ řekl Jugurtha.

To už znělo konkrétněji; Bomilkar několik okamžiků uvažoval, silnými zuby se přitom hryzal do vousů na spodním rtu. „Agelastus,“ řekl posléze. „Marcus Servilius *Agelastus, Ten, který se neusmívá.* Jeho otec je Říman, narodil se tu a byl tu také vychován. Ale srdcem patří ke své numidské matce, tím jsem si jist.“

„To ponechávám na tobě. Proveď to,“ řekl král a kráčel cestičkou dál sám.

A g e l a s t u s byl ohromen. „*Tady?* V Římě?“

„Nejenže tady, ale nejdéle do sedmi dnů,“ řekl Bomilkar. „Jakmile by senát hlasoval pro Massivu – a tak by to dopadlo! – máme doma v Numidii na krku občanskou válku. Jugurtha se tomu nepodrobí, znáš ho. A i kdyby chtěl, nepřipustí to jeho Gaetulové.“

„Ale já nemám nejmenší ponětí, jak bych mohl takového nájemného vraha sehnat!“

„Tak to udělej sám!“

„To bych přece já nedokázal!“ bědoval Agelastus. „Provést je to nutné! V takhle velikém městě je určitě spousta lidí, kteří za slušné peníze budou ochotni i vraždit,“ naléhal Bomilkar.

„Ale samozřejmě že tu jsou! Polovina proletariů přinejmenším. Jenže s těmi kruhy já se nestýkám, neznám se ani s jediným z nich! Nemůžu přece jít za prvním špinavým chlapem, kterého potkám, zacinkat na něj měšcem se zlaťáky a požádat ho, aby zabil numidského prince!“ sténal Agelastus.

„A proč bys nemohl?“ dotazoval se Bomilkar.

„Mohl by mě udat u městského prétora, proto nemůžu!“

„Tak mu nejdřív ukaž to zlato, a já ti zaručuji, že nic takového neudělá. V tomhle městě je ke koupi každý.“

„Možná že máš pravdu, Bomilkare,“ řekl Agelastus, „ale já tuhle tvou teorii v praxi ověřovat nebudu.“ A nedal se ničím přesvědčit.

K d e k d o tvrdil, že Subura je žumpou Říma, a tak se Bomilkar vydal do Subury, v nenápadném odění a bez jediného otroka ke své ochraně. Jako každý významný návštěvník Říma byl varován, aby se neodvažoval do údolí severně od Fora Romana, a nyní pochopil, proč. Nikoli proto, že by uličky Subury byly užší než palatinské, ani proto, že domy tam nebyly tak tísnivě vysoké jako na Viminalu nebo na hořejším Esquilinu.

Nikoli, to, čím Subura na člověka naráz a nejvíc zapůsobila, byli lidé, bezpočet lidí, víc lidí, než Bomilkar za celý život potkal. Vykláněli se z tisíců oken, ječeli na sebe, lokty si razili cestu natěsnanými zástupy těl, tak hustými, že se všechen pohyb zvolňoval až do šnečího tempa, chovali se s veškerou hrubostí a agresivitou, jakou lidstvo přivedlo na svět, plivali a močili kolem sebe, chrstli pomyje kamkoli, kde se jim zazdál kousek volného místa, a byli hotovi servat se s kýmkoli, kdo by se po nich jen trochu křivě podíval. Druhým dojmem byla všudypřítomná špína a otřesný puch. Když Bomilkar cestou z civilizovaného Argileta došel až na Fauces Suburae, jak se nazýval prvý úsek hlavní komunikace, nebyl schopen vnímat nic než zápach a odpadky. Potůčky špíny se řinuly i z loupajících se a opadávajících zdí, jako by i

cihly a trámy, z nichž byly budovy postaveny, byly vymazávány hnojem místo maltou. Proč jenom, nedokázal Bomilkar pochopit, tuhle celou čtvrť nenechali při tom loňském požáru raději shořet, proč se tak pachtili, aby ji zachránili? Nic a nikdo tady v Subuře za záchranu nestál! Ale když pak pronikal dál a hlouběji – dbaje, aby nesešel z ulice Subura Major, jak se teď hlavní ulice nazývala, do žádné z mezer mezi budovami po obou jejích stranách, jelikož dobře věděl, že by se odtamtud už také nemusel vrátit – bylo jeho prvotní znechucení vystřídáno údivem. Začal totiž objevovat onu nesmírnou vitalitu a odolnost obyvatel této čtvrti a vycítil i jakousi bujarost, která se zcela vymykala jeho chápání.

Hovor, jemuž naslouchal, byla bizarní směsice latiny a řečtiny, s trochou aramejské příměsi, argot, jemuž patrně nebyl schopen porozumět nikdo, kdo v Subuře přímo nežil. Bomilkar si byl alespoň jist, že na žádné ze svých hojných pochůzek po Římě nic podobného nezaslechl.

Všude bylo plno obchůdků, plno čpících hospůdek, které zjevně vzkvétaly čilým provozem – kdesi tu muselo být i dosti peněz –, promísených pekařskými a uzenářskými krámy, vinárničkami a kuriózními krámečky, kde se snad prodávalo všechno možné , (pokud byl schopen pohledem do šera něco uvnitř rozpoznat), od kousíčků provazu až po hrnce na vaření, lampičky i lojové svíčky. Ale nesporně nejlepším artiklem tu zřejmě bylo jídlo; dobré dvě třetiny krámů byly nějakým způsobem spojeny s prodejem potravin. Byly tu i výrobní provozy: zaslechl dusot stoup, hukot mlecích kamenů a rachot stavů, ale všechny tyto zvuky k němu doléhaly z úzkých vchodů anebo z postranních uliček a byly beznadějně vklíněny do života mnohapatrových staveb, zjevně obytných domů. Jak tu jen lidé dokázali přežít?

Dokonce i nevelká náměstíčka na hlavních křižovatkách byla zcela ucpána davem; způsob, jakým tu řešili praní v kašnách a jak od nich roznášeli vědra vody do domů, ho ohromoval. Celá Cirta – město, na nějž byl jako Numiďan neskonale hrdý – nebyla ve srovnání s Římem ničím víc, jak si musel posléze přiznat, než větší vesnicí. Pojal dokonce podezření, že i Alexandrie nebyla ničím ve srovnání s mraveništěm, jako byla Subura.

Nicméně i tady měli muži kde se sejít, posedět, popít a trávit volný čas. Zdálo se, že se tyto podniky vyskytují jen na větších křižovatkách, ale ani tím si nebyl zcela jist, jelikož se mu nechtělo opustit hlavní ulice. Všechno se tu dálo jakoby v mžiku, jen co se v davu rozevřela skulina a než se opět zacelila, měl nakrátko možnost postřehnout kratičké výjevy – od muže, jenž tloukl osla s nákladem na hřbetě, až po ženu bijící pro změnu dítě s nákladem na zádech. Avšak šeré nitro taveren na křižovatkách – nevěděl, jak jinak je pojmenovat – představovalo oázy relativního klidu. Bomilkar, chlap jako hora, kypící zdravím a silou, se posléze rozhodl, že nic dalšího nezjistí, dokud se do některé z nich neodváží vejít. Vydal se do Subury koneckonců jen proto, aby tu vyhledal nějakého vhodného zabijáka římského původu, což znamenalo, že musí nejprve nalézt místo, kde by se mohl dát do řeči s někým z místních lidí.

Opustil Suburu Major, vydal se ulicí Vicus Patricius, hlavní spojovací cestou vedoucí na Viminál, a tam našel na jedné z křižovatek tavernu umístěnou v základně trojúhelníkového prostoru, kde se na Vicus Patricius napojovala Subura Minor; velikost chrámu a rozměr kašny mu napověděly, že jde o velice důležité *compitum*, křížení. Jak sklonil hlavu, aby podešel nízký pražec dveří, tváře uvnitř, všechny do jedné – a bylo jich tam dobrých padesát – se zvedly, obrátily se k němu a naráz jako by ztuhly. Šum hovoru utichl.

„Omlouvám se," řekl Bomilkar, jakoby nenuceně a beze strachu, pátraje rychle po obličeji, který by mohl patřit vůdci. Tam! Tam vlevo vzadu, až v samém rohu! Protože jak odeznívalo prvý údiv nad cize vyhlížejícím návštěvníkem, otočili se všichni po jediné tváři – k osobě vůdce. Byl to spíše římský než řecký obličej, patřil muži menší postavy, asi tak pětatřicetiletému. Bomilkar se rázně natočil, tak aby hleděl přímo na něho, a další slova adresoval přímo jemu. Byl by si přál hovořit natolik plynně latinsky, aby mohl mluvit zdejším jazykem, ale přinutil se namísto toho k řečtině.

„Omlouvám se," opakoval, „asi jsem vešel někam, kam není přístup. Hledám nějakou tavernu, kde bych se mohl posadit a vypít si pohár vína. Putování s sebou nese žízeň."

„Tohle je, vážený příteli, soukromý klub," pravil náčelník strašlivou, nicméně srozumitelnou řečtinou.

„A nějaké veřejné taverny tu nejsou?" vyptával se Bomilkar.

„Nikoli v Subuře, příteli. Trochu sis spletl cestu. Vrať se na Viu Novu."

„Ano, tam to už znám, ale jsem tu v Římě cizí, a odjakživa mám pocit, že člověk město pořádně nepozná, dokud se nevydá do těch nejlidnatějších končin," volil Bomilkar zlatou střední cestu mezi nejapností turisty a neznalostí cizince.

Šéf si ho prohlížel od hlavy až k patě, bystře ho odhadoval, co je zač. „Takže ty máš vážně opravdickou žízeň, příteli?" zeptal se.

Bomilkar ochotně gambit přijal. „Tak velikou, že bych s chutí všem tady dal taky nalít," řekl.

Vůdce sestrčil svého nejbližšího souseda ze stoličky a poplácal ji dlaní. „No, pokud tedy budou mí velevážení kolegové souhlasit, mohli bychom tě snad přijmout za čestného člena. Ulev svým nohám, příteli, a svěř svou váhu téhle židli." Pootočil nedbale hlavu. „Jste pro, abychom tohohle pána přijali za čestného člena? Každý ať to řekne sám za sebe pěkně nahlas."

„Jo!" ozvalo se sborem.

Bomilkar se marně rozhlížel po nálevním pultu nebo po hostinském, pak zatajil dech a položil na stolek měšec tak, že se z něho vykutálely jeden nebo dva stříbrné denáry; buď ho teď kvůli zbytku peněz v peněžence tady na místě zavraždí, anebo se opravdu stal čestným členem tohoto shromáždění. „Můžu tedy?" zeptal se šéfa.

„Bromide, jdi a přines pánovi a ostatním členům pěkný velký džbán," pravil vůdce svému pobočníkovi, jehož předtím vyhnal ze stoličky, aby udělal místo Bomilkarovi. „Pro víno si chodíme do výčepu v sousedství, hned ten dům napravo od nás to je," vysvětloval.

Míšek vykulil pár dalších denárů. „Bude to stačit?"

„Na jednu rundu bohatě, příteli."

Zacinkaly další mince. „A co když jich bude víc?"

Ozval se kolektivní povzdech; všem se nepochybně ulevilo. Šéfův důvěrník Bromidus sebral mince a zmizel ve dveřích, následován dvěma třemi přeochotnými pomocníky, zatímco Bomilkar napřáhl ruku k vůdci.

„Jmenuji se Juba," řekl.

„Lucius Decumius," prohlásil náčelník a mohutně mu rukou potřásal. „Juba! Co je to vlastně za jméno?"

„Je maurské. Pocházím z Mauretánie."

„Mouret –? Kdepak to je?"

„V Africe.",

„V Africe?" Bylo zřejmé, že kdyby byl Bomilkar namísto toho řekl, že pochází ze země Hyperborejců, bylo by to naprosto jedno; Luciovi Decumiovi by to bylo povědělo stejně mnoho – anebo stejně málo.

„Je to velice daleko od Říma," vysvětloval novopečený čestný člen dál. „Ještě na západ od Kartága."

„Á, od *Kartága!* Proč jsi to neřekl hned?" Lucius Decumius se obrátil a zahleděl se tomu zajímavému návštěvníkovi pozorně do tváře. „Já myslel, že Scipio Aemilianus nenechal nikoho z vás naživu," řekl.

„Nenechal. Ovšem Mauretánie není Kartágo, leží daleko na západ od něj. Obě ty země jsou v Africe, to je všechno," říkal Bomilkar trpělivě. „To, co kdysi bývalo Kartágo, je teď provincie Africa. Je to tam, kam letos odjíždí váš konsul – znáš ho přece, Spurius Postumius Albinus."

Lucius Decumius jen pokrčil rameny. „Konsulové? Ti přicházejí a odcházejí, příteli, přicházejí a odcházejí. Suburu to nezajímá, oni tu totiž nebydlí, rozumíš. Ale pokud souhlasíš, že Řím je absolutní jednička na celém světě, jsi v Subuře vítán. A stejně tak i konsulové."

„Můžeš mi věřit, že teď už vím, jak absolutní jednička Řím opravdu v celém světě je," prohlásil Bomilkar procítěně. „Můj pán – Bokchus, král Mauretánie – mne vyslal do Říma, abych požádal senát, aby ho uznal za přítele a spojence římského lidu."

„No vidíš," poznamenal ledabyle Lucius Decumius.

Bromidus se připotácel pod váhou obrovitého džbánu, za ním ještě jeho tři další, stejně obtěžkaní společníci, a začali všem rozlévat tekuté občerstvení; jako prvému nalil Decumiovi, který mu uštědřil notné plácnutí po stehně, až to zabolelo.

„Ty pitomo, copak nemáš ani špetku vychování?" peskoval ho. „Nejdřív obsloužíš pána, který to platí, jinak tě tu vykuchám."

A hned stál před Bomilkarem pohár plný až po okraj, pozvedl ho tedy k přípitku. „Na oslavu nejlepšího podniku a na zdraví nejlepších přátel, které jsem zatím v Římě našel," řekl a s předstíraným požitkem se napil těch hrozných patoků. Bohové, tihle lidé musí mít ocelové útroby!

Na stolech se objevily i mísy s jídlem, okurky, cibulky a ořechy naložené v octě, plátky celeru a nastrouhaná mrkev, páchnoucí kupa drobných nasolených rybiček, která v mžiku zmizela. Nic z toho nedokázal Bomilkar pozřít.

„Na tvé zdraví, Jubo, starý kamaráde!" řekl Decumius.

„Na Jubovo zdraví!" ozvali se ostatní sborem v náramné náladě.

Za půl hodiny se toho Bomilkar dozvěděl o dělnickém Římu víc, než se mu kdy zdálo, že by mohl vědět, a připadalo mu to všechno naprosto fascinující; nedošlo mu vůbec, že o životě dělného člověka v Numidii toho ví ještě mnohem méně. Všichni členové klubu pracovali, jak shledal, a dále se poučil, že každý den užívá klubové místnosti jiná skupina mužů; každý osmý den měli volno. Většina z nich měla na temeni malou kuželovitou čepičku, která znamenala, že jde o propuštěnce, propuštěného otroka; k svému překvapení Bomilkar zjistil, že někteří z ostatních dosud otroky jsou, ale že mají nicméně stejné postavení jako zbytek členů, že vykonávají stejnou práci za stejné peníze a se stejným nárokem na volno – což mu připadalo dosti zvláštní, ale co bylo zjevně zcela normální v očích všech přítomných. A Bomilkar začínal chápat rozdíl mezi otrokem a svobodným člověkem; ten mohl přijít a odejít, jak se mu zlíbilo, mohl si vybrat, kde a co chce dělat, kdežto otrok náležel svému zaměstnavateli, byl jeho vlastnictvím a o svém životě rozhodovat nemohl. Bylo to v příkrém rozdílu k otroctví v Numidii. Samozřejmě, uvažoval poctivě, neboť to byl v jádru poctivý člověk, každý národ má své vlastní zásady pro otroctví, a nenajdou se ani dva systémy naprosto si podobné.

Na rozdíl od řadových členů byl Lucius Decumius v klubu přítomen trvale.

„Jsem kustod tohohle klubu," prohlásil, stejně střízlivý, jako když upil první doušek.

„A co je to vlastně za klub," zeptal se Bomilkar a snažil se, aby mu nalitý pohár vydržel co nejdéle.

„To asi nebudeš znát," řekl Lucius Decumius. „Tohle je, kamaráde, klub naší křižovatky. Takové bratrstvo, něco jako kolegium. Rádně registrované u édilů a u městského prétora, požehnané pontifikem maximem. Kluby křižovatek jsou velice stará záležitost, pocházejí ještě z doby králů, byly dřív, než existovala republika. V místech, kde se křižují velké cesty, se soustřeďuje i veliká moc. Tedy mluvím samozřejmě o opravdové *compitě*, soumezí jak se patří, ne o nějakém uprděném rozcestíčku dvou pěšin někde na venku. Jo, křižovatky a moc, to patří dohromady. To máš tak – představ si, že bys byl nějaký bůh a díval se odněkud shůry dolů na Řím – to bys měl asi trochu zamotanou šišku, kdyby ses do něj chtěl ve vzteku trefit svazkem blesků anebo morovou ranou, ne? Kam s nimi, co? Pokud by sis vylezl nahoru na Kapitol, pochopil bys hned, co mám na mysli – měl bys pod sebou jen kupu červených střech, jednu vedle druhé jako kamínky v mozaice. Ale kdyby ses podíval důkladněji, uviděl bys určitě ta prázdná prostranství, kdekoli se protínají význačné cesty, *compity*, zrovna takové, jaká je tady před naším domem. Takže kdybys tedy byl ten bůh, tak bys tím hromovládným svazkem mrsknul nejspíš sem, ne? A takovéhle místo bys asi potrefil morovou ranou, viď? Jenomže my Římané jsme na to až moc chytří, kamaráde, my jsme doopravdy mazaní. Naši

králové přišli na to, že právě na těch křižovatkách se musíme chránit a bránit. A tak byly křižovatky svěřeny do ochrany Larů, svatyně Larů byly na každé křižovatce vystavěny ještě dřív, než se tam objevily kašny. Nevšiml sis náhodou toho chrámku proti zdi našeho klubu venku? Takové té kapličky?“

„Jistěže všiml,“ řekl stále zmatenější Bomilkar. „A kdo to vlastně ti Larové jsou? Je to víc než jedno božstvo?“

„Ó jé, Larů všude je – stovky – tisíce,“ řekl Decumius neurčitě. „Řím je plný Larů. Stejně tak prý i Itálie, jak se říká, ovšem v Itálii já jsem nikdy nebyl A neznám se s žádným vojákem, takže nedokážu říct, jestli se Larové vypravují s legiemi i do zámoří. Ale tady jsou určitě, jsou všude, kde jich je zapotřebí. A je na nás – na klubech křižovatek – abychom se o Lary dobře starali. Pečujeme o jejich svatyni a o oběti, které se tam přinášejí, udržujeme v Čistotě kašnu, odstraňujeme vozy, které se tu polámou, odstraňujeme odsud mrtvá těla – povětšině zvířecí – a uklízíme runy, když se někde zřítí nějaký barák. A každý Nový rok se koná velká slavnost, *compitalia* se jí říká. Je to pár dní, co jsme také slavili, proto nám momentálně chyběly peníze na víno. Utratili jsme všechny naše fondy, a nějaký čas to potrvá, než zase nastřádáme nové.“

„To chápu,“ pravil Bomilkar, jenž ovšem chápal pramálo z toho, čemu tu právě naslouchal; římští bohové pro něho zůstávali neproniknutelným tajemstvím, „To si musíte ty slavnosti celé platit sami?“

„Ano i ne,“ řekl Lucius Decumius a poškrábal se v podpaží, „Nějaké peníze na ně dostáváme od městského prétora, stačí to na pár prasátek na rožeň – ovšem podle toho, kdo je právě městským prétorem. Někteří z nich bývají doopravdy štědří. A jiná léta je prétor zase takový škudlil, že po něm ani jeho hovínko nesmrdí.“

Rozhovor se stočil na zvědavé otázky o Kartágu; nebylo možno vpravit jim do hlavy, že v Africe existují i jiné kraje, neboť jejich zeměpisný rozhled se omezoval na to, co pochytili za návštěv na Foru Romanu, místa nepříliš vzdáleného od jejich klubovny, jim však přesto zcela cizího. Pokud se na Forum Romanum vůbec vypravují, je to zřejmě hlavně tehdy, kdy jejich zájem vzbudí nějaký politický neklid, propůjčující římskému vládnoucímu centru dráždivou příchuť cirku. Jejich pohled na římský politický život byl proto poněkud zkreslený; v jejich očích kulminoval v období nepokojů vrcholících smrtí Gaia Sempronia Graccha.

Konečně nadešel onen okamžik. Členové klubu už natolik přivykli jeho přítomnosti, že ho přestávali vnímat, a byli kromě toho už i dosti ovíněni. Lucius Decumius byl naproti tomu zcela střízlivý, ani na okamžik nespouštěl zvědavé a pozorné oči z Bomilkarovy tváře. Nebyla to asi náhoda, že se tenhleten Juba ocitl tady, uprostřed nižší třídy; něco tím bezpochyby sleduje.

„Lucie Decumie,“ řekl Bomilkar a naklonil hlavu tak těsně k Římanovi, že nikdo jiný než on ho nemohl slyšet, „mám jeden problém, a doufám, že mi budeš umět poradit, jak ho vyřešit.“

„A jaký, příteli?“

„Můj pán, král Bokchus, je velice bohatý.“

„To předpokládám, že je bohatý, když je to král.“

„Co ho ovšem trápí, jsou jeho vyhlídky na to, jestli králem i nadále zůstane.“

„A to je asi i tvůj problém, kamaráde, ne?“

„Přesně tak.“

„A jak bych ti já mohl pomoci?“ Decumius si z mísy naložených cibulek jednu vytáhl a zamyšleně z ní ukusoval.

„V Africe by na to existovala jednoduchá odpověď. Král by prostě vydal rozkaz, a muž, který je jádrem našich problémů, by byl popraven.“ Bomilkar se odmlčel, uvažoval, jak dlouho bude trvat, než Decumius pochopí.

„Aha! Takže ten problém má konečně i jméno, že?“

„Ano. Massiva.“

„To zní skoro latinštěji než Juba,“ řekl Decumius.

„Massiva je Numiďan, a ne Mauretánec.“ Zdálo se, že Bomilkara nesmírně zaujala sedlina na dně jeho poháru, kroužil jí prstem. „Nesnáz je v tom, že Massiva teď žije tady, v Římě. A nám dělá nepříjemnosti,“

„Je mi jasné, jaké všelijaké nesnáze asi mohou být spojené s Římem,“ řekl Decumius tónem, jenž propůjčil jeho poznámce hned několik různých významů.

Bomilkar se na muže ohromeně zahleděl; naráz pochopil, že má před sebou mozek stejně bystrý jako lstivý. Zhluboka se nadechl. „Pro mne je s tím spojeno ještě mnohem větší riziko, protože jsem tu v Římě cizinec,“ řekl. „Víš, mám za úkol najít Římana, který by byl ochoten prince Massivu zabít. Tady. V Římě.“

Lucius Decumius ani nemžikl okem. „No, to snad nebude tak těžké,“ řekl.

„Skutečně?“

„Za peníze se dá v Římě obstarat všechno, kamaráde.“

„Poradíš mi tedy, kam jít?“ zeptal se Bomilkar.

„Nikde už nikoho nesháněj, příteli, nemusíš hledat dál,“ řekl Decumius a spolkl zbytek naložené cibulky. „Podřezal bych krky třeba celému senátu za vyhlídku, že místo cibule si budu moci dávat ústřice. Co taková záležitost může vynést?“

„Kolik denárů je asi v tomhle měšci?“ Bomilkar vyprázdnil peněženku na stůl.

„Ne dost na to, aby se za to zabíjelo.“

„A když jich bude stejně, ale ve zlatě?“

Decumius se hlučně pleskl do stehna. „To je přece řeč! Na tohle už si můžeme plácnout, kamaráde!“

Bomilkarovi se až zatočila hlava, ale ne z vína, které tajně po celou poslední hodinu odléval na podlahu. „Polovici zítra, polovici po splnění úkolu,“ řekl a shrnul mince zpět do rozevřené tlamičky měšce.

Sevřela ho ušmudlaná ruka se špínou za nehty. „Tohle tu nech na doklad, že si věříme, příteli. A zítra přijď. Ale počkej venku u kapličky. Půjdeme si pohovořit ke mně, do mého bytu.“

Bomilkar povstal. „Budu tady, Lucie Decumie.“ Cestou ke dveřím se sklonil a podíval se kustodovi klubu do špatně oholené tváře. „Už jsi někdy někoho zabil?“

Decumius zvedl pravý ukazovák a poťukal si na pravé chřípí. „Kývnout ti na to by bylo asi tolik platné, jako mrkat na slepého holiče, příteli,“ řekl. „V Subuře se chlap ničím nechlubí.“

Bomilkar se uspokojen na Decumia usmál a vyšel ven, do zástupů na Subuře Minor.

Marcus Livius Drusus, jenž byl konsulem před dvěma roky, slavil svůj triumf uprostřed druhého lednového týdne. V roce svého konsulátu byl ustanoven správcem makedonské provincie, měl to štěstí, že jeho pověření bylo prodlouženo, a tak vedl velice úspěšnou pohraniční válku proti Skordiskům, bystrému a dobře organizovanému keltskému kmeni, jenž neustále znepokojoval a napadal římskou Makedonii. Jenže v Markovi Liviovi Drusovi narazili Skordiskové na muže mimořádných schopností a utrpěli těžké porážky. Zisk Říma byl větší než kdy jindy; Drusovi se podařilo dobýt jednu z největších skordských pevností a nalézt tam ukrytou převážnou část kmenového pokladu. Triumfem končila své funkční období sice většina správců Makedonie, kdekdo však byl přesvědčen, že Marcus Livius Drusus si triumf zasluhuje víc než kdo jiný.

Princ Massiva se slavnosti účastnil jako host konsula Spuria Postumia Albina a dostalo se mu vynikajícího místa uvnitř Cirku Maxima, odkud sledoval dlouhý triumfální průvod, jak prochází Cirkem. Žasl, když měl možnost ověřit si z prvé ruky, co zatím jen slýchal, že totiž Římané jsou mistry inscenací a že jako žádný jiný národ ovládají pořádání velkých podívaných. Jeho znalost řečtiny byla vynikající, takže dokonale porozuměl informacím, kterých se mu dostalo ještě před slavností, a povstal ze sedadla připraven odejít, ještě než poslední z Drusových legií vypochodovala z rozlehlého prostranství Cirku směrem ke Capenské bráně. Celá konsulova společnost se hrnula k soukromému východu na Forum

Boarium, spěchala vzhůru po Kakově schodišti na Palatinus a tam ještě zrychlila krok. Nejkratší možnou cestou vedlo dvanáct liktorů tuto skupinu téměř opuštěnými uličkami a jejich ocvočkované zimní boty chřestily po dlažbě.

Deset minut poté, co opustili svá sedadla na Cirku Maximu, spěchali už Spurius Albinus a jeho družina dolů po Vestiných schodech na Forum Romanum a zamířili k chrámu Castora a Polluka. Zde, na plošině na samém vrcholku schodiště k této impozantní stavbě; se oba konsulové a jejich hosté usadili, aby sledovali přehlídkový pochod; bylo nutné, aby svá místa zaujali, ještě než se průvod objeví, jinak by to znamenalo urážku triumfátora.

„Všichni ostatní úředníci a členové senátu pochodují v čele průvodu," vysvětlil už Spurius Albinus princi Massivovi, „a konsulové v úřadu jsou vždy formálně pozváni k účasti v průvodu, stejně tak jako jsou zváni i na hostinu, kterou po průvodu pořádá triumfátor uvnitř chrámu Jova Optima Maxima. Přijmout tato pozvání by ale neodpovídalo etiketě. Je to velký den triumfátora, a ten musí proto zůstat na celých oslavách nejvýznamnějším z přítomných, musí mít nejvíce liktorů. Takže konsulové vždycky jen přihlížejí z významného místa a triumfátor jim vzdává čest, v okamžiku, kdy je míjí – ovšem oni ho přitom nijak nezastiňují."

Princ naznačil, že chápe, třebaže jeho zcela cizí původ a nedostatečný dosavadní kontakt s římským světem omezovaly jeho vnímání natolik, že porozuměl jen celkovému popisu události. Na rozdíl od Jugurthy totiž trčel celý život v neřímské Africe.

Jakmile konsulova společnost dospěla k úpatí Vestiných schodů na Via Nova, zbrzdily její další postup husté zástupy lidí. Statisíce Římanů přišly, aby spatřily Drusův triumf, o němž se i do těch nejubožejších uliček Subury s neuvěřitelnou rychlostí rozneslo, že to bude jedna z nejskvělejších podívaných vůbec.

Liktoři ve službě, nesoucí své *fasces* ulicemi Říma, na sobě měli obyčejné bílé togy; dnes byli v tomto úboru ještě anonymnější než obvykle, neboť celé město hrnoucí se k triumfálnímu pochodu se obléklo do bílého, i poslední občan si na sebe vzal *togu albu* namísto obyčejné tuniky. Jen s námahou proto Iiktoři razili zástupem průchod pro konsula a jeho hosty, kteří tísněni davem neměli na vybranou než zvolnit krok. Ve chvíli, kdy konečně dospěli k chrámu Castora a Polluka, přestali už tvořit jednolitou skupinu a princ Massiva, doprovázen osobní stráží, zůstal natolik pozadu, že ztratil jakýkoli kontakt se všemi ostatními.

Jeho představa o vlastní výlučnosti a jeho zcela neřímský pocit nedotknutelnosti královského majestátu se v něm bouřily nad opovážlivostí a neúctou stohlavého zástupu, který ho svíral ze všech stran; odstrčili i jeho ostrahu, na kratičkou chvíli ztratil své strážce zcela z dohledu.

Byl to přesně okamžik, na nějž čekal Lucius Decumius; udeřil s neomylnou přesností, rychle, jistě a Znenadání. Když ho náhlý nápor davu natlačil přímo na prince Massivu, vbodl zespodu zleva pod královský hrudní koš speciálně broušenou dýku, brutálním hmatem ji v mžiku zkroutil vzhůru, a jakmile si byl jist, že je čepel celá zanořena do těla, pustil střenku a proklouzl dobrým tuctem kolemstojících, dříve než se vyřinula krev a než princ Massiva mohl vykřiknout. Princ Massiva dokonce ani nehlesl; sesul se prostě na místě k zemi, a než se jeho ostraha vzpamatovala alespoň natolik, aby odstrčila lidi kolem a kruhem obklopila svého skoleného pána, byl už Lucius Decumius vpůli dolní části Fora a směřoval do bezpečí Argileta, pouhá kapička v moři bílých tog.

Celých deset minut uplynulo, než někoho napadlo poslat zprávu Spuriovi Albinovi a jeho bratru Aulovi, kteří již zasedli na chrámovém pódiu a zmizení prince Massivy si ani nepovšimli. Přiřítili se liktoři, uzavřeli celý prostor kordonem, vytlačili dav a Spurius a Aulus Albinus stanuli a hleděli na mrtvého muže a na zhroucené plány.

„Bude to muset počkat," řekl konečně Spurius. „Nemůžeme urazit Marka Livia Drusa tím, že bychom nějak narušili jeho triumf." Obrátil se k náčelníkovi ostrahy, která byla v případě prince Massivy složena z najatých římských gladiátorů, a řekl mu řecky: „Odneste prince Massivu do jeho domu a vyčkejte tam, dokud nebudu moci přijít."

Muž kývl. Z togy, kterou obětoval Aulus Albinus, upravili primitivní nosítka, tělo na ně překulili a šest gladiátorů je odnášelo.

Aulus přijal katastrofu daleko méně flegmaticky než jeho starší bratr, dostávalo se mu zatím lvího podílu na Massivově štědrosti, kdežto Spurius měl dojem, že si může na svou část počkat až po svém africkém tažení dosadí Massivu na numidský trůn. Kromě toho byl Aulus nejen ctižádostivý, ale i netrpělivý, a toužil předčit Spuria bez ohledu na jeho věkový náskok.

„Jugurtha!“ hlesl se zaťatými zuby. „To udělal Jugurtha!“

„Na to nikdy neseženeš dost důkazů,“ řekl s povzdechem Spurius.

Vyšplhali zpět po schodech k chrámu Castora a Polluka a zaujali znovu svá místa právě v okamžiku, kdy úředníci a senátoři už obcházeli mohutnou budovu v majetku státu, Domus Publica, kde přebývaly panny vestálky a pontifex maximus. Jen krátce se tam ukázali, ale vzápětí už se pak objevili jasně v dohledu a celý průvod se sunul s kopce dolů k místu, kde Via Sacra končila u sníženého prostoru Comitia. Spurius i Aulus Albinové seděli a přihlíželi, jako by jejich mysli nezaměstnávalo nic jiného než potěšení z té podívané a úcta k Marku Liviovi Drusovi.

B o m i l k a r a Lucius Decumius se sešli s okázalou nenápadností, postávali chvíli jeden vedle druhého u pultu rušné jídelničky na horním rohu Velkého trhu, až se každý z nich konečně dočkal paštičky plněné šťavnatou česnekovanou uzenkou, a pak se velice přirozeně odsunuli stranou, opatrně ukusujíce z velice horké lahůdky.

„Krásný den, co, kamaráde?“ řekl Lucius Decumius.

Bomilkar, zachumlaný do pláště s kapucí skrývající jeho podobu, konečně vydechl. „Doufám, že takhle krásný vydrží až do večera,“ řekl.

„Tohle je den, příteli, který bude dokonalý až do samého konce, to ti mohu zaručit,“ prohlásil Lucius Decumius samolibě.

Bomilkar zalovil pod pláštěm a uchopil měšec se zbytkem Decumiovy odměny ve zlatě. „Víš to určitě?“

„Tak bezpečně jako člověk, kterému smrdí bota, přesně ví, že šlápl do hovínka,“ řekl Decumius.

Míšek přešel nepozorovaně z ruky do ruky. Bomilkar se obrátil s ulehčením k odchodu.

„Děkuji ti, Lucie Decumie,“ řekl.

„Není zač, příteli, veškeré potěšení je na mé straně!“ A Lucius Decumius zůstal stát, kde byl, s chutí ukusoval z paštičky, dokud ji nesnědl celou. „A ústřice místo cibulek,“ řekl pak nahlas a bujaře vykročil po Fauces Suburae, s dobrou náladou a s váčkem zlata bezpečně ukrytým až na samém holém těle.

Bomilkar opustil město bránou Fontinalis, a jak davy řídly, přidal do kroku a spěchal dolů na Martovo pole. Do Jugurthovy vily vešel předními dveřmi, aniž ho zahlédl kdokoli, koho by znal a kdo by znal jeho; tam ze sebe s ulehčením shodil plášť s kápí. Král projevil toho dne neobyčejnou laskavost a dal všem otrokům v domě volno, aby mohli shlédnout Drusův triumf, a kromě toho každého z nich obdaroval stříbrným denárem. Nebyly tu tedy žádné cizí zraky, které by byly svědkem Bomilkarova návratu, toliko fanaticky věrná tělesná garda a numidští sloužící.

Jugurtha dlel na svém obvyklém místě, seděl v lodžii v prvém patře, nad vchodem z ulice.

„Vykonáno,“ řekl Bomilkar.

Král mu sevřel vší silou paži. „Výborně, chlapče,“ řekl s úsměvem.

„Jsem rád, že to šlo tak hladce,“ řekl Bomilkar.

„Je určitě mrtvý?“

„Ten zabiják mě o tom ubezpečil – povídal doslova, že je si tím natolik jistý, jako když člověk, kterému smrdí bota, přesně ví, že šlápl do hovínka.“ Bomilkarova ramena se roztřásla smíchy. „Je to bizarní človíček, ten můj římský hrdlořez. Ale hlavně je mimořádně výkonný, a nemá snad vůbec nervy.“

Jugurthovo napětí povolilo. „Jakmile se potvrdí, že můj drahý bratránek Massiva je mrtvý, měli bychom svolat poradu všech našich agentů. Musíme vyvolat tlak na senát, aby uznal mé

právo na trůn, a také na náš návrat domů.“ Ušklíbl se. „Nesmím ani na okamžik zapomenout, že mám na krku ještě také toho cituplného invalidu z povolání, mého nevlastního bratra, drahého a milovaného Gaudu.“

J e d e n z a g e n t ů se ovšem na schůzku svolanou Jugurthou do jeho vily nedostavil. Jakmile se dozvěděl o zavraždění prince Massivy, začal Marcus Servilius Agelastus okamžitě usilovat o audienci u konsula Spuria Albina. Konsul mu vzkázal po sekretáři, že je příliš zaneprázdněn, ale Agelastus trval na svém, až ho konečně přepracovaný tajemník v zoufalství pustil alespoň ke konsulovu bratrovi, Aulovi. Ten byl nad tím, co od Agelasta uslyšel, přímo u vytržení. Zavolal Spuria Albina, jenž nezúčastněně naslouchal, jak Agelastus opakuje své sdělení, poděkoval mu pak, zaznamenal si jeho adresu i jeho celou výpověď a vypoklonkoval ho s takovou zdvořilostí, že by to bylo u každého člověka vyvolalo spokojený úsměv; jen Agelastus se nesmál.

„Podnikneme tu akci prostřednictvím *praetora urbana*, tak zákonnou, jak to jen bude za daných okolností možné,“ řekl Spurius, jakmile s mladším bratrem osaměl. „Je to příliš důležitá záležitost, než abychom nechali obvinění vznést jen pouhého Agelasta – udělám to sám – ale on je pro nás přesto klíčově důležitá osoba, protože je to z celé té bandy jediný římský občan, pokud nepočítáme onoho záhadného vraha. Bude na městském prétorovi, aby se rozhodl, jakým způsobem bude Bomilkar stíhán. Nepochybně se obrátí o radu k plénu senátu, bude si určitě chtít zaštítit zadek nějakou tou jejich direktivou. Pokud se s ním ovšem setkám já osobně a sdělím mu svůj právní názor, podle něhož skutečnost, že zločin byl spáchán na půdě města Říma v den konání triumfu, a navíc římským občanem, víc než vyvažuje Bomilkarův statut cizince – asi mu dost ulevím. Zvlášť když zdůrazním, že princ Massiva byl konsulovým klientem a že byl pod jeho ochranou. Důležité je, aby byl Bomilkar souzen a odsouzen v Římě a římským soudem. Už samotná troufalost toho zločinu by měla umlčet projugurthovskou frakci v senátu. Ty se, Aule, můžeš chystat na to, že budeš faktickým žalobcem, ať už soud proběhne kdekoli. Já se postarám o to, aby byl konzultován i *praetor peregrinus*, jemu přece normálně přísluší stíhání cizinců. Ten možná bude trvat na tom, aby měl Bomilkar zaručenu i obhajobu, čistě z právního hlediska. Ale tak či tak, Aule, my prostě skoncujeme s Jugurthovými nadějemi na to, že by se senát postavil za jeho nástupnické nároky – a pak se poohlédneme po nějakém dalším případném následníkovi trůnu.“

„Jako by byl například princ Gauda?“

„Jako by byl třeba princ Gauda, třebaže to je dosti bídná náhrada. Ovšem koneckonců je to Jugurthův legitimní nevlastní bratr. Bude třeba jen zajistit, aby se o svůj nárok Gauda nepřišel do Říma ucházet osobně.“ Spurius se na Aula usmál. „Přijdeme si letos v Numidii opravdu na své, na to ti přísahám.“

Jenomže Jugurtha opustil veškeré představy o boji podle římských pravidel. Když se dostavil městský prétor se svými liktory do jeho vily na pahorku Pinciu, aby Bomilkara zatkl pro obvinění z účasti na osnování vraždy, ocitl se král na okamžik v pokušení požadavek na vydání Bomilkara rezolutně odmítnout a pak čekat, co bude dál. Nakonec se uchýlil ke hře o čas a prohlásil, že jelikož ani oběť, ani obviněný nejsou římskými občany, nechápe důvod, proč se Řím o věc vůbec stará. Městský prétor prohlásil, že senát rozhodl, že se obviněný musí zodpovídat před římským soudem, jelikož existují důkazy, že najatý vrah římským občanem je. Jistý Marcus Servilius Agelastus, občan a jezdec římský, o tom poskytl plné svědectví a odpřisáhl, že on sám byl jako prvý kontaktován s požadavkem, aby vraždu provedl.

„V tom případě,“ řekl Jugurtha, který se stále ještě nevzdával, „jediným úředníkem, který může zatknout mého šlechtice, je cizinecký prétor. Můj dvořan není římským občanem a mé sídlo – jež je i jeho sídlem – je mimo pravomoc městského prétora!“

„Veličenstvo bylo mylně informováno," řekl městský prétor úlisně. „Cizinecký prétor se bude samozřejmě na vyšetřování podílet Ale jurisdikce *praetora urbana* sahá až po pátý milník od Říma, takže tvoje vila je v jeho pravomoci, nikoli v jurisdikci *praetora peregrina*. Proto dej laskavě Bomilkara ihned přivést."

Bomilkar byl tedy přiveden a hned pak chvatně eskortován do kobek Lautumijského vězení, kde měl být držen až do procesu před zvlášť ustaveným tribunálem. Když Jugurtha prostřednictvím svých agentů vyslovil požadavek, aby byl Bomilkar propuštěn na kauci – anebo aby byl alespoň ubytován v budově římského občana přiměřeného postavení, namísto uvěznění v rozpadajících se Lautumiích – byla jeho žádost zamítnuta. Bomilkar musí údajně i nadále setrvat v jediném vězení na půdě Říma.

Lautumiae sahaly svým zrodem několik století nazad, býval to původně lom v úbočí kapitolské tvrze. Nyní už to byla jen polorozpadlá hromada nasucho zděných kamenných kvádrů, choulící se na skalní římse těsně za dolní částí Fora Romana. Ve svých celách, v nectném stavu rozpadu a poskytujících pramálo bezpečí, mohla pojmout asi padesátku vězňů; směli se uvnitř pohybovat podle libosti a zábranou v odchodu mimo budovu jim byli toliko liktoři konající stráž, anebo, v řídkých případech, kdy tu byl uvězněn někdo skutečně nebezpečný, i ukování do pout. Jelikož budova bývala normálně prázdná, vzbudil pohled na strážné okamžitě pozornost a zpráva o Bomilkarově zatčení se okamžitě roznesla po Římě díky liktorům, kteří neměli pražádné námitky proti uspokojování zvědavosti kolemjdoucích.

N í z k é p o s t a v e n í Lucia Decumia se omezovalo jen na jeho sociální zařazení; naprosto pak nepostihovalo jeho mozek, jenž fungoval přímo výtečně. Získat si postavení kustoda kolegia křižovatky nebyl sám o sobě nijak malý výdobytek. Jakmile tedy ohlas šeptaných zpráv dolehl hlouběji do srdce Subury, dal si Lucius Decumius dvě a dvě dohromady a vyšly mu čtyři. Jméno vězně sice znělo Bomilkar, a ne Juba, a jeho národnost byla numidská, nikoli mauretánská, nicméně Lucius Decumius ihned věděl, o koho jde.

Lucius Decumius byl spíše nakloněn onomu Bomilkarovu podvůdku zatleskat, než aby ho odsuzoval, a vydal se do kobek v Lautumiae, kam si zjednal přístup pouhopouhým ušklíbnutím adresovaným oběma liktorům strážícím dveře, dříve než si mezi nimi lokty drsně vynutil průchod.

„Střevo pitomý!" řekl jeden ze strážců a mnul si postižený bok.

„Těší mě, že tě poznávám!" odsekl Decumius, mrštně zmizel za rozpadlým sloupem a vyčkával tam, až se nevole u vchodu utiší.

V Římě neexistoval vojenský ani civilní sbor určený k vynucování práva, a tak se k výkonu různých speciálních služeb běžně využívalo kolegia liktorů. Bylo jich všehovšudy ke třem stovkám, byli skoupě placeni státem, a velice proto záviseli na velkomyslnosti mužů, pod nimiž sloužili; užívali budovu a nevelký kus půdy vzadu za chrámem Lares Praestites na Via Sacra, což jim vyhovovalo hlavně proto, že objekt zezadu přiléhal k rozlehlým pozemkům nejlepšího římského hostince, kde nebylo těžké kdykoli si vyloudit něco k pití. Liktoři doprovázeli všechny úředníky, jimž příslušelo *imperium*, a zápolili o příležitost ke službě ve štábu správce odebírajícího se do cizích zemí, neboť se pak podíleli na veškeré kořisti a požitcích spojených s jeho posláním. Liktoři reprezentovali třicet správních celků Říma nazývaných *curiae*. A liktoři také byli případně pověřováni střežením věznic, buď Lautumijské, anebo sousedící Tullianské, kde odsouzenci na smrt trávili posledních pár hodin života, než je kat přišel zardousit. Tahle strážní služba byla tou nejméně populární povinností, jakou mohl představený desetičlenné jednotky liktorů jejího příslušníka pověřit. Nebylo spropitné, nebyly úplatečky, nenesla nic. Proto se také žádný z oněch dvou liktorů neobtěžoval, aby honil Lucia Decumia někde po budově; jejich úkol zněl střežit branku – a nic jiného než střežit tuhle bránu, při samém Jovišovi, tedy dělat nehodlali.

„Johó, kamaráde, kdepak tě máme?" houkl Decumius hlasem, jenž museli slyšet až bankéři v Basilice Porcii.

Bomilkarovi se zježily vlasy i chloupky na rukou; vyskočil. Takhle tedy chutná konec, pomyslel si, a čekal, až se tam zjeví Decumius v doprovodu římských úředníků a dalších představitelů.

Decumius se skutečně objevil. Ovšem docela sám. Když uviděl Bomilkara stát celého ztuhlého u vnější strany cely (měla místo okna jen díru bez mříží a bez okenic, dosti velkou na to, aby se jí protáhl člověk – a že tak Bomilkar už dávno neučinil, bylo jen dalším dokladem jeho naprosto scestných představ o tom, jak Římané myslí a jednají; vůbec mu prostě nedošla prajednoduchá skutečnost – že totiž sama koncepce vězení je Římanům zcela cizí), usmál se na něj bezstarostně a průlezem bez dveří prošel do kobky.

„Kdopak tě to shodil, příteli?“ zeptal se a usedl na odkudsi spadlý kamenný kvádr.

Bomilkar se ovládl natolik, že se neroztřásl, a olízl si rty. „Nu, pokud jsi to už dávno nebyl ty, tak se ti to povedlo teď!“ vyrazil.

Decumius vytřeštil oči a dlouze se na Bomilkara zahleděl; zvolna mu začalo svítat „Ale jdi, kamaráde,“ řekl mu pak chlácholivě, „tohle klidně pusť z hlavy. Tady nás nikdo neuslyší, je tu jen ten párek liktorů u brány, a to je dvacet kroků daleko. Slyšel jsem, že tě uvěznili, tak jsem si řekl, že bude nejlíp, když se za tebou podívám a zjistím, co kde vlastně kikslo.“

„Byl to Agelastus,“ řekl Bomilkar. „Marcus Servilius Agelastus!“

„Chceš, abych mu posloužil stejně jako princi Massivovi?“

„Poslyš, vypadni odsud!“ vykřikl zoufale Bomilkar. „Copak nechápeš, že se začnou shánět, proč jsi za mnou vůbec přišel? Jestli tě někdo jenom koutkem oka zahlédl poblíž prince Massivy, tak se rozluč se životem!“

„Ale kdepak, kamaráde, to je všechno v úplném pořádku. S tím si žádné starosti nedělej – o mně neví nikdo nic a nikdo se taky ani za mák nezajímá o to, proč jsem tady. Tohle přece není žádná parthská lidomorna, kamaráde, fakt ne! Strčili tě sem jen proto, aby dožrali tvého šéfa, to je všechno. A vůbec jim taky nezáleží na tom, jestli náhodou nepráskneš do bot, to by ostatně jen potvrdilo tvou vinu.“ Ukázal na díru ve vnější zdi.

„Já utéct nemůžu,“ řekl Bomilkar.

„Jak je libo,“ pokrčil Decumius rameny. „A co tedy bude s tím naším ptáčkem, s tím Agelastem? Chceš ho uklidit z cesty? Udělám to za stejnou cenu – tentokrát splatnou až po dodávce; máš mou důvěru.“

Bomilkar zcela fascinován dospíval logickým pochodem k závěru, že Lucius Decumius netoliko myslí vážně, co říká, ale že je to nepochybně i ten nejsprávnější krok. Kdyby nebylo Jugurthy, pokusil by se teď on sám asi skutečně o útěk; pokud by však takovému pokušení podlehl, jen bohové vědí, co by Jugurthu mohlo stihnout.

„Patří ti další váček zlata,“ řekl.

„A kdepak bydlí ten chlapík, který – alespoň podle jména – se jaktěživ neusměje?“

„Na Caelijském pahorku, v ulici Caput Africae.“

„Á, to je ta krásná nová čtvrť!“ řekl Decumius uznale. „Agelastovi se zjevně musí vést dosti dobře, co? Alespoň ho tam líp najdu, když bydlí v končinách, kde ptáci zpívají hlasitěji než sousedé. Neměj obavu; pro tebe to udělám obratem. A až tě tvůj šéf dostane ven odsud, můžeš mi pak zaplatit. Pošli mi zlato prostě do klubu. Počkám si tam na ně.“

„Jak víš, že mě odtud můj pán dostane?“

„Ale to je přece samozřejmé, kamaráde! Skřípli tě tu jen proto, aby ho trochu vystrašili. Pár dní, složí za tebe kauci a jsi zase venku. Ale až tě pustí, dej na mou radu a upaluj domů tak rychle, jak jen dokážeš. V Římě se radši už moc neochomýtej.“

„Nechat jim tu krále na pospas? To nemohu!“

„Ale to se ví, že můžeš. Co si vůbec představuješ, že tu s ním v Římě provedou? Že ho bací do hlavy a hodí do Tibery? Kdepak! Nikdy! Takhle se to tu nedělá, hochu,“ prohlásil Lucius Decumius s autoritou odborníka. „Existuje jediná věc, pro kterou by byli schopni vraždit, a to je ta jejich drahocenná Republika. Ty jejich zákony a Ústava a tak dále. Oddělají kvůli tomu jednoho nebo i dva tribuny lidu, jako to udělali s Tiberiem a Gaiem Gracchem, ale

jaktěživi by nezabili cizince, a dokonce už ne v Římě. O šéfa starost neměj, příteli. Vsadím se, že i jeho pošlou klidně domů, jen co se ty dostaneš odsud.“

Bomilkar zíral na Decumia jako u vytržení. „A ty přitom ani nevíš, kde vlastně Numidie leží!“ říkal pomalu. „Dokonce ani do Itálie ses zatím nepodíval! Jakpak můžeš vědět, co udělá nebo neudělá římská šlechta?“

„Víš, v tom je něco jiného,“ říkal Lucius Decumius, vstával zvolna ze své kamenné sedačky a chystal se k odchodu. „To je v mateřském mléce, kamaráde, už v mateřském mléce! Všichni to do sebe vstřebáváme už s tím mateřským mlékem. Chci tím říct – kdepak jinde, pominu-li takové případy, jako je ten tvůj, má Říman příležitost prožít trochu napětí než na Foru, o hrách? A nemusíš se tam ani obtěžovat osobně, aby sis ho užil. To přijde všechno samo, kamaráde, zrovna jako to mateřské mléko.“

Bomilkar napřáhl ruku. „Děkuji ti, Lucie Decumie. Jsi jediný čestný chlap, kterého jsem v Římě potkal. Peníze ti dám poslat.“

„Do klubu, nezapomeň! A –,“ pravým ukazováčkem si poťukal na chřípí, „ – kdyby snad někdo z tvých přátel potřeboval pomoct s nějakým svým problémečkem, pověz jim, že takovéhle vedlejší kšeftíky beru. Docela se mi tahle profese líbí.“

A g e l a s t u s z e m ř e l , ale jelikož Bomilkar seděl v Lautumiích a nikoho z liktorů vůbec nenapadlo spojovat Decumia s příčinou Bomilkarova uvěznění, proces, který Spurius a Aulus Albinové proti numidskému šlechtici chystali, dostával trhliny. Měli v ruce stále ještě Agelastovu výpověď, ale nebylo pochyb o tom, že jeho nepřítomnost jako klíčového svědka obžaloby je vážnou ranou. Jugurtha se chopil příležitosti, kterou mu poskytla Agelastova smrt, a nabídl znovu senátu, že složí záruku za Bomilkarovo propuštění. Třebaže proti jejímu přijetí Gaius Memmius i Scaurus vášnivě protestovali, byl Bomilkar posléze propuštěn výměnou za padesát numidských sloužících, které Jugurtha předal Římanům jako rukojmí; byli rozděleni do domácností padesáti senátorů, a Jugurtha musel kromě toho složit ještě značnou sumu do státní pokladny, údajně ke krytí výloh spojených s jejich pobytem.

Jeho vlastní pře utrpěla samozřejmě nenapravitelnou úhonu. Už ho to však přestávalo hnísť, neboť věděl, že nemá žádnou naději, že by Římané někdy vyslovili souhlas s jeho trůnními nároky. Nikoli pro Massivovu smrt, ale proto, že souhlasit odjakživa prostě nemínili. Celá ta léta ho jen šidili, nutili ho, aby tancoval podle jejich not, a ještě se přitom smáli do hrsti. Takže pojede domů, ať senát vysloví souhlas či ne. Domů, kde je třeba sebrat vojsko a začít armádu cvičit k boji s legiemi, které časem určitě přitrhnou.

V okamžiku, kdy Bomilkara propustili, pláchl do Puteol, sedl na prvou loď plující do Afriky a zmizel. Nato si senát umyl ruce nad Jugurthou. Jeď domů, řekli mu, vrátili mu jeho padesát rukojmí (nikoli však peníze). Zmiz odtud, zmiz z Říma, zmiz z Itálie, ztrať se z našeho života.

Poslední pohled na Řím, který si numidský král odnášel s sebou, byl z vrcholku Janicula, kam ještě přinutil vystoupit svého koně, aby viděl, jakou podobu má jeho osud. Řím. Ležel před jeho očima, zvlněná krajina tu a tam přerušovaná skalisky, sedm pahorků a údolíčka mezi nimi, moře oranžových, pálenými taškami krytých střech, pestře barevné omítnuté stěny, pozlacené ornamenty zdobící štíty chrámů a vrhající zpět k nebesům zářivé pruhy jasu, světelné stezky nabídnuté bohům. Jasné, pestré terakotové město, zelenající se lučinami a stromovím všude, kde se v něm otevíralo nějaké prostranství.

Avšak Jugurthu nenapadalo, co by na něm měl vlastně obdivovat. Hleděl dlouho dolů, byl si jist, že už Řím nikdy nespatří.

„Město na prodej,“ řekl posléze, „a až se jednou najde kloudný kupec, zmizí Řím jediným mžiknutím oka.“

A obrátil se dolů, směrem k Via Ostiensis.

Clitumna měla synovce. A jelikož to byl syn její sestry, neměl s ní shodné rodové jméno, Clitumnus; jmenoval se Lucius Gavius Sti chus, což Sullovi napovídalo; že někdo z jeho předků po otci byl otrokem. Jak jinak by byl přisel k tomu Stichovi? Stichus je přece pojmenování, jaké se dává otrokům, ba víc než to. Stichus zní jako samo ocejchování otroka, jako žert vtělený do jména, jako zatvrdlá přezdívka. Lucius Gavius Stichus ovšem tvrdil, že rodina toto jméno získala naopak tím, že se po dlouhou dobu zabývala otrokářstvím; jisté je jedno, že podobně jako jeho otec a dědeček se i Lucius Gavius Stichus živil obchodem s otroky, na Martově poli v Portiku Metelli měl nevelkou čilou agenturu, specializovanou v oboru domácího služebnictva. Nebyla to právě významná firma, na jakou by se obracela společenská elita, spíše šlo o menší, ale dobře prosperující jednatelství, jehož zákazníci si nemohli dovolit mít v domácnosti víc jak tři nebo čtyři otrocké pomocníky.

Je to zvláštní, napadlo Sullu, když mu správce sděloval, že synovec jeho milenky je v pracovně, jakou já už mám kolem sebe sbírku Gaviů. Jeden z otcových kumpánů od džbánu byl přece Gavius, Marcus Gavius Brocchus, a Gavius se jmenoval Sullův nezapomenutelný starý *grammaticus,* Quintus Gavius Myrto. Nebylo to nijak běžné rodové jméno, nebylo ani nijak vysoce ceněno. A přesto v životě poznal už tři jeho nositele.

Nu, zavzpomínat na Gavia, co se opíjel s otcem, i na Gavia, jemuž vděčil za své celkem slušné vzdělání, bylo docela příjemné; pokud šlo o Gavia Sticha, bylo tomu ovšem právě naopak. Kdyby byl Sulla jen tušil, že Clitumnu dnes poctí ten její otravný synovec návštěvou, byl by se vůbec nevracel domů, a tak teď postával v atriu a uvažoval, co udělat – zda raději vůbec utéci z domu, anebo se spíš utéci někam v domě, kam by Stichus nemohl strčit svůj všetečný zobák.

Na zahradu. Pokývl hlavou, usmál se na správce za to, že měl tu duchapřítomnost a včas ho varoval, prošel kolem pracovny a vydal se do peristylu; našel si sedátko zahřáté bleďounkým sluncem, usadil se a zahleděl se do prázdna, kamsi skrze nechutné sousoší Apollóna pronásledujícího Dafné, spiše už stromek než dryadu. Clitumna ten výtvor milovala, proto si ho ostatně také koupila. Copak ale mohl mít Pán světla vlasy takhle nesnesitelně žluté? Měl snad opravdu oči tak odporně namodřené a pokožku tak sytě růžového odstínu? Jak se jen někdo dokáže zhlédnout v sochaři, který nadělá Dafné ze všech prstíků na nohou úplně stejné špinavě hnědé kořínky? Vždyť ten idiot dokonce – on to bezpochyby považoval za mistrovský poslední dotyk štětce – znesvářil Dafnéino zbývající ženské ňadro slzou rudé smůly prýštící z jakoby již sukovité bradavky! Hledět na ten výjev nevidoucím zrakem, to byl jediný způsob, jak v sobě Sulla dokázal přemoci vzpouzející se smysly, dožadující se, aby na to dílo vzal palici.

„Co já tu vlastně dělám?“ zeptal se chudáčka Dafné, na jejíž tváři by se byl měl zračit úděs, ale která se namísto toho toliko uculovala. Neodpověděla.

„Tak co tu dělám?“ zeptal se Apollóna. Ani Apollo nehlesl.

Sulla pozdvihl ruku, prsty přitiskl na semknutá víčka a začal s dobře mu známým duševním cvikem – nešlo o to se s touto situací smířit, ale za každou cenu ji nějak přečkat. Gavius. Mysli přece na jiného Gavia než Sticha. Soustřeď se na Quinta Gavia Myrta, jemuž vděčíš za své dosti dobré vzdělání.

Seznámil se s ním nedlouho po svých sedmých narozeninách, kdy ještě jako malý chlapec, hubený, ale zdatný pomáhal svému opilému otci domů, do jediné místnůstky v ulici Vicus Sandalarius, kde tehdy bydleli. Sulla starší na ulici upadl a Quintus Gavius Myrto přišel chlapci na pomoc. Společně dopravili chlapcova otce domů a Myrto, fascinován Sullovým vzhledem a čistotou latiny, jíž hovořil, ho celou cestu zasypával otázkami.

Jakmile uložili starého Sullu na slamník, posadil se starý grammaticus na jedinou židli v místnosti a vyzpovídával hocha ze všeho, co věděl o historii své rodiny. Vysvětlil mu nakonec, že je učitelem, a nabídl mu, že ho bude zadarmo učit číst a psát Sullova osobní

tragédie se ho hluboce dotkla: patricij Cornelius, s nespornými vlohami, že by měl doživotně zůstat vězet v bídě kdesi v nejubožejších čtvrtích Říma? Takové pomyšlení prostě nesnesl. Chlapec musí být vyzbrojen alespoň natolik, aby si mohl zajistit živobytí jako úředník nebo písař! A co kdyby se nějakým zázrakem osud Sullů přece jen změnil k lepšímu a kdyby pak měl chlapec příležitost žít přiměřeně svému stavu – měla by poslední překážkou tomu být jeho negramotnost?

Sulla přijal nabídku, že ho bude Myrto vyučovat, ale pohrdavě odmítl podmínku, že to bude bezplatně. Kdykoli mohl, ukradl tolik, aby mohl dát starému Quintovi Gaviovi Myrtovi stříbrný denarius anebo alespoň vykrmené kuře, a když už pak byl starší, prodával sám sebe, aby si ten denár obstaral. Pokud snad měl Myrto podezření, že jsou tyto úhrady obstarávány za cenu cti, nikdy ho nevyslovil; byl natolik moudrý, aby pochopil, že jejich získáváním chlapec ukazuje, jak vysoko si cení nečekané možnosti učit se. Přijímal tedy minci pokaždé s náležitým projevem radosti a vděčnosti á nedal Sullovi nikdy najevo, jak se trápí pomyšlením, odkud se asi berou.

Učit se rétorice a kráčet jednou ve stopách velkých právníků u soudního dvora byl pouhý sen, o němž sám Sulla dobře věděl, že je neuskutečnitelný, dodával však přesto lesku i mnohem skromnějším cílům Quinta Gavia Myrta. Neboť díky Myrtovi se Sulla naučil hovořit nejčistší attickou řečtinou a získal alespoň nějaké základy rétoriky. Myrto měl rozsáhlou knihovnu, takže Sulla měl možnost počíst si v jeho Homérovi a Pindarovi a Hesiodovi, v Platónovi i Menandrovi a Eratosthenovi, v Eukleidovi a v Archimédovi. A četl ledacos i v latině – Ennia, Accia, Cassia Heminu, Catona Censoria. Zahloubal se do každého svitku, který mu přišel pod ruku, a objevil tak svět, v něž bylo na pár krásných hodin zapomenuto jeho vlastní neutěšené postavení, svět ušlechtilých hrdinů a velkých skutků, vědeckého poznání a filozofických spekulací, svět matematického myšlení i literárního stylu. Jeho štěstím bylo, že jediný majetek, který jeho otec nepromarnil ještě dávno před jeho narozením, byla překrásná latina, jakou hovořil, takže za svou latinu se mladý Sulla stydět nemusel, vedle toho však ovládal vynikajícím způsobem jak žargon Subury, tak i poměrně spisovnou, ač neliterární latinu nižších vrstev, takže se mohl pohybovat v jakémkoli prostředí Říma, aniž se od svého okolí nějak odlišoval.

Výuka v miniaturní škole Quinta Gavia Myrta se odbývala v tichém koutku tržiště Macellum Cuppendis, kde se prodávaly květiny a koření a které leželo za Forem Romanem, při jeho východní straně. Když už si nemohu dovolit vlastní budovu a jsem nucen učit na veřejném prostranství, říkával Myrto, kde jinde by se mi vtloukala moudrost do těch tvrdých římských palic líp než uprostřed omamné vůně růží a fialek, pepře a vanilky?

Ne, mořit se někde jako domácí učitel s bůhvíjakým rozmazleným plebejským frackem, nebo s půltuctem ratolestí z jezdeckých rodin v decentním ústraní učebny pečlivě izolované od uliční vřavy – to pro Myrta nebylo. Jeho jediný otrok prostě přinesl vysokou židli pro něho a pro žáky rozestavil sedačky tak, aby přes ně kupující neklopýtali, a tam, pod širým nebem, za pokřiku a jekotu a licitace květinářek a kořenářů vyučoval čtení, psaní i aritmetiku. Kdyby nebyl všeobecně oblíben a kdyby byl neposkytoval chlapcům a děvčatům, jejichž otcové měli v Cuppendis své stánky, jistou malou slevu na školném, byli by ho asi zanedlouho vyštípali; jenže Myrto oblíben byl a slevy dával, a tak směl ve svém rohu pokračovat ve výuce až do své smrti, kdy bylo Sullovi patnáct let.

Za žáka požadoval Myrto deset sesterciů týdně a míval současně kolem deseti až patnácti chlapců a děvčat (chlapců bylo vždycky více než děvčátek, ale děvčata v jeho třídách nikdy nechyběla). Jeho roční příjem činil kolem pěti tisíc sesterciů; dva tisíce z toho platil za velmi pěknou velkou samostatnou místnost v domě náležejícím jednomu z jeho bývalých žáků; asi tisíc sesterciů mu bohatě stačilo na jídlo pro něho i pro jeho postaršího, avšak zcela oddaného otroka, a zbytek výdělku věnoval na nákup knih. Pokud právě neučil, to jest když se konal trh anebo když byl svátek, bylo ho vidět obcházet knihovny a knihkupectví a nakladatele na Argiletu, široké ulici vycházející z Fora Romana a vedoucí podél Aemiliovy baziliky a budovy senátu.

„Ó, Lucie Cornelie," říkával, když už bylo po vyučování a on si ponechal hocha dál ve své péči, v zoufalé snaze (kterou nikdy nedal sebemíň najevo) uchovat ho v bezpečí, pryč z dosahu ulice, „někde v tom našem ohromném světě kdosi, nějaký muž anebo nějaká žena, někam schoval díla Aristotelova! Kdyby tys jen věděl, jak já bych si je chtěl přečíst! Tak nesmírná práce, takový duch – představ si to, učitel Alexandra Velikého! Proslýchá se, že popsal takřka všechno – dobro i zlo, hvězdy, atomy, duši a peklo, psy i kočky, listy a svaly, bohy i lidi, myšlenkové systémy i chaos bezmyšlenkovitosti. Co by to muselo být za zážitek, číst ta ztracená Aristotelova díla!" A pak už zpravidla jen pokrčil rameny, vsrkl mezi zuby vzduch s popuzujícím zvukem, pro který se mu žáci po celá desetiletí za zády posmívali, tleskl rukama v beznadějném gestu marnosti a nasával příjemný kožený pach pouzder na svitky a nakyslou vůni prvotřídního papíru. „To nevadí, to nic nevadí," říkával na závěr, „nesmím si stěžovat, vždyť mám svého Homéra i Platóna."

Když pak zemřel, což nastalo uprostřed zimy, poté co jeho starý otrok uklouzl na zledovatělých schodech a zlomil si vaz (zvláštní věc, říkal si tehdy Sulla, jak se takhle přetne pouto mezi lidmi, oba konce se naráz kamsi ztratí), ukázalo se nejlíp, jak velice byl milován. Quintus Gavius Myrto nebyl jen tak bez pocty zahrabán kdesi ve vápenných jamách za Aggerem; nikoli, dostalo se mu řádného pohřebního průvodu, plaček, chvalořeči, hranice s příměsí myrhy, kadidla a jerišského balzámu a úhledné kamenné hrobky, která skryla jeho popel. Zaplacena byla i mince správcům matriky zemřelých v chrámu Venuše Libitiny, kterou zapravil vynikající pohřebník najatý k obstarání obřadu. Dvě generace žáků se sebraly k úhradě, a všichni ho oplakali s upřímným zármutkem.

Sulla vzpřímen a bez jediné slzy v očích kráčel v onom průvodu, který doprovázel Quinta Gavia Myrta ven z města, na místo, kde byla připravena hranice, vrhl kytici růží do zuřících plamenů a zaplatil pohřebníkovi svůj díl, stříbrný denarius. Teprve později toho dne, když se otec opět jednou sesul v bezmocnou, vínem nasáklou hromádku a když jeho nešťastná sestra trochu poklidila, jak jen to šlo, Sulla se posadil ve svém koutku místnosti, kterou všichni tři tehdy sdíleli, a s bolestí a nevěřícně se zahleděl na svůj nečekaný poklad. Neboť Quintus Gavius Myrto uspořádal svůj odchod stejně čistě, jako měl uspořádaný i svůj život; jeho závěť byla řádně zapsána a uložena u vestálských panen; byl to prajednoduchý doklad, neboť Myrto neměl žádnou hotovost, kterou by odkazoval. Vše, co po sobě zanechával – své knihy a svůj drahocenný model Slunce a Měsíce a planet otáčejících se okolo Země – odkázal Sullovi.

Teprve tehdy se Sulla rozplakal, v té zoufalé pustotě, jež ho obklopila; odešel jeho jediný a nejlepší přítel, každým dnem svého života bude však mít na očích Myrtovu knihovničku, bude mu ho trvale připomínat.

„Uvidíš, Quinte Gavie," říkal si s bolestí staženým hrdlem, „já jednou ta ztracená Aristotelova díla najdu."

Nevlastnil knihy ani model příliš dlouho. Jednoho dne přišel domů a kout s jeho slamníčkem zel prázdnotou, nezbylo v něm nic než ten slamník. Veškeré s láskou nastřádané poklady Quinta Gavia sebral jeho otec a prodal je, aby měl na víno. Nadešel okamžik v Sullově životě, kdy se málem dopustil otcovraždy; naštěstí byla doma jeho sestra a vložila se mezi ně, až konečně zdravý rozum zvítězil. Krátce nato se pak sestra provdala za onoho Nonia a odešlá s ním do Picena. Pokud šlo o mladého Sullu, nikdy nezapomněl a nikdy neodpustil. Ani na samém sklonku života, kdy vlastnil tisíce knih a půl stovky modelů vesmíru, nepřestával vzpomínat a želet oné ztracené knihovničky Quinta Gavia Myrta.

M e n t á l n í c v i k pomohl; Sulla se vrátil do přítomnosti a k nevkusnému, křiklavé pomalovanému sousoší Apollóna a Dafné. Když z něho sklouzl pohledem a střetl se s ještě ošklivější sochou Persea zvedajícího do výše Gorgoninu hlavu, takřka skokem se vymrštil, hotov teď už vydržet i jednání s tím Stichem. Po špičkách přešel zahradu až ke knihovně, což byla normálně místnost vyhrazená hlavě domácnosti; a jelikož tu nikdo takový nebyl, užíval ji jako jediný muž v domě Sulla.

Když Sulla vstupoval do *tablina*, cpal si právě mládeneček s uhrovitou tváří do úst fíky naložené v sirupu a prohraboval se ulepenými prsty svitky knih hromadícími se v přihrádkách na stěnách.

„Úch," zakňoural Stichus při pohledu na Sullu a rychle rukou ucukl.

„Máš štěstí, že vím, jak jsi pitomý, a že stejně číst neumíš," prohlásil Sulla a luskl prsty na sloužícího ve dveřích. „Poslyš," řekl sluhovi, půvabnému a drahému mladému Řekovi, který nestál ani za desetinu toho, co za něj Clitumna zaplatila, „přines mísu vody a čisté plátno a utři ten svinčík, co tu Stichus nadělal."

Upřel s přímo kozlí záští své tajuplné oči na Sticha, jenž se nešťastně snažil otřít si sirup z rukou o svou nákladnou tuniku, a řekl: „Byl bych rád, kdybys už jednou pustil z hlavy představu, že tu přechovávám nějaké knížky s hanbatými obrázky! Nic takového tu nemám. A proč taky? Hanbaté obrázkové knížky jsou pro lidi, kteří nemají na to, aby takové věci dělali. Pro lidi, jako jsi ty, Stichu."

„Jednoho krásného dne," vzpamatoval se Stichus, „mi tenhle dům a všechno, co je v něm, bude patřit. A to si pak už nebudeš takhle vyskakovat."

„Doufám, že pilně a hojně obětuješ, aby ta chvíle ještě hodně dlouho nenadešla, Lucie Gavie, protože to bude tvůj poslední den. Kdyby nebylo Clitumny, byl bych tě už dávno rozsekal na kousky a nakrmil bych tebou psy."

Stichus zíral na Sullovu majestátní postavu zahalenou do togy a povytáhl jen obočí; neměl ze Sully žádný opravdový strach, na to ho znal už příliš dlouho, ale vytušil přesto už dávno nebezpečí, jež se skrývalo pod Sullovou zářivou kšticí, á zpravidla se k němu choval velice opatrně. Tento postoj byl jen posilován vědomím, že se jeho stará tetka Clity nedá ničím na světě pohnout od své otrocké závislosti na tomhle chlapovi. Jenomže právě před hodinou, když dorazil, nalezl tetu i její roztomilou společnici v příhodném rozpoložení, jelikož jejich miláček Lucius Cornelius se právě navlékl do togy a ve vzteku vypadl z domu. A když Stichus vypáčil z Clitumny celou tu historku, počínaje Metrobiem až po závěrečnou hádku, byl okázale znechucen. Dočista nanic mu bylo.

A tak se teď rozvalil v Sullově křesle a řekl: „Ale, ale, my dneska přece vypadáme dočista římsky, že jo! My jsme asi byli na inauguraci konsulů, ne? To je přece komedie! Vždyť ti tví předci nebyli ani zpoloviny tak dobří, jako byli moji."

Sulla ho ze židle zvedl hmatem, jímž ho prsty pravé ruky popadl zespodu za čelist a palcem ho současně stiskl pod uchem; je to chvat tak bolestivý, že se jeho oběť nezmohla ani na výkřik; a když k němu Stichus posléze přece jen nabíral dech, postřehl výraz v Sullově tváři a raději nezakřičel, raději se vůbec neozval a ztuhl, právě tak jako jeho teta a její společnice toho jitra.

„Po mých předcích," říkal mu Sulla vlídně, „tobě absolutně nic není. A teď vypadni z mého pokoje."

„Však to nebude navěky tvůj pokoj!" vyrazil Stichus vztekle a hnal se ze dveří, kde se bezmála srazil se sluhou vracejícím se s mísou vody a hadříkem.

„Moc na to nespoléhej," bylo poslední Sullovo slovo.

Předražený otrok vklouzl do místnosti, snažil se vyhlížet pokorně. Sulla si ho mrzutě měřil očima.

„Ukliď to tu, ty poklade," řekl mu a vydal se za ženami.

Stichus se před Sullou utekl ke Clitumně, která se se svým drahým synovcem zavřela v místnosti a nepřála si být rušena, jak vyřizoval omluvně správce. A tak se Sulla vydal kolonádou obklopující peristylovou zahradu k místnostem, kde přebývala jeho milenka Nicopolis. Zahradou se táhly vůně z kuchyňského pavilónu, umístěného na jejím dolním konci, společně s koupelnami a záchodem; tak jako většina domů na Palatinu byl i Clitumnin napojen na přívod vody a na stokovou síť, takže služebnictvo bylo ušetřeno práce s donášením vody z veřejných kašen a vynášením obsahu nočníků do nejbližšího veřejného záchodku anebo do stokové vpusti.

„Víš, Lucie Cornelie," řekla Nicopolis a zanechala na chvilku rozdělané ruční práce, „ty bys udělal mnohem líp, kdyby ses čas od času z těch svých aristokratických výšin snesl taky trochu dolů na zem."

Sulla se s povzdechem posadil na pohodlné lehátko, zachumlával se těsněji do togy, protože v místnosti bylo dosti chladno, a nechal si od služtičky přezdívané Bithy stáhnout zimní boty. Byla to hezounká veselá dívčina s nevyslovitelným jménem, původem odněkud z hvozdů Bíthýnie; Clitumna ji levně získala od svého synovce a bezděky tak získala pravý poklad. Když mu dívka konečně boty rozšněrovala, vyběhla kamsi z místnosti; vzápětí se už vracela s tlustými nahřátými ponožkami, které Sullovi pečlivě navlékla na dokonalé, sněhobílé nohy.

„Díky, Bithy," řekl, usmál se na ni a zlehka jí rukou prohrábl vlasy.

Dočista se rozzářila. Milá žabka, pomyslel si s něhou, která ho samotného překvapila, až si náhle uvědomil, že mu něčím připomíná tu holčinu ze sousedství. Julillu…

„Co tím chceš říct?" zeptal se Nicopole, které jako obvykle zima zřejmě nijak nevadila.

„Pročpak by měl ten nenažranec Stichus dědit, až se jednou Clitumna odebere ke svým pochybným předkům? Kdybys ty jen trochu změnil taktiku, můj milý příteli Lucie Cornelie, odkázala by všechno tobě. A je toho dost, to mi věř!"

„Copak dělá chlapeček, pláče, že jsem mu ubližoval?" vyptával se Sulla a bral si od Bithy s novým pousmáním nabídnutou misku s ořechy.

„To se ví, že ano! A pěkně to vyšperkovává, tím jsem si jistá. Já ti to nezazlívám, je prostě odporný, ale je to její jediný pokrevný příbuzný – a ona ho prostě miluje, je naprosto slepá, pokud jde o jeho nedostatky. Jenže tebe má radši, i když jsi taková nafoukaná potvora! Takže až se s ní zase sejdeš, nebuď, prosím tě, jako ledovec a ze samé hrdosti se neodmítej trochu ospravedlnit – napovídej jí toho o tom tichošlápku Stichovi pokud možno víc, než jí on našeptává o tobě."

Pozoroval ji, napůl zaujatě, napůl s nedůvěrou. „Ale jdi, ta přece nebude tak hloupá, aby mi to spolkla," řekl posléze.

„Ty můj milý Lucie! Když se tobě zachce, tak každou ženskou přiměješ, aby věřila tomu, co jí namluvíš. Jen to zkus! Aspoň jednou. Aspoň mně k vůli," mazala mu Nicopolis med kolem úst.

„Na světě není dost peněz, abych se za ně plazil před někým, jako je Clitumna!"

„Nepatří jí všechny peníze světa, to je pravda, ale má víc, než kolik je třeba na to, aby ty ses dostal do senátu," sváděla šeptem pokušitelka.

„To ne! Nemáš pravdu, skutečně ne. Patří jí tenhle dům, to je pravda, ale jinak utratí všechno, co utrží – a co neutratí sama, to dokáže rozházet ten tichošlápek Stichus."

„Ale kdepak. Pročpak jí asi tak její bankéři přímo visí na rtech, proč čekají na každé její slovíčko, jako kdyby to byla sama Cornelia, matka bratří Gracchů? Investovala u nich pěknou sumičku, a nedokáže utratit ani polovinu svých příjmů. A kromě toho, pokud jde o Sticha, toho tichošlápka, jak mu říkáš, tak – buďme spravedliví – ten se taky na nějaký ten sestercius nemusí ohlížet. Dokud bude schopen pracovat ten účetní, co byl u firmy ještě za jeho otce, a ten starý ředitel, poběží mu ta jeho živnost velice dobře."

Sulla se rázem vzpřímil, toga se mu uvolnila. „Nico, doufám, že mi tu jen nevykládáš nějaké pohádky."

„Ráda bych, ale žádnou takovouhle," řekla Nicopolis a navlékala do jehly pramínek nachové vlny se zapředenou zlatou nitkou.

„Ta bude žít do sta," prohlásil Sulla, sklesl nazad na lehátko a podával misku s ořechy zpátky Bithyi, hlad ho pojednou přešel.

„V tom s tebou souhlasím, může se klidně dožít stovky," řekla Nicopolis, zanořila jehlu do výšivky a pečlivě, přepečlivě ji protahovala jiskřivou nitkou. Pokojně měřila Sullu velkýma tmavýma očima. „Může, ale taky nemusí. Pamatuj, že v její rodině se nežije dlouho."

Venku se ozvaly hlasy; Lucius Gavius se zřejmě loučil s tetičkou Clitumnou.

Sulla vstal, nechal si od služtičky nazout střevíce bez opatku. Širokánská dlouhá toga se z něho přitom svezla na zem; Sulla jako by to ani nepostřehl.

„No dobrá, Nico, pro tentokrát to zkusím," řekl a ušklíbl se. „Popřej mi hodně štěstí!"

Ale dřív, než to stačila učinit, byl už pryč.

R o z h o v o r s Clitumnou neměl příliš dobrý průběh; Stichus zapracoval se lstivostí sobě vlastní, a Sulla se nedokázal pokořit natolik, aby se doprošoval, jak to po něm chtěla Nicopolis.

„Je to všechno jen tvoje vina, Lucie Cornelie," říkala Clitumna nešťastně a žmoulala v bohatě ošperkovaných prstech nákladné třásně přehozu, který měla na sobě. „Ty se prostě vůbec nesnažíš být na toho chudáka chlapce trochu hodný, a on ti přece vychází na dobrou půl cesty vstříc."

„Je to mizera a budižkničemu, nic víc," procedil Sulla skrze zuby.

V té chvíli vplula do místnosti Nicopolis, jež až dosud naslouchala za dveřmi, a schoulila se na lehátku ke Clitumně; ztrápeně vzhlédla k Sullovi.

„Co se zas děje?" zeptala se, nevinnost sama.

„Ti mí Luciové," řekla Clitumna. „Ne a ne spolu vyjít, a já bych tolik potřebovala, aby se konečně naučili jeden druhého trochu snášet."

Nicopolis začala vyprošťovat třásně z Clitumniných zaťatých pěstiček, uvolnila pár nití, které se zachytily do úchytů kamínků na jejích prstenech, zvedla Clitumninu dlaň a položila si ji na tvář. „Ty má děvenko nešťastná," vrkala. „Ti tví Luciové jsou zkrátka jako dva kohouti, v tom je ta potíž."

„Nu, budou se muset nějak smířit," řekla Clitumna, „protože můj milý Lucius Gavius pouští svůj byt a příští týden se nastěhuje sem ke mně."

„V tom případě odtud okamžitě odejdu," vyrazil Sulla.

Obě ženy propukly v pláč, Clitumna hlasitě štkala, zatímco Nicopolis jen slabounce kníkala jako kotě chycené do pasti.

„Ale prosím tě!" šeptl Sulla a shýbl se až k samé Clitumnině tváři. „On sice víceméně ví, jak to mezi námi je, ale ty si doopravdy myslíš, že bude mít žaludek na to, aby žil pod jednou střechou s chlapem, který spí mezi dvěma ženami, z nichž jedna je jeho teta?"

Clitumna se dala znovu do pláče. „Jenže on se sem chce nastěhovat! A jak já to mám svému vlastnímu synovci odmítnout?"

„Nedělej si starosti! Já to vyřeším, odstěhuju se prostě a nebude si mít nač stěžovat," řekl Sulla.

Když se začal opět zvedat, Nicopolis ho popadla za paži. „Ne, Sullo, to ne, to prosím tě ne, miláčku!" naříkala. „Podívej se, spát můžeš u mě, a Clitumna za námi může přijít, kdykoli tu Stichus nebude."

„Ty jsi ale mazaná," naježila se Clitumna. „Takže ty bys ho chtěla jen pro sebe, co, ty potvoro nenažraná?"

Nicopolis zbledla jako stěna. „A co jiného tedy navrhuješ? Tohle je jen a jen výsledek tvé pitomosti!"

„*Držte huby, obě dvě!*" osopil se na ně Sulla sípavým hlasem, jehož se všichni, kdo ho poznali, naučili bát víc než řevu jiných mužů. „Ty už chodíš na mimos tak dlouho, Clitumno, že si ho zřejmě začínáš plést s vlastním životem. Prober se, copak jsi z toho doopravdy zhloupla? Mně už celá tahle situace začíná lézt krkem, nebaví mě, být jenom z poloviny mužem!"

„Ale proč z poloviny, ty jsi přece celý mužský. To jen my dvě tě máme napůl, půl já a půl Nikina!" řekla jedovatě Clitumna.

Těžko říci, co v něm v tu chvíli převážilo, zda hněv anebo sebelítost Ve vzteku upřel Sulla zrak na ty dvě trapičky, ale neviděl a nevnímal. „Já už takhle dál nemůžu!" vyrazil pak, zaskočen a udiven sám sebou.

„To je nesmysl! Samozřejmě že můžeš,“ řekla Nicopolis se lstivostí ženy, která je si nad všechny pochyby jista, že dostala mužského tam, kde ho chtěla mít – pod pantofel. „Jen běž a dělej chvíli něco užitečnějšího. Však ty se z toho do zítřka sebereš. Pokaždé je ti pak přece zase líp.“

P r y č z t o h o d o m u , pryč kamkoli, jen odtamtud vypadnout – za něčím *užitečnějším.* Nohy nesly Sullu uličkou spíš nahoru než dolů, bezděky ho vedly dál od Germalu, na Palatium, na ona místa Palatinu, která shlížejí dolů na konec Cirku Maxima a na Capenskou bránu.

Domů tu ubývalo a prostory mezi nimi se podobaly parku; Palatium nepatřilo k nejelegantnějším čtvrtím, na to bylo příliš vzdáleno od Fora Romana. Sulla nedbal na to, že je notná zima a že má na sobě jen domácí tuniku, posadil se na kámen a zahleděl se kamsi dolů; nevnímal však prázdné sedačky Cirku Maxima ani překrásné chrámy na Aventinu, ale jen sebe sama, svou bezútěšnou perspektivu, tu křivolakou pustou cestu postrádající jakýkoli smysl a cíl. Přepadla ho bolest ne nepodobná kolice, jenže se nedostavovalo žádné osvobozující uvolnění; naopak, celý se roztřásl, vnímal, že skřípe zuby, ani nepostřehl, že se mu z úst derou hlasité stony.

„Je ti něco?“ ozval se bázlivý tichounký hlásek.

Vzhlédl, zprvu nic nerozpoznával, bolestí skoro neviděl na oči, ale postupně prohlédal, až posléze začal vnímat celou tu tvář, od zahrocené bradičky po čelo ohraničené plavými vlasy, srdcovitý obličejík, v němž jako by nebylo nic než medově zlaté velikánské oči, plné strachu o něho.

Klekla před ním, zabalená v doma tkané houni, přesně tak, jak ji nedávno spatřil na zbořeništi Flaccova domu.

„Julie,“ řekl a zachvěl se.

„Ne, Julia je má starší sestra. Mně říkají Julilla,“ řekla a usmála se na něj. „Trápí tě nemoc, Lucie Cornelie?“

„Ne, alespoň ne taková, od které by mi dokázal pomoci lékař.“ Vracela se mu soudnost a paměť; začínal chápat trpkou pravdu obsaženou v poslední Nicopolině poznámce; do zítřka to skutečně přebolí. Což ho popouzelo ze všeho nejvíc. „Já bych tak rád – tak strašně rád – kdyby už mě něco připravilo o rozum,“ řekl, „ale jak se zdá, ani to mi není dopřáno.“

Julilla zůstala stát, kde byla. „Jestli to opravdu není možné, tak o tebe Furie ještě nestojí.“

„Ty jsi tu sama?“ zeptal se káravě. „Jak to, že tě rodiče v tuhle denní dobu nechávají takhle se toulat?“

„Je tu se mnou služka,“ řekla klidně a usedla do podřepu. V očích jí blýsklo nezbedné světélko, křehké koutky rtů se pozvedly v úsměvu. „Je to moc hodné děvče. Věrné a diskrétní.“

„Chceš tím říct, že tě nechá jít, kam chceš, a neřekne to na tebe. Ovšem jednoho dne,“ pravil muž, jenž sám byl znovu a znovu přistihovaným hříšníkem, „jednoho krásného dne tě přece jenom nachytají.“

„Zatím mě ještě nikdo nenachytal, tak co?“

Odmlčela se, a aniž si to uvědomovala, prohlížela si se zájmem a se zřejmým zalíbením jeho tvář.

„Běž domů, Julillo,“ povzdychl si. „Když už tě tedy mají nachytat, ať to aspoň není se mnou.“

„A proč? Je na tobě něco špatného?“

Lehce se pousmál. „Dalo by se to tak říct.“

„Jenže já si myslím, že není!“

Ó, kteří bohové mi ji seslali? Děkuji ti, neznámé božstvo! Křeč ve svalech začala povolovat, najednou mu bylo lehko, jako by ho vskutku ovanul dech nějakého božstva, dobrého a příznivého. Zvláštní pocit pro toho, kdo snad za celý život neokusil dobra.

„Je toho na mně špatného víc než dost, Julillo," řekl.

„To je nesmysl!" Její hlas byl pevný, myslela to vážně.

Nebyl nezkušený začátečník, a tak dobře rozpoznával poblouznění zamilované dívenky; a byl by našel i způsob, jak s ním skoncovat – nějakým drsným slovem anebo skutkem, který by ji vylekal. Ale nebyl toho schopen. Vůči ní ne, ta si přece nic takového nezaslouží. Kvůli ní je naopak nutno sáhnout do kouzelné mošny a předvést toho nejlepšího ze všech Luciů Cornelių, muže neznalého falše, bez bázně a hany.

„Nu, musím ti poděkovat za důvěru, Julillo, holčičko," řekl trochu rozpačitě, neboť si nebyl zcela jist, co by od něho vlastně ráda slyšela, a hlavně si přál vyjádřit to nejlepší, co v něm vůbec je.

„Mám chvilku času," řekla vážně. „Můžeme si popovídat?"

Poposedl na kameni. „Dobrá. Ale posaď se tady, na zemi je příliš vlhko."

„Povídá se," pravila, „že děláš hanbu jménu, které nosíš. Jenže já nevím, jak takovou věc o tobě někdo může tvrdit, když si ještě vůbec nedostal příležitost prokázat opak."

„Tu větu jsi bezpochyby slyšela od tatínka, ne?"

Zarazila se. „Kdepak! Takovouhle věc by *tata* přece nikdy nevyslovil. Je to ten nejmoudřejší člověk na světě."

„Zatímco ten můj byl asi největší blázen ze všech lidí. Jsme každý na jiném konci římského světa, holčičko."

Otrhávala dlouhé trsy trav rostoucí zpod kamene, na němž oba seděli, a pak je štíhlými prstíky zaplétala, až z nich byl vínek. „Ten je pro tebe," řekla a podávala mu věneček.

Zatajil dech; jakoby bleskem se před ním poodhalila jeho budoucnost, ale v mučivě krátkém okamžiku se na ni vzápětí opět snesl závoj. „Věnec z trávy!" vyrazil užasle. „Pro mne? To snad ne!"

„Samozřejmě že je pro tebe," trvala na svém, a když se stále ještě neměl k tomu, aby si ho od ní vzal, naklonila se k němu a vložila mu ho sama na hlavu. „Měl by být z květů, jenže touhle dobou žádné nerostou."

Nic nechápala! Nu, vysvětlovat jí to nebude. „Ale věneček z květů se přece dává jen tomu, koho máme rádi," řekl.

„Ano, já tě *mám* ráda," řekla tiše.

„Jen pro tu chvilku, holčičko. To tě brzy přejde."

„Nikdy!"

Vstal a zasmál se. „Ale jdi! Vždyť ti nemůže být víc jak patnáct," řekl jí.

„Šestnáct," odpověděla rychle.

„Patnáct nebo šestnáct, jakýpak je v tom rozdíl? Vždyť jsi stejně ještě malá holčička."

Zrudla rozhořčením a rysy jí ztvrdly. „Já nejsem žádné dítě!" vyjela na něj.

„Ale samozřejmě že jsi." Znovu se zasmál. „Podívej se na sebe, jak vypadáš, vždyť i zabalená chodíš ještě jako nějaké nemluvně." Tak, tohle znělo o něco líp! Však ono jí to napraví hlavu.

Jenže jeho slova jí nejen napravila hlavu. Srazila ji přímo na kolena, zlomila, zničila. Jako by v ní pohaslo nějaké světélko. „Takže já vlastně ani nejsem hezká?" otázala se. „Vždycky jsem si myslela, že jsem."

„Dospívat je dosti krutá záležitost," řekl Sulla tvrdě. „Ve všech rodinách se asi malým holčičkám říká, jak jsou krásné. Jenomže svět se na to dívá jinak. Až ještě trochu vyrosteš, tak možná docela ujdeš, o ženichy mít nouzi nebudeš."

„Já žádného jiného nechci než tebe," šeptla.

„To se ti zdá teď. Víš co? Pusť to radši z hlavy, ty kotě baculaté. A hlavně zmiz, než tě zatahám za ocásek. Kšššá, honem!"

Utekla, služtičku nechala daleko za sebou, marně na ni děvče volalo. Sulla stál a díval se za nimi, dokud obě nezmizely vzadu za úbočím.

Korunu z trávy měl dosud na hlavě, její tříslová barva jemně ladila s jeho ohnivými kučerami; zvedl ruce a sňal vínek z hlavy, ale nezahodil ho, stál, držel ho v rukou a upřeně se na něj zahleděl. Pak si ho zastrčil do tuniky a obrátil se k odchodu.

Chuděrka. Takže jí nakonec přece jen ublížil. Ale nějak ji odradit musel; to poslední, co mohl ve své situaci potřebovat, byla holčina Clitumnina souseda, nyjící touhou po něm rovnou za plotem, navíc ještě senátorova dcera.

Při každém kroku, jímž se z onoho místa vzdaloval, ho vínek z trávy zašimral na těle, připomínal mu svou existenci. *Corona graminea.* Koruna z trávy. Darovaná mu zde, na Palatinu, kde před staletími stávalo prapůvodní Romulovo sídlo, houfec oválných chýší krytých došky, podobných té, která je až dosud láskyplně opatrována poblíž Kakových schodů. Koruna z trávy, kterou mu věnovala sama ztělesněná Venuše – vpravdě jedna z dívek Venušiných, rodem Julia.

Znamení samo!

„Stane-li se to, vystavím ti svatyni, chrám Venuše Vítězné," pronesl nahlas.

Neboť konečně uzřel jasně cestu, která se před ním otevírala. Nebezpečnou. Hazardní. Nicméně uskutečnitelnou pro toho, kdo neměl, co by ztratil, a všechno mohl získat.

N a k r a j i n u se již ztěžka snášel zimní soumrak, když se otázal dveřníka, jenž ho vpouštěl zpět do Clitumnina domu, kde jsou právě teď obě dámy. Seděly v jídelně, hlavy dohromady, čekaly na něho s jídlem. Byl bezpochyby námětem jejich rozhovoru, to bylo zřejmé; odtrhly se na lehátku od sebe, snažily se vyhlížet co nejnevinněji, jako když toliko odpočívají.

„Potřebuju peníze," řekl bezostyšně.

„Poslyš, Lucie Cornelie –" začala Clitumna opatrně.

„Nežvaň, ty couro ufňukaná! Povídám, že potřebuju peníze."

„Ale Lucie Cornelie!"

„Jedu pryč, zatím na čas, na výlet," řekl a nijak se nesnažil o smířlivý tón. „Záleží jen na tobě. Jestli chceš, abych se vrátil – jestli stojíš o to, co umím – dej mi tisíc denariů. Jinak odcházím z Říma nadobro."

„Dáme ti je společně, každá půl," prohlásila nečekaně Nicopolis, temné oči upřeny na jeho tvář. „Teď hned," řekl.

„Tolik peněz asi doma nebude," řekla Nicopolis.

„Raději je hleďte sehnat, protože já čekat nebudu."

Když za ním po čtvrt hodině přišla Nicopolis do jeho místnosti, zjistila, že už balí. Posadila se na jeho lůžko a tiše ho sledovala a čekala, až se mu uráčí povšimnout si její přítomnosti.

Nakonec to byla ona, kdo nevydržel mlčet. „Peníze dostaneš, Clitumna už poslala správce k svému bankéři," řekla. „A kam vůbec jdeš?"

„To ještě nevím a vůbec mi na tom nezáleží. Jen když budu pryč odtud." Svinoval ponožky a vtěsnával je do boty, úspornými, účelnými pohyby.

„Ty se balíš jako nějaký voják."

„Co ty o tom víš?"

„Dost. Já jsem totiž bývala milenkou vojenského tribuna. Táhla jsem s armádou, věřil bys tomu? Takové věci člověk v mládí dokáže dělat z lásky! Úplně jsem ho zbožňovala. A tak jsem se s mm vydala nejdřív do Hispánie a pak do Asie." Povzdychla si.

„A co bylo pak?" zeptal se a oviJel zánovní tunikou krátké koženky.

„Pak v Makedonii padl a já se vrátila domů." Sevřelo se jí srdce, ne však lítostí nad mrtvým milencem. Zalitovala Lucia Cornelia, lapeného do pasti, nádherného lva určeného pro bůhvíjakou špinavou arénu. Proč člověk vůbec miluje? Vždyť to přece tolik bolívá. A tak se jen usmála, nebyl to příliš krásný úsměv. „Odkázal mi všechno, co měl, a já jsem najednou byla bohatá. Kořist tenkrát bývala hojná."

„Srdce mi krvácí," řekl, zavíjel své břitvy do plátěného sáčku a uložil ho pak do postranní kapsy sedlové brašny.

Zkřivila tvář. „Tohle je hrozný dům," řekla. „Jak já ho nenávidím! Všichni jsme tu zatrpklí, nešťastní. Co jsme si tu vůbec kdy řekli hezkého? Moc málo toho bylo. Jen samé urážky, pomluvy, nenávist, zlomyslnosti Proč já tu vůbec jsem?"

„Protože, má milá, už začínáš být tu a tam trochu obnošená," řekl, a jen jí tím potvrdil, co sama cítila. „Už prostě nejsi ta dívčina, co se protloukala Hispánií a Asií."

„A ty nás zkrátka nenávidíš, všechny jak tu jsme, viď", řekla. „Není to zdroj všeho toho zlého ovzduší tady? Není v tobě? Přísahala bych, že je to tu čím dál tím horší."

„V tom s tebou souhlasím, jde mi to tu den ode dne víc a víc na nervy. Proto taky chci na čas vypadnout, pryč odtud." Svázal oba vaky k sobě a s lehkostí je pozvedl. „Chci být volný. Chci se někde v nějakém městě, kde nikdo nezná tu mou tvář, královsky pobavit, chci se tam cpát a nalívat, až se budu dávit, nabourat tam půl tuctu holek, rozbít hubu padesátce chlapů, co si budou myslet, že na mě stačí s jednou rukou uvázanou za zády, sebrat cestou kdekterého hošánka a všem jim pěkně zvalchovat zadečky." Zle se usmál. „A pak, miláčku, pak slibuju, že zkrotlý se vrátím zase pěkně sem k vám, a budeme tu my všichni společně, ten prasák Stichus i ta jeho tetička Clity i ty i já žít jako v pohádce, až na věky."

Nezmínil se jí ovšem, že si s sebou na tu cestu bere i Metrobia; a nepověděl o tom ani starému Skylakovi.

A nikomu vůbec, ani Metrobiovi ne, sebemenším slůvkem neprozradil, za čím se to vlastně vypravuje. Nebyl to pouhý výlet. Vydával se na studijní cestu. Měl v úmyslu se hlouběji vzdělat v takových oblastech vědění, jako je farmakologie, chemie a botanika.

D o Ř í m a se navrátil až koncem dubna. Metrobia vysadil u Skylakova luxusního bytu v přízemí domu na pahorku Caelia, ještě vně Serviových hradeb, a pak jel dál údolím Vallis Camenarum, kde vrátil mezky a dvojkolku najaté v tamější stáji. Když zaplatil, hodil si sedlové brašny přes rameno a vydal se pěšky dál, do Říma. Neměl s sebou žádného sloužícího; byli s Metrobiem odkázáni na služebnictvo v rozmanitých hostincích a nocležnách, kde přespávali za svého putování sem a tam po celém poloostrově.

Byl to lákavý pohled na Řím, který mu město nabídlo na uvítanou, když kráčel po Via Appia k místu, kde byly sedmimetrové zdi římského opevnění přerušeny Capenskou bránou. Podle legendy město obehnal hradbami již král Servius Tullius ještě předtím, než se Řím stal republikou, ale jako většina šlechticů věděl Sulla dobře, že tato jejich část existuje teprve tři sta let, od dob, kdy do města vpadli Galové. Celé hordy se jich tehdy hrnuly přes západní Alpy, rozlévaly se širokou pádskou nížinou a postupně se po východním i západním pobřeží probíjely poloostrovem dolů k jihu. Mnozí se usazovali tam, kam až se jim podařilo prorazit, zejména v Umbrii a v Picenu, ale ti Galové, kteří postupovali po Via Cassia skrze Etrurii, mířili přímo a cílevědomě k Římu – a když ho dosáhli, téměř se jim podařilo vyrvat město z rukou jeho zákonitých vlastníků. Teprve poté byly vybudovány serviovské hradby, zatímco obyvatelé ostatní Itálie, pádské nížiny, celé Umbrie a severního Picena se promísili s Galy a stali se opovrhovanými křiženci. Už nikdy pak Řím nedopustil, aby opravy opevnění byly zanedbávány; byla to tvrdá lekce a dosud každému Římanovi při pomyšlení na možnou další invazi barbarů přebíhal mráz po zádech.

I když se na pahorku Caelia tu a tam už začínaly objevovat drahé obytné insuly, krajina si stále zachovávala venkovský půvab, dokud Sulla nedorazil ke Capenské bráně; Vallis Camenarum, ležící před ní, zabírala skladiště, jatky, udírny a pastviska pro dobytek, dovážený na toto největší tržiště v celé Itálii. Za Capenskou bránou se pak už rozkládalo vlastní město. Nikoli natěsnaná změť uliček Subury a Esquilina, avšak přesto zcela městská čtvrť. Prošel podél Cirku Maxima a po Kakových schodech vystoupil na palatinský Germalus, odkud byl již jen kousek cesty ke Clitumninu domu.

Před vraty nabral zhluboka dech a pak na ně zabušil klepadlem. A vstoupil do světa ženského vřískotu. Že ho Nicopolis i Clitumna rády vidí, bylo víc než zřejmé. Rozplakaly se

dojetím, vzlykaly samou radostí, věšely se mu na krk, až je musel odstrkovat, a i pak ho obletovaly a nenechaly ho ani chvilku na pokoji.

„Kde vlastně teď budu spát?“ zeptal se a odmítal dát sedlové brašny z rukou sloužícímu, který se už nemohl dočkat, aby mu s nimi pomohl.

„U mne,“ řekla Nicopolis a vítězoslavně se ohlédla po naráz ochladlé Clitumně.

Dveře pracovny byly pevně uzavřeny, jak si Sulla povšiml, když nechal Clitumnu lomící rukama stát v atriu a následoval Nicopoli ven na kolonádu.

„Čuňátko Stichátko se nám tu zatím krásně uvelebilo, co?“ zeptal se Nicopole, když došli do jejích pokojů.

„Pojď,“ řekla, aniž na jeho otázku odpověděla, tolik už mu chtěla předvést jeho nový domov.

Vzdala se totiž svého prostorného obývacího pokoje a přenechala ho Sullovi, sama si přitom ponechala jen ložnici a o mnoho menší komoru. Naplnilo ho to vděčností; trochu smutně se na ni zadíval, byla mu v tom okamžiku bližší než kdy předtím.

„To je všechno moje?“ řekl.

„Všechno je to jen pro tebe,“ odpověděla s úsměvem.

Hodil sedlové brašny na lůžko. „A Stichus?“ zeptal se, netrpělivě očekávaje ty nejhorší zvěsti.

Byla by samozřejmě nejvíc ze všeho chtěla, aby ji líbal, aby se s ní pomiloval, ale natolik ho už znala, aby věděla, že i když byl tak dlouho pryč od ní a od Clitumny, potřeba milostné útěchy na něj zatím asi příliš nedoléhá. Milování musí počkat; s povzdechem se smířila s úlohou zpravodajky.

„Stichus se tu doopravdy uhnízdil a opevnil,“ řekla a hrnula se k sedlovým brašnám, aby je vybalila.

S rozhodností ji od nich odstrčil, přenesl je za jednu ze skříní na šatstvo a přešel ke své nejmilejší židli, která stála u docela nového stolu. Nicopolis se posadila na jeho lůžko.

„Chci vědět všechno, co je tu nového,“ řekl.

„Nu, Stichus už je tu natrvalo, spí v ložnici pána domu a užívá samozřejmě i pracovny. Svým způsobem je to tak lepší, protože mít Sticha den za dnem nablízku bylo trochu mnoho i pro Clitumnu. Ještě pár měsíců, a počítám, že ho vyhodí. Bylo od tebe chytré, že jsi na čas odešel.“ Bezmyšlenkovitě uhlazovala rukou stůžek podušek vedle sebe. „Nejdřív jsem tomu nevěřila, ale pravdu jsi měl ty, a ne já. Stichus sem nakráčel jako triumfující generál, a tys tu nebyl, takže jsi mu nezacláněl ve slávě. Děly se tu věci, to bych ti věru měla co vyprávět! Všechny tvoje knihy vyházel do smetí – ale už je to v pořádku, služebnictvo je zachránilo – a všechno tvé šatstvo a osobní věci, cos tu nechal, tam letělo za nimi. Ovšem jelikož tebe mají služky a sluhové rádi, zatímco jím opovrhují, nic nepřišlo nazmar – všechno najdeš tady, v tomhle pokoji.“

Přebíhal světlounkýma očima po stěnách, po krásné mozaikové podlaze. „To je dobře,“ řekl. A nato: „Pokračuj.“

„Clitumna z toho byla celá zničená. Nepočítala s tím, že Stichus začne likvidovat tvůj majetek. Já myslím, že ona si dokonce ani moc nepřála, aby se sem přistěhoval, ale když už jednou řekl, že by rád, neuměla mu to odmítnout. Že je to prý její krev a že je to poslední z celého rodu a tak dáte. Clitumna není zrovna génius, ale dobře pochopila, že jediným důvodem, proč trval na tom, že se sem nastěhuje, bylo dostat tě odsud. Stichovi tu samozřejmě není zle. Ale to, žes tu ani nebyl, abys viděl, jak vyhazuje tvůj majetek, ho připravilo o tu hlavní radost. Žádné hádky, nikdo se proti němu nepostavil – prostě prázdno kolem. Jen pasivní a nevrlé služebnictvo, velice ubrečená tetička Clity a já – no, já jsem se prostě tvářila, jako že ho vůbec nevidím, jako když tu není.“

Služtička Bithy proklouzla dveřmi s mísou dobrot, s bochánky, paštičkami, koláči a cukrován, položila ji na roh stolu, plaše se na Sullu usmála a vtom si všimla smyčky řemenu spojujícího obě sedlové brašny, který vykukoval za skříňkou. Rozběhla se přes pokoj, aby je vybalila.

Sulla se mihl tak rychle, že Nicopolis zprvu ani nepostřehla, že za dívčinou vyrazil; jednu chvíli byl ještě pohodlně opřen nazad v křesílku, vzápětí už děvče šetrně odstrkoval pryč od skříně. Usmál se na ni, štípl ji něžně do tvářičky a vystrčil ji ze dveří. Nicopolis jen zírala.

„Ty máš o ty vaky nějaký strach!“ řekla. „Co v nich je? Připadáš mi jako pes, který si hlídá kost.“

„Nalej mi trochu vína,“ řekl, posadil se a vybral si z mísy masem nadívanou paštičku.

Učinila, jak si přál, ale nedala se odbýt. „Poslyš, Lucie Cornelie, co to vlastně máš v těch brašnách, co nechceš nikomu ukázat?“ Na stole před ním se ocitl pohár neředěného vína.

Svěsil koutky úst; s výrazem úplného vyčerpání rozpřáhl ruce. „Co bys asi řekla? Skoro čtyři měsíce jsem ta svá dvě děvčata neviděl! Nechci tím říct, že jsem v jednom kuse myslel jen na vás, ale přece jen jsem na vás dost vzpomínal! Zvlášť když jsem uviděl nějakou tu drobnost, která by některou z vás třeba mohla potěšit.“

Tvář jí zjihla, rozjasnila se; Sulla nikdy nebyl štědrý na dary. Nicopolis se vlastně nedokázala upamatovat, že by kdy jí anebo Clitumně přinesl jeden jediný dáreček, ani ten nejlevnější, a vyznala se v lidské povaze natolik dobře, aby rozpoznala, že to není ani tak dokladem chudoby, jako spíše skrblictví; štědrý člověk dává, i když nemá z čeho.

„Ó, Lucie Cornelie!“ rozzářila se. „Opravdu? A kdy se budu moci podívat?“

„Až budu se vším hotov,“ řekl a otočil si židli, aby se mohl rozhlédnout z velikého okna za sebou. „Kolik je hodin?“

„Nevím – řekla bych asi osmá hodina. Večeře ale stejně ještě nebude,“ řekla.

Vstal, přešel za šatník, brašny opět zvedl a přehodil si je přes rameno. „Do večeře jsem zpátky,“ řekl.

Otevřela ústa údivem, sledovala ho, jak jde ke dveřím. „*Sullo!* Ty jsi přece ten nejprotivnější chlap na celém světě. Na mou duši! Sotva přijdeš domů, a už jdeš zase někam pryč! To asi za Metrobiem, viď, když sis ho musel vzít i s sebou!“

Zarazil se. Pousmál se a zadíval se na ni. „Aha, Skylax si přišel postěžovat, co?“

„Ani se neptej! Přitrhl sem jako nějaký tragéd z Antigony, ale vypadl odtud jako obyčejný eunuch z komedie. Clitumna mu dala, že mu přeskakoval hlas!“ Zasmála se při té vzpomínce.

„To mu jen patří, té děvce staré. Víš o tom, že tomu chlapci záměrně nedovolil naučit se číst a psát?“

Jenže ty dvě sedlové brašny nepřestávaly dráždit její pozornost. „To nám tak málo věříš, že je tu ani nenecháš, když jdeš pryč?“

„Nejsem blázen,“ řekl a odešel.

Ženská zvědavost. *Byl* blázen, když s ní zapomněl předem počítat. A tak se vydal dolů na Velký trh i s vaky, a nejbližších pár hodin strávil utrácením ‚posledního zbytku oné tisícovky denariů, o nichž doufal, že je ušetří pro pozdější časy. Ženské! Všetečné, zvědavé husy! Jak na tohle dokázal nepomyslet!

Když sloužící vpouštěl Sullu s brašnami – naditými teď šátky a náramky, frivolními orientálními pantoflíčky a tretkami do vlasů – znovu do domu, sdělil mu, že dámy a mladý pan Stichus už jsou v jídelně, ale že se rozhodly počkat s večeří na něj.

„Řekni jim, že tam hned přijdu,“ odpověděl a odebral se do Nicopolina bytu.

Zdálo se, že nikdo není nablízku, chtěl však mít jistotu, a tak nejprve zavřel okenice a zastrčil závoru na dveřích. Spěšně nakoupené dárky navršil na hromadu na stole, vedle nich se rozkutálelo i několik nových knih. Do levostranné sedlové brašny se ani nepodíval; z pravostranné nejprve vyňal odění naskládané navrchu a naházel je na lůžko. Poté sáhl až na samé dno vaku, vytáhl dva páry stočených ponožek, rozbalil je a posléze z nich vyňal dvě malé lahvičky, se zátkami pečlivě zakapanými tlustou vrstvou vosku. Nato se z brašny vynořila ještě dřevěná krabička, tak malá, že se mu snadno vešla do dlaně; jako by se nedokázal ovládnout, pootevřel její těsně doléhající víčko. Na obsahu nebylo pranic

zajímavého: pár uncí bělavého prášku. Víčko opět zapadlo; prsty je domáčkl, až byla krabička těsně uzavřena. Zachmuřeně se rozhlédl po místnosti. Kam?

Na úzkém dlouhém stolečku byla vyrovnána řádka zchátralých malých skříněk v podobě chrámů: poslední pozůstatky majetku rodu Sullů. Jediné, co zdědil po otci, jediné, co otec neproměnil na vino, spíše pro nedostatek kupců než pro nedostatek snahy na jeho straně. Skřínek bylo celkem pět, měly krychlovou podobu, o straně asi dvě stopy dlouhé; všechny byly vpředu mezi dvěma řádkami sloupků opatřeny malovanými dvířky; každá skřínka měla trojúhelníkový štít; na jednoduchých římsách umístěných pod štítem byla vepsána jména. Jedno z nich náleželo společnému předkovi všech sedmi větví patricijského rodu Cornelių; další patřilo Publiovi Corneliovi Rufinovi, před dvěma staletími konsulovi a diktátorovi; nositelem dalšího byl jeho syn, dvojnásobný konsul a diktátor v době samnitských válek, později vyloučený ze senátu pro hromadění stříbrných nádob; jiné označovalo prvého Rufina, jenž nesl jméno Sulla a jenž byl po celý život knězem Jova; poslední pak patřilo jeho synovi, prétorovi Publiu Corneliovi Sullovi Rufinovi, známému zakladateli *ludi Apollinares*, apollónských her.

Jako prvou ze všech otevřel schránku se jménem prvého Sully; zacházel s ní velice šetrně, jelikož nijak neošetřované dřevo bylo léty značně zteřelé. Kdysi byla pomalována výraznými barvami a všechny drobounké postavičky na ní byly jemně a čistě řezány; nyní byly celé zašlé a otlučené. Jednou sežene peníze, skříňky předků dá restaurovat, pořídí si dům s impozantním atriem a hrdě je tam pak vystaví. Pro tuto chvíli však považoval za užitečné využít skříňku Sully nazývaného *flamen Dialis*, nejposvátnějšího muže Říma svých dnů, obětníka Jova Nejvyššího Nejlepšího, za úkryt obou viál a krabičky s práškem.

Celý vnitřek schrány zabírala vosková maska tváře ve skutečné velikosti, s parukou, a tak dokonale nalíčená, že vyhlížela jako živá. Oči, které z ní na Sullu zíraly, nebyly tak světlounce modré jako Sullovy; i husté, vlnité vlasy byly spíše karotkovitě načervenalé než rudozlaté. Kolem masky bylo ve skříňce dostatek prostoru, aby ji bylo možno vyjmout, neboť byla nasazena na dřevěný špalík opracovaný do tvaru hlavy, z něhož se dala snímat. Naposledy byla takto na světle dne o pohřbu Sullova otce, jehož náklady tehdy musel uhradit řádkou nepříjemných chvil s mužem, jímž opovrhoval.

S úctou dovřel dvířka a pak zatáhl za schůdky chrámového pódia, které se navenek zdály být souvislé a bez jediné škvírky. Avšak tak jako u skutečného chrámu i pódium schránky předků bylo duté; Sulla nahmatal správné místečko a z přední strany schůdků se vysunula zásuvka. Prapůvodně nebyla myšlena jako skrýš, nýbrž jako bezpečná úschova písemného záznamu o předkových činech, o jeho způsobu chůze, postavě, návycích a výrazných tělesných znacích. Neboť kdykoli zemřel někdo z Corneliů Sullů, byl najímán herec, který s maskou nasazenou na tváři napodobil zesnulého předka tak věrně, až to budilo dojem, že se tu zjevil, aby osobně sledoval odchod svého potomka z toho světa, jehož on sám byl kdysi ozdobou.

V zásuvečce tedy spočívaly záznamy o knězi Publiovi Corneliovi Sullovi Rufinovi, avšak zbývalo v ní ještě dosti místa na obě lahvičky i krabičku. Sulla je do ní ukryl, pevně ji zastrčil a přesvědčil se, že nezůstala ani stopa po nějaké štěrbině. U Rufina bude jeho tajemství v naprostém bezpečí.

Sullovi se ulehčilo, otevřel okenice a odsunul závoru na dveřích. Pak sebral hromadu cetek rozházených po stole a s jízlivým úsměškem k nim přidal ještě jeden ze svitků, které se tam rovněž povalovaly.

Lucius Gavius Stichus samozřejmě zaujal místo pána domu, na levé straně středního lehátka; byl to jeden z mála domů, kde ženy stolovaly pololeže, namísto aby seděly vzpřímeny na židlích, jelikož ani Clitumna, ani Nicopolis se necítily nijak svázány upjatou staromódní etiketou.

„Tohle jsem vám přinesl, děvčata," řekl Sulla a vysypal plnou náruč dárečků před dvě ženské tváře, které ho oddaně sledovaly od chvíle, kdy vstoupil do místnosti, jako květiny

obracející se ke slunci. Vybral je dobře, mohly skutečně pocházet odkudkoli, a nemuselo to být právě římské tržiště, a žádná žena by se také byla nestyděla je nosit.

Ale ještě než obratně vklouzl mezi Clitumnu a Nicopoli na přední lehátko, pohodil před Sticha knižní svitek, který rovněž držel v náruči.

„A jedna maličkost taky pro tebe, Stichu," řekl.

Zatímco se Sulla uveleboval mezi oběma ženami, které jen cvrlikaly a vrněly samým smíchem, Stichus, celý bez sebe, že dostal taky dárek, rozvázal tkanice, jimiž byl svitek obtočen, a rozvinul ho. Sotva spatřil dokonale provedené kresby mužských postav, které se ztopořenými penisy spolu provozovaly na nevinném papyru všechny možné druhy atletických hrátek, naskočily mu okamžitě na bledých trudovitých tvářích nachové skvrny. Třesoucími se prsty papyrus opět svinul a zavázal, a pak ovšem musel sebrat odvahu a pohlédnout svému dobrodinci do očí. Planoucím pohledem mu přes Clitumninu hlavu i bez jediného slova vyjadřoval nekonečné pohrdání.

„Děkuji ti, Lucie Cornelie," zapištěl Stichus.

„Jsem moc rád, že se ti to líbí, Lucie Gavie," řekl zhluboka Sulla.

V tom okamžiku se na stole objevilo *gustatio* – prvý chod, na počest jeho příchodu, jak se Sulla dohadoval, ještě narychlo vylepšené; neboť navíc kromě běžných oliv, hlávkového salátu a natvrdo vařených vajec byly servírovány ještě také klobásky z bažantího masa a řezy tuňáka nakládané v oleji. Sulla si všeho užíval a nesmírně se bavil, koutkem oka střílel pohledem po osamoceném Clitumnině synovci, zatímco se Stichova tetička k němu horoucně tiskla bokem, jak nejtěsněji dokázala, a Nicopolis mu přitom bezostyšně laskala třísla.

„Nu, a copak je vlastně nového na domácích bojištích?" zeptal se, sotva byl prvý chod sklizen ze stolu.

„Nic zvláštního," řekla Nicopolis, která se mnohem více zajímala o to, jak účinkuje její hlazení.

Sulla otočil hlavu ke Clitumně. „To se mi nechce věřit," řekl, vzal Clitumnu za ruku a něžně jí hryzl špičky prstů. Sotva postřehl na Stichově tváři výraz znechucení, začal Clitumniny prsty smyslně olizovat. „Řekni mi o tom něco víc" – ucucl – „lásko moje, protože to se mi vůbec" – mlask – „nezdá možné, že by se tady za tu dobu nebylo nic přihodilo." Mlask, mlask, mlask.

Naštěstí dorazil právě v tom okamžiku hlavní chod – *fercula;* lačná Clitumna mu ruku vytrhla a chňapla po pečeném skopovém v tymiánové omáčce.

„U sousedů bylo čilo," řekla mezi dvěma sousty, „asi aby nějak zaplašili to ticho, co tu nastalo, když jsi tu nebyl ty." Povzdychla si. „Ženě Tita Pomponia se v únoru narodil chlapeček."

„Bohové, další otravný lakotný bankéř na světě!" poznamenal jen Sulla. „A Caecilii Pilii se, doufám, daří dobře?"

„Velice dobře! Neměla absolutně žádné problémy."

„A co u Caesarů?" Před očima mu vytanula rozkošná Julilla a vínek z trávy, který mu věnovala.

„No, tam jsou opravdové novinky!" Clitumna si teď prsty olízla sama. „Byla tam svatba – náramná společenská událost"

Cosi se stalo se Sullovým srdcem; jako by se mu bylo doslova jako kámen propadlo až kamsi na dno žaludku a tlouklo tam sebou ve spolykaném jídle. Prazvláštní pocit.

„Ano?" zachovával nezúčastněný tón.

„Fakt! Caesarovic starší dcera si vzala, představ si to, *Gaia Maria!* Dosti otřesné, co?"

„Gaius Marius…"

„Cože, copak ty ho neznáš?" vyptávala se Clitumna.

„Myslím, že ne. *Marius*. To musí být nějaký *homo novus*."

„Přesně tak. Před pěti lety byl prétorem, ale na konsula to ovšem nedotáhl. Byl ale správcem Zadní Hispánie a nadělal si tam nesmírné jmění. Doly a tak dále," vykládala Clitumna.

Z bůhvíjakých důvodů se Sullovi vybavil muž s orlím výrazem, jehož potkal na inauguraci nových konsulů; ten přece měl na sobě nachem lemovanou togu! „A jak vypadá?“

„Dost komicky, miláčku! Má obrovské huňaté obočí! Jako by mu tam lezly velké chlupaté housenky.“ Clitumna se natáhla po dušené brokolici. „Je skoro o třicet let starší než chudáček Julia.“

„A co je na tom tak divného?“ ozval se Stichus, jenž cítil, že by měl také něco říci. „Skoro polovina dívek v Římě se vdává za muže, kteří by docela dobře mohli být jejich otci.“

Nicopolis se zachmuřila. „Polovina je snad trošku přehnané, Stichu,“ řekla. „Spíš je to tak čtvrtina.“

„Stejně je to nechutné!“ prohlásil Stichus.

„Co by na tom bylo nechutného!“ ohradila se rázně Nicopolis a posadila se, aby ho mohla lépe sjet pohledem. „Já ti něco řeknu, ty prďolo, o starších chlapech a mladých holkách bych ti já mohla ledacos povědět. Mužský v letech už dostává rozum a dokáže brát ohledy! Nejhorší zkušenost jsem udělala s milenci pod pětadvacet. Každý takový si myslí, že už všechno zná, a neví přitom nic! Brr. Vypadá to s nimi, jako když tě trkne býk. Ještě to nezačalo, a už je po tom.“

Jelikož Stichovi bylo teprve třiadvacet, vzpouzel se. „Ty toho zase víš! To ty si myslíš, že všechno znáš a umíš,“ posmíval se jí.

Stihla ho přezíravým pohledem. „Ty chuděrko jedna! O tomhle toho vím o dost víc než ty,“ řekla.

„No tak, ať je to hezký večer, děti!“ překřikla je Clitumna. „Vždyť se nám přece vrátil náš drahoušek, náš Lucius Cornelius.“

Drahoušek Lucius Cornelius v tom okamžiku svou macechu objal, překotil ji na lehátku nazad, zalechtal ji po žebrech, až začala ječet a rozhodila obě nohy do výše. Nicopolis na oplátku začala lechtat Sullu a přední lehátko se rázem změnilo v bojiště.

To už bylo na Sticha příliš; popadl svou novou knížku a vyklouzl z místnosti s pocitem, že si snad jeho odchodu nikdo ani nevšiml. Jak jen toho chlapa odtud vystrnadit? Tetička Clity je do něho úplný blázen! Ani když tu Sulla nebyl, nepodařilo se Stichovi přemluvit ji, aby ho konečně vyhodila. Pořád jen slzela, jaká je to škoda, že ti dva její chlapci spolu ne a ne vyjít.

Třebaže u večeře Stichus ještě takřka nic nestačil ujíst, nijak mu to nevadilo, neboť v pracovně přechovával pozoruhodnou sbírku pochoutek – džbán svých oblíbených fíků v sirupu, misku medového cukroví, již měl kuchař nařízeno trvale doplňovat, lahodné zavařeniny až odkudsi z parthské říše, krabičku velkých šťavnatých rozinek, medové koláčky a medem oslazené víno. Bez pečeného skopového a dušené brokolice si klidně dokázal obejít; skutečnou vášeň v něm vzbuzovaly toliko sladkosti.

Pětiramenný svícen zaplašoval prvé stíny večera. S bradou opřenou v jedné dlani Lucius Gavius druhou rukou lovil ze sirupu naložené fíky, pozorně přitom prohlížel knihu, kterou mu Sulla daroval, a četl si v krátkých doprovodných řeckých textech k ilustracím. Věděl samozřejmě až příliš dobře, co mu tímto darem Sulla naznačuje, že totiž on sám takové knížky nepotřebuje, neboť on tohle všechno dělá, ale ani to v něm nijak neutlumilo jeho lačnost; tolik hrdosti v sobě Stichus neměl. Ách! Och, och, och! Dole pod jeho vyšívanou tunikou se začalo cosi dít! Ruka pustila bradu a jakoby nic sklouzla do klína, se zcela zbytečně předstíranou nevinností, neboť jediným svědkem tu byl džbánek s fíky v sirupu.

P o d l é h a j e náhlému popudu, pro nějž sám sebou pohrdal, se nazítří ráno Lucius Cornelius Sulla vydal přes Palatin až k místu, kde naposledy potkal Julillu. Nastalo už jaro a palouky byly plné květin, narcisů a sasanek, hyacint, fialek, tu a tam už kvetla i časná růže; v květu byla pláňata jabloní i broskvoní, bělavá a růžová, a kámen, na němž seděl v lednu, byl nyní takřka celý skryt v bujné zelené trávě.

Julilla tam už byla, doprovázena služtičkou, vypadala hubenější, po medové barvě pleti skoro ani stopy. Ale když ho spatřila, v očích i ve tváři se celá rozzářila prudkou a triumfální

radostí – půvab sám! Ó, co je svět světem, ještě nikdy se na něm neobjevila smrtelná žena tak překrásná! Sulla stanul; úžasem, ba téměř bázní se mu až zježily vlasy v týle. Venuše! Je to Venuše! Ta, která vládne životem a smrtí. Neboť co jiného je život než plodivá síla, a co jiného smrt, než její zánik? Vše ostatní jsou pouhé ozdůbky, pentle a krajky, které si lidé vymyslili, jen aby sami sebe přesvědčili, že život a smrt přece musí mít ještě nějaký hlubší smysl. Ona je Venuše. Jenomže stává se proto on sám Martem, jejím rovnocenným božským partnerem – anebo je spíš jen Anchísem, smrtelníkem, k němuž se toliko sklonila na dobu jednoho tepu srdce Olympanů?

Ne, Martem on vskutku není. Život ho utvářel právě jen jako jednu ze svých hříček a ozdůbek, a i tak patřil jen k těm nejlacinějším tretkám; kým jiným by tedy mohl být než Anchísem, mužem, jehož celá sláva spočívala v tom, že se v něm Venuši na okamžik zalíbilo a že se k němu snížila? Rozechvěl se hněvem, obrátil ten pocit nenávistného zklamání vůči ní a všechny cévy se mu naplnily jedem, nezadržitelnou touhou obořit se na ni, z Venuše učinit zase pouhopouhou Julillu.

„Doslechla jsem se, že ses včera vrátil," řekla a ani o krok mu nevyšla vstříc.

„Máš své špehy, co?" zeptal se a neměl se k tomu, aby se k ní přiblížil.

„To není v naší ulici zapotřebí, Lucie Cornelie. Služebnictvo se dozví všechno."

„Nu, nerad bych, aby sis myslela, že jsem se sem dnes vydal za tebou, protože tomu tak není. Přišel jsem sem za troškou klidu."

Přibylo jí vlastně na kráse, říkal si, třebaže by byl nevěřil, že je to vůbec ještě možné. Ty má medová dívenko, říkal si v duchu. Julillo. Samo to jméno splývá ze rtů jako kapka medu. Stejně jako Venuše.

„Chceš tím říct, že tě tu ruším?" řekla se sebejistotou při jejím mládí až zarážející.

Zasmál se, snažil se, aby to vyznělo lehce, pobaveně, přezíravě. „Bohové, ty ale máš v tom svém dospívání opravdu dost co dohánět, děťátko!" řekl a znovu se zasmál. „Už jsem řekl, že jsem sem přišel za troškou klidu. To znamená, že jsem se domníval, že ho najdu právě tady, ne? Takže logicky z toho vyplývá, že tvá přítomnost mi na klidu neubere ani čárku."

Nedala se. „Nic takového z toho nevyplývá. Může to taky být jen důkaz, žes mě tu nečekal."

„Což zase rovnou prokazuje nezájem," řekl.

Byl to samozřejmě nerovný souboj; přímo před očima se mu menšila, ztrácela na lesku, z bohyně se proměňovala ve smrtelníka. Svraštila tvář, ale pláč přemohla, jen ho sledovala zmatenýma očima, neschopná srovnat si jeho chování a jeho slova s tím, co přesně cítila v srdci a co ji každým jeho úderem přesvědčovalo, že už ho lapila do svých tenat.

„Já tě mám ráda!" prohlásila, jako kdyby tím bylo vše vysvětleno.

Nové zasmání. „Je ti patnáct! Co ty tak můžeš asi vědět o lásce?"

„Šestnáct je mi!" řekla.

„Podívej se, holčičko," řekl Sulla zraňujícím tónem, „nech mě laskavě na pokoji! Teď už to není jen obtížné, začínáš být trapná." Otočil se a bez ohlédnutí odcházel.

Julilla se nezhroutila v slzách, třebaže pro její budoucnost by bylo mnohem lépe, kdyby se tak stalo. Vášnivý a bolestný vzlykot by ji byl aspoň přesvědčil, že nemá pravdu, že nemá sebemenší vyhlídku získat ho. Takhle však jen přešla k místu, kde stála Chryseis, její služebná, a předstírala, že je zcela zaujata pohledem na prázdný Circus Maximus. Hlavu vztyčenu, plná očividné pýchy.

„Bude s ním obtíž," řekla, „ale to nevadí. Dostanu ho, dřív nebo později, Chryseido."

„Myslím, že o tebe moc nestojí," řekla Chryseis.

„Samozřejmě že stojí!" řekla Julilla pohrdavě. „Přímo *zoufale* po mně touží!"

Chryseis měla s Julillou už dost dlouhou zkušenost, a tak raději držela jazyk na uzdě; namísto aby se přela se svou paní, povzdychla si jen a pokrčila rameny. „Ať je tedy po tvém," řekla.

„Obvykle nakonec bývá po mém," odpověděla Julilla.

Vydaly se domů, mlčení mezi nimi bylo dost neobvyklé, neboť byly stejně staré a společně také vyrůstaly. Ale když došly k velkému chrámu Magny Mater ozvala se Julilla rozhodným hlasem.

„Přestanu jíst."

Chryseis stanula. „A co myslíš, že tím dokážeš?" zeptala se.

„No, v lednu povídal, že jsem baculatá. A to já jsem."

„To nejsi, Julillo!"

„Jsem. Proto jsem také od ledna přestala jíst sladkosti. On má rád hubené. Podívej se na Nicopoli. Ta má ruce jako hůlky."

„Ale ta je přece *stará!"* řekla Chryseis. „Co je pěkné na tvé postavě, to by na ní vypadalo hrozně. Kromě toho se tví rodiče budou trápit, když nebudeš jíst – budou si myslet, že jsi nemocná!"

„Nevadí," řekla Julilla. „Když si budou mí rodiče myslet, že jsem nemocná, bude si to myslet i Lucius Cornelius. A ten o mě pak dostane hrozný strach."

Žádná lepší a účinnější námitka Chryseidu nenapadala, nebyla příliš chytrá ani příliš chápavá. A tak se jen rozplakala, což Julillu nesmírně potěšilo.

Č t y ř i d n y po Sullově návratu do Clitumnina domu stihly Lucia Gavia Sticha zažívací obtíže a musel ulehnout; znepokojená Clitumna povolala půl tuctu nejznámějších lékařů z Palatina a všichni vyslovili tutéž diagnózu – otrava zkaženým jídlem.

„Zvracení, kolika, průjmy – přímo klasický obraz," řekl jejich mluvčí, římský lékař Publius Popilius.

„Jenže on jedl jen to, co my ostatní!" namítala Clitumna, jejíž obavy tím nebyly nijak rozptýleny. „Dokonce toho sní mnohem míň než my ostatní, a to mě trápí nejvíc!"

„Oh, *domino*, myslím, že jsi na velikém omylu," zašišlal nejhovornější z lékařů, Athenodorus Siculus – praktik proslulý svou tvrdošíjnou řeckou vyšetřovací metodou – jenž předtím prošel křížem krážem všechny místnosti, které měly vchod z atria, a pak nakoukl i do pokojíků kolem peristylové zahrady. „Víš, doufám, že Lucius Gavius má v pracovně hotovou cukrárnu?"

„Pche!" vyhrkla Clitumna. „To je mi cukrárna! Pár fíků a koláčů, to je všechno. A navíc se jich takřka netkne."

Šest učených lékařů se po sobě podívalo. „*Domino,* ujídá z nich celý dlouhý den a polovičku noci, jak mi alespoň sdělilo služebnictvo," řekl Athenodorus, sicilský Řek. „Doporučuji ti, abys ho přemluvila, ať těch sladkostí nechá. Přejde-li na nějakou lepší stravu, nejenže pominou jeho současné nesnáze, ale i celkově to pozvedne jeho zdravotní stav."

Lucius Gavius byl svědkem celého tohoto rozhovoru, ležel v posteli tak zesláblý prudkými průjmy, že se nedokázal sebeméně bránit, vypoulenýma očkama přelétal z tváře na tvář, jak se jednotliví mluvčí střídali.

„Má nezdravou barvu a pleť samý uher," konstatoval jiný z Řeků, původem z Athén. „Cvičí on vůbec nějak?"

„To on ani nepotřebuje," řekla Clitumna a v jejím hlase poprvé zazněly pochyby.

„Celé dny přece běhá za obchodem, sem a tam, má pohybu až až, o tom vás můžu ujistit."

„A s čím vlastně obchoduješ, Lucie Gavie?" zeptal se Hispánec.

„Já jsem otrokář," řekl Stichus.

A jelikož všichni až na Publia Popilia původně začínali svou dráhu v Římě jako otroci, dostaly v tu chvíli jejich tváře ještě nezdravější barvu, než jakou předtím shledali u Lucia Gavia a vzdálili se od něho pod záminkou, že nastal čas k odchodu.

„Jestli bude mít chuť na sladké, omezte to na víno s medem," řekl Publius Popilius. „Den, dva nebo i víc mu nedávejte žádnou pevnou stravu, a teprve až bude mít hlad, přejděte zase na normální dietu. Ale pozor – říkám normální, *domino!* Fazolky, a žádné cukroví. Saláty, a ne sladkosti. Lehké studené zákusky, a rozhodně nic nesladit."

V průběhu následujícího týdne se Stichův stav poněkud zlepšil, ale plné zdraví se mu nevrátilo. Nejedl teď už nic než výživnou a vydatnou stravu, přesto však trpěl opakovanými záchvaty nevolnosti, zvracením, žaludečními bolestmi a průjmy, ne sice tak prudkými, jako byl onen prvý, přesto však vyčerpávajícími. Začínal také hubnout, ponenáhlu, takže si toho nikdo v domě ani nepovšiml.

Koncem léta se už nedovlekl ani do svého obchodu v Portiku Metelli a intervaly mezi dny, kdy se mu zachtělo rozložit se na lehátku venku na sluníčku, se stále dloužily. Pověstná ilustrovaná kniha, kterou mu Sulla věnoval, ho přestávala zajímat, jakékoli jídlo se mu stávalo utrpením. Snášel jen víno s medem, a někdy ani to ne.

Koncem září se už u něho vystřídali snad všichni praktičtí lékaři z celého Říma, výsledkem byly početné a mnohdy značně rozdílné diagnózy, nemluvě o rozmanitých léčbách, Zejména poté co se Clitumna začala obracet o radu k všelijakým šarlatánům.

„Nechte ho jíst všechno, nač má chuť," radil jeden lékař.

„Nedávejte mu nic jíst, nechte ho pořádně vyhladovět," říkal jiný.

„Nedávejte mu nic než fazole," nakazoval lékař pythagorejské školy.

„Musíte se s tím smířit," prohlásil všetečný Řek, Athenodorus Siculus. „Ať je to cokoli, zjevně nejde o nic nakažlivého. *Já osobně* se domnívám, že je to nádor na tenkém střevě. Ale pro jistotu si ohlídejte, aby všichni, kdo s mm nějak přicházejí do tělesného styku anebo po něm musí vynášet nočník, si pokaždé řádně umyli ruce, a rozhodně je nepouštějte do kuchyně anebo do blízkosti jídla."

Dva dny nato Lucius Gavius Stichus zemřel. Zdrcena žalem opustila Clitumna ihned po pohřbu Řím a zvala Sullu a Nicopoli, aby spolu s ní odjeli do Circeí, kde měla vilu. Avšak třebaže ji Sulla doprovodil až do Kampánie na pobřeží, odmítl jak on, tak i Nicopolis opustit Řím.

Když se vrátil z Circeí, Sulla Nicopoli políbil a pak se z jejích místností vystěhoval.

„Usadím se znovu v pracovně a ve své ložnici," řekl. „Koneckonců, když je to čuňátko Stichus po smrti, jsem teď tím nejbližším, koho by kromě syna mohla mít." Bohatě ilustrované svitky naházel do spalovacího koše; tvář zkřivenu nechutí pokynul rukou Nicopoli, která ho sledovala od dveří pracovny. „Podívej! Není tu ani kousek místa, který by nebyl od toho čuněte ulepený."

Karafa s vínem oslazeným medem pod sebou zanechala na drahocenné poličce z citrusového dřeva, zavěšené na stěně, do hloubi zažrané kolečko. Sulla karafu pozvedl, zadíval se na skvrnu vyleptanou do letokruhů vzácného materiálu a usykl mezi zuby.

„Co tohle jen bylo za prase! Buď sbohem, Stichu, ty čuňátko jedno!"

A s těmito slovy mrštil karafou otevřeným oknem na peristylovou kolonádu. Dolétla však ještě mnohem dále a roztříštila se na tisíce střípků až o podstavec Sullova neoblíbeného sousoší, Apollóna pronásledujícho dryadu Dafné. Na hlazeném kameni se objevila hvězdicovitá skvrna husté tekutiny a dlouhé praménky z ní stékaly dolů, kde se vsakovaly do půdy. Nicopolis se pobaveně zasmála a rozběhla se k oknu.

„Máš docela pravdu," řekla. „Čunče to bylo!" A poslala svou služtičku Bithy, aby podstavec otřela namočeným hadrem.

Nikdo si nepovšiml stop bělostného prášku, který ulpěl na mramoru, neboť byl takřka stejně světlý. Voda pak dokonala dílo: prášek zmizel.

„Jsem ráda, že ses netrefil do toho sousoší," řekla Nicopolis usazená Sullovi na klíně. Oba pozorovali Bithy, jak se činí s hadrem.

„To mě právě naopak mrzí," řekl Sulla, ale tvářil se přesto spokojeně.

„Mrzí? Lucie Cornelie, vždyť by to mohlo docela zkazit ty nádherné barvy! Ten podstavec je naštěstí jen z obyčejného nenatřeného mramoru."

Sulla nakrčil horní ret a vycenil zuby. „Brr! Proč zrovna já kolem sebe musím mít jen samé lidi bez špetky vkusu?" posteskl si a sesunul Nicopoli s kolenou.

Skvrna už zcela zmizela; Bithy hadr vyždímala do vědra a pak vylila obsah mezi macešky.

„Bithy!“ zavolal na ni Sulla. „Jdi si umýt ruce, děvenko, a umyj si je pořádně! Nevíš, nač Stichus vlastně umřel, a víno s medem on přece pil velice rád. Běž honem!“

A Bithy běžela, celá rozzářená, že si jí povšiml.

„Objevil jsem dnes velice zajímavého mladého muže,“ řekl Gaius Marius Publiu Rutiliovi Rufovi.

Seděli v závětří ochozu Telluřina chrámu v Carinách, bylo to v těsném sousedství domu Rutilia Rufa a za tohoto větrného podzimního dne se tu dalo užít ještě trochu vítaného sluníčka.

„A to bychom v mém peristylu neměli,“ vysvětloval Rutilius Rufus, když vedl hosta k dřevěné lavici před prostorným, ale omšele vyhlížejícím chrámem. „Naši odvěcí bohové jsou teď poněkud zanedbáváni, zvlášť tahle moje milá sousedka Tellus,“ vykládal, když se usazovali. „Pro samé klanění a uctívání té asijské Matky Bohyně nemají čas si vzpomenout, že Řím má účinnější ochranu u své vlastní bohyně Země!“

O svém setkání s oním interesantním mladíkem začal Gaius Marius hovořit hlavně proto, aby odvrátil hrozící kázání na téma římské nejstarší, nejmlhavější a nejtemnější bohyně. Návnada se pochopitelně osvědčila; jakékoli zmínce o zajímavých lidech, jakéhokoli stáří a obojího pohlaví, Rutilius Rufus prostě nedokázal odolat.

„A kdo to byl?“ zeptal se a nastavil tvář slunci, oči přimhouřené, dočista jako vyhřívající se starý pes.

„Mladý Marcus Livius Drusus, je mu asi tak – sedmnáct, osmnáct?“

„Máš na mysli mého synovce Drusa?“

Marius se po něm překvapeně ohlédl. *„Tvého synovce?“*

„Asi ano, pokud jde o syna Marka Livia Drusa, který slavil loni v lednu svůj triumf a hodlá se příští rok ucházet o zvolení censorem,“ řekl Rutilius Rufus.

Marius se zasmál a zavrtěl hlavou. „Já si ustavičně dělám ostudu! Jak je možné, že já si tyhle věci prostě nejsem schopen zapamatovat?“

„Asi proto,“ řekl Rutilius Rufus suše, „že má žena Livia – která, abych oživil tvou bukolickou paměť, byla sestrou otce toho pozoruhodného mladého muže – už je mnoho let mrtvá, nikdy se mnou nikam nechodila a nikdy se také nezúčastnila večeří, které jsem pořádal. Liviové Drusové už jsou žel takoví, že svým ženám a dcerám zlomí ducha. Krásná a milá žena to byla! Dvě děti mi dala a za celý život mi neřekla křivé slovo. Vroucně jsem ji miloval.“

„Já vím,“ řekl Marius celý nesvůj, nebyl rád, že se dal přistihnout, jak zase jednou zabloudil – copak se v těch rodinných vztazích opravdu nedokážu nikdy orientovat? A třebaže byl Rutilius Rufus jeho dávný přítel, marně se Marius rozpomínal, zda se kdy s jeho plachou a drobnou ženou setkal. „Měl by ses znovu oženit,“ zavedl řeč na své nejoblíbenější současné téma.

„A proč? Jen abys ty nebyl tak nápadný? Děkuju, ale to ne! Mé vášně se vybouří psaním dopisů.“ Pootevřel jedno oko, barvy hluboké modři, a upřel je na Maria. „Ostatně, čím na tebe udělal takový dobrý dojem můj synovec Drusus?“

„V průběhu minulého týdne se na mě obrátilo několik skupin z řad našich italských spojenců, z nejrůznějších kmenů, a všichni si trpce stěžovali, jak Řím zneužívá jejich vojenských kontingentů,“ vyprávěl zvolna Marius. „Podle mého názoru jsou jejich stížnosti dosti opodstatněné. Po celé desetiletí, a snad i déle, takřka každý konsul životy svých vojáků vysloveně plýtval – tak bezstarostně, jako by muži byli jen nějací vrabci nebo špačci! A první šly do záhuby takřka vždycky oddíly italských spojenců, protože se stalo téměř zvykem posílat je kupředu před Římany v každé situaci, kdy bylo pravděpodobné, že budou obětovány. Konsul, který chápe, že vojáci italských spojenců jsou ve svých obcích cennou hodnotou a že je platí obce, a nikoli Řím, je vzácnou výjimkou.“

Rutilius Rufus nemíval námitky proti obecnější diskusi; znal ostatně Maria až příliš dobře, než aby se domníval, že to, o čem teď hovoří, nemá s jeho synovcem Drusem pranic společného. A tak se dal ochotně vést na tuto zjevnou odbočku. „Italští spojenci se dostali pod římskou ochranu proto, aby se konečně sjednotila obrana celého poloostrova," řekl. „Za to, že nám dávají vojáky, se jim dostalo speciálního postavení našich spojenců a vytěžili z toho nemálo, v neposlední řadě to vedlo k sjednocení národů poloostrova. Oni posílají Římu vojáky – a svorně pak bojujeme za společnou věc. Jinak by jednotlivé národy Itálie dodnes válčily spolu navzájem – a ztrácely by v takových bojích mnohem víc mužů, než kolik jich padlo pod kterýmkoli z římských konsulů."

„To je sporné," řekl Marius. „Byli by se také mohli namísto toho navzájem spojit a utvořit jeden italský stát!"

„Vzhledem k tomu, že to jejich spojenectví s Římem je realita a že tenhle stav věcí trvá už dvě nebo tři století, Gaie Marie, nechápu opravdu, kam v tomto okamžiku vlastně míříš," řekl Rutilius.

„Ty deputace, které za mnou přišly, trvají na tom, že Řím využívá jejich vojsk k vedení válek, které nemají se zájmy Itálie jako celku naprosto nic společného," pokračoval Marius trpělivě. „Prapůvodně jsme pro italské národy použili jako vnadidla slib římského občanství. Ale jak sám dobře víš, je to už skoro osmdesát let, co nějaké italské nebo latinské obci toto právo bylo přiznáno. Vždyť muselo dojít až k povstání ve Fregellách, aby senát konečně učinil nějaké ústupky vůči obcím latinského práva!"

„To je přílišné zjednodušení," řekl Rutilius Rufus. „My jsme italským spojencům žádné generální přivtělení nikdy neslíbili. Nabídli jsme jim *postupné* získávání práv na římské občanství jako protihodnotu za jejich trvalou loajalitu – nejprve ta latinská práva."

„Jenže latinská práva znamenají velice málo, Publie Rutilie! V nejlepším případě jde o náhražkové občanství druhého řádu – a to bez hlasovacího práva v jakýchkoli volbách."

„Prosím, to je pravda, ale za těch patnáct let od fregellského povstání – to musíš uznat – se pro držitele latinských práv přece jen mnohé zlepšilo," trval Rutilius Rufus tvrdošíjně na svém. „Každý držitel úřadu podle latinských práv teď už automaticky nabývá plného římského občanství pro sebe i pro svou rodinu."

„Jistě, jistě, což znamená, že už je teď v každém městě s latinským právem dosti značná skupina římských občanů – a navíc ta kolonie trvale roste! Nemluvě o tom, že tenhle zákon dodává Římu nové občany zcela vyhraněného typu – zámožné, vlivné v obci – zkrátka lidi, kterým lze povolit odevzdat hlas i v Římě bez obav, že by hlasovali nesprávným způsobem," vysmíval se Marius.

Rutilius Rufus povytáhl obočí. „A co je na tom špatného?" otázal se.

„Víš, Publie Rutilie, ty jsi sice v mnoha směrech přístupný pokroku, ale v jádru jsi pořád zrovna tak zatuchlý římský šlechtic jako sám Gnaeus Domitius Ahenobarbus," odsekl Marius stále rozohněněji. „Proč ty jen nedokážeš pochopit, že Řím a Itálie patří dohromady jako dva rovnocenní partneři?"

„Protože to tak není, protože dohromady nepatří," řekl Rutilius Rufus, jehož blahé sebeuspokojení začínalo dostávat trhliny. „Co je to s tebou, Gaie Marie! Copak můžeš současně sedět uvnitř římských hradeb a být zároveň pro politickou rovnost mezi Římany z Říma a ostatními kmeny Itálie? Řím není Itálie! Římu nespadlo prvenství ve světě jen tak do klína, a nezískal si ho také pomocí italských kontingentů! Řím je prostě jiný."

„Chceš říct nadřazený ostatním," řekl Marius.

„Ano!" Rutilius Rufus jako by se nadouval. „Řím je Řím. A je nadřazený."

„A nenapadlo tě, Publie Rutilie, že kdyby Řím přijal pod svou hegemonii celou Itálii – včetně italské Galie na Padu! – jen by tím získal na moci?" otázal se Marius.

„Nesmysl! Řím by tím okamžikem přestal být římský," řekl Rutilius.

„A tím také, podle tebe, by ztratil i na velikosti."

„Samozřejmě."

„Jenomže v současné době se z toho stává fraška," trval Marius na svém. „Itálie je jako šachovnice! Oblasti s plným občanstvím, území pod latinským právem, okrsky s pouhým spojeneckým statutem, všechno v jednom chumlu. Města jako Alba Fucens nebo Aesernia pod latinským právem jsou zcela uzavřena územím okolních italských Marsů a Samnitů, kolonie občanů na Padu vsazené rovnou mezi tamější Galy – jak se pak může zrodit pocit nějaké jednoty, sounáležitosti s Římem?"

„Tím, že jsme rozeseli mezi latinské kmeny římské kolonie a kolonie s latinským právem, jsme je dokázali připoutat k Římu," řekl Rutilius Rufus. „Ti, kdo mají plné římské občanství anebo jsou pod latinským právem, nás nezradí. Ono by se jim to totiž ani nevyplatilo, když se vezme v úvahu možná alternativa."

„Máš asi na mysli válku s Římem," řekl Marius.

„Nu, tak daleko bych ani nezacházel," řekl Rutilius Rufus. „Jde spíš o to, že by to znamenalo ztrátu privilegií, a to by si římské a latinské komunity nemohly dovolit podpořit. Nemluvě o ztrátě na společenské prestiži a postavení."

„*Dignitas* nade všechno," řekl Marius.

„Přesně tak."

„Takže ty se domníváš, že by vlivní muži v těchto římských a latinských obcích dokázali úspěšně čelit myšlence spojení s ostatními italskými kmeny proti Římu?"

Rutilia Rufa to zjevně ohromilo. „Gaie Marie, jak to že ty vlastně hovoříš zrovna z těchto hledisek? Vždyť ty přece nejsi žádný Gaius Gracchus, a dokonce už nejsi žádný reformátor!"

Marius vstal, přešel párkrát sem a tam podél lavičky a pak se otočil a upřel přísné oči pod ještě hrozivějším obočím na mnohem drobnějšího Rutilia, schouleného ve zřetelně obranné pozici. „Máš pravdu, Publie Rutilie, já nejsem žádný reformátor a spojovat mé jméno s Gaiem Gracchem by bylo k smíchu. Ale jsem dosti praktický člověk a myslívám si o sobě občas neskromně, že mám i trochu nadprůměrnou inteligenci. Kromě toho nejsem ten skutečný Říman z římských Římanů, jak mi žádný pravý římský Říman neopomene připomenout. Takže mi možná můj bukolický původ dopřává jistý nadhled, jenž je těm nejřímštějším Římanům odepřen. A já na naší italské šachovnici začínám tušit nesnáze. Já je už cítím, Publie Rutilie, já je vnímám! Naslouchal jsem před pár dny tomu, o čem hovořili naši italští spojenci, a postřehl jsem, jak se mění vítr. Ve jménu Říma a v jeho nejvlastnějším zájmu doufám, že naši konsulové v nejbližších letech budou moudřejší, pokud jde o použití italských jednotek, než byli konsulové předchozího desetiletí."

„V to doufám i já, třebaže nikoli ze stejných důvodů," řekl Rutilius Rufus. „Být špatným generálem je trestuhodné, zejména když to stojí životy vojáků, ať římských nebo italských." Rozmrzele vzhlédl k Mariovi, který nad ním strměl do výše. „A posaď se laskavě! Už se na tebe nedokážu takhle koukat."

„Ty se nedokážeš na ledacos koukat," řekl Marius, ale poslušně se posadil a natáhl si nohy.

„Nabíráš klienty mezi Italiky," řekl Rutilius Rufus.

„To je pravda." Marius prohlížel svůj senátorský prsten, zlatý, nikoli železný, neboť jen nejstarobylejší senátorské rodiny udržovaly tradici železných prstenů. „Ale zdaleka nejsem sám, Publie Rutilie. Gnaeus Domitius Ahenobarbus má už ve své klientele celá města, hlavně proto, že jim zajistil snížení daní."

„Anebo jim dokonce zajišťoval jejich úplné prominutí, myslím."

„Jistě. A také Markovi Aemiliovi Scaurovi není nijak proti mysli získávat si klienty mezi Italy nahoře na severu," řekl Marius.

„Ano, ale připusť, že ten alespoň není tak nenasytný jako Gnaeus Domitius," namítl Rutilius Rufus, jenž Scaurovi stranil. „On přinejmenším pro svá klientská města něco udělá – dá vysušit bažiny, postaví jim sněmovní budovu."

„To uznávám. Ale nesmíš zapomenout na Caecilie Metelly v Etrurii. Ti se tam také pilně činí."

Rutilius Rufus si zdlouha utrápeně povzdychl. „Gaie Marie, rád bych věděl, proč ti tak dlouho trvá, než řekneš, oč ti opravdu jde."

„Já to sám přesně nevím," řekl Marius. „Vnímám jen určitý posun mezi *urozenými rodinami*, narůstající vědomí důležitosti italských spojenců. Nemyslím, že by to nějak spojovali s pocitem nebezpečí pro Řím. Jednají prostě instinktivně, aniž to sami chápou. Oni asi – cítí prostě cosi ve vzduchu."

„Jestli někdo něco větří, pak jsi to ty," řekl Rutilius Rufus. „Víš, ty jsi kus mazaného chlapa, Gaie Marie. A i když jsem tě třeba dopálil, tím, co jsem říkal, dobře jsem tě přitom poslouchal. Klient zdánlivě není příliš důležitá bytost. Jeho patron mu může poskytnout mnohem více pomoci, než naopak on patronovi. Dokud nedojde k volbám, anebo dokud nehrozí akutní nebezpečí. Možná že ta pomoc se pak omezí jen na to, že odmítne podpořit někoho, kdo jedná proti patronovým zájmům. A instinktivní popudy zpravidla o něčem svědčí, v tom s tebou také souhlasím. Jsou něco jako světlo majáku: ozáří netušené skryté skutečnosti, často ještě dřív, než to dokáže logická úvaha. Takže s tím posunem ve vědomí máš asi pravdu. Ostatně dost možná, že zahrnout všechny italské spojence jako klienty do služeb některé z velkých římských rodin se může stát jednou z cest, jak čelit nebezpečí, které, jak tvrdíš, nám hrozí, Já, upřímně řečeno, si tím jist nejsem."

„Jistotu taky nemám," řekl Marius. „Ale zatím schraňuji klienty."

„A stříháš vlnu," řekl Rutilius Rufus s úsměvem. „Pokud se pamatuji, řeč byla původně o Drusovi."

Marius zkřížil nohy v lýtkách a vyskočil tak mrštně, že tím až vylekal Rutilia Rufa, jenž se mezitím s přimhouřenýma očima opět oddal odpočinku. „Nu ovšem! Pojď, Rutilie Rufe, třeba to ještě stihneme, abych ti mohl předvést živý doklad nového postoje *urozených rodin* k italským spojencům!"

Rutilius se zdvihl. „Už jdu, už jdu! Ale kam mám jít?"

„Na Forum, samozřejmě," řekl Marius a vydal se od zápraží chrámu strmým svahem dolů k ulici. Cestou Marius vyprávěl. „Právě probíhá proces, a jestli budeme mít štěstí, stihneme ho, ještě než skončí."

„Dost mě překvapuje, že o něm vůbec víš," řekl Rutilius Rufus suše; Marius zpravidla málo dbal o soudní řízení na Foru Romanu.

„Mne zas překvapuje, že tam nesedíš denně," odsekl Marius. „Je to koneckonců debut tvého synovce Drusa jakožto advokáta."

„Ne!" řekl Rutilius Rufus. „Ten debutoval už před mnoha měsíci, když žaloval kvestora státní pokladny o navrácení jistých fondů, které záhadným způsobem zmizely ze světa."

„Aha." Marius pokrčil rameny a přidal do kroku. „Takže tím mám současně vysvětleno něco, o čem jsem se stejně domníval, že v tom máš prsty ty. Ale přesto bys měl, Publie Rutilie, sledovat dráhu toho mladého Drusa pozorněji. Kdybys to byl dělal, připadaly by ti možná mé předchozí poznámky o italských spojencích o něco logičtější."

„Pouč mě," řekl Rutilius Rufus, kterého začínal pochod trochu zmáhat; Marius obvykle zapomínal, že má delší nohy.

„Upoutal mě v okamžiku, kdy jsem zaslechl kohosi hovořit krásnou latinou a stejně příjemným hlasem. Asi nějaký nový řečník, řekl jsem si a zastavil jsem se, abych se přesvědčil, kdo to je. Nikdo jiný než tvůj mladý synovec Drusus! I když jsem v tu chvíli nevěděl – dokud jsem se nezeptal, o koho vlastně jde, a dodatečně se ještě kaju, že jsem si to jméno nedal hned do souvislosti s tvou rodinou."

„A koho vlastně žaluje?" zeptal se Rutilius Rufus.

„To je právě to zajímavé, on nežaluje," řekl Marius. „Je obhájcem, a to – představ si – před cizineckým prétorem. Je to velice důležitý případ; jde před porotu."

„Vražda římského občana?"

„Ne. Úpadek."

„To je dost neobvyklé," funěl Rutilius Rufus.

„Mám pocit, že to má jen posloužit za precedens," řekl Marius, aniž zpomalil krok. „Žalobcem je bankéř Gaius Oppius, žalován je marsický obchodník z Marruvia, jakýsi Lucius Fraucus. Podle mého informátora – perfektního profesionála, pokud jde o sledování soudních

procesů – došla už Oppiovi trpělivost s nedobytnými pohledávkami u jeho italských dlužníků a rozhodl se, že z jednoho tu v Římě udělá exemplární záležitost Jeho cílem je zřejmě zastrašit zbytek Itálie, tak aby lépe splácela úroky, které se mně osobně zdají být přemrštěné.“

„Úrok,“ zasupěl podrážděně Rutilius Rufus, „je přece stanoven na deset procent“

„Pokud ovšem jsi Říman,“ řekl Marius, „nebo ještě lépe Říman z horních majetkových tříd.“

„Jen tak dál, Gaie Marie, a skončíš jako bratři Gracchové – pod drnem.“

„Nesmysl!“

„Skoro bych – raději – šel domů,“ hekal Rutilius Rufus.

„Ty jsi nám nějak zchoulostivěl,“ řekl Marius a ohlédl se po svém poklusávajícím společníku. „Pořádné tažení by náramně prospělo tvému dechu, Publie Rutilie.“

„Pořádný odpočinek by pro něj udělal zázraky.“ Rutilius Rufus zvolnil krok. „Já vážně nechápu, proč se takhle honíme.“

„Proto, že když jsem odcházel z Fora, zbývalo tvému synovci ještě dobré dvě a půl hodiny, aby mohl shrnout své argumenty,“ řekl Marius. „Je to totiž jeden z procesních experimentů – jde o změnu procesních procedur. A tak byli nejprve vyslechnuti svědci, pak měl dvě hodiny na svůj závěrečný projev žalobce, následují tři hodiny pro obhájce a nakonec požádá cizinecký prétor porotu o rozsudek.“

„A co bylo špatného na tom dosavadním pořádku,“ otázal se Rutilius.

„Já ani nevím, snad je při tomhle novém postupu proces zajímavější pro obecenstvo,“ řekl Marius.

Scházeli dolů ulicí Clivus Acer, dolní část Fora Romana už měli před sebou a v osobách před cizineckým prétorem nedošlo za Mariovy nepřítomnosti k žádným změnám.

„Výborně, jsme tu včas na závěrečné slovo,“ řekl Marius.

Marcus Livius Drusus dosud hovořil a jeho posluchači ho stále ještě za napjatého ticha sledovali. Advokát byl holobrádek – zjevně mu ještě nebylo ani dvacet, nevelký, zavalitý, černovlasý a snědý; nepatřil k těm právníkům, kteří upoutávají již svým vzezřením, třebaže tvář měl docela příjemnou.

„Je obdivuhodný,“ šeptl Marius Rutiliovi. „Má dar vnuknout ti, že se obrací jen a jen k tobě a k nikomu dalšímu.“

Měl vskutku takový talent. I na tu vzdálenost – Marius i Rutilius Rufus stáli až zcela v pozadí velkého zástupu – jako by se jeho tmavé oči upíraly přímo do jejich zraků, a toliko do nich.

„Nikde přece není psáno, že by skutečnost, že je někdo Říman, už sama o sobě měla znamenat, že je v právu,“ říkal mladý muž. „Neobhajuji tím zájem Lucia Frauca jako žalovaného – hájím zájem Říma! Hájím čest! Hájím jednotu! Obhajuji spravedlnost! A to nikoli předstíranou spravedlnost, která si vykládá zákony jen v jejich doslovném znění, nýbrž takovou spravedlnost, která chápe zákon v jeho logickém smyslu. Zákon by neměl být obrovitou a těžkou kamennou deskou, která na člověka dopadne a rozmačká ho na univerzální kaši, protože lidé univerzální nejsou. Zákony by se měly podobat hebké přikrývce, která se na člověka položí a i pod svou jednolitou tkání ukáže jeho neopakovatelnou podobu. Musíme mít neustále na paměti, že my, občané římští, sloužíme jako vzor všemu ostatnímu světu, zejména pokud jde o naše zákony a naše soudy. Existuje snad ještě někde něco tak dokonalého? Tak promyšleného? Takový důmysl? Něco tak starostlivého? Tak hluboká moudrost? Což to nepřipouštějí i athénští Řekové? Neuznávají to Akxandrijci? Nenahlédli to i Pergamští?“

I gestikulaci a pohybový výraz zvládal vynikajícím způsobem, navzdory svému vzrůstu a své postavě, která nebyla zrovna stvořena pro togu; má-li totiž v toze muž dobře vypadat, pak by měl nezbytně být vysoký, široký v ramenou a štíhlý v bocích a pohybovat se s dokonalou elegancí. Nic z toho Marcus Livius Drusus nesplňoval. A přesto dokázal se svým tělem zázraky, od lehounkého zachvění prstu až do smělého rozmachu celou pravicí. Každičký pohyb hlavou, výraz jeho tváře, proměny jeho chůze – vše bylo vynikající!

ITALIA
SICILIA
SARDINIA
CORSICA
PARS AFRICAE VETERIS
GALLIA CISALPINA

GERMANIA
NORICUM
RAETIA
ILLYRICUM
DALMATIA
LIBURNIA
ISTRIA
SINUS TERGESTINUS
AQUILEIA
VENETIA
LIGURIA
SINUS LIGUSTICUS
MARE ADRIATICUM
MARE TYRRHENUM
MARE SICULUM
MARE LIBYCUM
CORSICA
SARDINIA
SICILIA
AFRICA VETUS
REGIONES ITALIAE
GALLIA TRANSPADANA
GALLIA CISPADANA
LIGURIA
GALLIA CISALPINA
ETRURIA
UMBRIA
PICENUM
LATIUM
CAMPANIA
APULIA
LUCANIA
BRUTTII
SAMNIUM
Km

„Lucius Fraucus, Ital z Marruvia," pokračoval, „ve skutečnosti není pachatelem, ale obětí. Nikdo – a dokonce už ne Lucius Fraucus! – nepopírá fakt, že tu ona značně veliká suma poskytnutá mu Gaiem Oppiem zatím chybí. Nikdo ani nepopírá, že tato vysoká částka musí být Gaiovi Oppiovi vrácena, společně s úroky, které zatím na půjčku naběhly. Tak či onak splacena bude. Pokud to bude nutné, Lucius Fraucus je připraven prodat své domy, své pozemky, své ostatní investice, své otroky, svůj nábytek – vše, co vlastní! Je to víc než dost na splacení celé dlužné částky!" Přešel před prvou řadu porotců a upřel oči na jednoho z mužů sedícího uprostřed. „Slyšeli jste svědky. Vyslechli jste mého učeného kolegu pana žalobce. Lucius Fraucus je dlužníkem. Ale není to žádný zloděj. Proto tvrdím, že skutečnou obětí tohoto spiknutí je Lucius Fraucus, nikoli Gaius Oppius, jeho bankéř. Odsoudíte-li Lucia Frauca, občané porotci, podrobíte ho tím podle zákona plnému trestu, jakým je postihován člověk, jenž není občanem našeho velikého města ani nepodléhá latinskému právu. Veškerý majetek Lucia Frauca bude dán do nucené dražby, a vy dobře víte, co to znamená. Výnos dražby se ani zdaleka nepřiblíží skutečné hodnotě onoho majetku, a nezajistí možná ani plnou úhradu dlužné částky." Poslední slova pronesl s výmluvným pohledem k postranním řadám, kde na skládací židličce seděl bankéř Gaius Oppius obklopen doprovodem svých úředníků a účetních.

„Tak by to tedy asi dopadlo! Výnos nedosáhne hodnoty majetku! A poté, občané porotci, bude Lucius Fraucus prodán do dlužního otroctví na tak dlouho, dokud nesplatí rozdíl mezi požadovanou sumou a částkou získanou nucenou dražbou veškerého jeho majetku. Pozor ovšem, Lucius Fraucus – třebaže nijak nevynikl při odhadu povahových vlastností těch, kdo vedli jeho záležitosti – je muž ve svém oboru pozoruhodně zdatný a úspěšný. Jak a kdy ale má uhradit svůj dluh, pokud bude, zbaven majetku i cti, uvržen do otroctví? Vyplatí se Gaiovi Oppiovi vůbec jakožto nějaký úředník?"

Mladý muž se nyní soustředil vší silou vůle na římského bankéře, pokojně vyhlížejícího padesátníka, jenž se zdál být zcela uchvácen tím, co advokát říkal.

„Pro muže, jenž není římským občanem, znamená odsouzení pro kriminální čin především jedno. Musí být zbičován. Nikoli potrestán pruty, jak se to děje občanovi Říma – což znamená jen nepříliš velkou bolest, ale daleko spíš újmu na důstojnosti. Ne! Jeho je třeba zbičovat! Zmrskat ostnatým bičem, až na něm nezbyde kouska kůže a kouska masa zdravého, až je zmrzačen nadosmrti, zjizven hůř než kterýkoli otrok v dolech."

Mariovi se až zježily chloupky v týle – neboť buď se teď ten mladý muž zadíval přímo na něho – jednoho z největších vlastníků dolů v celém Římě, anebo ho šálí vlastní zrak. Ale jak by vůbec mladý Drusus dokázal vyhledat očima nějakého pozdního příchozího až kdesi na samém konci tak velikého davu?

„Jsme Římané!" zvolal mladý muž. „Itálie a její občané jsou pod naší ochranou. Projevíme se snad vůči mužům, kteří k nám vzhlížejí jako ke vzoru, jako vlastníci dolů a lidí? Odsoudíme nevinného člověka na základě formálního důkazu, jen proto, že jeho podpis se ocitl na dlužním úpisu? Budeme ignorovat skutečnost, že je ochoten poskytnout věřiteli plnou náhradu? Přiznáme mu tak ve skutečnosti méně spravedlnosti, než by se dostalo občanu Říma? Zbičujeme člověka, který by si mnohem spíš měl nasadit bláznovskou čapku za to, že tak pošetile uvěřil zloději? Učiníme z jeho manželky vdovu? Učiníme snad sirotky z dětí, které až dosud měly milujícího otce? Jistěže ne, občané porotci! Jsme přece Římané! Jsme lepší než všichni ostatní lidé!"

Řečník se rázem otočil v jediném bělostném zavíření a vzdálil se z bankéřovy blízkosti, přiměl tak v jediném okamžiku všechny zraky, aby se odpoutaly od bankéře a oslněně sledovaly jeho kroky; to jest všechny pohledy až na několik párů očí porotců v prvé řadě, kteří se navenek nijak nelišili od zbytku jedenapadesáti členů poroty. A až na zraky Gaia Maria a Publia Rutilia Rufa. Jeden z porotců upřel na Oppia strnulý pohled a přejel si přitom ukazovákem přes hrdlo, jako by ho tam cosi svědilo. Reakce byla okamžitá: bankéř lehounce zavrtěl hlavou. Na tváři Gaia Maria se objevil lehký úsměv.

„Děkuji, praetore peregrine,“ řekl mladý muž, když se ukláněl cizineckému prétorovi, v tom okamžení naráz strnulý a plachý, jako by ho opustil duch, jenž do něho vstoupil za jeho proslovu.

„Děkuji, Marku Livie,“ řekl cizinecký prétor a obrátil se pohledem k porotě. „Občané římští, napište svůj verdikt na tabulky a předejte je soudu.“

Celým soudem proběhl šum; všichni porotci vyňali malé čtvercové tabulky z pálené hlíny a písátka z vypáleného uhlu. Nepsali však nic, zůstali namísto toho sedět, zahleděni do týlu hlav v prvé řadě. Muž, který vyslal k Oppiovi němou otázku, vzal písátko a napsal na svou tabulku jedno jediné písmeno; poté – s rukama vzpřaženýma nad hlavu – mohutně zívl, tabulku dosud v levé ruce; mnohonásobně zřasená toga mu sjela až k levému rameni, jak paži natáhl ještě výše do vzduchu. Zbytek poroty naráz začal pilně psát a pak už předávali tabulky liktorům, kteří mezi nimi procházeli.

Sčítání provedl cizinecký prétor osobně; takřka nedýchajíce všichni napjatě čekali na rozsudek. Prétor se na každou tabulku podíval a pak ji hodil do jednoho ze dvou košů před sebou, většinu do prvého, jen málo do druhého. Když roztřídil všech jedenapadesát, vzhlédl.

„*Absolvo,*“ prohlásil. „Čtyřicet tři pro zproštění, osm proti. Lucius Fraucus z Marruvia, občan marsického národa, jednoho z našich italských spojenců, je tímto soudem zproštěn viny, ovšem pod podmínkou, že podle svého slibu plně uhradí celou žalovanou částku. Lucie Fraucu, dávám ti lhůtu do dnešního večera k uzavření příslušné dohody s tvým věřitelem Gaiem Oppiem.“

A bylo po všem. Marius a Rutilius Rufus vyčkali, až dav, který se kolem Marka Livia Drusa shromáždil, skončí blahopřání. Posléze už zbývalo jen pár Drusových blízkých přátel, všichni byli velice vzrušeni. Ale když se ke skupině připojil vysoký muž s hrozivým obočím a pomenší člověk, jehož všichni znali jako Drusova strýce, stydlivě se do jednoho vytratili.

„Gratuluji, Marku Livie,“ řekl Marius a napřáhl ruku.

„Děkuji, Gaie Marie.“

„Dobře jsi to zvládl,“ řekl Rutilius Rufus.

Obrátili se směrem k ulici Velia na konci Fora a vydali se na cestu.

Rutilius Rufus nechal rozprávět Maria s Drusem, potěšen, jak ze synovce vyzrává tak vynikající advokát, avšak s vědomím, že zavalitá nevelká postava mu bude v této dráze patrně na překážku. Tenhle mladý Drusus, říkal si strýc Publius, je ještě takové štěně, tak trochu bez jiskry; je sice nadaný, ale zároveň jakoby nějak mdlý; hlavně však postrádá onu lehkost a pružnost, jaké dovolují včas předvídat nadcházející kotrmelce života, takže se asi těžko dokáže vyhnout jeho bolestivé tíze. Bude vážný. Umíněný. Ctižádostivý. Jak se jednou zakousne do problému, nebude se umět pustit. To ano. Ale přes to všechno, říkal si strýc Publius, už jako štěně je ten mladý Drusus znamenitý.

„Pro Řím by bývalo dosti špatné, kdyby ten tvůj italský klient byl odsouzen,“ říkal Marius.

„Velice špatné, to je pravda. Fraucus patří v Marruviu k nejdůležitějším občanům, a je starším svého marsického kmene. Nebude mít samozřejmě už zdaleka takové postavení, až splatí ten svůj dluh Gaiovi Oppiovi, ale on si určitě bude umět vydělat víc,“ řekl Drusus.

Když došli až na Velii, mladý Drusus stanul před chrámem Jova Statora. „Jdete nahoru na Palatin?“ zeptal se.

„Ale kdepak,“ řekl Publius Rutilius Rufus, probíraje se ze svých úvah. „Gaius Marius jde se mnou k nám, na večeři, synovče.“

Mladý Drusus se oběma starším mužům vážně uklonil a vydal se vzhůru ulicí Clivus Palatinus; odkudsi zezadu se vtom vynořila nevábná postava Quinta Servilia Caepiona mladšího, nejlepšího přítele mladého Drusa, klusajícího, aby Drusa dohonil; Drusus ho bezpochyby musel slyšet, ale nepočkal na něho.

„Tohle kamarádství se mi zrovna moc nelíbí,“ řekl Rutilius Rufus, který se zastavil a pozoroval, jak oba mladí muži mizí v dálce.

„Ne?“

„Rodem jsou Serviliové Caepionové samozřejmě bez poskvrny, a jsou neslýchaně bohatí, ale co jim chybí na inteligenci, to jim přebývá na nadutosti, takže to není přátelství rovného s rovným," říkal Rutilius Rufus. „Mému synovci se, jak se zdá, zamlouvá určitá uctivost, až podlézavost, v jaké si vůči němu libuje mladý Caepio, namísto aby vyhledával spíše nějaké stimulující, neřku-li provokující vztahy se sobě rovnými. Je to škoda. Obávám se, Gaie Marie, že oddanost Caepiona juniora vzbudí v mladém Drusovi nesprávné představy o jeho schopnosti vést ostatní muže."

„V bitvě?"

Rutilius Rufus stanul na místě. „Gaie Marie, prosím tě, existují přece i jiné činnosti na světě než válčení, a jiné instituce než armáda! Ne, já mluvím o vůdcovství na Foru."

P o z d ě j i téhož týdne navštívil opět Marius svého přítele Rutilia Rufa a zastihl ho, jak si celý nesvůj balí zavazadlo.

„Panaitios umírá," vysvětloval Rutilius a mrkáním se snažil zastřít slzy.

„Ach, to je špatná zpráva!" řekl Marius. „Kde je? Dostihneš ho včas?"

„Doufám. Je v Tarsu a vzkázal pro mne. Představ si, ze všech Římanů, které kdy učil, vzkazuje zrovna pro mne!"

Marius ho sledoval soucitným pohledem. „A proč by neměl? Byl jsi koneckonců jeho nejlepší žák."

„Nene," řekl nepřítomně jeho společník.

„Půjdu zase domů," řekl Marius.

„To je nesmysl," řekl Rutilius Rufus a šel před hostem do pracovny, hrůzně neuklizené místnosti, která se zdála přetékat knihami navršenými na stolech a lavicích, většinou alespoň zčásti rozvinutými; některé byly na jednom konci svitku zatíženy a splývaly na podlahu v kaskádách vzácného egyptského papíru.

„Pojďme raději na zahradu," navrhl Marius, když uviděl, že si v místnosti není ani kde sednout; věděl ovšem, že Rutilius Rufus jedním hmátnutím nalezne kteroukoli ze svých knih, bez ohledu na to, nakolik je skryta nezasvěcenému oku.

„Co to sepisuješ?" zeptal se, když na stole spatřil dlouhý pruh fanniovského papíru, zpoloviny již pokrytý nezaměnitelným Rutiliovým rukopisem, právě tak úhledným a čitelným, jak neladná byla jeho pracovna.

„Něco, o čem se s tebou budu potřebovat poradit," řekl Rutilius a vyšel z místnosti. „Rukověť vojenských informací. Poté, co sis postěžoval, jak neschopné generály Řím v posledních letech posílá do pole, jsem si řekl, že je čas, aby někdo povolaný napsal nějakou takovou příručku. Zatím jsem se zabýval převážně základním plánováním, transportem, ubytováním a týlovými službami, ale teď už se dostávám k taktice a strategii, a v tomhle směru toho nosíš v paměti o mnoho víc než já. Takže bych z ní rád trochu odčerpal."

„Smiř se s tím, že je děravá." Marius se usadil na dřevěnou lavici v malinké, zastíněné a poněkud zanedbané zahrádce, plné plevele a s nefungujícím vodotryskem. „Nebyl u tebe dnes Metellus Hovniválus?" zeptal se.

„Ale ano," podivil se Rutilius, sedaje si na lavičku proti Mariovi, „přišel ke mně dopoledne."

„Za mnou byl také, už ráno."

„Je to zajímavé, jak málo se ten náš Quintus Caecilius Metellus změnil," zasmál se Rutilius Rufus. „Kdybych tu měl po ruce prasečí chlívek anebo kdyby tenhle vodotrysk uměl stříkat, tak jsem ho snad znovu v tom hnoji vyválel."

„Já sice vím, jaký k němu máš vztah, ale přesto to není ten nejlepší nápad," řekl Marius. „Co ti přišel říct?"

„Chce se ucházet o konsulát."

„Pokud se ještě někdy nějaké volby budou konat! Co, pro všechno na světě, přimělo ty dva hlupáky kandidovat podruhé na tribuny lidu, když i Gracchové nakonec splakali nad výsledkem?“

„To by ale nemělo zdržet centurijní volby – nebo dokonce volby v plebejském shromáždění,“ řekl Rutilius Rufus.

„Ale ovšem že je to zdrží! Naši dva kandidáti na tribunskou reprízu způsobí, že jejich kolegové budou vetovat veškeré volby,“ řekl Marius. „Víš přece, jací tribunové lidu jsou – jak se jednou zahryznou do udidla, už je nikdo neudrží.“

Rutilius Rufus se otřásal smíchy. „To bych řekl, že vím, jak takový tribun lidu vypadá! Já byl jeden z nejhorších. A o tobě se dá říct naprosto totéž, Gaie Marie.“

„No, svým způsobem…“

„Volby budou, neměj strach,“ uklidňoval Maria Rutilius Rufus. „Podle mého půjdou tribunové lidu k urnám čtyři dny před prosincovými idami, a ostatní je budou následovat hned po idách.“

„A Metellus Skarabeus se stane konsulem,“ řekl Marius.

Rutilius Rufus se předklonil, sepjal ruce. „Poslyš, on asi o něčem ví.“

„V tom se asi nepleteš, hochu. On docela určitě ví o něčem, o čem nevíme my. Máš představu, co to může být?“

„Jugurtha. On připravuje válku proti Jugurthovi.“

„To si myslím i já,“ řekl Marius. „Jde jen o to, jestli ji zahájí až on, anebo ještě Spurius Albinus.“

„Neřekl bych, že na to má Spurius Albinus dostatečně silný žaludek. Ale to se konečně uvidí,“ řekl Rutilius klidně.

„Nabídl mi místo staršího legáta ve své armádě.“

„Mně nabídl tutéž funkci.“

Podívali se na sebe a usmáli se.

„Pak bychom se asi měli porozhlédnout, co se to vlastně děje,“ řekl Marius a zvedl se. „Spurius Albinus má dorazit každým dnem, aby zařídil volby, protože mu nikdo nesdělil, že se žádné volby zatím konat nebudou.“

„Odplul z provincie Africa, tak jako tak dřív, než by ho byla mohla tahle zpráva zastihnout,“ řekl Rutilius Rufus, když míjeli jeho pracovnu.

„Hodláš tu Hovniválusovu nabídku přijmout?“

„Přijmu ji, pokud ji přijmeš i ty, Gaie Marie.“

„Dobrá!“

Rutilius osobně otevřel Mariovi dveře. „A jak se daří Julii? Nebudu mít teď příležitost ji vidět.“

Marius zářil. „Je báječná – krásná – nádherná!“

„Ty blázne stará,“ řekl Rutilius a postrčil Maria na ulici. „Dobře to tu hlídej, zatím co budu pryč, a napiš mi, kdyby armáda začala balit.“

„Napíšu. Šťastnou cestu.“

„Teď na podzim? Lezu do plovoucí márnice, docela dobře bych se mohl utopit.“

„Ty sotva,“ řekl s úsměvem Marius. „Otec Neptun o tebe nebude stát, nebude chtít kazit plány našeho drahého Hovniválíčka.“

J u l i a byla v jiném stavu a byla tomu nesmírně ráda; obtíž měla jedinou – Marius se o ni staral jako kvočna.

„Vážně, Gaie Marie, je mi naprosto dobře,“ říkala mu snad už potisící; byl listopad a děťátko čekala někdy v březnu příštího roku, takže už na ní těhotenství začínalo být patrné. Rozkvétala nicméně onou krásou nastávajících matek, netrpěla nevolnostmi ani otoky.

„Určitě?“ vyptával se jí manžel úzkostlivě.

„Víš co, jdi už!“ řekla mu, ale bylo to s úsměvem a znělo to něžně.

Upokojený manžílek ji zanechal v její místnosti se služebnictvem a odebral se do pracovny. Bylo to jediné místo, kde nebylo znát Juliinu přítomnost v domě, jediné místo, kde ji mohl pustit na chvíli z hlavy. Ne že by na ni chtěl zapomenout; spíše nadcházely okamžiky, kdy potřeboval myslet na jiné věci.

Jako například na to, co se děje v Africe. Seděl už u stolu, přitáhl si teď papír blíž a začal psát svým suchým, nepřikrášlovaným slohem dopis Publiovi Rufovi, jenž po velice rychlé přeplavbě bezpečně doplul do Tarsu.

Docházím do všech schůzí senátu i lidu a konečně to začíná vypadat, že se volby budou konat v blízké budoucnosti. Čili celkem v termínu. Tak, jak jsi říkal, čtyři dny před prosincovými idami. Publius Licinius Lucullus a Lucius Annius se začínají hroutit; nemyslím, že by obstáli jako kandidáti na druhý termín tribunů lidu. Převládá teď obecný dojem, že to jen hrají, aby na sebe upoutali pozornost voličů. Na konsulát by snad někdy později oba měli, ale žádný z nich neudělal jako tribun lidu zatím moc velkou díru do světa – a není divu, vždyť to také nejsou žádní reformátoři. Takže jak líp by na sebe mohli upozornit, než tím, že zkomplikují volby v Římě! Asi se ze mě ještě stane *kynik.* Může se ovšem takového něco vůbec přihodit italskému sedláčkovi, který má slámu v botách i v hlavě a nevešlo se mu do ní proto ani jedno jediné řecké slovíčko?

Jak víš, byl v Africe celkem klid, třebaže výzvědná služba hlásila, že Jugurtha opravdu koná odvody a cvičí značně velkou armádu – a to v římském stylu! Zdaleka tak klidno nebylo, když se Spurius Albinus asi před měsícem vrátil domů k volbám. Podával zprávu senátu, v níž mimo jiné uvedl, že snížil stav své armády na tři legie, jednu sestavenou z místních pomocných sborů, jednu z římských jednotek umístěných již předtím v Africe a jednu, kterou s sebou přivedl minulého jara z Itálie. Tu teprve čeká první bojová zkušenost. Spurius Albinus se nezdá být naladěn příliš bojovně. Což nelze říci o Hovniválusovi.

Co ovšem naše drahé kolegy ze senátu pořádně nadzvedlo, byla zpráva, že Spurius Albinus považoval za vhodné ustanovit svého bratříčka, Aula Albina, po dobu své nepřítomnosti správcem provincie Africa a velitelem africké armády! Jen si to představ! Snad by to bylo v senátě ještě prošlo, kdyby Aulus Albinus byl alespoň jeho kvestorem, ovšem – jak víš a jak ti přesto znovu připomínám – kvestor byla pro Aula Albina moc malá funkce, a tak byl zařazen do štábu svého staršího bratra jako starší legát. A to bez souhlasu senátu! Takže celou provincii Africa má ve správcově nepřítomnosti najednou na povel horkokrevný třicetiletý mladíček, bez jakékoli zkušenosti a bez valné inteligence. Marcus Scaurus zlostí až prskal a propral konsula, že na to hned tak nezapomene, za to ti ručím. Ale na skutečnosti to nic nemění. Můžeme jen doufat, že se správce Aulus Albinus bude chovat, jak se patří. Scaurus o tom pochybuje. A stejně tak i já, Publie Rutilie.

D o p i s byl Publiovi Rutiliovi Rufovi odeslán, ještě než se konaly volby; Marius doufal, že bude už poslední, že Nový rok Rutilius uvítá už v Římě. Pak došel od Rutilia list, v němž sděloval, že Panaitios je dosud naživu a že tak pookřál, když uviděl svého starého žáka, že bude zřejmě žít o několik měsíců déle, než stav jeho nádorového onemocnění zprvu

napovídal. „Čekej mě někdy na jaře, těsně předtím, než se Hovniválus bude naloďovat k přeplavbě do Afriky," stálo v Rutiliově dopisu.

A tak, když se starý rok vytratil, sedl Marius znovu ke psaní a do Tarsu odcházel další list.

Ty jsi asi nezapochyboval, že Hovniválus bude konsulem skutečně zvolen, a měl jsi pravdu. Nicméně národ i lid řekli své, ještě před centurijní volbou, aniž kde došlo k nějakému obzvláštnímu překvapení. Takže kvestorové nastoupili úřad pátého prosince a noví tribunové lidu desátého – jediná zajímavá postava mezi tribuny lidu je Gaius Mamilius Limetanus. No, a také tři z nových kvestorů vyhlížejí slibně – dva jsou naši známí mladí řečníci a hvězdy našeho soudnictví, Lucius Licinius Crassus a jeho přítel Quintus Mucius Scaevola, ale ještě zajímavější je ten třetí: velice ostrý a drsný chlapík z nové plebejské rodiny, Gaius Servilius Glauáa, na něhož se určitě pamatuješ z jeho působení u soudu – teď se o něm říká, že je to nejlepší stylista v oboru práva, jakého kdy Řím zrodil. Mně se příliš nezamlouvá. Náš Hovniváleček byl zvolen v centuriích na prvém místě, takže se pro příští rok stane starším konsulem. Ale Marcus Junius Silanus za ním nezůstal o mnoho pozadu. Hlasování bylo celkem konzervativní. Žádný *homo novus* mezi prétory. Naopak, z těch šesti jsou dva patricijové a jeden patricij adoptovaný plebejskou rodinou – nikdo jiný než Quintus Lutatius Catulus Caesar. Pokud jde o senát, byl to výtečný výsledek a dává dobré naděje do nového roku.

A poté, milý Publie Rutilie, udeřil ten blesk. Jak se zdá, Aulus Albinus se dal zlákat pověstmi o obrovském pokladu ukrytém v numidském městě Suthulu. Takže vyčkal tak dlouho, aby měl jistotu, že jeho bratr konsul je už neodvratně na cestě do Říma k volbám, a pak vtrhl do Nuřnidie! V čele tří různorodých a nezkušených legií, prosím! Suthul oblehl samozřejmě bez úspěchu – lidé ve městě prostě zavřeli brány a ještě se mu s hradeb vysmívali. Jenže namísto aby si připustil, že není schopný zvládnout ani malý obléhací manévr, neřknu-li celé tažení, copak provedl Aulus Albinus? Jako bych tě slyšel, jak se ptáš, jestli se vrátil do římské provincie, protože si zachoval zdravý rozum. Nu, to bys byl asi udělal ty, kdybys byl na Albinově místě, jenže to se Aulovi Albinovi nezamlouvalo. Obléhání prostě zabalil a dal se na pochod do západní Numidie! V čele těch tří nezkušených legií. Jugurtha na něho udeřil uprostřed noci někde u města Calamy a porazil Aula Albina tak krutě, že se bratříček našeho konsula bezpodmínečně vzdal. A Jugurtha přinutil každého Římana a všechny z pomocných sborů, počínaje Aulem Albinem, projít pod něho. Načež z Aula Albina ještě také vypáčil podpis pod smlouvu, jíž se mu dostalo všeho, co nebyl schopen získat od senátu!

Zprávu o tom jsme neobdrželi od Aula Albina, nýbrž od Jugurthy, který senátu poslal kopii oné smlouvy, spolu s doprovodným dopisem, ostře protestujícím proti věrolomné římské akci, při níž římská armáda vtrhla do mírumilovné země, která proti Římu nepozvedla ani prst. Když říkám, že Jugurtha psal senátu, chci tím říct, že měl dokonce tu drzost, že dopis adresoval rovnou svému nejstaršímu a nejvěrnějšímu nepříteli, Marku Aemiliovi Scaurovi, který v současné době je *princeps senatus.* Vědomě a záměrně urazil senát, tím že se s takovouhle věcí obrátil přímo na jeho předsedu. A Scaurus? O, ten se zlobil! Svolal okamžitě schůzi senátu a přiměl Spuria Albina, aby přiznal ještě mnoho dalšího, co až dosud skrýval, mimo jiné i skutečnost, že nebyl tak zcela neinformován o záměrech svého bratříčka, jak prapůvodně tvrdil. Sněmovna z toho nejdřív byla dočista bez sebe. Pak se teprve probrala a začala dělat potíže, Albinovská frakce otočila a Spurius musel doznat, že i tyto zprávy dostal už před několika dny v dopise

od Aula. Od Spuria jsme se také dozvěděli, že Jugurtha nařídil Aulovi, aby se stáhl zpět do naší provincie Africa, a zapověděl mu šlápnout přes numidskou hranici třeba jen palcem u nohy. A tak tam teď ten mladý chamtivec Aulus Albinus sedí a škemrá na bratrovi rady, co má dělat dál.

M a r i u s si povzdychl, protáhl si prsty; co bylo pro Rutilia Rufa radostí, měl on za dosti obtížnou práci, psát dopisy nebylo nic pro něj. „Tak do toho, Gaie Marie," napomenul se. A psal dál.

Co pochopitelně všechny ranilo nejvíc, bylo to, že Jugurtha přiměl římskou armádu projít pod jhem. Nestává se to často, ale pokaždé to spolehlivě pobouří celé město, od nejvyšších až po ty poslední – pro mne to byla první zkušenost toho druhu a přiznávám se, že i já jsem se cítil stejně zraněn, pokořen a rozzuřen jako ti nejřímštější z Římanů. Troufám si odhadnout, že by to bylo stejně trpké i pro tebe, takže jsem skoro rád, žes tu nebyl a nebyl jsi svědkem těch scén, kdy si plačící lidé, celí v černém, rvali vlasy, řada jezdců chodila bez proužku na tunice, senátoři nosili jen úzký proužek namísto širokého a celé *nepřátelské území* za Belloniným chrámem bylo vysoko zasypáno písemnými žádostmi, aby Jugurtha dostal za vyučenou. Fortuna zkrátka nechala Hovniválusovi spadnout pro příští rok krásnou vojenskou výpravu rovnou do klína, a my si spolu toho tažení taky užijeme – pokud se nám ovšem podaří nějak vyjít s naším Scarabeem jakožto s vrchním velitelem!

Nový tribun lidu Gaius Mamilius pořád jen volá po krvi Postumia Albina – požaduje, aby byl Aulus popraven pro zradu a aby byl rovněž jeho bratr Spurius Albinus postaven pro zradu před soud, už proto, že byl tak nejapný a ustanovil Aula správcem po dobu své nepřítomnosti. Mamilius dokonce žádá, aby byl ustaven zvláštní soud, a chce, aby před něj byl postaven každý Říman, který kdy měl nějaká pochybná jednání s Jugurthou, a to prosím až po časy Lucia Opimia. A nálada mezi senátory je taková, že se mu patrně tyto návrhy podaří prosadit.

Jde hlavně o ten pochod pod jhem. Všichni jsou zajedno v tom, že armáda a její velitel měli raději padnout v boji, než aby vystavili svou zemi tak hroznému pokoření. V tomto bodě s nimi nesouhlasím a myslím, že stejného názoru bys byl i ty. Armáda je jen tak dobrá, jak dobrý je její velitel, bez ohledu na její celkovou sílu.

Senát nakoncipoval a odeslal Jugurthovi strohý dopis, v němž ho informuje, že Řím nemůže a nehodlá uznat smlouvu vynucenou od muže, jenž nebyl vybaven potřebným *imperiem*, a proto ani neměl zplnomocnění senátu a lidu římského k tomu, aby velel armádě, řídil provincii anebo uzavíral nějaké dohody.

Konečně, což ovšem zdaleka není nejméně důležité, Publie Rutilie, dostal Gaius Mamilius i mandát od plebejského shromáždění, aby zřídil zvláštní soud, před nějž budou postaveni všichni, kdo měli – anebo jsou v podezření, že měli – jakékoli kontakty s Jugurthou, a to pro velezradu. Tohle už připisuji posledního dne starého roku. Senát jednoznačně plebejský návrh zákona schválil a Scaurus už pilně dává dohromady seznam mužů, kteří půjdou před tento tribunál. S ochotnou pomocí Gaia Memmia, jenž byl konečně ospravedlněn. A co víc – před tímto zvláštním Mamiliovým tribunálem existuje mnohem větší pravděpodobnost odsouzení za velezradu než před normálním soudem, při procesu spadajícím pod centurijní shromáždění. V úvahu zatím

připadají tato jména: Lucius Opimius, Lucius Calpurnius Bestia, Gaius Porcius Cato, Gaius Sulpicius Galba, Spurius Postumius Albinus a jeho bratr Aulus. Ovšem krev se nezapře. Spurius Albinus už dal dohromady celou armádu advokátů, kteří mají v senátu dokázat, že za cokoli, co jeho bratříček Aulus provedl nebo neprovedl, nenese vlastně zákonnou odpovědnost, neboť z právního hlediska neměl nikdy potřebné *imperium*. Z toho vidíš, že Spurius Albinus chce Aulův podíl viny vzít na sebe a bude bezpochyby odsouzen. Připadá mi divné, že pokud se věci vyvinou, tak já se osobně domnívám, pak hlavní viník, Aulus Albinus, vyvázne z toho svého pochodu pod jhem vlastně s nepošramocenou politickou dráhou!

A ještě něco: Scaurus se má stát jedním ze tří předsedů Mamiliovy komise, jak se tomu novému tribunálu začalo říkat. Přijal předsednictví s náramným spěchem.

A to je, pokud jde o uplynulý rok, snad všechno, milý Publie Rutilie. Mně přinesl to, že jsem se v jeho průběhu dostal – poté, co už jsem se vzdal vší naděje – díky svému sňatku s Julií opět hlavou nad hladinu politických vod Říma. Metellus Scarabeus Hovniválus si mě teď předchází a různí lidé, kteří si mě dřív ani nevšimli, se mnou nyní hovoří jako rovní s rovným. Dej na sebe cestou domů pozor a vydej se na ni už brzy.

ROK DRUHÝ

(109. PŘ. N. L.)
KDY ÚŘAD KONSULŮ ZASTÁVALI

QUINTUS CAECILIUS METTELUS
A
MARCUS JUNIUS SILANUS

LUCIUS CORNELIUS SULLA

Nanaitios zemřel v polovině února, takže Publiovi Rutiliovi Rufovi nezbývalo mnoho času, aby se vrátil domů ještě před začátkem vojenského tažení; původně měl v úmyslu vykonat převážnou část cesty po souši, ale spěch ho nakonec přinutil riskovat plavbu po moři.

„A měl jsem náramné štěstí," vyprávěl Gaiovi Mariovi den poté, co dorazil zpátky do Říma, těsně před březnovými idami. „Jednou jedenkrát foukal vítr správným směrem, tím, co jsem potřeboval."

Marius se ušklíbl. „Vždyť jsem ti to říkal, Publie Rutilie, ani Otec Neptun nebude mít odvahu zkřížit plány našemu Hovniválíčkovi. Měl jsi vlastně štěstí i jinak – kdybys býval přítomen v Římě, byl by tě čekal nezáviděníhodný úkol jít přemlouvat italské spojence, aby nám poskytli jednotky."

„Což asi postihlo tebe, jak tuším."

„Dělám to už od začátku ledna, kdy byl Metellus losem povolán do čela afrického tažení proti Jugurthovi. Ne, verbování nebylo nijak těžké, když celá Itálie prahne touhou po pomstě za tu pohanu, za pochod pod jhem. Ale mužů správného zrna je potenku," řekl Marius.

„Pak bychom měli doufat, že budoucnost neskrývá pro Řím nějaké další vojenské pohromy," řekl Rutilius Rufus.

„To bychom skutečně měli."

„A jak se k tobě chová Hovniválus?"

„Velice zdvořile, když se to vezme kolem a kolem," řekl Marius. „Přišel mne navštívit hned prvý den po inauguraci, a byl natolik slušný, že mi alespoň otevřeně pověděl o svých motivech. Zeptal jsem se ho, proč si vybral zrovna mne – a také tebe – když jsme ho přece tenkrát v Numantii tak znectili. A on řekl, že mu na nějaké Numantii houby záleží. Jde mu o jediné, vyhrát tuto válku v Africe, a nevidí prý lepší cestu, jak toho dosáhnout, než získat si pomoc dvou lidí, kteří jsou na celém světě nejspíše schopni pochopit Jugurthovu strategii."

„To je mazané," řekl Rutilius Rufus. „Jako velitel sklidí všechnu slávu. Co na tom, kdo mu tu válku vyhraje, když to bude on, kdo se poveze v triumfálním voze a kdo získá všechny pocty pro sebe? Ani tobě ani mně senát nenabídne nové jméno Numidicus; to navrhnou jemu."

„Nu, on to také potřebuje víc než my. Metellus Hovniválissimus je přece Caecilius, Publie Rutilie! Což znamená, že hlava velí srdci, zejména tam, kde jde o kůži."

„Krásně vyjádřeno!" ocenil tuto formulaci Rutilius Rufus.

„Začal už pracovat i na tom, aby senát prodloužil jeho velení v Africe i do příštího roku," řekl Marius.

„To jen ukazuje, že za ta léta nezapomněl, zač je toho v konfliktu Jugurthou loket, a že se nedomnívá, že podrobit si Numidii bude lehká záležitost. Kolik legií bere s sebou?"

„Čtyři. Dvě římské, dvě italské."

„Plus jednotky, které už jsou v Africe – dejme tomu další dvě legie. Ano, to bychom měli dokázat, Gaie Marie."

„Ano, souhlasím."

Marius vstal od stolu a šel nalít víno.

„Co jsem to slyšel o Gnaeu Corneliovi Scipionovi?" zeptal se Rutilius Rufus a vzal si právě včas pohár, který mu Gaius Marius podával, neboť jeho hostitel se po té otázce tak rozřehtal, až své vlastní víno vylil.

„No, to bylo nádherné, Publie Rutilie! Já se fakt nepřestanu nikdy divit kouskům, jaké dokáže stará římská šlechta. Takže tedy Scipio, jenž byl zvolen prétorem, dostal losem přidělenu správu Zadní Hispánie. A co udělal? Povstal v senátu a té pocty – funkce

hispánského správce – se slavnostně zřekl! ‚A proč?' zeptal se udiveně Scaurus, který na losování dohlížel. ‚Protože,' řekl Scipio s poctivostí, za kterou ho miluju, ‚protože bych to tam zkurvil.' Se sněmovnou to úplně praštilo – řvali, řičeli smíchy, dupali, tleskali. A když konečně ten randál utichl, Scaurus jen povídal: ‚Souhlasím s tebou, Gnaee Cornelie, ty bys to tam určitě zkurvil.' A tak tam teď posílají Quinta Servilia Caepiona, aby dělal v Zadní Hispánii správce namísto Scipiona."

„Jenže ten to tam taky zkurví zrovna tak," smál se se Rutilius Rufus.

„To se ví! Kdekdo to ví včetně Scaura. Jenomže Caepio má tolik slušnosti, že alespoň předstírá, že to tak nedopadne, takže pokud jde o Hispánii, může Řím klidně přimhouřit oči a život může jít dál," řekl Marius, opět už u stolu. „Já tohle město miluju, Publie Rutilie, fakticky ho miluju."

„Jsem rád, že Silanus zůstane doma."

„Nu, naštěstí se musí někdo starat také o Řím! To je přece krásné východisko! V senátě se tvrdě utkali, když se jednalo o prodloužení správcovství Minucia Rufa v Makedonu o další rok, to si asi umíš představit. A když byl tenhle důlek obsazen, nezbývalo už na Silana nic než Řím, kde jdou věci víceméně samy. Protože Silanus v čele armády – to je pomyšlení, při kterém by asi zbledl sám Mars."

„To určitě!" rozhorlil se Rutilius Rufus.

„Ale jinak je to dost dobrý rok," řekl Marius. „Nejenže byla Hispánie uchráněna před požehnáním Scipionovy vlády a Makedonie před tím dovedou Silanem, ale i Řím si trochu ulehčil od pár darebáků, jestli takhle smím hovořit o konsulských kruzích."

„Máš asi na mysli Mamiliovu komisi, ne?"

„Přesně tak. Bestia, Galba, Opimius, Gaius Cato a Spurius Albinus byli všichni shledání vinnými, a budou ještě i další procesy, třebaže překvapení se nechystají už asi žádná. Gaius Memmius byl ten nejhorlivější Mamiliův pomocník při shledávání důkazů o tajných dohodách s Jugurthou, a Scaurus předsedá tribunálu s naprostou tvrdostí. Třebaže řekl něco na Bestiovu obranu, nakonec obrátil a hlasoval pro jeho odsouzení."

Rutilius Rufus se usmál. „Člověk musí umět být pružný," řekl. „Scaurus se potřeboval vypořádat se závazkem ztratit nějaké to slovo za svého kolegu konsula, ovšem nedá se přitom odvrátit od svých soudcovských povinností. Kdepak Scaurus."

„Ne, Scaurus ne."

„A kam se odsouzení uchýlili?" zeptal se Rutilius Rufus.

„Většinou, jak se zdá, chtějí přesídlit do Massilie, ale Lucius Opimius už odešel do západní Makedonie."

„Ovšem Aulus Albinus to všechno přečkal ve zdraví."

„Ano. Spurius Albinus vzal všechno na sebe a senát s tím hlasováním vyslovil souhlas," řekl Marius a povzdychl si. „Krásná právnická klička."

P o r o d n í b o l e s t i se u Julie dostavily o březnových idách, a když porodní báby Mariovi sdělily, že porod nebude snadný, povolal okamžitě Juliiny rodiče.

„Naše krev je příliš stará a příliš řídká," řekl Caesar Mariovi rozčileně, když usedli v Mariově pracovně, oba dva, manžel i otec, poutáni společnou láskou i strachem.

„Má krev ne," řekl Marius.

„Jenomže to jí není nic platné! To by mohlo jednou pomoci její dceři, bude-li to dcerka, a za to budeme muset být vděčni. Doufal jsem, že sňatkem s Marcií získá mé potomstvo něco plebejské síly – jenže, jak se zdá, na to je i Marcia až příliš urozená. Její matka byla patricijka, z rodu Sulpiciů. Vím, že jsou názory, že by se krev měla uchovat čistá, ale já jsem už mnohokrát postřehl, že právě dívky ze starobylých rodů mají sklon při porodu vykrvácet. Jak jinak by také bylo možné, že úmrtnost děvčat z těchto rodin je o tolik větší než u ostatních?" Caesar si prohrábl svou postříbřenou hřívu.

Marius nedokázal sedět na místě; vstal a začal přecházet sem a tam. „Nu, má zatím tu nejlepší péči, jakou bylo možno získat," řekl a kývl směrem k pokoji rodičky, odkud se zatím neozval žádný znepokojivý zvuk.

„Clitumnina synovce loni na podzim také zachránit nedokázali," řekl Caesar, poddávaje se chmurám.

„Čího synovce? Té tvé podivné sousedky?"

„Ano, právě téhle Clitumny to byl synovec. Umřel po delší nemoci loni v září. Mladý člověk to byl, a zdál se být docela zdravý. Lékaři dělali všechno možné, nač jen připadli, a on přece umřel. Nejde mi to od té doby z mysli"

Marius se na tchána nechápavě zahleděl. „Proč, pro všechno na světě, by tě to mělo nějak tížit?" zeptal se. „Jaká je tu spojitost?"

Caesar si hryzl ret „Tohle je přece vždycky do třetice," řekl zasmušile. „Smrt Clitumnina synovce byla smrt v mé a naší těsné blízkosti. Teď musí přijít dvě další."

„I kdyby, pak nastanou v tamté rodině."

„Nemusí to tak být. Vždycky to musí být trojí smrt, nějak navzájem spojená. Ale dokud nenastane ta druhá, nechci od žádného věštce slyšet předpověď, čím že budou spojeny."

Napůl ztrápeně, napůl bezradně pozdvihl Marius obě ruče. „Gaie Julie, Gaie Julie! Snaž se přece být trochu optimistou, moc tě o to prosím! Nikdo přece zatím neřekl ani slova o tom, že by Julia byla v nebezpečí smrti, oznámili mi jen, že porod nebude snadný. Proto jsem pro tebe poslal, abys mi pomohl nějak překonat to hrozné čekání, ne abys mě deptal ještě víc!"

Caesar se zahanbeně pokusil převést řeč jinam. „Jsem vlastně rád, že Julii už nadešel čas," řekl rázněji. „Nechtěl jsem ji v poslední době ničím znepokojovat, ale jakmile bude mít porod za sebou, doufám, že si najde čas promluvit si s Julillou."

V nitru si Marius říkal, že Julilla by spíš potřebovala pořádně na zadeček nešetřící rodičovskou rukou, ale zachoval výraz zdvořilého zájmu; sám neměl koneckonců zatím žádné rodičovské zkušenosti, a teď, kdy ho čekaly (pokud vše dobře dopadne), si musel připustit, že se z něho stane asi právě takový shovívavý *tata*, jakým byl Gaius Julius Caesar.

„Copak je s Julillou?" otázal se.

Caesar si povzdychl. „Přestala nám jíst. Už nějaký čas byla potíž přimět ji k pár soustům, ale za poslední čtyři měsíce se to ještě zhoršilo. Hubne libru za librou! A teď navíc začala omdlévat, z čista jasna padne jako kámen. A lékaři na ní nic neshledávají."

Bohové, budu opravdu také takový, ptal se Marius sám sebe? Té rozmazlené slečince přece nic není, a nic by jí tak nepomohlo, jako kdyby se jí přestali všímat! Jak ale usoudil, bude třeba o ní prohodit pár slov, a tak se pokusil na toto téma promluvit. „Ty bys asi chtěl od Julie, aby se tomu pokusila přijít na kloub, ne?"

„To se rozumí, že bych chtěl!"

„Asi se zamilovala do někoho, kdo pro ni nepřipadá v úvahu," odhadl Marius, zcela nezasvěceně, avšak kupodivu správně. „Nesmysl!" odsekl Caesar. „Jak víš, že je to nesmysl?"

„Protože tohle napadlo i lékaře a já jsem si to ověřoval," bránil se Caesar.

„Ověřoval? U koho? Jí ses ptal?"

„Přirozeně!"

„Účelnější by asi bývalo vyptat se její služky."

„To snad opravdu ne, Gaie Marie!"

„Podívej se, otče, nemá smysl, aby ses na mě v těchto chvílích začal dívat jako na obtížný hmyz," řekl Marius bez obalu. „Já jsem člen rodiny, nikoli cizí člověk. Jestliže mne, s mou naprosto minimální zkušeností s city šestnáctiletých dívek, tahle možnost přesto napadla, měl bys ji vzít v úvahu i ty, a měl bys ji důkladně prozkoumat. Zavolej si její služku k sobě do pracovny a tluč ji tak dlouho, až z ní dostaneš pravdu – ručím za to, že se jí Julilla svěřuje, a ručím ti za to, že ti to vyklopí, když ji budeš vyslýchat dostatečně důkladně – až po mučení a hrozbu smrtí."

„Gaie Marie, to bych přece nemohl udělat!" řekl Caesar, vyděšen samotnou představou tak drakonických metod.

„Na ni bude úplně stačit rákoska," vysvětloval Marius trpělivě. „Jak jí rozsekáš zadek a jak se jen zmíníš o mučení, poví ti všechno, co ví."

„To bych nedokázal udělat," opakoval Caesar.

Marius si povzdychl. „Dělej, jak myslíš. Ale nedomnívej se, že znáš pravdu, když ses otázal Julilly."

„My jsme si v rodině vždycky říkali jen pravdu," řekl Caesar.

Marius neodpověděl, zachoval si však skeptický výraz.

Kdosi zaklepal na dveře pracovny.

„Vstupte!" zavolal Marius, vděčen za to vyrušení.

Byl to drobný řecký lékař ze Sicílie, Athenodorus. „*Domine,* tvá paní by si tě přála vidět," řekl Mariovi, „a já myslím, že by bylo dobře, kdyby ses na ni přišel podívat."

„Hrozí jí – hrozí jí snad –?" Caesar nedokázal dokončit větu.

„Ne, ne! Buďte klidní, *domini,* pokračuje to u ní dobře," prohlásil Řek chlácholivě.

Gaius Marius ještě nikdy nebyl přítomen u porodu a byl teď vyděšen. Nebylo těžké hledět na zabité a zmrzačené v bitvě; to byli prostě druzi ve zbrani, ať patřili k té nebo oné straně, a člověk si byl vždy vědom, že je toliko na Fortuně, neocitne-li se také mezi nimi. Jenomže v Juliině případě šlo o milovanou bytost, kterou měl potřebu zaštítit a ochraňovat, ušetřit ji vší bolesti. A přece nebyla Julia teď o nic méně jeho obětí než jeho nepřátelé, ležela v bolestech na lůžku jen kvůli němu. Pro Gaia Maria to byly znepokojivé úvahy.

Nicméně když vkročil do komory rodičky, vše se zdálo být naprosto normální. Julia byla uložena na lůžku. Porodní křeslo – speciální židle, do níž bude usazena v konečné fázi porodu – stálo zatím decentně přikryté v rohu místnosti, takže si ho ani nepovšiml. K jeho obrovské úlevě nevypadala ani vyčerpaná, ani těžce chorá a v okamžiku, kdy ho spatřila, zazářila úsměvem a napřáhla k němu obě ruce.

Vzal je do dlaní a políbil je. „Jsi v pořádku?" zeptal se trochu hloupě.

„To víš, že jsem! Jenom to bude trvat dost dlouho, jak mi říkají, a krvácím. Ale to v tuto chvíli není nic znepokojivého." Tváří jí přeletěla křeč bolesti; sevřela mu ruce silou, jakou u ní do této chvíle vůbec netušil, a asi minutu tak setrvala, než se opět počala trochu uvolňovat. „Jen jsem tě chtěla vidět," řekla, jako kdyby bylo vůbec nedošlo k nějakému přeryvu. „Můžu tě čas od času na chvilku spatřit, anebo by tě to příliš zneklidňovalo?"

„Spíš budu chtít vidět já tebe, má milá," řekl, sklonil se k ní a políbil ji na čelo, tam, kde se jí dralo z účesu pár jemných, jakoby nadýchnutých kudrlinek. Byly zvlhlé, jak cítil na rtech, i pokožku měla zpocenou. Chudáček malá!

„Bude to v pořádku, Gaie Marie," řekla a pustila se jeho rukou. „Nesmíš se trápit. Já to *vím,* že všechno bude dobré. Je tu s tebou ještě *tata?*"

„Ano, je tu."

Obrátil se k odchodu a vtom se střetl s nevraživým pohledem Marcie, která až dosud stála stranou, ve společnosti tří starých porodních bab. Ó, bohové! Ta mu tak hned nezapomene, co provedl její dceři!

„Gaie Marie!" zavolala Julia, když už byl u dveří.

Ohlédl se.

„Je tu už astrolog?" otázala se.

„Ještě ne, ale už jsme pro něho poslali."

Bylo vidět, že se jí ulevilo. „To je výborné!"

M a r i ů v s y n přišel na svět o čtyřiadvacet hodin později, v záplavě krve. Svou matku stál téměř život, ale měla nesmírně silnou vůli přežít, a když ji lékaři pevně zatamponovali a podložili ji v kříži, krvácení se postupně mírnilo, až posléze nadobro ustalo.

„Bude to jednou slavný muž, *domine,* a jeho život bude bohatý na velké události a velká dobrodružství," řekl astrolog a jako znalec mlčky přesel ony nezáživné aspekty věštby, které rodiče novorozených synů nikdy nechtěli vůbec poslouchat

„Takže bude tedy žít?“ zeptal se ostře Caesar.

„Bude nepochybně žít, *domine.*“ Dlouhý a trochu ušmudlaný prst spočinul na Velké opozici a dočasně ji skryl jejich pohledům. „A bude v zemi zastávat ten nejvyšší úřad – jak celému světu ukazuje tato mapa.“ Další dlouhý špinavý prst se dotkl Trigonu.

„Můj syn bude konsulem,“ pronesl s nesmírným uspokojením Marius.

„Zajisté,“ pravil astrolog a pak dodal, „avšak nebude tak slavným mužem jako jeho otec, to napovídá Quincunx.“

Což Maria potěšilo ještě víc.

Caesar nalil dva poháry nejlepšího falernského vína, neředěného, a jeden podal zeťovi, jenž zářil pýchou.

„Na zdraví tvého syna a mého vnuka, Gaie Marie,“ řekl. „Oběma vám blahopřeji.“

A t a k , když koncem března konsul Quintus Caecilius Metellus společně s Gaiem Mariem, Publiem Rutiliem Rufem, Sextem Juliem Caesarem, Gaiem Juliem Caesarem juniorem a čtyřmi dobře vycvičenými legiemi vyplul do provincie Africa, plavil se Gaius Marius již ve šťastném vědomí, že jeho choť je mimo všechna nebezpečí a jeho synek že se má k světu. Ba i jeho tchyni se opět uráčilo s ním pohovořit!

„Promluv si s Julillou,“ řekl Julii ještě předtím, než se rozloučil. „Otec má o ni velkou starost.“

Julie sílila a překypovala radostí nad tím, že její chlapeček tak báječně roste v plném zdraví, jen jednoho želela: že se ještě nezotavila natolik, aby mohla Maria doprovodit alespoň do Kampánie, aby si ho užila ještě o pár dní déle, než opustí Itálii.

„Ty máš asi na mysli to její směšné hladovění,“ řekla Julia a stulila se ještě více do Mariova objetí.

„Nu, nevím nic víc, než co mi o tom řekl tvůj otec, ale bude to asi ono,“ řekl Marius. „Nesmíš se hněvat, já se o mladá děvčata tak moc nezajímám.“

Jeho tak mladá žena se v skrytu pousmála; věděla, že na ni samu nepohlíží jako na děvče, ale spíše jako na člověka své generace, stejně zralého a inteligentního.

„Já si s ní promluvím,“ řekla Julia a pozvedla tvář k polibku. „Oh Gaie Marie, mně je tak líto, že ještě nejsem natolik v pořádku, abych se mohla pokusit přivolat malému Mariovi nějakého bratříčka nebo sestřičku!“

A v š a k dřív než se Julia odhodlala promluvit se svou zbědovanou sestrou, dosáhla Řím zvěst o Germánech a celé město propadlo panice. Již od časů, kdy před třemi sty lety do Itálie vtrhli Galové a téměř rozdrtili sotva zrozený římský stát, žila Itálie ve strachu před vpády barbarů; právě k obraně před nimi se rozhodli italští spojenci svázat své osudy spojenectvím s Římem, a také trvalé hraniční války na tísícimilové makedonské frontě mezi Jaderským mořem a thráckým Hellespontem měly předem čelit těmto útokům. Na ostrahu proti nim dosáhl před deseti lety Gnaeus Domitius Ahenobarbus výstavby řádného pozemského spojení mezi Italskou Galií a španělskými Pyrenejemi a podrobil si tak kmeny žijící na řece Rhodanu, které se cítily ohroženy a oslabeny již samou blízkostí římských silnic a přijaly tedy římskou vojenskou ochranu.

Ještě před pěti lety v Římanech budili největší obavy barbarští Galové a Keltové; pak se však na scéně z čista jasna ukázali Germáni, a ve srovnání s nimi se náhle všichni Galové jevili jako zcela civilizované, mírumilovné a rozumné kmeny. Jako každý děs se ani strach z Germánů nezrodil z toho, co o nich bylo známo, nýbrž z jejich přízračnosti, z onoho nepoznatelna, jež je provázelo. Germáni se vynořili zdánlivě odnikud (bylo to v době konsulátu Marka Aemilia Scaura), a poté, co ohromujícím způsobem rozdrtili velkou a dobře vycvičenou římskou armádu (což se stalo za konsulátu Gnaea Papina Carbona), opět zmizeli,

jako by byli nikdy ani neexistovali. Záhadní. Nevypočitatelní. Nedbali běžných zvyklostí, tak jak je vyznávaly veškeré národy žijící na březích Středozemního moře. Proč jen Germáni, poté co se celá Itálie po oné strašlivé porážce před nimi ocitla bezbranná jako žena v pleněném městě, udělali čelem vzad a ztratili se bůhvíkam? Nedávalo to naprosto žádný smysl! Ale bylo tomu opravdu tak, oni *se vskutku* otočili a *vskutku* zmizeli; jak se pak vršila léta po Carbonově hrozné prohře, stávali se Germáni pozvolna už jen noční můrou, pouhými strašidly, jako byly Lamia nebo Mormolyce, jimiž se hrozívalo dětem. Ona stará, prastará úzkost z invaze barbarů dospívala ke své dolní hranici, k pocitu někde na půl cestě mezi znepokojivým mrazením a nevěřícím úsměvem.

A teď, zdánlivě opět odnikud, jakoby znovu vyvstali ze země! Statisíce jich vtrhly do Zaalpské Galie, valily se místy, kde řeka Rhodanus vyvěrá z Lemanského jezera; rozsáhlá galská území kmenů, které už dlouhou dobu byly podrobeny Římu – země Aeduů a Ambarrů – teď zaplavili Germáni – bledí jako sama smrt, údajně deset stop vysocí jako obři z bájí, jako přízraky vyvolané odkudsi z dalekého severského barbarského podsvětí. Řinuli se dolů vlahým údolím Rhodanu jako pustošivý příval, neživili nikoho a nic, člověka ani stáda, ničili pole, ničili sady, sežehli vsi i lesy.

Zpráva o tom dorazila do Říma příliš pozdě – byť jen o pár dnů – než aby bylo možno ještě povolat zpět konsula Quinta Caecilia Metella a jeho armádu, kteří mezitím už přistáli v provincii Africa. A tak se konsul Marcus Junius Silanus, pro své nevalné schopnosti ponechaný v Římě, kde nemohl svou činností napáchat příliš mnoho škod, naráz stal tím nejlepším, koho byl senát s to postavit do čela obrany podle zvyklostí a práva. Neboť nebylo možno pověřit jejím řízením jiného velitele, pokud konsul vyjádřil ochotu vést válku osobně sám. A Silanus dal najevo přímo potěšení z možnosti vytáhnout do boje proti Germánům. Podobně jako Gnaeus Papirius Carbo pět let před ním i Silanus už před sebou viděl vozy Germánů plně naložené zlatem a zachtělo se mu ho.

Když tehdy Carbo vyprovokoval útok Germánů a ve zničující porážce mu podlehl, opomněli Germáni posbírat výzbroj a brnění ponechané na místě srážky Římany, ať již při padlých vojácích, anebo odhozenou přeživšími, aby je nezdržovaly v kvapném úprku. A tak to nakonec byli spíše obezřetní Římané než neprozíraví Germáni, kdo vyslal na bojiště oddíly posbírat veškeré zbraně a každou částečku výstroje a přivézt ji zpět do Říma, kde pak byly uskladněny. Dosud ležela tato zbroj uložena v nejrůznějších skladištích rozmístěných po celém Římě a čekala na své využití. Omezené kapacity výrobců nových zbraní a výstroje byly již vyčerpány začátkem tohoročního tažení Metellem a jeho africkou expediční armádou. Silanus měl víc než štěstí, že jeho narychlo zorganizované jednotky mohly být vyzbrojeny a vystrojeny právě z oněch starých zásob; a jelikož ti z naverbovaných vojáků, jimž zbraň a brnění chyběly, si je museli zakoupit, stát na Silanových nových legiích dokonce ještě něco málo vydělal.

Obtížnější bylo toto vojsko pro Silana vůbec získat. Verbíři se pod tíživým tlakem nutnosti činili, seč mohli. Často museli přimhouřit oko nad nesplněným požadavkem majetkového limitu rekruta; spěšně přijímali i muže dychtící vstoupit do armády, třebaže nevlastnili předepsané jmění; to, že tito lidé nebyli schopni sami si zakoupit zbraň a brnění, se řešilo využitím Carbonových zásob, s tím, že jejich cena jim bude stržena z žoldu za službu mimo vlast I dávno penzionovaní veteráni se dali zlákat, aby se vzdali venkovského lenošení a vrátili se do armády – zpravidla bez velkých nesnází, neboť bukolické časy někde na vsi přečasto nelahodily mužům, kteří si odsloužili pod korouhví celých deset let a normálně už pak nebývali do vojska povoláváni.

Konečně tedy bylo vše pohromadě. Marcus Junius Silanus se vydal do Zaalpské Galie v čele nádherné armády o sedmi legiích, doprovázené silnou jednotkou jízdy složené z bojovníků z Thrákie a z pacifikovaných částí římské Galie. Byl konec května, pouhých osm týdnů uplynulo od chvíle, kdy zvěsti o germánském vpádu dolehly do Říma; za tu dobu Římané stačili naverbovat, vyzbrojit a zčásti i vycvičit padesátitisícovou armádu, počítá-li se i

jezdectvo a nebojové složky. Toliko postrach, jakým byli pro Řím Germáni, dokázal vyprovokovat tak heroické vypětí.

„Tak či onak, je to živoucí důkaz, že my Římané dokážeme cokoli, pokud to opravdu dokázat chceme," řekl Gaius Julius Caesar své manželce Marcii po návratu domů; vydali se shlédnout legie dávající se na pochod po Via Flaminia, do Italské Galie, a byl to impozantní pohled, oslnivý a povzbudivý.

„Ano, pokud ovšem ten úkol zvládne Silanus," pravila Marcia, pravá manželka senátora, s aktivním zájmem o politické dění.

„A ty zřejmě nevěříš, že to dokáže," řekl Caesar.

„A ty, kdybys měl být upřímný, taky ne. Ale přesto, když jsem viděla tolik mužů pochodovat po Mulvijském mostě, byla jsem ráda, že v úřadě censorů jsou Marcus Aemilius Scaurus a Marcus Livius Drusus," řekla s povzdechem uspokojení Marcia. „Marcus Scaurus má pravdu – Mulvijský most je na rozsypání a nepřečká nejbližší povodeň. A co bychom dělali, kdyby všechna naše vojska byla jižně od Tiberu a měla se dát rychle na pochod na sever? Takže mám radost, že byl zvolen on, protože on slíbil, že dá Mulvijský most přestavět. Úžasný člověk je to."

Caesar se trochu kysele usmál, ale ve snaze zůstat objektivní řekl: „Z toho Scaura nám ale najednou vyrostla osobnost, k šípku! Vždy je to přece obyčejný komediant, eskamotér – a ze tří čtvrtin podvodník. Faktem ovšem zůstává, že zbývající čtvrtina v něm vyváží všechny ty jeho horší vlastnosti – kvůli ní mu je člověk musí odpustit. Má v tomhle ostatně plnou pravdu – my doopravdy potřebujeme zcela nový plán veřejných prací, a nejen proto, aby se udržela zaměstnanost Všichni ti revizoři senátních dokladů, všichni hnidopiši, které jsme museli za poslední léta strpět ve funkci censorů, stojí sotva za papír, co počmárali sepisováním censu! Scaurovi je třeba přiznat, co je jeho zásluha: má v úmyslu postarat se o pár věcí, které – to já vím nejlíp – měly být hotovy už dávno. I když to samozřejmě neznamená, že s ním souhlasím, pokud jde o vysoušení bažin u Ravenny anebo projekt kanálu a zdymadel spojujících Parmu s Mutinou."

„Ale prosím tě, Gaie Julie!" řekla trochu ostře Marcia. „Je to ohromné, že chce zkrotit Pád! Nestojíme přece o to, aby naše armády byly odříznuty od alpských průsmyků rozvodněným Pádem zrovna v době, kdy Germáni napadli Zaalpskou Galii!"

„Už jsem povídal, že je to dobrá věc," řekl Caesar, ale pak přesto tvrdošíjně dodával: „Je ovšem obdivuhodné, že se mu podařilo uhájit program veřejných prací zrovna v těch místech, kde má nejvíc klientů – a než práce skončí, bude jich tam mít šestkrát tolik! Via Aemilia vede od Ariminia na Jadranu až do Taurasie na úpatí západních Alp – tři sta mil tak hustě obsazených jeho klienty, že by se jimi dala vydláždit celá ta silnice!"

„Já mu to přeju," řekla Marcia stejně neústupně. „Ty určitě najdeš něco i na jeho vytrasování a stavbě silnice k západnímu pobřeží!"

„Zapomnělas ještě na odbočku do Dertony, která spojí silnici k západnímu pobřeží se silnicí Via Aemilia," popichoval Caesar. „A ještě k tomu to navěky spojuje se svým jménem! Via Aemilia Scauri. Pche!"

„Ty aby sis taky do všeho nezarejpal," řekla Marcia.

„Ty abys taky nevěřila všemu, co slyšíš," řekl Caesar.

„Jsou chvíle, kdy bych si moc přála, abych tě neměla tak ráda," řekla Marcia.

„Jsou okamžiky, kdy bych mohl říci takřka totéž," pravil Caesar.

A do této situace přišla ještě Julilla. Byla značně vyhublá, ne však až na kost, a tento stav trval teď už dva měsíce. Julilla totiž vystihla jistou míru, kdy sice budila soucit, ale nevystavovala se nebezpečí, že jí bude přímo hrozit smrt, když už ne z vyhladovění, pak zcela určitě nějakým vážným onemocněním. Smrt Julilla v plánu neměla, a ani její duch nebyl oslaben.

Sledovala dva cíle: jedním bylo přinutit Lucia Cornelia Sullu, aby přiznal, že ji miluje, druhým bylo vystrašit rodinu až do krajnosti, protože teprve pak, to dobře věděla, by jí svitla slabounká naděje, že by otec přece jen svolil k jejímu sňatku se Sullou. Třebaže byla tak

mladá a tolik hýčkaná, nedopustila se té chyby, aby podcenila moc, jíž byl vůči ní nadán její otec. Ač ji měl nesmírně rád, ač s ní měl bezmeznou trpělivost, jakmile nastane okamžik, kdy bude rozhodovat o tom, koho si má vzít za muže, prosadí svou vůli bez jakéhokoli zřetele k jejím přáním. Pokud by byla povolná a přijala jeho volbu – tak jako to učinila Julia – celý by se jistě rozzářil upřímnou a nefalšovanou radostí; a věděla dobře, že se pro ni pokusí najít někoho, o němž bude přesvědčen, že se o ni postará, že ji bude milovat a že s ní bude provždycky jednat laskavě a s úctou. Ale Lucius Cornelius Sulla jako její manžel? Ne! K tomu by otec nikdy nedal souhlas, a žádné důvody, jaké by mohla uvést ona – anebo Sulla – jím nepohnou, aby změnil svůj názor. Plakat by mohla, žadonit, mohla by se zapřísahat nehynoucí láskou, ale otcovo svolení by nezískala. Zejména teď ne, kdy má v bance uloženo věno ve výši nějakých čtyřiceti talentů – celý milión sesterciů – pro něž se stala přitažlivou a které zcela zbavují Sullu možnosti přesvědčit někdy v budoucnu otce, že se s ní chce oženit jen pro ni samu. Pokud by kdy totiž Sulla vůbec připustil, že o sňatek s ní stojí.

V dětství se u Julilly nikdy neprojevil sebemenší náznak takovéto houževnatosti, avšak teď, když ji měla zapotřebí, jako by ji v sobě našla. S nekonečnou trpělivostí hnízdícího ptáka, jenž zahřívá sterilní vajíčko, pokračovala Julilla v uskutečňování svého záměru, plně si vědoma, že máli dosáhnout svého – sňatku se Sullou – musí předčit vytrvalostí a neodbytností všechny kolem sebe, od Sully, svého cíle, až po Gaia Julia Caesara, svého vládce. Nepřestávala si uvědomovat ani propasti zející na její cestě ke konečnému úspěchu – Sulla se například mohl oženit s jinou, mohl odejít z Říma, mohl i onemocnět a zemřít. Ale dělala vše, co uměla, aby tato selhání vyloučila, zejména zužitkovávala své zdánlivé choroby jako zbraně namířené na srdce toho, kdo ji vlastně ani nechtěl spatřit. Jak to mohla vědět? Mnohokrát se s ním pokusila setkat za těch pár měsíců, co se vrátil do Říma, byla však znovu a znovu odmítnuta, až jí nakonec řekl – ve skrytu masivního sloupu na Portiku Margaritaria – že nedáli mu pokoj, odejde z Říma nadobro.

Její strategie se rodila zvolna, počátek měla již v jejich prvém setkání, toho, kdy se jí vysmál, kdy ji nazval baculatým kotětem a kdy ji jediným *kšááá* zahnal na útěk. Přestala tehdy mlsat sladkosti, zhubla trochu, ale nedočkala se od něho za tuto újmu žádné odměny. Když se pak vrátil do Říma a choval se k ní ještě drsněji, její odhodlání se ještě upevnilo a začala nechávat takřka všechno jídlo nedotčeno. Zprvu to bylo těžké, ale pak zjistila, že pokud vytrvá v tomto polohladovění dosti dlouho a nepodlehne ani jedenkrát nutkání najíst se dosyta, touha po jídle utichá a mizí i bolestivé pocity hladu.

A tak v době, kdy před osmi měsíci po dlouhém stonání umřel Lucius Gavius Stichus, měla už Julilla celý plán vymyšlen; řešit musela již jen drobné, byť iritující detaily, například jak přimět Sullu, aby ji vůbec bral na vědomí a aby zaujala v jeho mysli přední místo, anebo jak docílit rovnováhy mezi hladověním a přežitím.

Na Sullu zaútočila dopisy.

Miluju tě a nikdy mě neunaví opakovat ti to. A jestli jsou dopisy jedinou cestou, jak ti to mohu sdělit, budu ti tedy psát.

Dopisy. Desítky dopisů. Stovky. Tisíce, když to bude trvat celé roky. Zahrnu tě dopisy, utopím tě v dopisech, bude jich taková hora, že tě rozdrtí. Co může být římštějšího, než psát dopisy? Žijeme jimi, právě tak jako já žiju tím, že ti píšu. Čím mi může být jídlo, když ty mému srdci a mé duši upíráš tu potravu, po které nejvíc touží? Milý můj, ty můj nejkrutější, nejnemilosrdnější a nejdrsnější miláčku! Proč nejsi u mne, jak to jen dokážeš snášet? Zboř tu zeď mezi našimi domy, chci, aby ses vkradl do mého pokoje, líbej mě, líbej, líbej! Ale ty nechceš. Slyším, jak to říkáš, zatím co tu ležím příliš slabá, než abych mohla vstát z toho svého ohavného a nesnesitelného lůžka. Co jsem ti jen udělala, že mne stíháš takovým nezájmem, takovým chladem? Vždyť přece docela určitě, někde pod tou tvou bílou, bělounkou kůží se schovává celá schoulená má

dušička, všechno, co je ve mně důležité, a ta Julilla, co žije v sousedství, co teď právě leží v protivné a hnusné posteli, je jen zdání, jen její vyprahlá a vysušená slupička, která je čím dál tím tenčí a průsvitnější. Jednou se ztratí docela a všechno, co ze mne zůstane, bude ta dušička schovaná pod tvou bělostnou, hlaďounkou kůží. Přijď a přesvědč se sám, podívej se, co jsi ze mne udělal! Líbej mě a líbej, líbej. Protože já tě miluju.

O b t í ž n ě j š í už to bylo s přesným odhadem, nakolik si odpírat jídlo. Třebaže byla rozhodnuta více nehubnout, ztrácela na váze dál a dál, přes všechny pokusy setrvat na dosažené hranici. A jednoho krásného dne se pak sebrali všichni lékaři, kteří se po měsíce už scházeli v domě Gaia Julia Caesara v marné snaze vyléčit ji, společně navštívili Gaia Julia a doporučili mu živit ji třeba i násilím. Jak už to ovšem s lékaři bývá, onu špinavou část práce přenechali nešťastné rodině. A tak sebrali všichni v domě odvahu a připravili se k onomu hroznému zásahu, od nejposledněji získaného otroka až po Julilliny bratry, Gaia a Sexta, nevyjímaje ani Marcii a Caesara samotného. Byla to scéna, na kterou pak raději ani nevzpomínali – Julilla vříkala, jako by se ji nesnažili zachránit, ale zavraždit, zmítala se, zvrátila všechno, co jí vecpali do úst, plila, dusila se a dávila. Když Caesar nakonec přikázal, aby už s tou hrůzou skoncovali, sešla se rodina k poradě a shodla se v názoru, že ať se s Julillou bude dít cokoli, výkrm násilím prostě nepřipadá v úvahu.

Jenomže křik, který Julilla spustila během tohoto pokusu, pustil zajíce z pytle; celé široké okolí teď už vědělo, jaké trápení Caesara postihlo. Rodina problémy netajila z nějakého studu, ale Caesar opovrhoval vším klepařemm a celý život se snažil, aby se nestal jeho tématem.

Kdo jim však nenabídl pomoc jako jejich sousedka Clitumna! Navštívila je, aby jim doporučila pokrm, o němž tvrdila, že ho Julilla určitě zcela dobrovolně sní a že jí v žaludku také zůstane. Caesar i Marcia ji vřele přivítali a dychtivě naslouchali jejím radám.

„Sežeňte někde kravské mléko," vykládala Clitumna důležitě, vychutnávajíc ten zcela nový pocit, že je středem pozornosti samotných Caesarů. „Já vím, že to není jednoduché, ale myslím, že v údolí Camenarum žije pár sedláčků, kteří své krávy dojí. Do šálku mléka pak vmícháte jedno vejce a tři lžíce medu. Dobře to rozšleháte, až se navrchu udělá pěna, a úplně nakonec přidáte šálek silného vína. Ale až po ušlehání, jinak tu pěnu nedocílíte. A jestli náhodou máte skleněný pohár, nalijte jí to pak do něho, protože ten nápoj velice pěkně vypadá – je sytě růžový, s krásnou žlutou pěnou navrch. Pokud to v sobě udrží, zůstane naživu a udělá jí to dobře," řekla Clitumna, která ještě měla v živé paměti, jak začala kdysi hladovět její sestra, když jí nechtěli dovolit sňatek s tím nejméně vhodným nápadníkem z celé Alby Fucens – s nikým jiným než se zaklínačem hadů! „Zkusíme to," řekla Marcia, oči zalité slzami.

„Mé sestře to aspoň pomohlo," řekla Clitumna a povzdychla si. „Když ji to pustilo s tím zaklínačem, vzala si pak pozdějšího otce toho mého drahouška Sticha."

Caesar povstal. „Pošlu hned někoho do Vallis Camenarum," řekl a vytratil se. Pak strčil hlavu znovu do dveří. „A co to vejce? Má být větší, anebo stačí obyčejné?" zeptal se.

„No, my jsme do toho dávali obyčejná," řekla Clitumna rozšafně a rozložila se v křesle. „Ono by větší vejce možná pokazilo ty poměry."

„A med?" vyptával se Caesar dál. „Obyčejný latinský, anebo bychom měli zkusit sehnat hyméttský, anebo musí být bezpodmínečně nenakouřený?"

„Obyčejný latinský docela stačí," pravila Clitumna rozhodně. „Kdoví? Možná že to dělá zrovna ta vůně kouře v obyčejném medu, co pomáhá. Raději se nebudeme od toho původního předpisu moc odchylovat, Gaie Julie."

„To je pravda." Caesar opět zmizel.

„Ach, jen kdyby to snesla!" řekla Marcia třesoucím se hlasem. „My už jsme s rozumem docela v koncích, sousedko!"

„To si umím představit. Ale nesmíte si to tak brát, hlavně ne, když by vás Julilla mohla uslyšet“ radila Clitumna, která sice měla měkké srdce, dokud se věci nedotkly jeho nejvlastnějších zájmů, ale která by byla Julillu nechala s chutí umřít, kdyby měla jen stín podezření o rostoucím stohu jejích dopisů v Sullově pokoji. Zkrabatila tvář. „Nechceme přece zažít další smrt v našem sousedství,“ řekla a popotáhla.

„Ne, to nechceme!“ vzlykla Marcia. Ožil v ní společenský takt a jemně se otázala, „Už ses trochu vyrovnala se ztrátou synovce, Clitumno? Já vím, že je to asi dosti těžké.“

„Nějak to zvládám,“ řekla Clitumna, která sice truchlila pro Sticha v mnoha směrech, ale v té nejdůležitější oblasti života zakoušela citelnou úlevu, když už ji netížily věčné třenice mezi nebožtíkem Stichem a jejím předrahým Sullou. Zhluboka si povzdychla – a ani netušila, že ten povzdech zní nesmírně podobně vzdechům Julilliným.

Bylo to první takové setkání v řadě mnoha dalších, neboť poté, co nápoj skutečně pomohl, celá Caesarova domácnost se cítila té ordinérní ženě ze sousedství hluboce zavázána.

„Vděčnost,“ pravil Gaius Julius Caesar, jenž se schovával do pracovny, jak jen zaslechl z atria Clitumnin skřípavý hlas, „dokáže někdy být dosti protivné břemeno!“

„Ale nebuď takový morous, Gaie Julie!“ bránila se Marcia. „Clitumna je opravdu moc hodná a nesmíme se jí nějak dotknout – a jestli se jí budeš takhle vytrvale vyhýbat, tak k tomu nevyhnutelně dojde.“

„Já vím, že je hrozně hodná!“ vysvětlovala hlava rodiny podrážděně. „To mi na ní vadí nejvíc.“

J u l i l l i n strategický plán začínal Sullovi komplikovat život takovou měrou, že by ji to naplnilo hlubokým uspokojením, kdyby o tom věděla. Nedolehlo k ní však nic, neboť Sulla své trápení před všemi úzkostlivě skrýval a k jejím problémům se stavěl tak netečně, že tím dokonale přelstíval Clitumnu, překypující novinkami o situaci u sousedů, teď co oblékla plášť divotvorce a záchrance života.

„Byla bych ráda, kdyby ses tam taky někdy zastavil a to děvče chudáka taky pozdravil,“ řekla Clitumna rozmrzele někdy v době, kdy se Marcus Junius Silanus v čele svých impozantních sedmi legií dával na pochod po Via Flaminia na sever, do boje proti Germánům. „Často se na tebe vyptává, Lucie Cornelie.“

„Mám na práci důležitější věci než obskakovat nějakou ženskou od Caesarů,“ řekl Sulla příkře.

„Co to vykládáš, prosím tě?“ ozvala se rázně Nicopolis. „Jakou práci? Vždyť ty jsi snad ten nejzahálčivější ze všech chlapů na světě.“

„A je to snad moje chyba?“ otočil se mžikem proti své milence a obořil se na ni s takovou prudkostí, že se ulekaně stáhla. „Mohl jsem toho mít na práci věru dost! Mohl jsem touhle dobou pochodovat se Silanem proti Germánům.“

„A proč jsi tedy nešel?“ zeptala se Nicopolis. „Snížili majetkovou hranici tak drasticky, že jsem si jistá, že už jen kvůli tvému jménu by tě vzali.“

Rozevřel rty a odhalil zuby, dlouhé a špičaté, jakoby psí, což jeho úsměvu dodávalo vysloveně dravci výraz. „Já, patricij Cornelius, že bych měl pochodovat v legii jako obyčejný řadový voják?“ otázal se. „To bych se snad raději dal prodat Germány do otroctví!“

„I na to může dojít, pokud nebudou Germáni zastaveni. Ty se, Lucie Cornelie, čas od času opravdu chováš, jako bys byl sám sobě nejhorším nepřítelem! Clitumna tě prosí o tu nejpitomější maličkost pro děvčátko, které snad umírá, a ty najednou vrčíš, že nemáš čas ani zájem – už toho mám opravdu dost!“ Blýskla po něm poťouchlým pohledem. „Musíš alespoň připustit, Lucie Cornelie, že se ti tu život podstatně ulehčil od té doby, co Lucius Gavius tak náramně vhod umřel.“ A zabzučela polohlasem melodii lidového popěvku, v němž se zpěvák chvástá, že zavraždil svého soka v lásce a že se na nic nepřišlo. „Skonáááál prááávě vhóoód!“ zabroukala poslední slova písničky.

Tvář mu ztvrdla, zůstávala nezvykle bezvýrazná. „Moje milá Nicopolis, nezašla bys, prosím tě, dolů k Tiberu a neudělala bys mi tu nesmírnou laskavost, že bys do něj skočila?“

O Julille obě ženy raději přestaly mluvit. Ale bylo to téma, které jako by se neustále samo vracelo. V nitru sebou Sulla při každé zmínce o ní trhl, vědom si své snadné zranitelnosti a zbaven možnosti dát své obavy sebemíň najevo. Co chvíli mohli tu její pitomou služtičku nachytat, jak vynáší jeden z jejích bezpočetných dopisů, anebo mohli přistihnout přímo Julillu, jak je píše – a jak by pak vypadal? Kdo by mu, při jeho nechvalné pověsti, uvěřil, že je v tom nevinně, že to není výsledek nějakých jeho intrik? Mít nevalnou pověst byla jedna věc, ale stačilo by, aby ho jen jednou censoři shledali vinným, že se pokoušel kazit mravy dcerky senátora a patricije k tomu – a nikdy by už nepřišel v úvahu jeho vstup do senátu. A on byl pevně rozhodnut se do senátu dostat!

Zatoužil utéci z Říma, avšak netroufl si – co by asi to děvče mohlo provést v jeho nepřítomnosti? A navíc, třebaže sám sebe za ten pocit nenáviděl, nedokázal ji tu opustit, když je tak nemocná. Ať si třeba tu chorobu přivodila sama, přece jen je opravdu vážně chorá. Jeho mysl bloudila v kruzích jako zmatené zvíře, nebyl schopen se uklidnit a přinutit se k nějakému rozumnému a logickému postupu. Čas od času vylovil polozteřelý vínek z trávy z jeho úkrytu v jedné ze skříněk předků, usedl s ním v rukou a usní a úzkostí mu bylo až do pláče, byl si totiž až příliš dobře vědom, kam směřuje a co zamýšlí, a ta nešťastná dívčina znamenala nesmírnou komplikaci na jeho cestě. A přesto byla nejvlastnější příčinou toho všeho ona sama a její koruna z trávy! Co dělat, co si počít? Dost na tom, že nesměl pochybit na další cestě oněmi temnými bažinami, jimiž se mínil vydat za svým cílem, a která nebyla snadná ani bez oné trýzně, jakou navíc představovala Julilla.

Uvažoval jednu chvíli i o sebevraždě, on, jemuž byla ze všech Lidí na světě tato myšlenka nejvíce vzdálena – napadla ho jako slastné východisko z toho všeho, jako spánek bez konce. Jenomže se pak v mysli navracel opět k Julille, vždycky skončil nazpět u Julilly – *ale proč vlastně?* Nemiloval ji přece, nebyl lásky vůbec schopen. Ale přesto byly okamžiky, kdy po ní bezmezně zatoužil, kdy dychtil hrýzt ji a líbat a protknout, až by sténala bolestí a rozkoší; a byly jiné chvíle – to kdy ležel za bezesné noci uprostřed mezi svou macechou a svou milenkou – kdy ji ze srdce nenáviděl, kdy by byl chtěl ucítit v prstech její vyzáblý krček, kdy toužil spatřit, jak rudne v tváři a jak poulí oči, ochutnat, jaké to je udusit poslední zbyteček života v jejích zalykajících se plicích. A vždy pak přišel další dopis – proč je jen všechny nezahodil, proč je neodnesl s přísnou tváří jejímu otci a nevyzval ho, aby tomuto obtěžování učinil přítrž? Nic z toho se nikdy nestalo. Pročítal ty vášnivé a zoufalé listy, jež mu její služtička vsouvala do záhybu togy na místech až příliš veřejných, kde snadno mohla vzbudit pozornost okolí; četl každý z nich, četl ho snad desetkrát, a poté ho ukládal do skříňky předků ke všem předchozím.

Nikdy však neporušil své rozhodnutí nesejít se s ní.

A jaro přešlo v léto a léto vrcholilo *psími dny* měsíce *srpna*, kdy se zrána nad výhní ochromeným Římem rozzářila Psí hvězda Sirius. Potom, zatímco už Silanus plný sebedůvěry pochodoval vzhůru proti Rhodanu, vstříc přívalu Germánů, začalo ve střední Itálii pršet. A pršelo a lilo. Pro obyvatele slunného Říma to byl snad ještě horší úděl než *psí dny* samy. Nepřestávající déšť všechny deprimoval, všem byl na obtíž, budil obavy z hrozících povodní, tísnil a tížil. Na tržištích se nedalo prodávat, ustal veškerý politický život, odložit bylo nutno i soudní jednání, vzrůstala zločinnost. Muži přistihovali manželky *in flagranti delicto* a zabíjeli je, zatékalo do obilnic a pšenice v sýpkách navlhala, Tiber se vzedmul tak vysoko, že jeho voda pronikla až do některých veřejných latrín a vyplavovala splašky dveřmi na ulici, nedostávalo se zeleniny, jelikož na Martově poli i na Campu Vaticanu stálo několik centimetrů vody, a chatrně vybudované výškové stavby insul se buď hroutily anebo se v jejich zdech a základech začaly objevovat hrozivé trhliny. Kdekdo byl nachlazený; starší a zesláblí lidé začali umírat na zápal plic, mladí mřeli na záškrt a angínu a lidé všeho věku hynuli na záhadnou chorobu, která ochromovala tělo, a pokud ji nemocný přežil, zůstaly bez vlády jeho údy, ruce nebo nohy, povadly, přestaly sloužit.

Dennodenně propukaly hádky mezi Clitumnou a Nicopolí a denně neopomněla Nicopolis šeptnout Sullovi, jak vhod mu přišla Stichova smrt.

Pak, po čtrnácti dnech tvrdošíjných lijáků najednou zbyly z nízko letících mraků už jen poslední cáry na východním obzoru a opět se ukázalo slunce. Z dlažby a z tašek na střechách se vinuly proužky par; všechen vzduch jimi byl prosycen. Na každém balkónu, na každé lodžii, na všech peristylových zahradách se objevilo zatuchlé vyprané prádlo a jeho pach se mísil s vlhkým ovzduším města; tam, kde měli malé děti – jako například u obchodníka a bankéře Tita Pomponia – v peristylových zahradách pojednou jako by vypučely šňůry sušených plen. Ze střevíců bylo nutno seškrabovat celé pláty plísně, knižní svitky v domech vzdělanců bylo třeba rozvinout a pečlivě prohlédnout, neobjevila-li se na nich ničivá houba. Větraly se šatové truhlice a prádelníky.

Jednu světlou stránku však toto dusné vlhko přece jen mělo: nastalo období hub a úroda byla nebývalá. Celý Řím, vždy lačný kořenně vonných kloboučků, hodoval na houbách, chudí stejně jako bohatí.

A Sulla byl zatím zavalen jiným nadělením, Julillinými dopisy, znovu po oněch dvou úlevných zmoklých týdnech, kdy ho nemohla její služka nikde zastihnout, aby mu je zastrčila do togy. Mučivá touha opustit Řím v něm stále sílila, až konečně pochopil, že nevyklouzne-li alespoň na jeden jediný den z jeho otravných výparů, doopravdy se snad zblázní. Metrobius se svým ochráncem Skylakem si dopřávali prázdnin v Kumách a Sullovi se nechtělo trávit den oddychu o samotě. A tak se rozhodl, že si na výlet na své zamilované místo za městem zajede společně s Clitumnou a s Nicopolí.

„Vyskočte holčičky," řekl jim, když se rozednívalo už do třetího krásného jitra, „ustrojte se jako na zábavu a já vás vyvezu na oběd pod širým nebem."

Žádná z nich si nepřipadala příliš jako holčička a obě po něm jen posměšně střelily nakyslým pohledem, napovídajícím, že se nemíní ze svých chmur dát jen tak vylákat nějakým laciným žertováním, a naprosto odmítaly vstát ze společného lůžka, třebaže bylo po dusné noci promočené potem.

„Potřebujete obě trochu na čerstvý vzduch," naléhal Sulla.

„Bydlíme proto na Palatinu, že vzduch je tu docela dobrý," řekla Clitumna a otočila se k němu zády.

„Momentálně není vzduch tady na Palatinu o nic lepší než v ostatním Římě – páchnou tu kanály a prádlo," řekl. „Jen pojďte! Už jsem najal vůz, pojedeme směrem k Tiburu – dáme si obídek někde v lese – zkusíme tam nachytat nějakou rybku – anebo si je tam koupíme, a k tomu čerstvého králíka, rovnou z pasti – a až se setmí, vrátíme se domů mnohem spokojenější."

„Nechci," prohlásila Clitumna vzdorovitě.

Nicopolis zakousala. „No…"

Sullovi to stačilo. „Nachystej se. Za malou chvilku jsem tady," řekl a slastně se protáhl. „Já už toho mám dost sedět pořád zavřený v tomhle baráku!"

„Já taky," řekla Nicopolis a vyskočila z postele.

Clitumna zůstala dál ležet, tváří ke stěně, zatímco Sulla odběhl do kuchyně objednat jídlo na piknik.

„Pojeď přece," říkal Clitumně, když si bral čistou tuniku a uvazoval si sandály.

Ani mu neodpověděla.

„Jak chceš," řekl, když odcházel ke dveřím. „Vrátíme se s Nicopolí večer." Neřekla na to ani slovo.

A tak se celá výletní společnost skládala jen z Nicopole a Sully a z velikého koše dobrot, které pro ně doma stačil v tak krátké lhůtě sehnat kuchař, jenž by byl sám nesmírně rád jel s sebou. Na úpatí Kakova schodiště stála otevřená dvoukolka; Sulla pomohl Nicopoli na sedátko, sám se pak vyhoupl na kozlík.

„A jedeme," řekl šťastně, vzal do rukou opratě a zakoušel přitom mimořádnou lehkost, vzácný pocit svobody. Musel si přiznat, že ho nijak nezarmoutilo, že Clitumna odmítla jet s sebou. Nicopolis představovala postačující společnost. „Vjé, mezkové!" křikl na spřežení.

Mezkové poslušně vykročili; dvoukolka rachotila Murcijským údolím, v němž se rozkládal Circus Maximus, a vyjela z města Capenskou bránou. Prvý pohled, jenž se jim naskytl, byl až běda nepovzbudivý, neboť okružní silnička, po které se Sulla vydal na východ, vedla napříč největšími římskými pohřebišti. Náhrobek za náhrobkem – nikoli impozatní mauzolea a hrobky bohatých a urozených, které lemovaly všechny hlavní dopravní tepny vycházející z města, nýbrž prosté pomníčky obyčejných lidí. Každý Říman a Řek, i ten nejchudší, ba i otrok, snil o tom, že až jednou odejde, bude si moci dopřát krásný pomník, dosvědčující, že tu byl, že existoval. Proto také se chudina i otroci sdružovali v pohřebních spolcích a přispívali třeba i jen nejskromnějšími částkami do společných fondů, svědomitě spravovaných a uložených v dobrých investicích; zpronevěra byla sice v Římě právě tak častým jevem jako v každé společnosti, avšak pohřební kolegia byla svým členstvem střežena s takovou žárlivostí, že jejich představenstva neměla na vybranou nic než poctivost Jedna z mála věcí, na nichž doopravdy záleželo, byl důstojný pohřeb a pěkný náhrobek.

Ústředním bodem celé nekropole, rozkládající se po celém Campu Esquilinu, byla křižovatka, kde byla uprostřed háje posvátných stromů vybudována svatyně Venuše Libitiny. V pódiu pod chrámem se ukládaly soupisy se jmény všech zesnulých římských občanů a tam také byly uschovány jedna vedle druhé truhlice s penězi, jež byly století za stoletím skládány za každý zápis o úmrtí občana. V důsledku toho byl chrám nesmírně bohatý, avšak ony fondy, náležející státu, zůstávaly nedotčeny. Tato Venuše byla bohyní, jež vládla mrtvým, nikoli živým, byla to ta Venuše, jež měla moc vyhladit plodivou sílu. Háj kolem svatyně byl i hlavním stanem cechu římských pohřebníků. Vzadu za chrámem Venuše Libitiny se rozprostírala pláň, na níž se vršily pohřební hranice, za ní pak ležel hřbitov chudiny, trvale proměnlivá síť jam zaplňovaných postupně těly zemřelých, vápnem a hlínou. Jen málo lidí, ať již s římským občanstvím anebo bez něho, volilo pohřeb do země, s výjimkou Židů, kteří byli pohřbíváni v samostatné části nekropole, a s výjimkou šlechtické rodiny Cornelių, která si budovala hrobky podél Via Appia; a tak většina pomníků, které jako by proměňovaly Campus Esquilinus v nahloučené kamenné městečko, ukrývala toliko urny s popelem, nikoli rozkládající se těla. Uvnitř posvátných hranic Říma pak nesměl být pohřben nikdo, ani ti největší a nejslavnější.

Avšak poté, co dvoukolka projela pod oblouky dvou akvaduktů přivádějících vodu do životem kypících čtvrtí na severovýchodních svazích města, otevřel se před nimi zcela jiný pohled. Všemi směry se táhla obdělávaná půda, nejprve zelinářské zahrady, pak pastviny a obilná pole.

Třebaže lijáky zanechaly na silnici Via Tiburtina své stopy (rozbrázdily udusanou svrchní vrstvu štěrku, tufového prachu a písku na kamenech, jimiž byla vydlážděna), oběma cestujícím na dvojkolce bylo nádherně. Slunce pálilo, ale vál osvěžující větřík, Nicopolin slunečník byl dostatečně veliký, aby poskytl stín jak Sullově sněhobílé kůži, tak její vlastní olivové pleti, a mezci se ukázali jako velice ochotní tahouni. Sulla měl dosti rozumu, aby je nepobízel do kroku, nechal je namísto toho zvolit vlastní tempo a míle vesele ubíhaly jedna za druhou.

Za jediný den sice nebylo možné dorazit až do Tiburu a zpět, ale Sullovo oblíbené místečko leželo ještě daleko před náročným horským výstupem k Tiburu. Kus cesty od Říma začínal hvozd táhnoucí se pak bez přerušení do hor, jejichž hřbety se zdvíhaly stále výš a výš, až k samotnému masívu Velké skály, nejvyšší hory celé Itálie. Okraj lesa zasahoval až přes silnici, po které jeli, než se opět asi po další míli stočil do kopců; cesta pak klesala dolů k řece Anio, do údolí s vynikající úrodnou půdou.

Ona míle lesní cesty znamenala i horší vozovku a Sulla z ní odbočil po jakýchsi vyjetých kolejích, které směřovaly stále hlouběji do lesa, až se posléze zcela ztratily.

„A jsme tu," řekl Sulla, seskočil a obešel vozík, aby pomohl dolů také Nicopoli, která byla utrmácená jízdou a trochu rozmrzelá. „Já vím, že to tu zatím nevypadá moc lákavě, ale pojď ještě kousek se mnou pěšky a já ti ukážu místo, které stojí za celou tu výpravu."

Vypřáhl nejprve mezky a spoutal jim nohy, pak dvojkolku odstrčil stranou, vytáhl z ní košík s jídlem a posadil si ho na rameno.

„Kde ses to tak všechno naučil, zapřáhat mezky a zacházet s nimi?" zeptala se Nicopolis, když cestou lesem Sullovi v patách vážila bedlivě každý krok.

„To umí každý, kdo pracoval v římském přístavu," prohodil Sulla přes neobtížené rameno. „Nepospíchej! Nejdeme daleko a nemáme nijak naspěch."

Vskutku na tom byli s časem docela dobře. Jelikož byl teprve začátek září, každá z dvanácti hodin slunečního svitu měla dosud přes pětašedesát minut; když prve Sulla s Nicopolí dospěli k hranici lesa, chyběly do pravého poledne ještě dobré dvě hodiny.

„Tohle už není prapůvodní hvozd," řekl, „proto se v něm asi taky nekácí dřevo. Kdysi dávno se tu pěstovala pšenice, ale když pak začali dovážet obilí ze Sicílie a ze Sardinie a z provincie Africa, sedláci se odtud odstěhovali do Říma a nechali půdu zase zarůst lesem, protože je chudá."

„To je úžasné, Lucie Cornelie," řekla a snažila se udržet tempo s dlouhým plavným Sullovým krokem. „Jak to, že toho tolik víš o všem možném na světě?"

„Mám už zkrátka to štěstí, že všechno, co slyším anebo co čtu, si taky zapamatuju."

A pak se vynořili na kouzelné mýtině, na šťavnatém palouku plném květů pozdního léta, lupiny, planých růží a krásenek, planoucím oslnivou záplavou růžové a bílé. Lučinou protékal potok bohatě napojený dešti, zpěněná voda řítící se v kaskádách přes skalní prahy vzápětí tichla v hlubokých klidných tůňkách; a slunce jiskřilo odrazem od jejich hladiny, nad níž sem a tam prokmitávaly vážky a přelétávalo drobné ptactvo.

„Ach, to je krása!" povzdychla si Nicopolis.

„Objevil jsem to tu loni, když jsem byl těch pár měsíců na cestách," řekl Sulla a shodil košík na stinné místo. „Upadlo mi kolo z vozíku, zrovna v těch místech, kde silnička vchází do lesa. Musel jsem Metrobia posadit na jednoho z mezků a poslat ho do Tiburu pro pomoc. A zatímco jsem čekal, vydal jsem se na průzkum."

Nicopolí nijak nepotěšilo, že prvý, komu Sulla tohle kouzelné místečko ukázal, byl zřejmě ten opovrhovaný a obávaný Metrobius, neřekla však nic a jen se natáhla do trávy a sledovala, jak Sulla vytahuje z košíku velký kožený měch s vínem. Ponořil ho do proudu, do místa, kde ho zadržovala přirozená hrázka z balvanů, a pak shodil tuniku a zul si sandály, jediné své odění.

Byl stále ještě jakoby prostoupen tou ranní lehkostí, hřejivou jako slunce na jeho pokožce; protáhl se a usmál a rozhlédl se po mýtině pohledem plným něhy, jež neměla nic co činit s Metrobiem ani s Nicopolí. Byla v něm jen prostá radost z toho, že za sebou nechal všechny trampoty, které mu tak ztrpčovaly život, že se konečně ocitl na místě, kde si mohl říci, že čas se zastavil, kde neexistuje politika, kde se lidé nedělí na třídy a kde peníze jsou něčím, co teprve bude vynalezeno. Takovéto zážitky čirého štěstí byly v běhu jeho života tak vzácné, že měl každý z nich s pronikavou jasností provždy vryt do paměti – onen den třeba, kdy se mu změť čar na papíře náhle proměnila ve srozumitelné myšlenky, nebo onu hodinu, v jejímž průběhu ho nesmírně laskavý a moudrý muž poučil, jak dokonalý může být akt lásky, či ohromující úlevu po otcově smrti, a také přítomný pocit, že tahle lesní mýtina je prvý kousek země, jejž kdy dokázal nazvat svým vlastním, že jediný, komu stojí za cestu sem, je on sám. A to bylo vše. Podtrženo a sečteno. Žádná z těch chvil se neopírala o nějaký obdiv ke kráse, ba ani k žití samému; představovaly pro něho jen okamžiky, kdy prvně okusil radost z literatury, erotickou rozkoš, chuť nezávislosti na autoritě, pýchu vlastnictví. Neboť toto byly věci, jichž si Sulla cenil, po nichž prahl.

Nicopolis ho uchváceně pozorovala, aniž jen zdáli vytušila zdroj jeho radosti, obdivovala se bělosti jeho těla v plné sluneční záři – nikdy ho takto ještě nespatřila – a zlaté výhni jeho kštice a chmýří na jeho hrudi a klínu. Tolika pokušením nebylo možno odolat; i ona ze sebe

shodila nejprve lehké roucho a pak i ovinutí, jež nosila pod ním a jehož zadní cíp protažený mezi stehny měla přišpendlen v pase; teď byla také nahá a slastně si užívala polibků slunce.

Vstoupili do říčky a dobrodili se do jedné hlubší tůně, chladem se jim až tajil dech; zůstali ve vodě, dokud jim neotrnulo, zatímco Sulla laskal její vzpřímené bradavky a celá její krásná ňadra, poté vyšplhali zpět na břeh, do husté měkké trávy, a milovali se, zatímco na nich ještě zvolna usychaly kapky vody. A pak poobědvali, chléb a sýry, natvrdo vařená vejce a kuřecí křidélka a spláchli vše vychlazeným vínem. Nicopolis uvila Sullovi věneček z kvítí, pak ještě jeden pro sebe a ze samé radosti z žití se v trávě třikrát překulila.

„Ach, tady je tak nádherně!“ povzdychla si. „Clitumna ani neví, oč přišla.“

„Clitumna nikdy neví, oč přichází,“ řekl Sulla.

„To bych neřekla,“ prohodila Nicopolis a v mysli jí ožil zlomyslný skřítek. „Přišla o Sticháčka, a to ví až moc dobře.“ A začala si notovat písničku o mordýři, až si náhle povšimla záblesku v jeho pohledu a vyčetla z něho, že se začíná doopravdy hněvat. V podstatě vůbec nevěřila, že by se byl Sulla mohl nějak přičinit o Stichovu smrt, když se však poprvé o takové možnosti jen zmínila, postřehla na Sullovi pozoruhodnou známku znepokojení, a tak se tím z všetečné zvědavosti bavila dál.

Bylo načase s tím skoncovat. Vyskočila a napřáhla ruce k Sullovi, jenž se dosud protahoval v trávě. „Vstávej, lenochu, chtěla bych se projít v lese a trochu se ochladit,“ řekla.

Sulla poslušně vstal, vzal ji za ruku a vydal se s ní pod stromy, kde ležel koberec spadaného listí, bez podrostu, vyhřátý celodenním sluníčkem. Vstoupit na něj bosou nohou byl požitek.

A tam je uviděla! Celou miniaturní armádu těch nejnádhernějších hub, jaké kdy Nicopolis spatřila, žádná nenahlodána hmyzem, žádná porušena kopýtkem, samá nejčistší běl, s tlustými masitými klobouky, ale na štíhlých nožkách, s těžkou vůní prsti.

„To je pohádka!“ vykřikla a klesla k nim na kolena.

Sulla se jen ušklíbl. „Pojď,“ řekl.

„Ne, nebuď protivný jen proto, že ty o houby nestojíš! Prosím, Lucie Cornelie, prosím! Dojdi ke košíku a najdi mi tam nějakou roušku – já si jich pár natrhám domů k večeři,“ řekla Nicopolis rezolutním hlasem.

„Třeba nejsou jedlé,“ řekl a nehýbal se.

„Nesmysl, samozřejmě, že jsou jedlé! Podívej se! Nemají pod lupeny žádnou blánu, nemají žádné skvrny, nejsou červené. A krásně voní. A tohle přece ani není dub, nebo je?“ Vzhlédla do koruny stromu, u jehož úpatí houby vyrůstaly.

Sulla pohlédl na hluboce vykrajované listy a zmocnila se ho jasnozřivá představa nevyhnutelné sudby, vidina napřaženého prstu jeho bohyně štěstěny. „Ne, to není dub,“ řekl.

„Tak prosím! Prosím tě!“ žadonila.

Povzdychl si. „No dobrá, ať je po tvém.“

Pluky houbiček vzaly za své, než Nicopolis skončila s rabováním svého naleziště, pak je zabalila do ubrousku, který jí Sulla donesl, a pečlivě je uložila na dno košíku, kde byly cestou domů nejlépe chráněny před žárem dne.

„Já opravdu nevím, proč vlastně vy dva, ty a Clitumna, nemáte rádi houby,“ řekla, když se vyšplhali zpátky na dvojkolku a když už mezci dychtivě klusali zpět domů do stáje.

„Nikdy jsem o ně nestál,“ řekl bez zájmu Sulla.

„Zbyde víc na mě,“ řekla a zachichotala se.

„A co je zrovna na těchhle tak zvláštního?“ vyptával se Sulla. „Hub teď dostaneš na trhu, kolik budeš chtít, a za babku.“

„Jenže tohle jsou *moje* houby,“ snažila se mu to vysvětlit. „Ty jsem našla *já*, *já* jsem si všimla, jak jsou pěkné, *já* sama jsem si je nasbírala. Ty na trhu jsou staré a shnilé – samá vykousaná díra, samý červ, samý pavouk a bohové vědí, co ještě. Tyhle moje mi budou chutnat mnohem líp, to mi věř.“

A chutnaly. Když je Nicopolis přinesla do kuchyně, kuchař se k nim choval dosti nedůvěřivě, ale musel uznat, že okem ani čichem na nich nedokáže najít nic špatného.

„Osmaž je zlehka na trošce oleje,“ řekla Nicopolis.

Shodou okolností přinesl toho rána z trhu otrok určený k nákupu zeleniny celý košík hub, a to tak levných, že se jich směla dosyta najíst všechna čeleď, a pochutnávala si na nich celý den. Nikdo se proto nepokusil ukrást si ani trošku z oněch nově přinesených; kuchař je tedy připravil všechny do jedné, smažil je jen tak dlouho, aby změkly a řádně se prohřály, pak je dal na mísu s troškou čerstvě mletého pepře a se šťávou vymačkanou z cibule a poslal je Nicopoli do jídelny. Shltla je do posledního sousta – měla po celodenním výletě vytráveno – a s chutí o to větší, že Clitumnu večer popadl pořádný záchvat vzteku. Samozřejmě že později toho rána, ve chvíli, kdy už bylo příliš pozdě vyslat za nimi sluhu, aby je dohonil, Clitumna dodatečně zalitovala svého předchozího rozhodnutí pikniku se nezúčastnit. A když pak musela při večeři ještě poslouchat chvalozpěvy, jaké to tam bylo krásné, osopila se na ně a skončila tím, že pro ten den už jde spát, a to sama.

O osmnáct hodin později zachvátily Nicopoli žaludeční obtíže. Bylo jí nevolno a trochu zvracela, průjmem však netrpěla a sama řekla, že je to bolest celkem snesitelná, že už zažila horší. Pak se ovšem objevila krev v moči a Nicopolis se vyděsila.

Okamžitě byli povoláni lékaři; v domě nastal rozruch a zmatek; Clitumna vyslala sloužící, aby sehnali Sullu, jenž odešel z domu časně ráno, aniž nechal sebemenší zprávu, kde bude.

Když se Nicopoli zrychlil tep a klesl jí krevní tlak, lékaři zjevně zvážněli. Dostávala křeče, dýchala zvolna a jen povrchně, puls byl nepravidelný a upadala do bezvědomí. Na houby nikdo nepřipadl.

„Selhání ledvin,“ prohlásil Athenodorus Sicilský, nyní nejvyhlášenější lékař na celém Palatinu. Shodli se na tom všichni.

Přibližně v době, kdy se Sulla konečně přihnal domů, Nicopolis zemřela po masivním vnitřním krvácení – v důsledku, jak pravili lékaři, úplného zhroucení všech systémů.

„Měli bychom provést pitvu,“ řekl Athenodorus.

„Souhlasím,“ pravil Sulla, a o houbách se ani nezmínil.

„Není to nakažlivé?“ vyptávala se Clitumna úzkostlivě; vyhlížela staře, neduživě a zoufale opuštěná.

Všichni potvrdili, že nikoli.

P i t v a potvrdila správnost diagnózy, že šlo o selhání ledvin a jater; oba orgány byly zduřelé, neprůchodné a plné sražené krve. Krvácení bylo patrné i na osrdečníku, stejně tak jako ve sliznicích žaludku a tenkého i tlustého střeva. Nevinně vyhlížející houbička zvaná *pohár smrti* předvedla své smrtonosné finty dokonale.

Sulla zorganizoval pohřeb (Clitumna nebyla schopna vstát z lůžka) a šel ve smutečním průvodu jako hlavní truchlící, v čele nejpřednějších hvězd římské komedie i mímu; jejich přítomnost byla zárukou početné účasti veřejnosti, což by bylo Nicopoli jistě potěšilo.

A když se pak Sulla vrátil do Clitumnina domu, shledal, že ho tam očekává Gaius Julius Caesar. Shodil ze sebe tmavou smuteční togu a odebral se za Clitumnou a jejím hostem do Clitumnina obývacího pokoje. Vídal Gaia Julia Caesara jen zřídka a osobně zatím senátora neznal; připadalo mu dosti zvláštní, že by Caesar zašel navštívit Clitumnu zrovna u příležitosti předčasného úmrtí nějaké řecké poběhlice, takže byl ve střehu a při představování zachovával úzkostlivou zdvořilost.

„Gaie Julie,“ řekl a uklonil se.

„Lucie Cornelie,“ pravil Caesar a rovněž se uklonil.

Ruce si nepodali, ale když se Sulla posadil, usedl s patrným klidem opětně i Caesar. Obrátil se k plačící Clitumně a vlídně k ní promlouval.

„Netrap se tu s námi,“ říkal jí. „Marcia na tebe čeká doma. Ať tě tam správce dovede. Ženy potřebují kolem sebe zase ženy, když nadejde čas smutku.“

Clitumna bez jediného slova vstala a dovlekla se ke dveřím, návštěvník pak sáhl do záhybů své tmavé togy, vyňal z ní nevelký svitek papíru a položil ho na stůl.

„Lucie Cornelie, tvoje přítelkyně Nicopolis mne před delším časem požádala, abych jí pomohl koncipovat její závěť a abych ji uložil u vestálek. Paní Clitumna její obsah zná, takže nebylo třeba, aby tu s námi setrvala a vyslechla, až ji teď budu číst.“

„Ano?“ řekl jen rozpačitě Sulla. Nevěděl, co by měl ještě dodat, zůstal mlčky sedět a nepřítomně Caesara sledoval.

Caesar přešel k jádru věci. „Lucie Cornelie, paní Nicopolis tě ustanovila svým univerzálním dědicem.“

Sullův pohled zůstával prázdný. „Skutečně?“

„Ano.“

„Nu, kdybych o tom byl někdy uvažoval, asi by mě napadlo, že to tak udělá,“ vzpamatovával se trochu Sulla. „Je to ostatně jedno. Utratila stejně všechno, co měla.“

Caesar se na něho ostře zahleděl. „Jenže ono to tak není, copak to nevíš? Paní Nicopolis byla docela zámožná.“

„Nesmysl!“ odvětil Sulla.

„Skutečně, Lucie Cornelie, měla dosti značný majetek. Nevlastnila sice žádné nemovitosti, ale byla to vdova po vojenském tribunovi, který si přišel na značné peníze z podílu na kořisti. A paní Nicopolis všechno to, co jí odkázal, investovala. K dnešnímu dni činí její pozůstalost přes dvě stě tisíc denariů,“ řekl Caesar.

Šok, který se zračil na Sullově tváři, absolutně nemohl být přetvářka. Ať už si až do tohoto okamžiku Caesar o Sullovi myslel cokoli, byl si nyní jist, že hledí na muže, jenž o této skutečnosti neměl nejmenší potuchy; Sulla v ohromení zůstal chvíli vzpřímen sedět.

Pak se opřel v křesle nazad, chvějícíma se rukama si zastřel tvář a hlesl. „Takovýhle majetek že měla? *Nicopolis?*“

„Ano. Dvě stě tisíc denariů. Anebo osm set tisíc sesterciů, chceš-li to slyšet raději takhle. Dost na jezdecký census.“

Sulla spustil ruce do klína. „Ó, Nicopolis!“ řekl.

Caesar vstal a napřáhl ruku. Sulla mu ji jako obluzen stiskl.

„Ne, Lucie Cornelie, nevstávej,“ říkal mu Caesar vřele. „Milý příteli, nedovedu ti ani vypovědět, jak ti to přeji. Vím, že je těžké utěšit žal v tak časné době, ale chci ti alespoň říci, že jsem si často ze srdce přával, aby tě jednoho dne potkal lepší osud – aby tě potkalo štěstí. Hned zítra ráno zahájím pozůstalostní řízení. Nejlépe by bylo, kdyby ses se mnou sešel o druhé hodině na Foru. U Vestina chrámu. Zatím ti přeji dobrý den.“

Ještě dlouho poté, co Caesar odešel, zůstal Sulla dál bez hnutí sedět. Dům byl tichý jako Nicopolin hrob; Clitumna zřejmě zůstala u sousedů s Marcií a služebnictvo chodilo po špičkách.

Snad šest hodin uplynulo, než se konečně zdvihl, celý ztuhlý a zmožený, a trochu se protáhl. Krev se mu zvolna vracela do žil, v srdci mu zaplál nový oheň. „Lucie Cornelie, tak konečně jsi tedy vykročil na cestu,“ řekl a rozesmál se.

Jeho smích zazněl zprvu jen tiše, ale pak nabíral na síle a měnil se v řehot, v burácivý radostný ryk; čeleď, jež mu vyděšeně naslouchala, se mezi sebou dohadovala, kdo se má odvážit jít do Clitumnina pokoje podívat, co se vlastně děje. Ale než dospěli k nějakému rozhodnutí, Sullův smích ustal.

Z Clitumny se takřka přes noc stala stařena. Třebaže jí bylo teprve padesát let, smrt jejího synovce proces stárnutí kvapem urychlila; a odchod její nejdražší přítelkyně – i milenky – teď dovršil zkázu. Ani sám Sulla ji nedokázal vyburcovat z její sklíčenosti. Ani mimus, ani frašky ji nevylákaly z domu, a ani jejím pravidelným návštěvníkům Skylakovi a Marsyasovi se nedařilo vyloudit na její tváři úsměv. Děsil ji tenčící se okruh jejích blízkých, stejně tak jako nadcházející staroba; kdyby ji opustil ještě Sulla – dědictví po Nicopoli ho osvobodilo od ekonomické závislosti na ní – zůstala by na světě úplně sama. Byla to vyhlídka, jíž se hrozila.

Brzy po Nicopolině smrti poslala pro Gaia Julia Caesara. „Mrtvým nelze nic odkázat," řekla mu, „takže musím ještě jednou změnit svou závěť."

Poslední vůle byla tedy přepsána a znovu uložena ve schránce Vestina chrámu.

Apatie ji však neopustila. Slzy jí tekly proudem, její kdysi tak nepokojné ruce spočívaly nečinně v klíně jako dva kousky těsta, čekající, až je kuchař něčím naplní a upeče. Všem dělala starost; chápali ovšem, že se nedá dělat nic jiného, než čekat, až čas její rány zhojí. Nadejde-li ten čas.

Zatím však nadešel čas Sullovi.

V Julillině posledním listu stálo:

> Miluji tě, třebaže se už celé dlouhé měsíce a teď roky přesvědčuji, jak málo je z mé lásky opětováno, jak málo ti záleží na mém osudu. Minulého června jsem dovršila osmnáctý rok, podle práva bych už se byla měla provdat, ale mně se podařilo tu zlou nutnost odvrátit tím, že jsem si přivodila chorobu. Nemohu se provdat za nikoho jiného než za tebe, a jen za tebe, můj milovaný, můj nejdražší Lucie Cornelie. A tak otec váhá, nedokáže mě zatím nikomu nabídnout jako vhodnou, anebo dokonce žádoucí nevěstu, a tak to chci dokonat, dokud nepřijdeš ty a neřekneš, že si mě vezmeš. Jednou jsi mi řekl, že jsem ještě dítě a že ze své nezralé lásky k tobě vyrostu, ale po tak dlouhé době – jsou tomu téměř dva roky – jsem snad prokázala, že za to stojím, že má láska k tobě je tak skálopevná, jako návrat slunce z jihu každého jara. Už je pryč, ta tvoje vyzáblá Řekyně, kterou jsem nenáviděla každým dechem, kterou jsem proklínala a které jsem přála smrt, smrt, smrt! Vidíš, jakou já mám moc, Lucie Cornelie? Proč nechceš pochopit, že mi nemůžeš uniknout? Žádné srdce nemůže tolik přetékat láskou jako to moje a nedosáhnout přitom opětování. Já vím, že mě miluješ, já to vím, že mě taky miluješ. Poddej se tomu přece, Lucie Cornelie. Přijď mě navštívit, poklekni u mého lože zármutku a bolu, dovol, ať mohu přivinout tvou hlavu k ňadrům a nabídnout ti polibek. Neodsuzuj mě k smrti! Zvol pro mne život. Zvol si mě za ženu.

A n o , pro Sullu teď nadešel čas. Čas skoncovat s mnoha věcmi. Čas oprostit se od všemožných závazků a svazků, od Clitumny, od Julilly, od všeho, co spoutalo jeho ducha a co vrhá temné stíny do jeho zákoutí. I Metrobia je třeba se zbavit.

A tak jednoho dne uprostřed října zaklepal Sulla u dveří Gaia Julia Caesara v době, kdy si byl jist, že zastihne hlavu rodiny doma. A s důvěrou také předpokládal, že ženská část rodiny bude vykázána do svých pokojíků; Gaius Julius Caesar nebyl z rodu manželů anebo otců, kteří by dovolovali slabšímu pohlaví setkávat se s jeho přáteli anebo klienty. Neboť třebaže byl jedním z důvodů jeho návštěvy u Gaia Julia Caesara záměr osvobodit se od Julilly, nepřál si uvidět ji; každou částečku své osobnosti, každou myšlenku, sebemenší pramínek energie musí soustředit jen na Gaia Julia Caesara a na to, co mu chce povědět. A to, co mu bude vyprávět, nesmí vzbudit ani stín podezření nebo nedůvěry.

Měl už mezitím za sebou, za Caesarovy účasti, jednání o převzetí dědictví po Nicopoli, a vše se odehrávalo tak snadno, bez jediného náznaku výtky anebo pochyb, že to v něm až vzbudilo dvojnásobnou ostražitost. Rovněž okamžik, kdy se představoval censorům, Scaurovi a Drusovi, proběhl s naprostou hladkostí, jako dobře nastudované divadelní představení, neboť Caesar trval na tom, že půjde s ním a že se zaručí za pravost všech dokladů, jež musel předložit censorům k posouzení. Na závěr dokonce oba dva, Marcus Livius Drusus i Marcus Aemilius Scaurus, vstali, potřásli mu rukou a upřímně mu poblahopřáli. Připadalo mu to jako sen – je vůbec možné, že už z něho nebude nikdy vyburcován?

Aniž o to musel tedy nějak usilovat, vyvíjela se známost s Gaiem Juliem Caesarem až v jakýsi vzájemně tolerantní vztah blížící se přátelství. Jen do Caesarova domu nikdy nevkročil; veškeré jejich styky se odehrávaly na Foru. Oba Caesarovi synové byli v Africe, společně s jejich švagrem Gaiem Mariem; během týdnů po Nicopolině smrti však trochu poznal i Marcii, neboť ta nyní dosti pravidelně navštěvovala Clitumnu. Nebylo těžké postřehnout, že si ho Marcia prohlíží s jistou nedůvěrou; podezíral Clitumnu, že nebyla zdaleka tak diskrétní, jak by se slušelo, pokud jde o bizarní vztah mezi Sullou, jí a Nicopolí. Bezpečně však věděl, že ho Marcia považuje za nebezpečně atraktivního, třebaže mu dala svým chováním najevo, že jeho přitažlivost řadí kamsi mezi cizokrajnou krásu hadů a štírů.

Odtud tedy Sullovo napětí, když v polovině října klepal na Cesarovy dveře, s vědomím, že uskutečnění další části svých plánů už nemůže déle odkládat. Jednat musí dřív, než se Clitumna stačí opět vzchopit. Což znamenalo, že musí mít naprostou jistotu, pokud jde o Gaia Julia Caesara.

Chlapec, jenž měl službu u vchodu, mu otevřel okamžitě, a nijak neváhal vpustit ho dál, což Sullovi signalizovalo, že ho Caesar vede v seznamu těch, s nimiž je připraven hovořit, kdykoli bude sám přítomen.

„Přijímá Gaius Julius Caesar?“ otázal se.

„Přijímá, Lucie Cornelie. Prosím, počkej,“ řekl hoch a odběhl do Caesarovy pracovny.

Připraven chvíli čekat vydal se Sulla na obchůzku skromným atriem a vnímal, jak tento prostor, prostý a bez jakékoli výzdoby, připomíná, že Clitumnino atrium ve srovnání s ním vyhlíží jako předpokoj harému nějakého mocnáře z Východu. A zatímco pozoroval a hodnotil toto prostranství, objevila se před ním zčistajasna Julilla.

Jak dlouho už asi důtklivě nakazovala každému otroku, který připadal v úvahu pro službu dveřníka, že ji musí okamžitě dát zprávu, kdyby k nim náhodou přišel na návštěvu Lucius Cornelius? A jak dlouho asi mohlo trvat, než se onen chlapec konečně vydal konečně doopravdy k Caesarovi, aby mu sdělil, jakého tu má hosta?

Obě tyto otázky prolétly Sullovi hlavou rychleji, než by stačil dohasnout zášleh blesku, ještě dřív než jeho tělo zareagovalo na otřes, jenž pro něho pohled na Julillu znamenal.

Kolena se pod ním podlomila; musel kvapně napřáhnout ruku a chytit se prvého předmětu, který nahmátl; byl to starý postříbřený džbán, postavený na příručním stolku. A jelikož nádoba nebyla nijak upevněna, smetl ho prudkým pohyb paže na zem; dopadl s řinčivou ranou právě v okamžiku, kdy Julilla, tváře v dlaních, už opět odbíhala pryč.

Ozvěna třesku se rozlehla prostorem atria jako v Sibylině jeskyni v Kumách a v domě jako by se v tom okamžení všichni dali do pohybu. Sulla si stačil ještě uvědomit, že bledne a pozbývá i tu trošku barvy, co jeho pleť měla, že mu po těle vyráží ledový pot strachu a úzkosti, nesnažil se už udržet na nohou, sesul se na podlahu a zůstal tak sedět, hlavu mezi koleny, víčka semknuta, a snažil se vymazat z paměti ten obraz kostlivce navlečeného do Julilliny medově zlaté kůže.

Když se Caesarovi a Marcii podařilo postavit ho opět na nohy a když mu pomáhali dojít do pracovny, měl všechny důvody být vděčný popelavému nádechu v obličeji a lehce zamodralým rtům; neboť takto skutečně působil jako vážně nemocný člověk.

Doušek neředěného vína ho přivedl zpět ke zdání normálnosti, byl schopen se s povzdychem posadit na lehátko a otřít si rukou čelo. Viděl je někdo z nich? A kam Julilla zmizela? Co teď říci? Co udělat?

Caesar se tvářil velice vážně. Stejně tak i Marcia.

„Omlouvám se, Gaie Julie,“ řekl a upil ještě trochu vína. „Asi to byla mdloba – vůbec nevím, co se to se mnou dálo.“

„Jenom pomalu, nespěchej, Lucie Cornelie,“ řekl Caesar. „Já vím, co tě postihlo. Spatřil jsi přízrak.“

Ne, tohoto člověka nebylo možno oklamat – alespoň ne lacinou lží. Byl příliš inteligentní, příliš bystrý.

„Byla to *skutečně* ta dívenka?“ zeptal se Sulla.

„Ano," řekl Caesar a pokývl manželce, která okamžitě a bez jediného hlesnutí anebo pohledu odešla.

„Vídal jsem ji občas před lety v okolí Portiku Margaritaria, s přítelkyněmi," říkal Sulla, „a připadala mi – prostě taková, jaká by každá římská dívka měla být – samý smích, nikdy ani stín triviality. A pak jednou na Palatiu – dost jsem tehdy zkoušel – trpěl jsem na duši, chápeš – "

„Ano, myslím, že ti rozumím," řekl Caesar.

„Myslela, že jsem nemocen, a zeptala se mě, jestli mi může nějak pomoci. Nejednal jsem s ní tehdy příliš vlídně – myslel jsem si, že byste nebyli rádi, kdyby se přátelila s někým takovým, jako jsem já. Ale ona se nedala odbýt, a já jsem k ní prostě nedokázal být natolik drsný. A víš, co udělala?" Sullovy oči byly ještě podivnější než obvykle, neboť se mu zornice rozšířily, kolem nich se objevily dva tenounké světlešedé kroužečky a soustředně kolem ještě dva prstence šedočerné; hleděly na Caesara jakoby slepě a nevyhlížely ani jako lidské.

„Co tedy udělala?" vyptával se Caesar bez naléhání.

„Uvila mi korunu z trávy! Upletla z trav věnec a vložila mi ho na hlavu. *Mně!* A já – já jsem v tom okamžiku cosi spatřil – měl jsem *vidění!*"

Rozhostilo se ticho. Jelikož žádný z obou mužů nenacházel cestu, jak ho prolomit, mlčení trvalo po několik okamžiků, kdy oba dva sbírali myšlenky a v duchu ostražitě kroužili jeden kolem druhého a zvažovali, zda před sebou mají protivníka anebo spojence. Žádnému z nich se nechtělo násilně tu odmlku přerušit.

„Nu," pravil Caesar konečně a povzdychl si, „co tě za mnou přivádí, Lucie Cornelie?"

Vyjádřil tímto způsobem víru v Sullovu nevinu, bez ohledu na to, jak si on sám vyloží chování své dcery. A byl to i způsob jak naznačit, že o této dceři už nechce nic dalšího slyšet; Sulla, jenž se původně zabýval myšlenkou promluvit s ním o Julilliných dopisech, se teď rozhodl jinak.

Původní záměr jeho návštěvy mu nyní připadal nesmírně vzdálený, ba téměř neskutečný. Přesto se však narovnal v ramenou, vstal z lehátka a posadil se na židli na klientské straně Caesarova stolu a jako klient také začal hovořit.

„Jde o Clitumnu," řekl. „Potřeboval bych si s tebou o ní pohovořit. Nebo bych si o ní měl možná promluvit s tvou manželkou. Ale nejsprávnější bude, když se poradím nejdřív s tebou. Je jako vyměněná. Nu, toho sis asi všiml sám. Skleslá, pořád pláče, o nic nemá zájem. Je to chování, které už nelze nazvat normálním. Není normální ani pro toto období truchlení a hlubokého smutku. Problém je, že nevím, co pro ni udělat." Nabral zhluboka dech. „Jsem jí zavázán, Gaie Julie. Ano, je to sice obyčejná a jednoduchá ženská a pro sousedství to není žádná ozdoba, ale já jí přesto cosi dlužím. Byla hodná na mého otce a byla hodná na mě. A já teď nevím, co pro ni udělat, co bych měl podniknout, doopravdy si nevím rady."

Caesar se opřel v křesle. Cosi v tomto proslovu se mu nějak nezdálo. Ani v nejmenším nezapochyboval o pravdivosti toho, co mu Sulla vykládá, neboť Clitumnu sám viděl a nejednou vyslechl i Marciin názor na ni. Nikoli, znepokojivé spíš bylo, že se na něho Sulla takhle obrací s prosbou o radu; dosti pochybuji, říkal si Caesar, že by byl Sulla skutečně v nejistotách, co si počít s macechou, o níž se v minulosti šuškalo, že je i jeho milenkou. V této věci se ovšem Caesar nehodlal zabývat žádnými dohady; přinejmenším už to, že sem Sulla přichází s prosbou o pomoc, napovídá, že patrně šlo o překrucování skutečnosti, o typickou palatinskou klevetu. Zrovna tak tomu nejspíš bylo i s pověstmi, že Sullova nevlastní matka měla milostný vztah k té zesnulé, k Nicopoli. A stejně tak asi i s řečmi, že Sulla prý měl poměr s oběma – a navíc současně! Marcia sice naznačila, že jí na celé situaci cosi zavání nepravostí, ale když na ni uhodil, nedokázala to doložit jediným konkrétním důkazem. Caesarova neochota uvěřit takovýmto klepům nebyla projevem jeho naivity; plynula spíše z jeho osobní předpojatosti vůči takovým vztahům, a ta nejen určovala jeho vlastní jednání, ale odrážela se i v jeho úsudcích o chování jiných. Pověsti jsou zkrátka pověsti, jiná věc je nesporný důkaz. Přesto však se Caesarovi se Sullovou dnešní návštěvou a s jeho žádostí o radu nezdálo být všechno v pořádku.

A v tomto bodě úvah mu bleskla hlavou odpověď. Ani na okamžik se sice nedomníval, že by mezi Sullou a jeho mladší dcerou bylo cokoli vzniklo – že by ovšem muž se Sullovou povahou jen tak omdlel při pohledu na vyhladovělou dívčinu – to bylo samo o sobě neuvěřitelné! Potom ta prazvláštní historka, jak mu Julilla upletla věneček z trávy. Caesar samozřejmě perfektně chápal smysl toho počinu. Snad se jejich vztah omezil jen na několik málo setkání, snad byla jen náhodná, leč, usoudil Caesar, cosi se tu zřejmě událo. Nebylo to bezpochyby nic závažného ani závadného. Ale něco tu bylo. Něco, co bylo třeba bedlivě ohlídat. Přirozeně by nemohl svolit k jakémukoli vztahu mezi nimi. A jestli k sobě cítí vzájemnou náklonnost, tím hůř. Julilla se musí provdat za muže schopného pohybovat se v těch kruzích, k nimž Caesarové náležejí, s hrdě vztyčenou hlavou.

Zatímco si Caesar hověl v křesle a uvažoval, také Sulla se usadil pohodlněji a přemítal, nač asi Caesar právě myslí. Kvůli Julille jejich jednání ani zdaleka neprobíhá podle jeho původních plánů. Jak jen se mohlo stát, že tak lehko ztratil vládu nad sebou? Omdlít! On, Lucius Cornelius Sulla! Jenomže když už se tak očividně prozradil, nemá teď příliš na vybranou a musí to bdělému otci nějak vysvětlit, a to znamená jít alespoň zčásti s pravdou ven; pokud by bylo to Julille jakkoli pomohlo, byl by pověděl i celou pravdu; jenže Sulla se nedomníval, že by se Caesarovi četba těch dopisů příliš zamlouvala. Stal jsem se vůči Gaiovi Juliovi Caesarovi zranitelným, a je to jen má vlastní vina, vyčítal si Sulla, a pranic se mu ten pocit nelíbil.

„Máš na mysli něco konkrétního, pokud jde o Clitumnu?“ otázal se Caesar.

Sulla se zachmuřil. „Nu, Clitumna má vilu v Circeích, a mne napadlo, že by snad bylo dobře přemluvit ji, aby se tam vydala a nějaký čas tam strávila,“ řekl.

„A proč se obracíš na mne?“

Sulla se zachmuřil ještě víc; uvědomil si propast rozevírající se přímo pod jeho nohama a sbíral odvahu skočit. „Máš plnou pravdu, Gaie Julie. Proč se obracím zrovna na tebe? Pravda je taková, že jsem polapen mezi Scyllou a Charybdou, a doufal jsem, že mi podáš veslo a zachráníš mne.“

„Jak bych tě já mohl zachraňovat? Co tím máš na mysli?“

„Myslím, že Clitumna uvažuje o sebevraždě,“ řekl Sulla.

„Och!“

„Problém je, jak tomu čelit? Jsem muž a po Nicopolině smrti není v Clitumnině domě ani v její rodině – a dokonce ani mezi jejím služebnictvem – ani jediná žena, která by měla její důvěru a náklonnost a mohla jí pomoci nějak to překonat.“ Sulla se předklonil a rozehříval se tímto tématem. „Řím teď pro ni není to pravé místo, Gaie Julie! Jenomže jak bych ji jen mohl poslat do Circeí bez ženy, na niž bych se mohl spolehnout? Nejsem si jistý, jestli jsem teď právě já tím, koho chce mít u sebe, a kromě toho – já – já – mám toho teď dost na práci tady v Římě! A tak mě napadlo, jestli by snad tvoje žena nebyla ochotná doprovodit Clitumnu do Circeí a strávit tam s ní pár týdnů? Ty sebevražedné myšlenky jí dlouho nevydrží, tím jsem si jist, ale v současné chvíli mne velice znepokojují. Vila je to velmi pohodlná, a třebaže už se teď ochlazuje, Circei jsou dobré pro zdraví v každé roční době. Snad by i tvé paní prospělo nadýchat se trochu mořského vzduchu.“

Caesarovi se viditelně ulevilo, zdálo se, jako by z jeho shrbených zad kdosi sňal velikou tíhu. „Já to chápu, Lucie Cornelie, já ti rozumím. A umím to pochopit líp, než bys myslel. Moje paní se skutečně stala člověkem, na něhož se teď Clitumna upnula nejvíc. Naneštěstí se tu teď ale bez ní nedokážu obejít. Viděl jsi Julillu, takže ti nemusím dlouze vyprávět, v jak zoufalé situaci jsme. Mé paní je zapotřebí tady doma. A ani ona by nesouhlasila s odchodem, třebaže má Clitumnu velice ráda.“

Sulla se dychtivě předklonil. „A proč by s nimi do Circeí nemohla odjet i Julilla? Taková změna by s ní mohla dokázat hotový zázrak!“

Ale Caesar jen zavrtěl hlavou. „Ne, Lucie Cornelie, obávám se, že to nepřipadá v úvahu. Já sám jsem až do jara vázán na Řím. Nepřenesl bych přes srdce, kdyby měla žena s dcerou odejít z Říma, aniž bych je doprovázel, nikoli proto, že bych byl takový sobec a nedopřál jim

trochu oddychu, ale proto, že bych o ně měl celou tu dobu nesmírnou starost. Kdyby byla Julilla v pořádku, vypadalo by všechno jinak. Ale takhle – lituji.“

„Já to chápu, Gaie Julie, a cítím s tebou.“ Sulla vstal a chystal se k odchodu.

„Jen pošli Clitumnu do Circeí, Lucie Cornelie, uvidíš, že bude zase v pořádku.“ Caesar doprovodil hosta až k hlavním dveřím a sám mu je otevřel.

„Děkuji ti, žes měl trpělivost s mými slabostmi,“ řekl Sulla.

„Nebylo to vůbec těžké. Vlastně jsem rád, že jsi přišel. Myslím, že si teď budu vědět lépe rady, pokud jde o mou dcerku. A přiznávám, že po dnešním dopoledni k tobě chovám ještě větší sympatie, Lucie Cornelie. Nezapomeň mi podat zprávy o Clitumně.“ A Caesar mu s úsměvem podal ruku.

V okamžiku, kdy dovřel dveře za Sullou, vydal se Caesar vyhledat Julillu. Byla v matčině obývacím pokoj, bezútěšně plakala, hlavu složenou na pažích, tam kde klesla u pracovního stolu. S prstem na rtech se Marcia zvedla, jakmile se Caesar objevil ve dveřích; potichu spolu vyšli z místnosti a Julillu tam zanechali v slzách.

„Gaie Julie, je to strašné,“ řekla Marcia, rty sevřené.

„Scházeli se?“

Marciina snědá pleť zaplála ruměncem; zavrtěla hlavou tak prudce, až se jí uvolnily jehlice držící účes v pevném uzlu a vlasy se jí rozpletly a rozvinuly do týla. „Ne, nescházeli se!“ Sepjala ruce a zalomila jimi. „Ta hanba! Takové *pokoření!*“

Caesar ji uchopil za křečovitě se zmítající zápěstí a jemně, ale pevně jí zadržel ruce. „Uklidni se, ženo, uklidni se! Nemohlo dojít k ničemu tak hroznému, aby ses z toho musela roznemoci ještě i ty. Pověz mi, co víš.“

„Takové podvádění! Taková hanebnost!“

„Uklidni se. Pověz mi to pěkně od začátku.“

„On s tím nemá nic společného, to je všechno jen její dílo! Naše dcera, Gaie Julie, strávila poslední dva roky tím, že hanobila sebe i svou rodinu tím – tím – že se věšela na krk člověku, který nejenže není hoden, aby jí setřel bláto ze střevíců, ale který o ni navíc ani nestojí! A víc než to, Gaie Julie, mnohem víc než to! Pokoušela se získat jeho pozornost tím, že chtěla hladovět až k smrti a obtížit ho tak vinou, na níž on neměl pražádný podíl! A dopisy, Gaie Julie! Stovky dopisů, které mu její služka donášela a v nichž mu vyčítala, že o ni nedbá, kde ho obviňovala za svou chorobu, kde žebrala o jeho lásku, jako když fena plazí před psem!“ Z očí tekly Marcii slzy, ale byly to slzy rozčarování, slzy strašlivého hněvu.

„Upokoj se,“ opakoval Caesar znovu. „Pojď, Marcie, na pláč bude čas potom. Musím si to s Julillou vypořádat, a je třeba, abys u toho byla i ty.“

Marcia se trochu uklidnila, osušila si oči; společně pak vešli zpátky do obývacího pokoje.

Julilla stále ještě plakala, nepostřehla ani, že byla chvíli v místnosti sama. Caesar se s povzdechem posadil na ženino oblíbené křeslo, zalovil v záhybech togy a vyndal posléze kapesník.

„Vezmi si šátek, Julillo, vysmrkej se a přestaň brečet, chovej se trochu jako hodné děvče,“ říkal jí a podstrčil jí kapesník pod paži. „Konec slz. Je čas si promluvit.“

Důvodem Julillina pláče byly hlavně obavy, že se teď na všechno přijde, takže pevný a nestranný tón hlasu jejího otce ji trochu uklidnil a umožnil jí, aby udělala, co se po ní žádalo. Potoky slzí ustaly, seděla s hlavou sklopenou, útlounké tělo se otřásalo už jen neovladatelným škytáním.

„Ty jsi záměrně hladověla kvůli Luciovi Corneliovi Sullovi, je to tak?“ zeptal se jí otec.

Neodpověděla.

„Julillo, tuhle otázku nelze obejít žádnými vytáčkami, a žádným mlčením si ani nevymítíš soucit. Byl příčinou toho všeho Lucius Cornelius?“

„Ano,“ hlesla.

Caesar pokračoval vyrovnaným, pevným a nezaujatým hlasem, ale jeho slova se tím víc vrývala Julille do srdce; takhle mluvíval jen s otrokem, který mu provedl nějakou neprominutelnou darebnost, a nikdy tohoto tónu nepoužil vůči své dceři. Až teď.

„Už začínáš konečně chápat bolest, starost a trápení, jaké jsi působila celé téhle rodině celý minulý rok, a ještě déle? Od chvíle, kdy jsi přestala jíst, se všichni točili jen kolem tebe. Nejenom já, nejen tvoje matka, tvoji bratři a tvá sestra, ale i naši oddaní a obdivuhodní sloužící, naši přátelé, naši sousedé, všichni. Dohnala jsi nás bezmála až na sám pokraj zoufalství. A proč? Můžeš mi říct proč?“

„Ne,“ šeptla.

„Nesmysl! Samozřejmě že můžeš, že to víš! Ty jsi s námi začala hrát hru, Julillo. Krutou a sobeckou hru, vedenou s vytrvalostí a bystrostí hodných lepšího cíle. Ty ses zamilovala – v š*estnácti letech!* – do člověka, o němž jsi dobře věděla, že je naprosto nepřijatelný, že s ním nikdy nebudu souhlasit. Do člověka, který sám svou nepřijatelnost chápal a absolutně ničím tě nepovzbudil. Takže tys sáhla ke lsti, k podvodu, s takovou nečestností a vypočítavostí – nenacházím pro to vůbec slova, Julillo,“ říkal Caesar studeně.

Jeho dcera se zachvěla.

I jeho žena se zachvěla.

„Zdá se, že ti musím osvěžit paměť, dcero. Víš ty vůbec, kdo já jsem?“ Julilla neodpovídala, hlavu svěšenu. „Podívej se na mě!“

Pozvedla tvář; uslzené oči se upřely na Caesara, vytřeštěné, plné děsu.

„Ne, jak vidím, ty vůbec nevíš, kdo já jsem,“ pokračoval Caesar stále týmž konverzačním tónem. „Takže ti to, dcero, musím připomenout. Já jsem *pater familias,* hlava a naprostý pán v tomto domě. Každé mé slovo je tu zákonem. Proti mým rozhodnutím není odvolání. Cokoli si umíním učinit nebo prohlásit v této domácnosti, učiním a řeknu. Žádný zákon senátu a lidu římského nestojí mezi mnou a mou absolutní autoritou v této domácnosti, v mé rodině. Neboť Řím formuloval své právo tak, že římská rodina je mimo veškeré zákony kromě rozhodnutí, jaká učiní *pater familias.* Pokud by se má žena dopustila nevěry, Julillo, mohu ji zabít anebo ji dát zabít. Pokud by se můj syn zpronevěřil morálce anebo provinil zbabělostí anebo jakýmkoli jiným odsouzeníhodným činem, mám právo ho zabít anebo ho dát zabít. Pokud by se má dcera dopustila smilstva, Julillo, je mým právem ji zabít anebo ji dát zabít. Pokud kterýkoli člen mé domácnosti – od mé ženy přes mé syny a dcery až po mou matku – nějak překročí hranice toho, co *já* uznám za náležité chování, smím ji anebo jeho usmrtit anebo dát je usmrtit. Rozumělas mi, Julillo?“

Neuhýbala očima jeho pohledu. „Ano,“ řekla.

„Musím ti s lítostí a se zahanbením sdělit, že jsi překročila hranice chování, jaké já považuji za náležité, dcero. Ubližovala jsi a ublížila celé této rodině a vší čeledi v téhle domácnosti – a především mně, jejímu *pater familias.* Učinila jsi z nás své loutky, svou hříčku. A proč? Jen pro své uspokojení, pro svou libůstku, pro ten nejohavnější ze všech důvodů – pro sebe samu.“

„Ale já ho miluju, toto!“ vykřikla Julilla.

Caesar se rozhněvaně vztyčil. „Ty že ho miluješ? Co ty vůbec víš o tom nejvznešenějším ze všech citů, Julillo? Jak se opovažuješ pošpinit toto slovo spojením s tou nevábnou napodobeninou, které jsi propadla? Je to snad láska, když proměníš život svého milovaného v peklo? Je to láska, když milovaného nutíš k závazkům, jaké si nepřeje, o jaké nestojí? Nu, je snad něco z toho všeho láska, Julillo?“

„Asi není,“ zašeptala, a pak dodala, „jenže já jsem si myslela, že ano.“

Pohledy rodičů se nad její skloněnou hlavou setkaly; v obou se zračila hořkost a bolest, když si teď posléze začali uvědomovat, kde vlastně končí Julillina schopnost vnímat a kde začínají jejich iluze.

„Uvěř mi, Julillo, že ať to bylo cokoli, co tě přimělo jednat tak uboze a nečestně, láska to nebyla,“ řekl Caesar a povstal. „Je konec s kravským mlékem, s vajíčky, s medem. Budeš jíst to, co jedí všichni ostatní v rodině. Anebo jíst nebudeš. Mne to nadále už nezajímá. Jako tvůj otec a jako *pater familias* jsem se k tobě od tvého narození choval s úctou, s laskavostí, starostlivě a s pochopením. Nestál jsem ti za to, abys mi oplatila stejným. Neodvrhnu tě. Ani tě nezabiju a nedám usmrtit. Ale cokoli od této chvíle sama se sebou provedeš, padá na tvou

vlastní hlavu. Ublížila jsi mně a mým blízkým, Julillo. A co je snad ještě méně prominutelné – ublížila jsi muži, který ti není zavázán ničím, neboť se s tebou nezná a není k tobě vázán žádným vztahem. Později, až nebudeš vypadat tak otřesně jako teď, budu žádat, aby ses Luciu Corneliu Sullovi omluvila. Nevyžaduji omluvu pro kohokoli z nás, protože jsi ztratila naši lásku a úctu a jakákoli omluva proto pozbyla smyslu.“ Vzdálil se z místnosti.

Julilla svraštila tvář; instinktivně se obrátila k matce a pokusila se jí vrhnout do náruče. Ale Marcia ucukla, jako by její dcera na sobě měla otrávené roucho.

„Je to nechutné!“ usykla. „A to všechno pro chlapa, který není dost dobrý na to, aby jen lízal zemi, po které přešel Caesar!“

„Mami!“

„Přestaň s tím maminkováním! Chtěla jsi být dospělá, Julillo; zatoužila jsi být ženskou na vdávání. Tak si toho užij.“ A také Marcia z místnosti odešla.

O pár dnů později psal Gaius Julius Caesar svému zeťovi, Gaiu Mariovi:

A tak už snad konečně tahle nešťastná záležitost bere konec. Přál bych si, abych mohl napsat, že si z ní Julilla vzala ponaučení, ale v hloubi duše o tom silně pochybuji. Gaie Marie, i tebe čekají otcovská muka a rozpory a rád bych, abych tě mohl utěšit alespoň tím, že máš možnost poučit se z mých chyb. Jenomže to ty stejně neučiníš. Protože právě tak jako je každé dítě narozené na tomto světě jiné a odlišné od všech ostatních a s každým se proto také musí jednat jinak, tak jsou navzájem rozličtí i rodiče. Kde my jsme udělali jakou chybu, pokud jde o Julillu? Upřímně se vyznávám, že nevím. Nevím ani, zda jsme vůbec pochybili. Snad jde o vrozený, bytostný kaz v její povaze. Je mi z toho hořko a trápí mě to, nejinak i chudáka Marcii, jak prokázala tím, že odmítá vše, čím jí Julilla teď dává najevo náklonnost a pokání. Mé dítě trpí hrozně a musel jsem se ptát sám sebe, zda si od ní máme i nadále udržovat odstup, ale usoudil jsem, že je to nutné. Lásky jsme jí vždy poskytovali hojnost, příležitostí k sebeovládání a ke kázni nikoli. Má-li nakonec mít z této zkušenosti nějaký prospěch, nezbývá, než aby si to protrpěla.

V zájmu spravedlnosti jsem se cítil povinen vyhledat našeho souseda Lucia Cornelia Sullu a tlumočit mu společnou omluvu od nás všech, což bude muset postačit až do doby, než se Julillin vzhled zlepší natolik, že se mu bude moci omluvit osobně. Třebaže mi nechtěl Julilliny dopisy odevzdat, trval jsem na tom – byla to jedna z mála situací, kdy *pater familias* má nějakou praktickou cenu. Přiměl jsem Julillu, aby je spálila, ale teprve poté, co všechny ty pošetilosti musela do poslední řádky nahlas přečíst mně a své matce. Je mi hrozně, mám-li být tak tvrdý vůči vlastní krvi! Jenomže se obávám, že toliko takhle palčivé, osobně vyhrocené ponaučení dokáže proniknout do Julillina srdíčka, zatím tolik zahleděného jen a jen do sebe.

Tak. Dost už o Julille a jejích piklech. Dějí se tu mnohem důležitější věci. Budu patrně první, kdo tyto zprávy odesílá do provincie Afriky, jelikož mám závazný příslib, že dopis odejde s rychlou lodí vyplouvající již zítra z Puteol. Marcus Junius Silanus utrpěl otřesnou porážku od Germánů. Přes třicet tisíc mužů padlo, zbytek je tak demoralizován a má tak špatné velení, že se rozprchl všemi směry. Zdá se, že to Silanovi vůbec nevadí, anebo by bylo přesnější říci, že si cení vlastní záchranu mnohem víc než uchránění vojska. Přinesl tu zprávu do Říma osobně, ovšem přednesl ji v natolik učesané verzi, že se mu podařilo předejít obecnému odsouzení, a když pak vešla ve známost celá pravda, nezapůsobila už katastrofa takovým šokem. Chce se pochopitelně vykroutit z obvinění z velezrady, a mám pocit,

že se mu to asi povede. Kdyby pravomoc soudit ho dostala Mamiliova komise, bylo by odsouzení dosti pravděpodobné. Ale proces v centurijním shromáždění, se všemi těmi zastaralými postupy a pravidly a za účasti tolika porotců? Většina z nás má pocit, že ani nestojí za to takové řízem' vůbec zahajovat.

A jako bych tě slyšel, že se ptáš, co je tedy s Germány. Hrnou se stále ještě dolů k pobřeží Středního moře, opouštějí obyvatelé Massilie město v panice? Nikoli. Neboť, věř nebo nevěř, jakmile zničili Silanovu armádu, udělali zase čelem vzad a odešli zpátky na sever. Jak čelit nepříteli tak záhadnému, u něhož naprosto nelze předvídat, co učiní? Řeknu ti, Gaie Marie, chvějeme se všichni obavami. Protože oni přesto přijdou. Spíš později než dříve, jak se teď zdá, ale přijdou. A my nemáme lepší velitele než takové, jako je Marcus Junius Silanus. Jak už je to v našich časech obvyklé, největší ztráty postihly italské spojenecké legie, třebaže padlo i mnoho římských vojáků. A senát se musí zabývat celou řadou stížností Marsů a Samnitů a mnoha dalších italských kmenů.

Abych ale končil lehčí notou, svádíme právě bujarou bitvu s naším váženým censorem Markem Aemiliem Scaurem. Druhý z censorů, Marcus Livius Drusus, zemřel zcela náhle před třemi týdny, čímž *lustrum* censorů samozřejmě okamžitě skončilo. A Scaurus je tedy povinen odstoupit. Jenomže on nechce! A tím začala ta zábava. Jakmile bylo po Drusově pohřbu, senát se sešel a nařídil Scaurovi, aby složil úřad a umožnil tak oficiální uzavření *lustra* obvyklou ceremonií. Scaurus odmítl.

„Censorem jsem byl zvolen, jsem právě uprostřed uzavírání smluv na své stavební projekty a svou práci nemohu v tomto okamžiku přerušit," řekl.

„Marku Aemilie, Marku Aemilie, to přece nezáleží na tobě!" řekl mu Metellus Dalmaticus, pontifex maximus. „Zákon praví, že zemře-li jeden z censorů v úřadě, musí jeho kolega v censorském úřadě okamžitě rezignovat."

„Mně je jedno, co říká zákon!" odpověděl Scaurus. „Já prostě v tomhle okamžiku rezignovat ještě nemohu a rezignovat taky nebudu."

Prosili ho, přemlouvali, křičeli na něj a hádali se s ním, ale bez výsledku. Scaurus byl rozhodnut vytvořit precedens, na konvenci nedbat a zůstat censorem dál. A tak prosili a naléhali, hulákali na sebe a dohadovali se znova od počátku. Až konečně Scaurovi došla trpělivost a přestal se ovládat.

„Kašlu na vás na všechny!" zařval a pokračoval dál v projednávání svých stavebních kontraktů.

A tak musel Dalmaticus, pontifex maximus, svolat další schůzi senátu a přimět ji přijmout formální *consultum*, vyzývající Scaura k okamžité rezignaci. Na Martovo pole se vypravila oficiální deputace a vyslýchala tam Scaura sedícího na pódiu chrámu Jova Statora, který si zvolil za sídlo svého úřadu, neboť je to hned v sousedství Metellova portiku, kde má svůj hlavní stan většina stavebních podnikatelů.

Jak dobře víš, nejsem zrovna Scaurův přívrženec. On je mazaný jako Ulysses a prolhaný jako Paris. Ale přál bych ti vidět, jakou z nich nadělal fašírku! Jak jen to taková ošklivá, vyzáblá, mrňavá potvora, jako je Scaurus, vůbec dokáže, věru nevím – navíc mu už nezbyl na hlavě jediný vlas! Marcia tvrdí, že to dělají jeho krásné zelené oči, jeho ještě krásnější a melodický hlas a jeho úžasný smysl pro humor. Nu, připustil bych ještě nějaký ten smysl pro humor, ovšem nějaké kouzlo na jeho zrakovém a hlasovém aparátu jsem já osobně nepostřehl. O mně Marcia říká, že jsem typický mužský, i když mi není jasné, co tím chce vlastně říci. Podle mé

zkušenosti se ženy k takovým poznámkám uchylují, když je přitiskneš ke zdi důslednou logikou. Ale nějaké temné zákonitosti by asi mohly být i za Scaurovými úspěchy, ne? Kdo ví, třeba má Marcia nakonec pravdu.

A tak tam seděl, ten mrňavý pozérek, uprostřed nádhery prvého mramorového chrámu v Římě a mezi všemi těmi skvělými jezdeckými sochami generálů Alexandra Velikého, co tam navozil Metellus Macedonicus ze starého Alexandrova hlavního města Pelly. Ale nejvíc tam mezi nimi všemi vynikal on. Jak jen je možné, že takový holohlavý římský prcek je nad všechny Lysippovy koně, třebaže jsou tak nádherně udělaní, že vypadají jako živí? Na mou čest, kdykoli tam vidím ty Alexandrovy vojevůdce, čekám, kdy sestoupí ze svých soklů a odklušou, přičemž co kůň, to jiné plemeno a jiná stáj.

Ale to jsem odbočil. Když Scaurus delegaci zpozoroval, nechal smlouvy smlouvami, strany odstrčil stranou a posadil se na svém kurulském křesle rovně jako svíčka, s dokonale přehozenou togou, jednu nohu vystrčenu v klasické sochařské póze.

„Nu?“ oslovil Dalmatika, pontifika maxima, jenž byl ustanoven mluvčím deputace.

„Marku Aemilie, senát už i formálně přijal *consultum*, jímž se ti nařizuje, abys ihned složil censorský úřad,“ řekl tento nešťastný mluvčí.

„Ale to já neudělám,“ řekl Scaurus.

„Ty musíš,“ kvikl Dalmaticus.

„Ale nic nemusím!“ odsekl Scaurus, natočil se k nim bokem a vyzval stavebníky, aby k němu opět přistoupili. „Tak kde jsme byli, než jsem byl tak neslušně vyrušen?“ zeptal se.

Dalmaticus to zkusil znovu. „Marku Aemilie, prosím tě!“

Avšak vše, čeho se mu dostalo za jeho pontifikální úsilí, byl výrok, „Kašlu na tebe. Kašlu a kašlu a kašlu!“

Senát, poté, co se minul i touto střelou, přenesl celý problém na plebejské shromáždění lidu a tím ho učinil odpovědným za problém, který si lid věru nijak nenatropil, když se vezme v úvahu, že je to centurijní sněm, tedy mnohem výlučnější orgán než plebejské shromáždění, jenž volí censory. Plebs se nicméně sešel ke schůzi, aby Scaurův postoj projednal, a pověřil poté své kolegium tribunů posledním úkolem jejich úředního roku. Dostali pokyn, aby Marka Aemilia Scaura tak či onak zbavili censorského úřadu.

A tak spatřil včerejší den, devátý prosinec, všech deset tribunů lidu jak napochodovali k chrámu Jova Statora, s Gaiem Mamiliem Limetanem v čele.

„Jsem pověřen lidem římským, Marku Aemilie, abych tě sesadil z tvého úřadu censora,“ pravil Mamilius.

„Jelikož mě lid římský do tohoto úřadu nezvolil, Gaie Mamilie, nemůže mě z něho lid římský ani sesadit,“ prohlásil Scaurus a lysá lebka se mu blyštěla jako napulírované staré zimní jablko.

„Nicméně, Marku Aemilie, lid je svrchovaným vládcem a lid praví, že musíš odstoupit,“ řekl Mamilius.

„Jenže já neodstoupím!“ odsekl Scaurus.

„V tom případě, Marku Aemilie, jsem lidem zplnomocněn zatknout tě a uvrhnout tě do vězení na tak dlouho, než podáš formální rezignaci na svůj úřad,“ pravil Mamilius.

„Zkus na mě vložit jen jednu ruku, Gaie Mamilie, a navrátíš se k sopránovému hlásku svého chlapectví!“ odsekl Scaurus.

Načež se Mamilius obrátil k davu, jenž se pochopitelně shromáždil, aby mu neušla taková podívaná, a vykřikl, „Lide římský, volám tě za svědka skutečnosti, že tímto uplatňuji své veto proti jakékoli další censorské činnosti Marka Aemilia Scaura!“ vyhlásil.

A tím bylo vše pochopitelně skončeno. Scaurus sroloval své smlouvy a předal všechno svým úředníkům, svému úřednímu otroku nařídil, aby složil jeho slonovinovou sedačku, stál a ukláněl se na všechny strany tleskajícím zástupům, které nic tak nemilují, jako takovou pěknou srážku mezi svými magistráty, a Scaura přímo zbožňují, jelikož má přesně tu odvahu, jíž si lid u svých reprezentantů cení nejvíc. Pak sešel po chrámových schodech dolů, cestou ještě poplácal Perdikkova grošáka, zavěsil se do Mamilia a opustil bojiště s veškerými vavříny na své hlavě.

C a e s a r si povzdychl, opřel se v křesle a rozhodl se, že by měl ještě také okomentovat zprávy, jež mu Marius – zdaleka ne tak výmluvný pisatel jako jeho tchán – poslal z provincie Africa, kde Metellus, jak se zdálo, zatím dokázal utopit tažení proti Jugurthovi v bažinách nedostatečné aktivity a chabého vrchního velení. Tak to alespoň vypadalo podle Mariovy verze, jež se příliš neshodovala s oficiálními raporty, které Metellus pravidelně podával senátu.

Brzy se dovíš – pokud se tak už nestalo – že senát prodloužil Quintu Caeciliovi velení v provincii Africa a ve válce s Jugurthou. Myslím, že tě to nijak nepřekvapí. A já osobně očekávám, že teď, kdy se tedy Quintu Caeciliovi podařilo přeskočit tu nejvyšší překážku, vystupňuje svou vojenskou aktivitu, jelikož jakmile jednou senát rozhodne o prolongaci funkce správce provincie, může si být jist, že si velení zachová, dokud on sám neusoudí, že nebezpečí pro provincii již pominulo.

Je to vychytralá taktika: setrvávat v nečinnosti, dokud konsulský rok neuběhne a dokud není potvrzeno *imperium* prokonsulské.

Ale jinak s tebou samozřejmě souhlasím, že tvůj vojevůdce projevil šokující váhavost tím, že tažení vlastně až do konce léta ani nezačal, zejména uvážíme-li, že v provincii přistál již na jaře. V jeho zprávách se ovšem tvrdilo, že armáda potřebovala důkladný výcvik, a senát jim také uvěřil. A uniká mi také důvod, proč vlastně pověřil tebe, typického pěšáka, řízením svého jezdectva, stejně tak jako se mi zdá mrháním talentem Publia Rutilia, když ho jmenoval do funkce *praefectus fabrum*, zatímco by mu byl daleko víc posloužil v poli než obíháním zásobovacích kolon a zajišťováním oprav obléhací techniky. Nicméně je výlučným právem vojevůdce rozhodovat o zařazení každého vojáka podle svého vlastního uvážení, od starších legátů až po pěšáka pomocných sborů.

Celý Řím se zaradoval, když dorazila zpráva o dobytí Vagy, třebaže ty se ve svém dopise zmiňuješ o tom, že se toto město vzdalo. Mimochodem, nechápu – promineš-li mi, že dělám Quintu Metellovi stále advokáta – proč tě tak rozhořčilo jmenování Turpilia, přítele Quinta Caecilia – velitelem posádky v městě Vaga. Je to snad tak důležité?

Tvá verze zprávy o bitvě na řece Muthule na mě zapůsobila mnohem hlubším dojmem než její senátní varianta obsažená v depeších Quinta Caecilia, což by ti mohlo poněkud spravit náladu po mých skeptických výlevech, a zároveň bys v tom měl najít potvrzení, že zůstávám trvale na tvé straně. Jinak jsem si jist, že máš plnou pravdu, pokud Quintu Caeciliovi doporučuješ jako nejjistější cestu, jak vyhrát válku v Numidii, zmocnit se Jugurthovy osoby, neboť se stejně jako ty domnívám, že on je prapůvodcem veškerého numidského odporu.

Mrzí mne, že ti tento prvý rok přinesl tak málo uspokojení a že Quintus Caecilius zjevně usoudil, že se mu podaří zvítězit, aniž bude muset čerpat ze zkušeností tvých anebo Publia Rutilia. Pokud by se ti nepodařilo najít příležitost, jak v průběhu numidského tažení výrazněji zazářit, ztížilo by ti to poněkud situaci, až se budeš přespříští rok ucházet o konsulát. Já ovšem nepochybuji, že si takovéhle arogance nedáš líbit, a věřím, že si najdeš cestu, jak se předvést v plném lesku, přes všechno to, co tam Quintus Caecilius natropil a ještě natropí.

Na závěr ještě jednou něco z Fora. Vzhledem ke ztrátě Silanovy armády v Zaalpské Galii zrušil senát jeden z posledních zbylých zákonů Gaia Graccha, který omezoval počet vstupů do legií. Především už nemusí být odvedenec minimálně sedmnáct let starý, dále ho ani deset let služby ve zbrani nevylučuje z dalších odvodů a konečně není služba omezena účastí na šesti taženích jako dosud. Je to příznak doby. Jak Římu, tak celé Itálii se stále více nedostává bojeschopných mužů.

Dávej na sebe pozor a napiš mi, jakmile tě přejde rozmrzení nad mými chabými pokusy dělat Quintu Caeciliovi advokáta a budeš zase schopen vlídně na mě vzpomenout. Zůstávám tvým tchánem a myslím na tebe jen v dobrém.

A t e n h l e dopis, usoudil Gaius Julius Caesar, stojí opravdu za odeslání, nového je v něm dost a dost, obsahuje dobré rady a je vlídný a srdečný. Gaius Marius by ho měl obdržet ještě před koncem starého roku.

B y l a už polovina prosince, když Sulla posléze doprovodil Clitumnu do Circeí, laskavost a starostlivost sama. Třebaže měl obavy, že se Clitumně časem vrátí duševní rovnováha a že mu tak zhatí jeho plány, neopouštělo ho ani nyní jeho neobyčejné štěstí, neboť Clitumna setrvávala v hluboké depresi, jak Marcia zcela určitě vylíčí Caesarovi.

Ve srovnání s ostatními domy v Kampánii nebyla Clitumnina vila sice příliš veliká, přesto však byla mnohem prostornější než její dům na Palatinu; Římané, kteří si mohli dovolit venkovské letní rezidence, se rádi obklopovali volným prostorem. Vila byla postavena na vulkanických skalách vybíhajících do moře, kus cesty jižně od Circeí, měla svou vlastní soukromou pláž a žádné sousedy nablízku. Vybudoval ji za jedinou zimu jeden z mnoha stavebních podnikavců, hojně se vyskytujících na pobřeží Kampánie, a Clitumna ji zakoupila v okamžiku, kdy shledala, že to byl malý génius, pokud jde o instalace, a že do lázně vestavěl nejen obvyklou vanu, ale navíc i sprchu.

Takže první věcí, kterou Clitumna po příjezdu udělala, bylo, že se hned osprchovala, poté povečeřela a nato se odebrali oba dva na lože, každý do svého pokoje a sám. Sulla se zdržel v Circeích jen dva dny, věnoval však veškerý svůj čas Clitumně, jež zůstávala i nadále v neutěšené náladě a nechtěla, aby Sulla odejel.

„Mám pro tebe překvapení, dáreček," řekl jí, když se šli spolu projít po pozemcích, které k vile náležely, toho rána, kdy se Sulla vracel do Říma.

Ani to v ní téměř nevyvolalo žádný zájem. „Ano?" řekla jen.

„Dostaneš ho v noci, při nejbližším příštím úplňku," sliboval významně.

„V noci?" vyptávala se již trochu zvědavěji.

„V noci, přesně za úplňku! A musí být tak jasná noc, abys ten měsíc viděla."

Stáli pod vysokou průčelní částí vily, jež byla jako většina ostatních vystavěna na svahu, nahoře s lodžií, kde mohli obyvatelé sedět a vychutnávat pohled na moře. Za tímto úzkým průčelním traktem byla peristylová zahrada a za ní teprve vlastní budova a v ní většina obytných místností. Stáje tvořily přízemí průčelní části, nad nimi byl čeledník pro stájový personál a ještě výše, nad ním, čněla ona lodžie.

Pozemek před Clitumninou vilou se svažoval travnatým prostranstvím s roztroušenými křovisky planých růží až k samé hraně skalního útesu a po obou stranách byl s mimořádným vkusem osázen skupinkami stromů, takže i kdyby na sousedních parcelách vyrostly další vily, zaručovaly by tyto chlumky dostatečné soukromí.

Sulla ukázal na hájek pinií a štíhlých cypřišů nalevo od nich.

„Je to tajemství, Clitumno," pronesl hlasem, kterému Clitumna říkala vrkání a který byl vždy předzvěstí předlouhého a zvlášť lahodného milování.

„A co je to za tajemství?" vyptávala se teď už dychtivě.

„Kdybych ti to prozradil, přestalo by to být tajemství," šeptal jí a líbal ji na ucho.

Trochu se zlobila, trochu se radovala. „A to tajemství – to bude to překvapení o nejbližším úplňku?"

„Ano. Ale nesmíš o tom s *nikým* promluvit ani slovo, ani o tom, že jsem ti nějaké překvapení vůbec slíbil. Přísaháš?"

„Přísahám," řekla

„Bude třeba, abys tajně vyklouzla ven z domu, začátkem třetí hodiny noční, přesně za osm dní od včerejšího večera. Musíš přijít sem, naprosto sama, a schovat se v tamhletom háji," řekl Sulla a hladil jí přitom boky.

Lhostejnost byla ta tam. „Óóoch! A bude to milé překvapení?" zavrněla lísavě.

„Největší překvapeni v celém tvém životě," řekl Sulla, „a nejsou to žádné plané sliby, miláčku. Ale musíš mi splnit několik podmínek."

Nakrčila nos jako malá holčička, zaculila se, ale vypadala prauboze. „A to?"

„Především se o tom nikdo nesmí dozvědět, naprosto nikdo, ani malá Bithy. Jestli se s tím někomu svěříš, tak se dočkáš jen zklamání, a žádného překvapení. A já se budu moc a moc zlobit Ty nejsi ráda, když já se moc a moc rozzlobím, viď, Clitumno?"

Zachvěla se. „Ne, Lucie Cornelie."

„Takže tedy zachovej všechno v tajnosti. Dočkáš se překvapující odměny a bude to pro tebe úplně nový a nezvyklý zážitek," šeptal dál. „A kdyby se ti navíc podařilo od této chvíle až do toho překvapení tvářit se obzvlášť sklíčeně, vyjde to všechno ještě líp, to ti slibuju."

„Já se budu snažit, Lucie Cornelie," řekla vroucně.

Dokázal odhadnout, jakým směrem se berou její úvahy, a věděl, že už usoudila, že asi dostane novou a příjemnou společnost – nějakou zbrusu novou společnici, přitažlivou, svolnou k sexu, snesitelnou, povídavou, s níž budou dobře utíkat dlouhé dny mezi rozkošnými nocemi. Znala však Sullu natolik, aby věděla, že musí splnit všechny jeho podmínky, jinak že je schopen si tu novou zase odvést – a dost možná jí zařídit vlastní byt, teď když má peníze po Nicopolí. Kromě toho se Sullovi doma nikdo neopovážil odmlouvat nebo vzdorovat, což byla jedna z příčin, proč se služebnictvo v Clitumnině domácnosti také nikdy ani slovem nezmínilo o tom, co se odehrává mezi Clitumnou, Nicopolí a Sullou, a pokud někdo z nich vůbec hlesl, bylo to s takovým strachem, že slova ztrácela zcela na síle.

„Mám ještě druhou podmínku," řekl.

Přivinula se k němu. „Ano, Lucie miláčku?"

„Pokud noc nebude jasná, překvapení se nekoná. Takže se zařídíš podle počasí. Jestliže to bude vlhká noc, vyčkej na nejbližší suchou."

„Ano, rozumím, Lucie Cornelie."

A t a k Sulla odjel v najaté dvojkolce do Říma, zatímco Clitumna oddaně střežila své tajemství a snažila se, aby navenek působila dojmem těžké deprese. Dokonce i Bithy, s níž Clitumna začala spát, uvěřila, že její paní podléhá zoufalství

Když dorazil Sulla do Říma, zavolal si správce Clitumnina domu na Palatinu; byl to jeden z členů služebnictva, který se neodstěhoval s paní do Circeí, jelikož vila měla svého vlastního správce, jenž tam pečoval o dům v Clitumnině nepřítomnosti – a velice mazaně ji okrádal. Totéž ostatně činil i správce jejího domu na Palatinu.

„Kolik služebnictva tu paní zanechala, Iame?“ zeptal se Sulla, sedě u stolu v pracovně; sestavoval zřejmě nějaký seznam, na němž měl položenu ruku.

„Jsem tu jen já, dva podomci, dvě služky, otrok docházející do trhu a druhý kuchař, Lucie Cornelie,“ řekl správce.

„Tak si budeš muset najmout pár dalších na výpomoc, protože za čtyři dny, Iame, tu chci uspořádat večírek.“

Sulla třepnul seznamem před ohromeného správce, který nevěděl, má-li protestovat, že mu paní Clitumna nedala žádné pokyny, pokud jde o nějaký večírek v její nepřítomnosti, anebo se s tím nějak vypořádat a modlit se, aby nevypukl později skandál, až přijdou účty. Avšak Sulla ho zbavil starostí.

„Podnikám to já, takže to budu i platit,“ řekl Sulla, „a na tebe budu pamatovat s notnou prémií, za dvou podmínek – první je, že mi večírek pomůžeš náležitě a se vší ochotou připravit, druhá, že se o něm nezmíníš paní Clitumně, až se vrátí domů, ať už to bude kdykoli. Jasné?“

„Naprosto, Lucie Cornelie,“ řekl Iamus a hluboce se uklonil; štědrost dokázal ocenit každý otrok, jenž se povznesl až k funkci správce, právě tak dobře, jak dobře se vyznal ve finesách domácího účetnictví.

A S u l l a šel obstarat tanečnice, hudebníky, žongléry, zpěváky, kouzelníky a všechny možné další artisty. Neboť to měl být večírek na závěr všech večírků, podnik, o němž by měli vědět všichni široko daleko po celém Palatinu. Poslední zastávkou byl herec Skylax.

„Chci si půjčit Metrobia,“ řekl, když vtrhl do místnosti, kterou Skylax vybavil spíše jako obývací pokoj než jako pracovnu. Byl to byt prostopášníka, navoněný kadidlem a kasiovým dřevem, přečalouněný a přeplněný lůžky a poduškami, vesměs plněnými tou nejjemnější vlnou.

Skylax se rozhořčeně vzpřímil, právě v okamžiku, kdy se Sulla zabořoval do jednoho z opulentně nacpaných lehátek.

„Ty jsi, Skylaku, choulostivý jak pudink a dekadentní jak nějaký syrský potentát!“ utrousil Sulla. „Proč si sem nedáš pár pořádných sedaček vycpaných poctivými žíněmi? Když si na tohle sednu, tak si připadám, jako když klesám do klína nějaké obrovité běhny! Uf!“

„Na tvůj vkus já seru,“ zasyčel Skylax.

„Pokud pustíš Metrobia se mnou, tak můžeš kálet na co chceš.“

„A proč bych ho pouštěl, ty – ty – barbare?“ Skylax si prsty projel pečlivě načesanými, dozlata obarvenými kadeřemi; zamrkal dlouhými řasami, přibarvenými *stibiem*, a vypoulil zlá očka pod nimi.

„Protože ten chlapec není tvé tělo a duše,“ řekl Sulla a šlápnutím zkoušel podušku, jestli snad není přece jen pevnější.

„On *je* mé tělo a má duše! Jenže od té doby, co jsi mi ho uloupil a vozil po celé Itálii, už jako by to nebyl on, Lucie Cornelie! Nevím, co jsi to s ním prováděl, ale podle mého je od té doby zkažený!“

Sulla se ušklíbl. „Že bych z něho byl udělal muže? Už se mu tvůj zadek nezdá, co? Uch!“ A s tímto výrazem znechucení Sulla pozvedl hlavu a houkl, „Metrobie!“

Chlapec vletěl do místnosti, vrhl se rovnou k Sullovi a pokrýval jeho tvář polibky.

Přes jeho černou hlavu Sulla mrkl jedním okem na Skylaka a povytáhl rezaté obočí. „Vzdej to, Skylaku. Ten tvůj hošánek má radši mne,“ řekl a na důkaz pravdy pozvedl chlapcovu suknici, aby předvedl jeho erekci. Skylax propukl v pláč, *stibium* se mu v pruzích rozlévalo po tváři.

„Tak pojď, Metrobie,“ řekl Sulla a pracně se zvedal. U dveří se otočil a hodil vzlykajícímu Skylakovi složený papírek. „Večírek u Clitumny, ode dneška za čtyři dny,“ řekl. „Bude to ten nejlepší, jaký se kdy konal, tak to překousni a ukaž se. Jestli přijdeš, můžeš si pak rovnou Metrobia odvést.“

P o z v á n byl kdekdo včetně Herkula Atlanta, jenž platil za nejsilnějšího muže na světě a dával se najímat na nejrůznější trhy a poutě a slavnosti od jednoho konce Itálie až po druhý. Nikdo ho nikdy neviděl vyjít ven jinak než navlečeného do lví kůže, vyžrané poněkud od molů, a s obrovitým kyjem. Byla to místní kuriozita. Zřídkakdy byl ovšem zván na večírky, aby předváděl své silácké kousky, neboť jakmile začalo jeho hrdlem proudit víno jako voda v akvaduktu, stával se Herkules Atlas až nebezpečně popudlivým a agresivním společníkem.

„Co tě to napadlo, že chceš pozvat i toho kance?“ řekl Metrobius, probíral se Suitovými zářivými kudrnami a nakláněl se mu přes rameno, aby si mohl prohlédnout další list. Skutečnou proměnou, která se udála s Metrobiem za dobu, kdy byl na toulkách se Sullou, byla jeho gramotnost; Sulla mládence naučil číst a psát. Skylax, ač ochoten vyučit ho v kdejakém oboru, který sám ovládal, od herectví až po sodomu, byl přesto až příliš prohnaný, než aby ho obdařil něčím tak emancipujícím, jako je znalost písma.

„Herkules Atlas je můj přítel,“ řekl Sulla a líbal jeden po druhém chlapcovy prsty s daleko větší rozkoší, než jakou kdy pociťoval při laskání Clitumniných prstů.

„Ale když se opije, je to šílenec!“ namítal Metrobius. „Rozbije tenhle dům na cucky, a dva tři hosty určitě s tím! Objednej si u něho určitě nějaké jeho číslo, ale nechtěj ho tu mít jako hosta!“

„To nejde,“ řekl Sulla a nezdálo se, že by ho ta představa nějak trápila. Sáhl za sebe, přitáhl si Metrobia přes rameno a posadil si ho na klín. A Metrobius ovinul paže Sullovi kolem krku a pozvedl tvář: Sulla mu velice pomalu a velice něžně líbal víčka.

„Lucie Cornelie, proč si mě nechceš nechat?“ zeptal se Metrobius a uvelebil se v Sullově náruči s povzdechem naprosté spokojenosti.

Polibky ustaly. Sulla se zachmuřil. „U Skylaka ti bude mnohem líp,“ řekl příkře.

Metrobius otevřel velké černé oči, přetékající něhou. „Nebude, vážně nebude! Mě všechny ty dárky a ten herecký výcvik a peníze nezajímají, Lucie Cornelie. Já bych byl radši u tebe, i kdybychom byli docela chudí!“

„Je to lákavá nabídka a já bych tě okamžitě vzal za slovo – *pokud* bych ovšem měl v úmyslu zůstat chudý,“ řekl Sulla a držel chlapce, jako by ho choval. „Jenomže já chudý nezůstanu. Mám za sebou teď Nicopoliny peníze a pilně s nimi spekuluji. Jednoho dne budu mít dost na to, abych se dostal do senátu.“

Metrobius se posadil. „*Do senátu*!“ Otočil se a podíval se Sullovi do očí. „Ale to přece nejde, Lucie Cornelie! Tví předkové přece byli otroci jako jsem já!“

„Ne, nebyli,“ řekl Sulla a opětoval upřený pohled. „Jsem patricij Cornelius. A senát je místo, kam patřím.“

„Tomu já nevěřím!“

„Je to pravda,“ řekl Sulla suše. „Proto si také nemohu dovolit přijmout tvou nabídku, i když je lákavá. Jakmile se dostanu do senátu, musím vést vzorový život – žádní herci, žádný mimus – a žádní chlapečci.“ Pleskl Metrobia po zádech a objal ho. „A teď se věnuj tomu seznamu – a přestaň se vrtět! Já se pak nemohu soustředit. Herkules Atlas přijde jako účinkující i jako host, a tím to končí.“

Herkules Atlas se dostavil dokonce jako jeden z prvých hostů vůbec. Zvěst o bujné veselici, která se chystá, se brzy rozletěla ulicí a sousedé už se v duchu obrňovali a chystali na noc plnou řevu, jekotu, hlučné hudby a bůhvíjakých randálů. Večírek byl jako obvykle maškarní. Sulla se převlékl za nepřítomnou Clitumnu, se vším všudy, na sobě šály s třepením, prstýnky, hennou obarvenou paruku s klobáskovitými loknami, a s věrností až neskutečnou imitoval její chichotání, hihňání i bouřlivý chechtot. A jelikož ji hosté až příliš dobře znali, měl se svou nápodobou nesmírný úspěch.

Metrobius byl opět ozdoben křidélky, tentokrát však ne coby Kupid, nýbrž jako Ikaros – perutě měl na vnější straně jakoby požehnuty a pojivý vosk roztaven, takže byly pokleslé a vyhlížely jen jako zpola dohotoveny. Skylax se dostavil v roli Minervy a vyvedl podobu této zpravidla energicky a klukovsky působící bohyně tak, že vyhlížel jako našminkovaná stará děvka. Sotva spatřil, jak Metrobius visí jen a jen na Sullovi, záhy se opil a brzy ztratil vládu

nad svou zbrojí, nad štítem i oštěpem, přeslicí i sovou, klopýtal přes ně a nakonec padl v koutě, kde samým pláčem usnul.

A tak ani neviděl nekonečný sled výstupů a čísel, zpěváky, kteří začali velebnými melodiemi a podivuhodnými trylky a končili odrhovačkami typu

Já mám sestru, ač je malá
mlynářka ji načapala,
že mlynáři drží pytel,
až hned vedle tuhne přítel.
Táta praví: „Ty jsi tele,
máš ho chytit za přítele,
pytel pytlem nechej ležet,
do postele musíš běžet!“

které měly daleko vřelejší přijetí, neboť hosté znali slova a zpívali je s sebou.

Vystupovaly tanečnice, které se při tanci postupně graciézně vysvlékly až donaha, v klínech vyholen i sebemenší chloupek, po nich pak artista, jehož cvičení psi tančili téměř stejně dobře, třebaže za tanečnicemi značně zaostávali v oplzlosti, a posléze následovala proslulá zvířecí scénka, jejímiž aktéry byla holka s oslem – převelice oblíbená u publika, jehož mužská polovina se cítila oslími proporcemi tak zahanbena, že si později ani netroufla činit této dámě nějaké návrhy.

Herkules Atlas přišel na řadu až poslední, těsně předtím, než se společnost rozdělila na ty, kdo byli přespříliš opilí, než aby měli ještě pomyšlení na nějaký sex, a na ostatní, opilé právě natolik, že o nic jiného než o sex už neměli zájem. Účastníci večera se rozestoupili v kolonádách kolem peristylové zahrady, v jejímž středu se Herkules Atlas postavil na bytelné pódium. Poté, co se trochu rozehřál ohýbáním železných tyčí a přelámáním několika tlustých polen, pochytal silák půl tuctu kvičících děvčat a naskládal si je na ramena, na hlavu a pod paže. Do každé ruky pak chytil ještě kovadlinu, a ještě jednu k tomu, a s bujným řevem budil víc hrůzy než lecjaký lev v aréně. Bylo mu veselo, neboť mu víno teklo do hrdla potokem a jeho žízeň byla právě tak fenomenální jako jeho síla. Potíž byla v tom, že čím víc kovadlin kolem sebe postupně posbíral, tím hůř se vedlo děvčatům, až se nakonec jejich veselé pištění změnilo v uděšený jek.

Sulla pokročil ke středu zahrady a zdvořile poklepal Herkulovi Atlantovi na koleno.

„Kamaráde, poslyš, pusť ta děvčata,“ pravil co nejpřátelštěji. „Vždyť je mezi vším tím železem rozmačkáš.“

Herkules Atlas dívky okamžitě pustil. Ale namísto nich popadl zčista jasna Sullu, jako by v něm naráz praskla tenounká strunka trpělivosti.

„Ty mi nebudeš předpisovat, jak mám vystupovat!“ zaryčel a zatočil Sullou nad hlavou jako nějaký Isidin kněz svou čarodějnou hůlkou; paruka, šály, řízy, vše se ze Sully přitom postupně sypalo na zem.

Několika účastníků večírku se zmocnila panika; jiní se snažili přispět Sullovi na pomoc, odvážili se vkročit doprostřed zahrady a prosili smyslů zbaveného svalovce, aby ho pustil a postavil zase na zem. Ale Herkules Atlas tento problém vyřešil zcela zkrátka, strčil si Sullu pod levou paži, jako když si kupec odnáší balík, a ze slavnosti odešel. Neexistoval způsob, jak ho zadržet. Prodral se těly, vrhajícími se mu do cesty, jako by to bylo hejno komárů, dveřníkovi střihl políček, že přelétl přes půl atria, a zmizel na silnici, Sullu stále ještě pod paží.

Nahoře nad Vestinými schody se zastavil. „Tak co? Provedl jsem to dobře, Lucie Cornelie?“ zeptal se a velice jemně Sullu postavil na zem.

„Výborně jsi to sehrál,“ řekl Sulla a ještě se trochu potácel, neboť se mu dosud točila hlava. „Pojď, zajdu s tebou domů.“

„To není třeba,“ řekl Herkules Atlas, popadl svou lví kůži a zamířil dolů po schodišti. „Odtud je to skok, Lucie Cornelie, a měsíc je skorem v úplňku.“

„Ale já chci," řekl Sulla, když ho dohonil.

„Jak je libo," pokrčil rameny Herkules Atlas.

„U tebe budeme míň na očích, až ti budu platit, než někde uprostřed Fora," vysvětloval trpělivě Sulla.

„No jasně!" pleskl se Herkules Atlas do hlavy. „Vždyť já bych byl málem zapomněl, žes mi ještě nedal peníze. Tak pojď."

Bydlel ve čtyřech místnostech ve třetím poschodí insuly kousek od ulice Clivus Urbius, až na samé hranici Subury sice, ale přece jen v mnohem přijatelnějším okolí. Pobídl hosta dovnitř a Sulla jediným pohledem zjistil, že jeho otroci využili příležitosti a udělali si ten večer volno, přesvědčeni bezpochyby, že až se pán vrátí domů, beztoho je nezvládne spočítat. Nezdálo se, že by v domě byla nějaká žena, ale přesto se chtěl Sulla ujistit.

„Paní nemáš doma?" zeptal se.

Herkules Atlas si odplivl. „Ženské já nesnáším," řekl.

Na stole, k němuž oba muži zasedli, stál džbán a několik pohárů. Sulla zalovil v plátěném opasku utaženém kolem boků a vytáhl odtamtud naditý míšek. Zatímco Herkules Atlas naléval do dvou pohárů víno, Sulla rozvázal řemínek na měšci a nepozorovaně skryl v dlani kornoutek papíru, který z měšce vylovil. Pak měšec obrátil vzhůru nohama a na stůl se vyhrnul třpytivý proud stříbrných mincí. Až příliš rychlý byl ten pohyb; tři nebo čtyři penízky se dokutálely až na kraj stolu a s jasným cinknutím dopadly na zem.

„Chyťte je!" zajásal Herkules Atlas a vrhl se na všechny čtyři, aby posbíral svou odměnu.

Zatímco lezl po zemi, Sulla využil času, rozbalil kornoutek schovaný v ruce a vysypal do vzdálenějšího z pohárů bělostný prášek, který v něm byl skryt; neměl po ruce žádný nástroj, takže sáhl do vína prsty a stačil je zamíchat, ještě než se Herkules Atlas zvedl opět na nohy a usedl ke stolu.

„Na zdraví!" řekl Sulla, sáhl po bližším z pohárů a s vřelým gestem jím silákovi pokynul.

„Na zdraví, a díky za ten parádní večer," řekl Herkules Atlas, zaklonil hlavu a zvrátil do sebe pohár na jedno napití. Nato si nalil druhý, překlopil ho do sebe, aniž, jak se zdálo, se mezitím vůbec nadýchl.

Sulla vstal, přistrčil svůj pohár před siláka, sebral mu jeho prázdný a schoval si ho pod tuniku. „Na památku," řekl. „Dobrou noc." A vyklouzl tiše ze dveří.

Insula byla ponořena do spánku, otevřená pavlač vedoucí kolem celého vnitřního obvodu budovy, obehnaná vysokou zdí, aby se tudy nedaly vylévat splašky dolů do dvora, byla liduprázdná. Sulla rychle a tiše seběhl po schodech o tři patra níže se nepozorován vynořil do úzké uličky. Pohár, který pronesl ven, zmizel mezi mřížemi nejbližší kanálové vpusti; Sulla naslouchal, dokud ho neuslyšel žbluňknout ďo stoky, a pak za ním hodil ještě zmuchlaný papírový kornout. U Juturniny kašny pod Vestinými schody se zastavil, ponořil ruce až po lokty do vody a mnul je a mnul a mnul. Tak! Teď už by měly zmizet i poslední stopy bělostného prášku, který na nich snad mohl ulpět, když manipuloval s kornoutkem a míchal víno, jež Herkules Atlas tak ochotně vyzunkl.

Zpátky na večírek se však nevrátil. Oběhl celý Palatin a pustil se po Via Nova směrem ke Capenské bráně. Jakmile byl z města venku, zamířil do jedné z mnoha předměstských stájí, které pronajímaly koně a vozy obyvatelům Říma; jen málo římských domů mělo vlastní mezky, koně nebo povozy. Bylo levnější a jednodušší si je prostě najmout.

Stáj, kterou si Sulla vybral, měla všestranně znamenitou pověst, jen pokud jde o bezpečnostní hlediska poněkud zaostávala; jediný z čeledínů, který ji měl hlídat, tvrdě spal na otepi slámy. Sulla mu pomohl k ještě hlubšímu spánku ranou za ucho, jako když se popravuje králík, a pak si v klidu prošel celou stáj, až našel velice zdatně vyhlížejícího a poslušného mezka. Jelikož dosud nikdy neosedlával koně ani mezka jízdním sedlem, chvíli mu trvalo, než se mu podařilo zapnout správně všechny přezky a spony; slyšel kdysi, že zvíře má ve zvyku nabrat a zatajit dech, když se mu utahuje popruh, takže trpělivě vyčkával, dokud si nebyl jist, že mezkova žebra jsou v normální poloze; poté se vyhoupl do sedla a pobídl mezka jemně patami.

Byl sice v sedle začátečníkem, koní ani mezků se však nebál a důvěřoval ve své štěstí, že mu pomůže zvíře zvládnout. Čtyři čnící rozsochy v rozích sedla pomáhaly jezdci bezpečně se udržet na hřbetě zvířete, pokud by ovšem nezačalo vyhazovat; mezci jsou ale v tomto směru naštěstí zvládnutelnější než koně. Jediná uzda, kterou se mu podařilo vnutit, bylo ploché stíhlo, ale zvíře se s ním zdálo být docela smířeno a spokojeno a poklidně ho žvýkalo, takže vyrazil po Via Appia zalité měsíčním světlem, v důvěře, že do rána bude už mít za sebou podstatný kus cesty. Bylo kolem půlnoci.

Nebyl na sedlo naprosto zvyklý, a tak záhy zjistil, že ho jízda vyčerpává. Loudat se podél Clitumniných nosítek byla jedna věc, postup tímto rychlým tempem druhá. Po pár mílích ho začaly nesnesitelně bolet nohy, svěšené bez jakékoli opory dolů ze sedla, hýždě měl záhy rozedřené, jak usiloval udržet se v sedle zpříma, a ve varlatech registroval sebemenší mezkovo zakolébání. Mezek však byl výborný klusák a dávno před úsvitem dospěli až k Tripontiu.

Tam odbočil z Via Appia a pustil se přímo k pobřeží, neboť tudy vedla cesta napříč močály Pomptinských bažin, byť nevalná, jež byla mnohem kratší – a méně na očích – než kdyby byl pokračoval po Via Appia až do Tarraciny a pak se teprve obracel zpět k severu do Circeí. Asi po deseti mílích jízdy touto pustinou zastavil v hájku, kde se půda zdála být pevná a jistá a kde také nebyli komáři. Upoutal mezka na dlouhou otěž, kterou prozíravě sebral ve stáji, sedlo si dal do stínu borovice jako podušku a usnul bezesným spánkem.

O deset krátkých hodin dne později, poté co se on i mezek dosyta napili z blízkého potůčku, se vydal Sulla znovu na cestu. Ukryt před zraky náhodných pocestných pláštěnkou s kápí, kterou rovněž vzal ve stáji, klusal teď již mnohem obratněji, navzdory bodavé bolesti v páteři a opruzeným hýždím a šourku. Celou tu dobu nejedl, ale hlad nepociťoval; mezek se napásl šťavnaté trávy, takže byl zcela uspokojen a podivuhodně čerstvý. Za prvého soumraku dorazil k mysu, na němž byla postavena Clitumnina vila, a s pocitem hluboké úlevy sesedl. Ještě jednou mezkovi odstrojil sedlo a sňal uzdu; znovu ho spoutal nakrátko, tak aby se zatím mohl napást. Ale odpočívat ho tentokrát nechal samotného.

Štěstí mu i nadále přálo. Noc byla dokonalá, tichá, hvězdnatá, na hluboce modré klenbě nebes nebylo nikde vidět ani mráčku. A jak potom začala ubíhat druhá noční hodina, vyšel nad kopci daleko na východě měsíc v úplňku a zaplavil zvolna celý kraj svým podivným svitem, v němž Sulla, sám nespatřen, mohl dokonale pozorovat terén.

Rodil se v něm pocit nezdolnosti, přehlušoval únavu i bolest, rozpaloval jeho chladnou krev a vzněcoval mysl, podivuhodně vyrovnanou a klidnou, až k bouřlivé radosti. *Byl felix!* Ano, byl šťastlivcem! Všechno mu dokonale vycházelo a vše se mu i nadále zjevně bude dařit. Takže mu ty opojivé úspěchy dovolují zvolnit nyní krok, umožní mu plně vychutnat nadcházející chvíle. Možnost zbavit se Nicopole se nabídla tak nečekaně, tak náhle, že vůbec nebyl čas vychutnat ji; bylo třeba jen bleskově se rozhodnout a pak už jen hodiny a hodiny čekat Vražedná houbička, *pohár smrti,* sice byl jeho objev, nalezl ji za toulek s Metrobiem, jenomže za způsob odchodu si ji zvolila sama Nicopolis; on byl pouhým katalyzátorem. Nastražila ji tam štěstěna. Jeho štěstěna. Avšak k dnešní noci dospěl ze své vlastní vůle a umu, a štěstěna mu pomůže dílo toliko dokončit Nu, a pokud jde o strach – čeho se bát?

Clitumna už byla na místě, Čekala v šeru pod piniemi, zatím ještě trpělivě, avšak hotova k nedůtklivosti, pokud by se překvapení mělo opozdit Sulla se k ní nicméně nepřihlásil ihned; propátral nejprve celé okolí, aby se ujistil, že si nepřivedla nikoho s sebou. A skutečně, byla naprosto sama. I neužívané stáje a neobývané místnosti pod lodžií byly liduprázdné, nebyla tam živá duše, která by mohla i nemusela být zvědavá.

Když se k ní konečně vydal, šel natolik hlučně, aby se ho nepolekala. Když se vynořil ze tmy, byla si už jista, že je to on, a napřáhla mu ruce vstříc.

„No, je to přesně taková noc, jak jsi chtěl!“ šeptala a zachichotala se s ústy na jeho krku. „A co to mé překvapení? Kdepak mám to překvapení?“

„Nepolíbíš mě na přivítanou?“ zeptal se a zuby mu zasvitly projednou ještě běleji než jeho pleť, tak podivné bylo měsíční světlo, tak magické bylo kouzlo, jež ho obklopovalo.

Celá vyhladovělá po jeho polibcích Clitumna chtivě nastavila rty. Stála na špičkách, ústa přitisknuta na jeho – a tu jí Sulla zlomil vaz. Bylo to tak nesmírně snadné. *Prask.* Patrně si to vůbec neměla čas uvědomit, neboť v jejích dokořán otevřených očích nespatřil ani náznak pochopení, když jí rukou stiskl hlavu nazad, až téměř ke své druhé dlani, vzepřené proti její páteři. Tak snadné to bylo. Prask. Zvuk se rozlehl kolem, byl ostrý, jasně ohraničený na svém počátku i konci. Když ji pustil, v očekávání, že klesne k zemi, vytáhla se na Špičkách ještě výše a jako by se před ním roztančila, ruce v bok, hlavu necudně zvrácenou, potrhávala sebou a pohupovala tělem ve staccatu rychlých záškubů, které vyvrcholily zavířením dokola, a ještě jednou dokola, než se konečně zhroutila v neuspořádanou a ohyzdnou změť loktů a kolen. Do rozedmutých nozder ho udeřil pach uniklé moči a pak, později, i těžký zápach vyprazdňujících se střev.

Nevykřikl. Neuskočil. Nezměrně to prožíval, a dokud se před ním pohybovala v onom smrtelném tanci, sledoval ji, uchvácen, očarován; a teprve když klesla, pohlédl na ni s odporem.

„Nu, Clitumno," řekl, „neumřela jsi zrovna jako dáma."

Bylo třeba ji zdvihnout, bez ohledu na to, že se od ní patrně potřísní. Na nepatrně orosené trávě nesměla zbýt ani stopa po vlečení těla – to byl hlavní důvod, proč trval na jasné a suché noci. Sebral ji tedy ze země, se vším všudy i s výkaly, a s Clitumnou v náruči se vydal na nedaleký okraj útesu, její roucho utažené těsně kolem těla, aby z něho neunikala stolice, neboť stejně tak nesměla na trávě zbýt stopa roztroušených exkrementů.

Vhodné místo si vyhlédl už dávno a kráčel teď bez zaváhání přímo k němu, jelikož si ho před mnoha dny označil světlým balvanem, již tehdy, když ji sem doprovodil. Jeho svaly se napjaly, křečovitě se stáhly; v jediném plavném zavlátí rouch ji od sebe navždy odvrhl, vznesla se vzhůru a do daleka, jako třepetající se přízračný pták, a pak jako olovnice zamířila na dlouhou cestu dolů, k úpatí skály. Rozprostřela se tam naplocho, beztvaré cosi, co snad mohly vyplavit vlny a co by byla dokázala spláchnout zpět do moře jen nejsilnější bouře. Bylo důležité, aby byla nalezena; nic by mu nebylo platné navěky obstavené dědictví po nezvěstné.

Stejně jako za úsvitu onoho dne i teď spoutal mezka poblíž říčky, avšak než ho do ní zavedl, aby se napil, dobrodil se doprostřed proudu, plně oblečen v ženské tunice, a smyl ze sebe poslední stopy po své maceše Clitumně. Zbývalo udělat ještě poslední věc, vykonal to, jakmile vystoupil z vody. U pasu měl v pochvě malou dýku; jejím ostrým hrotem si nařízl nevelkou rankou kůži nalevo na čele, asi na palec pod hranicí vlasů. Začala okamžitě krvácet, jak je to u ran na skalpu běžné, avšak to byl teprve počátek. Rána nesměla vypadat ani příliš rovná, ani příliš úhledná. A tak vložil do zející rány z každé strany ukazovák a prsteník obou rukou a škubl jimi, až se živé maso nepravidelně rozestoupilo a rána se podstatně zvětšila. Krvácení okamžitě prudce zesílilo a třísnilo jeho ušpiněný a vodou nasáklý ženský převlek velkými rudými skvrnami a čůrky, které se žíznivě rozpíjely po mokré tkanině. Tak! Teď teprve je to v pořádku! Z váčku na opasku vytáhl připravený polštářek z bílého plátna, vší silou si ho přitiskl na ránu a pak ho upevnil pevným obvazem. Do levého oka mu zatekla krev; zamrkal, setřel si ji rukou a vydal se najít mezka.

Jel celou noc, bezohledně zvíře pobízel, kdykoli klopýtlo, neboť už bylo značně unaveno. Vědělo však, že míří domů, do stáje, a jako celý jeho rod mělo udatnější srdce a houževnatější šlachy než kůň. A také se mu v Sullovi zalíbilo, to bylo ono tajemství jeho ochoty a statečnosti. Líbilo se mu nebývalé pohodlí onoho stíhla v hubě, zvyklé spíš na bolestivý tvrdý kantár. Líbilo se mu Sullovo mlčení, úspornost každého jeho počinu; líbilo se mu jeho pokojné chování. A proto podle jeho vůle klusalo, cválalo, zvolňovalo a znovu přidávalo do kroku, jakmile mu to síly dovolily, až mu ze srsti stoupaly obláčky páry a setrvávaly ve vzduchu na cestě za nimi. Neboť nevědělo nic o ženě ležící na nelítostných skaliscích pod velkou bílou vilou, s vazem zlomeným dřív, než na ně dopadla. Bralo Sullu tak, jak se mu jevil, a připadal mu pozoruhodně laskavý.

Míli před stájí Sulla z mezka sesedl, odstrojil ho a hodil sedlo někam do křoví; pak pleskl zvíře po zadku a pobídl ho směrem k domovské stáji, v důvěře, že cestu už určitě najde samo. Jenomže když se začal belhat ke Capenské bráně, mezek ho následoval, takže ho nakonec musel odhánět kamením, až zvíře konečně pochopilo, švihlo sporým ocasem a odklusalo.

Zachumlán pod kápí vstupoval Sulla do Říma, právě když se východní nebe zbarvilo perlovou šedí; za devět nočních hodin, každá po sedmdesáti čtyřech minutách, dorazil z Circeí do Říma, což nebyl nijak špatný výkon na unaveného mezka a muže, jenž se teprve za této cesty učil jízdě v sedle.

Kakovy schody vedly z Cirku Maximu vzhůru na palatinský Germalus a obklopovala je půda nejsvětější; dosud tam žil duch Romulova prapůvodního města, tam byla i nevelká, nijak nápadná jeskyňka a u ní skalní pramen – místo, kde bájná vlčice odkojila opuštěná dvojčata Romula a Rema. Sulla usoudil, že tady už by se měl zbavit vší zbývající přítěže, a pečlivě nastrkal přehoz s kápí i obvaz do dutiny stromu za pomníkem Genia Loci. Rána mu okamžitě začala znovu krvácet, i když ne příliš, a tak ti, kdo bydleli v Clitumnině ulici a byli už tak záhy venku, ohromeně zírali na pohřešovaného muže, jak se potácí domů v zakrvácené ženské tunice, špinavý a potlučený.

Clitumnina domácnost byla vzhůru nohama, nikdo nešel spát od chvíle, kdy si z ní před dvaatřiceti hodinami razil cestu ven Herkules Atlas. Sotva dveřník vpustil zbědovaného Sullu dovnitř, seběhli se k němu ze všech stran všichni na pomoc. Byl uložen do postele, vykoupán a umyt houbou, nebyl povolán nikdo menší než Athenodorus Sicilský, aby mu prohlédl zranění na hlavě, a ze sousedství se dostavil i Gaius Julius Caesar, aby se ho vyptal, co se vlastně stalo, neboť po něm pátral celý Palatin.

„Pověz mi, co můžeš," řekl Caesar a posadil se u jeho lůžka.

Sulla působil víc než věrohodně. Jeho rty měly modravý nádech únavy a utrpení, kůži ještě bledší než jindy a oči, pohaslé únavou, byly podlity krví.

„Byl jsem hloupý," mumlal nezřetelně. „Neměl jsem se s Herkulem Atlantem pouštět do sporu. Ale jsem přece docela statný chlap a dokážu si pomoci sám, když je třeba. Jen jsem nikdy nevěřil, že by někdo mohl mít tak strašlivou sílu jako on – měl jsem prostě zato, že dá na večírku dohromady hezké číslo, to bylo všechno. Byl ovšem strašlivě opilý a – on mě prostě chytil a odnesl pryč odtud! Nemohl jsem proti tomu naprosto nic podniknout Pak mě někde pustil. Pokusil jsem se utéct, a on mě zřejmě zmlátil, já sám přesně nevím, kde a jak to bylo. Ale přišel jsem k sobě v nějaké uličce v Subuře. Musel jsem tam ležet nejmíň celý den. Jenže – víš sám dobře, jak to v Subuře chodí – lidé mě tam nechali ležet bez povšimnutí. Když jsem se pak konečně mohl trochu pohnout, sebral jsem se a šel jsem domů. To je vše, Gaie Julie."

„Máš neobyčejné štěstí," řekl Caesar a sevřel rty. „Kdyby tě byl Herkules Atlas donesl až domů, k sobě do bytu, byl bys patrně sdílel jeho osud."

„Jeho osud?"

„Tvůj správce za mnou včera přišel, když ses nevracel domů, a ptal se mě, co má dělat. Když jsem uslyšel, co se přihodilo, zašel jsem s několika najatými gladiátory do silákova bytu a zjistil jsem, že to obydlí je zcela v troskách. Z kdovíjakých důvodů tam Herkules Atlas zničil absolutně všechno – roztřískal nábytek do posledního kousku, pěstmi prorazil díry do stěn a vyděsil všechny ostatní obyvatele insuly natolik, že si nikdo z nich netroufl k bytu se ani přiblížit. Ležel uprostřed obývacího pokoje, mrtev. Podle mého soudu mu praskla céva v mozku a on v posledním tažení zešílel. Buď to, anebo ho nějaký jeho nepřítel otrávil." Na Caesarově tváři se objevil výraz nechuti, rychle ho však potlačil. „Nadělal kolem sebe před smrtí otřesný svinčík. Myslím, že už před námi ho tam objevilo jeho služebnictvo, ale byli všichni pryč dávno předtím, než jsem tam dorazil já. A nikde v celém bytě jsme nenašli žádné peníze, domnívám se, že pobrali, co našli, a pak utekli. Dostal, mimochodem, za vystupování na tvém večírku, nějaký honorář? Pokud ano, doma u něj nebyl."

Sulla zavřel oči, únavu ani nemusel předstírat. „Zaplatil jsem mu předem, Gaie Julie, takže ti nedokážu říct, měl-li tam nějaké peníze nebo ne.“

Caesar vstal. „Nu, udělal jsem všechno, co bylo v mých silách.“ Přísně se zahleděl na nehybnou postavu na lůžku, s vědomím, že je to jen marné gesto, neboť Sullovy oči zůstávaly zavřeny. „Je mi tě velice líto, Lucie Cornelie,“ řekl, „ale jak jistě chápeš, takhle to dál nemůže pokračovat. Má dcera kvůli nezralému citovému vzplanutí k tobě bezmála podstoupila smrt hlady a dosud se z toho poblouznění nevzpamatovala. Takže pro mne jako soused představuješ nemalý problém, třebaže musím připustit, že na tom neneseš vinu a že naopak tím vznikly značné problémy i tobě. Z toho všeho pro mne vyplývá, že by bylo nejlépe, kdyby ses přestěhoval někam jinam. Vyslal jsem posla k tvé maceše do Circeí, abych ji informoval, co se tu odehrávalo v její nepřítomnosti. Musel jsem jí i sdělit, že už dávno ztratila přízeň obyvatel této ulice a že by se jí bezpochyby bydlelo lépe někde v Carinách anebo na Caeliu. My, kdo žijeme v tomto okolí, jsme tiší lidé. Mrzelo by mne, kdybych musel vznést žádost k městskému prétorovi – anebo přímo podat žalobu – aby ochránil naše právo na klid a pokojný život i na naše osobní bezpečí. Avšak navzdory této lítosti jsem připraven tak učinit, pokud to bude nutné, Lucie Cornelie. Tak jako všichni tví ostatní sousedé už toho mám dost.“

Sulla se ani nepohnul, nepootevřel oči; Caesar nad mm zůstal stát a uvažoval, nakolik dostihly jeho výtky svůj cíl, když v tom se ozvalo chrápání. Caesar se okamžitě obrátil a odešel.

Byl to však Sulla, kdo prvý dostal dopis z Circeí, nikoli Gaius Julius Caesar. Následujícího dne dorazil posel s dopisem od Clitumnina správce, jímž Sullu informoval, že tělo paní Clitumny bylo nalezeno na úpatí útesu na hranici jejího pozemku. Pádem si srazila vaz, nebyly však zjištěny žádné podezřelé okolnosti. Jak Sulla jistě ví, psal správce, žila paní Clitumna poslední dobou v těžké depresi.

Sulla shodil nohy z lůžka a vyskočil.

„Napusť mi lázeň a připrav mi togu,“ nařídil.

Ranka na čele se mu dobře hojila, třebaže její okraje byly stále ještě zjitřené a nateklé; jinak už po jeho včerejší slabosti nezůstalo ani potuchy.

„Pošli pro Gaia Julia Caesara,“ řekl správci Iamovi, když se dooblékl.

Na nadcházejícím rozhovoru, uvědomoval si Sulla s naprostou jasností, závisí celá jeho budoucnost. Díky bohům, že Skylax odvedl Metrobia z onoho večírku, třebaže hoch se bránil a chtěl se dozvědět, co se stalo s jeho milovaným Sullou. To – a Caesarův nečekaně brzký příchod na scénu – mohlo ohrozit všechny jeho plány. Ještě že to dopadlo takhle! Štěstěna mu vskutku nepřestává přát. Kdyby tu býval Metrobius přítomen v okamžiku, kdy znepokojený Iamus povolal na pomoc Caesara, sklaplo by Sullovi jednou provždy. Ne, na různé klípky Caesar nedá nic, ale svědectví jeho vlastních očí by změnilo celou situaci. A Metrobius by se byl určitě dral do popředí. Je to tanec mezi vejci, říkal si Sulla, a je na čase, abych dotancoval. Pomyslel na Sticha, na Nicopoli, na Clitumnu a pousmál se. Ano, teď už může všech tanečků nechat.

Přijal Caesara jako Říman každým coulem, v neposkvrněné běli, pravé rameno tuniky ozdobeno úzkým jezdeckým proužkem, výraznou hlavu ostříhanou a upravenou do mužné, avšak přesto hezké podoby.

„Omlouvám se ti, Gaie Julie, že tě ještě jednou obtěžuji,“ řekl Sulla a podával Caesarovi malý svitek papíru. „Tohle jsem právě obdržel z Circeí a řekl jsem si, že by ses s tím měl také ihned seznámit.“

Výraz Caesarovy tváře se ani trochu nezměnil, když dopis velice zvolna pročítal, jeho rty se pohybovaly, ale přeříkával si jeho obsah slovo po slovu jen pro sebe. Vážil, to Sulla viděl, každé z nich, jak se postupně vynořovala z plynulého toku písmen na papíru. Když konečně dočetl, odložil list na stůl.

„Do třetice všeho zlého – a tohle je tedy ta třetí smrt,“ řekl Caesar a zdálo se, jako by ho ta zpráva téměř potěšila. „Tvá domácnost utrpěla další bolestnou ztrátu, Lucie Cornelie. Přijmi, prosím, projev mé soustrasti.“

„Předpokládám, že jsi s Clitumnou sepisoval její poslední vůli," řekl Sulla, až upjatě vzpřímen, „jinak bych tě byl nepovolával."

„Ano, koncipoval jsem pro ni několik závětí, poslední z nich bezprostředně po smrti Nicopole." Jeho pohledná tvář, jeho přímé modré oči, všechno na něm vyjadřovalo naprostou nezúčastněnost právníka. „Byl bych rád, Lucie Cornelie, kdybys mi pověděl, jaké city jsi vůči své nevlastní matce choval."

A je to tu, to nejkřehčí ze všech vajíček. Teď musí našlapovat tak opatrně jako kočka na okenním rámu plném střepů, vysoko nad zemí. „Pamatuji se, Gaie Julie, že jsem ti o ní už něco vyprávěl," řekl, „ale jsem rád, že mám příležitost vylíčit ti to podrobněji. Byla to prostoduchá až hloupoučká, někdy i trochu ordinérní žena, ale já jsem ji měl přesto rád. Můj otec" – Sulla svraštil tvář – „byl nenapravitelný piják. Život s ním – a po řadu let i s mou starší sestrou, dokud se neprovdala a neunikla tomu – tak jak si ho vybavuji, byla jedna jediná hrůza. Nebyli jsme ani zchudlá Šlechta, Gaie Julie. Vůbec jsme nežili životem, jaký by třeba jen vzdáleně připomínal náš původ. Byli jsme tak chudí, že jsme neměli ani na otroka, na jednoho jediného otroka. Kdyby nebylo útrpnosti jednoho starého učitele z tržiště, já, patricij z rodu Corneliů, bych se byl nikdy ani nenaučil číst a psát. Nikdy jsem nemohl absolvovat základní vojenský výcvik na Martově poli, nikdy jsem neměl možnost naučit se jezdit na koni, ani jsem se nemohl stát žákem některého z advokátů u soudního dvora. O vojenství, o rétorice, o veřejném životě nevím vůbec nic. Za to všechno může můj otec – a tak mi přirostla k srdci právě ona. Provdala se za něho a vzala si nás oba k sobě, otce i mne, takže kdoví? Snad kdybychom byli s otcem museli i nadále společně žít v Subuře, byl bych se možná jednoho krásného dne z toho pominul, otce zavraždil a dopustil se tak hříchu, jaký bohové neodpouštějí. Takhle však na sebe Clitumna vzala za jeho života veškerou tíhu a ze mne byla sňata. Ano, měl jsem ji opravdu rád."

„I ona tě milovala, Lucie Cornelie," řekl Caesar. „Její závěť je krátká a prostá. Odkázala všechno, co měla, tobě."

Jen zvolna, zvolna! Nedat najevo příliš velkou radost, ale ani přehnaný smutek. Ten muž, před nímž stojí, je nesmírně bystrý a určitě musí mít nedocenitelné zkušenosti v jednání s lidmi.

„Odkázala mi tolik, aby to postačilo k mému vstupu do senátu?" zeptal se a díval se Caesarovi zpříma do očí.

„Víc než dost."

Sullovi se viditelně podlomily nohy. „Tomu – tomu snad ani nemohu uvěřit!" řekl. „Jsi si tím jist? Pokud vím, měla tenhle dům a vilu v Circeích, ale nemyslím, že by vlastnila ještě něco dalšího."

„Právě naopak, byla to velice zámožná žena – peníze investovala, byla podílníkem mnoha společností, vložila peníze i do tuctu obchodních lodí. Radil bych ti, abys prodal podíly na lodích i na obchodních společnostech a výtěžek vložil do pozemků. Budeš-li chtít uspokojit censory, musíš mít své majetkové poměry v naprostém pořádku."

„Je to jako sen!" vydechl Sulla.

„Chápu, že ti to tak připadá, Lucie Cornelie. Ale buď klidný, je to naprostá skutečnost." Co Caesar říkal, znělo zcela vyrovnaně, Sulla ho nijak nepobouřil svou reakcí, ani v něm nevzbudil podezření předstíraným žalem, jaký by byl – při Caesarově soudnosti – člověk jako Sulla nikdy nemohl nad nějakou Clitumnou věrohodně pociťovat, ať už se zachovala jakkoli hezky k jeho otci.

„Byla by tu mohla být ještě celá dlouhá léta," zauvažoval Sulla. „Můj život se posléze vyvíjí šťastně, Gaie Julie. Nikdy jsem si nemyslel, že to budu moci někdy říci. Budu ji postrádat. Doufám ale, že v budoucích letech si lidé budou říkat, že pro svět nejvíc udělala tím, že zemřela. Protože bych chtěl být ozdobou své třídy i senátu." Zaznělo to dobře? Naznačil tím přesně to, co chtěl naznačit?

„Souhlasím s tebou, Lucie Cornelie, že by byla šťastná při pomyšlení, že jsi jejího odkazu plodně využil," řekl Caesar a dal tak rozhovoru směr, který Sulla považoval za ten

nejsprávnější. „Mohu se spolehnout, že už se tedy nebudou konat žádné takové divoké večírky? Že už nebudou žádní pochybní přátelé?“

„Pokud člověk může vést život, k jakému je oprávněn svou urozeností, Gaie Julie, nepotřebuje ani bujné večírky, ani všelijaké přátele.“ Sulla si povzdychl. „Mělo to všechno jen ukrátit nějak čas. Vím, že je to pro tebe asi těžko pochopitelné. Ale život, jakým žiju už přes třicet let, mě samotného tížil jako mlýnský kámen na krku.“

„Je to dokonce snadno pochopitelné,“ řekl Caesar.

Sullovi prolétla hlavou znepokojivá myšlenka. „Ale censora teď žádného nemáme! Co budu dělat?“

„Nu, třebaže by teď nebylo podle zákona ještě čtyři roky nutné volit censory nové, jedna z podmínek, kterou si položil Marcus Scaurus pro svou takzvanou dobrovolnou rezignaci na censorskou funkci, bylo, že přece jen zvoleni budou, a to v dubnu nadcházejícího roku. Do té doby budeš muset vyčkat,“ utěšoval ho Caesar.

Sulla se odhodlával, nabral zhluboka dech. „Gaie Julie, mám k tobě ještě jednu žádost.“

V modrých očích se objevil výraz, jehož hlubiny Sulla nedokázal probádat, jako by Caesar věděl, co přijde – jak by ale mohl, když se ten nápad teprve teď, právě v tomto okamžiku zrodil v Sullově hlavě? Přesto však nejskvělejší a nejšťastnější ze všech plánů. Neboť bude-li Caesar souhlasit, Sullova žádost censorům bude mít daleko větší cenu než pouhou váhu peněz, neskonale větší účinnost než požadavek opřený o pouhý původ, zpochybněný kromě toho životem, jaký až dosud vedl.

„Jaká je to žádost, Lucie Cornelie?“ zeptal se Caesar.

„Abys uvážil, zda bych se mohl stát manželem tvé dcery Julilly,“ řekl.

„A to přes všechno, čím ti tak ublížila?“

„Já – já ji miluju,“ řekl Sulla a věřil, že tomu tak skutečně je.

„V současné době Julilla ještě zdaleka není ve stavu, aby o manželství vůbec bylo možno uvažovat,“ řekl Caesar. „Ale beru tvou žádost na vědomí, Lucie Cornelie.“ Usmál se. „Snad si jeden druhého zasloužíte, po tolika nesnázích.“

„Víš, Gaie Julie, věnovala mi vínek z trávy,“ řekl Sulla. „A věříš, že od té chvíle se mé štěstí obrátilo?“

„Věřím ti to.“ Povstal a chystal se k odchodu. „Zatím se nicméně nebudeme o tvém zájmu o sňatek s Julillou před nikým zmiňovat. Zejména tě žádám, aby ses jí zcela vyhnul. Ať k ní cítíš cokoli, ona teprve hledá cestu z kaše, kterou si navařila, a já jí nemíním naservírovat nějaké příliš snadné řešení.“

Sulla doprovodil Caesara ke dveřím, podal mu ruku a usmál se sevřenými rty; neboť nikdo neznal účinek těch předlouhých a přeostrých vyceněných vlčích tesáků na okolí lépe než sám jejich vlastník. Nikoli, Gaiovi Juliovi Caesarovi nepatří žádný takový úšklebek, při němž tuhne krev v žilách. Ne, Caesara je třeba si vážit a předcházet. Sulla, aniž měl tušení, jakou nabídku Caesar před časem učinil Gaiovi Mariovi, dospěl svou vlastní úvahou k témuž závěru. Jaká lepší cesta by byla, jak se zalíbit censorům – a voličstvu – než mít ženu z rodu Juliů? Zvlášť když tu byla jedna tolik svolná, že by pro něho byla už téměř položila život?

„Iame!“ zavolal Sulla, sotva zavřel dveře.

„Lucie Cornelie?“

„Večeři nechystej. Uveď dům do smutku za paní Clitumnu a postarej se, aby se z Circeí vrátilo všechno její služebnictvo. Odcházím teď zařídit její pohřeb.“

A s sebou, říkal si Sulla, zatímco rychle balil, vezmu mladého Metrobia, na rozloučenou. Na rozloučenou s posledními stopami minulého života, na rozloučenou s Clitumnou. Nic z toho nebudu postrádat, jen Metrobia. Ale toho postrádat budu. Moc a moc.

ROK TŘETÍ

(108. PŘ. N. L.)
KDY ÚŘAD KONSULŮ ZASTÁVALI

SERVIUS SULPICIUS GALBA
A
QUINTUS HORTENSIUS

QUINTUS CAECILIUS METELLUS NUMIDICUS

S nástupem zimních dešťů válka proti Numidii – ať byla zatím jakákoli – ustala docela, beznadějně zabředla tak, že žádná z bojujících stran nebyla schopna své jednotky účelně nasadit. Gaius Marius obdržel dopis od svého tchána, Caesara, přemítal o tom, co se v něm dočetl, a uvažoval, zda konsul Quintus Caecillius Metellus, v jeho soukromé přezdívce Hovnivál, ví o tom, že se s příchodem Nového roku má stát prokonsulem, že uspěje s prodloužením své velitelské funkce a že tak má výsledný triumf už zajištěn. V hlavním stanu správce provincie Africa v Utice rovněž nepadla ani zmínka o porážce Marka Junia Silana Germány a o zkáze celé jeho armády.

Což neznamená, říkal si znechuceně Marius, že tyto věci nejsou Metellovi známy; jen, jako obyčejně, jeho starší legát Gaius Marius bude tím posledním, kdo se o tom oficiálně doví. Chudák Rutilius Rufus dostal na starost inspekci zimních pohraničních táborů, což ho zbavilo veškerých informací o vývoji situace, s výjimkou případného obnovení bojů; a Gaius Marius, převelený do Utiky, zjistil, že je podřízen *synkovi* toho Hovnivála Metella! Mladíčkovi, sotva dvacetiletému, elévovi v otcově osobní jednotce, se nesmírně zalíbilo v roli velitele pevnosti Utiky a její předsunuté obrany, takže ve všech věcech, které se nějak týkaly vojenského velení v Utice, se musel Marius podřizovat tomu nesnesitelně arogantnímu Hovňouskovi, jak mu záhy začal říkat – a zdaleka nebyl sám. Do Mariových povinností – nehledě k pevnostnímu statutu Utiky – spadalo všechno, do čeho se nechtělo Metellovi jako správci provincie, což byla práce spíš pro kvestora než pro staršího legáta.

Napětí v důsledku toho narůstalo a v Mariově sebeovládání se začaly rychle objevovat trhliny, zejména když se Metellus mladší začal bavit na Mariův účet, tím spíš, že mu Metellus starší dal najevo, že se tím baví zase on. Bezmála prohraná bitva na řece Muthule vyprovokovala jak Rutilia Rufa, tak i Maria k hněvivé kritice vojevůdce a vedla Maria k radě, že nejlepší cesta, jak zvítězit nad Numidii, by bylo zajetí Jugurthy.

„Ale jak to provést?“ zeptal se Metellus, jenž si ze své prvé bitvy odnesl dostatek poučení, aby alespoň naslouchal radám.

„Léčkou,“ řekl Rutilius Rufus.

„Ale jakou léčkou?“

„To,“ uzavřel diskusi Gaius Marius, „už bude na tobě, abys vymyslel, Quinte Caecilie.“

Ale nyní, když už byli všichni zase zpátky, v bezpečí provincie Africa, a trpěli nudou deštivých dnů a stereotypních všedních úkolů, Metellus Hovniválus se opět řídil jen svým vlastním rozumem. Ovšem toliko do chvíle, kdy navázal styk s numidským šlechticem jménem Nabdalsa a musel o účast na jednání s ním požádat i Maria.

„A proč?“ řekl mu Marius otevřené. „Copak tu svou špinavou práci nedokážeš udělat sám, Quinte Caecilie?“

„Můžeš mi věřit, Gaie Marie, že kdyby tu byl po ruce Publius Rutilius, neobracel bych se na tebe,“ odsekl Metellus. „Jenže tys měl příležitost poznat Jugurthu z těch stránek, kde já ho neznám vůbec, a tak snad víš i něco víc o tom, jak takový Numiďan asi uvažuje. Nechci na tobě nic, než abys u toho seděl, toho Nabdalsu sledoval a pak mi řekl, co si o tom myslíš.“

„Překvapuje mě ta tvá důvěra, že ode mě uslyšíš můj skutečný názor,“ řekl Marius.

Metellus, zjevně zaskočen, pozvedl obočí. „Jsi tu, abys bojoval proti Numidii, Gaie Marie, tak proč bys mi neměl poctivě říct, co si myslíš?“

„Dobrá, dej toho chlapíka přivést, Quinte Caecilie, a já udělám, co bude v mých silách, abych tě uspokojil.“

O Nabdalsovi Marius už cosi věděl, třebaže se s ním dosud osobně nesetkal; byl to přívrženec zákonného uchazeče o trůn prince Gaudy, jenž v současnosti dlel v rádoby

královském sídle nedaleko Utiky, v kvetoucím městečku, jež vyrostlo na místě někdejšího Kartága. Nabdalsa tudíž přibyl přímo od prince Gaudy, ze Starého Kartága, a byl Metellem přijat v dosti mrazivém ovzduší.

Metellus úvodem pověděl, oč mu jde; že nejlepší a nejkratší cestou, jak vyřešit numidskou otázku a dosadit na trůn prince Gaudu, by bylo zajmout přímo Jugurthu. Má snad princ Gauda – anebo Nabalsa osobně – nějakou představu, jak by se toho dalo dosáhnout?

„Zcela určitě s Bomikkarovou pomocí, *domine,*“ řekl Nabdalsa.

Metellus jen zíral. „S *Bomilkarem?* Ale vždyť je to přece Jugurthův nevlastní bratr, a jeho nejoddanější šlechtic!“

„V současné době jsou vztahy mezi nimi dosti napjaté,“ řekl Nabdalsa.

„A proč?“ otázal se Metellus.

„Jde o formu následnictví, *domine.* Bomilkar si přeje, aby byl ustanoven regentem pro případ, že by se s Jugurthou cokoli přihodilo, ale Jugurtha to zásadně odmítá.“

„Regentem, nikoli dědicem?“

„Bomilkar dobře ví, že dědicem se stát nemůže, *domine.* Jugurtha má dva syny. Jsou ovšem dosud velice mladí.“

Metellus se zamračil a pokusil se vysondovat, jakým směrem se vlastně myšlenky těchto cizinců ubírají. „A proč se tomu Jugurtha brání? Já bych řekl, že Bomilkar pro něho představuje ideální volbu.“

„To je otázka následnictví, *domine,*“ řekl Nabdalsa. „Bomilkar není potomkem krále Masinissy, takže nepřísluší k panovnickému domu.“

„Aha.“ Metellus se napřímil. „No dobrá, tak se tedy pokus, jestli bys nemohl Bomilkara přesvědčit, že by se měl raději spojit s Římem.“ Obrátil se k Mariovi. „To je ovšem překvapující! Člověk by si myslel, že muž, který svým rodem nemá dostatečné předpoklady, aby si činil nárok na trůn, by byl přímo předurčen pro roli regenta.“

„V naší společnosti jistě,“ řekl Marius. „V Jugurthově světě by to znamenalo přímou výzvu k zavraždění jeho synů. Neboť jak jinak by se mohl

Bomilkar domoci trůnu, než pobitím Jugurthových dědiců a založením nové dynastie?“

Metellus se obrátil opět k Nabdalsovi. „Děkuji ti, Nabdalso, můžeš odejít.“

Jenomže Nabdalsa se k odchodu neměl. „Domine, dovoluji si tě požádat ještě o laskavost,“ řekl.

„A o jakou?“ otázal se nepříliš nadšeně Metellus.

„Princ Gauda by se s tebou nesmírně rád setkal a je překvapen, že k tomu dosud nedostal příležitost. Rok tvého správcovství v provincii Africa je téměř u konce, a přesto princ Gauda stále ještě čeká na pozvání ke schůzce.“

„Jestli se chce se mnou vidět, tak co mu brání?“ otázal se správce provincie nechápavě.

„Nemůže se u tebe jen tak ohlásit, Quinte Caecilie,“ řekl Marius. „To bys mu musel nejprve poslat formální pozvání.“

„No prosím! Jestli nejde o nic víc, tak se mu prostě nějaké takové formální pozvání pošle,“ řekl Metellus, skrývaje úsměv.

A jelikož bylo pozvání neprodleně sepsáno a Nabdalsa ho tudíž mohl hned nazítří osobně doručit do Starého Kartága, vydal se princ Gauda navštívit správce provincie.

Setkání to nebylo příliš šťastné; sotva by se byly našly dvě protichůdnější povahy než Gauda a Metellus. Slabý, nijaký a nepříliš bystrý Gauda se choval způsobem, který on sám považoval za přiměřeně vznešený, zatímco Metellovi připadl jako absurdně nadutý. Neboť poté, co byl poučen, že musí osobu královského rodu z Kartága nejprve pozvat, aby mohla vykonat návštěvu, Metellus usoudil, že jeho host se dostaví pln pokory, ba s jistou ponížeností. K té měl ovšem Gauda daleko. Zahájil jednání rozčileným výbuchem, když Metellus nepovstal, aby ho uvítal, a ukončil audienci nedlouho poté tím, že se ze správcovy přítomnosti opět vzdálil.

„Já jsem *královského rodu*!“ huhňal pak před Nabdalsou.

„Všichni jsou si toho vědomi, Výsosti," chlácholil ho Nabdalsa. „Jenomže Římané mají ke královskému důstojenství dosti zvláštní postoj. Cítí se nad ně povýšeni, vzhledem k tomu, že už před mnoha staletími své krále svrhli a dávají od těch dob přednost tomu vládnout si sami, bez dobrodiní králů."

„Ať si uctívají třeba lejno, to je mi jedno!" kňoural Gauda, jenž se dosud nezotavil ze svých raněných citů. „Já jsem legitimní syn svého otce, zatímco Jugurtha je obyčejný bastard! A když se před těmi Římany objevím, měli by povstat a pozdravit mě, měli by se přede mnou klanět, měli by mi nabídnout trůn, abych na něj mohl usednout, a měli by vybrat stovku svých nejlepších vojáků a věnovat mi ji jako osobní stráž!"

„Máš pravdu, máš docela pravdu," říkal Nabdalsa. „Zajdu za Gaiem Mariem. Gaius Marius snad dokáže přivést Quinta Caecilia k rozumu."

Kdejaký Numiďan znal jména Gaia Maria a Publia Rutilia Rufa, neboť Jugurtha se postaral o jejich slávu v době, kdy se prvně vrátil z Numantie, a často se s nimi vídal i za své poslední návštěvy v Římě.

„Tak tedy jdi za Gaiem Mariem," pravil Gauda a silně sklíčen se vracel do Starého Kartága, aby se tam dál obíral příkořími, jimiž se na něm provinil ve jménu Říma Metellus, zatímco Nabdalsa se nenápadně snažil dostat do styku s Gaiem Mariem.

„Udělám, co budu moci," řekl mu s povzdechem Marius.

„Já *osobně* bych to velice ocenil, Gaie Marie," řekl procítěně Nabdalsa.

Marius se pousmál. „Tvůj královský pán ti to zkrátka hodil na krk, že?"

Odpovědí mu byl Nabdalsův výmluvný pohled.

„Potíž je v tom, příteli, že Quintus Caecilius se považuje za neskonale více urozeného, než jakýkoli numidský princ. Velice pochybuji o tom, že by ho kdokoli, a zejména já, v tomhle dokázal změnit. Ale zkusím to, protože bych chtěl, abys měl volnou ruku při jednání s Bomilkarem. To je o mnoho důležitější věc, než nějaké škorpení mezi guvernéry a princi," řekl Marius.

„Syrská věštkyně říká, že rod Caeciliů Metellů spěje k pádu," řekl zamyšleně Nabdalsa.

„Syrská věštkyně?"

„Žena, která se jmenuje Martha," řekl Numiďan. „Princ Gauda ji objevil ve Starém Kartágu, kde ji před lety zřejmě vysadil nějaký kapitán, jenž o ní věřil, že mu proklela jeho loď. Nejprve za ní chodili o radu jen obyčejní lidé, ale nyní její pověst roste a princ Gauda ji přijmul ke svému dvoru. Prorokovala, že princ Gauda se skutečně jednou stane králem Numidie, až padne Jugurtha. Řekla ovšem, že tento pád nenastane brzy."

„A pokud jde o rod Caeciliů Metellů?"

„Věstila, že celý rod Caeciliů Metellů už je za zenitem své moci a že mu bude ubývat na početnosti i na majetku a že ho – mezi jinými – předčíš i ty sám, *domine*."

„Rád bych tu syrskou věštkyni navštívil," řekl Marius.

„To se dá zařídit. Budeš ovšem muset přijít do Starého Kartága, neboť ona neopouští dům prince Gaudy," řekl Nabdalsa.

Audienci u syrské věštkyně Marthy předcházelo přijetí u prince Gaudy; Marius rezignovaně vyslechl litanii stížností na Metella a nasliboval věci, o nichž neměl nejmenší ponětí, jak by je mohl splnit.

„Buď ujištěn, výsosti, že jakmile toho budu s to docílit, dostane se ti veškerých poct a úcty, jaká ti podle tvé urozenosti náleží," řekl a uklonil se tak hluboko, jak jen si Gauda vůbec dokázal přát.

„Ten den nadejde!" prohlásil nedočkavě Gauda a v úsměvu odhalil velice špatné zuby. „Martha pravila, že ty budeš Prvním mužem Říma a že k tomu dojde brzy. Proto, Gaie Marie, bych si přál stát se tvým klientem, a nadto zajistím, aby se tvými klienty stali i všichni moji příznivci v provincii Africa. A co víc, jakmile se stanu králem Numidie, celá Numidie bude patřit k tvé klientele."

Marius tomu ohromeně naslouchal; jemu, pouhému proprétorovi, se náhle nabízí klientela, po jaké by i Caecilius Metellus jen marně toužil! Oh, s tou Marthou, s tou syrskou věštkyní se bezpodmínečně musí setkat!

Už za několik okamžiků k tomu dostal příležitost, neboť projevila přání uvidět ho a sám Gauda ho dovedl do jejích komnat ve velké vile, kterou užíval jako dočasného královského paláce. Už zběžný pohled přesvědčil Maria, jenž byl požádán o sečkání, jak veliké úctě se tu Martha těší, neboť místnosti byly vybaveny s pohádkovou nádherou, na stěnách jedny z nejkrásnějších fresek, jaké mu kdy bylo přáno spatřit, a podlahy dlážděny mozaikami stejně krásnými jako malby na zdech.

Když vstoupila, byla celá oděna v nachu, další známka poct, jaké se normálně neposkytovaly nikomu, kdo nebyl z královského rodu. A královského na ní vskutku bylo pramálo. Drobná, scvrklá stařenka, čpící zatuchlou močí, jejíž vlasy určitě nikdo neumyl, jak Marius odhadl, už doslova celá léta. Vyhlížela cizokrajně, velký zobákovitý nos s tenkými nozdrami dominoval tváři s tisícem vráseček, černé oči plály svitem tak dravým a pyšným a ostražitým, jaký by slušel orlovi. Prsy jí visely jako dvě ponožky zpola naplněné oblázky a viditelně se jí pohupovaly pod tenounkým purpurovým tyrským závojem, což bylo vše, čím byla oděna shora do pasu. Kolem boků měla ovázán tyrský nachový šál, ruce i nohy měla od heny téměř černé a při každém kroku na ní cinkaly nesčetné zvonečky, náramky, prsteny a cetky, všechny z masivního zlata. Průsvitný závoj v barvě tyrského nachu jí ve vlasech držel těžký zlatý hřeben, jí kryl temeno hlavy a splýval až na páteř jako vlajka za bezvětří.

„Posaď se, Gaie Marie," pravila a ukázala na židli dlouhým drápovitým nehtem na prstu, jenž se v celé své uzlovité délce třpytil navlečenými prsteny.

Marius učinil, co se po něm žádalo, a nemohl odtrhnout zraky od její věkovité hnědé tváře. „Princ Gauda mi řekl o tvé věštbě, že já budu Prvým mužem Říma," řekl a musel si trochu pročistit hrdlo. „Rád bych od tebe slyšel více."

Zachechtla se sípavě a odhalila přitom bezzubé dásně, s jediným zbylým zažloutlým řezákem nahoře. „To věřím, že bys chtěl," řekla a tleskla na sloužícího. „Přines nám odvar ze sušených listů a ty koláčky, co já ráda," nařídila mu. A pak řekla Gaiovi Mariovi: „Nebude to trvat dlouho. Až to donesou, promluvíme si. Zatím si pěkně zticha posedíme."

Nechtěl se jí dotknout, a tak seděl – mlčky, jak mu uložila – a když přinesli vroucí nálev, z něhož se ještě kouřilo, s instinktivní nedůvěrou nejprve podezřívavě přičichl k poháru, který mu podala, a pak z něho usrkl. Nechutnalo to zle, jelikož však nebyl zvyklý na horké nápoje, spálil si jazyk, a pohár proto odložil. Martha se zjevnou zkušeností upíjela ze svého poháru po doušcích, jako pták, a každý lok v ní mizel se slyšitelným spokojeným žbluňknutím.

„Výborná věc, i když ty bys podle mého asi dal přednost vínu."

„Ale vůbec ne," zamumlal zdvořile.

„Vezmi si koláček," huhlala s plnými ústy.

„Ne, děkuji."

„No dobrá, dobrá, já tě chápu!" řekla a spláchla pečivo dalším lokem horké tekutiny. A pak napřáhla panovačně ruku. „Podej mi svou pravici." Podal ji. A ona ji uchopila.

„Je ti souzena velká budoucnost, Gaie Marie," řekla a hltala očima spleť čar v jeho dlani. „Úžasná ruka. Všemu, čeho se chopí, vnutí tvar. A jaká čára hlavy je tu vyznačena! Vládne tvému srdci, vládne tvému životu, vládne všemu, jen všeničivému času vládnout neumí, Gaie Marie, neboť tomu nedokáže vzdorovat žádný člověk. Ale ty překonáš mnohé, co nezvládnou jiní. Je tam hrozná choroba… Jenže ty ji přemůžeš, když se poprvé objeví, i podruhé ji ještě přemůžeš… Vidím tvé nepřátele, desítky nepřátel… Ale ty je všechny zdoláš… Staneš se konsulem rok po tomto roku, který právě začíná, to znamená už příští rok… A poté budeš konsulem ještě šestkrát… Sedmkrát celkem budeš konsulem a budou tě nazývat třetím zakladatelem Říma, protože uchráníš Řím před největším nebezpečím, jaké mu kdy hrozilo!"

Vnímal, jak má náhle horké tváře, rozpálené jako hrot oštěpu vnořený do ohně. Uvědomoval si hukot vířící mu v lebce. Slyšel bušit své srdce, jako by to byl *hortator*

bubnující ke zteči. Oči mu zastřel hustý rudý závoj. Neboť Martha měla ve všem pravdu. To věděl.

„Máš lásku a úctu velké ženy," pokračovala a ryla prstem do drobných vráseček v jeho dlani, „a její synovec bude největším ze všech Římanů po všechny časy."

„Ale to budu přece já!" řekl okamžitě a jeho vzrušení po této méně příznivé zprávě vzápětí rázem opadlo.

„Ne, její synovec to bude," tvrdila Martha neústupně. „Bude to muž ještě mnohem slavnější než ty, Gaie Marie. S tebou bude mít společné prvé jméno. Ale rodem bude z jejího rodu, ne z tvého."

Vrýval si to do paměti; tuto skutečnost nikdy nezapomene. „A co můj syn?" zeptal se.

„I tvůj syn bude velký muž. Ale ne tak veliký jako jeho otec, ani se nedožije takového věku jako on. Bude však ještě naživu, až nadejde tvůj čas."

Odstrčila jeho ruku a stáhla bosé a špinavé nohy – samý zvoneček na prstech, samý náramek na kotnících – pod sebe na lehátko.

„Uviděla jsem vše, co bylo možno spatřit, Gaie Marie," řekla, položila se nazad a přivřela víčka.

„Děkuji ti, věštkyně Martho," řekl, vstal a sáhl po svém váčku. „Kolik…?"

Pootevřela oči, zlověstně planoucí, černé jako zlo. „Na tobě není, abys platil. Být v přítomnosti vskutku velikého muže je víc než dostatečná odměna. Platit musí takoví, jako je princ Gauda, jenž nebude nikdy velký, třebaže bude králem." Znovu ten sípavý smích. „Ale to ty přece dobře víš, Gaie Marie, třebaže nemáš dar vidět věci budoucí. Máš zato jiný dar, vidíš do lidských srdcí, a princ Gauda má jen malé srdce."

„Pak ti musím ještě jednou poděkovat."

„Oh, něco od tebe přece jen budu chtít," zavolala za jeho zády, když odcházel ke dveřím.

Okamžitě se otočil. „A to?"

„Až budeš podruhé konsulem, Gaie Marie, přivez mě do Říma a dopřej mi náležitých poct. Chtěla bych vidět Řím, ještě než zemřu."

„Řím uvidíš," řekl a odešel.

Sedmkrát konsulem! Prvým mužem Říma! Třetí zakladatel Říma! Jaký větší osud by člověka ještě mohl potkat? Jak by mohl jiný Říman dosáhnout ještě víc? Gaius… To musela mít na mysli nějakého potomka jeho mladšího švagra, Gaia Julia Caesara mladšího. Ano, jeho syn by přece byl Juliiným synovcem – a zcela určitě by se jmenoval Gaius.

„Jen přes mou mrtvolu," prohlásil Gaius Marius a vyhoupl se na koně ke zpáteční cestě do Utiky.

Nazítří si vyžádal rozmluvu s Metellem a zastihl konsula, jak se probírá haldou dokladů a dopisů z Říma, neboť za noci konečně dorazila loď dlouho zadržovaná bouřlivým mořem.

„Skvělé zprávy, Gaie Marie!" řekl Metellus, výjimečně vlídně naladěný. „Senát prodloužil mé velitelské pověření v Africe, s *imperiem* prokonsula, a je nanejvýš pravděpodobné, že bude souhlasit případně i s dalším prodloužením, pokud bych potřeboval ještě další čas." Odložil jeden papír a uchopil druhý, oba bral ovšem do ruky stejně jen naoko, jelikož je měl zcela evidentně přečteny, ještě než Marius vešel; nikdo také nedokázal vnímat mlčky celá jednotlivá slova a naráz jim porozumět, bylo přece třeba postupně oddělovat jedno od druhého z dlouhé nepřerušované řady znaků, a bylo nutno číst si je pološeptem, aby se s dopomocí hlasu slova začala postupně vynořovat jedno po druhém ze změti písmen.

„Ještě že je má armáda nedotčená, zdá se, že ten nedostatek vojáků v Itálii začíná být dost akutní, díky té Silanově výpravě do Galie. Á, to ty asi nevíš, že? Ano, můj kolega konsul byl poražen Germány. Otřesné ztráty na padlých." Sebral ze stolu další svitek a ukazoval ho Mariovi. „Tady píše Silanus, že na bojišti bylo přes půl miliónu germánských obrů." Svitek pohodil zpět na stůl a předestřel Mariovi jiný, který celou tu dobu třímal v ruce. „Tady mi senát oznamuje, že zrušil *lex Sempronia*, zákon Gaia Graccha omezující počet tažení, která si musí každý muž odbýt. Nejvyšší čas! Teď budeme moci povolat do zbraně tisíce veteránů, pokud je budeme někdy potřebovat." Zdálo se, že je tím Metellus potěšen.

„To je velice špatné zákonné opatření," řekl Marius. „Pokud se veterán po deseti letech služby *anebo* šesti ukončených taženích rozhodne z armády odejít, měl by mít právo udělat to bez obavy, že bude někdy v budoucnosti znovu povoláván do zbraně. Tímhle způsobem ničíme malé sedláky, Quinte Caecilie! Copak může chlap opustit i sebemenší hospodářství třeba na dvacet let služby v legiích, jak to ten nový zákon připustí, a očekávat, že usedlost bude v jeho nepřítomnosti vzkvétat? Jak bude vychovávat syny, aby jednou zaujali jeho místo, jak na usedlosti, tak v našich legiích? Starost o půdu se stále víc a víc přenáší na jejich opuštěné ženy, a ty k tomu nemají ani dost síly, ani dost předvídavosti a rozumu. Měli bychom se už začít poohlížet po vojácích také někde jinde – a měli bychom je uchránit před neschopnými veliteli!"

Metellus se napřímil, rty sevřené v úzkou čárku. „Nejsi povolán, Gaie Marie, kritizovat úradky nejmoudřejšího vládnoucího sboru v naší společnosti!" řekl. „Kdo si vůbec myslíš, že jsi?"

„Už jsi mi jednou podrobně vysvětlil, kdo vlastně jsem, Quinte Caecilie, je tomu už mnoho let Pokud si vzpomínám, tedy italský venkovánek se slámou v botách i v hlavě, takže se mi do ní nevešlo ani jediné řecké slovíčko. Může to být i pravda. Ovšem to mě naprosto nezbavuje práva diskutovat o tom, co i nadále považuji za legislativní zmetek," říkal Marius vyrovnaným hlasem. „My – a tím ‚my' mám na mysli náš vynikající senát, jehož nejsem o nic méně členem než ty! – připouštíme, aby vymírala celá jedna třída našich občanů, jen proto, že nemáme dostatek odvahy anebo dostatek soudnosti, abychom učinili přítrž činnosti takzvaných vojevůdců, jaké vysíláme už celá léta do pole! Krev římských vojáků není určena k plýtvání, Quinte Caecilie, má jim sloužit k životu, a tím i lepším cílům!"

Marius vstal, naklonil se přes stůl k Metellovi a horlil dál. „Když vznikala naše armáda, byla určena jen k tažením uvnitř Itálie, tak aby se lidé mohli na zimu vracet domů, obstarat si, co bylo třeba na hospodářstvích, vychovávat syny, dohlédnout na ženy. Ale když se muž přihlásí do armády dnes, anebo když je odveden, odvezou ho někam za moře, a namísto kampaně trvající jedno léto, protahuje se jeho služba na celé roky, během nichž se nikdy nepodívá domů, takže jeho šest tažení mu může zabrat dvanáct nebo i patnáct let – v místech daleko od vlastí! Gaius Gracchus zaměřil své zákony tak, aby tohle omezil na minimum a aby se tímto způsobem malé usedlosti nestávaly snadnou kořistí spekulantských dobytkářů!" Nadechl se a ironicky se na Metella podíval. „Ó, já jsem docela zapomněl, Quinte Caecilie! Vždyť ty sám přece taky spekuluješ s pastvinářskou půdou, že ano? A jak se i tobě zamlouvá, když ti malé usedlosti spadnou do klína, jelikož muži, kteří by měli být doma a starat se o ně, umírají na bůhvíjakém bojišti kdesi v cizině, jen kvůli aristokratické lačnosti a bezohlednosti!"

„Aha! Teď jsme u toho!" vykřikl Metellus, vyskočil a naklonil se tváří těsně k Mariově. „To je ten pravý důvod! Aristokracie ti zkrátka leží v žaludku, viď? Nu, musím ti tedy něco otevřeně říct, ty novopečená šlechto! Ani to, že ses oženil s Julií z rodu Juliů, z tebe aristokrata neudělalo a neudělá!"

„Ani bych o to nestál," odsekl Marius. „Já vámi opovrhuji, všemi, s výjimkou tchána, který navzdory všem předkům nějakým zázrakem dokázal zůstat slušným člověkem!"

Jejich hlasy už dávno zesílily v křik, a v předpokoji se všechny uši natočily jejich směrem.

„Jen do toho, Gaie Marie!" řekl vojenský tribun.

„Do něj, Gaie Marie, nešetři ho!" ozýval se jiný.

„Poser už jednou toho arogantního *fellatora*, Gaie Marie!" dodal s úšklebkem třetí.

Ukazovalo to, jak velice je mezi lidmi, od důstojníků až po řadové vojáky, oblíben Gaius Marius, a jak malé oblibě se naproti tomu těší Quintus Caecilius Metellus.

Křik však doléhal mnohem dál než jen do sousední kanceláře; když do ní vtrhl konsulův syn, Quintus Caecilius Metellus mladší, snažili se už opět příslušníci konsulova štábu vyhlížet co nejpracovitěji a nejpilněji. Metellus Hovňousek jim nevěnoval ani pohled a rozrazil dveře do otcovy pracovny.

„Otče, je vás slyšet na míle daleko!" řekl mladíček a s nechutí se podíval po Mariovi.

Fyzicky byl velice podoben otci, průměrně vysoký, hnědovlasý a hnědooký, podle římských měřítek celkem příjemného vzhledu, nebylo na něm však pranic, čím by nějak vynikl nad své okolí. V davu Římanů prostě k nerozlišení.

Metella toto vyrušení poněkud přivedlo k rozumu, nijak zato neochladilo Mariův vztek. Ani jeden ani druhý však neusedl. Mladý Metellus postával poněkud znepokojen stranou, trochu vylekán, vášnivě sice stranil otci, znejistěl však teď při pomyšlení na všechna příkoří, která napáchal na Gaiovi Mariovi od chvíle, kdy ho otec jmenoval velitelem posádky v Utice. Poprvé nyní totiž uviděl Gaia Maria ve zcela jiné podobě: muže obrovité postavy, nadaného odvahou, zmužilostí a inteligencí, jaké nedosahoval žádný z Metellů.

„Nevidím důvod, proč v tomto rozhovoru pokračovat, Gaie Marie," řekl Metellus a opřel se dlaněmi o stůl, aby zakryl, jak se mu třesou ruce. „Co bylo vůbec příčinou tvé návštěvy?"

„Přišel jsem ti oznámit, že koncem léta hodlám ukončit svou účast na tomto tažení," řekl Marius. „Vrátím se do Říma, abych se ucházel o úřad konsula."

Zdálo se, že Metellus nevěří vlastnímu sluchu. „Co že chceš udělat?"

„Pojedu do Říma, abych se mohl ucházet o konsulský úřad."

„To tedy nepojedeš," řekl Metellus. „Podepsal jsi závazek ke službě jako můj starší legát – a to s *imperiem* proprétora! – na dobu mé správy provincie Africa. Mé pověření bylo právě prodlouženo. A to znamená, že stejně se prodlužuje i tvá služba."

„Ale v tvé pravomoci je propustit mě."

„Pokud bych chtěl, mohl bych tě propustit. Jenže já si to nepřeju," řekl Metellus. „A po pravdě řečeno, Gaie Marie, kdyby to bylo v mé moci, tak bych tě zahrabal v téhle provincii až do konce tvého života."

„Nenuť mě, abych tě k tomu přiměl po zlém, Quinte Caecilie," řekl zcela přátelským hlasem Marius.

„Cože? Ty abys mě přiměl…? Vypadni odsud, Marie. Jdi pryč a hleď si najít nějakou užitečnější činnost – zdržuješ mě jen od práce!" Zachytil synův pohled a spiklenecky se na něj ušklíbl.

„Trvám na tom, abych byl propuštěn ze služby v tomto tažení, tak abych se mohl účastnit podzimních konsulských voleb!"

Povzbuzen sílícím tónem přezíravosti a povýšenosti v otcově hlasu se i mladý Metellus zvaný Hovňousek začal dušeně pochechtávat, což dále inspirovalo Metella staršího.

„Já ti něco řeknu, Gaie Marie," řekl s úsměškem, „už ti bude bezmála padesát. Mému synovi je dvacet. Nabídl bych ti, aby ses o konsulát ucházel ve stejném roce jako on. Do té doby by ses snad stačil naučit to, z čeho jsou zkoušeni kandidáti na konsulské křeslo! A navíc jsem si jist, že by ti syn pár svých bodů i přepustil."

Mladý Metellus propukl v hlasitý smích.

Marius na ně pohlédl zpod zježeného obočí, v orlí tváři mnohem víc hrdosti a pýchy než v obou jejich dohromady. „Já se konsulem stanu, o tom tě ujišťuji, Quinte Caecilie – a ne jednou, ale sedmkrát."

A pak odešel a oba Metellové za ním hleděli se směsí ohromení a bázně. A samotné je udivovalo, proč jim vlastně není jeho tak absurdní prohlášení k smíchu.

Nazítří se vydal Marius znovu do Starého Kartága a vyžádal si audienci u prince Gaudy.

Poté co byl k Jeho Urozenosti připuštěn, poklekl na jedno koleno a přitiskl rty ke Gaudově zplihlé studené ruce.

„Jen povstaň, Gaie Marie!" zvolal Gauda s potěšením, okouzlen podívanou, jak mu tento skvělý muž skládá tak nefalšovanou, uctivou a obdivnou poklonu.

Marius už se počal zvedat, pak ale klesl na obě kolena a vztáhl paže ke Gaudovi. „Královská Výsosti," říkal, „nejsem hoden povstat v tvé přítomnosti, neboť se na tebe obracím jako tvůj nejpokornější prosebník."

„Vstaň, jen vstaň!" kvikl Gauda s ještě větší radostí. „Neposkytnu sluchu ničemu, oč bys mě žádal kleče! Posaď se tady, vedle mne, a pověz mi, čeho si žádáš."

Nabídnutá židle byla vskutku vedle něho – ovšem o stupínek níž, než stál princův trůn. Marius se k ní blížil stále ještě v hluboké úkloně a usedl jen na sám její krajíček, jako by oslněn září vycházející z toho, jenž jediný tu byl oprávněn sedět trochu pohodlně, totiž prince Gaudy.

„Když ses přihlásil za mého klienta, princi Gaudo, přijal jsem tu nečekanou poctu, kterou jsi mi tím učinil, protože jsem cítil, že budu schopen napomoci tvé věci přímo v Římě. Neboť jsem měl v úmyslu ucházet se v podzimních volbách o úřad konsula.“ Marius se odmlčel, zhluboka si povzdychl. „Ale běda, není tomu přáno. Quintus Caecilius Metellus zůstává v provincii Africa, protože lhůta jeho pověření byla prodloužena – což znamená, že já, jako jeho legát, nesmím svůj úřad bez jeho souhlasu opustit. Když jsem mu sdělil, že bych se chtěl ucházet o konsulát, odmítl mi dát souhlas, abych se z Afriky vzdálil byť jen o jediný den dříve než on.“

Ušlechtilý výhonek numidského královského domu okamžitě ztuhl vztekem neduživého zpovykaného dítěte; až příliš dobře mu utkvělo v paměti, jak Metellus odmítl povstat, aby ho pozdravil, jak mu nesložil hlubokou poklonu, jak mu odepřel místo na trůně v přítomnosti římského správce provincie a jak mu neposkytl ani doprovod římských vojáků. „Ale to už přesahuje všechno, Gaie Marie!“ zvolal. „Jak ho jen přinutit, aby své rozhodnutí změnil?“

„Ó, pane, ta tvoje moudrost – ten tvůj bystrý odhad situace – rozum mi zůstává v úžasu stát!“ deklamoval Marius. „To je přece přesně to, co je třeba učinit, my ho musíme přinutit, aby svou vůli změnil.“ Odmlčel se. „Vím, co hodláš navrhnout, ale snad to bude znít lépe z mých rtů, neboť jde o dosti nečistou záležitost. Proto prosím, dovol mi, abych to formuloval sám!“

„Jen to pověz,“ pravil velkoryse Gauda.

„Královská Výsosti, Řím a senát, i lid římský prostřednictvím obou jeho shromáždění, musí být přímo zaplaven dopisy! Dopisy tvými – dopisy od každého jednotlivého měšťana, vlastníka stád, pěstitele zrna, obchodníka i bankéře v celé provincii Africa – dopisy informujícími Řím, s jakou neúčinností, s jak katastrofální neschopností až dosud vedl tento Quintus Caecilius Metellus válku s oním nepřítelem Numidie, dopisy odhalujícími, že ony nečetné úspěchy, jichž jsme zatím dosáhli, byly vesměs mou zásluhou, a ne dílem Quinta Caecilia Metella. *Tisíce dopisů*, můj princi! Napsaných nikoli jedenkrát, nýbrž opisovaných znovu a znovu, až konečně Quintus Caecilius Metellus bude muset ustoupit a dovolit mi návrat do Říma, abych se tam mohl ucházet o úřad konsula.“

Gauda jen předl samou blažeností. „Není to prostě úžasné, Gaie Marie, jak my dva dokážeme uvažovat shodným způsobem? *Dopisy*, to je přesně to, co jsem měl i já v úmyslu navrhnout!“

„Jak už jsem řekl, byl jsem si toho plně vědom,“ řekl Marius pokorně. „Ale bude to proveditelné, pane?“

„Proveditelné? Ovšem, že ano, a provedeme to taky!“ řekl Gauda. „Chce to jen čas a vliv a peníze – a já se domnívám, Gaie Marie, že my dva budeme mít mnohem víc času a vlivu i peněz, než Quintus Metellus, nemyslíš?“

„Pevně v to doufám,“ řekl Marius.

Marius pochopitelně na tom nepřestal. Navštívil osobně kdekterého významnějšího Římana, Latina a Italika v celé provincii Africa, od jednoho konce až po druhý, a odůvodňoval tyto dlouhé a časté cesty svými povinnostmi vůči Metellovi. Vozil s sebou tajné pověření od prince, jímž Gauda adresátům sliboval všemožné úlevy pro jejich působení v Numidii, jakmile nastoupí na trůn. A žádal současně všechny, aby se stali klienty Gaia Maria. Deště, bláto ani rozvodněné řeky vylévající se z břehů nedokázaly Gaia Maria zastavit; pokračoval v náboru klientů a získával slib za slibem, že do Říma poputují desítky, stovky a tisíce dopisů. Tisíc za tisícem. Tolik dopisů, že pod jejich tíhou klesne státnická loď Caecilia Metella až na dno hlubiny politického zapomenutí.

J i ž v průběhu února začaly z provincie Africa proudit listy kdekterému významnému muži a orgánu v Římě, a jejich proud pokračoval s příjezdem každé další lodi. V jednom z prvých, od Marka Caelia Rufa, římského občana, vlastníka stovek jiter půdy v údolí řeky Bagradas, významného dodavatele pšenice na římský trh, jehož pole nesla 240 zrn na každé jedno zaseté, stálo napsáno:

> To málo, oč se zatím Quintus Caecilius Metellus v Africe staral, byly především jeho vlastní zájmy. Po zralé úvaze jsem dospěl k názoru, že jeho záměrem je jen prodlužovat válku, aby tak zvětšil svou slávu a uspokojil svou touhu po moci. Minulý podzim vyhlásil, že jeho cílem je oslabit postavení krále Jugurthy tím, že spálí numidskou úrodu a vyplení numidská města, zejména tam, kde jsou ukryty poklady. Výsledkem toho je, že teď mé pozemky a pozemky mnoha ostatních římských občanů jsou ohroženy, neboť numidští nájezdníci berou odplatu uvnitř římské provincie. Celé údolí řeky Bagradas, které je tak důležité pro zásobování Říma obilím, žije ve strachu a den za dnem se chvěje obavami z budoucnosti.
>
> Doslechl jsem se navíc, stejně tak jako mnozí ostatní, že Quintus Caecilius nedokáže vůbec spolupracovat se svými legáty, o armádě ani nemluvě. Nechal vědomě ležet ladem zkušenosti tak schopných Lidí, jako je Gaius Marius a Publius Rutilius Rufus; prvně jmenovanému nedokázal svěřit nic významnějšího než velení své bezvýznamné jízdní jednotky, druhého přiměl k výkonu funkce *praefectus fabrum.* Jeho chování k princi Gaudovi, jehož senát a lid římský považují za právoplatného vládce Numidie, bylo a je až neuvěřitelné povýšené, hloupé a někdy i kruté.
>
> Závěrem bych ještě rád řekl, že pokud vůbec přineslo loňské tažení nějaké úspěchy, došlo k nim výlučně zásluhou Gaia Maria a Publia Rutilia Rufa. Pokud vím, nedostalo se jim za to ani díků, ani důvěry. Chtěl bych je proto oba doporučit tvé pozornosti pro náležité hodnocení a současně co nejrozhodněji odsoudit chování Quinta Caecilia Metella.

L i s t byl adresován jednomu z největších a nejdůležitějších obchodníků s obilím v Římě, člověku, jehož vliv mezi senátory a jezdci vydal za celou legii. Pochopitelně, jakmile se takto dověděl o Metellově ostudném počínání ve velitelské funkci, dal své rozhořčení hlučně najevo; jeho slova pronikala k nejrozmanitějším významným uším a výsledky se okamžitě dostavily. A jak poté dny míjely a příval dopisů neustával, připojily se k jeho hlasu i mnohé další. Senátoři raději uhýbali, když spatřili, jak k nim zamířil nějaký bankéř anebo námořní podnikatel, a bohorovné sebeuspokojení mocného Metellova klanu se rychle rozplývalo a měnilo v úzkost a strach.

Neprodleně byly odeslány dopisy členů caeciliovské strany jejímu váženému představiteli, Quintu Caeciliovi Metellovi, prokonsulovi provincie Africa, obsahující naléhavé prosby, aby zmírnil své arogantní chování vůči princi Gaudovi, aby jeho legátům byla prokazována větší vážnost, než jakou jim dosud projevoval jeho syn, a aby hlavně hleděl vydupat ze země pár evidentních vítězství na bojišti ve válce s Jugurthou.

Potom propukl skandál s Vagou, která se nejprve Metellovi pozdě na podzim vzdala, a nyní se vzbouřila a popravila většinu přítomných italských obchodníků; vzpoura byla podnícena Jugurthou – za trpného přihlížení nikoho jiného než Metellova osobního přítele, velitele posádky Turpilia. Metellus se dopustil té chyby, že Turpilia obhajoval, když Marius energicky žádal, aby ho postavil před válečný soud pro zradu; jakmile pak tato zvěst dorazila

prostřednictvím stovek dopisů do Říma, vypadalo to bezmála, jako kdyby se i sám Metellus byl provinil velezradou stejnou měrou jako Turpilius. A tak byly vypraveny další listy metellovského klanu veleváženému Quintovi Caeciliovi v Utice, naléhající na něho, aby si alespoň lépe vybíral přátele, pokud už chce vůbec trvat na tom, že je bude hájit i před obviněním z velezrady.

Mnoho týdnů uplynulo, než se podařilo Metella přesvědčit, že strůjcem dopisové ofenzívy do Říma je Gaius Marius; i když byl nakonec nucen tomu uvěřit, byl příliš těžkopádný, než aby včas pochopil cíl této korespondenční války – a ještě pomaleji se měl k tomu nějak jí čelit. On, Caecilius Metellus, že by měl být v Římě ohrožen na pověsti pouhými slovíčky Gaia Maria, ufňukaného následníka trůnu a pár odporných kramářů z provincie? Nemyslitelné! Takhle se Řím přece nechová. Jeho je Řím, a ne nějakého Gaia Maria!

Každých osm dnů, s pravidelností kalendáře, se Marius ohlásil u Metella a formálně žádal, aby byl ke konci měsíce srpna ze služby propuštěn; a stejně pravidelně tuto žádost Metellus zamítal.

Aby bylo i Metellovi učiněno zadost – měl i zcela jiné starosti, než jen Maria a pár mizerných dopisů do Říma; většinu energie ho nyní stál Bomilkar. Nabdalsovi trvalo mnoho dnů, než se mu podařilo dosáhnout prvé rozmluvy s Bomilkarem, a pak další řadu dnů, než mohl uspořádat tajnou schůzku mezi Bomilkarem a Metellem. Koncem března však se přece jen uskutečnila, v malém přístavku správcovy rezidence v Utice, kam byl Bomilkar potají propašován.

Znali se samozřejmě velice dobře, neboť právě Metellus Bomilkarovým prostřednictvím trvale informoval Jugurthu během jeho posledních tristních dnů v Římě, a Bomilkar – nikoli jeho panovník – požíval také Metellova pohostinství, neboť jinak tomu nemohlo uvnitř městského *pomeria* být.

Přesto jejich nynější setkání proběhlo bez přílišných společenských ozdůbek; Bomilkar byl znepokojený, obával se, že by se jeho návštěva Utiky mohla nějak prozradit, a Metellus si ve své nové úloze šéfa špionáže nebyl sám sebou příliš jist.

Takže Metellus pokročil bez okolků k věci. „Rád bych tuto válku ukončil s co možná nejmenšími ztrátami na lidech i materiálu, a to v co nejkratší možné době," řekl. „Řím mne potřebuje ještě také jinde než jen v této africké výspě."

„Ano, slyšel jsem už o těch Germánech," řekl Bomilkar obmyslně. „Takže můj spěch chápeš," řekl Metellus.

„Samozřejmě že ano. Nechápu ale, jak bych já osobně mohl přispět k ukončení bojů tady v Africe."

„Dostalo se mi rady – a po zralé úvaze se k ní i já přikláním – že nejrychlejší a nejlepší cesta, jak vyřešit osud Numidie způsobem přijatelným pro Řím, by bylo odstranění krále Jugurthy," řekl prokonsul.

Bomilkar zamyšleně uvažoval o prokonsulově osobě. Není to žádný Gaius Marius, to věděl velice dobře; ba ani Rutilius Rufus. Je hrdější, až nadutý, mnohem víc si zakládá na svém postavení, není však ani tak schopný, ani dostatečně kritický. A jako pro všechny Římany i pro něho je Řím nejpřednější ze všeho. Ovšem politika Říma, tak jako ji chápe Caecilius Metellus, se značně liší od toho, jak si ji představuje takový Gaius Marius. Nejvíc ovšem Bomilkara mátl rozdíl mezi někdejším Metellem z Říma a Metellem nynějším, jenž teď jako správce vládl římské africké kolonii; třebaže byl totiž Bomilkar o dopisové akci již rovněž informován, nedokázal dostatečně docenit její závažnost.

„Je sice pravda, že Jugurtha je zdrojem odporu Numidie vůči Římu," začal Bomilkar. „Ty ale patrně nejsi informován o tom, jak je Gauda v Numidii nepopulární. Numidie se nikdy nesmíří s jeho kralováním, ať už je Gauda legitimním následníkem trůnu, či ne."

Při zmínce o Gaudovi se na Metellově tváři objevil výraz opovržení. „Pche!" vyrazil ze sebe a máchl rukou. „Takový ubožáček! To přece není vůbec chlap, natož vladař." Upřel světlehnědé oči na Bomilkarovu zbrázděnou tvář. *„Pokud by* se cokoli mělo přihodit s králem Jugurthou, já – i Řím, samozřejmě – jsme již uvažovali o tom, že na numidský trůn by měl

usednout někdo, koho už jeho vlastní přímá zkušenost i zdravý rozum přesvědčily, že zájmům Numidie poslouží nejlépe dobrý klientský vztah jejího krále k Římu.“

„V tom s tebou souhlasím; já sám se domnívám, že to by Numidii posloužilo nejlépe.“ Bomilkar se odmlčel, olízl si rty. „A mne bys, Quinte Caecilie, považoval za možného numidského krále?“

„Zcela určitě!“ řekl Metellus.

„Výborně! V takovém případě přispěji velice rád k Jugurthově odstranění.“

„K brzkému odstranění, doufám,“ řekl Metellus s úsměvem.

„Tak brzkému, jak to jen bude možné. O atentát nemá smysl se vůbec pokoušet. Na to je Jugurtha až příliš opatrný. Kromě toho je mu královská garda bezmezně oddána. Neuspěl by ani převrat. Většina šlechty je zcela spokojena se způsobem, jakým Jugurtha v zemi vládne – a jakým vede válku. Kdyby Gauda byl přitažlivější alternativou, mohly by snad vypadat věci jinak. Já,“ Bomilkar se ušklíbl, „nemám v žilách Masinissovu krev, což znamená, že budu potřebovat plnou podporu Říma, pokud se mám trůnu ujmout s úspěchem.“

„A co je tedy třeba podniknout?“ naléhal Metellus.

„Domnívám se, že jediná cesta, jak to provést, je vmanévrovat Jugurthu do situace, kdy bude zajat římským vojskem – nemyslím v bitvě, mám na mysli léčku. Pak ho budete moci buď usmrtit na místě, anebo ho zajmout a potom si s ním udělat, co uznáte za vhodné,“ vysvětloval Bomilkar.

„Dobrá, Bomilkare. Předpokládám, že mi dáš včas zprávu, kdy a kde léčku připravit.“

„Zajisté. Ideální příležitostí jsou pohraniční výpady, a Jugurtha plánuje, že řadu z nich povede osobně, jakmile trochu vyschne půda. Ale pozor, Quinte Caecilie. Může se stát, že se tak lstivého válečníka, jako je Jugurtha, hned polapit nepodaří, a že selže třeba i několik pokusů. Nemohu si koneckonců dovolit riskovat vlastní život – Římu ani sobě bych mrtvý nebyl nic platný. Ale můžeš si být jist, že ho dokážu zavést do dokonalé pasti. Ani žádná kouzla neochrání Jugurthův život věčně.“

S v ý v o j e m situace byl Jugurtha víceméně spokojen. Třebaže utrpěl značné škody Mariovými výpady do osídlenějších částí svého království, věděl – lépe než kdo jiný – že největší výhodu a současně ochranu mu poskytuje sama velikost Numidie. A na rozdíl od jiných států numidskému králi daleko méně záleželo na obydlených oblastech než na jejích pustých končinách. Většina numidských vojáků včetně lehce vyzbrojené jízdy; tak proslulé po celém světě, se rekrutovala z obyvatel vedoucích polokočovný život hluboko v nitru země, ba i na opačné straně oněch mohutných hor, kde trpělivý Atlas nese na svých ramenou nebeskou klenbu; tyto kmeny byly známy jako Gaetulové a Garamantové; i Jugurthova matka pocházela z kmene Gaetulů.

Po pádu Vagy se král postaral o to, aby žádné peníze ani poklady nebyly uloženy v kterémkoli městě na předpokládané trase římského postupu; vše bylo přemístěno do míst jako Zama a Capsa, vzdálených, do nichž bylo nesnadné proniknout; byly vybudovány jako pevnosti na nedostupných vrcholech – a obklopeny fanaticky mu věrnými Gaetuly. Ani Vaga se nakonec neukázala být římským vítězstvím; zase jednou se Jugurthovi podařilo uplatit Římana, velitele posádky Turpilia. Metellova přítele, haha!

K jakési změně však přece jen došlo. Jakmile začaly ustávat zimní deště, sílilo v Jugurthovi toto přesvědčení stále víc a víc. Problém byl, že nebyl schopen ukázat prstem na to, co se to vlastně změnilo. Jeho dvůr byl plně mobilní; putoval neustále od pevnůstky k pevnůstce, do nichž měl rozptýleny své ženy i konkubíny, takže ať se obrátil kamkoli, všude ho čekaly láskyplné tváře, láskyplné náruče. A přece – cosi teď neklapalo. Ne v jeho strategii, ne v armádě, ne v zásobovacích spojích, ani pokud jde o loajalitu jeho početných měst a okrsků a kmenů. Vyciťoval jen o málo víc než pouhý závan, zašimrání, dráždivý vjem jakéhosi nebezpečí, jehož zdroj byl někde v těsné blízkosti. Ani jednou mu však nepřipadlo spojovat toto tušení s odmítnutím Bomilkarova návrhu, aby ho předurčil regenetem.

„Je to někde u dvora," řekl Bomilkarovi, když spolu jeli koncem března z Capsy do Cirty a vedli koně v čele velkého proudu jízdního i pěšího vojska.

Bomilkar otočil hlavu a zahleděl se do světlounkých očí svého nevlastního bratra. „U dvora?"

„Něco se chystá, bratře. A je to setba, kterou má na svědomí a kterou pilně zalévá ten mizerný prcek Gauda, o to bych se vsadil."

„Máš na mysli palácovou revoluci?"

„*Já* ani nevím, co mám vlastně na mysli. Něco zkrátka není v pořádku. Cítím to v kostech."

„Tedy vrah?"

„Snad. Já doopravdy nevím, Bomilkare! Napínám zrak, uši nastražuji – a nakonec to musí být zrovna nos, který mě upozorní, že se něco děje. Co ty? Ty sis nevšiml ničeho?" zeptal se Bomilkara, naprosto si jist jeho náklonností, důvěrou, věrností.

„Musím říct, že ne," řekl Bomilkar.

Třikrát vmanévroval Bomilkar stále ještě nevědomého Jugurthu do pasti a třikrát se z ní podařilo Jugurthovi bez úhony vyváznout. Aniž začal polobratra podezřívat.

„Začínají být až moc chytří," řekl Jugurtha po třetí nezdařené římské léčce. „To je práce buď Gaia Maria anebo Publia Rutilia." Zavrčel. „Mám ve svém táboře špeha, Bomilkare."

Bomilkarovi se podařilo zatvářit starostlivě. „Připouštím, že to nelze vyloučit. Ale kdo by se opovážil?"

„Nevím," řekl Jugurtha s ošklivým výrazem. „Ale můžeš si být jist, že dříve nebo později se to dovím."

Koncem dubna vtrhl Metellus do Numidie; dal se přesvědčit Publiem Rutiliem, aby se napoprvé spokojil s menším cílem, než je hlavní město Cirta. Římské jednotky se namísto toho vydaly proti městu Thala. Dorazila zpráva od Bomilkara, jenž vylákal Jugurthu osobně do Thaly, a Metellus učinil čtvrtý pokus o zajetí krále. Jelikož však Metellus nedokázal udeřit na Thalu s rychlostí a rozhodností, jakou operace vyžadovala, Jugurtha mu unikl a původně plánovaná zteč z chodu se změnila ve zdlouhavé obléhání. Po měsíci Thala padla a k Metellově údivu a radosti tam ukořistili velkou pokladnici, kterou s sebou Jugurtha přivezl do Thaly a kterou pak musel při útěku zanechat na místě.

Na přelomu května a června se Metellus vydal na pochod k Cirtě, kde ho čekalo další příjemné překvapení. Neboť hlavní město Numidie se vzdalo bez boje, vzhledem k tomu, že jeho velmi podstatná složka římských a italských obchodníků představovala značnou prořímskou sílu v politickém životě města. Cirta ostatně neměla Jugurthu v lásce o nic víc, než Jugurtha Cirtu.

Nastala vedra a sucha, obvyklá pro tuto roční dobu; Jugurtha vyklouzl z dosahu nevalné římské zpravodajské sítě tak, že se vydal nejprve na jih, ke gaetulským stanům, a poté do Capsy, domoviny matčina kmene. Capse, této malé, ale silně opevněné horské citadele uprostřed gaetulských pustin, náležela větší část Jugurthova srdce, neboť tu jeho matka žila od smrti svého manžela, Bomilkarova otce. A sem také Jugurtha uschoval převážnou část svých pokladů.

Sem také dopravili v červnu Jugurthovi muži Nabdalsu, lapeného, když vycházel z Římany obsazené Cirty – poté co Jugurthovi zvědové v římském velení konečně získali dostatek důkazů o Nabdalsově zradě, aby mohli podat zprávu králi. Třebaže byl Nabdalsa znám jako Gaudův člověk, nebránil mu nikdo ve volném pohybu po Numidii; jako vzdáleného bratrance, v jehož žilách kolovala Masinissova krev, ho tolerovali a považovali za neškodného.

„Ale teď tu mám svědectví o tom," říkal Jugurtha, „že jsi aktivně spolupracoval s Římany. Pokud mě na této zprávě něco zarmucuje, pak jen to, že jsi byl tak hloupý a jednal raději s Metellem než Gaiem Mariem." Prohlížel si Nabdalsu, ukovaného po zajetí v poutech a nesoucího zjevné známky drsného zacházení v rukou Jugurthových mužů. „Je samozřejmé, že v tom nejsi sám," řekl zamyšleně. „Kterýpak z mých šlechticů se s tebou spikl?"

Nabdalsa odmítl odpovědět.

„Na mučení," pokynul Jugurtha bez valného vzrušení.

Mučení nebylo v Numidii nic příliš rafinovaného, třebaže jako všichni vládci východního ražení i Jugurtha využíval žalářů a dlouholetého věznění. Do jednoho z Jugurthových žalářů, vyhloubeného v základech skalnaté hory, na níž byla vybudována Capsa, a přístupného toliko bludištěm chodeb vedoucích z paláce uvnitř hradeb pevnůstky, Nabdalsu uvrhli a tam se ho chopila nelidsky brutální soldateska, jaká své katovské funkce zřejmě dědí z generace na generaci.

Netrvalo dlouho a ukázalo se, proč se Nabdalsa rozhodl sloužit právě méněcennému Gaudovi: až příliš snadno promluvil. Postačilo mu zvyrážet zuby a strhat nehty z jedné ruky. Když byl Jugurtha pozván, aby si vyslechl jeho doznání, vzal s sebou – stále ještě beze stopy podezření – i Bomilkara.

Bomilkar, jenž věděl, že již nikdy neopustí podzemní svět, do něhož měl nyní vstoupit, se naposledy rozhlédl po nekonečných výšinách sytě modrého nebe, nadýchl se čerstvého pouštního větru, pohladil rukou hedvábné lístky kvetoucího keře. A snažil se odnést si tyto vzpomínky i do čekajících temnot.

Špatně větraná kobka páchla; výkaly, zvratky, pot, krev, zahnívající voda a odumřelé tkáně, to vše se mísilo v otravný dech Tartaru, v ovzduší, do něhož žádný člověk nedokázal vstoupit, aniž se ho zmocnil děs. I Jugurtha sem vcházel se zachvěním.

Výslech probíhal za hrozných podmínek, Nabdalsovy dásně hojně krvácely a přeražený nos nedovoloval zastavit krev ucpáním úst. Jaká pitomost, pomyslel si Jugurtha, napůl otřesen hrůzným pohledem na Nabdalsu, napůl bez sebe vztekem na ty nemyslící katany, kteří začínají své dílo právě od místa, které měli nechat nedotčené a na pokoji.

Ne že by to bylo přespříliš na překážku. Nabdalsa ze sebe vyrazil to jediné důležité slovo již na třetí Jugurthovu otázku, a nebylo těžké mu rozumět, když ho vymumlal krvavými ústy.

„Bomilkar."

„Nechte nás o samotě," řekl král svým pochopům, byl však natolik opatrný, aby jim nařídil odejmout Bomilkarovi dýku.

Když osaměl s králem a napůl bezvědomým Nabdalsou, Bomilkar si povzdychl. „Jediné věci lituji," řekl, „že tohle bude znamenat pro naši matku smrt."

Byla to nejchytřejší věc, jakou mohl za daných okolností vyslovit, neboť si tím vysloužil jednu jedinou ránu katovy sekery, namísto pomalého, zdlouhavého umírání, jaké by mu byl jeho nevlastní bratr, a král s chutí přisoudil.

„*Proč?*" zeptal se Jugurtha.

Bomilkar pokrčil rameny. „Když jsem dospěl do věku, kdy už jsem začínal vážit léta, bratře, zjistil jsem, nakolik jsi mne podvedl. Ty ses ke mně choval se stejným pohrdáním, s jakým by ses díval na domácí opičku."

„A cos očekával?" vyptával se Jugurtha.

„Chtěl jsem, abys mě před celým světem nazval svým bratrem."

Jugurtha na něj zíral v nelíčeném údivu. „A pozvedl tě tak nad tvůj stav? Můj milý Bomilkare, rozhodující je hřebec, nikoli klisna! Naše matka je Berberka z kmene Gaetulů, a nebyla ani dcerou náčelníka. Nemá královskou krev, kterou by mohla předat dál. Kdybych tě byl před světem nazval svým bratrem, všichni, kdo by mě slyšeli, by se domnívali, že jsem tě přijal do masinissovského rodu. A to – vzhledem k tomu, že mám dva vlastní syny, kteří jsou mými zákonnými dědici a nástupci – by bylo přinejmenším neprozřetelné."

„Měl jsi mě určit za jejich poručníka a za regenta," řekl Bomilkar.

„A pozvednout tě tedy nad tvůj stav tímto způsobem? Milý Bomilkare, to vylučuje matčina krev! Tvůj otec byl pouhý nicotný šlechtic, bez významu i jména. Kdežto můj otec byl Masinissův legitimní syn. Já jsem svůj královský původ získal po otci."

„Ale sám legitimní nejsi."

„Nejsem. Ale krev zůstává. A krev také rozhoduje."

Bomilkar se odvrátil. „Skoncujme to," řekl. „Zklamal jsem – ne tebe, ale sám sebe. Dost důvodů pro to, abych zemřel. Ale – dej si pozor, Jugurtho."

„Pozor? Na co? Na vrahy? Na další věrolomnost, na další zrádce?“

„Na Římany. Jsou jako slunce a vítr a déšť. Nakonec promění všechno a všechny na písek.“

Jugurtha houkl na pochopy, kteří se vrhli do kobky, připraveni na všechno, avšak neshledali tu nic nemístného, a tak stanuli a čekali na rozkazy.

„Oba popravit,“ řekl Jugurtha a vykročil ke dveřím. „Ale rychlou smrtí. A pošlete mi jejich hlavy.“

Bomilkarova i Nabdalsova hlava byly přibity na hradbu Capsy, tak aby je všichni měli na očích. Neboť uťatá hlava představovala víc než pouhou připomínku pomsty vykonané na zrádci; trčela na veřejném místě proto, aby každý věděl, že zemřel ten pravý, a aby také odradila kohokoli dalšího od podobného pokušení.

Jugurtha si namlouval, že vlastně nepociťuje ani lítost, že si jen připadá osamělejší než kdy předtím. Byla to užitečná lekce: král nesmí důvěřovat nikomu, ani bratrovi ne.

Bomilkarova smrt nicméně měla dva bezprostřední důsledky. Jedním bylo, že Jugurtha se stal zcela nepolapitelný, nikdy nezůstával na témže místě více než dva dny, nikdy neinformoval ani svou stráž, kam potáhnou nazítří, nedovolil, aby armáda znala jeho další plány; veškeré rozhodování bylo vyhrazeno králi a nikomu jinému. Druhý důsledek se týkal jeho tchána, mauretánského krále Bokcha, jenž sice nepodporoval Římany vojensky proti svému zeti, ale zatím ani nepomohl Jugurthovi vojensky proti Římanům; teď Jugurtha vyslal okamžitě k Bokchovi prostředníky a vyvinul na něho tlak, aby se spojil s Numidií a společně aby vytlačili Římany nadobro z Afriky.

K o n c e m l é t a byla pozice Quinta Caecilia Metella v Římě nadobro otřesena. Nikdo už neměl dobrého slova pro jeho způsob vedení války. A dopisy docházely vytrvale dál a dál, bez přestání a s mimořádným účinkem.

Po pádu Thaly a kapitulaci Cirty sice metellovská strana získala něco málo půdy u jezdecké lobby, avšak pak přišly z Afriky nové zprávy, které objasňovaly, že ani Thala ani Cirta neznamenají konec bojů; a nato se ozvaly hlasy o nekonečných a nesmyslných drobných srážkách, o výpravách do nitra numidského území, které nepřinesly pranic, o zneužitých fondech a o nákladech, jaké představuje pro státní pokladnu vydržování šesti legií v poli a jimž v dohledné době zřejmě nebude konce. A že se Metellovou vinou válka proti Jugurthovi povleče ještě nejméně další rok.

Volba konsulů byla stanovena na polovinu října a Mariovo jméno – jež nyní kdekdo vyslovoval stále častěji – se začalo objevovat i v dohadech o možných kandidátech. Čas však ubíhal a Marius se v Římě neobjevoval. Metellus zůstával neústupný.

„Trvám na tom, že odejdu,“ hlásil Marius Metellovi snad už po padesáté.

„Trvat si můžeš, na čem chceš,“ odsekl Metellus. „Já ti říkám, že nikam nepojedeš.“

„Příští rok tím konsulem *budu!*“

„Přivandrovalec jako ty? Konsul? Vyloučená věc!“

„Ty máš zkrátka strach z toho, že mi voliči dají hlasy,“ odbyl ho Marius. „Nechceš mě pustit, protože už sám víš, že budu zvolen.“

„Neuvěřím tomu, že by pro tebe nějaký skutečný Říman doopravdy mohl hlasovat, Gaie Marie. Ty jsi ovšem mimořádně zámožný člověk, což znamená, že by sis mohl nějaké ty hlasy i zaplatit. Pokud by kdykoli v budoucnosti snad přece jen došlo k tomu, že bys získal konsulát – a příští rok to určitě nebude! – můžeš si být jist, že s radostí vynaložím veškerou svou energii až do poslední unce, abych u soudu prokázal, že sis úřad koupil!“

„Já si úřady nepotřebuju kupovat, Quinte Caecilie, v životě jsem to neudělal. Takže to klidně zkus,“ říkal Marius, i nadále s onou provokující sebejistotou.

Metellus načal z jiného soudku. „Já tě prostě nepustím – s tím se budeš muset zkrátka smířit. Jako skutečný Říman bych zradil svou třídu, kdybych tě nechal odejít. Konsulát, Gaie Marie, není úřad pro kohokoli s italickým původem, jako jsi ty. Muži, kteří usedají do

konsulského křesla ze slonoviny, musí té hodnosti odpovídat svou urozeností, zásluhami svých předků, stejně tak jako svými vlastními. Čest i život bych radši obětoval, než abych viděl Italika odkudsi ze samnitského pohraničí – pologramotného chrapouna, který se nikdy neměl stát ani prétorem – usednout do slonovinového křesla konsulů! Dělej co umíš – ať dobrého, ať špatného! Nezměním na svém názoru ani čárku. Jak jsem ti řekl, než ti dát souhlas k odchodu do Říma, dal bych raději čest i život!“

„Pokud by se to ukázalo nutné, Quinte Caecilie, pak budeš třeba muset obětovat obojí,“ prohlásil Marius a odešel.

Publius Rutilius Rufus se pokoušel přivést oba muže k rozumu, veden jak loajalitou k Římu, tak i starostí o Maria.

„Nechte politiku stranou,“ naléhal na ně. „My tři jsme tady, v Africe, abychom porazili Jugurthu, ale vy nejste žádný ochoten investovat do toho všechny své síly. Vám jde o to, kdo s koho, daleko víc než o celého Jugurthu, a já už téhle situace začínám mít dost.“

„Chceš mě snad obvinit, že zanedbávám své povinnosti, Publie Rutilie,“ zeptal se s hrozivým klidem Marius.

„Ne, to samozřejmě ne! Já ti mám jen za zlé, že plně nevyužíváš svého válečnického talentu – a já vím, že ho máš! My dva jsme si rovni, pokud jde o taktiku. Vyrovnám se ti v organizačním zajištění boje. Ale když dojde na strategii, Gaie Marie – na dlouhodobé a konečné cíle války – pak nemáš sobě rovného. A věnoval jsi snad nějaký čas, nějakou svou úvahu strategické koncepci, která by nám tuhle válku pomohla vyhrát? Ne!“

„A kampak vlastně patřím já, v tom tvém chvalozpěvu na Gaia Maria?“ zeptal se upjatě Metellus. „A kde je mé místo v té sebechvále Publia Rutilia Rufa? Nebo snad já tu nejsem vůbec důležitý?“

„Ty jsi tu strašně důležitý, ty snobe nemožná, protože jsi v téhle válce titulárním velitelem!“ ťal Rutilius Rufus. „A jestli si myslíš, že jsi v organizaci nebo v taktice lepší než Gaius Marius, jen se nestyď a předveď nám to laskavě! Já se neobávám, že by na to došlo. Ale jestli chceš slyšet na sebe nějakou chválu, prosím – nejsi tak úplatný jako Spurius Postumius Albinus, ani tak totálně neschopný, jako Marcus Junius Silanus. Tvůj hlavní problém je, že nejsi zdaleka tak dobrý, jak si sám o sobě myslíš. Když jsi projevil dost inteligence tím, že sis přizval Gaia Maria a mne jako své starší legáty, domníval jsem se, že jsi léty přece jen zmoudřel. Ale spletl jsem se. Proplýtváváš naše schopnosti stejně tak jako státní peníze. Válku nevyhráváme, dostali jsme se do mimořádně nákladné slepé uličky. Dej na mou radu, Quinte Caecilie! Nech Gaia Maria odejít do Říma, aby se ucházel o konsulát – a svěř organizaci našich sil a řízení bojů mně. A ty věnuj všechnu svou energii tomu, abys oslabil Jugurthovu moc nad jeho lidem. Pro mne a za mne si pak na veřejnosti připiš veškeré zásluhy a skliď všechny pocty, pokud alespoň tady, mezi těmi čtyřmi stěnami připustíš, že mám pravdu.“

„Nic nepřipustím,“ pravil Metellus.

A tak to pokračovalo dál, po celý zbytek léta, až do podzimu. Jugurthu nebylo možno dostihnout, jako by se po něm země slehla. Když už bylo i poslednímu legionáři jasné, že k žádné bitvě mezi římskou armádou a numidskými silami nedojde, Metellus se ze západních končin Numidie opět stáhl a uchýlil se do tábora před Cirtou.

Dorazily zprávy, že mauretánský král Bokchus konečně podlehl Jugurthově systematickému nátlaku, sebral vojsko a vydal se na pochod, aby se k zeťovi připojil kdesi na jihu; jakmile se spojí, proslýchalo se, mají v plánu táhnout na Cirtu. V naději, že posléze přece jen dojde k bitvě, vydal Metellus příslušné rozkazy a ochotněji než dříve začal naslouchat Mariovi i Rutiliovi Rufovi. Nebyla však svedena. Obě armády se položily pár mil od sebe, ale Jugurtha se nedal vyprovokovat. Nastalo další období nečinnosti, římská postavení měla příliš dobrou obranu, než aby je mohl Jugurtha napadnout, a pozice Numiďanů byly příliš neurčité, než aby Metella vylákaly z jeho tábora.

A p a k n a j e d n o u , dvanáct dnů před termínem voleb konsulů v Římě, Quintus Caecilius Metellus Hovniválissimus Gaia Maria z jeho funkce staršího legáta v tažení proti Jugurthovi formálně propustil.

„Jdi si!“ řekl Metellus, sladce se usmívaje. „A nepochybuj ani na okamžik, Gaie Marie, že rozhlásím po celém Římě, že jsem tě propustil ještě před volbami.“

„Ty si myslíš, že se tam nedostanu včas,“ řekl Marius. „Já si nemyslím nic, Gaie Marie.“

Marius se zazubil „Alespoň tohle odpovídá pravdě,“ řekl a luskl prsty. „A kde mám ten papírek, na kterém je napsáno, že jsem úředně zproštěn služby?“

Metellus mu s poněkud vynuceným úsměvem podal cestovní příkaz, a když už Marius vycházel ze dveří, řekl, aniž zesílil hlas: „Mimochodem, Gaie Marie, právě jsem dostal velice dobré zprávy z Říma. Senát prodloužil mou funkci správce v provincii Africa a mé velení ve válce proti Numidii i na příští rok.“

„To je od senátu moc hezké,“ řekl Marius a zmizel.

„Kašlu na něj!“ řekl Marius Rutiliovi Rufovi o pár chvil později. „On si myslí, že má mou husu na pekáči a svou pěkně v kurníku. Ale to se spletl. Já mu dám za vyučenou, Publie Rutilie, počkej a uvidíš! Dorazím do Říma ještě včas, abych stihl volby konsulů a abych je vyhrál, a pak se zasadím o to, aby mu to prodloužené velení zase sebrali. A aby ho přidělili mně.“

Rutilius Rufus ho zamyšleně sledoval. „Já nesmírně věřím v tvé schopnosti, Gaie Marie,“ řekl, „ale tentokrát asi bude mít Hovnivál čas na své straně. K volbám do Říma to přece nemůžeš stihnout včas.“

„Stihnu,“ řekl Marius, a zazněla z toho naprostá sebedůvěra.

Z Cirty do Utiky dojel za pouhé dva dny, dopřál si jen pár hodin spánku cestou a bezohledně si při každé zastávce vynucoval čerstvého koně. Druhého dne ještě před soumrakem si už najímal malou rychlou loď, kterou našel v utickém přístavu. Za rozbřesku třetího dne, právě když se na východní okraj světa začal prodírat první náznak úsvitu, odrazili směrem k Itálii, poté co ještě na břehu obdrželi *Lares permarini* nákladnou oběť. „Vyplouváš k nepředstavitelně velkému osudu, Gaie Marie,“ pravil kněz, který přinášel oběť těmto bohům chránícím plavce na jejich pouti. „Ještě nikdy jsem neměl příležitost sledovat tak příznivá znamení jako dnes.“

Jeho slova Maria nijak nepřekvapila. Od chvíle, kdy mu syrská věštkyně Martha sdělila, co ho v budoucnu očekává, naprosto nic neotřáslo jeho důvěrou, že se věci budou vyvíjet přesně tak, jak předpověděla. Jakmile tedy loď zvolna opustila utickou rejdu, opřel se klidně o bort a čekal na vítr. Zvedl se vzápětí od jihozápadu, záhy dosáhl rychlosti dvaceti mořských mil za hodinu a hnal loď z Utiky přímo do Ostie. Pouhé tři dny trvala cesta za tohoto příznivého větru a na skvělých vlnách, nebylo třeba trmácet se podél pobřeží, nemuseli nikde přistávat a hledat úkryt anebo doplňovat zásoby. Všichni bohové byli na jeho straně, tak jak mu Martha předpověděla.

Zpráva o jeho zázračné plavbě ho cestou do Říma ještě předstihla, třebaže se v Ostii zdržel jen tak dlouho, aby stačil zaplatit za přeplavbu a navíc se bohatě odměnit kapitánovi; a tak, když posléze dorazil na Forum Romanům a seskočil z koně před volebním stolcem konsula Aurelia, byl tam již shromážděn veliký dav. Zástup, který ho pozdravoval, bouřlivě mu jásal vstříc a všemožně mu dával najevo, že je hrdinou dne. Obklopen lidmi, kteří ho poplácávali po zádech, rozjařenými jeho zázračným příchodem, Marius dostoupal až tam, kde byl *consul suffectus,* jenž nahradil Servia Sulpicia Galbu, odsouzeného Mamiliovou komisí, a položil před něj na stůl Metellův list.

„Pokud mne omluvíš, že jsem ještě nenašel čas, abych se převlékl do bělostné togy, Marku Aurelie,“ řekl, „jsem zde, abych zapsal své jméno jak kandidát v konsulárních volbách.“

„Jestliže můžeš prokázat, že tě Quintus Caecilius uvolnil ze závazku vůči němu, Gaie Marie, s radostí tvé jméno zapíšu,“ řekl dodatečně zvolený konsul pod dojmem Mariova nadšeného přijetí davem a vědom si toho, že po zprávě o Mariově nečekaném příjezdu sem spěchají ti nejvlivnější jezdci z celého města, z kdejaké basiliky a z kdejakého portika.

Jak jen Marius vyrostl! Jak skvěle se tam vyjímal, o půl hlavy větší než všichni kolem, se svým osobitým, dravým úsměvem! Jak široký byl v ramenou, dostatečně mohutných, aby na nich unesl břemeno konsulátu! Poprvé za své dlouhé životní pouti zakoušel italický sedláček, jemuž předhazovali slámu v botách a neznalost řečtiny, skutečné politické lichocení; nikoli poctivý a upřímný obdiv věrných vojáků, nýbrž chvilkové, samoúčelné nadšení davů na Foru. A přesto Gaiovi Mariovi nesmírně lahodilo, ne proto, že by ho potřeboval k pozvednutí vlastního sebevědomí, ale proto, že mu bylo tak cizí a neznámé, že bylo tak nakažlivé, tak nevysvětlitelné.

Vrhl se střemhlav do pěti nejhektičtějších dnů svého života, kdy mu nezbýval čas ani energie, aby věnoval Julii víc než jen rychlé obejmutí, a kdy se ani jednou nevyskytl doma v době, kdy by mu mohli předvést jeho synka. Neboť ono hysterické přivítání, jehož se mu dostalo, když ohlásil svou kandidaturu, nebylo samo o sobě nijakou zárukou, že ve volbách skutečně zvítězí; nesmírně vlivná metellovská strana si podala ruce s kdekterou aristokratickou skupinou a frakcí, s patriciji i s plebeji, v posledním zoufalém úsilí zabránit sedláčkovi se slámou v botech a v hlavě a bez znalosti řečtiny v dosažení kurulského slonovinového křesla konsulů. Jeho síla tkvěla především v jezdcích, díky jeho starým hispánským konexím a díky Gaudovým příslibům chystaných koncesi v jeho budoucí Numidii, ale i mezi jezdci byli mnozí svázáni nejrůznějšími pouty se stranami a straničkami, jež se spojily proti němu.

A lidé rozprávěli, přeli se, kladli otázky, debatovali: bylo by skutečně pro Řím dobré zvolit konsulem Gaia Maria, jenž je, málo platné, *homo novus?* Takoví nováčci přece v římském světě představují určité riziko. Nevědí nic o aristokratickém životě. Dopouštějí se omylů, jaké by aristokrat nikdy neudělal. *Homo novus* je pořád *homo novus*, i kdyby se rozkrájel… Ale ovšem – jeho žena Julia pochází z rodu Juliů. Jistěže, jeho skvělá vojenská dráha je ozdobou Říma. A samozřejmě – je tak bohatý, že lze pevně věřit, že bude imunní vůči korupci. Ale viděl ho snad někdy někdo také u soudu? Slyšel ho někdo hovořit o zákonech nebo o tom, jak se mají vytvářet? Není snad pravda, že před lety právě on představoval rušivý prvek v kolegiu tribunů lidu tím, že se stavěl proti lidem, kteří znají Řím a jeho potřeby daleko lépe než on, a dále oním nechvalně známým zákonem, jímž byly zúženy hlasovací můstky na sněmovišti? A co ten jeho věk? Pokud by byl zvolen, bude mu jako konsulovi padesát, a staří konsulové přece nikdy nestáli za mnoho.

Kromě všech těchto námitek a spekulací vytloukali ovšem metellovci kapitál především z onoho nejvíc pobuřujícího faktu Mariovy kandidatury. Že totiž není Říman původem z Říma. Že je to pouhý Italik. To je snad v Římě tak zoufalý nedostatek vhodných římských aristokratů, že má na konsulské křeslo usednout nějaký italický *homo novus?* Mezi kandidáty je docela určitě nejméně půltucet mužů vhodnějších než Gaius Marius! Vesměs jsou to Římané. A do jednoho čestní a poctiví.

I Marius samozřejmě hovořil, k malým i velkým shromážděním, na Foru Romanu, v Cirku Flaminiu, z pódií různých chrámů, v Metellově portiku, ve všech bazilikách. A byl to dobrý řečník, dobře vyškolený v rétorice, třebaže těchto svých schopností začal využívat teprve poté, co vstoupil do senátu. Ale na vybroušení jeho řečnického umění dohlížel přece sám Scipio Aemilianus. Marius si dokázal udržet trvalou pozornost posluchačů; v průběhu jeho řeči nikdo neodešel ani ho neodsoudil jako špatného orátora, i když Luciovi Cassiovi anebo Catulovi Caesarovi se rovnat nemohl. Dostával bezpočet otázek, některé od lidí, kteří se prostě chtěli něco dozvědět, jiné, jejichž vznesení si sám objednal, další, které podnítili jeho protivníci, a ještě jiné od těch, které zaujal zejména rozdíl mezi Mariovými informacemi a zprávami, které Metellus podával senátu.

Volba sama byla klidná a spořádaná, konala se na hlasovacím prostranství na Mariově poli, na místě zvaném *saepta*. Volby v třiceti pěti tribuích se mohly konat v prostoru Comitia na Foru Romanu, neboť v relativně uzavřeném místě bylo možno voliče po sobě následujících tribuí snáze organizovat; ovšem volby v centurijním shromáždění byly už svým rozsahem poněkud těžkopádné, neboť vyžadovaly rozdělení centurií do pěti tříd.

Postupně, jak byly ohlašovány výsledky za každou centurii, počínaje prvou centurií prvé třídy, začalo být rozdělení hlasů zřejmé: pro Lucia Cassia Longina hlasovaly všechny centurie, avšak značně rozdílné a pestré byly volební výsledky druhého konsula. Prvá a druhá třída volila do té míry jednoznačně Lucia Cassia Longina, že zaujal prvé místo bez ztráty jediné centurie a stal se tak prvým konsulem, jenž si také podržel *fasces* pro měsíc leden. Zato jméno druhého konsula nebylo známo téměř až do konce hlasování třetí třídy, tak těsný byl souboj Gaia Maria s Quintem Lutatiem Catulem Caesarem.

A tehdy se rozhodlo. Úspěšným kandidátem na místo druhého konsula se stal Gaius Marius. Přívrženci Caeciliů Metellů byli sice stále ještě schopni do jisté míry ovlivnit volbu v centuriích – ne však natolik, aby se jim podařilo Gaia Maria vytlačit. Znamenalo to triumf pro Gaia Maria, italického sedláčka údajně neznalého řečtiny. Byl to doslova a do písmene *homo novus*, zcela nový člověk, prvý z rodu, kdo zasedl v senátě, prvý z rodu, kdo si vybudoval domov v Římě, prvý z rodu, kdo se domohl obrovského majetku, prvý z rodu, kdo vynikl v armádě.

P o z d ě o d p o l e d n e onoho volebního dne pořádal Gaius Julius Caesar slavnostní hostinu v úzkém rodinném kruhu. Veškeré dosavadní styky se omezily na spěšný stisk rukou na Foru a na další stisk na Mariově poli, když už se tam shromáždily centurie, tak usilovná byla Mariova pětidenní volební kampaň.

„Provázelo tě neuvěřitelné štěstí," řekl Caesar, když uváděl svého čestného hosta do jídelny, zatímco jeho dcera Julia odešla za svou matkou a mladší sestrou.

„Vím to," řekl Marius.

„My muži jsme tu dnes v menšině," pokračoval Caesar, „oba moji synové jsou dosud v Africe, ale přesto ti mohu nabídnout jednoho mužského navíc, jako morální oporu, takže se ženám vyrovnáme počtem."

„Přivážím ti dopisy od Sexta a Gaia Julia, a mám taky spoustu zpráv o tom, jak dobře si tam vedou," řekl Marius, když se uvelebili na lehátkách.

„Na to je dost času."

Do jídelny vstoupil ohlášený třetí účastník hostiny a Marius strnul údivem; rozpoznal v něm mladého, leč zralého muže, jenž téměř před třemi lety stál mezi jezdci, tehdy když obětní býk nového konsula Minucia Rufa tolik bojoval o život. Jak na tu tvář, na ty vlasy zapomenout?

„Gaie Marie," říkal Caesar trochu stísněně, „chtěl bych ti představit Lucia Cornelia Sullu, nejen jako mého nejbližšího souseda, ale také jako kolegu v senátu a vbrzku také mého druhého zetě."

„Výborně!" zahlaholil Marius a upřímně stiskl Sullovi ruku. „Jsi velice šťastný člověk, Lucie Cornelie."

„Jsem si toho dobře vědom," řekl pohnutě Sulla.

Caesar se rozhodl pro jistou výjimku v rozesazení hostů, čelní lehátko vyhradil sobě a Mariovi, Sullu umístil na druhé; neznamenalo to žádnou urážku, jak neopomněl ihned vysvětlit, chtěl pouze, aby se nezdálo, že se hostiny účastní jen málo Lidí, a aby měli všichni dostatek místa.

To je zvláštní, zamračil se v duchu Marius; ještě nikdy jsem neviděl Gaia Julia Caesara znejistět. Ale tenhle zvláštní krásný chlapík ho nějak vyvádí z míry, zbavuje ho té jeho obvyklé rovnováhy…

A pak už vešly ženy, posadily se zpříma na židle proti svým partnerům a hostina začala.

Ať se Marius sebevíc snažil nevypadat jako pošetilý starší manžílek, nedokázal odtrhnout oči od Julie, která za dobu jeho nepřítomnosti vyzrála v půvabnou mladou ženu, ušlechtilou, bez bázně před novými povinnostmi svého stavu, výbornou matku a paní domu – a tu nejlepší manželku. Zatímco Julilla, soudil Marius, si ve svém dospívání příliš dobře nevedla. Nespatřil ji už sice zuboženou tělesně, v onom nejhorším stavu – ten pominul již před nějakým časem,

třebaže na ní dosud zanechával hluboké stopy – připadalo mu však, že je tím hladověním poznamenána celá její bytost, že je nejen vyhublá tělesně, ale i nenasycená myšlenkově, chudá na zkušenosti, lačná citově – s horečným způsobem řeči, těkavá, lekavá, ani na židli nevydrží chvilku pokojně sedět; neustále se dožaduje snoubencovy pozornosti, takže Sulla často ani nestačí sledovat, co si vyprávějí Caesar s Mariem.

Sulla to snáší poměrně dobře, všímal si Marius, a zdá se jí být zcela oddán, nepochybně ho uchvátila tím, jak na něj soustředila všechen svůj cit. Jenomže, říkal si v duchu, tohle těžko vydrží déle než půl roku po svatbě. Určitě ne u takového ženicha, jako je Lucius Cornelius Sulla! Nic na něm nenapovídalo, že by měl v povaze spokojit se s ženskou společností anebo bažil po domácím štěstíčku.

Na konci večeře oznámil Caesar, že s Gaiem Mariem odchází do své pracovny k soukromému rozhovoru. „Zůstaňte tady anebo se bavte po svém," řekl klidně. „Já jsem se s Gaiem Mariem neviděl už celé věky."

„V tvém domě došlo ke změnám, Gaie Julie," řekl Marius, jakmile se pohodlně usadili v *tablinu.*

„To ano – hlavně proto také bych byl rád, abys nastoupil co nejdřív svou novou dráhu."

„Nu, na Nový rok se stanu konsulem, a tím mám o životní náplň postaráno," řekl Marius s úsměvem. „Vděčím za to všechno tobě – a především ti vděčím za štěstí, jaké znamená dokonalá žena, ideální partnerka ve všem, co dělám. Neměl jsem na ni od příjezdu skoro ani chvilku času, ale teď, když už jsem zvolen, to hodlám napravit. Za tři dny odvezu Julii i synka do Baií a na měsíc tam spolu zapomeneme na celý svět."

„Jsem rád – víc než si dovedeš představit, když tě slyším mluvit o mé dceři s takovou úctou a láskou."

Marius se usadil pohodlněji v křesle. „Nu, a teď k Luciovi Corneliovi Sullovi. Vzpomínám si, jak jsi mi kdysi vyprávěl – bylo to jen pár slov – o jakémsi aristokratovi bez potřebných peněz, které by mu umožnily žít tak, jak mu podle rodu náleží. A teď je to tedy tvůj nadcházející zeť. Jak k té proměně došlo?"

„Podle něho o tom rozhodl zásah Štěstěny. Svěřil se mi, že pokud se bude jeho život i nadále vyvíjet tak, jako od jeho setkání s Julillou, bude si muset připojit ke svému jménu po otci ještě další – Felix. Ten jeho otec byl ovšem k ničemu, pijan, bez prostředků, ale oženil se asi před patnácti lety s bohatou Clitumnou a zanedlouho pak zemřel. Lucius Cornelius se s Julillou setkal někdy před třemi roky, a ona mu věnovala věneček z trávy, aniž tušila, jaký to má skrytý význam. Sulla tvrdí, že od té chvíle se jeho štěstí obrátilo k dobrému. Nejprve zemřel Clitumnin synovec, který byl jejím dědicem. Pak umřela jistá žena, jménem Nicopolis, a odkázala Luciovi Corneliovi malé jmění – myslím, že to byla jeho milenka. A pár měsíců poté spáchala Clitumna sebevraždu. Příbuzné, kteří by po ní mohli dědit, neměla žádné, a tak odkázala veškeré své jmění – sousední dům, vilu v Circeích a nějakých deset miliónů denariů – Luciovi Corneliovi."

„Bohové, to by si skutečně zasloužil připojit ke svému jménu Felix," řekl Marius suše. „A ty jsi v to jen tak naivně uvěřil, Gaie Julie, anebo ses nějak ujistil, že Lucius Cornelius nikomu z těch mrtvých nenapomohl do Cháronovy loďky na cestu přes Styx?"

Caesar napřáhl ruku na obranu proti této střele, ale usmál se přitom. „Ne, Gaie Marie, naivní já opravdu nejsem. Ale Lucia Cornelia nelze spojovat se žádným z těch tří úmrtí. Synovec zemřel po dlouhé střevní a žaludeční chorobě, kdežto ta řecká propuštěnkyně, Nicopolis, skonala během jednoho nebo dvou dnů – přesně to nevím – na náhlé selhání ledvin. Oba byli pitváni a nebylo nalezeno nic podezřelého. A ta Clitumna žila v těžké depresi, než se zabila. Stalo se to v Circeích, v době, kdy se Lucius Cornelius zcela určitě zdržoval zde, v Římě. Podrobil jsem všechny Clitumniny otroky, tady i v Circeích, vyčerpávajícímu výslechu a po zralé úvaze musím říct, že ničeho jiného se o Luciovi Corneliovi Sullovi skutečně nelze dopátrat." Caesar svraštil čelo. „Byl jsem odjakživa proti mučení otroků při získávání důkazů o zločinu, protože si myslím, že svědectví vynucené

mukami nestojí za špetku soli. Ale hlavně jsem doopravdy přesvědčen, že Clitumnini otroci by neměli co povědět, i kdyby byli mukám podrobeni. Takže jsem od toho upustil.“

Marius kývl. „V tom s tebou souhlasím, Gaie Julie. Svědectví otroka má cenu jen tehdy, je-li podáno svobodně – a jen pokud je evidentně logické a pravdivé.“

„Takže výsledkem toho všeho bylo, že Lucius Cornelius se z naprosté chudoby během dvou měsíců povznesl ke zcela slušnému bohatství,“ pokračoval Caesar. „Po Nicopoli zdědil dost, aby byl přijat mezi jezdce, a po Clitumně tolik, že mohl vstoupit do senátu. Díky Scaurově povyku kvůli chybějícím censorům byla loni v květnu zvolena nová dvojice. Jinak by byl Lucius Cornelius musel čekat na přijetí do senátu několik let“

Marius se zasmál. „Oč tehdy vlastně šlo? Cožpak nikdo nestál o funkci censora? Podle mého byl do jisté míry vhodným adeptem ještě tak Maximus Eburnus – ale Licinius Getha? Vždyť ho před osmi lety censoři vyhnali ze senátu pro nemorální život, a zpět do senátu se dostal jedině díky tomu, že se dal zvolit tribunem lidu!“

„To já vím,“ řekl Caesar zasmušile. „Ne, podle mě se každý bál tu funkci vzít ze strachu, aby se nedotkl Scaura. Ochota stát se censorem tehdy vypadala jako nedostatek úcty a loajality ke Scaurovi, takže se o funkci začali ucházet jen ti, kterým tenhle takt chybí. To víš, s Gethou je snadné pořízení – ten to stejně vzal, jen aby získal postavení a aby občas mohl stisknout něčí ruku s měšcem stříbra, patřící některé ze společností, které se ucházejí o senátní zakázky. Nu, a Eburnus – ví se přece dobře, že to nemá v hlavě docela v pořádku, že, Gaie Marie?“

Ano, pomyslel si Gaius Marius, to se ví až příliš dobře! Prastarý rod Fabiů Maximů, jejž urozeností předčil toliko rod Juliů, vymřel a udržoval se jen sérií adopcí. Quintus Fabius Maximus Eburnus, jenž byl zvolen censorem, byl pouze adoptovaný Fabius Maximus; vychoval jen jediného syna, avšak před pěti lety ho pro nemravný život popravil. Třebaže neexistoval zákon, který by Eburnovi v usmrcení syna zabránil – pokud jednal jako *pater familias* – popravy žen anebo dětí zaštiťované rodinným právem už dlouho nebyly zvykem. Proto také byl celý Řím Eburnovým činem zděšen.

„Uvědom si ovšem, že pro Řím je svým způsobem štěstí, že Getha má za kolegu právě Eburna,“ řekl Marius zamyšleně. „Pochybuji, že by si toho mohl za Eburnova dozoru příliš mnoho dovolit.“

„To máš jistě pravdu, ale vzpomeň na toho nešťastného mládence, jeho syna. Nezapomeň, že Eburnus je vlastně Servilius Caepio, a Serviliové Caepionové jsou všichni trochu podivím, pokud jde o sexuální morálku. Jsou snad cudnější než sama Diana, a náležitě to také zdůrazňují. Až se člověk nestačí divit.“

„Takže kdo z censorů přesvědčoval koho, když schvalovali Sullovo zařazení do senátu?“ zeptal se Marius. „Když jsem si teď dal dohromady jeho jméno s jeho tváří, tak si vybavuji, že on nepatří zrovna k pilířům sexuální morálky, alespoň podle toho, co se vypráví.“

„Nu, já si myslím, že pokud o morálku zatím příliš nedbal, bylo to hlavně z nudy a jisté beznaděje,“ řekl Caesar zlehka. „Eburnus se sice přes ten svůj caepionovský knoflíkovitý nos díval trochu kose a trochu taky brblal, to je pravda. Ale Getha – nu, ten by za příslušný obnos uvedl do senátu třeba i opičáka. Nakonec se shodli, že Lucia Cornelia přijmout lze – měli ovšem dvě podmínky.“

„Ale?“

„Ano. Lucius Cornelius je senátorem zatím jen podmíněně – musí se ucházet o kvesturu a projít hned napoprvé. Nebude-li zvolen, přestane být senátorem.“

„A bude zvolen?“

„Co ty si myslíš, Gaie Marie?“

„S tím jménem, co nosí? Docela určitě.“

„Já doufám.“ Na Caesarově tváři se zračily pochyby. Nejistota. Anebo snad rozpaky? Nabral zhluboka dech a upřel na zetě přímé modré zraky. „Slíbil jsem ti, Gaie Marie, že poté, co ses tak velkoryse zachoval při sňatku s Julií, od tebe už nikdy nebudu nic žádat. Jenomže

to jsou pošetilé sliby. Jak člověk může vědět, jaké nezbytí přinese budoucnost? Jakou potřebu? Jakou nutnost? A já od tebe znovu cosi nutně potřebuji.“

„Cokoliv, Gaie Marie,“ řekl Marius vřele.

„Měl jsi už čas promluvit se svou ženou o tom, proč se Julilla vlastně odhodlala až téměř k smrti hladem?“

„Ne.“ Přísná orlí tvář se na okamžik rozzářila čirou radostí. „To málo času, co jsme spolu strávili po mém návratu domů, jsme nemařili řečmi, Gaie Julie.“

Caesar se zasmál a povzdychl si. „Přál bych si, aby i má mladší dcera byla ze stejného těsta jako její starší sestra! Žel, není taková. Je to asi moje vina, i Marciina. Zkazili jsme ji, promíjeli jsme jí mnohé, co se nepromíjelo jejím třem starším sourozencům. Kromě toho jsem však hluboce přesvědčen, že některé nedostatky má Julilla přímo vrozeny. Těsně předtím, než zemřela Clitumna, jsme zjistili, že se to hloupé děvče zamilovalo do Lucia Cornelia a pokouší se ho přimět – anebo donutit nás – nebo snad jeho i nás – je dost těžké zjistit, co vlastně chtěla, pokud to vůbec věděla ona sama – zkrátka chtěla si vzít Lucia Cornelia a dobře věděla, že já k takovému sňatku nikdy souhlas nedám.“

Marius se nevěřícně zeptal: „A tys dal souhlas ke svatbě, třebaže mezi nimi byl nějaký tajný vztah?“

„Ne, ne, Gaie Marie, Lucius Cornelius na tom neměl ani nejmenší podíl!“ zvolal Caesar. „Mohu tě ujistit, že s tím, co Julilla prováděla, neměl absolutně nic společného.“

„Ale vždyť jsi povídal, že mu před časem na Nový rok darovala korunku z trávy,“ namítl Marius.

„Věř mi, že to bylo zcela nevinné setkání, alespoň z jeho strany. On ji ani v nejmenším nepovzbuzoval – naopak, pokoušel se ji od sebe odradit. Zneuctila svou rodinu i sebe, protože se vlastně pokoušela vyvolat u něho city, s nimiž, jak on musel dobře vědět, já nikdy nebudu moci souhlasit. Požádej Julii, aby ti to celé vyprávěla, a pochopíš, co mám na mysli,“ řekl Caesar.

„Proč se tedy v tom případě budou vůbec brát?“

„Nu, když zdědil to jmění a když byl schopen zaujmout náležité místo v životě, požádal mě o Julillinu ruku. Přes to všechno, jak se k němu zachovala.“

„Vínek z trávy, koruna z trávy,“ uvažoval Marius. „Ano, já dokážu pochopit, čím se k ní cítil upoután, zejména když její dar znamenal takový obrat v jeho životě.“

„*Já* to chápu také, a právě proto jsem dal svůj souhlas.“ Caesar si znovu hluboce povzdychl. „Nesnáz je v tom, Gaie Marie, že já k Luciovi Corneliovi naprosto necítím tu náklonnost, jakou chovám k tobě. Je to velice zvláštní člověk – je v něm něco, z čeho mi přímo naskakuje husí kůže, třebaže nemám naprosto ponětí, co to vlastně je. A člověk je povinen být spravedlivý, být nestranný ve svých úsudcích.“

„Netrap se tím, Gaie Julie, to se všechno nakonec obrátí v dobré,“ řekl Marius. „Takže co pro tebe mohu udělat?“

„Pomoz Luciovi Corneliovi k zvolení kvestorem,“ řekl Caesar, nyní už úsečněji, když na pořad přišel konečně problém, jaký je pro muže důstojné řešit. „Nesnáz je v tom, že ho nikdo nezná. Jistě, to *jméno zná* každý! Kdekdo ví, že jde o skutečného patricije Cornelia. Ale *cognomen* Sulla dnes vůbec neuslyšíš, a on jako mladý muž neměl nikdy příležitost vystoupit na Foru anebo u soudního dvora, ani nesloužil v armádě. Vždyť kdyby si nějaký zlomyslný aristokrat postavil hlavu, pak sama skutečnost, že nekonal vojenskou službu, by ho mohla diskvalifikovat pro výkon funkce – a dokonce i pro členství v senátu. My doufáme, že do takových podrobností nikdo nepůjde, a v tomto směru je tahle censorská dvojice přímo ideální. Je vůbec nenapadlo, že Lucius Cornelius neměl možnost účastnit se výcviku na Martově poli ani sloužit v legiích jako mladší vojenský tribun. A naštěstí ho mezi jezdce zapsali Scaurus a Drusus, takže naši noví censoři už prostě předpokládali, že předchozí censoři všechno ověřili mnohem důkladněji, než tomu ve skutečnosti bylo. Scaurus a Drusus projevili značné pochopení, cítili, že Luciovi Corneliovi by se měla dostat příležitost. Kromě toho tou dobou ještě také nešlo o členství v senátu.“

„Chceš tedy, abych zvolení Lucia Cornelia zajistil úplatky?“ otázal se Marius.

Caesar byl natolik staromódní, že ho to zjevně šokovalo. „To absolutně ne! Dokážu si představit, že by úplatky byly omluvitelné, kdyby šlo o konsulát, ale kvůli funkci *kvestora?* Nikdy! Bylo by to ostatně i dost riskantní. Eburnus Lucia Cornelia hlídá, číhá jen na příležitost, jak ho přistihnout – a zažalovat. Ne, služba, o kterou tě chci požádat, je zcela jiného druhu a bude pro tebe i značně obtížná, pokud by se ukázalo, že je Sulla beznadějný případ. Chci tě požádat, abys Lucia Cornelia předurčil za svého osobního kvestora. Jak dobře víš, jakmile voliči vědí, že kandidáta na kvestorskou funkci už nově zvolený konsul o její výkon požádal, má jistotu, že bude i zvolen.“

Marius neodpověděl okamžitě; rychle se snažil zvážit všechny souvislosti. Důležité není, zda Sulla je či není bez viny na smrti své milenky a své macechy jako zůstavitelek jeho jmění. Jakmile se politicky natolik uplatní, aby se s ním začalo počítat pro úřad konsula, někdo určitě prohlásí, že je zavraždil; vyhrabe celou tu záležitost, a šeptem vedená kampaň, že vraždil, aby si obstaral prostředky pro politickou kariéru, v níž by mu byla jinak otcova chudoba zabránila, bude pro jeho politické protivníky darem z nebes. To, že má za ženu dceru Gaia Julia Caesara, mu sice do jisté míry pomoci může, ale onu šmouhu to zcela nesmaže. Nakonec tomu spousta lidí uvěří, tak jako jich spousta věří, že Gaius Marius ani neumí řecky. To byl prvý argument proti. Druhým byla skutečnost, že se Gaius Julius Caesar nedokázal pro Sullu nadchnout, třebaže pro to neuměl uvést žádné konkrétní důvody. Byla to na jeho straně spíš věc čichu než rozumu? Živočišný instinkt? Třetí námitkou byla osobnost Julilly. Jeho Julia, jak už teď dobře věděl, by se byla nikdy neprovdala za člověka, jehož by nepovažovala za sebe hodna, ať by byla Caesarova situace sebehorší. Kdežto Julilla prokázala právě v tomto směru lehkovážnost, nedovtipnost a sobeckost – je to ten typ děvčete, který nedokáže zvolit si za partnera řádného člověka, i kdyby na tom závisel její život. A právě ona si vybrala Lucia Cornelia Sullu.

Ale pak se v duchu zatoulal zcela jinam, daleko od všech Caesarů, do onoho mživého jitra na Kapitolu, kdy skrytě pozoroval Sullu sledujícího, jak býk vykrvácel k smrti. V té chvíli pochopil, co je třeba udělat a jak odpoví. Lucius Cornelius Sulla je *důležitá osobnost!* Za žádnou cenu nelze připustit, aby opět upadl do zapomnění. Musí se ujmout svých dědičných práv.

„Výborně, Gaie Julie,“ řekl bez sebemenšího náznaku zaváhání v hlase, „zítra požádám senát, aby mi schválil Lucia Cornelia Sullu jako kvestora.“

Caesar zazářil. „Děkuji ti, Gaie Marie! Děkuji ti!“

„Může se svatba konat, ještě než se sejde shromáždění lidu k volbě kvestorů?“ zeptal se.

„Stane se,“ řekl Caesar.

A t a k , ani ne o osm dní později, uzavřeli Lucius Cornelius Sulla a Julia Minor, mladší dcera Gaia Julia Caesara, sňatek formou tradiční ceremonie *confarreatio,* jíž se dva patricijové zasnubují pro celý život. Sulla vyrazil mocným odrazem vpřed na svou novou životní dráhu; nově zvoleným konsulem Gaiem Mariem byl osobně vyžádán za kvestora, a jelikož se přiženil do rodiny, jejíž *dignitas,* důstojnost, i pověst byly nade vši pochybnost, zdálo se, že volbu nemůže prohrát.

S takto rozjařenou myslí šel vstříc i nadcházející svatební noci, on, kdo si nikdy nepomyslel, že by mohl být spoután svazkem s jedinou ženou a rodinnými povinnostmi. S Metrobiem skoncoval, ještě než požádal censory, aby byl zapsán mezi senátory, a třebaže rozloučení bylo po citové stránce ještě bolestnější, než se obával – neboť chlapec si ho upřímně zamiloval a byl z rozchodu zdrcen – Sulla byl pevně rozhodnut vzdát se už těchto vztahů provždy. Nic nesmělo ohrozit jeho vzestup ke slávě.

Kromě toho věděl i dost o svých citech, aby si uvědomil, že Julilla pro něho představuje cosi nesmírně cenného, a to nejen proto, že se stala přímo symbolem jeho štěstí a že ji s tímto štěstím v mysli také spojoval. Žádný svůj vztah, ke komukoli na světě, Sulla nebyl ochoten uznat za lásku. Láska byla pro něho cosi, co cítí jiní, podřadnější lidé, připadala mu jako

prapodivná vášeň, jako směsice iluzí a zklamání, tu až nesmyslně ušlechtilá, tu zase nehorázně nízká. To, že si Sulla u sebe lásku odmítal připustit, plynulo z jeho přesvědčení, že je to popření zdravého rozumu a úsudku, nebezpečná překážka pro sebezáchovu, tíživá zábrana v rozvoji mysli. A v nadcházejících letech svého manželství si pak ani nedokázal uvědomit, že právě jeho trpělivost a ohleduplnost vůči roztěkané a vrtošivé choti jsou neomylným symptomem lásky, kterou by byl u sebe tak rád popřel. Vysvětloval si tuto svou shovívavost a velkorysost jako vrozené ctnosti, a nepodařilo se mu tak dospět nejen k pochopení lásky, ale ani k porozumění sobě samému, jeho citový růst jako by tím byl uťat.

Svatba probíhala způsobem typickým pro rod Juliů Caesarů, obřad byl důstojný a bez frivolností, zatímco svatby, jichž se Sulla až dosud zúčastnil, kladly mnohem větší důraz spíše na lechtivou stránku sňatku než na formální důstojnost; takže obřad spíše přetrpěl, než aby při něm zakusil nějakou radost. Pak však nadešla chvíle, kdy od dveří jeho ložnice zmizel poslední opilý svatebčan, kdy už nemusel mařit čas tím, aby je jednoho po druhém postupně vystrnadil z domu. Když i tyto kratičké cesty od jedněch dveří k druhým končily a když Julillu pozvedl v náruči – jak lehounká byla, jak křehká! – i poslední hosté, kteří je až dosud obklopovali, se kamsi vytratili.

Sullovi chyběla v jeho předchozím životě, jakkoli byl pestrý, zatím jakákoli zkušenost s nevyspělými pannami, a tak ani neprožíval žádné obavy z dalšího vývoje věcí – a vlastně si tím i ušetřil jednu zbytečnou starost. Ať už byla její panenská překážka z fyziologického hlediska v jakémkoli stavu, Julilla byla zcela dozrálá, jako broskev, jež sama o své vůli už opouští strom a padá a již sloupnout je tak snadné. Sledovala ho, jak ze sebe setřásá svatební tuniku a jak odkládá věneček z květů, který měl až do té chvíle na hlavě, stejně uchvácena, jako vzrušena. A sama bez říkání odkládala jednu vrstvu odění po druhé, smetanově bílá i rudá i šafránová svatební roucha, sedmināsobnou tiaru z vlny, kterou měla na hlavě, všechny ceremoniální pásky a ovazky.

S dokonalým požitkem hltali jeden druhého očima, Julilla urostlého Sullu, Sulla Julillu až příliš štíhlou, avšak přesto pružnou jako proutek, takže křehké a ušlechtilé křivky stíraly, co by na jiné působilo jako ošklivá vyzáblost. A byla to ona, jež mu vykročila vstříc, položila mu dlaně na ramena a s naprostou přirozeností a dychtivostí se k němu dychtivě přimkla celým tělem a slastně povzdychla, když jí začal oběma rukama dlouhými pevnými tahy hladit a třít záda.

Obdivoval ji, jak se přímo vznáší, s jakou akrobatickou vláčností reaguje, když ji pozvedl až nad hlavu a nechal ji pak, aby se mu ovinula kolem těla. Nic, co činil, ji nepolekalo ani nepobouřilo, a nic také, co dělal on a co mu mohla oplácet stejným dílem, mu nezůstala dlužna. Líbat se naučila ve vteřině; a přesto se za celá společně prožitá léta nepřestávala učit polibkům. Nádherná, krásná a horoucí žena, žádostivá ukojit ho, avšak současně dychtící, aby ukojil i ji. Celá naráz patřila jemu. Jenom jemu. A kdo z nich by si byl té noci dokázal představit, že může nastat i proměna, že z toho, co prožívají, se může vytratit ona dokonalost, že už to nemusí být tak nesmírně žádoucí, tak milé?

„Jestli se na někoho jen podíváš, tak tě zabiju," řekl jí, když odpočívali na jeho lůžku mezi vzepětími milostné hry.

„Já to vím," odpověděla a připomněla si otcovu tvrdou lekci o právech *pater familias;* neboť se teď vymanila z otcovské pravomoci jen proto, aby přešla pod Sullovu. Jako patricijka nebyla a nikdy se nemohla stát svou vlastní paní. Takové, jako byla Nicopolis nebo Clitumna, na tom byly neskonale lépe.

Byli takřka stejně velcí, neboť Julilla byla na ženu dosti vysoká a Sulla byl takřka přesně průměrného vzrůstu. Měla proto o něco delší nohy než on, dokázala je proplést a obtočit kolem jeho kolenou a podivovat se bělosti jeho pokožky ve srovnání se svou vlastní temně zlatavou pletí.

„Vypadám vedle tebe jako nějaká Syřanka," řekla a položila svou paži na jeho, aby mohla lépe pozorovat ten kontrast, zdůrazněný ještě matným světlem lampičky.

„Jenže u mě to není normální," řekl stroze.

„Mně se to líbí," zasmála se a naklonila se, aby ho políbila.

A řada byla na něm, prohlížel si ji zkoumavě, onen rozdíl v barvě kůže, tu štíhlost hraničící až s chlapeckostí. Jedním pohybem ji rychle převrátil tváří do podušky a obdivoval linku její šíje až po zadeček, až po stehna. Překrásná.

„Ty jsi půvabná jako chlapec," řekl.

Pokusila se dotčeně zvednout, ale přidržel ji v její poloze. „To jsou mi věci! Neříkej to, jako bys byl spíš na chlapečky než na děvčata, Lucie Cornelie!" Řekla to s naprostou nevinností a zachichotala se do polštáře.

„Nu, než jsem poznal tebe, tak skoro ano," řekl.

„Ty blázínku!" zasmála se nad větou, kterou pokládala za žertík, vymanila se mu a vztyčila se nad ním do kleku nad jeho hrudí, kolena na jeho pažích. „Zato se musíš dobře kouknout na mou pindulinku a říct mi, jestli tam vidíš něco jako ošklivého bimbáska."

„Jenom kouknout?" zeptal se a přitáhl si ji blíž ke krku.

„Jako chlapec!" řekla znovu pobaveně. „Ty jsi přece hlupáček, Lucie Cornelie!" Ale vzápětí jí omračující, nově objevená slast dala zapomenout na vše ostatní.

S h r o m á ž d ě n í lidu řádně zvolilo Sullu kvestorem, a třebaže roční běh jeho funkce měl začít až pátého prosince (podobně jako ostatní osobní kvestoři se jí ovšem stejně neměl ujmout dříve než po Novém roce, kdy nastoupí do úřadu jeho představený), Sulla se hned následujícího dne po volbě dostavil do Mariova domu.

Listopad již značně pokročil, takže svítalo dosti pozdě, a Sulla tomu byl rád; po bouřlivých nocích s Julillou se mu vstávalo mnohem hůře než jindy. Věděl však, že je třeba, aby se ohlásil ještě před východem slunce, neboť to, že si ho Marius vyžádal za osobního kvestora, trochu pozměnilo Sullovo postavení.

Třebaže nešlo o doživotní klientelu v tradiční podobě, byl nyní Sulla po dobu trvání své kvestorské funkce Mariovým klientem, a to nikoli na kalendářní rok, nýbrž na dobu, po kterou si Marius podrží své *imperium.* A klient se nepovaluje s novomanželkou až do denního světla; klient se musí dostavit do patronova domu s prvým úsvitem a nabídnout mu své služby ve všem, co by od něho patron mohl požadovat. Pak může být třeba zdvořile propuštěn; nebo může být požádán, aby patrona doprovodil na Forum nebo do některé z bazilik za každodenními veřejnými nebo soukromými záležitostmi; může být i pověřen, aby určité věci vyřídil za patrona sám.

Neopozdil se sice natolik, aby si zasloužil výtku, avšak přesto už bylo rozlehlé atrium Mariova domu zcela zaplněno ostatními klienty, časnějšími než Sulla; někteří z nich snad museli přímo spát na ulici před Mariovými dveřmi, říkal si, neboť přijímáni byli v pořadí, v jakém se postupně dostavovali. Sulla se s povzdechem odebral do nenápadného koutku, který si vyhlédl, a připravil se na delší čekání.

Někteří mocní mužové zaměstnávali na utřídění ranního přijímání klientů zvláštní tajemnickou sílu; ta vyřazovala běžný potěr, jehož přítomnost bylo třeba jen zaregistrovat, a přímo k pánovi uváděla jen velké a zajímavé ryby. Ale jak Sulla s uznáním zjistil, Gaius Marius si svůj denní úlovek třídil sám; nikde nebylo vidět žádného služebníka. Tento významný muž, nově zvolený konsul a tím i mimořádně důležitý člověk pro celou řadu lidí v Římě, se s touhle všední lopotou zručně vypořádával sám, s přehledem odděloval klienty, kteří za ním přišli se svými potřebami, od těch, kdo měli splnit nějakou svou povinnost, a zvládal tuto probírku lépe než sekretáři, které měl Sulla zatím příležitost poznat. Během dvaceti minut takto rozčlenil čtyři stovky mužů – kteří se všichni ani nevešli do přeplněného atria a tísnili se i v peristylové kolonádě – a srovnal si je podle svého; víc jak polovina jich už vzápětí rozradovaně odcházela, klienti z řad propuštěnců svírali v dlani obnos darovaný jim Mariem, jenž byl samý úsměv a odmítavými gesty se bránil všem díkům.

Nu, pomyslel si Sulla, ať si je *homo novus*, ať si je spíš Italik než Říman, ale chovat se umí, jen co je pravda. Žádný Fabius ani Aemilius by v roli patrona neobstál ani zdaleka tak

dobře. Projevy štědrosti naprosto nebyly povinností, ledaže by klient o dar výslovně požádal, ale i pak záležely na patronově úvaze; z chování těch, kdo čekali, až na ně přijde řada, však Sulla vytušil, že Marius obdarovává velkomyslně, avšak – jak současně dává taktně najevo – běda tomu, u koho by shledal neomalenou chtivost.

„Lucie Cornelie, ty přece nemusíš čekat tady venku!“ řekl Marius, když dospěl do Sullova koutku. „Běž do mé pracovny, posaď se tam a udělej si pohodlí. Přijdu za chvíli a pak si budeme moci pohovořit.“

„Kdepak, Gaie Marie,“ řekl Sulla a usmál se, rty pevně semknuty. „Přišel jsem ti nabídnout své služby jako tvůj nový kvestor a velice rád počkám, až budu na řadě.“

„Tak ale přece jen počkej u mě v pracovně. Jestli máš funkci mého kvestora vykonávat pořádně, tak by ses měl seznámit s tím, jak vyřizuju své záležitosti,“ řekl Marius, položil Sullovi ruku na rameno a osobně ho do tablina doprovodil.

Během tří hodin se dokázal se zástupem svých klientů vypořádat, s trpělivostí, nicméně svižně; měl nejrůznější potřeby, od drobných proseb o pomoc až po požadavky, aby byl klient mezi prvými, až se bude Numidie znovu otevírat pro římské a italské obchodníky. Ani v jednom případě nechtěl Marius nic oplátkou, všichni nicméně dostávali jasně na srozuměnou: buď kdykoli připraven udělat, oč tě patron požádá, ať je to zítra anebo od zítřka za dvacet let.

„Gaie Marie,“ řekl Sulla, když už poslední z klientů konečně odešel, „jak vlastně chceš svým klientům pomoci v jejich podnikání, až bude zase obnoven přístup do Numidie, když už Quintus Caecilius Metellus získal prodloužení svého velení v Africe pro příští rok?“

Marius zauvažoval. „Máš pravdu, ten Quintus Caecilius Metellus si Afriku pojistil i na příští rok, viď?“

Otázka to byla zjevně jen řečnická, takže na ni Sulla ani nehledal odpověď, jen seděl, celý unesen tím, jak Mariovi pracuje hlava. Není divu, že to dotáhl až na konsula!

„Nu, Lucie Cornelie, já už jsem ten problém Quinta Caecilia v Africe trochu promýšlel, a tak docela neřešitelný se mi nezdá.“

„Jenže tebe senát na jeho místo určitě nepošle,“ troufl si poznamenat Sulla. „Já se zatím ještě nevyznám v tom, jak to v senátu chodí, ale už jsem postřehl, že tě nejpřednější senátoři příliš v lásce nemají, a zdá se mi, že je to příliš silný proud, než aby se proti němu dalo s úspěchem plavat.“

„To je naprosto správné,“ řekl Marius a nepřestával se vlídně usmívat. „Já jsem pro ně totiž sedláček z Itálie, se slámou v botách a se slámou v hlavě, kam se mi proto nevešla ani řecká slovíčka, abych citoval Metella – kterému já, pro tvou informaci, zpravidla říkám Hovnivál – a konsulátu proto nejsem vůbec hoden. Nemluvě o tom, že je mi už padesát, což je pozdě na to, abych zastával úřad, a taky už bych si neměl dělat naději na vyšší velitelská místa. V senátě prostě kostky padají v můj neprospěch, protože zkrátka mají nějaké to falešné závažíčko. Měly ho totiž vždycky, víš? A přece jen jsem se teď ve svých padesáti letech tím konsulem stal! Není to zvláštní, Lucie Cornelie?“

Sulla se pousmál, rozevřel rty a v tu chvíli se podobal dravé šelmě; Gaia Maria to nijak nevyvedlo z míry. „Je, Gaie Marie, je to zvláštní.“

Marius se předklonil v křesle a sepjal ušlechtilé ruce na nádherné zelené kamenné desce stolu. „Víš, Lucie Cornelie, já už jsem před mnoha lety zjistil, že způsobů, jak stáhnout kočce kožich, je celá řada. Zatímco jiní absolvovali *cursus honorum* bez jediného škobrtnutí, já musel čekat. Ale nebyl to tak docela ztracený čas. Celou tu dobu jsem například pečlivě schraňoval poznatky, jak se ty kočky vlastně z kůže stahují. A řadu dalších užitečných věcí. Víš, když člověk musí na něco zbytečně čekat, třebaže dávno měl přijít na řadu, rozhlíží se kolem sebe, vnímá, učí se dávat věci dohromady. Nikdy jsem nebyl žádný velký znalec práva ani žádný expert na naši nepsanou ústavu. Zatímco ten Hovniváloušek Metellus se ometal po soudech, pořád jen za zadkem Cassia Ravilly, a učil se, kterak dosáhnout odsouzení nějakých Vestálských panen – to je ovšem jen takový hypotetický příklad, bez faktické souvislosti – já jsem vojákoval. A vojákoval a vojákoval. Což je to, co umím nejlíp. Ale vůbec bych nepřeháněl, kdybych prohlásil, že toho o zákonech a o ústavě vím víc než celá stovka

takových Hovniválů Metellů. Já se prostě dokážu dívat na věci shůry, nedostal jsem se do vyjetých kolejí rutiny. A tak ti říkám, že Quinta Caecilia Metella Hovniválissima z toho jeho afrického velitelského koně co nevidět shodím a posadím se do sedla místo něho."

Sulla konečně nabral dech. „Věřím. Ale jak to chceš provést?"

„Oni jsou všichni se svými výklady práva tak trochu vedle," pravil pohrdavě Marius, „a na to taky doplatí. Stalo se totiž jaksi zvykem, že si senát správcovství provincií jen tak rozdává, a nikoho ještě nenapadlo, že senátorská rozhodnutí nemají, přísně vzato, váhu zákona. Oni ten zákonný princip samozřejmě znají, a když to po nich budeš chtít, odříkají ti ho zpaměti, jenže do krve jim jaktěživ nevešel, dokonce ani po takové lekci, jakou se jim pokusili dát bratři Gracchové. Rozhodnutí senátu má jen zvyklostní platnost, je opřeno o pouhou tradici. Jenomže zákony dnes přece schvaluje shromáždění lidu, Lucie Cornelie! A na shromáždění lidu mám já mnohem větší vliv než jakýkoliv Caecilius Metellus."

Sulla ztichl jako pěna, trochu úžasem, trochu strachy, a uvědomoval si, že to jsou pro něho zcela nové a cizí pocity. A třebaže byl Marius obdařen obdivuhodným úsudkem, nebyla to jeho logika, co Sullu tak ohromilo; nikoli, uchvátilo ho především vědomí, že mu projevuje naprostou důvěru člověk, jenž je koneckonců zranitelný jako kdokoli jiný. Odkud bere Marius jistotu, že mu může věřit? Důvěryhodností Sulla věru nikdy neproslul, a Marius ani nebyl typ člověka, jenž by si dával práci s jejím prověřováním. A přece teď Marius před Sullou plně odkryl své budoucí záměry a počiny! Bezvýhradně se s nimi svěřil svému dosud zcela neznámému kvestorovi, jako by si byl Sulla tuto důvěru již něčím vysloužil.

„Gaie Marie," nedokázal se zdržet, „co by mi bránilo, abych hned teď, až odsud odejdu, nezašel do domu kteréhokoli Caecilia Metella a nepověděl jim, cos mi tu právě řekl?"

„Naprosto nic, Lucie Cornelie," odpověděl Marius, nijak nezaskočen otázkou.

„A proč ses mi s tím vším tedy svěřil?"

„Ale to je přece jednoduchá věc," řekl Marius. „Protože jsem už zjistil, Lucie Cornelie, že jsi mimořádně schopný a bystrý člověk. A mimořádně schopný a inteligentní člověk dokáže jistě usoudit, že by nebylo příliš chytré vsadit si na nějakého Caecilia Metella, když mu jistý Gaius Marius nabízí vzrušující radost několika let společné zajímavé a výnosné práce." Zhluboka se nadechl. „Tak! Tohle jsem si prostě spočetl."

Sulla se rozesmál. „Tvá tajemství jsou u mne v bezpečí, Gaie Marie."

„Já vím."

„Ale přece jen bych ti chtěl říct, že si tvé důvěry moc vážím."

„Jsme švagři, Lucie Cornelie. Něco nás tedy navzájem svazuje, ale pojí nás i něco víc než Juliové Caesarové. Máme ještě cosi společného. Štěstí."

„Ach! Štěstí!"

„Štěstí patří k dobrým znamením, Lucie Cornelie. Mít štěstí – to prozrazuje, že člověk patří k vyvoleným." Marius spokojeně pohlédl na svého nového kvestora. „Já sám jsem vyvoleným. A vybral jsem si právě tebe, protože se domnívám, že vyvoleným jsi i ty. Oba jsme pro Řím důležití, Lucie Cornelie. Oba tu v Římě vykonáme kus práce."

„Tomu věřím i já," řekl Sulla.

„Nu, tedy… Za měsíc už bude v úřadě nový sbor tribunů. A jakmile se sejde, předložím návrh ohledně Afriky."

„Ty máš v úmyslu využít shromáždění plebejů k vydání zákona, který by zrušil usnesení senátu? Toho, jímž byly Metellovi Hovniválovi prodlouženy jeho velitelské pravomoce v Africe o další rok?" ujišťoval se Sulla.

„Samozřejmě," řekl Marius.

„Ale je to podle práva? Obstojí takový zákon?" zeptal se Sulla; a v nitru se až zalekl, jak stačí jeden jediný, mimořádně bystrý *homo novus*, oprostivší se od zvyklostí, aby naráz zvrátil celý systém moci.

„Na deskách nestojí nic, z čeho by plynulo, že to není podle práva, a že to tedy nelze provést. Já ten senát prostě potřebuju vymiškovat, zbavit ho síly, a nejúčinnější cesta k tomu

je podkopat tu jeho tradiční autoritu. A jak? Prostě uzákonit její nezákonnost. Tím, že vytvořím precedens.“

„A proč usiluješ zrovna o velení v Africe?“ zeptal se Sulla. „Germáni už pronikli až do Tolosy, a Germáni jsou přece mnohem důležitější než Jugurtha. Někdo proti nim bude muset příští rok vytáhnout do Galie, aby se s nimi vypořádal, a já sám bych tam mnohem raději viděl tebe než Lucia Cassia.“

„K tomu nebudu mít příležitost,“ řekl s určitostí Marius. „Náš vážený kolega Lucius Cassius je zkrátka prvním konsulem, a on velice stojí o to, aby byl v čele tažení proti Germánům. Ostatně – tažení proti Jugurthovi je životně důležité právě pro mne, na něm závisí, abych politicky přežil. Vzal jsem na sebe obhajobu zájmů jezdců, jak v provincii Africa, tak i v Numidii. Což znamená, že musím být v Africe přítomen, až tam skončí boje, abych mohl zajistit, že se mým klientům dostane všech koncesí, které jsem jim slíbil. V Numidii se bude nejen rozdělovat obrovská rozloha půdy s vynikající úrodností, ale nedávno tam objevili i prvotřídní mramor a velká ložiska měděné rudy. Navíc poskytuje Numidie dva velice vzácné druhy drahokamů a spoustu zlata. Od chvíle, kdy se Jugurtha stal králem, ztratil Řím na tom všem veškerý podíl.“

„Budiž, musí to tedy být Afrika,“ řekl Sulla. „Co pro to mohu udělat já?“

„Uč se, Lucie Cornelie, především se uč! Budu potřebovat sbor důstojníků, kteří budou mít na víc než na pouhou loajalitu. Potřebuju celé chlapy, muže, kteří dokáží jednat ze své vlastní iniciativy, aniž přitom budou hatit mé strategické plány – muže, kteří znásobí mé vlastní schopnosti a mou energii, namísto aby mi je odčerpávali. Nezáleží mi na tom, jestli se budou taky podílet na výsledcích; pokud budou věci dobře organizovány a pokud legie dostanou příležitost ukázat, co dokážou, vítězků a slávy bude ažaž.“

„Jenže já jsem v tomto směru ještě úplný zajíc, Gaie Marie.“

„To já dobře vím,“ řekl Marius. „Ale jak už jsem ti řekl, myslím si, že předpokladů máš dostatek. Když se budeš držet při mně, když prokážeš plnou oddanost a když dokážeš tvrdě dřít, dám ti příležitost, abys ty schopnosti mohl také plně rozvinout. V něčem jsi na tom podobně jako já, začínáš dost pozdě. Ale nikdy není *příliš* pozdě. Já jsem se nakonec přece jen stal konsulem, třebaže až osm let poté, kdy už byl můj čas. Jsi konečně v senátě, o tři roky později, než bys býval mohl být. Stejně jako já se i ty musíš opřít o armádu jako o svou dráhu vzhůru. Pomohu ti, jak jen budu umět. Na oplátku čekám, že pomůžeš i ty mně.“

„To je velice čestná nabídka, Gaie Marie.“ Sulla si pročistil hrdlo. „Jsem ti za ni vděčen.“

„Nemáš být zač. Kdybych si nemyslel, že od tebe získám plnou protihodnotu, Lucie Cornelie, neseděl bys tu teď.“ Marius napřáhl ruku.

„Pojď, slibme si, že mezi námi nepůjde o nějakou vděčnost! Jen o věrnost a soudržnost, tak jak je to v legiích zvykem.“

G a i u s M a r i u s uplatil jednoho z tribunů lidu a vybral si dobře. Titus Manlius Mancinus totiž neprodal svou tribunskou přízeň toliko pro peníze samy. Mancinus měl jako tribun v úmyslu udělat pořádnou díru do světa, a potřeboval získat nějaký přijatelnější cíl než jen ten, na němž mu záleželo nejvíc – totiž naházet co nejvíc klacků do cesty patricijské rodině Manliů, k níž sám nepatřil. A ta jeho nenávist k Manliům, jak shledával, se lehce přenášela i na další patricijské a aristokratické rodiny včetně Caeciliů Metellů. Takže peníze od Maria přijal s čistým svědomím a ztotožnil se s Mariovými plány ve škodolibé předtuše, že to bude on, kdo se bude naposledy smát.

Deset nových tribunů lidu se ujalo funkce tři dny před prosincovými idami a Titus Manlius Mancinus nemařil čas. Ještě téhož dne přednesl na shromáždění plebejů návrh zákona, jehož smyslem bylo zbavit Quinta Caecilia Metella velení v Africe a jmenovat místo něho novým velitelem římských vojsk v provincii Africa Gaia Maria.

„Svrchovaným vládcem je lid!“ hřímal Mancinus ke shromážděným zástupům. „Senát je pouze služebníkem lidu, ne jeho pánem! Jestliže bude senát vykonávat své povinnosti v zájmu

římského lidu, nechť tak činí. Ale jestliže senát jedná tak, aby chránil zájmy svých vlastních předáků, a to na účet lidu, je třeba s tím skoncovat. Quintus Caecilius Metellus se jako velitel ukázal zcela neschopným, nedokázal naprosto nic! Proč mu tedy senát ještě podruhé prodlužoval velení, proč mu ho poskytl i pro nadcházející rok? Protože, Úde římský, senát jako obvykle ochraňuje své pohlaváry na účet lidu. V Gaiovi Mariovi, jenž byl řádně zvolen konsulem pro příští rok, má římský lid vůdce hodného toho jména. Ale lidem, kteří ovládají senát, není jméno Gaia Maria dosti dobré! Gaius Marius, lide římský, je pro ně pouhý *homo novus* – pouhý povýšenec – pouhý nikdo, žádný aristokrat!“

Dav napjatě naslouchal; Mancinus byl dobrý řečník, a měl notně spadeno na senátorskou výlučnost. Už tomu bylo značně dlouho, co plebejové naposledy chytli senát za nos, a mnoho nezvolených, ale vlivných vůdčích osobností z řad plebejů trápilo, že jejich orgán moci v Římě postupně ztrácí na vlivu. A tak právě v této chvíli hrálo všechno Gaiovi Mariovi do ruky, nálada veřejnosti, rozladění jezdců – a hlavně deset tribunů lidu, s náramnou chutí senátu konečně tím nosem pořádně zakroutit. Ani jeden z nich se nepostavil proti Mancinovu návrhu.

Senát se pokusil útok odrazit, vyslal své nejlepší řečníky – plebejského stavu, aby na shromáždění promluvili, včetně Lucia Metella Dalmatika, pontifika maxima – horlivě hájícího svého mladšího bratra Hovniváluse – i nově zvoleného prvého konsula, Lucia Cassia Longina. Ale Marcus Aemilius Scaurus, který snad by byl mohl ještě zvrtnout váhy ve prospěch senátu, byl patricij, a tak na shromáždění plebejů promluvit nemohl. Odsouzen postávat na schodech senátní budovy a hledět na nabité kruhové auditorium Comitia, mohl Scaurus jen bezmocně naslouchal.

„Oni to nakonec ještě vyhrají,“ utrousil k censorovi Fabiovi Maximovi Eburnovi, dalšímu z patricijů. „Zpátky na hnojiště už s tím Gaiem Mariem!“

Ale ať ho posílali, kam chtěli, Gaius Marius zvítězil. Nelítostná dopisová kampaň nyní sklízela skvělý úspěch, připravila Metella o přízeň jezdců, očernila jeho jméno, zničila jeho politickou pověst. Bylo sice pravděpodobné, že se z toho za čas opět vzpamatuje – jeho rodina a jeho styky byly až příliš mocné. Ale v tomto okamžiku mu shromáždění plebejů, obratně řízené Mancinem, odebralo velení v Africe a na jeho jméno bylo nakydáno ještě mnohem víc, než čím byl kdysi obdařen v jistém prasečím chlívku v Numantii. Odebralo mu velení v Africe, tím že přijalo zákon zakládající současně důležité precedens, a jmenovitě ho nahradilo Gaiem Mariem. A jakmile byl zákon – přísně vzato výsledek plebiscitu – vyryt na desky, byl uložen do archívu pod chrámem jako příklad i pomoc pro všechny ostatní, kdož by se někdy v budoucnosti chtěli pokusit o totéž a jimž by chyběla odvaha anebo břitký rozum Gaia Maria.

„Ovšem Metellus,“ řekl Marius Sullovi, jakmile byl zákon odhlasován, „mi samozřejmě nepřenechá své vojáky.“

Och, kolika věcem se bude ještě třeba naučit, věcem, které by on, patricij Cornelius, měl vědět, a přece neví? Někdy by si byl Sulla nad vším tím učením téměř zoufal, ale když pak zvážil, jaké štěstí je mít za velitele Gaia Maria, ulevilo se mu. Neboť Marius si vždycky dokázal najít čas, aby mu vše dopodrobna vysvětlil, a nijak ho přitom pro jeho nevědomosti nesnižoval. A tak si i teď chtěl Sulla rozšířit okruh svých znalostí otázkou: „Cožpak ti vojáci nejsou určeni k válce s Jugurthou? A neměli by tedy v Africe zůstat, dokud v ní nezvítězí?“

„Zůstat by tam mohli – ale jen tehdy, kdyby chtěl Metellus. Musel by armádě oznámit, že se zavázali ke službě až do konce tažení, a že tedy jeho odvolání nijak neovlivňuje jejich osudy. Jenže jemu nic a nikdo nedokáže zabránit, aby zaujal stanovisko, že on je přece najímal, a že tedy jejich závazek skončí současně s jeho vlastním pověřením. Jak znám Metella, udělá přesně tohle. Propustí je, nalodí a pošle zpátky do Itálie.“

„Což bude znamenat, že ty budeš muset postavit armádu novou,“ řekl Sulla. „Už je mi to jasné.“ A pak se vyptával dál: „A nemohl bys počkat, až se jeho vojsko vrátí, a najmout je svým jménem znovu?“

„To bych samozřejmě mohl,“ řekl Marius. „Jenomže k tomu naneštěstí asi nedostanu příležitost. Lucius Cassius potáhne do Galie vypořádat se tam s Germány u Tolosy. To je

nezbytně nutné – nestojíme přece o to, aby nám půl miliónu Germánů sedělo sotva sto mil od silnice do Hispánie a navíc rovnou na hranici naší provincie. Dovedu si představit, že už Cassius mezitím napsal Metellovi a požádal ho, aby celou tamější armádu znovu najal na tažení do Galie, zřejmě ještě dřív, než opustí africké břehy.“

„Takhle se to tedy dělá…,“ řekl Sulla.

„Ano, takhle se se to dělá. Lucius Cassius je první konsul, má přede mnou přednost. Má první volbu, pokud jde o jakákoli vojska. Metellus s sebou zpátky do Itálie přiveze šest dobře vycvičených a ostřílených legií. A to bude taky armáda, se kterou vytáhne Cassius do Zaalpské Galie, o tom je zbytečné pochybovat. Což znamená, že já budu muset začít úplně od základů – najmout naprosté nováčky, vycvičit je, vyzbrojit, vzbudit v nich nadšení pro válku s Jugurthou.“ Marius se ušklíbl. „Znamená to také, že za ten jeden rok konsulátu nebudu mít dostatek času, abych proti Jugurthovi zahájil takovou ofenzívu, jakou bych mohl rozvinout, kdyby mi tam Metellus nechal své vojsko. A to opět znamená, že si budu muset zajistit prodloužení svého velitelského období v Africe i na příští rok, jinak budu nakonec vypadat ještě hůř než Hovnivál a kopnou mě do zadku.“

„A navíc teď existuje na deskách zákon, který jako precedens opravňuje kdekoho, aby ti velení sebral zrovna tak, jako tys o něj připravil Metella.“ Sulla si vzdychl. „Není to jednoduché, že? Ani ve snu jsem si nedokázal představit potíže, jaké čekají člověka, má-li si zajistit, aby prostě přežil, nemluvě už o povznesení Říma ke slávě.“

Maria to rozveselilo; ze srdce se rozesmál a plácl Sullu do zad. „Ne, Lucie Cornelie, jednoduché to jaktěživ nebylo a není. Ale právě kvůli tomu to přece stojí za to! Kterýpak chlap, který za něco stojí a má kus cti v těle, si hledá vyšlapané cestičky? Čím je stezka drsnější, čím víc je na ní překážek, tím víc uspokojení přináší.“

To sice byla uspokojivá odpověď, pokud jde o osobní postoj, ale hlavní Sullův problém tím vyřešen nebyl. „Včera jsi mi povídal, že je Itálie úplně vyčerpaná,“ řekl. „Že už padlo tolik mužů, že odvodové kvóty nelze naplnit z římských občanů a že odpor italských spojenců k dalším odvodům sílí den ze dne. Kde tedy chceš najít ty nováčky, abys z nich postavil alespoň čtyři dobré legie? Vždyť jsi přece sám říkal, že Jugurthu nelze porazit s méně než čtyřmi legiemi.“

„Dočkej času, až budu konsulem, Lucie Cornelie, a uvidíš,“ bylo všechno, co z něho Sulla dokázal vypáčit.

B y l o t o o svátku Saturnalií, kdy jedno Sullovo předsevzetí vzalo zasvé. Za časů, kdy ještě bydlíval společně s Clitumnou a s Nicopoli, tvořil tento čas odpočinku a veselí radostný závěr starého roku. Otroci polehávali, kde se jim zalíbilo, luskali jen prsty a obě ženy s chichotáním pobíhaly sem a tam, aby vyplnily každé jejich přání, kdekdo pil, a pil hodně, a Sulla přepouštěl své místo na společném lůžku kterémukoli otroku, jemuž se Clitumny anebo Nicopole zachtělo – za podmínky, že bude požívat stejných práv kdekoli v domě. A když bylo po Saturnaliích, vrátilo se všechno do starých kolejí, jako by se vůbec nic nepatřičného nebylo událo.

Ovšem tohoto prvého roku manželství s Julillou zažil Sulla Saturnalie ve zcela jiné podobě: byl nucen trávit denní čas v sousedství, uprostřed rodiny Gaia Julia Caesara. Tři dny tam trvaly oslavy, všechno bylo také naruby – otrokům posluhovali jejich pánové, z ruky do ruky šly všelijaké malé dárečky a jídlo i pití bylo co nejvybranější a v hojnosti. Jenomže *ve skutečnosti* se nezměnilo nic. Nebohé služebnictvo leželo mrtvě nataženo na jídelních lehátkách jako sochy a plaše se usmívalo, zatímco Marcia a Caesar pilně pobíhali mezi *tricliniem* a kuchyní; nikomu se ani nesnilo, že by se snad mohl opít, a nikdo se také neopovážil říci anebo udělat cokoli, co by později, když se domácnost vrátila k normálu, uvádělo nějak do rozpaků.

Zúčastnili se i Gaius Marius s Julií a zdálo se, že je průběh Saturnalií dokonale uspokojuje; Gaius Marius ovšem, říkal si Sulla, až příliš touží být jedním z nich, než aby v sebemenším šlápl vedle.

„To jsme se poměli," řekl Sulla, když se společné s Julillou posledního večera loučili u dveří, a dospěl už k takové obezřetnosti, že nikdo, ani Julilla, v tom nezaslechl ani stín sarkasmu.

„Nebylo to tak špatné," řekla Julilla, která kráčela Sullovi v patách zpět do jejich vlastního domu, kde – náhradou za nepřítomnost pána a paní – dostali otroci prostě na tři dny volno.

„To jsem rád, že to tak vidíš," řekl Sulla a zastrkával za sebou závoru.

Julilla si vzdychla a protáhla se. „A zítra jdeme na tu večeři, co pořádá Crassus Orator. Musím ti říct, že už se na to dost těším."

Sulla stanul uprostřed atria, otočil se a podíval se na ni. „Ty tam nepůjdeš," řekl.

„Co tím chceš říct?"

„To, co jsem řekl."

„Ale – ale – já myslela, že tam jsou zvány i manželky!" řekla a tvář se jí začala krabatit.

„*Některé* manželky," řekl Sulla. „Ty ne."

„Ale já chci jít! Kdekdo o tom vykládá, všechny moje přítelkyně mi to tak záviděly – já už jsem jim řekla, že tam půjdu!"

„To máš smůlu. Nepůjdeš nikam, Julillo."

Jeden z domácích otroků je potkal u dveří do pracovny, byl trochu opilý. „To je dobře, že už jsi doma," řekl a zavrávoral. „Dones mi víno, a pospěš si s tím."

„Už je po Saturnaliích," řekl Sulla velice tiše. „Koukej padat, pitomče." Otrok naráz vystřízlivěl a zmizel.

„Proč máš najednou tak špatnou náladu?" vyptávala se Julilla, když došli do pánovy ložnice.

„Vůbec nemám špatnou náladu," řekl, postavil se za ni a objal ji.

Odtáhla se. „Nech mě být!"

„A co máš ty za náladu?"

„Já chci jít na hostinu, co pořádá Crassus Orator!"

„Nu, tam prostě jít nemůžeš."

„A proč ne?"

„Protože, Julillo," říkal jí trpělivě, „to je večírek takového druhu, s jakým by tvůj otec asi nesouhlasil, a těch pár manželek, které tam budou, jsou ženy, s nimiž by docela určitě nesouhlasil."

„Jenže já už nemusím poslouchat tatínka, můžu si dělat, co chci," řekla.

„To není pravda, a ty to dobře víš. Nemusíš už poslouchat otce, ale musíš dělat to, co řeknu já. A já ti říkám, že nepůjdeš."

Julilla sebrala beze slova ze země své oblečení, a zahalila do něho své hubené tělíčko. Pak se otočila a odešla.

„Jak je libo!" zavolal za ní ještě Sulla.

Ráno se k němu chovala chladně, ale tuhle taktiku prostě ignoroval, a když odcházel na Oratorovu hostinu, nebyla k nalezení. „Umíněná holčička," řekl si jen.

Šarvátka by ho vlastně byla mohla spíše pobavit; že tomu tak nebylo, nemělo s touto hádkou vlastně vůbec nic společného, vyplynulo to odkudsi z mnohem větší hlubiny, než kam si Julillu vůbec v nitru připouštěl. Už ho ani v nejmenším nelákala vyhlídka na hostinu v přepychovém sídle dražebníka Quinta Grania, jenž pro Crassa tento večírek uspořádal. Nejprve, když pozvání obdržel, byl jím až nesmyslně potěšen, vyložil si je jako předehru k navázání přátelských vztahů s kroužkem mladých vlivných senátorů; pak se však doslechl o večírku víc a pochopil, že pozván byl především vzhledem k své poněkud temné minulosti, aby oživil seznam pozvaných mužských členů aristokracie trochou exotiky.

Když se tam teď trmácel, uvědomoval si pojednou, jaká pastička se kolem něj zavřela, když se oženil s Julillou a vstoupil mezi rodem sobě rovné. Neboť past to nesporně byla. A z

jejích čelistí nebylo úniku, dokud bude žít v Římě. Takovému Crassovi Oratorovi je hej, ten si může dovolit chodit po večírcích záměrně pořádaných tak, aby porušovaly zákony jeho vlastního otce proti přepychu, ten si je tak jistý svým vlivem v senátu a u nových tribunů lidu, že si může dopřát i luxus předstírané vulgárnosti a nevychovanosti, může si klidně dát podkuřovat takovým patolízalem, jako je ten prašivý dražebník Quintus Granius.

Když vstoupil do obrovské jídelny Quinta Grania, spatřil, jak se na něj přes okraj vysokého zlatého poháru posázeného drahokamy usmívá Colubra a jak ho popleskáním na lehátko zve k sobě. Pochopil jsem to dobře, říkal si v duchu, je to pouhý vrtoch, pro který mě sem pozvali; věnoval Colubře zářivý úsměv a podvolil se péči smečky úslužných otroků. Kouska soukromí tu není! Večeřadlo bylo plné lehátek – šedesát hostí na ně ulehne, aby oslavili Crassovo zvolení za tribuna lidu. Jenomže, říkal si Sulla, když se soukal na lehátko vedle Colubry, tenhle Quintus Granius nemá nejmenší představu, jak se organizuje *opravdový* večírek.

Když po šesti hodinách odcházel – podstatně dříve než kdokoli z ostatních hostů – byl už dosti opilý a v jeho mysli se jako kyvy olovnice střídala rezignace nad údělem, jenž ho potkal, s černým zoufalstvím. Zaskočilo ho to, nedomníval se, že by ho takového něco mohlo ještě postihnout, poté co si konečně vydobyl přístup do světa, do něhož svým původem patřil. Zmocnil se ho pocit marnosti, bezmoci – a jak si znenadání uvědomil, i nesnesitelného osamění. Celou svou bytostí, srdcem, myslí, tělem, až po samé špičky prstů zatoužil po někom, kdo by mu dokázal porozumět, kdo by se s ním dovedl smát, po někom bez postranních a nízkých motivací, po někom, kdo by bezvýhradně náležel toliko *jemu.* Po těch uhrančivých černých očích a černých kučerách, po onom nejsladšůn zadečku na celém světě.

A jako by mu náhle narostla křídla, vydal se rychlým krokem směrem k bytu herce Skylaka, ani na okamžik nezaváhal, nepřipustil si, kolik nebezpečí v sobě tato cesta skrývá, jak je neprozíravé, co dělá, jak pošetilé, jak – ale co na tom! Tak jako tak, bude tam Skylax, a tím to končí; všechno se odbyde tím, že posedí a popije ředěného vína, prohodí se Skylakem pár jalových slov a hochem se pokochá jen očima. Nic, co by mu kdokoli mohl sebemíň vytknout. Nevinná návštěva, nic víc.

Jenomže Fortuna pro něho stále ještě měla svůj úsměv. Ukázalo se, že Metrobius je sám doma, že zůstal doma za trest, zatímco Skylax odešel na návštěvu k přátelům do Antia. *Metrobius je doma sám.* Přešťasten, že ho opět vidí. Překypuje láskou, dychtivostí, vášní, žalem. A když byly dychtivost i vášeň ukojeny, posadil si Sulla chlapce na klín, objal ho a téměř se rozplakal.

„Už jsem v tamtom světě moc dlouho," řekl. „Bohové, jak já tě postrádám."

„Mně se po tobě taky stýská," řekl hoch, schoulil se mu do náruče a položil mu hlavu na rameno.

Rozhostilo se ticho; Metrobius ucítil na tváři, jak Sulla křečovitě polyká, a zatoužil okusit i jeho slz. Jenže těch, to dobře věděl, se nedočká. „Copak se stalo, ty můj milý Lucie Cornelie?" zeptal se.

„Je mi z toho ze všeho nanic," řekl Sulla neosobním tónem. „Ti lidé nahoře jsou úděsní pokrytci, a navíc zoufale nudní! Navenek uhlazení, vychovaní, ale pak pokradmu, když si myslí, že nikdo nekouká, ty nejšpinavější choutky – mám co dělat, abych nedal opovržení otevřeně najevo."

„Myslel jsem si, že budeš šťastný," řekl Metrobius, nikoli bez zadostiučinění.

„To jsem si myslel i já," řekl Sulla zatrpkle a opět se odmlčel. „A jak to, že ses tu zrovna dnes stavil?"

„Ach, byl jsem na jednom takovém večírku."

„A nebyl pěkný?"

„Nic podle mé ani podle tvé chuti, hošánku. Ale pro ně, samozřejmě, to byla velkolepá událost. Byli k smíchu. A když jsem se pak odtamtud vracel, došlo mi, že ani nemám, komu bych se s tím mohl alespoň svěřit. Vůbec nikoho nemám!"

„Máš přece mě," řekl Metrobius a narovnal se. „Tak co mi o tom tedy povíš?"

„Znáš přece Licinie Crassy, ne?"

Metrobius si prohlížel nehty. „Já jsem jen dětský herec komického divadla," řekl. „Co já můžu vědět o urozených rodinách?"

„Rod Licinia Crassa dává Římu konsuly a tu a tam i pontifika maxima už nějakých – nu, zkrátka už celá staletí! Jsou pohádkově bohatí, a rodí dva druhy mužů – lakomé a marnotratné. Otec tohohle Crassa Oratora patřil k těm spořivým a přičinil se o to, že byl do desek vyryt ten směšný zákon proti přepychu – víš přece který," řekl Sulla.

„Žádné zlaté mísy, žádné purpurové látky, žádné ústřice, žádné dovážené víno – je to tenhle?"

„Je. Jenomže Crassus Orator – který s otcem, jak se zdá, příliš nevycházel – se s rozkoší obklopuje všemožným luxusem. A dražebník Quintus Granius chce od Crassa Oratora, když je teď tribunem lidu, politickou podporu, a proto taky tenhle Quintus Granius dnes uspořádal na počest Crassa Oratora slavnostní večírek. A to pod heslem," Sulla poněkud ožil, „‚Zapomeňme na *lex Licinia sumptuaria*!"

„A kvůli tomu tě tam pozvali?"

„Mne pozvali, protože se těm veleváženým vyšším společenským kruhům – to jest spíše kruhům kolem Crassa Oratora než kolem dražebníka Quinta Grania – zdám interesantní, stejně neslavného života jako je slavný můj původ. Asi si mysleli, že se tam svléknu donaha, zazpívám pár oplzlých písniček a pak si to tam před nimi rozdám s Colubrou, až bude hekat."

„S *Colubrou?*"

„S Colubrou."

Metrobius hvízdl překvapením. „To ses dostal opravdu do vysoké společnosti! Já jsem slyšel, že si za *irrumatio* počítá celý talent ve stříbře!"

„To si možná počítá, ale mně to nabídla zadarmo," ušklíbl se Sulla. „A já jsem odmítl."

Metrobius se zachvěl. „Lucie Cornelie, nedělej si zbytečně nepřátele, když ses teď konečně dostal na místo, kam po právu náležíš! Ženské jako Colubra mívají ohromný vliv."

Na Sullově tváři se objevil výraz nechuti. „Che! Ty můžu leda počurat."

„To by se jim možná právě líbilo," zauvažoval Metrobius.

Sullovi to nějak pomohlo přijít k sobě; zasmál se a pokračoval už veseleji.

„Na večírku bylo i pár manželek – takové ty rozpustilejší, co už své manžely málem ušukaly až k smrti – dvě Claudie a dámička v masce, která se dožadovala, aby se jí říkalo Aspasia, ale kterou já moc dobře znám jako sestřenici Crassa Oratora, Licinii – taky jsem se s ní kdysi párkrát vyspal, pamatuješ se, ne?"

„Pamatuju," řekl posmutněle Metrobius.

„Celý barák byl plný zlata a tyrského purpuru," pokračoval Sulla. „I utěrky tam měli nachové a protkávané zlatem! A tos měl vidět, když pak někdo rozlil chijské víno, jak číšník čekal, až se jeho pán nebude dívat, a pak honem vytáhl normální utěrák – protože na to nebyl ten purpur se zlatem vůbec nic platný."

„A tobě to samozřejmě bylo proti mysli," řekl Metrobius.

„Popouzelo mě to," řekl Sulla a vrátil se k vyprávění. „Lehátka byla posázena perlami. Fakt! A milí hosté tak vytrvale loupali a šťourali, až je dokonale všech těch perel zbavili, strkali si je do zlatem protkávaných nachových ubrousků a pečlivě je zavazovali na uzel – a přitom mezi nimi nebyl jeden jediný, který by si nebyl mohl koupit, co takhle nakradl, aniž by to nějak pocítil na majetku."

„Kromě tebe, ovšem," šeptl Metrobius a odhrnul Sullovi vlasy spadlé do bělostného čela. „*Ty* sis samozřejmě odtamtud žádné perly neodnesl."

„Radši bych se dal zabít," řekl Sulla. Pokrčil rameny. „Ostatně, byly to tak jako tak jen takoví mrňouskové odněkud z řeky."

Metrobius kuckal smíchy. „No tak, nekaž to přece! Mně se tak strašně líbí, když jsi takový hrdý a vznešený."

Sulla ho s úsměvem políbil. „To jsem opravdu takový ničema?"

„Opravdu. A jaké bylo jídlo?"

„Dodané na objednávku. Nu ovšem, ani Graniovy kuchyně by nebyly s to navařit toho dost pro těch šedesát – prrr, devětapadesát – nejstrašnějších žroutů, jaké jsem kdy viděl. Obrovská slepičí vejce, většina s dvojitým žloutkem, husí vejce, kachní vejce, vejce všelijakých mořských ptáků, a dokonce i pozlacená vejce. Nadívaná vemínka kojících prasnic, drůbež vykrmená perníčky máčenými v nejlepším falernském víně, šneci zvlášť dovezení z Ligurie, ústřice dopravené rychlou gigou z Bají – vesměs tolik ochucené vším možným nejdražším kořením, že jsem se z toho až rozkýchal.“

On se z toho zřejmě potřebuje vymluvit, uvědomoval si Metrobius; v jakém zvláštním světě se to teď Sulla asi pohybuje! Určitě si ho tak vůbec nepředstavoval; Metrobius ovšem nikdy v minulosti neměl vlastně sebemenší ponětí, jak si vlastně Sulla tuhle společnost představuje. Nikdy toho totiž příliš nenapovídal, byl spíše nemluva. Až teprve dnes večer. Z čista jasna! Metrobius hleděl na milovanou tvář, dávno se smířil s tím, že už ji nikdy nespatří nebo že mu nejvýš bude dopřáno pohlédnout na ni leda zdáli. A teď se tu z ničeho nic objeví přede dveřmi – a jak žalostně to vyhlíží! Potřebuje trochu lásky, trochu se se vypovídat. On, Sulla! Jak strašně osamocený se asi musí cítit.

„A co tam ještě bylo?“ pobízel ho, jen aby Sulla nepřestal hovořit.

Sulla povytáhl obočí, rusé až do zlatova, načernění *stibiem* z něho bylo dávno setřeno. „To nejlepší, jak se ukázalo, mělo ovšem teprve přijít. Přinesli to okázale, pěkně ve výši ramenou, na polštářku z tyrské purpurové látky a na zlaté míse posázené drahokamy – velikánského tiberského okouna, který se na nás z toho podnosu díval úplně jako spráskaný pes. Obešli s ním celou jídelnu, nadělali s ním větší slávu, než když se při *lectisterniu* předkládá jídlo dvanácti bohům. S *rybou!“*

Metrobius svraštil čelo. „Co že to bylo za rybu?“

Sulla zaklonil hlavu a podíval se Metrobiovi do tváře. „Vždyť ji přece znáš! Okoun.“

„Nevzpomínám si, že bych ji znal.“

Sulla zauvažoval, napětí v něm povolovalo. „Asi opravdu ne. Na hereckých hostinách se na tabuli určitě neobjevuje. Ale něco ti povím, můj milý Metrobie, kdekterý římský gurmánek z vyšších kruhů při pouhém pomyšlení na tiberského okouna málem upadá do transu. A přitom – ti okouni se prohánějí mezi Dřevěným mostem a Aemiliovým mostem a šupinami brázdí to, co zrovna v těch místech vytéká ze stok; jsou tak přežraní římskými novinky, že se po nějaké návnadě neobtěžují ani ohlédnout. Smrdí novinky a chutnají po novinkách. Kousneš do nich, a jako bys kousal do novinek. Ovšem Quintus Granius a Crassus Orator – ti o nich jen bájili a sliny jim při tom kanuly, jako kdyby tiberský okoun byl směs nektaru a ambrosie, a ne obyčejný sladkovodní hovnojídek!“

Metrobius se už neovládl a vyprskl smíchy.

„Máš pravdu!“ zvolal Sulla a rozesmál se spolu s ním. „Měl bys je vidět, ty panáky naduté! Na jednu stranu se považují za smetánku Říma, na druhé straně jim po bradě tečou římské splašky – “ Zarazil se, se zasupěním se nadýchl. „Už to nevydržím ani den. Ani hodinu.“ Znovu se odmlčel. „Jsem opilý. To všechno ty odporné Saturnalie.“

„*Odporné* Saturnalie?“

„Nudné – odporné – co na tom záleží. To je řeč zase o jiné vrstvě, než je ta banda okolo Crassa Oratora z jeho večírku, Metrobie, jenomže je zrovna tak hrozná. Nudná. Nudná, nudná, nudná!“ Zachvěl se. „To nic. Příští rok budu v Numidii, tam se konečně snad budu moci do něčeho pořádného zahryznout. Už se nemůžu dočkat! Řím bez tebe – bez mých starých přátel – to se nedá vydržet.“ Viditelně se roztřásl. „Jsem opilý, Metrobie. Vůbec bych tu neměl být. Ale kdybys ty jen věděl, jak je to milé pobýt tu chvíli.“

„Já jen vím, že je krásné, když tu jsi,“ řekl Metrobius chraptivě.

„Tobě nějak přeskakuje hlas,“ řekl překvapeně Sulla.

„A nic moc brzy. Vždyť je mi už sedmnáct, Lucie Cornelie. Naštěstí jsem na svůj věk dost malý, a Skylax mě učil, jak si mám ten vysoký hlásek udržet. Ale tu a tam na to zapomenu. A zvládám to čím dál tím hůř. Co nevidět se budu muset holit.“

„Sedmnáct!“

Metrobius sjel Sullovi z klína, stál nad ním, vážně se na něho podíval a pak napřáhl ruku. „Pojď! Zůstaň tu se mnou ještě chvilku. Vždyť se do rozednění stejně stihneš vrátit domů.“

Sulla nechtě vstal. „Zůstanu tu,“ řekl, „pro tentokrát. Ale pak už se tu neukážu.“

„Já vím,“ řekl Metrobius, zvedl návštěvníkovu paži a ovinul si ji kolem ramen. „Příští rok budeš v Numidii a tam budeš šťasten.“

ROK ČTVTÝ

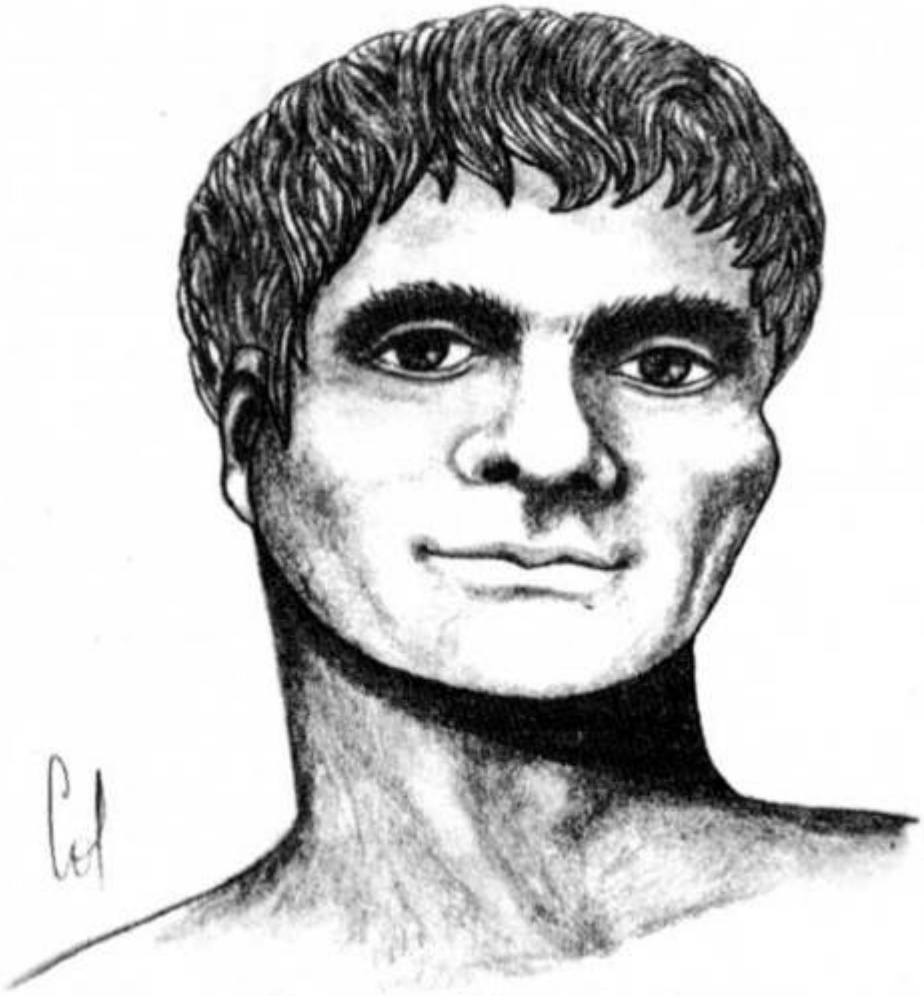
(107. PŘ. N. L.)
KDY ÚŘAD KONSULŮ ZASTÁVALI

LUCIUS CASSIUS LONGINUS

A

GAIUS MARIUS (I)

QUINTUS SERTORIUS

Ještě nikdy nezáleželo nikomu na úřadu konsula tolik, jako Gaiovi Mariovi při jeho prvém nástupu do funkce. K inauguraci přistupoval na Nový rok s vědomím, že veškerá znamení pozorovaná v průběhu noci byla jednoznačně příznivá a že se jeho bílý býk dosyta nakrmil omamnou směsí. Svou vážností a vznešeností byl Marius konsulem každým coulem své vysoké postavy, vynikal v mrazivém a čistém ranním vzduchu nade všemi kolem; prvý konsul, Lucius Cassius Longinus, byl pomenší a trochu obtloustlý, v toze nevypadal příliš důstojně a jeho kolega v úřadě ho zcela zastiňoval.

A konečně se i Lucius Cornelius Sulla dočkal toho, že vykročil v průvodu jako senátor, s tunikou ozdobenou na pravém rameni širokým nachovým pruhem, doprovázeje svého konsula Maria v úloze jeho kvestora.

Třebaže Mariovi pro měsíc leden nepříslušely *fasces*, svazky prutů ovinuté šarlatovou stuhou, které náležely až do únorových kalend prvnímu konsulovi Cassiovi, svolal Gaius Marius nicméně senát hned na příští den k jednání.

„V této chvíli," oslovil shromážděné senátory, kteří se dostavili takřka do jednoho, neboť Mariovi nedůvěřovali, „čeká Řím boj přinejmenším na třech frontách, nepočítaje Hispánii. Potřebujeme vojsko pro válku proti Jugurthovi v Africe, proti Skordiskům v Makedonii a proti Germánům v Galii. Jenomže za patnáct let od smrti Gaia Graccha Řím ztratil š*edesát tisíc* svých vojáků, padlých na nejrůznějších bojištích. Další tisíce raněných už nikdy nebudou schopny vojenské služby. Opakuji ještě jednou, *patres conscripti*, že k tomu došlo během pouhých patnácti let. To není ani polovina života jedné jediné generace."

Senát zcela ztichl; mezi přítomnými seděl i Marcus Junius Silanus, jenž sám před pouhými dvěma roky ztratil víc jak třetinu uvedeného počtu a stále ještě se potýkal s obviněním z velezrady. Nikdo předtím se neodvážil onen strašlivý součet v senátě vyslovit, ale přesto všichni věděli, že je až příliš střízlivý, spíše nižší než skutečnost. Oněmělí zvukem té cifry, pronesené Mariovou venkovskou latinou, naslouchali senátoři dál.

„Odvodové kvóty nelze naplnit," řekl Marius, „a to ze zcela pochopitelného důvodu. Už nemáme dostatek mužů. Žalostně málo je římských občanů a mužů s latinským právem, ale daleko horší je nedostatek italských mužů. I když se odvody konaly ve všech okrscích jižně od Arna, nemáme naději, že bychom získali vojsko, které budeme potřebovat pro všechna letošní tažení. Předpokládám, že africká armáda o síle šesti silných, dobře vycvičených a vyzbrojených legií se vrátí do Itálie společně s Quintem Caeciliem Metellem a že ji použije můj vážený kolega Lucius Cassius u Tolosy v Zaalpské Galii. I makedonské legie jsou dobře vybaveny, tvoří je vesměs veteráni a povedou si, jak věřím, i nadále dobře pod Markem, Minuciem a jeho mladším bratrem."

Marius se odmlčel, aby nabral dech; senát ho dál napjatě sledoval. „Zbývá ovšem problém nové africké armády. Quintus Caecilius Metellus měl k dispozici šest legií o plném počtu mužů. Já sám předpokládám, že bych byl schopen snížit tento celkový počet – pokud se to ukáže nutné – na čtyři legie. Ovšem Řím žádné čtyři legie v záloze *nemá!* Řím dokonce nemá v záloze ani *jednu jedinou* legii! Abych vám osvěžil paměť, posloužím vám přesnými čísly o nárocích takové armády složené ze čtyř legií."

Nepotřeboval k tomu žádné poznámky; postavil se prostě na konsulském stupínku před slonovinové kurulské křeslo a citoval veškerá čísla zpaměti. „Při plném stavu připadá na jednu legii 5120 pěších bojovníků, k tomu 1280 svobodných nebojujících mužů pomocných sborů a dalších 1000 nebojujících otroků. Pak je tu jezdectvo: jeho celková síla je 2000 jezdců, nadto ještě 2000 nebojujících svobodných mužů a otroků k zajištění péče o koně. Stojím proto před úkolem najít někde 20 480 pěších, 5120 nebojujících svobodných mužů, 2000 jezdců a 2000 mužů nebojových jízdních služeb."

Přelétl očima po shromážděných senátorech. „Nábor do nebojových složek nebyl nikdy velký problém, a jak předpokládám, nebude s tím potíž ani nyní – u nebojujících služeb se nevyžaduje žádná majetková hranice, ani kdyby byl odvedenec chudý jako myš. Nesnáz by neměla být ani s obstaráním jízdy, jelikož ta se už celé generace nerekrutuje z Říma ani z Itálie. Jako obvykle se najde dostatek mužů v zemích jako je Makedonie, Thrákie, Ligurie a Zaalpská Galie, a ti si s sebou přivedou jak koně, tak i podpůrné nebojové síly."

Odmlčel se tentokrát na delší chvíli a spočinul zrakem na několika mužích: na Scaurovi a na neúspěšném kandidátovi na konsulský úřad Catulovi Caesarovi, na Metellovi Dalmaticovi, nejvyšším pontifikovi, Gaiovi Memmiovi, Luciovi Calpurniovi Pisonovi Caesoninovi, Scipionovi Nasicovi, Gnaeovi Domitiovi Ahenobarbovi. Kamkoli tito berani skočí, pohrnou se za nimi všichni senátoři jako ovce.

„Náš stát se vyznačuje šetrností, *patres conscripti*. Poté, co jsme se zbavili králů, vzdali jsme se i principu armády placené převážně státem. Ze stejného důvodu jsme také omezili službu v armádě pouze na ty, kdo mají dostatečný majetek, aby si mohli sami zaplatit zbraň, zbroj a ostatní vybavení, a uplatnili jsme tento požadavek jednotně pro všechny vojáky – Římany, Latiny i Italiky, nečinili jsme mezi nimi žádný rozdíl. Muž, který má svůj majetek, tento svůj majetek také brání. Má přímý zájem na tom, aby byl uhájen stát, aby bylo uhájeno jeho osobní vlastnictví. Vkládá do boje celé své srdce. A proto jsme se také nedrali o zámořské državy a opakovaně jsme se vyhýbali vytváření provincií.

Nicméně po porážce krále Persea selhal náš chvályhodný pokus zavést v Makedonii samosprávu, neboť Makedonci nejsou schopni respektovat žádný systém kromě autokracie. Museli jsme tedy utvořit z Makedonie naši provincii, jelikož jsme nemohli připustit nájezdy barbarských kmenů na západní pobřeží Makedonie, v tak bezprostřední blízkosti východního pobřeží Itálie. Vítězství na Kartágem nás donutilo ujmout se správy nad kartaginskými državami v Hispánii, jinak hrozilo riziko, že budou obsazeny některým jiným státem. Převážnou část afrického území Kartága jsme věnovali králům Numidie a ve jménu Říma jsme podrželi jen nevelkou provincii v místě starého Kartága, abychom tak zabránili jakémukoli opětnému oživení punské říše – a přesto pohleďte, k čemu došlo jen proto, že jsme numidským králům věnovali až příliš mnoho! Stojíme teď před nutností podrobit si Afriku, jen abychom ochránili naši malou provincii a rozdrtili výbojné, nestoudné snahy jediného muže, Jugurthy. Neboť, *patres conscripti*, stačí jeden jediný člověk, a jsme vyřízeni! Král Attalus nám umíraje odkázal Asii, a my se dodnes marně potýkáme s naší odpovědností za onu provincii!"

Pročistil si hrdlo; takové ticho! „Naši vojáci nyní bojují v taženích mimo Itálii. Jsou vzdáleni po dlouhou dobu, jejich usedlosti a domy jsou zanedbávány, ženy jsou jim nevěrné, děti bez výchovy. V důsledku toho se do armády hlásí stále méně a méně dobrovolníků. Žádný muž, který obdělává půdu anebo vede živnost či obchod, si nepřeje vzdálit se na pět, šest nebo i sedm let! A když je konečně propuštěn, hrozí mu okamžitě nový odvod, není-li dostatek mužů ochotných ke službě ve zbrani."

V jeho hlubokém hlasu zazněl pochmurný tón. „Ale co víc, nesmírné množství těchto mužů za posledních patnáct let *padlo!* A za ty schází jakákoli náhrada. V celé Itálii se už dnes nedostává mužů s kvalifikací nezbytnou pro to, aby z nich mohla být postavena římská armáda tradičním způsobem."

Jeho hlas se opět proměnil, pronikavě se rozlehl holým trámovím starobylé dvorany, postavené prý někdy za vlády krále Tulia Hostilia. „Takže tedy verbíři už od časů druhé války s Kartágem museli mhouřit oči nad naplněním požadavku dostatečného rekrutova majetku. A poté, co jsme před šesti lety přišli o celou armádu Carbona mladšího, začali jsme brát do služby i muže, kteří neměli na to, aby si koupili svou vlastní výzbroj, natož aby si opatřili i celou další nutnou výbavu. Probíhalo to ovšem v skrytu, bez souhlasu kohokoli, a vždy jako poslední východisko.

Tyto dny jsou za námi, *patres conscripti*. Já, Gaius Marius, konsul senátu a lidu římského, tímto oznamuji členům tohoto shromáždění, že mám v úmyslu své vojáky nikoli odvádět, ale

najímat – přeji si mít vojsko s chutí do boje, nikoli muže, kteří by byli raději doma! A kde tedy najdu dvacet tisíc mužů ochotných sloužit, ptáte se? Na to je přece snadná odpověď! Budu je hledat mezi těmi, kteří jsou při censu počítáni pouze podle hlav, u nejhlubšího dna společnosti, mezi muži tak chudými, že nejsou zařazování do žádné z pěti majetkových tříd – poohlédnu se po svých dobrovolnících mezi těmi, kdo nevlastní peníze, kdo nemají pozemky, kdo začasté nemají ani stálé zaměstnání – půjdu hledat své dobrovolníky mezi těmi, jimž dosud nikdy nebyla nabídnuta příležitost bojovat za svou vlast, bojovat za Řím!“

Zašumělo to repotem, který sílil a sílil, až posléze celou dvoranou hřmělo: „Ne! Ne! Ne!“

Marius nedal ani v nejmenším najevo hněv; trpělivě vyčkával, třebaže se zloba jeho okolí už začala viditelně projevovat i hrozícími pěstmi i zrudlými tvářemi a rachotem více jak dvou stovek skládacích židliček, jak muži vyskakovali a za šustotu tog je odsouvali po kamenné dlažbě, za dlouhá staletí uhlazené kročeji senátorů.

Konečně hluk utichl; třebaže dosud vřeli hněvem, vytušili přece jen, že ještě neslyšeli vše, a zvědavost dokáže být i přes všechen hněv mocnou silou.

„Klidně si tu můžete vřískat a ječet a řvát si, až se z toho třeba ocet promění zpátky ve víno!“ houkl Marius, jakmile dokázal překřičet vřavu. „Ale já vám všem dneškem tímto oznamuji, co udělám! A nebudu k tomu potřebovat žádný váš souhlas! Na deskách není vystaven žádný zákon, který by mi to zapovídal – ale během pár dnů na nich bude zapsáno, že to udělat *mohu!* Bude to zákon, který stanoví, že každý pravoplatně zvolený vyšší úředník, jenž potřebuje vojsko, ho může hledat mezi *capite censi* – mezi muži, jež jsou registrováni nikoli podle svého majetku, ale toliko podle počtu hlav – mezi *proletarii*. Neboť já, vážení senátoři, přednesu tuto věc přímo lidu!“

„To nikdy!“ vykřikl Dalmaticus.

„Leda přes mou mrtvolu!“ vřískl Scipio Nasica.

„Ne! Ne! Ne!“ hřmělo celým senátem.

„Počkejte!“ ozval se osamělý Scaurův hlas. „Počkejte! Počkejte přece! Já ho z toho vyvedu.“

Ale nikdo ho neslyšel. Curia Hostilia, budova, která byla domovem senátu od samého založení republiky, se řevem rozlícených senátorů otřásala v samých základech.

„Pojďme!“ řekl Marius a odcházel rychle ze senátu následován svým kvestorem Sullou a tribunem lidu Titem Manliem Mancinem.

Na Foru se shlukly davy již při prvém zahřmění bouře a shledaly, že parter Comitia je již zcela zaplněn skupinou podporující Maria. Konsul Marius a tribun lidu Mancinus sešli dolů po schodech z Curie a kráčeli až k rostrům na opačném konci Comitia; kvestor Sulla jako patricij zůstal stát na schodech senátní budovy.

„Slyšte, slyšte!“ burácel Mancinus. „Svolávám shromáždění lidu k jednání! Vyhlašuji předběžné rokování, *contio!*“

Gaius Marius pokročil na řečnický stupeň před rostry a postavil se tak, aby zpola hleděl na Comitium, zpola na otevřené prostranství Fora pod sebou; ti, kdo stáli na schodech senátní budovy, viděli jen jeho záda, a když se senátoři, s výjimkou několika patricijů, začali hrnout ze stupňů Comitia dolů, odkud by se na Maria dívali zpříma a mohli ho napadat a znepokojovat, zatarasili jim v sevřených řadách Mariovi klienti a straníci průchod a nechtěli je pustit dál. Začala strkanice, padaly rány, bleskly vyceněné zuby, vzplály vášně, ale fronta Mariových stoupenců obstála. Jen devíti zbylým tribunům lidu bylo dovoleno projít k rostrům, kde se postavili zády k nim a tiše a ustaraně se dohadovali, jestli by se dalo uplatnit veto a zůstat naživu.

„Lide římský, říkají mi, že nesmím udělat to, co je nezbytné pro zachování Říma!“ hřměl Marius. „Řím naléhavě potřebuje vojsko, zoufale ho potřebuje! Ze všech stran jsme obklíčeni nepřáteli, ovšem urození *patres conscripti* v senátě se jako obvykle daleko víc starají o svá zděděná práva vládnout, než aby dbali o záchranu Říma! Jsou to oni, lide římský, kteří tak pustili žilou Římanům a Latinům a Italikům svým bezohledným plýtváním těmi muži, kteří odedávna tvořili římské vojsko! Musím vám totiž oznámit, že nám z těchto mužů nezbyl už

téměř nikdo! Ti, kdo dosud nezemřeli na některém z četných bojišť vinou hamižnosti, přezíravosti a omezenosti některého z velících konsulů, jsou buď natolik zmrzačeni, že je do služby už znovu povolat nelze, anebo už službu v legiích konají!

Je ovšem ještě jeden zdroj vojáků, zdroj pohotový, ochotný dobrovolně sloužit Římu ve zbrani! Mluvím o mužích počítaných zatím toliko podle hlav, o občanech z Říma nebo z Itálie, kteří jsou příliš chudí, než aby mohli hlasovat v centuriích, kteří nevlastní půdu ani živnost, kteří nemají na to, aby si sami koupili vojenskou výzbroj a výstroj! Nastal však čas, lide římský, aby tito muži, jichž jsou tisíce a tisíce, byli povoláni vykonat pro Řím víc než se jen postavit do fronty, když se někde nabízí levné obilí, než se jen o svátcích tlačit za zábavou v Cirku, než jen plodit syny a dcery, které nedokáží nakrmit! A nedomnívám se, že by právě tihle muži milovali Řím míň než jakýkoli jiný pořádný chlap! Naopak, věřím pevně, že jejich láska k Římu je mnohem čistší než city, jaké nám předvádí většina ctihodných členů senátu!“

Marius se napřímil a s rostoucím rozhořčením rozpřáhl paže, jako by jimi objímal celý Řím. „Stojím tu, společně se sborem tribunů za sebou, abych od tebe, lide římský, získal souhlas, který mi odpírá senát! Žádám vás, Římané, o právo využít vojenského potenciálu těch, kdo spadají mezi *capite censi!* Chci tyto muže z neužitečných darmojedů vycvičit na řádné vojáky římských legií! Chci jim nabídnout výnosné zaměstnání – ne aby se zaprodali, ale aby se stali vojenskými profesionály – chci nabídnout jim i jejich rodinám budoucnost spojenou se ctí a prestiží, s možností vyšvihnout se dál a výš! Chci, aby měli možnost získat nové sebevědomí, pocit vlastní ceny, aby dostali příležitost sehrát nemalou roli na naší cestě k mocnému Římu!“

Odmlčel se; celé Comitium k němu vzhlíželo v hlubokém tichu, oči upřeny na jeho planoucí tvář, na jeho jiskřící zraky, na hrdě vypjatou bradu a hruď. „*Patres consripti* v senátě tuto příležitost tisícům a tisícům mužů upírají! Upírají i mně právo vyzvat je k této službě, apelovat na jejich loajalitu, na jejich lásku k Římu! A proč? Proto snad, že by milovali Řím víc než já? Ne! Protože milují sami sebe a svou vlastní třídu daleko víc než celý Řím a než cokoli jiného! Obracím se proto na tebe, lide římský, s žádosti, abys dal mně – a dal Římu! – to, co nechce dát senát! Daruj mi muže náležející zatím ke *capite censi,* lide římský! Věnuj mi tyhle nejubožejší a nejníže postavené! Dej mi příležitost, abych z nich vytvořil jednotky takových římských občanů, na něž bude moci být Řím hrdý, občanů, které Římu slouží, namísto aby je Řím jen musel trpět ve svých zdech, vojáky vybavené, vycvičené a placené státem a sloužící státu tělem i duší! Dáte mi to, oč žádám? Dáte Římu to, co Řím potřebuje?“

Zvedl se pokřik, jásot, dupot, docházelo ke zlomu v tradici trvající celá staletí. Devět tribunů se po straně dívalo jeden po druhém a beze slova se shodli na tom, že veto nevysloví; neboť všichni měli vlastní život radši.

„G a i u s M a r i u s ,“ pravil Marcus Aemilius Scaurus v senátě, poté co byl schválen *lex Manlia,* zmocňující konsuly ve funkci povolávat vojáky z řad *capite censi*, „je lačná, zuřivá, pominutá šelma! Gaius Marius je zhoubný nádor na těle tohoto senátu! Gaius Marius představuje ten nejsrozumitelnější důvod, *patres consripti,* proč bychom napříště už nikdy neměli dopustit, aby do našeho sboru pronikl jakýkoli *homo novus*, nedovolit jim posadit se ani do nejposlednější lavice této ctihodné instituce! Co vůbec ví, ptám se vás, Gaius Marius o tom, co je vlastně Řím, co jsou věčné ideály jeho tradičního mocenského zřízení?

Jako *princeps senatus* – první z tohoto shromáždění – jsem se za všechna dlouhá léta strávená uprostřed sboru mužů, které miluji jako představitele samotného ducha Říma, nesetkal s tak zákeřným, nebezpečným a kořistnickým individuem, jako je Gaius Marius! Už podruhé během tří měsíců se zmocnil posvátných výsad senátu a pohodil je na primitivní oltář lidu! Nejprve zrušil naše senátní usnesení prodlužující Quintovi Caeciliovi Metellovi jeho velení v Africe. A nyní, aby uspokojil svou vlastní ctižádost, využívá nevědomosti lidu k

tomu, aby si získal právo na takové najímání vojska, které je nenormální, nesvědomité, nerozumné a nepřijatelné.“

Shromáždění bylo početně navštíveno; ze 300 stávajících senátorů se jich na schůzi dostavilo přes 280, Scaurus a ostatní vůdcové senátu je vyštvali z domovů a některé nemocné i z jejich loží. A tak tam seděli na malinkých skládacích židličkách, na třech stupních po obou stranách síně Curia Hostilia jako převeliké hejno bělostných slepic na hřadu a jen nachové pásy lemující togy těch, kdož v minulosti zastávali vyšší úřad, oživovaly onu oslepivou záplavu běli bez jediného stínečku. Deset tribunů lidu sedělo na dlouhé dřevěné lavici v nejspodnější části dvorany, hned vedle dalších činitelů, jimž byla dopřána výsada odděleného umístění – dvou kurulských édilů, šesti prétorů a dvou konsulů – vesměs na krásných vyřezávaných slonovinových křeslech vyvýšeně postavených na nízkém pódiu na konci síně, naproti velkým bronzovým vratům, jimiž se vcházelo do sálu.

Na onom pódiu teď seděl Gaius Marius, těsně za ramenem prvého konsula Cassia; zdál se být klidný, spokojený, div že nepředl jako kočka, a naslouchal Scaurovi beze strachu a beze zloby. Svůj mandát už získal. Mohl si teď dovolit být velkodušný.

„Náš senát musí učinit vše, co je v jeho silách, aby omezil moc, kterou právě dal Gaius Marius do rukou *proletariů.* Neboť chudina musí zůstat tím, čím vždycky byla – nepotřebnou masou hladových úst, o něž se my privilegovanější musíme starat, krmit je a strpět, aniž od ní kdy budeme oplátkou žádat jakoukoli službu. Neboť třebaže pro nás nepracuje a není nám k nijakému užitku, je na nás prostě závislá, nic míň a nic víc. Je pro Řím cosi jako manželka, která sice nemusí vydělávat v potu tváře, ale také nemá žádný vliv a žádnou moc. Nemůže od nás požadovat nic, co jí my sami nechceme dát, neboť se o nic nepřičiňuje. Ona prostě existuje.

Ovšem zásluhou Gaia Maria budeme teď stát tváří v tvář bizarním problémům, které s sebou přinese to, co musím nazvat armádou námezdných žoldnéřů. Mužů, kteří nemají žádný jiný zdroj příjmů, kteří nemají jinou možnost, jak si vydělat na živobytí – mužů, kteří budou chtít v armádě zůstat od jednoho tažení k dalšímu – mužů, kteří budou od státu vyžadovat nesmírné náklady. A hlavně, *patres conscripti,* mužů, kteří si od nynějška budou činit nárok na to, aby mohli mluvit do římských záležitostí, neboť přece prokazují Římu službu, pracují přece pro Řím. Slyšeli jste rozhodnutí lidu. My, senát, jenž spravuje státní pokladnu a státní výdaje, budeme muset sáhnout hluboko do pokladnic Říma a hledat, kde získat peníze na to, aby armáda Gaia Maria byla opatřena zbraněmi, pancíři a veškerou ostatní válečnou výstrojí. Lid po nás dále chce, abychom tyto vojáky platili pravidelně, namísto výplaty na konci tažení, kdy tyto výlohy pomáhá uhradit válečná kořist. Náklady na vydržování armády nemajetných vojáků náš stát finančně zruinují, o tom nemůže být pochyb.“

„To je nesmysl, Marku Aemilie!“ vpadl mu do řeči Marius. „V římské státní pokladně je tolik peněz, že sám Řím neví, co si s nimi počít! Všechno, co s nimi dokážete udělat, je strkat je do truhlic.“

Zvedl se šum, tváře rudly, ale Scaurus napřáhl pravici, aby si získal klid, a rázem bylo ticho. „Ano, Řím má pokladnice plné,“ řekl. „Tak má také státní poklad vypadat! I přes veřejné práce, které jsem dal provést jako censor, zůstává státní pokladna plná. Ale byly časy v minulosti, kdy se pokladnice zcela vyprázdnily. Ony tři války, které jsme vedli proti Kartágu, nás přivedly takřka na pokraj finančního zhroucení. Takže se ptám, co je špatného na tom, když se staráme, aby k tomu již nikdy nedošlo? Dokud budou pokladnice plné, bude Řím vzkvétat.“

„Řím bude vzkvétat ještě víc, když budou mít muži z *capite censi* v měšcích peníze k utracení,“ řekl Marius.

„To není pravda, Gaie Marie!“ rozkřikl se na něho Scaurus. „Muži z třídy *proletariů* své peníze prostě rozházejí – ty peníze zmizí z oběhu a už se nikdy neobjeví.“

Přešel z místa v přední řadě, kde až dosud stál u své sedačky, až k velkým bronzovým vratům, kde ho bylo vidět i slyšet z obou stran síně.

„Říkám vám, *patres conscripti, že* se v budoucnosti musíme rázně vzepřít, kdykoli se konsul bude dovolávat Manliova zákona a bude chtít zase získávat vojáky mezi *capite censi.* Shromáždění lidu nám uložilo financovat armádu, jmenovitě Gaia Maria, ale v tomto zákoně nestojí nic takového, že bychom měli vybavovat kdejaké budoucí vojsko složené z chudiny! A tím směrem se musíme dát. Ať si budoucí konsul shromáždí těch nemaniců kolik jen bude pro své legie potřebovat – ale až se obrátí na nás, správce římských peněžních fondů, abychom jeho vojsko vybavili a ještě abychom ho platili, musíme to rázně odmítnout.

Stát si nemůže dovolit vydržovat armádu chuďasů, to jednoduše nejde. Znáte je, jací jsou – neschopní, nezodpovědní, bez jakéhokoli vztahu k majetku, k výstroji. Bude se snad chlap, který dostane drátěnou košili zadarmo, za státní peníze, o tu košili vůbec starat? Ne! Samozřejmě že nebude! Nechá ji klidně na dešti nebo na slaném větru zrezivět, potáhne z tábora a zapomene ji tam, hodí si ji přes pelest u bůhvíjaké místní rajdy a ráno se bude divit, že mu ji ukradla a obdarovala jí svého skordiského amanta! A co až tahle nuzota přestane na službu v legiích stačit? Naši vojáci odjakživa vlastnili pozemky, mají kam se vrátit domů, mají investovány peníze, mají se oč opřít! Kdežto takovíhle chudí veteráni budou pro strach, protože kdo z nich si něco ušetří z těch peněz, co od státu dostane? Kolik z nich si svůj podíl z kořisti uloží u bankéře? Kdepak, až jim skončí léta placené služby, budou zase bez domova, zas nebudou mít, kam se vrtnout, nebudou mít z čeho žít. Á, já vím, co mi na tohle chcete říct – a co by na tom u nich bylo tak divného? Vždyť oni přece pořád žijí z ruky do úst. Jenže, *patres consripti,* tahle vojenská chudina si zvykne na to, že je stát živí, obléká, že se jim stará o bydlení. A když jim to po skončení služby vezmete, budou reptat, zrovna tak jako reptá zpovykaná ženská, když doma najednou nejsou peníze. Nebude se pak na nás žádat, abychom těm nemajetným veteránům platili i nějaký ten důchod?

Nic takového nesmíme dopustit! Opakuji znovu, kolegové a členové tohoto senátu, v jehož čele je zapsáno mé jméno, že naší příští taktikou bude muset být postavit se těm, kdo nemají dost svědomí a chtěli by získávat vojáky mezi *capite censi,* a tvrdě odmítnout přispět třeba jediným sesterciem na výdaje jejich armády!“

Gaius Marius vstal, aby odpověděl. „Člověk by si musel asi zajít až někam do harému parthského satrapy, aby vyslechl tak směšná a krátkozraká stanoviska, Marku Aemilie! Jak je možné, že to nejsi schopen pochopit? Má-li si Řím alespoň udržet to, co mu v současné chvíli náleží, pak musí investovat do *všech* svých obyvatel včetně těch, kteří nejsou oprávněni volit v centuriích! Plýtváme našimi rolníky a drobnými obchodníky, když je vysíláme bojovat, zejména když jim pak postavíme do čela neschopné budižkničemy, jako například Carbona nebo Silana – áá, ty jsi tu, mezi námi, Marku Junie Silane? To je mi doopravdy líto!

Co nám vlastně překáží v tom, abychom využili služeb podstatné části naší společnosti, která byla Římu zatím asi tolik platná jako býku vemeno? Pokud se opravdu nenajde jiná námitka, než že budeme muset s trochu větší volností provětrat zatuchlý obsah truhel našeho státního pokladu, pak jsme nejen krátkozrací, ale i hloupí! Ty, Marku Aemilie, jsi přesvědčen, že muži z *capite censi* budou ubozí vojáci. Nu, a já si zase myslím, že to budou skvělí vojáci! A co tedy uděláme – budeme dál skuhrat, že jim musíme platit? Odepřeme jim odměnu na odchodnou, až skončí činnou službu? Tak by sis to představoval ty, Marku Aemilie!

Já bych naproti tomu byl spíše pro to, aby se stát raději vzdal určité části svých veřejných pozemků, tak aby z nich každý voják z *capite censi* dostal určitý menší díl a aby si pak na něm sedlačil anebo ho prodal. Svým způsobem by to byl tedy důchod. A současně i čerstvá krev do tolik decimované vrstvy malých rolníků. Římu to může přinést jen a jen dobro. Pánové, pánové, copak nechápete, že Řím může bohatnout jen tehdy, když své blaho spojí nejen s blahobytem velryb, ale i s prosperitou šprotu?“

Ale to už byl celý senát opět na nohou a Lucius Cassius Longinus jako prvý konsul usoudil, že heslem dne by se měla za nastalého povyku stát především opatrnost. Takže schůzi ukončil a senátory, čili *otce a zapsané,* poslal domů.

M a r i u s se Sullou se tedy dali do shánění 20 480 mužů pěchoty, 5120 svobodných nebojujících mužů podpůrných jednotek, 4000 nebojujících otroků, 2000 jezdců a 2000 nebojujících mužů do služeb jízdy.

„Já si vezmu na starost Řím; ty se můžeš věnovat Latiu," řekl Marius, a div že nepředl blahem. „Dost pochybuju, že bychom se museli pouštět někam dále do Itálie. Rozběhlo se to, Lucie Cornelie! I když nám dělali, co mohli nejhoršího, rozběhlo se to. Přijal jsem do svazku legií Gaia Julia, našeho tchána, svěřil jsem mu nákup zbraní a jednání s jejich výrobci a dodavateli, a poslal jsem také do Afriky pro oba jeho syny – budou tu užiteční. Podle mého sice ani Sextus ani Gaius Mladší nejsou z těsta, z jakého se rodí skuteční velitelé, ale jako podřízení jsou výteční, nebojí se dřiny, jsou inteligentní a loajální."

Vedl Sullu do své pracovny, kde už čekali dva muži. Jeden z nich byl člen senátu, něco přes třicet, na jehož tvář se Sulla upamatoval, druhý byl mladík, asi tak osmnáctiletý.

„Lucie Cornelie, tohle je Aulus Manlius, jehož jsem požádal, aby se stal jedním z mých starších legátů." Byl to onen senátor. Jeden z patricijských Manliů, pomyslel si Sulla; ten Marius má skutečně přátele a klienty ze všech možných kruhů a vrstev.

„A tenhle mladý muž je Quintus Sertorius, syn mé sestřenice, Marie z Nursia, jinak jí běžně říkáme Ria. Zařadil jsem ho do svého osobního štábu." Sabinec, říkal si Sulla; jak slýchal, byli v armádě velice zdatní – měli sice poněkud nekonvenční chování, ale zato byli nadáni nesmírnou odvahou a nezlomným duchem.

„Tak, a je čas se dát do práce," prohlásil ten, kdo uvedl vše do pohybu, muž; jenž přes dvacet let čekal, až bude moci proměnit ve skutek svou představu, jak by měla vypadat římská armáda.

„Rozdělíme si povinnosti. Aule Manlie, ty zajistíš muly, vozy, vybavení, nebojové síly a veškeré zásoby, od jídla až po obléhací stroje. Moji švagři, oba Juliové Caesarové, tu budou každým dnem a pomohou ti. Chci, abyste byli nejpozději do konce března připraveni k vyplutí do Afriky. Dostanete navíc jakoukoli další pomoc, kterou budete považovat za nutnou, ale doporučil bych vám, abyste začali náborem svých nebojových jednotek a už v této fázi je využili. Ušetříte tím peníze a zároveň tak projdou prvým výcvikem."

Mládenec Sertorius visel na Mariovi očima, zjevně jím byl uchvácen, zatímco Sulla hleděl jako očarován právě na Sertoria; upoutal ho ještě mnohem víc než Marius, na něhož si už trochu zvykl. Nebylo to tím, že by snad Sertorius pro něj byl nějak sexuálně atraktivní, přitažlivý rozhodně nebyl; bylo v něm však možno vytušit nesmírnou, na jeho mládí až abnormální energii. Bylo zřejmé, že až vyzraje, bude nadán mimořádnou silou, a to asi také přispělo k dojmu, jímž na Sullu tak zapůsobil, neboť třebaže byl dosti vysoké postavy, měl již tak vyvinuté svalstvo, že budil dojem člověka téměř pomenšího; hranatou hlavu měl posazenu na silném krku, hluboko zapadlé světle hnědé oči plály uhrančivým svitem.

„Já sám zamýšlím vyplout s první skupinou vojsk koncem dubna," pokračoval Marius, oči upřeny na Sullu. „Na tobě, Lucie Cornelie, bude, abys pak pokračoval v organizaci odjezdu zbytku legií, dále pak chci, abys mi vybral opravdu dobré jezdectvo. Byl bych rád, kdyby se ti to všechno podařilo ukončit a vyplout před koncem měsíce května." Otočil se na mladého Sertoria a usmál se na něj. „A pokud jde o tebe, Quinte Sertorie, ty budeš v permanentním poklusu, o to se postarám! Nemohu si dovolit, aby někdo vykládal, že kolem sebe mám příbuzné, kteří lenoší."

Chlapec se usmál, zvolna, uvážlivě. „Já klušu rád, Gaie Marie," řekl.

Capite censi se k odvodům jen hrnuli; Řím ještě něco takového nezažil, ani v senátu nikdo neočekával tak bouřlivou reakci od té vrstvy společnosti, na niž jinak nevzpomněli než v čase nedostatku obilí, kdy se vyplatilo věnovat chudině raději levné zrno a předejít tak nepříjemným bouřím.

Za pouhých pár dnů dosáhl počet dobrovolníků – všichni s řádným statutem římského občana – požadovaných 20 480 – ale Marius odmítl nábor ukončit.

„Dokud jsou k mání, budeme brát," řekl Sullovi. „Metellus má šest legií, nevidím, proč bych nemohl mít šest legií i já. Zejména když je to na náklady státu! Už se to asi nebude opakovat, máme-li věřit našemu drahému Scaurovi, a něco mi říká, že Řím bude ty dvě legie navíc ještě potřebovat. Tažení už se letos nepodaří plně rozvinout, takže se raději soustředíme na výcvik a vybavení legií. Dobré je na tom to, že těchto šest legií bude složeno jen z římských občanů. Což znamená, že nám do budoucna takhle zůstanou zachováni jako zdroj ještě také italičtí *proletarii*, stejně tak jako spousta mužů z římských *capite censi."*

Všechno probíhalo podle plánu, což, jak Sulla zjistil, nebylo nic překvapujícího, jakmile se jednou v hlavním stanu usídlil Gaius Marius. Koncem března už byl Aulus Manlius na moři, na cestě z Neapole do Utiky, s vrchovatým nákladem mul, ballist, praků, zbraní, potravin a tisíce a jedné dalších nezbytností, které dodávají armádě bojeschopnost. Jakmile se Aulus Manlius vylodil v Utice, lodi se okamžitě vracely do Neapole, aby přivezly Gaia Maria, jenž vyplul zatím pouze se dvěma ze svých legií. Sulla zůstal zpátky v Itálii, kde dokončoval organizaci a vybavení zbývajících čtyř a kde měl ještě také vybrat a najmout jezdectvo. Na závěr se tedy vypravil ještě na sever, do Předalpské Galie na druhém břehu řeky Padu, kde z keltských kmenů získal vynikající jízdní vojsko.

V Mariově armádě nastaly i další proměny, hlubší a významnější než představovala účast *capite censi* Byli to totiž muži, kteří si s sebou nepřinesli žádnou předchozí vojenskou zkušenost, a nevěděli proto naprosto nic o tradičním způsobu boje legií Nemohli tedy ani vzdorovat a vzpouzet se proti radikálním změnám. Už řadu let se ukazovalo, že tradiční taktická jednotka nazývaná manipul je nedostatečně početná, aby se sama mohla úspěšně postavit nedisciplinované mase nepřátel, s jakou se legie střetávaly; v praxi byla postupně nahrazována kohortou, čítající tři manipuly. Jenže nikdo oficiálně nepřeskupil legie do kohort namísto do manipulů, ani neupravil pravomoc centurionů do takové hierarchie, která by umožňovala velení v kohortě. Učinil tak teprve Marius, hned na jaře a v létě svého prvého konsulského roku. Manipuly nadále přežívaly už jen jako pořadová jednotka při slavnostních přehlídkách; základem organizace vojska se stala kohorta.

Ve výstavbě armády složené z chudiny však vyvstaly také netušené problémy. Dřívější římští vojáci, vlastníci pozemků a jiného majetku, uměli většinou psát i počítat, nečinilo jim potíže rozpoznávat praporce, čísla, písmena, symboly. Mariova armáda byla vesměs negramotná, jeho vojáci jen výjimečně dokázali trochu počítat. Sulla nařídil, aby do každé osmičlenné skupiny vojáků, kteří byli společně ubytováni v jednom stanu a společně se stravovali, byl zařazen alespoň jeden muž znalý abecedy, aby jim byl nadřízen a za to aby své kamarády povinně instruoval o všech nezbytných číslech, literách, symbolech a standartách a podle možností aby je všechny naučil i číst a psát. Plná alfabetizace měla být odložena až na zimu, až deště v Africe znemožní bojovou činnost.

Marius rovněž přišel s jednoduchým, vysoce mobilizujícím způsobem, jak organizovat sešikování vojsk v boji, a postaral se, aby u všech velitelů i mužstva byla vzbuzena náležitá úcta a bázeň k symbolům, které nově zavedl. Věnoval každé legii překrásného stříbrného orla v letu, na vysoké, stříbrem pobité žerdi; nést orla bylo úkolem vojáka nazvaného *aquilifer*, vybíráni byli muži považovaní za nejlepší v celé legii a dostávali i výjimečné odění, lví kůži a stříbrnou zbroj. Orel, pravil Marius, je zosobněním Říma a výlučným vlastnictvím každé legie; každý jednotlivý voják musel složit strašlivou přísahu, že raději zemře, než by dopustil, aby orel jeho legie padl do rukou nepřátel.

Marius věděl samozřejmě velice dobře, co dělá. Půlku života strávil pod armádními prapory, a jelikož byl tím, kým byl, utvořil si věrný obraz o skutečném vojákovi a věděl o něm víc, než kdokoli z vysoké aristokracie. Jeho nízký původ mu vynikajícím způsobem umožnil pozorovat svět, a jeho mimořádná inteligence mu zase umožnila činit z těchto pozorování potřebné závěry. Zatímco jeho osobní zásluhy zůstávaly nedoceněny, zatímco jeho nesporné schopnosti byly převážně využívány ve prospěch kariéry jiných, Gaius Marius musel dlouho, předlouho čekat, než nadešla chvíle jeho konsulátu – a po celou tu dobu nepřestával myslet, přemýšlet, vymýšlet.

R e a k c e Quinta Caecilia Metella na zvrat, který se Mariovi v Římě podařilo docílit, překvapila i jeho vlastního syna, neboť Metellus byl odjakživa považován za člověka zcela racionálního, který se dokáže dokonale ovládat. Když však obdržel zprávu, že byl zbaven velení v Africe a že jím byl pověřen Marius, na veřejnosti se rozběsnil jako smyslů zbavený, naříkal a štkal, rval si vlasy, drásal si hruď – to vše nikoli v soukromí svého hlavního stanu, nýbrž na tržišti v Utice, k úžasu všeho punského obyvatelstva. I poté, co už u něho tento prvý nápor žalu pominul a co se uchýlil do své rezidence, stačilo pouze vyslovit Mariovo jméno, a propukl znovu ve vzlykot – a v nesrozumitelné blábolení o Numantii, o jakémsi triu, o nějakých prasatech.

Teprve dopis, který obdržel od Lucia Cassia Longina, prvého ze zvolených konsulů, ho opět povzbudil, a tak strávil pár dnů přípravou demobilizace svých šesti legií, poté co získal jejich souhlas nastoupit znovu do služby pod Luciem Cassiem, jakmile se vrátí do Itálie; neboť Cassius, jak mu v dopise sděloval, si zcela určitě povede daleko lépe v Zaalpské Galii proti Germánům a jejich spojencům Volkům Tectosagům, než ten povýšenec Marius v Africe, zejména když se tam ocitne bez vojska.

Metellus nevěděl pranic o tom, jak Marius tento problém vyřešil (zjistil to až poté, co dorazil zpět do Říma), a tak koncem března vypochodoval se všemi šesti legiemi z Utiky. Rozhodl se odplout z přístavu Hadrumetum, skoro dvě stě kilometrů jihovýchodně od Utiky, a trucovitě tam setrvával, třebaže už věděl, že Marius přibyl do Afriky, aby se ujmul velení. V Utice zanechal Publia Rutilia Rufa, aby tam vyčkal Mariova příchodu.

Když tedy Marius přistával, byl to Rutilius, kdo ho přišel na molo uvítat a formálně mu předat provincii.

„Kde je Hovnivál?“ zeptal se Marius, když vykročili k paláci správce državy.

„Drží ho kapitální chandra dole v Hadrumetu, je tam se všemi svými legiemi,“ povzdychl si Rutilius. „Přísahal při Jovu Zastaviteli, že se s tebou nesetká a že s tebou nepromluví jediné slovo.“

„Je to pitomec,“ ušklíbl se Marius. „Dostal jsi mé dopisy o náboru *capite censi* a o nových legiích?“

„Samozřejmě. A brní mě už hlava z těch chvalozpěvů, co na tebe pěje Aulus Manlius od prvé chvíle, co sem dorazil. Tys to skvěle navlékl, Gaie Marie.“ Ale pak zvážněl. „Však ty budeš za tuhle drzost ještě platit, oni ti to nesmlčí, kamaráde. Moc budeš platit!“

„Ani si nesmočí. Mám je tam, kde jsem je chtěl mít – a při všech bozích, přísahám, že si je tam podržím, dokud budu živ! Zašlapu celý ten senát do prachu, Publie Rutilie.“

„To se ti nepovede. Do prachu nakonec zadupe senát tebe.“

„Nikdy!“

A tohle přesvědčení se v něm Rutiliovi Rufovi nepodařilo zviklat.

Utica se vyšňořila, všechny omítnuté budovy byly po zimních deštích čerstvě obíleny; město bez jediné poskvrny zářilo nevysokými budovami, vítalo ho rozkvetlými stromy, vlahým vzduchem, barvitě oděnými obyvateli. Náměstíčka a tržiště byly zaplněny stánky a jídelničkami; každé mělo uprostřed skupinu stinných stromů; dláždění bylo do čista umeteno. Jako většina římských, řecko-jónských a punských měst bylo vybaveno výborným systémem stok, lázněmi pro své obyvatele a akvadukty přiváděly z hor, zvedajících se do výše v lákavých modrých dálavách, hojnost dobré vody.

„Pověz mi, co máš teď v úmyslu dělat, Publie Rutilie,“ řekl Marius, jakmile dorazili do pracovny správce provincie a usídlili se v ní, oba pobaveni tím, jak se někdejší Metellovi sloužící teď o závod klanějí a koří Mariovi. „Nechtěl bys tu zůstat se mnou jako můj legát? Zatím jsem tu nejvyšší funkci nenabídl Aulovi Manliovi.“

Rutilius energicky zatřepal hlavou. „Kdepak, Gaie Marie, já jedu domů. Hovnivál končí, tím vypršela i moje smlouva, a já už mám Afriky až po krk. Abych byl docela upřímný, nestojím o to, vidět chudáka Jugurthu v řetězech – což teď, když jsi převzal velení, jinak skončit nemůže. Ne, jedu směr Řím, trochu si tam zalenoším, budu trochu psát a potěším se zase jednou s přáteli.“

„A co kdybych ti jednoho krásného dne, v nepříliš daleké budoucnosti, navrhl, aby ses ucházel o konsulát – společně se mnou?“

Rutilius na něj upřel nechápavé, nicméně bystré oči. „Co to, prosím tě, zase už kuješ?“

„Je to proroctví, Publie Rutilie, předpověděli mi, že budu římským konsulem ne méně než sedmkrát.“

Každý jiný by se tomu byl asi zasmál nebo prostě odmítl uvěřit. Ne tak Publius Rutilius Rufus. Znal svého Maria až příliš dobře. „To je velký osud. Pozvedá tě to nad všechny tobě rovné, a já jsem až příliš Římanem, než aby mi to vonělo. Ale je-li ti to souzeno, nemůžeš na tom změnit ty o nic víc než já. Jestli bych se rád stal konsulem? To se ví, že bych rád! Považoval bych to za svou povinnost, jak proslavit rodinné jméno. Ale jestli mě později opravdu budeš potřebovat, daruj mi teď jeden volný rok, Gaie Marie.“

„To víš, že daruji,“ řekl uspokojen Marius.

J a k m i l e zpráva o tom, že velení v Africe bylo svěřeno Mariovi, dospěla k oběma africkým králům, Bokchus se ulekl a ve spěchu vyrazil domů do Mauretánie a ponechal Jugurthu, aby Mariovi čelil bez jakékoli opory. Ne že by Jugurthu tchánova dezerce anebo pomyšlení na Maria jako nového správce provincie nějak vyvedly z míry; sbíral dál vojsko mezi Gaetuly a dával si na čas, přenechával prvý tah Mariovi.

Koncem června stanuly čtyři z šesti římských legií v římské provincii Africa a Marius byl už natolik spokojen s jejich pokračujícím výcvikem, že s nimi vytáhl do Numidie. Zvolil taktiku přepadání měst a drancování vesnic a v drobných srážkách tak podroboval své nováčky, někdejší otrhánky, zkoušce krví a stmeloval je postupně v údernou malou armádu. Jenže když si Jugurtha ověřil sílu římského vojska a dověděl se o všech okolnostech, za nichž bylo sebráno mezi *capite censi*, rozhodl se podstoupit riziko přímé srážky a rychle se ještě pokusit o znovudobytí Cirty.

Marius však k městu dorazil dříve, než mohlo padnout, a neponechal Jugurthovi jinou volbu než bitvu, a tak dostali konečně *capite censi* příležitost dát i svým římským kritikům co proto. Marius mohl napsat domů do senátu vítězoslavný dopis, že vojáci jeho chudinské armády obstáli přímo skvěle a že nebojovali ani o chlup méně nadšeně a udatně jen kvůli tomu, že doma v Římě nezanechali žádný majetek. *Capite censi* uštědřili Jugurthovi dokonce takový výprask, že on sám musel odhodit oštěp i štít, aby se útěkem spasil před hrozícím zajetím.

V okamžiku, kdy se o tom doslechl král Bokchus, vyslal k Mariovi poselstvo s prosbou, aby mu bylo dovoleno vstoupit opět do svazku klientů Říma; a když Marius nechal jeho žádost bez odpovědi, posílal další a další. Konečně se Marius uvolil deputaci přijmout, ale jen proto, aby se kvapem vrátila opět domů a sdělila králi, že Marius nestojí o styk s ním na jakékoli úrovni. Takže Bokchovi nezbylo, než hrýzt si nehty do živého masa a vyčítat si, že kdy podlehl Jugurthovým svodům.

Marius zatím pilně pokračoval vytlačováním Jugurthy z kdejaké čtverečné nule jeho území, s cílem znemožnit králi najímání vojska a získávání zásob v bohatých říčních údolích a v pobřežních oblastech jeho říše. A znemožnit mu také, aby uvaloval a vybíral jakékoli další daně. Takže úkryt a vojáky mohl nyní Jugurtha bezpečně hledat už jen u Gaetulů a Garamantů, vnitrozemských berberských kmenů, kde také – jak doufal – byla jeho výzbroj a jeho poklady v bezpečí před Římany.

J u l i l l e s e v červnu narodila neduživá sedmiměsíční holčička a koncem července porodila Julia, její sestra, zdravého, velkého a donošeného silného chlapce, mladšího bratříčka Maria Mladšího. A přece přežila Julillina chuděrka, zatímco Juliin druhý synek zemřel, když se mezi římské pahorky vplížila otravná chapadla srpnového dusna a s nimi se lavinovitě šířila střevní horečka.

„To je dobře, že máme děvčátko," řekl Sulla ženě, „ale než odjedu do Afriky, musíš znovu otěhotnět a tentokrát to bude kluk."

Nešťastná, že nedala Sullovi víc než ukňouranou, ublinkanou holku, pustila se Julilla s vervou do početí chlapce. Přečkala své prvé těhotenství kupodivu mnohem lépe než její sestra Julia, třebaže byla hubená, stonavá a trvale podrážděná. Naproti tomu Julia, mnohem zdatnější fyzicky a citově lépe připravená na bouře manželského života, při druhém dítěti značně trpěla.

„Alespoň máme děvče a budeme ho moci provdat za někoho, koho budeme potřebovat, až nadejde čas," řekla Julilla Julii na podzim, po smrti Juliina druhého synáčka a v době, kdy už věděla, že čeká další dítě. „Doufejme, že tentokrát to bude opravdu chlapec." Teklo jí z nosu; popotáhla a zalovila v prádle po kapesníku.

Julia, stále ještě truchlící, shledávala, Že už nemá pro sestru zdaleka tolik pochopení a trpělivosti jako dříve, a začínala chápat, proč jejich matka, Marcia, ve vší vážnosti prohlásila, že Julilla je natrvalo poznamenaná.

Je to divné, říkala si, člověk vedle někoho vyrůstá, a přece nemá vůbec tušení, co se v něm vlastně odehrává. Na Julille se kvapem začínala projevovat léta; nikoli však dospíváním, vyzráváním anebo zmoudřením – byl to už sám proces zkázy postihující mysl. Jako by jí podkopalo ducha ono hladovění, jako by způsobilo, že ztratila schopnost zakoušet štěstí. Anebo možná byla tahle dnešní Julilla už odjakživa ukryta pod onou maskou chichotání a hloupůstek a roztomilých dětinskostí, jimiž tak okouzlovala celou rodinu.

Stejně bych ale raději uvěřila tomu, že tuhle změnu má na svědomí nemoc, pomyslela si zarmouceně Julia; spíš bych se smířila s nějakou vnější příčinou, než si muset připustit, že jí asi ty slabosti byly vlastní odjakživa.

Nikdy na ní nebylo nic víc než ten její půvab – Julilla s medově zlatou pletí, s plavným krokem, čistými rysy bez jediné poskvrnky. Jenže dnes jí pod velkýma očima přibyly kruhy, od chřípí se jí do tváří začínají vrývat dvě vrásky, i koutky úst jí trochu poklesly. Ano, vypadá unaveně, nespokojeně, neutěšeně. Do řeči se jí vloudil žalostivý tón a k tomu pořád ty občasné hluboké vzdechy, dělá to nevědomky, ale přesto je tenhle návyk do hloubi duše protivný. Stejně tak jako to její věčné popotahování.

„Nemáš tu trochu vína?" zeptala se jí Julilla pojednou.

Julia překvapením jen zamrkala, ale hned si uvědomila, že se tím trochu ztrapnila, a rozzlobila se sama na sebe za tu přepjatou reakci. Koneckonců, ženy teď už skutečně pijí víno! A už se to ani nepokládá za příznak mravní zkázy, leda snad v kruzích, jež i sama Julia považovala za netolerantní a svatouškovské. Ale když si mladší sestra, sotva dvacet let stará a vychovaná v domě Gaia Julia Caesara, troufne říct hned po ránu o víno – a není to u jídla a není u toho ani žádný muž – je to samozřejmě šok!

„Ovšemže mám," řekla.

„Já bych se ráda trochu napila," řekla Julilla po chvilce přemáhání; co když k tomu Julia něco poznamená – je krajně nepříjemné poslouchat karatelské řeči od starší, zdatnější a úspěšnější sestry. Avšak přesto se nedokázala zdržet, aby si neřekla. Nebyl to právě jednoduchý rozhovor, o to víc, že byl odkládán.

Julillu v současnosti všechno na její rodině popouzelo, neměla o ně zájem, nudili ji. Obzvlášť tahle všemi obdivovaná Julia, manželka římského konsula, která se rychle stávala jednou z neuváženějších římských matron. Jen nešlápnout v ničem vedle, to je celá Julia. Spokojená se svým štěstíčkem, zamilovaná do toho příšerného Gaia Maria, vzorná manželka, vzorná matka. A otravná, jen co je pravda.

„Ty teď piješ ráno víno pravidelně?" zeptala se Julia tak nenuceně, jak to jen dokázala.

Pokrčení rameny, zatřepání rukama, záblesk v očích stvrzující, že osten neušel pozornosti, avšak odmítající ho vzít na vědomí. „No, pije ho zpravidla Sulla, a on při tom má rád společnost."

„*Sulla?* Copak ty, když s ním mluvíš, užíváš jeho *cognomen?*"

Julilla se zasmála. „Jé, Julie, nejsi ty trochu staromódní? Samozřejmě že užívám *cognomen!* Nebydlíme přece někde v senátě! V našich kruzích dnes už kdekdo užívá pro oslovení *cognomen,* má to švih. Sulla to ostatně má rád, když mu tak říkám – on říká, že si při oslovení Lucie Cornelie připadá tisíc let starý."

„To asi jsem tedy opravdu staromódní," pravila Julia a snažila se zachovat konverzační tón. Tvář se jí rozzářila náhlým úsměvem; snad to bylo světlem, ale vyhlížela v tu chvíli mladší než její sestra, rozhodně se zdála krásnější. „Víš, já k tomu ostatně mám dost dobrý důvod! Gaius Marius žádné *cognomen* vlastně ani nemá."

Na stůl přišlo víno. Julilla si nalila sklenku, alabastrového džbánku s vodou si však ani nevšimla. „Už mě to několikrát napadlo," řekla a zhluboka se napila. „Vždyť přece, až porazí Jugurthu, měl by jedinečnou příležitost připojit si ke svému jménu opravdu významné *cognomen.* Představ si, že ten nafoukaný vztekloun Metellus už umluvil senát, aby mu dovolili slavit triumf a ještě k tomu se nazývat *Numidicus!* Tohle *cognomen* přece mělo zůstat vyhrazeno Gaiovi Mariovi!"

„Metellus Numidicus," pravila puntičkářsky Julia, „má na triumf oprávněný nárok, Julillo. Potřel dostatek Numiďanů a přivezl postačující kořist. A jestli si chce říkat Numidicus a senát mu to dovolí, tak to tím končí, ne? Gaius Marius ostatně říká, že to jednoduché latinské jméno po otci je dost dobré i pro něho. Gaius Marius je jen jeden, kdežto Caeciliů Metellů najdeš tucty. Jen si počkej – můj manžel nebude potřebovat odlišit se od ostatního stáda něčím tak vyumělkovaným, jako je *cognomen.* Můj manžel se stane Prvním mužem Říma – a to jen a jen díky svým vynikajícím schopnostem."

Julille bylo ze sestřina chvalozpěvu na Gaia Maria nanic; to, co k švagrovi cítila, byla směs přirozené vděčnosti za jeho velkomyslnost a přezíravého postoje, který přejala od svých nových přátel a přítelkyň; pohrdali Mariem jako přivandrovalcem a v důsledku toho ohrnovali nos i nad jeho manželkou. A tak si Julilla nalila další pohár a změnila raději téma.

„Není to špatné víno, sestřičko. Já ti řeknu, Marius si umí dopřávat." Upila, ale už ne tak zhluboka jako prve. „Miluješ ty Maria?" zeptala se a uvědomila si v tu chvíli, že to není prázdná otázka.

No tohle! Já se červenám! Dopálena, že tak odhaluje své nitro, odpovídala Julia téměř jako v sebeobraně. „Samozřejmě, že ho miluju! A nejen to, hrozně ho postrádám. Na tom přece není nic špatného, dokonce snad ani v těch tvých kruzích ne. Copak ty nemáš Lucia Cornelia ráda?"

„Mám!" řekla Julilla, a teď se pro změnu ocitla v defenzívě ona. „Ale můžu ti říct, že mi ani moc nevadí, že je teď pryč! Jestli tam zůstane dva nebo tři roky, nepřijdu aspoň hned zase do jiného stavu, sotva se tahle narodila." Popotáhla. „Tahat se s útěžkem, kvůli kterému vážím o dobrý talent navíc, to není zrovna moje představa štěstí. Já se ráda vznáším jako pírko, já prostě *nenávidím* všechno, co mě nějak tíží! Od chvíle, co jsem se vdala, jsem buď těhotná, anebo se musím po těhotenství sbírat. Uff!"

Julia se ovládla. „Jenže to je tvoje povinnost, abys rodila," řekla sestře studeně.

„A proč si ženská nemůže své povinnosti určovat sama?" dorážela Julilla, která už zase měla pláč na krajíčku.

„Nebuď směšná, prosím tě!" odbyla jí Julia.

„Je to opravdu hrozné, muset takhle žít," řekla vzdorovitě Julilla, na niž konečně začínalo účinkovat vypité víno. Povzbudilo ji trochu; s úsilím se usmála. „Pojď, nebudeme se hádat, Julie! Dost na tom, že pro mě maminka nemá laskavé slovíčko."

A Julia musela uznat, že je tomu skutečně tak; Marcia dosud ani v nejmenším neprominula Julille její chování k Sullovi, třebaže zůstávalo záhadou, proč vlastně. Otcovo mrazivé mlčení trvalo jen pár dní, pak už zase jednal s Julillou s vřelostí, navozenou i jejím opětným zotavováním Zato matka vůči ní zůstávala nesmlouvavě upjatá. Chudák Julilla! Je to opravdu tak, že se s ní Sulla po ránu rád napije, anebo to byla jen výmluva? *Sulla!* Ne, v takovémhle oslovení není opravdu kouska úcty.

Sulla přibyl do Afriky koncem prvého zářijového týdne s posledními legiemi a s dvěma tisíci výtečných keltských jezdců z Italské Galie. Zastihl Maria uprostřed příprav na zahájení velké ofenzívy do nitra Numidie, dostalo se mu vřelého přijetí a hned byl zapřažen do práce. „Jugurtha už prchá," zvěstoval mu Marius vítězoslavně, „a to jsem tu ještě neměl svou armádu celou pohromadě. Teď, když už jsi tu, nás čeká opravdovský nástup, Lucie Cornelie."

Sulla mu nejprve předal dopisy od Julie a od Gaia Julia Caesara a potom sebral veškerou odvahu ke kondolenci k úmrtí druhorozeného synáčka, jehož Marius ani nespatřil.

„Přijmi mou upřímnou soustrast nad smrtí malého Marka Maria," řekl s ostychem při pomyšlení, jak jeho vlastní dcerka, Cornelia Sulla, drobounká jako králíček, houževnatě lpí na životě.

Mariovou tváří přelétl stín, ale rychle byl opět potlačen. „Děkuju ti, Lucie Cornelie. Však ještě bude času dost mít další děti, a mám Maria Mladšího. Byli oba v pořádku, když jsi odjížděl?"

„Dařilo se jim výtečně. A stejně tak Juliovi Caesarovi a jeho ženě."

„Dobrá!" Soukromé starosti šly stranou; Marius odložil dopisy na postranní stolek a přistoupil ke svému pracovnímu stolu, na němž byla rozprostřena velká mapa namalovaná na speciálně vydělané telecí kůži. „Přišel jsi právě včas, aby sis prohlédl Numidii na vlastní oči. Za osm dní se vydáme do Capsy." Bystrýma hnědýma očima přelétl Sullův obličej, jenž byl samá spálenina a loupal se. „Doporučuji ti, Lucie Cornelie, abys důkladně prošel trh v Utice a našel si tam nějaký opravdu bytelný klobouk, s co nejširší střechou. Je na tobě vidět, žes trávil léto v Itálii pod širým nebem. Jenomže tady v Numidii pálí slunce ještě mnohem víc a ostřeji. Spálíš se tu jinak na škvarek."

Bylo tomu tak; Sullova bělostná pleť, až dosud uchráněná tím, že se jen zřídka objevoval pod širým nebem, značně utrpěla, když putoval po Itálii, účastnil se výcviku vojsk a snažil se nepozorovaně pochytit co nejvíc zkušeností. Pýcha mu nedovolila schovat se někam do stínu, zatímco ostatní trpěli sluneční výhní, a stejná pýcha ho rovněž nutila nosit attickou přílbu příslušející jeho vysokému stavu, která pranic nechránila pokožku. Nejhorší spáleniny se mu nyní už zacelily, ale byl tak málo obdařen pigmentem, že se ani trochu neopálil, a zhojené i hojící se plochy kůže zůstávaly stejně bílé jako dřív. Jeho pažím se dařilo lépe než obličeji; snad, budou-li dostatečně vystavovány slunci, se přizpůsobí a vydrží jeho žár. Ale jeho tvář? Nikdy.

Cosi z těchto jeho úvah Marius zřejmě vytušil, když sledoval Sullovu reakci na jeho radu, aby si obstaral klobouk; posadil se a ukázal na podnos s poháry vína. „Lucie Cornelie, mně se posmívali pro to i ono, od prvé chvíle, kdy jsem v sedmnácti vstoupil do legií. Nejdřív jsem jim byl hubený a pod míru, pak jsem zas byl moc velký a neohrabaný. A že neumím řecky. A že jsem Italik, a ne Říman. Takže já chápu, že tě mrzí, že máš tak citlivou světlou kůži. Ale pro mne jako tvého nadřízeného je důležitější, aby sis zachoval pevné zdraví, než aby ses před svými druhy objevoval náležitě vymustrován. Sežeň si ten klobouk! Přivaž si ho na hlavu třeba ženskou pentlí, nebo šálou, nebo zlatorudou portou, jestli něco takového dostaneš. *A jim se* prostě vysměj! Prezentuj to jako svou libůstku, jako kus své výstřednosti. Uvidíš, že za pár dní si toho už nikdo ani nepovšimne. A ještě bych ti doporučil, aby ses poohlédl po nějaké masti, dost tučné, aby dokázala trochu zeslabit to sluníčko, co ti pere do kůže, a aby ses s ní pořádně namazal. A jestli ta pravá bude něčím navoněná, co na tom?"

Sulla se usmál a kývl. „Máš pravdu, a je to výtečná rada. Udělám, co říkáš, Gaie Marie."

„Dobrá."

Rozhostilo se ticho; Marius byl čímsi znepokojen, podrážděn, ale s mm samým to nemělo žádnou spojitost, jak Sulla vycítil. A pak mu naráz došlo, co je toho příčinou – cožpak i on sám netrpěl týmž pocitem? Cožpak jím netrpěl celý Řím?

„Germáni," řekl Sulla.

„Germáni," kývl Marius a natáhl se po svém poháru silně zředěného vína. „Odkud se vlastně vzali, Lucie Cornelie, a kam táhnou?"

Sulla se zachvěl. „Míří na Řím, Gaie Marie. Cítíme to alespoň všichni v kostech. Odkud přicházejí, nikdo neví. Snad je to sama vtělená Nemesis. Zato víme bezpečně jedno, že totiž nemají nikde žádný domov. A čeho se obáváme, je, že si chtějí přisvojit domovy naše."

„Byli by blázni, kdyby nechtěli," řekl Marius zasmušile. „Tyhle jejich výpady do Galie, to je jen průzkum bojem, nic víc, Lucie Cornelie – dávají si prostě na čas, sbírají odvahu. Jsou to sice barbaři, ale i ten nejposlednější barbar dobře ví, že pokud se chce usadit někde poblíž Středního moře, bude mít co činit s Římem. Ti Germáni přijdou."

„Souhlasím s tebou. A nejsme sami. Tenhle pocit má dnes v Římě kdekdo. Je to děsivá představa, a ještě tíživější je ten strach z nevyhnutelné srážky. A s každou naší porážkou je to horší a horší," řekl Sulla. „Všechno jako by se spiklo proti nám a na pomoc Germánům. Jsou lidé – jsou i v senátě – kteří chodí a hovoří o našem konci, jako by už nadcházel. A jiní zase mluví o Germánech jako o trestu seslaném na nás bohy."

Marius si povzdychl. „Není to trest. Je to zkouška." Postavil pohár a založil ruce. „Pověz mi, co ty víš o Luciovi Cassiovi. Z oficiálních zpráv se nedovím nic, z čeho by se daly vyvodit nějaké závěry. Jsou hrozně nadnesené a hlavně zředěné."

Sulla stáhl tvář. „Nu, sebral si těch šest legií, co se vrátily s Metellem z Afriky – mimochodem, jak se ti líbí to jeho *Numidicus?* – a vypochodoval s nimi po Via Domitia do Narbonu, kam dorazil asi tak začátkem července, po osmitýdenním pochodu. Jednotky byly ve velmi dobrém stavu, byly by mohly tu cestu urazit i za kratší dobu, ale nikdo asi nebude mít Luciovi Cassiovi za zlé, že je trochu šetří na počátku tažení, které určitě bude tvrdé. Díky rozhodnutí Metella Numidica – nezanechat za sebou v Africe ani jediného muže – byla každá z Cassiových legií silnější ještě o dvě kohorty, což znamená, že měl bezmála čtyřicet tisíc pěších, plus značně početnou jízdu, kterou cestou ještě posílil náborem u přátelsky smýšlejících Galů – dobré tři tisíce jezdců. Mohutná armáda."

Marius zabručel. „Byli to dobří chlapi."

„Já vím. Měl jsem, mimochodem, příležitost je pozorovat, když pochodovali vzhůru údolím Padu k průsmyku Mons Genava. Ty mi to asi těžko uvěříš, Gaie Marie, ale já jsem ještě nikdy předtím neviděl římskou armádu na pochodu, jednotka za jednotkou, všichni výtečně vyzbrojeni a se slušným trénem. Na ten pohled v životě nezapomenu!" Povzdychl si. „Jenomže… Germáni, jak se zdá, se nějakým způsobem dohodli s Volky Tectosagy, kteří o sobě tvrdí, že jsou s Germány spřízněni, a darovali jim zemi na sever a na východ od Tolosy."

„Já připouštím, že Galové jsou skoro stejně záhadní jako Germáni, Lucie Cornelie," řekl Marius a předklonil se, „jenomže podle všech zpráv Germáni nejsou s Galy stejného plemene. Jak se jen mohli Volkové Tectosagové prohlásit za příbuzné Germánů? Vždyť Volkové Tectosagové koneckonců nejsou vůbec ani Vlasatí Galové – obývali končiny kolem Tolosy ještě předtím, než jsme my získali Hispánii, mluví řecky, a s námi přece obchodují. *Proč* tedy vlastně?"

„Nevím. Nikdo to zřejmě neví," řekl Sulla.

„Omlouvám se, že jsem tě přerušil. Pokračuj."

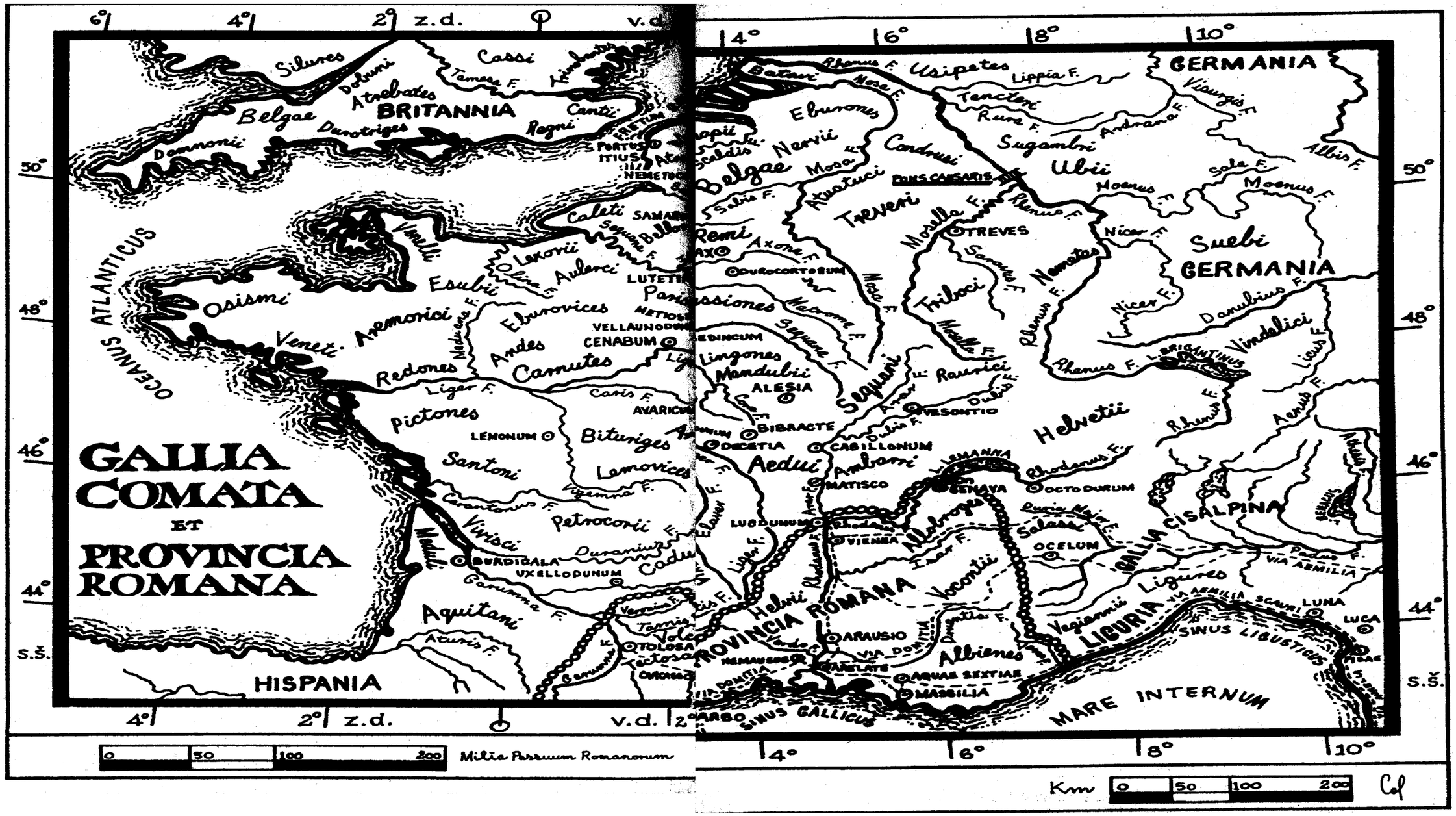
„Lucius Cassius odbočil z pobřeží u Narbonu po té výborné silnici, kterou postavil Gnaeus Domitius, a uvedl armádu do dobré bojové pohotovosti ve výhodném postavení nedaleko Tolosy. Volkové Tectosagové se tou dobou už zcela spojili s Germány, takže proti našemu vojsku stál nepřítel o dosti značné síle. Lucius Cassius je nicméně přinutil k boji na místě, které pro nás znamenalo výhodu, takže utrpěli důkladnou porážku. A co je pro barbary typické: jakmile v tomto střetnutí prohráli, vyklidili co nejrychleji pole. Germáni i Galové prchali pryč od Tolosy a od naší armády, aby si zachránili holé životy."

Odmlčel se zachmuřeně, upil vína a pak pohár opět postavil. „Tohle jsem se dozvěděl přímo od Popillia Laenata. Přivezli ho z Narbonu lodí, těsně než jsem odplouval."

„Chudák, z toho se v senátu stane obětní beránek," řekl Marius.

„To je samozřejmé," řekl Sulla a povytáhl rusé obočí.

„Oficiální zprávy hovoří o tom, že Cassius pak prchající barbary pronásledoval," napovídal Marius.

6° 4° 2° z.d. 0 v.d. 2° 4° 6° 8° 10°
50° 48° 46° 44° S.Š.
OCEANUS ATLANTICUS
GALLIA COMATA ET PROVINCIA ROMANA
HISPANIA
BRITANNIA
GERMANIA
GALLIA CISALPINA
PROVINCIA ROMANA
MARE INTERNUM
SINUS GALLICUS
SINUS LIGUSTICUS
Silures
Dobuni
Atrebates
Cassi
Tamesa F.
Belgae
Dumotriges
Cantii
Regni
Damnonii
Caleti
Veneti
Lexovii
Aulerci
Esubii
Osismi
Armorici
Eburovices
Andes
Carnutes
Redones
Ligor F.
Pictones
Caris F.
Lemonum
Bituriges
Santoni
Lemovices
Petrocorii
Vivisci
Burdigala
Uxellodunum
Aquitani
Tarnis
Atturis F.
Tolosa
Volcae Tectosages
Rhenus F.
Batavi
Mosa F.
Usipetes
Lippia F.
Tencteri
Rura F.
Sugambri
Andrana F.
Visurgis F.
Albis F.
Eburones
Nervii
Cadrusi
Condrusi
Scaldis F.
Mosa F.
Atuatuci
Pons Caesaris
Treveri
Salia F.
Sala F.
Moenus F.
Ubii
Nicer F.
Suebi
Remi
Axona F.
Durocortorum
Mosella F.
Treves
Sequana F.
Matrona F.
Triboci
Nemetes
Danubius F.
Vindelici
Lingones
Mandubii
Alesia
Sequani
Rauraci
Vesontio
Helvetii
Bibracte
Aedui
Cabillonum
Ambarri
Matisco
Lemanna
Rhodanus F.
Octodurum
Lugdunum
Vienna
Allobroges
Isara F.
Ocelum
Vocontii
Helvii
Arausio
Via Domitia
Albienses
Aquae Sextiae
Massilia
Arbo
Vagienni
Ligures
Via Aemilia
Luna
Luca
Padus F.
Aemus F.
Licus F.
Brigantius
Rhenus F.
0 30 100 200 Milia Passuum Romanorum
Km 0 50 100 200

Sulla kývl. „Přesně tak, vydal se za nimi. Pustili se po obou březích Garumny dolů směrem k oceánu – když je Cassius spatřil prchat z Tolosy, byli v naprostém zmatku, jak se také dalo očekávat. Řekl bych, že je podceňoval, že je tak trochu měl za pouhé neohrabané primitivy, protože když se za nimi pustil, neobtěžoval se ani zaujmout se svou armádou náležitou bojovou sestavu."

„Copak on legiím nenařídil zřídit obranné pochodové zajištění?" otázal se nevěřícně Marius.

„Ne. Vydal se za Germány, jako by to byl běžný přesun, a vezl s sebou také kompletní trén, včetně kořisti, kterou získal po prchajících Germánech, kteří opustili i své vozy. Jak víš, římská silnice v Tolose končí, takže další postup podél Garumny po cizím území byl jen pomalý a Cassius se staral hlavně o to, aby náležitou ochranu měly doprovodné vozy."

„Proč je nenechal v Tolose?"

Sulla pokrčil rameny. „Zřejmě nedůvěřoval Volkům Tectosagům zbylým v Tolose. Takže než pronikl podél Garumny až k Burdigale, Germáni a Galové měli téměř čtrnáct dnů na to, aby se z výprasku vzpamatovali. Schovali se uvnitř Burdigaly, která je, jak se zdá, mnohem větší než běžné galské *oppidum* a je silně opevněná, nemluvě o zbraních, které jsou tam skladovány. Místní kmeny nestály o to, aby se na jejich území usadila římskáarmáda, a tak pomáhaly Germánům i Galům, jak jen mohly, počínaje poskytnutím dalších vojenských posil až po nabídku úkrytu v Burdigale. A pak uchystali Luciovi Cassiovi velice chytrou léčku."

„Hlupák jeden!" řekl Marius.

„Naše armáda se utábořila nedaleko na východ od Burdigaly, a když se Cassius rozhodl provést zteč *oppida,* ponechal trén v táboře, zajištěný asi polovinou legie – promiň, chtěl jsem říct pěti kohortami – snad už se konečně tu správnou terminologii taky naučím."

Marius se pousmál. „Naučíš, Lucie Cornelie, za to ti ručím. Ale pokračuj."

„Zdá se, že si Cassius byl naprosto jist, že nenarazí na žádný organizovaný odpor, takže postupoval proti Burdigale, aniž nařídil sevřít řady nebo pochodovat ve čtvercích, a dokonce ani nevyslal kupředu žádné pátrače. Celá naše armáda tak padla do dokonalé pasti a Germáni a Galové ji zcela zničili. Cassius sám padl na bojišti – stejně tak i jeho starší legát. Celkem, jak odhaduje Popillius Laenas, padlo před Burdigalou pětatřicet tisíc římských vojáků," řekl Sulla.

„A Popillius Laenas byl zřejmě určen za velitele trénu a tábora, ne?" dotazoval se Marius.

„Správně. Uslyšel samozřejmě hluk bitevní vřavy, který se nesl na míle daleko, a navíc byl Laenas po větru. Ale o katastrofě se dozvěděl, až když se objevila hrstka našich mužů, kteří prchali do tábora, aby si zachránili život. A třebaže čekal a čekal, nedorazil už z našich nikdo. Namísto toho se přihnali Germáni a Galové. On tvrdí, že jich byly tisíce a tisíce, že jich bylo po táboře naseto, jako když se vrhne záplava myší na mlat. Celý tábor byla jedna slitá masa barbarů, zpitých vítězstvím, běsnících jako nepříčetní, na oštěpech nabodené hlavy Římanů, s bojovým pokřikem, obřích postav, vlasy ztužené jílem buď do hřebene anebo splývající v těžkých žlutých copech na ramena. Byl to prý hrůzný pohled, jak vyprávěl Laenas."

„Budeme k němu mít v budoucnosti asi příležitost častěji, Lucie Cornelie," řekl Marius zasmušile. „Ale pokračuj."

„Pravda je, že se jim Laenas mohl postavit na odpor. Jenže *proč?* Jemu připadalo rozumnější uchránit ten žalostný zbytek naší armády, pokud možno pro pozdější využití. Co tedy udělal: vyvěsil bílou vlajku a osobně vyšel vstříc jejich náčelníkům, oštěp obrácen hrotem k zemi, pochvy prázdné. A oni ho ušetřili, a ušetřili i všechny naše muže, kteří přežili. A aby nám pak navíc předvedli, za jaké hamouny nás považují, ponechali nám i celý náš trén! Vzali si z něj jen to, co předtím pobral Cassius jako kořist." Zhluboka se nadechl. „Přiměli ovšem Popillia Laenata a všechny zbývající vojáky, aby prošli pod jhem. A pak je pod stráží dovedli až k Tolose a ubezpečili se; že opravdu pokračují dál k Narbonu."

„Procházeli jsme pod jhem v posledních letech až příliš často," řekl Marius a zatínal pěsti.

„A to je také hlavní důvod, proč se v Římě na Popillia Laenata tak strašlivě rozhořčili," řekl Sulla. „Bude obviněn ze zrady, ale podle toho, co mi říkal, pochybuji, že by vyčkal

soudu. Myslím, že shromáždí všechno cenné, co bude schopen odnést, a odebere se neprodleně do dobrovolného vyhnanství.“

„To bude jen rozumné, zachrání při vSí té bídě alespoň něco. Kdyby čekal na výsledek procesu, zabaví mu stát stejně všechno.“ Marius plochou dlaní udeřil do mapy na stole. „Ale osud Lucia Cassia naším osudem nebude, Lucie Cornelie! My pěkně namočíme Jugurthovi čumák do bláta, a nebudeme se moc ohlížet na to, jakými prostředky toho dosáhnout – a pak se vrátíme domů a vyžádáme si přímo od lidu mandát, abychom směli vést tažení proti Germánům!“

„Gaie Marie, na to bych rád připil!“ řekl Sulla a pozvedl svůj pohár.

V ý p a d proti Capse byl nad všechno očekávání úspěšný, ovšem – jak všichni uznávali – toliko díky Mariovu brilantnímu řízení operace. Jeho legát Aulus Manlius, jehož jízdě Marius tak úplně nedůvěřoval, neboť v jejích řadách byli i někteří Numiďané prohlašující se za stoupence Říma a Gaudy, své kavaleristy ošálil smyšlenkou, že se Marius vydává jen za spížováním. Informace, která o tom vzápětí prosákla k nepříteli, Jugurthu proto uvedla v hluboký omyl.

Takže zatímco se král domníval, že jeho protivník je dosud stovku mil vzdálen, objevil se Marius znenadání s celou armádou před Capsou; nikdo Jugurthovi nepodal zprávu, že Římané nashromáždili zásoby obilí a vody, které jim umožnily překročit vyprahlé pouště mezi řekou Bagradas a Capsou. Když ze zdánlivě nedobytné pevnosti shlíželi náhle její obránci na moře římských přílbic, vzdali se bez boje. Ale Jugurthovi se znovu podařilo uniknout.

Nejvyšší čas, aby Numidie – a zejména Gaetulové – dostali řádné ponaučení, rozhodl se Marius. A tak bez ohledu na to, že Capsa nekladla odpor, dal svým vojákům svolení k rabování a znásilňování a vydal příkaz, aby ji nakonec spálili; všichni dospělí, muži i ženy, skonali mečem. Všechno její bohatství, zejména pak Jugurthova pokladnice plná peněz, bylo naloženo na vozy; pak Marius vyvedl svou armádu z Numidie bezpečně zpátky do zimního tábora poblíž Utiky, ještě včas před nástupem dešťů.

Jeho *capite censi* si plně zasloužili odpočinek. A Marius napsal senátu s náramnou radostí slaďounký dopis (který tam pak předčítal Gaius Julius Caesar), v němž velebil ducha, odvahu a kázeň svého chudinského vojska; neodolal přitom, aby nepřipojil poznámku, že po otřesně špatném velení Lucia Cassia, jeho staršího kolegy v úřadě konsulů, je nesporné, že Řím bude potřebovat další armádu postavenou z *capite censi.*

Publius Rutilius Rufus ve svém listě Gaiovi Mariovi koncem roku psal:

> Měl bys vidět, kolik bylo v senátu brunátných tváří! Když tvůj tchán recitoval mohutným hlasem tvou zprávu, burácel tak, že i ti, co si přikrývali uši dlaněmi, ji přesto museli vyslechnout. Metellus Hovniválus – nyní znám také jakožto Metellus Numidicus – vypadal, jako by chtěl vraždit. A nebylo divu – celá jeho bývalá armáda zahynula na Garumně a z tvých otrhánků se najednou stali hrdinové. Bylo ho pak slyšet, jak si stěžuje: „Už není žádná spravedlnost!“, načež jsem se otočil a řekl jsem mu se vší roztomilostí: „To je svatá pravda, Quinte Caecilie. Protože kdyby nějaká spravedlnost ještě byla, tak by ses ty nesměl nazývat Numidicus!“ To se ví, jeho to nijak zvlášť nepobavilo, ale Scaurus se div nesvalil smíchy. Říkej si o Scaurovi, co chceš, ale on má ze všech lidí, co znám, nejvíc smyslu pro humor. A jelikož se takového něco naprosto nedá říct o jeho kumpánech, začínám si občas skoro myslet, že si je vybírá záměrně tak, aby se jim mohl za to jejich pitvoření po straně pošklebovat.
>
> Co mě nepřestává udivovat, Gaie Marie, je síla té tvé šťastné hvězdy. Já vím, že ty sis tyhle starosti nijak nepřipouštěl, ale musím ti říct, že jsem moc

nevěřil v prodloužení tvého velení v Africe i pro příští rok. A co se pak stane? Lucius Cassius se dá spolu s celou největší a nejzkušenější římskou armádou zabít a nechá tak senát a jeho vládnoucí frakci vůči tobě zcela bezmocnou. Tvůj tribun lidu, Mancinus, se obrátil na shromáždění lidu a bez nesnází zajistil plebiscit ve prospěch prodloužení tvého správcovství provincie Africa o další rok. A senát zůstal pěkně zticha, protože je až příliš zřejmé – dokonce i jim je to zřejmé – že tě bude velice zapotřebí. Germánská hrozba nad senátem visí jako příkrov zkázy a je mnoho Lidí, kteří říkají, že se neobjeví nikdo, kdo by ji dokázal odvrátit. Kdeže jsou Scipionové Africanové, kde Aemiliové Paullové a kde Scipionové Aemilianové, táží se? Zato ale za tebou, Gaie Marie, stojí tví oddaní stoupenci, a od Cassiovy smrti říkají, stále hlasitěji a hlasitěji, že ty jsi onen muž, který povstane a germánský příliv zadrží a odvrátí. Patří k nim i obžalovaný legát od Burdigaly, Gaius Popillius Laenas.

Jelikož jsi zaostalý sedláček se slámou v botách a jelikož řečtina je ti cizí, musím ti vyprávět jeden příběh.

Žil kdysi v Sýrii jeden zlý a prohnaný král jménem Antiochus. A protože to nebyl prvý syrský král toho jména, ani ten největší toho jména (zato jeho otec si činil nárok nazývat se Antiochus Veliký), měl za jménem ještě číslici. Byl zkrátka Antiochus IV., v pořadí čtvrtý syrský král Antiochus. Třebaže Sýrie byla bohaté království, král Antiochus IV. zatoužil ještě také po sousedním království egyptském, kde tehdy společně vládli jeho bratranci Ptolemaios Filométór, Ptolemaios Euergetés zvaný Velebřich a jeho sestřenice Kleopatra (druhá toho jména na trůně). Rád bych pověděl, že vládli šťastni a svorni, avšak nebylo tomu tak. Ač byli bratři a sestra, a také manžel a manželka (ba ano, v orientálních říších je krvesmilstvo povoleno), celá léta se mezi sebou hašteřili a rvali a tu krásnou úrodnou zemi na veletoku Nilu přivedli téměř ke zkáze. A tak, když se syrský král Antiochus IV. rozhodl Egypt dobýt, domníval se, že to bude hračka, vzhledem k těm neustálým třenicím mezi jeho příbuznými, oběma bratry Ptolemai a Kleopatrou.

Ale běda, jen se obrátil k Sýrii zády, už se tam musel kvůli několika drobným, leč nemilým povstáním honem zase vrátit a dát useknout pár hlaviček, rozčtvrtit pár tělíček, povytahovat lidem trochu zoubky a snad i vykuchat nějakou tu dělohu. Trvalo to dobré čtyři roky, než se podařilo nashromáždit dosti těch hlaviček i ručiček a nožiček a zoubků a děloh, jichž se museli jejich majitelé prozatím vzdát, a než se mohl král Antiochus IV. podruhé vydat do Egypta, aby si ho podrobil. Tentokrát už Sýrie i za jeho nepřítomnosti zůstala velice hodná a poslušná, takže král Antiochus IV. tedy vtrhl do Egypta, dobyl Pelusium, nilskou deltou přitrhl k Memfidě a dobyl i ji a dal se na druhém břehu delty na pochod směrem k Alexandru.

Jelikož svou zemi bratři Ptolemaiové spolu se svou sestrou, manželkou a švagrovou Kleopatrou už nadobro zruinovali, neměli na vybranou a museli se obrátit do Říma se žádostí o pomoc proti králi Antiochovi IV., neboť Řím je přece největší a nejlepší ze všech států a v očích všech je to nesporný hrdina. K záchraně Egypta vyslali senát a lid římský (žijící tehdy ještě v mnohem lepší vzájemné shodě, než by se nám chtělo vůbec věřit – tak to alespoň stojí v knihách pohádek a pověstí) svého statečného konsula Gaia Popillia Laenata. Každá jiná země by byla dala svému hrdinovi s sebou samozřejmě celou armádu, ale senát a lid římský Gaiovi Popilliovi Laenatovi přiřkli toliko několik liktorů a dva úředníky. Ovšem, jelikož šlo o misi do zahraničí, liktorům bylo povoleno vzít si na sebe červené tuniky a do svazku prutů zasunout i opravdické sekery, takže Gaius Popillius Laenas tak docela bez ochrany nebyl. Vypluli na nevelké lodičce a dorazili do Alexandrie právě v

okamžiku, kdy král Antiochus IV. vyrážel vzhůru po kanopském rameni Nilu k velkoměstu, kde se už Egypťané krčili strachy.

Oblečen v toze s nachovým pruhem, před sebou liktory v karmínových tunikách, všichni se sekerami zastrčenými do svazků prutů, vyšel Gaius Popillius Laenas Sluneční bránou ven z Alexandrie a pokračoval v cestě dál na východ. Nebyl už nejmladší, a tak se opíral o dlouhou hůl a šel docela mírným krokem a s docela mírnou tváří. Jelikož pouze udatní a odvážní a ušlechtilí Římané stavěli slušné silnice, brodil se za chvíli už hlubokým prachem. Odradilo to však Gaia Popillia Laenata? Nikoli! Šel klidně dál, až poblíž velkého hippodromu, kde obyvatelé Alexandrie s oblibou přihlíželi dostihům, narazil na zeď těl syrských vojáků, a nezbylo mu než stanout.

Syrský král Antiochus IV. vyšel před vojsko, vstříc Gaiovi Popilliovi Laenatovi.

„Řím nemá v Egyptě co pohledávat!“ řekl král a strašlivě se přitom zamračil.

„Sýrie taky nemá v Egyptě co pohledávat,“ poznamenal Gaius Popillius Laenas a docela mírňoučce se usmíval. „Vrať se do Říma,“ řekl král „Ty se vrať do Sýrie,“ pravil Gaius Popillius Laenas. Ale žádný z nich se nepohnul ani o palec.

Gaius Popillius Laenas chvíli upřeně hleděl do královy nasupené tváře a pak řekl: „Proviňuješ se proti senátu a lidu římskému. Dostal jsem příkaz, abych tě přiměl vrátit se do Sýrie.“

Král se rozesmál a smál se a smál. „A jak mě k tomu chceš donutit, abych se vrátil domů?“ zeptal se. „Kde máš nějakou armádu?“

„Já armádu nepotřebuji, králi Antiochu IV.,“ řekl Gaius Popillius Laenas. „Vše, co Římem bylo, je a bude, stojí teď tady před tebou. Já jsem Řím, a nejsem míň než ta nejsilnější armáda. A ve jménu Říma ti říkám naposledy, vrať se domů!“

„Ne!“ řekl král Antiochus IV.

A pak Gaius Popillius Laenas pokročil kupředu a vážným krokem krále Antiocha IV. obešel kolem dokola a táhl přitom v prachu koncem své berly čáru, až nakonec král stál v kruhu nakresleném Gaiem Popilliem Laenatem.

„Dřív než z tohoto kruhu vystoupíš, králi Antiochu IV., radím ti, aby ses znovu rozmyslel,“ pravil Gaius Popillius Laenas. „A až z něho vykročíš – nu, vyjdi s tváří obrácenou k východu a vrať se domů do Sýrie.“

Král neříkal nic. Nepohnul se. Gaius Popillius neříkal rovněž nic. Ani on se nehýbal. Jelikož Gaius Popillius Laenas byl Říman a nepotřeboval svou tvář nijak skrývat, byl na ní jasně vidět jeho docela vlídný a klidný výraz. Ale král Antiochus IV., přestože obličej ukrýval za hustým a vlnitým příčeskem plnovousu, mračna na něm skrýt nedokázal. Čas plynul. A pak, stále ještě uvnitř kruhu, udělal syrský král čelem vzad, tváří k východu, a vykročil z kruhu východním směrem a spolu se všemi svými vojsky odpochodoval zpátky do Sýrie.

Jenže král Antiochus IV. ještě předtím, cestou do Egypta, vtrhl také na Kypr, který náležel Egyptu, a dobyl ho. Egypt Kypr potřeboval, neboť Kypr dával dřevo na stavbu lodí a domů, dával obilí, dával měď. A tak, jakmile Gaius Popillius Laenas opustil jásající Egypťany v Alexandrii, odplul na Kypr, kde našel syrskou okupační armádu.

„Běžte domů,“ řekl vojákům.

A vojáci odešli.

Gaius Popillius Laenas sám se vrátil domů do Říma, kde vyprávěl, docela prostými a mírnými a vlídnými slovy, že krále Antiocha IV. poslal zpátky

domů do Sýrie a že zachránil Egypt a Kypr od krutého osudu. Přál bych si, abych mohl tohle vyprávění skončit slovy, že Ptolemaiové a jejich sestra, Kleopatra II, pak žili – a vládli – šťastně a svorně dál, leč nebylo tomu tak. Pokračovali dál ve vzájemných bojích, tu a tam povraždili pár svých příbuzných a ničili zemi dál.

Jako bych tě slyšel – proč, při bozích, mi vykládáš tyhlety pohádky pro děti? To je jednoduché, Gaie Marie. Kolikrát jsi na klíně u své maminky vyslechl ten příběh o Gaiovi Popilliovi Laenatovi a o kruhu, který nakreslil kolem nohou syrského krále? Nu, možná že matky v Arpinu zrovna tuhle pověst dětem nevyprávějí. Ale v Římě je naprosto běžná. Od nejurozenějších až po ty nejprostší se každé římské dítě dovídá, jak to bylo s Gaiem Popilliem Laenatem a s kruhem namalovaným kolem královských nohou.

Takže jak by se mohl pravnuk alexandrijského hrdiny rozhodnout – než řádně podstoupit proces a riskovat všechno, co mu náleží – odejít raději do exilu? Jít dobrovolně do vyhnanství znamená přiznat vinu – a já osobně si myslím, že tenhle náš Gaius Popillius Laenas udělal před Burdigalou tu jedinou rozumnou věc. Výsledek byl, že náš Popillius Laenas zůstal a k soudu se dostavil.

Tribun lidu Gaius Coelius Caldus (jednal v zájmu senátorské kliky, kterou nebudu jmenovat – však ty už se domyslíš – tedy kliky rozhodnuté přesunout vinu kamkoli jinam, jen ne na bedra Lucia Cassia) prohlásil, že se postará o to, aby byl Laenas odsouzen. Nicméně tím, že náš jediný zvláštní soudní dvůr určený k projednávání zrady, je zaměstnán těmi, kdo se spikli s Jugurthou, musel proces proběhnout před centurijním shromážděním. Zcela na očích veřejnosti tak musel mluvčí každé centurie na celý svět vykřiknout její verdikt. *„CONDEMNO!“*

„ABSOLVO!“ A kdo asi, poté co už na matčině klíně poslouchal příběh o Gaiovi Popilliovi Laenatovi a o kruhu nakresleném kolem nohou syrského krále, by se opovážil křiknout *„CONDEMNO!“?*

Myslíš, že se tím dal Caldus odradit? Kdepak. Předložil shromáždění lidu zákon, kterým se zavádí tajné hlasování, obvyklé jinak jen při volbách. Zavádí ho také do procesů týkajících se velezrady. Tak si mohou centurie svolané k hlasování být jisty, že názory jednotlivců zůstanou utajeny. Zákon prošel; všechno se zdálo Caldovi nahrávat.

Když nadešel prosinec, byl tedy Gaius Popillius Laenas před centurijním shromážděním obžalován z velezrady. Hlasování bylo tajné, přesně tak, jak to Caldus chtěl. Jenomže stačilo, aby se nás pár vmísilo mezi porotce, a zašeptalo:

„Byl jednou jeden šlechetný, statečný konsul jménem Gaius Popillius Laenas…“, a tím to všechno skončilo.

Když byly lístky přečteny, na všech stálo *„ABSOLVO!“*.

A tak by se dalo klidně říct, že pokud dostala spravedlnost průchod, stalo se to jedině díky pohádkám.

ROK PÁTÝ

(106. PŘ. N. L.)
KDY ÚŘAD KONSULŮ ZASTÁVALI

QUINTUS SERVILIUS CAEPIO

A

GAIUS ATILIUS SERRANUS

PUBLIUS RUTILIUS RUFUS

Když byl v senátě projednáván mandát k tažení proti Volkům Tectosagům v Galii a jejich germánským hostům – nyní už spokojeně usazeným u Tolosy – byl si Quintus Servilius Caepio už předem naprosto jist, že ho získá. Došlo k tomu hned na Nový rok, při schůzi senátu v chrámu Jova Nejlepšího Největšího, bezprostředně po inaugurační slavnosti. A hned ve své prvé řeči k senátu, v úřadě nově zvoleného konsula, sdělil Quintus Servilius Caepio početnému shromáždění, že nehodlá použít armády nového typu.

„Chci bojovat s tradičními římskými vojáky, nikoli s vojskem stlučeným dohromady z chudáků posbíraných mezi *capite censi*," řekl za jásotu a bouřlivého potlesku.

Byli samozřejmě přítomni i takoví senátoři, kteří nejásali; Gaius Marius nestál uprostřed nepřátelsky zaujatého senátu tak docela osamocen. Na zadních lavicích sedělo nemálo osvícených jedinců, kteří chápali logiku Mariova postupu vůči zakořeněným předsudkům, a dokonce i mezi nobilitou se našli muži schopní nezávislého úsudku. Politiku senátu však diktovala klika konzervativců rozesazených v předních řadách kolem Scaura jako prvního zapsaného na seznamu senátorů; když zajásali oni, rozjásala se celá kurie, a podle toho, jak hlasovali, se řídil prakticky celý senát.

A této klice, k níž náležel i Quintus Servilius Caepio, se intenzívní přesvědčovací kampaní podařilo dotlačit senátory až k rozhodnutí vybavit Quinta Servilia Caepiona armádou o síle plných osmi legií, tak aby mohl dát Germánům náležité ponaučení, že v okolí Středního moře nejsou nijak vítáni, a Volkům Tectosagům v Tolose, že zvát si Germány na návštěvu se nevyplácí.

Něco kolem čtyř tisíc mužů z armády Lucia Cassia se vrátilo schopných služby, avšak z jeho nebojových jednotek zahynula naprostá většina společně s jádrem vojska, a ta část jízdy, která srážku přežila, se rozptýlila do svých kmenových sídel spolu s koňmi a jejich obsluhou. Takže před Quintem Serviliem Caepionem stál úkol sebrat vojsko o síle 41 000 mužů pěchoty, 12 000 svobodných mužů a 8 000 otroků do nebojových jednotek, dále 5 000 jezdců a 5 000 mužů do nebojových jednotek jízdy. To vše v Itálii, zcela vybrakované, pokud jde o muže splňující potřebné majetkové podmínky, ať už původem Římany, Latiny anebo Italiky.

Caepionovy praktiky náboru do armády byly až otřesné. Ne že by se byl na nich osobně podílel anebo si vůbec dal práci sledovat, jak jsou vojáci získáváni; na to si platil zvláštní štáb a dozor nad ním svěřil svému kvestorovi, zatímco sám se staral o cosi důležitějšího, co bylo spíše hodné péče konsula. Odvodové kvóty byly vynucovány s naprostou brutalitou. Muži byli verbováni nejen bez svého souhlasu, nýbrž přímo zajímám a odvlékáni, i veteráni museli proti své vůli opouštět domovy. Naverbován byl trochu dospěleji vyhlížející čtrnáctiletý synek zverbovaného sedláčka a s nimi i jejich dosud mladistvě působící šedesátiletý dědeček. A pokud taková rodina nebyla schopna dát dohromady peníze na výzbroj a výstroj svých odvedených členů, hned se našel někdo, kdo částku složil a jako protihodnotu zabavil usedlost; Quintus Servilius Caepio a jeho nohsledi tak získali obrovské pozemky. Když se pak ani těmito metodami nedařilo zdaleka naplnit potřebný stav armády, byly pořádány takovéto nemilosrdné hony u italských spojenců.

Nakonec si však Caepio svých jedenačtyřicet tisíc pěšáků a dvanáct tisíc svobodných mužů nebojových jednotek přece jen obstaral tímto takzvaným tradičním způsobem, což znamenalo, že stát nemusel naprosto nic platit za jejich zbraně, zbroj ani další vybavení; rovněž převážnou část nákladů na pomocné legie italských spojenců nesly spíše italské spojenecké obce než Řím sám. Výsledkem bylo, že senát odhlasoval Caepionovi svůj dík a ochotně pootevřel pokladnice natolik, aby bylo možno najmout jízdní jednotky v Thrákii a v obou

Galiích. Caepio chodil s nosem ještě výš než obvykle a římští konzervativci ho vychvalovali do nebes, kdykoli a kdekoli se vyskytlo ucho ochotné jim naslouchat.

Ony důležitější záležitosti, jimž se Caepio osobně věnoval, zatímco jeho verbířské tlupy řádily po celém italském poloostrově, se vesměs týkaly obnovení moci senátu. Senát už totiž téměř po třicet let od doby bratří Gracchů stíhala pohroma za pohromou. Jeho odpůrci jeden po druhém – počínaje Tiberiem Gracchem přes Fulvia Flacca, Gaia Graccha až po různé *nové muže* i reformátory z řad aristokracie – všichni postupně oklesťovali účast senátu na nejzávažnější soudní agendě a na zákonodárství.

Nebýt nejčerstvějších útoků Gaia Maria na senátorská privilegia, nebyl by možná ani Caepio tak přehorlivě usiloval o nápravu současného stavu. Ale Marius jako by byl píchl do vosího hnízda, a tak došlo hned za prvých týdnů Caepionova konsulátu k úplné pohromě pro plebs a pro ty jezdce, kteří měli na plebs největší vliv.

Jako patricij svolal Caepio shromáždění lidu, kam neměl zapovězen přístup, a vynutil si na něm zákon, podle něhož se odnímá soudní pravomoc ve věci vyděračství v provinciích jezdcům, kteří ji získali od Gaia Graccha; poroty pro tyto procesy měly být napříště opět sestavovány výhradně ze senátorů, od nichž se dalo bezpečně očekávat, že budou hájit své vlastní zájmy. Na shromáždění se rozpoutala rozhořčená bitva, krasavec Gaius Memmius v ní vedl silnou skupinu senátorů stojících v ostré opozici proti Caepionově návrhu zákona. Jenže Caepio nakonec zvítězil.

A hned po svém vítězství vyrazil první konsul koncem března v čele osmi legií a silného jízdního vojska směrem na Tolosu, pln snů – ani ne tak o úspěchu, jako spíše o prospěchu. Neboť Quintus Servilius Caepio byl pravý Servilius Caepio, což znamenalo, že příležitost rozmnožit v době výkonu úřadu své jmění ho lákala daleko víc než nějaká vojenská sláva. Byl už jako prétor správcem v Zadní Hispánii – tehdy, když tento úřad odmítl Scipio Nasica s odůvodněním, že jemu se nedá věřit – a vedl si tam pro sebe velice úspěšně. A nyní, kdy se stal správcem jako konsul, očekával výsledky ještě lepší.

Kdyby bývalo schůdné vysílat vojenské jednotky z Itálie do Hispánie po moři, nebyl by musel Gnaeus Domitius Ahenobarbus budovat pozemní cestu podél pobřeží Zaalpské Galie; námořní přeprava však byla vzhledem k převládajícím větrům a mořským proudům příliš riskantní. A tak musely Caepionovy legie, stejně tak jako armáda Lucia Cassia před rokem, absolvovat něco přes tisíc mil cesty po souši z Kampánie do Narbonu. Legie se tomu nijak nezpěčovaly; moře všichni do jednoho nenáviděli a obávali se ho a stovka mil plavby je děsila mnohem víc než tisíc mil pochodu. Neboť jejich svaly byly už od dětství navykány na svižnou neustávající chůzi, která znamenala ten nejpřirozenější a nejpříhodnější způsob přepravy.

Pochod z Kampánie do Narbonu trval Caepionovým legiím něco přes sedmdesát dnů, což znamenalo méně než patnáct mil denně – tedy poměrně nízký průměr; tempo zpomaloval jak rozměrný armádní trén, tak i spousta dalších soukromých tahounů a vozidel jakož i otroků, které si podle svého práva římský voják brával s sebou, aby měl zajištěno osobní pohodlí.

V Narbonu, malém mořském přístavu přebudovaném Gnaeem Domitiem Ahenobarbem pro potřeby Říma, se armáda zdržela jen na takovou dobu, aby se zotavila po dlouhém pochodu, rozhodně ne však tak dlouho, aby vojáci odpočinkem zlenivěli. Narbo bylo na počátku léta půvabné, v průzračných vodách se to hemžilo garnáty, ráčky i kraby a všemožnými rybami. A v bahně slaných tůní při ústích řek Ataxu a Ruscina nežily jen ústřice, ale i parmice. Ze všech druhů ryb, které římské legie měly v rozmanitých končinách světa možnost poznat, byly parmice považovány za největší lahůdku. Byly okrouhlé a ploché jako platýsi, s oběma očima na téže straně ploché, přihlouple vyhlížející hlavy, a skrývaly se v bahně; bylo třeba je vyhrábnout a probodnout oštěpem, dříve než měla pleskající se kořist čas opět se zarýt do měkkého dna.

Otlaky na nohou legionář netrpěl. Chodit byl zvyklý a jeho sandály s tlustou podešví, zpevňující kotník, byly navíc ještě podbity cvoky, zvedaly nohu dostatečně vysoko nad zem, tlumily část nárazu při došlápnutí, a hlavně se v nich nedržely žádné kamínky. Přesto bylo

báječné zaplavat si tady u Narbonu v moři, protáhnout si znavené údy, a pokud kdo z vojáků zatím unikl lekcím v plavání, byl tu odhalen a chyba byla vzápětí napravena. Místní děvčata se v ničem nelišila od dívek na celém světě – byla prostě zblázněná do mužů ve stejnokroji – a po celých šestnáct dnů to v Narbonu jen bzučelo rozčilenými otci, pomstychtivými bratry, chichotajícími se dívčinami, chlípnými legionáři a rvačkami v tavernách. Pořádkové hlídky legií měly napilno a vojenští tribunové nevycházeli ze špatné nálady.

A pak své muže Caepio seřadil a vyrazil s nimi po vynikající silnici, kterou postavil Gnaeus Domitius Ahenobarbus od pobřeží až k městu Tolose. Tam, kde se tok řeky Atax na své cestě ze svahů Pyrenejí lomí do pravého úhlu a pokračuje dál k jihu, shlížela už z výšin chmurná pevnost Carcasso; v těchto místech pak legie překročily hřeben vrchů dělících mocný tok Garumny od krátkých říček odvádějících vodu přímo do Středního moře a sešly posléze na bujně zelenou rovinu náplavů před Tolosou.

Tam Caepiona potkalo jako obvykle až neuvěřitelné štěstí; Germáni se dostali se svými hostiteli do tak rozhořčených sporů, že jim toloský král

Copillus nařídil, aby z jeho území odešli. A tak Caepio shledal, že jediným nepřítelem, který stojí proti jeho osmi legiím, jsou nebozí Volkové Tectosagové, jimž stačil jediný pohled na proud bojovníků v drátěných košilích, sunoucí se z kopců dolů do údolí jako nekonečný had, aby usoudili, že rozvaha je lepší než odvaha. Král Copillus se uchýlil se svými bojovníky k ústí Garumny, kde vzbouřil kdekterý kmen v kraji a pak vyčkával, ukáže-li se Caepio stejně pošetilým vojevůdcem jako loňského roku Cassius. Tolosa, ponechaná toliko pod ochranou starců, se okamžitě vzdala. Caepio vrněl blahem.

A proč Caepio předl? Caepio totiž dobře věděl o toloském zlatu. Teď ho tu tedy má možnost nalézt, aniž bylo vůbec třeba svést o ně bitvu. Šťastný, přešťastný Quintus Servilius Caepio!

P ř e d s t o s e d m i l e t y se Volkové Tectosagové připojili k tažení Galů pod vedením Brenna, druhého ze dvou slavných keltských králů toho jména. Tento druhý Brennus vtrhl do Makedonie a zpustošil ji, vrhl se do Thessalie, obešel řeckou obranu v thermopylském průsmyku a pronikl až do středního Řecka a Épeiru. Vyplenil a vydrancoval tři nejbohatší chrámy na světě – Dódónin v Épeiru, Diův v Olympii a velkou svatyni Apollónovu v Delfách.

Řekové poté vyrazili k protiútoku, Galové ustoupili i se svou kořistí na sever, Brennus zemřel na následky rány, kterou utržil, a celý jeho strategický plán vzal zasvé. Kmeny, které se v Makedonii náhle ocitly bez vůdce, se rozhodly překročit Helléspont a vydat se do Malé Asie; staly se tam zakladateli galské výspy zvané Galatia. Ovšem dobrá polovina Volků Tectosagů si naproti tomu přála – než se pouštět do nejistoty přes Helléspont – vrátit se raději rovnou domů do Tolosy; a všechny kmeny se na velké radě shodly na tom, že veškeré bohatství získané ze stovky vypleněných chrámů včetně dódónského, olympijského a delfského má být svěřeno těmto náhle roztesknělým Volkům Tectosagům. Doma v Tolose měli Volkové Tectosagové podržet a střežit všechnu kořist celého tažení až do dne, kdy se i ostatní kmeny vrátí do Galie a přihlásí se o svůj podíl na ní.

Veškeré ukořistěné drahé kovy slili, aby si usnadnili jejich transport na cestě domů; sochy z masivního zlata, pět stop vysoké stříbrné vázy, poháry, talíře, šálky, zlaté trojnožky, věnce ze zlata a ze stříbra – vše putovalo po kouscích do tyglíků, až se posléze vydala tisícovka naložených vozů podél Danubiu a pak dál poklidnými horskými údolími, aby po několika letech konečně dorazila ke Garumně a do Tolosy.

C a e p i o tento příběh vyslechl před třemi lety, když byl správcem Zadní Hispánie, a od té chvíle nepřestával snít o tom, že zlato z Tolosy objeví, třebaže ho hispánský informátor ujišťoval, že celá ta historka o pokladu je běžně považována za pouhopouhý mýtus. Žádné zlato v Tolose není, na to každý z návštěvníků města Volků Tectosagů přísahal; jediným

bohatstvím Volků Tectosagů je řeka s hojností ryb a jejich nádherná půda. Jenže Caepio věřil svému štěstí. On prostě *věděl*, že zlato v Tolose je. Jak jinak by se byl právě on o něm nejprve doslechl v Hispánii, proč by poté získal právě on pověření jít ve stopách Lucia Cassia do Tolosy – a proč by měl právě on posléze shledat, když tam dorazil, že Germáni jsou už pryč a že mu město padlo do klína bez boje? To všechno byl zajisté záměr Štěstěny a cílem byl jen a jen jeho prospěch.

Shodil ze sebe zbroj a vojenské odění, oblékl si togu s purpurovým pruhem a vydal se do poněkud venkovsky vyhlížejících ulic města, propátral kdejaký kout a skrýš v pevnosti, zatoulal se i na pastviny a pole, které zasahovaly až do předměstí způsobem spíše hispánským než galským. Tolosa v sobě vskutku měla pramálo galského – žádní druidové, žádná nechuť k městskému životnímu stylu, pro Galy jinak tak typická. Chrámy a jejich okolí byly zbudovány podobně jako v hispánských městech, v pitoreskní parkové krajině s umělými jezírky a potůčky, napájenými z Garumny a odvádějícími své vody opět do ní. Překrásné!

Když Caepio za těchto vycházek nic nenalezl, zapřáhl celou armádu do hledání zlata, do honby za pokladem, jíž se všichni vojáci zúčastnili s ulehčením, že bylo odvráceno nebezpečí bojového střetu, s náležitou vervou a s tušením podílu na pohádkové kořisti.

Ale zlato nikde. Ach, pár drahocenností se po chrámech *ovšem* našlo, ale skutečně jen pár, a po zlatých cihlách ani potuchy. Naprosté zklamání pak představovala pevnost sama, jak se už Caepio předtím na vlastní oči přesvědčil; v ní nebylo nic než zbraně a dřevění bůžkové, poháry z rohů a talíře z pálené hlíny. Král Copillus tu žil v krajní prostotě, ani pod prostými dlaždicemi na podlaze síní pevnosti nebyla žádná tajná sklepení.

Pak dostal Caepio nový nápad a vyslal své vojáky překopávat parky v okolí chrámů. Marně. V žádné ze sond, ani v té nejhlubší, se neobjevila ani stopa po zlaté cihle. Hledači zlata s virgulemi bezvýsledně putovali sem a tam, aniž vidlicovité větévky vyslaly do jejich dlaní sebemenší signál, aniž se ohnuly k zemi jako napjatý luk. Z okolí chrámů se pátrání přeneslo do polí a do ulic města, stále však bez jakéhokoli výsledku. Krajina čím dál tím víc připomínala řádění obrovitého pominutého krtka a Caepio chodil sem a tam a přemýšlel a přemýšlel.

Garumna oplývala rybami včetně sladkovodních lososů a kaprů, a jelikož řeka svými vodami napájela chrámové rybníčky, i v těch se to rybami jen hemžilo. Legionáři shledali, že se v nich rybaří daleko pohodlněji než v hlubokém a prudkém proudu řeky, a tak měl Caepio za své procházky možnost vidět bezpočet vojáků zhotovujících rybářské pruty z vrbových větví a uvazujících mušky na vlasec. V hlubokém zamyšlení došel až k největšímu z jezírek. Stál a nepřítomně sledoval hru světla na šupinách ostražitých šupináčů, jiskření a pablesky rozžíhající se a pohasínající uprostřed vodního porostu, zářivé a zas temnící V neustálé proměně. Záblesky byly povětšině stříbrné, avšak co chvíli se objevil některý z exoticky zbarvených kaprů a vyslal k němu paprsek zlatý.

Myšlenka se v jeho mozku rodila jen zvolna. Ale pak konečně – jako by čímsi zažehnuta – naráz explodovala. Poslal pro své ženijní jednotky a nařídil jim, aby rybník vypustily – nebylo to nic nesnadného, a hlavně se vynaložená práce skutečně vyplatila. Neboť na dně těch toloských jezírek, skryto porostem, bahnem a nánosem mnoha desetiletí, leželo ukryto toloské zlato.

Teprve když byla poslední zlatá cihla omyta a uložena na vyrovnanou hranici, přišel Caepio poklad shlédnout na vlastní oči. Zatajil se mu dech; to, že nesledoval, jak je zlato postupně vynášeno na suchou zemi, byl vrtoch příznačný pro jeho povahu, neboť Caepio si záměrně chtěl takovéto překvapení dopřát. A překvapen vskutku byl! Ba víc, byl dočista ohromen. Měl před sebou zhruba 50 000 zlatých prutů, každý o váze asi patnácti liber, celkem tedy 15 000 talentů. K tomu je třeba připočíst ještě 10 000 stříbrných prutů, každý o váze dvaceti liber; úhrnem 3 500 talentů stříbra. Nato pak nalezli ženisté v nádržích ještě další stříbro, neboť se ukázalo, že jediný způsob, jakým Volkové Tectosagové svého bohatství prakticky využívali, bylo, že z masivního stříbra vyráběli mlýnské kameny; jednou měsíčně je vylovili, aby si s jejich pomocí namleli měsíční zásobu mouky.

„Výborně!“ prohlásil Caepio rázně, „kolik vozů lze uvolnit k převozu pokladu do Narbonu?“ Otázku položil Marku Furiovi, svému *praefectu fabrum,* muži, jenž měl na starosti přísun proviantu, armádní trén, vybavení, výzbroj, píci a vše ostatní, čeho je třeba k udržování armády za polního tažení.

„Nu, Quinte Servliie, v trénu máme tisíc vozů, asi třetina z nich je v této chvíli prázdná. Řekněme tři sta padesát, jestliže ještě přeložíme část nákladu. A jestliže na jeden vůz lze naložit kolem pětatřiceti talentů – což je postačující, ne však nadměrný náklad – pak bude třeba asi tři sta padesát vozů pro převoz stříbra a čtyři sta padesát vozů na zlato,“ řekl Marcus Furius, jenž nebyl členem starobylé urozené rodiny Furiů, nýbrž pravnuk jednoho furiovského otroka, a v současné době byl zároveň Caepionovým klientem i bankéřem.

„V tom případě navrhuji, abychom ve třech stech padesáti vozech převezli nejprve stříbro, vyložili ho v Narbonu, a aby se pak vozy vrátily do Tolosy pro zlato,“ řekl Caepio. „Mezitím vojáci vyprázdní další stovku vozů, takže budeme mít dostatek povozů, abychom mohli zlato odeslat v jediném konvoji.“

Koncem července už stříbro dorazilo k pobřeží, bylo vyloženo a vozy nastoupily zpáteční cestu do Tolosy pro zlato; Caepio dodržel slovo a stovku vozů za tu dobu dokázal vyprázdnit.

Když nakládali zlato, chodil Caepio jako obluzen od jedné hraničky zlatých cihel ke druhé a neodolal, aby si jednu nebo dvě nepohladil, když kolem nich procházel. Hryzl si hranu dlaně, usilovně přemýšlel a nakonec si povzdychl. „Ty bys měl raději jet v doprovodu se zlatem, Marku Furie,“ řekl pak. „V Narbonu by měl trvale být někdo s dostatečně vysokou hodností až do doby, kdy bude na poslední loď naložena poslední zlatá cihla.“ Obrátil se na svého řeckého propuštěnce Biase. „Stříbro už je na cestě do Říma, doufám?“

„Ne, Quinte Servilie,“ řekl Bias uhlazeně. „Lodi, které převážely těžké náklady začátkem roku, jsou již všechny pryč. Vypátral jsem sotva tucet dobrých lodí, a ty bych považoval za moudřejší rezervovat pro zlato. Stříbro je ve skladišti, pod silnou stráží, á nehrozí mu žádné nebezpečí. Čím dřív zlato vypravíme lodí do Říma, tím líp. A jak budou postupně připlouvat dostatečně bezpečné lodi, najmu je na přepravu stříbra.“

„Nu,“ prohodil zlehka Caepio, „stříbro bychom snad mohli do Říma poslat po souši.“

„Přes všechna rizika možného ztroskotání, Quinte Servilie, bych raději stříbro i zlato do poslední cihly svěřil moři,“ pravil Marcus Furius. „Na silnicích hrozí příliš velké nebezpečí nájezdů horských kmenů.“

„Ano, máš pravdu,“ souhlasil Caepio a povzdychl si. „Ach, je to skoro až příliš krásné, než aby to mohla být pravda, viď? Posíláme do Říma mnohem víc zlata a stříbra, než vůbec je v jeho pokladnicích!“

„Skutečně, Quinte Servilie,“ řekl Marcus Furius, „je to pozoruhodné.“

Čtyři sta padesát vozů naložených zlatem se vydalo na cestu z Tolosy uprostřed měsíce srpna. Celý jeho doprovod tvořila jedna jediná kohorta legionářů, neboť římská silnice byla přece civilizovaná cesta civilizovanými končinami, kde už po léta nikdo nepozvedl ruku v hněvu, a navíc Caepionovi zvědové hlásili, že král Copillus a jeho bojovníci jsou dosud v Burdigale, v naději, že se Caepio přece jen vydá touž cestou, po které šel před rokem na smrt Cassius.

Jakmile dosáhl konvoj Carcassa, vedla už silnice až k pobřeží neustále z kopce a postup kolony se zrychlil. Všichni se zaradovali, nikdo si nepřipouštěl žádné starosti; vojáci z kohorty tvrdili, že už cítí slaný větřík od moře. Těšili se, že už večer se jejich kroky rozlehnou ulicemi Narbonu; myšlenkami už byli u ústřic, parmic a narbonských děvčat.

Přepadový oddíl nájezdníků v síle asi tisíce mužů se na ně vrhl od jihu, z hloubi hvozdu lemujícího po obou stranách silnici, vyhrnul se jednak před čelo kolony, a současně i za poslední vůz, dobré dvě míle vzadu za předvojem, proti čelní a zadní polovině rozdělené doprovodné kohorty. Vbrzku nezůstal naživu ani jediný římský voják a také vozkové leželi pobiti v spletenci těl a údů.

Nadcházel právě úplněk, kynula krásná, jasná noc; za oněch pár hodin před soumrakem, kdy dlouhá řada vozů čekala, až se setmí, neprošel po této římské silnici ani živáček, neboť provinční římské silnice byly prakticky vybudovány jen pro pohyby vojsk a obchod mezi pobřežím a vnitrozemím v této části římské provincie byl dosti sporý, zejména od té doby, kdy se u Tolosy začali usídlovat Germáni.

Jakmile se na oblohu vyhoupl měsíc, byly muly opět zapřaženy k vozům a část nájezdníků zaujala místo vozků, zatímco ostatní šli podél zvířat, aby je vedli. Neboť jakmile silnici přestal lemovat les, kolona vozů odbočila na pás tvrdé půdy táhnoucí se souběžně s pobřežím, svým porostem vhodné leda pro trpělivě okusující ovčí tlamičky.

Za úsvitu už leželo Ruscino i jeho řeka na sever od nich; dál se pak už kolona vozů opět vrátila na silnici Via Domitia a za denního světla již procházela průsmykem v Pyrenejích.

Jižně od Pyrenejí se její trasa klikatila, nepřiblížila se na dohled žádné z římských silnic, až konečně konvoj překročil řeku Sucro západně od města

Saetabis; odtamtud zamířil přímo přes Rákosovou step, pustou a liduprázdnou planinu v údolí mezi dvěma nejvyššími horskými hřebeny v nitru Hispánie, bezvodou, a proto neužívanou ke zkrácení cesty napříč poloostrovem. A pak už se stopa konvoje nadobro ztratila a další trasu cesty toloského zlata se Caepionovým špehům nepodařilo vypátrat.

N e b l a h ý o b j e v kupy mrtvých oloupených těl ležících podél silnice v lese východně od Carcassa učinil kurýr vezoucí zprávu z Narbonu. A když o tom pak Quintu Serviliovi Caepionovi v Tolose podával hlášení, Quintus Servilius Caepio se v pláči zhroutil. Rozplakal se nad osudem Marka Furia, oplakával padlé římské vojáky z doprovodné kohorty, hořekoval nad osudem jejich ovdovělých žen a osiřelých dětí doma v Itálii; ale největší nářek spustil pro ztracené hory třpytivých cihel, pro ztrátu toloského zlata. To si přece nezasloužil! Kam se podělo jeho štěstí? A plakal a plakal.

Oděn do tmavé smuteční togy, v tmavé tunice bez jakýchkoli pruhů na rameni, se Caepio znovu rozeštkal, poté co svolal shromáždění své armády a sdělil jim novinu, kterou už všichni tak jako tak tichou poštou znali.

„Naštěstí nám zůstalo alespoň stříbro," řekl a otíral si oči. „To samo zajistí každému z mužů slušný zisk, až naše tažení skončí."

„Nemusí pršet, stačí když kápne i něco málo," řekl jeden z veteránů kamarádovi, jenž s ním sdílel stan i kuchyň; oba dva byli naverbováni a odvedeni ze svých usedlostí v Umbrii, třebaže už oba měli odslouženo patnáct let v legiích a prodělali každý deset tažení.

„A tobě to stačí?" otázal se jeho společník, kterému to myslelo trochu pomalu díky starému poranění hlavy, které utrpěl od ostnu skordiského štítu.

„To víš, že ano! Poznal jsi snad někdy nějakého vojevůdce, který by se s námi obyčejnými vojáky chtěl dělit o *zlato?* On už se vždycky najde důvod, proč zlato vybyde jen na jednoho. A trochu taky na státní pokladnu samozřejmě, tu musí podmazat, aby si sám pak namastil kapsu. Dostaneme alespoň svůj podíl stříbra, a byl ho tam pořádný kopec! Když už došlo k takovému kraválu kolem ztraceného zlata, nezbývá konsulovi nic jiného, než pěkně spravedlivě rozdělit alespoň to stříbro."

„Jo, už to chápu," řekl jeho kamarád. „A co kdybychom si tak chytili k večeři pěkného tučného lososa, co tomu říkáš?"

Rok už se nachyloval a Caepionova armáda byla ušetřena jakéhokoli boje, až na nešťastnou kohortu určenou za doprovod toloského zlata. Caepio vylíčil celou tu historii ve své zprávě do Říma, od odchodu Germánů až po ztrátu zlatého pokladu, a dožadoval se dalších instrukcí.

V říjnu došla odpověď, přesně taková, jakou očekával: má zůstat v sousedství Narbonu s celou svou armádou, přezimovat tam a vyčkat do jara na další rozkazy. Což znamenalo, že mu prodloužili velení v Galii o rok; a byl tedy i nadále správcem římské Galie.

Jenže bez zlata už to nebylo to pravé. Caepio se trápil a užíral, často se dával i do pláče, a jeho vyšší důstojníci postřehli, že se nedokáže soustředit, uklidnit, nepřestával přecházet sem a tam. Všeobecně panoval pocit, že právě tohle je pro Quinta Servilia Caepiona typické; neproléval slzy pro Marka Furia, netruchlil pro padlé vojáky. Plakal nad svým ztraceným zlatem.

Jedním z hlavních rysů dlouhého tažení do cizích zemí je způsob, jakým si armáda a celý systém jejího velení dokáží osvojit životní postoj, podle něhož se nové území alespoň na čas stává jejich domovem. Přes ustavičné přesuny a pochody, bitvy, hlídkování a výpady přijímá základní tábor zcela podobu města: většina vojáků si najde ženu, ta mu porodí děti, před mohutným opevněním se začíná dařit tavernám a kramářům a v křivolakých uličkách vyrůstají pro ženy a jejich nemluvňata domy z vepřovic.

Taková byla i situace v nákladním římském táboře v Utice, v menší míře se pak opakovala i v táboře před Cirtou. Jelikož si své centuriony a vojenské tribuny vybral Marius velice pečlivě, období zimních dešťů – za něhož ustávala veškerá bojová činnost – bylo využito nejen k cvičením a bojovému výcviku, ale také k uspořádání mužstva do povahově vyvážených osmiček, jež sdílely společný stan a společně se i stravovaly; a ovšem také k řešení tisícerých kázeňských problémů, jaké se přirozeně objevují, je-li takové množství mužů na tak dlouhou dobu ubytováno společně.

Příchod afrického jara – teplého, plného zeleně a plodů, avšak suchého – znamenal však jako vždy rušné oživení v táboře, podobné záchvěvu koňské kůže, který začíná na jednom konci těla a rychle proběhne až na opačný konec. Balilo se vybavení pro nadcházející tažení, vojáci sepisovali závěti a ukládali je u úředníků legie, olejovali a leštili drátěné košile, ostřili meče a přebrušovali dýky, přílby vykládali kožešinou, aby nepálily v žáru a aby nedřely, pečlivě prohlíželi sandály, doplňovali na nich chybějící cvoky, vyspravovali si tuniky, nedokonalá anebo opotřebená výstroj byla předvedena centurionovi a poté vrácena do armádního skladu k výměně.

Zima byla svědkem příchodu kvestora státní pokladny z Říma, který přivezl legiím žold, a následné aktivity úředníků legie, sestavujících vyúčtování a vyplácejících vojáky. Jelikož jeho legionáři byli nemajetní, zřídil Marius dva povinné fondy, do nichž museli odvádět část žoldu – pohřební fond zajišťující důstojné pohřbení vojáků, kteří zemřeli za tažení, nikoli však v bitvě (náklady na pohřeb vojáků padlých v bitvě nesl stát), a fond úspor, z něhož dostávali legionáři svůj nastřádaný obnos až po propuštění z armády.

Africká armáda věděla, že pro jarní období Caepionova konsulátu se počítá s velkými akcemi, avšak toliko skupinka nejvyšších velitelů znala, které to budou. Byly vydány pokyny pro lehkou pochodovou výstroj, což znamenalo, že s vojskem nepotáhnou na míle dlouhé kolony vozatajstva, jehož vozy táhla spřežení volů, nýbrž jen lehké, mulami tažené vozíky schopné postupovat celý den společně s pochodujícími jednotkami a navečer pohotové ke zřízení každodenního tábora. Každý voják byl povinen si svou osobní výzbroj a výstroj nést sám, a dělal to velice obratně – měl ji zavěšenu na vidlicovité holi, kterou nesl na levém rameni; do výstroje náležely holicí potřeby, rezervní tuniky, ponožky, nohavice pro chladné počasí a tlusté šátky uvazované na krk, aby se předešlo odřeninám v místech, kde na tělo doléhala drátěná košile, to vše zavinuto do přikrývky a uloženo v koženém vaku; dále *sagum* – plášť kruhového střihu určený do vlhkého počasí – svinuté a rovněž zasunuté do koženého pouzdra; kromě toho jídelní výbava a hrnec na vaření, měch na vodu a třídenní minimální dávka potravin; k tomu ještě předem opracovaný kolík na táborovou palisádu, ženijní nářadí, které mu bylo přiděleno – kožené vědro, proutěný košík, pila nebo srp; konečně pak potřeby na Čištění zbraní a zbroje. Štít, v ochranném měkkém koženém povlaku, si voják zavěšoval přes záda, pod výstroj, kterou nesl, a přílbu, z níž byl sňat a pečlivě uschován chochol z obarvených žíní, buď zavěšoval k ostatním zavazadlům na tyč na levém rameni, nebo ji měl pověšenu vysoko na pravé straně hrudi anebo, pokud za pochodu hrozil nepřátelský útok, ji

měl nasazenu na hlavě. Na pochodu měl na sobě vždy i drátěnou košili, podkasanou kolem pasu a pevně staženou opaskem, aby ulehčil ramenům od jejích dvaceti liber váhy, rozložené takto na boky. Na pravé straně opasku měl zavěšen v pochvě mečík, na levé rovněž v pochvě dýku, oběma zbraněmi byl opásán i za pochodu. Své dva oštěpy však nenesl.

Na každých osm mužů připadal jeden mezek nebo mula, na nichž měli naložen kožený stan, stanové tyče a své oštěpy, spolu s dalšími dávkami potravin, pokud se během tří dnů nepředpokládal výdej stravy. Osmdesát legionářů a dvacet mužů nebojových služeb tvořilo centurii, jíž velel centurion. Každá centurie měla přidělen vozík tažený mezky, na němž byly naloženy všechny další potřeby mužstva – odění, nástroje, záložní zbraně, pletené dílce z proutí určené pro táborové opevnění, dávky jídla, jestliže neměla po delší dobu být vydávána strava, a jiné. Pokud se vydala na pochod celá armáda a nepředpokládalo se, že se po skončení tažení obrátí a bude se vracet domů stejnou cestou, pak všechen její majetek, od kořisti získané plenem až po obléhací stroje, se vezl na vozech s volským potahem, které za silné ozbrojené ochrany zvolna postupovaly mnoho mil pozadu za hlavním vojem.

Když na jaře vyrážel Marius do západní Numidie, zanechal veškerá těžká zavazadla samozřejmě v Utice; přesto představoval pochodový proud impozantní podívanou, zdálo se, že se táhne do nekonečna, neboť každá legie s mulami taženými vozíky a obléhacími stroji zabrala celou jednu míli cesty, a Marius velel šesti legiím a jezdectvu k tomu. Jízdu však Marius umístil po obou bocích pochodující pěchoty, takže celková délka přesunující se armády nepřesáhla šest mil.

V otevřené krajině nehrozilo nebezpečí přepadu ze zálohy; nepřítel se nemohl rozvinout natolik, aby dokázal zaútočit na pochodový proud v celé jeho šíři, aniž byl včas zpozorován; při napadení kterékoli z částí kolony by pak byly okamžitě přešly do protiútoku jednotky před ohroženým úsekem a za ním a protivníka by obchvatem z obou stran obklíčily.

Přesto byl každý večer vydáván týž rozkaz – zřídit tábor! Znamenalo to vyměřit a označkovat prostor dostatečně velký, aby pojal všechny muže i všechna zvířata náležející k armádě, vykopat hluboké příkopy, zarazit do jejich dna zaostřené kůly zvané *stimuli,* navršit náspy a vybudovat palisády. Po skončení těchto prací však mohl každý voják, s výjimkou stráží, ulehnout a tvrdě usnout s jistotou, že do tábora nemůže proniknout překvapivým útokem nepřítel.

Mužstvo této armády, prvé cele vybudované z chuďasů, samo sebe pojmenovalo „Mariovými mezky“, neboť jako mezkům jim Marius nakládal. V armádě starého typu, složené z majetných mužů, nesl i řadovému vojáku na pochodu jeho potřeby mezek, osel nebo jeho otrok; a ti, kdo si tyto náklady nemohli dovolit, připláceli si u zámožnějších alespoň na kousek místa na hřbetě soumara. V důsledku toho takřka úplně chyběl přehled o počtu vozů a dvoukolek, jelikož mnoho jich bylo soukromých. Postup vojska starého typu byl proto značně pomalejší než energické pochodové tempo Mariovy africké armády chudých bezzemků – a mnoha podobných armád, které šly v jejích stopách v průběhu dalších šesti staletí.

Marius dal nemajetným mužům příležitost k užitečné činnosti a zaručil jim za ni mzdu. Jinak jim však neposkytl takřka žádné úlevy, snad kromě té, že povolil odříznout zaoblený vršek a spodek pět stop dlouhého pěšáckého štítu, neboť ten by bylo mužstvo nemohlo nést na zádech pod holí spolu s ostatní zátěží; při nově stanovené délce tří stop štít jednak nepřekážel zavazadlům, jednak netloukl pěšáka při každém kroku zezadu do kotníků.

A tak pochodovali do západní Numidie v útvaru šest mil dlouhém, z plna hrdla prozpěvovali pochodové písně, které jim pomáhaly držet krok a užívat si pocitu vojenské družnosti, společného pohybu, společného zpěvu, sounáležitosti s obrovitým lidským strojem valícím se nezadržitelně kupředu. Uprostřed proudu kráčel i velitel armády Marius s celým svým štábem a s mezky taženými dvoukolkami, na nichž měli naložena svá zavazadla, a s vojáky i zpíval; nikdo z vyšších velitelů nejel na koni, jednak to nebylo pohodlné, jednak by byli příliš nápadní; měli ovšem své koně nablízku pro případ napadení, kdy vojevůce potřeboval oněch pár stop výšky navíc, aby mohl velet s potřebným přehledem a vysílat členy svého štábu k jednotkám s příslušnými rozkazy.

„Každou vesnici a každé městečko, na které narazíme, vydrancovat," řekl Marius Sullovi.

A tento program také svědomitě plnili, ba překračovali, lenili také sýpky a udírny, aby

A tento program také svědomitě plnili, ba překračovali, lenili také sýpky a udírny, aby rozhojnili armádní zásoby potravin, a znásilňovali ženy, neboť vojáci postrádali své manželky a homosexualita byla trestána smrtí. Nejvíc však každý voják slídil po kořisti, kterou si ovšem nesměl podržet pro sebe, ale přidával ji do kořistního fondu armády.

Každých osm dní armáda odpočívala, a kdykoli dosáhli místa, kde se trasa jejich pochodu přiblížila k pobřeží, nařídil Marius pro veškeré vojsko třídenní odpočinek, aby se vykoupali, zarybařili si a dobře se najedli. Koncem května už byli západně od Cirty a ke konci července dosáhli řeky Muluchath, o dalších šest set mil západněji.

Tažení to bylo snadné: Jugurthova armáda se neukázala, osady nebyly schopné bránit se postupujícímu římskému vojsku a nikdy se nestalo, že by armádě došly potraviny nebo voda. Základní jídelníček, který se skládal ze sucharů, kaše z luštěnin, slaniny a nasoleného sýra, byl zpestřován dostatkem kozího masa, ryb a zeleniny, což zaručovalo v armádě dobrou mysl; občas bylo mužstvu vydáváno zkysané víno, někdy navíc i berberské ječné pivo a dobré přírodní víno.

Řeka Muluchath tvořila hranici mezi západní Numidii a východní Mauretanií; na sklonku zimy to byl burácející dravý proud, ale teď uprostřed léta se ztenčil na pouhou řádku kalužin a v pozdním podzimu vysychal nadobro. Z jeho údolí se nedaleko od pobřeží zvedal do výše tisíce stop srázný sopečný vrch, na jehož temeni si Jugurtha vybudoval pevnost. V ní, jak Maria informovali jeho zvědové, byl ukryt značný poklad, neboť pevnůstka sloužila Jugurthovi jako hlavní stan na západě.

Římská armáda dorazila na planinu, připochodovala až k příkrým břehům, do nichž si řeka ještě v plné síle vyryla koryto, a vybudovala si stálý tábor tak blízko k pevnosti, jak jen bylo možné. A pak si šli Marius, Sulla, Aulus Manlius a ostatní vyšší velitelé nedobytně vyhlížející hrad v klidu prohlédnout.

„Na frontální zteč můžeme klidně zapomenout," pravil Marius, „a já osobně ani nevidím možnost, jak ji dobýt oblehnutím."

„Asi proto, že takový způsob neexistuje," přisvědčil mladý Sertorius; podnikl už mezitím opakovaně průzkum vrchu ze všech stran.

Sulla se trochu zaklonil, aby dohlédl na vrchol kopce zpod střechy svého klobouku. „Asi zůstaneme sedět tady dole, nahoru se nám dostat nepovede," ušklíbl se. „Ani kdybychom postavili velkého dřevěného koně, nedovlečeme ho před tu bránu."

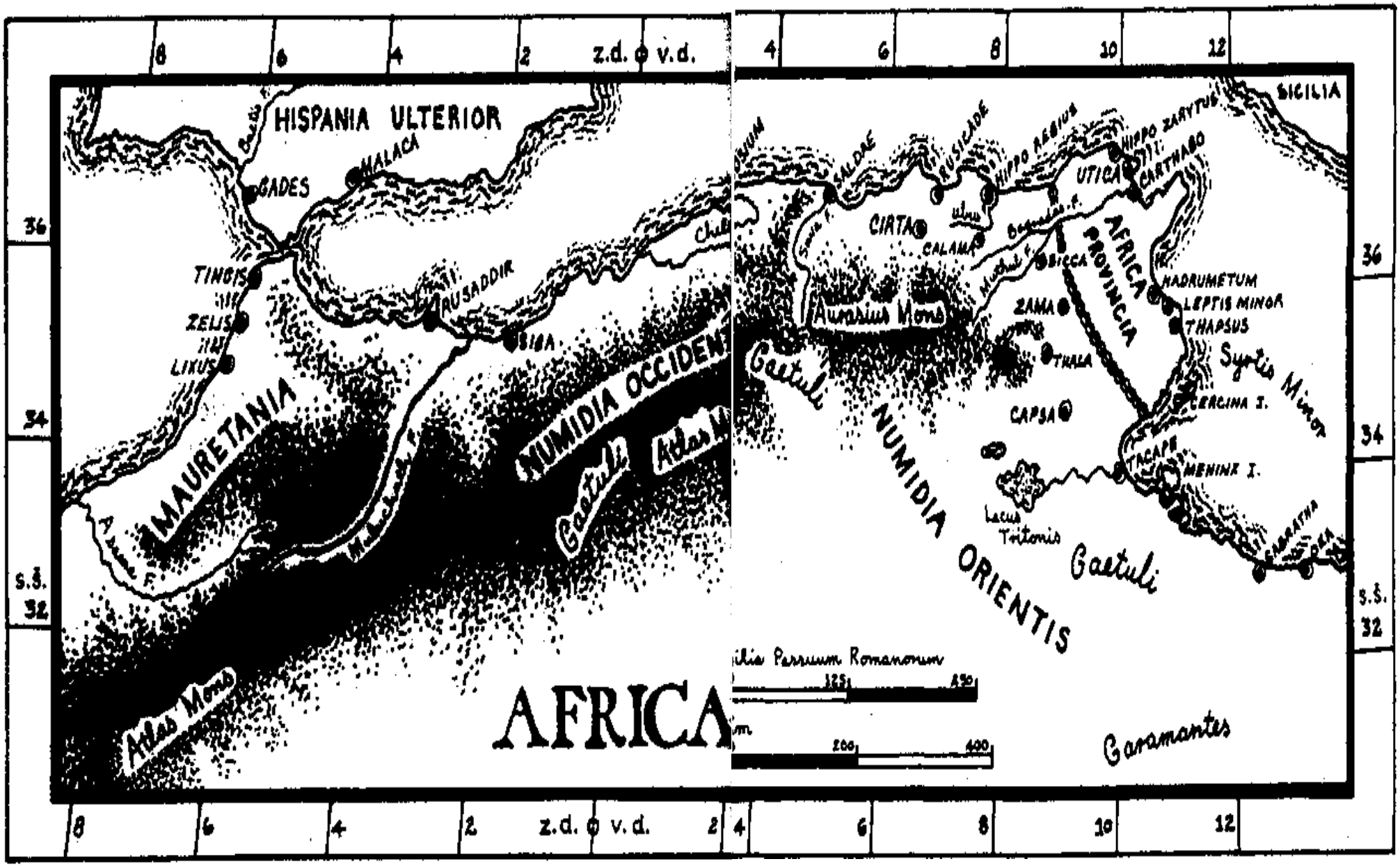
„A nedostaneme tam ani obléhací věž," řekl Aulus Manlius.

„Nu, máme k dispozici celý měsíc, než se budeme muset vydat zpátky na východ," řekl pevně Marius. „Navrhuji, abychom se na ten čas utábořili tady dole. Mužstvu ho zpříjemníme, jak jen bude možné – Lucie Cornelie, urči, odkud se bude brát pitná voda, a pak vyber tůně dole po proudu a dej je upravit na koupání. Aule Manlie, ty bys mohl zorganizovat rybářské výpravy, které se budou vydávat na lov na pobřeží – je to asi deset mil, jak říkají zvědové. My dva se zítra spolu vydáme rovněž k moři a prohlédneme si důkladně terén. Výpad z citadely nehrozí, něco takového nebudou riskovat, takže ať si toho vojsko užije. Quinte Sertorie, ty se můžeš vydat spížovat, hlavně za ovocem a zeleninou."

„Poslyš," řekl Sulla později, když osaměl s Mariem ve velitelském stanu, „celé tohle tažení byl vlastně jen takový výlet. Kdy já se konečně dočkám první krvavé lázně?"

„Měl sis ji odbýt před Capsou, ovšem město se vzdalo," řekl Marius a zahleděl se pátravě na svého kvestora. „Začínáš se snad nudit, Lucie Cornelie?"

„Vlastně ani ne," zachmuřil se Sulla. „Nebyl bych věřil, jak pestrý takovýhle život může být – je tu pořád něco zajímavého, něco, s čím se musíme prát. Rád se zabývám dokonce i tím hrozným účetnictvím! Jenomže já potřebuju, aby ta první krvavá srážka už byla za mnou. Podívej se na sebe. Když ti bylo tolik, jako je teď mně, měl už jsi za sebou půl stovky bitev. A pohleď na mě – pořád jsem jen bažant!"

8 6 4 2 z.d. v.d.
4 6 8 10 12
HISPANIA ULTERIOR
MALACA
GADES
TINGIS
ZELIS
LIXUS
MAURETANIA
RUSADDIR
SIGA
NUMIDIA OCCIDENT
Gaetuli
Atlas Mons
Atlas Mons
SICILIA
SALDAE
RUSICADE
HIPPO REGIUS
UTICA
HIPPO ZARYTUS
CARTHAGO
CIRTA
CALAMA
BICCA
AFRICA PROVINCIA
HADRUMETUM
LEPTIS MINOR
THAPSUS
Aurasius Mons
ZAMA
THALA
Syrtis Minor
CAPSA
CERCINA I.
TACAPE
MENINX I.
Lacus Tritonis
NUMIDIA ORIENTIS
Gaetuli
Garamantes
Milia Passuum Romanorum
125 250
200 400
AFRICA
36
34
32
s.s.

„Krve se dočkáš, Lucie Cornelie, a doufám, že brzy.“

„Ano?“

„Určitě. Proč si myslíš, že jsme vůbec tady, tak daleko od všeho, co je v Africe nějak důležité?“

„Ne, neříkej mi to! Pokusím se na to přijít sám,“ řekl Sulla rychle. „Jsme tu… protože chceš postrašit krále Bokcha natolik, aby se opět spřáhl s Jugurthou… protože když se s ním Bokchus spojí, bude se Jugurtha cítit dostatečně silný, aby zaútočil.“

„Výborně,“ usmíval se Marius. „Tohle je tak obrovská země, že bychom mohli třeba deset let pochodovat sem a tam, a ani zdálky bychom přitom neucítili ani závan stopy po Jugurthovi. Kdyby on neměl ty své Gaetuly, pak by zpustošení osídlených území podlomilo i jeho schopnost odporu, jenomže on Gaetuly má. Ovšem – je natolik hrdý, že mu římská armáda ničící bez překážky jeho města a vesnice musí vadit, a kromě toho už mu to naše drancování asi také začíná komplikovat zásobování, zejména pokud jde o obilí. Je ale také příliš chytrý, než aby riskoval rozhodující střetnutí, dokud tu velím já. Pokud ovšem nedotlačí Bokcha k tomu, aby ho podpořil. Maurové by byli s to postavit nejméně dvacet tisíc schopných mužů a pět tisíc vynikajících jezdců. Takže jestliže se k němu Bokchus přidá, Jugurtha vyrazí proti nám, to je jistá věc.“

„A neobáváš se, že spolu s Bokchem to bude znamenat přílišnou přesilu?“

„Ne! Šest římských legií, řádně vycvičených a s řádným velením, se může postavit proti jakékoli nepřátelské síle, ať je jak chce veliká.“

„Jenže Jugurtha se válečnictví učil u Numantie, pod Scipionem Aemilianem,“ řekl Sulla. „Bude bojovat římským způsobem.“

„Jsou i jiní cizí králové, kteří vedou boj po římsku,“ řekl Marius, „jenže jejich vojska nejsou římská. My jsme si totiž vypracovali metodu válčení, jaká odpovídá povaze a temperamentu našich mužů, a v tomto směru nedělám mezi Římany, Latiny a Italiky žádný rozdíl.“

„Je to v kázni,“ poznamenal Sulla.

„A v organizaci,“ řekl Marius.

„Jenomže ani kázeň ani organizace nám nepomůžou dostat se nahoru na ten kopec,“ řekl Sulla.

Marius se zasmál. „To máš pravdu! Ale je tu ještě něco, něco, co je dost těžko postižitelné.“

„A to?“

„Štěstí,“ řekl Marius. „Na to nikdy nesmíš přestat myslet.“ Marius a Sulla se neobyčejně spřátelili, a třebaže se v lecčems značně lišili, měli zároveň i velice mnoho společného; žádný z nich nelpěl na ortodoxních schématech, oba byli velice osobití, protivenství světa jejich povahy jen zakalilo do větší odolnosti a tvrdostí a oba dva dokázali jak pohlížet na problémy s maximální nestranností, tak se i vrhnout do akce s vášnivým zápalem. Co jim však hlavně bylo společné: oba dychtili splnit předsevzaté úkoly a oba měli ctižádost, aby je zvládli s vynikajícím výsledkem. Ty rysy, které by je byly mohly rozdělit, dřímaly v těch letech dosud kdesi v hlubinách jejich povah, kdy mladšímu z nich se ještě ani nesnilo, že by mohl v jakémkoli směru se starším soupeřit, a kdy jim navzájem nevadila ani Sullova přespřílišná chladnokrevnost, ani Mariovo dravé obrazoborectví.

„Jsou ovšem lidé,“ zaprotestoval Sulla a varovně vzpřáhl paže, „kteří tvrdí, že každý je sám svého štěstí strůjcem.“

Marius vykulil oči a povytáhl obočí. „Ale to je přece samozřejmé! Jenže – vědět, že právě tobě štěstí přeje – to je přece nádherný pocit, nebo ne?“

P o t é , co dal Gaius Marius zřídit tábor na břehu řeky Muluchath, shledal Publius Vagiennius, jenž pocházel z jakéhosi zastrčeného koutu v Ligurii a sloužil u pomocné jízdní jednotky, že má najednou mnohem víc práce, než mu bylo milé. Rovina kolem řeky byla

porostlá jakousi dlouhou a hustou travinou, která pod letním sluncem dostávala zvláštní stříbřitý nádech, takže pastva pro několik tisíc vojenských mezků a mul nepředstavovala žádný problém. Jenže koně jsou trochu vybíravější stravníci než muly a jen neochotně uždibovali z houževnatého a tvrdého porostu – a proto celé stádo koní denně hnali pást až na sever od hory s citadelou, na místa, kde prosakující podzemní voda poskytovala dostatek vláhy i měkčím a jemnějším druhům trávy.

Kdyby nám tu nevelel ten Gaius Marius, říkal si otráveně Publius Vagiennius, tak se mohlo jezdectvo prostě utábořit odděleně, poblíž slušnější pastvy pro koně. Ale to ne! Gaius Marius neměl v úmyslu vzbudit v obyvatelích citadely jakékoli pokušení, a rozhodl proto, že celá armáda, do posledního vojáka, musí být ubytována v areálu hlavního tábora. A tak museli každého rána ze všeho nejdříve průzkumníci prověřit, že nikde v okolí nečíhá nepřítel; pak teprve směli vojáci jízdních jednotek vyvést koně na pastvinu a na noc je zase pokaždé bezpodmínečně přihnat zpátky do tábora. Znamenalo to mimo jiné každému jednotlivému koni denně poutat na pastvě nohy, jinak by je byli navečer těžko pochytali.

Každého rána tedy nezbylo Publiovi Vagienniovi, než na jednoho ze svých dvou koní sednout a druhého vést, přejet s nimi napříč celou rovinkou od tábora až na opačný konec údolí, tam koním spoutat nohy, aby se mohli celý den pást, došlapat oněch pět mil zpátky do tábora, a jen co by býval měl podle svého názoru konečně po práci, musel se Vagiennius už zase zvednout a pochodovat zpátky pro koně. Žádný kavalerista ale nechodí rád pěšky.

V podstatě ovšem nikde nestálo psáno, že by po zavedení koní na pastvu musel maník nakráčet zpátky do tábora; a tak si Publius Vagiennius svůj denní rozvrh trochu vylepšil. Jelikož jezdil bez sedla a bez uzdy – jen úplný blázen by nechával drahé sedlo a ohlávku celý den nehlídané někde na pastvišti – přehodil si každé ráno, ještě než odjel z tábora, přes rameno měch s vodou a k opasku si uvázal mošnu s obědem. A když pak své dva koníčky vypustil, aby se pásli, našel si nějaký stinný kout, kde by se dal přečkat den.

Při čtvrté takové výpravě za pastvou se i se svým měchem s vodou a jídelní mošnou pohodlně uvelebil v rozkvetlém a provoněném údolíčku, kolem dokola obklopeném sráznými skalami, rozložil se do trávy, zavřel oči a zadřímal. Pak se zvedl lehký větřík, jen krátký vlahý závan vířící opile ve skalních štěrbinách a komínech, a přinesl s sebou podivnou, intenzívní vůni. Vůni, při které se Publius Vagiennius naráz posadil, oči rozzářené vzrušením. Vůni, kterou tak dobře znal. Šneci! Někde tu musí být šneci! Vela, tuční, šťavnatí, slaďouncí, křehcí hlemýždi, ambrosie sama!

Na srázných vrších při pobřeží Ligurie i v kopcích tyčících se výš a výš dále ve vnitrozemí – odkud Publius Vagiennius pocházel – byli šneci domovem. Hlemýždi byli lahůdkou jeho dětství. Díky hlemýžďům si česnekoval, cokoli jedl. Stal se jedním z nejpoučenějších šnečích labužníků na světě. Snával o tom, že bude jednou hlemýždě pěstovat a dodávat na trh, že dokonce vyšlechtí zbrusu nový druh hlemýžďů. Někdo má vynikající nos na víno, jiný zase na parfémy; nos Publia Vagiennia byl zase přesně naladěn na šnečí vůni. A pach, který k němu od citadely zavál, mu napověděl, že tam někde nahoře sídlí hlemýždi neskonale lahodní.

S neúnavostí čuníka slídícího po lanýžích se dal vést svým čichovým smyslem a pátral po nějakém přístupu po skalních srázech, který by ho dovedl k hlemýždí kolonii. Co připlul loňského září s Luciem Corneliem Sullou do Afriky, neměl možnost ochutnat jediného šnečka. Afričtí hlemýždi byli považováni za nejlepší na světě, nikdy se však nedověděl, odkud vlastně pocházejí, a ti, které odkudsi přiváželi na trh v Utice a v Cirtě, byli tak jako tak předurčeni pro stoly vojenských tribunů a legátů – pokud ovšem neputovali rovnou do Říma.

Nikdo, koho by tak mocně nepopoháněla mlsota, by byl nedokázal nalézt onu prastarou fumarolu, z níž už se dávno vytratily sopečné výpary. Byla ukryta za zdánlivě neprostupnou čedičovou stěnou tvořenou sloupcovitými hranoly; s nosem až u samé skály Publius Vagiennius přímo vyčenichal průchod za onu skalní kulisu a nalezl tam rozměrný komín. Za milióny let, co už vulkán nebyl činný, navál do něho vítr prach až do úrovně okolního terénu a v závětří ho vršil výš a výš, přesto však se dalo do nitra přírodní dutiny ještě prolézt. Měřila

asi dvacet stop napříč a sahala do výše dobrých dvou set stop, tam, kde už zářil útržek nebe. Stěny měla svislé, takřka každému pozorovateli by se byly zdály naprosto neschůdné. Jenže Publius Vagiennius byl horal; a hlavně to byl gurmán vysazený na hlemýždě, labužník ocitnuvší se na dosah vynikajícího chuťového zážitku. A tak vyšplhal sopečným komínem vzhůru – ne sice bez nesnází, ale ani na okamžik v nebezpečí pádu.

Vynořil se nahoře na travnaté římse, snad stovku stop dlouhé a v nejširším místě, tam, kde komín končil, až padesát stop široké. Jelikož byla situována na severní straně rozeklaného vulkanického skaliska – v podstatě obnaženého zbytku lávové zátky, jelikož ostatek sopečného kužele byl už před celými věky snesen živly – byla planinka zavlažována vodou prolínající skalami, jež zčásti smáčela okraj fumaroly a její vnitřek, ale hlavně stékala dolů po skále, tam, kde se římsa svažovala k rozeklané puklině. Převážnou část římsy zastiňoval obrovský skalní převis, stovku stop vysoký, a ve skále pod ním zela zpředu otevřená jeskyně, skrápěná prosakující vláhou, bujná stěna zeleně, kapradí, mechu, jaterníků a ostřice; v jednom místě ronila skála tolik vody, že odtamtud zurčel nespočetnými skoky přes kameny souvislý potůček a přepadal spolu s přítoky z mokřiny přes okraj římsy dolů. Proto také byla zřejmě tráva dole u severní paty srázu sladší.

Tam, kde se nyní otevírala jeskyně, se kdysi ukládalo řídké bahno, které postupně pronikalo hlouběji a hlouběji do lávové zátky; schraňovala se v něm voda a na povrchu ho lačně užíral vítr a mráz. Jednou, jak dobře věděl zkušený horal Publius Vagiennius, podhlodají čedičovou stěnu tyčící se hrozivě do výše natolik, že se odloupne a zřítí; pod sebou pohřbí římsu i jeskyňku, stejně tak jako starý sopečný sopouch.

Jeskyně byla pravým hlemýždím rájem, trvale mokrá, rezervoár vlhkého ovzduší v této věčně vyprahlé zemi, plný tlejících rostlin a mrtvého hmyzu, které hlemýždi tak rádi vyhledávají; byla zastíněna a chráněna před účinkem větru další skalní zástěnou strmící před srázem a přesahující celou třetinou své výšky nad úroveň římsy, navíc vyklenutou kupředu, takže zadržovala a odrážela vysušující vichry.

Celé to místo vonělo po hlemýždích, ale jak Publiu Vagienniovi napovídal čich, nebyl to určitě druh, s nímž by se byl už setkal. Když konečně uzřel prvý exemplář, zatajil se mu dech. Jeho ulita byla velká jako dlaň! Jakmile postřehl prvního, brzy objevil tucet dalších, žádný z nich neměl skořápku kratší než jeho ukazovák, a někteří přesahovali svou délkou dlaň i s prsty. Sotva věřil vlastním očím, vyškrábal se do jeskyně, s narůstajícím ohromením ji prozkoumával, až konečně dospěl k její zadní stěně, kde objevil hadovitě se vinoucí cestičku vedoucí dál vzhůru; ba ne, ne hadovitě, říkal si v duchu pobaveně, ale šnekovitě!

Stezička ho dovedla do rozsedliny, která se uzavírala v další, o něco menší jeskyňku polozakrytou bujnými kapraďorosty. Hlemýžďů stále přibývalo. A pak najednou stál na odvrácené straně skalní stěny; odhadl, že převis tvoří deska dobrých sto stop silná, a šplhal dál, až se konečně posledním krokem vyhoupl z hlemýždího ráje do šnečího pekla, na vršek oné vyprahlé, vichry ošlehané lávové zátky nad převisem. Ulekaně vydechl a rychle se přitiskl na zem za skálu; nad ním, sotva pět set stop daleko, se tyčila Jugurthova pevnost. Svah k ní byl tady už tak povlovný, že by byl mohl stoupat i bez pomoci hole, a stěny citadely byly v těchto místech tak nízké, že by se na ně byl dokázal vytáhnout i bez cizí dopomoci.

Publius Vagiennius se vydal na cestu zpět, dolů k šnečí stezce, a když dospěl až ke dnu jeskyně, zastavil se a nasbíral si půltucet největších hlemýžďů za tuniku, přičemž každého dobře zabalil do vlhkých listů. Pak nastoupil onu těžší část sestupu, ztíženou péčí o drahocenné břemeno, avšak právě tím povzbuzován až k nadlidskému horolezeckému výkonu. Konečně se opět vynořil ve svém výchozím rozkvetlém údolíčku.

Zdlouha se napil a hned mu bylo líp; šneci byli v bezpečí, transport přežili dobře, krásně se leskli slizem. Neměl v úmyslu se o ně s nikým dělit, přemístil je proto i s mokrým listím z tuniky do jídelní mošny, přidal trochu suššího humusu posbíraného na loučce a zvlhčil vše vodou ze svého měchu. Mošnu pevně zavázal, aby se mu hlemýždi nerozeběhli, a ukryl ji na stinném místě.

Následující den přímo královsky poobědval, přinesl si s sebou kotlík, v němž podusil dva hlemýždě z včerejšího úlovku spolu s výbornou pastou z oleje a utřeného česneku. Och, to byli šnečci! U hlemýžďů velikost zdaleka neznamená, že by byli tužší. Velký šnek, to je naopak rozmnožená chuťová paleta, a také větší sousto při menší práci s přípravou.

Celých šest dnů měl k obědu po dvou šnecích, načež se vypravil vzhůru sopouchem pro další půltucet. Jenže sedmého dne ho začalo hrýzt svědomí; snad kdyby byl lepší pozorovatel, byl by i postřehl, že tíseň hlodajícího svědomí narůstá lineárně s obtížemi jeho poněkud přehlemýžďovaných útrob. Napadalo ho zprvu, že je vlastně sobecký mentula, když se cpe šneky takhle o samotě, zatímco má v eskadroně tolik dobrých kamarádů. A teprve pak začal uvažovat i o faktu, že vlastně objevil cestu, jak proniknout na vrchol hory.

Ještě celé tři dny vedl boj se svým svědomím, až ho konečně přemohl záchvat žaludečních potíží, po němž ho chuť na další šnečky definitivně přešla. Velice zalitoval, že je vůbec kdy objevil, a dovedlo ho to až k jistému rozhodnutí.

Neobtěžoval se informovat velitele eskadrony a obrátil se rovnou na nejvyšší místa.

Zhruba uprostřed tábora, kde se *via praetoria*, spojující přední a zadní vstup do ubytovacího prostoru, křížila s uličkou *via principalis*, stál velitelský stan se stožárem pro praporec; po obou stranách stanu bylo volné nástupiště pro různá shromáždění. V bytelném stanu z kůží, který byl vyztužen důkladnou dřevěnou konstrukcí, měl sídlo i velitelské stanoviště Gaius Marius; vpředu před stanem, ve stínu dlouhého přístřešku táhnoucího se podél celé jeho přední stěny, stály stůl a židle pro službu konajícího vojenského tribuna dne. Jeho povinností bylo prověřovat příchozí, kteří žádali o rozmluvu s velitelem, a zajišťovat expedici všech dotazů, které velitel měl, na správná místa. Vchod hlídal z každé strany jeden strážný, v pohovu sice, avšak nicméně bdělý; jejich jednotvárnou službu zpestřovalo to, že měli možnost vyslechnout všechny rozhovory mezi tribunem dne a těmi, kdo se k němu dostavili.

Toho dne konal službu tribuna dne Quintus Sertorius a nesmírně se mu zamlouvala. Řešil nejrůznější rébusy z oblasti zásobování, kázeňského řádu a morálních problémů, s nimiž se na něho vojáci obraceli, a blažila ho rostoucí odpovědnost, kterou mu Gaius Marius svěřoval ve stále složitějších záležitostech. Jestli kdy kdo uctíval nějakého hrdinu, pak to byl Quintus Sertorius, a předmětem jeho zbožňování byl Gaius Marius; zdárně se vyvíjející velitelské embryo bystře rozpoznávalo plně vyspělého jedince. Nic, oč by ho Gaius Marius požádal, mu nepřipadlo zatěžko, takže i službu u stolku před velitelským stanem, kterou ostatní mladší tribunové opovrhovali, Quintus Sertorius vítal s nadšením.

Když se před ním objevil ligurský kavalerista, na němž už podle kroku bylo poznat člověka trávícího život v sedle bez třmenů, s nohama volně svěšenýma podél koňských boků, Quintus Sertorius si ho se zájmem prohlížel. Nijak zvláštní chlapík, jeho tvář by byla mohla považovat za půvabnou snad jen jeho rodná matka, ale drátěnou košili měl řádně napnutu, ligurské plstěné jezdecké boty s vysokou podrážkou zdobil pár nablýskaných ostruh a krátké kožené kalhoty byly náležitě čisté. Pokud trochu páchl po koních, bylo to jen přirozené; tak byli cítit všichni podkoní a kavaleristé, bez ohledu na to, jak často se koupali anebo jak často si prali oděv.

Dva páry hnědých očí se do sebe s uspokojením zahleděly.

Vyznamenání dosud žádné, pomyslel si Quintus Sertorius, ovšem jezdectvo vlastně ještě nebylo nikde nasazeno v boji.

Trochu mladý na tu funkci, říkal si v duchu Publius Vagiennius, ale voják je to pěkný, to se hned pozná – ovšem typický římský blátošlap, koně, to není nic pro něho.

„Publius Vagiennius, ligurská jízdní eskadrona," řekl Publius Vagiennius. „Já bysem chtěl mluvit s Gaiem Mariem."

„Hodnost?" otázal se Quintus Sertorius.

„Kavalerista," odpověděl Publius Vagiennius.

„V jaké záležitosti?"

„Vobyčejná soukromá věc."

„Velitel,“ pravil Quintus Sertorius laskavě, „nepřijímá vojáky z pomocných jezdeckých oddílů jen tak, zejména když přijdou takhle bez doprovodu. Kde je tvůj tribun, vojíne?“

„Ten ani neví, že jsem sem šel,“ prohlásil rezolutně Publius Vagiennius. „To je úplně soukromá záležitost.“

„Gaius Marius je mimořádně zaměstnán,“ řekl Quintus Sertorius.

Publius Vagiennius se opřel oběma rukama o stolek a naklonil se hlavou až k němu; Quintus Sertorius se div nezalkl oblakem česnekové vůně, který ho obestřel. „Tak heleď, mladej pane, jdi a řekni Gaiovi Mariovi, že pro něj mám náramně výhodnou nabídku – ale že vo ní nebudu jednat s nikým jiným než s ním samým.“

Quintus Sertorius vstal, koukl kamsi do nebe a vší mocí přemáhal smích. „Počkej tady, Publie Vagiennie,“ řekl.

Vnitřek stanu byl koženou zástěnou rozdělen na dvě části, uprostřed tvořil volný cíp průchod. V zadní polovině měl Marius obytný prostor, vpředu pracovnu. Přední část byla o mnoho větší, byla v ní řádka skládacích sedaček a stolků, poličky na mapy, pár modelů obléhacích strojů navržených ženisty k využití proti Muluchathské hoře a několik přenosných skříněk k odkládání dokladů, svitků, pouzder na svitkové knihy a čistých papírů.

Gaius Marius seděl na slonovinové kurulské židli na jedné straně velkého skládacího stolu, kterému říkal má kancelář, se svým legátem Aulem Manliem po jedné straně a s Luciem Corneliem Sullou, svým kvestorem, po druhém boku. Zřejmě se právě zabývali činností, kterou ze všech na světě měli nejméně rádi, jež však byla blízká srdcím všech byrokratů spravujících státní pokladnu – probírkou účtů a vedením knih. Quintus Sertorius okamžitě postřehl, že je to teprve předběžné jednání, jinak by u něho jistě byla řádka úředníků a písařů.

„Gaie Marie, omlouvám se, že tě ruším,“ řekl Sertorius poněkud ostýchavě.

Cosi v jeho tónu způsobilo, že po něm všichni tři muži otočili hlavu. „Budiž ti to prominuto, Quinte Sertorie. Co se děje?“ otázal se s úsměvem Marius.

„Nu, asi to pro tebe bude jen ztráta času, ale je tu jeden kavalerista z ligurské pomocné jízdy, který trvá na tom, že s tebou potřebuje mluvit, Gaie Marie, ale nechtěl mi říct, proč vlastně.“

„Kavalerista od ligurské jízdy,“ opakoval zvolna Marius. „A co k tomu řekl jeho tribun?“

„Za tribunem on vůbec nešel.“

„Á, něco přísně tajného, co?“ Marius se na Sertoria ostře zahleděl. „A proč bych s ním vlastně měl mluvit, Quinte Sertorie?“

Quintus Sertorius se jen ošil. „To kdybych ti uměl říct, hned bych si připadal užitečnější,“ řekl. „Mám-li být upřímný, tak opravdu nevím proč. Ale – nevím, snad se mýlím – já si opravdu myslím, že bys ho měl přijmout. Mám aspoň nějaké takové tušení.“

Marius odložil papír, který právě držel v ruce. „Tak ho přiveď.“

Pohled na kompletní nejvyšší velení pohromadě nijak nenahlodal sebevědomí Publia Vagiennia; toliko zamžoural v šeru stanu, jinak se na jeho tváři nejevila ani stopa bázně.

„Tohle je Publius Vagiennius,“ řekl Sertorius a chystal se opět odejít.

„Zůstaň tady, Quinte Sertorie,“ řekl Marius. „Takže co mi vlastně chceš říct, Publie Vagiennie?“

„Je toho víc,“ řekl Publius Vagiennius.

„Tak ven s tím, člověče.“

„Už to bude, už to bude,“ nedal se Publius Vagiennius. „Vono jde vo pořadí. Mám začít s tou informací, kterou ti chci nabídnout, anebo to mám vzít z tý vobchodní stránky?“

„A souvisí to jedno s druhým?“ zeptal se Aulus Manlius.

„To určitě jo, Aule Manlie.“

„Tak vezmi nejprve tu obchodní stránku věci,“ řekl Marius s hráčsky kamennou tváří. „Mně se líbí, že na to jdeš takhle od lesa.“

„Šneci,“ pravil Publius Vagiennius.

Všichni čtyři Římané na něj zůstali koukat, žádný nepromluvil ani slovo.

„To je právě ten vobchod," vysvětloval trpělivě Publius Vagiennius. „Jde totiž vo šneky. Vo ty největší a nejšťavnatější šneky, jaký jste kdy viděli."

„Tak proto je z tebe tak cítit česnek," řekl Sulla.

„Bez česneku nedokážu do šneka kousnout," řekl Vagiennius.

„A jak ti můžeme s těmi tvými hlemýždi my pomoct?" zeptal se Marius.

„Potřeboval bych koncesi," řekl Vagiennius, „a chtěl bych, abys mi dal doporučení na nějaký správný lidi v Římě, abych je tam mohli vyvážet a prodávat."

„Aha." Marius se podíval po Manliovi, Sullovi a Sertoriovi. Žádný z nich se ani malinko neusmál. „Dobrá, koncesi dostaneš, a já myslím, že tenhle trochu zvláštní úvod můžeme prostě přejít. A teď co máš za zprávu."

„Našel jsem cestu nahoru na ten kopec."

Sulla a Aulus Manlius se vzpřímili na sedačkách.

„Našel jsi cestu nahoru, na kopec," opakoval Marius zvolna.

„Jo."

Marius vstal za stolem. „Pojď mi ji ukázat," řekl.

Ale Publius Vagiennius couvl. „Ale jistě, Gaie Marie, samozřejmě že ti ji ukážu! Jenže nejdřív musíme vyřídit to s těma šnekama."

„A nemůže to počkat, člověče?" řekl hrozivě Sulla.

„Ne, Lucie Cornelie, to nemůže!" odpověděl Publius Vagiennius a dal tím najevo, že dokáže poznat a pojmenovat každého člena vrchního velení. „Vona totiž ta cesta nahoru na kopec vede rovnou skrz to mý naleziště šneků. A to vod teďka patří *mně!* Voni jsou to totiž ty nejlepší šneci na celým světě! Jen se koukněte!" Odvázal svou jídelní mošnu z poněkud nepříslušného místa na pochvě dlouhého jezdeckého meče, otevřel ji, opatrně z ní vyňal osmipalcovou hlemýždí ulitu a položil ji na stůl před Maria.

Všichni na ni mlčky a soustředěně pohlíželi. Jelikož stůl měl hladký a chladný povrch, hlemýžď se po několika okamžicích odhodlal vysoukat ven, neboť byl vyhladovělý a už hezkou chvíli se také natřásal v mošně Publia Vagiennia, zbaven obvyklé nehybnosti a klidu. Teď tedy povylezl z ulity, nikoli tak, jak povystrkuje hlavu želva, nýbrž nadzvednutím celého domečku do výše a postupným vyhřeznutím jednotlivých zatím beztvarých slizkých útvarů. Z jednoho se utvořil zužující se ocásek, opačný konec se proměnil v pahýlovitou hlavu, z níž jakoby odnikud se do výše vysunuly šedavé růžky. Jakmile byla tato proměna u konce, začal okamžitě se slyšitelným chroustáním ukusovat z listí, v němž ho Publius Vagiennius přinesl zabaleného.

„No," řekl Gaius Marius, „tak tomuhle říkám opravdický šnek."

„To ano," vydechl Quintus Sertorius.

„Takovýmihle bys dokázal nakrmit celou armádu," řekl Sulla, jenž byl v jídle konzervativní a hlemýždě neměl o nic raději než houby.

„A to je vono!" vyjekl Publius Vagiennius. „Vo tohleto právě jde! Já bych totiž nerad, aby mi ty nenažraný *mentulové,*" posluchači jen zamrkali, „všechny mý šneky vodtamtud vybrali! Je jich tam sice spousta, těch šneků, ale jak na ně padne pět stovek vojáků, je po nich! Já bych je potřeboval převézt někam, vodkud je to blízko do Říma, tam je pak pěstovat. A nerad bych, aby se tohle naleziště vyplundrovalo. Potřebuju tu koncesi a potřebuju, aby se tam neseběhly ty *cunni* z celý armády."

„Máš pravdu, je to armáda ze samých *cunni,*" řekl Marius ve vší vážnosti.

„Shodou okolností," pronesl Aulus Manlius svou nejaristokratičtější protahovanou latinou, „bych měl jistou možnost nabídnout ti pomoc, Publie Vagiennie. Mám totiž klienta v Tarquiniích – to je v Etrurii, víš? – který si zřídil velice exkluzivní a výnosný malý podnik na tržišti Cuppedinis – to je zase v Římě, víš? – a prodává právě hlemýždě. Jmenuje se Marcus Fulvius – nepochází ovšem ze šlechtických Fulviů – chápeš? – a já jsem mu před pár lety půjčil určitou částku, aby měl s čím začít. Obchody mu jdou velice dobře. Ale mám dojem, že by byl docela rád, kdyby s tebou mohl uzavřít nějakou rozumnou dohodu, když vidím tyhle nádherné – skutečně nádherné, Publie Vagiennie – šneky."

„To beru, Aule Manlie," řekl maník.

„Tak ukážeš nám laskavě už tu cestu nahoru na ten kopec?" domáhal se netrpělivě Sulla.

„Hned, hnedka to bude," prohlásil Vagiennius a obrátil se k Mariovi, jenž si zašněrovával boty. „Ale nejdřív chci od velitele slyšet, že to moje šnečí naleziště zůstane v bezpečí."

Marius došněroval a narovnal se, aby hleděl Publiovi Vagienniovi zpříma do očí. „Publie Vagiennie," pravil, „ty jsi chlap podle mého gusta! Spojuješ v sobě zdravého obchodního ducha s oddanou službou vlasti. Neboj se ničeho, máš moje slovo, že tví hlemýždi zůstanou v bezpečí. A teď nás laskavě zaveď k té hoře."

Když se zakrátko vydala průzkumná výprava na cestu, rozhojnila se ještě o velitele jednotky obléhacích strojů. Chtěli ušetřit čas, takže jeli na koních. Vagiennius osedlal toho lepšího ze svého páru, Gaius Marius jel na vyzrálém elegantním oři, jehož si jinak šetřil na přehlídky, Sulla se držel své obliby v mezcích a Aulus Manlius s Quintem Sertoriem a ženistou si dali přivést poníky z armádního stáda.

Pro ženistu se fumarola nezdála být problémem. „To půjde," prohlásil rozhlížeje se vzhůru komínem. „Postavím tu krásné široké schodiště, místa je na to dost."

„Jak dlouho ti to může trvat?" zeptal se Marius.

„Máme s sebou náhodou pár vozů prken a slabších trámků, takže – no, dva dny, když budeme dělat ve dne v noci," pravil ženista.

„Dej se hned do toho," řekl Marius a prohlížel si Vagiennia se zcela novým obdivem. „Ty musíš být ze tří čtvrtin kozel, když dokážeš po tomhle šplhat," řekl.

„Po horách nošenej, na horách rozenej," ušklíbl se Vagiennius.

„Takže ta tvoje šnečí žíla je zatím v bezpečí, dokud nedodělají ty schody," řekl Marius, když šel v čele skupiny zpět ke koním. „A jakmile by jí začalo hrozit nějaké nebezpečí, postarám se osobně o nápravu."

O pět dní později už citadela náležela Gaiovi Mariovi, spolu s pohádkovým pokladem stříbrných mincí, stříbrných prutů a jednoho tisíce talentů zlata; kromě toho byly v pevnosti uschovány ještě dvě menší truhlice, jedna napěchovaná nejkrásnějšími a nejrudějšími *carbunculy*, jaké kdy kdo spatřil, krystaly s přirozenými plochami vyleštěnými tak pečlivě, že jejich barva přecházela z temně růžové na jednom konci až v hlubokou zeleň na druhém.

„Štěstí!" prohlásil Sulla a ukazoval v prstech jeden z měňavých kamínků, jimž místní lidé říkali *lychnity*.

„Ano, skutečně!" jásal Marius.

Pokud jde o Publia Vagiennia, byl dekorován před celou nastoupenou armádou, obdržel kompletní soubor devíti *phaler* z masivního stříbra, což byly kulaté medailony zdobené vysokým reliéfem a pospojované cizelovanými stříbrnými pásky do tří řad, po třech medailích v každé z nich, takže je bylo možno nosit na hrudi přes brnění anebo na drátěné košili. Vyznamenání se mu velice líbilo, ale daleko víc ho potěšilo, že Marius dodržel slovo a naleziště hlemýžďů ochránil před vypleněním, a to tak, že je dal ohradit před vojáky stoupajícími vzhůru k vrcholu hory plůtkem, přes nějž byly ještě přehozeny kůže. Jednotka nastupující k útoku se tedy vůbec nedozvěděla, jaké lahůdky křižují svými slizovými stezičkami nedalekou jeskyňku zarostlou kapradím. A jakmile byla hora dobyta, Marius nařídil, aby schodiště bylo ihned strženo. Na tom však nepřestali. Aulus Manlius napsal svému klientovi, plebejovi Marku Fulviovi a pověřil ho, aby s Publiem Vagienniem založil společný podnik, jakmile africké tažení skončí a Publius Vagiennius bude z armády propuštěn.

„Ale to si pamatuj, Publie Vagiennie," pravil Marius, když mu připínal devět stříbrných *phaler* na hruď, „všichni čtyři od tebe očekáváme v příštích letech náležité odměny – šneky do našich kuchyní zdarma, a pro Aula Manlia zvláštní porci navíc."

„To beru," řekl na to jen Publius Vagiennius, jenž ke své lítosti zjistil, že od té doby, co se šneků tak přejedl, mu hlemýždi nějak přestali chutnat. Nadále však své šnečky střežil žárlivým okem, teď už ne jako plenitel, nýbrž jako ochránce.

K o n c e m s r p n a byla už armáda na zpáteční cestě od západních hranic Numidie a dobře se během ní poměla, jelikož sklizeň byla právě v plném proudu. Návštěva na samý pokraj říše krále Bokcha měla kýžený výsledek; král dospěl k přesvědčení, že dobytím Numidie Marius nehodlá svůj výboj ukončit, a tak se rozhodl spojit svůj osud s osudem svého zetě Jugurthy. Vyrazil se svým maurským vojskem spěšně k řece Muluchath a tam se připojil k Jugurthovi, jenž vyčkal, až Marius odtáhne, a pak se znovu opevnil ve vyrabované citadele.

Oba králové sledovali Římany na jejich pochodu východním směrem, nespěchali nijak s útokem a zachovávali si dostatečný odstup, aby nebyli odhaleni. A pak, když už byl Marius pouhých sto mil od Cirty, králové udeřili.

Začalo se právě stmívat a římská armáda byla v plné práci na budování tábora. Přesto nezastihl náhlý útok vojsko zcela nepřipraveno, neboť Marius organizoval stavbu tábora s velkou obezřetností. První byli vždy na místě zeměměřiči, kteří určili a vykolíkovali čtyři rohové body, pak se armáda s úzkostlivou přesností přesunula na místo budoucího tábora; každý znal nazpaměť, kam která legie bude umístěna, kde bude která kohorta a kde která centurie. Nepadali jeden přes druhého; nikdo nezaujímal chybné místo; nikdo omylem nezabíral víc půdy, než měl přiřčeno. Zavedli dovnitř i celý trén se zavazadly, v každé centurii se nebojové síly ujaly mezků všech osmičlenných družstev a také centurijní dvoukolky a obsluha trénu se postarala o seřazení vozů a ustájení zvířat. Vojáci s ženijním nářadím a s kůly na palisádu, které nesli jako součást osobní výbavy každého jednotlivce – stále ještě plně ozbrojeni – nastoupili na svůj úsek ohrazení tábora, jenž byl za každé zastávky týž. Pracovali v drátěných košilích, s meči a dýkami po boku; oštěpy zarazili do země, štít si opřeli o ně a poté obtočili kolem oštěpů a čela štítu podbradní řemínek přilby, aby štít neporazil vítr. Každý muž tak měl přilbu, oštěp i štít trvale po ruce, zatímco opevňovací práce pokračovaly.

Pátrači nepřítele neodhalili, podali zprávu, že terén je bezpečný, a šli po své práci v táboře. Slunce zapadlo. A v jasu kratičkého soumraku, ještě než se sneslo šero, se na nedostavěný římský tábor přiřítila numidská a mauretánská vojska, až do té chvíle ukrytá za nedalekým hřebenem.

Celý boj se odehrál ve tmě, byla to dosti napjatá situace, která po několik prvých hodin Římanům nepřála. Ale Quintus Sertorius sehnal muže z nebojových jednotek a nařídil jim rozžehnout pochodně, až konečně bylo bitevní pole natolik osvětlené, aby Marius získal přehled, co se děje; od té chvíle se boj začal vyvíjet v římský prospěch. Sulla se nesmírně vyznamenával, povzbuzoval jednotky, které začínaly kolísat nebo propadat panice, objevoval se jakoby kouzlem všude, kde ho bylo třeba – ve skutečnosti ho vedl vrozený postřeh vojáka pro hrozící slabiny. Se zkrvaveným mečem v ruce a se zpěněnou krví v žilách se vrhal do boje jako veterán – udatný v útoku, obezřetný v obraně, skvělý, kdykoli nastaly komplikace.

A než nadešla osmá noční hodina, dobyli konečného vítězství Římané. Numidská i mauretánská armáda ustoupily sice spořádaně, zanechaly však na bojišti tisíce mrtvých, zatímco Mariovy ztráty byly překvapivě malé.

Ráno táhla římská armáda dál, poté co Marius rozhodl, že odpočinek pro mužstvo nepřipadá v úvahu. Mrtví byli náležitě spáleni, pobité nepřátele ponechali supům. Teď už legie pochodovaly ve čtvercích, s jízdou před sevřeným útvarem i za mm, mezci i vozy s potahy v jeho středu. Pokud by bylo došlo k dalšímu přepadu za pochodu, vojáci by se byli toliko obrátili tváří ven ze čtverce, zatímco jízda byla umístěna tak, aby okamžitě vytvořila křídelní voje. Každý muž měl nyní přilbu nasazenu na hlavě, chochol z obarvených koňských žíní připevněn na jejím vrchu; štíty nesli bez ochranných kožených potahů a každý měl u sebe i oba oštěpy. Pohotovost měla trvat, dokud armáda nedorazí až do Cirty.

Čtvrtého dne, kdy navečer měly být legie už u cíle, zaútočili králové znovu. Tentokrát byl Marius připraven. Legie utvořily čtverce, z nichž každý byl součástí většího čtverce s celým trénem uvnitř; nato se menší čtverce přeskupily do několikanásobného šiku bojovníků a velitelů čelícího nepříteli. Jugurtha jako vždy spoléhal na to, že římské řady rozruší svou mnohatisícovou jízdou; byli to výteční jezdci, neužívali sedla ani uzdy, nenesli žádnou zbroj, spoléhali jen na svou údernou sílu, na rychlost a odvahu a na smrtící jistotu svých oštěpů a

dlouhých mečů. Avšak ani jeho, ani Bokchova kavalerie se nedokázala probít do středu římského čtverce a pěchotní útok se rozbil o pevnou stěnu legionářů nelekajících se jízdního ani pěšího nepřítele.

Sulla bojoval v první řadě vedoucí kohorty v čelní legii, neboť řízení boje se ujal Marius a riziko nějakého překvapujícího záludného manévru bylo minimální; a když se útočná linie Jugurthovy pěchoty posléze zhroutila, byl to Sulla, kdo vyrazil do protiútoku za ustupujícím nepřítelem, se Sertoriem nedaleko za sebou.

Zoufalá snaha zbavit se jednou provždy Říma a Římanů svedla Jugurthu k tomu, že setrval v bitvě příliš dlouho. Když se posléze rozhodl ustoupit, bylo už pozdě, a neměl pak jinou volbu, než bojovat dál s Římany tušícími už, že zvítězí. A když pak vítězství dobyli, bylo úplné, završené, naprosté.

Numidská i mauretánská armáda byly zničeny, jejich větší část zůstala mrtvá na bojišti. Jugurtha a Bokchus unikli.

Do Cirty vjížděl Marius v čele vyčerpané, avšak rozjařené kolony; i tomu nejposlednějšímu vojáku bylo jasné, že k žádnému velkému střetnutí už v Africe nemůže dojít. Marius se tentokrát rozhodl ubytovat vojska uvnitř hradeb Cirty, nechtěl je vystavit venku v otevřeném terénu zbytečnému nebezpečí. Příkazem byly jednotky rozmístěny u nešťastných numidských civilistů a tíž nebozí numidští civilisté byli také zformováni do pracovních čet a nakomandováni k úklidu bitevního pole – spálit hory mrtvých Afričanů a přivézt daleko menší počet padlých Římanů k čestnému pohřbu.

Quintovi Sertoriovi připadla příprava slavnostního udílení vyznamenání, jež se Marius rozhodl uspořádat na zvláštním shromáždění armády den po spálení padlých. A jelikož to byla vůbec první taková slavnost, jíž se měl účastnit, neměl vůbec představu, co se od něho vlastně očekává; byl však inteligentní a dokázal si poradit. Vyhledal muže s titulem *primus pilus,* veteránského centuriona, a vyptával se, co a jak.

„Tak co musíš udělat především, mladej Sertorie," pravil starý harcovník, „je sehnat, oprášit a vyleštit všechny velitelovy medaile a vystavit je pěkně na přehlídkovým pódiu, tam, co bude velitel stát, aby každej viděl, co je to vlastně za vojáka. Tihle naši hoši jsou moc dobrý, ať jsou si třeba všichni jen z *capite censi,* ale o vojenským životě nemaj ani ponětí, a nepocházej taky z rodin s vojenskou tradicí. Jak potom maj mít představu, jakej on je voják? Já ji mám, to se ví. Bojoval jsem s Gaiem Mariem v každým tažení, kterýho se účastnil, už od – nu, od Numantie."

„Ale já pochybuju, že by tahle vyznamenání vozil Gaius Marius s sebou," řekl vyděšeně Sertorius.

„Ale to víš, že je vozí, mladej Sertorie!" pravil pamětník stovek šarvátek a bitev. „Vozí si je totiž pro štěstí."

A vskutku, když Sertorius o vyznamenání požádal, Gaius Marius připustil, že si je na tažení vzal s sebou. Na ocitovaný centurionův výrok, že je to asi pro štěstí, se zatvářil poněkud rozpačitě.

Celá Cirta se přišla podívat, neboť to bylo působivé divadlo, armáda v plné přehlídkové parádě, každá legie se svým stříbrným orlem ověnčeným vavříny vítězství, každý manipul se standartou v podobě stříbrné ruky s vavříny, i praporec každé centurie, *vexillum,* ovinutý vítěznými vavříny. Každý voják byl ozdoben svými dosavadními řády a vyznamenáními, ovšem jelikož to byla nová armáda postavená v podstatě z nováčků, jen pár centurionů a půltucet vojínů se mohl pochlubit náramky, okružím, medailemi. Publius Vagiennius měl samozřejmě na hrudi zavěšen soubor svých *phaler*.

Ovšem Gaius Marius, ó, ten kraluje nade všemi! To si alespoň říkal Quintus Sertorius, oslněn symboly jeho poct, když sám stál připraven přijmout zlatý věnec za vítězství v osobním souboji na bojišti; i Sulla tam očekával svůj zlatý věnec.

Ležely tam vystaveny za Gaiem Mariem. Šest stříbrných oštěpů za zabití muže v osobním souboji při šesti různých příležitostech; nachový praporec, *vexillum,* vyšívaný zlatem a lemovaný třepením z ryzího zlata za zabití několika mužů v jediném osobním souboji; dva

postříbřené štíty starého oválného tvaru za udržení ohroženého místa proti nepřátelské přesile. Další vyznamenání měl přímo na sobě. Pancíř měl z tvrzené kůže, nikoli z postříbřeného bronzu jako ostatní vyšší důstojníci, neboť přes něj měl na pozlacených závěsech své *phalery* – ne méně než tři plné soupravy devíti zlatých medailí, dvě na prsou a jednu na zádech; přes ramena a kolem krku měl dále na malých pásečcích zavěšeno šest zlatých a čtyři stříbrné vinuté řetězy; na pažích a zápěstích mu jiskřily zlaté a stříbrné náramky, *armillae*. A pak ovšem jeho věnce. Na hlavě mu spočívala *Corona civica*, věnec z dubových listů udělovaný toliko muži, jenž zachránil životy svých spolubojovníků a uhájil půdu, na níž se tak stalo, po celý zbytek bitvy. Dva další věnce z dubových listů byly zavěšeny na dvou stříbrných oštěpech na znamení, že mu *Corona civica* byla udělena ne méně než třikrát; na dalších dvou stříbrných oštěpech visely dva zlaté věnce za příkladnou statečnost, měly podobu vavřínových listů tepaných z masivního zlata; na pátém oštěpu byla zavěšena *Corona muralis*, zlatý věnec vroubený tepaným cimbuřím, udělovaný prvému, kdo ztekl hradbu nepřátelského města; a na šestém *Corona vallaris*, zlatý věnec, který získával ten, kdo prvý vnikl do nepřátelského tábora.

Co je to jen za muže! Quintus Sertorius si vštěpoval tyto symboly do paměti. Ano, snad jediné ocenění, které Gaius Marius zatím nezískal, byl námořní věnec za zásluhy v námořní bitvě – ovšem Marius nikdy na moři nebojoval, takže to bylo zcela logické – a *Corona graminea*, prostý věneček z obyčejné trávy udělovaný muži, jehož zásluhou a iniciativou byla zachráněna celá legie nebo i celá armáda. Koruna z trávy byla za celou dobu trvání republiky udělena jen několikrát, poprvé legendárnímu Luciu Sicciovi Dentatovi, jenž celkem získal dvacet šest různých věnců – avšak jen jeden jediný věneček z trávy. Dále Scipionovi Africanovi v průběhu druhé války s Kartágem. Sertorius se zachmuřil, pátral v paměti po jejích dalších laureátech. Nu ovšem, Publius Decius Mus ji získal za prvé samnitské války! A Quintus Fabius Maximus Verrucosus Cunctator za pronásledování Hannibala křížem krážem Itálií, jímž ho zbavil sebejistoty nezbytné k napadení samotného Říma.

Vtom už byl vyvolán Sulla, aby převzal svůj zlatý věnec a plný soubor devíti zlatých *phaler* za zásluhy v prvé z bitev proti oběma králům. Jak je tím potěšen – jak ho to přímo povznáší! Quintus Sertorius se o něm doslechl, že je to studený čenich a že v sobě má dokonce i cosi krutého; za celý společný pobyt v Africe však u něho nepostřehl nic, co by tato obvinění opodstatnilo, ostatně kdyby na nich něco bylo, Gaius Marius by si ho byl asi sotva oblíbil, jak tomu zjevně bylo. Neboť Quintus Sertorius dosud nechápal, že dokud život plyne v úspěších a v dobré pohodě, chlad i krutost mohou zůstávat zasuty v hlubinách, třeba jen dočasně; a nedokázal si také představit, že Sulla je natolik chytrý, aby pochopil, že Gaius Marius není člověk, před nímž by bylo radno odkrývat horší a temnější stránky své povahy. Pravda také je, že od chvíle, kdy ho Gaius Marius požádal, aby se stal jeho kvestorem, choval se Sulla nejukázněněji a nejčestněji za celý svůj život – a nepřipadlo mu to ani zatěžko.

„Och!“ Quintus Sertorius sebou trhl. Zabral se natolik do myšlenek, že přeslechl, že už vyvolali jeho jméno, a tak ho musel dloubnout do žeber jeho sluha, téměř tak hrdý na Quinta Sertoria jako byl na sebe hrdý Quintus Sertorius sám. Klopýtavě vystoupil na pódium a zůstal nepohnutě stát, zatímco mu veliký Gaius Marius vsazoval na hlavu zlatý věnec, pak ještě přetrpěl chvíli, kdy mu celá armáda provolávala slávu, a nechal si stisknout ruku Gaiem Mariem a Aulem Manliem.

A když už byly předány všechny řetězy a náramky a medaile a praporce a když byla některým kohortám udělena kolektivní odměna v podobě zlatých nebo stříbrných věnců na jejich standarty, promluvil k armádě Gaius Marius.

„Odvedli jste dobré dílo, mužové z *capite censi!*“ zahřímal obklopen stále ještě pohnutými nositeli čerstvých vyznamenání. „Prokázali jste, že dokážete být statečnější než jsou stateční, že jste umíněnější než všichni umínění, že umíte dřít víc, než dříči dovedou, a že jste bystřejší nad všechny bystré. Mnoho z dosud prázdných žerdí vašich standart se nyní může pyšnit ozdobou, kterou jim vydobyli její vlastníci! Až budeme kráčet v triumfálním pochodu

Římem, budeme mít všem co předvést! A nikdo ať už se nikdy neopováží říct, že Řím je mužům z *capite censi* lhostejný, že pro něj nedokážou vyhrávat bitvy!“

L i s t o p a d začínal právě slibovat první deště, když do Cirty dorazilo poselstvo mauretánského krále Bokcha. Marius je nechal po několik dnů trochu dusit ve vlastní šťávě a všechny jejich naléhavé vzkazy prostě ignoroval.

„Uvidíš, jak zatím změkli,“ řekl Sullovi, když konečně svolil, že je přijme.

„Nehodlám králi Bokchovi nic odpustit,“ řekl na uvítanou, „můžete se vrátit domů. Mařítejen můj čas.“

Mluvčím byl mladší králův bratr, jistý Bogud, takže nyní princ Bogud rychle pokročil kupředu, ještě než stačil Marius kývnout na liktory, aby delegaci vystrnadili.

„Gaie Marie, Gaie Marie, můj bratr král si až příliš dobře uvědomuje míru svých přestupků!“ pravil princ. „Nežádá tvé odpuštění, ani nechce žádat, abys doporučil senátu a lidu římskému, aby se směl znovu stát přítelem a spojencem římského lidu. Žádá jen o tolik, abys na jaře vyslal své dva nejvyšší legáty k jeho dvoru za Herkulovými sloupy. Vysvětlí jim tam pak dopodrobna, proč se spojil s králem Jugurthou, a chce jen, aby jej vyslechli. Nemají mu říci ani slovo v odpověď – jen ti podat zprávu o tom, co ti vzkazuje, tak abys mohl odpovědět ty sám. Vyjdi proto, zapřísahám tě, mému bratru králi vstříc a udělej to pro něho!“

„Cože, já že bych měl své dva nejvyšší velitele vysílat až do Tingisu právě na začátku tažení?“ otázal se Marius s dobře sehranou nedůvěřivostí. „Ne! Maximum, co jsem ochoten udělat, je, že je vyšlu do Sald.“ Byl to malý přístav, nedaleko cirtského přístavu Rusicade.

Celé poselstvo se zhrozilo, pozvedlo paže v zoufalství. „Ale to je vyloučeno!“ vyrazil Bogud. „Můj bratr král si přeje za každou cenu se vyhnout králi Jugurthovi!“

„Tak do Icosia,“ řekl Marius uváděje další přístav, asi dvě stě mil západně od Rusicadu. „Pošlu svého staršího legáta, Aula Manlia, a svého kvestora, Lucia Cornelia Sullu, až do Icosia – ovšem *teď*, princi Bogude, a ne až na jaře.“

„To je vyloučeno!“ zvolal Bogud. „Král je přece v Tingisu!“

„Nesmysl!“ odsekl pohrdavě Marius. „Král je na cestě zpátky do Mauretanie, chvost stažený mezi nohy. Jestli za ním pošleš rychlého jezdce, zaručuji ti, že nebude mít problém dostat se do Icosia ve stejnou chvíli, kdy tam po moři dorazí moji legáti.“ Zamračeně se na Boguda zahleděl. „Považuj to za mou krajní laskavost – a také poslední slovo. Ber, anebo nechej!“

Bogud to bral. Když se poselstvo o dva dny později naloďovalo; vyplouvalo společně s Aulem Manliem a Sullou na téže lodi směřující do Icosia, když předtím ještě vyslali onoho rychlého jezdce, aby dostihl rozprášené zbytečky mauretánské armády.

„Už tam na nás čekal, když jsme připluli – přesně tak, jak jsi to předpověděl,“ referoval Sulla o měsíc později, ihned po svém návratu.

„Kde je Aulus Manlius?“ zeptal se Marius.

Sullovi blesklo v očích. „Aulus Manlius se necítil dobře, takže se rozhodl cestovat raději po souši.“

„Něco vážného?“

„V životě jsem neviděl horšího mořeplavce,“ odpověděl Sulla.

„To jsem o něm ovšem nevěděl!“ pravil Marius překvapeně. „Takže jsi patrně Bokchovi poskytl sluch, jak si to žádal, hlavně ty, a ne Aulus Manlius?“

„Ano,“ usmál se Sulla. „Je to komický prcek, ten Bokchus. Kulaťoučký jak míč, to má po sladkostech, kterými se cpe. Navenek náramná pompa, ale uvnitř nejistý, bojácný.“

„Tahle kombinace bývá dost běžná,“ řekl Marius.

„Nu, jasné je to, že má strach z Jugurthy; nemyslím, že by v tom směru lhal. A jestliže bychom mu dali dostatečně pádné záruky, že nemáme v úmyslu zbavit ho vlády v Mauretanii, mám dojem, že by docela rád sloužil římským zájmům. Jenže ho samozřejmě zpracovává Jugurtha.“

„Jugurtha zpracovává kdekoho. Řídil ses Bokchovým přáním, abys mu vůbec neodpovídal, anebo ses taky přihlásil ke slovu?“

„Nu, nechal jsem ho nejdřív mluvit,“ řekl Sulla, „ale pak jsem se taky ozval. Pokusil se zachovat královské dekorum a předčasně mě propustit, takže jsem mu řekl, že nám učinil spontánní a jednostrannou nabídku, která nás jako tvé představitele naprosto k ničemu nezavazuje.“

„A cos mu řekl pak?“ vyptával se Marius.

„Že kdyby byl skutečně chytrý malý panovníček, na Jugurthu by v budoucnosti zcela zapomněl a držel by se Říma.“

„Jak to přijal?“

„Docela dobře. Vypadal dost zkroušeně, když jsem odcházel.“

„Tak počkáme, jak se to vyvine a co bude dál,“ řekl Marius.

„Jednu věc jsem ale zjistil,“ dodával Sulla, „že totiž je Jugurtha s odvody v koncích. Už i Gaetulové odmítají poskytnout mu další muže. Numidie je válkou velice znavená, a nikdo v celém tom království, ať usedlý v oblastech trvale osídlených, anebo nomád z vnitrozemí, už nevěří, že by ještě existovala sebevzdálenější naděje na vítězství.“

„A vydají nám Jugurthu?“

Sulla zavrtěl hlavou. „Ne, to samozřejmě neudělají!“

„Nevadí,“ řekl Marius a vycenil zuby v úsměvu. „Napřesrok, Lucie Cornelie! Příští rok ho dostaneme.“

K r á t c e před koncem starého roku obdržel Gaius Marius od Publia Rutilia Rufa dopis, který se cestou značně zdržel vlivem řady zlých bouří.

Vím, že jsi chtěl, abych se o konsulát ucházel společně s tebou, Gaie Marie, jenže se teď tato příležitost naskytla, a já bych byl blázen, kdybych jí nevyužil. Ano, je to tak, zamýšlím ucházet se o úřad konsula pro příští rok a zítra půjdu zapsat své jméno na listinu kandidátů. Studna, jak se zdá, už docela vyschla. Nekandiduje nikdo, kdo by stál za řeč. Cože, slyším tě, jak se ptáš, snad ne už zase Quintus Lutatius Catulus Caesar? Ó ne, ten na tom není v současnosti dobře, jelikož je až příliš očividně spojen s onou frakcí, která obhajovala všechny naše konsuly odpovědné za ty obrovské ztráty naší armády na životech. Nejlepším z dosud navržených se jeví Gnaeus Mallius Maximus – svým způsobem je to také *homo novus.* Není to špatný chlap; dokázal bych s ním zcela určitě spolupracovat – je-li to ovšem právě ten nejlepší možný ze všech kandidátů, tím si nejsem jist. Tvé velení již bylo prodlouženo i pro příští rok, jak už asi víš.

Řím je v těchto dnech dosti nudné město; nemám pro tebe vlastně žádné novinky, o kterých by se dalo psát, dokonce ani žádné skandály. Tvé rodině se daří dobře, malý Marius je radost a potěšení samo, je náramně paličatý a na svůj věk velice vyspělý, samá lumpárna, a jeho matka se z něho čas od času může zbláznit, jak je podnikavý – takový, jako mají malí kluci být. Zato tvému tchánovi, Gaiovi Juliovi Caesarovi, se nevede valně, třebaže si ovšem – jako Caesar – nikdy ani nepostěžuje. Má něco s hlasem a ani med mu nepomáhá, bez ohledu na to, kolik ho bere.

Tím jsou opravdu veškeré noviny vyčerpány! To je hrozné. O čem psát?

Nemám ještě ani plnou stránku, a to je co říct. Nu, napadá mě má neteř Aurelia. Kdo pro všechno na světě že je ta Aurelia? slyším, jak se ptáš. A určitě tě ani moc nezajímá. Nevadí. Však můžeš chvíli poslouchat; pokusím se být stručný. Určitě znáš příběh Heleny Trojské, třebaže jsi obyčejný Italik se slámou v botách a řecky neumíš ani slovíčko. Byla tak krásná, že se s ní chtěl

oženit kdekterý král a princ v celém Řecku. A zrovna taková je má neteř. Tak krásná, že by si ji rád vzal kdekdo v Římě.

Všechny děti mé sestry Rutilie jsou pěkné, ale Aurelia je víc než hezká. Když byla ještě dítě, kdekdo pomlouval její tvář – že je příliš kostnatá, že má příliš tvrdé rysy, že zkrátka je na ní všeho příliš. Ale teď, kdy jí jde na osmnáctý rok, všichni tutéž tvář zase nemohou dost vynachválit.

Mám ji upřímně rád. A proč? slyším, jak se ptáš. Je to pravda, normálně se příliš nezajímám o ženské potomky svých blízkých příbuzných, ba ani o svou vlastní dceru a o své dvě vnučky. Ale vím dobře, proč si tak považuji zrovna miláčka Aurelii. Kvůli její první službě v životě. Protože když Aurelia dovršila třináctý rok, má sestra a její manžel, Marcus Aurelius Cotta, se rozhodli, že by už měla také dostat nějakou tu stálou služtičku, která by posloužila i jako společnice a hlídač. Takže koupili velice dobrou dívku a darovali ji Aurelii. Která ovšem krátce nato prohlásila, že tuhle nechce.

„A proč?“ zeptala se má sestra Rutilia.

„Protože je líná,“ prohlásila ta třináctiletá slečna.

Takže se rodiče odebrali zpátky k obchodníkovi s otroky a po ještě pečlivějším výběru přivedli další. Kterou ovšem Aurelia také odmítla.

„A proč ne?“ vyptávala se má sestra Rutilia.

„Protože si myslí, že mi může poroučet,“ řekla Aurelia.

A rodiče se vydali po třetí k obchodníkovi a pročesali všechny záznamy Spuria Postumia Glycona, až konečně nějakou tu vhodnou dívčinu objevili. Všechny tři, musím dodat, měly velice dobré vzdělání, hovořily řecky a byla to vysloveně inteligentní děvčata.

Jenže Aurelia nechtěla ani tu třetí.

„Proč?“ tázala se má sestra Rutilia.

„Protože ta ví moc dobře, oč jí jde; už začala pomrkávat po našem správci,“ řekla Aurelia.

„Tak dobrá, jdi a vyber si službu sama!“ prohlásila má sestra Rutilia a nechtěla s celou tou záležitostí už mít nic společného.

Když přišla Aurelia domů s tím, co si vybrala, celá rodina se zhrozila. Stála tam šestnáctiletá holčina rodem z galských Arvernů, vyčouhlá a kostnatá, s hrozným kulatým nosíkem a kulatou růžovou tvářičkou, vybledlýma modrýma očima, surově zastřiženými vlasy (ty jí sebrali na zhotovení nějaké paruky, když její předchozí pán potřeboval peníze) a s největšíma rukama a nohama, jaké jsem kdy na někom viděl. Jmenovala se, jak Aurelia oznámila, Cardixa.

Jak víš, Gaie Marie, zajímám se odjakživa o osudy těch, které si přivádíme domů jako otroky. Neboť mě nepřestává trápit, že věnujeme daleko víc času sestavování jídelníčku na večírek, který pořádáme, než výběru těch, jimž svěřujeme péči o naše odění, o naše osoby, o naše děti, ba i o naši pověst. Kdežto, jak mi okamžitě došlo, právě z těchto důvodů si má třináctiletá neteř Aurelia zvolila právě tuhle strašlivou Cardixu. Stála spíš o někoho oddaného, pracovitého, poddajného a hodného, než aby si přivedla děvče, které mluví řecky jako rozená Řekyně (skoro všechny jsou takové, že?) a umí krásně konverzovat.

Takže jsem si dal práci s tím, abych se o Cardixe dověděl něco bližšího, což nebylo těžké. Stačilo zeptat se Aurelie, která celý dívčin příběh už znala. Byla prodána do otroctví spolu se svou matkou, poté co si Gnaeus Domitius Ahenobarbus podrobil Arverny a zabral naši dnešní Zaalpskou provincii. Nedlouho poté, co tyhle dvě přibyly do Říma, její matka zemřela, zřejmě steskem. A tak se z dítěte stalo cosi jako páže, běhala s nočníky, s polštářky, s poduškami. Když pak ztratila svůj dětský půvab a začala vyrůstat do podoby

onoho bidla, jak jsem ji poznal i já, když ji Aurelia přivedla domů, byla několikrát prodána. Jeden z jejích pánů ji sexuálně obtěžoval, když jí bylo osm; jiný ji zbičoval, kdykoli si na ni jeho žena jen trochu postěžovala; a třetí pán ji učil číst a psát spolu se svou dcerou, dosti neposlušnou žačkou.

„Takže se ti jí zželelo a chtěla jsi tu chudinku přivést domů k hodným lidem," řekl jsem Aurelii.

A teď přijde to, Gaie Marie, proč já tuhle holku mám radši než svou vlastní dceru.

Neboť jsem ji svou poznámkou pranic nepotěšil. Ucukla jako hádek a řekla: „Ovšemže ne! Soucit je ušlechtilý cit, tak to aspoň stojí v knížkách a tak nám to také říkají rodiče. Jenomže mně by soucit nepřipadal jako dost dobrý důvod, když si má člověk vybrat službu! Jestli Cardixin život nebyl ideální, není to má vina. Proto také nejsem v žádném směru morálně zavázána napravovat křivdy, které se jí staly. Vybrala jsem si Cardixu proto, že jsem si jistá, že bude oddaná, pracovitá, poddajná a hodná. Hezké pouzdro nezaručuje, že knížka v něm stojí za přečtení."

Nu, řekni, Gaie Marie, nazamiloval by sis ji za to taky alespoň trošku? Třináct jí tenkrát bylo! A nejpodivnější na tom je, že třebaže podle toho, co ti teď svým strašlivým rukopisem píšu, by se ti mohla zdát upjatá, anebo dokonce necitelná, vím moc dobře, že to není ani puritán, ani ledovec. Je v tom jen a jen zdravý rozum, Gaie Marie! Ta má neteřička má prostě kus zdravého rozumu. A kolik znáš takových žen, které by byly nadány tímto ohromným darem? Ti všichni, co o ni tady stojí, by se s ní rádi oženili kvůli její hezké tvářičce anebo postavě anebo majetku, zatímco já bych ji dal někomu, kdo by dokázal ocenit její zdravý rozum. Jenže podle čeho se rozhodnout, komu dát přednost? To je ta nejpalčivější otázka, kterou si teď všichni klademe.

Když Gaius Marius dopis odložil, vzal do ruky pero a přitáhl si čistý list papíru. Namočil *stylus* do kalamáře a bez zaváhání psal.

Samozřejmě že Tě chápu. Jen do toho, Publie Rutilie! Gnaeus Mallius Maximus bude potřebovat veškerou pomoc, kterou mu budeš s to poskytnout, a ty budeš vynikajícím konsulem. Pokud jde o tvou neteř – proč ji nenechat, aby si manžela vybrala sama? Se svou službou to přece dokázala dobře. Třebaže otevřeně říkám, že dost dobře nevím, kde je v tom jaký problém. Lucius Cornelius mi sdělil, že je otcem syna, ale zprávu o tom dostal od Gaia Julia, nikoli od Julilly. Udělej laskavě něco pro mne, věnuj té mladé dámě trochu pozornost, můžeš? Domnívám se totiž, že Julilla se k tvé neteři nedá přirovnat, pokud jde o dar zdravého rozumu, a nevím, koho jiného požádat, neboť se nemohu dost dobře obrátit na jejího *tatu*, aby ji ohlídal. Děkuji ti, žes mě upozornil, že Gaius Julius není docela v pořádku. Doufám, že až tento list obdržíš, budeš už novým konsulem.

ROK ŠESTÝ

(105. PŘ. N. L.)
KDY ÚŘAD KONSULŮ ZASTÁVALI

PUBLIUS RUTILIUS RUFUS

A

GNAEUS MALLIUS MAXIMUS

AURELIA

Třebaže se Jugurtha dosud nestal ve své vlastní zemi uprchlíkem, její východní oblasti s usedlejším obyvatelstvem se s římskou hrozbou nepochybně začaly už vyrovnávat a přijímaly římskou nadvládu jako nevyhnutelnost. Cirta, hlavní město Numidie, však ležela ve středu království, a tak se Marius rozhodl, že bude rozumnější, aby on osobně strávil zimu spiše tady než v Utice. Obyvatelé Cirty nedali nikdy najevo nějaké mimořádné nadšení pro krále, ale natolik Marius Jugurthu znal, aby si uvědomil, že nejnebezpečnější – a také nejvíce okouzlující – dokáže být Jugurtha právě pod tlakem; nebylo by prozíravé ponechat Cirtu na pospas nějakým královým námluvám. Sullu nechal v Utice, aby odtamtud spravoval provincii Afriku, zatímco Aula Manlia propustil ze služby a dovolil mu vrátit se domů. S sebou do Říma vzal Manlius i oba syny Gaia Julia Caesara, kteří se odchodu z Afriky ovšem bránili. Jenomže Rutiliův dopis Maria dosti znepokojil; měl pocit, že bude nejmoudřejší, když Caesarovi oba syny pošle domů.

V l e d n u nového roku se mauretánský král Bokchus konečně rozhodl; přes pokrevní a rodinné svazky s Jugurthou se odhodlal k formálnímu spojenectví s Římem – pokud se ovšem Římu zlíbí ho za spojence přijmout. A tak se odebral z Iolu do Icosia, tam kde se před dvěma měsíci odbývala jeho rozmluva se Sullou a mořskou nemocí postiženým Manliem. Nenapadlo ho naneštěstí, že by Marius mohl přezimovat jinde než v Utice; takže se malá delegace, kterou za Mariem vyslal, vydala do Utiky a minula cestou Cirtu a Maria o hodný kus severně.

Poselstvo se skládalo z pěti maurských vyslanců, mezi nimiž byl opět králův mladší bratr, princ Bogud s jedním ze svých synů, ale skupinka cestovala bez jakékoli pompy a bez vojenského doprovodu; Bokchus nechtěl vyvolat u Maria žádné nepříznivé reakce a snažil se o zcela nevojenský ráz mise. Snažil se také nevzbudit Jugurthovu pozornost.

Výsledkem bylo, že skupina jezdců vypadala úplně jako společnost blahobytných obchodníků, navracejících se domů s výtěžkem svého ročního podnikání, a zlákala tlupu ozbrojených banditů, využívajících roztříštěnosti Numidie a bezmoci jejího krále k tomu, aby si pomohli k majetku jiných. Když poselstvo překračovalo řeku Ubus, nedaleko na jih od Hippo Regius, bylo těmito lupiči přepadeno a obráno o všechno kromě oděvů, které měli jeho členové na sobě; bandité s sebou odvedli dokonce i jejich otroky a sluhy, aby je pak prodali na nějakém vzdáleném trhu.

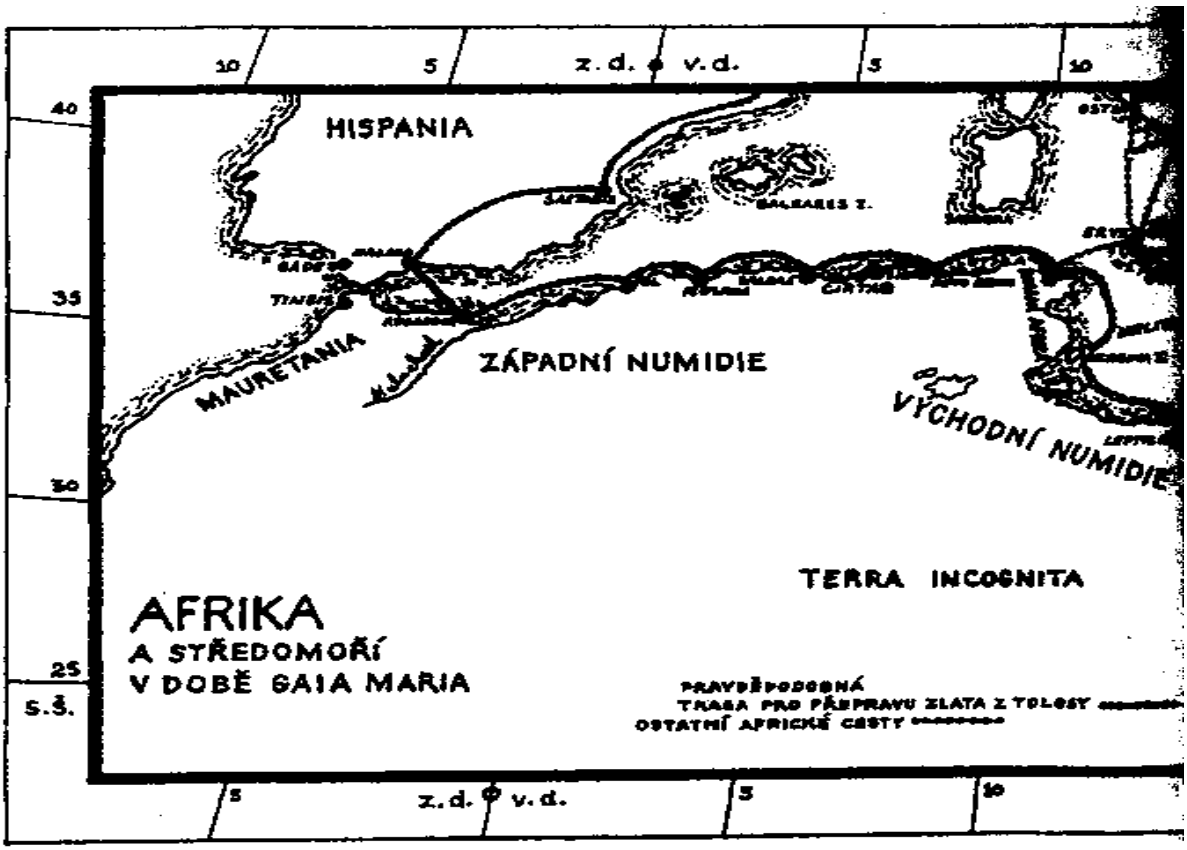
Quintus Sertorius se svým výtečně fungujícím mozkem konal službu u Maria, což znamenalo, že na Sullu vybyli o něco méně bystří důstojníci. A protože si toho byl vědom, zvykl si sledovat osobně, co se děje u bran paláce správce provincie v Utice; naštěstí si také osobně povšiml zmatku kolem otrhaných a zubožených pěších poutníků, kteří tam stáli a marně se domáhali vpuštění.

„Ale my *musíme* mluvit s Gaiem Mariem!“ dožadoval se princ Bogud. „Ujišťuji tě, že my jsme doopravdy poselstvo mauretánského krále Bokcha!“

Sulla poznal přinejmenším tři muže ve skupince podle tváří a vydal se ke vchodu. „Pusť je dovnitř, ty hlupáku,“ řekl tribunovi ve službě, a pak vzal Boguda pod paží, aby mu pomohl v chůzi, neboť princ měl viditelně zničené nohy. „Na vysvětlování bude čas potom, princi,“ řekl pevně. „Teď nejdřív potřebuješ lázeň, čisté šaty, najíst se a odpočinout si.“

O několik hodin později vyslechl Bogudův příběh.

„Cesta nám trvala o mnoho déle, než jsme očekávali,“ řekl Bogud na závěr, „a já se obávám, že můj bratr, král Bokchus, už si zoufá. Můžeme hovořit s Gaiem Mariem?“

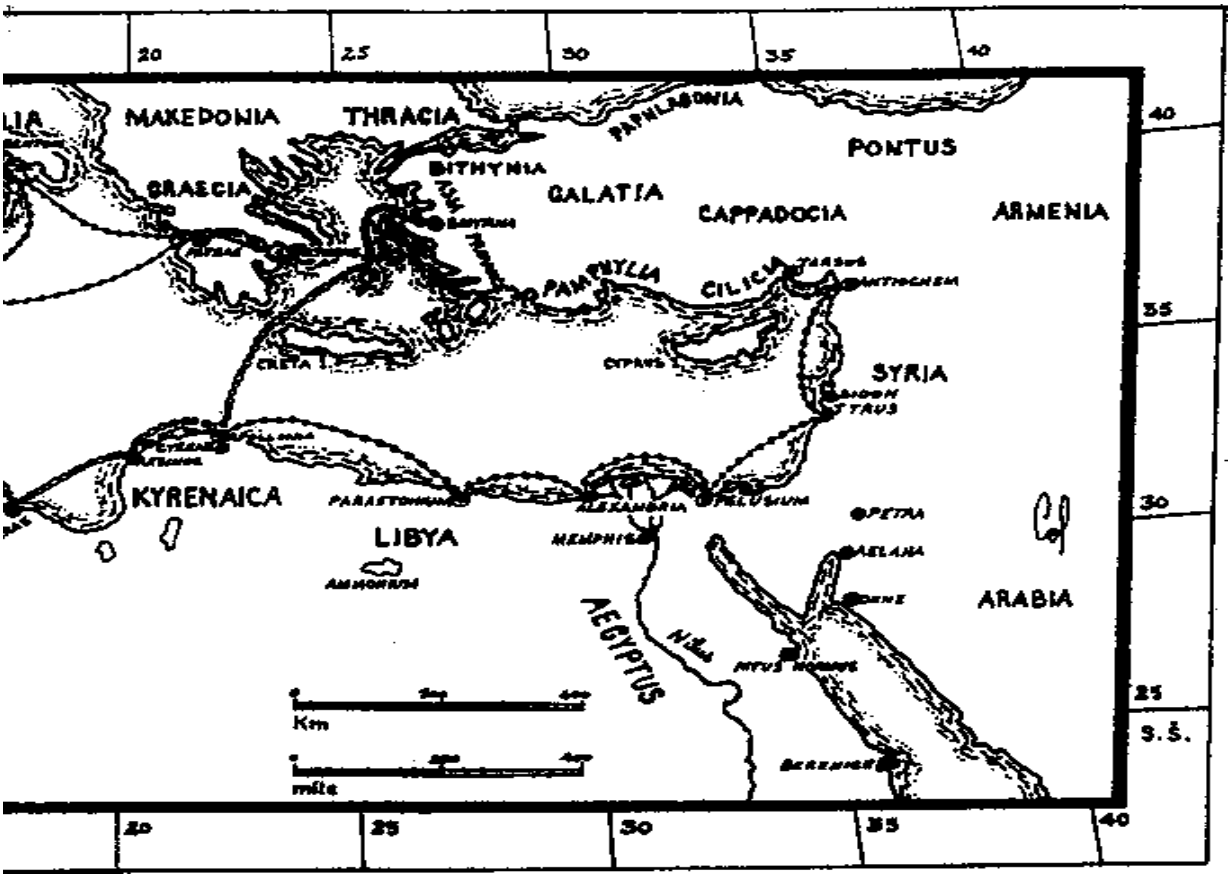
„Ale ten je přece v Cirtě,“ pronesl Sulla zlehka. „Já myslím, že byste udělali nejlíp, kdybyste mi řekli, co váš král chce, a nechali na mě, abych o tom poslal zprávu do Cirty. Jinak budou ty průtahy narůstat dál.“

„Jsme pokrevní příbuzní krále, který Gaia Maria žádá, aby nás vyslal do Říma, kde máme osobně poprosit senát, aby krále znovu přijal do svých služeb,“ prohlásil Bogud.

„Aha.“ Sulla vstal. „Princi Bogude, usídli se tu, prosím, v naprosté pohodě, a čekej. Vyšlu ke Gaiu Mariovi posla, ale přece jen bude pár dní trvat, než přijde odpověď.“

Dobře, výborně, báječně! Tohle by se mohlo ukázat jako velice prospěšné. Já však budu muset být mimořádně opatrný. Nový první konsul, Publius Rutilius Rufus, mě informoval, že náš přítelíček Metellus Numidicus Hovniválissimus chodí po Římě a vykládá každému, kdo je ochoten mu naslouchat, že se mne chystá obžalovat z vydírání a z korupce v období mého správcovství tady v provincii Africa. Takže nesmím udělat nic, co by mu dalo nějaké zbraně do rukou. Naštěstí mu nezbude, než svá svědectví zfalšovat, jelikož jsem nikdy neměl ve zvyku ani někoho vydírat, ani se dát od někoho uplácet – ale to ty víš líp než kdokoli jiný. Takže tě poprosím o následující.

Audienci princi Bogudovi poskytnu v Cirtě, což znamená, že sem budeš muset tu jejich delegaci přivést. Ale dřív, než se vydáte na cestu, chci, abys sehnal veškeré římské senátory, tribuna pokladu, oficiální představitele senátu anebo lidu římského a každého významného římského občana, který je teď v provincii. Všechny je přiveď do Cirty s sebou. Protože já ten rozhovor s Bogudem povedu v přítomnosti všech římských představitelů, které tady budu schopen sehnat, tak aby vyslechli každé mé slovo, a budu od nich chtít písemný souhlas se vším, co se pak rozhodnu udělat.

S u l l a se rozřehtal smíchy a dopis odložil. „No, tos provedl výborně, Gaie Marie!“ sdělil čtyřem stěnám své kanceláře a vydal se ven se zničující zprávou pro všechny své tribuny a administrativní síly, že musí propátrat celou provincii a najít všechny římské notábly.

Provincie Africa, vzhledem k důležitosti, jakou měla pro Řím jako dodavatel obilí, byla místem, které zcestovalejší členové senátu celkem rádi navštěvovali. Byla i exotická a krásná a v tuto roční dobu, kdy převládaly větry od severu, to byla i bezpečnější cesta na Východ, než překračovat Adriatické moře. A třebaže nastalo období dešťů, zdaleka to neznamenalo, že prší každý den; mezi jednotlivými sprškami bylo počasí příjemně vlahé, na rozdíl od Evropy sužované v ten čas mrazy, a v mžiku léčilo všechny oznobeniny.

A tak se Sullovi podařilo shromáždit dva senátory holdující turistice, dva návštěvníky z řad vlastníků půdy, kteří si sem vyjeli za oddychem (včetně největšího držitele pozemků vůbec, Marka Caelia Rufa), a k tomu ještě vyššího úředníka státní pokladny, jenž přijel na dovolenou, a také jednoho římského boháče, který měl rozjednánu velkou dodávku obilí a byl právě v Utice porozhlédnout se, jak to asi toho roku bude vypadat s pšenicí.

„Největší úlovek,“ říkal Gaiovi Mariovi, jakmile po patnácti dnech dorazili do Cirty, „nebyl nikdo menší než Gaius Billienus, jenž si usmyslil zastavit se v provincii Africa na cestě do asijské provincie, kde má převzít úřad správce. Takže jsem schopen nabídnout ti dokonce prétora s prokonsulským *imperiem!* Taky je tu s námi kvestor státní pokladny, Gnaeus Octavius Ruso, který se šťastnou náhodou ukázal v utickém přístavu těsně předtím, než jsme se vydali na cestu, neboť přivezl žold pro armádu. Tak jsem ho sebral s sebou.“

„Lucie Cornelie, ty se činíš, jsi muž podle mého vkusu!“ prohlásil se širokým úsměvem Marius.

A než přijal maurskou delegaci, svolal Marius k poradě ony římské špičky.

„Rád bych vám všem, vážené panstvo, vysvětlil situaci, tak jak skutečně vypadá, a poté, co za vaší přítomnosti přijmu prince Boguda, chtěl bych, abychom společně došli k rozhodnutí, co mám učinit s králem Bokchem. Bude nezbytné, aby každý z vás formuloval své mínění písemně, takže až dospěje informace o našem jednání do Říma, všichni se budou moci

přesvědčit, že jsem nepřekročil hranice svých pravomocí," řekl Marius senátorům, pozemkovým vlastníkům, jednomu tribunovi státní pokladny a jednomu správci provincie.

Výsledkem schůzky bylo přesně to, co si Marius přál; předložil záležitost se vší výmluvností a důkladností elitě Říma za výrazné podpory svého kvestora Sully. Shromáždění notáblové dospěli k názoru, že dosažení mírové smlouvy s Bokchem je krajně žádoucí a že nejlepší cestou k jeho uskutečnění bude vyslat tři členy maurské delegace do Říma, v doprovodu kvestora státního pokladu Gnaea Octavia Rusa, a vrátit zbývající dva Maury Bokchovi na důkaz důvěry, kterou mu Řím projevuje.

A tak Gnaeus Octavius Ruso vyprovodil Boguda a jeho dva bratrance do Říma, kam dorazili začátkem března a kde byli ihned slyšeni senátem na jeho mimořádné schůzi. Svolána byla do Bellonina chrámu, neboť se týkala války vedené v zahraničí, a to s cizím panovníkem; Bellona byla římskou bohyní války, mnohem starší než Mars, takže o válečných záležitostech jednal senát právě zde.

Konsul Publius Rutilius Rufus vyhlásil rozhodnutí senátu s dveřmi chrámu dokořán otevřenými, tak aby slyšeli i všichni ti, kdo se shromáždili venku a naslouchali mu.

„Vyřiďte králi Bokchovi," pravil Rutilius Rufus svým lehkým vysokým hlasem, „že senát a lid římský si dobře pamatují, čím se kdo na nich provinil i čím jim prospěl. Je nám dostatečně zřejmé, že král Bokchus upřímně lituje svých provinění, takže neodpustit mu by podle senátu a lidu římského znamenalo nemístnou tvrdost Proto mu budiž odpuštěno. Senát a lid římský nicméně nyní očekávají, že mu král Bokchus prokáže i službu, a to stejně velkou, jako bylo jeho provinění, neboť se až do této chvíle nemůžeme upamatovat na nic, co by obstálo jako protiváha onomu prohřešku. Nebudeme sami navrhovat, jakouže službu by měl král Bokchus Římu prokázat, to ponecháme zcela na něm. A až tento jeho přínos jednoznačně vyváží to, čím se na Římu provinil, senát a lid římský s radostí uzavřou s Bokchem, králem mauretánským, smlouvu o přátelství a spojenectví."

Bokchus tuto odpověď obdržel koncem března, doručil mu ji osobně Bogud a další dva členové poselstva. Strach z římské odplaty převážil nad královými obavami o svou vlastní osobu, takže se nakonec rozhodl raději setrvat v Icosiu, než aby se stáhl do dalekého Tingisu za Herkulovými sloupy. Usuzoval, že Gaius Marius s ním bude na tuto vzdálenost ještě ochoten vyjednávat, dál však už nikoli. A aby se ochránil před Jugurthou, přivedl si do Icosia novou maurskou armádu a opevnil onu nevelkou přístavní osadu, jak nejlépe dokázal.

Bogud se vypravil za Mariem do Cirty.

„Můj bratr král žádá a prosí Gaia Maria, aby mu prozradil, jakou službou může prospět Římu tak, aby to odpovídalo míře jeho provinění," zeptal se Bogud vkleče.

„Povstaň přece, povstaň," pravil nedůtklivě Marius. „Já nejsem žádný král! Jsem prokonsul senátu a lidu římského! Přede mnou se nesmí nikdo plazit, pokořuje to zrovna tak mne jako jeho!"

Bogud zmaten vstával. „Gaie Marie, pomoz nám!" vyrazil posléze. „Jakou službu to od nás senát může vlastně chtít?"

„Pomohl bych, kdybych uměl, princi Bogude," řekl Marius a prohlížel si nehty.

„Tak tedy vyšli někoho ze svých vyšších důstojníků, aby si promluvil s králem. Snad se za takové osobní diskuse nějaká cesta najde."

„Dobrá," řekl náhle Marius. „Lucius Cornelius Sulla by za tvým králem zajít mohl. Za předpokladu, že místo setkání nebude dál od Cirty, než je Icosium."

„ S a m o z ř e j m ě že se tou službou rozumí Jugurtha," řekl Marius Sullovi, když se jeho kvestor chystal k vyplutí. „Ach, co bych za to dal, kdybych mohl jet místo tebe, Lucie Cornelie! Ale jelikož nemůžu, jsem nesmírně rád, že alespoň posílám chlapa, který má tesáky řádně špičaté."

Sulla se ušklíbl. „A jak se zakousnou, nerady se pouštějí," řekl.

„Tak je nech zahryznout dvakrát tak hluboko, jednou taky za mne! A jestli to dokážeš, přiveď mi Jugurthu.“

A tak Sulla s železnou vůlí a odhodláním v srdci vyplul z Rusicade; měl s sebou kohortu římských legionářů, kohortu lehce vyzbrojených italických vojáků z kmene Paelignů v Samniu, osobní stráž prakovníků z Baleárských ostrovů a eskadronu jízdy, tu, v níž sloužil Publius Vagiennius z Ligurie. Byla polovina května.

Celou cestu do Icosia trpěl podrážděností, třebaže cestu po moři snášel výtečně a objevil v sobě náklonnost k moři a k lodím. Tato výprava pro něho měla být šťastná. A velice významná. Věděl to tak jistě, jako kdyby i jemu se bylo dostalo příznivého proroctví. Kupodivu dosud nezašel za Marthou ze Sýrie, třebaže na něho Marius opakovaně naléhal, aby tak učinil; jeho odmítání neznamenalo, že by věštbám nevěřil, že by postrádal onu nezbytnou pověrečnou složku ve své povaze. Jako Říman byl Lucius Cornelius Sulla pln pověr. Pravda byla taková, že se té věštby obával. Třebaže nesmírně toužil po tom, aby mu nějaká další lidská bytost potvrdila jeho vlastní tušení o svém vysokém poslání, znal až příliš dobře své slabiny a temné stránky, než aby se k věštkyni uchýlil s tak vyrovnanou myslí jako Gaius Marius.

Ale teď, když vplouval do Icosijského zálivu, si přál, aby byl Marthu přece jen navštívil. Jeho budoucnost na něho začínala doléhat jako těžký příkrov, a on nevěděl, nevyciťoval, nedokázal odhadnout, co skrývá. Velké věci. Ale také zlo. Takřka osamocen uprostřed všech svých druhů Sulla vnímal až hmatatelnou přítomnost zla. Řekové vedli nekonečné diskuse o jeho podstatě a mnozí tvrdili, že nic takového vlastně vůbec není. Avšak Sulla věděl, že existuje. A velice se obával, že je přítomno uvnitř něho samotného.

Icosijský záliv se tvářil, jako by na jeho březích leželo velkolepé město, namísto toho však ukrýval jen nepatrné městečko až v nejzazších končinách, tam, kde rozeklané skály příbřežního horského hřebene spadaly strmě do moře a skýtaly mu ochranu a úkryt. V období zimních dešťů se z nich do moře řítil bezpočet bystřin, na jeho hladině jako by se vznášel tucet ostrůvků podobných lodím, vysoké cypřiše na nich připomínaly stěžně a plachty. Krásné místo, tohle Icosium, pomyslel si Sulla.

Na pobřeží u městečka čekala asi tisícovka berberských Maurů na koních, vystrojených obdobně jako numidská jízda – bez sedel, bez uzd, bez pancířů na prsou – jen svazek oštěpů v jedné ruce, štíty a dlouhé meče v druhé.

„Ahhh!“ řekl Bogud, když spolu se Sullou vystupovali z prvé lodice na břeh. „Král ti poslal na uvítanou svého nejmilejšího syna, Lucie Cornelie.“

„Jak se jmenuje?“ zeptal se Sulla.

„Volux.“

Mladík přiharcoval vyzbrojen jako všichni jeho muži, ale jeho vyšňořený kůň měl sedlo i uzdu. Sullovi se líbil způsob, jakým mu stiskl ruku, a zalíbilo se mu i chování prince Voluxe; ale kde je král? Jeho cvičené oko nikde nerozpoznávalo onen ruch a shon typický pro sídlo panovníka.

„Král se odebral na jih, asi sto mil daleko do hor, Lucie Cornelie,“ vysvětloval princ, když kráčeli k místu, odkud mohl Sulla dohlédnout na vyloďování svých jednotek a jejich vybavení.

Sullovi naskočila husí kůže. „Tak to ovšem nebylo mezi králem a Gaiem Mariem ujednáno,“ řekl.

„Já vím,“ řekl stísněně Volux. „Jenomže král Jugurtha přitrhl do blízkého sousedství.“

Sulla ztuhl. „Není to past, princi Voluxi?“

„Ne, to ne!“ vykřikl mládenec, obě dlaně nad hlavou. „Není, to ti přísahám při všech našich bozích, Lucie Cornelie, žádná past to není! Jenomže Jugurtha něco větří, protože byl vyrozuměn, že můj královský otec se vrací do Tingisu, a on je přesto stále ještě tady, v Icosiu. A tak se Jugurtha přesunul do hor s nevelkou armádou Gaetulů – není jich tolik, aby nás mohli napadnout, ale je jich až příliš mnoho, než abychom my mohli napadnout jeho. Můj královský otec se rozhodl stáhnout se od moře, aby se Jugurtha domníval, že svého

návštěvníka čeká po souši. A tak se Jugurtha vydal za ním. On určitě neví o tom, že jsi tady. Bylo moudré, že jsi připlul po moři.“

„Jugurtha brzy vypátrá, že tu jsem,“ řekl Sulla chmurně s pomyšlením na svůj nepostačující ozbrojený doprovod, pouhých patnáct set mužů.

„Snad ne, zatím alespoň určitě ne,“ řekl Volux. „Vytáhl jsem s tisíci muži z otcova tábora před třemi dny, jakoby na cvičení, a vydali jsme se k pobřeží. Oficiálně nejsme s Numidii ve válečném stavu, takže Jugurtha nemá sebemenší záminku na nás zaútočit, ale není si také jistý, co zamýšlí můj královský oteč, a netroufá si riskovat roztržku s námi, dokud se o tom nepřesvědčí. Mohu tě ujistit, že se rozhodl hlídat náš tábor na jihu a že jeho zvědové neproniknou do blízkosti Icosia, dokud mé vojsko tenhle prostor střeží.“

Sulla se po mladíkovi jen skepticky poohlédl, ale nedal najevo, co si o tom myslí; tihle maurští potentáti opravdu nedokáží uvažovat příliš prakticky. Dělalo mu starost i příliš pomalé vyloďování – v Icosiu bylo k dispozici všehovšudy dvacet lodic, a jak viděl, teprve zítra touto dobou budou všechny jednotky na břehu – ale omezil se na to, že si jen povzdychl a pokrčil rameny. Nemělo smysl nějak se tím trápit; buď o něm zkrátka Jugurtha ví, anebo neví.

„Kde Jugurtha táboří?“

„Asi třicet mil od moře, na planince uprostřed hor, přímo na jih odtud. Rovnou na cestě mezi Icosiem a táborem mého královského otce,“ řekl Volux.

„No, to je přímo rozkošné! A jak já se mám dostat k tvému královskému otci, aniž se nejdřív utkám s Jugurthou?“

„Provedu tě kolem něho takovou cestou, že se vůbec nedoví, že jsme mu proklouzli pod nosem,“ řekl dychtivě Volux. „Opravdu, Lucie Cornelie! Můj královský otec mi v tomhle plně důvěřuje – věř mi taky, prosím!“ Zamyslel se na okamžik a pak dodal: „Ale přesto si myslím, že by bylo lepší nechat tvé vojsko tady. Budeme mít mnohem větší naději uniknout pozornosti, pokud nás pojede jen malá skupinka.“

„A proč já bych ti měl důvěřovat, princi Voluxi?“ otázal se Sulla. „Já tě přece vůbec neznám. Neznám vlastně ani prince Boguda, ani tvého otce! Mohl by ses klidně rozhodnout slovo porušit a zradit mě Jugurthovi – a já bych pro něho byl nějaká kořist! Moje zajetí by znamenalo pro Gaia Maria nesmírný problém, to jistě chápeš.“

Bogud neříkal nic, jen se víc a víc chmuřil, ale mladý Volux se nehodlal vzdát.

„Podrob mě tedy zkoušce, podle níž budeš moci usoudit, že můžeš věřit mně i mému královskému otci,“ zvolal.

Sulla se zamyslel, na jeho rtech se objevil dravý úsměv. „No dobrá,“ rozhodl se naráz. „Tak jako tak mě teď držíte za kulky, takže vlastně nemám co ztratit!“ A upřel na Maura své neskutečně světlé zraky, tančící jako dva drahokamy pod okrajem jeho slaměného širáku – dosti kuriózní součástí výstroje římského vojáka, avšak teď už proslulé od Tingisu až po Kyrenaiku, kdekoli se vyprávělo o udatenstvích Římanů u ohně nebo u krbu: ten římský albín se slaměným širákem.

Musím prostě důvěřovat ve své štěstí, říkal si, a nic uvnitř mi zatím neříká, že by mě mělo zklamat. Tohle je zkouška, tím si ověřím i svou sebedůvěru, a dokážu tím všem, od krále Bokcha a jeho syna až po onoho muže v Cirtě, že jsem s to – ne, že jsem víc než s to! – čelit čemukoli, co mi osud postaví do cesty. Muž, který uhne, se nikdy nedoví, co v něm vlastně je. Ne, já půjdu přímo. Protože mne se štěstí drží. Vydobyl jsem si je, a provedl jsem to dosti důkladně.

„Jakmile se dnes setmí,“ řekl Voluxovi, „ty a já s velice malým doprovodem jezdců se vydáme do tábora tvého královského otce. Moje vojsko zůstane zde, takže pokud Jugurtha zjistí přítomnost Římanů, bude samozřejmě předpokládat, že se zdrží zde v Icosiu a že sem za nimi tvůj královský otec pojede.“

„Ale dnes je bezměsíčná noc!“ namítl Volux ohromeně.

„Právě," řekl Sulla se svým nejprotivnějším úsměvem. „V tom vězí ta zkouška, princi Voluxi. Budeme mít na cestu jen světlo hvězd, žádné jiné. A ty mě provedeš rovnou středem Jugurthova tábora."

Bogud vyvalil oči. „To je bláznovství!" vydechl.

Ale Voluxovy zraky se roztančily. „Ne, to je opravdová zkouška," řekl a s hlubokým uspokojením se usmál.

„Bereš to tedy?" zeptal se Sulla. „Rovnou prostředkem Jugurthova tábora – jednou stranou dovnitř, aniž nás stráž uvidí anebo uslyší – dál po *via praetoria*, aniž probudíme jediného spícího muže anebo dřímajícího koně – a ven druhou stranou, aniž nás stráž uslyší anebo uvidí. Jestli tohle dokážeš, princi Voluxi, přesvědčíš mě, že ti můžu věřit! A že mohu věřit i tvému královskému otci."

„Platí," řekl Volux.

„Jste blázni, oba dva," řekl Bogud.

B o g u d a se Sulla rozhodl ponechat v Icosiu, nebyl si tak docela jist, že tomuto členu maurské královské rodiny lze docela věřit. Zadržel ho tam s dostatečnou zdvořilostí, nicméně dva vojenští tribunové dostali příkaz nepouštět ho ani na okamžik z očí.

Volux vyhledal čtyři nejlepší koně s nejjistějším krokem v celém Icosiu a Sulla přivedl svého mezka, dosud přesvědčen, že mezek je mnohem lepší než kůň. Nezapomněl ani na klobouk. Skupina sestávala ze Sully, Voluxe a tří maurských šlechticů, takže všichni kromě Sully byli zvyklí jezdit bez sedla i bez uzdy.

„Hlavně nic kovového s sebou, co by nás mohlo zradit cinknutím," řekl Volux.

Sulla se nicméně rozhodl mezka osedlat a dát mu přes čenich a uši ohlávku z provazu. „Může to sice trochu zavrzat, ale kdybych spadl, nadělalo by to hluku mnohem víc," řekl.

Za úplného šera pak všech pět vyrazilo do hluboké tmy bezměsíčné noci. Přesto však kraj zaléval přísvit jasné oblohy, neboť sebemenší vánek nezvířil do výše africký prach; co zprvu vyhlíželo jako řídká oblaka roztroušená po nebi, byla ve skutečnosti mračna hvězd, a jezdci bez obtíží viděli na cestu. Všechna zvířata byla neokovaná a jejich krok spíše pleskal, než cvakal po kamenité cestě, jež překonávala řadu strží v horách obklopujících Icosijský záliv.

„Nemluvte," řekl jeden ze tří zvědů. „Za bezvětrné noci, jako je tahle, se vaše hlasy nesou celé míle daleko."

Jeli tedy mlčky, jejich pozoruhodné zrakové čivy přivykly zachytit i sebemenší částečku světla a míle ubíhala za mílí. Když pak před nimi za hřebenem jednoho z kopců zazářila narudlá světla ohňů dohasínajících v dolině, kde se Jugurtha utábořil, věděli ihned, co mají před sebou. A když se zahleděli dolů, zdál se jim tábor osvětlený, jako by to bylo nějaké město, měli ho celý před sebou jako na dlani.

Všech pět sesedlo; Volux Sullu odsunul stranou a dal se do práce. Sulla trpělivě sledoval, jak Maurové zvířatům nasazují na kopyta speciální návleky; normálně mělo toto obutí naspodu dřevěné nášlapky a sloužilo k tomu, aby za kopyto nezalézaly kaménky, Voluxovy bačkorky však byly podšity tlustou plstí. Na kopytu je držely dva poddajné kožené pásky upevněné na botičky zepředu; překřížily se, podvlékly pod kovovým háčkem na zadní straně botičky a pak se vpředu utáhly přes spěnku přezkou.

Všichni chvilku projížděli kolem, aby si zvířata na obutí zvykla, a pak se

Volux vydal vpřed, na poslední míli, která je dělila od Jugurthova tábora. Dalo se předpokládat, že kolem tábora jsou rozestavěny stráže a že tábor střeží i jízdní hlídky, avšak žádný z pěti jezdců nepostřehl žádný pohyb, nikoho, kdo by nad táborem bděl. Jugurtha sice prošel římským výcvikem, buď však nebyl schopen anebo neměl dostatek vůle – jak Sulla věděl, právě nad tímhle rysem cizinců se Gaius Marius velice pozastavoval – napodobit do důsledků vzor, s nímž měl možnost se seznámit.

A tak Jugurtha, který dobře věděl, že Marius se svou armádou je v Cirtě a Bokchus není dostatečně silný, aby se ho pokusil napadnout, se neobtěžoval budováním řádných příkopů;

dal navršit jen nízký sypaný val, přes nějž se dalo v sedle tak snadno vyjet nahoru a sjet zase dolů, až Sulla pojal podezření, že má hrázka spíše udržet zvířata v táboře než vetřelce mimo něj. Kdyby byl Jugurtha skutečný Říman, a ne toliko cizinec s římským výcvikem, byl by i jeho tábor vybaven kompletním systémem okopů, kůlů, palisád a valů, bez ohledu na to, zda a jak bezpečný by se byl cítil.

Pět jezdců dojelo k hliněnému náspu, asi dvě stě kroků východně od hlavní brány, což byla jen zející mezera v hradbičce, a pobídli zvířata zlehka nahoru a opět dolů z hrázky. Jakmile byli uvnitř, stočil každý z nich oře tvrdě ke straně, aby kráčel souběžně s náspem, těsně podél něho; na čerstvě rozkopané půdě se cestou k hlavní bráně neozval sebemenší šramot. Před bránou rozeznali strážné, ale muži byli dostatečně vysunuti před vchod a hleděli do krajiny, takže nezaslechli pět jezdců odbočujících na hlavní ulici probíhající středem tábora, od přední brány k zadní. Celou půlmílovou *via praetoria* projeli Sulla, Volux a tři maurští šlechtici krokem, na jejím konci opět odbočili podél náspu a překročili ho ven z tábora, na svobodu, jakmile usoudili, že jsou dostatečně vzdáleni od stráže zadní brány.

Po další míli sejmuli koním bačkorky.

„Dokázali jsme to!“ zašeptal Volux nadšeně a zuby mu zasvitly, když obrátil k Sullovi tvář v triumfálním úsměvu. „Tak už mi věříš, Lucie Cornelie?“

„Věřím ti, princi Voluxi,“ ušklíbl se Sulla na oplátku.

Jeli něco mezi krokem a klusem, aby zvířata neznavili nebo nezchromili, a záhy po úsvitu narazili na berberský tábor. Čtyři ušlí oři, které nabídli výměnou za čerstvé, předčili jakéhokoli koně, kterého Berbeři vlastnili, a mezek byl pro ně jistou zvláštností, takže dostali pět čerstvých koní a jízda pokračovala nemilosrdným tempem po celý den. Jelikož si Sulla vzal na cestu svůj širák, skryl se do jeho stínu a jen se potil.

Krátce po setmění dorazili k táboru krále Bokcha, který se příliš nelišil od Jugurthova, byl však větší. Zde Sulla přitáhl koni neobvyklou ohlávku a zarazil ho, ještě hodný kus cesty z dohledu stráží.

„To není nedůvěra, princi Voluxi,“ řekl, „mám jen takové svrbění v prstech. Ty jsi královský syn. Ty si můžeš vjet dovnitř a vyjet zase ven, kolikrát se ti zachce a v jakoukoli denní nebo noční dobu, a nikdo se tě nebude na nic vyptávat. Kdežto já jsem tu zjevně cizí, neznámá osoba. Takže já si tu zatím lehnu a udělám si pohodlí, jak to jen půjde, a počkám, až si promluvíš s otcem, ujistíš se, že je všechno v pořádku, a vrátíš se sem pro mě.“

„Já bych si tu raději nelehal,“ pravil Volux.

„Proč?“

„Kvůli škorpiónům.“

Sullovy se zježily vlasy v týle, musel se přemáhat, aby instinktivně neuskočil; vzhledem k tomu, že v Itálii nežije žádný jedovatý hmyz, neexistoval Říman nebo Italik, který by neměl strach ze štírů. Tiše se pak nadýchl, nedbal na studený pot, který mu vyrazil na čele a obrátil tvář ozářenou svitem hvězd k Voluxovi.

„Nu, nebudu tu přece stát nevím kolik hodin a čekat, než ty se vrátíš, a nepolezu také znovu na tohle zvíře,“ řekl, „riskuji raději ty škorpióny.“

„Jak je libo,“ řekl Volux, jenž Sullu už předtím obdivoval jako hrdinu a jehož nyní zaplavil bezmezný úžas.

Sulla ulehl na měkkou písčitou zem, vyhrábl si důlek pro bok a nahrnul hromádku písku pod šíji, odříkal v duchu modlitbičku a přislíbil Fortuně oběť, aby ho ochránila před štíry, a okamžitě usnul. Když se Volux po šesti hodinách vrátil, nalezl ho v hlubokém spánku a byl by ho mohl klidně zabít. Jenomže Fortuna v těch dnech byla Sullovi příznivě nakloněna; Volux se zachoval jako opravdový přítel.

Noc byla studená; Sullu rozbolelo celé tělo. „Och, plazit se tu jako zvěd, to je záležitost pro mladší muže!“ řekl a napřáhl ruku k Voluxovi, aby mu pomohl vstát. Pak postřehl vzadu za Voluxem další stín a strnul.

„To je v pořádku, Lucie Cornelie, to je přítel mého královského otce. Jmenuje se Dabar,“ spěchal Volux s vysvětlením.

„Předpokládám, že je to další bratranec tvého otce, ne?“

„Naopak. Dabar je bratranec krále Jugurthy a podobně jako on je to míšenec, pochází z berberské matky. Proto také se rozhodl spojit svůj osud s naším – Jugurtha má zásadu, že jen on sám smí být jediným královským levobočkem u dvora.“

Podali mu roh se silným sladkým neředěným vínem; Sulla je vypil naráz, aniž se mezi doušky nadýchl, ucítil, jak bolesti kamsi odplývají a jak chlad ustupuje šířícímu se žáru. Následovaly medové koláčky, kousek silně kořeněného kozlečího a další roh se stejným vínem, které se mu v té chvíli zdálo tím nejlepším, jaké kdy v životě ochutnal.

„Nu, už je mi líp!“ prohlásil a mohutně se protáhl. „Jaké přináší novinky?“

„To svrbění v prstech tě varovalo správně, Lucie Cornelie,“ řekl Volux. „Jugurtha tě u otce předešel.“

„Jsem prozrazen?“

„Ne, ne! Ale situace se přesto změnila. Přenechám vysvětlení Dabarovi – on byl u toho.“

Dabar si sedl na bobek k Sullovi. „Zdá se, že se Jugurtha cosi doslechl o nějaké deputaci od Gaia Maria k mému králi,“ vyprávěl pološeptem. „Domyslel se samozřejmě, že to je důvod, proč se můj král nevrátil do Tingisu, a rozhodl se proto zůstat nablízku a vložit se mezi mého krále a poselstvo od Gaia Maria, ať přijde po moři nebo po souši. A vyslal jednoho ze svých nejpřednějších šlechticů, Aspara, aby seděl po pravici mého krále a vyposlechl všechno, o čem se bude jednat mezi mým králem a očekávanými Římany.“

„Rozumím,“ řekl Sulla. „Co tedy budeme dělat?“

„Zítra tě princ Volux doprovodí ke králi, jako byste byli spolu připutovali z Icosia – Aspar dnes večer neviděl naštěstí prince přijet. Budeš s mým králem hovořit, jako když přijíždíš na rozkaz Gaia Maria, nikoli na přání mého krále. Požádáš krále, aby se vzdal spojenectví s Jugurthou, a král odmítne, ale bude to působit jako vytáčka. Vykáže ti místo, kde by ses měl na deset dnů utábořit, než se král rozmyslí o tom, cos mu řekl. Ty se do onoho tábora odebereš a budeš tam čekat. Ovšem můj král se s tebou zítra večer sejde na zcela jiném místě, kde si budete moci beze strachu pohovořit.“ Dabar se na Sullu ostře zahleděl. „Uspokojuje tě to, Lucie Cornelie?“

„Naprosto,“ řekl Sulla s mohutným zívnutím. „Jediným problémem zůstává, kde budu spát dnes a kde se budu moci vykoupat. Smrdím po kom a něco mi vlezlo až do rozkroku.“

„Volux pro tebe připravil pohodlný tábor, není to daleko odtud,“ pravil Dabar.

„Tak mě tam zaveď,“ řekl Sulla a vstával.

N á s l e d u j í c í h o d n e Sulla absolvoval sehraný rozhovor s Bokchem. Nebylo těžké uhodnout, kdo ze šlechticů, kteří jsou rozmluvě přítomni, je Jugurthův zvěd Aspar; stál nalevo od Bokchova majestátního trůnu – daleko majestátnějšího než ten, kdo na něm seděl – a nikdo se neodvažoval přiblížit se mu ani na něj pohlédnout s volností, jaká by svědčila o tom, že se tu se všemi přítomnými dlouho a dobře zná.

„Co mám udělat, Lucie Cornelie?“ bědoval Bokchus pozdě večer toho dne, když se nepozorován sešel se Sullou, daleko od svého i Sullova tábora.

„Prokaž Římu službu,“ řekl Sulla.

„Tak mi jen naznač, jakou službu Řím očekává, a vše bude splněno! Zlato – drahokamy – půda – vojska – jezdectvo – pšenice – jen to vyslov, Lucie Cornelie! Ty jsi přece Říman, ty musíš vědět, co ten tajemný vzkaz senátu vlastně znamená! Protože já, to přísahám, já to nevím!“ Bokchus se chvěl strachy.

„To všechno, co jsi jmenoval, může Řím mít i bez tajuplných vzkazů, králi Bokchu,“ pravil Sulla pohrdlivě.

„Tak *co* tedy? Prozraď mi to přece!“ naléhal Bokchus.

„Já myslím, že už jsi na to musel přijít sám, králi Bokchu. Jenom to nechceš připustit,“ řekl Sulla. „Já chápu proč. *Jugurthu.* Řím chce, abys mu vydal Jugurthu, a to v míru, bez krveprolévání. V Africe bylo prolito už příliš mnoho krve, příliš mnoho pozemků bylo

odtrženo, příliš mnoho měst a vesnic spáleno, příliš mnoho hodnot pro plýtváno. Ale dokud bude mít Jugurtha volnost řádit podle své vůle, tohle strašlivé pustošení bude pokračovat. Ochromí Numidii, i pro Řím bude nepříjemné – a zničí i Mauretanii. Takže mi vydej Jugurthu, králi Bokchu!“

„Ty po mně chceš, abych zradil vlastního zetě, otce mých vnuků, mého příbuzného skrze krev samotného Masinissy?“

„Ano, přesně to chci,“ pravil Sulla.

Bokchus se rozplakal. „To nemohu! Lucie Cornelie, tohle já nesvedu! Jsme zároveň Berbeři i Punové, pojí nás oba zákony kočovných kmenů. Udělám cokoli, Lucie Cornelie, udělám *všechno,* abych si tu smlouvu zasloužil! Cokoliv, kromě zrady na manželovi mé dcery.“

„Cokoliv jiného bude posouzeno jako nepřijatelné,“ řekl Sulla chladně.

„Můj lid by mi nikdy neodpustil!“

„Takhle ti nikdy neodpustí Řím. A to je skoro horší.“

„Já nemohu!“ Bokchus štkal, nelíčené slzy mu skrápěly tváře a leskly se v jeho pečlivě upravených a nakroucených vousech. „Prosím tě, Lucie Cornelie, prosím tě! To já opravdu nemohu!“

Sulla se k němu s opovržením otočil zády. „S uzavřením smlouvy tedy nepočítej,“ řekl.

A osm dní pak ještě dennodenně tato fraška pokračovala, Aspar a Dabar jezdili tam a zpět mezi Sullovým příjemným táborem a královým pavilónem a předávali zprávy, které se skutečnou podstatou věci vůbec nesouvisely. Ta zůstávala tajemstvím mezi Sullou a Bokchem a na pořad se dostávala toliko za nocí. Bylo však zjevné, že Volux ji zná, usoudil Sulla, neboť se mu nyní vyhýbal, jak mohl, a kdykoli se s ním přece jen setkal, hleděl na něho zle, dotčeně, zmateně.

Sullovi se to nesmírně zamlouvalo, zjišťoval, že mu zachutnal pocit moci a majestátu římského vyslance; a víc než to, radoval se i z toho, že právě on se stal tím neúnavným sledem kapek vody nahlodávajícím tak řečený královský kámen. On sám nebyl králem, ale náležela mu moc nad králi. Skutečnou moc tu měl on, Říman. Stoupala mu do hlavy, nesmírně ho uspokojovala.

Osmého večera povolal Bokchus Sullu na místo tajných schůzek. „Dobrá, Lucie Cornelie, souhlasím,“ pravil král, oči pláčem celé zarudlé.

„Výborně!“ řekl Sulla stručně.

„Ale jak to provést?“

„Velice jednoduše,“ řekl Sulla. „Vyšleš Aspara k Jugurthovi a nabídneš mu, že mne Jugurthovi vydáš.“

„To mi neuvěří,“ řekl Bokchus sklesle.

„Samozřejmě že ti to uvěří. Dej na mne, že ano. Kdyby byly okolnosti trochu jiné, přesně tohle bys mohl udělat, králi.“

„Ale vždyť ty jsi pouhý kvestor!“

Sulla se zasmál. „Cože, ty mi chceš říct, že římský kvestor nemá stejnou cenu jako numidský král?“

„Ne! To ne, to samozřejmě ne!“

„Dovol, abych ti to trochu vysvětlil, králi Bokchu,“ řekl Sulla vlídně. „Já jsem římský kvestor, a je pravda, že v Římě to značí nejnižší hodnost na stupíncích senátorských funkcí. Ovšem já jsem také patricij Cornelius – můj rod je rodem Scipiona Africana a Scipiona Aemiliana, a můj původ je daleko starší a daleko vznešenější než tvůj anebo Jugurthův. Kdyby v Římě dosud vládli králové, byli by bezpochyby z corneliovské krve. A konečně – ale naprosto to neznamená něco nepodstatného – jsem shodou okolností také švagrem Gaia Maria. Naše děti jsou bratranci a sestřenice. Je to už srozumitelnější?“

„A Jugurtha – ten tohle všechno ví?“ zašeptal mauretánský král.

„Jugurthovi ujde máloco,“ řekl Sulla, sedl si a čekal.

„Dobrá tedy, Lucie Cornelie, ať je tedy po tvém. Pošlu Aspara k Jugurthovi s nabídkou, že mu té vydám.“ Král se napřímil, sebral zbytky své důstojnosti. „Ale musíš mi přesně říct, jak mám postupovat.“

Sulla se předklonil a úsečně vysvětloval. „Požádáš. Jugurthu, aby sem pozítří v noci přišel, a slíbíš mu, že mu vydáš římského kvestora Lucia Cornelia Sullu. Budeš ho informovat, že je tento kvestor zcela sám v tvém táboře a že se tě pokouší přemluvit, aby ses spojil s Gaiem Mariem. On ví, že v okruhu stovky mil není žádný římský voják, takže se nebude obtěžovat, aby s sebou bral celou svou armádu. A domnívá se, že tě dostatečně zná, králi Bokchu, takže ho ani ve snu nenapadne, že to bude on, kdo bude vydán, a ne já.“ Sulla se tvářil, jako že nevidí, jak Bokchus zamrkal. „Neobává se tebe ani tvé armády. Jugurtha má strach jen z Gaia Maria. Můžeš si být jist, že přijde a že uvěří každému slovu, které od Aspara uslyší.“

„Ale co budu dělat já, až se Jugurtha nevrátí do svého tábora?“ zeptal se Bokchus a znovu se roztřásl.

Na Sullových rtech se objevil nehezký úsměv. „Naléhavě ti doporučuji, králi Bokchu, abys v okamžiku, kdy mi Jugurthu vydáš, zrušil tábor a vydal se na pochod do Tingisu tak rychle, jak dokážeš.“

„Ale cožpak ty nebudeš potřebovat, abych ti pomohl střežit Jugurthu jako zajatce?“ Králi se rozbušilo srdce, hleděl upřeně na Sullu; snad nikdo ještě nikdy nebyl tak viditelně vystrašen. „Nemáš tu žádné muže, aby ti ho pomohli dopravit do Icosia! A jeho tábor leží na půl cestě.“

„Všechno, co budu potřebovat, je pár dobrých okovů, řetěz a šest tvých nejrychlejších koní,“ řekl Sulla.

S u l l a si byl vědom, že ho nadcházející střetnutí vzrušuje, a nepocítil sebemenší pochybnost o svém úspěchu, nic jím nezachvělo. Ano, bude to jeho jméno, jež bude s polapením Jugurthy spojeno na věky! Nic na tom nemění, že jedná z rozkazu Gaia Maria; toliko jeho vlastní odhodlání, inteligence a iniciativa rozhodnou o úspěchu akce, a to už mu nikdy nikdo neupře. Ne že by si tu zásluhu chtěl přisvojit Gaius Marius, uvědomoval si. Gaius Marius se nijak nehoní za slávou, ví, že na ní dostane víc než spravedlivý podíl. A nebude nic namítat, když se příběh o Jugurthově zajetí dostane na veřejnost. Pro patricije stojí v cestě k získání osobní slávy nezbytné ke zvolení konsulem okolnost, že patricij se nemůže nejprve stát tribunem lidu. Proto si patricij musí najít jiné cesty, jak dojít ocenění, jak voličstvo přesvědčit, že je důstojnou ratolestí svého rodu. Jugurtha už stál Řím příliš mnoho. A celý Řím se dozví, že to byl Lucius Cornelius Sulla, nezdolný kvestor, který samojediný dokázal Jugurthu zajmout.

A tak, když se připojil k Bokchovi, aby se společně odebrali na dohodnuté místo, byl pln sebedůvěry, rozjařen, nedočkavý, aby už ten okamžik nadešel.

„Jugurtha neočekává, že tě uvidí v řetězech,“ řekl Bokchus. „Nabyl představy, že jsi požádal, aby se s tebou sešel, a že ho vyzveš, aby se vzdal. A vyzval mne, abych s sebou přivedl dostatek mužů, abychom tě mohli zajmout, Lucie Cornelie.“

„Dobrá,“ odpověděl stručně Sulla.

Když Bokchus dorazil na místo, se Sullou po boku a se silným oddílem maurských jezdců v patách, Jugurtha už čekal, doprovázen pouze hrstkou svých šlechticů včetně Aspara.

Sulla pobídl koně, vyrazil před Bokcha a klusem dojel až k Jugurthovi, tam sesedl a napřáhl ruku v univerzálně uznávaném gestu míru a přátelství.

„Králi Jugurtho,“ řekl a čekal.

Jugurtha shlédl z koně na ruku, pak rovněž sesedl, aby ji uchopil. „Lucie Cornelie.“

Zatímco se toto odehrávalo, maurská jízda v tichosti utvořila kruh kolem hlavních účastníků, a během chvíle, kdy si Sulla s Jugurthou tiskli ruce, přemohli Jugurthu tak hladce a bez námahy, jak by si to byl Gaius Marius mohl jen přát. Numidští šlechtici byli zneškodněni, aniž byl tasen jeden jediný meč; Jugurthu sevřeli příliš pevně, než aby se mohl pokusit bránit,

a vzápětí ho strhli k zemi. Když se mohl opět postavit, měl už na zápěstích i na kotnících těžké okovy, spojené řetězy jen tak dlouhými, aby se mohl belhat v hlubokém předklonu.

Jeho oči, jak si Sulla ve světle pochodní všiml, byly na muže tak tmavé pleti neuvěřitelně světlé; byl urostlý, dobře zachovalý. Ale roky se mu přece jen zračily v jakoby ptačí tváři, takže vyhlížel mnohem starší než Gaius Marius. Sulla o sobě věděl, že je schopen ho dopravit, kam potřebuje, bez jakéhokoli doprovodu.

„Vysaďte ho na toho velkého hnědáka," nařídil Bokchovým mužům a zblízka dohlédl na to, jak jsou řetězy ještě zkráceny a zajištěny, takže utvořily smyčku na upraveném sedle. Pak ještě překontroloval pás a zámky. Dal si pak pomoci do sedla druhého hnědáka, chopil se uzdy Jugurthova koně a pevně ji uvázal k svému vlastnímu sedlu; pokud by si náhodou vzal Jugurtha do hlavy, že koně pobídne a že na něm uprchne, nebude mít hnědák kam, a nepodaří se mu ani vytrhnout Sullovi uzdu násilím. Čtyři náhradní koně byli spřaženi dohromady a nakrátko uvázáni za Jugurthovo sedlo. A konečně, aby měl naprostou jistotu, dal připnout na okov na levém Jugurthovu zápěstí další řetěz, který byl na druhém konci spojen s okovem na Sullově vlastním pravém zápěstí.

Sulla s Maury nepromluvil ani slova od chvíle, kdy Jugurthu zajali; teď, stále ještě mlčky, kopnutím pobídl koně a rozjel se; Jugurthův kůň ho poslušně následoval, jakmile se uzda a řetěz, jímž byl se Sullou spojen, napjaly. Za nimi se rozběhli i čtyři rezervní koně. V několika okamžicích zmizela celá kavalkáda ve stínu stromů.

Bokchus plakal. Volux a Dabar bezmocně přihlíželi.

„Otče, dovol mi ho chytit!" zaprosil Volux náhle. „Nemůže v takovémhle spojení cestovat rychle – dohoním ho!"

„Na to už je příliš pozdě." Bokchus se chopil šátku, který mu služebník podával, osušil si oči a vysmrkal se. „Ten se chytit nedá. Vedle Lucia Cornelia Sully, Římana, jsme všichni jako bezmocná děcka. Ne, synu, osud nebohého Jugurthy už není v našich rukou. Musíme myslet na Mauretanii. Je čas vrátit se do milovaného Tingisu. My snad ani do tohohle světa při Středním moři nepatříme."

S n a d c e l o u m í l i jel Sulla beze slova, aniž zvolnil krok koní. Všechen svůj jásot, tu fantastickou radost ze svého úspěchu, držel na uzdě, právě tak jako svého zajatce Jugurthu. Ano, pokud se mu podaří tento příběh náležitě uvést ve známost – aniž ubere na zásluhách Gaiovi Mariovi – přiřadí se Jugurthovo zajetí k ostatním bájným zkazkám, které matky vyprávějí svým dětem – o skoku mladého Marka Curtia do propasti na Foru Romanu, o hrdinství Horatia Coclita, když bránil Dřevěný most proti Larsovi Porsennovi z Clusia, o tom, jak Lucius Junius Brutus zabil své vlastní syny pro zradu, o tom, jak Gaius Servius Ahala přemohl a zabil Spuria Maelia, jenž se chtěl stát římským králem, o tom, jak Gaius Popillius Laenas nakreslil kruh kolem nohou syrského krále – ano, zajetí Jugurthy Luciem Corneliem Sullou bude součástí všech těchto vyprávěnek na dobrou noc, neboť má v sobě vše, co se od takového příběhu žádá, včetně noční jízdy středem Jugurthova tábora.

Nebyl však v podstatě básníkem, snílkem, stavitelem vzdušných zámků, a tak mu nebylo zatěžko pustit tyto myšlenky z hlavy, když nastal čas zastavit a sesednout. Držel se ostražitě a důsledně z Jugurthova dosahu, obešel jeho koně až k provazu, na němž byli upoutáni čtyři záložní koně, a přeťal ho; deštěm dobře mířených kamenů je pak rozehnal na všechny strany.

„Aha," řekl Jugurtha a pozoroval, jak se Sulla chytá svého oře za hřívu, aby se mu mohl vyškrábat na hřbet. „To pojedeme sto mil pořád na těch dvou koních, co? Stejně mi nebylo jasné, jak bys mě ty sám dokázal dostat z jednoho koně na druhého." Ironicky se zasmál. „Má jízda tě stejně dostihne, Lucie Cornelie!"

„Doufejme že ne," pravil Sulla a pobídl vězňova koně do kroku.

Namísto aby se pustil přímo k severu, k moři, zamířil Sulla východně, napříč nevelkou rovinou, a putoval tímto směrem celých deset mil – nocí časného léta, kdy i vánek tajil dech – cestu ozářenu jen srpečkem měsíce zavěšeným na západním nebi. Poté se před nimi začala na

obzoru rýsovat hluboká čerň vzdáleného horského hřebene; avšak ještě před ním, mnohem blíže, se objevila kupa mohutných oblých balvanů, jakoby poskládaných do obrovité hromady strmící nad pahýly řídce rostoucích stromů.

„Přesně tam, kde měly být!“ vyrazil s potěšením Sulla a ostře hvízdl.

Z úkrytu mezi balvany se vyřítila jeho eskadrona ligurské jízdy, každý z jezdců vedl vedle sebe ještě po dvou záložních zvířatech; mlčky dojeli až k Sullovi a jeho zajatci a přivedli dva čerstvé koně. A také dva mezky.

„Poslal jsem je sem už před šesti dny, aby tu na mne počkali, králi Jugurtho, víš?“ řekl Sulla. „Král Bokchus se domníval, že jsem se do jeho tábora vydal sám, ale jak vidíš, bylo to všechno jinak. Uložil jsem Publiovi Vagienniovi, aby mne zpovzdáli sledoval, a pak jsem ho poslal zpátky, aby přivedl svou jednotku a vyčkali tu, až přijedu.“

Jakmile se Sulla zbavil překážejících pout, dohlédl na to, jak přemístili Jugurthu na čerstvého koně a jak ho pro změnu připoutali k Publiovi Vagienniovi. Brzy už opět ujížděli dál, severovýchodním směrem, takže Jugurthův tábor obešli ve vzdálenosti mnoha mil.

„Neměla by královská výsost,“ načal Publius Vagiennius ostýchavě rozhovor, „čirou náhodou povědomí o místě někde kolem Cirty, kde by se dali najít nějaký šneci? Anebo třeba i někde jinde v Numidii, na tom už by tolik nezáleželo, kde.“

K o n c e m č e r v n a byla válka v Africe u konce. Krátký čas byl Jugurtha umístěn v celkem příjemném prostředí uvnitř Utiky, zatímco Marius a Sulla se pustili do velkého úklidu. Přivedli i oba jeho syny, Iampsa a Oxynta, aby měl nějakou společnost, zatímco se jeho dvůr rozpadal a začalo zápolení o vlivná místa za podmínek nového režimu.

Král Bokchus obdržel od senátu kýženou smlouvu o přátelství a spojenectví a neduživý princ Gauda se stal králem Gaudou, ovšem v podstatně okleštěné Numidii. Byl to nakonec Bokchus, kdo sklízel plody v podobě nově získaných území, která mu přenechal Řím, až příliš zaneprázdněný na jiných místech, než aby teď rozšiřoval provincii Afriku o další stovky mil.

A jakmile pak byla zaručena flotila dobrých plavidel a stálé počasí, nalodil Marius Jugurthu s jeho syny na palubu jedné z těchto najatých lodí a odeslal je pod bezpečným dozorem do Říma. S Jugurthovým odchodem zmizela i numidská hrozba kdesi za obzorem.

S nimi odplouval i Quintus Sertorius, odhodlaný zúčastnit se bojů s Germány v Zaalpské Galii. Vyžádal si už dříve od Maria, svého vzdáleného strýce, dovolení odjet.

„Mně vyhovuje boj, Gaie Marie,“ prohlásil tento vážný mladý důstojníček, *contubernalis*, „a tady už je dobojováno. Dej mi doporučení pro svého přítele Publia Rutilia Rufa, aby mě vyslal do služby v Zaalpské Galii!“

„Běž, a měj mé díky a mé požehnání, Quinte Sertorie,“ pravil Marius s neobvyklou vřelostí. „A vyřiď pozdravení své matce.“

Sertoriova tvář se rozzářila. „To víš, že vyřídím, Gaie Marie!“

„Zapamatuj si jedno, mladý Sertorie,“ řekl mu Marius onoho dne, kdy Sertorius odplouval společně s Jugurthou do Itálie, „já tě budu ještě v budoucnu potřebovat. Takže na sebe dávej v bitvě pozor, budeš-li mít to štěstí se nějaké zúčastnit. Řím odměnil tvou statečnost a obratnost zlatým věncem, *phalerami* a řetězy a náramky – a to vesměs zlatými. To je při tvém mládí vysoké vyznamenání. Ale nebuď ukvapený. Řím tě potřebuje živého, ne mrtvého.“

„Já zůstanu naživu, Gaie Marie,“ sliboval Quintus Sertorius.

„A neodcházej hned zas do války, jen co dorazíš do Itálie,“ nabádal Marius. „Zůstaň nějakou chvíli taky se svou milou maminkou.“

„Ano, zůstanu, Gaie Marie,“ sliboval Quintus Sertorius.

Když se chlapec konečně rozloučil, koukl Sulla ironickým pohledem po svém náčelníkovi „Ty se kolem něho nakvokáš jak slepice, když sedí na jediném vejci.“

Marius jen zamručel. „To je nesmysl! Je to prostě můj vzdálený synovec, jeho matka je má sestřenice a já ji mám moc rád.“

„No jistě,“ uchechtl se Sulla.

Marius se rozesmál. „No tak, Lucie Cornelie, připusť, že se ti mladý Sertorius zamlouvá zrovna tak, jako mně!“

„To připouštím docela rád. Jenomže já kvůli němu hned nekvokám!“

„*Mentulam caco!*“ pravil Marius.

A tím ta celá záležitost skončila.

Rutilia, která byla jedinou sestrou Publia Rutilia Rufa, se těšila neobvykle významnému postavení, provdala se postupně za dva bratry Cotty. Jejím prvým manželem se stal Lucius Aurelius Cotta, jenž byl před čtrnácti lety konsulem společně s Metellem Dalmatikem, pontifikem maximem; bylo to téhož roku, kdy se Gaius Marius stal tribunem lidu a proti Metellovi Dalmatikovi, pontifikovi maximovi, se tehdy vzepřel.

Rutilia si brala Lucia Aurelia Cottu ještě jako svobodné děvče, kdežto Lucius Aurelius byl ženat již předtím a měl devítiletého syna jménem Lucius, tak jako on sám. Svatbu měli rok poté, co byly Fregelly srovnány se zemí pro vzpouru proti Římu; a v roce, kdy byl Gaius Gracchus poprvé tribunem lidu, se jim narodila dcera Aurelia. Synovi Lucia Cotty bylo tehdy deset let a byl nadšen, že má nevlastní sestřičku, neboť si velice zamiloval svou nevlastní matku Rutilii.

Když bylo Aurelii pět let, její otec, Lucius Aurelius Cotta, náhle zemřel, jen pár dní poté, co skončilo období jeho konsulátu. Vdova Rutilia, tehdy čtyřiadvacetiletá, hledala útěchu u mladšího bratra Lucia Cotty, Marka, který si v té době dosud nenašel manželku. Zrodila se mezi nimi láska, a tak se Rutilia – se svolením svého otce a svého bratra – za svého švagra Marka Aurelia Cottu provdala, jedenáct měsíců po smrti Lucia Cotty. Do manželství a do Markovy péče s sebou Rutilia přivedla svého nevlastního synka a současně Markova synovce, Lucia mladšího, a svou dceru a Markovu neteř Aurelii. Rodina se vzápětí rozrůstala: Rutilia po necelém roce porodila Markovi syna, Gaia, za rok pak dalšího syna, Marka mladšího, a konečně o sedm let později ještě třetího syna, Lucia.

Aurelia byla v rodině jediné děvče, pozoruhodně obklopené bratry; po otci měla nevlastního bratra, staršího než ona sama, po matce měla tři nevlastní bratry mladší než byla ona, kteří ovšem zároveň byli jejími bratranci, neboť její otec byl jejich strýcem, zatímco jejich otec byl naopak jejím strýcem. Ty, kdo o těchto vztazích slyšeli poprvé, to zpravidla dosti vyvádělo z míry, zejména pokud jim to vysvětlovaly děti samy.

„To je moje sestřenice,“ řekl třeba Gaius Cotta a ukázal na Aurelii.

„A on je můj bratr,“ napřáhla Aurelie prst na Gaia Cottu.

„Tohle je můj bratr,“ řekl pak Gaius Cotta a ukazoval na Marka Cottu.

„Ona je má sestra,“ řekl Marcus Cotta, když na něho došla řada.

„Jenomže on je můj bratranec,“ uzavírala Aurelie s prstíkem namířeným na Marka Cottu.

Vydrželi se takhle titulovat celé hodiny; nebylo divu, že většina lidí se v tom nakonec vůbec nevyznala. Ale složité pokrevní příbuzenské vztahy nijak netrápily kolektiv energických a někdy svéhlavých dětí, které se milovaly navzájem a byly nesmírně rády pospolu a hlavně se všechny hřály na výsluní vřelého vztahu Aurelie a jejího druhého manžela z rodu Aureliů Cottů, neboť i oni jeden druhého zbožňovali.

Aureliové byl jeden z *urozených rodů*, a jeho větev Aureliů Cottů byla navíc již dlouhá léta trvale zastoupena v senátu, třebaže její vstup mezi nobilitu, daný konsulským úřadem, byl poměrně nedávného data. Aureliové Cottové byli bohatí – rodina obratně investovala, dědila velké pozemky a chytře uzavírala sňatky – takže si mohli dovolit mít mnoho synů, aniž je museli předávat někomu k adopci, a mohli také více než dobře vybavovat dcery věnem.

Ti, kdo žili pod střechou Marka Aurelia Cotty a jeho ženy Rutilie, byli velice žádoucí partneři pro sňatek, a to nejen po finanční stránce, ale jako velice pohlední mladí lidé. A Aurelia, jediná dívka mezi nimi, z nich ze všech byla nejhezčí.

„Bez jediné chybičky!“ zněl názor rozmařilého leč přesto skvěle vyhlížejícího Lucia Licinia Crassa Oratora, jenž byl jedním z nejhorlivějších – a také nejdůležitějších – uchazečů o její ruku.

„Skvělá!“ soudil Quintus Mucius Scaevola – bratranec a nejlepší přítel Crassa Orátora; i on připojil své jméno na seznam nápadníků.

„Vzrušující!“ prohlašoval o ní Marcus Livius Drusus; byl Aureliin bratranec a nesmírně rád by se s ní byl oženil.

„Helena Trojská!“ ohodnotil ji Gnaeus Domitius Ahenobarbus mladší, když i on stanul mezi nápadníky.

Situace byla vskutku přesně taková, jak ji Publius Rutilius Rufus popsal Gaiovi Mariovi ve svém dopise; kdekdo v Římě by se byl s jeho neteří Aurelií nesmírně rád oženil. To, že nemálo uchazečů už doma nějakou ženu mělo, je nijak nediskvalifikovalo ani neznectilo – rozvod byl snadná věc a Aureliino věno bylo tak veliké, že nikdo z mužů si nemusel dělat starosti s věnem dosavadní manželky.

„Já už si vážně připadám jako král Tyndareos, když mu o Heleninu ruku přicházel říkat kdejaký významnější princ a král,“ řekl Marcus Aurelius Cotta Rutilii.

„Ten ovšem měl na řešení svého dilematu Odyssea,“ poznamenala Rutilia.

„Takového někoho bych potřeboval i já! Ať ji dám komukoli, urazím všechny ostatní, za které ji neprovdám.“

„Zrovna tak jako Tyndareos,“ kývla Rutilia.

A pak se kýžený Odysseus Marka Cotty najednou dostavil k večeři – třebaže to byl jakožto nejřímštější ze všech Římanů spíše Ulixes – v podobě Publia Rutilia Rufa. Poté co šly děti – včetně Aurelie – spát, rozhovor se jako vždy stočil na problém Aureliina sňatku. Rutilius Rufus pozorně naslouchal, a když nadešel vhodný okamžik, nabídl jim své vlastní řešení; co ovšem sestře a švagrovi neprozradil, bylo, že skutečným luštitelem tohoto rébusu je Gaius Marius, jehož jadrný dopis mu právě dorazil z Afriky.

„Ale vždyť je to přece tak jednoduché, Marku Aurelie,“ řekl.

„Pokud tomu tak skutečně je, pak se asi na věc dívám až příliš zblízka a řešení mi uniká,“ pravil Marcus Cotta. „Pouč mne, ó Ulixe!“

Rutilius Rufus se usmál. „Ne, já bych na to téma nedokázal složit píseň a ještě k tomu zatancovat, jako to učinil Ulixes,“ řekl. „Tohle je moderní Řím, a ne nějaké starobylé Řecko. A taky nemůžeme porazit koně, rozčtvrtit ho a přimět všechny Aureliiny nápadníky, aby si na něj stoupli a odpřisáhli ti věrnost a poslušnost, Marku Aurelie.“

„Zejména ne předtím, než se dozvědí, kdo bude oním šťastným vítězem!“ smál se Cotta. „Co to jen bylo za romantiky, ti staří Řekové! Ne, Publie Rutilie, obávám se, že my budeme mít spíš co činit s celou sbírkou akurátních a protivných Římanů.“

„Přes-ně tak!“ odsekával Rutilius Rufus.

„Tak už nás nenapínej, Publie, vysvoboď nás z toho našeho utrpení a pověz, jak na to,“ naléhala Rutilia

„Jak už jsem řekl, má milá Rutilie, je to docela jednoduché. Nechte ji, ať si vybere sama.“

Cotta i jeho žena jen zírali.

„A myslíš, že je to rozumné?“ zeptal se posléze Cotta.

„Za téhle situace, kdy rozum tak jako tak selhává, co byste ještě mohli ztratit? Vy ji nepotřebujete bezpodmínečně provdat za někoho bohatého, a na vašem seznamu nápadníků také není žádný z notoricky známých lovců věna. Aureliové nepřitahují ani kariéristy, tak jako Juliové nebo Corneliové. Kromě toho je Aurelia nesmírně praktická, netrpí sentimentalitou, a docela určitě není romantická. Je to prostě moje zlatá děvenka, ta vás nezklame!“

„Máš pravdu,“ přikývl Cotta. „Nemyslím, že by se našel mužský, kvůli kterému by ztratila hlavu.“

A tak nazítří Aurelii pozvali Cotta s Rutilií do matčina salónku s úmyslem sdělit jí, jak se rozhodli o její budoucnosti.

Vešla dovnitř; nevplula, nevznášela se, nenakráčela tam, nevcupitala. Aurelia měla normální pěknou chůzi, pohybovala se rychle a zdatně, boky i hýždě v ladném taktu, ramena rovně, bradu přitaženu, hlavu vzpřímenou. Snad jen její figura byla poněkud ošizena, byla vytáhlá a trochu plochá, ale záhyby šatu měla pečlivě nařaseny, nechodila na vysokých korkových podpatcích a šperky prostě pohrdala. Husté rovné vlasy barvy nejsvětlejší hnědi byly staženy nazad do přísného uzlu, tak umístěného na temeni hlavy, že při pohledu zpředu nebyl vůbec vidět a tvář tak byla zbavena jakéhokoli změkčujícího rámce účesu. Žádný kosmetický přípravek se dosud nedotkl její vláčné, mléčně bílé pleti bez jediné poskvrnky, lehce zrůžovělé na neskonale půvabných lícních kostech a prohlubující se do temného nachového odstínu na tvářích. Přímý nos, jako vytesaný Praxitelem, svou délkou předem vylučoval jakékoli podezření na příměs keltské krve, a proto mu bylo možno prominout jistý nedostatek osobitosti – jinými slovy, nevykazoval se běžnými hrby a boulemi římských nosů. Sytě karmínové rty, jemně vykroužené v koutcích úst, byly zatím semknuty způsobem, jenž v mužích budil až nepříčetnou touhu dát jim rozkvést polibky. A v srdcovitě utvářeném obličeji, s důlkem v bradičce a s vysokým čelem, dominoval pár ohromných očí – o nichž kdekdo tvrdil, že nejsou temně modré, ale *purpurové* – orámovaných dlouhými hustými černými řasami a překlenutých tenkým černým chmýřím obočí.

Při nejrůznějších večírcích, kde byli muži sami mezi sebou (a kde se spolehlivě dalo předpokládat, že mezi hosty budou i dva nebo tři ze seznamu Aureliiných nápadníků), se mnoho debatovalo o tom, v čem vlastně spočívá Aureliin půvab. Někdo říkal, že všechno je v těch zamyšlených, jakoby nepřítomných purpurových očích; jiní tvrdili, že na něm má hlavní zásluhu především dokonalost její pokožky; další ho spatřovali v pevných, jakoby sošných rysech její tváře; pár jich cosi vášnivě zamumlalo o jejích ústech, o její rozpolcené bradě, o překrásných ručkách a nožkách.

„Nic z toho, a přece všechno," zavrčel Lucius Licinius Crassus Orator. „Vy jste blázni! Ona je přece vestálská panna na záletech – není to Venuše, ale *Diana!* Je prostě nedosažitelná. A to je na ní právě to fascinující."

„Ba ne, vězí to v těch purpurových očích," řekl mladý synek Aemilia Scaura, jménem rovněž Marcus jako jeho otec. „Žádná barva se nevyrovná purpuru! Nachu! Ona je živoucí věštba sama."

Ale když vstoupila živoucí věštba sama do matčina salónku, důstojná a bez poskvrnky jako vždy, nevnesla do místností žádné ovzduší dramatu; to poslední, co odpovídalo Aurelině povaze, byla dramatičnost.

„Posaď se, holčičko," řekla jí s úsměvem Rutilia.

Aurelia usedla, ruce způsobně složené v klíně.

„Chtěli bychom si s tebou promluvit o tvém sňatku," řekl Cotta a odkašlal si v naději, že Aurelia řekne něco, co by mu pomohlo v jeho výkladu.

Pomoci se mu však nedostalo; Aurelia ho pozorovala se zdvořilým zájmem, nic víc.

„Co ty si o tom myslíš?" zeptala se Rutilia.

Aurelia sešpulila pusu a pokrčila rameny. „Já prostě doufám, že mi vyberete někoho, kdo se mi bude líbit," řekla jen.

„Nu, to my doufáme také," řekl Cotta.

„A kdo se ti například nelíbí?" vyptávala se Rutilia.

„Gnaeus Domitius Ahenobarbus mladší," odpověděla bez zaváhání Aurelia a použila celé jeho jméno.

Cottovi se to zdálo spravedlivé. „A ještě někdo?"

„Marcus Aemilius Scaurus mladší."

„No, to je ale škoda," zvolala Rutilia. „Mně se zdá příjemný, velice příjemný."

„Ano, v tom s tebou souhlasím, je velice příjemný," řekla Aurelia, „ale je to strašpytel."

Cotta se ani nepokoušel skrýt úsměv. „A ty by sis nepřála za manžela někoho bázlivého? Měla bys domácnost aspoň na povel!"

„Dobrá římská manželka nepotřebuje doma velet."

„Takže tím padá Scaurus. Naše Aurelia ho nechce.“ Cotta pokyvoval hlavou kupředu a nazad. „A ještě někdo by ti nebyl po chuti?“

„Lucius Licinius.“

„Co ti na něm vadí?“

„Je tlustý.“ Našpulená pusa se našpulila ještě víc.

„A to se ti nelíbí, co?“

„Ukazuje to na nedostatek sebekázně, otče.“ Byly chvíle, kdy Aurelia říkala Cottovi otče, jindy zase strýčku, ale vždy byla v její volbě určitá logika; když z rozhovoru plynulo, že jedná v roli otce, oslovovala ho otče, když zaujal roli hodného strýce, byl pro ni strýčkem.

„Máš pravdu, opravdu je to tak,“ řekl Cotta.

„A je někdo, koho by sis vzala raději než všechny ostatní?“ zkusila to Rutilia z jiné strany.

Upjatá pusa trochu povolila. „Ne, maminko, opravdu ne. Docela ráda nechám rozhodnutí na tobě a na tatínkovi.“

„Co od manželství očekáváš?“ zeptal se Cotta.

„Manžela přiměřeného mému rodu, který… bude mít rád svých několik dětí.“

„Odpověď jak z čítanky!“ řekl Cotta. „Za tu budeš první ve třídě, Aurelie.“

Rutilia pohlédla na manžela, v očích skoro nepostřehnutelné veselí. „Tak už jí to přece pověz, Marku Aurelie!“

Cotta si opět pročistil hrdlo. „Nu, Aurelie, máme s tebou trochu problém,“ řekl. „Když jsem to naposledy spočetl, měl jsem už třicet sedm formálních žádostí o tvou ruku. Nikoho ze všech těch uchazečů nelze odmítnout jako nevhodného původem. Někteří jsou mnohem výše postaveni než my, někteří mají větší majetek než my – a jsou mezi nimi i takoví, kteří nás předčí jak postavením, tak i majetkem! Což nás přivádí na rozcestí. Pokud ti manžela vybereme *my*, naděláme si spoustu nepřátel; což nepostihne tolik nás dva, jako spíš později tvé bratry. To si jistě umíš představit.“

„To umím, otče,“ pravila vážně Aurelia.

„Ovšem tvůj strýc Publius přišel s jediným přijatelným řešením. Manžela si vybereš *ty sama*, má dcero.“

Konečně ji jednou něco vyvedlo z rovnováhy. „*Já?*“ vydechla.

„Ty.“

Přitiskla si dlaně k naráz zrudlým tvářím; s hrůzou pohlížela na Cottu. „Ale to já nemůžu!“ vyrazila. „To není – to přece není *římské!*“

„Já s tebou souhlasím,“ řekl Cotta. „Není to římské, ale je to rutiliovské!“

„Potřebovali jsme přímo Ulixa, aby nám to poradil, ale naštěstí máme jednoho přímo v rodině,“ řekla Rutilia.

„Och!“ škubla sebou Aurelia a celá se zkroutila. „Och, och!“

„Co je ti, Aurelie? Copak před sebou nevidíš otevřenou cestu k rozhodnutí?“ zeptala se Rutilia.

„Ne, to s tím nemá nic společného,“ řekla Aurelia, její tvář postupně nabývala původní barvy, až pak přešla do ještě bledšího odstínu a a nakonec byla bílá jako stěna. „To jen – už je to v pořádku!“ Otřepala se a vstala. „Mohu jít?“

„Samozřejmě že můžeš.“

U dveří stanula a s nesmírnou vážností pohlédla na Cottu a Rutilii. „Kolik času mám na rozhodnutí?“ otázala se.

„Ach, žádný spěch,“ řekl jí Cotta vlídně. „V lednu ti bude osmnáct, ale nikde není psáno, že se musíš vdát v okamžiku, kdy budeš plnoletá. Nemusíš spěchat.“

„Děkuji ti,“ řekla a odešla z místnosti.

Její vlastní pokojík byla jedna z ložniček, které uzavíraly atrium, takže byl bez oken a temný; v tak pečlivé a milující rodině nemohli nechat jedinou dcerku spát v méně chráněném místě. Ovšem jako jedinému děvčeti mezi tolika chlapci se jí také ledacos trpělo, takže by byla mohla vyrůst ve velice zpovykanou slečinku, kdyby něco takového měla v povaze. Naštěstí se v ní neskrýval ani zárodek takových vlastností. Rodina se shodla v názoru, že

zkazit Aurelii je prostě vyloučeno, neboť v ní není ani atom hrabivosti anebo závisti. Čímž se ještě nestávala ani sladkou dívenkou, ani milovaným dítětem; naopak, Aurelii bylo mnohem snazší obdivovat a ctít, než ji milovat, neboť Aurelia se prostě nerozdávala. Už jako dítě netečně naslouchala chvástavým řečem svého staršího bratra anebo některého z prvých dvou mladších bratrů, a když už toho měla dost, pleskla ho přes ucho, až mu v hlavě zazvonilo, a beze slova odcházela.

A jelikož její rodiče cítili, že jako jediné děvče v rodině potřebuje své vlastní malé království, kam by nikdo z hochů nesměl vkročit, dostala navíc ještě dosti velký, sluncem prozářený pokoj s pohledem na peristylovou zahradu, a k tomu i svou vlastní služku, ono galské děvče jménem Cardixa, která se ukázala být pravým pokladem. Až se Aurelia provdá, půjde s ní za manželem do nového domova i Cardixa.

Jediný pohled na Aureliinu tvář, když vkročila do pracovny, Cardixe stačil, aby postřehla, že se právě událo cosi důležitého; nic však neřekla, ani nečekala, že se dozví, co Aurelii potkalo, neboť onen laskavý a vlídný vztah mezi paní a služkou nezahrnoval žádné holčičí tajnůstky. Aurelia zjevně potřebovala být o samotě, a tak se Cardixa mlčky vzdálila.

Vkus obyvatelky pokoje se jasně jevil v celé místnosti, ve většině stěn byly otvory pro svitkové knihy; v pracovním stole byla zásoba papíru, rákosových per, voskových koleček, jemné rýtko z kosti k psaní do vosku, spečené koláčky sépiového barviva čekající, až z nich bude zředěním vodou připraven inkoust, kalamář se zátkou, vrchovatě naplněné sypátko s jemným pískem na vysoušení kaněk a abakus.

V rohu místnosti stál velký patavijský stav, stěny za ním byly plné kolíků a na nich visela dlouhá přadena s nespočetným množstvím barevné vlněné příze – od červené po sytě rudou, nitky zelené a modré, růžové a smetanové, žluté a oranžové – neboť Aurelia si sama předla přízi na látky pro své odění a milovala pestré, syté barvy. Ve stavu právě měla široký nadýchaný kus látky tenounké jako dech a barvy plamene – budoucí Aureliin svatební závoj, práce nad jiné složitá. Šafránová látka na svatební šaty už rovněž byla utkána a ležela složena na polici, až nastane čas šaty dokončit; nepřineslo by štěstí, kdyby se s tím začalo dříve, než bude s ženichem sepsána a podepsána řádná svatební smlouva.

Cardixa, která měla talent pro podobné práce, už měla napůl dohotovenu kostru skládacího paraván ze vzácných afrických dřev; ve vyřezávané dřevěné krabici, která byla rovněž jejím dílem a svědčila o její dovednosti, už měla připraveny a pečlivě zabaleny úlomky leštěného chalcedonu, jaspisu, karneolu a onyxu, ze kterých chtěla na zástěně vytvořit obrazy listů a květů.

Aurelia prošla podél stěny s okny, pozavírala okenice a nechala pootevřené jen žaluzie, aby do místnosti mohl proudit čerstvý vzduch a aby tam bylo trochu světla, byť tlumeného; sama skutečnost, že jsou okenice zavřeny, byla postačujícím signálem, že si nepřeje být nikým rušena, ať by to byl mladší bratříček anebo služebník. A pak usedla ke stolu, utrápená a zmatená, ruce položila na desku a uvažovala.

Co by asi udělala Cornelia, matka Gracchů?

Tohle bylo měřítko, jímž Aurelia hodnotila všechno na světě. Co by udělala Cornelia, matka Gracchů? Co by si pomyslela Cornelia, matka Gracchů? Jak by asi bylo Cornelii, matce Gracchů? Neboť Cornelia, matka Gracchů, byla Aureliiným idolem, jejím příkladem, jejím rádcem v řeči i ve skutcích.

V knihách, jež zaplňovaly stěny její pracovny, byly veškeré zveřejněné dopisy a úvahy Cornelie, matky Gracchů, jakož i všechno, v čem bylo alespoň zmíněno jméno Cornelie, matky Gracchů.

A kdo vůbec byla ta Cornelia, matka Gracchů? Byla vším, čím by měla být římská aristokratka, od svého zrození až po chvíli smrti. Tím je řečeno vše.

Jako mladší dcera Scipiona Africana – jenž rozdrtil Hannibala a vyvrátil Kartágo – se ve svých devatenácti letech provdala za významného šlechtice Tiberia Sempronia Graccha, tehdy

pětačtyřicetiletého; její matka, Aemilia Paulla, byla sestrou velikého Aemilia Paulla, takže Cornelia, matka Gracchů, byla patricijkou po obou rodičích.

V manželství s Tiberiem Semproniem Gracchem byla vzorem římské ženy, za bezmála dvacet let jeho trvání mu porodila dvanáct dětí. Gaius Julius Caesar by patrně poukázal na to, že to byly odvěké vzájemné sňatky mezi dvěma prastarými rodinami – Corneliů a Aemiliů – které způsobily, že děti se jí rodily neduživé a slabé, neboť takto byly skutečně postiženy všechny. Cornelia však o ně pečovala s nezlomnou vůlí a o každé z nich se starala s nevýslovnou péčí a láskou. Prvé, které se dožilo dospělého věku, byla dívenka, Sempronia; druhý byl chlapec, který zdědil otcovo jméno, Tiberius; a třetí byl rovněž chlapec, Gaius Sempronius Gracchus.

Sama nesmírně vzdělaná, hodna svého otce, jenž ctil vše řecké jako osu, kolem níž se otáčí kultura celého světa, sama vyučovala všechny tři své děti (a také ty z devíti zemřelých, které žily dostatečně dlouho, aby vyžadovaly výuku) a dohlížela osobně na vše, co nějak souviselo s jejich výchovou. Když jí zemřel manžel, zůstala sama s patnáctiletou Sempronií, dvanáctiletým Tiberiem Gracchem a dvouletým Gaiem Gracchem a s několika dalšími z oněch devíti, jež byly dosud naživu.

Kdekdo se ucházel o sňatek s vdovou, neboť prokázala až udivující a pravidelnou plodnost, a plodná byla dosud; byla to navíc dcera Africana, neteř Paulla a vdova po Tiberiovi Semproniovi Gracchovi a kromě toho byla pohádkově bohatá.

Mezi jejími nápadníky nebyl nikdo menší než král Ptolemaios Eurgetés zvaný Velebřich – v té době už sice jen bývalý král egyptský, zato však král Kyréné – jenž pravidelně navštěvoval Řím v době mezi svým sesazením v Egyptě a znovunastolením jako samovládce v Egyptě devět let po smrti Tiberia Sempronia Graccha. Donekonečna chodil brečet do unavených uší senátu, domáhat se a uplácet, jen aby se směl vydrápat zpátky na egyptský trůn.

V době smrti Tiberia Sempronia Graccha byl Ptolemaios Eurgetés o osm let mladší než tehdy šestatřicetiletá Cornelia, matka Gracchů – a také dosud podstatně štíhlejší v pase než v pozdějších letech, kdy se její bratranec a zeť Scipio Aemilianus vychloubal, že přinutil necudně neoděného a obludně tlustého krále egyptského, aby udělal pár kroků *pěšky!* Ptolemaios se o Cornelii ucházel se stejnou vytrvalostí jako o své znovunastolení na egyptský trůn, a také stejně bezúspěšně. Cornelia, matka Gracchů, nebyla jen tak k mání jen proto, že o ni projevil zájem nějaký cizí král, ať už byl jakkoli bohatý a mocný.

Cornelia, matka Gracchů, dospěla nadto k rozhodnutí, že jako římská aristokratka, která byla téměř dvacet let manželkou římského šlechtice, se nemá podruhé co vdávat. A tak zdvořile a s taktem odmítala jednoho nápadníka po druhém a samojediná plně pečovala o své děti.

Když byl Tiberius Gracchus zavražděn – v té době byl tribunem lidu – vytrvala a nesklonila hlavu, povznesena i nad pověsti o tom, že v tomto zločinu měl prsty její bratranec Scipio Aemilianus; a stejně byla povznesena i nad nechutnosti v manželství mezi Scipionem Aemilianem a její dcerou Sempronií. Když pak byl Scipio Aemilianus nalezen mrtev a když se šeptalo, že i on byl zavražděn – kým jiným než svou manželkou a její vlastní dcerou – držela i nadále hlavu vzhůru. Zůstal jí přece ještě jeden syn, kterého mohla opatrovat a povzbuzovat na jeho vynikající politické dráze – její předrahý Gaius Gracchus.

Gaius Gracchus zemřel zlou smrtí v době, kdy Cornelia dovršila sedmdesátý rok věku, a kdekdo se domníval, že to je konečně rána tak silná, že ji zlomí. Nebylo tomu tak. Hlavu neskloněnu žila dál, ovdovělá, ztrativší dva skvělé syny, zůstala jí už jediná dcera, zatrpklá a neplodná Sempronia.

„Mám přece na starosti mou drahou malou Sempronii," říkala Cornelia, a myslela tím dcerku Gaia Graccha, zatím ještě batole.

Odešla tehdy z Říma, zdaleka však ne ze světa, ani se nevzdala aktivního života. Přestěhovala se natrvalo do své obrovské vily v Misenu, jež byla – stejně jako ona sama – ukázkou toho nejvybranějšího vkusu a nádhery, jakou byl Řím s to předvést světu. Tam

schraňovala své dopisy a eseje a velkomyslně pak svolila, aby je Sosius z Argileta vydal, poté co ji přátelé nepřestávali zapřísahat, aby je nenechala upadnout v zapomnění a zachovala je dalším generacím. Měly, stejně jako jejich autorka, švih, eleganci, okouzlovaly svou vtipností, a přesto se v nich tajila hloubka a síla; v Misenu jich ještě přibylo, neboť Cornelii, matce Gracchů, s léty naprosto neubývalo na intelektu, na erudici ani na všestrannosti zájmů.

Když bylo Aurelii šestnáct a Cornelii, matce Gracchů, osmdesát tři, ohlásili se k ní Marcus Aurelius Cotta a jeho žena Rutilia za cesty přes Misenum na povinnou návštěvu – ovšem povinného na ní nebylo pranic, všichni se na ni nesmírně těšili. Přivedli s sebou i všechny děti včetně Lucia Aurelia Cotty, jenž se ovšem ve svých šestadvaceti letech už k dětem nechtěl počítat a choval se proto poněkud povzneseně. Každému zvlášť nakázali, aby byl zticha jako myška, pokorný jako vestálka, aby seděl na jednom místečku jako číhající kočka – žádné pošťuchování, žádné poskakování, žádné kopání do nohou židlí – pod trestem smrti smrťoucí a strašlivých muk.

Cotta a Rutilia se však zbytečně namáhali strašením a hrozbami, které byly tak cizí jejich povahám. Cornelia, matka Gracchů věděla úplně přesně, jak vycházet s malými chlapci, i jak vycházet s velkými chlapci, a její vnučka, Sempronia, byla o rok mladší než Aurelia. Cornelia měla radost, že je najednou obklopena tolika zajímavými a čipernými dětmi, a užívala si jich ze srdce ráda – o mnoho déle, než její domácnost složená z oddaných otroků považovala za rozumné, neboť Cornelia byla tou dobou už křehkého zdraví, s trvale zamodralými rty a ušními lalůčky.

Dívenka Aurelia odcházela z návštěvy unesena – až vyrostu, umiňovala si, budu žít podle úplně stejných zásad, budu takhle římsky silná, římsky vytrvalá, římsky bezúhonná, římsky trpělivá, zrovna tak jako Cornelia, matka Gracchů. A od té chvíle se její knihovnička začala plnit díly té staré dámy; a tehdy se také zrodilo předsevzetí, jež jí dalo prožít život stejně pozoruhodný.

Už nikdy se pak návštěva neopakovala, neboť následující zimy Cornelia, matka Gracchů, zemřela, vsedě na židli, vzpřímena, hlavu neschýlenu, jen vnučky se držela za ruku. Právě dívce sdělila novinu o jejím oficiálním zaslíbení Markovi Fulviovi Flakkovi Bambaliovi, jedinému přeživšímu z rodiny, jež celá zahynula pro podporu poskytnutou Gaiovi Gracchovi; patří se, jak vysvětlovala mladičké Sempronii, aby jako jediná dědička obrovského majetku Semproniů vnesla toto jmění darem do rodiny zcela ožebračené v zápase za věc Gaia Graccha. Cornelia, matka Gracchů, ještě stačila vnučce s potěšením vysvětlit, že má dosud dostatek vlivu v senátě, aby zajistila dekret revokující ustanovení zákona *lex Voconia de mulierum hereditatibus*, pro případ, že by se někde objevil její bůhvíjaký vzdálený bratranec a dožadoval se vlastnického práva nad nesmírným semproniovským jměním z titulu tohoto protiženského zákona. Anulující dekret, dodala ještě, se vztahuje i na další generaci, pro ten případ, že by v ní opět zbyla jediná přímá dědička, tedy žena.

Smrt Cornelie, matky Gracchů, nastala tak rychle, tak milosrdně, že to celý Řím přijal s uspokojením; bohové vskutku Cornelii, matku Gracchů, museli milovat – třebaže ji stíhali tak těžkými zkouškami! Jako člen rodu Corneliů nebyla zpopelněna, ale pohřbena do země; mezi všemi slavnými i bezvýznamnými římskými rody jediní Corneliové zachovávali svá těla po smrti neporušena. Jejím památníkem se stala velkolepá hrobka při Via Latina a nikdy pak nezůstávala bez obětin v podobě čerstvých květů rozložených vůkol. A jak léta ubíhala, proměnila se i v svatyni a oltář, třebaže tento kult oficiálně nikdy uznán nebyl. Kdykoli zatoužila římská žena po ctnostech spojovaných s Cornelii, matkou Gracchů, pomodlila se k ní a přinesla jí čerstvé květy. Stala se bohyní, zcela neobvyklou v jakémkoli panteonu; vzorem nezdolného ducha čelícího i nejtrpčím ranám osudu.

C o b y a s i u d ě l a l a Cornelia, matka Gracchů? Poprvé snad chyběla Aurelii na tuto otázku odpověď, žádnou logikou a žádnou intuicí nedokázala Aurelia dosadit do své nezáviděníhodné situace tu ženu, jejíž rodiče by jí byli samozřejmě nikdy, nikdy, nikdy

nedovolili, aby si manžela vybírala sama. Jistěže Aurelia ocenila důvody, proč to chytrý strýček Publius navrhl; byla dostatečně vzdělána v klasice, aby pochopila paralelu mezi sebou a Helenou Trojskou, třebaže se Aurelia ani na okamžik o sobě nedomnívala, že i ona je nadána osudovou krásou – věděla jen, že je neodolatelně žádoucí.

Dospěla posléze k jedinému závěru, který by jí byla patrně schválila i Cornelia, matka Gracchů; bude muset s největší trpělivostí prosít všechny své nápadníky a vybrat toho nejlepšího. Což neznamená toho, kdo by ji snad nejvíc přitahoval. Musí to být někdo, kdo odpovídá ideálu Římana. Tedy z dobré rodiny, přinejmenším senátorské – a takové, jejíž *dignitas*, společenská váha a postavení v Římě trvají už po celé generace od založení Říma, a to bez jediné poskvrny nebo jizvy; musí být statečný, nesmí být oddán žádné náruživosti, musí pohrdat chamtivostí, musí být povznesen nad korupci a mravní prostituování se a musí být zejména připraven položit život za Řím anebo za svou čest.

Není těch požadavků zrovna málo! Jak ale dívka vyrostlá v takovém závětří jako ona pozná, že se nemýlí? V tom je ten problém! Rozhodla se proto, že si promluví se třemi dospělými členy rodiny – s Markem Cottou, s Rutilií a s nevlastním starším bratrem Luciem Aureliem Cottou – a požádá je o upřímný názor na každého muže ze seznamu jejích nápadníků. Všechny tři její žádost zarazila, přesto se však pokusili pomoci, jak nejlépe dokázali; naneštěstí ale každý z nich také na její dotírání připustil, že jeho úsudek může být zkreslen osobní předpojatostí, takže si Aurelia příliš nepomohla.

„Ona skutečně žádného z nich nechce," řekl Cotta své ženě zasmušile.

„Ani jediného!" povzdychla si Rutilia.

„Je to až neuvěřitelné, Rutilie! Osmnáctiletá dívka, které by se žádný ani trochu nelibí? Co to s ní může být?"

„Jak já to mám vědět?" zeptala se Rutilia, trochu dotčena, že je zatlačována do defenzívy. „Po mně to určitě nemá."

„Nu, po mně už dokonce ne!" utrhl se Cotta, pak ho zlost přešla, šel ženu políbit, aby to napravil, a klesl opět na mysli. „Víš, skoro bych se vsadil, že si nakonec stejně nevybere žádného z nich!"

„To si myslím já taky," řekla Rutilia.

„A co tedy budeme dělat? Jestli si nedáme pozor, budeme mít doma první dobrovolnou starou pannu v dějinách Říma!"

„Měli bychom ji poslat za bratrem," řekla Rutilia. „S ním si o tom bude moci pohovořit líp."

Cotta se rozzářil. „To je výborný nápad!" řekl.

Příštího dne kráčela Aurelia ze sídla Cottů na Palatinu do domu Publia Rutilia Rufa v Carinách, doprovázena svou služkou a komornou Cardixou a dvěma obřími galskými otroky, kteří dostávali četné a rozmanité úkoly, jež vesměs vyžadovaly v prvé řadě notnou fyzickou sílu; Cotta ani Rutilia nechtěli jednání mezi Aureliií a jejím strýcem rušit svou přítomností. Bylo třeba dohodnout přesný čas, neboť Rutilius Rufus zůstal v Římě, aby zajistil chod konsulského úřadu – čímž uvolnil Gnaea Mallia Maxima, aby se mohl vydat sbírat mimořádně početné vojsko, s nímž zamýšlel vyrazit pozdě na jaře do Zaalpské Galie – a měl tedy velice mnoho práce. Nikdy však neměl tolik napilno, aby si nenašel čas na rodinné záležitosti, které se mu tu a tam připletly do cesty.

Marcus Cotta navštívil svého švagra ještě před setměním a vysvětlil mu, jak se věci mají; Rutilia Rufa to nesmírně pobavilo.

„Ta mrška jedna!" zvolal a ramena se mu natřásala. „To je přece skrz naskrz panna! Nu, bude třeba se postarat, aby to její rozhodování nakonec nedopadlo tak, že by pannou zůstala až do konce života bez ohledu na to, kolik manželů a dětí by klidně mohla mít."

„Doufám, že ty na nějaké řešení připadneš, Publie Rutilie," řekl Cotta. „Mně osobně ještě nesvitlo ani trochu."

„Já už si poradím," řekl spiklenecky Rutilius Rufus. „Pošli mi ji sem před desátou hodinou. Může se mnou povečeřet. Pošlu ji pak domů v nosítkách, pod silnou stráží, nemusíš se o ni obávat."

Když tedy Aurelia dorazila, Rutilius Rufus poslal Cardixu a oba Galy do čeledníku, aby se tam navečeřeli a vyčkali, až pro ně vzkáže; Aurelii doprovodil do jídelny a dohlédl, aby se pohodlně usadila na židli, odkud bude moci rozmlouvat jak se strýcem, tak i s tím, kdo se uloží po jeho levici.

„Čekám jen jediného hosta," řekl a uveleboval se na lehátku. „Brr! Není ti zima? Co bys takhle řekla krásně teplým vlněným ponožkám?"

Každá jiná osmnáctiletá dívka by byla volila radši smrt, než aby na sebe navlékla něco tak nevzhledného, jako jsou krásně teplé vlněné ponožky, ne však Aurelia, která obezřetně porovnala teplotu pokoje a svůj vlastní tělesný stav a pak kývla. „Děkuji, strýčku Publie," řekla.

Zavolali Cardixu, aby si u správce řekla o ponožky, které donesla se vzácnou hbitostí.

„Ty jsi přece rozumná holčina!" řekl Rutilius Rufus, jenž se dokázal obdivovat Aureliinu zdravému rozumu právě tak, jak by jiný užasl nad dokonalou oceánskou perlou nalezenou v praobyčejné mušli z ostijských bažinatých břehů. Nebyl přílišný ctitel žen, přesto však nikdy neopomněl poznamenat, že zdravý rozum je vzácné koření zrovna tak u mužů jako u žen; u žen navíc předem předpokládal, že jim dán není, a měl obvykle pravdu. Takže Aurelie, své zázračné oceánské perly nalezené uprostřed bažin ženství, si proto nesmírně považoval.

„Děkuji ti, strýčku Publie," řekla Aurelia a věnovala pozornost Cardixe, která poklekla, aby ji zula.

Obě dívky se ještě pilně zaměstnávaly navlékáním ponožek, když byl uveden jediný další host večera; žádná z nich se ani neohlédla po hlasech, které si vyměňovaly pozdravy, ani po ruchu, který doprovázel usazování hosta po hostitelově levici.

Když už se Aurelia opět narovnávala, pohlédla ještě Cardixe zpříma do očí a řekla: „Děkuji ti," a doprovodila to jedním ze svých vzácných úsměvů.

A třebaže už seděla vzpřímeně na židli a pohlížela na strýce a na jeho hosta, úsměv stále ještě nepominul, stejně tak jako ruměnec, kterým se jí zbarvily tváře, když se předtím shýbla; vyhlížela kouzelně.

Host slyšitelně zatajil dech, zajíkla se i Aurelia.

„Gaie Julie, tohle je dcera mé sestry Aurelia," říkal přívětivě Publius Rutilius. „Aurelie, rád bych ti představil syna mého dávného přítele Gaia Julia Caesara – jmenuje se Gaius stejně jako jeho otec, ale není to nejstarší z jeho synů."

Nachovýma očima, dokořán otevřenýma, hleděla Aurelia na ztělesnění svého osudu a zcela zapomněla na ideál římskosti i na Cornelii, matku Gracchů. Nebo snad ano, kdesi v hlubinách tento ideál přesto setrvával; neboť Gaius Julius zcela splňoval vše, co předtím požadovala, třebaže teprve budoucnost ji o tom měla přesvědčit. V tuto chvíli setkání viděla jen podlouhlou římskou tvář s přímým římským nosem, ty nejmodřejší oči, jaké si lze představit, husté vlnité zlaté vlasy, krásná ústa. A tak, po celé té diskusi, kterou sama se sebou tak úporně sváděla, po všem tom pečlivém, leč bezvýsledném rozvažování, rozřešila svůj problém tou nejpřirozenější a nejpříjemnější myslitelnou cestou. Zamilovala se.

Rozproudil se hovor, to bylo samozřejmé. Byla to vlastně nesmírně příjemná večeře. Rutilius Rufus se zaklonil na levém lokti a vyklidil pole, celý bez sebe blažeností, jak chytře odhadl, který ze stovek mladých mužů by se mohl jeho vzácné oceánské perle zalíbit. Nebylo sporu o tom, že i on sám má mladého Gaia Julia Caesara velice rád a že od něho očekává v budoucnu velké činy; byl to pro něho ten nejlepší typ Římana. Vždyť také pocházel z nejvznešenější římské rodiny. Rutilius Rufus, sám nejřímštější Říman, byl zvlášť potěšen tím, že pokud se náklonnost mezi mladým Gaiem Juliem Caesarem a jeho neteří rozvine plným květem – což s důvěrou očekával – vytvoří se tím mezi ním a Gaiem Mariem téměř cosi jako rodinný vztah. Děti mladého Gaia Julia Caesara a Rutiliovy neteře Aurelie by byly bratranci a sestřenicemi dětí Gaia Maria.

Aurelia, jindy příliš plachá, než aby se někoho na cokoli zeptala, zapomněla na všechnu etiketu a zakrátko se začala mladého Gaia Julia Caesara vyptávat, co jen srdce ráčilo. Dozvěděla se tak, že byl se svým švagrem Gaiem Mariem v Africe jako mladší vojenský tribun a že byl několikrát vyznamenán – Coronou muralis po bitvě o pevnost u řeky Muluchath, praporcem po prvé bitvě před Cirtou a devíti stříbrnými phalerami za druhou bitvu před Cirtou. V této druhé srážce byl vážně raněn na noze a byl odeslán zpět domů, poté co byl s poctami z armády propuštěn. Nebylo snadné z něho tyto skutečnosti vypáčit, neboť se jí daleko víc snažil vylíčit hrdinství svého staršího bratra Sexta za téhož tažení.

Pro tento rok, jak zjistila, byl jmenován *monetálem,* jedním ze tří mladých mužů, kteří ještě před vstupem do senátu měli příležitost poučit se blíže o tom, jak funguje římská ekonomika – tím, že dostali na starost ražbu římských mincí.

„Peníze totiž trvale mizí z oběhu," vysvětloval a dobře přitom vnímal, že dosud nikdy neměl posluchačku výkladem tak uchvácenou a současně i uchvacující. „Náš úkol je proto razit peníze nové – ovšem abys rozuměla: ne snad podle toho, jak se nám třem zamane! Státní pokladna je tím, kdo rozhoduje, kolik nových mincí má být v daném roce dáno do oběhu."

„Ale jak by mohlo něco tak hmatatelného, jako jsou mince, najednou zmizet?" zachmuřila se Aurelia.

„Och, mohou se třeba zakutálet do kanálu nebo mohou shořet při nějakém velikém požáru," vysvětloval mladý Caesar. „A některé mince se prostě opotřebí, ošoupou. Ale většina jich mizí proto, že je někdo schraňuje, vytváří si z nich poklad, tezaurus. A tezaurované peníze přestávají plnit svůj úkol."

„A jaký úkol vlastně peníze mají?" zeptala se Aurelia, která s penězi nikdy neměla příliš co činit, neboť měla jen velice prosté potřeby a rodiče jim pozorně vycházeli vstříc.

„Jít z ruky do ruky, nepřetržitě," pravil mladý Gaius Caesar. „Říká se tomu oběh. Každým rukám, kterými při svém oběhu projdou, přinášejí požehnání. Dá se za ně koupit zboží nebo něčí práce nebo pozemky. Ale hlavně musí neustále obíhat."

„Takže když někdo peníze zadrží a tezauruje, musí se za ně razit nové," uvažovala Aurelia. „Jenomže tamty nastřádané peníze – ty pořád ještě někde jsou, ne? A co se například stane, když ten někdo svůj velký poklad zase rozpustí, když ho – odtezauruje?"

„Pak ovšem cena peněz klesne."

Když si tak Aurelia odbyla prvou lekci ze základů ekonomie, dostalo se jí poučení o technické stránce ražby.

„Na nás vlastně spočívá, co na mincích bude," říkal mladý Gaius Caesar důležitě, zcela unesen svou pozornou posluchačkou.

„Myslíš tím Victorii a její *bigu?*"

„Nu, ono je totiž jednodušší vměstnat na minci vozík s dvojspřežun než se čtyřspřežím, proto také je na mincích s Victorii *biga* a ne *quadriga,*" odpověděl. „Ale ti z nás, kdo mají trochu představivosti, se snaží uplatnit na mincích něco originálnějšího než jen pořád Victorii nebo Řím. Když se razí několik emisí mincí během jednoho roku – což se zpravidla stává – každý z nás má možnost zvolit si, co bude na jedné z ražeb."

„A ty už sis vybral?" zeptala se Aurelia.

„Ano. Losovali jsme a já jsem si vytáhl stříbrný denarius. Takže letošní denarius bude mít na líci Iula, syna Aeneova, a na jejím rubu bude Aqua Marcia, na paměť mého děda Marcia Krále."

Poté ještě Aurelia zjistila, že se Gaius Caesar bude na podzim ucházet o zvolení vojenským tribunem; jeho bratr Sextus se stal vojenským tribunem minulého roku a účastní se s Gnaeem Malliem Maximem tažení do Galie.

Když dojedli poslední chod, vypravil strýc Publius svou neteř domů v dobře střežených nosítkách, jak přislíbil jejím rodičům. Svého mužského hosta však požádal, aby s ním ještě chvíli setrval.

„Pojď, vypijme si spolu ještě pohár nebo dva neředěného vína," řekl. „Já už jsem tak nažbrundaný vody, že určitě načurám plný kbelík, až teď budu muset jít ven."

„To já půjdu s tebou," rozesmál se jeho host.

„A co říkáš mé neteři?" otázal se Rutilius Rufus, když před ně postavili výtečné toskánské víno.

„To je asi, jako kdyby ses mě zeptal, jestli rád žiju! Na to je přece jediná odpověď!"

„Takže se ti tolik líbila?"

„Líbila? Nejen to. Naráz jsem se do ní zamiloval," řekl mladý Caesar. „A chtěl by ses s ní oženit?"

„To se ví, že bych chtěl. Jenže to by chtěla, pokud vím, dobrá půlka Říma."

„To je pravda, Gaie Julie. Takže tě to zbavuje odvahy?"

„Ne. Budu se o ni ucházet u jejího otce – chci říct u jejího strýce Marka. A pokusím se, abych se s ní mohl znovu setkat a přesvědčit ji, aby mi zůstala nakloněna. Myslím, že to má smysl, protože jsem jí nebyl tak docela protivný."

Rutilius Rufus se usmál. „Ne, já si taky myslím, že protivný jsi jí nebyl." Sesmekl se z lehátka. „Tak, teď běž domů, mladý Gaie Julie, pověz otci, co máš v úmyslu, a zítra se vydej za Markem Aureliem. Mne to zmohlo a půjdu si už lehnout."

T ř e b a ž e se před Rutiliem Rufem snažil mladý Gaius Julius vypadat sebevědomě, kráčel domů v mnohem méně optimistické náladě. Aureliina přitažlivost byla až proslulá. Mezi těmi, kdo se už ucházeli o její ruku, bylo i nemálo jeho přátel; některé z nich odmítl Marcus Cotta zapsat na seznam, jiné do soupisu pojal. Zapsáni byli i nápadníci mnohem zvučnějších jmen, než bylo jeho, byť jen proto, že se k nim pojil nesmírný majetek. Být Juliem Caesarem neznamenalo samo o sobě o mnoho víc než společenskou váhu, již by byla nedokázala setřít ani chudoba. Jak by ovšem mohl obstát v soutěži s takovými, jako byli Marcus Livius Drusus anebo mladý Scaurus či Licinius Orator nebo Mucius Scaevola či starší z bratrů Ahenobarbů? Netušil, že Aurelia dostala právo zvolit si manžela sama, a tak mladý Caesar usoudil, že jeho vyhlídky jsou dosti chabé.

Když byl vpuštěn hlavním vchodem a procházel k atriu, spatřil, že v otcově pracovně se dosud svítí, a zamžikal, aby potlačil náhlé slzy, dříve než se vydal k pootevřeným dveřím a zaťukal.

„Pojď dál," ozval se znavený hlas.

Neboť Gaius Julius Caesar umíral. Věděli to všichni v domě a věděl to i Gaius Julius Caesar sám, třebaže o tom nikdo nepromluvil ani slovo. Choroba začala obtížemi při polykání, zákeřný neduh se však plíživě rozvíjel dál, zprvu tak pomalu, že se ani nedalo říci, zda se Caesarův stav skutečně zhoršuje anebo ne. Poté mu ochraptěl hlas a nato se dostavila i bolest, zprvu ještě jakž takž snesitelná. Nyní už vůbec nepolevovala a Gaius Julius teď nedokázal polknout ani sousto tuhé stravy. Až dosud však odmítal, aby k němu povolali lékaře, třebaže na něho Marcia den co den naléhala, aby se mu svěřil.

„Otče?"

„Pojď, poseď tu u mne chvilku, mladý Gaie," řekl Caesar, který toho roku dovršil šedesátý rok, ale jenž nyní ve světle lampičky vypadal na osmdesát. Zhubl už natolik, že na něm kůže jen visela, hlava se podobala umrlčí lebce a nepolevující utrpení zbavilo jeho kdysi tak živé sytě modré zraky všeho lesku. Napřáhl ruku k synovi; usmál se.

„Tatínku!" Mladý Caesar se pokusil mužně ovládnout hlas, neprojevit pohnutí, ale nedokázal to; přešel místností až k Caesarovi, vzal ho za podávanou ruku a políbil ji a pak k sobě otce přivinul, objal ho kolem kostnatých ramen, přitiskl tvář ke stříbřitým vlasům, teď jakoby bez života.

„Neplač, hochu," zachraptěl Caesar. „Bude to brzy odbyté. Zítra přijde Athenodorus Siculus."

Říman nepláče. Nebo alespoň nemá plakat. Mladý Caesar měl pocit, že je tahle zásada nepatřičná, ale přesto odvrátil hlavu, slzy ovládl a přisedl k otci tak blízko, aby mu mohl oplatit stisk vyzáblé ruky.

„Athenodorus si bude určitě vědět rady,“ řekl.

„Athenodorus bude vědět to, co víme všichni, že mám v jícnu nezhojitelný nádor,“ řekl Caesar. „Tvoje matka stále ještě doufá v zázrak, jenže se mnou už to dospělo tak daleko, že ani Athenodorus jí asi tuhle naději neposkytne. Lpěl jsem na životě z jediného důvodu, abych měl jistotu, že všichni členové mé rodiny jsou náležitě zaopatřeni, a abych viděl, že jsou šťastní.“ Caesar se odmlčel, rukou hledal pohár neředěného vína, které se mu teď stalo jedinou fyzickou útěchou. Usrkl doušek nebo dva a pak pokračoval.

„Ty jsi poslední, mladý Gaie,“ zašeptal. „Čeho se mohu nadít u tebe? Před mnoha lety jsem ti nabídl mimořádnou laskavost, které jsi až dosud nevyužil – možnost, aby sis sám vybral svou manželku. Myslím, že už nadešel čas, abys to udělal. Zavřu oči klidněji, když uvidím, že sis dobře zvolil.“

Mladý Gaius Caesar zdvihl otcovu ruku a přitiskl si ji k tváři, naklonil se k němu a ulehčil jeho paži od vší tíhy. „Už jsem ji našel, otče,“ řekl. „Potkal jsem se s ní právě dnes večer – není to zvláštní?“

„U Publia Rutilia?“ zeptal se Caesar nevěřícně.

Mladý muž se usmál. „Myslím, že si zahrál na dohazovače.“

„To je pro konsula dosti zvláštní úloha.“

„Ano.“ Mladý Caesar se nadechl. „Slyšel jsi o jeho neteři – o nevlastní dceři Marka Cotty Aurelii?“

„O té vynikající krásce? O té snad slyšel každý.“

„To je ona. Tu jsem si vybral.“

Na Caesarovi bylo patrné znepokojení. „Tvoje matka mi říkala, že zástup jejích nápadníků by stál kolem celého bloku a že by se v něm sešli ti nejbohatší a nejurozenější mládenci z celého Říma – a nejen svobodní mládenci, jak jsem slyšel.“

„To je naprostá pravda,“ řekl mladý Gaius. „Ale neměj strach, ožením se s ní já!“

„I kdyby ses nemýlil v tom, co k ní cítíš, pak si na sebe stejně upleteš bič,“ řekl starostlivý otec se vší vážností. „Z takhle vynikajících krásek zpravidla nejsou moc dobré manželky, Gaie. Bývají zhýčkané, tvrdohlavé, umíněné a protivné. Nech ji, ať se vdá za někoho jiného, a vyber si nějaké skromnější děvče.“ Pak si zřejmě cosi uvědomil a upokojil se. „Ty naštěstí nejsi nikdo ve srovnání s takovým Luciem Liciniem Oratorem nebo Gnaeem Domitiem mladším, i když jsi patricij. Marcus Aurelius tě vůbec nevezme v úvahu, tím jsem si jistý. Tak se jen na ni neupínej srdcem a nezapomínej na všechny ty ostatní.“

„Ona si mě určitě vezme, *tata*, počkej a uvidíš!“

Od tak pevného záměru neměl už Gaius Julius Caesar dost sil syna odvrátit, nechal se tedy dovést k lůžku, kam se nyní uchyloval do samoty, neboť teď spával už jen prchavým a neklidným spánkem.

P e č l i v ě s k r y t a za záclonkami se Aurelia v nosítkách položila na bříško a nedbala na natřásání a pohupování po strmých svazích cestou z domu strýce Publia do domu strýce Marka. Gaius Julius Caesar mladší! Nádherný, dokonalý! Ale bude ochoten vzít si ji za manželku? Co by si tak o tom asi pomyslela Cornelia, matka Gracchů?

Cardixa, která sdílela nosítka s Aureliií, ji s nevšedním zájmem pozorovala; takovou svou paní ještě nikdy nespatřila. Seděla vzpřímena v rohu, v ruce opatrovala svíčku zastíněnou tenounkým alabastrem, takže v nosítkách nebyla úplná tma, a všímala si jednotlivých příznaků oné výrazné změny. Zpravidla hbité a pružné Aureliino tělo zcela zvláčnělo, i obvyklé sevření úst polevilo a přivřená smetanově bílá víčka skrývala vše, co dřímalo v jejích zracích. Cardixa jako mimořádně inteligentní děvče okamžitě pochopila, co způsobilo tuto proměnu: onen strašně hezký mládenec, kterého Publius Rutilius naservíroval bezmála jako hlavní chod večeře. Och, to je kus mazaného lišáka! Ale vždyť – vždyť Gaius Julius Caesar mladší je doopravdy mimořádný muž, pro Aurelii jako stvořený! To Cardixa vycítila až v hloubi srdce.

A ať by byla Cornelia, matka Gracchů, v takovéto situaci učinila kdovíco, Aurelia nazítří ráno, hned jak vstala, už přesně věděla, co udělá ona sama. První ze všeho bylo, že vyslala Cardixu do Caesarova domu s listem pro onoho mladého muže.

„Požádej o mou ruku," pravilo se v něm bez okolků.

A pak se prozatím stáhla do své pracovny a nepodnikala nic dalšího, k jídlu chodila tak nenápadně, jak jen dokázala, neboť si uvědomovala zjevnou proměnu, která se s ní udála, a nechtěla, aby si jí povšimli rodiče dříve, než ona učiní další tah.

Následujícího dne vyčkala, až Marcus Cotta vybaví všechny své klienty; nespěchala, neboť od Cottova tajemníka vyzvěděla, že nemá ten den na programu účast na žádné schůzi senátu ani lidu; zůstane tedy bezpochyby doma ještě hodinu nebo i dvě poté, co odejde poslední klient.

„Otče?"

Cotta vzhlédl od listin rozložených po stole. „Oho! Dneska jsem otec, co? Tak tedy pojď, dcero, pojď dál." Hřejivě se na ni usmál. „Chceš, aby přišla i maminka?"

„Ano, prosím."

„Tak pro ni dojdi."

Zmizela a v mžiku byla zpátky s Rutilií.

„Posaďte se, vážené dámy," řekl Cotta.

Uhnízdily se bok po boku na lehátku.

„Tak co, Aurelie?"

„Ohlásil se nějaký další nápadník?" zeptala se zpříma.

„Vlastně ano. Včera za mnou přišel mladý Gaius Julius Caesar, a jelikož proti jeho osobě nemám žádné námitky, připojil jsem jeho jméno na seznam. Je jich tam tedy celkem už třicet osm."

Aurelia se začervenala. Cotta ji pozoroval jako u vytržení; co ji znal, nezažil, aby ji něco takhle vyvedlo z míry. Povystrčila špičku růžového jazýčku a olízla si rty. Rutilia, jak si stačil povšimnout, se na lehátku pootočila, aby na Aurelii lépe viděla, a byla zjevně také nemálo překvapena dceřiným ruměncem a neklidem.

„Už jsem se rozhodla," řekla Aurelia.

„Výborně! Tak nám to prozraď!" naléhal Cotta.

„Gaius Julius Caesar mladší."

„Cože?" řekl Cotta nechápavě.

„Gaius Julius Caesar mladší," opakovala Aurelia trpělivě.

„Nu, nu! Takže černý kůň, na poslední chvíli přihlášený do dostihu," řekl Cotta pobaveně.

„Ale toho tam určitě vpašoval můj bratříček!" řekla Rutilia. „Bohové, to je kus mazaného chytráka! Jak on vůbec zjistil, co se kolem naší Aurelie děje?"

„Je to pozoruhodný muž," řekl Cotta své ženě a pak se opět obrátil k nevlastní dceři: „Ty ses přece s Gaiem Juliem Caesarem mladším setkala předevčírem – a bylo to poprvé, cos ho vůbec viděla, ne?"

„Ano."

„A přesto se za něj chceš provdat?"

„Ano."

„Milá holčičko, je to relativně chudý hoch," řekla jí matka. „Jako manželka mladšího Gaia Julia Caesara si přepychu příliš neužiješ."

„Do manželství se nevstupuje proto, aby člověk žil v přepychu."

„Jsem rád, že už máš dost rozumu na to, abys tohle chápala. Nicméně to není zrovna muž, kterého bych ti já byl vybral," řekl Cotta poněkud rozmrzele.

„Smím vědět proč, otče?" otázala se Aurelia.

„Je to taková podivná rodina. Příliš – až příliš neortodoxní. A jsou spjati, myšlenkově i příbuzensky, s Gaiem Mariem, což je člověk, kterým já naprosto pohrdám," řekl Cotta.

„Strýc Publius má Gaia Maria rád," řekla Aurelia.

„Tvůj strýc Publius si v lecjakém směru potrpí na různé zvláštní názory," řekl jí na to zachmuřeně Cotta. „Není ovšem natolik popletený, aby kvůli Gaiovi Mariovi v senátu hlasoval proti své vlastní třídě – což se nedá říct o Junech Gaiovy větve! Tvůj strýc Publius s Gaiem Mariem dlouhá léta vojákoval, a tím se ovšem vytvářejí zcela pochopitelná osobní pouta. Kdežto starý Gaius Julius Caesar uvítal Gaia Maria s otevřenou náručí a vede celou svou rodinu k tomu, aby si ho považovala a ctila ho."

„Nebral si Sextus Julius nedávno jednu z mladších Claudií?" otázala se Rutilia.

„Myslím, že ano."

„Nu, to je ovšem spojení, kterému nelze naprosto nic vytknout. Možná že ti synové nejsou na Gaiovi Mariovi tak závislí, jak ty se domníváš, jenže jsou to švagři, Rutilie."

Aurelia je přerušila. „Otče a matko, nechali jste volbu na mně," prohlásila pevně. „Já si chci vzít Gaia Julia Caesara a tím to končí." Řekla to velice rázně, ale bez zpupnosti.

Cotta i Rutilia na ni jen ohromeně zírali, neboť konečně pochopili: ta jejich přerozumná a přeuvážlivá Aurelia se zamilovala.

„To je pravda, to jsme ti skutečně dovolili," řekl Cotta bez váhání, neboť si uvědomil, že nemá jinou volbu než zachránit v té chvíli, co se dá. „Tak už běžte!" Mávnutím ruky propustil ženu i neteř. „Musím zařídit, aby písaři ihned začali psát sedmatřicet dopisů. A pak bych se asi měl vypravit za Caesarem – za otcem i za synem, myslím."

Jednotný dopis, který Marcus Aurelius Cotta rozeslal, zněl:

> Po zralé úvaze jsem se rozhodl dovolit své neteři a schovance Aurelii, aby si svého budoucího manžela zvolila sama. S tím souhlasila i moje manželka a její matka. Oznamuji tímto, že se Aurelia již rozhodla. Jejím manželem se stane Gaius Julius Caesar mladší, mladší ze synů senátora Gaia Julia Caesara. Věřím, že spolu se mnou popřejete mladé dvojici mnoho štěstí v jejich budoucím společném životě.

S e k r e t á ř na něho jen vyvalil oči.

„No tak, neseď a dej se do práce!" řekl Cotta na svou vyrovnanou povahu trochu zhurta. „Za hodinu chci mít sedmatřicet opisů, každý z nich adresovaný mužům z tohoto seznamu." Přisunul mu list přes stůl. „Podepíšu je osobně, doručeny budou do rukou adresátů."

Sekretář se rozběhl za svou prací a ještě rychleji se rozletěla ona zvěst, která značně předstihla rozesílané listy. Mnoho bylo raněných srdcí a mnoho trpkosti bylo zaseto, když zpráva vešla ve známost, neboť důvody Aureliiny volby byly zjevně citové, nikoli zdůvodněné zralou rozumovou úvahou. Svým způsobem se tak odmítnutí stávalo ještě nestravitelnějším; nikdo ze soupisu startujících na listině Aureliiných nápadníků nenesl lehko, že byl vypíchnut mladším synem bůhvíjakého senátůrka ze zadních lavic, ať si byl sebeurozenějšího původu. Nadto byl šťastný vítěz neobyčejně pohledný muž, což se všeobecně považovalo za jakési nespravedlivé zvýhodnění.

Poté, co se zotavila z prvotního šoku, začala se Rutilia klonit k dceřině volbě. „Jen si představ, jak pěkné bude mít děti!" obměkčovala Cottu, který se vstoje dával zahalit do togy s nachovým prahem, aby se mohl vydat do Caesarova domu, nacházejícího se v méně přepychové čtvrti Palatinu.

„Když pomineme finanční stránku, je to vynikající partner pro kohokoli z Aureliů, natož Rutiliů. Juliové představují skutečně ty nejvyšší ratolesti rodokmenu."

„Jenže starobylého původu se nenajíš," zabručel Cotta.

„Ale prosím tě, Marku Aurelie, vždyť tak špatné to zas není! Spojením s Mariem si Juliové nesmírně polepšili, pokud jde o rodinný majetek, a nepochybně to tím zdaleka neskončilo. Nevidím důvod, proč by se mladý Gaius Julius nemohl jednou stát konsulem. Slyšela jsem o něm, že je nesmírně bystrý a mimořádně schopný."

„Nezáleží na vzhledu, ale na tom, co v něm je, uvnitř," odpověděl nepřesvědčen Cotta.

Nicméně se vydal v plné nádheře své slavnostní togy, sám velice pohledný muž, třebaže až příliš ruměný v tváři jako ostatně všichni Aureliové Cottové; byl to rod, jehož členové jevili sklon k mrtvičnosti a nedožívali se příliš vysokého věku.

Mladší Gaius Julius Caesar nebyl přítomen, jak mu sdělili, požádal tedy o přijetí u jeho otce a byl překvapen, když správce nasadil vážnou tvář.

„Omluv mě laskavě, Marku Aurelie, půjdu se nejdřív zeptat," říkal. „Gaiovi Juliovi není dobře."

Bylo to prvně, co se Cotta doslechl o jeho chorobě, ale pak si uvědomil, že už starého pána delší dobu nebylo v senátu vídat. „Počkám," řekl.

Správce byl v mžiku zpátky. „Gaius Julius tě přijme," řekl a vedl Cottu do pracovny. „Ale musím tě předem upozornit, že tě asi dost vyleká svým vzhledem."

Cottovi, vděčnému za varování, se podařilo zastřít otřes, s nímž na něho zapůsobily kostnaté prsty, s nesmírným úsilím se pokoušející o stisk ruky.

„Mám radost, že jsi přišel, Marku Aurelie," řekl Caesar. „Posaď se, prosím! Omlouvám se, že nemohu vstát, ale správce ti jistě už řekl, že se necítím dobře." Přes rty mu přeběhl lehký úsměv. „To je pouhý eufemismus. Já umírám."

„Ale to určitě ne," řekl stísněně Cotta a posadil se na krajíček židle s chvějícím se chřípím; místností čpělo cosi zvláštního, nepříjemného.

„Určitě ano. Mám nádor v hrdle. Dnes ráno to potvrdil Athenodorus Siculus."

„Je mi líto toho, co od tebe slyším, Gaie Julie. Tvá přítomnost v senátu nám bude velice chybět, zvlášť mému švagrovi Publiovi Rutiliovi."

„To je můj moc dobrý přítel." Caesar zamžikal zarudlýma očima. „Tuším, proč jsi přišel, Marku Aurelie, ale přesto bych to rád slyšel od tebe."

„Když se seznam nápadníků mé neteře a schovanky Aurelie natolik prodloužil – a natolik naplnil mocnými jmény –, že jsem už začal dostávat strach, že jakoukoli volbou jejího manžela zůstavím svým synům víc nepřátel než přátel, dovolil jsem jí, aby si svého chotě zvolila sama," řekl Cotta. „Před dvěma dny se seznámila v domě svého strýce Publia Rutilia s tvým mladším synem a dnes ráno mi oznámila, že si vybrala jeho."

„A tobě se to nelíbí, zrovna tak, jako se to nelíbí ani mně," řekl Caesar.

„Nelíbí." Cotta si povzdychl a pokrčil rameny. „Nicméně, dal jsem v té věci své slovo a dodržím ho."

„Dovolil jsem už před mnoha lety totéž svému mladšímu synovi," řekl Caesar a usmál se. „Takže nám oběma nezbývá, než pokusit se o nejlepší řešení za daných okolností, Marku Aurelie, a doufat, že naše děti budou mít víc rozumu, než jsme měli my."

„To určitě, Gaie Julie."

„Budeš se asi chtít seznámit se synovými majetkovými poměry."

„Sdělil mi je, když mne přišel požádat o Aureliinu ruku."

„Nevím, jestli jsou mu dostatečně známy. Má dostatek půdy, aby mu to zajistilo místo v senátu, avšak v současné době nic víc," řekl Caesar. „Nejsem bohužel v situaci, abych mohl koupit v Římě další dům, takže tím vzniká potíž. Tento dům přejde na mého staršího syna, Sexta, který se před nedávnem oženil a žije zde teď se svou ženou, která je v časném stadiu těhotenství. Já zemřu co nevidět, Marku Aurelie. *Pater familias* bude po mé smrti Sextus, takže jakmile se můj mladší syn ožení, bude si muset hledat bydlení jinde."

„Ty určitě víš, že Aurelia dostane značně vysoké věno," řekl Cotta. „Snad nejrozumnější by bylo investovat je do koupi domu." Odkašlal si. „Zdědila po svém otci – mém bratrovi – velkou částku, která už je po několik let dobře investována. Přes všechny výkyvy trhu teď tato suma dosahuje jednoho sta talentů. Za čtyřicet talentů už se najde víc než důstojný dům na Palatinu nebo na Carinách. Dům by byl pochopitelně zapsán na jméno tvého syna, kdyby však kdykoli později došlo k rozvodu, musel by tvůj syn uhradit částku, kterou dům stál. Rozvod však můžeme klidně pominout, Aurelii by tak jako tak zbývala k její vlastní dispozici dostatečně velká částka, aby se nemusela v ničem mízovat."

Caesar se zamračil. „Nelíbí se mi představa, že můj syn bude bydlet v soukromém domě, který by musela koupit jeho manželka," zachraptěl. „Z jeho strany by to bylo dosti troufalé. Ne, Marku Aurelie, já myslím, že bude třeba nalézt lepší řešení, jak zabezpečit Aureliiny peníze, než koupit za ně dům, který by jí nepatřil. Za sto talentů bude možno pořídit insulu ve vynikajícím stavu, kdekoli na Esquilinu. A měla by se koupit pro ni, na *její* jméno. Novomanželé mohou bezplatně obývat celé přízemí a tvé neteři poplyne příjem z pronájmu ostatních bytů, což je větší výnos, než by získala při jakémkoli jiném druhu investice. A můj syn bude muset napnout síly, aby si vydělal na koupi vlastního domu, což pro něho bude pobídkou i povzbuzením k co největší snaze."

„Nemohu přece Aurelii nechat bydlet v insule," zhrozil se Cotta. „Ne, čtyřicet talentů z jejího věna půjde na nákup domu a zbylých šedesát do bezpečných investic."

„Insulu na její jméno," řekl tvrdošíjně Caesar. Zakuckal se, zasípěl, nachýlil hlavu kupředu a zalapal po dechu.

Cotta nalil pohár vína, vtiskl mu ho do ruky a pomohl mu ho donést ke rtům.

„Už je to lepší," řekl po chvilce Caesar.

„Snad bych měl přijít jindy," řekl Cotta.

„Ne, pojďme tohle dokončit, Marku Aurelie. Shodli jsme se, že ani jeden z nás by byl nevybral partnera tak, jak se rozhodli oni. Dobrá, tak jim to příliš neusnadňujme. Ať jen poznají, co člověk musí za lásku zaplatit. Jestli k sobě opravdu patří, tak jim trocha trampot jen pomůže utužit vzájemná pouta. A jestli ne, pak by ty starosti naopak vedly k rychlejšímu rozchodu. Zajistíme tak, že v Aureliině vlastnictví zůstane celé její věno, a nebudeme přitom zbytečně zraňovat ani hrdost mého syna. Insulu, Marku Aurelie! Po stavební stránce musí být naprosto perfektní, takže se postarej, aby ti posudek o ní podali naprosto čestní odborníci. A hlavně," pokračoval sotva slyšitelným šepotem, „nedělej příliš velké problémy z toho, kde insula bude stát. Řím rychle roste, ale trh levnějšího bydlení je mnohem stálejší než ceny domů pro ty, kteří se derou nahoru. Až přijdou horší časy a oni se začnou zase smekat zpátky dolů, bude vždycky dost zájemců o bydlení s nižším nájemným."

„Bohové, tak má neteř se má stát obyčejnou paní domácí!" zvolal Cotta pobouřen už samým pomyšlením na to.

„A proč ne," usmál se unaveně Caesar. „Slyšel jsem o ní, že je až nadpozemsky krásná. Podle mého by se ovšem nadpozemská krása měla snoubit i se zcela pozemskou obratností. Protože jinak by si měla tvá neteř znovu zvážit i ty druhé zásnuby, s mým synem."

„Je to pravda s tou nadpozemskou krásou." Cotta se nad Caesarovým žertem široce usmál. „Víš co, Gaie Julie? Já ti ji přivedu a promluv si s ní o tom sám." Vstal, naklonil se k Caesarovi a popleskal ho po vyhublém rameni. „Moje poslední slovo: nechám na Aurelii, ať si i o svém věnu rozhodne sama. Přednes jí svůj nápad s insulou a já jí zase zopakuji svůj návrh s koupí domu. Souhlasíš?"

„Ujednáno," řekl Caesar. „Ale neodkládej to, Marku Aurelie! Zítra o poledni."

„Povíš o tom synovi?"

„Samozřejmě. Může mi ji sem ostatně zítra přivést."

N o r m á l n ě s e Aurelia nikdy příliš nerozpakovala, co si vzít na sebe; milovala jasné barvy a ráda je kombinovala, vždy se však rozhodovala naráz a bez váhání, tak jako ve všem ostatním. Když se však dozvěděla, že ji má její snoubenec představit svým rodičům, rozpaky se přece jen dostavily. Posléze se rozhodla pro třešňové vlněné spodní roucho, přes něž si ovinula růžový přehoz, rovněž vlněný, tak jemný, že jím zespodu hlubší červeň prosvítala, a navrch přehodila další, v ještě světlejší lehounké růžové barvě, průsvitný jako svatební závoj. Vykoupala se, navoněla se růžovým olejem, ale vlasy si stáhla do přísného uzlu a rezolutně odmítla růžové líčidlo i *stibium,* které jí nabídla matka.

„Jsi dnes nějaká bledá," namítala Rutilia. „To je asi tím napětím. Snaž se přece vypadat co nejlíp! Jenom si zlehka naťukej trochu té růžové na tváře a obtáhni si oči lehkou linkou."

„Ne," řekla Aurelia.

Bledost ostatně, jak se ukázalo, přestala okamžitě být problémem, jakmile přišel Gaius Julius Caesar mladší, aby ji odvedl s sebou, neboť i Aureliina tvář okamžitě zrůžověla, jak si jen její matka mohla přát.

„Gaie Julie," řekla a podala mu ruku.

„Aurelie," odpověděl a uchopil ji.

A pak najednou nevěděli, co si pocit dál.

„No, tak už běžte," řekla Rutilia rozjitřene; bylo jí divně, že jí tenhle mimořádně pěkný mladý muž odvádí její prvé dítě, když ona sama má pocit, jako by jí bylo teprve osmnáct.

Vydali se na cestu s Cardixou a Galy v patách.

„Na něco tě musím upozornit," řekl mladý Caesar, přemáhaje city. „Tatínek na tom není dobře. Má v hrdle nádor a my se obáváme, že tu nebude dlouho."

„Och," řekla Aurelia.

Odbočili za roh. „Dostal jsem tvůj list," řekl, „a hned jsem spěchal za Markem Aureliem. Pořád tomu ještě nedokážu uvěřit, že sis vybrala právě mne."

„Pořád ještě nedokážu uvěřit, že jsem tě našla," řekla.

„Myslíš, že to Publius Rutilius záměrně nastražil?"

Konečně se na jejích rtech objevil úsměv. „Určitě."

Došli až na konec bloku a znova zabočili

„Jak vidím, mnoho toho nenamluvíš," řekl mladý Caesar.

„Ne," řekla Aurelia.

A to byla veškerá konverzace, kterou stihli, než došli k Caesarovu domu.

Jediný pohled na synovu vyvolenou stačil k tomu, aby si Caesar poněkud poopravil své představy. Tohle přece není žádná zpovykaná a umíněná krasotinka! Ó ne, je přesně taková, jak to o ní slyšel – nadpozemsky krásná – ale ne v tom obvyklém smyslu slova. A proto také, napadlo ho vzápětí, se právě v souvislosti s ní mluví o nezemské kráse. Jaké nádherné děti asi spolu budou mít! Děti, jichž se on nedožije.

„Posaď se, Aurelie." Jeho hlas už byl sotva slyšitelný, a tak jí ukázal na židli blízko u něho, avšak tak umístěnou, aby na ni viděl. Syna si posadil na druhou stranu.

„Co ti pověděl Marcus Aurelius o našem rozhovoru?" otázal se jí pak.

„Nic," řekla Aurelia.

Probral celou diskusi o jejím věnu, tak jak se mezi ním a Cottou odehrála, a bez obalu promluvil i o tom, jak se k věci staví on sám a jak Cotta.

„Tvůj strýc a poručník řekl, že volba bude na tobě. Přeješ si insulu, nebo dům?" zeptal se jí, oči na její tváři.

Co by učinila Cornelia, matka Gracchů? Odpověď tentokrát znala: Cornelia, matka Gracchů, by udělala to, co by bylo nejpoctivější, bez ohledu na to, jak obtížné a těžké by to bylo. Jenomže teď už musí v poctivosti obstát na dvě strany, jak vůči svému vyvolenému, tak i vůči sobě. Vybrat si dům by znamenalo větší pohodlí, byl by to i život, jaký dobře zná, ale hrdosti jejího snoubence by se dotklo, kdyby měl žít s pocitem, že dům má za ženiny peníze.

Odvrátila oči od Caesara a s vážností se obrátila k jeho synovi. „Co ty bys raději?" otázala se ho.

„Rozhodnutí je na tobě, Aurelie," řekl.

„Ne, Gaie Julie, ty musíš rozhodnout. Mám se stát tvou ženou. Chci ti být řádnou manželkou a znám své místo a své postavení. Ty budeš hlavou naší domácnosti. Všechno, co od tebe žádám za to, že ti toto prvé místo postoupím, je, abys se mnou provždycky zacházel poctivě a čestně. Na tobě je, abys rozhodl, kde a jak budeme žít. Budu se podle toho řídit, jak ve svých slovech, tak i ve svých skutcích."

„Pak tedy požádejme Marka Aurelia, aby pro tebe vyhledal insulu a zapsal její vlastnictví na tvé jméno," řekl bez váhání mladý Caesar. „Musí to být ta nejvýnosnější a nejlíp postavená budova, jakou lze jen nalézt – a já s otcem souhlasím v tom, že na místě, kde stojí, tolik nezáleží. Výnos z nájemného bude patřit tobě. My sami budeme bydlet v jednom z jejích

přízemních bytů, dokud já nebudu s to postarat se o vlastní dům pro nás. Tebe i naše děti budu samozřejmě vyživovat z výnosu svých vlastních pozemků. Což znamená, že za svou insulu poneseš plnou odpovědnost – já s ní nebudu mít nic společného.“

Zjevně ji to potěšilo, nic však neřekla.

„Ty toho mnoho nenapovídáš,“ řekl udiveně Caesar.

„Ne,“ řekla Aurelia.

C o t t a se dal do práce s plnou vervou, třebaže by stále ještě byl pro neteř nejraději nalezl pěkný dům v některé z lepších římských čtvrtí. Dopadlo to nakonec zcela jinak; ať hledal, jak hledal, nejlepší a nejrozumnější investicí se ukázala být poměrně veliká insula přímo uprostřed Subury. Nebyl to jeden z oněch nových činžovních bloků; vybudoval si ji její vlastník, který tam pak ve dvou větších přízemních bytech žil celých třicet let, a stavěl tedy tak, aby měla trvání. Základové zdi měla z lomového kamene na cementovou maltu, patnáct stop hluboké a pět stop silné; vnější a nosné stěny měly tloušťku dvou stop, jejich líce byly vyzděny z cihel na maltu nepravidelnou vazbou nazývanou *opus incertum*, vnitřek mezi oběma těmito zdmi měly vyplněn pevnou směsí cementu a drobného kamene; okna byla všechna zaklenuta odlehčenou klenbou z cihel; celá stavba byla vyztužena až padesát stop dlouhými trámy o čtvercovém průřezu jedné stopy; stejně silné trámy nesly i podlahy ze směsi cementu a kamene v nižších patrech, zatímco ve vyšších podlažích na nich byly podlahy prkenné. Konstrukce bohatě dimenzovaného centrálního světlíku byla rovněž nosná, avšak svou soustavou pilířů čtvercového průřezu, dvě stopy silných, rozmístěných v pětistopových odstupech po celém jeho obvodu a spojených v každém patře robustními dřevěnými trámci, ponechávala vnitřní prostor stavby dostatečně otevřený.

Se svými devíti podlažími, každé po devíti stopách (včetně jedné stopy tloušťky podlahy), vyhlížela dosti skromně – většina insul v sousedství byla ještě o dvě až čtyři poschodí vyšší – ale zaujímala zato celý jeden menší trojúhelníkovitý blok v místě, kde se Subura Minor sbíhala s ulicí Vicus Patricius; základnu trojúhelníku tvořila spojovací ulička mezi oběma hlavními cestami.

Poprvé před ní stanuli, když předtím absolvovali už celou řadu prohlídek jiných nemovitostí; tou dobou už Cotta, Aurelia i mladý Caesar přivykli ustavičnému drmolení pomenšího hbitého agenta s perfektním římským rodokmenem – realitní firma Thoria Postuma se velice střežila přijmout mezi své zaměstnance bůhvíjaké řecké propuštěnce!

„Povšimněte si omítek, jak vnějších tak vnitřních,“ drnčel zástupce. „Ani prasklinka, základy se v půdě drží jak lakomec posledního zlatého prutu… osm krámů, každý s dlouhodobou nájemní smlouvou, žádné problémy s nájemníky ani s činžemi… dvě apartmá v přízemí, přijímací salóny zvýšené o druhé poschodí na dvojnásobnou výšku stropu… jen o jedno patro výše další dvě apartmá… pak až do šestého poschodí osm bytů v každém patře… dvanáct v sedmém, dvanáct v osmém… v ložnicích v přízemí dodatečný úložný prostor nad podvěšenými stropy…“

Dál a dál vypočítával kvality budovy; po chvíli ho Aurelia přestala vnímat a věnovala se svým vlastním úvahám. Však ho bude poslouchat strýc Marcus a Gaius Julius a budou dávat na všechno dobrý pozor. Byl to svět, jaký dosud nepoznala, ale který byla rozhodnuta ovládnout. A pokud to bude znamenat začít žít zcela jiným způsobem než dosud, tím lépe!

Měla samozřejmě i své obavy, nebyla by se právě drala o to, podstoupit hned dvě osudové změny najednou – přivykat životu v manželství a životu v insule. A přece v sobě začínala nacházet i novou nebojácnost, plynoucí ze zcela nového pocitu svobody, který dosud ani nestačila jak náleží vychutnat. Za celé dětství nepoznala žádný jiný životní styl; vyhnula se ovšem vší omrzelosti i nudě, neboť všemožné učení jí zcela naplnilo dětská léta. Ovšem teď, kdy se před ní otevíral manželský život, začala přemýšlet, co vlastně bude dělat se svými dny, pokud je nebude moci naplnit tolika dětmi jako Cornelia, matka Gracchů. Aristokrat, který si přál mít víc než dvě děti, byl teď už věru vzácný zjev! Aurelia byla povahou činorodá, byla

tvůrčí duch; avšak svým rodovým původem byla vlastně vší činností vzdalována. A teď se tedy má stát nejen manželkou, ale i paní velkého domu; byla natolik bystrá, že vnímala, jak vzácnou příležitost k práci tím získá. A ne k práci ledajaké, ale k mimořádně zajímavé a insipirující činnosti.

A tak se rozzářenýma očima rozhlížela kolem sebe, kombinovala, plánovala, pokoušela se představit si, jak to všechno bude.

Dva přízemní byty se lišily velikostí, neboť stavitel a vlastník v jedné osobě si dal na svém příbytku nemálo záležet. Ve srovnání s Cottovou vilou na Palatinu to byl ovšem byt dosti malý; sama plocha vily přesahovala výměru celé téhle insuly včetně krámků, taverny na křižovatce a obou bytů.

Třebaže jídelna nebyla dosti velká, aby se tam vešla běžná tři lehátka, a třebaže pracovna byla o mnoho menší než pracovna v jakémkoli soukromém domě, byly zato vzdušné; stěnu mezi nimi tvořila pouhá přepážka nedosahující až ke stropu, takže vzduch i světlo mohly volně proudit z nádvoříčka jídelnou až do pracovny vzadu. Přijímací místnost (nebylo ji dost dobře možno nazývat atriem) měla pěknou teracovou podlahu a úhledně zdobené štukované stěny a oba sloupy v jejím středu byly z masivního dřeva, s malovanou imitací pestrobarevného mramoru; čerstvý vzduch a světlo přicházely z ulice skrze velkou železnou mříž na vnější fasádě, umístěnou mezi obchodem a schodištěm do vyšších pater. Tři ložničky – bez oken, jak bylo běžné – byly přístupné z přijímací místnosti, další dvě pak byly za pracovnou. Byl tam i menší pokojík, kterého by mohla využít jako svého vlastního obývacího pokoje, a mezi ním a schodištěm byla ještě komůrka, kam by mohla nastěhovat Cardixu. Největší úlevou pro ni však bylo zjištění, že byt má vlastní koupelnu a záchod – neboť, jak agent nadšeně sděloval, insula leží přímo napříč jedné z hlavních římských stok a je napojena na přívod vody.

„Kromě toho je veřejná latrína naproti, na Subuře Minor, a hned vedle jsou suburské lázně," říkal agent „S vodou tu nejsou absolutně žádné problémy. Jste tu v přímo ideální výšce, dostatečně nízko, abyste měli zaručen dobrý přítok z vodojemu na Aggeru, ale naproti tomu dost vysoko, aby sem nepronikala voda, když se rozvodní Tiber; také vydatnost přítoku vody je mnohem větší, než jaký dnes vodárenské společnosti obvykle zajišťují – pokud totiž ty nové činžovní domy vůbec napojení na vodovod dosáhnou! Vodovod i kanalizaci si dosavadní majitel pochopitelně vyhradil pro sebe – nájemníkům dostatečně slouží kašna na křižovatce hned vedle a latrína a lázně naproti přes ulici."

Zvlášť tato slova Aurelia dychtivě sledovala, neboť se doslechla, že v novém prostředí si nebude moci dopřát přepychu tekoucí vody a vlastního záchodu; pokud se nějaké stránky života v insule hrozila, pak to byla představa, že se bude muset obejít bez soukromí vlastní lázně. Žádná z insul, které až dosud navštívili, nebyla vybavena přívodem vody ani napojena na stoku, třebaže většina z nich dokonce stála ve výstavnějších oblastech. Pokud se už předtím nerozhodla, že tahle insula je ta pravá, pak jí to bylo zřejmé teď.

„Jaké celkové nájemné tu lze předpokládat?" ověřoval si mladý Caesar.

„Deset talentů ročně – čtvrt miliónu sesterciů."

„To je dobré, velice dobré!" pokyvoval Cotta.

„Údržba je tu celkem zanedbatelná, protože budova byla stavěna v prvotřídní kvalitě," říkal agent „To současně znamená, že je vždy plně obsazena nájemníky – však to znáte, spousta špatných insul se prostě sesype anebo vzplane jako suchá tráva. Tahle ne! A co víc – dvě z jejích tří průčelí jsou orientována do ulice a třetí odděluje ulička širší, než je obvykle pravidlem, což znamená, že je méně náchylná k tomu, aby na ni přeskočil oheň, když chytne sousední barák. Ano, tenhle dům je bezpečný jako Graniova loď. To mohu říct s klidným svědomím."

Pokoušet se probojovat napříč Suburou s nosítky nebo s přenosným krytým křeslem nemělo smysl, Cotta a mladý Caesar namísto toho s sebou vzali dva Galy jako ochranu a usoudili, že Aurelii dokáží bezpečně dopravit i pěšky. Ne že by hrozilo přílišné nebezpečí,

bylo poledne a kdekdo na přecpané ulici se staral spíš o své vlastní záležitosti, než aby myslel na nějaké obtěžování krásné Aurelie.

„Tak co o tom soudíš?“ zeptal se Cotta, jakmile sešli lehce svažitou ulicí Fauces Suburae k Argiletu a chystali se přejít dolní konec Fora Romana.

„Och strýčku, mně se to zdá přímo ideální!“ řekla Aurelia a pak se otočila na mladého Caesara. „Souhlasíš, Gaie Julie?“

„Já myslím, že nám bude zcela vyhovovat,“ řekl.

„Tak dobrá. Dnes odpoledne podepíšeme smlouvu. Za pětadevadesát talentů je to dobrá koupě, třebaže to není žádná láce. A ještě ti zbyde pět talentů na nábytek.“

„To ne,“ řekl mladý Caesar rozhodně, „koupit nábytek je moje povinnost – a já přece nežiju v bídě! Moje pozemky v Bovillách mi vynášejí docela slušný příjem.“

„Já vím, že vynášejí, Gaie Julie,“ řekl Cotta trpělivě. „Vždyť jsi mi o tom přece už říkal, nepamatuješ?“

Nepamatoval si nic. V hlavě měl mladý Caesar v tuto chvíli jediné, Aurelii.

S ň a t e k u z a v ř e l i v dubnu, za překrásného jarního dne, všechny věštby jim byly příznivé; i Gaius Julius Caesar jako by pookřál.

Rutilia to oplakala, i Marcia to oplakala, jedna proto, že se jí vdávalo prvé dítě, druhá proto, že oženila poslední dítě. Julia i Julilla se účastnily svatby, stejně tak i Sextova žena Claudia, avšak nebyl na ní nikdo z jejich manželů; Marius se Sullou byli dosud v Africe a Sextus Caesar, který se účastnil odvodů v Itálii, nedostal od konsula Gnaea Mallia Maxima volno.

Cotta chtěl pro novomanžele najmout na prvý měsíc jejich společného života dům na Palatinu. „Nejprve si zvykněte žít spolu, a pak si jděte zvykat na život v Subuře,“ řekl plný starostí o své jediné děvče.

Ale oba mladí lidé to rezolutně odmítli, takže svatební průvod kráčel velice dlouho a daleko a nevěstu zdravila – tak to alespoň vyhlíželo – bezmála celá Subura. Mladý Caesar byl velice rád, že je nevěstina tvář zastřena závojem, ale sám se ctí obstál ve všelijakém obhroublém žertování a nepřestával se cestou usmívat a uklánět na všechny strany.

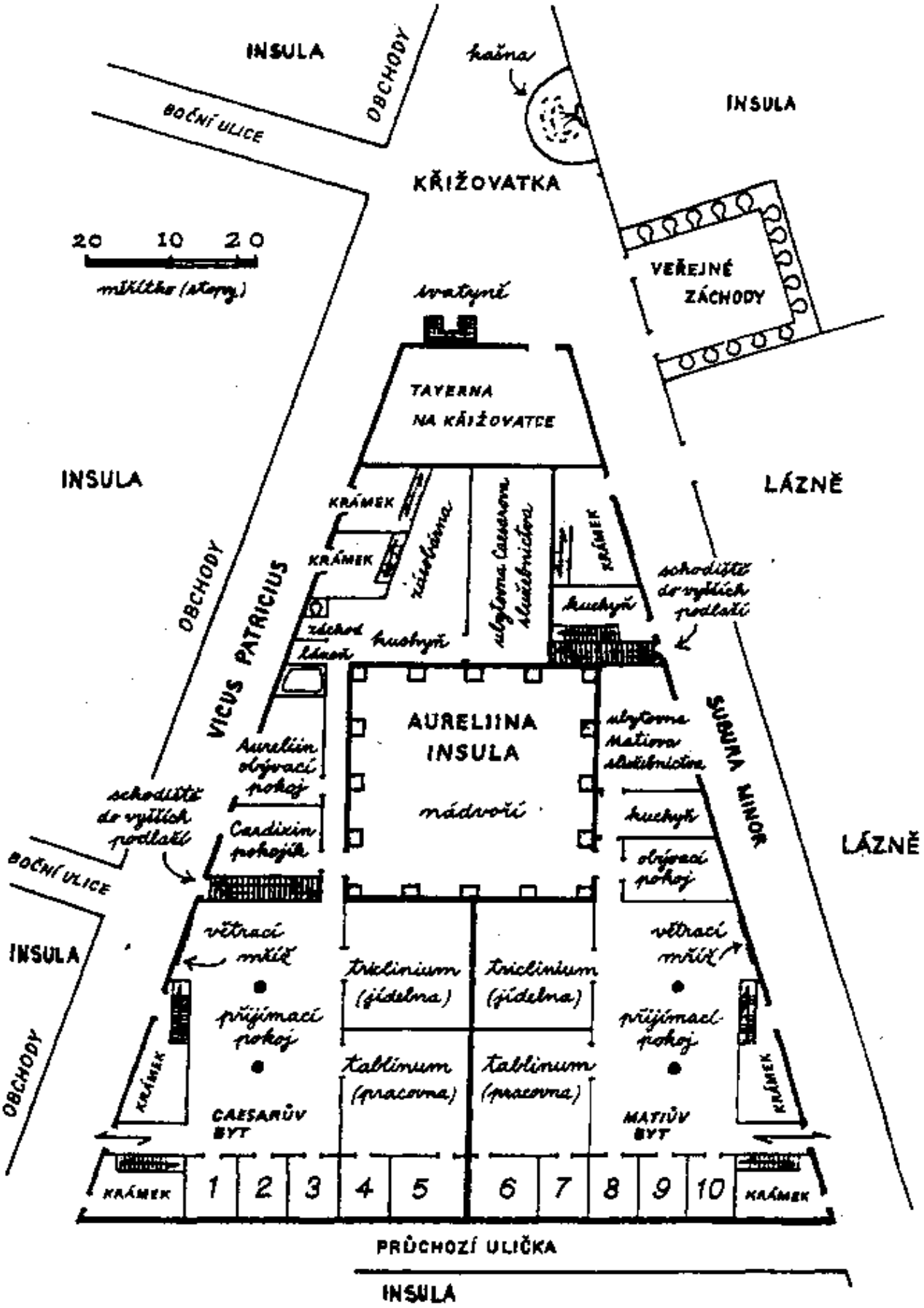
„Jsou to naši noví sousedé, musíme se s nimi zkrátka naučit nějak vycházet,“ řekl. „Neposlouchej je.“

„Raději se jim vyhněte,“ zamumlal Cotta, jenž původně chtěl najmout gladiátory, aby svatební hosty ochránili; z hemžícího se davu se mu dělalo nanic, stejně tak jako z jejich jazyka.

Když dorazili k Aureliině insule, šly za nimi už celé zástupy, zřejmě v přesvědčení, že u cíle cesty čeká hojnost vína, a v úmyslu prodrat se na hostinu. Když však mladý Caesar odemkl velká vrata a pozvedl novomanželku do náruče, aby ji přenesl přes práh, podařilo se Cottovi, Luciovi Cottovi a oběma Galům zdržet nezvané hosty na tak dlouho, aby se mladý Caesar dostal dovnitř a mohl za sebou vrata přibouchnout. Za povyku a protestů pak Cotta s hlavou hrdě vztyčenou ulicí Vicus Patricius odcházel.

V bytě nebyl nikdo než Cardixa; Aurelia se rozhodla užít zbytku svého věna k nákupu služebnictva, ale odložila ho na dobu po sňatku, protože ho chtěla uskutečnit sama, bez matčiných i tchyniných rad a asistence. I mladý Caesar si musel obstarat sluhy – správce, sklepníka, sekretáře, písaře a komorníka – ovšem Aurelii čekalo obsadit více míst: dvě děvečky na hrubý úklid, pradlenu, kuchaře a jeho pomocníka, dvě služebné a strážce. V žádném případě nijak velká domácnost, ale přesto zcela přiměřená.

Venku už se stmívalo, ale v bytě bylo ještě mnohem hustší šero, byla to věc, kterou za jejich jediné předchozí návštěvy insuly, uskutečněné za poledne, nebylo možno vytušit. Světlo padající do nádvoříčka na své pouti devíti poschodími dolů sláblo, stejně tak jako světlo pronikající sem z ulice lemované vysokými insulami. Cardixa rozžehla všechny lampy,

VYSVĚTLIVKY → 1–3 ložnice 8–10 ložnice 4,7 pánova šatna 5,6 pánova ložnice

Aureliina insula

které měli, ale nebylo jich zdaleka dost, aby zaplašily stíny ze všech koutů; sama se pak stáhla do svého pokojíčku a nechala novomanžele ohleduplně o samotě.

Co Aurelii zaskočilo, byl hluk. Ozýval se odevšud – zvenčí z ulice, ze schodiště vedoucího do horních pater, z centrální šachty nad nádvoříčkem – i podlaha jako by pod nimi temně duněla. Pokřikování, kletby, bouchání, řvavé rozmluvy, hádky, výčitky, plačící nemluvňata, uvřískané děti, mužský i ženský kašel a odchrchlávání, nějaká drnkající a bubnující kapela, útržky písní, bučení volů, ovčí bekot, hýkající osli a muly, nekonečný rachot povozů, halasný řehot.

„Och, tady ani neuslyšíme jeden druhého!“ řekla a zamžikala víčky, aby zaplašila slzy. „Gaie Julie, mně je to hrozně líto! Na tenhle rámus jsem já vůbec nepomyslela!“

Mladý Caesar byl natolik moudrý a vnímavý, aby pochopil, že alespoň zčásti se na tomto zcela necharakteristickém výlevu podílel nejen hluk, ale i nepřiznané napětí posledních hektických dnů, ta praobyčejná svatební nervozita. Zakusil ji i sám na sobě; oč výrazněji ji musela prožívat jeho útlá družka?

A tak se tomu jen vesele zasmál a řekl: „Neboj se, i na to si časem zvykneme. Ručím ti za to, že za měsíc už nám to ani nepřijde. Ostatně do ložnice to stěží dolehne.“ A vzal ji za ruku a ucítil, jak se chvěje.

A skutečně, ložnice pána domu, do které se šlo přes jeho pracovnu, byla tišší. Byla v ní také naprostá tma a byla nevětraná, pokud nezůstaly pootevřeny dveře do pracovny, neboť v ní byl vestavěn snížený falešný strop, nad nímž byly úložné prostory.

Mladý Caesar nechal Aurelii stát v pracovně a odešel do přijímacího pokoje pro lampu. Ruku v ruce pak vešli do ložnice a stanuli jako očarováni. Cardixa ji celou vystlala květy, posypala voňavými plátky i dvojité lůžko, a obestavěla všechny stěny různě vysokými vázami, které naplnila růžemi, řeřichami, fialkami; na stole stála karafa s vínem a druhá s vodou, dva zlaté poháry a velká mísa medových koláčků.

Nebyli ostýchaví. Jako Římané byli ve věcech sexu dostatečně poučeni, avšak přitom zdrženliví. Každý Říman, jenž si to mohl dovolit, lpěl na přísném soukromí pro své intimní záležitosti, zejména bylo-li přitom obnaženo tělo; neměli však falešné zábrany. Mladý Caesar, třebaže jeho vzezření napovídalo cosi zcela jiného, měl už ovšem jisté zkušenosti za sebou; jednu si odbyl s pozoruhodnou nepokrytostí, druhá proběhla ve vší tichosti a v skrytu. Neboť přes všechny své nepopiratelné kvality byl mladý Caesar v podstatě člověk nevýbojné povahy, chyběla mu energie a ofenzívnost dravé politické osobnosti; byl to muž, na něhož se ostatní mohli plně spolehnout, prospíval ovšem spíše jejich vzestupu než svému vlastnímu.

Publius Rutilius Rufus měl ve svém odhadu plnou pravdu. Mladý Caesar a Aurelia se k sobě dokonale hodili. On byl něžný, opatrný, taktní, jeho láska byla spíše hřejivá než horoucí; snad kdyby byl vzplál skutečnou vášní, byl by mohl požár přeskočit i na ni, avšak takový zážitek jim nebylo dáno nikdy poznat. Milování mezi nimi probíhalo v jemných dotycích, v lehkých polibcích, v uvolněném tempu. Ukojovalo je, byli jím dokonce nadšeni. A Aurelia si mohla říkat, že by si byla určitě vysloužila pochvalu od Cornelie, matky Gracchů, neboť plnila své povinnosti přesně tak jako ona, s radostí a uspokojením, které svou mírou zaručovaly, že milostný akt sám se nikdy nestane určujícím, nebo dokonce diktujícím prvkem v jejím životě a chování mimo manželské lože – avšak současně dávaly i záruku, že se jí toto lože nikdy nezprotiví.

V průběhu oné zimy, kterou Quintus Servilius Caepio trávil v Narbonu truchlením nad ztraceným zlatem, obdržel dopis od vynikajícího mladého advokáta Marka Livia Drusa, jednoho z Aureliiných nejhorlivějších – a také nejvíce zklamaných – nápadníků.

Bylo mi teprve devatenáct, když můj otec, censor, zemřel a odkázal mi nejen všechen svůj majetek, ale i své postavení *pater familias.* Naštěstí pro mne se mým jediným břemenem stala má tehdy třináctiletá sestra, zbavená podobně jako já jak otce, tak i matky. Má matka Cornelia si tehdy chtěla sestru vzít k sobě domů, ale já jsem na to samozřejmě nepřistoupil. Třebaže nešlo o rozvod, mezi mými rodiči došlo, jak se asi upamatuješ, k ochlazení, které vyvrcholilo, když můj otec dal souhlas k tomu, aby byl můj mladší bratr předán k adopci. Matka ho odjakživa měla raději než mne, a tak když se z něho potom stal Mamercus Aemilius Lepidus Livianus, použila jeho mládí za výmluvu a odešla s ním do jeho nové rodiny, kde se jí samozřejmě dostalo tak volného a nevázaného života, jaký by byla nikdy nepoznala pod střechou mého otce. Chci tím nejen osvěžit tvou paměť, ale je to pro mne i věc naší cti, neboť cítím, že to, jak uboze a sobecky se má matka zachovala, se mé cti dotýká.

Věřím však, že jsem svou sestru Liviu Drusu vychoval tak, jak se sluší na její vynikající postavení. Je jí nyní osmnáct a dozrála k vdavkám. Stejně tak, Quinte Servilie, jako jsem k ženitbě dospěl i já ve svém mladém věku třiadvaceti let. Vím, že je zvykem čekat, až je člověku pětadvacet, a vím také, Že mnozí vyčkávají ještě déle, až do doby, kdy už vstoupili do senátu. Jenže já nemohu. Jsem *pater familias* a jsem jediný Livius Drusus ve své generaci. Můj bratr Mamercus Aemilius Lepidus Livianus si už nemůže činit nárok ani na jméno Livia Drusa, ani na podíl na majetku Liviů Drusů. Proto se sluší, abych se oženil a přivedl na svět potomky, třebaže v době otcově smrti jsem se rozhodl vyčkat, až bude na vdávání zralá i moje sestra.

Dopis byl upjatý a příliš formální, přesně tak jako mladý muž, jenž ho stylizoval, ale Quintovi Serviliovi Caepionovi to nepřipadlo nijak zvláštní; s jeho otcem ho pojilo úzké přátelství stejně tak, jako se stali přáteli Marcus Livius Drusus a jeho vlastní syn.

Proto, Quinte Servilie, bych jako hlava rodiny chtěl tobě jak hlavě rodiny navrhnout uzavření manželského svazku mezi našimi oběma rodinami. Nepovažoval jsem, mimochodem, za rozumné, projednat tyto otázky s mým strýcem Publiem Rutiliem Rufem. Třebaže nic nemám proti němu jako manželu mé tety Livie ani jako otci jejích dětí, nedomnívám se, že by jeho povaha zaručovala jeho případným radám dostatečnou váhu. Právě nedávno jsem se například doslechl, že to byl vlastně on, kdo přemluvil Marka Aurelia Cottu, aby dovolil své nevlastní dceři zvolit si svého manžela sama. Těžko si lze představit méně římské chování. A ona si pochopitelně vybrala krasavečka Julia Caesara, povrchního a nemajetného mládence, z něhož nikdy nic kloudného nebude.

Tak, tím by byl vyřízen Publius Rutilius Rufus. A Marcus Livius Drusus pokračoval neochvějně dál, hnán netoliko raněným srdcem, ale také ukřivděnou důstojností.

Tím, že jsem se rozhodl vyčkat sňatku své sestry, jsem chtěl svou budoucí ženu zbavit odpovědnosti za její přijetí do své domácnosti a za její chování. Nezdá se mi náležité přenášet vlastní odpovědnost na jiné, u nichž nelze předpokládat stejnou míru zájmu.

Chci tě proto požádat, Quinte Servilie, abys dal souhlas k mému sňatku s tvou dcerou, Servilií, a svolil současně, aby se tvůj syn Quintus Servilius mladší oženil s mou sestrou Livií Drusou. Pro obě strany to bude znamenat ideální řešení. Naše vzájemné rodinné svazky sahají po mnoho generací zpět a tvá dcera a má sestra mají přesně stejné věno, takže ani nebudou nutné žádné finanční přesuny, což je jistá výhoda v současné době, kdy panuje nedostatek peněz k platbám v hotovosti.

Prosím tě, abys mě zpravil o svém rozhodnutí.

N e b y l o o čem se rozmýšlet a co rozhodovat; o tomto spojení už Quintus Servilius Caepio dávno snil, neboť jmění Liviů Drusů bylo právě tak impozantní, jako jejich postavení a důstojnost. Odepsal ihned.

Můj milý Marku Livie, byl jsem potěšen. Máš můj souhlas podniknout všechny další kroky a zařídit potřebné.

A t a k n a t o t o téma načal Drusus řeč se svým přítelem Caepionem mladším, aby ho připravil na dopis, který, jak věděl, od svého otce co nejdříve obdrží; bude lepší, když se Caepio mladší bude dívat na nadcházející sňatek jako na žádoucí, než aby se pro něho stal jen splněním otcova příkazu.

„Chtěl bych se oženit s tvou sestrou," řekl Caepionovi mladšímu poněkud zhurta, jak to ani neměl v úmyslu. Caepio mladší jen zamrkal, ale nic na to neřekl. „A byl bych rád, kdyby ty ses oženil s mou sestrou," pokračoval Drusus.

Caepio zamžikal silněji, ale i nadále mlčel.

„Nu, co tomu říkáš?" otázal se Drusus.

Caepio mladší konečně ovládl své myšlenky (které zpravidla nebývaly zdaleka tak hojné jako jeho majetek a tak vznešené jako jeho původ) a řekl: „O to bych musel nejdřív požádat otce."

„To už jsem udělal já," řekl Drusus. „Je tím nadšen."

„Och! Tak je snad všechno v pořádku," řekl Caepio mladší.

„Ale Quinte Servilie, Quinte Servilie, já chci vědět, co si o tom myslíš ty sám!" vyjel na něho Drusus.

„Nu, mé sestře se docela líbíš, takže to je v naprostém pořádku… A mně se zase líbí tvá sestra, ale…" Nedokončil větu.

„Ale co?" naléhal Drusus.

„Já si nemyslím, že bych se líbil já jí."

Teď byla pro změnu řada na Drusovi, aby zamžikal. „To je přece nesmysl! Proč by ses jí neměl líbit? Vždyť jsi přece můj nejlepší přítel! To se ví, že se jí líbíš! Bude to tak nejlíp, když zůstaneme všichni pěkně pohromadě."

„To bych chtěl i já," řekl Caepio mladší.

„Dobrá!" řekl rázně Drusus. „Všechny potřebné věci jsem už probral, než jsem psal tvému otci – splatnost věna a tak dále. S ničím nebudou problémy."

„To je výborné," řekl Caepio mladší.

Seděli na lavici pod nádherným starým dubem rostoucím vedle Curtiova jezírka v dolní části Fora Romana, kde právě poobědvali výborné taštičky z nekvašeného těsta plněné kořeněnou směsí mletého vepřového a Čočky.

Drusus se zvedl, velký ubrousek vrátil svému osobnímu sluhovi a stál, zatímco otrok prohlížel jeho sněhobílou togu, jestli na ní neulpěly stopy jídla.

„Kam tak spěcháš?" zeptal se Caepio mladší.

„Domů, povědět to sestře.“ Povytáhl černé obočí do ostrého oblouku. „Nemyslíš, že bys měl také jít a říct to své sestře?“

„Asi ano,“ řekl nejistě Caepio mladší. „A nešel bys jí to radši říct ty sám? Jí se docela líbíš.“

„Ne, to jí přece musíš povědět ty, ty naivko. V současné době jsi tu *in loco parentis*, takže je to na tobě – zrovna tak, jako je na mně, abych to sdělil Livii Druse.“ A už kráčel přes Forum k Vestiným schodům.

S e s t r a b y l a d o m a – kde jinde by také mohla být? Jelikož hlavou rodiny byl Drusus a jejich matka Cornelia měla zakázán přístup do domu, nesměla Livia bez bratrova souhlasu dům ani na okamžik opustit. Nebyla by se ani odvážila vyklouznout ven potají, neboť v očích svého bratra byla poznamenána matčinou hanbou a platila za křehkou a nepevnou ženskou bytost, jíž nelze v ničem poskytnout sebemenší volnost; a byl by o ní bez jediného důkazu uvěřil i tomu nejhoršímu.

„Požádej mou sestru, aby přišla do mé pracovny,“ řekl správci, když dorazil domů.

Dům byl všeobecně považován za nejkrásnější v celém Římě a byl dokončen těsně předtím, než Drusus censor zemřel. Z balkónové lodžie nad jeho horním patrem byl nádherný výhled, neboť dům byl postaven na nejvyšším místě palatinské skály nad Forem Romanem. Hned vedle se prostírala *area Flacciana*, prázdný blok, na němž kdysi stával dům Marka Fulvia Flacca, a za ní byl dům Quinta Lutatia Catula Caesara.

Vnější stěny domu byly po římském způsobu bez oken, a to i na straně přivrácené k prázdnému pozemku, neboť až tam jednou bude opět postaven dům, přilehnou jeho vnější zdi přímo na Drusovu budovu. Od ulice Clivus Victoriae dělila dům vysoká zeď, která současně uzavírala dům vzadu; vchod v ní byl uzavřen těžkými dřevěnými dveřmi, vedle nichž byl i vjezd pro vozy s nákladem, opatřený vraty s železnou mříží; přední strana domu hleděla do údolí a její tři patra spočívala na pilířích vetknutých přímo do svažující se skály. Nejhořejší patro, v úrovni ulice Clivus Victoriae, sloužilo aristokratické rodině jako obytné, zatímco skladovací prostory, kuchyně a místnosti pro služebnictvo byly v nižších podlažích a vzhledem ke svažujícímu se terénu pod ní nesahaly až do plné hloubky budovy.

Vjezdová vrata ve stěně k ulici vedla přímo na peristylovou zahradu, která byla tak veliká, že se v ní směstnalo šest nádherných vzrostlých lotosů, dovezených před devadesáti lety z Afriky jako sazenice Scipionem Africanem, jenž tehdy dům vlastnil. Každé léto rozkvetly záplavou květů – dva rudými, dva oranžovými a dva sytě žlutými – které vydržely po celý měsíc i déle a naplňovaly svou vůní celý dům; později potom obrostly něžnými světle zelenými listy podobnými kapradí; v zimě pak byly holé a dovolovaly pronikat do zahrady i těm nejslabším slunečním paprskům. Dlouhý, úzký a mělký bazén, vyložený čistě bílým mramorem, měl čtyři bronzové, navzájem půvabně ladící fontánky od samého Myrona, v každém rohu jednu, a další Myronovy a Lysippovy výtvory byly rozestaveny v řadách po obou stranách nádrže – satyrové a nymfy, Artemis a Aktaión, Dionýsos a Orfeus. Všechny tyto bronzové plastiky byly omalovány podivuhodně věrnými barvami, takže nádvoří při prvém pohledu připomínalo sněm zkamenělých nesmrtelných.

Z obou stran lemovalo peristylovou zahradu dórské sloupořadí a kolonáda se táhla i podél stěny protilehlé k uliční frontě, tvořily je žlutě natřené dřevěné sloupy s barevně zdůrazněnými základnami i hlavicemi. Podlaha kolonád byla z leštěného teraca, jejich stěny vymalovány zeleně, žlutě a modře a na plochách mezi terakotově narudlými pilastry visela některá z nejproslulejších malířských děl světa – Zeuxidovo Dítě s hrozny, Parrhasiovo Šílenství Ajakovo, několik mužských aktů od Timantha, jeden z Apellových portrétů Alexandra Velikého a také Apellův obraz koně, tak životný, že se při pohledu z protější strany kolonády zdálo, že je tam uvázáno skutečné zvíře.

Do pracovny se vstupovalo zadní kolonádou, vchodem vedle velkých bronzových dveří; na protilehlé straně byla jídelna. A za tím vším se rozkládalo obrovské atrium osvětlené

obdélníkovým otvorem ve střeše nesené čtyřmi sloupy v každém rohu, stojícími při podlouhlých stranách vodní nádrže. Stěny atria byly pojednány iluzivní malbou napodobující pilastry, kostkové patky sloupů a římsy. Mezi nimi byly plochy malovaných černobílých kostek působících tak hmotným dojmem, jako by se užuž měly vysypat na pozorovatele, a panely pokryté hýřivými květinovými dezény; jejich barvy byly pestré a živé, převažovala červeň s různými odstíny modré, zelené a žluté.

Schránky, v nichž byly uchovávány voskové masky předků, se pochopitelně těšily zvláštní péči. Všemožné bysty praotců, bohů, mytických žen anebo řeckých filozofů, všechny nádherně vybarvené tak, aby vyhlížely co nejživotněji, pak spočívaly na malovaných podstavcích nazývaných *Hermy*, jelikož byly zdobeny vzpřímenými mužskými údy. Sochy v životní velikosti, vesměs oživené barvami, stály kolem nádrže na dešťovou vodu i kolem stěn, některé na mramorových podstavcích, jiné na zemi. Od zdobného štukového stropu (uprostřed mezi girlandami pozlacených květů na něm byla namalována hvězdná obloha) visely z neskutečné výše velké stříbrné a zlaté lustry. Sedm až osm stop vysoké svícny byly rozestaveny na podlaze, jež byla dlážděná barevnou mozaikou. Zobrazovala bujaré veselí Bakcha a jeho bakchantek, tančících a popíjejících, krmících laně a učících lvy chlemtat víno.

Drusus nic z té nádhery nevnímal, přivykl jí už a byl vůči ní do jisté míry i nevnímavý; byl to spíše jeho otec a dědeček, kdo se vyznačovali dobrým vkusem, pokud jde o umělecká díla.

Drusovu sestru našel správce venku na lodžii, která se otevírala před atriem. Byla sama, Livia Drusa byla vždy sama a vždy osamělá. Dům byl tak veliký, že nemohla ani zaprotestovat, že se potřebuje občas také projít po ulici, a když zatoužila po nějakých nákupech, její bratr prostě povolal obchodníka i s celým jeho krámem nebo stánkem k sobě domů, prodavači museli rozložit své zboží v kolonádě a správce měl nařízeno zaplatit cokoli, co si Livia Drusa vybere. A tak, zatímco obě Julie pod dozorem své matky anebo služebné směly obcházet všechny jen trochu ctihodné části Říma a zatímco Aurelia běžně navštěvovala příbuzné a spolužačky a zatímco římské Clitumny a Nicopole si užívaly takové volnosti, že si dokonce k jídlu lehaly na lehátka, Livia Drusa žila zcela klášterním životem, byla zajatkyní bohatství a postavení tak výlučného, že nedovolovalo ženám ani vycházet z domu; byla ovšem rovněž obětí matčina úniku, matčiny současné nezávislosti a volnosti.

Livii Druse bylo deset let, když její matka – Cornelia z rodu Scipionů – opustila dům, kde tehdy žila rodina Liviů Drusů; dostala se tak do péče otce – jenž o ni měl pramalý zájem, bavívalo ho spíš zvolna se procházet kolonádami svého domu a obdivovat mistrovská díla v nich umístěná – a řady komorných a učitelů, kteří se příliš báli moci Livia Drusa, než aby se s ní jakkoli sblížili. Svého staršího bratra, jemuž bylo tehdy patnáct, sotva kdy vídala. A tři roky poté, co matka odešla s jejím bratříčkem Mamerkem Aemiliem Lepidem Livianem, jak se mu nyní muselo říkat, se přestěhovali z jejich někdejšího starého domu do tohoto obrovitého mausolea; tam se ztratila, stala se pouhým atomem bezcílně putujícím nekonečnou prázdnotou, zbavena lásky, bez možnosti s kýmkoli pohovořit, bez přátel, beze zpráv o světě. A když pak otec bezprostředně po přestěhování zemřel, neznamenala jeho smrt v jejím osudu pražádnou změnu.

Byla natolik odvyklá smíchu, že když k ní čas od času dolehl zezdola, z dusných a přeplněných komůrek služebnictva jeho útržek, podivovala se, co že to je za zvuk, proč ho vydávají. Jediný svět, do něhož se ráda utíkala, se skrýval ve svitcích knih, neboť číst a psát jí nikdo nezakazoval. A tak oběma těmito činnostmi trávila valnou část svých dnů, vzrušena výbuchy Achillova hněvu a skutky Řeků a Trojanů, okouzlena příběhy hrdinů, netvorů, bohů a smrtelných dívek, po nichž, jak se zdálo, bažili bohové víc než po jakýchkoli nebešťankách. A když se vyrovnala s šokem fyzických projevů puberty – neboť kolem sebe neměla nikoho, kdo by jí vysvětlil, co se to s ní děje a jak si má počínat – její dychtivá a vášnivá povaha odkryla poklad poezie, která byla napsána o lásce. Zběhlá v řečtině stejně tak jako v latině objevila Alkmána – jenž přivedl na svět milostnou báseň (jak se alespoň tvrdilo) – pak přešla k Pindarovým dívčím zpěvům, k Sapfó a k Asklépiadovi. Starý Sosius z Argileta, jenž čas od času jednoduše nakupil, co měl po ruce, a poslal pak tubusy s knižními svitky do Drusova

domu, neměl vůbec představu, kdo je vlastně čte; předpokládal, že čtenářem je Drusus. Takže krátce poté, co Livia Drusa dovršila sedmnáctý rok, začal jí posílat díla nejnovějšího básnického zjevu, Meleagra, převelice živého tvůrce vábeného jak milostným citem, tak i rozkošemi. Spíše uchvácena než šokována tak Livia Drusa posléze objevila erotickou literaturu a díky Meleagrovi konečně prožila i sexuální probuzení.

Ne že by jí to bylo ku prospěchu; nikam nevycházela, s nikým se nevídala. V onom domě bylo nemyslitelné, že by třeba činila návrhy nějakému otroku anebo že by se naopak nějaký otrok pokusil činit návrhy jí. Někdy se setkávala s přáteli svého bratra Drusa, avšak i to jen letmo. Výjimku ovšem tvořil jeho nejlepší přítel Caepio mladší. A Caepiona mladšího – s jeho krátkýma nožkama, s uhrovitou tváří, po všech stránkách nevzdělaného – si ztotožňovala s šašky v Menandrových hrách anebo s odpudivým Thersítem, jehož Achilles jediným úderem ruky usmrtil poté, co Thersítés velkého hrdinu obvinil, že se ukájel na mrtvole královny Amazonek Penthesilei.

Příčina nebyla v tom, že by Caepio mladší byl kdy učinil něco, co by jí přímo připomnělo šašky nebo Thersíta; to spíš její hladovějící představivost obdařila tyto typy lidí Caepionovou tváří. Jejím nejoblíbenějším hrdinou byl král Odysseus (přemýšlela o něm vždy v řečtině, proto také užívala řeckou verzi jeho jména), obdivovala, jak skvěle dokázal řešit problémy lidí kolem sebe, a jeho stesk a touhu po manželce stejně jako její dvacetiletý souboj s nápadníky během čekání na Odysseův návrat považovala za nejromantičtější a nejpovzbudivější ze všech Homérových milostných příběhů. Odyssea pak v duchu obdařila tváří mladého muže, jehož jednou nebo dvakrát spatřila v lodžii budovy dole ve svahu hned pod Drusovým balkónem. Dům náležel Gnaeovi Domitiovi Ahenobarbovi, jenž měl dva syny; žádný z nich však nemohl být oním mládencem z lodžie, neboť je právě předtím potkala doma, když přišli na návštěvu za jejím bratrem.

Odysseus byl rusovlasý a byl levák (kdyby však bývala četla ještě pozorněji, byla by zjistila, že měl nohy neúměrně krátké k svému trupu, a byla by patrně ztratila část svého obdivu k němu, jelikož na krátké nohy měla Livia Drusa zvlášť spadeno); a přesně tak vyhlížel i cizí muž v lodžii Domitia Ahenobarba. Byl vysoký, široký v ramenou, a toga napovídala, že i jinak je štíhlý a silný. Rusé vlasy mu plály ve sluneční záři a hlava se na dlouhé šíji nesla s mimořádnou hrdostí, byla to hlava krále, jakým byl Odysseus. I na dálku viděla, že má panovačný orlí nos, víc však z jeho tváře nedokázala rozpoznat – v hloubi duše však byla přesvědčena, že i jeho oči musí být velké, planoucí a šedé, právě tak jako zraky Odyssea, krále ithackého.

A tak, když se začetla do Meleagrových horoucích milostných básní, vžívala se do role dívky anebo hocha, jichž se autor veršů zmocňuje, a vždy měl básník podobu mladého muže z Ahenobarbova balkónu. Pokud kdy vůbec pomyslela na Caepiona mladšího, bylo to vždy s grimasou znechucení.

„L i v i o D r u s o , Marcus Livius si přeje, abys k němu hned přišla do pracovny," ohlásil správce a rázem tak učinil konec jejímu snu, že v lodžii vydrží tak dlouho, až se na balkóně třicet stop pod ní opět objeví onen rusovlasý cizinec.

Předvolání ovšem mělo přednost před jakýmkoli jejím přáním; obrátila se a následovala správce dovnitř.

Drusus studoval nějakou listinu před sebou na stole, ale vzhlédl, jakmile do místnosti vstoupila jeho sestra, s klidným a vlídným nezaujatým výrazem v tváři.

„Posaď se," řekl a ukázal na klientskou židli na opačné straně stolu.

Sedla si a sledovala ho s obdobným chladem, bez úsměvu; nikdy neuslyšela Drusa zasmát se a jen zřídka vídala na jeho rtech úsměv. Totéž by byl mohl říci i on o ní.

Trochu znepokojena si Livia Drusa uvědomila, že si ji prohlíží s větším zájmem než jindy. Tuto pozornost jí ovšem věnoval jaksi v zastoupení, v zájmu Caepiona mladšího, což samozřejmě Livia nemohla zatím tušit.

Ano, docela hezká holčička je to, říkal si, a třebaže je nevelké postavy, nebyla zato postižena jedním nepříjemným rodinným znakem, krátkýma nohama. I figuru má pěknou, plná vysoká ňadra, v pase štíhlá, s úhlednými boky; ruce i nožky má drobné a štíhlé – důležitá složka půvabu – a nehty si neokusuje, ale má je pečlivě zastřižené. Bradičku špičatou, čelo široké, nos přiměřeně dlouhý, trochu orličí. I její ústa a zraky splňují veškeré požadavky na skutečnou krásu, neboť oči má velké, doširoka otevřené, a rty nevelké, jako růžové poupě. Husté, slušivě upravené vlasy má černé stejně jako oči, řasy i obočí.

Ano, Livia Drusa je opravdu hezká. Ne ovšem tak krásná jako Aurelia. U srdce ho bolestně bodlo; dosud pociťoval tu bolest, kdykoli si na Aurelii vzpomněl. Proto ta rychlost, s jakou napsal Quintu Serviliovi, jen co se doslechl o Aureliině chystané svatbě! Ale bylo to tak určitě nejlepší; na Aureliích sice nebylo nic špatného, to je pravda, ovšem ani majetkem, ani společenským postavením se patricijským Serviliům nemohou vůbec rovnat. Kromě toho se mu mladá Servilia Caepionis odjakživa líbila, takže ho pomyšlení, že se stane jeho ženou, nijak netrápilo.

„Moje milá, nalezl jsem ti ženicha," řekl bez úvodu a vypadal spokojen sám se sebou.

Zjevně ji to ohromilo, třebaže se jí podařilo zachovat nezúčastněný výraz. Olízla si rty a pak se zmohla na otázku: „A kdo to je, Marku Livie?"

Začal s velkým nadšením. „Ten nejlepší z nejlepších, a můj vynikající přítel! Quintus Servilius mladší."

Její tvář ztuhla absolutní hrůzou; rozevřela naráz vyschlé rty, ale nedokázala ze sebe vypravit slova.

„Co je s tebou?" zeptal se jí, doopravdy zmaten.

„Toho si vzít nemohu," šeptla Livia Drusa.

„Proč?"

„Je nechutný – odpudivý!"

„Nebuď směšná!"

Zavrtěla hlavou a vrtěla jí čím dál rozhodněji. „Toho si nevezmu, nevezmu!"

Luciovi Drusovi, jenž ani na okamžik nezapomínal na svou matku, prolétla hlavou hrozná myšlenka; vstal, obešel stůl a naklonil se nad sestrou. „Schází se snad s někým?"

Pohyb hlavy ustal, pozvedla ji a upřela na něj pobouřený pohled. „Já? Jak bych se mohla s někým scházet, když tu trávím zavřená den po dni celý život? Jediní muži, které vídám, přicházejí s tebou, a ani s nimi nemám možnost si promluvit! Když přijdou na večeři, ani mne k ní nepozveš – udělal jsi to v jediném případě, když jsi tu měl toho strašlivého hňupa, Quinta Servilia mladšího!"

„Co si to dovoluješ!" řekl s rostoucím hněvem; nikdy ho nenapadlo, že by jeho nejlepšího přítele hodnotila jinak než on sám.

„Toho si nevezmu!" řekla. „To bych radši umřela!"

„Jdi do svého pokoje," řekl jí tvrdě.

Okamžitě vstala a šla ke dveřím vedoucím na kolonádu.

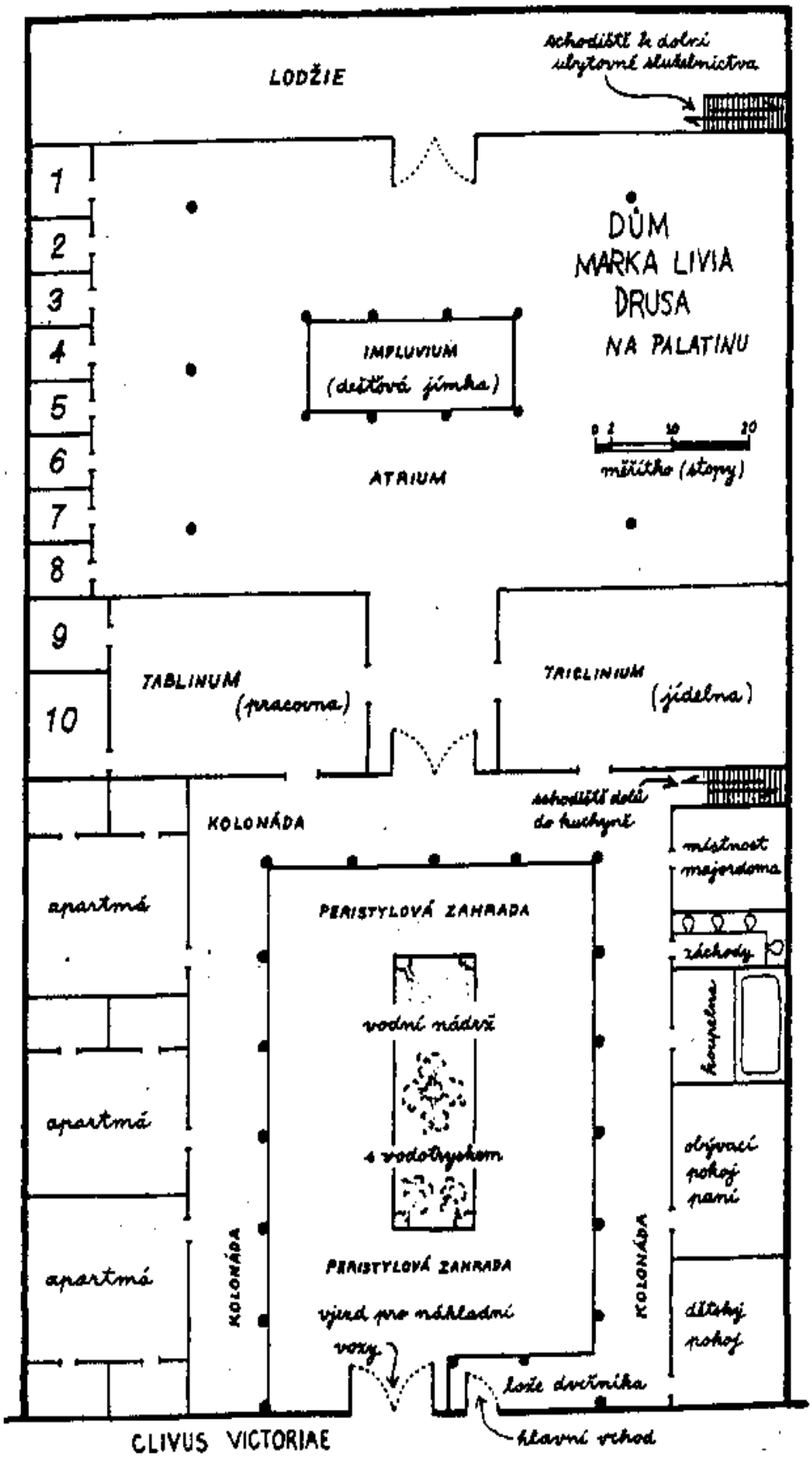
„Ne do svého obývacího pokoje, Livie Druso. Do ložnice. A tam zůstaneš, dokud nepřijdeš k rozumu."

Jedinou odpovědí mu byl pohled planoucích očí, otočila se však a odešla dveřmi do atria.

Drusus zůstal stát nad prázdnou židlí a pokoušel se ovládnout hněv. To je přece absurdní! Jak se může opovážit odmlouvat mu!

Po několika okamžicích se v něm vzbouřené city opět uklidnily; podařilo se mu alespoň chytit tu prskající kočku za ocas, třebaže neměl ponětí, co s ní teď dál; ještě nikdo ho v životě neuvedl do situace, z níž by byl neviděl nějaké logické východisko. Zvykl si, že ho všichni poslouchají a že se k němu chovají s úctou a pokorou, jaká normálně tak mladému člověku ani nepřísluší, a teď najednou nevěděl, co si počít. Kdyby jen tu svou sestřičku lépe znal – a musel si přiznat, že o ní vlastně neví nic – kdyby ještě žil otec – kdyby matka – och, to je kaše! Co teď dělat?

Nech ji nejdřív trochu změknout, napadlo ho; poslal ihned pro správce.

VYSVĚTLIVKY → 1 ložnice Livie Drusy; 2–8 ložničky; 9 pánova ložnice; 10 pánova ložnice

Dům Marka Livia Drusa

„Paní Livia Drusa mě urazila," pravil s obdivuhodným klidem a beze stopy hněvu, „nařídil jsem jí, aby se odebrala do své ložnice. Dokud nebudeš schopen dát udělat na dveřích závoru, zařídíš, aby před jejími dveřmi trvale někdo držel stráž. Urči jí za komornou ženu, s kterou se nezná. Za žádných okolností nemá dovoleno ložnici opustit, je to jasné?"

„Dokonale, Marku Livie," odpověděl správce zaraženě.

A t a k začal souboj. Livia Drusa byla zavřena do ještě menšího vězení, než jakému přivykla, ne ovšem tolik temného a nevětraného, jako byla většina ložnic, neboť ta její ležela hned vedle lodžie, a tak měla vysoko ve vnější stěně umístěnu větrací mříž. Nicméně to byla ponurá vazba. Teprve, když požádala o knihy ke čtení a o papír, na který by mohla psát, a dočkala se odmítnutí, pochopila, do jak chmurné internace se dostala. Čtyři stěny uzavírající čtvercový prostůrek osm krát osm stop, lůžko, nočník a nechutná jídla, která jí na podnose donášela žena, kterou předtím nikdy nespatřila, to bylo nyní údělem Livie Drusy.

Drusus musel zatím řešit otázku, jak zastřít sestřinu neochotu před svým nejlepším přítelem, a nemařil přitom čas. Jakmile vydal příkazy týkající se Livie Drusy, oblékl si znovu togu a vydal se za roh navštívit Caepiona mladšího.

„No, to je výborné, že už jsi tu!" zářil Caepio mladší.

„Řekl jsem si, že bych s tebou měl probrat další podrobnosti," řekl Drusus, ale neprojevil snahu usadit se a hlavně neměl ani ponětí, jaké podrobnosti by mohl probírat.

„Nu, ještě než se k tomu dostaneme, Marku Livie, jdi a pohovoř si s mou sestrou. Velice ráda by s tebou mluvila."

Alespoň tohle bylo dobré znamení; zřejmě přijala zprávu o svém zasnoubení když už ne s radostí, pak alespoň s vyrovnanou myslí, říkal si rozčarovaný Drusus.

Nalezl ji v přijímacím pokoji a nezůstal ani na okamžik v pochybnostech, že je jeho žádost o ruku vítána, neboť v okamžiku, kdy se objevil ve dveřích, vyskočila a vrhla se mu, celému rozpačitému, do náruče.

„Och Marku Livie!" řekla, vzhlédla k němu a celá jako by se v tom obdivném pohledu rozplývala.

Proč jen se na něho takhle někdy nepodívala Aurelie? Hned však tuto myšlenku rezolutně potlačil a na vzrušenou Servilii Caepionis se usmál. Nebyla to žádná krasavice a měla dost krátké nohy, tak jak to v jejich rodině bylo dědičné, ale nesdílela alespoň rodinný sklon k akné – obdobně jako jeho sestra – a měla neobyčejně hezké oči, mírné a něžné výrazem, uspokojivě veliké, sytě tmavé. Třebaže do ní nebyl zamilován, usoudil, že časem by ji mohl mít docela rád – s určitostí alespoň věděl, že se mu odjakživa líbila.

A tak ji políbil na měkkou pusu, byl překvapen a potěšen její reakcí a zůstal s ní dostatečně dlouho, aby si mohli vyměnit alespoň pár vět.

„A co tvá sestra Livia Drusa?" otázala se Servilia Caepionis, když už se zvedal k odchodu.

Drusus zůstal beze slova stát. „Je velice ráda," řekl pak a dodal ještě – slova jako by ho byla napadala sama – „ale právě teď jí není moc dobře."

„To je mi líto! Ale to nevadí, řekni jí, prosím, že až se zotaví natolik, že bude moci přijímat návštěvy, přijdu se na ni podívat. Budeme sice dvojnásobné švagrové, ale já bych byla raději, kdybychom byly přítelkyně."

Vyloudilo mu to úsměv na rtech. „Děkuji ti," řekl.

Caepio mladší čekal netrpělivě v otcově pracovně, kterou v jeho nepřítomnosti zabral pro sebe.

„Mám radost," řekl Drusus a usedl. „Tvá sestra je naším zasnoubením potěšena."

„Vždyť jsem ti říkal, že se jí líbíš," řekl Caepio mladší. „Ale jak přijala tu novinu Livia Drusa?"

Byl už teď plně připraven. „S radostí," lhal bezostyšně. „Zastihl jsem ji bohužel na lůžku s horečkou. Už tam byl lékař a dělá si trochu starosti. Jsou s tím spojeny zřejmě nějaké komplikace a on se obává, že ta horečka, ať pochází od čehokoli, by mohla být i nakažlivá."

„Bohové!“ vyjekl Caepio mladší a zbledl.

„Počkáme a uvidíme,“ chlácholil ho Drusus. „Ty ji máš zřejmě velice rád, viď, Quinte Servilie?“

„Otec tvrdí, že líp než Liviu Drusu jsem si vybrat nemohl. Říká, že mám vynikající vkus. Ty ses mu zmínil, že o ni stojím?“

„Ovšem.“ Drusus se zlehka usmál. „Vždyť už je to přece pár let jasné.“

„Dostal jsem dnes od otce dopis, měl jsem ho už doma, když jsem se vrátil. Píše mi v něm, že Livia Drusa je stejně tak bohatá, jako je urozená. Jemu se taky líbí,“ říkal Caepio mladší.

„Nu, jakmile jí bude líp, sejdeme se na večeři a pohovoříme si o svatbě. Někdy začátkem května, ne? Ještě než začne nepříznivý čas.“ Drusus vstal. „Nemohu se zdržet, Quinte Servilie, musím se vrátit domů a zjistit, jak se daří sestře.“

Jak Caepio mladší tak i Drusus byli zvoleni vojenskými tribuny a byli by se měli s Gnaeem Malliem Maximem odebrat do Zadní Galie. Jenomže společenské postavení a politické vlivy rozhodovaly: zatímco poměrně neznámý Sextus Caesar nedostal dovolenou k účasti na bratrově svatbě ani z pouhé odvodové výpravy, Drusus ani Caepio mladší dosud vůbec nebyli povoláni do služby. Drusus proto neviděl žádný problém v tom, že plánuje na začátek května hned dvojitou svatbu, třebaže by oba ženiši už tou dobou měli plnit své vojenské povinnosti; však armádu nějak dohoní, i kdyby už zatím táhla do Zadní Galie.

Vydal celému domu příkazy pro případ, že by se dostavil Caepio mladší anebo jeho sestra a poptávali se po zdraví Livie Drusy, a omezil současně stravu Livie Drusy na nekvašený chléb a vodu. Po pět dnů ji nechal zcela o samotě, pak pro ni poslal, aby mu ji přivedli do pracovny.

Mžourala ještě trochu v jasném světle, nohy jí zcela nesloužily, vlasy jí česal kdosi, kdo to neuměl. Že nespala, jí bylo vidět na očích, ale po nějakých slzách hledal její bratr stopy marně. Ruce se jí třásly, mluvila ztěžka, dolní ret rozkousaný do krve.

„Posaď se,“ řekl jí Drusus stroze.

Sedla si.

„Jak se teď díváš na sňatek s Quintem Serviliem?“

Celá se roztřásla; opustil ji poslední zbyteček barvy, který si až dosud podržela. „Nechci ho,“ řekla.

Její bratr se předklonil, ruce sepjaty. „Livie Druso, já jsem teď hlava naší rodiny. Mám absolutní vládu nad tvým životem. Mám dokonce i absolutní vládu nad tvou smrtí. Jenomže tě mám rád. To znamená, že ti jen nerad ubližuji, a nesmírně mě trápí, když vidím, jak trpíš. A ty teď trpíš. Trpím tím i já. Jenže my oba jsme Římané. A pro mne tenhle fakt znamená všechno. Znamená pro mne víc než ty sama. Než *kdokoli!* Je mi velice líto, že nedokážeš mít mého přítele Quinta Servilia ráda. Jenže ty se za něho přesto provdáš! Tvou povinností jako římské ženy je poslechnout mne. Jak víš, Quintus Servilius je partner, s nímž pro tebe počítal i náš otec, právě tak jako jeho otec rozhodl o tom, že Servilia Caepionis se má stát mou ženou. Nějaký čas jsem uvažoval o tom, že bych si vzal za manželku někoho podle svého vlastního výběru, ale další běh událostí jen prokázal, že můj otec – pokoj budiž jeho stínu – byl moudřejší než já. Kromě toho máme za sebou tu trapnou záležitost s matkou, která se neukázala být ideální římskou ženou. Její vinou je odpovědnost, která na tobě spočívá, ještě mnohem větší. Nic z toho, co řekneš anebo uděláš, nesmí dát komukoli záminku domnívat se, že i ty sdílíš její nectnosti.“

Livia Drusa se zhluboka nadechla a řekla znovu, ale ještě roztřesenějším hlasem: „Já ho *nechci!*“

„Chtít nebo nechtít s tím nemá nic společného,“ pravil Drusus přísně. „Kdo si vůbec myslíš, že jsi, Livie Druso, že považuješ svá osobní přání za důležitější, než je čest a postavení naší rodiny? Smiř se s tím, že se provdáš za Quinta Servilia – a za nikoho jiného. Vytrváš-li ve svém vzdoru, neprovdám tě vůbec. Neopustíš dokonce už celý život tu svou ložnici. Zůstaneš tam, bez společnosti, bez jakéhokoli rozptýlení, den za dnem, navždycky.“ Zíral na ni očima o nic laskavějšíma, než by byly dva černé kamínky. „A myslím to smrtelně

vážně, sestro. Žádné knihy, žádný papír, žádné jídlo kromě chleba a vody, žádná lázeň, žádné zrcadlo, žádné komorné, žádné čisté šaty, žádné čisté povlečení, žádný ohřívač v zimě, žádné přikrývky navíc, žádné boty ani střevíčky, žádné pásy ani stuhy, na kterých by ses mohla oběsit, žádné nůžky na nehty a na vlasy ani žádné nože, jimiž by ses mohla probodnout – a pokud by ses pokusila zemřít hladovkou, dám ti jídlo cpát do krku násilím.“

Luskl prsty, byl to jen kratičký praskavý zvuk, ale správce vpadl do dveří s rychlostí budící podezření, že u nich naslouchal. „Odveď mou sestru zpátky do jejího pokoje. A přiveď mi ji hned ráno sem, ještě než vpustíš do domu jakéhokoli klienta.“

Správce jí musel pomoci vstát, uchopil ji pod paží a vyváděl ji z místnosti.

„Čekám do zítřka na tvou odpověď,“ řekl Drusus.

Správce jí neřekl jediné slovo, když ji vedl napříč atriem; pevně, ale laskavě ji dovedl až do ložnice, ustoupil, zavřel za ní dveře a zastrčil závoru, kterou tam nařídil zvenčí upevnit Drusus.

Snášelo se šero; Livia Drusa věděla, že už před sebou nemá víc jak dvě hodiny, než ji opět zavalí černá prázdnota dlouhé noci pozdní zimy. Až dosud neplakala. Vědomí, že je v právu, spolu s palčivým rozhořčením jí pomáhalo držet se po prvé tři dny a tři noci, a poté se jí staly útěchou útrapy všech hrdinek, o nichž se kdy dočetla ve svých knihách. Dvacet let, po která musela čekat Pénelopé, si připomínala samozřejmě na prvém místě, ale i Danaé byla uvězněna ve své ložnici vlastním otcem, a Ariadnu opustil Théseus na pobřeží Naxu… Všechny tyto příběhy nakonec dobře končily. Odysseus se navrátil domů, zrozen byl Perseus, Ariadnu zachránil bůh…

Ale nyní, kdy jí bratrova slova dosud zněla v uších, počínala Livia Drusa chápat rozdíl mezi vznešenou literaturou a skutečným životem. Vznešená literatura nikdy neusilovala o to, stát se věrným obrazem anebo odrazem živé skutečnosti; měla onen skutečný život jen na pár okamžiků přehlušit, osvobodit trýzněnou mysl od všedních strastí, tak aby si odpočala za zvuků nádherného jazyka, uprostřed oživlých dějů, pod dojmem inspirujících a vábivých myšlenek. Pénelopé měla alespoň svobodu pohybu po síních svého paláce a společnost svého syna; a Danaé oslnil zlatý déšť; a to, čím ublížil Théseus Ariadně svým zapuzením, bylo pouhopouhé píchnutí špendlíkem, než pak přišel někdo neskonale větší než Théseus a vzal si ji za ženu. Jenomže ve skutečném životě by byla Pénelopé znásilněna a pak donucena ke sňatku, zatímco její syn by byl zavražděn, a Odysseus by se byl domů jaktěživ nevrátil; a Danaé a její dítě by byly setrvaly ve své truhličce na moři jen dotud, dokud by je vlny nepohltily; a těhotnou Ariadnu by byl Théseus opustil a ona by zemřela při porodu bez pomoci…

Že by se tu snad uprostřed zlaté spršky objevil sám Zeus, aby ulehčil dlouhé věznění nějaké Livii Druse v tomto moderním Římě? Nebo že by do její studené tísnivé kobky vjel Dionýsos na svém voze taženém leopardy? Anebo tu snad Odysseus napne svůj veliký luk a usmrtí jejího bratra i Caepiona mladšího týmž jediným šípem, kterým prostřelil otvory seker? Ne! Jistěže ne! Ti všichni žili někdy před tisícem let – pokud žili skutečně, a ne jen v nesmrtelných verších básníka. Je snad právě toto nesmrtelností – žít spíše díky věčným veršům jakéhosi básníka, namísto životem z masa a kostí?

Upnula se k představě, jak se k jejímu rusovlasému hrdinovi z Ahenobarbova balkónu donese zvěst o jejím utrpení, jak k ní vnikne mříží ve stěně a unese ji na nějaký čarovný ostrov uprostřed moře zbarveného jako temné víno. Prosnila celé hodiny s jeho obrazem před vnitřním zrakem, byl veliký a tolik se podobal Odysseovi, byl skvělý, sršel nápady, byl fantasticky odvážný. Jak malou překážkou by pro něho musel být dům Marka Livia Drusa, jakmile by zjistil, že ona je v něm zajatkyní!

Ach, dnes večer je všemu konec. Dneškem začíná skutečné věznění, jež nebude mít žádný šťastný konec. Žádné zázračné vysvobození ji posléze nečeká. Kdo o ní vůbec ví, že je tu zavřena, kromě jejího bratra a jeho služebnictva? A kdo ze sluhů by se odvážil porušit bratrovy příkazy, čí lítost převáží nad strachem z něho? Nebyl krutý; to věděla velice dobře. Byl však zvyklý na poslušnost, a ona, jeho mladší sestra, mu jako tvor náležela stejně tak jako

poslední z jeho otroků, anebo jako jeho psi, které choval v lovecké chatě v Umbrii. Jeho slovo pro ni bylo zákonem. Jeho přání pro ni bylo rozkazem. A co chtěla ona, na tom pranic nezáleželo, to neexistovalo nikde jinde než v její vlastní mysli.

Cosi ji zaštípalo pod levým okem a pak jí na levou tvář náhle vyprýštil palčivý horký pramínek. I pravé oko ji začalo pálit, i pravá tvář byla zkropena horkou vláhou; řinula se víc a víc, jako když se spustí letní sprška a kapky padají houšť a houšť. Livia Drusa se rozplakala, neboť jí právě zlomili srdce. Pokyvovala hlavou vpřed a vzad; otírala si obličej, slzící oči, nos; a plakala dál a dál, neboť zlomené srdce bolí. Proplakala mnoho hodin, sama v oceánu styžských temnot, vězeňkyně z bratrovy vůle, neschopna se jeho vůli podvolit.

Ale když přišel správce odsunout vnější závoru na dveřích a když do její zatuchlé studené komůrky nechal vniknout oslepivé světlo své lampy, seděla na kraji lůžka, oči suché, klidná. A povstala, vyšla z místnůstky před ním a sama pak kráčela přes rozlehlé atrium do bratrovy pracovny.

„Nu?“ zeptal se Drusus.

„Provdám se za Quinta Servilia,“ řekla.

„Výborně. Ale budu od tebe žádat víc, Livie Druso.“

„Vynasnažím se ve všem ti vyhovět, Marku Livie,“ řekla pevně.

„Výborně.“ Luskl prsty, v mžiku tu byl správce. „Pošli do obývacího pokoje paní Livie Drusy horké víno s medem a nějaké medové koláčky a řekni jejím komorným, aby jí připravily lázeň.“

„Děkuji,“ řekla bezbarvě.

„Je to pro mne skutečná radost, činit tě šťastnou, Livie Druso – pokud se budeš chovat jako řádná Římanka a pokud budeš dělat to, co se od tebe očekává. Čekám, že se budeš ke Quintovi Serviliovi chovat tak, jak by se chovala mladá žena, která sňatek s ním vítá. Sdělíš mu, že jsi ráda, a dáš mu najevo naprostou úctu, zájem a oddanost. Nikdy – ani v soukromí vaší ložnice, až budete oddáni – Quintovi Serviliovi v ničem nenaznačíš, že není manželem podle tvého přání. Rozumíš?“ zeptal se přísně.

„Rozumím, Marku Livie,“ řekla.

„Pojď se mnou.“

Vedl ji do atria, kde už velký obdélník ve střeše začínal blednout a kam už se vkrádal perlově šedý úsvit, čistší než světlo lamp, slabší sice, přece však zářivější. Ve stěně tam byla malá svatyňka domácích bůžků, Lárů a Penátů, po obou jejích stranách pak stály nádherně zdobené miniaturní chrámky ukrývající masky vynikajících mužů rodiny Drusů, od zemřelého otce censora nazpět až k samým začátkům rodu. A tam ji pak Marcus Livius Drusus přiměl složit strašlivou přísahu před strašlivými římskými božstvy, která neměla sochy ani své příběhy, ani lidskou podobu, před božstvy, která nebyla nadpozemskými muži a ženami, ale toliko zosobněním hodnot skrytých v mysli; pod trestem jejich hněvu odpřisáhla, že bude Quintovi Serviliovi Caepionovi vřelou a milující ženou.

A poté jí propustil do jejího obývacího pokoje, kde ji už čekalo horké víno oslazené medem a medové koláčky. Podařilo se jí polknout trochu vína a okamžitě pocítila jeho dobrodiní, ale hrdlo se jí sevřelo při pomyšlení na jediné sousto koláčků, a tak je odstrčila stranou, usmála se na komornou a vstala.

„Chci se vykoupat,“ řekla.

A toho odpoledne přišli Quintus Servilius Caepio mladší se svou sestrou Serviliou Caepionis na večeři k Markovi Liviovi Drusovi a jeho sestře Livii Druse, čtvero mladých lidí plánujících společnou svatbu. Livia Drusa se zachovala podle přísahy, kterou složila, a děkovala jen v duchu všem bohům, že úsměvná tvář byla její rodině cizí; nikomu nepřipadlo divné, že zůstala celý večer naprosto vážná, neboť tak se tvářili všichni. Tiše a pozorně rozprávěla s Caepionem mladším, zatímco se její bratr soustředil na Serviliu Caepionis, a počáteční strach v Caepionovi mladším zvolna ustupoval. Proč se mu vlastně až dosud zdálo, že se Livii Druse nelíbí? Byla sice ještě trochu přepadlá po té nemoci, ale nemohlo být omylu,

pokud jde o její lehké nadšení, s nímž přijala bratrův plán na dvojitou svatbu začátkem května, ještě než se Gnaeus Mallius Maximus vydá na pochod přes Alpy.

Ještě než nastane onen nepříznivý čas. Jenomže pro mne už bude všechen čas nepříznivý a nešťastný, pomyslila si Drusa. Neřekla však nic.

Z dopisu Publia Rutilia Rufa odeslaného Gaiovi Mariovi v červnu ještě předtím, než do Říma dorazila zpráva o Jugurthově zajetí a o konci války v Africe:

Zima tu byla nejistá a na jaře vypukla panika. Germáni se zjevně dali do pohybu, a to k jihu, podél řeky Rhodanu směrem k naší provincii. Už od konce minulého roku začaly chodit naléhavé dopisy od našich galských spojenců Aeduů, v nichž se pravilo, že se jejich nezvaní germánští hosté chystají táhnout dál. A pak se v dubnu dostavila prvá z aedujských deputací se zprávou, že Germáni vyklízejí aedujské a ambarské obilnice a nakládají vozy. Vzdali nicméně svůj původní úmysl dojít až do Hispánie, a ti v senátu, kdo se domnívají, že s germánskou hrozbou se to přehání, spěchali, aby tuto zprávu rychle rozšířili.

Scaurus k nim naštěstí nepatří a Gnaeus Domitius Ahenobarbus rovněž ne. Takže se velice záhy poté, co jsme s Gnaeem Malliem nastoupili do úřadu konsulů, ustavila silná skupina naléhající na to, aby pro případ naléhavé nutnosti byla postavena další armáda, a Gnaeus Mallius byl pověřen, aby zorganizoval šest čerstvých legií.

R u t i l i u s R u f u s shledal, že se nějak vnitřně naježil, jako by se chtěl už předem ohradit proti Mariově výřečnosti, a omluvně se usmál.

Ale ano, já vím! Kroť svůj hněv, Gaie Marie, a dovol mi, abych ti nejprve vše vysvětlil, než si začneš vylévat zlost na mou hlavu – a tím naprosto nemyslím tu věc z masa a kostí, co nosím na ramenou! Podle práva bych to samozřejmě měl být já, kdo měl dostat pověření sebrat tuto novou armádu a velet jí; vím to velice dobře. Já přece jsem starší z obou konsulů, já přece mám za sebou dlouhou a úspěšnou vojenskou dráhu, a dokonce teď jsem do jisté míry i proslul jako teoretik, neboť byla konečně vydána má příručka o vojenské praxi. Kdežto můj mladší kolega, Gnaeus Mallius, je prakticky zcela bez zkušeností.

Nu, je to vlastně všechno tvoje chyba! Můj vztah k tobě je všeobecně znám, a tví nepřátelé v senátě by myslím raději nechali Řím vyvrátit germánským nájezdem, než aby tobě a tvým spojencům čímkoli vyšli vstříc. A tak povstal Metellus Numidicus řečený Hovnivál a pronesl velkolepou řeč v tom smyslu, že už jsem příliš starý na to, abych vedl armádu, a že mého nesporného talentu bude lépe využito, zůstanu-li v Římě a povládnu-li zatím tady. Senátoři ho následovali, jako když jdou ovce za beranem – i na porážku, a přijali veškerá potřebná rozhodnutí. Jako bych tě slyšel, jak se ptáš, proč jsem se jim nevzepřel. Och Gaie Marie, ty a já jsme totiž dva různí lidé! Já v sobě nemám tu zuřivou nenávist vůči nim jako ty, ani nedisponuji tvou neuvěřitelnou energií. Takže jsem se omezil na požadavek, aby Gnaea Mallia doprovázeli nějací skutečně schopní a zkušení starší legáti. Alespoň to se stalo. Má s sebou jako oporu Marka Aurelia Scaura – ano, říkám Aurelia, nikoli Aemilia. Vše, co má společného s naším váženým vůdcem senátu, je *cognomen.* Domnívám se

však, že jeho vojenské schopnosti jsou podstatně lepší než ony, jimiž disponuje ten proslulejší Scaurus. Doufám v to alespoň, pro dobro Říma i pro dobro Gnaea Mallia.

A abych řekl to podstatné, Gnaeus Mallius si vedl docela dobře. Rozhodl se provést nábor mezi *capite censi* a poukázal přitom na tvou africkou armádu jako na důkaz, že je to účinná cesta. Koncem dubna, když dorazila zpráva, že se Germáni chystají na jih do naší římské provincie, měl už Mallius všech šest legií pohromadě, vesměs z římských anebo latinských *capite censi* Jenomže pak přišla ta delegace od Aeduů a senát tak poprvé získal přesnější odhad skutečného počtu Germánů, kteří se dali do pohybu. Zjistili jsme například, že Germáni, kteří potřeli Lucia Cassia v Aquitanii – bylo jich asi čtvrt miliónu – představovali snad jen necelou třetinu táhnoucích germánských kmenů, možná i méně. Takže podle Aeduů se tedy v současné době vydalo na pochod ke galskému pobřeží Středního moře něco kolem osmi set tisíc germánských válečníků, žen a dětí. Člověku by se z toho málem zatočila hlava.

Senát Gnaea Mallia pověřil postavit další čtyři legie, čímž jeho armáda vzrostla na celkovou sílu deseti legií plus pět tisíc jezdců. Tou dobou se už ovšem zpráva o Germánech rozletěla po celé Itálii, třebaže se senát snažil veřejnost všemi způsoby uklidnit. Jsme velice, velice znepokojeni, zejména proto, že až dosud jsme prakticky v žádném střetnutí s Germány nezvítězili. Od Carbonových časů jsme šli od porážky k porážce. A jsou takoví, zejména mezi obyčejnými lidmi, kdo o té o naší proslulé průpovídce, že šest kvalitních římských divizí si poradí se čtvrt miliónem nedisciplinovaných barbarů, říkají, že má cenu *merdy*. Říkám ti, Gaie Marie, celá Itálie žije ve strachu! A já osobně se nedivím.

Podle mne byl tenhle strach i důvodem, proč několik našich italských spojenců ustoupilo od své politiky posledních let a dobrovolně postavilo jednotky pro armádu Gnaea Mallia. Samnité vyslali legii lehce vyzbrojené pěchoty a Marsové zase báječnou legii ve zcela standardní římské podobě. Je tu i smíšená pomocná legie z Umbrie, Etrurie a Picena. Takže si asi dokážeš snadno představit, že naši otcové senátoři se chovají jako kočka, která přišla k rybě – spokojení se stavem věcí, spokojení se sebou. Z oněch čtyř legií navíc jsou tři placeny a udržovány našimi italskými spojenci.

Toto všechno patří ke kladům. Jsou ovšem i zápory. Trpíme hrozivým nedostatkem centurionů, což znamená, že nikdo z nově odvedených *capite censi* neprošel náležitým výcvikem a že jedna z dodatečně sebraných čtyř legií z *capite censi* není prakticky bojeschopná. Legát Aurelius Malliovi navrhl, aby rozdělil zkušené centuriony rovnoměrně do sedmi legií postavených z *capite censi*, což ovšem má opět za následek, že jen asi čtyřicet procent centurionů v každé legii má za sebou v minulosti nějakou bojovou zkušenost. Vojenští tribunové jsou výteční, ale nemusím ti snad zdůrazňovat, že jsou to především centurioni, kdo centurie a kohorty stmeluje.

Zcela otevřeně řečeno, obávám se výsledku. Gnaeus Mallius není špatný muž, ale nemyslím si, že by stačil na opravdovou válku s Germány. Gnaeus Mallius sám tento názor ještě podpořil, když koncem května vystoupil v senátě a prohlásil, že nemůže zaručit, že každý muž z jeho armády bude na bojišti vědět, co má dělat! Oni se sice na bojišti *vždycky* objeví chlapi, kteří nevědí, co si počít, ale v senátě se taková věc přesto neříká!

A co učinil senát? Poslal Quintovi Caepionovi do Narbonu příkazy, aby se i se svou armádou ihned přesunul k Rhodanu a spojil se tam s Gnaeem Malliem, jakmile jeho síly k Rhodanu dorazí. Alespoň jednou senát neotálel – zpráva šla jízdním kurýrem a dospěla z Říma do Narbonu během necelých dvou týdnů.

Neotálel ani Quintus Servilius s odpovědí! Obdrželi jsme ji včera. To ovšem byla odpověď!

V rozkaze senátu se pochopitelně pravilo, že se Quintus Servilius i se svými jednotkami podřídí *imperiu* konsula roku. Což je zcela normální a běžné. Loňský konsul může mít prokonsulské *imperium*, ale v jakémkoli společném nasazení přejímá přece konsul roku velení.

Jenže běda, Gaie Marie, tohle se Quintovi Caepionovi pranic nelíbilo! Domnívá se senát skutečně, že on – patricij Servilius, přímý potomek Gaia Servilia Ahaly, zachránce Říma – se má podvolit jako podřízený nějakému nově příchozímu bez jediné tváře ve schránkách předků, člověku, jenž se stal konsulem jedině proto, že se ve volbách nevyskytl nikdo trochu lepšího původu? Jsou konsulové a konsulové, pravil v odpovědi Quintus Caepio. Ano, přísahám ti, že tohle všechno on skutečně napsal! Že v jeho konsulském roce byl soubor uchazečů důstojný, ale že tohoto roku se Řím musel spokojit odbytým starým bezvýznamným aristokratem (to jsem já) a troufalým parvenuem, jenž vlastní o něco více peněz než dobrého vkusu (to je zase Gnaeus Mallius). Takže, končí Caepionův dopis, on a jeho jednotky se zajisté vydají ihned k Rhodanu – avšak až tam dorazí, očekává, že tam už bude další kurýr senátu se zprávou, že vrchním velitelem této společné bojové akce bude on sám. S Gnaeem Malliem jako podřízeným, uvedl na závěr Quintus Caepio, se mu určitě bude válčit mimořádně úspěšně.

Ruka mu začínala dřevěnět; Rutilius Rufus s povzdechem odložil rákosové pero, vsedě si masíroval prsty a zachmuřeně hleděl do prázdna. Víčka se mu počala přivírat, hlava poklesávala a poklesávala, až konečně zadříml; když se s trhnutím opět probral, byla už ruka opět v pořádku, a tak psal dál.

To je ale dlouhatánský dopis! Ale vždyť ty se od nikoho jiného než ode mne nedozvíš, co se tu skutečně děje, a vědět to potřebuješ a musíš. Dopis Quinta Caepiona byl adresován Scaurovi jako prvnímu senátorovi, nikoli mně, a znáš ovšem našeho milovaného Marka Aemilia Scaura! Předčítal celý ten hrozný list před senátem a jasně na něm bylo vidět, jak ďábelsky se baví. Doslova slintal. Tím ovšem pustil kočku do holubníku! Tváře rudly, zahrozily pěsti, došlo i ke rvačce mezi Gnaeem Malliem a Hovniválem Metellem, kterou jsem musel ukončit povoláním liktorů z vestibulu Curie – což se Scaurovi pranic nezamlouvalo. To byl zase jednou Martův den! Škoda jen, že jsme nemohli všechen ten dusný vzduch zavřít do láhve a Germány s ním pak ofouknout, je to ta nejjedovatější zbraň, jakou Řím dokáže vyrobit.

Výsledkem bylo jen to, že na Quinta Caepiona už na břehu Rhodanu skutečně čekal kurýr – ovšem rozkazy byly tytéž jako ty předchozí. Má se podřídit zákonně zvolenému konsulovi roku, Gnaeovi Malliovi Maximovi. Škoda že se ten chudák ozdobil takovým *cognominem*, jako je Maximus, viď? Je to asi, jako by sis nasadil věnec z trávy poté, co zachránila tvá jednotka tebe, a ne ty ji. Je to nejen vrchol zabedněnosti, sám sebe takhle poplácávat po rameni, ale pokud nejsi zrovna Fabius, pak je to *cognomen* Maximus holá drzost. On samozřejmě tvrdí, že jeho babička byla Fabia Maxima a že jména užíval i jeho dědeček, ale pokud vím, jeho otec takového něco neudělal nikdy. Já ostatně dost pochybuji i o té jeho babičce.

Připadám si nicméně jako válečný kůň vyhnaný někým na pastviska, všechno mě svědí, chtěl bych tak být v Malliově kůži, ale namísto toho

činím osudová rozhodnutí, jestli máme – až zaplatíme výzbroj sedmi nových legií postavených z c*apite censi* – dát letos státní sýpky uvnitř vysmolit anebo ne. Věřil bys, že v Římě, kde neslyšíš nic jiného než Germáni, Germáni, Germáni, se senát na toto téma dohadoval celých osm dní? To by člověka dohnalo k šílenství!

Mám ale jistý nápad a hodlám ho uskutečnit. Uskutečním ho, ať už nás v Galii čeká vítězství anebo porážka. Když už v celé Itálii nezbývá ani jediný chlap, který by pořádnému centurionovi sahal aspoň po kotníky, chci povolat do armády instruktory a ostatní cvičitele z gladiátorských učilišť. Capua je například plná takových škol – navíc těch nejlepších – takže co by mohlo být příhodnější vzhledem k tomu, že v Capui je rovněž výcviková základna pro všechny nováčky? A pokud nějaký Lucius Tydlitátus nedokáže sehnat dost gladiátorů, aby pořídil slušný pohřební průvod svému dědovi, má prostě smůlu! Potřeba Říma je přednější než potřeba Lucia Tydlitáta, tvrdím já! Tenhle záměr ber současně jako potvrzení, že i nadále hodlám provádět nábor do armády mezi *capite censi*.

Zprávy ti budu samozřejmě posílat dál. Co nového v krajích pojídačů lotosu, sirén a kouzelných ostrovů? Ještě pořád jste Jugurthovi nenavlékli na nohy okovy? Vsadil bych se, že k tomu nemáte daleko. Metellus Numidicus Hovniválissimus je tyto dny celý nesvůj. Nemůže se rozhodnout, na koho se vrhnout, jestli na tebe, anebo raději na Gnaea Mallia. Měl samozřejmě velkolepou řeč na podporu ustanovení Quinta Servilia vrchním velitelem. Bylo mi dopřáno to nesmírné potěšení potopit jeho kocábku několika dobře mířenými střelami.

Ó, bohové, ale zmáhá mě to, Gaie Marie! Každý tu vytrubuje do světa zásluhy svých předků, zatímco Řím ze všeho nejvíc teď potřebuje živého, dýchajícího vojenského génia! Pospěš si už domů, prosím tě. Potřebujeme tě tu, protože já nejsem s to přeprat celý ten senát, doopravdy ne.

Postscriptum

Mimochodem, v Kampánii došlo hned k dvěma navzájem podobným incidentům. Moc se mi to nelíbilo, a hlavně stále ještě nechápu, proč se vůbec udály. Začátkem května se vzbouřili otroci v Nucerii – nu, vzpoura byla snadno potlačena a nestalo se nic víc, než že bylo popraveno třicet chudáků z nejrůznějších končin světa. Ale o tři dny později vypukla další revolta, tentokrát ve velkém táboře za Capuou, kde jsou soustředěni mužští otroci nejnižší kvalifikace, čekající na zájemce nakupující po stovkách přístavní dělníky, dělníky do lomů, otroky pro pohon šlapacích mlýnů. V tomto případě se vzpoury účastnilo na dvě stě otroků. Potlačena byla vbrzku, neboť v táborech okolo Capuy bylo několik kohort nováčků. Asi padesát vzbouřenců zahynulo v boji, ostatní byli vzápětí popraveni. Mně se to ale nezdá, Gaie Marie. Je to špatné znamení. Bohové jsou v této chvíli proti nám; cítím to v kostech.

Druhé postscriptum

Právě jsem obdržel zprávu, pro tebe velmi smutnou. A jelikož tento dopis má být podle ujednání s Markem Graniem z Puteol odeslán koncem týdne jeho rychlou plachetnicí pro dopravu zásilek do Utiky, nabídl jsem se, že tě v něm budu ještě informovat o tom, k čemu došlo. Tvůj velice milovaný tchán Gaius Julius Caesar dnes odpoledne zemřel. Jak víš, trpěl už delší čas zhoubným nádorem v hrdle. A dnes odpoledne nalehl na svůj meč. Jistě se mnou budeš souhlasit, že zvolil tu nejlepší alternativu. Žádný člověk by neměl přežívat jen jako břemeno pro své milované a blízké, zejména když

ho další existence zbavuje vší důstojnosti a vážnosti. Je snad mezi námi někdo, kdo by dal přednost životu před smrtí, když život znamená ležet ve vlastních výkalech anebo dávat se od nich očišťovat otrokem?

Ne, jestliže muž už nestačí zvládat své hrdlo anebo svůj konečník, je čas odejít. Myslím si, že Gaius Julius by byl tento odchod volil už dřív, jenomže si dělal starosti o svého mladšího syna, jenž se, jak určitě víš, před nedávnem oženil. Byl jsem před dvěma dny Gaia Julia navštívit a on mi ještě navzdory tomu, co ho už začínalo dusit, dokázal šeptem říct, že všechny jeho pochyby o vhodnosti sňatku mladého Gaia Julia jsou už zapomenuty, neboť ta krásná Aurelia – miláček mého srdce, jak rád připouštím – je pro jeho chlapce přesně tou pravou a správnou ženou. Takže se s Gaiem Juliem Caesarem navždy loučím.

Na samém sklonku června se konsul Gnaeus Mallius Maximus vydal na dlouhý pochod nejprve na sever a pak na západ, se svými dvěma syny v osobním štábu a se všemi čtyřiadvaceti vojenskými tribuny zvolenými pro ten rok a rozdělenými do sedmi z jeho deseti legií. Sextus Julius Caesar, Marcus Livius Drusus a Quintus Servilius Caepio mladší vyrazili spolu s ním, stejně tak jako Quintus Sertorius, zařazený jako mladší vojenský tribun. Ze tří útvarů spojenců byla legie vyslaná Marsy nejlépe vycvičená a nejvojáčtější z celého počtu všech deseti legií; velel jí pětadvacetiletý syn marsického aristokrata jménem Quintus Poppaedius Silo – samozřejmě za dohledu římského legáta.

Jelikož Mallius Maximus trval na tom, že s sebou musí mít zásobu obilí, s níž by celá expedice vystačila po dva měsíce, provázel ho obrovský trén a jeho postup byl žalostně pomalý; po šestnácti dnech pochodu nedospěl ještě ani k Adriatickému moři, k Fanum Fortunae. Vášnivým a velice tvrdým proslovem ho legát Aurelius přesvědčil, aby nechal celý trén na starosti jedné legii jako ostraze a pokračoval rychle kupředu se zbylými devíti, s jízdou a s lehkými zavazadly. Ukázalo se, že je velmi nesnadné přesvědčit Mallia Maxima o tom, že jeho armáda nezemře hlady, ještě než dospěje k Rhodanu, a že je tam dříve nebo později jejich objemnější a těžší náklady tak jako tak dostihnou.

Quintus Servilius Caepio, jenž konal mnohem kratší pochod a navíc po rovině, dorazil k mohutnému toku Rhodanu před Malliem Maximem. Přivedl s sebou jen sedm ze svých osmi legií – osmou vyslal po moři do Přední Hispánie – a vůbec žádné jízdní jednotky, které minulého roku rozpustil s tím, že jde o zbytečné výdaje. Navzdory rozkazu, který dostal, i nabádání legátů se Caepio odmítal hnout z Narbonu, dokud neobdrží po moři jakousi zprávu ze Smyrny, kterou očekával. Nebyl také v dobré náladě; když se podařilo odvést řeč od jeho neustálých stesků na neslýchanou liknavost a nedochvilnost onoho spojení mezi Smyrnou a Narbonem, hned si začal stěžovat na beztaktnost senátu, který se domnívá, že on předá velení této kolosální armády takovému otrapovi, jako je Mallius Maximus. Posléze se však musel přece jen vydat na pochod i bez dopisu ze Smyrny, zanechal v Narbonu jen podrobné příkazy, že mu ho musí doručit, jakmile dorazí.

Přesto všechno dospěl Caepio bez nesnází k cíli dříve než Mallius Maximus. V Nemausu, malém obchodním městečku na západním okraji rozsáhlých slaných bažin v ústí Rhodanu, ho dostihl kurýr senátu a předal mu nové rozkazy.

Caepiona ani ve snu nenapadlo, že by snad jeho dopis senátory nepřiměl ke změně jejich rozhodnutí, zejména když jim ho přečetl sám Scaurus. A tak, když otevřel tubus a přelétl očima stručnou odpověď senátu, rozběsnil se vzteky. To je neslýchané! Nepředstavitelné! On, patricij Servilius, že by měl srážet podpatky před nějakým Malliem Maximem, jenž je obyčejný *homo novus?* Nikdy.

Římští špehové přinášeli zprávy, že Germáni už postupují k jihu a že procházejí územím keltských Allobrogů, zarytých nepřátel Říma polapených nyní jako do vidlice; Řím, to byl nepřítel, kterého už znali, Germáni byl nepřítel zatím zcela neznámý. A druidská bratrstva už

dva roky všechny kmeny varovala, že pro Germány není nikde v Galii místo, kde by se mohli usídlit. Allobrogové ostatně nebyli ani schopni poskytnout Germánům takové území, které by mohlo postačit jako nová vlast pro národ mnohem početnější, než byli oni sami. A měli také natolik blízko k Aeduům a Ambarrům, aby se doslechli, jakou spoušť po sobě Germáni zanechávají na území těchto zastrašených kmenů. A tak se Allobrogové stáhli na strmá úpatí svých milovaných Alp a znepokojovali Germány nájezdy, jak jen mohli.

Do římské Zaalpské Galie vnikli Germáni koncem června severně od obchodního střediska Vienny a bez odporu se valili dál. Celá tato masa, přes tři čtvrtě miliónu lidí, putovala po východním břehu mohutného toku k jihu, neboť tam byla široká a bezpečná rovina, méně vystavená divokým horským kmenům střední Galie a Cebeny.

Když Caepio obdržel tyto informace, záměrně v Nemausu odbočil z Via Domitia, a namísto aby překročil bažiny v deltě řeky po dlouhém náspu vybudovaném Ahenobarbem, vydal se i s armádou po západním břehu na sever, takže mezi ním a Germány stále zůstávala řeka. Byla polovina srpna.

Z Nemausu vyslal do Říma dalšího spěšného kurýra s novým dopisem Scaurovi, v němž prohlašoval, že od Mallia Maxima žádné rozkazy přijímat nebude a tím že to končí. Za těchto okolností mu zbývala jediná cesta, po které mohl se ctí postupovat, západní břeh Rhodanu.

Na východním břehu řeky, asi čtyřicet mil na sever od místa, kde Via Domitia překračovala řeku dlouhým náspem končícím u Arelate, leželo dosti významné římské obchodní městečko; nazývalo se Arausio. A na západním břehu, deset mil severně od Arausia, zřídil Caepio pro svou armádu o čtyřiceti tisících pěších vojáků a patnácti tisících příslušníků nebojových jednotek silně opevněný tábor. A čekal, až se na protějším břehu objeví Mallius Maximus – a čekal také na odpověď senátu na svůj poslední dopis.

Mallius Maximus dorazil dříve než odpověď senátu, koncem měsíce srpna. Zřídil pro svých pětapadesát tisíc pěších vojáků a třicet tisíc příslušníků nebojových jednotek obdobný silně opevněný tábor přímo u břehu Rhodanu, pět mil severně od Arausia, takže mu řeka měla sloužit jednak jako součást opevnění tábora, jednak jako zdroj vody.

Terén severně od tábora je pro bitvu přímo ideální, říkal si Mallius Maximus, který v řece viděl svou nejlepší ochranu. To byl jeho prvý omyl. Druhou chybu učinil, když vyčlenil pět tisíc jezdců z tábora a vyslal je jako předsunutou záštitu třicet mil severněji. Třetí chybou bylo jeho rozhodnutí pověřit velením jízdy svého nejschopnějšího legáta Aurelia a připravit se tak o Aureliovy rady. Všechny tyto chyby byly součástí strategického plánu Mallia Maxima; zamýšlel použít Aurelia a jízdy ke zbrzdění postupu Germánů – nikoli nabídkou bitvy, ale tím, že Germánům ukáže římského protivníka. Neboť Mallius Maximus si nepřál boj, nýbrž jednání. Věřil totiž, že Germáni poté změní trasu svého postupu k jihu, že se obrátí pokojně nazpět do střední Galie a římské provincii se zdaleka vyhnou. Všechny předchozí bitvy, které byly svedeny mezi Římany a Germány, si vynutil Řím, a to poté, co Germáni dali najevo, že jsou ochotni z římského území ustoupit. Proto také v tuto strategii vkládal Mallius Maximus veškerou důvěru, a to nikoli bezdůvodně.

Jeho prvým cílem nicméně bylo dostat Caepiona ze západního břehu řeky na východní. Mallius Maximus, stále ještě rozjitřený oním urážlivým a beztaktním Caepionovým dopisem, který Scaurus předčítal v senátu, nadiktoval strohý a nezaobalený rozkaz Caepionovi: překroč i se svou armádou řeku a zařaď se do mého tábora, *a to hned.* Předal ho skupině veslařů na člunu, tak aby byl neprodleně doručen.

Téhož člunu využil Caepio k odeslání odpovědi. V ní se stejnou strohostí stálo napsáno, že on, patricij Servilius, nebude přijímat rozkazy od kdejakého kramáře a že zůstane tam, kde je, na západním břehu.

Následovala další směrnice Mallia Maxima:

> Jako tvůj nadřízený nejvyšší velitel v poli opakuji svůj rozkaz, aby ses spolu se svou armádou přesunul na druhý břeh řeky a abys ho splnil bez jediné hodiny prodlení. Považuj, prosím, tento již druhý rozkaz za můj

poslední. Pokud neuposlechneš, zahájím proti tobě v Římě soudní řízení. Budeš obžalován z velezrady a usvědčen budeš svým vlastním nedisciplinovaným a výstředním počínáním.

Caepio reagoval stejně svárlivou odpovědí:

Nic takového, jako je tvé vrchní velení v poli, neuznávám. Soudní řízení proti mně můžeš podle libosti klidně zahájit. A je samozřejmé, že ze zločinu velezrady obžaluji já tebe. Vzhledem k tomu, že je nám oběma jasné, kdo asi zvítězí, žádám tě, abys mi okamžitě předal vrchní velení.

M a l l i u s o d p o v ě d ě l s ještě větší arogancí. A tak to pokračovalo až do půli září, kdy z Říma dorazilo šest senátorů, zcela vyčerpaných tempem a strázněmi pochodu. Rutiliovi Rufovi, jenž jako konsul zůstal v Římě, se podařilo prosadit vyslání této skupiny, jenomže Scaurovi a Metellovi Numidicovi se zase povedlo ostříhat komisi předem drápky tím, že nepřipustili, aby se do ní dostal kdokoli s konsulskou minulostí anebo se skutečným politickým vlivem. Nejvýznamnějším ze šesti senátorů byl pouhý prétor z nepříliš významné aristokratické rodiny, nikdo jiný než švagr Rutilia Rufa, Marcus Aurelius Cotta. Stačilo pár hodin od příjezdu poselstva do tábora Mallia Maxima a Cotta plně pochopil vážnost situace.

A tak se Cotta pustil do práce s energií a vervou, jaké u něho nebyly zvykem, a soustředil své úsilí na Caepiona. Ten ovšem trval tvrdošíjně na svém. Z návštěvy v táboře jízdy třicet mil na sever se Cotta vrátil se zdvojnásobeným odhodláním spor dořešit, neboť ho legát Aurelius v skrytu dovedl na vysoký kopec, odkud bylo vidět přední okraj postupujících germánských sil.

Cotta si je prohlédl a zbledl. „Vy byste měli být uvnitř tábora Gnaea Mallia," řekl.

„Pokud bychom plánovali bitvu, pak ano," pravil Aurelius nevyveden z klidu, neboť sledoval postup Germánů již čtyři dny a na tento pohled si již zvykl. „Gnaeus Mallius se domnívá, že se mu podaří zopakovat předchozí úspěchy, kterých se vesměs podařilo dosáhnout na diplomatickém poli. Kdykoli se s námi Germáni střetli, bylo to vždy proto, Že jsme je k tomu donutili. Já nemám absolutně v úmyslu jakýkoli boj zahajovat – což podle mého znamená, že ani oni si s ničím nezačnou. Mám tu skupinu schopných tlumočníků a už několik dní jim vtloukám do hlavy, co chci Germánům říct, až pošlou své vůdce vyjednávat. Jsem přesvědčen, že to udělají, jakmile zjistí, že je tu očekává tak veliká armáda."

„Ale to oni už určitě vědí!" řekl Cotta.

„Dost o tom pochybuji," řekl Aurelius nevzrušeně. „Germáni totiž nepostupují vojenským způsobem. Jestli už někdy vůbec slyšeli něco o průzkumu, pak se až dosud neobtěžovali nějaké zvědy vyslat. Oni se prostě – valí! A jsou smířeni se vším, co je potká, pokud je něco na jejich cestě potká."

Cotta otočil koně. „Musím se dostat co nejrychleji zpátky ke Gnaeovi Malliovi, bratranče. My prostě musíme toho mezka Caepiona donutit, aby se přeplavil přes řeku, jinak je to, jako kdyby tu ta jeho armáda vůbec nebyla."

„Souhlasím," řekl Aurelius. „Nicméně, Marku Aurelie z Cottů, pokud to bude proveditelné, byl bych rád, kdyby ses sem dostavil, jakmile ti pošlu zprávu, že přišla germánská delegace vyjednávat. Se všemi pěti dalšími senátory! To udělá na Germány dojem, když zjistí, že Řím vyslal šest senátorů vyjednávat až sem." Pousmál se. „Neprozradíme jim samozřejmě, že sem těch šest senátorů vážilo cestu až z Říma jen proto, aby vyjednávali s našimi dvěma poblázněnými vojevůdci!"

K d y ž v š a k následujícího dne se Cotta osobně přeplavil přes Rhodanus, byl až dosud tak tupý a tvrdohlavý Quintus Servilius pojednou v mnohem lepší náladě a ochotněji mu i naslouchal.

„Kde se v tobě najednou bere ta bujarost, Quinte Servilie?“ otázal se ho zmatený Cotta.

„Dostal jsem právě dopis ze Smyrny,“ odpověděl Caepio. „Dopis, který jsem tu měl mít už před měsícem“ Ale místo, aby vysvětlil, proč by ho nějaký dopis ze Smyrny měl tak rozradostnit, přešel Caepio rovnou k jednání. „Tak dobrá,“ řekl, „zítra se přepravíme na protější břeh.“ Píchl do mapy slonovinovým ukazovátkem se zlatým orlem na špičce, které si navykl nosit, aby tak dal najevo své vysoké imperium; setkat se s Malliem Maximem i nadále odmítal. „Tady překročím řeku.“

„A nebylo by bezpečnější přejít ji jižně od Arausia?“ zeptal se pochybovačně Cotta.

„To rozhodně ne!“ řekl Caepio. „Když se přes Rhodanus přepravím na severu, budu aspoň blíž Germánům.“

Slib dodržel, zrušil následujícího dne hned na úsvitu svůj tábor a vydal se na pochod na sever, k brodu asi dvacet mil nad pevností, kterou si tam zřídil Mallius Maximus, sotva deset mil od místa, kde byl utábořen Aurelius se svou jízdou.

Cotta a všech pět senátorů, kteří ho doprovázeli, se koňmo vydali rovněž na sever s úmyslem být v Aureliově táboře, až se tam dostaví germánští náčelníci k jednání. Cestou narazili na východním břehu na Caepiona, jehož armáda už z větší části překročila řeku. Ovšem pohled, jenž se jim otevřel, naplnil jejich srdce novými obavami, neboť Caepio se až příliš zjevně chystal vybudovat si plně opevněný tábor rovnou tam, kde se přeplavil.

„Och Quinte Servilie, Quinte Servilie, tady přece *nemůžeš* zůstat!“ zvolal Cotta, když se zastavili na koních na pahorku nad novým táborem, kde vojáci spěšně kopali příkopy a nasypávali z vytěžené zeminy vysoké valy.

„A proč ne?“ povytáhl Caepio obočí.

„Protože dvacet mil odtud směrem k jihu už je jeden tábor postaven – a byl založen tak, aby pojal i tvé legie navíc k oněm deseti, které v něm už jsou ubytovány. *Tam* patříš, Quinte Servilie! Ne sem, kde jsi příliš daleko od Aurelia na severu a od Gnaea Mallia na jihu, abys byl komukoli z nich schopen přispět na pomoc – anebo oni tobě! Prosím tě, Quinte Servilie, zapřísahám tě! Zřiď tu jen běžný tábor pro přenocování a pak se hned ráno dej na pochod k jihu, ke Gnaeovi Malliovi,“ řekl Cotta, vkládaje do svých slov veškerou naléhavost, jaké byl schopen.

„Řekl jsem, že překročím řeku,“ oznámil mu Caepio, „ale nijak jsem se nezavázal k tomu, co budu nebo nebudu dělat, až ji překročím! Mám tu sedm legií, perfektně vycvičených, postavených ze zkušených vojáků. A nejen to, jsou to vesměs majetní muži – *skuteční* římští vojáci! A ty se vážně domníváš, že bych dal souhlas k tomu, aby sdíleli tábor s římskou lůzou, se sběří latinského venkova – se všelijakými nádeníky, kteří nedovedou číst ani psát? Marku Cotto, to bych raději umřel!“

„To se ti může lehko stát,“ řekl Cotta suše.

„Ne mně a ne mé armádě,“ odpověděl zpupně Caepio. „Jsem dvacet mil na sever od Gnaea Mallia a od té jeho nechutné sebranky. Což znamená, že *já* se s Germány utkám jako první. A *já* je také porazím, Marku Cotto! Ani celý milión barbarů nedokáže porazit sedm *legií skutečných* římských vojáků! A já že bych měl tomu – tomu *kramáři* Malliovi přenechat třeba jen jednu jedinou vavřínovou snítku ze svého vítězství? Ne! Quintus Servilius

Caepio povede svůj už druhý triumfální průvod ulicemi Říma jako jediný vítěz! A Mallius bude stát mezi diváky a bude se jen koukat!“

Cotta se předklonil v sedle, napřáhl ruku a uchopil Caepiona za paži. „Quinte Servilie,“ řekl s takovou vážností, s jakou ještě v celém životě nemluvil, „Žádám tě o jediné, *spoj své síly s Gnaeem Malliem!* Co pro tebe znamená víc, vítězící římská aristokracie, anebo vítězný Řím? Záleží na tom, kdo zvítězí, pokud vítězem bude Řím? Tohle není nějaká malá hraniční válka proti pár Skordiskům, ani to není druhořadé tažení proti Lusitanům! Budeme potřebovat tu největší a nejlepší armádu, jakou jsme kdy vyslali do pole, a je nezbytné, abys k ní i ty

přispěl svým dílem, je to přímo životně důležité! Vojáci Gnaea Mallia neměli ani čas, ani výcvik ve zbrani, jakého se mohlo dostat tvým mužům. Vaše přítomnost mezi nimi pro ně bude znamenat povzbuzení, budete jim příkladem, který budou následovat. Říkám ti ve vší vážnosti, *tentokrát dojde k bitvě!* Cítím to v hloubi srdce. Nezáleží na tom, jak se Germáni obvykle zachovali dřív, tentokrát to bude jiné. Okusili naší krve a zachutnala jim, vyzkoušeli si nás, a zjistili, že nejsme dost silní. Nejde o římskou aristokracii, Quinte Servilie, jde o osud samého *Říma!* Ale jestli se i nadále hodláš izolovat od ostatní armády, pak ti říkám otevřeně, že půjde i o osud římské aristokracie. Držíš ve svých rukou jak budoucnost Říma, tak i své vlastní třídy. Udělej, to co je potřeba, velice tě o to prosím! Vydej se zítra na pochod do tábora Gnaea Mallia a spoj se s ním.“

Caepio zabořil koni paty do žeber, vymkl se Cottovi z jeho sevření a poodjel. „Ne,“ řekl. „Já zůstanu tady.“

A tak se Cotta a jeho pět společníků vydali na sever, do tábora jízdy, zatímco Caepio pokračoval v budování tábora, jenž byl menší, avšak zcela přesnou kopií tábora Mallia Maxima, těsně u břehu řeky.

Senátoři dorazili právě včas, neboť už následujícího dne brzy po rozbřesku přijela do Aureliova tábora skupina vyjednavačů. Je jich na padesát, a jsou ve věku od čtyřiceti do šedesáti let, uvědomoval si ohromený Cotta, který ještě nikdy neviděl muže tak velkých postav – ani jediný z nich se nezdál mít pod šest stop, většina naopak měla ještě dobrých šest palců nad tuto míru. Jeli na obrovitých koních, kosmatých a podle římských měřítek zanedbaného vzhledu, velká kopyta se jim téměř ztrácela pod hustou dlouhou srstí a zcuchané hřívy jim padaly do mírných očí; žádný nenesl sedlo, ale uzdu měli všichni.

„Ti jejich koně jsou jako váleční sloni,“ řekl Cotta.

„Jen pár,“ odpověděl klidně Aurelius. „Většina z nich jezdí na běžných galských konících – myslím, že tyhle vybrali, aby se tu předvedli.“

„Podívej se na toho mladého!“ zvolal Cotta a sledoval muže, ani ne třicetiletého, jak sklouzl s koně a stanul vedle něho, naprosto si jistý sám sebou, zrak upřený na ně, jako by před sebou neměl pranic pozoruhodného.

„Achilles,“ pravil Aurelius beze stopy bázně.

„Myslel jsem, že Germáni chodí nazí, jen v nějakém pláštíku,“ řekl Cotta, jenž si povšiml krátkých kožených kalhot.

„To ano, ovšem jen v Germánii, jak se o nich vypráví, ale pokud jsme měli možnost je zatím vidět, nosí vesměs kalhoty jako Galové.“

Kalhoty sice měli všichni, avšak žádný z nich v tomto příjemném horkém počasí na sobě neměl košili. Mnozí měli na prsou zavěšeny čtvercové zlaté hradní štítky, od bradavky k bradavce, a všichni měli prázdné pochvy připnuty na ramenním věšení. Byli samé zlato – zlaté měli štítky na hrudích, ornamenty na přílbicích, na pochvách, na opascích, na věšení pro pochvy, přezky, náramky i řetízky, třebaže na žádném z nich nebylo vidět keltský vinutý náhrdelník. Jejich přílby Cottu přímo fascinovaly: byly bez okrajů, hrncovitého tvaru, některé byly nad ušima symetricky zdobeny obrovitými rohy nebo křídly anebo dutými trubkami, do nichž měli zastrkána vzpřímená pera, jiné zase byly ukovány do podoby hadů, dračích hlav či ohyzdných ptáků anebo leopardů s otevřenou tlamou.

Všichni byli hladce oholeni a vlasy, bez výjimky světlé jako len, nosili dlouhé, buď zapleteny do cůpků, anebo volně vlající, porost na hrudích měli sporý anebo žádný. Jejich pleť neměla onen narůžovělý odstín jako u Keltů, jak si Cotta povšiml – byla zbarvena spíše do zlatova. Nikdo z nich nebyl pihovatý; nikdo rusý. Oči měli světle modré, beze stopy šedi nebo zeleně. I nejstarší z nich měli vynikající držení těla, plochá břicha bez vystouplých pupků, vojenský postoj, ani stopy po vášních; Římané nevěděli o tom, že Germáni muže, kteří propadli neřesti, pobíjeli.

Rozhovor byl veden prostřednictvím Aureliových tlumočníků, kteří byli původem většinou Aeduové nebo Ambarrové, i když dva nebo tři z nich byli Germáni zajatí Carbonem v Noricu ještě předtím, než byl poražen. Požadují, vysvětlovali germánští thénové, volný a pokojný

průchod Zaalpskou Galií, neboť cílem jejich cesty je Hispánie. Prvou část jednání řídil osobně Aurelius, na sobě plnou přehlídkovou zbroj, stříbrné brnění do pasu, stříbrnou attickou přilbu s nachovým pernatým chocholem a dvojitou suknici z tuhých kožených pásů nazývaných *pteryges*, oblečenou přes karmínovou tuniku. Jako konsulár měl oblečen i nachový plášť, uchycený na ramenou k brnění, a jako odznak své generálské hodnosti navíc ještě karmínový opasek, předepsaným rituálním způsobem ovinutý a zavázaný kolem pancíře.

Cotta jako očarován sledoval jednání s bázní, jakou se mu nikdy ani nesnilo zakusit, ba téměř již z hlubin zoufalství. Neboť vnímal, že se mu otevírá pohled na samu zkázu Říma. Tito germánští thénové ho poté po dlouhé měsíce nepřestávali děsit ve snách, celé dny se po takové noční můře pak potácel jako obluzený, s očima zarudlýma nevysláním, a i když si na jejich obraz později zvykl natolik, že už ho alespoň neburcoval ze spánku, často se přesto přistihl, jak sedí vzpřímen na lůžku, s ústy dokořán, neboť *oni* už zase před jeho vnitřním zrakem projížděli na svých obrovitých koních kolem něho kamsi dál, do dalších snových hrůz.

Podle zpráv zvědů dosahoval celkový počet Germánů tří čtvrtin miliónu, což znamenalo přinejmenším tři sta tisíc obrovitých bojovníků. Jako většina mužů jeho významu měl i Cotta možnost seznámit se s některými z barbarských válečníků, se Skordisky a Iapudy, Sallasy a Carpentany; nikdy však dosud nespatřil muže podobné Germánům. Galové byli například vesměs považováni za obry. Avšak vedle Germánů působili Galové jako lidé postavou zcela normální.

Co však bylo nejhorší, napovídali zhoubu Říma i proto, že Řím odmítal brát je natolik vážně, aby se jeho představitelé dokázali řídit rozkazy, které obdrželi; jak by mohl Řím doufat, že je porazí, když právě teď dva římští vojevůdci odmítli navzájem spolupracovat, když si začali nadávat snobů a povýšenců a když navzájem dokonce pomlouvali i sokovy vojáky? Kdyby Caepio a Mallius Maximus dokázali spolupracovat ruku v ruce, měl by Řím rázem v poli sto tisíc mužů, a to už by byl přijatelný poměr, pokud by měli vysokou morálku, pokud by byl dokončen jejich výcvik a pokud by měli schopné velitele.

Och, pomyslel si Cotta a uvnitř se v něm vše sevřelo, takže teď právě jsem tedy spatřil, co bude osudem Říma! Neboť této světlovlasé hordě nebudeme s to odolat. Nebudeme s to přežít, pokud sami nedokážeme jeden s druhým vyžít. Posléze Aurelius jednání přerušil a obě strany se odebraly k poradě.

„Nu, přece jen jsme teď o něco moudřejší," řekl Aurelius Cottovi a ostatním pěti senátorům. „Především oni sami o sobě nehovoří jako o Germánech. Považují se za tři různé kmeny, podle nich jsou to Kimbrové, Teutoni a pak víceméně různorodá třetí skupina složená z většího počtu drobnějších národností, které se ke Kimbrům a Teutonům připojily v průběhu jejich putování – Markomani, Cheruskové a Tigurinové – což, alespoň podle mého germánského tlumočníka, jsou původem spíš Keltové než Germáni."

„V průběhu putování?" otázal se Cotta. „Jak dlouho už trvá?"

„Jak se zdá, tohle nevědí dost přesně ani oni sami, ale přinejmenším už po mnoho let. Snad po celou generaci. Ten nejmladší z nich, co vypadá jako barbarský Achilles, byl ještě dítě, když jeho kmen, Kimbrové, opustil svou původní domovinu."

„Mají nějakého krále?" zeptal se Cotta.

„Ne, jen radu kmenových náčelníků, a právě ten mladík podobný barbarskému Achillovi v oné radě rychle nabývá vlivu a jeho přívrženci ho začínají nazývat králem. Jmenuje se Boiorix a patří k nejsveřepějším mezi nimi. Nemá zřejmě vůbec zájem o všechno to jejich škemrání o naše svolení k průchodu na jih – vyznává zásadu, že kde je síla, tam je i právo, a je pro to, aby se s námi přestali bavit a vydali se prostě k jihu, děj se co děj."

„Je až nebezpečně mladý na to, aby si dal říkat král. Souhlasím s tebou, že s ním asi budou problémy," řekl Cotta. „A kdo je tamhleto?" Nenápadně ukázal na muže kolem čtyřicítky, jenž měl zlatý štítek na hrudi a dalších pár liber zlata různě po těle.

„To je Teutobod z kmene Teutonů, náčelník jejich náčelníků. I jemu se, jak se zdá, začíná líbit, když ho nazývají králem. A stejně jako Boiorix je i on toho názoru, že právo patří

silnějšímu a že by prostě měli pokračovat v cestě na jih bez ohledu na to, jestli se to Římu líbí anebo ne. Nezdá se mi to, bratranče. Oba moji germánští tlumočníci tvrdí, že nálada mezi nimi je zcela jiná než tehdy, za Carbonových dnů – nabyli sebevědomí a začali námi pohrdat.“ Aurelius si hryzl ret. „Víš, Germáni teď žili mezi Aeduy a Ambarry dosti dlouho na to, aby se toho o Římu dověděli víc než dost. A to, co slyšeli, je zčásti zbavilo jejich obav. A nejen to, oni také až dosud – s výjimkou onoho prvého střetu s Luciem Cassiem – a kdo by nezamhouřil oko nad jedinou výjimkou – v každé bitvě s námi zvítězili. Teď je Boiorix a Teutobod přesvědčují, že nemají sebemenší důvod bát se nás jen proto, že jsme snad lépe vyzbrojeni a lépe vycvičeni. Podle nich jsme prostě jen strašáci pro děti, stvořeni z mlhy a z představ. Boiorix a Teutobod o válku otevřeně usilují. A až oni zvítězí a Řím bude patřit minulosti, budou si moci táhnout, kam se jim zlíbí, a usadit se, kde se jim zachce.“

Jednání bylo obnoveno, tentokrát však Aurelius předvedl svých šest hostů, všechny v togách, v doprovodu dvanácti liktorů v karmínových tunikách a se zlatem pobitými pásy vyhrazenými pro službu mimo Řím, nesoucích *fasces* s vetknutými sekyrami. Všechny zraky Germánů si jich samozřejmě už dávno povšimly, avšak nyní, když už bylo představování ukončeno, se teprve zahleděly na jejich vlající bílé odění – tak nevojenské! – v údivu. *Takhle* tedy vypadají Římané? Jediný Cotta měl na sobě rudě lemovanou togu kurulského úředníka, a on teď byl proto zahrnován projevy v cize znějícím, nesrozumitelném jazyce.

Obstál v onom náporu dobře: reagoval hrdě, povzneseně, klidně, vyrovnaným hlasem, Pro Germány zřejmě neznamenalo žádnou ostudu zrudnout hněvem do fialova, odplivovat si na zdůraznění svých slov, tlouci pěstí o dlaň druhé ruky, bylo však nabíledni, že Římanův neochvějný klid je mate a znepokojuje.

Od samého počátku své účasti na jednání měl Cotta na všechno jedinou odpověď: ne. Ne, v tažení na jih pokračovat nemohou; ne, Germáni nemohou obdržet souhlas k průchodu jakýmkoli římským územím anebo provincií; ne, Hispánie není přijatelným cílem jejich putování, ledaže by se chtěli omezit na Lusitanii a Kantabrii, jelikož celý ostatek Hispánie je římský. Měli by se obrátit zpátky na sever, opakoval neustále Cotta; nejlépe by udělali, kdyby se vrátili domů, ať už je jejich domov kdekoli, v každém případě by však měli ustoupit za Rhenus, na území Germánie, a tam, mezi svými vlastními, se usadit.

Teprve když už se soumrak začínal měnit v noc, vyhoupla se padesátka Germánů na koně a odjela. Poslední, kdo se vydávali na cestu, byli Boiorix a Teutobod; mladší z obou mužů se ještě ohlížel přes rameno, aby měl Římany na očích co nejdéle. Nezračily se v nich však ani sympatie, ani obdiv. Aurelius má pravdu, je to Achilles, pomyslel si Cotta, třebaže mu zprvu ta paralela nebyla ještě zcela jasná. Ale pak si uvědomil, že v pohledné tváři mladého Germána je obsažena stejná brutální, nelítostná a pomstychtivá síla, jaká byla vlastní Achillovi. I tohle je muž, jenž dokáže klidně čekat u svých lodí, zatímco jeho krajané hynou jako mouchy, to všechno pro pouhý škrábanec na své cti. A Cottovi se v beznaději rozbušilo srdce; cožpak zcela totéž neplatí i o Quintu Serviliovi Caepionovi?

Dvě hodiny po setmění vycházel měsíc; Cotta a pět jeho zmlklých společníků se už převlékli z tog, povečeřeli u Aureliova stolu a hned se začali chystat k odjezdu na jih.

„Počkejte do rána,“ prosil je Aurelius. „Tohle není Itálie, tady nejsou žádné bezpečné římské silnice a neznáte krajinu. Těch pár hodin nic neznamená.“

„Ne, chci být za úsvitu v táboře Quinta Servilia,“ řekl Cotta, „a znovu se ho pokusit přece jen přesvědčit, aby se spojil s Gnaeem Malliem. Podám mu zprávu o tom, co tu dnes proběhlo. Ale ať se Quintus Servilius rozhodne jakkoli, pojedu zítra ještě také za Gnaeem Malliem, musím s ním mluvit, i kdybych měl nespat.“

Stiskli si ruce. Když už Cotta a senátoři se svým doprovodem liktorů a sluhů vyjeli do noci plné hustých stínů vrhaných měsícem, zřetelně ještě v měsíčním svitu a záři ohně spatřili Aurelia, jak zvedá ruku k pozdravu na rozloučenou.

Už ho asi nikdy neuvidím, pomyslel si Cotta; statečný muž, ten nejlepší Říman.

C a e p i o C o t t u ani nevyslechl, natož aby uposlechl hlasu rozumu.

„Tady zůstanu," bylo vše, co řekl.

A tak jel Cotta bez oddychu dál, aniž utišil žízeň v Caepionově napůl dostavěném táboře, rozhodnut, že musí dosáhnout tábora Gnaea Mallia Maxima nejpozději v poledne.

Za úsvitu, ve chvíli, kdy se Cotta marně pokoušel tváří v tvář Caepionovi naposledy ho přesvědčit, se Germáni dali pohybu. Bylo druhého října, počasí bylo i nadále pěkné, ve vzduchu ani stopy po chladnu. Když dorazily přední řady Germánů k náspům Aureliova tábora, vlna za vlnou se prostě přes ně přelili. Aurelius vůbec nepochopil, co se to vlastně děje; předpokládal samozřejmě, že bude mít čas dostat eskadrony do sedel – že hradba tábora, velice pevně vybudovaná, zadrží Germány na tak dlouho, aby mohl veškeré své jednotky vyvést zadní branou ven z tábora a pokusit se pak o obchvatný manévr. Nic z toho se nestalo. Rychle postupujících Germánů bylo takové množství, že v mžiku obstoupili tábor ze všech čtyř stran a po tisících se hrnuli dovnitř. Ač nenavyklí bojovat jako pěší, snažili se Aureliovi jezdci seč mohli, ale střet byl spíše jatkami než bitvou. Během půl hodiny nezůstal naživu jediný Říman a jediný člen pomocných oddílů a Marcus Aurelius Scaurus byl zajat dříve, než mohl nalehnout na vlastní meč.

Když Aurelia přivedli před Boiorixe, Teutoboda a ostatní z oněch padesáti, kteří se předchozího dne zúčastnili vyjednávání, vystupoval se svrchovanou důstojností. Zachoval si hrdost, nezlomnou pýchu; žádné pokoření ani bolest, kterou mu působili, ho nepřiměla sklonit hlavu anebo podrobit se. A tak ho zavřeli do proutěné klece, do níž se sotva vešel, a nechali ho dívat se, jak staví hranici z toho nejsuššího dřeva, jak ji zažehují, jak ji nechávají rozhořet. Aurelius přihlížel, stál zpříma, ruce se mu nezachvěly, ani se jimi nechytil mříží svého uzounkého vězení. Neměli v úmyslu nechat Aurelia zalknout se dýmem, ani příliš rychle zemřít v horoucích plamenech – vyčkali, až oheň sejde, a pak zavěsili klec nad samý střed dohasínající hranice a nechali Aurelia zaživa upéci. Zvítězil však, třebaže toho nikdo kromě Germánů nebyl svědkem. Přemohl se a nevykřikl, nesvíjel se v agónii, nohy pod ním nepoklesly. Zemřel jako římský Šlechtic každým coulem, rozhodnut, že jim jeho chování musí ukázat skutečnou tvář Říma, varovat je, aby si dali pozor před místem, které rodí muže, jako je on, nejřímštější ze všech Římanů.

Dva dny ještě Germáni setrvali v rozbořeném táboře římské jízdy a pak se opět dali do pohybu k jihu stejně bezplánovitě jako předtím. Když dospěli na úroveň Caepionova tábora, pokračovali dál v pochodu jižním směrem, tisíc za tisícem, až je už vyděšené zraky Caepionových vojáků nedokázaly dál počítat. Někteří se rozhodli odhodit zbraň i zbroj a přeplavat do bezpečí na druhý břeh. Jenomže tuto poslední možnost záchrany si chtěl Caepio ponechat výlučně pro sebe; až na jednu dal proto všechny loďky spálit, u břehu řeky postavil silnou stráž a každého, kdo se pokusil prchnout, dal na místě popravit. Obklíčeno mořem Germánů nemohlo pětapadesát tisíc vojáků a nebojových jednotek v Caepionově táboře než čekat, zda se kolem nich ona lidská povodeň přežene bez pohromy.

Šestého dne měsíce října dospěl prvý sled Germánů k táboru Mallia Maxima, jenž dal přednost tomu neuzavřít své jednotky uvnitř jeho hradeb. Vytáhl tedy se všemi deseti legiemi a zaujal postavení na sever od tábora, ještě než ho mohli Germáni, které už zdáli zřetelně rozpoznávali, obklíčit. Rozvinul armádu na rovině mezi říčním břehem a úpatím prvých pahorků zvěstujících blízkost Alp, natahujících sem svá tykadla, třebaže jejich skutečné svahy se začínaly zvedat až téměř o sto mil východněji. Legie stanuly, obráceny k severu, jedna vedle druhé v šíři čtyř mil, což byla čtvrtá chyba Mallia Maxima; riskoval nejen to, že ho Germáni zaskočí obchvatem – neboť neměl jízdu, která by chránila jeho exponované pravé křídlo – ale navíc byli jeho muži rozestaveni příliš řídce.

Nedoslechl se jediné slovo o situaci na severu, o Aureliovi nebo o Caepionovi, a neměl, koho by v přestrojení vyslal na výzvědy mezi germánské hordy, neboť všichni tlumočníci a zvědové, které s sebou přivedl, byli odesláni s Aureliem na sever. Nemohl proto dělat nic jiného, než čekat, až Germáni přitrhnou.

Velitelské stanoviště si zcela logicky zřídil na nejvyšší věži svého opevněného tábora, kam se také odebral, a členové jeho osobního štábu byli v sedlech, připraveni doručit jeho rozkazy jednotlivým legiím; členy tohoto jeho štábu byli i jeho dva synové a dále syn Metella Numidika Hovnivála přezdívaný Hovňousek. Snad proto, že Mallius Maximus považoval marsickou legii Quinta Poppaedia Sila za nejdisciplinovanější a nejlépe vycvičenou – nebo možná i proto, že se mu jeho muži zdáli postradatelnější než Římané, i než římská chudina – stála Silova legie až na východním konci linie, na římském pravém křídle, bez jakékoli jízdní ochrany. Vedle ní byla legie, jíž velel Marcus Livius Drusus, jenž podědil jako svého zástupce Quinta Sertoria. Další byly samnitské pomocné jednotky a vedle nich jiná římská legie z čerstvých nováčků; čím blíže k řece, tím byly legie nezkušenější a hůře vycvičené a tím více u nich bylo vojenských tribunů, aby zajistili jejich kázeň. Legie Caepiona mladšího, složená z ještě zcela syrového mužstva, stála až u samého břehu řeky a po jejím boku velel Sextus Caesar rovněž čerstvě odvedenému mužstvu.

V germánském útoku, jenž začal dvě hodiny po úsvitu šestého dne října, bylo možno vytušit stopy jistého plánu, neboť byl zahájen víceméně souběžně jak na Caepionův tábor, tak i na bojovou linii Mallia Maxima.

Nikdo z Caepionových pětapadesáti tisíců mužů nepřežil, když se Germáni jednoduše nahrnuli ze všech tří stran do tábora a zaplnili ho natolik, že po raněných se šlapalo stejně tak jako po zabitých. Caepio sám nečekal. Jakmile uviděl, že jeho vojáci nemají žádnou naději udržet Germány vně tábora, vrhl se ke břehu, skočil do člunu a přiměl veslaře vyrazit přímo závodním tempem k západnímu břehu Rhodanu. Hrstka mužů z vojska, které opustil, se pokusila doplavat do bezpečí, ale kolem bylo tolik sekajících a bodajících Germánů, že žádný z Římanů neměl dost času ani místa, aby ze sebe shodil dvacetilibrovou drátěnou košili anebo i jen odvázal přílbu, a tak všichni, kdo se pokusili přeplavat řeku, utonuli. Caepio a jeho veslaři byli doslova jedinými, kdo přežil.

Malliovi Maximovi se nevedlo o mnoho lépe. V srdnatém boji s gigantickou přesilou padli Marsové takřka do posledního muže, stejně tak i Drusova legie bojující po jejich boku. Silo klesl k zemi po ráně do boku a Drusus upadl do bezvědomí, srážen jílcem germánského meče krátce poté, co jeho legie zahájila boj; Quintus Sertorius se pokusil sešikovat své muže a řídit boj ze sedla svého koně, ale útoku Germánů nebylo možno odolat. Stejně rychle, jak byli germánští bojovníci jeden po druhém sráženi k zemi, vyvstávali noví a noví na jejich místa a jejich zdroje se zdály být nevyčerpatelné. K zemi klesl i Sertorius, zraněn do stehna v místě, kde jsou velké nervy vedoucí dolů do končetiny nejzranitelnější; to, že oštěp projel jen nervstvem a o vlas minul femorální arterii, byla víceméně jen otázka válečného štěstí.

Legie nejblíže u řeky se obrátily na útěk a prchaly k Rhodanu; většině vojáků se podařilo odhodit těžkou zbroj, ještě než se vrhli do vody, a přeplavat na druhý břeh. Caepio mladší byl jeden z prvých, jenž tomuto pokušení podlehl, ale Sexta Caesara ťal jeden z jeho vlastních vojáků, když se jim zoufale pokoušel zabránit v ústupu, takže se s poraněným levým bokem v chaosu boje zhroutil.

Přes Cottovy protesty bylo všech šest senátorů převezeno lodí na západní břeh ještě předtím, než bitva začala; Mallius Maximus trval na tom, že jako civilní pozorovatelé musí opustit bojiště a sledovat boj z naprosto bezpečného místa.

„Jestliže zahyneme, musíte vy zůstat na živu a podat zprávu senátu a lidu římskému," řekl.

Římská zásada byla ušetřit životy všech poražených, neboť právě za zdatné válečníky bylo možno získat nejvyšší ceny jako za otroky určené pro těžkou práci, ať již do dolů, do lomů nebo na stavby. Avšak ani Keltové, ani Germáni nenechávali poražené žít, do otroctví brali jen ty, kdo hovořili jejich jazykem, a to ještě jen v počtech, jaké si jejich nepříliš složitý způsob života vyžadoval.

A tak, když po krátké a neslavné hodinové bitvě stanuly zástupy Germánů na bojišti jako vítězové, jejich členové procházeli mezi tisíci římských těl a pobíjeli ty, kdo ještě zůstali naživu. Tato fáze se naštěstí nevyznačovala ani disciplínou, ani organizovaností; pokud by tomu tak skutečně bylo, žádný ze čtyřiadvaceti vojenských tribunů by byl bitvu u Arausia

nepřežil. Drusus ležel v tak hlubokém bezvědomí, že se zdál každému z Germánů, kdo si ho povšiml, mrtvý, a to, co čnělo z Quinta Poppaedia Sila zpod kupy marsických padlých, bylo tak zalito krví, že ani on nebyl odhalen. Quintus Sertorius, který byl neschopen pohybu, neboť mu zcela ochrnula noha, smrt předstíral. A Sextus Caesar, který ležel všem na očích, tak těžce zápasil o dech a natolik už zmodral ve tváři, že žádnému Germánovi, který ho spatřil, nestálo za námahu ukončovat život, který zjevně měl beztak namále.

Oba synové Mallia Maxima zahynuli, když cvalem objížděli jednotky s otcovými ukvapenými rozkazy, ale syn Metella Numidika zvaný Hovňousek byl z trochu jiného těsta; jakmile pochopil nevyhnutelnost porážky, sehnal vynervovaného Mallia Maxima a půltucet jeho pobočníků, kteří stáli kolem něho, po náspu přímo k říčnímu břehu a tam je nalodil do člunu. Nevedl ho holý pud sebezáchovy, byl obdařen jistou dávkou odvahy a využil ji k tomu, aby uchránil život svého velitele.

O k o l o p á t é hodiny dne bylo po všem. A pak se Germáni vydali opět k severu a šli a šli celých těch třicet mil, tam, kde kolem tábora mrtvého Aurelia už stály tisícovky jejich vozů. Učinili totiž v táboře Mallia Maxima – a stejně tak i v Caepionově – úžasný objev; obrovské zásoby pšenice a dalších potravin, a také dostatek mul a volků, s jejichž pomocí je bylo možno odvézt. Zlato, peníze, odění, dokonce ani zbraně a zbroj je příliš nelákaly. Zato jídlo ze zásob Mallia Maxima a Caepiona pro ně bylo prostě neodolatelné, takže ho vyrabovali do posledního šrůtku slaniny a do posledního hrnce medu. A k tomu stovky amfor s vínem.

Jeden z Malliových germánských tlumočníků, jenž byl zajat při útoku na Aureliův tábor a vrácen pak do lůna svého kmene Kimbrů, prodlel mezi svými sotva pár hodin, a už si začal uvědomovat, že byl mezi Římany až příliš dlouho, než aby si zachoval náchylnost k barbarskému způsobu života Germánů. A tak, když se nikdo nedíval, ukradl koně a zamířil k jihu do Arausia. Odbočil cestou raději dosti daleko na východ od řeky, neboť si nepřál střetnout se s pozůstatky strašlivé porážky Římanů ani se zápachem nepohřbených mrtvol.

Devátého dne měsíce října, tři dny po bitvě, vedl svého unaveného koně dlážděnou hlavní ulicí kdysi živého městečka a hledal, komu by mohl zvěstovat svou novinu, nenacházel však nikoho. Veškeré obyvatelstvo před postupujícími Germány zřejmě prchlo. Až posléze na samém konci hlavní ulice vypátral vilu nejdůležitější osobnosti v Arausiu – samozřejmě že římského občana – kde postřehl jisté známky života.

Onou nejvýznamnější osobností Arausia byl místní Gal nazývající se Marcus Antonius Meminius, neboť své drahocenné římské občanství získal před sedmnácti lety prostřednictvím jistého Marka Antonia za své služby v armádě Gnaea Domitia Ahenobarba. Povzbuzen tímto vyznamenáním a za přispění rodiny Antoniů získal koncese pro obchody mezi Zaalpskou Galií a římskou Itálií. Vedlo se mu výborně. Jako přední úředník města se snažil přesvědčit jeho obyvatele, aby setrvali ve svých domech alespoň tak dlouho, až se ukáže, zda bitva na severu dopadla v prospěch, či neprospěch Říma. Když neuspěl, rozhodl se nicméně, že on sám zůstane, až poté ovšem, co z opatrnosti raději přece jen odeslal dětí pod dozorem jejich učitele pryč, co zakopal veškeré své zlato a co zakryl padací dveře do sklepa velikou a těžkou kamennou deskou. Jeho žena prohlásila, že raději zůstane s ním, než aby odešla s dětmi, a tak oba dva s hrstkou loajálních služebníků společně naslouchali krátké kakofonii děsu, která se v těžkém ovzduší nesla z tábora Mallia Maxima až do městečka.

Když nikdo nepřicházel, ani Římané, ani Germáni, poslal Meminius jednoho ze svých otroků zjistit, co se událo, a nestačil se ještě vzpamatovat z toho, co se dozvěděl, když už do městečka dorazili první vyšší římští důstojníci snažící se zachránit svou kůži. Byl to Gnaeus Mallius Maximus a jeho hrstka pobočníků, chovající se spíše jako obluzená obětní zvířata jdoucí na porážku než jako vysoce postavení příslušníci římské armády, tento dojem jen posilovalo bizarní chování syna Metella Numidika, jenž je eskortoval jako agresivní štěkavý psík. Meminius se svou ženou jim osobně vyšli vstříc, aby je zavedli do vily, a pak jim dali najíst a nalili jim víno a pokoušeli se získat souvislejší obraz toho, co se odehrálo. Jejich

pokus však skončil bezúspěšně; mladému Metellovi Hovňouskovi se mezitím řeč zadrhla natolik, že nebyl schopen vydat ze sebe ani dvě souvislá slova, a navíc neuměli Meminius ani jeho žena řecky a jejich latina se omezovala jen na to nejzákladnější.

V průběhu dalšího dne nebo dvou se přivlekli další, bylo jich však žalostně málo a nebyl mezi nimi žádný řadový voják, třebaže jeden z centurionů byl s to vypovědět, že na západním břehu řeky je pár tisíc přeživších a že tam bezcílně bloudí bez jakéhokoli vedení. Caepio dorazil jako poslední, doprovázen svým synem Caepionem mladším, jehož nalezl na západním břehu, když už docházel k Arausiu. Když se Caepio dozvěděl, že v domě Meminia Maxima našel přístřeší Mallius Maximus, odmítl jít dál a trval na tom, že se vydá ihned do Říma a syna že vezme s sebou. Meminius mu dal k dispozici dvě gigy, každou se čtyřspřežím mezků, k tomu mu poskytl i vozky a vybavil ho na cestu potravou.

Mallius Maximus, zdrcen smrtí obou synů, se teprve třetího dne vzchopil natolik, aby se zeptal po osudu šesti senátorů; až do té chvíle Meminius nevěděl o jejich příchodu k římskému vojsku, ale když Mallius Maximus naléhal, aby se je vydala hledat záchranná výprava, Meminius to odmítl, ze strachu, že na bojišti jsou dosud Germáni, a také proto, že měl mnohem větší starost, aby se jak on a jeho žena, tak i všichni jeho otřesení hosté připravili k rychlému útěku.

Taková tedy byla situace, když do Arausia přijel onen Malliův germánský tlumočník a vypátral Meminiův dům. Meminiovi bylo okamžitě jasné, že muž má jistě mnoho co říci, ale naneštěstí žádný z obou nebyl schopen porozumět latině toho druhého a Meminia nenapadlo požádat Mallia, aby si s tlumočníkem promluvil on sám. Poskytl mu jen útulek a řekl mu, ať vyčká, až se objeví někdo, kdo se s ním jednak bude moci dohovořit a kdo také bude v takovém stavu mysli, aby ho dokázal vyslechnout.

J a k m i l e se Germáni obrátili opět k severu, odvážilo se za Cottova vedení pohřešované senátorské poselstvo přeplout ve svém člunu zpět na protější břeh a začali v oněch strašlivých jatkách pátrat po přeživších. Všehovšudy jich i s liktory bylo jen devětadvacet, věnovali se však tomuto úkolu bez ohledu na nebezpečí návratu Germánů. Čas ubíhal, ale neobjevil se nikdo, kdo by jim pomohl. Drusus se probral za soumraku, proležel pak v mrákotách ještě celou noc a za rozbřesku se vzpamatoval natolik, že se začal plazit někam pro vodu, na nic jiného neměl v tu chvíli pomyšlení; k řece to byly tři míle, tábor byl stejně daleko, takže se vydal směrem k východu v naději, že někde na úpatí vršků najde nějaký potůček. Už po několika stopách nalezl Quinta Sertoria, jenž na něho zamával, jakmile ho spatřil.

„Nemohu se hýbat," řekl Sertorius olizuje si rozpraskané rty. „Jednu nohu mám jako mrtvou. Čekal jsem, až se někdo objeví. Jenže jsem si myslel, že to budou Germáni."

„Mám hroznou žízeň," zachroptěl Drusus. „Najdu někde vodu. Pak se sem vrátím."

Všude leželi mrtví, celá jitra půdy plná mrtvol, avšak na své nejisté pouti za vodou je Drusus nechal všechny za zády, neboť sám byl sražen doslova v nejpřednější bojové linii, hned v prvých okamžicích bitvy, a Římané v ní nepostoupili ani o krok, jen stále ustupovali a ustupovali a ustupovali. Podobně jako on i Sertorius setrval v prvé bitevní čáře; pokud by byl zůstal ležet někde vzadu, v hromadách a horách mrtvých Římanů, jen o pár kroků zpět, byl by ho Drusus nemohl vůbec zahlédnout.

Svou těžkou attickou přilbu Drusus kdesi ztratil, byl prostovlasý; závan větru mu sfoukl pramínek vlasů přes obrovskou bouli nad pravým okem, kůži i tkáň měl v těch místech tak naběhlé a nateklé a čelní kost tak citlivou, že i tento pouhý lehounký dotyk vyvolal mučivou bolest, jež ho srazila na kolena.

Jenomže vůle k životu má nesmírnou moc. Drusus se vzlykaje opět postavil a pokračoval v cestě k východu, a dokonce už se mu i vybavilo, že s sebou nemá nic, v čem by mohl vodu přinést, a že možná bude více takových, jako je Sertorius, kteří ji budou naléhavě potřebovat. Sténaje nesmírnou bolestí, která ho stihla, jakmile se předklonil a shýbl, stáhl helmice dvěma padlým marsickým vojákům a belhal se dál, drže přílby za podbradníky.

A tam najednou uviděl uprostřed šiku padlých Marsů stát oslíka s vodními měchy, pomrkávajícího něžnýma očima s dlouhými brvami na hekatomby kolem sebe a neschopného se vzdálit, neboť měl ohlávku dosud obtočenu kolem paže vojáka pohřbeného pod kupou dalších těl. Oslík se už pokoušel osvobodit, ale zatím si jen utáhl provaz natolik, až mu mezi jeho smyčkami vystupovaly pramence modrajícího masa. Drusus, jenž měl stále ještě po boku dýku, přeťal provaz v místě, kde se ztrácel pod neživou paží, a uvázal si ho k věšení své pochvy na meč, aby oslík neutekl, kdyby jeho stihla opět mdloba. Ale už v okamžiku, kdy zvíře našel, byl oslík šťastný, že vidí živého člověka, a klidně postál, dokud Drusus neukojil žízeň, a pak se dal ochotně vést, kamkoli šel Drusus před ním. Na pokraji změti nakupených těl vedle oslíka spatřil Drusus cosi se hýbat, čísi nohy, za stonů, které po Drusovi opětoval i oslík, se mu posléze podařilo odtáhnout mrtvé stranou, až vespod nalezl marsického důstojníka, který byl dosud naživu. Bronzové brnění měl na boku v pravém podpaží proražené a z otvoru uprostřed prohlubně prýštila tekutina, spíše narůžovělá než krvavá.

Tak šetrně, jak jen dokázal, vyvlékl Drusus důstojníka zpod mrtvých těl, která ho dosud tísnila, na udupanou trávu a začal mu pancíř rozpínat v místě, kde byl na opačném boku spojen přední a zadní plát. Oči měl důstojník stále ještě zavřeny, ale tepna na krku mu viditelně pulzovala, a když Drusus zapáčil, aby mu uvolnil hruď a břicho od tísnícího prsního dílu pancíře, důstojník ostře vykřikl.

A pak řekl nejčistší latinou: „Dávej přece pozor!“

Drusus na okamžik přestal, pak začal rozvazovat kožené spodní chrániče. „Lež klidně, ty moulo! Vždyť ti chci pomoct! Chceš se napít?“

„Napít,“ zachrčel marsický důstojník.

Drusus mu podržel u rtů přílbu s vodou a byl odměněn zvednutím očních víček odkrývajících zelenožluté zraky, které mu rázem připomněly hada; Marsové prý byli uctívači hadů, předváděli tance s hady, ovládali zaklínání hadů, a dokonce se s nimi prý i líbali, jazyk na jazyk. Při pohledu na ony oči tomu nebylo těžké uvěřit.

„Quintus Poppaedius Silo,“ řekl marsický důstojník. „Chytil jsem to do boku, od nějakého *irrumatora*, nejmíň osm stop velkého.“ Zavřel opět oči; po zakrvácených tvářích mu klouzaly dvě slzy. „Co moji chlapi – všichni mrtví, co?“

„Obávám se, že ano,“ řekl Drusus tiše. „Stejně tak jako moji – a jako všichni ostatní, jak se zdá. Já jsem Marcus Livius Drusus. A teď to vydrž, sundám ti tu kazajku.“

Rána se ucpala, díky tomu, že do ní pronikající germánský dlouhý meč vehnal současně i vlněnou tuniku a utěsnil tak její poměrně úzké ústí; Drusus cítil; jak se mu pod prsty volně pohybují přeražená žebra, ale pancíř, kožená kazajka a posléze i žebra přece jen zabránily, aby meč pronikl do hrudní a břišní dutiny.

„Tohle přežiješ,“ řekl Drusus. „Dokážeš vstát, když ti pomůžu? Mám v naší legii kamaráda, který mě bude potřebovat. Buď tu tedy zůstaň a vydej se za mnou, až budeš moci, anebo pojď teď rovnou se mnou, ale musíš po svých.“ Další pramének vlasů mu spadl na rozbitou pravou stranu čela a Drusus zaúpěl bolestí.

Quintus Poppaedius Silo zvažoval situaci. „Takhle, jak teď vypadáš, mě tam stejně nedostaneš,“ řekl. „Vytáhni mi mou dýku, uříznu si kousek tuniky, abych si tu ránu mohl trochu ovázat. V tomhle Tartaru si nemůžu dovolit začít znovu krvácet.“

Drusus mu podal dýku a vydal se s oslíkem na cestu.

„Kde tě najdu?“ zeptal se Silo.

„Tamhle dole, u další legie,“ řekl Drusus.

Sertorius byl dosud při vědomí. Vděčně se napil, pak se mu podařilo posadit. Byl ze všech tří nejhůře raněn a bez Silovy pomoci by s ním Drusus zjevně nebyl s to pohnout Prozatím tedy klesl Drusus vedle Sertoria a odpočíval, dokud se tam asi po hodině neobjevil Silo. Slunce stoupalo výš a výš a začínalo být horko.

„My dva budeme muset odnést Quinta Sertoria trochu dál od těch mrtvých, jinak se mu ta noha zanítí,“ řekl Silo. „Pak navrhuju postavit mu nějaký přístřešek, aby byl ve stínu, a jít se podívat, jestli tu nezůstal ještě někdo naživu.“

Všechno jim to trvalo nesmírně dlouho a za krutých bolestí, ale posléze uložili Sertoria, jak možno nejpohodlněji, a Drusus se Silem se vydali pátrat. Nedošli příliš daleko, když Drusa přepadla nevolnost, klesl v záchvatu nevolnosti na udusanou prašnou zem, zvracel a při každém křečovitém stahu bránice a žaludku řval bolestí. Silo, jemuž přece jen bylo o něco líp, ulehl vedle něho, zatímco oslík, dosud uvázaný k Drusově opasku, trpělivě vyčkával.

Pak se Silo převalil k Drusovi a prohlížel mu ránu na hlavě. „Jestli jsi ochoten to vydržet, Marku Livie," zabručel, „tak bych ten otok otevřel nožem a vypustil trochu té vody, myslím, že by se ti ulevilo. Jsi pro?"

„Postavil bych se třeba devítihlavé sani, kdybych věděl, že mi to pomůže!" vydechl Drusus.

Než přiložil špičku dýky k otoku, zamumlal Silo jakési zaklínadlo v prastarém jazyku, jejž Drusus nedokázal rozpoznat; docela určitě to nebyla oskánština, neboť té rozuměl docela dobře. Hadí kouzlo si šeptá, říkal si Drusus a kupodivu se mu při tom pomyšlení ulehčilo. Pak ještě vnímal oslepující bolest a omdlel. Zatímco byl v bezvědomí, Silo vymačkal z boule tolik sražené krve a tekutiny, kolik jen dokázal, a očistil od ní Drusovi čelo kouskem odtržené tuniky; další kousek utrhl, když se Drusus konečně pohnul a přišel k sobě.

„Už je ti líp?" zeptal se Silo.

„Mnohem líp," řekl Drusus.

„Pokud ti hlavu zavážu, bude to bolet ještě víc, tak si radši to svinstvo utírej tímhle hadříkem, když ti to poteče do očí. Dřív nebo později to ostatně zaschne." Silo se ohlédl po nemilosrdném sluníčku. „Musíme se dostat někam do chládku, nebo to nevydržíme – a tím ani mladý Sertorius," řekl a vstával.

Čím víc se blížili k řece, tím více přibývalo známek, že v hromadách zmasakrovaných těl jsou dosud i živí lidé; chabé volání o pomoc, tu a tam pohyb, ston.

„Tohle je zločin spáchaný proti všem bohům," řekl Silo chmurně. „Ještě žádná bitva nebyla řízena hůře. Šli jsme jako na popravu! Proklínám Gnaea Mallia Maxima! Ať se veliký světlonoš Had obtočí kolem Gnaea Mallia Maxima v jeho snech!"

„Já souhlasím, že to bylo fiasko, a neměli jsme o nic lepší velení, než měli Cassiovi muži u Burdigaly. Ale vina by měla být hledána spravedlivě, Quinte Poppaedie. Jestliže se provinil Gnaeus Mallius, oč víc je třeba vinit Quinta Servilia Caepiona?" Och, s jakou bolestí musel právě tohle vyslovit! Vždyť viníkem nebyl nikdo jiný než otec jeho ženy!

„*Caepio?* Co ten s tím má společného?" otázal se Silo.

Bolest v ráně na hlavě polevovala; Drusus zjistil, že už se dokáže po Silovi dokonce bez nesnází ohlédnout „Copak ty nic nevíš?" zeptal se.

„Co se kdy jaký Italik dozví o úradcích římského velení?" Silo si opovržlivě odplivl. „My Italikové jsme dobří leda k tomu, abychom bojovali. Nás se nikdo nikdy nezeptá, *jak* bojovat, Marku Livie."

„Nu, ode dne, kdy sem Quintus Servilius dorazil z Narbonu, odmítal s Gnaeem Malliem spolupracovat." Drusus se zachvěl. „Nebyl ochoten přijímat rozkazy od někoho, kdo je *homo novus*."

Silo zíral na Drusa; žlutozelené oči se upíraly do černých očí. „Chceš snad říct, že Gnaeus Mallius stál o to, aby se Quintus Servilius přesunul s vojskem sem, do jeho tábora?"

„On to dokonce vyžadoval! A totéž chtělo těch šest senátorů z Říma. Jenže Quintus Servilius nebyl ochoten podřídit se velení, v jehož čele je homo novus."

„To znamená, že to je Quintus Servilius, kdo má na svědomí, že se ty dvě armády nespojily?" Silo zjevně nebyl stále ještě s to uvěřit tomu, co slyší.

„Ano, byl to Quintus Servilius." Musel povědět všechno. „Je to můj tchán, oženil jsem se s jeho jedinou dcerou. Co mám dělat? Jeho syn je můj nejlepší přítel a vzal si mou sestru – účastnil se bitvy s Gnaeem Malliem – asi je mrtvý."

To, co si nyní Drusus utíral z tváří, byly už převážně slzy. „Pýcha, Quinte Poppaedie! Hloupá, zbytečná nadutost!"

Silo ze zastavil. „Šest tisíc marsických vojáků a dva tisíce marsických pomocníků tu včera padlo – a ty mi teď říkáš, že to bylo jen proto, že nějaký urozený římský idiot měl rozpory s nějakým neurozeným římským idiotem?“ Dech se Silovi se sípotem dral zaťatými zuby. „Ať je veliký světlonoš Had pohltí oba!“

„Někdo z tvých mužů snad přece jen přežil,“ řekl Drusus, nikoli proto, aby omlouval své velitele, ale ve snaze utěšit muže, jenž se mu zatím stal nesmírně blízký. A svírala ho bolest, bolest, jež neměla nic společného se zraněním, bolest cele plynoucí ze strašlivého zármutku. On, Marcus Livius Drusus, jenž až do té chvíle nepoznal realitu života, se rozplakal studem při pomyšlení, že Řím je veden lidmi, kteří dovedou způsobit tolik žalu jen pro spor o prestiž své třídy.

„Ne, všichni jsou mrtví,“ řekl Silo. „Proč myslíš, že mi trvalo tak dlouho, než jsem za tebou přišel tam, co ležel Sertorius? Prošel jsem jejich řadami a hledal jsem. Mrtví. Všichni mrtví!“

„I moji,“ řekl Drusus a stále ještě plakal. „Zasáhli nás zprava, a nikde ani jeden kavalerista.“

Krátce nato zahlédli v dáli výpravu senátorů a začali volat o pomoc.

D o A r a u s i a doprovodil vojenské tribuny sám Marcus Aurelius Cotta, celou cestu jel krokem za povozem taženém volky – byla to pro raněné snesitelnější přeprava i tempo. Markovi Antoniovi Meminiovi se podařilo přemluvit pár Galů usedlých na statcích kolem Arausia, aby se vydali na bojiště a pomohli, jak jen budou s to.

„Jenomže,“ řekl Cotta Meminiovi, když dorazil do vily místního úředníka, „už je to tři dny, a něco se přece musí udělat s mrtvými.“

„Lidé z města už utekli a rolníci jsou přesvědčeni, že se Germáni vrátí, nemáš představu, co práce dalo, než se vůbec někdo uvolil jít vám tam pomoct,“ řekl Meminius.

„Já nevím, kde Germáni jsou,“ řekl Cotta, „a nedokážu si vysvětlit, proč se vydali zase zpátky na sever. Ale zatím po nich nebylo stopy. Nemám naneštěstí nikoho, koho bych mohl poslat na zvědy, to bojiště je důležitější.“

„Ách!“ Meminius se pleskl do čela. „Asi tak před čtyřmi hodinami sem dorazil nějaký chlapík – já mu sice nerozumím, ale podle všeho je to jeden z germánských tlumočníků, který byl přidělen k jezdeckému táboru. Mluví sice latinsky, ale s takovým přízvukem, že mu nerozumím ani slovo. Nevyslechneš ho? Možná že by ti mohl posloužit jako zvěd.“

Cotta tedy pro Germána poslal, a jakmile ho vyzpovídal, bylo všechno jinak.

„Došlo tam k hrozné hádce, rada thénů se rozpadla, ty tři kmeny se rozešly a každý teď putuje svou vlastní cestou.“

„Máš tím na mysli, že se dostali do sporu thénové mezi sebou?“ otázal se Cotta.

„Nu, nejdřív se chytli Teutobod z kmene Teutonů s Boiorixem, který patří ke Kimbrům,“ řekl tlumočník. „Bojovníci šli k vozům, vydat se na další cestu, a rada se sešla k dělení kořisti. Ve třech římských táborech pobrali spoustu vína a rada se dala do pití. Pak oznámil Teutobod, když se vracel zpátky k vozům svého kmene, že měl sen, v němž ho navštívil sám bůh Ziu a varoval ho, že bude-li pokračovat s kmenem na jih do římských zemí, utrpí od Římanů takovou porážku, že všichni bojovníci, ženy i děti budou buď pobiti, anebo prodáni do otroctví. A prohlásil, že povede Teutony do Hispánie přes zemi Galů, nikoli přes římské území. Ale Boiorix ho za to prudce napadl, obvinil Teutoboda ze zbabělosti a oznámil, že Kimbrové půjdou na jih a že projdou římskými zeměmi, bez ohledu na to, co udělají Teutoni.“

„Víš tohle všechno určitě?“ zeptal se Cotta, jenž tomu jen stěží dokázal uvěřit. „A jak ses to dozvěděl? Z doslechu? Nebo jsi tam snad byl?!“

„Byl jsem u toho, *domine*.“

„A jak to, že jsi u toho vůbec byl? Jak ses tam vlastně dostal?“

„Čekal jsem, až budu moci nastoupit do nějakého z kimberských vozů, já totiž pocházím z kmene Kimbrů. A oni byli všichni velice opilí, takže si mne nikdo nevšímal. Přišel jsem na to, že už nechci být Germán, tak jsem si myslel, že ještě vyzvím, co budu moci, a pak že od nich stejně uteču.“

„Jen dál, pokračuj,“ vybízel ho Cotta dychtivě.

„Nu, do hádky se pak dostali i všichni ostatní thénové a Getorix, který je vůdcem Markomanů, Cherusků a Tigurinů, navrhl, aby se to vyřešilo jednoduše tím, že všichni zůstanou i nadále mezi Aeduy a Ambarry. S tím ale nesouhlasil nikdo kromě příslušníků jeho kmene. Teutonští thénové se postavili za Teutoboda a kimberští thénové za Boiorixe. A tak se rada rozešla včera s tím, že každý z těch tří chtěl něco docela jiného. Teutobod nařídil Teutonům, aby se vydali na pochod do Galie a prošli tudy do Hispánie zemí Kadurků a Petrokoriů. Getorix se svými lidmi zůstane mezi Aeduy a Ambarry. A Boiorix se přepraví s Kimbry na druhou stranu velké řeky Rhodanu a poputuje do Hispánie spíše po okraji římského území než napříč římskou provincií.“

„Tak proto po nich nebylo ani stopy!“ řekl Cotta.

„Ano, *domine.* Na jih přes římské území nepotáhnou.“

Cotta šel zpět za Markem Antoniem Meminiem a s širokým úsměvem mu všechny tyto zprávy tlumočil.

„Postarej se, ať se o tom všichni dozvědí, co nejdřív! Protože všechna ta těla se musí spálit, jinak bude nakažena půda i vaše prameny a nemoci nadělají mezi obyvateli Arausia větší spoustu, než by dokázali Germáni,“ řekl Cotta. Zachmuřil se, hryzl si ret. „A kde je Quintus Servilius Caepio?“

„Ten už je na cestě do Říma, Marku Aurelie.“

„*Cože?*“

„Spěchal i se synem, aby ty zprávy sdělil v Římě tak rychle, jak to jen bude možné,“ odpověděl Meminius udiveně.

„To věřím, že spěchá!“ řekl zarputile Cotta. „Jak jel, po silnici?“

„Samozřejmě, Marku Aurelie. Poskytl jsem mu gigy a čtyřspřeží mul z mých vlastních stájí.“

Cotta se zvedl, k smrti unaven, avšak přesto pln nového odhodlání. „Zprávu o tom, co se událo v Arausiu, podám v Římě *já,*“ řekl. „I kdybych si měl nechat narůst křídla a letět, budu tam dřív než Quintus Servilius, to přísahám! Dej mi toho nejlepšího koně, co seženeš, Marku Meminie. Vyrazím za úsvitu do Massilie.“

Celou cestu až do Massilie jel tryskem, bez jakéhokoli doprovodu, v Glanu nařídil, aby mu dali nového koně, a v Aquae Sextiae požádal o dalšího, takže do Massilie dorazil sedm hodin poté, co se vypravil z Arausia. Ve velkém přístavu, založeném už před staletími Řeky, se o velké bitvě svedené před čtyřmi dny dosud nedoslechli ani slova; město – dosud po řecku úhledné, bělostné a zářivé – zastihl v horečném strachu před příchodem Germánů.

Do domu *ethnarchy*, který mu ukázali, vkročil Cotta zhurta a bez otálení, jakožto pravý římský kurulský úředník jednající v naléhavé a spěšné záležitosti. Vzhledem k tomu, že se Massilia těšila přátelským svazkům s Římem, aniž se podrobila římské nadvládě, mohli Cottovi docela dobře také ukázat zdvořile dveře. Samozřejmě že nic takového neučinili. Zejména ne poté, co *ethnarcha* a několik členů jeho rady, kteří bydleli v blízkém sousedství, vyslechli zprávy, které Cotta přinášel.

„Potřebuji nejrychlejší loď, jakou tu máte, a nejlepší námořníky a veslaře v Massilii,“ řekl. „Nepovezeme žádný náklad, takže chci dvě záložní posádky veslařů pro případ, že bychom museli plout proti nepříznivému větru a proti vlnám. Neboť ti přísahám, *ethnarcho* Aristide, že budu do tří dnů v Římě, i kdyby to mělo znamenat veslovat po celou dobu plavby! Nebudeme se držet pobřeží – poplujeme přímou čarou do Ostie, tak jak to jistě nejlepší kormidelník v Massilii dokáže. Kdy bude nejbližší příliv?“

„Loď i s posádkou budeš mít připravenu za úsvitu, Marku Aurelie, shodou okolností právě v době přílivu," řekl *ethnarcha* pokojně. Odkašlal si a velice taktně se otázal: „Kdo tu cestu bude platit?"

To je přece naprosto typický Řek, pomyslel si Cotta, nedal však nic najevo. „Napiš mi účet," řekl. „Uhradí ho senát a lid římský."

Účet pro něho sepsali na místě; Cotta se na nehoráznou sumu podíval a zavrčel. „Je to tragédie," řekl *ethnarchovi* Aristidovi, „když pouhé doručení špatné zprávy stojí zrovna tolik jako další válka proti Germánům. Nešlo by ten účet o nějakou tu drachmu snížit?"

„Já s tebou souhlasím, je to tragédie," řekl *ethnarcha* úlisně. „Ovšem obchod je obchod. Ta cena je pevná, Marku Aurelie. Ber anebo nech."

„Beru," řekl Cotta.

C a e p i o a jeho syn se nezdržovali odbočkou, jakou by byla znamenala návštěva Massilie. Nikdo nevěděl lépe než Caepio – veterán ročního pobytu v Narbonu a dalšího ročního pobytu v Hispánii, když tam byl prétorem – že přes *Sinus Gallicus* vanou větry *vždycky* opačným směrem, než člověk potřebuje. Hodlal jet po Via Domitia vzhůru údolím řeky Druentia, přejít do Italské Galie průsmykem Mons Genava a pak se dát co nejrychleji dolů po Via Aemilia a Via Flaminia. Mohl by denně ujet sedmdesát mil, pokud se mu pokaždé podaří získat dobrou novou přípřež, a to, jak doufal, mu jeho prokonsulské *imperium* docílit pomůže. A také pomohlo; jak míle ubíhaly, začal Caepio věřit, že předhoní i senátorského kurýra na cestě do Říma. Alpy přešel takovou rychlostí, že Vocontiové, neustále vyhlížející nechráněné římské cestující na Via Domitia, ani nestačili zorganizovat přepad dvou pádících gig.

V okamžiku, kdy dosáhl Arimina a konce Via Aemilia, už Caepio věděl, že mu celá cesta z Arausia do Říma bude trvat díky dobrým silnicím a hojnosti čerstvých mul toliko sedm dní. Konečně se mu ulevilo. Ať si byl vyčerpán, ať si ho nesnesitelně bolela hlava, jeho verze o tom, k čemu došlo v Arausiu, bude prvá, kterou Řím uslyší, a to znamenalo devět desetin vítězství. Když se před ním objevilo Fanum Fortunae a gigy odbočily na Via Flaminia, aby překročily Apeniny a sestoupily pak do údolí Tiberu, byl si Caepio již jist, že vyhrál. Jeho verzi o Arausiu Řím přijme a jí také uvěří.

Jenže Fortuna vsadila na jiného favorita; Marcus Aurelius Cotta přeplouval *Sinus Gallicus* zčásti za toho nejpříznivějšího větru, zčásti za bezvětří, lepší plavbu si bylo těžko přát. Když vítr ulehl, zaujali svá místa zkušení veslaři, *hortator* udal bubnem tempo a třicet svalnatých hřbetů se opřelo do vesel. Nebylo to velké plavidlo, stavěno bylo spíše pro rychlost než na velké náklady, a Cottovi připadalo až podezřele podobné válečné lodi, třebaže bez souhlasu Říma nesměli Massilijští žádnou bojovou lodici vlastnit Dvě řady veslařských míst, po patnácti na každém boku, byly vysunuty na konzolách do boku a nakryty palubami, jež bylo možno obrnit frontou štítů a v mžiku je tak proměnit ve výpadové plošiny. Také jeřáb vztyčený na zádi vypadal prapodivně; asi je tam normálně umístěn těžký prak, uvažoval Cotta. Pirátství bylo výnosné podnikání a kvetlo od jednoho konce Střednfho moře ke druhému.

Nebylo však na něm, aby příliš zkoumal dar seslaný mu Fortunou, a tak Cotta jenom přikyvoval, když mu kapitán vysvětloval, že vozí převážně jen cestující a že paluby na konzolách jsou vynikající místo, kde si pasažéři mohou trochu protáhnout nohy, neboť vybavení kabin je poněkud primitivní. Ještě než vypluli, přesvědčil ho kapitán, že dvě záložní veslařské posádky navíc je zbytečný luxus, neboť jeho muži patří k nejlepším v oboru a dokáží i s pouhou jednou zálohou vyvinout vrcholnou rychlost. Teď byl Cotta rád, že souhlasil, neboť loď byla o tuto jednu veslařskou zálohu lehčí a vítr kromě toho zafoukal vždy v pravý čas, kdy už se zdálo, že veslaře zmáhá vyčerpán, a obě čety si tedy mohly odpočinout.

Loď vyplula z velkolepého massilijského přístavu na úsvitu jedenáctého dne měsíce října a zakotvila v trapně ubohém ostijském přístavu ráno za rozbřesku den před říjnovými idami,

přesně po třech dnech. A tři hodiny poté už Cotta vcházel do domu Publia Rutilia Rufa. Vyplašení klienti se před ním rozutíkali jako slepice před liškou.

„Ven!“ řekl klientovi, jenž seděl na židli u stolu Rutilia Rufa a klesl na ni unaveně sám, zatímco vyděšený klient cupital ke dveřím.

N a p o l e d n e byl narychlo svolán senát k naléhavému zasedání do Hostiliovy Kurie; Caepio se synem tou dobou teprve tryskem zdolávali poslední úsek Via Aemilia.

„Vrata nech dokořán,“ řekl Publius Rutilius Rufus hlavnímu úředníkovi. „Je třeba, aby tohle zasedání lid slyšel. A chci, aby byl pořízen doslovný záznam a přepsán pro archív.“

Na to, v jak krátké lhůtě byl senát sezván, sešla se hojnost senátorů; neboť oním nezbadatelným způsobem, jakým zprávy prosakují na veřejnost ještě před oficiálním oznámením, se už po městě rozletěla zvěst, že ve válce S Germány v Galii došlo ke katastrofě. Snížený prostor Comitia u paty schodů vedoucích ke Kurii Hostiliově se rychle plnil lidmi; zaplněny byly i schody samy a veškeré plochy kolem.

Senátoři, kteří znali Caepionovy dopisy se stížnostmi na Mallia Maxima a s žádostmi o pověření vrchním velením, přišli – v obavách z dalších hádek – značně rozjitřeni. Jindy svárlivý Marcus Aemilius Scaurus byl už dlouhé týdny bez zpráv o Caepionovi a pochopil, že se tím dostal do nevýhodného postavení. Proto ani nezaprotestoval, když konsul Rutilius Rufus nařídil, aby zůstala vrata otevřena. Neučinil tak ani Metellus Numidicus. Všechny oči se jako přikovány upíraly na Cottu, jemuž vyhradili židličku hned v prvé řadě, v bezprostřední blízkosti pódia, na němž stálo slonovinové křeslo jeho švagra Rutilia Rufa.

„Marcus Aurelius Cotta přibyl dnes ráno do Ostie,“ řekl Rutilius Rufus. „Před třemi dny byl ještě v Massilii, a den předtím v Arausiu, v jehož blízkosti se utábořily naše armády. Žádám Marka Aurelia Cottu, aby se ujal slova, a oznamuji současně, že z tohoto zasedání bude pořizován doslovný záznam jednání, jenž bude vtělen do archívů.“

Cotta si už samozřejmě zatím našel čas vykoupat se a převléci, ale nikomu neunikl popelavý nádech vyčerpání na jeho jindy ruměnné tváři, a když pak povstal, svědčil každý jeho pohyb o nesmírné únavě.

„Den před říjnovými nónami, otcové senátoři, došlo u Arausia k bitvě,“ začal Cotta, a nemusel ani zesílit hlas, neboť v senátě zavládlo naprosté ticho. „Germáni naši armádu zcela potřeli. *Osmdesát tisíc* našich vojáků padlo.“

Neozval se ani jediný výkřik, sebemenší zamumlání, nikdo se neodvážil pohnout; senát setrvával v tichu tak hlubokém, jaké je uvnitř Sibylliny jeskyně v Kumách. „Když uvádím počet osmdesát tisíc mrtvých vojáků, vím, co říkám. K tomu přistupuje dalších zhruba čtyřiadvacet tisíc mužů nebojových jednotek. Dále je třeba připočíst padlé muže naší jízdy.“

Vyrovnaným, nevzrušeným hlasem začal Cotta senátorům popisovat, co se dálo od chvíle, kdy on a dalších pět senátorů dorazili do Arausia – ono bezvýsledné dohadování s Caepionem, atmosféru zmatku a neklidu, kterou Caepio tím, že se všem rozkazům jen vysmíval, vyvolal ve štábu Mallia Maxima, kde někteří, jako například Caepionův syn, se stavěli na Caepionovu stranu. Vylíčil vysunutí konsulára Aurelia a jeho jízdy příliš daleko kupředu, než aby mohli jednat v bojové součinnosti s pěšími jednotkami. „Pět tisíc jezdců, všichni muži pomocných jednotek a veškerá zvířata v Aureliově táboře zahynuli. Legáta Marka Aurelia Scaura Germáni zajali a použili ho jako odstrašujícího příkladu. Upálili ho zaživa, otcové senátoři. Zemřel, jak mi vylíčil očitý svědek, s mimořádnou zmužilostí a statečností.“

Tváře senátorů zešedly, většina z nich měla v jedné nebo druhé armádě syny nebo bratry anebo synovce či bratrance; muži tiše plakali, hlavy zabořeny do togy, anebo seděli schýleni, tváře skryty v dlaních. Jediný Scaurus, *princeps* senátu, zůstával vzpřímen, na tvářích dvě ostře ohraničené rudé skvrny, rty sevřeny do tvrdé přímky.

„Všichni, jak tu dnes sedíte, na tom nesete svůj díl viny,“ řekl Cotta. „Vy jste vyslali delegaci, jejímž členem nebyl ani jediný konsulár, a já – pouhý exprétor! – jsem byl jediným

mezi těmi šesti, kdo byl alespoň kurulským úředníkem. Výsledkem bylo, že s námi Quintus Servilius Caepio odmítl mluvit jako se sobě rovnými rodem a hodností. Ba i zkušeností. Vyložil si naopak to, že delegace byla složena z bezvýznamných senátorů – i to, že vůči němu nemáme pražádný nástroj nebo zbraň – jako signál ze senátu, že ho proti Gnaeovi Malliovi Maximovi podporujete a že jste se postavili za něho. Měl v tomhle ostatně plnou pravdu, otcové senátoři! Kdyby vám bylo skutečně šlo o to, aby se Quintus Servilius podrobil zákonu a podřídil se velení konsula roku, byli byste naši delegaci přímo přecpali konsuláry! Jenže to vy jste neudělali. Záměrně jste, Velevážení otcové senátoři, vyslali pět *pedariů* a jednoho exprétora vyjednávat s jedním z nejzatvrzelejších elitářů v celém senátě!“

Jediná hlava se nezvedla; víc a víc jich teď bylo zahaleno do togy. Avšak Scaurus, *princeps* senátu, seděl i nadále zpříma a planoucí oči ani na okamžik nespustil z Cottovy tváře.

„Roztržka mezi Quintem Serviliem Caepionem a Gnaeem Malliem Maximem zavinila, že se jejich vojska nespojila. Namísto jediné, pevně stmelené armády čítající ne méně než sedmnáct legií a pět tisíc jezdců, tak měl Řím v poli armády dvě, dvacet mil od sebe vzdálené, přitom jako prvá stála v cestě postupujících Germánů menší z nich, a navíc měla ještě detašovánu veškerou jízdu. Quintus Servilius Caepio mně osobně prohlásil, že se nebude o svůj triumf dělit s Gnaeem Malliem Maximem, a proto se také záměrně utábořil se svou armádou tak daleko na sever od Gnaea Mallia, aby mu přímo znemožnil jakoukoli účast na *jeho* bitvě.“

Cotta se nadechl s chraptivým zasípěním, které se tak rozlehlo v panujícím tichu, že sebou Rutilius Rufus s leknutím trhl. Ale Scaura nevylekalo. Po jeho boku vysunul zvolna hlavu ze záhybů togy Metellus Numidicus a s kamenným pohledem se napřímil.

„I kdybychom ponechali stranou ten katastrofální rozpor mezi nimi, pravda je, otcové senátoři, že ani Quintus Servilius ani Gnaeus Mallius nemají potřebné vojenské nadání k tomu, aby dokázali zvítězit nad Germány! Z obou těchto vojevůdců je to nicméně Quintus Servilius, kdo nese hlavní břemeno viny. Neboť on se nejen ukázal stejně Spatným vojevůdcem jako Gnaeus Mallius, ale navíc dal jasně najevo pohrdání zákonem. *Postavil se nad zákon*, zákon je pro něho něco, čím se mají řídit jen obyčejní smrtelníci níže postavení než on! Jenže skutečný Říman, Marku Aurelie Scaure, první senátore,“ – oslovil tak přímo vůdce senátu, jenž se však ani teď nepohnul – „staví zákon nejvýše, neboť ví, že před zákonem neexistují žádné společenské rozdíly, že zákon znamená soubor záměrů a opatření přijatých proto, aby se *žádný* člověk nemohl nadřazovat svým spoluobčanům. Quintus Servilius Caepio se choval, jako by byl Prvým mužem Říma. Jenomže podle zákona nic takového jako Prvý muž Říma nemůže existovat! Říkám tedy zde před vámi, že tam, kde se Quintus Mallius ukázal být jen neschopným vojevůdcem, tam Quintus Servilius jednal přímo proti zákonu!“

Mlčení a ticho trvaly dál; Cotta si povzdychl. „Arausio je mnohem horší katastrofa než Canny, vážení kolegové senátoři. Zahynul tam výkvět našich mužů! Vím to, protože jsem tam byl a viděl jsem to na vlastní oči. Asi tak třináct tisíc vojáků přežilo, byli to ti nejnezkušenější ze všech; prchli bez jakéhokoli rozkazu k ústupu, zbraně i zbroj odhodili na bojišti a spasili se tak, že přeplavali Rhodanus. Potulují se stále ještě bez jakéhokoli velení na pravém břehu řeky, a podle určitých zpráv, které jsem získal, jsou z Germánů tak vyděšeni, že se raději dají rovnou zabít, než by riskovali, že je někdo pochytá a přinutí znovu ke službě v římské armádě. Vojenský tribun Sextus Julius Caesar, když se pokoušel tento útěk zastavit, byl sražen vlastním vojákem. Jsem rád, že tu mohu říci, že je naživu, neboť jsem ho sám nalezl na bojišti, kde ho Germáni považovali za mrtvého a nechali ho být. Já a moji společníci, všehovšudy devětadvacet lidí, jsme byli jediní, kdo byl schopen poskytnout pomoc těm raněným, které Germáni měli za zabité – téměř po tři dny nepřišla žádná pomoc. Třebaže naprostá většina těch, kdo na bojišti leželi, byli mrtví, nemůže být pochyb o tom, že zemřeli i ti, kdo zemřít nemuseli, kdyby byl na místě někdo, kdo by jim po bitvě pomohl.“

Navzdory železnému sebeovládání teď Metellus Numidicus ve své strašlivé nejistotě pozvedl ruku. Cotta gesto postřehl a zahleděl se na tohoto Mariova soka, s nímž jeho osobně ovšem pojilo přátelské pouto; Cotta jen nerad přinášel oběti na oltář Gaia Maria.

„Tvůj syn, Quinte Caecilie Metelle Numidiku, přežil nezraněn, nikoli však jako zbabělec. Zachránil konsula Gnaea Mallia a ještě několik členů jeho osobního štábu. Zabiti však byli oba synové Gnaea Mallia. Ze čtyřiadvaceti volených vojenských tribunů přežili bitvu jen tři – Marcus Livius Drusus, Sextus Julius Caesar a Quintus Servilius Caepio mladší. Marcus Livius a Sextus Julius byli těžce raněni. Quintus Servilius mladší – jenž velel nejnezkušenější legii nováčků, stojící nejblíže u řeky – se zachránil nezraněn, poté co přeplaval řeku do bezpečí; za jakých okolností se tak stalo z hlediska vojenské cti, mi není známo."

Cotta se odmlčel, aby si odkašlal, a uvažoval, zda obrovská úleva patrná v očích Metella Numidika plyne z prosté skutečnosti, že jeho syn žije, anebo z konstatování, že to není žádný zbabělec. „Avšak i tyto údaje o počtu padlých blednou ve srovnání s faktem, že v žádné z těchto armád *nepřežil jeden jediný centurion s vojenskou zkušeností.* Řím je bez důstojníků, otcové senátoři! A velká armáda Zaalpské Galie už neexistuje!" Vyčkal chvíli, a pak dodal: „A vinou Quinta Servilia Caepiona ani nikdy neexistovala."

Venku před velkými bronzovými vraty Hostiliovy radnice se tyto noviny nesly dál a dál, tlumočeny těmi, kdo byli dost blízko, aby je slyšeli, vzdálenějším, kteří je uslyšet nemohli. Přenášely se vzhůru po Argiletu a do ulice Clivus Argenatarius, i napříč přes dolní Forum Romanum, za prohlubeň Comitia. Zástupy byly nespočetné. A byl to naprosto tichý dav. Zaslechnout tu bylo možno toliko pláč. Řím prohrál klíčovou bitvu. A Itálie stála před Germány zcela obnažena.

Ještě než se mohl Cotta posadit, ozval se Scaurus.

„A kde jsou Germáni teď, Marku Aurelie? Jak daleko postoupili na jih od Arausia, když jsi odtamtud odjížděl, abys nám přinesl tyto zprávy? A jak daleko na jih mohou být teď, v tomto okamžiku?" otázal se.

„Upřímně ti řeknu, že nevím. Neboť když bylo po bitvě – a ta trvala jen asi hodinu – Germáni se obrátili nazpět k severu, zjevně se vraceli ke svým vozům a k ženám a dětem, a vyrazili směrem na sever od tábora naší jízdy. V době, kdy jsem z Arausia odjížděl, se stále ještě neukázali. A já jsem mezitím vyslechl Germána, jehož Marcus Aurelius Scaurus použil jako tlumočníka – tehdy, když k němu přišli germánští náčelníci vyjednávat. Tento muž byl sice Germány zajat, ale jelikož ho uznali rovněž za Germána, nikdo mu neublížil. Podle něho propukl mezi germánskými náčelníky spor a Germáni se – alespoň pro tuto chvíli – rozštěpili na tři různé skupiny. Zdá se, že žádná z nich si nevěří natolik, aby se sama pokusila projít k jihu přes naše území násilím. A tak pokračují ve své pouti do Hispánie rozdílnými cestami územím Vlasatých Galů, Hádka ovšem propukla také pod vlivem ukořistěného římského vína. Nedá se odhadnout, jak dlouho roztržka potrvá. Nemohu ani zaručit, že muž, kterého jsem vyslechl, mi sdělil celou pravdu. Anebo že alespoň část z toho, co mi povídal, je skutečně pravda. Já vím jen to, co mi řekl: že od Germánů uprchl a vrátil se k nám, jelikož už mezi nimi nechce dále žít. Ale klidně to může být i tak, že ho k nám Germáni vyslali rozptýlit naše obavy a ukolébat nás, abychom se tak pro ně stali ještě snadnější kořistí. S jistotou mohu říci jen tolik, že v době, kdy jsem odjížděl, nebylo nikde ani potuchy po nějakém pohybu Germánů k jihu," končil Cotta a posadil se.

Rutilius Rufus povstal. „Chvíle není vhodná na diskusi, otcové senátoři. Tím méně se hodí k nějakým rekriminacím nebo hádkám. Dnešek od nás očekává *činy.*"

„Ano, ano!" ozval se hlas odkudsi zezadu.

„Zítra už máme říjnové idy," pokračoval Rutilius Rufus. „Což znamená, že období vojenských tažení právě končí. Jenomže nám zbývá jen nepatrně času, máme-li zabránit, aby Germáni nevpadli do Itálie, kdykoli je napadne. Připravil jsem plán akcí, který vám teď chci předložit, ale předem vás chci co nejvážněji varovat. Při jakékoli známce rozbrojů, svárů anebo jiného rozštěpení senátu přednesu tento plán přímo lidu a dám si ho schválit shromážděním plebejů. Tím vás ovšem současně zbavím, otcové senátoři, výsady stát v čele

všech záležitostí, které souvisí s obranou Říma. Chování Quinta Servilia Caepiona zřetelně ukazuje na největší slabinu v činnosti našeho senátu – totiž na jeho neochotu přiznat si, že čas od času se osud, náhoda a štěstí spojí v jedno a povznesou do výše někoho, jenž, ač nižšího původu, převyšuje svými schopnostmi nás všechny, kdo se rodem a tradicí považujeme za jedině způsobilé vládnout římskému lidu – a velet římské armádě.“

Stál obrácen k otevřeným vratům a zvýšil hlas, takže se jeho slova nesla ven, do prostoru Comitia.

„Jedno je naprosto jisté, budeme potřebovat každého schopného muže z celé Itálie. Počínaje od *capite censi* a přes všechny třídy občanů až po senát, jedním slovem *každého* muže! Žádám od vás proto souhlas s dekretem, jímž se plebejskému shromáždění doporučuje okamžitě přijmout zákon zakazující všem mužům mezi sedmnácti a pětatřiceti lety – všem, ať už je to Říman, Latin anebo Italik – opustit italské břehy anebo překročit Arno či Rubikon do Italské Galie. Chci, aby se už zítra rozjeli tryskem kurýři do každého přístavu na našem poloostrově s příkazem, že žádná loď ani člun nesmí vzít na palubu bojeschopného muže, ať už jako člena posádky, či jako cestujícího. Pokud by někdo tento zákaz porušil, stihne ho trest smrti, a to jak muže, který by se chtěl vyhnout vojenské službě, tak i toho, kdo by ho přijal na loď.“

V celém senátě neřekl nikdo ani slovo, mlčel Scaurus *princeps* senátu, mlčeli Metellus Numidicus, Metellus Dalmaticus, pontifex maximus, mlčel Ahenobarbus starší, Catulus Caesar i Scipio Nasica. To je dobře, pomyslel si Rutilius Rufus. Znamená to, že se tedy proti tomuto zákonu nepostaví.

„Všichni, které k tomu máme k dispozici, budou vysláni k odvodům vojáků – a provedou je v celé šíři, od *capite censi* až po senát. To znamená, otcové senátoři, že i ti mezi vámi, jimž je pětatřicet anebo méně, budou automaticky začleněni do legií, bez ohledu na to, kolika tažení se v minulosti již zúčastnili. Jestliže tento zákon uplatníme se vší důsledností a s potřebným důrazem, pak touto cestou vojáky určitě získáme. Obávám se však, že ani tak jich nebude dost. Quintus Servilius vyprázdnil i ty poslední kapsy, pokud jde o muže vlastnící majetek v Itálii, a Gnaeus Mallius odvedl skoro sedmdesát tisíc mužů z *capite censi*, ať už jako vojáky nebo jako nebojové síly.

Musíme se tedy podívat, jaké další armády ještě máme k dispozici. V Makedonu: dvě legie, obě ze spojeneckých kontingentů, jež jsou v této oblasti nepostradatelné. V Hispánii: dvě legie v Zadní Hispánii, jednu v Přední Hispánii – dvě z těchto legií jsou římské, jedna z pomocných sborů – a ty nejenže budou muset v Hispánii zůstat, nýbrž je bude nutno ještě vydatně posílit, neboť Germáni, podle toho, co říkají, hodlají právě do Hispánie vtrhnout,“ Odmlčel se.

A *princeps senatus* Scaurus se konečně probral k životu. „Jen dál, Publie Rutilie!“ řekl podrážděně. „Pokračuj – do Afriky a ke Gaiu Mariovi!“

Rutilius Rufus zamrkal v předstíraném údivu. „Nu ovšem, děkuji ti, první senátore, děkuji ti! Kdybys mi to byl nepřipomněl, málem bych byl Afriku úplně vynechal! Ó, právem ti říkají hlídací pes senátu! Co jenom bychom si bez tebe počali?“

„Ušetři mě laskavě těch sarkasmů, Publie Rutilie!“ zavrčel Scaurus. „Pokračuj, ať se někam dostaneme.“

„Zajisté! Pokud jde o Afriku, jsou tu tři okolnosti, o kterých považuji za nutné se zmínit. Předně jsme tam vyhráli a úspěšně ukončili válku – nepřítel byl zcela potřen, nepřátelský král i s rodinou je zde v Římě jako soukromý host našeho vznešeného Quinta Caecilia Metella Hovnivála – uf, moc tě prosím za odpuštění, Quinte Caecilie, chtěl jsem samozřejmě říct *Numidika* – nu, je zkrátka tady, v Římě, a očekává ho soud,“ dodal.

„Druhou okolností,“ pokračoval, „je armáda v síle šesti legií – celá složená z *capite censi*, to připouštím – nicméně s vynikajícím výcvikem, statečná a s perfektním důstojnickým sborem, od nejmladšího centuriona a vojenského tribuna až po její legáty. Má dále dva tisíce jezdců, stejně zkušených a udatných.“

Rutilius Rufus se odmlčel, zhoupl se na patách a s úsměvem se bojovně rozhlédl kolem sebe. „Konečně za třetí je třeba, otcové senátoři, zmínit se v této souvislosti ještě také o jednom člověku. O jednom jediném muži. Mám samozřejmě na mysli prokonsula Gaia Maria, velitele africké armády a strůjce vítězství, jaké se může směle měřit s úspěchy Scipiona Aemiliana. Numidie už nikdy nepovstane. Na hrozbu římské provincii Africe, jejím římským občanům, jejich majetku, našim obilním zdrojům můžeme teď již klidně zapomenout. Ba co víc, Gaius Marius nám předá Afriku tak podrobenou a tak pacifikovanou, že tam nebude nutné nechat posádkou ani jednu legii.“

Sestoupil z pódia, na němž byla rozestavena kurulská slonovinová křesla, sešel až na černobílou dlažbu prastaré stavby a ubíral se k vratům, kde se zastavil tak, aby ho slyšeli především venku na Foru Romanu.

„Řím potřebuje vojevůdce, potřebuje ho dokonce ještě mnohem naléhavěji než vojáky a centuriony. Jak na tomto místě kdysi řekl Gaius Marius, zahynuly od smrti Gaia Graccha tisíce a tisíce římských vojáků – jen a jen pro neschopnost mužů, kteří tyto muže a jejich centuriony vedli. Kolik vojáků, centurionů a mužů nebojových jednotek však ztratil sám Gaius Marius? Prakticky přece žádné, otcové senátoři! Před třemi lety s sebou vzal do Afriky šest legií a stále je má živé a v pořádku pod svým velením. Šest legií *veteránů,* šest legií i s *centuriony!“*

Odmlčel se a pak zaburácel plnou silou hlasu: „Gaius Marius znamená pro Řím řešení naléhavé potřeby armády – a také řešení potřeby schopného vojevůdce!“

Davu posluchačů natěsnaných před branou se ve vchodu na okamžik zjevila jeho drobná, sporá postavička, jak se otočil a kráčel celou sněmovní místností zpět na pódium.

„Slyšeli jste Marka Aurelia Cottu, jak říká, že mezi Germány došlo k rozporu a že se v této chvíli vzdali záměru putovat přes naši provincii, přes Zaalpskou Galii. Jenže my se touto zprávou nesmíme dát ukolébat. Je třeba brát ji s krajní skepsí, tak aby nás nesvedla k dalším pošetilostem. Jedno se však zdá být jisté. Že totiž máme na přípravu celou nadcházející zimu. A prvou fází těchto příprav musí být jmenování Gaia Maria prokonsulem v Galu, a to s *imperiem,* které nebude moci být odvoláno, dokud nebudou Germáni poraženi.“

Zazněl všeobecný repot, předzvěst nadcházejících protestů. A pak se ozval hlas Metella Numidika.

„Přiznat Gaiovi Mariovi správcovství nad Zaalpskou Galií, s prokonsulským *imperiem* na celá léta?“ otázal se nevěřícně. „Leda přes mou mrtvolu!“

Rutilius Rufus zadupal a zahrozil pěstí. „Bohové, slyšíte to?“ zvolal. „Quinte Caecilie, Quinte Caecilie, cožpak stále ještě nechápeš, v jak hrozné jsme situaci? My nutně potřebujeme vojevůdce takových schopností, jaké má Gaius Marius!“

„My potřebujeme jeho armádu,“ řekl provokativně Scaurus, *princeps senatus.* „Nepotřebujeme Gaia Maria! Jsou tu i jiní, právě tak dobří jako on.“

„Čímž asi myslíš svého přítele Quinta Caecilia Hovnivála, Marku Aemilie, ne?“ Rutilius Rufus si drsně odfrkl. „To je holý nesmysl! Celé dva roky se Quintus Caecilius choval v Africe jako naprostý břídil – a já to moc dobře vím, protože jsem tam osobně byl! S Quintem Caeciliem jsem musel spolupracovat, a musím říct, že Hovnivál je pro toho pána velice přesné pojmenování, protože on má skutečně chrobáčí rozhled! A nežádám snad tak mnoho, když si dovolím předpokládat, že alespoň někteří členové tohoto senátu si vybaví, že já sám nejsem tak docela špatný voják! Velením v Zaalpské Galii jsem podle práva měl být pověřen já, nikoli Gnaeus Maximus! Jenže to už je minulost, a já nemám chuť mařit čas nějakými rekriminacemi.

Říkám vám znovu, otcové senátoři, že krize, do jaké se Řím dostal, je tak hluboká a tak závažná, že si nemůžeme dovolit ulpívat na hrstce nejvyšších ratolestí našeho ušlechtilého římského stromu! Říkám vám znovu, otcové senátoři – vám všem, co tu sedíte v prostředních řadách, i vám všem v zadních lavicích po obou stranách kurie! – že existuje pouze *jediný muž,* který je schopen vyvést nás z tohoto nebezpečí! A že tím mužem je Gaius Marius! Co na tom, že jeho jméno není v knize rodokmenů? Co na tom, že to není Říman pocházející přímo z

Říma? Quintus Servilius Caepio je Říman římovatý, a podívejte se, kam nás dostal? *Rovnou doprostřed sraček!“*

Rutilius Rufus se rozkřičel, zlostí i strachem, v obavách, že senátoři vůbec nepochopí smysl jeho návrhu. „Vážení členové tohoto shromáždění – vy všichni dobří mužové – kolegové senátoři! Zapřísahám vás, abyste pro jednou teď odložili veškeré předsudky! My musíme dát Gaiovi Mariovi prokonsulské pravomoci v Zaalpské Galii na tak dlouho, kolik bude třeba, abychom zatlačili Germány zpátky do Germánie!“

A tato vášnivá prosba konečně zapůsobila. Získal si je. I Scaurus to vnímal. I Metellovi Numidikovi to bylo jasné.

Povstal však prétor Manius Aquillius; muž urozeného původu, ovšem z rodiny, která proslula spíše skutky chamtivosti než činy na poli slávy; byl to jeho otec, kdo za válek vzniklých poté, co král Attalos z Pergama odkázal svou říši Římu, prodal za obrovskou sumu ve zlatě celou frygickou zemi králi Mithridatovi z Pontu, pátému toho jména, a tak vpustil do Malé Asie nevypočitatelný živel Orientu.

„Publie Rutilie, přeji si promluvit,“ řekl.

„Mluv,“ řekl Rutilius Rufus a vyčerpán usedl.

„*Já* chci promluvit!“ řekl rozezleně Scaurus *princeps senatus.*

„Až po Maniovi Aquilliovi,“ řekl sladce Rutilius Rufus.

„Publie Rutilie, Marku Aemilie, otcové senátoři,“ začal Aquillius s náležitou zdvořilostí, „souhlasím s konsulem, že existuje jediný člověk, který nás může z naší krize vyvést, a souhlasím také s tím, že tímto mužem je Gaius Marius. Jenomže řešení, které vážený konsul navrhl, není správné. Nemůžeme ztížit už od začátku Gaiovi Mariovi situaci přiznáním prokonsulského *imperia* omezeného na Zaalpskou Galii. Především: co nastane, když se válka přenese mimo území Zaalpské Galie? Co když se stane bojištěm Italská Galie, nebo Hispánie, nebo i sama Itálie? Pak přece automaticky převezme velení příslušný správce, anebo konsul roku! Gaius Marius má v tomto senátě mnoho nepřátel. A já osobně si nejsem jist, zda tito jeho nepřátelé postaví vždy zájem Říma nad svou nevraživost vůči němu. To, že Quintus Servilius Caepio odmítl spolupracovat s Gnaeem Malliem Maximem, je dokonalou ukázkou toho, co může nastat, jestliže příslušník staré aristokracie považuje svou vlastní *dignitas* za důležitější, než je *dignitas* Říma!“

„Ty se mýlíš, Manie Aquillie,“ skočil mu do řeči Scaurus. „Quintus Servilius svou vlastní *dignitas* a *dignitas* Říma považoval za totožné!“

„Děkuji ti za opravu, *principe* senátu,“ řekl Aquillius hladce a s úklonou, kterou nikdo nemohl s dobrým svědomím označit za ironickou. „Máš zcela pravdu, když říkáš, že já nemám pravdu. *Dignitas* Říma a *dignitas* Quinta Servilia Caepiona jsou skutečně totožné! Proč ale považuješ *dignitas* Gaia Maria za podřadnější než Caepionovu? Vždyť osobní zásluhy Gaia Maria jsou stejně vysoké, ne-li vyšší, i kdyby jeho předci byli nevlastnili vůbec nic! Životní dráha Gaia Maria byla a je přece skvělá! A domnívá se snad skutečně někdo v tomto senátě, že Gaius Marius myslí nejprve na Arpinum, a pak teprve na Řím? My všichni do jednoho přece máme předky, kteří kdysi byli *novými lidmi!* Dokonce i Aeneas – který koneckonců do Latia připutoval až z dalekého Ília – byl vlastně takový *homo novus.* Gaius Marius se už stal prétorem a konsulem. Vstoupil tak vlastním přičiněním mezi nobilitu a jeho potomci až do konce času budou aristokraty.“

Aquillius přelétal očima řady mužů v bílém. „Vidím tu dnes mezi námi několik otců senátorů, kteří nesou jméno Porcius Cato. Ale jejich dědečkem byl přece *homo novus.* A nepovažujeme je snad dnes přímo za pilíře tohoto senátu, za urozené potomky muže, jenž měl ve svých dnech na senátory zvoucí se Corneliové Scipionové stejný účinek, jakým dnes působí Gaius Marius na muže nazývající se Caeciliové Metellové?“

Pokrčil rameny, sestoupil z pódia, a podobně jako Rutilius Rufus přešel zasedací síní až tam, kde brána byla dokořán otevřena.

„Gaiovi Mariovi, a nikomu jinému, musí být svěřeno vrchní velení v boji proti Germánům. Ať se ten boj odehraje kdekoli! Nestačí proto vybavit Gaia Maria s *imperiem* prokonsula omezeným na Zaalpskou Galii."

Obrátil se tváří ke shromážděným senátorům a zaburácel: „Jak vidíte, Gaius Marius tu není, aby k tomu mohl sám zaujmout stanovisko, a čas letí jako splašený kůň. Gaius Marius se musí stát konsulem. To je jediný způsob, jak mu propůjčit veškeré pravomoci, které bude potřebovat. Musí být zapsán na listinu kandidátů pro nadcházející volbu konsulů – jako kandidát *in absentia!*"

Senát zahučel, zareptal, ale Manius Aquillius pokračoval a udržel si jeho pozornost. „Chce tu snad někdo popřít, že mužové z centurií představují výkvět všeho lidu? Pak vám říkám, nechte rozhodnout centurie! Buď ať zvolí Gaia Maria *in absentia* konsulem, anebo ať ho svou volbou odmítnou! Neboť toto rozhodnutí o vrchním veliteli je příliš závažné, než aby ho mohl učinit tento senát sám. A je rovněž příliš závažné pro shromáždění plebejů anebo i pro shromáždění všech občanů. Říkám vám, otcové senátoři, že rozhodnutí o vrchním velení v tažení proti Germánům musí být ponecháno té části římského lidu, na níž nejvíce záleží – prvé a druhé třídě občanů hlasujících ve svých centuriích!"

Och, to je přece Ulixes! říkal si Rutilius Rufus. Na tohle bych byl ani nepomyslel! Ba ani s tím nesouhlasím. Ovšem zaťal tím Scaurově frakci pořádně žílu. Ne, to by byla marná a zbytečná práce předkládat tu složitou a spornou otázku *imperia* Gaia Maria lidu v jeho tribuích, nechat tribuny, aby věc projednávali uprostřed řvoucího, povykujícího, dost možná i revoltujícího davu! Pro lidi, jako je Scaurus, je shromáždění plebejů jen jinými slovy pojmenovaná vláda luzy v Římě. Ale nechat rozhodnout muže náležející k prvé a druhé třídě? Ó, to je docela jiná sorta Římanů! To bylo chytré, velice chytré, Manie Aquillie!

Ano, tak se to má dělat – říci nejprve něco naprosto neslýchaného, navrhnout za konsula někoho, kdo ani není přítomen, aby se mohl o úřad ucházet, a pak Scaurovi a jeho stoupencům jakoby vyjít vstříc a sdělit, že chceš celou věc předložit k řešení těm nejlepším v Římě! Pokud by tihle nejlepší z Říma Gaia Maria nechtěli, pak by jim přece stačilo zajistit si, aby prvá a druhá třída centurií hlasovala pro jiné dva muže. A pokud ho chtít budou, pak zcela postačí, když budou hlasovat pro něho a pro kohokoli dalšího. A já se vsadím, že třetí třída už pak příležitost hlasovat vůbec nedostane! A výlučnost nejlepších tím bude zcela uspokojena.

Skutečnou právní šarádu bude ovšem představovat ono *in absentia.* Manius Aquillius se pro souhlas bude muset obrátit na shromáždění plebejů, neboť senát mu ho určitě nedá. Jen se podívejme na tribuny lidu, jak se na té své lavičce vrtí samou radostí! Od nich žádné veto určitě nevzejde – přednesou a předloží návrh na výjimečnou volbu *in absentia* plebejům a plebs, oslněný pohledem na deset tribunů v bohulibé shodě, schválí zvláštní zákon umožňující, aby Gaius Marius byl zvolen konsulem v nepřítomnosti. Scaurus a Metellus Numidicus se samozřejmě odvolají na *lex Vilka annalis,* v němž se praví, že nikdo se nemůže po druhé ucházet o úřad konsula dříve než za deset let. Jenže tohle Scaurus i Metellus Numidicus a ostatní stejně prohrají.

Na tohoto Mania Aquillia bude třeba si dát dobrý pozor, pomyslel si Rutilius Rufus a natočil si židli tak, aby na něho viděl. Je to ohromující, říkal si. Celá léta tu vydrží sedět způsobně v koutku, nesmělý a upejpavý jako vestálská panna, a když se pak najednou naskytne příležitost, naráz odhodí beránčí kožich a je tu vlk. A ty, Manie Aquillie, jsi vpravdě vlk!

Uspořádání věcí v Africe byla radost sama nejen pro Gaia Maria, ale i pro Lucia Cornelia Sullu. Vojenské povinnosti vystřídala sice nejrůznější administrativa, žádného z obou mužů však neodrazovala ona velkolepá možnost zcela nově zorganizovat provincii Afriku i obě sousedící království.

Gauda se nyní stal králem Numidie; nedalo se o něm říci, že by to byl kus chlapa, ale v princi Hiempsalovi měl dobrého syna – a ten bude králem co nevidět, říkal si Marius.

Mauretánskému Bokchovi, přijatému znovu za oficiálního přítele a spojence římského lidu, se naráz nesmírně zvětšila jeho říše, poté co dostal darem většinu západní Numidie; zatímco dosud tvořila východní hranici jeho království řeka Muluchath, posunula se nyní tato mez na vzdálenost pouhých padesáti mil západně od Cirty a Rusicada. Většina východní Numidie byla přivtělena k nyní značně zvětšené provincii Africa, takže Marius mohl obdařit všechny jezdce a držitele pozemků mezi svými klienty půdou v bohatém přímořském pásmu Malé Syrty včetně starobylého a stále ještě mocného punského města Leptis Magna a dále jezera Tritonis a přístavu Tacape. Pro své vlastní využití si Marius ponechal velké úrodné ostrovy v Malé Syrtě; měl už s nimi určité plány, zejména s ostrůvky Meninx a Cercina.

„Až začneme rozpouštět naši armádu," řekl Marius Sullovi, „nastane problém, co s nimi dál. Všechno jsou to *capite censi*, což znamená, že nemají žádné usedlosti ani živnosti, kam by se mohli vrátit. Budou se pravděpodobně moci dát naverbovat do dalších armád, a já mám podezření, že mnoho z nich to rádo udělá, nebudou to ale všichni. Navíc je jejich výzbroj i výstroj vlastnictvím státu, což znamená, že si je nebudou moci ponechat, takže jediná armáda, do které budou moci vstoupit, budou zase jenom jednotky z *capite censu* Ovšem při odporu, s jakým se Scaurus a Hovnivál stavějí v senátu proti financování armád z *capite censi*, je tu riziko, že armáda postavená z *capite censi* se v budoucnu stane jen bílou vránou – jen co budou zlikvidováni Germáni – ah Lucie Cornelie, vytáhnout proti Germánům, to by byl můj sen! Jenomže to mi senát nikdy nedopřeje."

„I já bych za to dal všechno na světě!" řekl Sulla.

„Ty moc nerozdávej," řekl mu Marius.

„Dopověz to, cos říkal o mužích, kteří budou chtít z armády odejít," řekl Sulla.

„Myslím, že stát dluží vojákům z *capite censi* něco víc než jen podíl na kořisti na konci tažení. Podle mého by měl stát darovat každému muži určitou výměru pozemků, aby se měl kde usadit, až se rozhodne vojny nechat. Jinými slovy udělat z nich slušné, mírně zámožné občany."

„Čili vojenská verze osídlování půdy bezzemky, jaké se pokusili zavést bratří Gracchové?" zamračil se poněkud Sulla.

„Přesně tak. Ty s tím nesouhlasíš?"

„Umím si představit, na jaký odpor to narazí v senátě."

„Nu, mně se zdá, že by nemusel být tak velký, pokud by se tou půdou nerozuměl *ager publicus* – půda ve veřejném vlastnictví Říma. Jak začneš mluvit o rozdávání veřejných pozemků, čekají tě trampoty. Má je v nájmu příliš mnoho mocných mužů. Ne, já mám v hlavě trochu jiný plán, vyžádat si souhlas od senátu – anebo od lidu, pokud by to senát nechtěl připustit, ale doufám, že tak daleko věci nedojdou – abych mohl usazovat vojáky z *capite censi* na pěkných velkých pozemcích, které jsou na Cercině a Meninze, přímo tady, v africké Malé Syrtě. Dát každému muži dejme tomu dvě stě jiter, a Řím by z toho měl hned dvojí prospěch. Především by takový bývalý voják a jeho druzi tvořili jádro vycvičených mužů, které lze okamžitě povolat do armády v případě jakékoli další války v Africe. Za druhé by on a jeho druzi vnesli do provincií více Říma – římské myšlení, římské zvyky, jazyk, životní styl."

Ale Sulla se i nadále mračil. „Nevím, Gaie Marie – to druhé se mi nezdá moc správné. Římské myšlení, zvyky, jazyk, životní styl – to všechno přece patří do Říma. Přenášet je do punské Afriky, se všemi těmi Berbery a Maury kolem – nu, mně to připadá jako zrada na Římu."

Marius obrátil zraky ke střeše. „Odjakživa je mi naprosto jasné, Lucie Cornelie, jaký ty jsi nenapravitelný aristokrat! Žít jsi třeba musel všelijak, i na dně, ale myslet na ty dole ses nenaučil." Vrátil se k běžné agendě. „Máš už ty seznamy celkové kořisti? Chraňte nás bozi, abychom zapomněli uvést i ten nejposlednější hřebíček se zlatou hlavičkou – a to v pěti kopiích."

„Úředníci státní pokladny, Gaie Marie, to je kal na dně římského džbánu s vínem," řekl Sulla probíraje se papíry.

„A nejen římského, Lucie Cornelie.“

O l i s t o p a d o v ý c h idách přišel z Utiky dopis od konsula Publia Rutilia Rufa. Marius si navykl svěřovat se s obsahem těchto listů Sullovi, který měl pro osobitý styl Publia Rutilia ještě větší pochopení než sám Marius, neboť byl lepší čtenář než on. Tentokrát však byl Marius sám ve své pracovně, když mu dopis doručili, čemuž byl dost rád; těšil se, že tak bude mít alespoň příležitost dopis nejprve přelétnout zrakem a seznámit se s jeho textem; když u toho byl Sulla a poslouchal ho, jak si přeříkává nekonečné řádky písmen a pokouší se je správně rozdělit na jednotlivá slova, jen ho to mátlo.

Sotva si však začal dopis polohlasem předčítat, trhl sebou, celý se roztřásl a pak vyskočil. *„U Jova,“* vykřikl a rozběhl se za Sullou do jeho kanceláře.

Vtrhl dovnitř, bledý jako stěna, a mával svitkem v ruce. „Lucie Cornelie! Dopis od Publia Rutilia!“

„Cože? Co je v něm?“

„Sto tisíc Římanů padlých,“ začal Marius a předčítal nejdůležitější útržky z toho, co už sám přečetl. „Z toho osmdesát tisíc mrtvých vojáků… Germáni nás zcela rozprášili… Ten pitomec Caepio odmítl opevnit se společně v jednom táboře s Malliem Maximem… trval na tom, že zřídí tábor dvacet mil od něho na sever… Mladý Sextus Caesar byl těžce raněn, stejně tak i mladý Sertorius… Jen tři ze čtyřiadvaceti tribunů bitvu přežili… Naživu nezůstal ani jeden centurion… Vojáci, kteří přežili, patřili k úplným nováčkům, spasili se útěkem, dezertovali… Celá marsická legie složená z majetných Marsů zůstala mrtvá na bojišti, a kmen Marsů už podal senátu protest… žádají náhradu obrovských škod, pokud to bude nutné, obrátí se na soud… I Samnité běsní…“

„Při Jovovi!“ ulevil si Sulla a shrnul si vlasy z čela.

Marius si ještě okamžik četl sám pro sebe, ševelil tak potichu, že mu Sulla nerozuměl, pak náhle vyrazil prapodivný zvuk. Sulla rychle vstal, neboť se domníval, že se o Maria pokouší nějaký záchvat, ale neobešel ještě ani stůl, když vyšel důvod najevo.

„Já – jsem – konsulem!“ vydechl Marius.

Sulla stanul na místě jako přimražen, tváře ochablé. „Při Jovovi!“ opakoval ještě jednou, neboť nic jiného ho nenapadalo.

Marius začal Sullovi předčítat dopis Rutilia Rufa slovo od slova od samého začátku a pramálo už teď dbal na to, jestli se při rozplétání předlouhých řetězců písmen zakoktává anebo ne.

Den ještě neskončil a plebs už se jako splašený oř zahryzl do udidla a vyrazil kupředu. Manius Aquillius neměl ani čas se posadit, když všech deset tribunů lidu vyskočilo z lavice a dralo se vraty ven k rostrům, kde se do Comitia mezitím nahrnulo snad půl Říma, přičemž druhá polovina zaplnila celé dolní Forum Romanum. Za tribuny pochopitelně následoval i celý senát, takže uvnitř zbyli jen Scaurus a náš dobrý přítel Hovnivál, vykřikující cosi k pár stovkám převržených stoliček.

Tribunové lidu svolali shromáždění plebejů a bez jakéhokoli prodlení dali dohromady dva návrhy usnesení. Pokaždé se nestačím divit, že se zpravidla takhle v poklusu a nahonem podaří v mžiku nakoncipovat věci daleko lépe formulované a stylizované, než když zákony prodělávají celé měsíce příprav, kdy do nich mluví kdekdo a navíc ještě kdekterý strejček. Tihle kdekdové i se svými strejčky dokáží původně docela dobré zákony leda rozmělnit a přežvýkat na zákony docela špatné.

Cotta mi řekl, že Caepio spěchá do Říma, co mu síly stačí, jen aby uplatnil svou verzi jako první, a že má zřejmě v úmyslu zachovat si své

imperium tím, že by sám prozatím zůstal za hranicemi *pomeria* a ponechal ovlivnění města na starosti svému synovi a různým svým agentům.

Domnívá se asi, že tak setrvá pěkně v bezpečí, pod ochranou svého *impéria,* dokud se jeho podání o průběhu událostí nestane oficiální verzí. Myslím, že si představoval – ostatně asi docela správně – že se mu podaří docílit prodloužení svého pověření správcem a že si podrží své *imperium* a vládu nad Zaalpskou Galií na tak dlouhou dobu, aby ten puch za ním dostatečně vyvanul.

Jenže ti ho dostali, ti plebejové! Masováním rozhodla drtivá většina, aby byl svého *imperia* okamžitě zbaven. Takže až dorazí na předměstí Říma, zjistí, že je nahý jako Ulixes na pobřeží Scherie. Druhým usnesením, Gaie Marie, pověřili volebního úředníka – to jest mne – abych zapsal tvé jméno mezi kandidáty na úřad konsula, a to i přesto, že se nebudeš moci dostavit do Říma k volbám.

„ T o h l e je dílo samého Marta a Bellony, Gaie Marie!“ řekl Sulla. „Dar od bohů války.“

„Marta? Bellony? Ne! To nám přispěla na pomoc sama Fortuna, Lucie Cornelie. Tvá i má přítelkyně a příznivkyně, Lucie Cornelie. *Fortuna!“*

Pokračoval ve čtení.

Jakmile mi tedy lid uložil, abych v tomto smyslu pokračoval v přípravě voleb, neměl jsem už jinou možnost, než tak učinit.

Mezitím – poté, co už byla usnesení lidu zformulována – kdo jiný než Gnaeus Domitius Ahenobarbus, jenž se odjakživa považoval za zakladatele naší provincie Zaalpské Galie a vytvořil si k ní podle mého dočista vlastnický vztah, se pokusil pronést z roster projev proti plebiscitu, jenž by ti dovolil ucházet se o úřad konsula *in absentia.* Nu, víš sám dobře, co je to za choleriky, celá ta jejich rodina – arogantní banda vzteklounů, jeden jako druhý – a tak měl Gnaeus Domitius doslova pěnu kolem úst. Když toho měli posluchači dost a zvedl se všeobecný křik, pokusil se je seřvat, aby mlčeli. Dost možná, že jako Gnaeus Domitius by byl měl docela šanci to dokázat. Jenomže mu cosi povolilo v hlavě nebo v srdci, a on se na rostrech najednou svalil a bylo dočista po něm. Naráz měli všichni po náladě a šlo se domů. Ale to důležité se přesto podařilo dovést do konce.

Obě usnesení byla následujícího jitra schválena, žádná z tribuí se nepostavila proti. Takže mám souhlas, abych rozjel volby naplno. Nepromarnil jsem samozřejmě ani minutu, tím si můžeš být jist. Stačila zdvořilá žádost kolegiu tribunů a všechno potřebné se rozběhlo. Během několika dnů už zvolili nové kolegium. A zdá se, že kandidovala velice důvěryhodně působící garnitura, asi hlavně kvůli takovým záležitostem, jako je výběr vojevůdců. Mezi uchazeči je starší syn zesnulého Gnaea Domitia Ahenobarba jakož i starší syn zesnulého Lucia Cassia Longina. Mám dojem, že Cassius se pokusí dokázat, že ne všichni členové jeho rodiny patří k vrahům římských vojáků, takže pokud jde o tvé budoucí pověření, Gaie Marie, mohl by ti snad být dosti platným pomocníkem. A také Lucius Marcius Philippus se do toho zamíchal a – ohó – dokonce i Clodius z toho claudiovsko-clodiovského společenství. Bohové, jak ti jen se dokáží ukrutně rozmnožovat!

Včera se sešel k hlasování centurijní sněm, s výsledkem – jak už jsem o něco výše uvedl – že Gaius Marius byl zvolen jako první konsul všemi

centuriemi prvé třídy a postačujícím počtem centurií druhé třídy. Jistí popřední senátoři by ti sice byli rádi tento úspěch překazili, jenomže jsi až příliš známý jako muž se ctí v těle a podpůrce velkého obchodu (zejména poté, co jsi s takovou úzkostlivou důsledností splnil veškeré své přísliby v Africe). Jezdce při hlasování nijak neznepokojovalo svědomí, pokud jde o takové detaily, jako je druhá volba konsulem v průběhu tří let anebo sám fakt volby *in absentia.*

R o z r a d o v a n ý Marius vzhlédl od svitku. „Co říkáš mandátu přímo od lidu, Lucie Cornelie? Podruhé konsulem, a přitom jsem ani nevěděl, že se o konsulát ucházím.“ Vzpřáhl paže nad hlavu, jako by sahal po hvězdách. „Vezmu odtud s sebou do Říma věštkyni Marthu. Uvidí na vlastní oči v jednom dni můj triumf a mou konsulskou inauguraci, Lucie Cornelie! Protože jsem se právě rozhodl. Triumf budu slavit přesně na Nový rok.“

„A pak vyrazíme do Galie,“ řekl Sulla, jehož zajímala mnohem víc tato stránka věci. „Pokud mě totiž, Gaie Marie, budeš chtít vzít s sebou.“

„Milý hochu, bez tebe bych se tam neobešel! Stejně tak jako bez Quinta Sertoria!“

„Dočti ten dopis,“ řekl Sulla, kterému začínalo docházet, že bude potřebovat nějaký čas, aby vstřebal všechny tyto ohromující novinky, dřív než je bude třeba podrobněji s Gaiem Mariem projednávat.

Takže příště se uvidíme, Gaie Marie, až ti budu předávat odznaky svého úřadu. Přál bych si, abych mohl říct, že jsem tomu ze srdce rád. V zájmu Říma bylo nezbytné, abys velení v germánském tažení dostal právě ty, ale jak moc bych si přál, aby k tomu bylo mohlo dojít normálnějším způsobem! Myslím na všechny nové nepřátele, které si získáš navíc k těm, které už sis nadělal, a jde mi z toho hlava kolem. Byl jsi příčinou až příliš mnoha změn v naší zákonodárné mašinérii. Já vím, každá z nich, až po tu poslední, byla nezbytná, pokud jsi měl přežít Ale, jak už pravili Řekové o svém Odysseovi, pramenec jeho života byl tak houževnatý, že prodřel každou nit života ostatních lidí, s kterou se zkřížil. Zdá se mi, že v dané situaci má kus pravdy i Marcus Aemilius Scaurus, vůdce senátu, neboť on podle mne není vinen tou omezeností a zaslepeností lidí, jako je Numidicus Hovnivalissimus. Scaurus vnímá zánik oněch pořádků, jakými se Řím odjakživa spravoval, stejně tak, jako ho vnímám i já. Ano, vím také, že Řím pilně sám sobě vrší svou vlastní pohřební hranici, a vím, že pokud by senát nechal jen na tobě, jak a kdy a jakým způsobem se s Germány vypořádat, žádná z oněch znepokojujících, mimořádných, nebývalých a novotářských opatření by vůbec nebyla nutná. Nicméně je mi z toho trochu smutno.

H l a s se Mariovi nezachvěl, ani neustoupil od rozhodnutí, že Sullovi přečte dopis celý, třebaže jeho závěr byl méně povzbudivý a zkalil poněkud jeho původní radost.

„Je tu ještě kousek,“ řekl. „Dočtu to.“

Tvá kandidatura, to musím ještě na závěr dodat, odradila všechny další významnější uchazeče. Do seznamu kandidátů na úřad konsula už sice bylo zapsáno pár docela slušných lidí, ale všichni pak svou účast odvolali. Což učinil například i Quintus Lutatius Catullus Caesar se slovy, že on by s tebou jako tvůj kolega v úřadě nedokázal spolupracovat o nic líp než se

svým pejskem, pokud by ten byl zvolen za konsula. Takže tvým kolegou v úřadě bude pouhá figurína. Což tě nemusí nijak trápit, protože s ním alespoň nebudeš muset svádět žádné zbytečné boje. Já vím, že už umíráš zvědavostí, kdo že to je, tak mi odpusť, že tě tak napínám. Řeknu o něm už jen tolik, že je poněkud úplatný, ale to ty asi budeš vědět sám. A jeho jméno? Gaius Flavius Fimbria.

S u l l a si odfrkl. „Toho já znám," řekl. „Chodíval si polechtat nervy do římských bordelů, kam on nepatřil, zatímco já ano. Křivý jak psí zadní noha." Obnažil bělostné tesáky, ale nebyl to tak odstrašující pohled, jakým by byly působily v tváři o něco temnější pleti. „Což znamená, Gaie Marie, že ho nesmíš nechat tu nohu zvednout – mohl by tě počurat."

„Ano, rychlé odskoky pěkně stranou – to já snad zvládnu," řekl Marius s vážnou tváří. Napřáhl ruku a Sulla mu ji okamžitě stiskl. „Ruku na to, Lucie Cornelie. Že Germány porazíme, ty a já."

A f r i c k á a r m á d a se svým velitelem vyplula z Utiky do Puteol koncem listopadu ve výborné kondici. Moře bylo na tuto roční dobu neobyčejně klidné a přeplavbu nenarušil ani severák, *septentrio*, ani vítr severozápadní, *corus*. Přesně to Marius také očekával; jeho životní dráha byla na vzestupu, Fortuna se podřizovala jeho velení právě tak jako všichni jeho vojáci. Kromě toho i syrská věštkyně Martha předpověděla rychlou a hladkou plavbu. Plula s Mariem na jeho vlajkové lodi, lačná poct, nepřetržitě štěbetající, raneček kostí, který si námořníci – odjakživa pověrčivá chasa – s nedůvěrou prohlíželi a jemuž se bázlivě vyhýbali. Král Gauda nejevil příliš chuti se s ní rozloučit; když pak ale plivla na mramorovou podlahu před jeho trůn a pohrozila, že jediným pohledem uhrane jeho i celý jeho dům, velice spěchal, aby se jí co nejrychleji zbavil.

V Puteolách už Maria a Sullu očekával jeden ze zbrusu nových kvestorů státní pokladny, jenž se velice živě, ba téměř netrpělivě dožadoval seznamu válečné kořisti, avšak současně projevoval i náramnou uctivost. Mariovi i Sullovi se zlíbilo býti mu milostivě nápomocni, a jelikož jejich účetní knihy byly v úctyhodném pořádku, zavládla spokojenost na všech stranách. Armáda se odebrala do tábora u Capuy, obklopené kolem dokola nováčky, které cvičili gladiátoři odvedení podle plánu Rutilia Rufa. Nyní jim přišli na pomoc i Mariovi zkušení centurioni. Jejich naprosto nedostatečný počet byl ovšem skličující. Jako studnice již Itálie téměř vyschla, a suchou měla zůstat, dokud nejmladší generace nedovrší sedmnáctý rok v dostatečném počtu, aby mohla znovu dodat čerstvé brance. Vyčerpáni už byli i *capite censi*, alespoň pokud jde o římské občany.

„A já velice pochybuji, že by mi senát dal souhlas k náboru *capite censi* z Itálie," řekl Marius.

„Nemají moc na vybranou," řekl Marius.

„To je pravda. Pokud na ně budu naléhat. Jenže v daném okamžiku není v mém zájmu – ani v zájmu Říma – příliš na ně tlačit."

Marius a Sulla se na dobu do Nového roku rozloučili. Sulla mohl samozřejmě volně vstoupit do Říma, ale Marius, stále ještě obdařený svým prokonsulským *imperiem*, nesměl překročit posvátnou hranici města, aniž ho pozbyl. A tak se Sulla vydal do Říma, zatímco Marius odejel do své vily v Kumách.

M y s M i s e n u m vybíhal do moře mocným hřebenem, tvořícím severní pobřeží takzvané Krátérové či Kumské zátoky, rozlehlého a velice bezpečného kotviště, kde vyrostly jeden vedle druhého početné přístavy – Puteoli, Neapolis, Herculaneum, Stabiae a Surrentum. Podle

pověstí tak starých, že sahaly až za samu mez lidské paměti, se Krátérová zátoka rozkládala na místě obrovské pradávné sopky, jež vybuchla a jejíž jícen pak zalilo moře. Dosud ovšem existovaly doklady sopečné činnosti. Ohňová pole za Puteolami, kde prasklinami v půdě co chvíli prošlehávaly plameny, ozařovala noční oblohu pochmurným světlem, bahnité tůně vřely lenivými bublinami a všechno pokrývala ostrá žluť vysrážené síry; ze země vyrážely porůznu gejzíry páry a buď opět poklesly a pohasínaly, anebo se rozproudily ještě prudčeji; a pak tu ovšem byl Vesuvius – rozeklaná strmá hora, o níž se bájilo, že to kdysi byla činná sopka – třebaže nikdo nedokázal říci, kdy že to mělo být, neboť Vesuvius pokojně dřímal, co dějiny pamatovaly.

Na každé straně úzké šíje mysu Misenum se rozkládalo malé městečko spolu s řádkou tajemných jezírek. Na straně k moři to byly Kumy, na opačném břehu, v zátoce, ležely Baiae. Jezírka byla dvojího druhu – některá s vodou tak čirou a vlahou, že se dokonale hodila k pěstování ústřic, jiná zjevně horká, nad nimiž se vinuly proužky sirných par. Ze všech římských přímořských sídel byly Kumy nejnákladnější, zatímco Baiae byly dosud poměrně málo rozvinuty. Zdálo se ale, že se z nich postupně stává středisko rybářského obchodu, neboť asi půltucet nadšenců se pokoušel nalézt způsob, jak ústřice pěstovat ve velkém; vedl je zchudlý patricij a aristokrat Lucius Sergius, jenž doufal, že obnoví rodinné jmění chovem ústřic a jejich dovozem do Říma, pro majetnější epikurejce a do římských lahůdkářství.

Mariova vila stála na vysokém pobřežním útesu v Kumách a hleděla přes moře na ostrovy Aenariu, Pandaterii a Pontiu, tři postupně se vzdalující kužely přecházející v rovinu, jako by bledě modrým oparem prorážely tři vrcholy téhož pohoří. A tady, v Mariově vile, čekala Julia na svého manžela.

Bylo tomu už dva a půl roku, co se viděli naposledy; Julii bylo nyní už téměř čtyřiadvacet, Mariovi dvaapadesát. Věděl dobře, že po něm zoufale touží, neboť sem přijela z Říma v ročním období, kdy na pobřeží bylo větrno a nevlídno, kdežto Řím naproti tomu byl v současné době tím nejpohodlnějším místem vůbec. Zvyk nedovoloval, aby manžela na jeho cestách kamkoli doprovázela, zejména pokud byly spojeny s jeho veřejnou činností; nemohla s ním proto jet do jeho provincie, ba ani na žádnou cestu po Itálii, ledaže by ji byl na ni formálně pozval, ovšem samo takové pozvání bylo považováno za prohřešek proti dobrému vkusu. Když se v létě manželka římského aristokrata odebrala na pobřeží, přijížděl za ní zpravidla tak často, jak jen mohl, cestu však absolvovali odděleně, každý sám; a pokud se mu zachtělo strávit nějaký den na statcích anebo na některé z jeho početných vil mimo Řím, zřídkakdy tam manželku brával s sebou.

Julia netrpěla obavami o něj; celou tu dobu mu každý týden psávala a on jí stejně pravidelně odepisoval. Žádný z nich si nijak neliboval v klípcích a klevetách, takže jejich dopisy bývaly stručné a omezovaly se jen na rodinné záležitosti, ale přesto byly upřímné a vřelé. Nemohla se samozřejmě zajímat o to, zda neměl za své nepřítomnosti nějaké jiné ženy, do toho neměla právo hovořit, a Julia byla až příliš dobře vychovaná, než aby na nějakou takovou otázku vůbec pomyslela; neočekávala také, že by se jí svěřoval s takovými věcmi sám, z vlastní vůle. Tyto záležitosti patřily do světa mužů, manželkám nepříslušelo se o ně zajímat. Jak jí její matka, Marcia, neopomněla povědět, měla v tomto směru štěstí, že je provdána za muže téměř o třicet let staršího; bude alespoň ve svém sexuálním životě – jak řekla Marcia – zdrženlivější, než bývají mladí muži, stejně tak jako bude jeho radost a potěšení z opěrného setkání s ní mnohem větší, než by tomu bylo u mladého muže.

Hrozně ho však postrádala, nejen proto, že si ho zamilovala, ale i proto, že jí tolik vyhovoval. Měla ho ráda, a tím bylo jejich odloučení těžší, neboť ho postrádala jako přítele stejně tak jako manžela a milence.

Když vešel neohlášen do jejího obývacího pokoje, nemotorně se pokusila vstát, ale podlomila se jí kolena a klesla zpět na židli. Jak je vysoký! Jak je osmahlý a pružný a plný života! Nevyhlíží ani o den starší – naopak, zdá se spíše mladší, než jak si ho pamatuje. Široce se na ni usmívá – má stále stejně zdravé a krásné zuby – a to jeho proslulé bujné obočí se jen

leskne svitem tmavých očí, které pod sebou skrývá, napřahuje k ní své velké, krásně utvářené ruce. A ona není schopná se pohnout! Co si jen o mně pomyslí?

Myslel na ni zjevně s láskou, neboť došel až k její židli a zlehka ji pozvedl, nepokusil se ji obejmout, jen stál a pozoroval ji s tím širokým bělostným úsměvem na rtech. Pak zvedl ruce, uchopil její obličej do dlaní a něžně ji políbil na víčka, na tváře, na rty. Kradmo kolem něho ovinula paže; přivinula se k němu a skryla mu tvář na rameni.

„Oh Gaie Marie, já jsem tak šťastná, že jsi tady!“ řekla. „Sotva můžeš být šťastnější než já, ženo moje.“ Hladil jí záda a ona cítila, jak se mu chvějí ruce.

Pozdvihla k němu tvář. „Polib mě, Gaie Marie! Doopravdy mě líbej!“ A tak splnilo jejich shledání všechno to, nač se oba těšili, hřálo láskou, žhnulo vášní. Avšak nejen to; byla tu ještě radost z malého Maria, a byla tu i tichá bolest, kterou teď mohli oba rodiče společně sdílet nad smrtí svého druhého chlapečka.

Malý Marius svého otce příjemně překvapil, byl prostě báječný – velký, robustní, téměř světlovlasý, velké šedé oči upíral na tatínka beze strachu. Nebyl zatím asi veden příliš přísně, jak Marius Julii podezříval, ale to se spraví. Však se ten mrňous brzy přesvědčí, že nad otcem mít vrch nebude a že se mu ho ani nepodaří jen tak zmanipulovat; tatínka je třeba si vážit, ctít ho, zrovna tak, jak si Gaius Marius vážil a ctil svého vlastního drahého otce.

Byly i další smutky, nejen pro mrtvého druhorozeného synka; Marius věděl, že Julii zemřel tatínek, ale teprve nyní mu šetrně sdělila, co se zatím nedozvěděl, že i jeho vlastní otec už nežije. Dožil se krásného věku, dožil se i volby, kterou se jeho nejstarší syn stal již po druhé konsulem. Zastihla ho rychlá a milosrdná smrt, záchvat mrtvice ve chvíli, kdy stařík vedl čilý rozhovor s přáteli o tom, jak Arpinum přivítá svého nejproslulejšího občana.

Marius položil hlavu mezi Juliina ňadra a rozplakal se, dostalo se mu útěchy a pochopil posléze, že vše nastalo v pravý čas. Neboť jeho matka Fulcinia zemřela již před sedmi lety a jeho otec osaměl; a třebaže mu Fortuna nedopřála syna ještě jednou uvidět, byla k němu alespoň natolik laskavá, že měl ještě možnost vnímat ono výjimečné ocenění, kterého se Mariovi dostalo.

„Takže má cesta do Arpina už by neměla smysl,“ řekl Marius později Julii. „Zůstaneme tady, má milá.“

„Brzy přijede Publius Rutilius. Jen co se ti noví tribunové lidu trochu zaběhnou, jak říkal. Má myslím strach, že se z nich vyklube dosti nepříjemný partner – někteří z nich jsou až příliš chytří.“

„Takže než sem Publius Rutilius dorazí, ty má nejdražší, nejsladší, nejkrásnější a nejmilejší ženo, neztratíme ani slovo, ani jedinou myšlenku o něčem tak únavném, jako je politika.“

S u l l ů v n á v r a t byl značně odlišný. Předně mířil domů bez Mariovy prosté, neskrývané a dychtivé radosti. Sám nevěděl proč, neboť podobně jako Marius i on byl po celé ty dva roky strávené v Africe sexuálně zdrženlivý – z jiných důvodů zajisté než z lásky ke své ženě, přesto však zdrženlivý. Zbrusu novou a čistou stránku, kterou načal a kterou překryl a uzavřel svůj dosavadní život, nesmělo nic poskvrnit; žádný úplatek, žádná neloajálnost vůči veliteli, žádné intriky a žádné kličky k získání moci, žádný náznak tělesných slabostí, žádné prohřešky vůči corneliovské cti nebo proti jeho *dignitas.*

Byl samou podstatou herec, a tak se zcela vžil do své nové role kvestora, tak jak mu ji Marius předepsal, prožíval ji plně v nitru stejně tak, jak ji navenek sehrával každým skutkem, pohledem, slovem. Nijak ho zatím neomrzela, nabízela mu ustavičné rozptýlení, poskytovala nesmírné možnosti a plynulo z ní pro něho i nemalé zadostiučinění. Nemohl si dát zhotovit svou podobu z vosku, dokud se nestane konsulem anebo dokud se nějakým jiným způsobem neproslaví, tišil se však už, jak si objedná u Magja z Velabra přepychový stojan na své válečné trofeje, na svou zlatou korunu, na *phalerae* a vinuté řetězy; těšil se, jak bude u toho, až budou tyto doklady jeho statečnosti instalovány v atriu jeho domu, jak si na tuto práci osobně dohlédne. Neboť ony dva roky strávené v Africe znamenaly, že úspěšně obhájil svou

pověst; a třebaže si nezískal světovou proslulost třeba v jízdě na koni, bude s ním svět naproti tomu muset nadále počítat jako s rozeným vojákem, a trofeje budou v atriu vystaveny proto, aby o tom celý Řím věděl.

A přece… nic z jeho předchozího života vlastně nepřestalo existovat, nezměnilo se, a on to dobře věděl. Přetrvávala v něm touha uvidět Metrobia, nepominula záliba v groteskním světě – světě zakrslíků, transvestitů, starých rajd a odpudivých individuí – dál trpěl nepřemožitelnou nechutí k ženám využívajícím své moci k tomu, aby si ho zotročily, pořád ještě byl schopen jako svíčku sfouknout život, jenž ho začal nadměrně obtěžovat, i nadále nesnášel hlupáky, dál se užíral spalující ctižádostí … Herec dohrál své africké představení, nezamýšlel však odpočívat; budoucnost nabízela mnohou další roli. A přece … Řím bylo obrovské jeviště, na němž se jemu starému já zachtělo znovu vystoupit; Řím mohl skrývat všechno, od katastrof přes zklamání až po objevy. A tak se Sulla blížil městu s krajní ostražitostí, s vědomím hlubokých změn, které prodělal, avšak vědom si také toho, jak pramálo v jeho nitru prošlo skutečnou proměnou. Herec mezi dvěma rolemi, nikdy spokojen, nikdy vyrovnán sám se sebou.

I Julilla ho očekávala zcela jinak, než jak Julia čekala na Maria; vždyť také milovala Sullu daleko více, než Julia milovala Maria. Pro Julillu by byl jakýkoli projev ukázněnosti nebo sebeovládání jen svědectvím o tom, že je taková láska v čemsi méněcenná; pravá láska podle ní měla člověka naprosto ovládnout, přemoci ho, měla bořit veškeré hradby ducha, potlačit každou stopu racionálního uvažování, měla hřmít jako bouře, rozdrtit jako obrovitý slon vše, co jí stojí v cestě. A tak se v horečnatém očekávání nedokázala soustředit na nic kromě karafy s vínem, několikrát denně se převlékala, vlasy hned vyčesané, hned splývající na ramena, hned za uši – služky na pokraji šílenství.

Na Sullu se snesla jako závoj utkaný ze síťoví těch nejpřilnavějších pavučin. Sotva vstoupil do atria, rozběhla se divoce ze svého pokoje rovnou k němu, náruč rozpřaženu, tvář jako proměněnou; ještě než se na ni stačil podívat, než ji dokázal vůbec vnímat, přimkla se k němu ústy, jako když se na paži přisaje pijavka, ocucávala ho, hltala, zmítala se celá zvlhlá, jen krev a temnota. Rukama mu sjela k pohlaví, sténala jako na vrcholu milostné slasti, a pak kolem něho dokonce na onom veřejném prostranství začala ovíjet nohy, za úsměšků tuctu přihlížejících otroků, kteří pro něho z valné části byli docela cizí.

Nemohl si pomoci; chytil ji za paže a srazil jí je dolů a odtrhl hlavu od jejích úst.

„Pamatuj se, paní!“ řekl. „Nejsme tu sami.“

Zalapala po dechu, jako by jí byl plivl do tváře, avšak vzpamatovalo ji to natolik, že se ovládla a začala se chovat klidněji; ubohoučkým, rádoby samozřejmým gestem se do něho zavěsila a provázela ho peristylem a pak dolů, kde měla svůj obývací pokoj, v někdejším Nicopolině bytě.

„Jsme tu už v dostatečném soukromí?“ zeptala se ho trochu podrážděně.

Ale kouzlo té chvíle bylo porušeno už dlouho před tímto jejím výlevem; nestál o to, aby se mu ústy nebo rukama nešetrně prodírala do nejskrytějších zákoutí jeho bytosti, aniž brala ohled na citlivé předivo, jež přitom narušovala.

„Později, až později!“ řekl a zamířil k židli.

Nebohá Julilla zůstala stát, vystrašená a zmatená, jako by tím okamžikem její svět přestal existovat. Byla půvabnější než kdy předtím, ovšem jakousi křehkou a zranitelnou krásou, počínaje slabounkými pažemi čnícími z přehozu podle nejnovější módy, jak si okamžitě povšiml – muž Sullových osudů nikdy neztrácí smysl pro linii a styl – až po ohromné, jakoby nepřítomné, hluboko zapadlé oči obkroužené hustými modročernými stíny.

„Já – já to – nechápu!“ vykřikla pak na něj, neodvažovala se hnout z místa, kde stála, a vpíjela se do něho očima, ne už žádostivě, ale spíš jako myška hltající výraz kočičí tváře: jsi při mně, anebo jsi nepřítel?

„Julillo,“ řekl s veškerou trpělivostí, jaké byl jen schopen, „jsem unavený. Ještě jsem si nezvykl na pevnou zemi. Nikoho v domě prakticky neznám. A jelikož nejsem ani trochu

opilý, trpím veškerými zábranami střízlivého člověka, pokud jde o míru, jakou by měli manželé ve svých stycích na veřejnosti zachovávat.“

„Ale já tě mám přece *ráda!*“ zaprotestovala.

„To doufám. Zrovna tak, jako já mám rád tebe. Ale přesto jsou tu jisté meze,“ řekl upjatě ve snaze, aby všechno v jeho římském světě odpovídalo pravidlům, od manželky a domova až po jeho dráhu v senátě.

Kdykoli za ta uplynulá dvě léta na Julillu pomyslel, neuvědomoval si vlastně rysy její osobnosti – vzpomínal, jak vypadá a jak bouřlivým a vzrušujícím způsobem se chová v posteli. Myslel na ni ve skutečnosti tak, jak muž uvažuje o své milence, nikoli o manželce. Pozoroval teď tuto mladou bytost, kterou si vzal za ženu, a docházel k názoru, že by byla mnohem lepší milenkou – k níž by v pravidelných intervalech docházel, s níž by nemusel sdílet domov, kterou by nebylo třeba představovat přátelům a partnerům.

Neměl jsem si ji nikdy brát, usoudil. Dal jsem se unést obrazem své budoucnosti, tak jak ji viděla ona svýma očima – vždyť to byla vlastně to jediné, oč se zasloužila, že totiž přenesla tu vidinu od bohyně Fortuny k jejímu vyvolenci. A mne nenapadlo, že bych měl na vybranou desítky jiných mladých aristokratek, daleko vhodnějších, než je ta pošetilá chuděrka, co z lásky ke mně chtěla hladovět až k smrti. Už to samo je výstřednost. A já sice nemám nic proti výstřednostem – ovšem jen potud, pokud se sám nestanu jejich objektem. Mám-li možnost dopouštět se jich sám, prosím! Ale proč jen se celý můj život kolem mne motají ženské, které se mne pokoušejí zadusit?

Julillina tvář se proměnila. Přestala se dívat do oněch světlounkých, neúhybných zraků, které ji bez náznaku lásky a vášně studovaly, a sjela očima jinam. Tamhle! Och, co by si bez toho počala? Víno, to moje milé a věrné vínečko… Nenapadlo ji vůbec, co si o ní Sulla pomyslí, přešla ke stolku, nalila si plný pohár neředěného vína a naráz ho vypila; teprve pak si uvědomila manželovu přítomnost a s tázavým pohledem se k němu obrátila.

„Víno, Sullo?“ zeptala se.

Zamračil se. „Dej to pryč! To piješ víno vždycky takhle rychle?“

„Potřebovala jsem se napít!“ řekla svárlivě. „Když ty jsi takový studený a nevlídný.“

Povzdychl si. „To asi jsem. Nic si z toho nedělej, Julillo. Já se z toho seberu. Anebo se to podaří tobě – ano, dej mi trochu toho vína!“ Po poháru, který mu už chvíli mlčky podávala, téměř chňapl a napil se, ne však plným douškem, a zdaleka ho nevypil všechno. „Když ses mi naposledy ozvala… psát dopisy, to pro tebe moc není, viď?“

Julille stékaly po tvářích slzy, ale nevzlykala; jen tiše plakala. „Psát dopisy já přímo nenávidím!“

„To mi bylo zřejmé,“ řekl suše.

„A co také psát?“ zeptala se, nalila si další pohár a vypila ho stejně rychle jako první.

„Chtěl jsem říct, že když ses mi naposledy ozvala, domníval jsem se, že máme dvě děti. Děvčátko a chlapce, ne? O chlapci ses mi dokonce ani neobtěžovala dát zprávu; to jsem se musel dozvědět od tvého otce.“

„Byla jsem nemocná,“ řekla stále ještě v slzách.

„A to mi je ani neukážeš?“

„Vždyť je tady máš!“ vykřikla a prudce ukázala dozadu do peristylu.

Zanechal ji v místnosti. Utřela si tváře do šátku a honem si ze džbánu dolévala nový plný pohár.

Nejprve je zahlédl otevřeným oknem dětského pokoje, kdy ho děti ještě nespatřily. Kdesi vzadu se ozýval nezřetelný ženský hlas, vidět však tu ženu nebylo; soustředil se pohledem jen na ty dvě postavičky, které zplodil. Holčička – ano, té je teď dva a půl roku – stojící nad kloučkem – a tomu už je půl druhého!

Byla okouzlující – byla to ta nejhezčí panenka, jakou kdy Sulla spatřil – hlavičku plnou rudozlatých kučer, pleť krev a mléko, v zrůžovělých tvářičkách dva důlky a pod nazlátlým obočím velikánské modré oči, veselé, smály se na bratříčka.

Byl snad ještě krásnější, tenhle synek, kterého Sulla dosud nespatřil. Chodil už – to bylo výborné – na sobě ani klůcek – proto mu sestřička asi domlouvala, zřejmě to dělal často – a povídal – nezůstával jí pranic dlužen, dareba jeden. A řehtal se. Byl nesmírně podobný Caesarovi – táž podlouhlá a pěkná tvář, tytéž husté zlaté vlasy, stejně živé modré oči, jaké míval Sullův zesnulý tchán.

Dřímající srdce Lucia Cornelia Sully se neprobouzelo se zívnutím a protahováním, prudce se vrhlo za světlem lásky, tak jako asi musela Athéna naráz vyskočit dospělá a v plné zbroji z čela Diova, řinčíc zbraněmi a volajíc do boje. Už ve dveřích klesl na kolena a rozpřáhl náruč, v očích vláhu.

„*Tata* je tu," řekl. „*Tata* přišel domů."

Nezaváhaly ani na okamžik, natož aby se stydlavě stáhly; vrhly se k němu a začaly ho líbat na obě rozdychtěné tváře.

P r v n í m n á v š t ě v n í k e m u Maria v Kumách se nestal Publius Rutilius Rufus; hrdina neměl po návratu ještě ani čas pořádně se doma zabydlet, a už přišel správce s dotazem, je-li ochoten přijmout ctihodného Lucia Marcia Philippa. Marius – zvědav, co Philippus může chtít – neboť se s ním dosud nesetkal a jeho rodinu znal toliko zběžně – správci řekl, ať hosta uvede do pracovny.

Philippus nenadělal příliš okolků; zamířil okamžitě k důvodu své návštěvy. Je to měkkota, říkal si v duchu Marius – trochu moc tuku kolem pasu, trochu velký podbradek – ovšem s nadbytkem vší té arogance a sebevědomí marciovského klanu, jenž se považoval za potomky Anka Marcia, čtvrtého římského krále a budovatele Dřevěného mostu.

„My se ještě neznáme, Gaie Marie," řekl, tmavohnědé zraky upřeny do Mariových očí, „takže jsem si řekl, že tuhle chybu při nejbližší příležitosti napravím – vzhledem k tomu, že ty jsi pro příští rok prvým konsulem, zatímco já jsem nově zvoleným tribunem lidu."

„To je hezké, že chceš tu chybu napravit," řekl Marius a v jeho úsměvu nebyl patrný ani stín ironie.

„Ano, já myslím, že je," řekl Philippus úlisně. Pohodlně se na židli rozložil a opřel, přehodil nohu přes nohu – zvyk, který Marius nesnášel a který považoval za zženštilý.

„Co bych pro tebe mohl udělat, Lucie Marcie?"

„V podstatě dosti mnoho." Philippus nachýlil hlavu kupředu, tvář v okamžení beze stopy jakékoli měkkosti, s velice věcným výrazem. „Dostal jsem se do určitých finančních obtíží, Gaie Marie, a řekl jsem si, že by stálo za to, kdybych ti – řekněme – nabídl své služby jakožto tribun lidu. Napadlo mě, že třeba budeš chtít prosadit nějaký ten zákoneček. Anebo že prostě budeš stát o to, abys měl mezi tribuny lidu v Římě loajálního stoupence, zatímco ty budeš kdesi daleko odtud zahánět toho zlého germánského vlka. Ti pitomí Germáni! Oni ještě nepřišli na to, že vlkem je ve skutečnosti Řím, co? Ale ono jim to dojde. Jestli jim někdo dokáže vtlouct do hlavy, že Římani jsou vlčí plemeno, pak jsi to ty."

Během celého tohoto úvodu pracovala Mariova hlava s neobyčejnou rychlostí. I on se opřel v křesle, nohy však nezkřížil. „Víš, můj milý Lucie Marcie, náhodou opravdu existuje takový zákoneček, který bych rád protlačil plebejským shromážděním bez zbytečného rozvířování pozornosti. A já budu rád, když budu moci přispět k vyřešení tvých finančních starostí, když ty mi naopak pomůžeš od starostí s legislativou."

„Čím štědřejší to bude přispění v mé vlastní věci, tím méně povyku bude s tvým zákonečkem," řekl Philippus s širokým úsměvem.

„Výborně! Kolik," řekl Marius.

„Och, ne! Takhle to přece nemůžeš říct!"

„Kolik," opakoval Marius.

„Půl miliónu," řekl Philippus.

„Sesterciů," řekl Marius.

„Denariů," řekl Philippus.

„Nu, za půl miliónu denariů budu chtít mnohem víc než nějaký ten zákoneček," řekl Marius.

„Za půl miliónu denariů, Gaie Marie, toho také mnohem víc dostaneš. Nejen po dobu mého tribunátu, ale i pak. Za to se ti mohu zaručit."

„Takže jsme se dohodli."

„Takhle snadno?" zvolal s ulehčením Philippus. „A co tedy pro tebe mohu udělat?"

„Budu potřebovat jistý agrární zákon," řekl Marius.

„To *opravdu* není nic lehkého!" Philippus si poposedl, zjevně ohromen. „K čemu, pro všechno na světě, potřebuješ zrovna pozemkový zákon? Já ty peníze samozřejmě potřebuju, Gaie Marie, ale jen potud, pokud si jich budu moci užít živý, až splatím své dluhy! Nemám zájem dát se na Kapitolu umlátit klacky, Gaie Marie, takový Tiberius Gracchus zase nejsem!"

„Jde sice o zákon ve své podstatě agrární, to ano, ale nebude nijak konfrontační," řekl chlácholivě Marius. „Já zase mohu ujistit tebe, že nejsem ani reformátor, ani revolucionář a že vím o lepších věcech, které se dají udělat pro římskou chudinu, než rozdávat jim drahocenný *ager publicus!* Já je povolám do legií – a každý kousek země, který dostanou, si tak budou muset řádně odpracovat! Nikdo by neměl získávat něco za nic, protože člověk přece není kořistící šelma."

„Ale jakou jinou zem jim chceš dát, když ne *ager publicus?* Pokud ovšem nechceš, aby stát vykoupil nějakou další půdu? Anebo ji získal jinak? Jenže to by znamenalo hledat na to nejprve peníze," řekl Philippus, stále ještě celý nesvůj.

„Nemusíš se znepokojovat," řekl Marius. „Ta půda, o kterou jde, už ve vlastnictví Říma samozřejmě je. Dokud já si podržím své prokonsulské *imperium* nad Afrikou, mohu volně určovat, co se stane s půdou zkonfiskovanou nepříteli. Mohu ji pronajmout svým klientům nebo ji prodat v dražbě za nejvyšší nabídku anebo ji darovat cizímu králi, aby ji připojil ke svému území. Jen musím mít jistotu, že senát pak mé rozhodnutí potvrdí."

Nyní si i Marius poposedl a předklonil se. „Já ovšem nemám zájem na tom vystrkovat holý zadek, aby si do něho mohli Metellus Numidicus a jemu podobní jen tak kousnout, a tak chci postupovat tak, jak jsem až dosud vždycky dělal – přísně podle zákona nebo podle obecně vžité praxe nebo podle precedentů. A proto se chci na Nový rok svého prokonsulského *imperia* nad Afrikou vzdát tak, aby Metellus Numidicus ani kousek mého holého zadku vůbec nezahlédl.

Všechny mé základní dispozice s územím, které jsem ve jménu senátu a lidu římského dobyl, už byly senátem schváleny. Je tu ale jedna záležitost, s kterou zatím nechci jít na trh. Je to dokonce věc tak delikátní, že svůj záměr budu muset uskutečnit ve dvou etapách, jednu v příštím roce, druhou pak v následujícím.

Tvým úkolem, Lucie Marcie, bude realizovat první z oněch etap. Velice stručně: já věřím, že pokud má Řím i nadále disponovat dobrými armádami, pak se legie musí stát pro muže z *capite censi* lákavou perspektivou, a ne toliko východiskem, k němuž je dotlačován v těžkých dobách vlasteneckým cítěním a v ostatním čase nudou. Pokud by se mu nabízela obvyklá lákadla – určitý nevelký žold a malý podíl na kořisti, kterou tažení může vynést – armáda ho nepotáhne. Jestliže však bude vědět, že až bude z armády odcházet, dostane kus pěkné půdy, pak bude velice stát o to, aby sloužil jako voják. Nemůže to být ovšem pozemek v Itálii. Ostatně proč by také musel být zrovna v Itálii."

„Myslím, že už začínám chápat, oč ti jde, Gaie Marie," řekl Philippus a hryzl si dolní ret. „To zní dost zajímavě."

„Myslím, že ano. Rezervoval jsem v africké Malé Syrtě dva ostrovy pro případné umístění vojáků z *capite censi*, až budou z armády propuštěni – k čemuž, díky Germánům, stejně tak hned nedojde. Chci si samozřejmě mezitím zajistit souhlas lidu s vyčleněním půdy na Meninze a Cercině. Mám ovšem dost nepřátel, kteří se mi to pokusí překazit, když už pro nic jiného, tak proto, že si z akcí proti mně udělali živnost," řekl Marius.

Philippus pokyvoval hlavou jako nějaký mudrc. „Ano, je to skutečně tak, Gaie Marie, ty máš nepřátel ažaž."

Marius se po Philippovi koukl zničujícím pohledem, neboť se nebyl jist, zda poznámka nebyla podbarvena ironií, ale pak pokračoval. „Na tobě, Lucie Marcie, bude, abys přednesl na shromáždění plebejů návrh zákona, podle něhož budou pozemky na ostrovech v africké Malé Syrtě blokovány pro jakýkoli prodej, parcelaci anebo nájem až do dalšího rozhodnutí plebiscitem. Nezmíníš se v něm o vojácích a nebude v něm ani slovo o *capite censi.* Musíš jen – zcela nenápadně a potichu – zajistit, aby zkrátka tyhle ostrůvky byly uloženy do skříně, aby ta skříň byla dobře zamčená a aby se do ní nedostala žádná hrabavá ruka. Je eminentně důležité, aby žádný z mých nepřátel nepojal podezření, že za tímhle tvým zákonečkem stojím já."

„No, to myslím snadno zařídím," řekl Philippus, už poněkud veseleji.

„Dobrá. Dnem, kdy tento zákon vstoupí v platnost, dám svým bankéřům příkaz, aby na tvé jméno uložili půl miliónu denariů, a to takovým způsobem, aby se obrat v tvé finanční situaci nedal vystopovat zpátky ke mně," řekl Marius.

Philippus vstal. „Koupil sis právě tribuna lidu, Gaie Marie," řekl a napřáhl ruku. „A co víc, zůstanu tvým člověkem po celou svou politickou kariéru."

„To rád slyším," řekl Marius a podávanou ruku stiskl. Ale jakmile se Philippus vzdálil, poslal si Marius pro teplou vodu a obě ruce si pořádně vydrhl.

„ T o , ž e úplatků používám, ještě neznamená, že jsou mi ti lidé, které uplácím, sympatičtí," řekl Gaius Marius Publiovi Rutiliovi Rufovi, když o pět dnů později dorazil do Kum.

Rutilius Rufus se jen rezignovaně ušklíbl. „Nu, slovu dostál," řekl. „Návrh toho tvého agrárního zákonečku stylizoval tak, jako kdyby to byl vymyslel všechno on sám, a dal tomu takovou logiku, že nikdo nic nenamítl ani z pouhého zvyku oponovat. Je to mazaný pacholek, ten Philippus, ovšem trochu kluzký. Získal si přitom vavřín vlastence, protože shromáždění řekl, že má pocit, že by alespoň nějaká malá, bezvýznamná část rozdělovaných obrovských afrických pozemků měla být zachována – on užil slova ‚uložena'! – pro příští potřeby římského lidu. Někteří z tvých protivníků si to dokonce vyložili tak, že to dělá, aby tě dopálil. Zákon prošel bez jediného nesouhlasného zabručení."

„Výborně!" vydechl s ulehčením Marius. „Takže mohu mít alespoň nějaký čas jistotu, že tam na mě ty ostrůvky čekají nedotčeny. Budu potřebovat nějakou dobu, abych si ověřil cenu legionáře z *capite censi, než* si mu troufnu věnovat darem kus půdy. Slyšíš mě dobře? Římský voják starého typu nemusel být uplácen darovanými pozemky, tak proč by měl mít dnešní voják ve srovnání s ním nějaké výhody?" Pokrčil rameny. „Ale dost už toho. Co se ještě seběhlo nového?"

„Prosadil jsem zákon umožňující konsulovi jmenovat mimořádné vojenské tribuny i bez voleb, pokud dojde k situaci, že se stát ocitne ve stavu nouze," řekl Rutilius.

„Ty vždycky myslíš na to, co může přinést zítřek! A už jsi podle svého nového zákona nějaké tribuny vybral?"

„Jedenadvacet. Přesně tolik, kolik jich padlo u Arausia."

„Včetně?"

„Včetně mladého Gaia Julia Caesara."

„Tak tohle je doopravdy dobrá zpráva! Jinak to o příbuzných moc neplatí. Pamatuješ se na Gaia Lusia? Toho, co si vzal sestru mého švagra Gratidii?"

„Jenom matně. Z Numantie?"

„To je on. Strašlivý pitomec. Nicméně on a Gratidia zplodili syna a dědice, kterému je teď pětadvacet. A chtějí po mně, abych ho vzal s sebou do tažení proti Germánům. Ani jsem to nadělení ještě neviděl, ale nemohl jsem říct ne, jinak by se mnou můj bratr Marcus přestal nadobro mluvit."

„Když už je řeč o tvé rozsáhlé sbírce příbuzenstva, pak tě asi potěším zprávou, že mladý Quintus Sertorius je doma, v Nursii, u matky, a bude natolik v pořádku, že s tebou bude moci táhnout do Galie."

„To je dobré! Ovšem do Galie se letos vydal i Cotta, co?“

Rutilius Rufus si odfrkl sevřenými rty, nebyl to pěkný zvuk. „Ale prosím tě, Gaie Marie! Poslali jednoho exprétora a pět senátorských nul k tomu jako delegaci, která měla za úkol vyhádat něco s člověkem, jako je Caepio! Jenže já znám Cottu líp než Scaurus a Dalmaticus a Hovnivál dohromady. Vůbec jsem nezapochyboval, že Cotta zachrání, co se dá.“

„A co Caepio, když už je teď konečně zpátky?“

„Nu, má nad vodou sotva bradu, ale tluče kolem sebe, aby se udržel nad hladinou, to se musí říct. Troufal bych si odhadnout, že z něho za chvíli bude vidět jen ten jeho nos. Zvedlo se proti němu celé veřejné mínění, takže ani ti jeho přítelíčkové z předních lavic pro něho teď nemůžou udělat všechno, co by chtěli.“

„Aspoň něco! Měli by ho hodit do Tulliana a nechat ho tam pojit hlady,“ řekl Marius nevraživě.

„Ale nejdřív by měl vlastnoručně nařezat a naštípat dřevo na osmdesát tisíc pohřebních hranic,“ vycenil zuby Rutilius Rufus.

„A Marsové? Už se uklidnili?“

„Máš na mysli jejich žaloby o náhradu škody? Senát je ze soudní agendy samozřejmě vyházel, čímž ovšem Římu nenadělal příliš mnoho nových přátel. Velitel marsické legie – Quintus Poppaedius Silo – přibyl do Říma s úmyslem v tomto sporu svědčit, a vsadím se, že neuhádneš, kdo byl připraven svědčit společně s ním,“ řekl Rutilius Rufus.

Marius se zasmál. „Máš pravdu, neuhádnu. Kdo?“

„Nikdo jiný než ten můj synovec – mladý Marcus Livius Drusus! Podle všeho se tam potkali hned po té bitvě – Drusova legie zřejmě bojovala v jedné linii hned vedle Silovy. Ovšem pro Caepiona to byl hotový šok, když se můj synovec – který je shodou okolností i jeho zetěm – rozhodl ke svědecké výpovědi v záležitosti, která se přímo týká Caepionova chovám.“

„Je to štěně s ostrými zoubky,“ řekl Marius při vzpomínce na vystoupení mladého Drusa u soudního dvora.

„Dost se po Arausiu změnil,“ řekl Rutilius Rufus. „Řekl bych, že vyspěl.“

„To by mohlo znamenat, že Řím bude mít v budoucnosti o jednoho cenného muže víc,“ řekl Marius.

„Vypadá to tak. Já jsem si ovšem všiml, že k výrazné změně došlo u všech, kdo Arausio přežili,“ řekl znepokojeně Rutilius Rufus. „Stále ještě se nepodařilo shromáždit všechny vojáky, kteří z bitvy unikli tím, že přeplavali Rhodanus, a pochybuju, že by se je ještě někomu povedlo soustředit a dát je pod nějaké velení.“

„Já si je najdu,“ řekl Marius zasmušile. „Jsou to *capite censi*, takže je to koneckonců moje odpovědnost.“

„Na to ovšem hraje Caepio,“ řekl Rutilius Rufus. „Pokouší se teď svalit vinu na Gnaea Mallia a na chátru z *capite censi*, jak on tu armádu nazývá. Marsové nejsou spokojeni s tím, že jsou zahrnováni pod *capite censi*, a Samnité rovněž ne, a můj synovec, Marcus Livius, veřejně vystoupil a odpřisáhl, že *capite censi* nemají s příčinami té katastrofy nic společného. Je to velice chytrý řečník s vynikajícím osobním vystupováním.“

„Jak ale může jako Caepionův zeť tchána takhle kritizovat?“ zeptal se Marius udiveně. „Byl bych řekl, že i ti, kdo jsou proti Caepionovi nejvíc zaujati, se takového prohřešku proti rodinné loajalitě dočista zhrozí.“

„On totiž Caepiona nekritizuje – alespoň ne přímo. Dělá to doopravdy velice obratně. O Caepionovi on neztratí ani slovo! Jenom popírá Caepionovo obvinění, že za porážku může armáda Gnaea Mallia složená z *capite censi*. Ale všiml jsem si, že mladý Marcus Livius a mladý Caepio už nejsou takoví přátelé, jako bývali, což s sebou nese dosti značné nesnáze, protože mladý Caepio se oženil s mou neteří, s Drusovou sestrou,“ řekl Rutilius Rufus.

„Nu, a co jiného čekáš, když vy zatracení aristokraté prostě trváte na tom, že se raději budete ženit křížem krážem s bratranci a sestřenicemi, namísto abyste si také dopřáli příměs

nějaké nové krve?“ rozhorlil se Marius, ale pak jen pokrčil rameny. „Nechme toho raději! Ještě nějaké novinky?“

„Jen pokud jde o Marsy, nebo spíše o naše italské spojence. Narůstá tam proti nám silný odpor. Jak víš, snažil jsem se celé měsíce o nábor do armády. Jenomže italští spojenci v tomhle absolutně odmítají spolupracovat. A když jsem naléhal, aby i oni využili jejich *capite censi*, odpověděli, že žádné *capite* censi nemají!“

„Nu, jde vesměs o venkovany, myslím, že i to by bylo možné,“ řekl Marius.

„Nesmysl! Ženci, ovčáci, stěhovaví sezónní dělníci na statcích – kam se všichni tihle lidé, kterých bývalo na venkově vždycky plno, poděli? Jenže italští spojenci přesto trvají na svém, že u nich *capite censi* prostě neexistují! A proč, zeptal jsem se jich v dopise? Jelikož, zněla jejich odpověď, veškeří italští muži, kteří by byli do *capite censi* spadali, jsou nyní římskými otroky, poté co byli do otroctví vzati pro dluhy. Och, to roztrpčení je tam hrozné!“ řekl Rutilius Rufus ustaraně. „Všechny italské kmeny se obracejí na senát rozhořčenými dopisy protestujícími proti tomu, jak s jejich příslušníky Římané zacházejí – nejen Řím oficiálně, to si uvědom, nýbrž i soukromí římští občané, kteří mají takovou moc. Marsové – Paelignové – Picenové – Umbrové – Samnité – Apulijci – Lucanové – Etruskové – Marrucinové – Vestinové – je to naprosto úplný seznam všech italických kmenů, Gaie Marie!“

„Nu, to už přece nějaký čas víme, že tam narůstají problémy,“ řekl Marius. „Já jen doufám, že hrozba, kterou pro nás všechny společně Germáni představují, pomůže znovu slepit ten náš rozpadající se poloostrov.“

„Tomu já nevěřím,“ řekl Rutilius Rufus. „Všechny kmeny říkají totéž, že si Řím zvykl odvádět jejich jen trochu majetné muže na tak dlouhou dobu z jejich domovů, že jejich statky nebo živnosti pak postupně upadají pro nedostatečnou péči a že všichni muži, kteří měli to štěstí, že vůbec přežili údobí, po které bojovali za Řím, po návratu domů zjistili, že jsou zadluženi vůči římským držitelům půdy anebo místním kšeftařům s římským občanstvím. A tak, jak uvádějí, se už Řím jejich mužů z *capite censi* stejně zmocnil – jakožto otroků rozptýlených od jednoho konce Středního moře po druhý! Zejména tam, říkají, kde se ukazuje potřeba otroků se zemědělskou kvalifikací – v Africe, na Sardinii, na Sicílii.“

I Marius začal vypadat znepokojeně. „Neměl jsem představu, že se věci dostaly takhle daleko,“ řekl. „Já sám vlastním velké pozemky v Etrurii a patří k nim i mnoho usedlostí zkonfiskovaných pro dluhy. Ale co proti tomu může člověk dělat? Pokud ty statečky neskoupím já, udělá to přece Hovnivál nebo jeho bratr Dalmaticus! Já jsem první pozemky v Etrurii zdědil po matčině rodině Fulciniů, a proto jsem se tam také orientoval v dalším podnikání. Ovšem nedá se popřít, že tam patřím k velkým držitelům půdy.“

„A vsadím se, že vůbec nevíš, jak tam tvoji agenti naložili a nakládají s lidmi, jejichž usedlosti jsi jim zabavil,“ řekl Rutilius Rufus.

„Máš pravdu, to já opravdu nevím,“ řekl Marius celý nesvůj. „Neměl jsem představu, že se tolik Italiků dostává do našeho otroctví. Je to skoro, jako kdybychom brali do otroctví Římany.“

„Nu, ale to se děje také, pokud Římané upadnou do dluhů.“

„Ale pořád míň a *míň*, Publie Rutilie.“

„To je pravda.“

„Podívám se na ty italické stížnosti, jakmile se ujmu úřadu,“ končil rezolutně Gaius Marius.

N e s p o k o j e n o s t Italiků byla také v pozadí dění onoho prosince, jehož ohniskem se staly bojovné kmeny hornatých oblastí středu poloostrova za údolími Tiberu a Liris, vedené Marsy a Samnity. Reptání se však ozývalo i jinde, kde se soustřeďovalo spíše na privilegia římské aristokracie a bylo živeno ostatní římskou nobilitou.

Noví tribunové lidu projevovali neobvyklou činorodost. Lucius Cassius Longinus, dosud trpící pohanou, která ulpěla na jeho otci jako jednom z oněch neschopných vojevůdců,

předložil k diskusi v rokovací schůzi plebejů ohromující návrh zákona. Všichni ti, jimž shromáždění lidu odňalo jejich *imperium*, měli podle něho současně přijít i o své místo v senátě. Znamenalo to otevřené vyhlášení války Caepionovi! Neboť jinak panovalo obecně přesvědčení, že pokud by vůbec byl za existujícího stavu Caepio zažalován pro velezradu, byl by asi osvobozen. Díky své moci a majetku měl vliv na tolik voličů v prvé a druhé třídě, že by zproštění viny určitě nebyl problém. Ovšem tím, že by ho shromáždění plebejů zbavilo senátorství, vypadala by pro něho situace rázem jinak. A třebaže se prostřednictvím Metella Numidika pustil úporně do boje, návrh prošel a měl se stát zákonem. Lucia Cassia věru nečekalo ódium, jaké postihlo jeho otce.

Ale pak propukla náboženská bouře a hromobití, které ji doprovázelo, přehlušilo veškeré ostatní problémy; nemohlo tomu být ostatně jinak, neboť žertumilovní Římané si onoho komična, které tu bouřku doprovázelo, cenili nade vše. Když totiž Gnaeus Domitius Ahenobarbus klesl mrtev na rostrech v průběhu šarvátky o Mariovu konsulskou kandidaturu *in absentia*, zůstavil po sobě mezeru, kterou už nebylo v jeho silách nějak vyplnit. Byl to pontifex, římský kněz, a jeho smrt znamenala jedno uvolněné místo v kolegiu pontifiků. Úřad nejvyššího kněze, pontifika maxima, tou dobou zastával letitý Lucius Caecilius Metellus Dalmaticus, ve sboru kněží dále byli mimo jiné také Marcus Aemilius Scaurus, prvý muž v senátu, Publius Licinius Crassus a Scipio Nasica.

Noví kněží bývali až dosud kooptováni ostatními členy kolegia, přičemž plebej byl vždy nahrazen plebejem a patricij patricijem; zpravidla kolegium kněží a augurů sestávalo napůl z plebejů, napůl z patricijů. Podle tradice by byl měl nový kněz patřit k téže rodině, jako jeho zesnulý předchůdce, takže kněžský úřad mohl přecházet z otce na syna nebo ze strýce na synovce či z bratrance na bratrance. Rodinná čest a *dignitas* musela být zachována. Takže bylo pochopitelné, že Gnaeus Domitius Ahenobarbus mladší jako současná hlava rodiny očekával, že bude požádán, aby se ujal otcovy kněžské funkce.

Byl tu ovšem jistý problém, kterýžto problém se nazýval Scaurus. Když se sešlo kolegium pontifiků, aby kooptovalo nového člena, oznámil Scaurus, že on je proti tomu, aby místo nebožtíka Ahenobarba zaujal jeho syn. Jedním z důvodů, který sice neuvedl nahlas, ale který tvořil podtext všeho, co říkal, a který také mělo v živé paměti všech třináct kněží, kteří mu naslouchali, byla skutečnost, že Gnaeus Domitius Ahenobarbus byl nesnesitelný paličák, svárlivý, popudlivý a krajně nepopulární a že vychoval syna, jenž ho v tomto směru pokud možno ještě předčil. Žádný římský šlechtic si nedělal přílišné starosti s tím, jestli je u sobě rovných v oblibě anebo ne, a byl také zvyklý vyrovnat se s celou škálou jejich charakterových vad; pokud ovšem se s těmito lidmi nemusel stýkat Avšak kněžská kolegia vyžadovala neustálý vzájemný kontakt a scházela se ve stísněných prostorách Regie, v nevelké úřadovně pontifika maxima – a mladému Ahenobarbovi bylo sotva třiatřicet. Takovým lidem, jako byl Scaurus, kteří museli celá léta snášet chování jeho otce, nepřipadala představa, že by pro další léta mělo být jejich údělem strpět i jeho syna, příliš lákavá. Scaurus mohl naštěstí svým kněžským kolegům nabídnout hned dva pádné argumenty, proč na uprázdněné místo nedosazovat mladého Ahenobarba.

Prvním důvodem bylo, že ani když zemřel censor Marcus Livius Drusus, nepřešel kněžský úřad na jeho syna, sotva devatenáctiletého. Tento věk byl tehdy shledán jako poněkud nedostatečný. Byl tu ovšem i druhý důvod, spočíval v tom, že mladý Marcus Livius Drusus začínal projevovat znepokojivé tendence k odklonu od zděděného a přirozeného konzervativismu; Scaurus měl pocit, že pokud by se mu nyní dostalo kněžské funkce po otci, přivedlo by ho to zpět k přesvědčení jeho tradicionalistických předků. Jeho otec byl přece zapřísáhlým nepřítelem Gaia Graccha, ovšem způsob, jakým mladý Drusus teď vystupuje na Foru Romanu, Gaia Graccha víc než připomíná! Existují pro to samozřejmě jisté polehčující okolnosti, uváděl Scaurus, zejména šok prodělaný v Arausiu. Takže co lepšího a chvályhodnějšího by se dalo udělat, než kooptovat mladého Drusa do kněžského kolegia, jehož členem býval i jeho otec?

Ostatních třináct kněží včetně Dalmatika pontifika maxima to považovalo za přímo skvělé východisko z ahenobarbovského dilematu, zejména proto, že starý Ahenobarbus stačil nedlouho před svou smrtí ještě zajistit svému mladšímu synovi Luciovi augurství. Takže rodina nemohla tvrdit, že byla zbavena všeho vlivu v kněžském světě.

Když se ale Gnaeus Domitius Ahenobarbus mladší doslechl, že kněžské důstojenství, které očekával, má být namísto toho přiřčeno Markovi Liviovi Drusovi, nebyl rád. Ba strašlivě ho to rozlítilo. Na nejbližší schůzi senátu oznámil, že hodlá obžalovat Marka Aemilia Scaura, předáka senátu, ze svatokrádeže. Záminkou měla být adopce patricije plebejem, kterážto komplikovaná procedura vyžadovala mimo jiné souhlas kolegia pontifiků a kromě toho i schválení liktory třiceti kurií; mladý Ahenobarbus prohlásil, že Scaurus těmto požadavkům řádně nevyhověl. Na senát, kterému bylo zcela jasné, co doopravdy vězí za tímto puntičkářským záchvatem péče o přesné dodržování rituálů, to neudělalo pražádný dojem. Nevytékalo to ani Scaura, jenž povstal a zašilhal přes nos dolů na brunátnou Ahenobarbovu tvář.

„Tak mne, pontifika a prvního senátora, bys chtěl ty, Gnaeus Domitius – jenž nejsi dokonce ani tím pontifikem, nařknout ze *svatokrádeinictví?*“ řekl mrazivým hlasem Scaurus. „Běž se zatím, než nám konečně vyrosteš, bavit s těmi svými novými hračkami v plebejském shromáždění!“

Zdálo se, že tím to končí. Ahenobarbus vypadl ze senátu za řehotu, mňoukání a posměšných výkřiků.

Jenže se jen tak nedal. Scaurus mu poradil, aby šel do shromáždění plebejů a užil si tam těch svých nových hraček, a tak to tedy udělal! Během dvou dnů nakoncipoval návrh nového zákona, a dříve než byl starý rok u konce, stačil ho protlačit diskusí; po odhlasování se návrh stal formálním zákonem, *lex Domina de sacerdotiis.* Pro budoucno už neměli být noví členové kněžstva a auguři kooptováni sborem žijících kněží; měli být napříště voleni zvláštním shromážděním tribuí a o tyto úřady se mohl ucházet kdokoli.

„No to je mi pěkné,“ povídal Metellus Dalmaticus pontifex maximus Scaurovi. „Moc pěkné!“

Ale Scaurus se jen chechtal a chechtal. „No, Lucie Caecilie, uznej aspoň, že nám krásně zaťal tu naši pontifikální žílu!“ řekl a utíral si slzy smíchu. „Musím říct, že se mi začíná docela líbit.“

„Jak někdo z nás zhebne, on bude první, kdo bude kandidovat,“ řekl Dalmaticus pontifex maximus zachmuřeně.

„A proč ne? Vždyť si to snad zaslouží,“ řekl Scaurus.

„A co když to budu zrovna já? To z něho bude rovnou pontifex maximus!“

„Nic jiného si nezasloužíme!“ řekl nezdolný Scaurus. „Slyšel jsem, že teď jede po Marku Juniovi Silanovi,“ řekl Metellus Numidicus.

„Ano, přesně tak, obviňuje ho, že nezákonně zahájil válku s Germány v Zaalpské Galii,“ odpověděl Dalmaticus pontifex maximus.

„Nu, to by patřilo před shromáždění plebejů, kdežto za velezradu by ho musely soudit centurie,“ řekl Scaurus a písknul si. „Poslyšte, on je opravdu dobrý! Začínám skoro litovat, že jsme ho přece jen nekooptovali za jeho otce.“

„Ale nevykládej – ty a litovat něčeho takového!“ řekl Metellus Numidicus. „Ty se touhle hroznou blamáží dokonce ještě bavíš!“

„A proč ne?“ řekl Scaurus s předstíraným údivem. „Tohle je totiž ten pravý *Řím,* otcové senátoři! Řím takový, jaký má být! Jen ať pro každého urozeného Římana platí tenhle zákon zdravé soutěže!“

„Blbina, blbina na blbinu!“ křičel Metellus Numidicus, kypící stále ještě vztekem nad tím, že se vbrzku stane Gaius Marius opět konsulem. „Řím, jak jsme ho znali, hyne! Volí se tu dvakrát během tří let za konsuly lidé; kteří se ani nepřijdou ukázat, jak jim padne *toga candida* – do legií natahali *capite censi* – kněží a augurové budou voleni – rozhodnutí senátu

kdo a kde bude vládnout lid jednoduše zvrátí – armádě musí senát vyplácet horentní částky – k veslu se dostává kdejaký přivandrovalec a *homo novus* – kche!“

ROK SEDMÝ

(104. PŘ. N. L.)
KDY ÚŘAD KONSULŮ ZASTÁVALI

GAIUS MARIUS (II)

A

GAIUS FLAVIUS FIMBRIA

ROK OSMÝ

(103. PŘ. N. L.)
KDY ÚŘAD KONSULŮ ZASTÁVALI

GAIUS MARIUS (III)

A

LUCIUS AURELIUS ORESTES

ROK DEVÁTÝ

(102. PŘ. N. L.)
KDY ÚŘAD KONSULŮ ZASTÁVALI

GAIUS MARIUS (IV)

A

QUINTUS LUTATIUS CATULUS CAESAR

QUINTUS LUTATIUS CATULUS CAESAR

Organizaci Mariova triumfálního pochodu dostal na starost Sulla; úzkostlivě se přitom držel pokynů, které v tomto směru obdržel, i přes rozporné pocity, jež v něm Mariovy instrukce vyvolávaly. „Chci, aby celý triumf proběhl rychle a svižně," řekl Marius Sullovi ještě v Puteolách, jakmile přistáli po plavbě z Afriky. „Nahoře na Kapitolu ať jsme nejpozději o šesté denní hodině, nato ihned začne konsulská inaugurace a schůze senátu. Tohle všechno ať se odbyde pěkně v tempu, rozhodl jsem se totiž, že to, co se tentokrát musí vepsat do paměti, nebude průvod, ale *hostina*. Pořádám ji vlastně ke dvěma příležitostem zároveň, jako triumfující vojevůdce a jako nový první konsul. Takže chci prvotřídní tabuli, Lucie Cornelie! Žádná natvrdo vařená vejce a tuctové sýry, slyšíš? To nejlepší a nejdražší jídlo, ti nejdražší a nejlepší hudebníci a tanečníci, zlaté mísy, nachová lehátka."

Sulla poslouchal a klesal přitom na mysli. Ne, z něho opravdu nebude nikdy nic jiného než sedláček s marnou touhou vyniknout ve vysoké společnosti, říkal si; uspěchaná přehlídka, chvatně odbyté inaugurační ceremonie a pak hostina na ten způsob, jak si ho poručil – to je opravdu projev špatného vkusu. Zejména pak ta vulgárně přeplácaná žranice!

Vyhověl přesto všem přáním do písmene. Káry s hliněnými nádržemi uvnitř vymazanými voskem, tak aby udržely vodu, přivážely ústřice z Bají, raky z Kampánie a krevety z Krátérové zátoky, zatímco jiné podobně vybavené vozy přijížděly se sladkovodními úhoři a štikami z horního toku Tiberu; vybraná skupina zkušených rybářů vnadila kolem ústí stok v Římě na okouny; ke zpracování, nadívání, špikování, nakládání a opékání posílali k lahůdkářům kapouny a husy vykrmené medovými koláčky máčenými ve víně, selata, kůzlata, bažanty i kolouchy; z Afriky dorazila velká dodávka obřích hlemýžďů, spolu s uctivým poručením pro Maria a Sullu od Publia Vagiennia, jenž si přál následnou zprávu o reakci římských labužníků.

Takže když si Sulla, jejž Mariův triumfální průvod zaměstnával od rána do večera, pokusil představit, jak bude jednou vypadat *jeho vlastní* triumf, umiňoval si, že bude tak velkolepý, že bude muset být rozdělen do tří dnů, než projde svou obvyklou trasou, zrovna tak jako kdysi průvod Aemilia Paulla. Neboť skutečný aristokrat usiluje o to, aby nádhera průvodu a vynaložený čas umožnily podílet se na tomto slavnostním okamžiku především lidu! Investovat tento čas i prostředky namísto toho do hostiny pořádané v chrámu Jova Nejlepšího Nejvyššího jen prozrazuje venkovana, dychtícího oslnit hrstku vyvolených.

Přesto však Sulla dokázal vytvořit z průvodu nezapomenutelnou podívanou. Na alegorických vozech se předváděly všechny nejdůležitější události afrického tažení, počínaje hlemýždi od Muluchathu až po udivující prorokyni Marthu ze Sýrie; stala se hvězdou předváděných živých výjevů, seděla rozložena na ruďozlatém lehátku, na obrovském voze upraveném jako replika trůnního sálu prince Gaudy ve Starém Kartágu; jeden z herců na voze představoval Gaia Maria, druhý byl převlečen za prince Gaudu včetně jeho zatočených střevíců. Na přebohatě zdobeném valníku uspořádal Sulla výstavku veškerých Mariových osobních vojenských vyznamenání. Projížděly vozy plné kořisti, vozy s trofejemi v podobě nepřátelské zbroje, vozy s různými pozoruhodnostmi – všechny vyloženy tak, aby je měli diváci na očích a mohli nad každým jednotlivým kouskem vykřiknout v úžasu – a za nimi na dalších vozech klece se lvy, s velkými opicemi i bizarními opičkami, i dva tucty slonů pleskajících na každém kroku obrovskýma ušima. Pochodu se zúčastnilo i všech šest legu africké armády, vojáci však nesměli mít oštěpy ani dýky a meče, takže místo nich nesli dřevěné tyče ověnčené vavřínem vítězů.

„A koukejte zvedat nohy, to musí hřmít, vy *cunni* zatracené!" burácel Marius na Villa Publica na své vojáky, nastoupené na udusaném drnu a připravené vykročit k přehlídkovému pochodu. „O šesté musím být na Kapitolu, takže vás nebudu moct ohlídat. Ale žádný z bohů vám nepomůže, jestli mi uděláte ostudu – rozumíte, *fellatores?*"

Byli nadšeni, když je takhle zahrnul sprostotami; jenomže, napadlo Sullu, oni ho přece milují, ať k nim hovoří jakou chce řečí.

V průvodu kráčel i Jugurtha, oděn v královském purpuru, hlavu naposledy obtočenu bílou stuhou s třapci zvanou diadém, se všemi svými zlatými náhrdelníky a náramky a prsteny, posázenými drahokamy a blyštícími se v ranním slunci, neboť byl nádherný zimní den, bez štípaného mrazu a řezavého větru. Šli s ním i oba jeho synové, rovněž oděni v nachu.

Když ho Marius přivezl zpátky do Říma, nemohl tomu Jugurtha téměř ani uvěřit; tak skálopevně si byl přece tenkrát jist, když spolu s Bomilkarem z Říma odjížděli, že už se sem nikdy, nikdy nevrátí. Terakotové město zářilo nejpestřejšími tóny – omalovaným sloupovím, živě dekorovanými stěnami, kam se oko podívalo všude samé sochy, tak životné, že člověk jen jen čekal, kdy začnou řečnit, bojovat, cválat, kdy se rozpláčí. Nebylo tu pranic z africké běli, v Římě už nestavěli z vepřovic, zdi tu už nebílili, nýbrž zdobili lahodnými barvami.

Pahorky i skály, volné prostory podobné parkům, tužkovité cypřiše i borovice jako deštníky, vznosné chrámy – vyzdvižené ještě do výše pódií, na nichž byly zbudovány – s okřídlenými bohyněmi Vítězství držícími čtyřspřeží svých kvadrig na samém krajíčku chrámových ochozů, zvolna se opět zelenající jizva po velkém požáru na Viminalu a horním Esquilinu. Řím, město na prodej. Jaká tragédie, že nesehnal dost peněz na to, aby je mohl koupit! Jak jinak mohlo všechno dopadnout, kdyby jich byl měl dostatek.

Quintus Caecilius Metellus Numidicus ho u sebe ubytoval jako čestného hosta, jemuž nicméně nebylo dovoleno vykročit z domu. Bylo už šero, když ho tam potají přivezli, a trávil tam celou tu dobu bez přístupu na lodžii shlížející na Forum Romanum a na Kapitol, směl toliko přecházet sem a tam peristylovou zahradou jako lev, jímž se cítil být. Pýcha mu nedovolila, aby o sebe přestal dbát; každé ráno podnikal běh na místě, cvičil předklony až k prstům u nohou, imitoval rohování, až po bradu se přitahoval k větvi, kterou si v zahradě vyhledal. Neboť chtěl, až bude kráčet v triumfálním průvodu Gaia Maria, aby ho všichni ti řadoví Římané obdivovali – chtěl mít jistotu, že v něm uvidí mocného odpůrce, a ne nějakého ochablého orientálního panovníčka.

Vůči Metellovi Numidikovi se choval rezervovaně, odmítl dát se využít jednou římskou osobností proti druhé – což představovalo dosti značné zklamání pro jeho hostitele, jak okamžitě vycítil. Numidicus už se těšil, jak si obstará svědectví o tom, že Marius zneužil svého postavení prokonsula. V skrytu duše se Jugurtha zaradoval, že právě Numidikovi tohle nevyšlo, neboť si dobře uvědomoval, kterého z Římanů se on vskutku obával, a jak pro něho bylo nakonec nejsnesitelnější přijmout právě od něho porážku. Numidicus byl bezpochyby významný šlechtic a měl i svůj pojem cti, ale jako člověk ani jako voják nesahal Gaiovi Mariovi ani po kotníky. Samozřejmě, z hlediska Metella Numidika byl Gaius Marius jen o málo víc než bastard; jenže Jugurtha znal osud bastardů jako málokdo jiný, a tak si i nadále zachovával vůči Gaiovi Mariovi jakýsi zvláštní vztah nezatrpklého kamarádství.

V předvečer Mariova triumfálního vjezdu do Říma a jeho nástupu do druhého konsulátu pozvali Metellus Numidicus a jeho syn, postižený vadou řeči, Jugurthu a jeho dva syny na večeři. Jediným dalším hostem, o jehož pozvání požádal Jugurtha, byl Publius Rutilius Rufus. Toliko Gaius Marius tak chyběl mezi těmi, kdo kdysi pod Scipionem Aemilianem společně bojovali u Numantie.

Byl to podivný večer. Metellus Numidicus si dal záležet na bohaté tabuli – neboť, jak řekl, nehodlá nazítří vyjídat Gaia Maria po inaugurační schůzi senátu v chrámu Jova Nejlepšího Nejvyššího.

„Jenže se dnes skoro nedali sehnat ke koupi raci nebo ústřice nebo hlemýždi, a vůbec žádné lahůdky," řekl Numidicus, když se chystali povečeřet. „Marius dočista vybílil všechna tržiště."

„A můžeš mu to zazlívat?" zeptal se Jugurtha, když se neozval Rutilius Rufus.

„Mám Gaiovi Mariovi za zlé všecko," řekl Numidicus.

„To bys neměl. Pokud byste si ho byli vypěstovali ze svých řad, z římské vysoké aristokracie, Quinte Caecilie, pak snad ano. Jenomže na to vy jste se nezmohli. Gaia Maria si vytvořil sám *Řím.* A nemyslím tím Řím jako město ani Římany jako národ – mám na mysli *Romu*, nesmrtelnou bohyni, génia tohoto města, jeho duch, který zde vše uvádí do pohybu. Je zapotřebí muže. A chlap se také najde," řekl Jugurtha Numidský.

„Jsou tu i jiní mezi námi, z lepšího rodu a s lepšími právy, kteří by byli mohli zrovna tak dokázat to, co vykonal Gaius Marius," trval Numidicus zarytě na svém. „Měl jsem to být vlastně já. Gaius Marius mi uloupil mé *imperium* a zítřkem mě připraví i o mé zásluhy." Dotkla se ho známka nedůvěry, která se objevila v Jugurthově pohledu, a trochu kousavě dodal. „Vždyť ostatně to ani ve skutečnosti nebyl Gaius Marius, kdo tě zajal, králi. Tvůj přemožitel má vskutku náležitý původ i předky – je jím přece Lucius Cornelius Sulla. Dalo by se říci – a je to naprosto logické! – že válku ukončil Lucius Cornelius, nikoli Gaius Marius." Nadechl se zhluboka a pak obětoval své vlastní nároky na slávu ve jménu ještě logičtějšího oltáře aristokracie jménem Lucius Cornelius Sulla. „Lucius Cornelius je v podstatě oním skutečným a vpravdě římským Gaiem Mariem."

„To ne!" ušklíbl se Jugurtha, vědom si, že ho Rutilius Rufus upřeně sleduje. „To je totiž levhart s docela jinými skvrnami. Gaius Marius je *rovný*, jestli víš, co tím mám na mysli."

„Nemám nejmenší ponětí, co tím chceš říct," řekl Numidicus upjatě.

„Já ti přesně rozumím, jak jsi to myslel," řekl Rutilius Rufus a s potěšením se usmál.

Jugurtha odměnil Rutilia Rufa starým numantijským pousmáním. „Gaius Marius je totiž taková hříčka přírody," řekl, „dokonalý plod z docela obyčejného, přehlíženého stromu někde venku za plotem, mimo šlechtěný sad. Takový chlap se před žádnou obtíží nezastaví ani neuhne, Quinte Caecilie. Patří k těm, co v těle mají jak srdce, tak i sílu, mozek a odlesk nesmrtelnosti, a díky tomu překonávají i nepřekonatelné, pokud se jim takového něco postaví do cesty. Jsou to prostě miláčci bohů! A na ně také bohové marnotratně vyplýtvávají všechnu svou přízeň. Takže Gaius Marius chodí přímými cestami, a ať ho cokoli a kdokoli nutí uhnout, jeho stezka je přesto rovná."

„Máš naprostou pravdu!" řekl Rutilius Rufus.

„Lu-Lu-Lucius Co-Co-Cornelius jjje ale lllepší!" vyrazil rozezleně Metellus mladší zvaný Hovňousek.

„Není!" zavrtěl Jugurtha důrazně hlavou. „Náš přítel Lucius Cornelius má sice taky ten mozek… tu sílu… dost možná i to srdce… ale myslím, že po nějakém odlesku nesmrtelnosti v něm není ani památky. Jemu připadají křivolaké cesty naprosto samozřejmé. Pro muže, který raději jezdí na mezku, prostě váleční sloni nejsou k ničemu. Jistě, statečný je jak býk! V bitvě nedokáže nikdo rychleji zaútočit, zorganizovat pomocný úder nebo se vrhnout do vzniklé mezery, ani zastavit prchající centurii. Jenomže Martův hlas Lucius Cornelius přitom nikdy nezaslechne. Zatímco Gaius Marius Martovi trvale naslouchá. Není ostatně jméno ‚Marius' vlastně nějaká latinská zkomolenina jména ‚Mars'? Snad Martův syn? Ty nevíš? Nebo spíš nechceš vědět, řekl bych, Quinte Caecilie! Škoda. Latina má tak mocný zvuk. Zní ostře, ale přesto se dobře rozléhá."

„Vyprávěj mi ještě něco o Luciovi Corneliovi Sullovi," řekl Rutilius Rufus a vybral si kousek čerstvého bílého chleba a k němu to nejobyčejněji vyhlížející vejce.

Jugurtha hltal hlemýždě, které neměl příležitost okusit od chvíle, kdy započal jeho exil. „Co bych ti o něm mohl vyprávět? Je to produkt své třídy. Všechno, co dělá, dělá dobře. Nebo alespoň natolik dobře, že devět z deseti svědků nepozná, jestli to tak dělá z přirozené a samozřejmé potřeby, anebo jestli se jen dokáže tak mistrně přetvařovat Ale za tu dobu, co jsem s ním měl příležitost strávit, se mi ani jednou nepodařilo vykřesat z něho jiskru, podle které by se dalo soudit, jaká je doopravdy jeho podstata – anebo jeho skutečný svět, což je také důležité. Nu, bude určitě vyhrávat války a řídit stát, o tom nepochybuji – jenže bez účasti ducha." Bradu měl čestný host celou od oleje s česnekem; ustal v řeči, zatímco mu služebník čistil a otíral vousy i oholené plochy tváře, pak si mohutně říhl a pokračoval. „On se vždycky bude rozhodovat z hlediska svého prospěchu, neboť mu chybějí zábrany, jaké v člověku

vytváří právě jen onen odlesk nesmrtelnosti. Nabízejí-li se Luciovi Corneliovi dvě alternativy, zvolí tu, o které se domnívá, že ho dovede tam, kam chce dospět, a to s nejmenší vynaloženou námahou. On v sobě prostě nemá tu důkladnost a poctivost jako Gaius Marius – anebo bych spíš řekl tu prozíravost.“

„A jjjak to, že-že tttoho tttolik víš o Lu-Luciovi Corneliovi?“ otázal se mladý Metellus Hovňousek.

„Nu, absolvoval jsem s ním jednu takovou zajímavou jízdu,“ říkal Jugurtha zamyšleně a čistil si přitom zuby párátkem. „A pak jsme spolu pluli po moři podél afrického pobřeží z Icosia do Utiky. Takže jsme spolu pobyli dosti dlouhou dobu.“ A způsob, jakým to říkal, vyvolal v posluchačích otázky, kolik významů vlastně jeho sdělení má. Nikdo se ho však na to nezeptal.

Následovaly saláty a po nich pečená masa. Metellus Numidicus a jeho hosté se do nich s chutí pustili, s výjimkou dvou mladých princů, Iampsase a Oxyntase.

„Chtějí zemřít spolu se mnou,“ vysvětloval Jugurtha tlumeným hlasem Rutiliovi Rufovi.

„To nebude přípustné,“ řekl Rutilius Rufus.

„Řekl jsem jim to.“

„Vědí už, kam půjdou?“

„Oxyntas do města Venusia, nevím, kde to je, a Iampsas do Ascula Picenta, což je pro mne také neznámé místo.“

„Venusia je na jihu Kampánie, na cestě do Brundisia, a Asculum Picentum je severovýchodně od Říma, na opačné straně Apenin. Nebude jim tam zle.“

„Jak dlouho je tam chtějí držet?“ zeptal se Jugurtha.

Rutilius Rufus chvíli uvažoval, pak pokrčil rameny. „Těžko říct. Určitě pár let. Dokud místní magistráti nepodají senátu písemnou zprávu, v níž bude stát, že už natolik přijali římské myšlení a římská stanoviska, že pro Řím nebudou představovat žádné nebezpečí, budou-li posláni zpět domů.“

„Obávám se, že tam tedy zůstanou doživotně. Bylo by jim líp, kdyby zemřeli se mnou, Publie Rutilie!“

„Ne, Jugurtho, tohle nikdy nemůžeš říct s naprostou jistotou. Kdo ví, co pro ně budoucnost skrývá?“

„To je pravda.“

Večeře pokračovala dalšími pečeněmi a saláty a končila sladkostmi, paštičkami, medovými koláčky, sýry, trochou čerstvého ovoce, jaké bylo v zimě k mání, a sušeným ovocem. Iampsas ani Oxyntas však jídlu mnoho nedali.

„Pověz mi, Quinte Caecilie,“ řekl Jugurtha Metellovi Numidikovi, když sloužící odnesli všechny zbytky a když se na stole ocitlo neředěné víno nejlepšího druhu, „co udělíš, kdyby se jednoho dne objevil jiný takový

Gaius Marius – jenomže tentokrát nejen se všemi jeho dary a s jeho energií a jasnozřivostí – ale i v pravé římské patricijské kůži?“

Numidicus zamrkal. „Nevím, kam tím míříš, králi,“ řekl. „Gaius Marius je prostě Gaius Marius.“

„Nemusí to být tak ojedinělý jev,“ řekl Jugurtha. „Co by sis počal s Gaiem Mariem, kdyby vzešel z patricijské rodiny?“

„To se nemůže stát,“ řekl Numidicus.

„Nesmysl, samozřejmě že by se to mohlo stát,“ řekl Jugurtha a převaloval po jazyku skvělé chioské víno.

„Já myslím, že Quintus Caecilius tím chtěl říct, Jugurtho, že Gaius Marius je produktem své třídy,“ řekl Rutilius Rufus mírně.

„Gaia Maria může zplodit jakákoli třída,“ trval na svém Jugurtha.

Přítomní Římané teď svorně zavrtěli hlavami. „Ne,“ řekl Rutilius Rufus za ně za všechny. „To, co říkáš, snad může být pravda v Numidii anebo v jakémkoli jiném světě. Ale pro Řím

tohle neplatí! *Žádný* římský aristokrat by nikdy nedokázal uvažovat anebo jednat tak, jako Gaius Marius.“

A tím vše skončilo. Něco ještě vypili a pak se společnost rozešla, Publius Rutilius Rufus šel domů, do své postele, a obyvatelé domu Metella Numidika se rozptýlili po svých ložnicích. Po vynikajícím jídle, vínu a společnosti usnul Jugurtha Numidský hlubokým klidným spánkem.

Když ho dvě hodiny před rozbřeskem vzbudil otrok přidělený mu jako komorník, vstával Jugurtha osvěžen a posilněn. Dopřáli mu horkou lázeň a věnovali pak maximální péči jeho odění; horkými želízky mu nakroutili vlasy do dlouhých klobáskovitých kudrn, nakadeřili mu i krátce přistřižený plnovous, ověsili ho zlatem i stříbrem a pečlivě mu vyholili neporostlá místa na tvářích a na bradě. Navoněn drahými mastmi, s diadémem na hlavě a se všemi svými šperky (byly už s pečlivostí podchyceny úředníky státní pokladny a následujícího dne po triumfu pak měly být včleněny do kořisti rozdělované na Martově poli), vyšel Jugurtha ze svých komnat jako obraz helenizovaného monarchy, král od hlavy až k patě.

„Dnes,“ řekl svým synům, když putovali v otevřených přenosných křeslech na Martovo pole, „uvidím vlastně poprvé v životě Řím.“

Sulla osobně je přijal uprostřed čehosi, co vyhlíželo jako beznadějný chaos ozařovaný pochodněmi; ale nad úbočím Esquilinu už svítalo a Jugurtha se domníval, že zmatek je to jen zdánlivý, že je důsledkem ohromného množství lidí shromážděných na Villa Publica a že tam ve skutečnosti už vládne tvrdý vojenský pořádek.

Okovy, které mu nasadili, byly pouhou atrapou; kam by se také mohl odbojný punský král v Itálii vrtnout?

„Vyprávěli jsme si o tobě včera večer,“ řekl Jugurtha Sullovi konverzačním tónem.

„Ano?“ řekl Sulla, na sobě jiskřivý stříbrný pancíř a *pteryges*, stříbrné chrániče na holeních, na hlavě stříbrnou attickou přilbu s načechranými nachovými pery a šarlatový vojenský plášť. Jugurthovi, který ho znal jen v širokém slamáku, připadal jako naprostý cizinec. Osobní sluha za ním nesl tablo se Sullovými vyznamenáními za statečnost, dosti imponující sbírka to už byla.

„Ano,“ pokračoval Jugurtha stále v témž hovorovém tónu. „Rozpředla se debata, kdo vlastně vyhrál válku proti mně – jestli Gaius Marius anebo ty.“

Světlounké zraky spočinuly na Jugurthově tváři. „To musela být skutečně zajímavá diskuse, králi. A ke komu ses přiklonil ty?“

„K pravdě. Řekl jsem, že ve válce zvítězil Gaius Marius. On činil velitelská rozhodnutí, jemu náležela vojska včetně tebe. A z jeho rozkazu jsi byl vyslán navštívit mého tchána Bokcha.“ Jugurtha se odmlčel, pak se usmál. „Ale mým jediným spojencem zůstal můj starý přítel Publius Rutilius. Jak Quintus Caecilius, tak i jeho syn tvrdili, že válku jsi vyhrál ty, protože tys mě zajal.“

„Takže ty ses tedy postavil za pravdu.“

„Pravda je relativní.“

„Nikoli v tomto případě,“ řekl Sulla a pokynul vlajícími pery směrem k pobíhajícím Mariovým vojákům. „S *těmihle* já nikdy nebudu umět jednat tak jako on. Chybí mi ten jeho kamarádský vztah k nim.“

„Ale dobře to skrýváš,“ řekl Jugurtha.

„Jenže oni to stejně až moc dobře vědí,“ řekl Sulla. „Válku vyhrál on, spolu s nimi. To, čím jsem přispěl já, by byl mohl splnit kdokoli s hodností legáta.“ Zhluboka se nadechl. „Takže jsi strávil příjemný večer, králi, že?“

„Velice příjemný!“ Jugurtha zařinčel řetězy svých okovů a zjistil, že jsou velice lehké, že se mu s nimi půjde docela snadno. „Quintus Caecilius a ten jeho koktavý syn mi připravili dokonalou hostinu. Pokud by se někdo Numiďana ptal, co si přeje k večeři v předvečer smrti, určitě by si řekl o hlemýždě. A já jsem si včera večer užil hlemýžďů ažaž.“

„Takže máš žaludek ještě pěkně plný, králi.“

Jugurtha se pousmál. „To mám! Je to správný stav, v jakém jít do smyčky popravčího, řekl bych.“

„Jenže rozhodující není, co bys řekl ty, ale co řeknu já,“ utrousil Sulla a ústa v jeho světlé tváři mu potemněla dravčím úsměvem.

Jugurthova tvář strnula. „Co tím myslíš?“

„Mám na starosti plánování celé téhle triumfální přehlídky, králi Jugurtho. To znamená, že na mně taky je, abych stanovil, jakým způsobem zemřeš. Normálně bys byl zardoušen smyčkou, to je pravda. Ale není na to žádný předpis a existuje i další forma. Totiž strčit tě do jámy v Tullianu a nechat tě tam shnít.“ Sullův úsměv se šířil. „Po takové královské večeři – a zejména poté, co ses pokusil zasít nesvár mezi mne a mého nadřízeného vojevůdce – si myslím, že by byla škoda nenechat tě ty hlemýždě pořádně strávit. Takže škrtič se smyčkou nebude, králi! Umírat budeš po troškách.“

Jeho synové naštěstí stáli opodál, takže nic z toho nezaslechli; král sledoval, jak mu Sulla vzdává na rozloučenou čest pak ještě Římana uviděl, jak kráčí k jeho synům a kontroluje jejich okovy. Rozhlížel se po zmatku kolem, po hemžících se masách pomocníků roznášejících vavřínové věnečky vítězů a girlandy, po hudebnících ladících své rohy a bizarní trubky s koňskou hlavou, které kdysi přivezl Ahenobarbus z Vlasaté Galie, po tanečnících nacvičujících finální piruety, po odfrkujících a netrpělivě podupávajících koních, jimž vyrážela pára z nozder, po tuctech volků s pozlacenými rohy a ověnčenými laloky, zapřažených do vozů, zahlédl malého oslíka-nosiče vody s komickým slamákem na hlavě ověnčeným vavříny, stříhajícího ušima prostrčenýma dírami v klobouku, a pak uviděl bezzubou starou čarodějku s pohupujícími se seschlými prsy, od paty až k hlavě navlečenou do zlata a purpuru, jak ji zvedají na alegorický vůz, kde se roztáhla na nachovém lehátku, jako by byla nejproslulejší kurtizána na světě, a zírala a zírala a zírala z té výše jemu přímo do očí, zrakem, jaký by slušel samému Kerberovi, strážci podsvětí – ta by skutečně zasloužila mít tři hlavy…

Jakmile se průvod dal na cestu, nastala tlačenice. Normálně chodíval v jeho čele senát a všichni magistráti, s výjimkou konsulů, pak následovali hudebníci, za nimi tanečníci a klauni imitující slavné osobnosti; poté povozy s kořistí a alegorické vozy, nato šli další hudebníci a tanečníci a klauni obskakující obětní zvířata a jejich kněžský doprovod; pak vedli v průvodu nejvýznamnější zajatce a za nimi řídil triumfující vojevůdce svůj starobylý válečný vůz; na samý závěr zpravidla pochodovaly vojevůdcovy legie. Jenže Gaius Marius pozměnil celé pořadí, vyjel ještě před vozy s kořistí a před vozy s alegorickými scénami, tak aby včas dorazil na Kapitol a obětoval svá zvířata a aby pak byl ihned uveden do úřadu konsula, řídil inaugurační schůzi senátu a předsedal slavnostní hostině v chrámu Jova Nejlepšího Největšího.

Jugurtha shledal, že je zcela schopen těšit se ze své první – a poslední – pěší cesty ulicemi Říma. Co na tom, jak zemře? Dříve nebo později musí umřít každý, a život, který měl za sebou, ho plně uspokojil, třebaže končil porážkou. Dal jim pořádně zabrat, těm Římanům. Jeho bratr Bomilkar…, ale ten vlastně také zahynul v podzemní kobce, napadlo ho. Třeba ta bratrovražda nějak pobouřila bohy, ať si byla sebevíc zdůvodněna. Jen bohové dokáží spočíst, kolik lidí jeho krve muselo jeho přičiněním zemřít, třebaže ne přímo jeho rukou. Má snad ruce čistší tím, že se na tom osobně nepodílel?

Och, jak jsou ty jejich obytné domy vysokánské! Průvod bystře napochodoval do ulice Vicus Tuscus ve Velabru, čtvrti napěchované insulami, nachýlenými k sobě přes úzké uličky, jako by si chtěly jedna druhé padnout do cihlové náruče. Každé okno bylo přeplněno tvářemi, každá jásala, a nejvíc ho udivovalo, že jásaly i jemu, že ho na cestě k smrti doprovázely slovy povzbuzení a přáními všeho nejlepšího.

Pak prošla přehlídková kolona po okraji masného trhu, Fora Boaria, kde socha jindy obnaženého Hercula Triumphalis na sobě pro tento den měla vojevůdcovský triumfální oděv a královské odznaky – rudozlatou *togu pictu*, palmami vyšívanou rudou *tuniku palmatu*, v jedné ruce vavřínovou ratolest, v druhé slonovinové Žezlo s nákončím v podobě orla, tvář natřenu

jasně rudě miniem. Prodej masa toho dne zřejmě ustal, neboť z okolí velebných chrámů na pomezí obrovitého tržiště zmizely veškeré boudy a stánky. Och! Tamhle ve svahu je Cereřina svatyně, říká se, že je nejpůvabnější v celém městě – a je snad až příliš okrášlená, nalíčená červeně, modře, zeleně a žlutě, posazená jako všechny římské chrámy na vysoké pódium; tam, jak Jugurtha věděl, bylo sídlo plebejského stavu, tam sídlí plebejští édilové a tam je také uchováván jejich archív.

Pochodový proud nyní odbočil do středu Cirku Maxima, největšího objektu, jaký kdy spatřil; táhl se podél celého Palatinu a bylo v něm místo zhruba pro sto padesát tisíc lidí. Všechny jeho dřevěné stupně byly zaplněny jásajícími diváky, dychtivě vyhlížejícími triumfální průvod Gaia Maria; Jugurtha, jenž kráčel nedaleko před Mariem, slyšel, jak se zvedá příboj obdivných výkřiků oslavujících vítězného vojevůdce. Nikomu nevadilo rychlé tempo postupu, neboť Marius vyslal mezi davy své klienty a agenty s šeptanou zprávou, že pospíchá proto, že mu leží na srdci osud Říma; spěchá, aby se co nejdříve mohl vydat do Zaalpské Galie proti Germánům.

I parkové plochy a impozantní palatinské vily byly obleženy diváky, tam stáli v pozadí, nad úrovní davu – bezpečni před násilníky a zloději – ženy, chůvy, děvčata a chlapci z lepších rodin, jak slyšel. Z Cirku Maxima zahnuli na Via Triumphalis, jež se přibližovala opačnému konci Palatinu; nalevo nahoře se nad ní tyčily skály a zahrady, zprava ji lemoval shluk dalších vysokých činžovních domů pod Caelijským pahorkem. Minuli pak Palus Ceroliae – bažinu pod Carinami a Fagutalem – a zabočili posléze na Velii a pak s kopce dolů, po ohlazeném dláždění posvátné cesty, Via Sacra, na Forum Romanum.

Konečně ho tedy měl spatřit, onen střed světa, jakým za starých časů bývala Akropolis. Když ho však vzápětí měl skutečně před očima, byl hluboce zklamán. Budovy, které ho lemovaly, byly malé a staré, rozloženy byly bez vší logiky, vesměs pootočeny k severu, zatímco osa Fora směřovala od severozápadu k jihovýchodu; působilo to dojmem jakési ledabylosti a celý ten prostor jako by propadal postupné zkáze. Ani novější z budov – které alespoň stály v pravém úhlu k Foru – nebyly dobře udržovány. Všechny domy, které dosud cestou míjeli, působily vlastně mnohem lepším dojmem, i chrámy podél jejich dosavadní cesty byly větší, výstavnější, velkolepější, bohatší. Domy kněží na Foru sice, pravda, nesly čerstvé barevné nátěry, i malý okrouhlý Vestin chrám byl docela pěkný, ale skutečně působivý byl toliko vznosný chrám Castora a Polluka a dórsky přísný chrám Saturnův, pozoruhodné ukázky svého druhu. Chmurné a neradostné místo, v podivném zapadlém dolíku, vlhké a nepříjemné.

Před Saturnovým chrámem – přímo u pódia, z něhož sledovali triumfální průvod vyšší úředníci státní pokladny – byli Jugurtha, jeho synové a ti z jeho šlechticů a manželek, kteří rovněž upadli do zajetí, vyvedeni z kolony a postavem stranou; stáli tam a sledovali, jak před nimi defilují vojevůdcovi liktorové, jeho tanečníci a hudebníci a nosiči censorů, bubeníci a trubači, jeho legáti, a pak na slavnostním voze sám vojevůdce, k nepoznání cizí v obřadním úboru a s tváří načervenělou suříkem. Všichni putovali až nahoru na vrchol pahorku, kde velký chrám Jova Nejlepšího Největšího nastavoval Foru sloupovitý bok, neboť i ten byl stočen našikmo, od severu k jihu. Jeho průčelí hledělo směrem k jihu. Směrem k Numidii.

Jugurtha pohlédl na své syny. „Žijte dlouho a žijte blaze," řekl jim; měli odejít do zajetí, zatímco jeho ženy a jeho šlechtici se vraceli domů do Numidie.

Liktorská stráž, která krále obklopovala, trochu popotáhla za řetěz jeho okovů a Jugurtha vykročil po kamenných deskách, jimiž bylo vydlážděno zcela zaplněné dolejší Forum, pod stromy rostoucími kolem Curtiovy nádrže a dál okolo sochy satyra Marsya, dujícího na flétnu, podél okraje rozlehlého sníženého prostoru, obehnaného sedačkami, kde se konaly sněmy tribuí, a nahoru na počátek uličky Clivus Argentarius. Nad nimi se tyčila kapitolská Arx a chrám Junony Monety, kde byla i mincovna. A na opačné straně Comitia tam stála stařičká omšelá budova senátu a za ní stejně zanedbaná malá Basilica Porcia, postavená Catonem v roce jeho censury.

A zde měla jeho procházka Římem skončit. V samém klínu kapitolského vrchu, bezprostředně u Gemoniiných schodů, leželo Tullianum, nevelká šedá stavba zbudovaná z mohutných kvádrů, kterým se po celém světě říkalo kyklopské zdivo; měla jediné poschodí a jediný vchod, čtvercový otvor ve stěně, bez vrat. Jugurtha už se shýbal, neboť se domníval, že svou výškou jím neprojde, ale pak shledal, že zející díra převyšuje každého smrtelníka.

Liktoři ho svlékli ze všech rouch, odebrali mu šperky i diadém a předali je úředníkům státní pokladny, kteří na ně už čekali; z ruky do ruky přešel jejich soupis jako oficiální stvrzenka o řádném nakládání se státním majetkem. Jugurtha zůstal stát toliko v bederní roušce, kterou mu doporučil obléci Metellus Numidicus, neboť Metellus Numidicus tuto proceduru znal. Muži se lepší čelí smrti, má-li zdroj své životní síly důstojně zahalen.

Jediné světlo přicházelo do kobky otvorem za ním, ale i tak rozeznával Jugurtha okrouhlý otvor uprostřed podlahy. Tam ho tedy svrhnou. Pokud by mu byl souzen popravčí, byl by ho doprovodil dolů společně s dostatečným počtem pomocníků, aby vězně zvládli, a až by dokonal dílo a tělo vězně bylo shozeno jednou z několika vpustí dolů do stoky, zbývající živí by opět vyšplhali po žebříku zpět do Říma a do svého světa.

Ale Sulla zřejmě nelenil a zmařil tento obvyklý průběh, neboť žádný popravčí nebyl přítomen. Kdosi přinášel žebřík, ale Jugurtha ho jedním mávnutím odsunul stranou. Pokročil k okraji otvoru a pak vykročil do prázdna, aniž mu ze rtů splynul jediný zvuk; jaká slova by vůbec unesl tento okamžik? Zvuk dopadu jeho těla se ozval téměř vzápětí, neboť dolní kobka nebyla příliš hluboká. Jakmile ho eskorta uslyšela, obrátila se mlčky k východu a temný prostor opět opustila. Nikdo otvor do jámy nezakrýval; nikdo nezatarasil vchod. Neboť ještě nikdy se nikomu nepodařilo uniknout z ohyzdné lidomorny v hlubinách Tulliana zpět na světlo dne.

M a r i u s se na obětech onoho dne podílel dvěma bílými volky a bílým býkem, avšak jen volkové byli obětováni jako součást jeho triumfu. Zanechal slavnostní vůz se čtyřspřežím pod schody k chrámu Jova Nejlepšího Největšího a sám po nih vystoupil vzhůru. V hlavní dvoraně chrámu odložil vavřínovou větev i své vavřínové věnce k nohám sochy Jova Největšího Nejlepšího, načež vešli zástupem i liktoři a také oni obětovali své vavřínové věnce bohu.

Bylo právě poledne. Ještě žádný triumfální průvod sem nedorazil tak záhy; avšak jeho další část – která tvořila hlavní jádro triumfu – už postupovala ve volnějším tempu, tak aby měl lid dostatek času sledovat hrané výjevy, alegorické vozy, kořist, trofeje, pochod vojska. A Marius měl před sebou to hlavní. Sešel po schodech dolů ke shromážděným senátorům, tvář zbarvenou miniem do ruda, na sobě rudozlatou togu, tuniku vyšitou palmovými ratolestmi, v pravici slonovinové žezlo. Kráčel svižně, myslel na to, aby už měl inauguraci za sebou, slavnostní oblečení mu připadalo jen jako nepříliš velká obtíž, kterou lze snadno vydržet.

„Tak, do toho!“ řekl netrpělivě.

Po jeho rozkazu následovalo naprosté ticho. Nikdo se ani nepohnul, nikdo ani hnutím tváře neprozradil, co si myslí. I Mariův konsulský kolega Gaius Flavius Fimbria a odstupující konsul Publius Rutilius Rufus (Gnaeus Mallius Maximus vzkázal, že je nemocen) zůstávali nehnutě stát.

„Co je s vámi?“ zeptal se Marius podrážděně.

Ze zástupu vykročil Sulla, už ne ve vojenském, nýbrž náležitě oděn v togu. S širokým úsměvem a s rozepjatýma pažema to byl příklad pozorného a ochotného kvestora.

„Gaie Marie, Gaie Marie, tys na něco zapomněl!“ zvolal hlasitě, přistoupil až k Mariovi a netušenou silou si ho přitáhl k sobě. *„Člověče, běž se rychle domů převléci!“* šeptl mu.

Marius už otevíral ústa k odseknutí, ale vtom zahlédl zákmit potměšilého veselí na tváři Metella Numidika a ve svrchovaný čas si ještě stačil sáhnout na tvář a pohlédnout na začervenělou dlaň. „Ó, bohové!“ vykřikl a nasadil komickou grimasu. „Velice se omlouvám, otcové senátoři,“ řekl a pokročil k nim blíž. „Já si uvědomuji, že je naspěch, abych už vyrazil

proti Germánům, ale tohle je ovšem příliš! K smíchu! Velice se vám omlouvám. Vrátím se, jak nejrychleji budu moci. S odznaky vojevůdce – byť triumfálními – nemohu samozřejmě na schůzi senátu uvnitř *pomeria.“ A* cestou přes Asylum směrem k Arx ještě zavolal přes rameno: „Vřelé díky, Lucie Cornelie!“

Sulla opustil mlčky stojící a přihlížející skupinu a utíkal za ním, což v toze každý nedokázal; jemu se to nicméně podařilo, ba přitom dokonce vyhlížel i přirozeně.

„Opravdu ti moc děkuji,“ řekl Marius, když ho Sulla doběhl. „Ale proč jim na tom, pro všechno na světě, tolik záleží? Teď tam budou hodinu stát na mraze a na větru, než ze sebe smyju tu barvu a než si navleču *togu praetextu!“*

„Jim na tom skutečně dost záleží,“ řekl Sulla, „a mně ostatně taky.“ Musel kmitat kratšíma nohama mnohem rychleji než Marius. „Budeš ty senátory potřebovat, Gaie Marie, tak se, *prosím tě,* snaž už je dnes víc nepopouzet! Neměli moc velkou radost ani z toho, že se jejich inaugurační slavnost má dělit o čas s tvým triumfem. Tak už jim ho alespoň neotloukej o hlavy.“

„No dobrá, dobrá!“ Marius, jak se zdálo, rezignoval. Bral schody vedoucí od Arx k zadnímu vchodu svého domu po třech a vrazil do vrátek tak prudce, že se jejich strážce rozplácl na zemi a začal vyděšeně ječet. „Kuš, chlape, nejsou tu Galové, jenom já, a je to dnes, a ne před třemi sty lety!“ houkl na něj Marius a křikl, ať hned přijde komorník, lázeňský sluha a jeho žena.

„Máš to všechno připraveno,“ říkala první dáma Říma Julia s pokojným úsměvem. „Myslela jsem si, že budeš mít jako obvykle naspěch. Voda je horká, všichni čekají, aby ti byli k ruce, až přiběhneš, takže honem do lázně, Gaie Marie.“ Se stejně půvabným úsměvem se pak otočila k Sullovi. „Buď vítán, švagře. Je tam zima, viď? Pojď se zatím posadit k ohřívači ke mně do pokoje a já ti přinesu trochu svařeného vína.“

„Máš pravdu, mrzne tam,“ řekl Sulla, když si od švagrové bral pohár. „Moc jsem si zvykl na Afriku. Když jsem teď klusal za nejvyšším velitelem, připadalo mi, že je horko ažaž, ale teď se do mě dala zima.“

Posadila se naproti němu a nachýlila tázavě hlavu. „Copak se stalo?“ zeptala se.

„To se pozná opravdová manželka,“ řekl s neskrývanou trpkostí. „O tom později, Lucie Cornelie,“ řekla. „Řekni mi nejdřív, k čemu došlo.“

Sulla se pousmál a lehce zavrtěl hlavou. „Víš, Julie, já ho mám rád nade všechny na světě,“ řekl, „ale jsou chvíle, kdy bych ho klidně dokázal dát zardousit popravčím v Tullianu jako nejhoršího nepřítele!“

Julia se zasmála. „Já taky,“ řekla chlácholivě. „To je přece docela normální. S nejvyššími není nikdy život lehký. Co zas provedl?“

„Chystal se zahájit inauguraci v plné triumfální parádě,“ řekl Sulla.

„Och švagře! A ještě se tam asi rozčiloval, že převlékání je ztráta času, a se všemi se navíc ještě pohádal, ne?“ řekla první dáma Říma jakožto loajální, nicméně bystrá manželka.

„Naštěstí jsem na něm viděl, k čemu se chystá, i pod tím červeným nátěrem.“ Sulla se usmál. „Podle toho jeho obočí. Po třech letech strávených s Gaiem Mariem se z jeho obočí každý naučí vyčíst, co se děje v jeho hlavě, pokud není slepý. Každé jejich nakrčení a pozvednutí má svůj význam, jako kód – ale to víš sama nejlíp, ty přece taky nejsi slepá.“

„Ano, já to vím,“ odpověděla rovněž s úsměvem.

„Dostal jsem se k němu nicméně jako první a vykřikl jsem něco v tom smyslu, že jako zapomněl! Brr! Na okamžik jsem musel zatajit dech, protože už měl zřejmě na jazyku, abych koukal utíkat a skočil do Tiberu. Pak si všiml, jak Quintus Caecilius jen číhá na tuhle příležitost, a rozmyslel si to. Ale je to herec! Myslím, že až na Publia Rutilia se všichni domnívají, že si opravdu neuvědomil, co má na sobě.“

„Moc ti děkuju, Lucie Cornelie!“ řekla Julia.

„Udělal jsem to s radostí,“ řekl, a bylo to doslova tak.

„Ještě trochu svařeného vína?“

„Děkuji, ano.“

Když se vrátila, nesla mísu kouřících houstiček. „Poslož si, jsou čerstvě upečené. Jsou kynuté a nadívané uzenkami. Hrozně dobré! Náš kuchař je musí malému Mariovi dělat pořád. On je teď v tom hrozném věku, kdy vůbec nejí to, co by měl.“

„Ty mé dvě snědí, co před ně postavíš,“ řekl Sulla a tvář se mu rozjasnila. „Ach Julie, ty jsou roztomilé! Nikdy jsem si nedokázal představit, že by něco mohlo být – tak dokonalé!“

„Já sama je mám hrozně ráda,“ řekla jejich teta.

„Kéž by to platilo i o Julille,“ řekl a potemněl v tváři.

„Já vím,“ hlesla Julillina sestra.

„Co se to s ní vlastně děje? Nevíš?“

„Já myslím, že jsme ji zkazili my. Víš, otec a matka si čtvrté dítě nepřáli. Měli už dva chlapce, a když jsem pak přišla já, neměli nic proti tomu, aby byla rodina doplněna ještě o děvče. Jenže Julilla znamenala pohromu. A byli jsme na to příliš chudí. Takže když potom s námi přece jen vyrůstala, bylo nám jí, myslím, všem líto. Zejména mamince a tatínkovi, proto, že ji původně nechtěli. Ať dělala, co dělala, pro všechno jsme vždycky našli omluvu. Jak vybyl nějaký ten sestercius nebo dva, dostala je a rozmařile je utratila, a nikdo ji za to nikdy nepokáral. Mám pocit, že ta chyba trvá už od tehdy, ale nikdo z nás si s tím nedokázal nějak poradit – bylo třeba ji navykat trpělivosti a zdrženlivosti, ale nestalo se to. Julilla žila v představě, že je ten nejdůležitější člověk na světě. A tak se naučila soustřeďovat se jen a jen na sebe a všechno u sebe také dokázala omluvit. Je to především naše vina. Jenže důsledky nese Julilla.“

„Ona hodně pije,“ řekl Sulla.

„Ano, já vím.“

„A o děti se skoro nestará.“

Julii vstoupily do očí slzy. „Ano, to taky vím.“

„A co mám dělat?“

„Nu, můžeš se s ní přece rozvést,“ řekla Julia a slzy jí vytryskly až na tváře.

Sulla pozvedl ruce, umaštěné od náplně houstiček. „Jakpak bych to mohl udělat, když budu z Říma nevímjak dlouho pryč, než zdoláme Germány? Je to matka mých dětí. A já jsem jí nezůstal v lásce nic dlužen.“

„Proč ty pořád opakuješ zrovna tohle, Lucie Cornelie? Jestli ženu miluješ – tak ji prostě miluješ! Cožpak se v opravdové lásce dá vůbec mluvit o nějakých ‚dluzích’?“

Ale tahle otázka zacházela příliš daleko. Uzavřel se před ní. „Já sám jsem lásku nepoznal, když jsem vyrůstal, takže jsem se to asi nenaučil,“ vytasil se s obvyklou výmluvou. „Ale rád už ji nemám. Myslím, že ji vlastně nenávidím. Jenomže je to matka mé dcery a mého syna, a dokud nebudou Germáni patřit minulosti, je Julilla to jediné, co mají. Kdybych se s ní rozvedl, udělala by určitě nějaké teatrální gesto – zbláznila by se anebo by se zabila anebo by začala pít třikrát tolik vína, než zatím pije – anebo by zvolila nějakou další ještě zoufalejší a pitomější alternativu.“

„Ano, máš pravdu, rozvod by nebylo to správné řešení. Mohla by na dětech nadělat ještě větší škodu, než dělá teď.“ Julia si vzdychla a otírala si oči. „Máme vlastně teď v rodině dvě ženy nešťastné. Mohla bych ti navrhnout jiné řešení?“,

„Jakékoli, moc tě prosím,“ zvolal Sulla.

„Ta druhá nešťastná žena je totiž moje maminka, víš? Nežije ráda u bratra Sexta, s jeho ženou a s jejich synem. Problémy většinou vznikají mezi ní a mou švagrovou Claudií, protože maminka se pořád ještě považuje za paní domu. Mají mezi sebou neustále spory. Claudiové jsou paličatí a pánovití a ženy z jejich rodu jsou vychovávány k pohrdavému postoji vůči starým ženským ctnostem, zatímco maminka vyznává pravý opak,“ vysvětlovala Julia a smutně vrtěla hlavou.

Sulla se snažil vypadat chápavě, jako že tuto ženskou logiku přijímá, ale neřekl na to nic.

Julia vysvětlovala dál. „Maminka se po otcově smrtí dost změnila. Nikdo z nás si asi neuvědomoval, jak silné pouto mezi nimi bylo, ani do jaké míry se opírala o jeho moudrost a o jeho rozhodnutí. Je teď nedůtklivá a svárlivá, na všem hledá chyby – někdy je ke všemu až

nesnesitelně kritická! Gaius Marius si všiml, jak nešťastná situace se u nás doma vyvinula, a nabídl, že mamince koupí vilu někde u moře, takže by měl chudák Sextus pokoj. Ale maminka na něj vyletěla jako vzteklá a řekla, že moc dobře ví, že o ni nikdo nestojí, ale že by si připadala jako křivopřísežnice, kdyby opustila *svůj* vlastní dům. Ó, bohové!“

„Myslím, že mi chceš navrhnout, abych Marcii nabídl, aby se nastěhovala k nám a žila s Julillou a se mnou,“ řekl Sulla, „jenže když se jí nelíbil ten nápad s vilou u moře, jak by asi přijala tenhle návrh?“

„Přijala by ho, protože vnímala, že nabídka Gaia Maria byla prostě forma, jak se jí zbavit, a je teď příliš tvrdohlavá na to, aby jen tak ustoupila manželce chudáka Sexta,“ řekla Julia otevřeně. „Kdybys jí nabídl ty, aby bydlela s Julillou a s tebou, bylo by to něco docela jiného. Měla by to hned vedle, to za prvé. A za druhé by to bylo přece jen pozvání. Byla by něčím užitečná. A mohla by trochu na Julillu dohlédnout.“

„A chtěla by?“ zeptal se Sulla a poškrábal se na hlavě. „Podle toho, co vím od Julilly, nepřijde se na ni vůbec podívat, třebaže bydlí v těsném sousedství.“

„S Julillou se samozřejmě taky hádá,“ řekla Julia a pousmála se – starost z ní začala trochu opadávat. „A jak! Stačí, aby ji Julilla zahlédla ve dveřích, a už jí nakáže, aby šla zase domů. Ale kdybys jí nabídl *ty*, aby si u tebe vytvořila domov, pak by Julilla nemohla říct ani slovo.“

I Sulla se ušklíbl. „Vypadá to, že ses rozhodla udělat mi z domova *Tartarus*“ řekl.

Julia povytáhla obočí. „A bude ti to vadit, Lucie Cornelie? Vždyť ty tu koneckonců nebudeš.“

Sulla si smočil ruce v míse s vodou, kterou před ním držel služebník, a rovněž nakrčil čelo. „Děkuji ti, švagrová.“ Vstal, naklonil se k Julii a políbil ji na tvář. „Zítra zajdu za Marcií a požádám ji, aby se nastěhovala k nám. A řeknu jí naprosto otevřeně, proč o ni stojím. Jestliže budu vědět, že mé dětí někdo miluje, dokážu vydržet, že tu s nimi sám nebudu.“

„Copak se o ně nestarají dobře tvoji otroci?“ zeptala se Julia a rovněž povstala.

„Och, otroci, ti jen děti rozmazlují a kazí,“ řekl jejich otec. „Musím říct, že si Julilla dokázala sehnat k dětem pár skvělých děvčat. Jenže to z nich udělá taky otroky! Vyrostou z nich malí Řekové nebo Thrákové nebo Keltové nebo odkud se ty jejich chůvy vzaly. Hlavičky plné cizích pověr a zvyků, myslet budou v docela jiném jazyce než v latině, rodiče a ostatní příbuzné budou považovat jen za nějaké cizí a vzdálené autority. A já chci, aby mé děti byly vychovány řádným způsobem – římsky, Římankou. Tou osobou by samozřejmě měla být jejich matka. Ale jelikož pochybuji, že se tak stane, nenapadá mě lepší alternativa než jejich srdnatá babička Marcia.“

„Dobrá,“ řekla Julia. Vydali se ke dveřím. „Je mi Julilla nevěrná?“ zeptal se náhle.

Julia nepředstírala hrůzu ani nepocítila hněv. „Velice o něčem takovém pochybuji, Lucie Cornelie. Její neřestí je víno, ne muži. Ty jako muž asi pohlížíš na nevěru jako na mnohem horší hřích, než je víno. Ale s tím já nesouhlasím. Podle mého může víno napáchat na tvých dětech mnohem víc škody než ženina nevěra. Nevěrná žena se nepřestává o své děti starat, ani ti nezapálí dům. Opilá žena ano.“ Mávla rukou. „Důležité je, aby se do toho vložila maminka!“

Do místnosti se vřítil Gaius Marius, náležitě oděn do togy s nachovým pruhem, každým coulem konsul. „Tak pojď, pojď, Lucie Cornelie! Musíme zpátky, abychom ceremonii ukončili dřív, než zapadne slunce a než vyjde měsíc!“

Jeho žena a jeho švagr si vyměnili lítostivé úsměvy a oba dva muži pak vyrazili na cestu k inauguraci.

M a r i u s dělal, co mohl, aby uchlácholil italské spojence. „Nejsou to sice Římané,“ pravil v senátě na jeho první řádné schůzi o lednových nónách, „jsou to však naši nejbližší spojenci ve všech našich akcích a sdílejí s námi celý italský poloostrov. Podílejí se i na břemenu dodávání vojsk na obranu Itálie, a nezacházelo se s nimi správně. Nepochodil dobře ani Řím sám. Jak vám je jistě známo, otcové senátoři, projednává se v současné době ve shromáždění plebejů

nemilá záležitost, kdy se konsulár Marcus Junius Silanus musí obhajovat proti obvinění vzneseném proti němu tribunem lidu Gnaeem Domitiem. A třebaže slovo ‚velezrada' zatím nebylo vyřčeno, smysl obžaloby je zcela zřejmý: Marcus Junius je jedním z oněch velících konsulů z předchozích let, jenž ztratil celou armádu včetně legií italských spojenců."

Obrátil se a pohlédl zpříma na Silana, který byl toho dne v senátě, neboť nóny byly *fasti* – den klidu – a shromáždění plebejů tedy nemohlo zasedat „Není v tuto chvíli mou věcí proti Marku Juniovi jakkoli vystupovat. Já prostě konstatuji fakt Ať spor s Markem Juniem proběhne před jinými orgány a s jinými žalobci. Uvádím jen holou skutečnost. Není tedy třeba, aby tu dnes Marcus Junius kvůli mé poznámce vystupoval na obhajobu svého tehdejšího počínání. Konstatoval jsem jen fakta."

Odmlčel se, aby si odkašlal, a záměrně tak poskytl Silanovi příležitost, aby něco řekl; avšak Silanus setrvával v zarytém mlčení, tvářil se, jako by Marius vůbec neexistoval. „Já pouze uvádím fakta, otcové poslanci. Nic méně a nic více. Fakta jsou fakta."

„Tak už laskavě pokračuj!" řekl omrzele Metellus Numidicus.

Marius se s širokým úsměvem uklonil. „Ale ovšem, a děkuji ti, Quinte Caecilie! Jak bych mohl nepokračovat, když jsem k tomu byl vyzván tak vznešeným a majestátním konsulárem, jako jsi ty?"

„‚Vznešený' a ‚majestátní' znamenají jedno a totéž, Gaie Marie," řekl Metellus Dalmaticus pontifex maximus stejně unuděně jako jeho mladší bratr. „Ušetřil bys tomuto shromáždění nemálo času, kdybys ve své latině takovými tautologiemi trochu šetřil."

„Prosím majestátního a vznešeného konsulára Lucia Caecilia za prominutí," řekl Marius s další hlubokou úklonou, „jenže v této naší vysoce demokratické společnosti mají do senátu přístup všichni Římané včetně těch – a to je i můj případ – kdo si nemohou činit nárok na majestátnost a vznešenost." Předstíral, že pátrá v paměti, obě obočí se mu až srazila v hustém chumáči nad kořenem nosu. „Tak kdepak jsme to byli? Ó, ano! U toho břemene, které nám Římanům společně pomáhají nést i naši italští spojenci, u zajišťování vojsk k obraně Itálie. Jedna z námitek proti vysílání jednotek, která se hojně opakuje v současné záplavě dopisů činitelů našich spojenců, Samnitů, Apuliů, Marsů i ostatních," – vzal od jednoho z přítomných úředníků snopek malých svitků a ukázal ho senátu – „se týká zákonnosti toho, že od našich italských spojenců požadujeme jednotky i k tažením mimo území Itálie a Italské Galie. Naši italští spojenci, vznešení a majestátní otcové senátoři, tvrdí, že nám poskytli – a ztratili – tisíce a tisíce těchto vojáků v podstatě pro – a já cituji jejich dopisy – římské ‚zahraniční války'!"

Mezi senátory to zašumělo, ozvalo se reptání.

„To je zcela nepodložené tvrzení!" vyštěkl Scaurus. „Nepřátelé Říma jsou také nepřáteli Itálie!"

„Já jenom cituji ty jejich dopisy, Marku Aemilie, první senátore," řekl chlácholivě Marius. „Všichni bychom měli vědět, co v nich stojí, z toho jednoduchého důvodu, že – jak se domnívám – senát bude muset co nevidět přijmout delegace všech italských národů, které v těchto dopisech vyjádřily svou nespokojenost."

Jeho hlas se proměnil, pozbyl onen lehce žertovný tón. „Nu, konec toho škádlení! Žijeme na tomhle poloostrově bok po boku s našimi italskými přáteli – kteří nejsou Římané a Římany ani nikdy nebudou. Za to, že získali své tak významné postavení v současném světě, vděčí jen a jen nesmírným úspěchům Říma a Římanů. Že jsou příslušníci italských národů ve velkém počtu ve všech římských provinciích a v celé oblasti římského vlivu, za to rovněž vděčí římským úspěchům. Vděčí Římu za chléb na svých stolech, za zimní oheň ve svých sklepích, za počet a zdraví svých dětí. Před Římem tu byl chaos. Naprostá nejednotnost. Před Římem tu vládli krutí etruští králové na severu poloostrova a chamtiví Řekové na jihu. Nemluvě o Keltech v Galii."

Senát ztichl. Jakmile začal Gaius Marius mluvit na vážné téma, naslouchali mu všichni, i jeho nejzarytější odpůrci. Neboť jako voják – přes veškerou svou přímost a neomalenost – byl

ve své rodné latině vynikajícím řečníkem, a pokud dokázal ovládnout své city, ani přízvukem se nelišil od latiny Scaurovy.

„Otcové senátoři, vy a lid římský jste mi dali mandát, abych zbavil nás – *a také Itálii* – germánské hrozby. Jak to jen bude možné, vydám se spolu s prokonzulem Maniem Aquilliem a udatným senátorem Luciem Corneliem Sullou jako s mými legáty do Zaalpské Galie. I kdyby nás to mělo stát naše životy, my vás Germánů zbavíme a zajistíme Římu – *a celé Itálii* – trvalé bezpečí. K tomu se vám zavazuji svým jménem i jménem svých legátů, a jménem toho nejposlednějšího z mých vojáků. Naše povinnost je nám svatá. Nebudeme šetřit námahy. A v čele poneseme stříbrné orly římských legií a zvítězíme!“

Shluk senátorů v pozadí začal jásat a podupávat a po chvíli se roztleskaly i přední řady, ba dokonce i Scaurus. Jen Metellus Numidicus nikoli.

Marius vyčkal, až schůze opět ztichne. „Avšak dřív než odejdu, musím tento senát požádat, aby udělal vše, co je v jeho silách a ulehčil našim italským spojencům v jejich starostech. Nemůžeme dát za pravdu obviněním, že jsou italické jednotky využívány v taženích, které se italských spojenců nijak netýkají. Nemůžeme ani přestat s odvody vojáků, k jejichž dodání se nám italští spojenci smluvně zavázali. Germáni ohrožují celý náš poloostrov včetně Italské Galie. Avšak strašný nedostatek mužů schopných sloužit ve zbrani v našich legiích doléhá stejně tak na naše italské spojence, jako doléhá na Řím. Studna vyschla, kolegové senátoři, a její opětné naplnění si vyžádá svůj čas. Chtěl bych vyjádřit našim italským spojencům své osobní ujištění, že dokud v mém nemajestátním a nevznešeném těle zbyde jen kapička krve, nebudou už nikdy italské – *anebo římské!* – jednotky zbytečně obětovány na bojištích. Života každého vojáka, kterého povedu s sebou, abychom společně bránili naši vlast, si budu považovat a budu ho šetřit víc než svého vlastního! To slibuji.“

Ozval se nový jásot a dupot a i přední řady se připojily rychleji s potleskem. Jen Metellus Numidicus nikoli. Netleskal ani Catulus Caesar.

Gaius Marius znova vyčkal, až se shromáždění utiší. „Byl jsem upozorněn na jednu nepříjemnou skutečnost. Že jsme totiž, my senát a lid římský, z řad našich italských spojenců vzali do otroctví pro dluhy mnoho tisíc mužů a jako otroky jsme je pak rozptýlili po všech zemích na březích Středního moře, které ovládáme. Jelikož většina z nich jsou rolníci, odpracovávají si nyní své dluhy v našich obilnářských oblastech Sicílie, Sardinie, Korsiky a Afriky. To, otcové senátoři, je ovšem nespravedlnost! Jestliže už vzetí do otroctví za dluhy neuplatňujeme u Římanů, neměli bychom to dělat ani u našich italských spojenců. Ne, Římané to sice nejsou. A Římany se nikdy ani nestanou. Ale jsou to naši mladší bratři na italském poloostrově. A žádný Říman by neprodal svého mladšího bratra pro dluhy do otroctví.“

Nedal několika držitelům velkých obilnářských celků mezi senátory čas k protestům; pokračoval bez přerušení v projevu. „Do té doby, než budu schopen našim obilnářům obnovit zdroj pracovní síly v podobě otroků germánských, budou se zatím muset poohlédnout po jiných pomocnících, než jsou italičtí dlužníci, kteří upadli do otroctví. Neboť my musíme, otcové senátoři, ještě dnes přijmout usnesení – a shromáždění lidu ho bude muset schválit – jímž se veškeří otroci, kteří pocházejí z italských spojeneckých kmenů, osvobozují. My prostě *nemůžeme* činit našim nejstarším a nejloajálnějším spojencům příkoří, jaké neděláme ani sami sobě. Tito otroci *musí být* bezpodmínečně osvobozeni! Je nezbytné přivézt je zpátky do Itálie a přimět je, aby konali to, co je jejich přirozenou povinností vůči Římu – službu v pomocných římských legiích.

Dozvěděl jsem se, že u italských spojenců už neexistují ani žádní *capite censi*, a to z toho prostého důvodu, že i oni byli vesměs Vzatí do otroctví. Nu, moji kolegové senátoři, italických *capite censi* může být věru lépe využito než k práci na obilných lánech. Nejsme už schopni postavit naši tradiční armádu, protože majetní muži, kteří v ní sloužívali, jsou ještě buď příliš mladí, nebo příliš staří – *anebo příliš mrtví! Capite censi* jsou v současné chvíli naším jediným zdrojem branců. Moje statečná africká armáda – cele vybudovaná z římských *capite censi!* – prokázala, že se z těchto mužů mohou stát vynikající vojáci. A tak jako nás už

historie přesvědčila, že majetní muži italických národů nejsou o nic horší vojáci než majetní Římané, tak nám i nejbližší léta ukáží, že italičtí *capite censi* jako vojáci v ničem nezaostávají za římskými!“

Sestoupil z kurulského pódia a došel až do samého středu místnosti. „Já vás žádám o toto rozhodnutí, otcové senátoři! Jste ochotni dát mi ho?“

Bylo to provedeno přímo mistrně. Uneseni Mariovým řečnickým výkonem se většina senátorů hrnula vyjádřit svůj hlas, zatímco Metellus Numidicus, Metellus Dalmaticus pontifex maximus, Scaurus, Catulus Caesar a pár ostatních se marně snažili překřičet vzniklý hřmot.

„Jak ale chceš,“ vyptával se Publius Rutilius Rufus, když po skončení schůze senátu šel spolu s Mariem oněch pár kroků k němu domů, „uchlácholit po tomhle dekretu naše největší obilnáře? Uvědomuješ si, doufám, že jsi právě mohutně šlápl na prsty přesně té skupině jezdců a obchodníků, které nejvíc vděčíš za podporu! Veškeré výhody, které jsi jim poskytl v Africe, se těmhle lidem budou naráz zdát značně problematické. Víš ty vůbec, kolik je mezi otroky na polích Italiků? Sicílie se například bez nich docela zastaví!“

Marius pokrčil rameny. „Moji agenti se už dali do práce; tohle já přežiju. Ostatně, i když jsem trčel celý minulý měsíc v Kumách, nezahálel jsem tak docela. Dal jsem si udělat průzkum a jeho výsledky jsou mimořádně cenné, nemluvě o tom, že jsou i zajímavé. Ano, mezi otroky na obilnářských statcích je skutečně mnoho tisíc mužů pocházejících od našich italských spojenců. Ale na té Sicílii, například, tvoří jejich převážnou většinu Řekové. A do Afriky jsem už napsal králi Gaudovi, aby tyto pracovní síly nahradil, jakmile budou Italikové osvobozeni. Gauda je mým klientem a nemá jinou možnost, než udělat, oč ho požádám. Nejsložitější je to na Sardinii, protože tam jsou otroci na obilnářských velkostatcích v naprosté většině Italikové. Ale nového správce Sardinie – našeho veleváženého proprétora Tita Albucia – určitě přesvědčím, aby pro mou věc udělal maximum, tím jsem si naprosto jistý.“

„Má tam pěkně arogantního kvestora, šilhavého Pompeia z Picena,“ podotkl pochybovačně Rutilius Rufus.

„Kvestoři jsou jako komáři,“ řekl pohrdavě Marius, „žádný z nich nedokáže pochopit, že se má ztratit, když si člověk začne plácat dlaněmi kolem hlavy.“

„To není zrovna lichotivý postřeh, pokud jde o Lucia Cornelia.“

„Ten je jiný.“

Rutilius Rufus si povzdychl. „Já mám jen jednu jistotu, Gaie Marie, že mi to totiž tak jasné není. Doufám jen, že se situace bude opravdu vyvíjet tak, jak ty se domníváš.“

„Ty jsi zkrátka starý kynik,“ řekl Marius vroucně.

„Starý skeptik, když už!“ řekl Rutilius Rufus.

P o d l e z p r á v , které Marius získal, nedávali Germáni najevo žádné úmysly táhnout na jih do římské Zaalpské Galie s výjimkou Kimbrů, kteří se ovšem přepravili na pravý břeh Rhodanu a drželi se teď mimo oblast římského vlivu a správy. Teutoni, jak uváděl ve svém hlášení Mariův agent, zatím putují k severozápadu, zatímco Tigurinové, Markomani a Cheruskové se vrátili mezi Aeduy a Ambarry a tváří se, jako by se odtamtud už nikdy nemínili hnout. Samozřejmě, připouštěla zpráva, se situace může změnit každým okamžikem. Ovšem osmi stům tisícům lidí nějaký čas potrvá, než sbalí svůj majetek, než připraví zvířata a vozy a dají se na pochod. Gaius Marius by se neměl setkat s Germány táhnoucími podle Rhodanu k jihu dříve než v květnu nebo v červnu. Pokud se tam vůbec ukáží.

Maria tahle zpráva příliš nepotěšila. Jeho muži žili v napětí a vzrušení a byli připraveni utkat se s nepřítelem, legáti dychtili osvědčit své schopnosti a všichni důstojníci a centurioni se činili, aby uvedli celý římský válečný stroj do dokonalého stavu. Třebaže Marius už od chvíle, kdy minulého prosince přistál opět v Itálii, věděl, že jistý germánský tlumočník upozornil na vážné vnitřní rozepře mezi Germány, nevěřil, že by opět neobnovili postup na jih skrze římskou provincii. Poté, co Germáni na hlavu porazili obrovskou římskou armádu, bylo

jen logické, přirozené a samozřejmé, aby svého vítězství využili a vtáhli na území, které už fakticky zbraněmi dobyli. Aby se na něm případně i usadili. Proč by byli jinak tu bitvu vůbec vážili? Proč by byli opustili svá dosavadní sídla? Proč, proč?

„Absolutně se v nich nevyznám!“ stěžoval si Sullovi a Aquilliovi, když ona zpráva dorazila.

„Jsou to prostě barbaři,“ prohlásil Aquillius, jenž si svůj úřad staršího legáta vysloužil tím, že navrhl Maria za konsula, a velice teď dychtil osvědčit své schopnosti.

Ale Sulla byl neobvykle zamyšlený. „Zdaleka toho o nich ještě nevíme dost,“ namítl.

„Vždyť to jsem právě řekl!“ utrhl se Marius.

„Ne, já mám na mysli něco jiného. Ale,“ pleskl se do kolen, „budu to muset ještě promyslet, než to řeknu nahlas, Gaie Marie. My koneckonců ani nevíme, co vlastně nalezneme, až překročíme Alpy.“

„O tom je třeba ještě rozhodnout,“ řekl Marius.

„O čem?“ zeptal se Aquillius.

„Jestli Alpy vůbec překračovat. Teď, když tu máme ujištění, že Germáni nás patrně neohrozí dříve než v květnu nebo červnu, nejsem pro to, abychom se přes Alpy pouštěli. Alespoň ne obvyklou cestou. Vyrazíme koncem ledna se značně objemným trénem. To znamená, že postupovat budeme pomalu. Jednu věc musím přiznat Metellovi Dalmatikovi jakožto nejvyššímu pontifikovi, že je to fanatik exaktního kalendáře, takže se nám měsíce skutečně shodují s ročním obdobím. Taky v té letošní zimě tak mrzneš?“ zeptal se Sully.

„To ano, Gaie Marie, mrznu.“

„Já taky. Máme nějakou zřídlou krev, Lucie Cornelie. Dělá to ten čas strávený v Africe, mrazy jsou tam jen kratičké a sníh vidíš jen na vrcholcích hor. A budou to snad naši vojáci snášet jinak? Jestli se pustíme průsmykem Mons Genava teď v zimě, bude to pro ně velice tvrdé.“

„Po té zotavené v Kampánii jim trochu otužování neuškodí,“ řekl Sulla bez špetky soucitu.

„To jistě! Ovšem ne takového, aby jim umrzly prsty na nohou a aby pro omrzliny ztratili cit v rukou. Mají sice zimní výbavu – ale copak si ji ti paličatí *cunni* na sebe navlečou?“

„Navlečou, když je k tomu donutíme.“

„Vidím, že ses rozhodl postavit se na zadní,“ řekl Marius. „Dobrá, nebudu diskutovat – začnu s rozkazy. Nepovedeme legie do Zaalpské Galie obvyklou trasou. Půjdeme namísto toho delší cestou podél pobřeží.“

„Bohové, to nám bude trvat celou věčnost!“ řekl Aquillius.

„Jak je to dávno, co armády pochodovaly do Hispánie nebo do Galie podél pobřeží?“ zeptal se Marius Aquillia.

„Já si vůbec nevzpomínám, že se tak nějaká armáda přesunovala.“

„A už jsme u toho!“ zvolal Marius vítězně. „Proto to taky podnikneme. Chci se přesvědčit, jak je to namáhavé, jak dlouho to trvá, v jakém stavu jsou silnice, jaký je tam terén – všechno. Já povedu čtyři z našich legií v lehké pochodové sestavě a ty, Manie Aquillie, si vezmeš na starost další dvě plus ty ostatní kohorty, které se nám podařilo ještě vyškrábnout, a doprovodíš trén. Jestliže Germáni – až se vydají na jih – namísto do Hispánie zamíří do Itálie, kdo nám řekne, jestli se pustí přes průsmyk Mons Genava do Italské Galie anebo jestli zvolí cestu podél pobřeží – tak jak jim se to bude jevit – směrem rovnou na Řím? Zdá se, že se pramálo zajímají o to, jakým způsobem my uvažujeme, odkud by se tedy dozvěděli, že nejrychlejší a nejkratší cesta do Říma nevede podél pobřeží, ale přes Alpy a přes Italskou Galii?“

Oba legáti na něho zírali.

„Já už chápu, co máš na mysli,“ řekl Sulla, „ale proč tam hnát hned celou armádu? Ty a já s nějakou menší jednotkou bychom to zvládli líp.“

Marius energicky zavrtěl hlavou. „Ne! Nechci, aby mezi mnou a mou armádou ležely stovky mil neprostupných hor. Kam půjdu já, půjde se mnou i celá moje armáda.“

A tak vytáhl Gaius Marius koncem ledna s celým vojskem na sever po pobřežní silnici Via Aurelia, cestou si dělal detailní poznámky a odesílal senátu zpět stručné dopisy požadující ty nebo ony opravy silnice, výstavbu nebo zesílení mostů, postavení nebo obnovení viaduktů.

„Toto všechno je Itálie," pravilo se v jedné z těchto depeší, „a veškeré existující silnice na sever poloostrova, do Italské Galie a do Ligurie musíme udržovat v perfektním stavu; jinak budeme jednoho dne hořce litovat."

V Pisách, kde se vlévá do moře řeka Arnus, přešli z Itálie do Italské Galie, což byla zcela zvláštní oblast, oficiálně nevyhlášená provincií ani nespravovaná způsobem obvyklým ve vlastní Itálii. Zapomenutý kraj. Od Pis až do Vada Sabatia však vedla zcela nová silnice, třebaže práce na její výstavbě ještě zdaleka neskončily; bylo to Scaurovo dílo z doby, kdy byl censorem, Via Aemilia Scauri. Marius psal Marku Aemiliovi Scaurovi, prvnímu senátorovi:

Je třeba ocenit tvou prozíravost, neboť já osobně považuji silnici Via Aemilia Scauri za jeden z nejvýznačnějších příspěvků k obraně Říma a Itálie od dob, kdy byla otevřena cesta přes průsmyk Mons Genava, a to už je hodně dlouho, uvážíme-li, že tamtudy prošel i Hannibal. Také tvá odbočka do Dertony je strategicky významná, neboť představuje jedinou cestu přes Ligurské Apeniny od řeky Padus k tyrrhenskému – to jest římskému – pobřeží.

Problémy jsou tu obrovské. Hovořil jsem s tvými staviteli, kteří, jak jsem se přesvědčil, jsou mimořádně schopní, a rád tlumočím jejich požadavek, aby se urychleně nalezly dodatečné fondy k financování prací na tomto úseku silnice. Vyžaduje si stavbu několika nejvyšších – nemluvě o tom, že i nejdelších – viaduktů, jaké jsem v životě viděl, konstrukčně podobných spíše akvaduktům. V blízkosti je naštěstí dostatek lomů, odkud lze těžit potřebný kámen, ale práci zdržuje naprosto nedostatečný počet dělníků, takže stavba nepokračuje zdaleka takovým tempem, jakým podle mého názoru musí jít kupředu. Smím tě ve vší úctě požádat, abys užil svého tak významného vlivu a od státní pokladny a od senátu vyzískal částku potřebnou k urychlení tohoto díla? Při pomyšlení, že pouhých padesát mil téhle silnice ušetří armádě stovky mil, o které by si jinak musela pokaždé zajít, bude Řím moci klidněji spát.

„ T a k , " řekl Marius Sullovi, „tohle udělá chlapci radost a taky ho to trochu zaměstná."

„Zaměstná ho to až dost," ušklíbl se Sulla.

Via Aemilia Scauri končila v místě zvaném Vada Sabatia; dále už nevedla silnice v římském smyslu slova, nýbrž jen vozová cesta beroucí se směrem nejmenších překážek, a to oblastmi, kde svahy převysokých hor spadaly rovnou do moře.

„Ještě budeš litovat, že ses tudy vůbec pouštěl," řekl Sulla.

„Naopak, jsem docela rád. Vidím tu tisíce míst, kde lze nastražit přepadení ze zálohy, vidím, proč nikdo, kdo je při smyslech, neputuje do Zaalpské Galie touhle cestou, a vidím, proč náš Publius Vagiennius – jenž z těchto končin pochází – se dokázal vyšplhat po hladkém srázu, když hledal ty svoje šnečky, a vidím také, proč se nemusíme obávat, že by se snad tudy pustili Germáni. Nu, mohli by zkusit postupovat kousek podél pobřeží, ale za pár dní by už je jejich vlastní jízdní průzkum přiměl otočit a vrátit se. Jestliže je to nesnadné i pro nás, pro ně je tahle cesta naprosto neschůdná. Dobrá tedy!"

Marius se obrátil ke Quintovi Sertoriovi, který přes své mládí požíval výjimečného postavení, za něž vděčil jen a jen své statečnosti.

„Quinte Sertorie, chlapče, kdepak asi tak teď může být náš trén?" zeptal se ho.

„Řekl bych, že někde mezi Populonií a Pisami vzhledem k tomu, v jak špatném stavu je Via Aurelia," řekl Sertorius.

„Co tvoje noha?"

„Na takovou jízdu se ještě necítí." Sertorius jako by vždycky už dopředu věděl, nač Marius myslí.

„Tak najdi tři muže, kteří se na to cítí, a pošli je zpátky s tímhletím," řekl Marius a podával mu voskové tabulky.

„Ty chceš poslat trén nahoru po Via Cassia do Florentie a dál po Via Annia do Bononie a dál přes průsmyk Mons Genava," vydechl Sulla s uspokojením.

„Budeme tu ale přece jen potřebovat všechny ty trámy, hřeby, kladkostroje a ostatní pomůcky," řekl Marius. Přitlačil hřbety prstů do vosku, aby v něm zanechal dokonalý otisk svého pečetního prstenu, a uzavřel tak pospojované okraje tabulek. „Tady to máš," řekl Sertoriovi. „A postarej se, aby zůstaly řádně svázané a zapečetěné; nechci, aby do nich někdo zvědavý strkal nos. Doručit Maniovi Aquilliovi do vlastních rukou, jasné?"

Sertorius kývl a opustil velitelský stan.

„Pokud jde o armádu, ta si na pochodu bude muset taky něco odpracovat," řekl Marius Sullovi. „Pošli dopředu zeměměřiče. Uděláme si alespoň lepší cestu, když už ne pořádnou římskou silnici."

V Ligurii, podobně jako v ostatních oblastech s příkrými kopci a nevelkou výměrou orné půdy, se obyvatelé věnovali pastevectví, nebo si nacházeli obživu v banditismu a v pirátství, anebo, jako Publius Vagiennius, se dávali najímat do služby v římských pomocných legiích a v jezdectvu. Kdekoli Marius spatřil lodě a u jejich kotviště vesnici – a kde usoudil, že se lodě zdají vhodné spíš pro přepady a zajímání než na rybaření – spálil jak lodě, tak vesnici; ženy, starce a děti ponechal na místě a muže bral s sebou na práce spojené s budováním cesty. Mezitím už začínalo být ze zpráv docházejících z Arausia, z Valentie, z Vienny i z Lugduna jasné, že ke střetnutí s Germány letos zřejmě nedojde.

Na počátku června, po čtyřech měsících pochodu, dovedl Marius své čtyři legie na rozšiřující se pobřežní pláně Zaalpské Galie a zastavil se s nimi v hustěji osídlené krajině mezi Arelate a Aquae Sextiae, v blízkosti města Glana, jižně od řeky Druentia. A co bylo důležité, trén tam už na něho čekal, po cestě trvající jen tři a půl měsíce.

Místo pro tábor vybíral Marius mimořádně pečlivě, daleko od obdělávané půdy; byl to velký vrch, se sráznými a skalnatými svahy na třech stranách, s několika prameny dobré vody a se svahem na čtvrté straně nepříliš příkrým a úzkým, takže nebránil rychlému pohybu jednotek do tábora anebo z tábora na vrcholu kopce.

„Nu, a tady teď budeme hezkých pár měsíců žít," pravil s uspokojením. „Vybudujeme si tu druhé Carcasso."

Sulla i Manius Aquillius se zdrželi poznámek, ale Sertorius se natolik ovládnout nedokázal.

„A potřebujeme ho vůbec?" otázal se. „Pokud máš v úmyslu zdržet se v těchto místech dokonce celou řadu měsíců, nebylo by jednodušší ubytovat jednotky v Arelate nebo v Glanu? A proč tu vůbec zůstávat? Proč Germány nevyhledat a neutkat se s nimi, dřív než se jim podaří proniknout takhle daleko?"

„Nu, mladý Sertorie," řekl Marius, „zdá se, že se Germáni rozptýlili dosti doširoka. Kimbrové, kteří se zdáli být rozhodnuti táhnout podle Rhodanu po jeho západním břehu, si to rozmysleli a vydali se do Hispánie – jak alespoň předpokládáme – a to tak, že obešli Cebennu z druhé strany, zemí Arvenů. Teutoni a Tigurinové opustili zemi Aeduů a usadili se mezi Belgy. Tolik mi alespoň sdělují moji informátoři. Ale ve skutečnosti jsou to všechno asi jen dohady."

„Nemůžeme si to nějak ověřit?" zeptal se Sertorius.

„A jak?" otázal se Marius. „Galové nemají důvod mít nás v lásce, a přitom jsme na Galy, pokud jde o naše informace, plně odkázáni. To, že nám je až dosud poskytovali, mělo jednoduchý důvod – ani oni si nepřejí mít Germány mezi sebou. Ale na jedno se můžeš spolehnout: až Germáni dorazí k Pyrenejím, obrátí se a potáhnou zpátky. A já velice pochybuji, že by je Belgové na severu uvítali o mnoho nadšeněji než Keltiberové v Pyrenejích. A když se na jejich další možný cíl podívám germánskýma očima, vychází mi z toho Itálie. Takže tu zůstaneme, dokud Germáni nepřitáhnou, Quinte Sertorie. Je mi jedno, jestli to bude trvat celé roky."

„Jestli to bude trvat celé roky, Gaie Marie, tak nám zatím naše armády zlenivějí a ty budeš zbaven vrchního velení," varoval Aquillius.

„Naše armády nám nezlenivějí, protože já je přiměju pracovat," řekl Marius. „Máme tu na čtyřicet tisíc mužů z *capite censi* Stát je platí; stát vlastní jejich zbraně i zbroj; stát je živí. Až z armády odejdou, zajistím, aby se o ně stát postaral v jejich stáří. Ale dokud slouží v armádě tohoto státu, nejsou nic víc a nic míň než zaměstnanci státu. Jako konsul jsem tu představitelem státu. Jsou to proto i mí zaměstnanci. A stojí mě spoustu peněz. Pokud by se na nich nechtělo nic víc, než aby seděli na zadku a čekali, až se strhne bitva, spočtěte si, nač by ta bitva přišla, až k ní jednou dojde." Obočí se mu rozkomíhalo nahoru a zase dolů. „Jenže oni nepodepsali smlouvu o tom, že tu budou na tu bitvu čekat vsedě na zadku, vstoupili do armády státu proto, aby dělali cokoliv, co od nich stát bude vyžadovat. Jelikož je stát platí, jsou mu povinováni prací. A to také bude jejich další náplň. *Práce!* Tenhle rok opraví silnici Via Domitia v celé délce od Nemausu až k Ocelu. A příští rok vyhloubí průplav pro lodi od moře až k Rhodanu u Arelate."

Všichni na něho zírali, dlouho nikoho nenapadlo nic, co by na to řekl.

Až si konečně Sulla hvízdl. „Voják je placen za to, aby bojoval!"

„Pokud si za své vlastní peníze koupil svou výstroj a neočekává od státu nic víc než jídlo, které sní, pak si může pískat. Jenže tenhle popis se na ně evidentně nehodí," řekl Gaius Marius. „Když se od nich momentálně nežádá boj, budou dělat naléhavě nutné veřejné práce, když už pro nic jiného, pak proto, aby si uvědomovali, že jsou ve službě státu zrovna tak, jako je člověk ve službě svého zaměstnavatele. A udrží se aspoň v kondici!"

„A co my?" zeptal se Sulla. „Chceš z nás nadělat stavitele?"

„Proč ne?" zeptal se Marius.

„Nu, za prvé nejsem zaměstnancem státu," řekl Sulla žertem. „Věnuju svůj čas jako dar stejně jako ostatní legáti a tribunové."

Marius se na něj zadíval. „Věř mi, Lucie Cornelie, že si toho daru dokážu vážit," řekl a tím to skončilo.

S u l l a nicméně odcházel z tohoto setkání rozmrzen. Zaměstnanci státu! To určitě! To může platit ještě tak o *capite censi,* ale ne o tribunech a legátech, jak to ostatně Mariovi také řekl. Marius to uznal a z další diskuse vycouval. Důležité ovšem bylo i něco, co už Sulla nedořekl. Peněžní odměny tribunů a legátů se budou odvozovat z podílů na kořisti. A nikdo zatím neměl žádnou představu, jakou kořist lze z Germánů vytěžit. Výnos z prodeje zajatců do otroctví patřil výlučně vojevůdci – nedělil se o něj s legáty, s tribuny, s centuriony ani s vojskem – a Sulla měl pocit, že zisk z tohoto bůhvíjak dlouhého tažení bude s výjimkou prodeje otroků nevelký.

Sulla nebyl dlouhým a únavným putováním k Rhodanu příliš nadšen. Quintus Sertorius celou cestu pilně čichal kolem sebe jako pes na vodítku, a ještě vrtěl ocáskem, celý nadšený nad jakoukoli příležitostí k aktivitě. Naučil se i užívat zeměměřičský přístroj, *groma;* vydržel sedět a a sledovat, jak si ženisté dokáží poradit s rozvodněnou řekou, se zřícenými mosty anebo se sesuvem půdy; vedl jednu nebo dvě centurie vojáků, které byly vyslány, aby vykouřily piráty z jejich hnízd v zastrčených zálivech; chodil do služby s partami vysílanými na opravu silnice; vyjížděl na zvědy do okolního terénu; vyléčil dokonce a ochočil mladého orla se zlomeným křídlem, takže se k němu dravec stále ještě čas od času vracíval. Ano, Quintus Sertorius nepohrdl žádnou činností. Kdyby podle ničeho jiného, pak už z toho bylo zřejmé, že má společnou krev s Gaiem Mariem.

Jenže Sulla potřeboval *dramata.* Naučil se už dostatečně vyznat sám v sobě, aby chápal, že jako senátor si tím škodí, nevěřil však, že se mu v jeho šestatřiceti letech ještě podaří odnaučit se něco tak hluboce vžitého. Až do této nekonečné a nudné pouti po Via Aemilia Scauri a Přímořskými Alpami se mu jeho nová vojenská dráha docela zamlouvala, nacházel v ní plno bouřlivé činnosti, ať již v boji anebo při koncipování nové tváře Afriky. Ale stavět silnice a kopat průplavy? Kvůli tomu se přece do Zaalpské Galie nevydával!

A až se na sklonku podzimu budou konat nové volby konsulů, Maria vystřídá někdo z jeho nepřátel a všechno, co bude moci po všem tom chvástání předložit jako výsledek, bude krásně opravená silnice, pojmenovaná tak jako tak po někom docela jiném. Jak jen ten člověk dokáže zachovávat takový klid, takovou bezstarostnost? Nepovažoval ani za nutné odpovědět na tu druhou Aquilliovu námitku, že ho odvolají z funkce vrchního velitele. Co má ta arpinská liška vlastně za lubem? Jak je možné, že ho tyhle věci vůbec neznepokojují?

V tu chvíli však Sulla naráz všechny tyto starosti pustil z hlavy; postřehl totiž cosi, co slibovalo rozkošnou pikantérii; oči se mu roztančily pobaveným zájmem.

Uviděl před jídelním stanem starších tribunů rozmlouvat dva muže. Nebo to alespoň mohlo v náhodném pozorovateli na první pohled vzbudit dojem všední konverzace. Jenomže pro Sullu to byl prolog k přeznámé scénce.

Vyšší z obou mužů byl Gaius Julius Caesar. V menším poznal Gaia Lusia, synovce (vyženěného, jak Marius spěchal vysvětlit) jejich vrchního velitele.

To bych rád věděl, jestli tohle člověk musí mít sám v sobě, aby to okamžitě rozpoznal i na druhém, kladl si otázku Sulla, když vykračoval směrem k nim. Mladému Caesarovi sice zjevně nebylo zatím nic nápadné, ale přesto na něm Sulla viděl, jak se v jeho nitru začínají rozeznívat poplašné zvonečky.

„Och Lucie Cornelie!“ zahýkal Gaius Lusius. „Zrovna jsem se vyptával Gaia Julia, jestli neví, jak to vypadá s nočním životem v Arelate, a pokud tam něco takového mají, jestli by se tam nešel se mnou podívat.“

Podlouhlá a pohledná Caesarova tvář se změnila v bezvýraznou zdvořilou masku, ale jak si Sulla všímal, desítky jiných známek svědčily o tom, že by se od svého dosavadního společníka rád co nejrychleji vzdálil: prozrazovaly to jeho oči, jež se marně snažily soustředit na Lusiovu tvář, mimovolně však uhýbaly stranou, svědčilo o tom drobné přešlapování, pohyby prstů uvnitř vojenských bot, poškubávání rukama a jiné a jiné.

„O tom by snad mohl něco vědět spíš Lucius Cornelius než já,“ řekl Caesar, přesunul váhu na jednu nohu a druhou už nakročil, připraven osvobodit se konečně a prchnout.

„Ale ne, Gaie Julie, nechoď nikam!“ zaprotestoval Lusius. „Čím víc lidí, tím větší zábava,“ zachichotal se.

„Lituju, Gaie Lusie, jdu do služby,“ řekl Caesar a zmizel.

Sulla, o něco větší než Lusius, ho vzal za loket a odvedl ho od stanu. Okamžitě ho pak zase pustil.

Hezounek Gaius Lusius měl zelenavé oči s dlouhými řasami, tmavé kaštanové vlasy jednu změť kudrnek, obočí pěkně vyklenuté, nos svou délkou spíše řecký, přímý, u kořene rovný. Náš malý Apollo, pomyslel si Sulla, ničím z toho neokouzlen a zcela prost pokušení.

Velice pochyboval, že by se byl Marius obtěžoval na tohoto mladého muže vůbec podívat; neměl takové věci ve zvyku. Když už ho příbuzní umluvili, aby Gaia Lusia přijal do své vojenské rodiny, ustanovil ho nevoleným vojenským tribunem – neboť této hodnosti odpovídal jeho věk – a pustil ho raději okamžitě z mysli. A nevšimne si ho určitě, dokud mu mladík nepřipomene svou existenci, nejlépe nějakým statečným činem anebo projevem mimořádných schopností.

„Gaie Lusie, chtěl bych ti něco poradit,“ pravil Sulla suše.

Dlouhobrvá víčka zamrkala, pak se přivřela. „Tobě, Lucie Cornelie, budu vděčný za každou radu.“

„Tys nastoupil teprve včera, přibyl jsi z Říma sám, že?“ začal Sulla.

Lusius ho přerušil. „Ne z Říma, Lucie Cornelie. Z Ferentina. Můj strýc Gaius Marius mi dal zvláštní dovolenou, abych mohl zatím ještě zůstat ve Ferentinu, protože má matka je nemocná.“

Aha, říkal si Sulla, odtud ta Mariova příkrost, když hovořil o tomhle vyženěném synovci! Jak mu asi bylo, když jako důvod opožděného nástupu toho mladého muže musel uvést něco, co by byl sám nikdy jako omluvu nepoužil!

„Strýček si ještě nenašel čas mě přijmout," postěžoval si honem Lusius. „Kdy bych ho mohl vidět?"

„Až tě pozve, dřív ne, a dost pochybuji, že k tomu vůbec dojde. Dokud neukážeš, že v tobě skutečně něco je, děláš mu tu zatím ostudu, když pro nic jiného, tak pro to, že sis vyjednával mimořádné výhody ještě dřív, než tažení vůbec začalo – nastoupil jsi opožděně."

„Ale moje matka byla přece nemocná!" řekl Lusius dotčeně.

„Každý z nás má matku, Gaie Lusie – anebo jsme matku měli. A mnozí jsme museli nastoupit vojenskou službu, když naše matky stonaly. Nejeden z nás se dozvěděl o matčině smrti ve službě, na tažení, kdy k ní měl nesmírně daleko. Mnoho z nás, jejichž matka dosud žije, k ní má hluboký vztah. Ovšem matčino onemocnění se běžně nepokládá za postačující omluvu k opožděnému nástupu služby. Ty už jsi patrně tenhle důvod své nepřítomnosti sdělil kamarádům, s nimiž jsi ubytován ve stanu, že?"

„Ano," řekl Lusius, čím dál tím zmatenější.

„Škoda. Byl bys udělal líp, kdybys byl neříkal vůbec nic a nechal je, aby se domýšleli. Takhle si o tobě nepomyslí nic dobrého, a tvůj strýc dobře ví, že si nic dobrého nepomyslí ani o něm za to, že ti to dovolil. Krev ovšem není voda, a někdy to pak dopadá takhle." Sulla se zachmuřil. „Ale o tomhle jsem s tebou hovořit nechtěl. Tohle je armáda Gaia Maria, nikoli armáda Scipiona Africana. Víš asi, o čem mluvím?"

„Ne," řekl Lusius upřímně.

„Cato Censorius obvinil Africana a jeho vyšší důstojníky, že armáda, které velí, je prolezlá nemorálností. Nu, a Gaius Marius stojí spíš na pozicích Catona Censoria než Scipiona Africana. Mluvím dost jasně?"

„Ne," řekl Lusius, ale z jeho tváří se začala vytrácet barva.

„Já myslím, že ano," řekl Sulla a odhalil dlouhé zuby v zlověstném úsměvu. „Tebe nepřitahují půvabné mladé ženy, ale hezcí mladí muži. Nemohu ti sice vytknout vysloveně zženštilé chování, ale budeš-li házet očkem po mužích, jako je Gaius Julius – jenž je shodou okolností tak jako i já švagrem tvého strýce – šeredně se spálíš. Záliba v partnerech vlastního pohlaví nepatří k římským ctnostem. Naopak, považuje se – zejména v legiích! – za nepřípustný poklesek. Kdyby tomu tak nebylo, jak jinak by si ženy ve městech, v jejichž blízkosti jsou naše tábory, přicházely na takové pěkné peníze, jak jinak by ženy poražených nepřátel okoušely římskou nadvládu, ne-li znásilněním? Ale o tom všem musíš přece vědět!"

Lusius se kroutil, nitro mu rval pocit nevýslovné méněcennosti a zároveň vědomí palčivé nespravedlností. „Jenže časy se mění," zaprotestoval. „Veřejnost už na to dnes nehledí jako na prohřešek jako kdysi."

„To se velice mýlíš, Gaie Lusie, to ty bys jen chtěl, aby tomu tak bylo, a stýkáš se zřejmě s takovými, jaký jsi sám. Vyměňujete si názory a zkušenosti jen mezi sebou, chytáte se každé poznámečky, která by vás ve vašich názorech mohla utvrdit. Mohu tě ujistit," pokračoval Sulla velice vážně, „že čím víc se budeš po světě rozhlížet, tím spíš nahlédneš, že je to jen sebeklam. A *nikde* není tak málo ochoty pardonovat zálibu ve vlastním pohlaví jako v armádě Gaia Maria. A nikdo tě také nepostihne tak tvrdě jako Gaius Marius, pokud se o tom tvém tajemství dozví."

Gaius Lusius na samém pokraji pláče v beznaději zalomil rukama. „Já se z toho ale zblázním!" vykřikl.

„Ale kdepak. Ukázníš se, dáš si velký pozor na jakékoli takovéhle námluvy, naučíš se poznávat signály, které fungují mezi muži tvého založení," řekl Sulla. „Já ti je nepopíšu, protože já sám tyhle sklony nemám. Ale jestli máš v sobě nějakou ctižádost vyniknout ve veřejném životě, Gaie Lusie, naléhavě ti doporučuji, aby ses v tomhle směru velice krotil. Pokud bys ovšem – jsi koneckonců mladý muž – své tužby nedokázal ovládnout, dej si velký pozor, aby sis vybral toho pravého." A s o něco laskavějším úsměvem se Sulla otočil a odcházel.

Po nějakou chvíli přecházel bezcílně sem a tam, ruce za zády, téměř ani nevnímal spořádaný ruch kolem. Legie dostaly rozkaz vybudovat zatímní tábor, přesto, že nikde v celé

provincii nebyla ani stopa po nějakém nepříteli; římská armáda prostě neuléhala ke spánku bez ochrany. Nahoře na kopci už zatím zakládali zeměměřiči a ženisté stálý tábor a všichni vojáci, kteří nebyli určeni ke stavbě dočasného tábora, pracovali na prvých fázích opevňování vrchu. Znamenalo to především sehnat stavební dřevo, trámy na budovy a strážní stanoviště. A na dolním Rhodanu bylo pramálo lesů, neboť kraj byl po staletí osídlen, už od časů, kdy Řekové založili Massilii a řecký – později pak římský – vliv se šířil do vnitrozemí.

Armáda se usadila na sever od rozsáhlých slaných bažin, které tvořily deltu Rhodanu a táhly se na východ i na západ od ní; typické pro Maria bylo, že si pro umístění táborů – jak zatímního, tak i trvalého – vybral neobdělávanou půdu.

„Nemá smysl popouzet proti sobě potenciální spojence," řekl. „Kromě toho má-li ten kraj uživit padesát tisíc úst navíc, bude potřebovat každou čtvereční stopu orné půdy, která tu je k dispozici."

Mariovi nákupčí obilí a ostatních potravin se už rozjeli uzavírat smlouvy se sedláky a část vojska budovala na vrcholku kopce sýpky schopné pojmout dostatek zrna, aby vystačilo pro padesát tisíc mužů po všech dvanáct měsíců od jedněch žní do druhých. Největší zátěž trénu tvořilo to, co podle Mariových zdrojů informací bylo v Zaalpské Galii buď vzácné, nebo zcela nedostupné – smůla, trámy, kladkostroje, těžké nářadí, jeřáby, šlapací mlýny, vápno a velké množství vzácných železných šroubů a hřebů. V Populonii a v Pisách, dvou přístavech, kam se z ostrova Ivy dovážely hrubé kusy železné houby, skoupil je všechny až do posledního *prefectus fabrum* a poslal je s trénem za armádou pro případ, že by ženijní jednotky stály před nutností železo dále zpracovávat; na valnících putovaly kovadliny, tyglíky, kladiva, pálené cihly a všechno další potřebné nářadí a vybavení. Jedna skupina vojáků už snášela dřevo na velký milíř, neboť bez dřevěného uhlí nebylo možné rozpálit pec natolik, aby se železo tavilo, natož aby se dalo zkujnit.

Ve chvíli, kdy se vracel zpět ke stanu vrchního velitele, rozhodl se, že nadešel čas; neboť Sulla měl důkladně promyšleno, jak vyplnit čas prázdně a nudy, měl plán, který mu měl otevřít takovou hojnost dramatických dějů, jakou si jen mohl přát. Nápad se začal rodit ještě v Římě, zrál v něm po celou cestu podél pobřeží a teď měl tedy vydat plod. Ano, je čas jít s ním za Gaiem Mariem.

Vojevůdce byl ve stanu sám, pilně cosi psal.

„Gaie Marie, neměl bys pro mne hodinku? Rád bych se s tebou šel trochu projít," řekl Sulla, nadzvedávaje cíp oddělující vnitřek stanu od přístřešku z kůží, pod nímž seděl službu konající důstojník. S ním se do stanu vkradl i zvědavý paprsek světla, takže Sulla stál ve vchodu oblit planoucím tekutým zlatem, nepokrytá hlava i ramena zářila ohněm jeho vlnité kštice.

Marius vzhlédl a zaznamenal ten obraz s jistou nelibostí. „Měl by ses dát ostříhat," řekl stroze. „Ještě pár palců a budeš vypadat jako nějaká hopsanda."

„To je neuvěřitelné, že sis toho všiml!" řekl Sulla a stanul na místě.

„Proč neuvěřitelné, na takový šlendrián já mám oko."

„Ne, neuvěřitelná je na tom skutečnost, žes to nepostřehl celé dlouhé měsíce, a zrovna teď, kdy na to intenzívně myslím, to najednou zpozoruješ. Nemyslím zrovna, že bys uměl číst myšlenky, Gaie Marie, ale řekl bych, že se dokážeš naladit shodně s myslí těch, s nimiž jednáš."

„Dokonce i mluvíš jako nějaká hopsanda," řekl Marius. „Proč chceš, abych se s tebou šel projít?"

„Protože s tebou potřebuji mluvit v naprostém soukromí, někde, kde ani stěny, ani okna nebudou mít uši. Na procházce bychom měli mít takové podmínky zajištěny."

Marius naráz odložil pero, stočil svitek papíru a vstal. „Projít se – to mě láká mnohem víc než muset tady psát a psát, Lucie Cornelie, takže pojďme," řekl.

Kráčeli bystrým krokem napříč táborem, nepromluvili spolu ani slova a neuvědomovali si zvědavé pohledy, které na ně upírali tu vojáci stojící ve skupinkách, tu centurioni a mladší důstojníci a pak opět vojáci; po třech letech společných bojů pod Gaiem Mariem a Luciem

Corneliem Sullou se všichni podvědomě naučili vnímat chování svých velitelů a rozpoznávat podle něho, kdy se něco důležitého chystá. Dnes taková situace nastala; cítili to do posledního muže všichni.

Bylo už pozdě na to, aby šplhali vzhůru na vrchol kopce, a tak se Marius se Sullou zastavili na místě, kde jim vítr přímo rval slova od úst.

„Tak co se děje?“ zeptal se Marius.

„Nechávám si narůst dlouhé vlasy už od chvíle, kdy jsme vyrazili z Říma,“ řekl Sulla.

„Vůbec jsem si toho nevšiml, až teď. Pozoruji, že ty vlasy mají něco společného s tím, o čem se mnou chceš mluvit, ne?“

„Bude ze mne Gal,“ oznámil mu Sulla.

Marius zpozorněl. „Oho! Tak jen dál, Lucie Cornelie.“

„Nejhroznější na celém našem tažení proti Germánům je to, jak zoufale málo toho o nich víme,“ řekl Sulla. „Od samého počátku, kdy nám Tauriskové poprvé poslali žádost o pomoc a kdy jsme se poprvé dozvěděli, že se Germáni dali do pohybu, jsme trvale v nevýhodě, absolutně nic se o nich nedozvídáme. Nevíme, co jsou zač, odkud táhnou, jaká božstva uctívají, a hlavně proč opouštějí svá dosavadní sídla; nevíme, jak je organizována jejich pospolitost, kdo a jak je vede. A hlavně – čím to, že nás pokaždé nejprve porazí a pak se otočí k Itálii zády a odejdou za situace, kdy Hannibala nebo Myrha by nebyla zastavila ani tisícovka válečných slonů.“

Hleděl kamsi mimo Gaia Maria, z boku prosvítaly jeho očima poslední sluneční paprsky dne; Maria z toho pohledu až jímala závrať; co čas ho Sulla náhle ohromil nějakým rysem, jinak skrytým, navozujícím představu, že snad ani nejde o lidskou bytost. Jako by z něho naráz spadl závoj a jako by před ním pojednou stál odhalen nikoli jako člověk – ani jako bůh – nýbrž jako podivný, odlišný výtvor bohů. Právě nyní, kdy Sullovi jako by slunce zazářilo z očí, jako by právě tam mělo své místo a sídlo, se Maria takový pocit zmocňoval.

„Jen dál,“ řekl.

Sulla pokračoval. „Než jsme odjeli z Říma, koupil jsem si dva nové otroky. Putovali sem s námi; teď je mám u sebe. Jeden z nich je Gal původem z kmene Karnutů, jenž ovládá veškeré keltské náboženství. Je to prazvláštní učení – věří, že stromy jsou živé, že mají duše nebo stíny nebo něco takového. Těžko se to srovnává s naším myšlením. Druhý z nich je Germán z kmene Kimbrů, zajatý v době, kdy tam byl poražen Carbo. Držím je navzájem od sebe oddělené, žádný z nich neví o existenci druhého.“

„A dozvěděl ses něco od toho germánského otroka o Germánech?“ zeptal se Marius.

„Ani slovo. Předstírá, že neví, kdo jsou ani odkud přišli. Ověřil jsem si, že tohle je společný rys těch nemnoha Germánů, které se podařilo zajmout a prodat do otroctví, nikdo z nich jako by nic nevěděl; já ovšem pochybuji, že se někdo z ostatních jejich římských vlastníků skutečně snažil tyhle informace z nich nějak vydobýt. Ale na tom teď nesejde. Mým původním záměrem, když jsem toho Germána kupoval, bylo získat od něj informace, ale když v tomto směru projevil tu svou zatvrzelost – a nemělo by asi smysl podrobit mučení někoho, kdo prostě jen stojí a stojí jako veliké hovado – dostal jsem lepší nápad. My zpravidla získáváme informace až z druhé ruky, Gaie Marie. A takové použité zboží pro naše účely není dost dobré.“

„To je pravda,“ řekl Marius, jenž už tušil, kam asi Sulla směřuje, ale nechtěl naléhat na spěch.

„Takže jsem začal uvažovat o tom, že pokud nám bezprostředně nehrozí vypuknutí války s Germány, bylo by dobře pokusit se tyhle poznatky nasbírat přímo,“ řekl Sulla. „Oba mí otroci byli v římských službách natolik dlouho, že se už naučili latinsky, třebaže v případě toho Germána to je latina dosti chatrná. Co je pro nás zajímavé: od mého galského otroka jsem se dozvěděl, že jen kousek od pobřeží směrem do nitra Vlasaté Galie už není druhým jazykem mezi Galy řečtina, ale latina! Oh, tím nechci naznačit, že by se tam Galové na potkání častovali latinskými slovními hříčkami, jde jen o to, že díky stykům mezi usedlými kmeny, jako jsou Aeduové, a námi – ať přicházíme jako obchodníci nebo jako vojáci – už přece jen tu

a tam existuje Gal, který má jakýs takýs latinský nátěr a dovede i číst a psát. Vzhledem k tomu, že jejich vlastní jazyky nemají psanou podobu, pak pokud čtou anebo píší, činí tak v latině. Ne řecky. To je pozoruhodné, ne? My jsme si zvykli považovat za světový jazyk řečtinu, a tak se člověk zaraduje, když zjistí, že někde na světě dávají přednost latině."

„Já se ovšem musím přiznat, Lucie Cornelie, že tohle vzrušení, vzhledem k tomu, že nejsem vědec ani filozof, je mi trochu cizí. Nicméně," usmál se Marius, „mám zato mimořádný zájem na tom, dozvědět se toho co nejvíc o Germánech."

Sulla pozvedl ruce, jako by se vzdával. „Máš plnou pravdu, Gaie Marie! Nu, takže tedy k věci! Už pět měsíců se učím jazyku Karnutů ze střední oblasti Vlasaté Galie a jazyku kimberských Germánů. Můj učitel karnutštiny jeví pro tuhle jazykovou výuku mnohem víc pochopení než můj učitel germánštiny – jenže on je také mnohem nadanější." Sulla zauvažoval nad tím, co právě vyslovil, a nebyl s formulací spokojen. „Ovšem ten můj dojem, že Germán je tupější, nemusí být tak docela správný. Je také docela dobře možné – byl přece vyrván z vlastního prostředí a byl to pro něho zřejmě mnohem větší šok než pro Gala – že v něm současná strážeň prostě vyvolává větší útlum. Anebo jsem mohl mít smůlu a při tom nákupu zajíce v pytli jsem opravdu mohl dostat hloupého Germána, pro což ostatně mluví i okolnost, že se dal zajmout ve válce, kterou jeho národ vyhrál."

„Lucie Cornelie, má trpělivost není nevyčerpatelná," řekl Marius, bez příkrosti, spíše s jistou rezignovaností. „I jako peripatetik chodíš myslím až zbytečně dlouho okolo!"

„Omlouvám se," usmál se Sulla, obrátil se a pohlédl teď na Maria zpříma. Světlo v jeho očích pohaslo, vyhlížel opět jako zcela lidský tvor.

„Se svými vlasy, pletí a očima," prohlásil úsečně, „se klidně mohu vydávat za Gala. Mám v úmyslu změnit se v Gala a vydat se do končin, kam by si Říman jít netroufl. Zejména chci jít v patách Germánům na jejich pouti do Hispánie, což znamená v patách Kimbrů, jak se domnívám, ale snad i ostatních germánských kmenů. Myslím, že už jazyku Kimbrů rozumím natolik, abych pochopil, o čem hovoří, proto bych se také Kimbrů chtěl především držet." Zasmál se. „Potřeboval bych na to mít vlasy ještě o mnoho delší než nějaká ta hopsanda, ale zatím to bude muset stačit. Pokud se bude někdo divit, jak je mám krátké, řeknu prostě, že jsem chytil nějakou kožní nemoc a musel jsem si je oholit. Naštěstí mi dorůstají velice rychle."

Zmlkl. Po nějakou chvíli nepromluvil ani Marius, jen stanul, stoupl nohou na ležící kládu, loket na koleně, bradu opřenou v dlani. Nevěděl vskutku, co na to říct. Celé měsíce se obával – když tažení začínalo být tak jednotvárné a nudné – že mu Lucius Cornelius uteče za masnými hrnci Říma, a ejhle, Lucius Cornelius zatím celou tu dobu s labužnickým apetytem promýšlel záměr, který má do nudy věru daleko. To je přece plán! To je přece kus chlapa! Prvým špehem, o němž se zachovala zpráva, byl vlastně Ulixes, jenž v převleku za bezvýznamného Trojana pronikl dovnitř hradeb Ília, aby nasbíral co nejvíc informací – a také jedna z oblíbených debat, jaké organizovali *grammatici* mezi chlapci, bývala na téma, zda Kalchás uprchl k Achájům jen proto, že už měl až po krk Trójanů, anebo zda zamýšlel špehovat pro krále Priama, či zda chtěl mezi řecké krále zasít sémě nesváru.

I Ulixes byl přece ryšavý. I Ulixes byl urozeného původu. A přece jen – na Sullu nedokázal Marius pohlížet jako na Ulixa. Byl jiný, cele a beze zbytku svůj. Takový, jako jeho plán. Netrpěl strachem, to bylo zřejmé; přistupoval k svému tak mimořádnému záměru způsobem nesmírně věcným – a *neodvratitelným.* Jinými slovy jako skutečný římský aristokrat.

Ani na okamžik nezapochyboval, že uspěje, neboť si byl jist, že svými kvalitami předčí všechny ostatní.

Pěst, loket i noha poklesly současně. Marius se zhluboka nadýchl a zeptal se: „Domníváš se opravdu, že to dokážeš, Lucie Cornelie? Ty jsi pravý Říman! Obdivuji se ti a ten plán je skvělý, naprosto jedinečný. Jenže ze sebe budeš muset setřást všechno římské, a já si nejsem jist, jestli tohle nějaký Říman vůbec dokáže. Budeš muset žít ve lži."

Jedno rudozlaté obočí se pozvedlo, koutky souměrných úst poklesly. „Och Gaie Marie, žiju po všechny své dny v nějaké lži, té anebo jiné!“

„I teď?“

„I teď.“

Obrátili se a kráčeli zpět.

„Máš v úmyslu podniknout to úplně sám, Lucie Cornelie?“ otázal se Marius. „Nemyslíš, že by bylo lepší, kdybys přece jen měl nějaký doprovod? Co když mi budeš potřebovat poslat naléhavou zprávu, a nebudeš se moci vydat na cestu sám? A nebylo by dobře mít vedle sebe přítele, ve kterém by ses viděl jako v zrcadle a jemuž bys i ty posloužil podobně?“

„I na to už jsem myslel,“ řekl Sulla. „Chtěl bych s sebou vzít Quinta Sertoria.“

Na Mariovi bylo zprvu vidět, jak se zaradoval, ale pak se opět zachmuřil. „Je příliš tmavovlasý. Ten se nikdy nebude moci vydávat za Gala, natož za Germána.“

„To je pravda. Jenomže by z něho docela dobře mohl být Řek s keltiberskou krví.“ Sulla si odkašlal. „Už v Římě jsem mu totiž daroval otroka. Je to Keltiber z kmene Illergetů. Quintovi Sertoriovi jsem neřekl, co se chystá, ale zato jsem mu poradil, aby se učil keltiberštině.“

Marius strnul. „Musím říct, že ses na to dobře připravil.“

„Takže mohu počítat s Quintem Sertoriem?“

„Ale jistě. Ovšem přesto se obávám, že je to až moc černý brunet a že by tě to mohlo prozradit.“

„Ne, to bude v absolutním pořádku. Quintus Sertorius pro mne bude znamenat nesmírnou pomoc, a dokonce i ta jeho tmavá pleť a vlasy se projeví jako klad. Quintus Sertorius totiž dokáže očarovávat zvířata, a k člověku, který ovládá tohle kouzlo, se chovají barbaři s neobyčejnou bázní. A to, že je tak snědý, tu jeho šamanskou moc jen podtrhne.“

„Očarovávat zvířata? Co přesně tím myslíš?“

„Quintus Sertorius k sobě dokáže přilákat divoká zvířata a ochočit si je. Viděl jsem to na vlastní oči v Africe, když si písknutím přivolal leoparda a klidně ho pak hladil. A zrovna když jsem začal uvažovat o tom, v jaké úloze by za naší výpravy měl vystupovat, úplně si ochočil mládě orla, které předtím ošetřoval a léčil, ale nepotlačil v něm jeho přirozenou touhu po volném životě v divočině. Takže teď žije, jak se na orla sluší a patří, a přesto se ke Quintu Sertoriovi pravidelně vrací, usedne mu na paži a lísá se k němu. Vojáci se k němu za to chovají se zbožnou úctou.“

„To vím,“ řekl Marius. „Orel je symbol legií, a Quintus Sertorius to ještě podtrhl.“

Stáli a hleděli na místo, kde bylo do země zaraženo šest stříbrných žerdí ozdobených věnci, *phalerami* a stříbrnými spirálovitými řetězy a na nich šest stříbrných orlů; na trojnožce před nimi plál oheň, stráže stály v pozoru a kněz v toze s cípy pozvednutými, aby měl zakrytu hlavu, sypal na řeřavé uhlíky kadidlo a odříkával modlitbu k západu slunce.

„Jakou roli tam sehraje to kouzlení se zvířaty?“ otázal se Marius.

„Galové jsou nesmírně pověrčiví a věří, že ve všech živých věcech sídlí duchové, a totéž předpokládám o kimberských Germánech. Quintus Sertorius bude vystupovat jako kouzelník z hispánského národa, z tak odlehlých končin, že je nebudou znát ani pyrenejské kmeny.“

„Kdy máte v úmyslu vyrazit?“

„Co nejdřív. Byl bych rád, kdybys to Quintovi Sertoriovi sdělil ty osobně,“ řekl Sulla. „On se určitě rozhodne zúčastnit se toho, ale je naprosto loajální především vůči tobě. Takže bude lepší, když mu to povíš ty.“ Odfrkl vzduch chřípími. „Nikdo se o tom nesmí dozvědět. *Nikdo!*“

„Naprosto souhlasím,“ řekl Marius. „Ale co ti tři otroci, kteří přece jen něco už vědí, když vás učili těm jazykům. Chceš, abych je prodal někam do zámoří?“

„Proč se tím zatěžovat?“ zeptal se překvapeně Sulla. „Chtěl jsem je prostě zabít.“

„To je také dobrý nápad. Jenomže na tom proděláš, něco tě stáli.“

„Nebylo to zase takové jmění. Považuj to za můj příspěvek ke zdaru tažení proti Germánům,“ řekl Sulla lehce.

„Dám je zabít, okamžitě jak odejdete.“

Sulla jen zavrtěl hlavou. „Ne, svou špinavou práci si odbydu sám. A hned. Naučili mne a Quinta Sertoria už všechno, co sami uměli. Zítra je odešlu do Massilie za nějakým úkolem pro mne.“ Protáhl se a rozkošnicky si zívl. „Jsem dobrý lukostřelec, Gaie Marie. A ta slaniska jsou naprosto pustá. Kdekdo se bude domnívat, že uprchli. Včetně Quinta Sertoria.“

Já asi jsem příliš přízemní tvor, pomyslel si Marius. Ne že bych neposílal muže na smrt, a to se zcela chladnou hlavou. Je to součást života, který vedeme, a nemá cenu se tím trápit. Ale tohle je opravdu jeden z těch starých římských patricijů. Povznesený nad všechno. Vskutku polobůh. A Marius vnímal, jak mu znovu znějí v uších slova syrské prorokyně Marthy, která si teď žije v přepychu jako čestný host v jeho domě v Římě. Mnohem větší Říman, než je on sám, rovněž Gaius, jenže Julius, nikoli Marius… Je to snad tím? Chce to opravdu onu polobožskou kapku patricijské krve?

P

ublius Rutilius Rufus v dopise Gaiovi Mariovi z konce září.

Nu, takže Publius Licinius Nerva měl konečně nervy na to napsat senátu naprosto upřímně, jak to na Sicílii vypadá. Jako první konsul o tom jistě dostaneš oficiální zprávu, ale já bych byl rád, abys ještě dříve slyšel mou verzi, protože vím, že než ty otravné referáty si radši přečteš dopis ode mne, pro který už jsem také vyloudil místo v brašně úředního kurýra.

Ale než se rozepíšu o Sicílii, musím se ještě vrátit na začátek letošního roku, kdy – jak víš – senát doporučil lidu ve všech tribuích, aby schválil zákon o osvobození všech otroků pocházejících z obcí italských spojenců, a to v celém našem světě. Co už ale asi nevíš je, že to mělo jednu nepředpokládanou odezvu – že totiž i otroci jiného původu, zejména z národů oficiálně označovaných za přátele a spojence Říma, to buď pochopili tak, že se zákon vztahuje i na ně, anebo byli notně roztrpčeni, že tomu tak není. Platí to zejména o řeckých otrocích, kteří tvoří převážnou většinu pracovních sil na obilnářských statcích a převažují i mezi otroky všeho druhu v Kampánii.

V únoru se syn jednoho kampánského jezdce a plnoprávného římského občana, jménem Titus Vettius, kterému bylo teprve dvaadvacet let, zjevně pomátl. Příčinou byly dluhy; zavázal se zaplatit celých sedm stříbrných talentů za – hádej co? – skytskou otrokyni. Vzhledem k tomu ovšem, že Titus Vettius starší je lakomec nad lakomce, a kromě toho je příliš starý na to, aby zvládal dvaadvacetiletého syna, si tu sumu mladý Titus Vettius vypůjčil na horentní úrok a jako zástavu určil své dědictví. A umíš si představit, jak se mu vedlo v rukou lichvářů, byl oškubán jako kuře a po třiceti dnech začali naléhat, aby zaplatil. To on samozřejmě nemohl, ale vyjednal si odklad o dalších třicet dnů. Když ale opět nebyla naděje, že by půjčku uhradil, odebrali se lichváři za jeho otcem a žádali zaplacení dluhu – včetně obrovských úroků. Otec odmítl a syna vydědil. A ten se dočista zbláznil.

Oblékl se do nachového roucha, na hlavu si posadil diadém, prohlásil se za krále Kampánie a vyburcoval kdekterého otroka v té oblasti k povstání. Spěchám dodat, že jeho otec je jeden z těch starých dobrých statkářů – s otroky zachází slušně a nemá mezi nimi žádné Italiky. Nedaleko ovšem sídlil jeden z těch hrozných nových podnikatelů, co skupují otroky za babku, k práci je ukovávají do řetězů, neptají se po jejich původu a na noc je zavírají do robotáren. Tenhle dosti nechutný chlap se jmenoval Marcus Macrinus Mactator, a jak se ukázalo, byl to velký přítel tvého mladšího kolegy v konsulském úřadě, našeho vzácného a počestného Gaia Flavia Fimbrii.

Ještě týž den, kdy se mladý Titus Vettius minul zdravým rozumem, ozbrojil své otroky asi pěti sty cvičnými zbraněmi z výprodeje v nějaké gladiátorské škole a dal se na pochod k té Mactatorově studnici otrockých běd. A hned se do

Mactatora a jeho rodiny dali. Po mučení je pobili a pak osvobodili velké množství dalších otroků, z nichž mnozí byli, jak se ukázalo, původem z obcí italských spojenců, takže tam byli drženi protiprávně.

Vzápětí už velel mladý Titus Vettius coby král Kampánie čtyřtisícové armádě otroků a zabarikádoval se ve velmi dobře opevněném táboře na jednom vršku. A další otroci se do jeho vojska jen hrnuli! Capua zavřela brány, povolala do služby všechny gladiátorské školy a obrátila se o pomoc k římskému senátu.

Fimbria kolem toho mluvil a mluvil a truchlil za svého přítele Mactatora čili Zabíječe, až toho měl senát konečně plné zuby a rozhodl se pověřit praetora peregrina, Lucia Licina Luculla, aby sebral vojsko a to otrocké povstání zlikvidoval. Jenomže znáš Lucia Licinia Luculla, jaký je to aristokrat! On aby si dal poroučet od takového švába, jako je Fimbria, že má jít vysmýčit Kampánii!

A teď malá odbočka. Předpokládám, že víš, že si Lucullus vzal sestru Metella Hovnivála, Metellů Calvu. Mají spolu dva synky, asi tak kolem čtrnácti a dvanácti let, o kterých se říká, že jsou mimořádně nadání, takže za situace, kdy Metellův syn řečený Hovňousek není s to vypravit ze sebe dvě kloudná slova, celá rodina upíná své naděje spíše na mladého Lucia a na mladého Marka Luculla. Počkej, Gaie Marie! Jako bych tě až sem do Říma slyšel brblat! Tohle všechno je opravdu důležité, jen kdybys ty mi v tomhle dokázal uvěřit. Jak by ses chtěl bez úhony proplést labyrintem římského veřejného života, kdyby ses nestaral o všechny tyhle rodinné souvislosti a klípky? Lucullova manželka – tedy sestra Metella Hovnivála – je velice známa svým prostopášným životem. Především proto, že ty své nepravosti páše naprosto veřejně, včetně hysterických scén před nejznámějšími obchody s klenoty a včetně občasných pokusů o sebevraždu, kdy ze sebe shodí veškeré oděvy a snaží se skočit přes zděné zábradlí do Tiberu. Za druhé ovšem proto, že se ta nešťastná Metella nepeleší s muži své třídy, a to žere Metella Hovnivála nejvíc. O nafoukaném Lucullovi ani nemluvě. Ne – Metelle se líbí pěkní otroci, nebo sebere nějakého pořádného vazouna někde mezi přístavními dělníky. Pro Metella Hovnivála i pro Luculla musí být ta ženská přímo úděsné břemeno, i když si myslím, že jako matka se vzorně stará o své chlapce.

Konec odbočky. Uvedl jsem ji proto, že jsem chtěl celou tuhle epizodu trochu okořenit. A umožnit ti, abys lépe pochopil, proč se Lucullus vydával do Kampánie tolik otrávený, že má poslouchat zrovna takového chlapa, jakého by si asi vybrala Calva, kdyby byl jen trochu chudší – protože sprostší by už ani být nemohl! Mimochodem, s Fimbriou se děje cosi podezřelého. Navázal přátelství s Gaiem Memmiem – zrovna toho si musel vybrat – jsou spolu jedna ruka a točí se kolem toho velké peníze, i když není jasné, co za tím vlastně vězí.

Nicméně, Lucullus to v Kampánii brzy srovnal. Mladý Titus Vettius byl popraven, stejně tak jako vůdcové a účastníci jeho armády otroků. Lucullus dostal za svou práci pochvalu a znovu už zase přisedá u soudu v místech, jako je třeba Reate.

Neříkal jsem ti už před časem, že mám z těch drobných loňských vzpour otroků v Kampánii takový nepříjemný pocit? Mám na to nos. Nejdřív tedy přišel Titus Vettius. A teď máme na krku řádnou válku s otroky na Sicílii.

Vždycky mi připadalo, že Publius Licinius Nerva vypadá a chová se jako myš, ale koho by bylo napadlo, že je nebezpečné posílat ho jako prétora a správce na Sicílii? Je to takový piskloun a puntičkář a tenhle úřad by mu byl měl dokonale vyhovovat. Běhal by sem a tam, dělal by si své zásobičky na

zimu, úzkostlivě podrobné zprávy by psal špičkou ocásku namočeného v inkoustu, fousky by se mu přitom jen třepaly.

Všechno by i na Sicílii samozřejmě běželo klidně dál, kdyby nebylo toho zatraceného zákona o osvobození otroků pocházejících ze zemí našich italských spojenců. Náš prétor a správce Nerva odkvačil na Sicílii a dal se do propouštění italických otroků, kteří tam tvořili asi čtvrtinu veškerých sil v obilnářství. A začal s tím rovnou v Syrakusách, zatímco jeho kvestor tutéž akci zahájil na opačném konci ostrova, v Lilybaeu. Postupovalo to pomalu, ale precizně, Nerva je zkrátka Nerva – vymyslel si k tomu, mimochodem, vynikající metodu, jak odhalit otroky tvrdící, že jsou Italikové, ač nemají s Italiky nic společného: vyslýchal je v oskánštině a zkoušel je z místopisu našeho poloostrova. Zato své nařízení v tomto směru zveřejnil jen latinsky, domnívaje se, že i tím sníží počet pokusů o zneužití zákona. Ovšem s tím výsledkem, že ti, kdo čtou jenom řecky, se museli spolehnout na to, co jim druzí přeložili, a zmatek vzrůstal a vzrůstal a vzrůstal…

Po dvou týdnech, ke konci května, propustil Nerva v Syrakusách asi osm set italických otroků, zatímco jeho kvestor v Lilybaeu si dával na čas a čekal na pokyny. A vtom dorazila do Syrakus delegace velice rozzlobených obilnářských velkostatkářů, jejíž členové jako jeden muž pohrozili Nervovi vším možným, pokud bude v propouštění otroků pokračovat, od soudní žaloby až po vymiškování. Nerva při pohledu na řvoucí šelmu ztratil nervy a Činnost svého tribunálu okamžitě ukončil. Žádní další otroci že se už propouštět nebudou. Jenže tahle direktiva naneštěstí dorazila do Lilybaea poněkud opožděně, neboť jeho kvestora čekání unavilo a ustavil už mezitím tribunál, který právě v tu chvíli začal zasedat na tržišti. Jenže teď, sotva začal, musel jeho činnost opět ukončit. Otroci seřazení už na prostranství doslova šíleli vztekem a odebrali se domů za účelem vraždění.

Výsledkem byla opravdická vzpoura na západním konci ostrova. Začala vraždou dvou zámožných bratří, kteří hospodařili na obrovské rozloze polností poblíž Halicyí, a odtamtud se rychle šířila. Po celé Sicílii opouštěli otroci po stovkách a pak i po celých tisících statky, kam patřili, někteří z nich nejprve pobili své dozorce nebo i majitele, a shromažďovali se posléze u Palikijského jezera, které podle mého leží nějakých čtyřicet mil jihovýchodně od Etny. Nerva povolal do služby svou milici, a když vzal ztečí starou pevnůstku plnou otroků, domníval se, že vzpouru potřel. Milici zase rozpustil a poslal její členy domů.

Jenomže vzpoura tím teprve začala. Vzplála znovu u Heracleie Minójské, a když se Nerva pokusil dát milici znovu dohromady, byli najednou všichni jako hluší. Musel se uchýlit o pomoc ke kohortě pomocných sil umístěné u Henny, což je od Heracleie Minójské značně daleko, ovšem byla to jediná významnější vojenská jednotka, jež byla po ruce. Tentokrát však Nerva nevyhrál. Celá kohorta zahynula a otroci tak získali zbraně.

Mezitím si otroci našli vůdce: jak se dalo čekat, šlo o Italika, jenž nebyl propuštěn v onom období, než Nerva uzavřel činnost svého tribunálu. Jmenuje se Salvius a patří ke kmeni Marsů. Ještě jako svobodný muž byl povoláním, jak se zdá, zaklínač hadů a do otroctví byl vzat za to, že ho přistihli, jak vyhrává na flétnu ženám k dionýsovským obřadům, které před lety tak potrápily senát. Salvius si teď říká král, ale jelikož je to Italik, je jeho představa o králi spíše římská než helénská. Nosí *togu praetextu*, nikoli diadém, a chodí před ním liktoři nesoucí *fasces* včetně seker.

Na opačném konci Sicílie, kdesi u Lilybaea, vyvstal další král otroků, tentokrát Řek jménem Athénión, i on sebral celou armádu. Salvius s

Athéniónem se sešli k poradě u Palikijského jezera. Výsledkem je, že Salvius (jenž si nyní říká král Tryfón) se stal svrchovaným vládcem a za sídlo si zvolil nedobytné místo zvané Triokala, v lůně hor nad pobřežím obráceným k Africe, asi na půl cestě mezi Agrigentem a Lilybaeem.

V tuto chvíli představuje Sicílie úplnou Íliadu běd. Podupaná úroda zůstala na polích, kromě toho, co otroci sklidili pro vlastní břicha, takže Řím letos ze Sicílie neobdrží ani zrníčko. Sicilská města praskají ve švech, aby pojala obrovská množství svobodných uprchlíků, kteří uvnitř jejich hradeb hledají ochranu, a do jejich ulic už se vkrádají hlad a nemoci. Armáda šedesáti tisíc dobře vyzbrojených otroků – a pěti tisíc jízdních – se potlouká po celém ostrově od jednoho konce k druhému, jak se jí zachce, a pokud se cítí ohrožena, uteče se do té pevnosti Triokaly. Napadli už a dobyli Murgantii a téměř se jim podařilo dobýt i Lilybaeum, ale to naštěstí ochránili veteráni, kteří se něco o těchto bouřích doslechli a připluli tam z Afriky na pomoc.

A nakonec ještě ta největší ze všech ostud. Nejenže Řím čeká tíživý nedostatek obilí, ale navíc se i zdá, že se někdo pokusil události na Sicílii zmanipulovat tak, aby k tomuto nedostatku obilí *přímo vedly!* Povstání otroků ovšem proměnilo předstíranou nouzi ve skutečnou, nicméně náš ctihodný první senátor Scaurus už jede nosem po stopě, která jak doufá, ho dovede až k pachateli nebo k pachatelům. Mám takový pocit, že už má jisté podezření, a to na našeho nectihodného konsula Fimbriu a s ním také na Gaia Memmia. A proč by se slušný a poctivý člověk jako Memmius měl paktovat s takovými lidmi, jako je Fimbria? Myslím, že na tohle mám odpověď. On se měl prétorem stát už před lety, ale vyšlo mu to až teď, a na to, aby se ucházel o úřad konsula, nemá dost peněz. A když nedostatek peněz někoho dělí od křesla, na kterém by měl podle svého názoru právem usednout, dokáže pak ten člověk nadělat spoustu všelijakých věcí.

G a i u s M a r i u s s povzdechem odložil dopis, přitáhl si oficiální zprávy ze senátu a začetl se do nich, bylo mu blaze, že je sám a že si může, pokud se mu zachce, bez obav nahlas a z plných plic rozříkávat tu beznadějnou pletenici slov. Nijak by mu to bylo stejně neubralo na cti, i ostatní si všichni četli nahlas; jenže o těch ostatních nikdo nezapochyboval, že jim chybí vzdělání.

Publius Rutilius měl jako ostatně vždy pravdu. Jeho mimořádně dlouhé psaní poskytovalo mnohem víc informací než doručené depeše, i když v nich byl opis celého Nervová dopisu a plno čísel k tomu. Postrádaly jak jeho naléhavost, tak i svěžest jeho novinek. A hlavně před člověkem nedokázaly rázem předestřít věrný obraz skutečnosti, tak jak to uměl Rutilius.

Marius si snadno dokázal představit to zděšení doma. Jakmile na Řím dolehl drastický nedostatek obilí, otřáslo to politickými kariérami, zle začala vrčet státní pokladna a édilové se zoufale snažili vyškrábnout kdejaký náhradní zdroj zrna. Sicílie byla hlavní obilnicí Říma, a jakmile nedodala dobrou úrodu, stál Řím tváří v tvář hladu. Afrika a Sardinie nedodávaly ani polovinu objemu obilí, které produkovala Sicílie. *Obě dohromady!* Současná krize bude mít své následky, lid obviní senát, že vyslal na Sicílii neschopného správce a *capite censi* budou vyčítat lidu i senátu, že nemají co do úst.

Capite censi nepředstavovali nějakou politickou organizaci; nebažili po vládě, nestarali se o to, kdo a jak jim vládne. Z celého veřejného dění je zajímaly toliko dvě věci, divácká místa na hrách a vše, co se zdarma rozdávalo o slavnostech. Dokud ovšem najednou neměli prázdné žaludky. V tom okamžiku se *capite censi* stávali silou, s níž bylo třeba počítat.

Ne že by *capite censi* dostávali obilí zadarmo; avšak senát prostřednictvím svých édilů a kvestorů zajišťoval, aby si *capite censi* mohli obilí trvale nakupovat za přijatelnou cenu, třebaže to v dobách jeho nedostatku znamenalo obilí draho platit a levně je pak za ony

přijatelné ceny prodávat, samozřejmě že ke značné nelibosti státní pokladny. Každý římský občan žijící v Římě měl nárok na nákup svého stanoveného přídělu za ony zmrazené ceny bez ohledu na to, jak je bohatý, za předpokladu, že bude ochoten postavit se do dlouhé fronty u stolu édilů v Portiku Minuciově a vyzvednout si tam příslušnou poukázku; když ji pak předložil u některé ze státních sýpek lemujících aventinské skály nad římským přístavem, mohl si koupit měsíčně svých pět měřic levného zrna. Málokdo z majetných se ovšem takhle obtěžoval; daleko jednodušší bylo nakupovat na obilném trhu ve Velabru a tamním obchodníkům přenechat starost s dovozem dražšího zrna ze soukromých sýpek stojících v řadě pod palatinskými srázy v ulici Vicus Tuscus.

Gaius Marius vraštil mohutné obočí, dobře věděl, že se dostává do politicky nebezpečné situace. V okamžiku, kdy senát požádá státní pokladnu, aby laskavě pootevřela svá pavučinami zarostlá sklepení a začala pro *capite censi* nakupovat drahé obilí, zvedne se křik; *tribuni aerarii* – úředníci státní pokladny – začnou dokazovat, že si pokladna nemůže dovolit vynakládat tak obrovské prostředky za nákup obilí, když se současně armáda postavená z *capite censi* o síle šesti legií kdesi v Zaalpské Galii zaměstnává veřejnými pracemi! Tím se přesune toto břemeno na bedra senátu, jejž bude čekat ošklivá hádanice se státní pokladnou o nezbytnou částku na nákup obilí; načež si senát, jak už se stalo zvykem, postěžuje lidu, že *capite censi* jsou jen na obtíž a že přijdou stát na horentní peníze.

Krásné! Jak má být potom on zvolen podruhé za sebou konsulem *in absentia*, když velí armádě složené z *capite censi* a Řím je přitom hladovým *capite censi* vydán na milost a nemilost? Mor na toho Publia Licinia Nervu! A na všechny obilní spekulanty s ním!

J e d i n ý Marcus Aemilius Scaurus vytušil jakousi nepravost ještě předtím, než krize propukla; nedlouho před sklizní cena obilí v Římě každoročně koncem léta o něco málo poklesla. Avšak tento rok trvale stoupala. Příčina se zdála být zřejmou; propouštění italických otroků z obilnářských velkostatků omezí množství sklízeného obilí. Ovšem pak k jejich propuštění nedošlo a odhady uváděly normální úrodu. V tomto okamžiku by byly měly ceny dramaticky poklesnout. Jenže ony dál stoupaly.

Scaurovi se toto vše zdálo ukazovat na záměrnou manipulaci se zásobami obilí, s kořeny kdesi v senátu, a podle jeho vlastních zjištění směřovala stopa ke konsulovi Fimbriovi a městskému prétorovi Gaiu Memmiovi, kteří v průběhu jara a léta usilovně sháněli peníze. Asi aby levně nakoupili obilí a později je s obrovskými zisky prodávali, usoudil Scaurus.

Jenomže pak dorazily zprávy o povstání otroků na Sicílii. Vzápětí nato začali Fimbria i Memmius horečně rozprodávat veškerý svůj majetek kromě domů na Palatinu a nezbytné výměry pozemků zaručující jim uchování senátorského censu. Takže, odvodil z toho Scaurus, ať se jejich obchody týkaly čehokoli, s dodávkami zrna zřejmě nic společného neměly.

Byla to šálivá úvaha, ale těžko mu ji mít za zlé; vždyť pokud by konsul a městský prétor měli prsty v nárůstu cen obilí, mohli by si teď v klidu sedět, namísto aby se celí schvácení honili dokolečka za vlastním chvostem, jen aby sehnali peníze na úhradu půjček. Ne, Fimbria a Memmius to nebudou! Je třeba pátrat jiným směrem.

Když došel do Říma dopis Publia Licina Nervy svěřující se s hloubkou krize na Sicílii, zaslechl Scaurus z úst velkoobchodníků s oblím opakovaně jedno senátorské jméno; jeho citlivý čenich zachytil zjevně čerstvý pach – čerstvější, než byla ona falešná stopa k Fimbriovi a Memmiovi. Lucius Appuleius Saturninus. Kvestor ostijského přístavu. Nový mladý člen senátu, ale v tom nejcitlivějším postavem, jaké mladý senátor mohl vůbec zastávat, pokud by měl nějaký soukromý zájem na cenách obilí. Neboť kvestor v Ostii dozíral na veškerý dovoz a uskladňování zrna, znal kdekoho a s kdekým se bavil o celé pestré paletě problémů kolem dodávek obilí a měl přístup k informacím všeho druhu mnohem dřív než celý ostatní senát.

Další zjištění pak Scaura přesvědčila, že má viníka v hrsti, takže na schůzi začátkem října udeřil ve jménu dobrého jména senátu plnou silou. Prapůvodcem předčasného růstu cen obilí, který zabránil státní pokladně v nákupu dodatečných zásob pro státní sýpky za cenu alespoň

trochu přijatelnou, je Lucius Appuleius Saturninus, prohlásil Scaurus před zcela ztichlým senátem. Konečně našel senát svého obětního beránka; velice pohoršení senátoři valnou většinou odhlasovali zbavit Lucia Appuleia Saturnina jeho úřadu kvestora, čímž ho současně zbavili i místa v senátě a vystavili ho nelítostnému stíhání pro vyděračství.

Saturninus byl z Ostie povolán, aby se dostavil do senátu, a nemohl učinit nic víc, než že Scaurova obvinění odmítl. Důkazy pro i proti chyběly, takže celá záležitost sklouzla do polohy, kde šlo spíše o to, komu z obou přoucích se mužů lze spíše důvěřovat.

„Předlož mi důkaz, že jsem se provinil!“ zvolal Saturninus.

„Předlož mi důkaz, že ses *neprovinil!“* vysmál se mu Scaurus.

A senát pochopitelně uvěřil prvnímu senátorovi, neboť každý věděl, že jakmile se Scaurus dostane na stopu nepravostem, nelze mu absolutně nic vytknout. Saturninus byl tedy zbaven obojího.

Jenže v Luciovi Appuleiovi Saturninovi se skrýval opravdový bojovník. Byl ve věku zcela přiměřeném pro úřad kvestora a pro zaujetí místa v senátu, dovršil třicátý rok; což také znamenalo, že o něm vlastně ještě nikdo příliš mnoho nevěděl, jelikož ani nevystupoval s oslnivými výsledky u soudu, ani nezazářil v době své vojenské služby, a pocházel ze senátorské rodiny původem z Picena. Nemohl nic dělat, když mu odebrali úřad kvestora, když ztratil své místo v senátě; nemohl dokonce ani protestovat proti tomu, když senát pro zbytek roku pověřil výkonem úřadu ostijského kvestora – prací, kterou si Saturninus zamiloval – právě Scaura! Ale Saturninus se přece jen nedal, byl to chlap.

Nikdo v celém Římě nebyl ochoten uvěřit v jeho nevinu. Kamkoli se obrátil, plivali po něm, strkali do něho, házeli po něm kamení, a celá vnější stěna jeho domu byla počmárána nápisy jako *svině, pederast, zloděj, ptakocuc* a mnoha jinými, soupeřícími o kousek volného místa na omítce. Jeho žena a jeho dcerka byly vysloveně ostrakizovány a proplakaly celé dny. I jeho služebnictvo si ho podezíravě prohlíželo a jen pomalu a neochotně reagovalo na jeho přání anebo – když mu došla trpělivost – na vyštěknutý rozkaz.

Jeho nejlepším přítelem byl kdosi relativně bezvýznamný, Gaius Servilius Glaucia. Glaucia byl o pár let starší než Saturninus a získal si jistou pověst jako advokát u soudu a jako vynikající stylista mezi právníky; neměl však onu důstojnost patricijských Serviliů, ani nepatřil k významným plebejským Serviliům. Až na svůj věhlas právníka se tak Glaucia příliš nelišil od jiného Gaia Servilia, jenž nashromáždil majetek a vyšplhal se pak po lemu togy svého patrona Domitia Ahenobarba až do senátu; tento druhý plebejský Servilius však na rozdíl od něho zatím nepřijal žádné *cognomen;* Glauciovo příjmení bylo velice důstojné a vztahovalo se ke krásné šedozelené barvě očí, jaká se v jeho rodině dědila.

Vyhlíželi spolu velice pěkně, Saturninus byl brunet, Glaucia světlovlasý, oba v nejlepší fyzické formě. Základem jejich přátelství byla stejná ostrost úsudku a hloubka intelektu, stejně tak jako neskrývaný cíl domoci se úřadu konsula a zajistit tak svým rodinám trvalou příslušnost k nobilitě. Učarovala jim politika i zákonodárství, což je přímo předurčovalo k práci zaručené jim jejich původem.

„Ještě mě nedostali,“ řekl Saturninus Glauciovi, ústa tvrdě sevřena. „Zpátky do senátu vede i jiná cesta, a té já také využiju.“

„Nemáš asi na mysli censory,“ řekl Glaucia.

„Ne, přes censory já určitě nepůjdu! Budu se ve volbách ucházet o úřad tribuna lidu,“ řekl Saturninus.

„To se ti nemůže povést.“ Glaucia nebyl škarohlíd, byl jen realista.

„Může, pokud si najdu dostatečně mocného spojence.“

„Gaia Maria.“

„A koho jiného taky? On nemá nikoho z tamtěch příliš v lásce, Scaura, Numidika ani ty ostatní, co spolu pečou veškerou politiku,“ řekl Saturninus. „Zítra ráno odplouvám do Massilie objasnit svůj případ jedinému člověku, který by mohl být ochoten vyslechnout mě, a nabídnout mu své služby.“

Glaucia přikývl. „Ano, to je správná taktika, Lucie Appuleie. Nemáš koneckonců co ztratit.“ Cosi ho napadlo a usmál se. „Jen si představ, jak budeš moci Scaurovi ztrpčit život, až se staneš tribunem lidu.“

„Ne, o něho mi vůbec nejde!“ řekl pohrdavě Saturninus. „Ten jednal, jak si myslel, že je správné. S tím nemá smysl polemizovat. Ale někdo ze mě vědomě udělal terč, a s tím já si to vyřídím. A jestli se tím tribunem lidu stanu, pak jemu život docela určitě ztrpčím. To jest, pokud ho vypátrám.“

„Ty zajeď do Massilie a promluv s Gaiem Mariem,“ řekl Glaucia. „Já se tu zatím pustím do pátrání, kdo za těmi kšefty s obilím doopravdy vězí.“

Na podzim se dalo plout i k západu, a tak měl Lucius Appuleius Saturninus cestu po moři celkem dobrou až do samé Massilie. Odtamtud pokračoval na koni až do římského tábora u Glana a požádal o slyšení u Gaia Maria.

Marius nijak nepřeháněl, když svému štábu řekl, že má v úmyslu vybudovat druhé Carcasso, třebaže to byla jen dřevěná a hliněná obdoba toho, co v Carcassu bylo postaveno z kamene. Vrch, na němž obrovský římský tábor stál, se jen ježil nejrůznějšími opevněními; Saturninus okamžitě usoudil, že pro vojsko, jako jsou Germáni, kteří nemají žádné zkušenosti s obléháním, je tábor naprosto nedobytný, i kdyby proti němu nasadilo všechny své muže až do posledního.

„Víš,“ říkal Gaius Marius, když svého nečekaného hosta prováděl po všech hradbách, „ten tábor tu ovšem ve skutečnosti stejně nestojí proto, aby mou armádu chránil. Má jen Germány oklamat, chci, aby právě tomuhle uvěřili.“

A o tomhle člověku se říká, že mu není dán smysl pro finesu, říkal si Saturninus, jenž měl v tu chvíli možnost ocenit sílu Mariova intelektu. Jestli mi někdo může pomoci, pak je to on.

Ukázalo se, že mezi nimi existuje jakási vzájemná náklonnost, vycítili obapolný sklon k rozhodnosti až dravosti a snad i shodné, až neřímské, obrazoborectví. Saturninus byl z hloubi duše rád, že stačil předstihnout – přesně tak, jak doufal – zprávu o jeho osudu zasílanou z Říma do Glana. Jen těžko si však troufal odhadnout, kdy bude mít možnost vypovědět mu celou tu svou nešťastnou historii, neboť Gaius Marius byl přece vrchním velitelem velikého tažení a nemohl si dopřát svým časem – včetně problematických chvil odpočinku – příliš plýtvat.

Saturninus očekával zcela zaplněnou jídelnu, a tak byl překvapen, když zjistil, že s Gaiem Mariem bude sdílet tabuli jen on sám a Manius Aquillius.

„Lucius Cornelius je v Římě?“ otázal se.

Gaius Marius, nijak nevyveden otázkou z míry, si bral plněné vejce. „Ne, odjel za zvláštním posláním,“ řekl stručně.

S vědomím, že nemá smysl tajit své strasti před Maniem Aquilliem, jenž se předchozího roku jednoznačně projevil jako Mariův muž – a který bezpochyby dostává do rukou dopisy z Říma se všemi klepy a pomluvami – začal Saturninus, jakmile dojedli, líčit svůj příběh. Oba muži ho mlčky vyslechli až do konce, nepřerušili ho ani jedinou otázkou, podle čehož Saturninus usoudil, že události zřejmě vypověděl dostatečně jasně a logicky.

Pak si Marius povzdychl. „Jsem rád, že jsi za mnou přicestoval osobně,“ řekl. „Napomáhá to podstatně věrohodnosti toho, co jsi uvedl. Ten kdo by byl vinen, by se uchýlil k všelijakým krokům a manévrům, ale sotva by se vydal na cestu za mnou. Nemám zrovna pověst důvěřivého naivky. Marcus Aemilius Scaurus ostatně také ne. Ale shodně s tebou se domnívám, že kdokoli by vyšetřoval tuhle po všech stránkách křivou záležitost, by byl asi sérií léček doveden také rovnou k tobě. Koneckonců jako ostijský kvestor, a tedy ideální terč, bys byl bezesporu nejvhodnější člověk, který by mohl odvést pozornost od kohosi jiného.“

„I kdyby obžaloba proti mně neselhala v něčem jiném, pak musí určitě ztroskotat na skutečnosti, že já prostě nemám finanční prostředky na to, abych nakupoval zrno ve velkém,“ řekl Saturninus.

„To je sice pravda, ale samo o sobě tě to ještě neočistí,“ řekl Marius. „Mohl jsi to stejně tak provést za nějaký velký úplatek anebo si na to vzít půjčku.“

„A ty si myslíš, že jsem to udělal?“

„Ne, já si myslím, že ty jsi oběť, nikoli pachatel.“

„To se domnívám i já,“ řekl Manius Aquillius. „Je to až příliš primitivní.“

„Takže mi pomůžeš, až se budu ve volbách ucházet o úřad tribuna lidu?“

„Ale samozřejmě,“ řekl Marius bez zaváhání.

„Odvděčím se ti v budoucnosti, jak jen dokážu.“

„Dobrá!“ řekl Marius.

A pak už se všechno dalo do pohybu. Saturninus neměl času nazbyt, jelikož volby tribunů se měly konat již začátkem listopadu a on se potřeboval vrátit do Říma ještě včas, aby se přihlásil jako kandidát a využil podpory, kterou mu Marius slíbil. Takže s notným svazkem Mariových dopisů adresovaných nejrůznějším lidem v Římě se Saturninus vydal vstříc Alpám v rychlé gize tažené čtyřmi mezky a s dostatečně naditým měšcem, aby si cestou mohl najímat stejně dobrá zvířata, jako byla ta, s nimiž vyrážel na zpáteční cestu.

Právě když odjížděl, vstupovala hlavní branou do tábora pozoruhodná trojice. Tři Galové. *Barbarští Galové!* Saturninus, jenž za celý život zatím barbara nespatřil, zůstal stát s otevřenými ústy. Jeden z nich byl zjevně zajatcem dvou ostatních, neboť byl spoután. Vzhledem a oděvem však kupodivu vyhlížel mnohem méně barbarsky než druzí dva! Byl to muž střední postavy, vlasy měl světlé, nikoli však zcela plavé, a třebaže byly delší, měl je zastřiženy po řecku, byl hladce oholen, v galských kalhotách a v galském plášti z huňaté vlny s vetkaným lehce naznačeným složitým čtvercovým vzorem. Další z mužů byl zcela černovlasý, na hlavě se mu tyčila čelenka z černých per a zlatých drátů, podle níž se dalo soudit, že jde o Keltibera odkudsi zdaleka – zatímco z jeho ostatního odění nebylo možno usuzovat na nic, neboť hlavně odhalovalo tělo hýřící mohutnými svaly. Třetí z nich byl zjevně vůdcem, skutečný galský barbar, holou hruď ošlehanou, avšak přesto bělostnou jako mléko, kalhoty posvazované koženými řemínky napovídaly, že jde snad o Germána anebo přímo o někoho z mýtických Belgů; dlouhé rusé vlasy mu splývaly až na záda, mohutné rudozlaté kníry měl Svěšeny po obou stranách úst a na krku měl masivní vinutý náhrdelník s dračí hlavou, který se zdál být z ryzího zlata.

Giga se právě dávala na cestu; když Saturninus skupinu v těsné blízkosti míjel, střetl se s ledově bledým svitem očí jejího vůdce a bezděky se zachvěl. On sám si v tu chvíli před ním připadal jako naprostý barbar!

V š i c h n i tři Galové pokračovali za hlavní bránou tábora v cestě vzhůru do kopce, nikdo je nestavěl, dokud nedošli ke stolku důstojníka ve službě pod přístřeškem před výstavným srubem hlavního velitele.

„Ke Gaiovi Mariovi, prosím,“ pravil vůdce bezchybnou latinou.

Důstojník ani nemrkl. „Podívám se, jestli přijímá,“ řekl a vstal ze sedátka. V mžiku byl zpátky. „Velitel prosí, Lucie Cornelie,“ řekl s širokým úsměvem.

„Jsi dobrý,“ řekl mu Sertorius polohlasem, když ho míjel ve své kymácivé čelence. „Ale o tomhle drž jazyk za zuby, jasné?“

Když se Marius podíval na své dva pobočníky, zůstal chvíli zírat stejně jako před chvílí Saturninus, ale s menším překvapením.

„Nejvyšší čas, že se vracíš domů,“ řekl Sullovi a vřele mu tiskl ruku, pak se uvítal i se Sertoriem.

„Nezdržíme se dlouho,“ řekl Sulla a postrčil kupředu svého zajatce. „Přišli jsme ti jen předat dáreček pro tvůj triumfální průvod. Představuji ti Copillu, krále Volků Tectosagů, toho, jenž způsobil zkázu armády Lucia Cassia u Burdigaly.“

„Ah!“ Marius se podíval na zajatce. „Na Gala ani moc nevypadá, co? To na tebe a na Quinta Sertoria je jinačí pohled.“

Sertorius se jen usmíval; odpovídal Sulla.

„Nu, vzhledem k tomu, že sídlil v Tolose, byl už dosti dlouhý čas vystaven vlivům civilizace. Hovoří docela slušně řecky a myšlením je to sotva zpoloviny Gal. Lapili jsme ho u Burdigaly.“

„A stálo to za všechnu tu námahu?“ zeptal se Marius.

„Usoudíš asi sám, že ano, až ti budu vyprávět,“ usmál se Sulla svým tygřím úšklebkem. „Zná totiž přezajímavou historku – a navíc ji všem poví jazykem, jemuž Řím dobře rozumí.“

Upoután Sullovým výrazem si Marius prohlížel zajatce podrobněji. „Jakou historku?“

„Nu, takovou pohádečku o jezírcích, která byla kdysi plná zlata. Zlata, které pak bylo naloženo na římské vozy a odesláno po silnici z Tolosy do Narbonu za onoho času, kdy byl prokonsulem jistý Quintus Servilius Caepio. O zlatě, které záhadně zmizelo nedaleko Carcassa a po kterém zbyla na silnici jen kohorta mrtvých římských vojáků připravených o všechny zbraně. Copillus byl nedaleko Carcassa, když to zlato zmizelo – byl ostatně ze svého hlediska jeho oprávněným správcem. Ovšem ostraha, která zlato doprovázela na jeho cestě k jihu, byla příliš velká a příliš dobře ozbrojená na to, aby ji mohl napadnout, neboť Copillus měl s sebou jen pár mužů. Pozoruhodná věc je, že jeden z Římanů přece jen *přelil* – byl to Furius, *praefectus fabrum. A* přežil také jeden řecký propuštěnec – Quintus Servilius Bias. Ovšem Copillus už pak nebyl poblíž Malaky o pár měsíců později, kdy vozy plné zlata dojely do rybářského závodu, jenž patří jednomu z klientů Quinta Servilia Caepiona, ani se nevyskytoval v blízkosti Malaky, když odtamtud do Smyrny po lodích odplouvalo zlato v bednách označených nápisem *Malacké garum – zakázka pro Quinta Servilia Caepiona.* Jenže zato má Copillus přítele, jenž má také přítele, který má dalšího přítele, a ten se dobře zná s turdetanským banditou jménem Brigantius, jenž byl podle svého vyjádření najat, aby zlato uloupil a dopravil ho do Malaky. A to agenty nikoho jiného než Quinta Servilia Caepiona, totiž Furiem a propuštěncem Biasem, kteří za to Brigantiovi zaplatili vozy, mezky – a šesti sty soupravami kvalitních osobních zbraní a zbroje odebraných mužům, které Brigantius pobil. A když náklad zlata vyplul k východu, Furius a Bias ho doprovázeli.“

Ještě nikdy, říkal si Sulla, jsem nespatřil Gaia Maria takhle zkoprnělého, ani tehdy, kdy se v dopise dočetl, že byl *in absentia* zvolen konsulem – to ho tenkrát sice rozrušilo, ale teď zjevně nemůže uvěřit vlastnímu sluchu.

„Bohové!“ zašeptal konečně Marius. „Toho by se přece neodvážil!“

„Už se stalo,“ řekl pohrdavě Sulla. „Co na tom, že za cenu životů šesti set dobrých římských vojáků? Na vozech bylo koneckonců patnáct tisíc talentů zlata! Jak se ukázalo, Volkové Tectosagové se nepovažují za jeho vlastníky, nýbrž pouze za jeho strážce. Jsou to poklady z Delf, Olympie, Dódóny a desítky dalších menších svatyň, které získal Brennus toho jména druhý jakožto společný majetek všech galských kmenů. A ty teď proklínají Volky Tectosagy a dvojnásob proklínají jejich krále Copillu. Všechno bohatství Galů je ztraceno.“

Marius už se vzpamatoval z prvního šoku a sledoval teď spíše Sullu než Copillu. Byla to dokonalá, krásně znějící povídka, ale vyprávění v sobě mělo i cosi navíc; byl to příběh přednášený nikoli římským senátorem, nýbrž galským bardem.

„Ty jsi vlastně velký herec, Lucie Cornelie,“ řekl.

Sullu to zjevně až neuvěřitelně potěšilo. „Díky, Gaie Marie, díky!“

„Ale cožpak vy se nezdržíte? A co zima? Tady by vám bylo líp.“ Marius se pousmál. „Zejména mladému Quintovi Sertoriovi, pokud nemá v šatníku nic víc než tu čelenku z per.“

„Ne, zítra zase vyrážíme. Kimbrové se derou k úpatí Pyrenejí a domorodci na ně vrhají, co jim přijde pod ruku, z kdejakého skalního srázu a převisu. Germány hory zřejmě dočista fascinují! Ale Quintovi Sertoriovi i mně trvalo celé měsíce, než jsme se k nim jakž takž mohli přiblížit – mám pocit, že jsme museli obhajovat věrohodnost naší identity v dobré půlce Galie a Hispánie,“ řekl Sulla.

Marius nalil dva poháry vína, pak pohlédl na Copilla a nalil ještě třetí, který nabídl zajatci. Když podával víno Sertoriovi, kriticky si svého sabinského příbuzného znovu prohlížel. „Vypadáš jako Plutonův kohout,“ řekl.

Sertorius usrkl a blaženě vzdychl. „Tuskulské!“ prohlásil a pak se hrdě nadul. „Jako Plutonův kohout? To je pořád lepší, než vypadat jako Proserpinina vrána.“

„Jaké máš zprávy o Germánech?“ otázal se Marius Sully.

„Jen stručně – víc ti povím při večeři – velice sporé. Byl to zatím příliš krátký čas na to, abych ti byl schopen podat podrobnější informaci, odkud přicházejí a co je vlastně přinutilo vydat se na cestu. To až příště. Neboj se, vrátím se včas předtím, než by se vydali směrem na Itálii. Ale mohu ti říct, kde v tomto okamžiku všichni jsou. Teutoni a Tigurinové, Markomani a Cheruskové se snaží dostat přes Rhenus do Germánie, zatímco Kimbrové se pokoušejí překročit Pyreneje do Hispánie. Myslím, že ani jedni nebudou mít úspěch,“ řekl Sulla a postavil pohár na stůl. „Och, tohle bylo dobré víno!“

Marius zavolal důstojníka ve službě. „Pošli mi sem tři spolehlivé muže, ano?“ požádal ho. „A poohlédni se tu po nějakém pohodlném ubytování pro krále Copillu. Bude to sice muset být pod zámkem, ale jen dokud ho nedopravíme do Říma.“

„Do Říma bych ho vůbec nepouštěl,“ řekl zamyšleně Sulla, když důstojník odešel. „Dokonce bych doporučil naprosté mlčení o tom, kam ho pošleme.“

„Caepio? Ten by se neodvážil!“ řekl Marius.

„Ukrást zlato se odvážil,“ řekl Sulla.

„Tak dobrá, pošleme krále do Nursie,“ řekl Marius úsečně. „Quinte Sertorie, má tvoje matka nějaké přátele, kterým by nevadilo ubytovat u sebe krále na rok nebo na dva? Zajistím, aby dostali slušně zaplaceno.“

„Někoho určitě najde,“ řekl s důvěrou Sertorius.

„To máme ale štěstí!“ zajásal Marius. „V životě jsem nedoufal, že dostaneme do ruky důkaz, který umožní poslat Caepiona do zaslouženého exilu, ovšem král Copillus takovým důkazem nesporně je. Zůstaneme pěkně zticha, dokud nebudeme všichni zase zpátky v Římě, až porazíme Germány, a pak poženeme Caepiona před soud jak pro vydírání, tak pro velezradu!“

„Velezradu?“ zamrkal Sulla. „To asi sotva při všech těch přítelíčcích, co on má v centuriích.“

„Ale jdi,“ řekl ironicky Marius, „přátelé v centuriích mu nebudou nic platní, pokud bude souzen zvláštním tribunálem, v němž zasedají jen jezdci.“

„Co máš za lubem, Gaie Marie?“ naléhal Sulla.

„Zajistil jsem si na příští rok *dva* tribuny lidu,“ řekl vítězoslavně Marius.

„Nemusí být ale zvoleni,“ poznamenal věcně Sertorius.

„Budou zvoleni!“ odpověděli sborem Marius a Sulla.

Všichni tri se rozesmáli, jen vězeň důstojně stál, předstíral, že jejich latině nerozumí a vyčkával, co s ním bude.

V té chvíli se Marius upamatoval na své vychování a přešel v konverzaci do řečtiny, srdečně do ní vtáhl i Copillu a přislíbil mu, že mu co nevidět budou sejmuty i okovy.

Něco ti povím, Quinte Caecilie,“ řekl Marcus Aemilius Scaurus, první senátor, Metellovi Numidikovi. „Já si toho svého pověření kvestorstvím v Ostii velice užívám. Je mi pětapadesát, hlavu mám holou jako vajíčko, vrásky mám, že už mě holič ani pořádně nedokáže vyholit – a připadám si znovu jako kluk! Och, a s jakou lehkostí člověk najednou řeší problémy! Ve třiceti by se byly nade mnou vršily jako nepřekonatelné hory – dobře si to ještě pamatuju. A v pětapadesáti jsou z nich najednou obyčejné krtiny.“

Scaurus se dostavil do Říma na mimořádné zasedání senátu svolané městským prétorem Gaiem Memmiem, k projednání nějaké vážnější záležitosti týkající se Sardinie; mladší konsul, Gaius Flavius Fimbria se cítil chorý – což bylo už téměř pravidlem, jak se mnohým zdálo.

„Slyšel jsi už ty pověsti?“ zeptal se Metellus Numidicus, když spolu kráčeli vzhůru po schodech Kurie Hostiliovy; hlasatel sice dosud nevyzval senátory, aby vstoupili, ale ti, kteří přišli o něco dříve, většinou nechtěli čekat venku – vešli rovnou dovnitř a pokračovali v

rozhovorech, dokud zasedání nezačalo obětmi a modlitbami přednesenými úředníkem řídícím zasedání.

„Jaké pověsti?“ zeptal se trochu roztržitě Scaurus; zdál se být v těchto dnes duchem neustále kdesi u dodávek obilí.

„Lucius Cassius a Lucius Marcius se spojili a hodlají předložit plebejskému shromáždění návrh, aby se Gaius Marius směl i po třetí ucházet o úřad konsula – a zase *in absentia!*“

Scaurus stanul, pár stop mu ještě chybělo k místu, kde mu už sloužící postavil na obvyklé místo v přední řadě stoličku tak, že po jedné straně měl Metella Numidika a po druhé Metella Dalmatika pontifika maxima. Upřel na Numidika oči dokořán rozevřené ohromením.

„To si přece netroufnou!“ řekl.

„Ale ano, troufnou! Umíš si to představit? Volba konsulem na třetí období je bezprecendentní – to z toho chlapa udělá dlouhodobého diktátora! Proč by se byla v těch řídkých případech, kdy Řím diktátora potřeboval, omezovala jeho funkce na šest měsíců, když ne proto, aby ten, kdo úřad diktátora bude zastávat, nezačal mít příliš velké oči, pokud jde o jeho svrchovanost? A teď ho tu máme, toho – toho – *sedláčka,* který si dělá svá pravidla, jak se mu hodí!“ Metellus Numidicus vzteky jen prskal.

Scaurus sklesl na stoličku, ztěžka jako stařec „To je jen a jen naše chyba,“ říkal zvolna. „Neměli jsme tu odvahu, jako naši předkové, abychom se toho obtížného hmyzu zbavili včas! Jak je možné, že Tiberius Gracchus a Marcus Fulvius a Gaius Gracchus byli prostě zlikvidováni, zatímco Gaius Marius ve zdraví přežívá? Toho jsme měli setnout už před lety!“

Metellus Numidicus pokrčil rameny. „Je to prostě sedlák. Gracchové a Fulvius Flaccus byli aristokrati. Obtížný hmyz je pro něj přesné pojmenování – plácneš po něm, a on už je zatím někde jinde.“

„Ale to musí přestat!“ rozkřikl se Scaurus. „*Nikdo* prostě nesmí být volen konsulem *in absentia,* a dokonce už ne dvakrát po sobě! Ten chlap porušil tradice vlády v Římě víckrát než kdokoli jiný v celé historii naší republiky. Začínám pomalu věřit, že se chce stát ne Prvním mužem Říma, ale králem Říma.“

„Já s tebou souhlasím,“ řekl Metellus Numidicus a sedal si také. „Jenže jak se ho chceš zbavit, ptám se tě? Vždyť on se tady nikdy nezdrží ani na tak dlouho, aby ho bylo možno zabít!“

„Lucius Cassius a Lucius Marcius,“ říkal si Scaurus udiveně. „Já to naprosto nechápu! Jsou přece urození, z těch nejlepších a nejstarších plebejských rodin! Nemohl by někdo apelovat na jejich smysl pro přiměřenost, pro – pro – slušnost?“

„Nu, Lucia Marcia všichni dobře známe,“ řekl Metellus Numidicus. „Marius za něj zaplatil všechny jeho dluhy; poprvé za celý svůj poněkud bouřlivý život je teď solventní. Ale s Luciem Cassiem je to trochu jinak. Stal se chorobně přecitlivělý, pokud jde o mínění lidu o neschopných vojevůdcích, takových, jakým byl i jeho nebožtík otec, a chorobně upnutý na Mariovu reputaci mezi lidem. Já si myslím, že on se domnívá, že uvidí-li ho lidé, jak pomáhá Mariovi zbavit nás Germánů, napraví tím své rodině jméno.“

Na všechno toto teoretizování neřekl Scaurus nic víc než „Chmm!“

Diskuse byl konec; senát zahájil jednání a Gaius Memmius – v poslední době značně pohublý, což jeho vzhledu ovšem jen prospělo – povstal, aby promluvil.

„Otcové senátoři,“ řekl, v ruce jakousi krátkou zprávu, „obdržel jsem dopis od Gnaea Pompeia Strabona ze Sardinie. Adresován byl mně, nikoli našemu váženému konsulovi Gaiovi Flaviovi, jelikož jako městskému prétorovi mi přísluší dozor nad římskými soudy.“

Odmlčel se a přísně, ba téměř zle, se podíval do zadních řad; zadní řady pochopily a nasadily výraz pozorných posluchačů.

„Dovolil bych si připomenout těm vzadu, co se jen vzácně obtěžují poctít tento sbor svou přítomností, že Gnaeus Pompeius Strabo je kvestorem správce Sardinie, jímž je – abych opět osvěžil vaši paměť – letos Titus Annius Albucius. Už jsou vám všem tyhle komplikované funkční vztahy jasné, otcové senátoři?“ zeptal se sarkasmem ostrým jak břitva.

Všeobecné zamumlání přijal Memmius jako souhlasné ujištění.

„Dobrá!“ řekl. „Takže teď přečtu, co mi to Gnaeus Pompeius píše. Všichni poslouchají?“

Nové zabručení.

„Dobře.“ Memmius rozvinul svitek papíru, podržel si ho před očima a pak začal předčítat jasným, břitkým hlasem, který nebylo možné zaměnit s žádným jiným mluvčím.

> Píšu ti, Gaie Memmie, jelikož žádám, aby se mi povolilo žalovat Tita Annia Albucia, proprétora a správce tady u nás na Sardinii, a to hned, jak se vrátíme na konci roku zase do Říma. Jestli si senát vzpomene, tak Titus Annius před měsícem zahlásil, že se mu povedlo vyhubit ty bandity v naší provincii, a chtěl taky, aby za tenhle úspěch mohl slavit ovaci. Ta ovace se nepovolila, a dobře tak. Protože i když se pár hnízd těch darebáků podařilo vybrat, není v provincii vůbec od nich pokoj. Ale já chci správce žalovat kvůli něčemu jinému, totiž kvůli jeho úplně neřímskému chování, když se dověděl, že jste tu ovaci nepovolili. Nejenže řekl veřejně, že senátoři jsou jen banda nevděčných *irrumatorů*, ale on taky uspořádal – a co to stálo peněz! – takový posměšný triumfální průvod ulicemi Caralí! Považuju jeho čin přímo za ohrožení senátu a lidu římského a jeho triumf za velezradu. A to tak zásadně, že žádám, aby nikdo jiný než já nebyl pověřován obžalobou. Takže mi laskavě odpovězte co nejdřív.

Za hlubokého ticha Memmius dopis odložil. „Byl bych rád, kdybychom k tomu mohli slyšet stanovisko našeho učeného prvního senátora Marka Aemilia Scaura,“ řekl a posadil se.

Scaurus přešel do středu místnosti, vrásčitou tvář zachmuřenu. „Je to zvláštní,“ začal, „že jsem přesně o takovýchto věcech musel hovořit těsně předtím, než senát zahájil jednání. O záležitostech signalizujících narušování našeho dlouholetého osvědčeného systému správy státu a osobního chování při jejím výkonu. V uplynulých několika letech tento vznešený sbor, složený z nejlepších mužů Říma, počal ztrácet nejen svou moc, nýbrž i svou důstojnost, která mu náleží jako nejvyššímu vládnímu orgánu.

Nám – nejpřednějším z Římanů – už nepřísluší určovat cestu, jíž se má Řím brát. My – nejpřednější z Římanů – jsme si museli zvyknout na to, jak nás lid – což je i v tom nejlepším případě jen houf vrtkavých, neškolených, nemyslících amatérských politiků, kteří veřejné věci berou jako jakýsi svůj vedlejší úvazek, jako nějakou kratochvíli – vláčí blátem! S námi – nejpřednějšími z Římanů – se už prostě nepočítá! Naše moudrost, naše zkušenosti, důstojnost našich rodin sahající po mnoho generací nazpět až po založení republiky, to všechno už přestalo platit. Rozhoduje pouze lid. Ale já vám říkám, otcové senátoři, že lid není *schopen* vládnout Římu!“

Obrátil se k otevřeným vratům a pokračoval v projevu směrem ke Comitiu. „Která složka lidu vlastně ovládá shromáždění plebejů?“ burácel. „Muži druhé, třetí, ba i čtvrté třídy, různí bezvýznamní jezdci, kteří by chtěli Řím řídit stejným způsobem, jakým provozují své živnosti, kdejaký obchodník a sedláček, dokonce i všelijací *umělci*, kteří nám už povyrostli natolik, že si nad svou ohradu napíší třeba ‚Zhotovování sousoší‘ jak jsem to už někde viděl! A lidé, kteří si říkají advokáti, ale kteří musí lovit klienty mezi naprostými snílky nebo imbecily, a muži, kteří si říkají agenti, ale nedokážou vůbec říct, jakouže agentáž vlastně provádějí! Jejich soukromé živnosti je příliš nebaví, tak se chodí ukazovat na Comitium a pochlebují si tam navzájem, že oni ve svých obdivuhodných tribuích dokáží vládnout Římu líp, než my ve své exkluzivní Kurii. Politické žvásty jim kanou z jazyků jak zvratky, stejně nechutné, se stejným pleskotem, chvástají se, jak pozvali k večeři toho či onoho tribuna lidu, a můžou se utleskat, když jsou usurpovaná senátorská práva předávána jezdcům! Trčí někde uprostřed! Nemají na to, aby je počítali do první třídy centurií, a nejsou tak docela chudobní, aby přestali strkat nos do cizích věcí a starali se sami o sebe jako pátá třída a *capite censi* Znovu opakuji, otcové senátoři, že vládnout Římu lid prostě *není schopen!* Dostalo se mu

příliš velkého podílu na moci, a tak ve své bezmezné aroganci – podporované a pěstované, musím dodat, i různými členy tohoto senátu v době, kdy konali funkci tribunů lidu – si teď usmyslel, že bude zcela ignorovat naše rady, naše pokyny, nás samé!“

Všichni přítomní si uvědomovali, že tahle řeč bude patřit ke Scaurovým historickým projevům; jeho osobní sekretář i několik dalších písařů hbitě zaznamenávali slovo od slova, co říká, a on to říkal tak pomalu, aby měl jistotu, že každá jeho věta bude náležitě zapsána.

„Je nejvyšší čas,“ hřímal dál, „abychom my v senátě tento proces konečně zvrátili. Je nejvyšší čas ukázat lidu, že on je v naší společné vládě tím vedlejším partnerem!“ Nabral dech a přešel k hovorovějšímu tónu. „Není samozřejmě těžké ukázat prstem na zdroje tohoto úpadku vlivu a moci našeho senátu. Toto vznešené shromáždění připustilo do nejvyšších úřadů příliš mnoho povýšenců, příliš mnoho všelijakého obtížného hmyzu, všech těch *nových lidí.* Čím může římský senát doopravdy být člověku, který si musel nejdřív vytřít z očí prasečí trus, než se vydal do Říma zkusit tu své politické štěstí? Co znamená římský senát pro člověka, jenž je v nejlepším případě poloviční Latinec ze samnitského pohraničí a který se do úřadu konsula vyšplhal po sukni patricijky, kterou si musel *koupit?* A čím je asi římský senát šilhavému míšenci z pokeltštěných vršků severního Picena?“

Scaurus vedl útok na Maria, to se dalo čekat; šel na to ovšem od lesa a byla to vpravdě osvěžující procházka. Senát seděl a poslouchal, ze zájmu i z povinnosti.

„Naši synové, vážení otcové senátoři,“ pravil Scaurus zarmouceně, „jsou bojácní, vyrůstají v politické atmosféře, která na jedné straně senát dusí, na druhé mermomocí vdechuje život do lidu římského. Jak chcete od našich synů, aby jednou vedli Řím, když je lid takhle utlačuje? Říkám vám – pokud tak už nečiníte, musíte ihned začít vychovávat své syny tak, aby byli silnou oporou pro senát a nemilosrdní k lidu! Poučte je o nadřazenosti senátu! A mějte je k tomu, aby byli připraveni tuto přirozenou nadřazenost také hájit!“

Poodešel od vrat a obrátil se k lavici tribunů, která byla zcela zaplněna. „Může mi snad někdo vysvětlit, jak je možné, že se člen tohoto vznešeného shromáždění vědomě dopustí toho, že ho podkopává? Je někdo vůbec *schopen* to vysvětlit? To se totiž znovu a znovu děje! Sedí si tu, říkají si senátoři – tedy členové tohoto vznešeného shromáždění – ovšem nazývají se i tribuny lidu! Slouží dvěma pánům! Takže jim dejme vědět, že jsou především senátory, a pak teprve tribuny lidu. Jejich skutečnou povinností vůči lidu je vysvětlovat plebsu jeho podřízenou úlohu. Dělají to snad? Nikoli! Samozřejmě že ne! Musím uznat, že alespoň někteří z těchto tribunů zůstávají věrní svému stavu, a vysoce je za to vyzvedávám. Jiní, jak už to mezi lidmi bývá, neudělají nic ani pro lid, ani pro senát, tak moc se bojí posadit se na kraj té tribunské lavice, v obavě, že by se ostatní mohli zvednout a oni se i s lavicí sesypou na zem, k posměchu celého okolí. Ale někteří, vážení otcové senátoři, záměrně podrývají postavem tohoto vznešeného sboru, senátu římského. Proč? Co je vede k tomu, aby rozvraceli svůj vlastní stav a pořádek?“

Deset mužů posedávalo na lavici v nejrůznějších pozicích, obrážejících jejich politická stanoviska; loajální senátorští tribunové jen zářili, vzpřímení, spokojeni sami se sebou; muži uprostřed lavičky sebou šili, oči na podlaze před sebou; a aktivní tribunové seděli vzpurně, vzdor v očích i na tvářích, nesmlouvaví a nepokoření.

„Já vám řeknu proč, otcové senátoři,“ pravil Scaurus, hlas plný pohrdání. „Někteří z nich se dají koupit jako nějaká tretka na tom nejubožejším stánku na trhu – a není těžké to pochopit. Ale jiné vedou záludnější důvody, a tu je třeba na prvém místě jmenovat Tiberia Sempronia Graccha. Hovořím o takových tribunech lidu, kteří na lid hledí jako na nástroj svých ambicí, o tribunu, jenž baží po titulu Prvního muže Říma, aniž je s to si ho zasloužit v soupeření se sobě rovnými, tak jako to učinili Scipio Aemilianus – a Aemilius Paullus – a Scipio Africanus – a – pokud omluvíte mou troufalost – Marcus Aemilius Scaurus, první senátor! Vypůjčili jsme si z řečtiny slovo, jímž vyjadřujeme onen typ tribunů lidu, jakým byli oba Gracchové: nazýváme je demagogy. My ovšem tohoto termínu neužíváme přesně v tom smyslu jako Řekové. Naši demagogové neudělají to, že by přivedli celé město na Forum, že by volali po naší krvi, sráželi senátory ze schodů Kurie a prosazovali svou vůli masovým

násilím. Kdepak, naši demagogové se spokojují s podněcováním pravidelných návštěvníků Comitia, a svou zvůli prosazují formou zákonů. Jistě, k nějaké té násilnosti občas také dojde, ale zpravidla jsme to spíše my, kdo musí sáhnout k násilí, abychom uhájili *status quo.* Neboť naši demagogové jsou legislativci a právní odborníci, mnohem zákeřnější, mnohem mstivější, mnohem nebezpečnější než běžní podněcovatelé nepokojů! Svádějí lid a prosazují tak své vlastní cíle. A to, otcové senátoři, jsou zavrženíhodné skutky, jimiž i pohrdat je málo. Přesto se dějí den za dnem a každým dnem jich přibývá. Jsou to zkratky na cestě k moci, je to ta nejpohodlnější cesta k neomezené vládě."

Odmlčel se, otočil se, uchopil levou rukou záhyby bohatě zřasené rudě lemované togy, které mu splývaly přes levé rameno a ovíjely se mu kolem krku, a ohnul neoděnou pravou paži, tak aby jí mohl dodávat důrazu svým slovům.

„Zkratky na cestě k absolutní moci, pohodlná cesta k neomezené vládě," opakoval zvučně. „Víme přece, o které muže jde, že? V prvé řadě je to Gaius Marius, náš velevážený první konsul, který – jak jsem slyšel – se hodlá dát znovu zvolit do úřadu konsula a znovu to chce provést *in absentia!* Z naší vůle? Ne! Prostřednictvím lidu, samozřejmě! Jak jinak by se mohl Gaius Marius prodrat tam, kde dnes je, ne-li prostřednictvím lidu? Někteří z nás se s ním pustili do boje, bojovali zuby nehty, bojovali až do úmoru, bojovali všemi právními zbraněmi z našeho ústavního arzenálu! Ale marně. Gaius Marius má podporu lidu, lid mu poskytuje sluch a on zase sype peníze do měšců některých tribunů lidu. A to v naší době zcela stačí. Je bohatý jako Croesus, a tak si prostě koupí, co by jinak získat nemohl. Takový je Gaius Marius. Jenže kvůli Gaiovi Mariovi jsem v této diskusi vystoupit nehodlal. Promiňte mi, otcové senátoři, že jsem se dal unést příliš daleko od hlavního tématu tohoto projevu."

Přešel zpátky na své místo, obrátil se tváří k pódiu, kde seděli kurulští úředníci, a svá další slova adresoval Gaiovi Memmiovi.

„Chtěl jsem totiž hovořit o jiném takovém povýšenci, jiném a o něco méně nápadném, než je Gaius Marius. O povýšenci, který se totiž chlubí předky v senátu, kdo prý řecky umí, kdo údajně získal dobré vzdělání, kdo – a to je nesporné – žije v bohatém domě a nikdy na prasečím trusu nespočinul okem – pokud si ovšem tento člověk vůbec kdy čeho povšiml! Chci promluvit o Římanu, který má ke skutečnému Římanovi nesmírně daleko, ať o sobě rozhlašuje, co chce. Řeč je o kvestorovi Gnaeovi Pompeiovi Strabonovi, vyslaném tímto vznešeným senátem, aby sloužil pod správcem Sardinie Titem Anniem Albucinem.

Kdopak to vlastně je, tenhle Gnaeus Pompeius Strabo? Pompeius, jenž se ohání příbuzenstvím s Pompeji, členy tohoto senátu, údajně již po několik generací, třebaže by bylo zajímavé zjistit, jak těsné spojení to vlastně je. Bohatý jako Croesus, polovina severní Itálie patří k jeho klientům, na svých pozemcích učiněný král. To je Gnaeus Pompeius Strabo."

Scaurův hlas zesílil až do řevu. „Členové senátu, kam spěje tento vznešený sbor, když má zbrusu nový senátůrek převlečený za kvestora tu opovážlivost – *tu drzost* – obvinit svého nadřízeného? Jak hrozný to musí být nedostatek mladých Římanů, když na pouhých tři sta židlí neseženeme dostatek slušných římských zadků? *Je to – učiněný skandál!* Má tenhle Pompeius Šilhoun skutečně tak obrovské mezery ve vychování, jaké se předpokládá u člena senátu, že se mu mohlo třeba jen ve snu zdát o tom, že by proti svému nadřízenému vystoupil jako žalobce? Co se to s námi stalo, že připustíme, aby takoví jako Pompeius Šilhavec usedli na senátorské stoličky svou nehodnou zadnicí? A z jakého důvodu si to on může vůbec dovolit? Zřejmě z toho důvodu, že je to nevychovanec a ťulpas. Jsou věci, otcové senátoři, které se – prostě nedělají! Takové věci jako podat žalobu na vlastního představeného nebo blízkého příbuzného včetně příbuzenství vzniklého sňatkem. *To se zkrátka nedělá!* Zabedněnec – tupec – nevychovanec – otrapa – drzoun – pitomec – náš latinský jazyk ani nemá dostatek slov, jak vyjádřit nectnosti takového obtížného hmyzu, jako je tento Gnaeus Pompeius Strabo neboli Pompeius Pidloočko!"

Z lavice tribunů se ozval hlas. „Chceš tím snad naznačit, Marku Aemilie, že Titus Annius Albucius dostane za své chování pochvalu?"

První senátor vysunul hlavu do výše jako kobra, s neméně jedovatým pohledem. „Ale, ale Lucie Cassie, kdypak už dostaneš rozum!“ řekl. „Tady se neprojednává Titus Annius. Samozřejmě že vůči němu budou podniknuty náležité kroky, což v jeho případě znamená soudní stíhání. Pokud bude shledán vinným, dostane se mu takového trestu, jaký zákon stanoví. Ale nám tu jde o protokol, konvenci, etiketu – neboli o *slušné chování,* Lucie Cassie, abych to řekl srozumitelně! Ten ohavný obtížný hmyz Pompeius Švidra se provinil neslýchaným porušením dobrých mravů!“

Obrátil se k senátu. „Navrhuji, otcové senátoři, aby se Titus Annius Albucius zodpovídal jako obviněný z velezrady – ale aby praetor urbanus současně napsal velmi ostrý dopis kvestorovi Gnaeu Pompeiu Strabonovi, v němž mu sdělí, že mu za prvé v žádném případě nebude povoleno vznést žalobu proti jeho nadřízenému, a za druhé, že má chování jako poslední chrapoun.“

Senát reagoval okázalým potleskem, takže se ani nehlasovalo rozestoupením.

„Já myslím, Gaie Memmie,“ řekl Lucius Marcius Philippus aristokraticky povýšeným nosovým hlasem (dotkla se ho Scaurova narážka, že si Marius koupil jeho služby), „že by senát měl ještě teď také stanovit, kdo vznese žalobu v případě Tita Annia Albucia.“

„Jsou nějaké námitky,“ zeptal se Memmius a rozhlížel se kolem.

Nikdo námitky neměl.

„Výborně, dejme tedy do zápisu, že senát určí žalobce ve sporu stát proti Titovi Anniovi Albuciovi. Doplníte někdo i nějaká jména?“ otázal se Memmius.

„Ale vážený městský prétore,“ pokračoval nosovým témbrem Phillipus, „tady přece může jít jen o jedno jediné jméno!“

„Tak ho tedy řekni, Lucie Marcie.“

„Nu, přece náš učený mladý muž od soudu, Caesar *Strabo,*“ řekl Philippus. „Já si totiž myslím, že bychom neměli Tita Annia úplně zbavit pocitu, že ho přišel strašit hlas ze záhrobí! Podle mého jeho žalobce prostě *musí* šilhat.“

Sněmovna se dala do smíchu, nejvíc se řehtal Scaurus; a když veselí doznělo, jednomyslně se usnesli určit Albuciovi jako žalobce mladého Gaia Julia Caesara Strabona – nejmladšího bratra Catula Caesara a Lucia Caesara, jenž byl postižen strabismem, čili šilhal. A tím se také Pompeiovi Strabonovi náležitě pomstili. Když Pompeius Strabo obdržel od senátu řízný dopis (s opisem Scaurovy řeči navíc, který k němu připojil Gaius Memmius jako sůl do otevřené rány), pochopil. A zapřísáhl se, že jednoho krásného dne dostane všechny ty naduté aristokraty do kouta a že to bude chvíle, kdy budou daleko víc potřebovat oni jeho než on je.

T ř e b a ž e svedli tuhý boj, nedokázali ani Scaurus, ani Metellus Numidicus získat ve shromáždění plebejů dostatek hlasů k odvrácení nominace Gaia Maria na úřad konsula volbou *in absentia.* Nepodařilo se jim zvrátit ani hlasování centurijního shromáždění, neboť druhá třída voličů dosud těžce nesla Scaurovy urážlivé výroky za jeho teď již věhlasné řeči, kdy je označil za bezvýznamné amatéry, stejně trapné jako třetí a čtvrtá třída. Centurijní shromáždění udělilo Gaiovi Mariovi mandát, aby zastavil Germány, a nechtělo ani slyšet o tom, že by jeho místo měl zaujmout kdokoli jiný. Poté, co byl podruhé ve dvou letech zvolen konsulem, stal se Gaius Marius mužem dne a bez obav si mohl činit nárok na titul První muž Říma.

„Nikoli ovšem *primus inter pares* – prvý mezi sobě rovnými,“ řekl Metellus Numidicus mladému Markovi Liviovi Drusovi, jenž se po své krátké vojenské dráze v předchozím roce vrátil opět k soudní praxi. Setkali se před tribunálem městského prétora, kde stál Drusus se svým přítelem a švagrem, Caepionem mladším.

„Musím ti říct, Quinte Caecilie,“ prohlásil na to Drusus beze stopy nějaké omluvy, „že jsem se tentokrát ani já nepřipojil k názorům lidí mně rovných. Hlasoval jsem pro Gaia Maria – ale ano, tebe to zarazilo, že? A nejenže jsem pro něho hlasoval, ale přesvědčil jsem většinu svých přátel a všechny své klienty, aby pro něho hlasovali také.“

„Ale tím zrazuješ svou třídu!“ vyštěkl na něho Numidicus.

„Naprosto ne, Quinte Caecilie. Víš, byl jsem u Arausia,“ říkal Drusus pokojně. „Viděl jsem na vlastní oči, kam to vede, když senátorský pocit nadřazenosti převáží nad zdravým římským rozumem. A říkám ti otevřeně, že i kdyby byl Gaius Marius tak šilhavý jako Caesar Strabo a kdyby byl tak drzý jako Pompeius Strabo a kdyby byl tak nízkého rodu jako dělník z římského přístavu a vulgární jako jezdec Sextus Perquitienus – přesto všechno bych pro něho byl hlasoval! Nevěřím totiž, že máme jiného vojáka jeho schopností, a nechtěl bych nečinně přihlížet, jak je mu jako nadřízený dosazen konsul, který by se k němu choval jako Quintus Servilius Caepio ke Gnaeovi Malliovi Maximovi.“

A s tím Drusus důstojně odcházel, nechávaje za sebou Metella Numidika zírat s otevřenými ústy.

„On se změnil,“ řekl Caepio mladší, který stále ještě Drusa všude doprovázel, ovšem od jejich návratu ze Zaalpské Galie již s menším nadšením. „Můj otec říká, že nedá-li si Marcus Livius dobrý pozor, stane se z něho demagog nejhoršího druhu.“

„Ale to přece nemůže udělat!“ zvolal Metellus Numidicus. „Vždyť jeho otec jako censor byl nejzavilejším nepřítelem Gaia Graccha – a mladý Marcus Livius byl vychováván v tom nejkonzervativnějším duchu!“

„Arausio ho změnilo,“ trval na svém Caepio mladší. „Možná že je to po té ráně do hlavy – to si alespoň myslí můj otec. Od té doby, co se vrátil, je pořád pohromadě s tím marsickým veteránem Silem, s kterým se po té bitvě spřátelil.“ Odfrkl si. „Silo si sem přijede z Alba Fucens a roztahuje se v domě Marka Livia, jako by mu patřil, hodiny a hodiny spolu vysedávají a baví se, a mne nikdy nepozvou.“

„Hrozná záležitost, to Arausio,“ řekl Metellus Numidicus s jistými rozpaky, neboť mluvil se synem muže, jenž na věci nesl největší vinu.

Caepio mladší se odporoučel, jak nejdříve mohl, a kráčel domů, s oním pocitem rozčarování, které ho trápilo už – odkdy vlastně? Nevěděl to přesně, ale prvně ho zakusil někdy v době, kdy se oženil s Drusovou sestrou a kdy si Drusus vzal za manželku jeho sestru. Nebyl pro ně vlastně žádný důvod; ale on si ho přesto byl vědom. A od Arausia se toho tolik změnilo! Ani otec už nebyl týž; jednu chvíli se vesele chechtal vtipu, který Caepio mladší ani nechápal, vzápětí už zase propadal hluboké depresi z narůstající nelibosti nad tím, k čemu došlo v Arausiu, a za okamžik se rozběsnil nad nespravedlností toho všeho – a co myslel slovy „toho všeho“, nebylo Caepionovi mladšímu naprosto jasné.

Ani ze vzpomínek na Arausio nevyprchávala pro mladého Caepiona pachuť viny; zatímco Drusus a Sertorius a Sextus Caesar, ba dokonce i ten Silo, leželi na bojišti považováni za mrtvé, on sám utekl za řeku jako nakopnuté psisko, s nemenším strachem o život, než jaký projevoval ten nejposlednější a nejzelenější rekrut z *capite censi* v jeho legii. Nikomu na světě se o tomhle pochopitelně ani nezmínil, ani otci ne; bylo to jeho hrozné tajemství. Avšak denně, při každém novém setkání s Drusem, se znovu a znovu lekal, z čeho ho asi Marcus Livius podezřívá.

Jeho žena, Livia Drusa, byla ve svém obývacím pokoji, dcerku na klíně, neboť malou právě nakojila. Jako vždy se při jeho příchodu usmála, a i to by ho mělo hřát. Avšak nikdy ho to nedokázalo doopravdy potěšit. Její oči jako by se na úsměvu nepodílely, nepronikl do nich, nikdy v nich nezazářil opravdový zájem o něj. Kdykoli s ním hovořila anebo mu naslouchala, uvědomoval si Caepio mladší, že se mu vlastně do očí nepodívá, ani na okamžik ne. A přece nebylo muže, který by měl hezčí a poslušnější ženu. Nikdy nedala najevo únavu anebo nemoc, když se dožadoval sexu, a nebránila se ničemu, co při něm od ní vyžadoval. V takových chvílích jí ovšem do očí neviděl; jak tedy vlastně vytušil, že se v nich nikdy neobjeví ani stín potěšení?

Vnímavější a inteligentnější muž by byl Livii Druse tyto věci šetrně vytkl, ale Caepio mladší to prostě připsal na vrub své vlastní obraznosti, jenomže té on neměl ani tolik, aby mu došlo, že právě o ni je ochuzen. Stačil sice chápat, že tu je cosi od základu v nepořádku, ale na to, aby si z toho vyvodil správné závěry, už rozumu dost neměl. Zcela určitě ho ani ve snu

nenapadlo, že ho Livia nemiluje, třebaže si ještě před sňatkem jasně uvědomoval, že si ho oškliví. Ale to asi všechno ta jeho obrazotvornost. Protože si ho přece ošklivit ani nemohla, když se z ní pak vyklubala taková vzorná římská manželka. Takže – určitě ho miluje.

Na svou dcerku, Servilii, se Caepio mladší díval spíše jako na věc než jako lidskou bytost, zklamán, že nebyl obdařen synem. Posadil se, zatímco Livia Drusa dítě ještě podrbala na zádíčkách a pak ho podala makedonské chůvě.

„Vědělas o tom, že tvůj bratr v konsulských volbách hlasoval pro Gaia Maria?“ otázal se.

Livia vykulila oči. „Ne. Víš to určitě?“

„Dnes to říkal – Quintovi Caeciliovi Metellovi Numidikovi. Já byl u toho. Blábolil něco o tom, že byl u Arausia. Ó, kéž by už všichni ti otcovi nepřátelé tuhle věc nechali umřít přirozenou smrtí!“

„Popřej tomu čas, Quinte Servilie.“

„Je to čím dál tím horší a horší,“ řekl Caepio mladší sklesle. „Přišel jsi na večeři?“

„Ne, jdu vlastně ještě pryč. Budu večeřet u Lucia Licinia Oratora. Marcus Livius tam taky přijde.“

„Aha,“ řekla Livia Drusa hluše.

„Omlouvám se, že jsem ti to neřekl hned ráno. Zapomněl jsem,“ řekl jí manžel a zvedal se. „Nebude ti to vadit, viď?“

„Ne, samozřejmě že ne,“ řekla Livia Drusa bezbarvým hlasem. Samozřejmě že vadilo, ne proto, že by tolik toužila po manželově společnosti, ale protože při trošce důvtipu by jí byl mohl pomoci ušetřit peníze i práci v kuchyni. Žili společně s Caepionovým otcem, který věčně bědoval nad účty za domácnost a neustále vytýkal Livii Druse, že neumí lépe hospodařit. Ani otce, ani syna přitom nenapadlo povědět jí, kde se budou toho dne zdržovat, takže musela každý den chystat večeři pro všechny, i když se žádný z nich neukázal doma, aby ji snědl, a jídlo se vracelo takřka nedotčeno do kuchyně, kde ho pak s nadšením spořádali otroci Caepiona staršího.

„*Domino*, mám odnést holčičku do dětského pokoje?“ otázala se jí Makedonka.

Livia Drusa, vytržena ze snění, kývla. „Ano,“ řekla jen a na dítě, které chůva odnášela, se už ani nepodívala. To, že dcerku stále ještě kojila, vůbec neplynulo z péče o malou Servilii; věděla jen, že dokud bude dítěti poskytovat mléko, nemůže přijít znovu do jiného stavu.

Nebyla malou Servilii nijak nadšena; kdykoli se na ni podívala, spatřila v ní miniaturní kopii jejího otce – krátké nohy, pleť až znepokojivě tmavou, husté chloupečky podél páteře, na ručičkách i na nožičkách a na hlavičce chumáč hrubých černých vlasů protažený hluboko do čela i do zátylku jako zvířecí srst. Nic pěkného na ní Livia Drusa neshledávala. Nesnažila se ani najít na ní klady, k nimž nesporně patřily velké a hluboké černé oči, které byly příslibem pozdější krásy, ani miniaturní růžové poupě pusinky, tiché a tajnůstkářské, další předzvěst půvabu.

Ani za osmnáct měsíců manželství se Livia Drusa nesmířila se svým osudem, třebaže se ani jednou nestalo, že by neuposlechla příkazu svého bratra; chovala se s příkladnou zdvořilostí a kázní. I na vrcholu častých sexuálních styků s Caepionem mladším se úzkostlivě kontrolovala. Její urozený původ a postavení naštěstí vylučovaly jakoukoli bouřlivější odezvu na její straně; Caepio mladší by asi býval zděšen, kdyby byla zasténala jako v extázi anebo se začala zmítat na lůžku v předstírané vášni po způsobu milenek. Vše, co se od ní předpokládalo jako od manželky, konala tak, jak jí její stav ukládal – ležela klidně na zádech, nepohybovala nijak okázale boky, s přiměřenou něhou, ale nedotknutelně cudná. Och, ale jak těžké to bylo! Těžší než všechno ostatní v jejím životě, neboť kdykoli se jí manžel dotkl, nutilo ji všechno vřískat o pomoc, bránit se tomu znásilnění, vyzvracet se mu do tváře.

Pro nějaký soucit s Caepionem mladším v ní nezbývalo místo, třebaže se vlastně nikdy nedopustil ničeho, čím by si ten prudký odpor, který k němu cítila, zasloužil. V tuto chvíli pro ni splýval on a její bratr Drusus v jedinou hrozivou skutečnost, schopnou uvrhnout ji do ještě horší situace; strašlivě se jich obou bála, den za dnem spěla k smrti, vědoma si toho, že nikdy neokusí, co je to vlastně žít.

Nejhorší ze všeho však bylo místo jejího vyhnanství. Dům Servilia Caepiona stál na svahu Palatinu přivráceném k Cirku Maximu a nebyly pod ním už žádné domy, jen strmý a skalnatý sráz. Už tu neměla ani tu Drusovu lodžii, odkud by mohla shlížet na balkón pod sebou a čekat, že snad přece jen zahlédne svého rusovlasého Odyssea.

A Caepio otec byl obzvlášť nepříjemný člověk, nepříjemný čím dál tím víc, jak ubíhal čas; neměl ani manželku, která by Livii Druse ulehčila její břemeno; a byl jí tak cizí, a tolik cizí jí byl i jeho syn, že ani nenašla odvahu zeptat se, zda ta jejich manželka či matka vůbec ještě žije nebo ne. Na nálady Caepiona staršího samozřejmě stále víc a víc působila jeho účast v arausijské katastrofě. Nejprve mu odebrali jeho *imperium*, pak prosadil tribun lidu Lucius Cassius Longinus zákon, jímž byl zbaven i místa v senátě, a nyní neminul měsíc, aby se ho nějaký snaživec, usilující o přízeň davu, nepokusil obžalovat z velezrady. Fakticky uvězněn ve svém domě bouřlivými projevy nenávisti lidu a svým vlastním pudem sebezáchovy trávil Caepio starší podstatnou část svého času pozorováním Livie Drusy a její nelítostnou kritikou.

A ona zase nijak věcem nenapomáhala tím, co tropila. Jednoho dne ji tchánova sledovací mánie rozlítila natolik, že vyšla až do samého středu peristylové zahrady, kde ji nikdo nemohl uslyšet, a začala si tam nahlas povídat. Ve chvíli, kdy se pod kolonádou začali houfovat otroci a šeptat si, co že to tam vlastně dělá, vyrazil Caepio starší ze své pracovny, tvář jako z křemene.

Došel stezičkou až k ní a rozčileně se nad ní postavil. „Kde si myslíš, že jsi, a co tu vlastně děláš?“ udeřil na ni.

Doširoka otevřela velké, tmavé, bezelstné oči. „Recituju si tu báseň o králi Odysseovi,“ řekla.

„Tak toho nech!“ zavrčel na ni tchán. „Děláš tu ze sebe šaška! Služebnictvo už si šušká, že ses asi pomátla! Jestli si už musíš toho Homéra recitovat, tak to dělej někde, kde lidé *uslyší*, že je to Homér! K čemu ji ti to ovšem dobré, to stejně nechápu.“

„Ubíhá mi tak rychleji čas,“ řekla.

„Je řada lepších způsobů, jak vyplnit čas, děvče. Sedni si ke stavu, nebo zpívej dítěti, nebo prostě dělej něco, co ženy dělají. Ale jdi už, jdi odsud, jdi pryč!“

„Já ale nevím, co ženy dělají, otče,“ řekla a vstávala. „Co dělají ženy?“

„Dohánějí muže k šílenství!“ odsekl, odešel do své pracovny a vztekle za sebou přibouchl dveře.

Dovedla to pak ještě dál, neboť vzala Caepiona staršího za slovo a sedla si ke stavu. Potíž byla v tom, že začala tkát první z dlouhé řady pohřebních rouch, a při práci si velice nahlas vyprávěla s imaginárním králem Odysseem, předstírala, že byl dlouhou řadu let vzdálen a že tká pohřební roucha proto, aby oddálila den, kdy si bude muset vybrat nového manžela; co chvíli v monologu ustávala a seděla s hlavou nachýlenou ke straně, jako by naslouchala něčím odpovědím.

Tentokrát poslal Caepio otec pro syna, aby zjistil, co se to zase děje.

„Tkám si pohřební roucho,“ odpověděla klidně, „a snažím se zjistit, kdy se vrátí domů král Odysseus, aby mě zachránil. On mě zachrání, víš? Jednoho dne mě přijde vysvobodit.“

Caepio mladší jen zíral. „*Zachránit tě?* O čem to, prosím tě, mluvíš, Livie Druso?“

„Nikdy jsem z tohoto domu nevyšla ani na krok,“ řekla. Caepio mladší s rukama nad hlavou si zoufale povzdechl. „A co ti brání, aby sis vyšla ven, když se ti zachce, u Junony?“

Protáhla tvář; nenapadlo ji nic, co na to říci, než: „Ale já nemám žádné peníze.“

„Potřebuješ peníze? Já ti *dám* peníze, Livie Druso! Jen přestaň trápit tatínka!“ křičel Caepio mladší v dvojím ohni. „A běž si, kam chceš! Kup si, co budeš chtít!“

Tvář ověnčenu úsměvem přešla Drusa místností a políbila manžela na tvář. „Děkuju ti,“ řekla, a myslela to tak doopravdy, že ho ještě i objala.

Takže je to takhle snadné! Všechna ta léta vynucené izolace jsou tedy za ní. Neboť Livii Drusu až dosud nenapadlo, že za přechodu z vlády bratrovy pod vládu manžela a jeho otce by se byla mohla trochu změnit i pravidla.

Když byl Lucius Appuleius Saturninus zvolen tribunem lidu, neznala jeho vděčnost Gaiovi Mariovi mezí. Nadešel čas, kdy se bude moci ospravedlnit! A jak brzy zjistil, nebude tak docela bez spojenců; další z tribunů lidu byl Mariův klient z Etrurie, jistý Gaius Norbanus, jenž měl značný majetek, ale žádný vliv v senátu, neboť mu chyběla senátorská tradice. A další z tribunů, Marcus Baebius, jeden z rodu věčných tribunů Baebiů, všeobecně známých pro svou úplatnost; pokud by to bylo nutné, dal by se jistě koupit.

Zato na opačné straně lavice tribunů seděli tři výrazně konzervativní oponenti. Na samém jejím konci byl Lucius Aurelius Cotta, synovec exprétora Marka Cotty a nevlastní bratr Aurelie, ženy mladého Gaia Julia Caesara. Vedle něho seděl Lucius Antistius Reginus, z dobré, ale nijak významné rodiny, o němž se šeptalo, že je to klient konsulára Quinta Servilia Caepiona, takže na něm poněkud ulpívalo i Caepionovo ódium. Třetí byl Titus Didius, tichý, ale nesmírně výkonný muž, jehož rodina pocházela z Kampánie a jenž si získal vynikající pověst jako voják.

Ti uprostřed lavice byli tribunové velice skromní a zdálo se, že svůj hlavní úkol v příštím roce vidí v tom, aby zabránili mužům na obou krajích lavice, aby si navzájem nešli po hrdle. Mezi muži, které by byl Scaurus označil za demagogy, a těmi, které chválil za to, že ani na okamžik neztratili ze zřetele, že jsou nejprve senátoři a pak teprve tribunové lidu, totiž vskutku nepanovala žádná láska.

Ne že by z toho Saturnina nějak bolela hlava. Úřad získal nejvyšším počtem hlasů ze všech členů kolegia, těsně následován Gaiem Norbanem, což dalo konzervativcům na srozuměnou, že náklonnost lidu římského ke Gaiovi Mariovi nijak nezeslábla – a že Gaiovi Mariovi zase stálo za to investovat značný peníz do nákupu hlasů pro Saturnina i Norbana. Bylo třeba, aby Saturninus s Norbanem teď rychle udeřili, neboť zájem o plebejské shromáždění rychle pohasínal, jakmile uplynuly prvé tři měsíce roku; jednak byl tou dobou už lid znuděn, jednak žádný z tribunů nevydržel v potřebném tempu víc než právě ony tři měsíce. Tribunové lidu se záhy zchvátili, jako onen Ezopův zajíc, zatímco stará želva senátu ťapkala svým navyklým tempem stále dál.

„Neuvidí nic než žíznivou čáru za mnou," řekl Saturninus Glauciovi, když už se blížil desátý den měsíce prosince, kdy se nové kolegium tribunů mělo ujmout úřadu.

„Čím začneš?" zeptal se Glaucia nezúčastněně, trochu zklamán, že ač starší než Saturninus, nenašel dosud příležitost ucházet se o úřad tribuna lidu.

Saturninus vycenil zuby v dravém úsměvu. „Takový malý pozemkový zákoneček," řekl, „abych posloužil mému dobrodinci Gaiovi Mariovi."

Po neobyčejně pečlivé přípravě a s brilantně předneseným projevem předložil Saturninus k diskusi návrh zákona na rozdělení *ager Africanus insularum*, pozemků na afrických ostrovech, které byly minulého roku rezervovány jako veřejné vlastnictví Luciem Marciem Philippem; smyslem zákona bylo přidělit je Mariovým vojákům z *capite censi* na závěr jejich služby v legiích v počtu sto jiter na muže. Och, jak se mu to všechno nesmírně líbilo! Pochvalné výkřiky ze strany lidu, zuřivý ryk senátorů, zdvižená pěst Lucia Cotty, výmluvný a jasný proslov Gaia Norbana, jenž jeho záměr podpořil.

„Neuměl jsem si vůbec představit, jak zajímavá může ta funkce tribuna lidu být," řekl poté, co byla schůze – *contio* – rozpuštěna a on seděl s Glauciou v jeho domě u večeře.

„Nu, zahnal jsi ctěné strůjce naší politiky pěkně do defenzívy," řekl Glaucia a ušklíbl se při té vzpomínce. „Metella Numidika z toho div neranila mrtvička!"

„To je dost škoda." Saturninus se položil se spokojeným povzdechem na lehátku, očima mechanicky bloudil po mapách, jaké vymaloval mastný kouř z lamp a ohřívadel na stropě, který by už byl naléhavě potřeboval nově natřít. „Je to divné, jak oni uvažují, viď? Stačí jen šeptnout slova ‚pozemkový zákon', a hned začnou všichni řinčet zbraněmi, hned se hlučně připomínají bratří Gracchové, jsou prostě bez sebe při pomyšlení, že by se pro nic a za nic mělo něco dávat lidem, kteří se sami nedokázali na něco zmoci. Ani *capite censi* by přece nebyli rádi, kdyby měli ze svého rozdávat – a nic za to."

„Nu, je to přece jen docela nová myšlenka pro všechny pravověrné Římany, to musíš uznat," řekl Glaucia.

„A když se dostali jakž takž přes tohle, začali ječet o té údajně obrovské výměře – desetinásobné ve srovnání s drobnými sedláky v Kampánii, skučeli osnovatelé naší politiky. Člověk by předpokládal, že i bez napovídání vědí, že celý ostrov v africké Malé Syrtě se úrodností nevyrovná ani tomu nejhoršímu statečku v Kampánii a že tam desetkrát míň prší," řekl Saturninus.

„Ano, jenže debata se vlastně točila kolem těch tisíců nových klientů Gaia Maria, ne?" tázal se Glaucia. „Tam je totiž tlačí bota. Každý demobilizovaný veterán z *capite censi* je potenciálním klientem svého vojevůdce – zejména když se velitel postaral o to, aby mu na stará kolena zajistil kousek půdy. Málo naplat, je mu zavázán! Jenomže nevidí, že skutečným dobrodincem je tu stát, protože stát musel ty pozemky obstarat. Ale on poděkuje Gaiu Mariovi. A proto vytáhli strůjci vší politiky do boje."

„Dejme tomu. Ale hádky nic nevyřeší, Gaie Servilie. Řešením je schválit všeobecný zákon, týkající se všech armád z *capite censi* po všechny budoucí časy – deset jiter pro každého vojáka, který si v legiích odslouží – kolik, patnáct let? Nebo i dvacet? A to bez ohledu na to, pod jakými veliteli bojoval a kolika různých tažení se zúčastnil."

Glaucia se zasmál, upřímně se bavil. „To zní až příliš jako vláda zdravého rozumu, Lucie Appuleie! Jen si pomysli na jezdce, které takovýhle zákon poškodí. Bude menší zájem nájemců o jejich pozemky – nemluvě o želízku, jaké mají v ohni pastvináři mezi senátory!"

„Pokud by šlo o pozemky na italské půdě, uznal bych to," řekl Saturninus. „Ale ostrovy někde u afrického pobřeží? Nu, řekni Gaie Servilie! K čemu jsou dobří ti staří hafani, co si hlídají své staré zasmrádlé kosti? Ve srovnání s milióny jiter u Ubu a Chelifu a u jezera Tritonis, které Gaius Marius jménem Říma věnoval právě těm, kteří dnes tak křičí, je tohle vyslovená almužna!"

Glaucia jen obrátil šedozelené zraky vzhůru, položil se na záda, rozložil ruce podél sebe na lehátko jako želva uvízlá na břehu a dal se znovu do smíchu. „Ale stejně – mně se ze všeho nejvíc líbila ta Scaurova řeč. On je doopravdy chytrý. Na těch ostatních vlastně vůbec nic není, krom té moci, kterou drží v rukou." Pozvedl hlavu a zadíval se na Saturnina. „Jsi na to zítřejší jednání v senátě řádně nachystán?" zeptal se ho.

„Věřím, že ano," řekl Saturninus šťastně. „Lucius Appuleius se vrací do senátu! A tentokrát mě nemohou vyštípat, ještě než mi skončí úřední období! Na to by potřebovali pětatřicet tribuí, a to se jim nepovede dát dohromady. Ať se to našim strůjcům politických osudů líbí anebo ne, přilétl jsem do jejich svatyně zpátky, vzteklý jako vosa – a stejně neodbytný."

Do senátu vstupoval, jako kdyby mu patřil, vysekl hlubokou poklonu prvnímu senátorovi Scaurovi a zdravil pravicí obě strany senátu, který byl téměř zcela zaplněn, neomylná předzvěst nadcházející bitvy. Na výsledku, jak soudil, nebude ani příliš záležet, neboť aréna, v níž bude konflikt rozhodnut, ležela před vraty Kurie Hostiliovy, dole v Comitiu; dnes jim toliko nadzvedne trochu mandle – znectěný obilní kvestor se jakoby kouzlem proměnil v tribuna lidu, pro strůjce politiky značně hořká pilulka.

A vůči otcům senátorům zvolil tentokrát jiný postup, taktiku, kterou chtěl pak plně uplatnit na shromáždění plebejů; tady si ji alespoň bude moci ověřit.

„Sféra římského vlivu se už dávno neomezuje jen na Itálii," začal. „Všichni dobře víme, jaké potíže způsobil Římu král Jugurtha. Všichni také zůstaneme trvale vděčni váženému prvnímu konsulovi Gaiu Mariovi za to, že tak skvělým způsobem – a jednou provždy – ukončil válku v Africe. Jak ale dokážeme příštím generacím zajistit, aby našim provinciím byl dopřán mír, aby v klidu užívaly ovoce své práce? Patří k naší tradici, pokud jde o zvyky neřímských národů, které žijí na území našich provincií, že mají naprostou volnost vykonávat obřady svých náboženství, že si po svém obchodují, že si po svém organizují svůj politický

život. Pokud ovšem něco z těchto praktik nenarušuje římskou správu anebo neznamená přímou hrozbu pro Řím. Avšak naše tradice nevměšování se do této životní praxe neřímských národů s sebou nese jeden nežádoucí důsledek, a to jejich neznalost římského světa. Žádná z našich provincií, která leží dále než Italská Galie a Sicílie, toho neví o Římu a Římanech dost, aby to podpořilo spíše chuť ke spolupráci než k odporu. Kdyby byli obyvatelé Numidie toho o nás věděli víc, Jugurtha by je byl nikdy nesvedl k tomu, aby ho podporovali. Kdyby byli obyvatelé Mauretánie toho o nás víc věděli, sotva by byl Jugurtha přesvědčil krále Bokcha, aby ho podpořil.“

Odkašlal si; zatím to senát přijímal se sympatiemi – Saturninus se ovšem posluchačům až dosud nesvěřil se svými závěry. Nyní k nim tedy dospíval. „Což mě konečně dovádí k jádru věci, jímž je *ager Africanus insularum.* Ze strategického hlediska mají tyto ostrovy nevalný význam. Rozlohou jsou rovněž skrovné. Nikdo z nás tady v senátu je nebude postrádat. Netěží se na nich zlato, stříbro ani železo, neroste tam cizokrajné koření. Nejsou nijak zvlášť úrodné, ve srovnání třeba s pohádkovou obilnicí na řece Bagradas, kde vlastní pozemky nemálo z nás přítomných, zrovna tak jako řada jezdců z prvé třídy občanů. Proč je tedy nevěnovat vojákům Gaia Maria z *capite censi* na odchodnou z armády? Máme skutečně zájem na tom, aby se na čtyřicet tisíc veteránů z *capite censi* rozběhlo po tavernách a uličkách Říma? Bez zaměstnání, bez dle, bez peněz, jakmile stačí utratit své nevelké podíly na kořisti? Nebude lepší pro ně – i pro Řím! – vyhradit jim *ager Africanus insularum* a usadit je na něm? Neboť, otcové senátoři, zůstává jeden úkol, který budou moci i na odpočinku velice dobře plnit. Vnesou Řím do římské provincie Afrika! Náš jazyk, naše zvyky, naše bohy, sám náš životní styl! Prostřednictvím těchto srdnatých a bodrých římských vojáků dokáží národy římské provincie Afrika lépe porozumět Římu, neboť jsou to naprosto obyčejní srdnatí a bodří římští vojáci, kteří tam přibydou – ani bohatší, ani bystřejší ani privilegovanější než mnozí z domorodých obyvatel, s nimiž se budou v každodenním životě setkávat a stýkat. Někteří se možná i ožení s místními dívkami. Všichni se sbratří se všemi. A výsledkem bude méně válek, více míru.“

Řečeno to bylo s přesvědčivostí, s rozvahou, bez dlouhatánských period a gestikulace, a jak se Saturninus postupně při projevu rozehříval, začal už věřit, že ty tvrdohlavé senátorské mezky snad přece jen přiměje, aby sami nahlédli, kam jasnozřivost lidí, jako je Gaius Marius – i on sám! – dovede jejich milovaný Řím.

Ani když už se vracel na lavici tribunů lidu, nevycítil v panujícím tichu nic, co by odporovalo této jeho důvěře. A pak pochopil, že pouze vyčkávají. Čekají, až někdo ze strůjců politiky naznačí cestu. Ovce. Ovce, ovce, ovce. Ubohé, chundelaté, nemyslící ovce.

„Mohu?“ zeptal se Lucius Caecilius Metellus Dalmaticus pontifex maximus předsedajícího magistráta, druhého konsula Gaia Flavia Fimbrii.

„Máš slovo, Lucie Caecilie,“ řekl Fimbria.

Dalmaticus povstal a hněv, až do této chvíle skrývaný, v něm naráz nekotrolovatelně vzplál jako suchá sláma. „Řím je cosi výjimečného!“ vybuchl takovým hlasem, že sebou někteří posluchači až trhli. „Jak se může Říman sotva povýšený na člena tohoto senátu, odvážit navrhovat něco, co by ostatek světa vedlo k napodobování Římanů?“

Dalmatikova obvyklá póza přezíravého soudce byla náhle ta tam; zčervenal, obličej naběhlý, žilky v tučných růžových tvářích zrudlé. Celý se rozklepal, chvěl se vibracemi tak rychlými, jako třepetající se křídla můry, tak se rozkatil. Celý senát do posledního muže naslouchal jako fascinován Dalmatikovi nejvyššímu pontifikovi kterého takto dosud nikdy nepoznal.

„Nu, otcové senátoři, my všichni už toho jistého Římana máme čest znát, nebo ne?“ bouřil. „A víme, kdo je to zač, ten Lucius Appuleius Saturninus – zloděj – zločinec, který si tyje z nedostatku obilí – sprosťák teploušská – nečistý svůdce chlapečků, se špinavým svědomím i pokud jde o jeho vlastní sestru a jeho vlastní dcerku – nastrčená figurka manipulovaná tím arpinským loutkářem až odkudsi ze Zaalpské Galie – nejhorší z římských švábů – pasák – pornografista – prostitut nabízející se kdejaké *verpě* ve městě! Co ten může vědět o Římu, co ví o Římu ten jeho buranský principál z Arpina? Řím je jedinečný! Řím se nedá vychrstnout

do světa jako sračky do stoky, jako plivanec do příkopu! Máme si snad dát líbit rozmělnění našeho plemene nerovnými sňatky se špinavými ženskými půlstovky různých pronárodů? Máme snad v budoucnu poslouchat kdovíjak daleko od Říma zprzněnou latinu? Jen ať si tam mluví řecky! Ať si klidně uctívají nějakého toho svého Serapida Šourkového nebo svou Astarté Řitní! Co je nám po tom? To jim snad máme poskytnout našeho *Quirina?* Kdo jsou Quirité, Quirinovy děti? To jsme přece my! A kdo je Quirinus? To neví nikdo než Říman! Quirinus je duch římského občanství; Quirinus je božstvo shromáždění římských mužů; Quirinus je neporazitelné božstvo, neboť ani Řím nebyl nikdy poražen – *a nikdy taky poražen nebude*, moji drazí Quirité!“

Senát propukl v jásot; zatímco se Dalmaticus pontifex maximus ztěžka dopotácel ke své stoličce a téměř se na ni zhroutil, muži plakali, dupali, tleskali, až jim umdlévaly ruce, se slzami v očích se objímali.

Ovšem tento příval ničím nespoutaných emocí se brzy rozplynul jako mořská pěna na čedičových skalách, a když slzy oschly a dozněly poslední záchvěvy vzlyků, zjistili muži v římském senátu, že už je den zcela vyčerpal, a s nohama jako z olova se vlekli zvolna domů, aby tam ve snách znovu prožívali onen magický okamžik, kdy jako by vskutku měli před očima Quirina, vidinu bez tváře, jak se nad nimi tyčí a přehazuje přes ně svou čaromocnou togu, právě tak jako milující otec halí svá oddaná a nade vše poslušná dítka.

Senát už se téměř vyprázdnil, když se Crassus Orator, Quintus Mucius Scaevola, Metellus Numidicus, Catulus Caesar a první senátor Scaurus natolik vzpamatovali, že konečně ustali ve vzrušeném rozhovoru a hodlali ubírat se v patách ostatních do svých domovů. Jen Lucius Caecilius Metellus Dalmaticus pontifex maximus zůstával i nadále sedět na své stoličce, vzpřímen, ruce způsobně složeny na kuně jako dobře vychovaná dívka. Jen hlava mu poklesla kupředu, bradu až na prsou, řidnoucí praménky šedavých vlasů mu zplihle povlávaly v lehkém větříku deroucím se otevřenými vraty až dovnitř.

„Bratře, to byla ta nejskvělejší řeč, jakou jsem kdy slyšel!“ zvolal Metellus Numidicus a sevřel Dalmatikovo rameno.

Dalmaticus zůstával sedět, neodpovídal, nepohnul se; až teď zjistili, že je mrtvý.

„Tak se to patří,“ řekl Crassus Orator. „Umíral bych šťastný, kdyby to bylo s vědomím, že jsem na samém prahu smrti přednesl nejlepší projev svého života.“

J e n o m ž e ani řeč Metella Dalmatika pontifika maxima ani smrt Metella – Dalmatika pontifika maxima ani všechna zloba senátu nedokázala zabránit shromáždění plebejů, aby Saturninův návrh pozemkového zákona nepřijalo jako zákon. A tak se i začala kariéra Lucia Appuleia Saturnina, prazvláštní směsice ostouzení a nekritického obdivu.

„Strašně se mi to líbí,“ řekl Saturninus Glauciovi při večeři onoho dne, kdy byl agrární zákon jakožto *lex Appuleia* odhlasován. Často spolu večeřeli, obvykle v Glauciově domě; Saturninova žena se dosud zcela nezotavila z oněch hrozných událostí poté, co Scaurus obvinil Saturnina jako ostijského kvestora. „Doopravdy se mi to líbí! Jen si představ, Gaie Servilie, jak úplně jiná mohla být moje dráha, kdyby nebylo toho všetečného starého *mentuly* Scaura.“

„Na rostrech ti to opravdu sluší,“ řekl Glaucia a uždiboval ze skleníkových hroznů. „Snad přece jenom existuje něco, co utváří naše osudy.“ Saturninus jen odfrkl. „Myslíš tím Quirina, ne?“

„Můžeš se tomu pošklebovat, když chceš. Ale já tvrdím, že život je nesmírně bizarní záležitost,“ řekl Glaucia. „Je v něm daleko víc plánovitého a daleko míň náhod než ve hře *cottabus.*“

„Copak, Gaie Servilie, ty sis neodnesl nic ze stoy ani z Epikúra? Ani fatalismus, ani hedonismus? Měl by sis dát pozor, jinak usvědčíš z nepravdy všechny ty staré řecké kazimíry, co tak hlasitě tvrdí, že my Římané se nikdy nezmůžeme na nějakou filozofii, která by nebyla vypůjčená od nich,“ smál se Saturninus.

„Řekové *existují*. Římané *konají* Takže si musíš vybrat! Nesetkal jsem se ještě s člověkem, který by dokázal oba ty způsoby bytí spojit. Jsme jakoby na opačných koncích zažívací trubice, my Římané a Řekové. Římané jsou ústa – a všechno se cpe dovnitř. Zatímco Řekové jsou konečník – oni zase všechno vyměšují. Tím nechci říct o Řecích nic ošklivého, to je jen takové přirovnám," řekl Glaucia a dokládal své tvrzení tím, že vkládal zrnka vína jedno po druhém do římského konce zažívací trubice.

„A jelikož se jeden z konců neobejde bez druhého, měli bychom držet pěkně pohromadě," řekl Saturninus.

Glaucia se ušklíbl. „Teď z tebe promluvil Říman!" řekl.

„Říman skrz naskrz, třebaže Metellus Dalmaticus prohlašoval, že vlastně Říman ani nejsem. Ale stejně to bylo překvapení, jak ten *starý fellator* v pravý okamžik zhasnul! Kdyby ti naši osnovatelé osudů byli co k čemu, tak z něho mohli stvořit přímo nehynoucí příklad. Metellus Dalmaticus – nový Quirinus!" Saturninus zručně zakroužil sedlinou v poháru a vyšplíchl ji na prázdný talíř; na loužičce sledoval počet praménků vystříknuvších na všechny strany. „Tři," pravil a zachvěl se. „To je číslo smrti."

„A kdepak teď zůstal náš skeptik?" popichoval Glaucia.

„Nu, pouhé tři pramínky – to je dosti neobvyklé."

Glaucia obratně plivl a třemi semínky obrazec rozrušil. „Podívej! Třemi pecičkami, a další tři pramínky!"

„Do tří let jsme oba dva mrtví," řekl Saturninus.

„Lucie Appuleie, co to je s tebou? Vždyť jsi bledý jak Lucius Cornelius Sulla, a nemáš přitom jeho pleť! Prosím tě, vždyť je to jenom hra, jenom takový *cottabus!*" řekl Glaucia a změnil téma. „Souhlasím s tebou, život na rostrech je o mnoho dramatičtější než život oblíbence našich politických kormidelníků. Je to velká věc manipulovat římským lidem. Vojevůdce má své legie. Demagog nemá nic než svůj jazyk." Uchechtl se. „A ta radost, když má člověk příležitost sledovat, jak dnes ráno hnal dav Marka Baebia z Fora, když se pokusil uplatnit své veto."

„To byl pohled, který by vyléčil choré oko!" zubil se Saturninus a ta vzpomínka zatlačila do pozadí všechny zlověstné pramínky, ať už byly tři anebo třikrát tři.

„Mimochodem," změnil Glaucia znovu radikálně předmět hovoru, „už jsi slyšel nejnovější drb z Fora?"

„Myslil tu zprávu, že Quintus Servilius Caepio ukradl toloské zlato sám?" otázal se Saturninus.

Glaucia byl zjevně zklamán. „Bohové ať tě sperou, já myslel, že to vím ze všech první."

„Dozvěděl jsem se to z dopisu od Maria Aquillia," řekl Saturninus. „Když má Gaius Marius zrovna moc práce, píše mi místo něj Aquillius. A musím říct, že si nestěžuju, protože mu to jde mnohem líp než vrchnímu veliteli."

„Dopis až ze Zaalpské Galie? Jak se to oni mohli dozvědět?"

„Odtamtud všechny ty pověsti pramení. Gaius Marius získal nějakého zajatce. Nikoho menšího než toloského krále. A *ten* tvrdí, že zlato uloupil Caepio – celých patnáct tisíc talentů ho mělo být."

Glaucia si hvízdl. „Patnáct tisíc talentů! Z toho se člověku až zatočí hlava, co? To je opravdu trochu mnoho – chci tím říct, že každý chápe, když si správce k něčemu pomůže, ale sebrat víc zlata, než ho vůbec je ve státní pokladně? To je opravdu nehoráznost!"

„Pravda pravdoucí. Ovšem tyhle pověsti velice nahrají Gaiovi Norbanovi, až vznese svou žalobu proti Caepionovi, ne? Historka o uloupeném zlatu se rozletí po celém městě ještě rychleji, než když Metella Calva nadzvedá roucha pro obveselení rozparáděné bandy dokařů."

„Tahle tvá metafora se mi zvlášť líbí!" řekl Glaucia. „Ale dost těch prázdných řečí! Čeká nás práce na těch návrzích k procesům z velezrady a na ostatním, co s tím souvisí. Nesmíme připustit, aby něco uniklo naší pozornosti."

Práci, které se Saturninus a Glaucia podjali na procesech týkajících se velezrady a podobných žalob, si naplánovali tak pečlivě a tak do důsledků jako velké vojenské tažení.

Zamýšleli přesunout procesy z pravomoci centurií a trvale tak předejít tomu, aby znovu a znovu nekončily v slepé uličce, jak bylo téměř pravidlem; poté chtěli dosáhnout vynětí procesů pro vydírání a úplatkářství ze sféry senátu tím, že by senátorské poroty byly zcela nahrazeny porotami složenými z jezdců.

„Nejdřív ze všeho je třeba přivést toho Norbanova obžalovaného – Caepiona – před shromáždění plebejů, a to pro obvinění, které je toto shromáždění příslušné soudit, zatím tedy nikoli pro velezradu – což se dá provést ihned, protože veřejné mínění je právě teď proti Caepionovi silně zaujato kvůli tomu uloupenému zlatu," řekl Saturninus.

„To se ale zatím ve shromáždění plebejů ještě nikdy nepodařilo," řekl pochybovačně Glaucia. „Zkusil to náš horkokrevný přítel Ahenobarbus, když obvinil Silana, že nezákonně vyvolal válku s Germány – a o velezradě přitom nepadlo ani slovo! Ale shromáždění plebejů se případu přesto zřeklo. Problém je v tom, že procesy, kde je souzena velezrada, nemá nikdo moc rád."

„Nu, budeme si toho hledět dál," řekl Saturninus. „Aby obviněný dosáhl přesunu procesu do centurií, musel by ve shromáždění plebejů vlastními slovy prohlásit, že se pokusil poškodit vlast. A takový hlupák se nenajde. Gaius Marius má pravdu. Musíme přistřihnout našim strůjcům politiky křidélka, ukázat jim, že se nemohou vyvyšovat nad morálku ani nad právo. A to se dá dokázat jen před orgánem, kde senátoři nejsou zastoupeni."

„A proč tedy neprosadit tvůj návrh nového zákona o velezradě hned a pak Caepiona postavit před tento tribunál?" otázal se Glaucia. „Nu ano, já vím, že senátoři budou kvičet jako prasátka nacpaná do kotce – ale tak se oni přece chovají vždycky, ne?"

Saturninus se ušklíbl. „Jenže my bychom to rádi přežili, ne? I kdyby nám zbývaly jen ty tři roky života, je to lepší než umřít hned pozítří."

„Běž už někam s těmi svými třemi lety!"

„Podívej se," trval Saturninus na svém, „pokud se nám skutečně podaří dosáhnout Caepionova odsouzení před shromážděním plebejů, senát pochopí, že do toho půjdeme – že už má lid dost té situace, kdy senátoři kryjí senátory před spravedlivým postihem. Že nemůže existovat jeden zákon pro senátory a druhý pro všechny ostatní. Je čas, aby se lid probudil! A já jsem zkrátka ten, kdo do něho šťouchne. Co tahle republika existuje, balamutí senátoři lid, aby uvěřil, že senátoři jsou nějaká lepší sorta Římanů, která si smí dovolit říkat a dělat, co se jí zlíbí. Hlasujte pro Lucia Tydlitáta – z jeho rodiny pocházel první římský konsul! Co na tom, že Lucius Tydlitátus je sobecký a zlodějský budižkničemu? Jednou je Lucius Tydlitátus nositelem proslulého jména a to jméno má tradici ve službě obecnému blahu Říma. Bratří Gracchové měli plnou pravdu. Seberte Luciům Tydlitátům soudní moc tím, že ji dáte jezdcům!"

Glaucia se na něho zamyšleně zahleděl. „Něco mi právě teď došlo, Lucie Appuleie. Lid římský je alespoň vzdělaný, je si vědom své odpovědnosti. Je to pilíř římských tradic. Ale – co když jednoho dne začne někdo hovořit o *capite censi* stejným způsobem, jakým ty teď mluvíš o lidu?"

Saturninus se zasmál. „Dokud mají plný břich a dokud jim édilové zajišťují dobrý program o hrách, jsou *capite censi* docela spokojení. Kdybys chtěl dovést *capite censi* k nějakému politickému uvědomění, musel bys z Fora Romana udělat Circus Maximus!"

„Jenže oni letos v zimě nebudou mít tak plný břich, jak by měli," řekl Glaucia.

„Ale mají ho pořád dost plný, a díky komu? Nu, přece díky našemu ctihodnému prvnímu senátorovi, Marku Aemiliu Scaurovi. Víš, já nijak nelituju toho, že se nám nikdy nemůže podařit přesvědčit Numidika anebo Catula Caesara, aby se jednou na věci podívali našima očima, ale nemůžu si pomoci, je škoda, že na svou stranu nikdy nezískáme Scaura," řekl Saturninus.

Glaucia si ho zvědavě prohlížel. „Tys vlastně Scaurovi nikdy nezazlíval, že právě on tě vystrnadil ze senátu, viď?"

„Ne. Udělal prostě jen to, co považoval za správné. Ale já jednoho krásného dne toho skutečného viníka najdu, a pak – bude si moc přát, aby se mu vedlo alespoň tak, jako Oidipovi!“ řekl Saturninus zavile.

H n e d začátkem ledna vznesl tribun lidu Gaius Norbanus ve shromáždění plebejů žalobu proti Quintovi Serviliovi Caepionovi, a to pro – jak to formuloval – „ztrátu jeho armády“.

Vášně vzplály hned od samého počátku, neboť zdaleka ne všechen lid římský měl výhrady proti výlučnosti senátorského stavu, a všichni plebejští členové senátu se dostavili v plném počtu hájit Caepiona. Dávno předtím, než byly tribue povolány k hlasování, propukly násilnosti a tekla krev. Tribunové lidu Titus Didius a Lucius Aurelius Cotta vystoupili, aby celý proces vetovali, ale rozvášněný dav je strhl z roster dolů. Začaly létat kameny, objevily se klacky, zapraskaly o nohy i žebra; Didius a Lucius Cotta byli drsně vystrkáni z Comitia a doslova vytlačeni náporem davu až na Argiletum, kde museli zůstat. Ač v šoku a samá modřina, snažili se z plných plic vyhlásit své veto, ale byli znovu a znovu ukřičeni.

Pověsti o toloském zlatu způsobily, že se váhy sklonily v neprospěch Caepiona a senátu, o tom nebylo pochyb; od *capite censi* až po prvou třídu po městě všichni Caepionovi láli zlodějů, zrádců, sobců. Lidé – včetně žen –, kteří až dosud nikdy neprojevili zájem o dění na Foru nebo na shromážděních lidu, přišli, aby spatřili onoho Caepiona, zločince dosud nevídaného měřítka; debatovalo se o tom, jak vysoká ta hora zlatých cihel musela být, kolik jich odvezli, jak asi těžký to byl náklad. Nenávist tu byla téměř hmatatelná, neboť žádný člověk nevidí rád, když si někdo přivlastní peníze, které jsou považovány za majetek všech. Zejména, když jde o tolik peněz.

Rozhodnut pokračovat v procesu ignoroval Norbanus zmatek kolem sebe, rvačky a chaos vznikající tím, že se pravidelní účastníci shromáždění lidu srazili se zástupy, které přišly jen aby mohly od plic vynadat Caepionovi stojícímu na rostrech uprostřed liktorské stráže – jež ho ovšem neměla zatknout, nýbrž ochránit. Senátoři, jimž patricijský původ nedovoloval zúčastnit se shromáždění plebejů, se shlukli na schodech ke Kurii Hostiliově, odkud vyhrožovali Norbanovi tak dlouho, až je část davu začala zasypávat kameny. Scaurus klesl v bezvědomí na zem, krváceje z rány na hlavě. Norbanus se tím nijak nedal ovlivnit, nepřerušil jednání a pokračoval v procesu, aniž se pokusil zjistit, zda je první senátor mrtev anebo jen omdlel.

Hlasování, když k němu jednání dospělo, se odehrálo velice rychle; všech prvých osmnáct z celkového počtu pětatřiceti tribuí Quinta Servilia Caepiona odsoudilo, což znamenalo, že další tribue už nemusely ani hlasovat. Povzbuzen tak bezpříkladným stupněm odporu, jaký všichni vůči Caepionovi cítili, požádal pak Norbanus shromáždění plebejů, aby hlasováním rozhodlo o trestu – trestu tak tvrdém, že každý z přítomných senátorů zakřičel v marném protestu. A opět již první osmnáctka losem vybraných tribuí rozhodla stejným způsobem, uvalit na Caepiona strašlivý trest. Byl zbaven římského občanství, byl mu odepřen oheň i voda v okruhu osmi set mil od Říma, byl pokutován patnácti tisíci talenty zlata a odsouzen k uvržení do lautumijského vězení, pod stráží, se zákazem hovořit s kýmkoli včetně členů své rodiny, až do okamžiku, kdy nastoupí cestu do vyhnanství.

Mezi hrozícím zaťatými pěstmi a za triumfálního pokřiku davu, že se mu nepodaří spojit se svými bankéři, aby mohl začachrovat své jmění, prošel Quintus Servilius Caepio, bývalý římský občan, pod liktorskou stráží onou nedlouhou cestou mezi amfiteátrem Comitia a rozvalenými kobkami Lautumií.

Davy, neobyčejně spokojené s vyvrcholením tak báječně vzrušujícího a neobvyklého dne, se ubíraly domů a Forum Romanum zůstalo opuštěno až na pár mužů senátorského stavu.

Deset tribunů lidu stálo rozděleno na zřetelně diferencované skupiny: Lucius Cotta, Titus Didius, Marcus Baebius a Lucius Antistius Reginus se shlukli do zasmušilého hloučku, čtyři muži ze středu tribunské lavice se bezmocně ohlíželi napravo a nalevo kolem sebe a rozjaření Gaius Norbanus a Lucius Appuleius Saturninus se vzrušeně a se smíchem bavili s Gaiem

Serviliem Glauciou, který jim přišel blahopřát. Žádný z deseti tribunů lidu už na sobě neměl togu, dav je na nich v nastalé bitce rozerval.

Marcus Aemilius Scaurus seděl opřen o sokl sochy Scipiona Africana, zatímco se mu Metellus Numidicus a dva otroci pokoušeli zastavit krev prýštící z rány zející na spánku; Crassus Orator a jeho nejlepší přítel (a bratranec) Quintus Mucius Scaevola se pletli kolem Scaura zjevně otřeseni; v šoku byli i dva mladí muži, Drusus a Caepio mladší, stojící na schodech k senátu, kde o ně pečovali Drusův strýc Publius Rutilius Rufus a Marcus Aurelius Cotta; a Lucius Aurelius Orestes, druhý konsul, který nekypěl zdravím ani za příznivějších podmínek, ležel natažen ve vestibulu, kde ho ošetřoval ustaraný prétor.

Rutilius Rufus a Cotta rychle přiskočili a chytili Caepiona mladšího, jenž se znenadání sesul na obluzeného a pobledlého Drusa, který ho objímal paží kolem ramen.

„Můžeme nějak pomoci?“ otázal se Cotta.

Drusus jen zavrtěl hlavou, pohnutím nebyl mocen slova, zatímco Caepio mladší zřejmě nevnímal vůbec nic.

„Pomyslel někdo na to poslat liktory, aby střežili dům Quinta Caepiona před davem?“ zeptal se Rutilius Rufus.

„Já,“ vynutil ze sebe Drusus.

„A co žena toho chlapce,“ otázal se Cotta a ukázal na mladého Caepiona.

„Dal jsem ji odvést i s dítětem ke mně do domu,“ řekl Drusus a sáhl si levičkou na tvář, jako by se chtěl přesvědčit, že vskutku existuje.

Caepio mladší se probíral, prohlížel si tři muže stojící kolem něho. „Bylo to všechno jen kvůli tomu zlatu,“ hlesl. „Nešlo jim o nic jiného než o to zlato! Na Arausio si nikdo ani nevzpomněl. Oni ho neodsoudili za Arausio. Jim nezáleží na ničem než na tom zlatu!“

„To už je v lidské povaze,“ řekl Rutilius Rufus mírně, „starat se spíš o zlato než o lidské životy.“

Drusus na strýce ostře pohlédl, ale pokud to bylo míněno ironicky, Caepio mladší to stejně nepostřehl.

„To je dílo Gaia Maria,“ řekl Caepio mladší.

Rutilius Rufus vzal Caepiona mladšího pod paží. „Pojď, mladý Quinte Servilie, Marcus Aurelius a já tě dovedeme do domu Marka Livia.“

Když sestupovali ze senátních schodů, Lucius Antistius Reginus se oddělil od Lucia Cotty, Didia a Baebia. Došel až k Norbanovi, který o krok ustoupil a zaujal postoj agresivní obrany.

„Jen se neboj!“ odplivl si Antistius. „S takovými, jako jsi ty, si nebudu špinit ruce, ty čubko!“ Napřímil se, byl to chlap jako hora, se zjevnými stopami keltské krve. „Jdu teď do Lautumií osvobodit Quinta Servilia. Ještě nikdo v celé historii republiky nebyl uvržen do vězení, aby tam vyčkával až do vyhnanství, a já nedopustím, aby byl Quintus Servilius prvním takovým! Můžeš se mi to pokusit překazit, ale poslal jsem si domů pro meč, a při živém Jovovi, Gaie Norbane, jestli se pokusíš mě zastavit, tak tě zabiju!“

Norbanus se rozesmál. „Jen si ho vezmi!“ řekl. „Vezmi si s sebou Quinta Servilia domů a utři mu pěkně očička – a nezapomeň taky na prdýlku! Ale být tebou, tak se jeho domu při tom vyhnu širokým obloukem!“

„A nešetři ho, až mu to budeš účtovat!“ houkl Saturninus za zmenšující se Antistiovou postavou. „On si může dovolit platit ve zlatě, jak víš!“

Antistius se prudce otočil a prsty pravé ruky učinil nezaměnitelné gesto.

„Kdepak, to není nic pro mně!“ křičel se smíchem Glaucia. „Nesmíš si myslet, že když už jsi teplouš ty, že to platí i o nás ostatních!“

Gaius Norbanus o něj ztratil zájem. „Pojďte,“ řekl Glauciovi a Saturninovi, „půjdeme se domů navečeřet.“

Třebaže bylo Scaurovi ještě dost zle, byl by raději umřel, než aby se zhanobil tím, že by zvracel na veřejnosti, takže přinutil vzpouzející se mysl, soustředit se raději na tři odcházející muže, smějící se, rozjařené, vítězoslavné.

„Jsou to vlkodlaci," řekl Metellovi Numidikovi, jenž měl celou togu potřísněnu Scaurovou krví. „Jen se na ně podívej, na ty nástroje Gaia Maria!"

„Můžeš se už postavit, Marku Aemilie?" otázal se Numidicus. „Ne, až se mi trochu usadí ten žaludek."

„Jak vidím, Publius Rutilius a Marcus Aurelius už odvedli ty dva mladé muže z rodiny Quinta Servilia domů," řekl Numidicus.

„To je dobře. Bude třeba, aby je někdo pohlídal. V životě jsem ještě neviděl dav tolik dychtit po krvi šlechticů, ani za dnů Gai Graccha," řekl Scaurus a zhluboka se nadechoval. „Budeme s nimi nějaký čas muset jednat velice opatrně, Quinte Caecilie. Jak přitlačíme, budou na nás ti vlkodlaci tlačit ještě tvrději."

„Ať shnije Quintus Servilius i s tím svým zlatem!" sykl Numidicus.

Scaurus už se cítil lépe a s dopomocí vstal. „Takže ty myslíš, že ho vzal, co?"

Na tváři Metella Numidika se objevil pohrdavý výraz. „Ale nehraj na mě nic takového, Marku Aemilie!" řekl. „Ty ho znáš přece zrovna tak dobře jako já. To se ví, že ho sebral. A to mu v životě neprominu. To zlato patřilo státní pokladně."

„Potíž je v tom," řekl Scaurus, když se pokusil kráčet po čemsi, co mu připadalo jako řádka velice nerovných kyprých polštářků, „že nemáme žádný vnitřní systém, podle něhož by muži jako ty a já mohli potrestat ty z nás, kdo takhle selžou."

Metellus Numidicus pokrčil rameny. „Takový systém ani nemůže existovat, to sám dobře víš. Uvést ho v život by znamenalo připustit, že muži našeho rodu nejsou vždycky takoví, jací by měli být. A jak ukážeme světu jakoukoli slabost, tak jsme dohráli."

„Spíš pojdu, než bych dohrál," řekl Scaurus.

„Já taky." Metellus Numidicus si povzdychl. „Doufám jen, že naši synové cítí stejně."

„Tohle," řekl hluše Scaurus, „od tebe nebylo hezké."

„Marku Aemilie, Marku Aemilie! Tvůj chlapec je přece ještě velice mladý! A já opravdu nevidím, co by na něm bylo špatného, doopravdy ne."

„Chceš, abychom si je tedy vyměnili?"

„Ne," řekl Metellus Numidicus, „když už pro nic jiného ne, tak proto, že takové gesto by tvého syna zabilo. Jeho největší nesnáz je, že ví, že jsi s ním tak nespokojený."

„Je to slaboch," řekl Scaurus tvrdě.

„Snad by mu pomohla dobrá žena," řekl Numidicus.

Scaurus stanul a otočil se k příteli. „To je nápad! Ještě jsem ho nikomu nepřislíbil, je tak – hrozně nedospělý. Máš na mysli někoho konkrétního?"

„Mou neteř. Dalmatikovu dceru. Za dva roky jí bude osmnáct. Jsem teď jejím poručníkem, když drahý Dalmaticus zemřel. Co tomu říkáš, Marku Aemilie?"

„Ujednáno, Quinte Caecilie! Ujednáno!"

D r u s u s p o s l a l svého správce Cratippa a všechny fyzicky zdatné otroky, jaké vlastnil, do Caepionova domu v okamžiku, kdy si uvědomil, že Caepio starší bude zřejmě odsouzen.

Znepokojena procesem a útržky rozhovorů mezi Caepionem starším a Caepionem mladším, které zaslechla, se Livia Drusa dala do práce na svém stavu, jen aby si něčím vyplnila čas; nedokázala se upnout na žádnou knihu, dokonce ani na Meleagrovu milostnou poezii ne. Vpád bratrova služebnictva naprosto nečekala a vylekala se i výrazu stěží potlačované paniky na Cratippově tváři.

„Rychle, *domino*, připrav všechno, co si potřebuješ vzít s sebou!" říkal a rozhlížel se po jejím pokoji. „Už jsem řekl tvé komorné, aby ti sbalila šatstvo, a chůvě, aby se postarala o věci pro dítě, takže mi jen ukaž, co si chceš vzít sama – knihy, papíry, šití."

Hleděla na správce, oči dokořán. „A proč? Co se děje?"

„Jde o tvého tchána, *domino*. Marcus Livius říká, že ho tribunál zřejmě odsoudí," říkal Cratippus.

„Ale proč bych kvůli tomu musela já odtud?“ vyptávala se, vyděšená představou, že by se měla vrátit do vězení, jaké pro ni představoval bratrův dům, právě teď, kdy dospěla ke svobodě.

„Celé město lační po jeho krvi, *domino.*“

Ztratila veškerou zbývající barvu. „Po jeho *krvi?* To ho chtějí zabít?“

„Ne, ne, tak zlé to zas není,“ chlácholil ji Cratippus. „Jen mu chtějí zkonfiskovat majetek. Ale dav je tak rozzuřený, že se tvůj bratr obává, že ta nejdivočejší lůza by se mohla po skončení procesu vydat sem a dům vydrancovat.“

Během hodiny byl dům Quinta Servilia Caepiona prázdný, rodina i služebnictvo pryč, všechny vnější brány a dveře uzavřeny a zataraseny, a když Cratippus odváděl Livii Drusu dolů po Clivu Palatinu, míjeli silný oddíl liktorů oděných jen v tunikách, v rukou neměli *fasces*, ale obušky. Pochodovali k Caepionovu domu jako ostraha, uchránit ho před rozlícenými zástupy, neboť stát si přál uchovat veškerý Caepionův majetek nedotčený až do doby, kdy bude řádně podchycen a prodán v dražbě.

V Drusově domě už je ve dveřích očekávala Caepionova sestra, v tváři bledá právě tak jako Livia Drusa.

„Pojď se honem podívat,“ řekla jí a spěchala napříč peristylovou zahradou a skrze celý dům až na lodžii, která shlížela na Forum Romanum.

A tam právě končil proces s Quintem Serviliem Caepionem. K hlasování o trestu předalekého vyhnanství a těžkých pokut se hemžící davy začaly dělit na tribue a členit do nezvyklých, svíjejících se a vzdouvajících se pramenců, které byly ještě jakž takž uspořádané uvnitř Comitia, avšak rozplývaly se v chaosu tam, kde se do nich venku mísily obrovské proudy diváků. Uzly na nich ukazovaly, kde už dochází ke rvačkám, na některých místech naznačoval řidnoucí zástup, že už se tam shlukla prvá jádra nadcházejících nepokojů a že vyrazila do okolí; na schodech k senátu se vytvořily početné hloučky a na rostrech, na okraji amfiteátru Comitia, stála nevelká postavička obklopená liktory, její tchán, jak Livia Drusa usoudila, v úloze obžalovaného.

Servilia Caepionis se dala do pláče; Livia Drusa, stále ještě tak ohromená, že i k pláči měla dosud daleko, se k ní přitiskla.

„Cratippus říkal, že by se ty zástupy mohly vydat k otcovu domu a vyrabovat ho,“ řekla. „A já jsem o ničem nevěděla! Mně nikdo nic neřekl!“

Servilia Caepionis vytáhla šátek a osušila si oči. „Marcus Livius se toho celou tu dobu obával,“ řekla. „To všechno ty hrozné pomluvy o toloském zlatu! Kdyby se to bylo nerozkřiklo, všechno mohlo být jinak. Ale většina Římanů zřejmě otce odsoudila, ještě než proces vůbec začal – a to za něco, kvůli čemu vůbec před soudem nestál!“

Livia Drusa se obrátila. „Musím se podívat, kam uložil Cratippus to mé dítě.“

Poznámka vyvolala novou záplavu slz na tvářích Servilie Caepionis, které se dosud nepodařilo otěhotnět, třebaže si dítě zoufale přála. „Jak to, že já nemůžu přijít do jiného stavu?“ vyptávala se Livie Drusy. „Ty jsi tak šťastná! Marcus Livius říká, že už čekáš druhé, a já pořád ještě nemám ani to první!“

„Vždyť máš ještě spoustu času,“ utěšovala ji Livia Drusa. „Odjeli přece hned po našich svatbách na tolik měsíců pryč, na to nesmíš zapomínat, a Marcus Livius má mnohem víc práce než ten můj Quintus Servilius. Říká se, že čím má manžel víc práce, tím nesnadněji přichází jeho žena do jiného stavu.“

„Ba ne, já jsem neplodná,“ šeptla Servilia Caepionis. „Já to vím, že jsem neplodná; já to v sobě uvnitř sama cítím! A Marcus Livius je na mě tak hodný, on mi to všechno odpouští!“ Znovu propukla v pláč.

„No tak, neber si to tolik,“ těšila ji Livia Drusa, jíž se podařilo odvést švagrovou až do atria, kde se rozhlédla, kdo by jí mohl pomoci. „Když budeš takhle vyvádět, bude to jen horší. Víš, dětátkům se zalíbí spíš v poklidném bříšku.“

Objevil se Cratippus.

„Oh, díky bohům!“ zvolala Livia Drusa. „Cratippe, zavolal bys laskavě komornou mé švagrové? A ukázal bys mi, kde budu spát a kde je ta moje malá Servilia?“

V tak velikém domě nebyl žádný problém umístit několik důležitých osob navíc; Cratippus zavedl Caepiona mladšího a jeho ženu do apartmá obráceného k peristylové zahradě a pro Caepiona staršího nachystal druhé, zatímco malou Servilii ubytoval v prázdném dětském pokoji až na konci kolonády.

„Co mám připravit k večeři?“ přišel se správce zeptat Livie Drusy, která začala dohlížet na vybalování.

„To je přece věc mé švagrové, Cratippe! Nechci tu ničím narušovat její autoritu.“

„Jenže té není dobře a ulehla, *domino.*“

„Ach tak. Nu, dej připravit večeři asi za hodinu – muži budou chtít jíst. Ale tak, aby se dala i odložit.“

Venku na zahradě nastal nějaký pohyb; Livia Drusa vyšla se podívat a uviděla svého bratra Drusa, jak vede Caepiona mladšího kolonádou a jak ho podpírá.

„Co se děje?“ vyptávala se. „Můžu nějak pomoci?“ Zadívala se na Drusa. „Co se vlastně stalo?“ naléhala znovu.

„Náš tchán Quintus Servilius Caepio byl odsouzen. Vyhnanství za okruh osmi set mil od Říma, pokuta patnácti tisíc talentů ve zlatě – což znamená konfiskaci veškerého rodinného majetku, až po ten poslední knůtek v lampě – a uvěznění v Lautumiích až do okamžiku, než bude Quintus Servilius deportován,“ řekl Drusus.

„Jenže celý tchánův majetek nevydá ani za sto talentů zlata!“ řekla Livia Drusa zděšeně.

„Samozřejmě. Takže už se nikdy nebude smět vrátit domů.“

A pak se přiřítila Servilia Caepionis, vyhlížela, jak Livii Drusu napadlo, jako Kassandra prchající před vítěznými Řeky, vlasy rozevláté, oči vytřeštěné a uslzené, ústa úděsem dokořán. „Co se stalo, co se stalo?“ křičela.

Drusus ji jemně, ale pevně zachytil, osušil jí slzy a nedovolil jí, aby se vrhla bratrovi do náruče. Servilia se poté až zázračně rychle uklidnila.

„Pojďme všichni do tvé pracovny, Marku Livie,“ řekla a sama je tam vedla.

Livia Drusa zůstávala celá vyděšená pozadu.

„Co je s tebou?“ vyptávala se jí Servilia Caepionis.

„Nemůžeme se přece jít posadit do pracovny s muži!“

„Samozřejmě že můžeme!“ řekla jí Servilia Caepionis netrpělivě. „Tohle není právě doba na to, aby ženy zůstávaly v nevědomosti, jak Marcus Livius ostatně dobře ví. Buď budeme při sobě stát, anebo spolu padneme. Silný muž musí mít v zádech silnou ženu.“

Livii Druse se z toho všeho najednou až zatočila hlava a naráz pochopila, jaký oušlapek celý život vlastně byla. Drusus byl připraven na to, že ho doma uvítá rozrušená manželka, ale očekával také, že se pak uklidní a že ho podpoří a přispěje mu na pomoc; a Servilia Caepionis se zachovala přesně tak, jak on předpokládal.

A tak šla Livia Drusa poslušně za Servilii Caepionis a za oběma muži do pracovny a snažila se nevypadat ulekaně, když Servilia Caepionis nalila celé společnosti neředěného vína. Seděla a upíjela poprvé v životě opravdové víno, a snažila se skrýt své myšlenky. A také zlost.

Na konci desáté hodiny dne přivedl Lucius Antistius do Drusova domu Quinta Servilia Caepiona. Caepio byl vyčerpán, ale zdálo se, že je tím vším spíš dotčen než skleslý.

„Dostal jsem ho z Lautumií ven,“ řekl Antistius se sevřenými rty. „Dokud jsem já tribunem lidu, nebude žádný římský konsulár sedět ve vězení! Je to hřích páchaný na Romulovi i Quirinovi stejně tak jako na Jovovi Nejlepším Největším. Jak se jen mohli opovážit!“

„Opovážit se mohli proto, že je k tomu lid ještě povzbuzoval, stejně tak jako všichni ti zvědavci, co utekli z her a přiběhli se raději dívat na proces,“ řekl Caepio a vypil svůj pohár jediným douškem. „Navíc,“ řekl synovi, který oddaně přiskočil, šťasten, že je otec v bezpečí, „je se mnou v Římě konec,“ řekl a upřel blýskavé černé oči nejprve na Drusa a pak teprve na syna. „Je teď na vás mladých obhájit nároky mé rodiny na to, aby mohla užívat svých starých

práv a svých přirozených výsad. A je třeba za to bojovat až do posledního dechu, bude-li to nutné. Mariové, Saturninové a Norbanové musí být prostě vyhlazeni – třeba i dýkami, bude-li to ta jediná možná cesta, rozumíte?“

Caepio mladší poslušně kýval, ale Drusus seděl s pohárem vína v rukou, s kamenným výrazem v tváři.

„Já ti přísahám, otče, že pokud budu já *pater familias,* neztratí naše rodina nikdy svou *dignitas,*“ prohlásil Caepio mladší slavnostně; vyhlížel teď již klidněji.

A také víc než kdy jindy podobnější svému otci, pomyslela si o něm s odporem Livia Drusa! Proč já ho tolik nenávidím? Proč mě jen bratr donutil, abych se za něho provdala?

Ale pak rázem zapomněla na své strasti, neboť na Drusově tváři spatřila výraz, který ji naráz zaujal, zmátl i fascinoval. Neplynulo z něj, že by nesouhlasil s tím, co tchán právě řekl, ale že jeho slova spíš zvažuje a ukládá si je do paměti k oné spoustě věcí, které pro něho nedávají plně smysl. A v tom okamžiku Livia Drusa prohlédla – mému bratrovi se náš společný tchán také příčí! Och, ten se přece tak změnil, ten Drusus. Kdežto Caepio mladší, ten se nezmění v ničem a nikdy, bude jen víc a víc tím, čím už dnes je.

„Co zamýšlíš podniknout, otče?“ zeptal se Drusus.

Na Caepionově tváři se objevil prazvláštní úsměv; podráždění se z jeho pohledu vytratilo a vystřídala je neobyčejná směsice triumfu, vychytralosti, ublíženosti a nenávisti. „Nu, co já mohu podniknout, chlapče, než odebrat se do vyhnanství, tak jak o tom rozhodlo shromáždění lidu,“ řekl.

„Ale kam, otče?“ otázal se Caepio mladší.

„Do Smyrny.“

„A jak to uděláme s penězi?“ vyptával se Caepio mladší. „Nejde tolik o mne – Marcus Livius mi zatím vypomůže – ale spíš o tebe. Jak si chceš zajistit ve vyhnanství trochu slušné živobytí?“

„Mám ve Smyrně uloženy nějaké peníze, víc než kdy budu potřebovat. Pokud jde o tebe, synu, nemusíš mít obavy. Matka ti odkázala značné jmění, které jsem pro tebe jen spravoval. Bude pro tebe znamenat víc než dostatečný příjem,“ řekl Caepio.

„A nepropadne konfiskaci?“

„Nikoli, a to ze dvou důvodů. Předně už je zapsáno na tvé jméno. A za druhé není uloženo v Římě. Deponoval jsem ho ve Smyrně, spolu s mými vlastními penězi.“ Úsměv na jeho tváři se šířil. „Budeš tu muset pár let pobýt v domě Marka Livia a já ti pak začnu majetek, který ti náleží, postupně posílat sem do Říma. A pokud by se se mnou cokoli přihodilo, dovedou to ke zdárnému konci moji bankéři. Ty, zeti, prozatím veď podrobné účty o všem, co vynaložíš ve prospěch mého syna. Za čas ti to splatí do posledního sestercie.“

Rozhostilo se ticho, tak nabité energií a emocemi, že bylo téměř hmatatelné, neboť všichni přítomní si uvědomovali tu jedinou věc, kterou Quintus Servilius Caepio nedořekl: že toloské zlato skutečně ukradl on, že toloské zlato je nyní ve Smyrně a že toloské zlato je nyní vlastnictvím Quinta Servilia Caepiona, ryzí a zvonivé, v bezpečí a v pohodě. Že Quintus Servilius Caepio je nyní bezmála stejně bohatý jako celý Řím.

Caepio se obrátil k Antistiovi, jenž jako všichni ostatní zmlkl. „Uvažoval jsi o tom, co jsem ti cestou sem nabídl?“

Antistius si hlučně odkašlal. „Ano, Quinte Servilie. A rád to přijímám.“

„Dobrá!“ Caepio pohlédl na syna a na zetě. „Můj drahý přítel Antistius souhlasil s tím, že mě doprovodí do Smyrny, tak abych se potěšil jeho společností. A až do Smyrny dorazíme, vynasnažím se Lucia Antistia přesvědčit, aby tam se mnou zůstal.“

„V tomto směru jsem se dosud nerozhodl,“ řekl Antistius.

„Není také spěch, vůbec nemusíš spěchat,“ přešel to hladce Caepio. Zamnul si ruce, jako by si je chtěl zahřát. „Musím vám oznámit, že mám takový hlad, že bych snědl třeba i nemluvně! Chystá se nějaká večeře?“

„Zajisté, otče,“ řekla Servilia Caepionis. „Kdybyste se vy muži odebrali do jídelny, Livia Drusa a já se zatím postaráme o kuchyň.“

Bylo to samozřejmě značně nepřesné; kuchyni měl cele na starosti Cratippus. Ale obě ženy ho tak dlouho hledaly, až ho nalezly na lodžii, z níž byl pohled dolů na Forum Romanum, kde se už začínaly dloužit večerní stíny.

„Jen se na to podívejte! Viděly jste někdy takový svinčík?“ otázal se jich správce rozhořčeně a ukazoval dolů. „Samé odpadky! Boty, nějaké hadry, hole, nedojedky, džbánky od vína – je to ostuda!“

A tam stál! Její rusý Odysseus, vedle Gnaea Domitia Ahenobarba, na balkóně vily pod nimi; tak jako Cratippus se zjevně i oni dva pohoršovali nad spouští na Foru Romanu.

Livia Drusa se zachvěla, olízla si rty a s toužebnou úzkostí se zahleděla na onoho mladého muže, tak blízko ní – a tak vzdáleného. Správce odběhl dolů do kuchyně; teď, teď měla příležitost, teď, dokud to mohlo vyhlížet jako nahodilý dotaz.

„Sestřičko,“ zeptala se, „kdo je to ten rusovlasý muž dole na terase, co tam stojí s Gnaeem Domitiem? Chodí sem už celá léta, a já prostě nevím, kdo je zač, nedovedu si ho správně zařadit. Znáš ho? Můžeš mi to povědět?“

Servilia Caepionis se pohrdavě ušklíbla. „Ach ten! To je Marcus Porcius Cato,“ řekla hlasem plným opovržení.

„Cato? Jako Cato Censor?“

„Jméno je totéž. Ale jsou to jen obyčejní povýšenci! Je to vnuk Catona Censoria.“

„To ale jeho babička musela být Licinia a jeho maminka Aemilia Paulla, ne? To ale znamená, že urozený přece jen je, či snad ne?“ namítala s planoucími očima Livia Drusa.

Servilia Caepionis si jen odfoukla. „To je jiná a špatná větev, má milá. On není syn Aemilie Paully – kdyby byl, musel by být o celou řádku let starší. Ne, ne! On není Cato Licinianus! Je to Cato Salonianus. A je to pravnuk otroka.“

Vysněný svět Livie Drusy se zakymácel, naráz se v něm objevila celá síť drobných trhlinek. „Tomu nerozumím,“ řekla zmatena.

„Jak to? Copak ty ten příběh neznáš? Je to potomek syna z *druhého* manželství Catona Censoria.“

„Takže ten se oženil s dcerou *otroka?*“ hlesla Livia Drusa.

„Ještě přesněji s dcerou *svého vlastního* otroka. Salonia se jmenovala. Myslím si, že je to prostě hanba, že takoví jako on mezi nás mají úplně stejný přístup jako potomci první Catonovy ženy Licinie! Nalezli až do senátu. Samozřejmě že Porciové Catonové Licinianové s nimi neztratí ani slovo. A my taky ne.“

„A jak to, že ho tam tedy strpí Gnaeus Domitius?“

Servilia Caepionis se zasmála, smála se velice podobně jako ten její nesnesitelný tatínek. „Nu, však oni Domitiové Ahenobarbové taky nejsou ta nejslavnější rodina. Mají spíš peníze než dobré předky, přes všechny ty jejich povídačky, jak jim Castor a Pollux obarvili vousy na rezato! Já přesně nevím, proč si ho mezi sebe pouštějí. Ale přibližnou představu mám. Tatínek to alespoň tak rozluštil.“

„Rozluštil? A co?“ otázala se Livia Drusa, srdce až v samém hrdle.

„Nu, celá ta druhá rodinná linie Catona Censoria je rusá. I Cato sám byl přece rusý. Ale Licinia i Aemilia Paulla byly obě tmavovlásky, takže jejich synové i dcery měli všichni tmavé vlasy a hnědé oči. Kdežto Salonius, otrok Catona Censoria, byl Keltiber ze Salony v přední Hispánii, a ten byl plavovlasý. Jeho dcera Salonia byla čistá plavovláska. A proto si také Catoni Salonianové zachovali rusé vlasy a šedé oči.“ Servilia Caepionis pokrčila rameny. „Domitiové Ahenobarbové musí neustále osvěžovat ten mýtus o rudovousech v rodě a o tom, že tu barvu dědí po předcích, které takhle poznamenali přímo Castor a Pollux. A tak se znovu a znovu žení s rusovláskami. Nu, a těch není mnoho. Takže kdyby nebyla po ruce žádná urozenější zrzka, myslím, že by Domitius Ahenobarbus vzal zavděk i nějakou z rodu Catonů Salonianů. Jsou tak nadutí, že si myslí, že jejich krev je tak vynikající, že je schopná vstřebat kdejakou chamraď.“

„Takže ten přítel Gnaea Domitia má asi sestru, ne?“

„To víš, že má sestru.“ Servilia Caepionis se zachvěla. „Musím už dovnitř. Och, to je hrozný den! Pojď, už bude večeře.“

„Běž napřed, já musím ještě nakojit, dřív než se půjdu najíst sama.“

Zmínka o dcerce stačila, aby nešťastná Servilia Caepionis, tolik toužící po dítěti, spěšně odešla; Livia Drusa se vrátila na balustrádu a pohlédla dolů. Ano, dosud tam stáli, Gnaeus Domitius a ten jeho host. Jeho návštěvník, jehož pradědeček byl otrokem. Snad to byl houstnoucí soumrak, co přitlumilo lesk kštice toho muže dole, co způsobilo, že se jí pojednou jevil menší, už ne tak ramenatý. I jeho krk teď působil trochu směšně, měl ho příliš dlouhý a hubený, než aby mohl být skutečně římský. Čtyři slzy jí skanuly na žlutě natřené zábradlí a ulpěly tam jako hvězdy, víc jich pak už nepřibylo.

Byla jsem hloupá jako vždycky, pomyslela si Livia Drusa. Celé čtyři roky jsem snila o muži, který se pak ukáže být potomkem otroka – opravdového otroka, ne nějaké otroka z bájí. Vymýšlela jsem si, že je to král, ušlechtilý a statečný jako Odysseus. Hrála jsem si na věrnou Pénelopu, která tu na něho trpělivě čeká. A teď se musím dozvědět, že to není vůbec šlechtic. Že ani není z *poctivého rodu!* Vždyť co byl také zač ten Cato Censorius – obyčejný sedláček z Tuscula, jenž se přátelil s Valeriem Flaccem. Nic než předchůdce toho Gaia Maria. Ten chlap dole na terase je obyčejný potomek hispánského otroka a tuskulského burana. Jaký blázen jsem já byla! Jaký bezmezný idiot!

Když přišla do dětského pokoje, zjistila, že malá Servilia je náramně čilá a hladová, zmatky onoho bouřlivého dne zcela vyvedená z denního pořádku; patnáct minut s ní poseděla a nakojila ji.

„Budeš jí muset najít nějakou kojnou,“ řekla makedonské chůvě, když se chystala odejít. „Ráda bych si pár měsíců odpočinula, než budu opět rodit. A až se narodí to další, obstaráš kojné hned od začátku. Jak je vidět, kojení zřejmě není tak docela na překážku otěhotnění, jinak bych nebyla už zase v jiném stavu.“

Vklouzla do jídelny právě v okamžiku, kdy se podával hlavní chod, a usadila se, jak uměla nejtiššeji, na vysokou židli proti Caepionovi mladšímu. Všichni si, jak se zdálo, pochutnávali na dobrém jídle; i Livia Drusa zjistila, že už má hlad.

„Jsi v pořádku, Livie Druso?“ zeptal se jí Caepio mladší s trochou úzkosti. „Vypadáš pobledlá.“

Vylekaně se na něj podívala a poprvé za ta léta, co ho znala, v ní pohled na něho nenavodil nevolnost. Ne, rusovlasý nebyl; a šedé oči také neměl; nebyl vysoký ani ramenatý; král Odysseus se z něho také nikdy nestane. Ale byl to její manžel; věrně ji miloval; byl otcem jejích dětí; a po obou rodičích to byl římský patricijský šlechtic.

A tak se na něho usmála úsměvem, jenž tentokrát dostoupal až do jejích očí. „To je jen tím dnešním zmatkem, Quinte Servilie,“ řekla něžně. „Jinak se cítím líp než za celá poslední léta.“

P o v z b u z e n výsledkem procesu s Caepionem počal Saturninus jednat se záměrnou arogancí, která senátem otřásala až v samých základech. Bezprostředně po Caepionově procesu Saturninus osobně zažaloval v plebejském shromáždění Gnaea Mallia Maxima pro „ztrátu jeho armády“, a to s obdobným výsledkem: Mallius Maximus, jenž přišel u Arausia o oba syny, byl nyní zbaven i římského občanství a poslán do vyhnanství, mnohem více zlomen než Caepio bažící po svém zlatě.

Poté, koncem února, přišel na řadu nový zákon o zradě, *lex Appuleia de maiestate,* jímž byla soudní pravomoc ve věci velezrady odňata neohrabanému mechanismu centurií a přiřčena zvláštnímu soudnímu dvoru, složenému toliko z jezdců. Senát neměl být v tomto tribunálu vůbec zastoupen. Přesto senátoři v průběhu povinné debaty na navržený zákon příliš neútočili a ani se nepokusili jeho schválení překazit.

Třebaže tyto proměny byly přímo kolosální a pro další osudy římské vlády měly nedozírný dosah, nezískaly si zájem senátu ani lidu tou měrou jako volby pontifiků, které probíhaly ve

stejný čas. Smrtí Lucia Caecilia Metella Dalmatika, pontifika maxima, se uvolnilo v kolegiu pontifiků nikoli jedno, nýbrž hned dvě místa; přesto však, vzhledem k tomu, že obě tyto hodnosti až dosud zaujímal jeden a týž Člověk, byli takoví, kdo tvrdili, že postačí jedna volba. Ovšem, jak upozornil první senátor Scaurus rozechvělým hlasem a s poškubávajícími rty, to by přišlo v úvahu jen tehdy, pokud by muž volený za řadového pontifika byl současně kandidátem na nejvyšší funkci. Posléze bylo dohodnuto, že nejprve bude volen pontifex maximus.

„A pak se zkrátka uvidí," řekl Scaurus poté, co několikrát musel zatajit dech a jedenkrát přesto vyprskl smíchy.

Jak Scaurus, první senátor, i Metellus Numidicus se zapsali na volební listinu kandidátů na úřad pontifika maxima, stejně tak učinil i Catulus Caesar. A také Gnaeus Domitius Ahenobarbus.

„Pokud budu zvolen já, anebo Quintus Lutatius, pak bude nutno hlasovat ještě podruhé, při volbě řadového pontifika, jelikož my oba už v kolegiu pontifiků jednou jsme," pravil Scaurus, jen s námahou ovládaje hlas.

Jako kandidáti na tento úřad se zapsali jistý Servilius Vatia, dále nějaký Aelius Tubero a Metellus Numidicus. A také Gnaeus Domitius Ahenobarbus.

Nový zákon stanovil, že má být losem vybráno sedmnáct z celkového počtu třiceti pěti tribuí a jen ty pak mají rozhodovat hlasováním. Losovalo se tedy a bylo určeno sedmnáct hlasujících tribuí. To vše probíhalo ve výborné atmosféře a za neobyčejné tolerance; toho dne nedocházelo na Foru ani k nejmenším projevům násilí! Neboť mnohem víc lidí než jen první senátor Scaurus se v skrytu báječně bavilo. Nic nelahodilo římskému smyslu pro humor víc než pračka mezi nejvznešenějšími postavami na censorském seznamu, zejména když prohrávající strana dokázala tak výtečně oplácet těm, jimž dlužila za svou porážku.

Hrdinou dne byl pochopitelně Gnaeus Domitius Ahenobarbus. Nikdo tedy nebyl příliš překvapen, když byl pontifikem maximem zvolen právě on, čímž učinil další hlasování zbytečným. Za jásotu a v girlandách květů tak Gnaeus Domitius Ahenobarbus zakoušel pocit dokonalé odvety vůči těm, kdo přiřkli kněžský úřad jeho otce mladému Marku Liviovi Drusovi.

Scaurus se svíjel v záchvatech smíchu, jakmile výsledek vešel ve známost – k velké nechuti Metella Numidika, jenž v tom neviděl pranic žertovného.

„To je skutečně vrchol všeho, co ty děláš, Marku Aemilie! Je to skandál!" hořekoval. „Takový kakabus, takový žlučovitý *pippina* se má stát pontifikem maximem? Po mém drahém bratrovi Dalmatikovi? A jako vítěz nad tebou? Nebo nade mnou?" Udeřil pěstí do jednoho z příďových zobců lédí ukořistěných kdysi od Volsků, které daly rostrům jejich jméno. „Och, jestli někdy Římany doopravdy opovrhuji, pak je to ve chvílích, kdy ta jejich zvrácená vášeň pro humor převáží nad jejich smyslem pro to, co se patří a co ne! To jsem spíš ochoten prominout schválení nějakého Saturninova zákona než tohle! Do Saturninova zákona se alespoň promítne nějaké hlubší hnutí mysli lidu. Ale tohle? Tahle fraška? Vždyť je to holá nezodpovědnost! Skoro bych měl chuť odejít s Quintem Serviliem také do vyhnanství, tolik se stydím."

Ale čím víc se Metellus Numidicus rozohňoval spravedlivým hněvem, tím bouřlivěji se Scaurus chechtal. Konečně, popadaje se za boky a pohlížeje na Metella Numidika skrze záplavu slz, se zmohl na odpověď. „Ale prosím tě, přestaň už se chovat jako stará vestálka, když před sebou uvidí pár chlupatých kulek a postaveného pinďoura! Vždyť je to sranda! My si úplně zasloužíme, jak s námi zametl!" A zlomil se v dalším záchvatu smíchu; Metellus Numidicus odkráčel s posledním mňouknutím, jako když přišlápnou kotě.

A t o t o p s a l Gaius Marius v jednom ze svých řídkých dopisů Publiovi Rutiliovi Rufovi, doručeném adresátovi v září.

Já vím, že bych ti měl psát častěji, příteli, jenže já nepíšu lehce. Tvé dopisy jsou jako kus korku hozený tonoucímu, jsou jako ty – žádné kudrlinky, žádné ozdůbky, žádné formálnosti. Tak, předvedl jsem ti, že také trochu ovládám styl, ale nevěřil bys, co mě to stálo námahy.

Nepochybuji, že jsi pilně docházel do senátu a že sis protrpěl kuňkání našeho Hovniválka o tom, nač přijde stát už druhý rok nečinného pobytu armády z *capite censi* tady za horami. A jak se chci dát už počtvrté zvolit konsulem, třetí rok po sobě. To samozřejmě budu muset. Jinak bych prohrál tam, kde chci vítězit. Protože příští rok, Publie Rutilie, bude rokem Germánů. Cítím to v kostech. Ano, připouštím, nemám pro tenhle pocit zatím oporu v žádných faktech, ale až se vrátí Lucius Cornelius a Quintus Sertorius, vím už předem, co řeknou. Nemám o nich žádnou zprávu od chvíle, kdy mi přivedli krále Copilla. A třebaže jsem rád, že mí dva tribunové lidu dokázali odsoudit Quinta Servilia Caepiona, mrzí mne pořád ještě, že jsem neměl možnost udělat to sám, za svědectví krále Copilla. Ale to nevadí, Quintus Servilius dostal, co si zasloužil. Škoda jen, že Řím už toloské zlato nikdy neuvidí. Bylo by stačilo na zaplacení nejedné armády z *capite censi.*…

Život tu běží dál svým navyklým chodem. Via Domitia je nyní v perfektním stavu od Nemausu až do Ocela, což v budoucnu legiím značně usnadní pochody. Byla zanedbána až téměř k úplné zkáze. Byly na ní úseky, na které nikdo nesáhl od dob, kdy tu byl *tata* našeho nového pontifika maxima, a to je už téměř dvacet let. Voda a mráz a průtrže mračen nadělaly nesmírné škody. Není to samozřejmě totéž jako budovat úplně novou silnici. Jakmile jsou jednou do lože usazeny velké základové kameny, vydrží už ten podklad natrvalo. Ale nemůžeš chtít od pěšáků, aby se jim pohodlně šlo, a od vozů, aby se jim dobře jelo, a od koní, aby se jejich kopytům dobře klusalo, když pak ty balvany z cesty všude čouhají, nebo snad ano? Svrchní vrstva z písku, štěrku a lomové drti se musí uhladit jako vajíčko a zalévat, až se to všechno pevně spojí. Dej na mne, Via Domitia přežila díky mým chlapům.

Postavili jsme také novou cestu na náspu – napříč bažinami Rhodanu z Nemausu až do Arelate. A právě dokončujeme výkop nového kanálu pro lodi, od moře až do Arelate, který se vyhne bažinám, bahnitým mělčinám a písčinám v řečišti. Všechny velké řecké ryby v Massilii mi šmejdí nosem u zadku a jsou samé díky – špinaví pokrytci! Jsou samá vděčnost, ale nesleví mi ani drachmu na ničem, co od nich musím pro armádu nakupovat!

Pokud by ses doslechl o jedné zdejší historii a pokud by se k tobě dostala zkreslená – jak už to se zprávami o tobě a o mně, jak se zdá, bývá pravidlem – musím ti vypsat, jak to bylo s Gaiem Lusiem. Pamatuješ se ještě na toho syna sestry mé švagrové? Nastoupil ke mně jako vojenský tribun. Jenomže se ukázalo, že to nebylo to pravé, proč chtěl mezi vojáky. Před čtrnácti dny za mnou přišel náčelník mé vojenské policie, že prý má pro mne osobně velmi špatnou zprávu. Že našli Gaia Lusia dole v ubikacích mužstva, rozťatého pěkně od ramene až po bok tím nejčistším sekem meče, jaký by si jen mohl důstojník od vojáka přát. Provinilec se sám přiznal – pěkný mladý chlapec – jeden z nejlepších, jak mi hlásil jeho centurion. Ukázalo se, že Lusius byl teplouš a že se do tohohle chlapce úplně zbláznil. A nedal pokoj a nepřestal ho otravovat. Pak už si z toho začali v centurii dělat legraci, samé sladké řečičky a kroucení očkem. Chudák kluk tohle nemohl vydržet. Výsledek – vražda. Nedalo se nic dělat, musel jsem ho postavit před polní soud a musím říct, že jsem ho s náramným potěšením osvobodil, dostal pochvalu, povýšil jsem ho a navíc odcházel s plným měšcem odměny. Tak. Už si zase trochu pletu dopis s literaturou.

Ani já jsem přitom nepochodil nejhůř. Předně jsem měl možnost dokázat, že Lusius nebyl žádný můj pokrevný příbuzný. A za druhé, ale skoro taky jako za prvé, to byla příležitost ukázat vojákům, že jejich vrchní velitel dbá na to, aby právo mělo jak se patří průchod a že nikdo z rodiny v tomhle nedostává žádné pardony. Snad se takový teplouš někde může i nějak uplatnit, ale do legií rozhodně nepatří, co říkáš, Publie Rutilie? Umíš si představit, co bychom byli s takovým Lusiem provedli u Numantie? Ten by si to byl neodbyl takovouhle čisťounkou smrtí; byl by si předtím ještě zazpíval sopránem. A i když z toho nakonec člověk sice taky vyroste, nezapomenu nikdy na šok, jaký jsem zažil, když jsem poslouchal řeči, které se vedly o Scipionovi Aemilianovi při jeho pohřbu! Nu, na mně to nikdy nezkoušel, tak nevím. Byl to sice trochu podivín – ale takovéhle historky se zkrátka o chlapech, kteří nevychovali žádné děti, odjakživa vykládají.

A to je asi všechno. Ale přece ještě něco – provedl jsem letos pár úprav na pilu a očekávám, že ten můj nový typ se stane standardní výzbrojí. Jestli máš nějaké peníze nazbyt, běž a kup si honem podíly na nových podnicích pro jejich výrobu, které určitě porostou jako houby po dešti. Anebo takovou výrobu založ sám – pokud vlastníš budovu, nemohou tě, myslím, teď už censoři obvinit z nesenátorské činnosti, viď?

Co jsem tedy změnil: tvarování spoje mezi dřevěným ratištěm a železnou objímkou hrotu. *Pilum* je nesmírně šikovný výrobek ve srovnání se starým oštěpem typu *hasta*, jenže je nesporně výrobně o mnoho dražší – má trnovitý hrot místo starého listovitého, dlouhou železnou objímku, a hlavně už má ratiště uzpůsobené k vrhání, namísto té násady od koštěte, jakou mívalo *hasta*. Povšiml jsem si za ta léta, jak si nepřátelé brousí na naše *pila* zuby, a když proti sobě někde měli naše nováčky, provokovali je, aby *pila* metali i tehdy, když nebyla šance zasáhnout nic jiného než nepřátelské štíty. A buď si v takovém případě *pilum* nechávali do příště, anebo je po nás rovnou házeli zpátky.

Co jsem na nich vymyslel já: ten železný hrot je s ratištěm spojený jen tenkým čepem. V okamžiku, kdy *pilum* na něco narazí, v místě spojení se zlomí, takže nepřítel na nás oštěp nemůže vrhat zpátky ani s ním utéct. A co víc, když je po bitvě bojiště naše, mohou zbrojíři posbírat všechny rozlomené oštěpy a znovu je pospojovat. Šetří to peníze, tím, že nepřicházíme o oštěpy, a šetří to naše životy, protože nepřítel po nás nemůže naše vlastní oštěpy vrhat zpět.

A to už je opravdu všechno. Brzo mi zase napiš.

Publius Rutilius Rufus dopis s úsměvem odložil. Gramatika nevalná, žádné velké ohledy, styl žádný. Jenže v tom je právě celý Gaius Marius. Je jako ty jeho dopisy. Znepokojující je jen, jak je přímo posedlý tím dalším rokem konsulátu. Na jedné straně Publius Rutilius chápal, proč chce zůstat Marius v úřadě, dokud nebudou Germáni poraženi – ví dobře, že nikdo jiný než on nad nimi zvítězit nedokáže. Na druhé straně byl ovšem Publius Rutilius až příliš Římanem své třídy, než aby s takovým něčím souhlasil, i když bral Germány v úvahu. Bude ještě Řím – tak proměněný Mariovým politickým novotářstvím, že už to ani není Řím Romulův – stát vůbec za to? Jak rád by byl Rutilius Rufus znal odpověď. Bylo těžké mít někoho tolik rád, jak on měl rád Maria, a přitom muset žít na rumišti tradic, které za ním po jeho devastujících zásazích zbývaly. *Pilum*, u samé Junony! Copak ten chlap doopravdy nemůže aspoň něco nechat být, tak jak to je?

Tohle léto se nějak vleče a já se obávám, že ti toho mnoho nového nenapíšu, milý Gaie Marie. Ne aspoň z bezprostřední současnosti. Tvůj vážený kolega mladší konsul Lucius Aurelius Orestes není právě v nejlepším zdravotním stavu, ovšem on na tom byl všelijak už v době, kdy byl zvolen. Nechápu, proč vůbec kandidoval, tuším, že snad měl pocit, že si tenhle úřad zasluhuje. Otevřená zůstává otázka, zda si naproti tomu konsulský úřad zasloužil zrovna takovéto obsazení. Mám v tomto směru určité pochybnosti.

Propukly tu dva roztomilé skandálky, doufám, že je přijmeš jako součást mých zpráv a že se nad nimi pobavíš zrovna tak jako já. V obou kupodivu nějak figuruje ten tvůj tribun lidu, Lucius Appuleius Saturninus. Je to dosti zvláštní chlapec, jak už jsi bezpochyby sám zjistil. Rozpor sám. Pořád si říkám, že je škoda, že zrovna jeho si vzal Scaurus tenkrát tak na mušku. Podle mne vstupoval Saturninus do senátu s pevným předsevzetím stát se prvým Appuleiem, který se posadí do konsulského křesla. Teď ovšem plane jinou vášní, strhnout senát do takové hlubiny, kdy senátor bude mít asi takový vliv a význam jako vosková maska. Ano, ovšem, jako kdybych tě slyšel, jak říkáš, že jsem nepřiměřený pesimista, že přeháním, že mám na věci zkreslený pohled tou svou zálibou ve starých pořádcích. Ale já mám přesto pravdu! Omluvíš mne jistě, jak doufám, že u osob, o kterých ti píšu, užívám jen jejich *cognomen.* Bude to asi značně dlouhý dopis a já si takhle ušetřím dosti psaní.

Saturninus byl očištěn. Co tomu říkáš? Byla to pozoruhodná záležitost a velice kladně se odrazila v renomé našeho ctihodného prvního ze senátorů Scaura. Musíš uznat, že je to mnohem lepší chlap než ten jeho kumpán Hovnivál. On je ovšem také rozdíl, jestli je někdo Aemilius anebo Caecilius.

Jak víš – a já vím, že to víš, protože jsem ti o tom psal – Scaurus i nadále pokračuje ve své funkci dozorce nad obilním zásobováním a tráví mnoho času cestováním sem a tam mezi Ostií a Římem. Ztrpčuje také notně život špičkám obilnářského obchodu, protože jemu neujde absolutně nic. Za pozoruhodnou stabilitu cen zrna z posledních dvou sklizní vděčíme všichni jedinému člověku – Scaurovi!

Ano, ano, už s tou oslavnou řečí končím a pokročím k vlastnímu příběhu. Jak se zdá, Scaurus byl asi tak před dvěma měsíci právě v Ostii a sešel se tam s nějakým obilnářským nákupčím, který normálně působí na Sicílii. Nemusím ti popisovat tamější vzpouru otroků, neboť dostáváš pravidelné přehledy událostí ze senátu, ale měl bych alespoň podotknout, že letos jsme na Sicílii jako správce vyslali toho správného člověka. Dá se mu sice vytknout ledacos, že je to blazeovaný aristokrat, že má pusu jako kočka prdelku, ale naproti tomu je Lucius Licinius Lucullus zrovna takový pedant v práci, jako jsou puntičkářsky přesné jeho dopisy senátu, a pedantem také zůstává, když po sobě smýčí bojiště.

Věřil bys přitom, že se najde idiot prétor – mimochodem jeden z těch plebejských Serviliů se značně problematickým rodokmenem (krásný obrat, co?), který si nejdřív penězi svého patrona Ahenobarba zaplatí zvolení augurem a pak si, dávej pozor, říká Gaius Servilius Augur! – který vystoupí v senátě a obviní Luculla z úmyslného protahování války na Sicílii, aby si prý Lucullus zajistil prodloužení svého velem i pro příští rok?

Na jakém základě že tuhle ohromující obžalobu postavil? slyším tě ptát se. Nu, na tom, že Lucullus, poté co porazil armádu otroků, nespěchal k Triokale, aby ji vzal ztečí, což by bylo znamenalo nechat na bojišti ležet oněch třicet tisíc padlých otroků a hlavně nechat bez povšimnutí všechna hnízda odporu vzbouřených otroků v prostoru Hérakleie Minójské, která by se pak byla mohla rozrůst v pořádné boláky na naší římské kůži! Lucullus se svého úkolu zhostil,

jak se patří. Když otroky potřel v bitvě, trvalo mu týden, než pohřbil všechny padlé a než řádně pročesal prostor od zbylých otrockých sil, a pak teprve se vydal k Triokale, kde se opevnili ti otroci, kteří bitvu přežili. Ovšem podle Servilia jménem Augur se měl Lucullus namísto toho rovnou z bitvy rozletět jako pták přímo k Triokale, neboť – jak tvrdí Servilius nazývající se Augur – otroci prchající ukrýt se v pevnosti Triokale byli ve stavu takové paniky, že by se mu byli rovnou, ihned a na místě vzdali! Kdežto, jak se věci namísto toho odehrály, v okamžiku, kdy Lucullus k Triokale dorazil, bylo už po panice a otroci se rozhodli bojovat dál. A od kohopak onen Servilius zvoucí se Augur tyhle informace má, ptáš se asi? Nu, asi si je vyauguroval, vyvěštil! Jak jinak by mohl znát rozpoložení otrockých davů uzavřených v nedobytné pevnosti? Dokážeš si vůbec představit nějakého tak popleteného Luculla, který by nejprve svedl velkou bitvu, a pak by teprve začal spřádat plány, kterak si zajistit prodloužení svého správcovského pověření? Kupa nesmyslů je to, nic víc! Lucullus jednal, jak mu jeho povaha velela – dal nejdřív pěkně do pořádku alfu, a pak se teprve pustil do bety.

Byl jsem znechucen jednak řečí toho Servilia augurovatého, a ještě víc mě otrávil Ahenobarbus pontifex maximus, který pak začal hlučně podporovat tu nejapnou změť naprosto nepodložených obvinění! Samozřejmě že se všichni ti sváteční vojevůdci ze zadních lavic, kteří by na bojišti sotva poznali jednu stranu od druhé, usnesli, že Lucullus udělal velkou, ale velikánskou chybu! Ono se sice ještě uvidí, co z toho bude, ale nemělo by tě překvapit, kdybys uslyšel, že senát se za prvé rozhodl neprodloužit Lucullovi úřad správce, a za druhé jmenovat správcem Sicílie pro příští rok právě Servilia takřečeného Augura. Jenž samozřejmě nezačal tenhle hon na čarodějnice z žádného jiného důvodu, než aby si tenhle úřad pro příští rok pojistil! To by bylo soustíčko pro takového neumětela a záprtka, jako je Servilius rádoby Augur, když už za něj Lucullus všechnu práci letos vlastně udělal. Porážka u Hérakleie Mínójské zahnala zbylé vzbouřené otroky do pevnosti, z které stejně nemohou ven, neboť ji Lucullus drží v obležení, dále se Lucullovi podařilo přimět dostatek sedláků k návratu na jejich pozemky, aby letos docílili ještě jakés takés sklizně, a sicilský venkov už není pustošen armádou otroků. Načež na takhle perfektně připravenou scénu vstoupí nový správce Servilius Takyaugur, ukloní se na všechny strany a sklidí potlesk. Pořád si říkám, Gaie Marie, že ctižádost kombinovaná s absencí talentu je snad ta nejhorší věc na světě.

Edepol, edepol, to byla ale dlouhá odbočka, viď? To mě tolik zmohlo to rozhořčení nad Lucullovým trápením. Je mi ho totiž hrozně líto. Ale pokračuji raději s historií o Scaurově působení dole v Ostii a o jeho náhodném setkání s obilnářským nákupčím ze Sicílie. Když se uvažovalo o tom, že čtvrtina otroků z obilnářských statků na Sicílii bude propuštěna na svobodu ještě před začátkem loňské sklizně, spekulovali velkoobchodníci, že čtvrtina úrody tedy zůstane na polích, jelikož pšenici nebude mít kdo sklízet. Takže nákup téhle čtvrté a poslední čtvrtiny se pochopitelně nikdo neobtěžoval sjednávat. Tenhle stav ovšem trval jen do chvíle, kdy ten vrták Nerva propustil oněch prvních osm set italických otroků. A vzápětí se tento agent, s kterým se pak Scaurus seznámil, rozjel s jednou ze skupin nákupčích tryskem po Sicílii a celé ty dva týdny o překot sjednávali dodávky té poslední čtvrtiny sklizně za naprosto směšné ceny. Poté Nervu statkáři donutili, aby celou akci zarazil, a najednou bylo na Sicílii zase rukou dost a sklidit bylo možno celou úrodu. Takže celá čtvrtina sklizně obilí, koupená za babku, byla teď ve vlastnictví jisté neznámé osoby, nebo osob, a bylo zřejmé, že bude nutné najmout kdejakou prázdnou sýpku od Puteol až po Řím. Záměr byl jasný: skladovat tuto poslední čtvrtinu

ve špejcharech až do příštího roku, kdy tlak Říma na propuštění italických otroků vyvolá skutečné snížení produkce pod úroveň běžné sicilské sklizně. A kdy ceny obilí poletí nahoru.

S čím ovšem ty neznámé osoby nekalkulovaly, bylo povstání otroků. Nejenže nebyla sklizena čtvrtá čtvrtina úrody, sklizena nebyla žádná. Takže plán na obrovské zisky z manipulace s poslední čtvrtinou sklizně zcela selhal a nachystané sýpky zůstaly prázdné.

Abych se ale vrátil k těm horečným dvěma týdnům, během nichž Nerva osvobodil pár italických otroků a skupina nákupčích se pokoušela sjednat dodávky poslední čtvrtiny sklizně; sotva přerušily propouštěcí tribunály činnost a sotva ukončili obilnáři své smluvní tažení, přepadli skupinu nákupčích ozbrojení bandité a do jednoho je pobili. Jak se alespoň bandité domnívali. Jeden z nich ovšem, ten, co pak v Ostii všechno vypověděl Scaurovi, předstíral, že je mrtvý, a tak se mu podařilo přežít.

Scaurus zavětřil a vytušil obrovské svinstvo. Ten má přece nos! A hlavu! V mžiku všechno prokoukl – na rozdíl od onoho obilnářského překupníka. V tomhle ho prostě obdivuju, přes všechen jeho kožený konzervativismus. Vydal se po stopě té vyčenichané krysy a hrabal a hrabal jako teriér, až konečně zjistil, že oněmi neznámými osobami není nikdo jiný než tvůj veleváženýkonsulský kolega z loňského roku, Gaius Flavius Fimbria, a letošní správce Makedonie, Gaius Memmius! Loňského roku našeho teriéra přelstili a svedli ho na falešnou stopu vedoucí přímo k ostijskému kvestorovi, nynějšímu bouřlivákovi a tribunovi lidu Luciovi Appuleiovi Saturninovi.

Jakmile Scaurus shromáždil veškeré důkazy, vystoupil a hned dvakrát se Saturninovi omluvil – jednou v senátě a jednou na Comitiu. Pokořil se, avšak nijak samozřejmě neztratil svou *dignitas.* Celý svět má v úctě lidi, kteří se dokáží upřímně a s taktem omluvit. A musím říct, že Saturninus, poté co se navrátil do senátu jako tribun lidu, na Scaura nikdy slepě nezaútočil. I Saturninus dvakrát v této věci vystoupil, jak v senátě tak i na Comitiu, a odpověděl Scaurovi, že mu tuto záležitost nikdy osobně neměl za zlé, protože si byl vědom, jak rafinovaní jsou skuteční viníci, a že je nesmírně rád, že tím byla očištěna jeho pověst. Takže ani Saturninus o svou *dignitas* nepřišel. Celý svět má v úctě i lidi, kteří omluvu dokáží upřímně a s taktem přijmout.

Scaurus rovněž Saturninovi nabídl, aby se ujal obžaloby Fimbrii a Memmia před svým novým tribunálem pro zločin velezrady, a Saturninus to samozřejmě přijal. Takže až teď budou Fimbria a Memmius postaveni před soud, zřejmě to notně zajiskří a obejdeme se bez dýmových clon, na což se upřímně těšíme. Domnívám se, že tribunál složený z jezdců je nevyhnutelně odsoudí, neboť spousta jezdců přišla při těch machinacích s obilím o peníze a Fimbriovi a Memmiovi se přisuzuje rozhodující odpovědnost za celý ten sicilský skandál. Z toho plyne poučení, že skuteční viníci někdy přece jen dostanou, co jim patří.

Ta druhá historka týkající se Saturnina je mnohem komičtější, a také o mnoho složitější. Stále ještě jsem nepochopil, co má v tomto případě náš rehabilitovaný tribun lidu za lubem.

Asi před dvěma týdny se na Foru objevil nějaký chlapík a vylezl na rostra – byla prázdná, v Comitiu se právě nekonalo žádné zasedání a také příležitostní řečníci si toho dne vzali volno – a zavolal na celý dolní konec Fora, že se jmenuje Lucius Equitius, že je propuštěnec a římský občan z Firma Picena a – podrž se, Gaie Marie, to stojí zato – že jeho otcem nebyl nikdo jiný než Tiberius Sempronius Gracchus!

Vysypal pohotově celý svůj životopis a mělo to všechno docela slušnou logiku. Zde je stručný nástin: jeho matka byla svobodná římská občanka, z

dobré, avšak bezvýznamné rodiny; zamilovala se do Tiberia Graccha a ten její lásku opětoval. Vzhledem k jejímu původu se s ní nemohl oženit, stala se však jeho milenkou a žila v malém, ale pohodlném domečku na jednom z venkovských sídel Tiberia Graccha. Když nadešel čas, narodil se pak Lucius Equitius – jeho matka se jmenovala Equitia.

Tiberius Gracchus byl potom zavražděn, nedlouho po něm zemřela i Equitia a synka nechala na starost Cornelii, matce Gracchů. Cornelia, matka Gracchů, ovšem nebyla nijak nadšena, že se má starat o synova levobočka, a předala ho do péče rodině otroků na svých statcích v Misenu. A ještě později ho pak prodala jako otroka komusi ve Firmu Picenu.

Jak tvrdí, nevěděl, kým vlastně je. Ovšem pokud skutečně prožil všechno to, co říká, pak už nebyl nijak malý chlapec, když jeho otec Tiberius Gracchus zemřel, a v tom případě tedy lže. Nicméně podle jeho slov poté, co byl prodán do otroctví do Firma Picena, projevoval takovou píli a jeho majitelé si ho tak oblíbili, že když *pater familias zemřel*, byl nejen propuštěn z otroctví, ale zdědil i veškerý majetek, neboť přirození dědici žádní nebyli. Měl výborné vzdělání, takže se ujal dědictví a pustil se do obchodování. Kromě toho však měl sloužit i řadu let v legiích a získat si tam značné jmění. Podle toho, co vypráví, by mu mělo být kolem padesáti, avšak ve skutečnosti vypadá na třicet.

A pak se setkal s někým, kdo spustil povyk nad jeho podobou s Tiberiem Gracchem. On se prý vždycky domníval, že je spíše italického než cizího původu, a nemálo se pídil po svých skutečných rodičích. Povzbuzen zjištěním, že je tu určitá podoba s Tiberiem Gracchem, vypátral onu otrockou rodinu, k níž ho Cornelia, matka Gracchů, kdysi odložila, a od ní se dozvěděl, z koho vlastně pochází. Krásné, co? Pořád ještě nedokážu říct, jestli je to řecká tragédie anebo římská fraška.

Nu, samozřejmě že naši lehkověrní a sentimentální pravidelní návštěvníci Fora se dočista zbláznili a během dne nebo dvou už byl Lucius Equitius všude oslavován jako syn Tiberia Graccha. Škoda že všichni jeho legitimní synové zahynuli, viď? Lucius Equitius je ovšem Tiberiovi Gracchovi doopravdy až neskutečně podobný – člověka to až zamrazí. Mluví jako on, chůzi má jako on, grimasy dělá jako on, dokonce se stejně jako on šťourá v nose. Myslím, že co mi brání Luciovi Equitiovi uvěřit, je to, že ta podobnost je až příliš dokonalá. Jako by byl jeho dvojče, ne jeho syn. Synové se zdaleka nepodobají svým otcům do všech podrobností. Už jsem si toho mnohokrát všiml, a leckterá šestinedělka, která právě, porodila syna, je za tenhle úkaz mimořádně vděčná, když tomu svému nahoru a dolů vykládá, že jeho potomek jako by z oka vypadl jejímu prastrýci Luciovi Tydlitátovi. No dobrá!

Načež se my staří mazáci ze senátu dozvídáme, že Saturninus tohohle Lucia Equitia přivedl, vystoupil s ním znovu na rostra a vyzval ho, aby začal shromažďovat své přívržence. Neuplyne týden a Equitius je římským hrdinou číslo jedna pro všechny, jejichž příjem nedosahuje platu tribuna státní pokladny a převyšuje příjem *capite censi* – pro obchodníky, kramáře, řemeslníky, malé rolníky – zkrátka pro výkvět třetí, čtvrté a páté třídy. Víš asi sám, koho tím mám na mysli. Tenhle počestný a pracovitý drobný stav uctíval odjakživa i samu půdu, po které Gracchové kráčeli, hlasovat nechodí příliš často, ale přesto si do tribuí občas k hlasování přece jen zajde, aby vychutnal ten rozdíl, který je dělí od propuštěnců a od *capite censi.* Je to ten druh lidí, kteří mají příliš mnoho hrdosti na to, aby využívali něčí dobročinnosti, a příliš málo prostředků na to, aby ve zdraví přežili ty astronomické ceny obilí.

Otcové senátoři, zejména ti, co nosí togy s nachovým lemováním, už začínali být poněkud udiveni tímto všeobecným uctíváním – ba dokonce i

znepokojeni, vzhledem k účasti Saturnina, který je pro všechny tak trochu tajemstvím. Ale co s tím? Posléze přišel sám náš nový pontifex maximus Ahenobarbus (má krásnou novou přezdívku, která mu ohromně padne – *Pippina!)* s návrhem, aby někde sehnali sestru bratří Gracchů (a manželku Scipiona Aemiliana – jak bychom mohli zapomenout na ty kravály, které spolu tenhle manželský pár míval!) a přivedli ji na rostra ke konfrontaci s tím údajným podvodníkem.

Před třemi dny k tomu tedy došlo, Saturninus byl u toho, stál kousek opodál a šklebil se jako šašek – jenomže on šašek věru není, tak proč? – a Lucius Equitius tupě zíral na tu scvrklou a seschlou babku. Ahenobarbus Pippina zaujal ten nejpontifikálnější postoj, vzal Sempronii za ramena – té se to ovšem vůbec nelíbilo a setřásla ho jako chlupatého pavouka – a hromovým hlasem se jí otázal: „Dcero Tiberia Sempronia Graccha staršího a Cornelie Africany, poznáváš tohoto muže?“

Ona se samozřejmě utrhla, že ho v životě neviděla, že by si byl její nejdražší a nejmilovanější bratr Tiberius jaktěživ nedovolil zanášet do cizího hnízda, mimo posvátné hranice manželského svazku, a že je to všechno naprostý nesmysl. A pak se do Equitia pustila svou hůlkou z ebenu a slonoviny a všecko se to pak proměnilo v ten nejdivočejší mimus, jaký jsi kdy viděl – moc jsem litoval, že u toho není Lucius Cornelius Sulla. Ten by to byl náležitě vychutnal!

Nakonec ji musel Ahenobarbus Pippina (Moc se mi ta přezdívka zamlouvá! Nepojmenoval ho tak nikdo menší než Metellus Numidicus!) stáhnout z roster, publikum přitom řvalo smíchy a Scaurus ryčel, až slzel, ba ještě víc poté, co ho Pippina a Hovnivál a Hovňousek společně obvinili, že se chová s nesenátorskou nevázaností.

V okamžiku, kdy zbyl Lucius Equitius na rostrech opět sám, přistoupil k němu Saturninus a zeptal se ho, jestli ví, kdo ta stará čarodějnice je. Equitius odvětil, že nikoli, takže bylo jasné, že buď vůbec neposlouchal, když tam Ahenobarbus vykřikoval své úvodní otázky, anebo že je to lhář a podvodník. Ovšem Saturninus mu krásnými a jasnými slovy vysvětlil, že je to přece jeho tetička Sempronia, sestra bratří Gracchů. Equitius se zatvářil překvapeně, prohlásil, že za celý svůj neuvěřitelně bohatý život tetičku Sempronii nikdy nespatřil a že by ho nesmírně překvapilo, kdyby se byl Tiberius Gracchus své sestře svěřoval, že má v útulném hnízdečku na jednom z rodinných sídel milenku a dítě.

Dav ocenil logiku té odpovědi a věří i nadále, že Lucius Equitius je pokrevním synem Tiberia Graccha. A celý senát – o Ahenobarbovi vůbec nemluvě – prostě běsní. Nu, celý až na Saturnina, který se jen uculuje, na Scaura, ten se řehtá, a na mne. Můžeš třikrát hádat, co asi dělám já.

Publius Rutilius si povzdychl, protáhl si zdřevěnělou ruku a velice si přál, aby mu psaní dopisů bylo zrovna tak nepříjemnou záležitostí jako Gaiovi Mariovi; nenutilo by ho to pak snad labužnicky věci líčit do posledního detailu, v čemž spočíval ten hlavní rozdíl mezi listem o pěti sloupcích textu a dopisem pětapadesátisloupcovým.

A to už, milý Gaie Marie, je docela všechno. Jestli tu budu ještě chvíli sedět, tak mě napadne ještě nějaká další vyprávěnka a nakonec tu usnu s nosem v kalamáři. Byl bych rád, kdyby existovala nějaká lepší – to jest tradičnější a římštější – cesta, jak ti zachovat velem nad vojskem, aniž by ses musel znovu

ucházet o konsulát. Neumím si představit, jak z toho jinak ven. Ale ty asi ano. Pečuj o své zdraví. Pamatuj, že už nejsi žádný zajíček, ale pořádný starý macek, takže koukej, ať se někde nesvalíš a nepolámeš si kosti. Napíšu ti zase, jakmile se udá něco zajímavého.

G a i u s M a r i u s dopis obdržel začátkem listopadu a právě si zařídil nerušenou chvíli, aby si ho mohl v klidu přečíst a potěšit se jím, když se v táboře objevil Sulla. Vracel se už nadobro, dal to najevo tím, že si dal oholit obrovité převislé kníry a zastřihnout vlasy. A tak, zatímco se Sulla blaženě máchal v lázni, Marius mu dopis předčítal a měl až dětinskou radost z toho, že se mu Sulla vrátil a může se s ním podělit o tak příjemný zážitek.

Usadili se ve vojevůdcově soukromé pracovně a Marius nařídil, aby nebyl rušen naprosto nikým, ani Maniem Aquilliem.

„Sundej si přece ten zlořečený *torquis*!“ řekl Marius, když se Sulla, teď už náležitě pořímštěný a v toze, předklonil a když se mu na krku zaleskl těžký keltský vinutý náhrdelník z masivního zlata.

Ale Sulla jen zavrtěl hlavou a prsty pohladil nádherné dračí hlavy ukončující na obou stranách takřka uzavřený kruh. „Ne, Gaie Marie, ten já už asi nikdy neodložím. Vypadá to barbarsky, co?“

„Na Římanovi to nemá co dělat,“ zabručel Marius.

„Problém je v tom, že se ten kruh stal mým talismanem, takže kdybych se ho zbavil, opustilo by mě i mé štěstí.“ Uvelebil se s rozkošnickým povzdechem na lehátku. „Och, to je blaho, ulehnout zase jednou k večeři jako civilizovaný člověk! Vysedávám už tak dlouho u stolů, kde si člověk musí dřít zadek o tvrdou lavici, že mi pomyšlení na plemena, která si k jídlu způsobně lehají, začalo připadat už jen jako pouhý sen. A ta pohoda vrátit se zas ke střídmosti! Jak Galové, tak Germáni neznají míru – žerou, dokud nepoblijí jeden druhého, anebo naopak skoro pojdou hlady, když se vydají na lup nebo do bitvy a zapomenou si předtím zabalit s sebou nějaké to jídlo. Ale divocí jsou zato, Gaie Marie! *Stateční!* Řeknu ti, kdyby se jim dostalo jen desetiny naší organizace a disciplíny, nemáme šanci je porazit.“

„Naštěstí pro nás jich nemají ani setinu, takže je porazit *můžeme*. Mám alespoň dojem, že tím chceš říct právě tohle. Napij se. Je to falernské.“

Sulla se zhluboka, ale pomalu napil. „Víno, víno, víno. Nektar bohů, balzám na ochořelé srdce, tmel rozleptaného ducha! Jak já jsem se bez něho dokázal obejít?“ Zasmál se. „Nezalituju, jestli už v životě neochutnám roh piva anebo džbánek medoviny! Víno je *civilizovaný* nápoj. Neříhá se po něm, nepšouká, nenafukuje břich – kdo pije pivo, je jak chodící bečka.“

„Kde je Quintus Sertorius? Je v pořádku, doufám?“

„Vrací se, ale vydali jsme se každý svou cestou, a já jsem ti chtěl podat zprávu mezi čtyřma očima, Gaie Marie,“ řekl Sulla.

„Jakoukoli formou, Lucie Cornelie, jen když už ji uslyším,“ řekl Marius Sullovi a vlídně se na něho díval.

„Vůbec nevím, kde začít.“

„Začni od začátku. Kdo vůbec jsou? Odkud přicházejí? Jak dlouho už to jejich putování trvá?“

Sulla si užíval vína, přimhouřil oči. „Neříkají si Germáni a nepovažují se za jednotný národ. Jsou to Kimbrové, Teutoni, Markomani, Cheruskové a Tigurové. Původním domovem Kimbrů a Teutonů je dlouhý a široký poloostrov ležící na sever od Germánie, který už trochu popsali někteří řečtí zeměpisci, kteří ho nazývají *Kimberský Chersonésos*. Jak se zdá, jeho severní polovina byla domovem Kimbrů a polovinu přiléhající k pevnině obývali Teutoni. Třebaže se považují za dva samostatné národy, je těžké najít u kteréhokoli z nich nějaké osobité znaky, i když se navzájem nepatrně liší jazykem – ovšem rozumějí si bez obtíží.

Nebyli to kočovníci, ale nepěstovali obilí a neznali usedlosti v našem slova smyslu. Zdá se, že jejich zimy byly spíše vlhké než se sněhem a že se tam celoročně výtečně dařilo trávě. Takže byli živi ze svých stád, jen nepatrně si doplňovali stravu trochou ovsa a žita. Pili mléko, jedli hovězí, málo zeleniny, tvrdý černý chléb a kaši.

A pak, někdy v době, kdy zemřel Gaius Gracchus – určitě je to už téměř dvacet let – nadešel rok velkých záplav. Napadlo mnoho sněhu na horách, které napájejí jejich velké řeky, mnoho pršelo, přišly bouřlivé vichřice a vysoký příliv. Oceán Atlanticus zaplavil celý poloostrov. A když moře ustoupilo, zjistili, že je půda natolik zasolená, že se na ní trávě už nedaří a že slaná je i voda ve studních. A tak postavili celou armádu vozů, sehnali dohromady dobytek a koně, kteří přežili, a vydali se hledat novou domovinu.“

Marius ztuhl napětím a pozorností, seděl vzpřímen na židli, zapomněl na víno. „Všichni? Kolik jich bylo?“ otázal se.

„Ne všichni, zdaleka ne. Staré a slabé usmrtili ranou do hlavy a pohřbili je ve velkých mohylách. Na cestu se vydali jenom válečníci, mladé ženy a dětí. Pokud jsem dokázal odhadnout, dalo se jich na pochod k jihovýchodu, údolím velké řeky, které my říkáme Albis, asi šest set tisíc.“

„Já si ale myslím, že ta část světa je téměř neobydlená,“ řekl Marius a zamračil se. „Proč nezůstali na březích té řeky?“

Sulla pokrčil rameny. „Kdo ví, proč tam nezůstali? Zdá se, že se odevzdali do rukou svých bohů a že čekali, až se jim dostane božského znamení, že už došli do nové domoviny. Zcela určitě nenarazili na žádný významný odpor, alespoň podél řeky Albis ne. Dospěli nakonec až k jejím pramenům a poprvé, co sahala paměť jejich plemene, uviděli vysoké hory. *Kimberský Chersonésos* byl rovinatý a ležel nízko nad mořem.“

„Pochopitelně, když ho mohl zaplavit oceán,“ řekl Marius a rychle pozvedl ruku. „Ne, to nebylo míněno ironicky, Lucie Cornelie! Já se neumím vyjadřovat dost obratně, anebo dost taktně.“ Vstal á dolil Sullovi víno do poháru. „Předpokládám, že na ně hory udělaly mohutný dojem.“

„Jistěže. Jejich bohové sídlili sice v nebesích, ale když Uviděli tyto strmící srázy, lechtající samotný podbřišek oblak, začali uctívat bohy, o nichž s určitostí věřili, že žijí v nitru těch hor. Z blízkosti hor se vlastně od té chvíle nevzdálili. Čtvrtým rokem překročili horské rozvodí a z úvodí řeky Albis dospěli do úvodí Danubiu, řeky, o které toho samozřejmě víme trochu víc. Stočili se k východu a sledovali tok Danubiu k rovinám Getů a Sarmatů.“

„A kam mířili?“ otázal se Marius. „K Euxinskému moři?“

„Zdá se, že ano,“ řekl Sulla. „Do cesty se jim však postavili Bójové a zabránili jim vstoupit do pánve severní Dacie, takže museli dál sledovat tok Danubiu, tam kde se ostře stáčí k jihu do Pannonie.“

„Bójové jsou Keltové, samozřejmě,“ zauvažoval Marius. „Keltové a Germáni se asi navzájem moc dobře nesnášeli.“

„Ne, to věru ne. Zajímavé je ale jedno: nikde se Germáni nerozhodli zastavit a půdu si prostě vybojovat. Při prvním náznaku odporu ze strany místních kmenů táhli zase dál. Což platilo i o zemi Bójů. Poté, někde poblíž soutoku Danubiu s Tisií a Savem, narazili znovu na hradbu Keltů, tentokrát to byli Skordiskové.“

„Na ty naše známé soky, na Skordisky!“ zvolal Marius a ušklíbl se. „Nu, není v tom kus útěchy zjistit, že máme se Skordisky společného nepřítele?“

Sulla povytáhl jedno rudozlaté obočí do výše. „Vzhledem k tomu, že se to událo před patnácti lety a že my o tom ani nevíme, pak to příliš velká útěcha není,“ řekl suše.

„Já dnes nemám štěstí na to, co říkám, viď? Odpusť mi to, Lucie Cornelie. Ty sis to musel prožít; já si tu jen sedím a jsem tak rozčilený z toho, že se konečně tyhle věci dozvídám, že mi úplně dřevění jazyk,“ řekl Marius.

„To nic, Gaie Marie, to já až moc dobře chápu,“ řekl Sulla s úsměvem.

„Tak jen pokračuj, pokračuj.“

„Snad největším jejich problémem bylo, že nikdy neměli žádného vůdce, který by si to jméno zasloužil. Ani jakýkoli – řekněme – strategický plán, lepší slovo mě teď nenapadá. Já si myslím, že prostě čekali, až jim jednoho krásného dne nějaký veliký král dá souhlas k tomu, aby se někde na jeho prázdném území usadili.“

„A tomu ovšem nebývají velicí králové příliš nakloněni,“ řekl Marius.

„Ne. Nicméně – obrátili se a dali se na cestu k západu,“ pokračoval Sulla, „jenomže opustili tok Danubiu. Sledovali nejprve Savus, pak se stočili trochu k severu a dali se podél Dravu, až došli k jeho pramenům. Tou dobou už pochodovali přes šest let, aniž kdekoli stanuli na dobu delší než pár dnů.“

„Copak oni neputují na vozech?“ zeptal se Marius.

„Jen zřídka. Zapřahují vozy za volská spřežení a ta vedou, neřídí je opratěmi. Pokud je někdo nemocný anebo pokud se žena čeká, pak se mohou svézt, jinak ne,“ řekl Sulla. Povzdychl si. „Co bylo dál, už víme. Vkročili do Norika a do země Taurisků.“

„Kteří se obrátili o pomoc na Řím, a Řím proti vetřelcům vyslal Carbona a Carbo přišel o celou armádu,“ řekl Marius.

„A jako vždy pak Germáni před odporem uhnuli,“ řekl Sulla. „Namísto aby vtrhli do Italské Galie, vydali se rovnou do vysokých hor a dorazili znovu k Danubiu, poněkud východně od jeho soutoku s Aenem. Bójové je nemínili nechat projít k východu, takže zamířili západně podél Danubiu, zeměmi Markomanů. Z důvodů, které jsem nebyl s to vypátrat, se ke Kimbrům a Teutonům v tomto sedmém roce jejich putování připojila i podstatná část Markomanů.“

„A co ta bouře?“ otázal se Marius. „Ta, co tenkrát přerušila bitvu mezi Germány a Carbonem a zachránila alespoň část Carbonových mužů. Dost lidí tehdy věřilo, že Germáni v bouři spatřovali hněv bohů a že nás to uchránilo před jejich vpádem.“

„O tom bych pochyboval,“ řekl Sulla klidně. „Nu, je docela možné, že když bouře vypukla, tak Kimbrové – byli to Kimbrové, kdo se s Carbonem utkali, stáli nejblíže proti jeho postavení – v hrůze uprchli, ale nemyslím, že by jim byla zabránila vtrhnout do Italské Galie. Pravda bude spíš taková, že oni zkrátka odjakživa neradi rozpoutávali válku, aby pro sebe získali území.“

„To je úžasné! A my se tady na ně díváme jako na hordy barbarů práhnoucích po Itálii.“ Marius se bystře zahleděl na Sullu. „A co bylo pak?“

„Nu, došli tentokrát podle Danubiu až k jeho pramenům. V osmém roce jejich putování se k nim připojila další skupina, tentokrát doopravdy germánská, totiž Cheruskové, kteří přišli ze svého území na řece Visurgis, a v devátém roce ještě také kmen z Helvetie jménem Tigurinové, kteří zřejmě žili východně od jezera Lemanna a kteří jsou zcela určitě Keltové stejně jako Markomani, jak alespoň myslím. Nicméně jak Markomani tak Tigurinové, ač jsou to Keltové, v sobě mají mnoho germánského.“

„Chceš tím říct, že nechovají vůči Germánům nepřátelské city?“

„Chovají k nim daleko přátelštější city než vůči svým keltským bratrům,“ ušklíbl se Sulla. „Markomani už po celá staletí válčí s Bóji stejně tak jako Tigurinové s Helvéty. Předpokládám, že když jejich územím projely vozy Germánů, řekli si, že by to mohla být příjemná změna vydat se do neznámých končin. V době, kdy proud putujících procházel Jurou do Vlasaté Galie, bylo to už hodně přes osm set tisíc lidí.“

„Kteří se všichni nahrnuli k nebohým Aeduům a Ambarrům,“ řekl Marius. „A už tam zůstali.“

„Téměř po tři roky,“ přikývl Sulla. „Víš, Aeduové a Ambarrové jsou trochu změkčilí. Trochu *pořímštění*, Gaie Marie! Trochu bezzubí, protože zuby jim vytahal už Gnaeus Domitius, tak aby naše provincie byla bezpečnější. A Germánům zachutnal náš bílý chléb. Mažou si na něj to svoje máslo! A máčejí si ho do šťávy z pečeného hovězího. A přidávají ho do těch svých příšerných krevních klobás.“

„Hovoříš o tom procítěně, Lucie Cornelie.“

TAŽENÍ GERMÁNSKÝCH KMENŮ

BITVY

1 CARBO
2 SILANUS
3 L. CASSIUS
4 L. CASSIUS
5 CAEPIO-MALLIUS
6 CATULUS CAESAR
7 MARIUS
8 MARIUS - CATULUS

CIMBRI
TEUTONES
TIGURINI - MARCOMANNI - CHERUSCI

z.d. 0 v.d.

BRITANNIA
OSTROVY CASSITERIDES
VLASATÁ GALIE
GERMANIA
CHERSONNESUS CIMBRICUS
SCANDIA
RAETIA
NORICUM
PANNONIA
DACIA
ITALSKÁ GALIE
ZAALPSKÁ GALIE
RÍMSKÁ
ITÁLIE
IBERIA (HISPANIA)
BOIOHAEMUM
SARMATIA
ILLYRICUM
MOESIA
THRACIA

mile
Km

S.Š.

„Aby ne!“ Úsměv se z jeho tváře vytrácel; Sulla upřel zrak na hladinu vína v poháru, pak vzhlédl k Mariovi a bledé oči mu zasvitly. „Zvolili si krále, krále nade všemi,“ řekl náhle.

„Oho!“ řekl tiše Marius.

„Jmenuje se Boiorix a je to Kimber. Kimbrové jsou nejpočetnější kmen ze všech.“

„Ale jméno je to keltské,“ řekl Marius. „Boiorix – Bójové. To je velice mocný kmen. Bojové mají svá společenství snad všude – v Dacii, Thrákii, ve Vlasaté Galii, v Italské Galii, v Helvetii. Kdoví? Možná že už dávno jednu takovou kolonii zřídili i mezi Kimbry. Konečně, když tenhle Boiorix o sobě tvrdí, že je Kimber, tak Kimber zřejmě taky je. Nemohou být natolik primitivní, aby si neuchovávali představu o vlastním původu.“

„Vědí toho o svém původu skutečně velice málo,“ řekl Sulla a opřel se pohodlně o loket. „Ne snad proto, že by byli mimořádně primitivní, ale proto, že celá struktura jejich společnosti je značně odlišná od naší. A vlastně odlišná od všech národů okolo Středního moře. Nejsou to sedláci, a jakmile muži nevlastní půdu a usedlost generaci za generací, nevytvoří si pojem *sídla.* A to znamená, že jim pak chybí i pojem rodiny. Život kmene – nebo Život skupiny, pokud bys to tak chtěl nazvat – se jim jeví mnohem důležitější. Dávají přednost společnému stravování, což je z jejich hlediska účelné. Když se dům změní na pouhou chýši, kde se jen přespává a kde není kuchyně, nebo když je pak domovem jenom vůz a kuchyně opět chybí, pak je snadnější zvěřinu nebo hovězí kus zabít, nabodnout ho celý na rožeň, vcelku upéct a nakrmit celý kmen najednou, jako skupinu.

Jejich povědomí o rodových vztazích se váže na kmen, anebo dokonce na svazek jednotlivých kmenů, které souborně představují národ. Mají hrdiny, které opěvují, ale vyšperkovávají jejich osudy bez ohledu na to, jaká nutně musela být skutečnost – z náčelníka jen o dvě generace staršího je hotový Perseus nebo Herkules a jeho skutečná osobnost mizí z pamětí. A z paměti se jim vytrácí i představa místa. A představa člověka jako činitele – náčelníka, théna, kněze nebo šamana – naprosto převažuje nad vzpomínkou na to, kdo to vlastně byl. Takový jedinec se svou funkcí úplně splyne! Přestane existovat ve své rodině a pro svou rodinu, povznese se, ale jeho rodiny se to nijak netkne, ta nestoupá spolu s ním. A když pak zemře, přechází jeho hodnost na kohokoli, koho kmen zvolí, bez ohledu na to, co bychom my nazvali rodinná práva. Jejich pojetí rodiny se značně liší od našeho, Gaie Marie.“ Sulla se nadzvedl a doléval si víno.

„Takže ty jsi skutečně žil jako jeden z nich!“ vydechl Marius.

„To jsem prostě musel!“ Sulla usrkl z poháru, aby si mohl dolít víno vodou. „Nějak jsem tomu odvykl,“ řekl trochu překvapeně. „Ale to se spraví.“ Zachmuřil se. „Pronikl jsem mezi Kimbry v té době, kdy se stále ještě pokoušeli probojovat si průchod Pyrenejemi. Bylo to asi v listopadu loňského roku, hned jak jsem se vrátil z návštěvy tady u tebe.“

„A jak?“ vyptával se užasle Marius.

„Nu, začínali trpět tím, čím trpí každý národ za vleklé války – včetně nás, zejména po Arausiu. Jelikož je celý jejich národ, kromě starců a nemocných, na pochodu, každý válečník, který padne, po sobě zanechává vdovu a sirotky. Tyto ženy představují značnou zátěž pro kmen až do doby, dokud jejich děti nedorostou na válečníky. A tak se tyto ženy všemožně snaží získat nového manžela mezi válečníky, kteří ještě nejsou buď dost staří, anebo nebyli zatím dost čilí, aby si opatřili manželku. Jestliže se ženě podaří nalézt válečníka, který se ujme jí a jejích dětí, může táhnout s sebou jako dosud. Jejím věnem je její vůz. I když ovšem ne každá ovdovělá žena vůz vlastní. A ne všechny ovdovělé ženy si najdou nového druha. Mít vůz je rozhodně výhoda. Dostanou určitou lhůtu, aby si tyhle věci uspořádaly. Tři měsíce – jedno roční období. A pak jsou pobity i se svými dětmi – a ti členové jejího kmene, kteří vůz nemají, metají o zbylý vůz los. Pobíjejí všechny, o nichž usoudí, že už jsou příliš staří na to, aby mohli účinně přispívat k blahu kmene, a také nadpočetná novorozeňata ženského pohlaví.“

Marius se ušklíbl. „A to jsem se domníval, že my jsme tvrdý národ!“

Avšak Sulla zavrtěl hlavou. „Co je na tom tvrdého, Gaie Marie. Germáni a Galové jsou zrovna takoví jako jiné národy. Utvářejí si své společenství tak, aby jako kmen dokázali

přežít. Těch, kdož se stanou pro společenství neúnosnou zátěží, se musí prostě zbavovat. A co je lepší – nechat je jejich osudu, bez mužů, kteří by je živili, anebo je raději jedním úderem do hlavy zabít? Nechat je umírat zvolna hlady a zimou, anebo jim život rychle a bez bolestí zkrátit? Oni se na to takhle totiž dívat musí!“

„Asi ano,“ připustil nerad Marius. „Já osobně mám naše staré lidi rád. To, co si od nich mohu vyslechnout, věru stojí za přístřeší a jídlo, které dostávají.“

„Jenže to je tím, že my si můžeme *dovolit* staré lidi uchovávat při životě, Gaie Marie! Řím je velice bohatý. A proto si Řím taky může dovolit podporovat alespoň část těch, kteří už naší společnosti ničím nepřispívají. Ale odkládání nežádoucích dětí přece nijak neodsuzujeme, nebo ano?“

„Samozřejmě že ne!“

„Tak jaký je v tom rozdíl? Až Germáni naleznou vlast, začnou se postupně podobat Galům. A Galové vystavení styku s Řeky nebo Římany se časem začínají podobat Řekům nebo Římanům. Až získají Germáni domovinu, budou moci tyto zákony zmírnit; nashromáždí dostatečné bohatství, aby stačili uživit i své přestárlé a vdovy s dětmi. Nejsou to obyvatelé měst, jsou to venkované. Města se přece řídí docela jinými zákony, nevšiml sis? Ve městech se rodí nemoci a ty už se dokáží o staré a slabé samy postarat, a města také připravují rolníky o jejich vazbu na půdu a na rodinu. Čím větší Řím bude, tím blíž bude mít i ke Germánům.“

Marius se poškrábal na hlavě. „Je toho na mě nějak moc, Lucie Cornelie. Vrať se, prosím tě, k tomu hlavnímu! Cos tedy dělal? Našel sis vdovu a připojil ses ke kmeni jako válečník?“

Sulla kývl. „Přesně tak. A Sertorius udělal totéž, v jiném kmeni, proto jsme se také vídali jen zřídka, jen abychom si porovnali zkušeností. Oba dva jsme si našli ženu, která vlastnila vůz, ale nemohla sehnat nového druha. To bylo samozřejmě až poté, co jsme se v kmeni osvědčili jako válečníci. To se nám podařilo, ještě než jsme se vydali loňského roku za tebou, a ženy jsme si našli, jakmile jsme se pak vrátili.“

„A neodmítali vás?“ zeptal se Marius. „Vždyť vy jste koneckonců vystupovali jako Galové, a ne jako Germáni.“

„To je sice pravda. Jenže my jsme oba dobří bojovníci, Quintus Sertorius i já. A žádný kmenový náčelník neohrne nos nad dobrým vojákem,“ ušklíbl se Sulla.

„Alespoň že jste nemuseli pobíjet Římany! I když byste to asi byli dělali, pokud by to bylo nutné.“

„Jistě,“ řekl Sulla. „Ty snad ne?“

„Samozřejmě že ano. Zájem většiny má vždycky přednost před blahem jedinců,“ řekl Marius. „Člověk je povinen bojovat v zájmu většiny, a ne tak, aby ušetřil pár jedinců.“ Rozjasnil tvář. „Pokud ovšem nemá možnost učinit obojí.“

„Byl jsem Galem rodem z kmene Karnutů a sloužil jsem jako bojovník u Kimbrů,“ řekl Sulla, pro něhož byla Mariova filozofie stejně spletitá jako jeho vlastní pro Maria. „Letos časně zjara se konala velká porada veškerých náčelníků všech kmenů. Kimbrové se tou dobou přesunuli tak daleko na západ, jak jen dokázali; doufali, že se jim podaří proniknout do Hispánie v místech, kde jsou Pyreneje nejnižší. Porada probíhala na březích řeky, kterou Aquitani nazývají Aturis. Dostali totiž zcela nepochybnou zprávu, že na hispánské straně hor se až do posledního kmene shromáždili všichni Kantabrové, Asturové, Vettoni, západní Lusitani a Vasconi, aby zabránili Germánům projít na své území. A na téhle velké radě, znenadání a naprosto neočekávaně vyvstal onen Boiorix!“

„Pamatuji se na tu zprávu, kterou podával po Arausiu Marcus Cotta,“ řekl Marius. „Byl to jeden z oněch dvou vůdců, kteří tam navzájem soupeřili, druhý byl Teutobod z kmene Teutonů.“

„Je velice mladý,“ řekl Sulla, „není mu víc jak třicet. Nesmírně vysoký, s tělem jako Herkules. Šlapky má jak dvě velké ryby. Zajímavé ale je, že uvažuje dosti podobně jako my. Jak Galové, tak Germáni jsou svým myšlením natolik vzdáleni od národů kolem Středního moře, že nám připadají prostě jako barbaři! Kdežto Boiorix se v těchto posledních devíti měsících projevil jako velice odlišný druh barbara. Především se sám naučil číst a psát

latinsky, ne řecky. Myslím, že už jsem se ti zmínil, že pokud je Gal gramotný, pak jde spíš o latinu než řečtinu –“

„Boiorix, Lucie Cornelie!“ řekl Marius. *„Boiorix!“*

Sulla s úsměvem pokračoval. „Dobrá, takže zpět k Boiorixovi. Měl už asi čtyři roky značný vliv na všech velkých radách, ale letos na jaře se prosadil proti veškeré opozici a byl jmenován nejvyšším náčelníkem – my bychom ho určitě nazývali králem, protože si vyhradil konečné rozhodnutí ve všech zásadních věcech, a on se nebojí nesouhlasit se svou radou.“

„Jak se mu podařilo získat to jmenování?“ otázal se Marius.

„Osvědčeným starým způsobem,“ řekl Sulla. „Ani Germáni, ani Galové nekonají žádné volby, třebaže někdy na radě hlasují. Ale na radě má zpravidla rozhodující slovo ten, kdo zůstane nejdéle střízlivý anebo kdo má nejsilnější hlas. Pokud jde o Boiorixe, stal se králem právem soubojů. Vyzval postupně všechny ostatní uchazeče a všechny je také pobil. Ne naráz, v jediném střetnutí – jen jednoho denně, až už nakonec žádný uchazeč nezbýval. Celkem jedenáct thénů se mu postavilo. A všichni nakonec hryzli zem jako za starého dobrého Homéra.“

„Stát se králem tím, že člověk pobije všechny své soupeře,“ říkal Marius zamyšleně. „Jakou to má cenu? To je skutečně barbarství! Nikdo by neměl zůstat bez rivalů. Pokud žijí, zazáří tím víc, protože je lepší než oni. Ale pokud zemřou, nemá nad kým vynikat.“

„Souhlasím,“ řekl Sulla. „Jenomže ve světě barbarů – anebo i na Východě – existuje jen jedna cesta, pobít všechny soky. Je to bezpečnější.“

„Co bylo dál s Boiorixem, poté co se stal králem?“

„Řekl Kimbrům, že do Hispánie nepotáhnou. Že jsou mnohem dostupnější země. Například Itálie. Ale nejdřív, jak řekl, se Kimbrové spojí s Teutony, s Tiguriny, s Markomany a s Cherusky. A pak že se on stane králem jak Kimbrů, tak i všech Germánů.“

Sulla si dolil pohár silně zředěným vínem. „Strávili jsme jaro a léto na pochodu Vlasatou Galií. Překročili jsme Garumnu, Liger a Sequanu a pak jsme vstoupili do země Belgů.“

„Belgů!“ vydechl Marius. „A tys je viděl?“

„Ano, samozřejmě,“ řekl Sulla jakoby nic.

„Ale to muselo dojít k válce na život a na smrt.“

„Vůbec ne. Král Boiorix totiž zahájil, jak bychom to my nazvali, vážná jednání. Až do našeho letního tažení skrze Vlasatou Galii nejevili Germáni o nějaké vyjednávání zájem. Kdykoli například narazili na některou z našich armád, které jim bránily v dalším postupu, poslali k nám delegaci se žádostí o průchod naším územím. My jsme přirozeně pokaždé řekli ne. Takže oni odjeli a už to ani nezkusili podruhé. Nepokusili se smlouvat, nenavrhli, abychom si společně sedli ke stolu a jednali dál, nenamáhali se připadnout na něco, co bychom od nich byli ochotni přijmout a co by mohlo otevřít dveře novým návrhům. Kdežto Boiorix se zachoval naprosto odlišně. On si ten průchod pro Kimbry Vlasatou Galií vysloveně *vyhandrkoval.*“

„Vážně? A co jim nabídl?“

„Koupil si Galy i Belgy nabídkou masa, mléka, másla – a práce na polích. Směnil svá stáda za jejich pivo a jejich pšenici a nabídl jim válečníky jako pomoc při zorání nové půdy, tak aby úroda stačila pro všechny,“ řekl Sulla.

Mariovo obočí se prudce rozkomíhalo. „Chytrý barbar!“

„Velice chytrý, Gaie Marie. A tak jsme v naprostém pokoji a pohodě postupovali podél řeky Isary směrem na sever od Sequany a dospěli jsme posléze na území kmene Belgů, který se nazývá Atuatukové. Jsou to v podstatě Germáni, kteří žijí podél řeky Mosy, po proudu pod Sabisem, a dále na okraji rozlehlého hvozdu, kterému říkají Arduenna. Táhne se východně od Mosy až k Moselle a pro každého kromě Germánů je naprosto neprostupný. Žijí v něm Germáni vlastní Germánie a využívají ho k obraně tak, jako my užíváme opevnění.“

Marius zjevně usilovně přemýšlel, neboť jeho obočí se vlnilo, jako by žilo svým vlastním životem. „Pokračuj, Lucie Cornelie. Germánský nepřítel mi připadá čím dál tím zajímavější.“

Sulla naklonil hlavu. „Myslel jsem si, že tě bude zajímat. Cheruskové vlastně pocházejí z té části Germánie, která leží nepříliš daleko od území Atuatuků, a hlásí se k nim jako ke svým spřízněným druhům. Takže v době, kdy se Kimbrové dole na jihu dívali vzhůru na vrcholky Pyrenejí, Cheruskové přesvědčili Teutony, Tiguriny a Markomany, aby se s nimi vydali do země Atuatuků. Ale když se tam pak na scéně koncem srpna objevili Kimbrové, nebyla to žádná selanka. Teutoni se postavili proti Atuatukům i proti Cheruskům takovým způsobem, že už docházelo k četným šarvátkám, přibývalo mrtvých a rozpory narůstaly takřka před očima."

„Jenomže to všechno srovnal král Boiorix," řekl Marius.

„Ano, král Boiorix to všechno srovnal!" řekl Sulla s úsměvem. „Uklidnil nejprve Atuatuky a pak svolal velkou radu všech účastníků tažení – Kimbrů, Teutonů, Tigurinů, Cherusků a Markomanů. Na této radě oznámil, že není jen králem Kimbrů, ale králem všech Germánů. Čekalo ho pár soubojů, nikoli však s jeho nejvážnějšími soupeři, s Teutobodem z kmene Teutonů a s Getorixem z kmene Tigurinů. Ti uvažovali také trochu římským způsobem, neboť se oba rozhodli, že jsou rádi naživu a že králi Boiorixovi mohou život znepříjemnit spíše živí než mrtví."

„A jak se ti podařilo tohle všechno zjistit?" otázal se Marius. „To už ses za tu dobu stal i náčelníkem? Seděl jsi tam a poslouchal jsi?"

Pokora nebyla Sullovi dána, ale pokusil se alespoň o skromný výraz. „Nu, dotáhl jsem to až na théna. Ne zrovna velikého théna, to chápeš, jen takového, abych byl zván na rady. Moje manželka Hermana – ona ovšem pochází z Cherusků, nikoli z Kimbrů – mi porodila dvojčata, syny, právě když jsme dorazili k Mose, a to se považuje za tak dobré znamení, že jsem byl z kmenového náčelníka povýšen na théna kmenového svazku, a to ještě včas, abych se mohl zúčastnit zasedání velké rady všech Germánů."

Marius zaburácel smíchy. „Takže podle toho, co říkáš, se za pár let nějaký chudák Říman ocitne před párem Germánčat, kteří budou vypadat zrovna tak jako ty?"

„Je to docela možné," usmíval se Sulla.

„A taky před nějakými malými Quinty Sertorii?"

„Před jedním, přinejmenším."

Marius vystřízlivěl. „Pokračuj, Lucie Cornelie."

„Ten náš Boiorix je velice, velice chytrý chlapec. Všechno smíme, jen ne podceňovat ho pouze proto, že je to barbar. Protože on vystoupil s takovým strategickým plánem, na jaký bys byl pyšný i ty sám, kdybys ho vymyslel. A věř mi, že ani trochu nepřeháním."

Marius ztuhl napětím. „Věřím ti. Co je to za plán?"

„Jakmile to počasí příští rok dovolí – nejpozději v březnu – zamýšlejí Germáni vpadnout do Itálie na třech frontách," řekl Sulla. „Když říkám v březnu, mám tím na mysli, že tou dobou se všech osm set tisíc Germánů zvedne a opustí území Atuatuků. Boiorix dal každému šest měsíců na to, aby dorazili od řeky Mosy do Italské Galie."

Marius i Sulla nachýlili hlavy jeden k druhému.

„Rozdělil je na tři samostatné proudy. Teutoni mají udeřit na Italskou Galii od západu. Je jich celkem asi čtvrt miliónu. Povede je jejich král, Teutobod, a v této fázi plánují postoupit podél Rhodanu a podél ligurského pobřeží směrem na Genuu a Pisae. Já se ovšem domnívám, jelikož celou tu invazi řídí Boiorix, že oni ještě dříve než vyrazí, tuhle trasu změní a potáhnou po Via Domitia a průsmykem Mons Genava. Takže k Padu dospějí u Taurasie."

„On se neučil jen latinsky, on taky pilně studoval zeměpis, že?" zeptal se Marius mrzutě.

„Říkal jsem ti, že Boiorix umí číst. A dal taky mučit římské zajatce – ne všichni ti, které jsme ztratili u Aurasia, zemřeli v bitvě. Pokud padli do rukou Kimbrů, nechal je Boiorix tak dlouho naživu, dokud se nedozvěděl všechno, co potřeboval vědět. Naše muže není pro to třeba odsuzovat." Sulla zkřivil tvář. „Germáni sahají k mučení zcela běžně."

„Takže to znamená, že Teutoni potáhnou stejnou cestou, jakou šel celý ten kmenový svaz ještě před Arausiem," řekl Marius. „A jak se chtějí dostat do Italské Galie ti ostatní?"

VPÁD GERMÁNŮ DO ITÁLIE

ALPSKÉ PRŮSMYKY
1 MONS GENAVA
2 SALASSI - ISAR - RHODANUS
3 SALASSI - HORNÍ RHODANUS
4 KMEN BRENNŮ
5 KARNICKÉ ALPY - NAUPORTUS

CIMBRI
TEUTONES
TIGURINI - MARCOMANNI - CHERUSCI

KONEČNÝ TÁBOR V ZEMI ATUATUKŮ

Řeka devatenáctý

míle 0 50 100
Km 0 50 100

GERMANIA

VLASATÁ GALIE

ŘÍMSKÁ ZAALPSKÁ GALIE

PŘEDALPSKÁ GALIE

RAETIA

NORICUM

ITÁLIE

ILLYRICUM

ISTRIA

Rhenus
Danubius
Mosa
Mosella
Nicer
Matrona
Sequana
Arar
Rhodanus
Druentia
Padus
Athesis
Adrige
Drava
Sava
Tiliaventum

ARAUSIO
NEMAUSUS
ARELATE
GLANUM
AQUAE SEXTIAE
MASSILIA
VERCELLAE
TAURASIA
PLACENTIA
CENUA
TRIDENTUM
VERONA
TERGESTE
AQUILEIA
PISAE

v. a. 3 6 9 12 15
s.š. 51 50 49 48 47 46 45 44 43
v. d. 6 9 12 15
s.š. 48 47 46 45 44 43

„Kimbrové jsou ze všech tří germánských proudů nejpočetnější," řekl Sulla. „Celkem počítáno je jich přinejmenším čtyři sta tisíc. Zatímco Teutoni poputují dolů po Mose až k Araru a k Rhodanu, Kimbrové budou sledovat tok Rhenu až k jezeru Brigantinus, na sever od jezera překročí rozvodí a budou pokračovat k pramenům Danubiu. Pak potáhnou podle Danubiu k východu, dokud nedosáhnou řeky Aenu, a Brennovým průsmykem se pustí do Italské Galie. Což je přivede až k řece Athesis v blízkosti Verony."

„A povede je král Boiorix osobně," řekl Marius a stáhl hlavu mezi ramena. „Líbí se mi to čím dál tím míň."

„Třetí skupina je nejmenší a taky drží nejmíň pohromadě," pokračoval Sulla. „Tigurinové, Markomani a Cheruskové. Bude jich asi tak ke dvěma stům tisícům. Nejprve je Boiorix chtěl poslat přímou cestou napříč největšími germánskými hvozdy – Hercynským lesem, Gabretou a tak dále – a udeřit přes Panonii směrem k jihu, do Norika. Ale pak asi zapochyboval o jejich spolehlivosti a rozhodl se, že namísto toho potáhnou s ním na východ podle Danubiu, a až dosáhnou Norika, stočí se k jihu. Do Italské Galie vniknou Karnickými Alpami, takže se objeví u Tergeste a nebudou daleko od Aquileie."

„A říkáš, že každý ten proud má na cestu šest měsíců?" zeptal se Marius. „Já si umím představit, že to dokáží Teutoni, ale Kimbrové mají před sebou mnohem delší cestu, a ten poslední slepenec vůbec nejdelší."

„A v tom se právě mýlíš, Gaie Marie," řekl Sulla. „Ve skutečnosti od Mosy, odkud všechny tři proudy vyrážejí, jsou ty trasy úplně stejně dlouhé. Všechny zahrnují přechod Alp, ale přitom jen Teutoni budou postupovat krajinou, kterou dosud neznají. Germáni prošli za posledních osmnáct let celé Alpy! Došli podél Danubiu od jeho pramenů až do Dacie; sledovali Rhenus od pramene až po Helellu; putovali po Rhodanu od pramenů až po Arausio. Jsou to už zkušení horalé."

Marius sykl mezi zuby. „U Jova, Lucie Cornelie, to je skvělý plán! Ale budou ho skutečně schopní uskutečnit? Mám tím na mysli, že Boiorix sází všechno na to, že každý z těch tří proudů musí dorazit do Italské Galie nejpozději – kdy, v říjnu?"

„Já si myslím, že Teutoni a Kimbrové to určitě dokáží. Mají dobré vedení a jsou značně silně motivováni. Pokud jde o ty ostatní, nejsem si jist. Což ostatně asi platí i o Boiorixovi."

Sulla se smekl z lehátka a začal přecházet po místnosti. „Je tu ještě jedna věc, Gaie Marie, a to velice důležitá. Po osmnácti letech pouti bez domova jsou Germáni unaveni. A zoufale už se potřebují někde usadit. Mnoho jejich dětí vyrostlo v nové válečníky, aniž poznali nějakou domovinu. Už se dokonce ozvaly hlasy o návratu zpátky na *Kimberský Chersonésos.* Moře už dávno ustoupilo a půda je prostá soli."

„Kéž by se tak chtěli vrátit!" řekl Marius.

„Na to je pozdě," řekl Sulla a neklidně přecházel sem a tam. „Zachutnal jim chřupavý bílý chléb, víš? Mažou si ho tím svým máslem, namáčejí ho do šťávy z pečeně, rozdrobený ho míchají do těch svých příšerných krevních klobás. Zalíbilo se jim teplé jižní sluníčko a blízkost vysokých bělostných hor. Nejprve v Panonii a v Noriku, pak v Galii. Náš svět je bohatší. A teď, když mají Boiorixe, se rozhodli, že nám tenhle svět seberou."

„To ne, dokud jsem tu já, tak se jim to nepovede," řekl Marius a usadil se na židli. „Je to všechno?" zeptal se.

„Je to všechno, a přece to ani zdaleka všechno není," řekl Sulla smutně. „Dalo by se o nich povídat celé dny. Ale pokud jde o to, co potřebuješ pro začátek nezbytně vědět, to všechno je."

„Co ta tvoje žena, co tví synové? Nechal jsi je tam, aby dostali ránu do hlavy, když teď nemají válečníka, který by se o ně postaral?"

„Není to zvláštní?" zeptal se udiveně Sulla. „To jsem nedokázal! Když nadešel čas, zjistil jsem – že prostě nemůžu. Takže jsem odvedl Hermanu i s chlapci k Cheruskům do Germánie. Žijí na sever od Chattů, u řeky Visurgis. Její kmen tvoří součást Cherusků, třebaže jeho pravé jméno je Marsové. Taky ti to připadá divné? My máme svoje Marsy. Germáni mají také svoje Marsy. A vyslovuje se to zrovna tak jako u nás. Člověku to začne vrtat hlavou… Odkud jsme

se tu vlastně my všichni vzali? Je to snad v lidské povaze vydat se na cestu a hledat nový domov? Unaví nás Římany jednou Itálie a poputujeme někam jinam? Moc jsem o světě přemýšlel, Gaie Marie, co jsem se připojil ke Germánům.“

Z důvodů, které sám nechápal, byl Marius touto poslední Sullovou úvahou pohnut téměř k slzám; a tak řekl, mnohem laskavějším hlasem než obvykle: „Já jsem rád, žes ji nenechal zemřít.“

„I já jsem rád, třebaže mi ten čas zoufale chyběl. Měl jsem obavu, že se k tobě nestihnu vrátit včas, před volbou konsulů, protože jsem se domníval, že by ti mé zprávy mohly nesmírně pomoci.“ Odkašlal si. „Vzal jsem dokonce na sebe – tvým jménem, samozřejmě – i to, že jsem uzavřel smlouvu o míru a přátelském spojenectví s germánskými Marsy. Myslel jsem si, že tím snad k mým germánským synkům dorazí aspoň závan římského ducha. Hermana slíbila, že je vychová tak, aby na Řím pohlíželi laskavýma očima.“

„Uvidíš ji ještě někdy?“ otázal se Marius.

„Samozřejmě že ne!“ řekl Sulla stroze. „Ani ta dvojčata ne. Už nikdy, Gaie Marie, si nedám narůst tak dlouhé vlasy a kníry, a už nikdy se taky nechci vzdálit ze zemí kolem Středního moře. Dieta založená na hovězím a mléku a máslu a ovesné kaši nedělá dobře mému římskému žaludku, nerad žiju bez lázně, a *pivo* taky nemiluju. Udělal jsem, co jsem mohl, když jsem odvedl Hermanu a chlapce na místo, kde nebudou muset zemřít jen proto, že nemají válečníka, který by se o ně postaral. Ale řekl jsem Hermaně, že se musí pokusit najít si jiného muže. Je to rozumné a patří se to. Jestli se to všechno podaří, tak přežijí. A z mých chlapců vyrostou dobří Germáni. Divocí válečníci, jak věřím! A mnohem větší než já, jak doufám! Ovšem – pokud Fortuna nemá v úmyslu, aby přežili – ani se to nedozvím, že?“

„Je to tak, Lucie Cornelie.“ Marius hleděl na své ruce svírající pohár a byl až překvapen, jak mu zbělaly klouby na nich.

„Jediné chvíle, kdy jsem ochoten dát něco na tvrzení Hovnivála Metella Numidika o tvém neurozeném původu,“ řekl Sulla pobaveně, „jsou ty, kdy v tobě něco probudí tu dřímající sentimentalitu sedláka.“

Marius zůstal koukat. „Nejhorší na tobě – Sullo – je zase to, že já nepochopím, co tebe vlastně pohání, žene. Proč se ti nohy střídavě pohybují nahoru a dolů, proč hýbeš rukama, odkud se bere ten tvůj vlčí úsměv. A co si doopravdy myslíš. Na to já prostě nedokážu přijít!“

„Pokud to pro tebe bude útěchou, můj drahý švagře, nedokáže na to přijít ani nikdo jiný. Ani já sám ne,“ řekl Sulla.

Onoho listopadu se už zdálo, že Gaius Marius ve volbách konsulů pro příští rok naprosto nemůže uspět. Dopis Lucia Appuleia Saturnina pohřbil veškeré naděje na plebiscit, kterým by mu bylo povoleno účastnit se voleb již po třetí *in absentia.*

Senát už tentokrát nebude nečinně přihlížet, protože takřka celý Řím je už dnes přesvědčen, že se Germáni vůbec neobjeví. Už nikdy. Germáni už neznamenají víc než novou Lamii, to naše opotřebované strašidlo, kterým se hrozilo tak často a tak dlouho, že už dnes nikoho nevyleká.

Tvoji nepřátelé samozřejmě těží z toho, že trávíš v Zaalpské Galii už druhý rok opravami cest a hloubením lodních průplavů a že pobyt tak velké armády, jakou tam máš, stojí stát víc, než si může dovolit, zejména vzhledem k tomu, jak stouply ceny pšenice.

Zkusil jsem trochu sondovat voličské vody, pokud jde o tvou účast ve volbách už třetí rok *in absentia*, a palec, který jsem v nich smočil, mi mrazem div neupadl, jak jsou ledové. Snad bys měl o něco lepší vyhlídky, kdyby ses dostavil do Říma a zúčastnil se voleb osobně.

Jenomže když to uděláš, spustí tví nepřátelé pokřik, že tedy ono údajné riziko v Zaalpské Galii zřejmě neexistuje.

Udělal jsem pro tebe nicméně, co jsem mohl, hlavně jsem zorganizoval podporu v senátu, takže bys měl alespoň zaručeno prodloužení svého velitelského pověření jako prokonsul. Což by znamenalo, že konsulové zvolení na příští rok by ti byli nadřízeni. A poslední radostná zpráva je, že favoritem ve volbách konsulů pro příští rok je Quintus Lutatius Catulus. Voličům už tak leze krkem, jak on se rok za rokem o tento úřad neustále dere, že ho tedy konečně asi zvolí, aby se ho zbavili. Snad to uvítáš.

Když Marius Saturninovu krátkou zprávu dočetl, zůstal ještě dlouho zamračeně sedět. I přes nepovzbudivý obsah byla napsána poněkud bezstarostným tónem; jako by i Saturninus už usoudil, že Gaius Marius patří minulostí, a jako by už začínal hledat, na koho vsadit příště. Gaius Marius prostě nemá vyhlídky ve volbách. Není oblíben u jezdců. Germáni teď v Římě představují mnohem menší hrozbu a starost než válka s otroky na Sicílii a zásobování obilím; strašidýlko Lamia je zkrátka pohřbeno.

Nu, jenže mrtvé není! A Lucius Cornelius Sulla je dostatečně živý na to, aby o tom podal svědectví. Ovšem co má za cenu vysílat Sullu do Říma svědčit o této skutečnosti, když on sám, Gaius Marius, nemá žádnou záminku, aby Sullu na této cestě doprovázel? Bez podpory a bez jeho konsulské pravomoci se Sulla neprosadí; to by musel vyprávět celý svůj příběh příliš mnoha lidem zaujatým proti jeho veliteli, lidem, kterým by pomyšlení, že se nějaký římský aristokrat převlékl za Gala a dva roky tak existoval, bylo do té míry proti mysli, že by nakonec Sullovu historii odmítli jako nesolidní, nevěrohodnou a nepřijatelnou. Ne, buď pojedou do Říma oba, anebo žádný.

Objevil se čistý papír, pero, inkoust; a Gaius Marius psal Luciovi Appuleiovi Saturninovi.

Dosáhl jsi možná rehabilitace, Lucie Appuleie, ale pamatuj, že jsem to byl já, kdo ti umožnil přežít až do doby, kdy ses dočkal očištění. Jsi mi stále ještě zavázán a já od tebe očekávám loajalitu jako od klienta.

Nevycházej z předpokladu, že se já do Říma nemohu dostavit. Příležitost se možná najde. Anebo přinejmenším očekávám, že budeš jednat tak, jako bych se měl v Římě skutečně objevit. Takže tě žádám o následující. Nejnaléhavější krok je docílit odložení volby konsulů, což je věc, kterou ty a Gaius Norbanus jako tribunové lidu jste zcela schopni zajistit. A vy ji také zajistíte. Budete o to usilovat z celého srdce. Vložíte do toho veškerou svou energii. A poté očekávám, že použijete mozků, s nimiž jste se narodili, a vystihnete první příležitost, která se vám naskytne, k tlaku na senát a lid římský, aby mne povolali do Říma.

Ale hlavně nepochybuj o tom, že se do Říma dostavím. Takže máš-li v úmyslu povznést se výše, než je pouhý tribun lidu, vyplatilo by se ti zůstat věrný Gaiovi Mariovi.

A už koncem listopadu přiletěl Gaiovi Mariovi na křídlech východního větru mlaskavý polibek od bohyně Fortuny v podobě druhého dopisu od Saturnina, který přišel po moři o dva dny dříve, než do Glana dorazil kurýr se zprávami ze senátu. Saturninus v něm – už značně pokorněji – sděloval:

Nijak nepochybuji, že do Říma přijedeš. Hned příští den poté, co jsem obdržel tvůj káravý list, tvůj vážený kolega mladší konsul Lucius Aurelius Orestes náhle skonal. Takže jsem pod dojmem dosud pálícího

šlehu tvé nelibosti této příležitosti použil, abych přiměl senát povolat tě zpátky do Říma. To se ovšem nijak nehodilo do krámu strůjcům naší politiky, kteří skrze ústa prvního ze senátorů doporučili, aby otcové senátoři namísto toho zvolili *consula suffecta*, jenž by zaujal místo na slonovinové židli uprázdněné Orestem. Jenomže – jaké obrovské štěstí! – jen den předtím měl Scaurus v senátě dlouhatánský proslov o tom, že tvůj pobyt v Zaalpské Galii představuje urážlivé zneužití důvěry všech *spravedlivých mulů*, že jsi uměle vyvolal paniku před germánským vpádem proto, aby ses stal faktickým diktátorem. Samozřejmě že v okamžiku, kdy Orestes zemřel, Scaurus zcela obrátil – senát že se nesmí opovážit odvolat tě, aby ses jako konsul ujal organizace voleb, když na hranicích Itálie číhá germánská hrozba, takže ať jen senát zvolí konsula náhradního, aby se měl kdo o volby postarat.

Až dosud nebyl čas využít mého tribunátu k odložení voleb, a teď se to ukázalo zbytečné. Namísto toho jsem se v senátě přihlásil o slovo a pronesl jsem takový malý proslov v tom smyslu, že si vážený první senátor bude muset vybrat. Buď germánská hrozba skutečně existuje, anebo ne. A sám jsem se rozhodl pro předvčerejší stanovisko prvního senátora – s tím, že ho považuji za jeho svaté přesvědčení. Germánská hrozba neexistuje, a nic nás tudíž nenutí jmenovat na uprázdněné křeslo zesnulého druhého konsula nějakého náhradníka. Ne, ne, řekl jsem, je třeba povolat Gaia Maria; jen ať Gaius Marius konečně také dělá to, proč byl zvolen – ať vykonává úřad konsula. Vůbec jsem nemusel Scaurovi vytýkat, že mění stanoviska, jak se mu hodí; to už si každý domyslel sám.

Doufám, že tento dopis předstihne kurýra. Roční období je příznivější spíše dopravě po moři než po souši. Ne že bys nebyl schopen sám se vyznat, jak asi věci probíhaly, až dostaneš zprávy ze senátu! Ale pokud budeš mít dopis dřív, získáš tím nějaký čas navíc, aby sis mohl připravit svou volební kampaň v Římě. Začínám samozřejmě zpracovávat voliče, a až dorazíš do Říma, bude tě už čekat náležitá delegace čelných představitelů lidu římského s prosbou, aby ses ucházel o úřad konsula.

„A máme cestu volnou!“ řekl Marius vítězoslavně Sullovi a hodil Saturninův dopis před něho na stůl. „Začni balit – nemáme času nazbyt. Ty povíš senátu, že Germáni napřesrok na podzim hodlají na třech různých místech vtrhnout do Itálie, a já voličům vysvětlím, že jsem jediný, kdo je dokáže zastavit.“

„A do jakých podrobností mám až zacházet?“ zeptal se zaraženě Sulla.

„Jen tak daleko, jak je nezbytně nutné. Já to téma uvedu a budu konstatovat, co bylo zjištěno. Ty dosvědčíš pravdivost mých slov, ovšem ne způsobem, který by dal senátu vytušit, že ses musel na čas sám stát barbarem.“ Marius se lítostivě podíval na Sullu. „Některé věci, Lucie Cornelie, bude líp neuvádět. Neznají tě natolik, aby uměli ocenit, co všechno v tobě je. Neposkytuj jim žádnou informaci, kterou by později mohli případně použít proti tobě. Ty jsi římský patricij. Tak je nech při tom, že jsi své odvážné skutky vykonal ve své nejvlastnější římské patrícijské kůži.“

Sulla zavrtěl hlavou. „Je přece evidentně vyloučeno, že bych se byl mohl vetřít mezi Germány, pokud bych vypadal jako římský patricij.“

„Jenže to oni nevědí,“ ušklíbl se Marius. „Vzpomínáš si ještě, jak to napsal ve svém dopise Publius Rutilius? Sváteční vojevůdci ze zadních lavic jim říká. Nu, a zrovna tak tam sedí také sváteční zvědové, na zadních lavicích zrovna tak jako na předních. Ti nepochopí zásady výzvědné činnosti, i kdybys jim je napsané na papíru nacpal do zadku!“ A rozesmál se. „Víš, čeho lituju? Že jsem tě nepožádal, aby sis ještě nějaký čas nechal ty své kníry a ty dlouhé

vlasy. Byl bych tě převlékl Za Germána a provedl tě po Foru. A je ti jasné, co by bylo, doufám?“

Sulla si povzdychl. „Ano. Nikdo by mě nepoznal.“

„Správně. Takže nebudeme neúnosně zatěžovat jejich římskou představivost. Já promluvím jako první, a ty už se chytíš,“ řekl Marius.

Sullovi Řím nesliboval ani politické napětí, ani hřejivý domov, tak jako Gaiovi Mariovi. Přes svůj vynikající výkon funkce kvestora – Mariova kvestora – a skvělý výkon zvěda – Mariova zvěda – byl jen jedním z mnoha nových mladých členů senátu a pohyboval se ve stínu Prvního muže Říma. A jeho vlastní politická kariéra se nevyvíjela nijak závratným tempem, zejména vzhledem k jeho pozdnímu vstupu do senátu; byl patricij, a nemohl se tedy stát tribunem lidu, neměl dost peněz na to, aby se ucházel o úřad kurulského édila, a nebyl v senátě tak dlouhou dobu, aby mohl kandidovat na úřad prétora. Tolik k politické scéně. Doma pak nalezl trpké, trýznivé ovzduší, otrávené ženou, která pila a zanedbávala děti, a tchyní, které byl on sám proti mysli právě tak, jako jí byla proti mysli situace, do níž ji dostal. Tolik k domácí scéně.

Nu, politická atmosféra se pro něho časem určitě zlepší, natolik jí zdeptán nebyl, aby to neviděl; zato situace doma se už mohla jen a jen dál zhoršovat. A co činilo návrat do Říma tentokrát ještě těžším, bylo to, že ke své římské manželce přicházel od manželky germánské. Téměř rok žil s Hermanou v prostředí, které bylo jeho aristokratickému světu mnohem vzdálenější než život ve staré Subuře. A Hermana v něm byla jeho útěchou, pevností, kam se utíkal, jeho jediný pevný bod v oné bizarní barbarské společnosti.

Uchytit se na chvostu kimberské vlasatice, onoho pochodového proudu, pro něho nebylo příliš obtížné, neboť Sulla byl mnohem víc než jen jeden z mnoha statečných a fyzicky odolných bojovníků; byl to válečník, který přemýšlel. Pokud jde o statečnost a tělesnou sílu, nechávalo ho mnoho Germánů daleko za sebou. Jenomže tam, kde oni byli pouhý surový kov, Sulla byl ušlechtilou slitinou – lstivý právě tak jako odvážný, hladký právě tak jako silný. Sulla byl človíček čelící obru, byl bojovník, který aby zvítězil v ozbrojeném střetnutí, neměl jinou cestu než *myslet.* Proto také neunikl pozornosti za bojů proti hispánským kmenům v Pyrenejích, proto ho válečníci přijali mezi sebe.

Spolu se Sertoriem pak usoudili, že pokud mají splynout s tímto cizím světem do té míry, aby došli plného ocenění a získali důvěru umožňující získávat poznatky o situaci a plánech Germánů, je třeba, aby se stali něčím víc než jen užitečnými bojovníky. Budou si pro sebe muset vydobýt místo přímo v kmenovém životě. A tak se rozdělili, každý si zvolil jiný kmen a pak si každý z nich našel manželku mezi těmi ženami, které před nedávnem ovdověly.

Jeho upoutala Hermana, protože i ona byla v onom prostředí cizí a protože neměla děti. Její muž byl ve svém kmeni Kimbrů náčelníkem; jinak by také byla neobstála před ostatními ženami kmene, které by přítomnost cizinky mezi sebou nesnesly a utloukly by ji klacky, neboť vlastně zaujímala místo, které by bylo náleželo nějaké kimberské ženě. A v duchu už ji tyto ženy znovu ubíjely k smrti, když se Sulla – meteor mezi válečníky – vyšplhal k ní na vůz a dal tak najevo svůj nárok na ni. Oba byli v kmeni cizinci – důvod, aby drželi spolu. O tom, že si zvolil právě Hermanu z kmene Cherusků, nerozhodovalo u Sully ani citové zaujetí, ani její přitažlivost; jako vyčleněná z kmene ho prostě potřebovala více, než by ho byla v dané situaci potřebovala jakákoli kimberská žena, a měla také mnohem méně závazků ke kmeni než ostatní ženy.

Vypadala velice všedně jako značná část germánských žen. Byly povětšině velké, s robustními, ale uměřenými postavami, s dlouhýma nohama a s vysoko posazenými ňadry, s vlasy jako len a s těma nejmodřejšíma očima – a docela pěkné ve tváři, pokud jim člověk prominul nehezky široká ústa a rovné krátké nosíky. Hermana byla znatelně menší než Sulla (který podle římských měřítek byl přiměřeně vysoký – do šesti stop mu chyběly asi tři palce – zatímco Marius o palec přesahující výšku šesti stop byl už značně dlouhý), a o něco baculatější než ženy kolem. I když měla mimořádně dlouhé a husté vlasy, měly onen neurčitý odstín, jemuž se běžně říkává myší, a s ním ladily i šedohnědé oči. Ostatek na ní byl zcela

germánský – výrazné lebeční kosti, nos jako krátká přímá čepel, jemný a ostrý. Bylo jí třicet a byla dosud bezdětná; kdyby její muž nebýval náčelníkem do té míry neústupným, že odmítl zapudit ji, bývala by Hermana už zemřela.

Čím se natolik lišila od ostatních, že si ji postupně vyhlédli dva muži vynikajících kvalit, nebylo na prvý pohled nijak patrné. Její prvý manžel o ní říkal, že je jiná a zajímavá, ale blíže to vysvětlit nedokázal; Sulla o ní usoudil, že svou přirozeností je to aristokratka, trochu povýšená a vyběravá dáma, která přesto vyzařuje intenzívní sexuální signály.

Hodili se k sobě výtečně po všech stránkách, neboť Hermana byla natolik inteligentní, aby neprojevila nadměrnou náročnost, natolik citlivá, aby ho nijak nespoutávala, natolik vášnivá, aby mu s ní bylo dobře na lůžku, natolik se uměla vyjadřovat, že s ní byla radost pohovořit, a byla i natolik pilná, že mu nijak nepřidělávala práci. Hermana měla dobytek vždy řádně sehnaný ve stádu, krávy vždy řádně podojené, řádně připuštěné a ošetřené. Hermanin vůz byl vždy dokonale uklizen, plachtu napjatou a vyspravenou nebo záplatovanou, dřevěnou korbu utěsněnou a natřenou olejem, nápravy velkých kol i všechny čepy měla stále namazány směsí másla a hovězího trusu, nikdy na nich nechyběl jediný paprsek ani loukoť. Hermaniny hrnce a nádobí vždy zářily čistotou; zásoby měla pečlivě uloženy a zabezpečeny před vlhkem i před nenechavci; šatstvo vyvětrané a vyspravené, jateční i porcovací nože dokonale nabroušené, nic nezaložila, co by pak musela hledat. Hermana měla vpravdě všechno, co chybělo Julille. Krom té římské krve, která by se vyrovnala jeho vlastní.

Když zjistila, že je těhotná – přišla do jiného stavu takřka okamžitě – byli oba dva rádi. Hermana byla očištěna v očích kmene, k němuž nenáležela, a vina za její předchozí neplodnost padla nyní cele na bedra jejího zesnulého náčelníka. Což ženy kmene příliš nepotěšilo, neboť ji už dlouho nenáviděly. Nic jí ovšem nemohly provést, neboť na jaře, když se Kimbrové vydali na svou další pouť na sever k Atuatukům, byl již novým náčelníkem kmene Sulla. Hermaně, jak se dalo bezpečně usoudit, štěstí víc než přálo.

A pak v srpnu, po namáhavém porodu, kdy si Hermana ani nepostěžovala, dala život dvěma chlapcům, velkým, zdravým a rusovlasým; jednoho Sulla pojmenoval Herman a druhého Kornel. Propátrával paměť, aby připadl na jméno, které by nějak uchovalo jeho rodové jméno Cornelių a neznělo přitom v jazyce Germánů příliš cize. Řešením byl tedy „Kornel“.

Novorozenci byli přesně takoví, jak mají dvojčata vypadat: tolik si navzájem podobní, že bylo nesnadné je vůbec rozlišit, dokonce i pro jejich matku a otce; dobře se jim společně vedlo; neproplakali příliš mnoho času, spíše hodně rostli. Dvojčata byla vzácností a jejich narození této tak cizí dvojici bylo považováno za natolik dobré znamení, že Sulla díky němu dosáhl důstojenství théna celé jedné skupiny menších kmenů. V důsledku toho se také mohl zúčastnit rady všech Germánů tří hlavních kmenových svazů, kterou svolal Boiorix, poté co bez krveprolití vyřešil třenice mezi Atuatuky a Germány.

Už delší dobu Sulla věděl, že se bude brzy muset nadobro rozloučit, ale odložil odchod až po velké radě, vědom si toho, že ho trápí něco, na co by neměl brát přílišný zřetel – co se stane s Hermanou a jeho syny, až on tu nebude? Mužům kmene by snad byl mohl ještě důvěřovat, ale ženám naprosto ne, a v každé kmenové vnitřní při měly ženy hlavní slovo. Jakmile Sulla zmizí, Hermana zemře ubita klacky, i když snad syny by kmen nechal naživu.

Bylo září a čas se chýlil. Přesto se však Sulla rozhodl k něčemu, co vlastně bylo jak proti jeho vlastním zájmům, tak i proti zájmům Říma. Třebaže si to z časových důvodů sotva mohl dovolit, chtěl ještě dříve, než se vrátí k Mariovi, odvést Hermanu zpět k jejímu kmeni do Germánie. To znamenalo, že jí bude muset sdělit, kým ve skutečnosti je a také čím je. Spíš než překvapena byla uchvácena; uviděl, jak s úžasem pohlíží na své synky, jako by jí teprve nyní docházelo, jak významné děti to jsou, tito potomci poloboha. Na její tváři se neobjevil ani stín smutku, když jí sdělil, že bude muset odejít navždy, zato zazářila vděčností, když jí řekl, že ji nejprve dovede ke germánským Marsům v naději, že mezi svými, usedlými už na jednom místě, se jí dostane ochrany a že ji nechají naživu.

Začátkem října vyklouzli z onoho obrovitého nahromadění germánských vozů, odjeli za prvního večerního soumraku, poté co se s vozem i se stádem zastavili tak, aby jejich odchod nevzbudil pozornost. Když se rozbřesklo, proplétali se dosud mezi germánskými povozy, nikdo jim však nevěnoval pozornost, a po dalších dvou dnech konečně opustili utábořené kmeny nadobro.

Od Atuatuků k Marsům to nebylo víc jak sto mil daleko a putovali rovinatým krajem. Jenže mezi Vlasatou Galií, obydlenou Belgy, a Germánií protékala nejmohutnější řeka celé západní Evropy: Rhenus. Sulla potřeboval dostat nějak povoz své ženy přes řeku. A musel je také ochránit před nájezdníky. Udělal to po sullovsku, jednoduše a přímo, důvěřoval prostě svým vztahům k bohyni Fortuně, která ho neopouštěla. Když dorazili k Rhenu, shledali, že jeho břehy jsou značně zabydleny a lidé tam nejeví zájem kořistit na osamoceném povozu a osamoceném Germánovi, zejména když v matčině náruči viděli dva rusovlasé chlapce. Řeku pravidelně překonávala bárka dosti velká na to, aby pojala celý vůz, cenou byl džbán velice ceněné pšenice; jelikož léto bylo poměrně suché, byla voda zcela tichá a za cenu tří džbánů pšenice se Sullovi podařilo převézt na protější břeh nejen Hermanin povoz, ale i všechna její zvířata.

Jakmile byli v Germánii, postupovali už rychle, neboť v kraji dolů po proudu Rhenu byly hluboké hvozdy už vymýceny a obyvatelé tu začínali zemi i osévat, třebaže spíše zimním krmivem pro svá stáda než plodinami pro svou vlastní potřebu. Třetího týdne v říjnu nalezl Sulla Hermanin kmen Marsů a předal ji do jejich péče. A uzavřel onu smlouvu o míru a přátelství mezi germánskými Marsy a senátem a lidem římským.

Když pak nastal čas skutečného rozloučení, plakali oba nesmírným žalem, neboť loučení bylo neskonale těžší, než si dovedli předem představit. S dvojčaty v náruči následovala Hermana Sullu pěšky, až pak už nestačila jeho koni, stanula a vzlykala ještě dlouho poté, co jí zmizel z očí navždy. A Sulla se musel svěřit instinktu svého koně a nechat ho jít směrem k jihozápadu, neboť sám pro slzy neviděl na cestu.

Hermanin kmen mu věnoval dobrého koně, takže ho mohl vyměnit na sklonku dne za jiného dobrého oře a pokračoval tak stále v sedle celých dvanáct dní, které mu trvala cesta od pramenů řeky Amisia, kde sídlili Marsové, až k Mariovu táboru před Glanem. Celou cestu ujížděl napříč terénem, vyhnul se jen vysokým horám a nejhustším pralesům, a to tak, že sledoval tok velkých řek – od Rhenu k Moselle, od Moselly k Araru, od Araru k Rhodanu.

U srdce mu bylo tak těžko, že se musel nutit, aby vnímal, jakou krajinou a mezi jakými lidmi projíždí; v jednu chvíli se přistihl, že mluví druidskou galštinou, a pomyslel si: takže tedy já hovořím plynně několika germánskými dialekty a plynně mluvím i karnutskou galštinou – já, Lucius Cornelius Sulla, římský senátor!

Co ani on, ani Quintus Sertorius neodhalili z germánských záměrů s Atuatuky, vešlo ve známost teprve na jaře příštího roku, dlouho poté, co Sulla i Sertorius zmizeli ze života svých germánských žen a ukončili svou germánskou existenci. Neboť když se tisíce a tisíce vozů začaly valit vpřed a tři kmenové svazy se rozdělily, aby třemi proudy vnikly do Itálie, Kimbrové a Teutoni a Cheruskové a Markomani u Atuatuků zanechali cosi pod jejich ochranou, až do doby, kdy se vrátí. Ponechali na jejich území především šest tisíc svých nejlepších mužů, aby zajistili, že Atuatukové nebudou trpět nájezdy ostatních kmenů; a pod jejich ochranu svěřili veškeré zlaté kmenové poklady, které vlastnili – zlaté sochy, zlaté vozy, zlaté postroje, zlaté votivní předměty, zlaté pruty, několik tím nejlepšího jantaru a mnoho dalších pokladů, které nashromáždili za svého putování a které připojili k těm, které jim už po celé generace náležely. Jediné zlato, jež brali Germáni s sebou, bylo to, které nesli přímo na svých tělech. Všechno ostatní bylo ukryto u Atuatuků, zcela obdobně jako zlato galských kmenů, které střežili toloští Volkové Tectosagové.

K d y ž t e d y Sulla znovu spatřil Julillu, nemohl ji neporovnávat s Hermanou a shledal, že je nepořádná a nedbalá, že má zanedbané vzdělání, že jedná roztržitě a chaoticky – a že je

plná nenávisti. Poučila se z jejich posledního shledání a alespoň se na něho nevrhla před zraky všech sloužících. Ale to, že jsem ušetřen alespoň této scény, říkal si unaveně u večeře onoho prvního dne, kdy byl zase doma, to je spíš tím, že je v domě Marcia, než z nějaké Julilliny snahy vyhovět mu. A Marcia dávala svou přítomnost náležitě najevo – upjatá, vzpřímená, bez úsměvu, bez lásky, neúprosná a neodpouštějící. Nebylo jí dáno prožívat vlídné stáří, po tolika šťastných letech, kdy byla manželkou Gaia Julia Caesara, se jí vdovský stav stal nesmírným břemenem. A také, jak Sulla vytušil, se jí příčilo, že je matkou tak nezdárné dcery jako Julilla.

Nebylo ani divu. On sám byl do hloubi duše otřesen, že má ženu k ničemu. Avšak z politických důvodů ji nemohl zapudit, nebyla to nějaká Metella Calva, která by se bez výběru pelešila s kdovíjakou chamradí. Snad poslední ctností, která jí zbyla, byla věrnost. Naneštěstí ani její opilství nedospělo tak daleko, že by si už v římské společnosti získala pověst pijáka; Marcia vyvíjela nezměrné úsilí, aby její prohřešky zakryla. Což všechno znamenalo, že rozvod formou *diffarreatia* (i kdyby on sám byl ochoten tuto ohavnost podstoupit) nepřipadal v úvahu.

Avšak žít se s ní nedalo. V ložnici se chovala po fyzické stránce tak vyhladověle a dravě, že ho zcela přemohl pocit absolutní nechuti; stačilo mu na Julillu jen pohlédnout, a všechna tkáň jeho těla, která by se byla měla vzpřímit, ochabla a stáhla se do sebe jako jeden z Vagienniových hlemýžďů. I pouhému dotyku se vzpouzel – a nepřál si ani, aby se ona dotýkala jeho.

Pro ženu není nesnadné milostnou touhu i uspokojení jen předstírat, ale muž ani sexuální žádostivost, ani vyvrcholení prostě napodobit nedokáže. To, že muži jsou svou povahou upřímnější než ženy, říkal si Sulla, je asi i tím, že ke každému sexuálnímu aktu přistupují s oním zrádným ukazatelem v podbřišku, a to určuje i všechny ostatní stránky mužské existence. A pokud lze vůbec nalézt nějakou příčinu, proč jsou muži přitahováni k mužům, pak patrně spočívá ve skutečnosti, že milostný akt nevyžaduje nevyhnutelně i věrnost.

Tyto úvahy nevěstily nic dobrého pro Julillu, jež sice neměla ponětí, co manželovi probíhá hlavou, ale kterou trýznilo, jak malý zájem o ni jeví. Dvě noci po sobě ji Sulla od sebe prostě odstrčil, navíc mu docházela trpělivost a jeho výmluvy byly stále ledabylejší a stále méně přesvědčivé. Třetího dne pak Julilla vstala dřív než Sulla a bohatě si přihnula vína, jenomže ji při této nepatřičné snídani přistihla matka.

Výsledkem byla tak ostrá a rozhořčená hádka mezi oběma ženami, že se děti rozplakaly a otroci rozprchli na všechny strany a Sulla se zavřel ve svém *tablinu* a proklínal všechny ženy na světě. Co zaslechl, svědčilo o tom, že bezprostřední podnět konfliktu není žádnou novinkou a že to zdaleka není jejich první střetnutí. Děti že jsou zanedbané, jak prohlásila Marcia hlasem, který musel být slyšet až někde u chrámu Velké Matky, a že se o ně jejich matka vůbec nestará. A Julilla zaječela – tak, že to jistě dolehlo až na Circus Maximus – že když ji její vlastní matka připravila o jejich náklonnost, tak čemu se diví?

Slovní bitka zuřila mnohem déle, než by jakákoli výměna názorů takovéto intenzity měla trvat – další důkaz, usoudil Sulla, že obě ženy už toto téma i argumenty probíraly mnohokrát předtím. Znaly je zřejmě nazpaměť. Hádka končila v atriu, právě před dveřmi Sullovy pracovny, kde Marcia sdělila Julille, že jde s dětmi i s jejich chůvou na procházku, že tam budou dlouho a že neví, kdy se vrátí, ale že by Julilla předtím v každém případě měla zatím vystřízlivět.

Sulla, s rukama přitisknutýma na uši, aby neslyšel žalostné vzlykání obou dětí, které prosily matku i babičku, aby už přestaly, se snažil soustředit alespoň na představu, jak jsou krásné. Ještě stále zažíval tu radost, když je po tak dlouhé době znovu uviděl; Cornelii Sulle bylo pět pryč a malému Luciovi Sullovi byly čtyři. Byli to už přece opravdoví človíčkové – dost velcí na to, aby zakoušeli i utrpení, jak dobře věděl ze vzpomínek na vlastní dětství, zasutých sice, avšak stále ještě živých. Jestli bylo něco milosrdného v tom, jak opustil své dva germánské synky, pak to spočívalo ve skutečnosti, že odešel, dokud ještě byli tak malí, dokud se jim hlavičky ještě nemotorně bimbaly, dokud se jim u pusinek dělaly velké bubliny, dokud ještě byli od hlavy až k patě samý dolíček. Loučení s jeho římskými dětmi by bylo o mnoho

těžší, neboť ty už dospěly do věku, kdy se z batolete stává člověk. Do hloubi duše je litoval. A hluboce je i miloval, citem zcela odlišným od toho, co kdy pocítil k jakékoli ženě anebo muži. Nesobeckým a čistým, ryzím a zralým.

Dveře se rozletěly; Julilla vtrhla dovnitř, šat kolem ní vlál, pěsti zaťaté, tvář zrudlou vztekem. A vínem. „Slyšels to?“ obořila se na něho.

Sulla odložil pero. „Jak bych to byl mohl neslyšet?“ zeptal se unaveně. „Slyšel to celý Palatinus.“

„Ta vrána stará krákoravá! Ta pletichářka scvrklá! Jak se může opovážit obvinit mě, že se nestarám o své děti!“

Mám, anebo nemám? ptal se sám sebe Sulla. Proč já ji u sebe trpím? Proč si jednoduše nedojdu pro tu krabičku s bílým práškem z pisánské hutě a neokořením jí to její víno, až se jí zuby budou sypat z dásní a jazyk se jí zkroutí jako doutnající provaz, až se jí ty cecíky nadují jako pýchavky a prasknou? Proč si nenajdu pěkný dub někde ve vlhku a nenasbírám pod ním pár krásných houbiček a nenakrmím ji, až se jí vyvalí všemi možnými cestami z těla krev? Proč jí nevěnuju ten polibek, po kterém tak vzdychá, a nezlomím jí ten její hubený ničemný krček, jako jsem to udělal Clitumně? Kolik lidí už jsem to zabil mečem, dýkou, šípem, jedem, kamenem, sekerou, kyjem, smyčkou, holýma rukama? Čím se vlastně ona Uší od všech těch ostatních? Odpověď samozřejmě přišla vzápětí: Julilla mu vnukla jeho sen. Julilla mu byla cestou ke štěstí. A je to patricijka, Římanka, krev jeho krve. To by spíš dokázal zabít Hermanu.

Ale což, slova ji nezabijí, tuhle tvrdou, šlachovitou římskou dámu, takže ke slovům sáhnout může.

„Protože ty o ně skutečně nedbáš,“ řekl. „Proto především jsem přece přivedl tvou matku sem, aby se tu o děti měl vůbec kdo starat.“

Zalapala teatrálně po dechu, jako když se dusí, chytla se rukama za hrdlo. „Och! Och! Co si to dovoluješ! Já jsem své děti nikdy nezanedbávala, nikdy!“

„To je nesmysl. Jaktěživa jsi o ně nestála,“ říkal stále týmž unaveným a trpělivým hlasem, který užíval od chvíle, kdy do tohoto děsivého, deprimujícího domu vstoupil. „Jediná věc, o kterou ty stojíš, Julillo, je džbán vína.“

„A kdo mi to může mít za zlé?“ otázala se a svěsila ruce. „Kdo mi to má co vyčítat? Jsem vdaná za chlapa, který o mě nestojí, kterému se to nepostaví, ani když jsme spolu v posteli a já mu to cucám a lížu, div si nevyvrátím čelist!“

„Pokud hodláš jít do dalších podrobností, zavřela bys laskavě dveře?“ požádal ji.

„A proč? Aby to neslyšelo naše drahé služebnictvo? Ty jsi ale pokrytec, Sullo! Čí je to ostuda, moje, nebo tvoje? Proč má být vina vždycky jen na mně? Proč nikdy nezůstane na tobě? Nu ovšem, tvá pověst milovníka je v tomhle městě až moc dobře známá na to, abych tě kvůli té bídě v posteli mohla označit za impotenta! To jenom *mne* ty nechceš! *Mne!* Svou vlastní ženu! V životě jsem se ani nepodívala na žádného jiného muže, a tohle mám za vděk! Dva roky jsi byl pryč, a když se vrátíš, tak ti nestojí, i když ze sebe udělám *irrumatora!*“ Zapadlé a zažloutlé velké oči měla plné slz. „Co jsem ti kdy provedla? Proč mě nemáš rád? Proč mě nechceš? Och Sullo, podívej se na mě laskavýma očima, pohlaď mě milujícíma rukama, a já už se v životě vína nedotknu! Jak je to možné, že já tě tak strašně miluju, a v tobě to nevykřeše ani jiskřičku na oplátku?“

„V tom je možná právě ten problém,“ řekl studeně, jako nezaujatý pozorovatel. „Já to nemám rád, když mě někdo tak moc miluje. To se nemá. Není to ani zdravé.“

„Tak mi ale poraď, *jak* já tě mám přestat milovat!“ rozplakala se. „Já opravdu nevím *jak!* Myslíš, že kdybych to uměla, že už bych s tím dávno neskončila? Dřív než vykřísneš z dobrého suchého pazourku jiskru, bych toho nechala! Já bych tak chtěla přestat tě mít ráda! Já po tom toužím! Ale já nemůžu. Já tě miluju víc než sám život.“

Sulla si vzdychl. „Bude to asi v tom, že potřebuješ už konečně dospět. Vypadáš a chováš se jako šestnáctiletá. Duševně i tělesně jsi zaostala na šestnácti. Jenže ti tolik není, Julillo. Je ti čtyřiadvacet. Máš jedno dítě pětileté a druhému jde na čtvrtý.“

„V šestnácti to asi bylo naposledy, kdy jsem byla v životě šťastná," řekla a rozmazávala si slzy na tvářích.

„Pokud jsi nebyla šťastná už od svých šestnácti let, pak to sotva můžeš klást za vinu mně," řekl Sulla.

„Tobě se nikdy nedá nic klást za vinu, viď?"

„Zcela správně," řekl povýšeně.

„A co ostatní ženy?"

„Co ty s tím mají společného?"

„Je docela možné, že o mě nejevíš zájem, co ses vrátil, protože máš někde v Galii jinou ženskou."

„Nikoli ženskou," opravil ji jemně, „manželku. A ne v Galii. V Germánii."

Brada jí sklesla, civěla na něho s otevřenými ústy. „*Manželku?*"

„Nu, alespoň podle germánského zvyku. A dvojčata, dva chlapce, jsou jim teď asi čtyři měsíce." Přimhouřil oči, ta bolest v nich je přespříliš soukromá věc, nic po ní Julille přece není. „A velice se mi po ní stýská. Dost zvláštní, ne?"

Julilla konečně zavřela ústa a křečovitě polkla. „To je tak krásná?" šeptla.

Překvapením otevřel světlé oči opět dokořán. „Krásná? *Hermana?* Kdepak! Je při těle a je jí skoro třicet. Ani z jedné setiny není tak krásná jako ty. A není to ani světlovláska. Ani dcera náčelníka, natož krále. Prostě obyčejná barbarka."

„*Tak proč?*"

Sulla zavrtěl hlavou. „Nevím. Vím jen jedno, že jsem ji měl moc rád."

„A co je na ní, co nemám já?"

„Pořádná ňadra," řekl Sulla a pokrčil rameny, „ale já na ňadra moc nejsem, tak tím to asi nebude. Uměla tvrdě pracovat. Nikdy si na nic nepostěžovala. Nic ode mne nikdy neočekávala – ne, tak to není. Spíš nikdy neočekávala, že budu něčím, čím já v podstatě být nemohu." Pokývl a usmál se, byla v tom něha. „Ano, muselo to být hlavně tím. Patřila sobě, a tak se mi nepotřebovala věšet na krk. Ty jsi olověné závaží, které mě táhne dolů. Hermana pro mne byla křídla na kotnících, bylo mi s ní do letu."

Bez jediného dalšího slova se Julilla otočila a z pracovny odešla. Sulla vstal, následoval ji až ke dveřím a zavřel je za ní.

Ale než se stačil vzpamatovat natolik, aby se mohl opět věnovat prázdnému čmárání – neboť napsat to dopoledne nedokázal nic – dveře se opět otevřely.

Stál v nich jeho správce, dokonalá imitace nevidoucího a neslyšícího špalku dřeva. „Ano?"

„Návštěva, Lucie Cornelie. Jsi doma?"

„Kdo je to?"

„Byl bych řekl jeho jméno hned, *domine*, pokud bych se ho byl dozvěděl," říkal správce upjatě. „Ale ten návštěvník se omezil na vzkaz: ‚Pozdrav od Skylaka.'" Ze Sullovy tváře se vytratily chmury jako dýchnutí z vyleštěného zrcadla. Někdo ze staré party! Někdo z mimů, z komediantů, z herců, které znával! Ó, to je přece báječné! To ovšem tenhle ňouma správce, kterého Julilla koupila, asi nechápe, samozřejmě že o tomhle světě nic neví. Clitumnini otroci nebyli Julille dost dobří. „Tak ho pozvi dál."

Byl by ho poznal kdekoli a kdykoli. A přece – jak mnoho se změnil! Z chlapce v muže.

„Metrobie," řekl Sulla, vstal a automaticky pohlédl ke dveřím, aby se ujistil, že jsou zavřeny. Byly. Okna sice zavřena nebyla, ale na tom nezáleželo, neboť v Sullově domě platilo železné pravidlo: nikdo nikdy nesmí stát tam, odkud je vidět do Sullovy pracovny oknem vedoucím do kolonády.

Musí mu být už dvaadvacet, říkal si Sulla. Na Řeka je dost vysoký. Dlouhou hřívu černých kudrn měl teď po mužsku zastřiženu a tam, kde míval na tvářích a na bradě mléčně bílou pleť, se teď modraly do hladka vyholené husté vousy. Zachoval si dosud profil Praxitelova Apollóna i trochu oné až zženštilé krásy, jako Níkeova polychromovaná mramorová socha, tolik životná, jen sestoupit z podstavce a vykročit, a přece tak uzavřená do sebe, skrývající svá tajemství, svůj prapůvod.

A pak se ta mramorová dokonalost krásy naráz proměnila; s neméně dokonalým láskyplným úsměvem Metrobius na Sullu pohlédl a rozpřáhl ruce.

Slzy vhrkly Sullovi do očí; ústa se mu zachvěla. Když obcházel stůl, udeřil se o jeho roh do boku, ale ani to nevnímal. Vrhl se prostě do Metrobiovy náruče, nechal se obejmout, bradu položil Metrobiovi na rameno a obemkl ho rukama. A bylo mu, jako by se teď teprve konečně navrátil domů. A tak polibek, když k němu konečně došlo, byl horoucí, to vnímavé a chápavé srdíčko dospělo, věrné i bez slibů věrnosti, a nic už teď nebolelo.

„Ty můj hochu, ty můj krásný chlapečku!“ řekl Sulla a samou vděčností, že něco se přece jen neproměnilo, se rozplakal.

P ř e d o t e v ř e n ý m o k n e m Sullovy pracovny stála Julilla a sledovala, jak její manžel kráčí do objetí toho půvabného muže, pozorovala je, jak se líbají, uslyšela láskyplná slova, která si vyměňují, viděla, jak společně docházejí k lehátku a klesají na ně, jak začínají s úvodními něžnostmi vztahu tak dlouhého a pro oba tak drahého, jak se navracejí jeden k druhému. Nebylo třeba, aby jí někdo vysvětloval, že toto je ten pravý důvod, proč ji manžel zanedbává, ta pravá příčina, proč se ona opíjí, proč se mstí tím, že nedbá o děti. O děti svého manžela.

Ještě dříve než začali jeden druhému uvolňovat oděv, se Julilla obrátila a s hlavou vzpřímenou, už bez jediné slzy, kráčela do ložnice, kterou sdílela s Luciem Corneliem Sullou. Se svým manželem. K ložnici přiléhal přístěnek, jehož užívali jako šatny; od Sullova návratu byl nyní zaplněnější, neboť na křížovém věšáku tam byla uložena Sullova slavnostní zbroj, na zvláštní poličce ležela jeho přílba a na stěně byl zavěšen i jeho meč, s jílcem zdobeným slonovinovou orlí hlavou, v pochvě a s řemením.

Sejmout ho ze stěny nebylo nesnadné; uvolnit ho z opasku a z pochvy bylo těžší. Nakonec se jí to však zdařilo, usykla jen, když jí čepel rozřízla ruku hladce až na košt, tak dokonale byla nabroušena. Zmocnil se jí údiv, že ještě vůbec dokáže ten palčivý řez pocítit, ale vzápětí přestala na úlek i bolest dbát. Bez váhání uchopila meč za slonovinový jílec, obrátila ho proti sobě a vykročila proti stěně.

Neprovedla to dobře. Sesula se v neúhledné změti krve a rouch s mečem vetknutým do břicha, srdce jí tlouklo, tlouklo, tlouklo, její vlastní chraptivý dech jí zněl v uších, jako by se k ní kdosi zezadu přikrádal a chtěl ji připravit o čest či o život. Ani čest ani život už jí nenáležely, takže co na tom? Vnímala jen tu hrůzu, na těle ucítila teplo krve, jež ho opouštěla. Byla však z Juliů Caesarů, nevykřikla o pomoc, nezalitovala svého rozhodnutí ani po onu kratičkou chvíli, která jí ještě zbývala. Jediná myšlenka na její dvě malé děti jí nekmitla hlavou; nemyslela na nic než na to, jak bláhová byla, když tolik let milovala muže, jenž miluje muže.

Dostatečný důvod zemřít. Nepřežila by ten výsměch, ty pošklebky, tu jízlivost všech těch šťastných žen, které byly provdány za muže, kteří milovali ženy. A jak z ní unikala krev a s ní i život, její horoucí hlava vychládala, mysl se zvolňovala, těžkla. Och, jak je to nádherné konečně ho přestat milovat! Už žádná muka, už nikdy žádná úzkost, konec pokořování, dost už vína. Žádala ho, aby jí dal radu, jak ho přestat milovat, a on jí vyhověl. Tak laskavý k ní nakonec dokázal být, ten její miláček Sulla. A poslední jasné myšlenky patřily dětem; snad alespoň v nich tu po sobě něco zanechává. A tak se brodila a nořila do sladkých mělčin oceánu smrti s přáním, aby alespoň její děti žily dlouho a šťastně.

S u l l a se vrátil ke stolu a posadil se. „Je tu víno, nalej mi trochu,“ řekl Metrobiovi.

Jak chlapecky vyhlížel ten muž, když jeho tvář ožila! Snáz se tak alespoň vzpomíná na onu chvíli, kdy mu ještě jako hoch nabízel, že oželí všechno pohodlí, jen když bude moci, třeba v bídě, žít se svým miláčkem Sullou.

Metrobius s úsměvem přinesl víno a posadil se do klientské židle. „Já vím, co teď řekneš, Lucie Cornelie. Že tohle si nebudeme moci dovolit často.“

„Ne. Kromě jiných věcí.“ Sulla usrkl vína a pevně na Metrobia pohlédl. „Skutečně to není možné, chlapče. Jen někdy, když už ta touha anebo ta bolest anebo co to je, bude tak velká, že to nedokážeme vydržet. Mám takřka na dosah všechno, čeho bych si přál docílit, jenže tebe navíc k tomu mít nesmím. Kdybychom byli v Řecku, pak možná ano. Ale my žijeme v Římě. A kdybych byl Prvním mužem Říma, pak snad také ano. Ale to nejsem. Tím je Gaius Marius.“

Metrobius se pousmál. „Já to chápu.“

„Pořád ještě jsi v divadle?“

„Samozřejmě. Já nic jiného neumím než hrát. Skylax byl ostatně dobrý učitel, všechna čest. Hraju skoro pořád a o role nouzi nemám.“ Odkašlal si a trochu sebevědomě vzhlédl. „Ovšem přešel jsem na vážné úlohy.“

„Na vážné?“

„Správně. Ukázalo se totiž, že mi chybí ta pravá komická žíla. Když jsem byl ta dětská hvězdička, ještě to šlo, ale jakmile jsem vyrostl z okřídlených Kupidů a rozpustilých rarášků, zjistil jsem, že talent mám především na tragédie, a ne na komedie. Takže teď místo Aristofana a Plauta hraju Aischyla a Accia. Ale vůbec toho nelituju.“

Sulla pokrčil rameny. „Nu, alespoň budu moci jít klidně do divadla, aniž se prozradím, že je to kvůli tobě, když už teď nehraješ otloukané prosťáčky. Máš římské občanství?“

„Žel ne.“

„Podívám se, co by se s tím dalo udělat.“ Sulla s povzdechem odložil pohár a sepjal ruce jako nějaký bankéř. „Vídat se určitě budeme – ale ne příliš často – a už nikdy tady. Mám dosti bláznivou ženu, které nemohu věřit.“

„Bylo by to krásné, kdybychom se mohli občas setkat.“

„Máš nějaký vlastní byt s trochou soukromí, anebo dosud bydlíš u Skylaka?“

Na Metrobiově tváři se objevil údiv. „Myslel jsem, že o tom víš! Ale ovšem, jak by ses o tom mohl dozvědět, když už pár let vlastně v Římě ani nežiješ. Skylax před půl rokem zemřel. A odkázal mi veškerý svůj majetek včetně bytu.“

„Takže se tedy uvidíme tam.“ Sulla povstal. „Pojď, vyprovodím tě. A zapíšu si tě jako klienta, takže budeš-li sem za mnou někdy potřebovat zajít, budeš mít aspoň důvod. Sám ti pošlu předem list, dřív než bych za tebou zašel.“

Alespoň v těch krásných očích se zračil polibek, když se loučili u vnějších dveří, ale neřekli, ani neudělali nic, co by v okounějícím správci anebo v dveřníkovi mohlo vyvolat dojem, že onen neobyčejně pěkný mladý muž je cosi víc, než jen nový klient ze starých časů.

„Všechny pozdravuj, Metrobie.“

„O divadelních hrách v Římě asi nebudeš, že?“

„Obávám se, že ne,“ řekl Sulla a konvenčně se usmál. „To víš – Germáni.“

A tak se tedy rozloučili, právě ve chvíli, kdy se na ulici objevila Marcia, která přiváděla děti s jejich chůvou. Sulla na ni počkal, sám jí otevřel dveře a opět je za ní zavřel.

„Marcie, přijď laskavě do mé pracovny.“

Vplula s ostražitýma očima do místnosti a zamířila k lehátku, kde Sulla v hrůze spatřil zrádnou vlhkou skvrnu, drze svítící vůkol jako maják. „Posaď se na židli, jestli ti to nevadí,“ řekl.

Usedla, nasupeně ho sledovala, bradu vysunutu, ústa pevně sevřena.

„Tchyně, je mi jasné, že mne nemáš nijak v lásce, a já se ani nebudu snažit nějak si tě předcházet,“ začal Sulla ve snaze vypadat zcela vyrovnaně a neznepokojeně. „Ani já jsem tě nepozval, abys tu s námi bydlela, jen z nějaké přílišné náklonnosti. Šlo mi o mé děti. A pořád ještě mi jde především o ně. Takže bych ti chtěl ze srdce poděkovat za všechno dobré, oč ses tu přičinila. Postarala ses o ně vynikajícím způsobem. Vypadají už zase jako řádní malí Římané.“

Marcia nepatrně roztála. „Jsem ráda, že se ti to tak jeví.“

„Takže teď už sice nemám starost o ně, zato mi dělá starost Julilla. Slyšel jsem ten výstup, co ti ráno udělala.“

„To slyšel celý svět!“ utrhla se Marcia.

„Ano, to je pravda…“ Ztěžka si vzdychl. „Když jsi odešla s dětmi pryč, měla další hádku se mnou, kterou asi taky bylo slyšet po celém městě – alespoň to, co v jejím průběhu říkala ona. Rád bych věděl, máš-li nějakou představu, co bychom mohli udělat.“

„Naneštěstí neexistuje dost lidí, kteří vědí, že se opíjí, jinak by to byl postačující důvod k rozvodu, ostatně jediný důvod, jaký bys mohl uplatnit,“ řekla Marcia s plným vědomím, že zakrývat to pomáhala především ona sama. „Já si myslím, že budeš muset projevit trpělivost. Ona pije čím dál tím víc, a já už to dlouho utajovat nedokážu. V okamžiku, kdy to vejde ve všeobecnou známost, můžeš ji zapudit, aniž by tě za to kdokoli odsuzoval,“ řekla Julillina matka.

„A co když to do toho stadia dospěje v době, kdy já tu nebudu?“

„Já jsem její matka; i já mám právo ji vyhnat. Pokud k tomu dojde v tvé nepřítomnosti, pošlu ji do tvé vily v Circeích. A až se pak vrátíš, budeš se s ní moci rozvést a zavřít ji někde jinde. Ona se stejně mezitím upije k smrti.“ Marcia vstala, chtěla být už pryč, nedat na sobě znát nic z té bolesti, která se jí zmocňovala. „Nemám tě příliš ráda, Lucie Cornelie,“ řekla, „ale problémy, které má Julilla, nemohu vytýkat tobě.“

„Máš ty vůbec ráda někoho, kdo se přiženil do tvé rodiny?“ zeptal se. Marcia zkřivila rty. „Jedině Aurelii.“

Vyšel s ní do atria. „Kde vůbec je?“ zeptal se, uvědomil si najednou, že ji neslyšel, ani neviděl od chvíle, kdy přišel Metrobius. Zamrazilo ho, po páteři mu přeběhl záchvěv úleku.

„Patrně číhá někde v záloze na někoho z nás,“ řekla Marcia. „Jak začne den hádkou, pak se obvykle hádá a hádá, dokud se dočista neopije a neusne z toho.“

Sulla znechuceně ohrnul ret. „Nespatřil jsem ji od chvíle, co utekla z mé pracovny. Bezprostředně nato mě pak přišel navštívit starý přítel, a když jsem ho vyprovázel, vracela ses právě s dětmi domů.“

„Obyčejně se nedrží takhle zpátky,“ řekla Marcia a zadívala se na správce. „Nepotkal jsi někde svou paní?“

„Naposledy jsem ji viděl, jak jde do své ložnice,“ řekl. „Mám zavolat její služku?“

„Ne, nemusíš.“ Marcia se úkosem podívala po Sullovi. „Nejlepší by asi bylo, kdybychom za ní teď hned společně zašli, Lucie Cornelie. Možná že když jí řekneme, co se s ní stane, jestli se nepřestane chovat jako v chlívku, dostane rozum.“

A tak společně Julillu nalezli, zhroucenou, ztichlou. Její roucha z jemné vlny působila jako houba a vsákla většinu krve, takže byla oděna v navlhlém, jakoby rezavějícím šarlatu, jako Nereovna vystupující z vulkánu.

Marcia se chytila Sully za ruku, zavrávorala; Sulla ji zachytil a ovinul ji paží kolem ramen.

Avšak ta, jejímž otcem byl Quintus Marcius Rex, se s nesmírným úsilím opanovala, navracela se jí sebevláda. „Tohle je ovšem řešení, které jsem nepředpokládala,“ řekla vyrovnaným hlasem.

„Ani já,“ řekl Sulla, který přivykl lidským jatkám.

„Cože jsi jí to vlastně řekl?“

Sulla zavrtěl hlavou. „Nic, co by mohlo vést k tomuhle konci, pokud se pamatuji – můžeme se na to ostatně vyptat služebnictva, museli přinejmenším polovinu z našeho rozhovoru přece slyšet.“

„Ne, nemyslím, že bychom se jich měli vyptávat,“ řekla Marcia a schoulila se Sullovi do náruče, hledajíc u něho ochranu a úkryt. „V mnoha směrech, Lucie Cornelie, to je nejlepší řešení ze všech. Ať děti raději zakusí bolest nad její smrtí než pozvolné rozčarování a ošklivost nad jejím opilstvím. Jsou ještě malé, brzy zapomenou. Být to o něco později, už by si všechno vryly do paměti.“ Položila Sullovi tvář na prsa. „Ano, je to tak lepší.“ Jedna jediná slza jí uklouzla ze semknutých víček.

„Pojď, odvedu tě do tvého pokoje,“ řekl a vedl ji pryč z ložničky zalité krví. „Byl jsem blázen, že jsem nepomyslel na ten meč.“

„A proč by tě bylo něco takového mělo napadnout?“

„Je pozdě litovat,“ řekl Sulla, jenž dobře věděl, proč si Julilla pro meč šla a proč ho použila proti sobě; dívala se oknem pracovny na jeho opětné shledání s Metrobiem. Marcia má pravdu. Tohle je skutečně zdaleka nejlepší řešení. A on pro ně nemusel hnout prstem.

Čaromoc Mariových úspěchů nezeslábla; při volbě konsulů konané bezprostředně poté, co se desátého dne měsíce prosince ujali funkce noví tribunové lidu, stal se Gaius Marius znovu prvým konsulem. Neboť nikdo nedokázal neuvěřit svědectví Lucia Cornelia Sully ani Saturninovu prohlášení, že stále ještě existuje člověk, který je schopen Germány porazit. Stará germánská hrozba znovu zaplavila Řím jako vody vysoko vzedmutého Tiberu, a Sicílie jako by zmizela z výčtu krizí, jichž zjevně neubývalo a neubývalo.

„Protože sotva uhasíme jednu, zničehonic někde vzplane jiná,“ říkal Marcus Aemilius Scaurus Quintovi Caeciliovi Metellovi Numidikovi Hovniválovi.

„Což bude případ Sicílie,“ řekl Lucullův švagr hlasem plným záští. „Jak jen mohl Gaius Marius podpořit toho *pippinu* Ahenobarba, když se vytasil s návrhem, že za Lucia Luculla je třeba na Sicílii poslat někoho jiného? A ke všemu zrovna *augura Servilia!* Vždyť je to zase jen takový *homo novus*, jenomže schovaný za to starobylé jméno!“

„Tahá tě prostě za ocas, Quinte Caecilie,“ řekl Scaurus. „Gaiovi Mariovi je srdečně jedno, kdo bude vládnout na Sicílii, když už teď ví, že se Germáni dají na pochod. Pokud jsi stál o to, aby tam Lucius Lucullus setrval, byl bys udělal nejlíp, kdybys byl zůstal pěkně zticha; Gaius Marius by si jinak sotva vzpomněl, co vy dva spolu máte.“

„Seznam senátorů bude potřebovat přísnější dohled,“ řekl Numidicus. „Budu se ucházet o úřad censora.“

„To je dobrý nápad! A s kým?“

„S mým bratrancem, Caprariem.“

„Další dobrá trefa, při Venuši! Ten udělá, co mu poradíš.“

„Je čas vytrhat v senátě všechen ten plevel, o jezdcích ani nemluvě. A já budu censor jako břitva, Marku Aemilie, na to můžeš vzít jed!“ řekl Numidicus. „Saturninus se poveze, a Glaucia jakbysmet. To jsou dva nebezpeční chlapi.“

„Ale prosím tě!“ trhl sebou Scaurus. „Kdybych ho byl já křivě nenařkl, že čachruje s obilím, tak z něho byl docela jiný politik. Já se pořád nemůžu zbavit pocitu viny za to, co se s Luciem Appuleiem stalo.“

Numidicus nakrčil čelo. „Milý Marku Aemilie, ty bys opravdu potřeboval nějaký ten životabudič! Kdo a co má na svědomí to, co on provádí, na tom vůbec nezáleží. Důležité v tomto okamžiku je, že on takhle vyvádí. Ten prostě musí jít!“ Zlostně si odfrkl. „S námi v tomhle městě ještě zdaleka není konec,“ řekl. „A příští rok má alespoň Gaius Marius jako kolegu v zádech pořádného chlapa, ne takovou pápěrku, jako byli Fimbria nebo Orestes. Postaráme se o to, aby Quintus Lutatius dostal pořádnou armádu, a každý sebemenší úspěch Quinta Lutatia roztroubíme po Římě jako triumf.“

Neboť voličstvo dalo hlasy i Quintovi Lutatiovi Catulovi Caesarovi jako konsulovi, sice až druhému, avšak přesto k tomu Marius řekl; „Je to trn v patě.“

„Ovšem tvůj mladší bratr byl zvolen prétorem,“ řekl Sulla. „Jenže ten poputuje do Zadní Hispánie, pěkně za vítr.“ Dohonili Marka Aemilia Scaura, který se pod senátními schody s Numidikem rozloučil.

„Musím ti ještě osobně poděkovat za tvou iniciativu a úspěch, pokud šlo o ty dodávky obilí,“ řekl Marius zdvořile.

„Pokud se někde na světě dá pšenice koupit, Gaie Marie, tak to opravdu není nic těžkého,“ řekl Scaurus stejně způsobně. „Bojím se ovšem dne, až obilí nebude k mání prostě nikde.“

„Ale to snad bezprostředně opravdu nehrozí! Sklizeň na Sicílii bude podle mne už zase normální.“

Scaurus okamžitě vyrazil k útoku. „Pokud ovšem vzápětí nepřijdeme zase o všechno, co jsme tam získali, až se ten pitomec Servilius Augur ujme správcování!“ řekl kousavě.

„Na Sicílii je ale už po válce,“ řekl Marius.

„Nechci ti brát tu naději, konsule. Ale já bych si tím tak jistý nebyl.“

„A odkud jsi vlastně ty poslední dva roky pšenici sháněl?“ zeptal se Sulla rychle, aby odvrátil hrozící neshodu.

„V asijské provincii,“ vítal Scaurus možnost odvést řeč tímto směrem, neboť jemu skutečně úřad *curatora annonae*, správce obilných dodávek, působil neobyčejné potěšení.

„Tam ale žádné velké přebytky přece nemívají,“ napovídal Sulla.

„Ani *modius*, to je pravda,“ usmíval se mazaně Scaurus. „Ne, za to vděčíme králi Mithridatovi z Pontu. Je velice mladý, ale zato nesmírně podnikavý. Dobyl celé severní pobřeží Euxinského moře a ovládl Tanais, Borysthenes a Hypanis, zkrátka veškeré obilnářské oblasti. A dělá díky tomu docela pěkné obchody pro Pontus i pro sebe, tím že po lodích dováží kimmerské přebytky na jih do asijské provincie a tam nám je prodává. Budu se příští rok řídit asi čichem a budu zase nakupovat v asijské provincii. Mladý Marcus Livius Drusus pojede do Asie jako kvestor a já už jsem ho pověřil, aby to tam mým jménem sjednal.“

„To asi při té příležitosti taky navštíví ve Smyrně svého tchána, Quinta Servilia Caepiona, ne?“ zamručel Marius.

„Bezpochyby,“ řekl Scaurus bez obalu.

„Tak ať mladý Marcus Livius posílá účty za obilí k proplacení Quintovi Serviliovi Caepionovi,“ řekl Marius. „Ten na to má víc peněz než celá naše státní pokladna!“

„To je nepodložené nařčení.“

„Podle krále Copilla nikoliv.“

Na chvilku zavládlo tísnivé ticho, pak řekl Sulla: „A kolik z toho asijského zrna se dostane až k nám, Marku Aemilie? Podle toho, co kolem sebe slyším, jsou problémy s piráty rok od roku horší.“

„Asi tak polovička, víc ne,“ řekl Scaurus zachmuřeně. „Kdejaká skrytá zátoka, kdejaký přístav na pamfylském a kilickém pobřeží slouží za úkryt pirátům. Navenek se samozřejmě tváří jako otrokáři, ale když si můžou zrno na krmení otroků ukrást, tak kradou, a to se jim pak zvedají zisky z obchodu! A když jim nějaké obilí z těch loupeží vybyde, prodají ho znovu nám, navíc za dvojnásobnou cenu, než jakou jsme za ně původně zaplatili, s odůvodněním, že tyhle jejich dodávky k nám bezpečně dorazí – že se jich znovu nezmocní nějaký ten pirát.“

„To je pozoruhodné,“ řekl Marius, „že se i mezi piráty vyskytuje tenhle obchodní mezistupeň, velkoobchod. Co jiného to je? Ukradnou, a pak nám to prodají zpátky. Čistý profit! Něco by se s tím mělo udělat, ne? Co si o tom myslí *princeps senatus?*“

„Udělat by se něco opravdu mělo,“ souhlasil Scaurus horlivě.

„A co bys navrhoval?“

„Speciální pověření pro jednoho z prétorů – takového putovního správce, jestli si budeme umět takové zvíře vymyslet. Dát mu lodi, námořní vojsko a pověřit ho, aby na pobřeží Pamfýlie a Kilikie vymetl jedno to hnízdo po druhém od všech pirátů,“ řekl Scaurus.

„Mohli bychom ho ustanovit správcem Kilikie,“ řekl Marius.

„To je vynikající nápad.“

„Dobrá, Aemilie Scaure, svolejme na to otce senátory co nejdřív a dejme se hned do toho.“

„To uděláme,“ řekl Scaurus a zářil nadšením. „Víš, Gaie Marie, třebaže mi zpravidla piješ krev vším, co chceš a co děláš, jedno se mi na tobě líbí – že se takhle pustíš rovnou do díla a že se ti pod rukama nepromění jen v nějaké další představení v cirku.“

„Ale pokladna bude ječet, jako když pozvou vestálku na večeři do bordelu,“ ušklíbl se Marius.

„Jen ať si klidně ječí! Jestli piráty nevymýtíme, tak je po obchodu mezi Východem a Západem. Lodě a námořní jednotky,“ uvažoval Scaurus nahlas. „A kolik?“

„Nu, osm až deset kompletních flotil, a – řekněme – deset tisíc vojáků s námořním výcvikem. Pokud jich tolik vůbec máme," řekl Marius.

„Ty seženeme," řekl Scaurus sebejistě. „Když bude nejhůř, tak se jich část najme na Rhodu, v Halikarnássu, v Knidu, v Athénách, v Efesu – neměj obavy, ti se najdou."

„Měl by to být Marcus Antonius," řekl Marius.

„A proč ne tvůj bratr?" zeptal se Scaurus a naoko se zatvářil překvapeně.

Ale Maria se to nedotklo, jen se usmál. „Můj bratr, Marcus Marius, je zrovna taková suchozemská krysa jako já. Kdežto Antoniové se ochotně vydávají na moře."

Scaurus se uchechtl. „Pokud tam už všichni nejsou."

„To je pravda. Ale ten náš prétor, Marcus Antonius, by byl skutečně dobrý. Myslím, že by to zvládl."

„Zvládne to, v tom s tebou souhlasím."

„A zatím co bude pokladna skuhrat a stěžovat si na Marka Antonia, na jeho nákupy obilí a na jeho lov na piráty," ušklíbl se Sulla, „nebude mít aspoň čas si všímat, kolik peněz vydává na armády z *capite censi.* Protože i Quintus Lutatius bude muset postavit své legie z *capite censi.*"

„Lucie Cornelie, ty jsi strávil až příliš mnoho času ve službách Gaia Maria!" řekl Scaurus.

„Taky mě to napadlo," ozval se neočekávaně Marius. Ale víc neřekl.

S u l l a s Mariem se vydali do Zaalpské Galie až koncem února, poté co pochovali Julillu a uspořádali nejnutnější záležitosti po její smrti; Marcia souhlasila s tím, že zatím setrvá v Sullově domě a postará se o děti.

„Ovšem," řekla varovně, „nečekej, že tu zůstanu navěky, Lucie Cornelie. Bude mi padesát a chtěla bych se přestěhovat do Kampánie, někam k moři. Tohle vlhké městské podnebí už není pro mé kosti. Měl by ses znovu oženit, aby děti měly řádnou matku a nějaké bratříčky a sestřičky, aby si měly s kým hrát."

„Bude to muset počkat, až se vypořádáme s Germány," řekl Sulla, jen s námahou ovládaje hlas.

„Takže dobrá, až si to vyřídíte s Germány," řekla Marcia. „To budou dva roky," varoval ji. „*Dva?* Snad jeden!"

„Možná, ale dost o tom pochybuji. Připrav se na dva roky, tchyně."

„Ani den navíc."

Sulla se na ni pátravě zadíval, povytáhl obočí. „Měla bys mi už začít hledat novou ženu."

„Žertuješ?"

„Ne, vůbec nežertuju!" vyjel Sulla, jemuž poslední dobou docházela trpělivost. „To mám jít bojovat s Germány a ještě si v Římě shánět novou ženu? Jestli se chceš odstěhovat, hned jak se vrátím, tak mi vyber ženu, která za to bude stát a která také *o to* bude stát."

„A jakou ženu?"

„To je mi jedno! Hlavně aby byla hodná na mé děti," řekl Sulla.

Pro tohle i z dalších důvodů byl Sulla rád, že už Řím opouští. Čím déle setrvával, tím víc lačněl po Metrobiovi, a čím častěji se s Metrobiem vídal, tím víc si uvědomoval, jak ho přitahuje víc a víc. A neměl už také nad dospělým Metrobiem takovou moc, jakou nad ním míval jako nad chlapcem; Metrobius byl ve věku, kdy začínal cítit, že by měl co mluvit do toho, jak se jejich vztah bude vyvíjet dál. Ano, nejlíp je být od Říma co nejdál! Jen ty děti bude tolik postrádat, ty nádherné, kouzelné tvorečky. Jak bezmezně a nekriticky ho milují! Na mnoho měsíců jim odejde, a přece jakmile se vrátí, přivítají ho s napřaženýma ručičkama a tisíci polibky. Proč takhle nemůže vypadat i láska mezi dospělými? Na tuhle otázku, říkal si, je ovšem jednoduchá odpověď. Protože dospělá láska se až příliš zabývá sama sebou a až příliš se při ní přemýšlí.

D r u h é h o k o n s u l a , Quinta Lutatia Catulla Caesara, opouštěli celého ustaraného nad náborem vojáků do další armády a hlučně si stýskajícího, že bude muset být postavena z *capite censi.*

„Samozřejmě že bude muset být z *capite censi!“* odsekl Marius. „Nechoď kvůli tomu skuhrat ke mně – já to nebyl, kdo ztratil osmdesát tisíc mužů u Arausia, ani ty ostatní, o které jsme v bitvě přišli.“

To ovšem zavřelo Catulovi Caesarovi ústa, sevřel je však přísným, aristokratickým způsobem.

„Byl bych rád, kdybys mu nepředhazoval zločiny jiných členů jeho rodiny,“ řekl Sulla.

„Tak ať mi oni pořád nepředhazují ty *capite censi!“* zavrčel Marius.

Sulla to vzdal.

V Galii naštěstí bylo všechno, jak má být; Manius Aquillius udržoval armádu v kázni a v dobré kondici stavbou dalších mostů a akvaduktů a tuhým cvičením. Quintus Sertorius se už sice také ukázal, ale vrátil se znovu mezi Germány s tím, že tam bude užitečnější; uvedl, že se vydá na pochod s Kimbry a dá Gaiovi Mariovi zprávu, jak jen to bude možné. A vojsko se už začínalo chvět nedočkavostí při pomyšlení, že tohoto roku se konečně dočká nasazení.

Toho roku měl být do kalendáře zařazen ještě jeden další únor, ale projevil se rozdíl mezi starým a novým pontifikem maximem, Dalmatikem a Ahenobarbem; Ahenobarbus prostě nenahlížel, jaký smysl by mělo uvádět kalendář do souladu s ročními obdobími. A tak už byl sice na kalendáři březen, ale přesto trvala zima, neboť kalendář se začal předbíhat před skutečným ročním obdobím. Jelikož měl rok pouhých 355 dnů, bylo třeba každé dva roky vsunout jeden měsíc o dvaceti dnech, podle tradice to bývalo na konci února. Jenomže o tom muselo rozhodnout celé kolegium pontifiků, a pokud je k tomu neměl svědomitý pontifex maximus, vybočil kalendář zcela z kolejí, jako tomu bylo právě nyní.

Naštěstí nedlouho poté, co se Sulla a Marius znovu vpravili do rutiny táborového života armády daleko za Alpami, došel dopis od Publia Rutilia Rufa.

Tenhle rok začíná být opravdu bohatý na události, takže hlavní problém je, kde začít. Samozřejmě že všichni čekali, až tě budou mít z cesty, a odpřisáhl bych, žes nemohl dorazit ještě ani do Ocela, a už byl celý dolní konec Fora plný myší a krys. Ty měly zase jednou pré, ó kocoure!

Nu, vezmu to od našich převzácných nových censorů, od Hovnivála a jeho krotkého bratrance Kozla. Hovnivál už hezkou chvíli – vlastně už od svého zvolení, jenomže si dal pozor, abys nebyl někde blízko – chodí a vykládá, jak ten senát „vysmejčí“, myslím aspoň, že to jsou jeho slova.

Jedno se o nich dá říct, nebude to úplatný párek censorů, takže smlouvy za stát se budou uzavírat jak náleží a poskytovat se budou jak podle ceny, tak podle zásluh. Už se ovšem chytli s pokladnou, protože žádali dost velkou sumu na opravu chrámů, které nejsou tak bohaté, aby si mohly údržbu zaplatit ze svého, nemluvě o čerstvých nátěrech a mramorových sedátkách v latrínách ve třech státních domech hlavních *flaminů* a také v domech, kde žije *rex sacrorum* a pontifex maximus. Já osobně mám radši sedátka dřevěná. Mramor je tvrdý a studí! Když Hovnivál uvedl také Domus Publica, kde sídlí pontifex maximus, došlo k živé výměně názorů, neboť pokladna byla toho mínění, že náš nový pán je dost bohatý na to, aby si ta mramorová sedátka i nátěry mohl zaplatit sám.

Pak se pustili do všech běžných smluv – a dělají to dobře, jak si alespoň myslím já. Nabídek bylo spoustu, předháněli se v cenách a zdá se, že nikdo nebude příliš šidit.

Pospíchali až neslýchaně, protože to hlavní, nač se chystali, byl samozřejmě seznam senátorů a také seznam jezdců. Neuplynuly ani dva dny, co dokončili projednávání všech smluv – přísahám ti, že práci osmnácti

měsíců stihli za jediný měsíc! – a už si svolal Hovnivál shromáždění lidu na *contio* a začal tam předčítat výsledky censorské kontroly ctností a ohavností otců senátorů. Někdo ovšem musel prozradit Saturninovi a Glauciovi, že censoři jejich jména už ze seznamu vyškrtli, protože když se shromáždění sešlo, bylo tam najednou plno najatých gladiátorů a podobných ostrých hochů, kteří na schůze do Comitia jindy nechodívají.

A sotva Hovnivál oznámil, že spolu s Kozlíkem škrtají Lucia Appuleia Saturnina a Gaia Servilia Glauciu ze seznamu senátorů, všechno se tam vzbouřilo. Gladiátoři zaútočili na rostra, stáhli z nich chudáka Skarabea dolů, podávali si ho z ruky do ruky a každá ta mozolnatá ruka ho pořádně plácla přes tvář. Byla to docela nová technika – žádné klacky ani hole, prostě holé ruce. Teoreticky, myslím, ruka nedokáže zabít jinak, než když se sevře v pěst. Slyšel jsem, že se tomu říká minimální násilí. Jak dojemné! Stalo se to tak rychle a bylo to zorganizováno tak dobře, že Hovniváluse dostrkali až tam, co začíná Clivus Argentarius, než se Scaurovi, Ahenobarbovi a pár dalším *lepším lidem* podařilo dostat se k němu a odtáhnout ho do bezpečí chrámu Jova Nejlepšího Největšího. Zjistili, že má obličej dvakrát tak velký jako normálně, obě oči zateklé, rty rozbité na tuctu místech, z nosu mu tekla krev jako z kašny, uši naběhlé a obočí natržená. Nejvíc ze všeho se podobal rohovníkům na olympiádách za starých časů.

Mimochodem, jak se ti zamlouvá ten název, co dostala ultrakonzervativní frakce? *Boni – lepší lidé!* Scaurus chodí a vykládá, že to vymyslel proto, že Saturninus přezdívá ultrakonzervativcům *strůjci politiky* i jinak. Měl by však pamatovat na to, že je nás dost, kdo si pamatují, že *boni* začal svým přívržencům říkat Gaius Gracchus a také Lucius Opimius. Ale zpátky k té historce!

Když Caprarius zjistil, že jeho bratranec Numidicus je konečně v bezpečí, podařilo se mu obnovit v Comitiu pořádek. Nařídil hlasatelům, aby zatroubili na trubky, a pak zakřičel zplna hrdla, že on s rozhodnutím svého kolegy nesouhlasí, takže Saturninus a Glaucia na senátorském seznamu zůstanou. Dalo by se říct, že Hovnivál tenhle souboj prohrál, ale mně se Saturninovy metody boje stejně nelíbí. On teď prostě tvrdí, že s tím násilím neměl nic společného, ale že je rád, že lid se tak rozhodně postavil na jeho stranu.

Vůbec bych ti neměl za zlé, kdyby ses domníval, že to tím skončilo. Kdepak! Pak se dali censoři do ověřování majetkových poměrů jezdců, dali si na to dokonce postavit pěkný nový tribunál blízko Curtiovy nádrže – sice jen dřevěný, ale určený jen a jen k tomuto účelu, se schůdky na obou stranách, aby ti, kdo se dostavili ke slyšení, hezky zachovali pořádek – z jedné strany nahoru, kolem censorova stolku a po druhých schůdcích dolů. Pěkně vymyšleno. Postup znáš – každý jezdec anebo aspirant na jezdecký stav musí předložit doklady o své tribui, o místě narození, o svém občanství, o nemovitostech a kapitálu a o svém příjmu.

Třebaže to trvá celé týdny, než se prověří, jestli všichni uchazeči opravdu mají příjem přinejmenším 400 000 sesterciů ročně, vždycky tahle podívaná přitáhne prvních pár dnů celé zástupy diváků. Což se také stalo, když začal Hovnivál s tím svým Kozlíkem postupně probírat seznamy jezdců. Na chudáka Hovnivála byl pohled! Modřiny měl spíš žluté než do černa a ty šrámy po obličeji vypadaly jako hustá pavučina. Ale očima už přes ty podlitiny přece trochu koukal. Ovšem určitě by býval radši, kdyby neviděl vůbec nic, když se to první odpoledne, kdy zasedal tenhle tribunál, před sebe podíval.

Kdo tam nestál jako Lucius Equitius, samozvaný levoboček Tiberia Graccha! Chlapík vyšplhal po schůdcích, když na něj přišla řada, ale nešel před Capraria – stoupl si rovnou před Numidika. Skarabeus strnul jako opravdický brouk, protože s Equitiem přišla celá malá armádička písařů a úředníků, všichni s nákladem účetních knih a dokladů. Pak se obrátil ke svému soukromému sekretáři a prohlásil, že tribunál pro ten den končí práci, takže ať laskavě pošle pryč to individuum, co před ním právě stojí.

„Na mě mít čas jistě budeš," řekl Equitius.

„No dobrá, co tedy chceš?" zeptal se Numidicus zle.

„Chci být zapsán do stavu jezdců," řekl Equitius.

„Tak tedy za tohoto censorského *lustra* určitě ne!" obořil se na něj náš *lepší člověk* Hovnivál.

Musím říct, že Equitius se choval docela trpělivě. Obrátil jen zraky k zástupu, který se shlukl dole kolem pavilónku – a bylo naráz jasné, že už tam zas postávají ti gladiátoři a další ostří hoši. „Mne přece odmítnout nemůžeš, Quinte Caecilie," řekl nahlas. „Já splňuju všechny požadavky!"

„To tedy nesplňuješ!" řekl Numidicus. „Ty sem nepatříš už z toho nejzákladnějšího hlediska – nejsi vůbec římský občan!"

„Ale samozřejmě že jsem, vážený censore," říkal Equitius tak nahlas, aby ho všichni slyšeli. „Stal jsem se římským občanem po smrti mého pána, který to vtělil do své závěti, odkázal mi občanství spolu s celým svým jměním a se svým jménem. To, že jsem se vrátil k matčinu jménu, je nepodstatné. Mám tu doklad o svém propuštění a o adopci. Nejen to, sloužil jsem deset let v legiích – a to jako římský občan, ne v pomocných sborech."

„Já tě prostě jako jezdce nezapíšu, a až začneme s censem římských občanů, nezapíšu tě ani jako římského občana," řekl Numidicus.

„Ale já na to mám právo," řekl Equitius velice jasným hlasem. „Já jsem římský občan – patřím do suburanské tribue – jsem ctnostný a vážený muž – vlastním čtyři insuly, deset taveren, sto jiter pozemků v Lanuviu, tisíc jiter ve Firmu Picenu, trhový portikus ve Firmu Picenu – a mám příjem čtyři milióny sesterciů ročně, takže jsem kvalifikován i pro členství v senátě." Luskl prsty na vedoucího svých úředníků, který zase luskl prsty na své pomocníky a ti všichni postoupili kupředu s obrovskou haldou papíru. „Tady jsou doklady, Quinte Caecilie."

„Mně je úplně jedno, kolik papíru sem nanosíš, ty sprostá nízká hubo – a je mi jedno, koho si přivedeš za svědky, ty chrapoune uslintaná!" rozeřval se na něj Hovnivál. „Já tě prostě nezapíšu ani jako římského občana, natož *do ordo equester!* Já tě poženu, ty dobytku! Koukej vypadnout!"

Equitius se obrátil tváří k zástupu, rozpřáhl ruce – měl na sobě togu – a zvýšil hlas. „Slyšeli jste to? Mně, Luciovi Equitiovi, synovi Tiberia Sempronia Graccha, je upíráno mé římské občanství a můj nárok na příslušnost k jezdeckému stavu!"

Hovnivál vyskočil tak rychle a přitočil se k němu tak hbitě, že ho Equitius vůbec nestačil postřehnout; a vzápětí mu náš ctihodný censor usadil pěkný pravý hák na bradu a Equitius šel na zem, dosedl na zadek a s pusou otevřenou tam zůstal sedět, jen mozek se mu ještě třepal v lebce. A Hovnivál tu ránu korunoval ještě kopnutím, jímž Equitia shodil z kraje pavilónku dolů do davu.

„A poženu vás všechny!" řval a zahrozil pěstmi divákům a gladiátorům. „Padejte odsud, a toho neřímského zmetka odneste s sebou!"

A tak se to všechno opakovalo, jenomže tentokrát se gladiátoři ani netkli Skarabeova obličeje a věnovali se namísto toho jeho trupu, pěstmi, nehty,

zuby a botami. Nakonec to byl Saturninus s Glauciou – zapomněl jsem napsat, že stáli v pozadí – kdo se pro Numidika vydali a vyprostili ho z rukou útočníků. Myslím, že mrtvý Numidicus by se jim byl nehodil do plánu. Pak Saturninus vylezl nahoru na pódium pavilónku a utišil je, tak aby bylo slyšet Capraria.

„Nesouhlasím se svým kolegou a beru na sebe, že Lucius Equitius bude zapsán do řad *ordo equester!*“ zaječel, bílý jako křída, chudák. Za všechna svá vojenská tažení asi neviděl tolik násilí zblízka.

„Zapiš tam jméno Lucia Equitia hned!“ zaburácel na něj Saturninus.

A Caprarius jeho jméno napsal do svitků.

„Všichni domů!“ zavelel Saturninus.

A všichni se okamžitě rozešli domů, Lucia Equitia nesli na ramenou.

Hovnivál na tom byl zle, myslím, že měl štěstí, že to vůbec přežil. Ten se vztekal! A jak zle se obořil na svého kozlího bratrance, že zase ustoupil! Chudák Kozel se div nerozbrečel a nedokázal se vůbec obhájit.

„Magoti! Magoti to jsou, všichni jsou magoti!“ říkal Hovnivál pořád dokola a pokoušel se obvázat si hrudník – pár žeber měl zlomených – a zjistit, jaká všelijaká zranění jsou ještě skryta pod togou. Byla to všechno samozřejmě naprostá pitomost, ale při bozích, Gaie Marie, odvahu ten Hovnivál má, to se mu musí nechat!

Marius vzhlédl od dopisu a zamračil se. „To bych rád věděl, kam tímhle vším ten Saturninus míří?“ zeptal se.

Ale Sulla byl myslí kdesi jinde, u zcela podružného problému. „Plautus!“ řekl najednou.

„Cože?“

„Ti *boni*, ti *lepší lidé!* Gaius Gracchus, Lucius Opimius, a dokonce i náš Scaurus, všichni tvrdí, že to slovo boni vymysleli pro své stoupence oni, jenže Plautus ho užil o plutokratech a jiných takových patronech už před sto lety! Pamatuju se, že jsem viděl představení Plautových Zajatců – a ti se přece hráli tehdy, když byl Scaurus kurulským édilem, při Thespidovi! Já jsem byl tenkrát ještě tak malý, že mě sotva pustili do divadla.“

Marius jen zíral. „Lucie Cornelie, přestaň se laskavě zabývat tím, kdo kde vymyslel jaká nesmyslná slovíčka, a soustřeď se raději na věci, na kterých doopravdy záleží!“

„Uf, promiň!“ řekl Sulla.

Marius pokračoval ve čtení.

Ale teď se přesuňme z Fora Romana na Sicílii, kde se toho dálo také nemálo; něco z toho je vysloveně černý humor, něco dočista k neuvěření.

Jak víš – raději ti ale osvěžím paměť, neboť vím, jak nemáš rád kusé vyprávění – konec loňské vojenské sezóny zastihl Lucia Licinia Luculla zakopaného před branami pevnosti vzbouřených otroků, Triocalou, rozhodnutého rebely vyhladovět. Pustil na ně hrůzu, neboť před hradby vyslal herolda, aby jim vyprávěl tu zkazku o nepřátelské pevnosti, která vzkázala obléhajícím Římanům, že mají jídla na deset let, na což Římané odvětili, že v tom případě jedenáctého roku to město dobudou.

Lucullus skutečně odvedl vynikající práci. Obehnal Triocalu obléhacími stroji, věžemi, střeleckými pevnůstkami, praky a zátarasy a zcela zaplnil hlubokou strž, která ležela před hradbou a původně tvořila přirozenou obranu. Pak vystavěl stejně důkladný tábor pro své vojsko, tak opevněný, že i kdyby se někdy otroci dostali z Triocaly ven, do Lucullova tábora by se jim nikdy proniknout nepodařilo. A usadil se tam, aby přečkal zimu, naprosto si jist, že jeho velení bude prodlouženo.

Pak ovšem přišla v lednu zpráva, že novým správcem je Gaius Servilius Augur, a s ní i podrobný dopis od našeho drahouška Hovnivála, kde se do detailů líčilo, jak tuhle věc Ahenobarbus se svým ocáskem Gaiem Serviliem zplichtili.

Ty Luculla tak dobře neznáš, Gaie Marie. Já ano. Jako spousta mužů jeho druhu nastavuje světu chladnou, klidnou, nezúčastněnou a nesnesitelně pyšnou tvář. Znáš to: „Já jsem Lucius Licinius Lucullus, římský šlechtic z toho nejstarobylejšího a nejctihodnějšího rodu, a pokud budeš mít velké štěstí, všimnu si čas od času, že existuješ.“ Ovšem pod touhle fasádou žije docela jiný člověk – s tenounkou slupičkou, přecitlivělý na jakoukoli křivdu, vášnivý, strašlivý, když ho popadne vztek. Takže když Lucullus tuhle zprávu obdržel, přijal ji navenek přesně s takovým klidem a rezignovanou důstojností, jakou bys od něho očekával. A pak začal rozebírat a do posledního kousku ničit veškerou obléhací techniku, dobývací plošiny, obléhací věže, želvu, pevnůstky, předprsně vysypané kamením, střelecké kryty zabudované ve svazích. Spálil, co se dalo, a rozvezl veškeré násypy, kamení i zeminu tisíci směry pryč od Triocaly. Načež zlikvidoval i svůj tábor a zničil všechen zbylý materiál.

Myslíš, že to tím skončilo? Nikoli pro Luculla, pro toho to byl teprve začátek! Zničil do posledního dokladu a záznamu i veškerou svou administrativu jak v Syrakusách, tak i v Lilybaeu a odpochodoval se svými sedmnácti tisíci muži do Agrigenta.

Jeho kvestor vůči němu prokázal nesmírnou loajalitu a provedl všechno, co po něm Lucullus požadoval. Právě dorazil žold pro armádu, a navíc byly v Syrakusách peníze z kořisti dobyté v bitvě u Hérakleie Minójské. Kromě toho Lucullus vybral pokutu od všech neřímských občanů Sicílie za těžkosti, jaké způsobili předchozímu správci Publiovi Liciniovi Nervovi, a přihodil i tyhle peníze k oné částce. Navíc použil i peněz, které přišly pro Servilia Augura na zaplacení lodí k přepravě jeho vojska.

Na pláži u Agrigenta, ještě než všechny své muže propustil, rozdělil mezi ně do posledního sesterciu všechno to, co se mu podařilo sehnat. Lucullova armáda byla dost pestrá sbírka všelijakých chlapů – doklad, že *capite censi* v Itálii jsou zrovna tak vyčerpaná skupina jako všechny ostatní třídy, pokud jde o bojeschopné muže. Vedle italských a římských veteránů sebraných po Kampánii měl i jednu legii s několika kohortami navíc z Bíthýnie, z Řecka a z makedonské Thessalie – byl to právě tenhle kontingent, kvůli kterému král Níkomédés z Bíthýnie prohlašoval, že už nemá, koho by vyslal, neboť mu římští výběrčí daní už všechny muže odvlekli do otroctví. Což byla poněkud impertinentní narážka na to, že jsme propustili otroky pocházející z italských spojenců – Níkomédés se totiž domníval, že smlouva o přátelství a spojenectví, kterou s námi uzavřel, by měla napříště zahrnout i propuštění bíthýnských otroků! Lucullus se s ním samozřejmě nebavil a své bíthýnské vojáky si vydupal.

Teď ovšem poslal bíthýnské vojáky domů, a také římské a italské vojáky poslal domů do Itálie a do Říma. S řádnými propouštěcími papíry. A když konečně Lucullus po sobě zametl i poslední stopu, odplul i on sám.

Jakmile byl pryč, král Tryfón a jeho poradce Athénión se vyhrnuli z Triocaly a začali plenit a pustošit Sicílii nanovo. Jsou teď naprosto přesvědčení, že válku vyhrají, a jejich heslem je „Líp než otrokem být je otroky mít!“ Není zaseto a města přetékají uprchlíky z venkova. Sicílie je znovu jedna jediná Íliada běd.

A do téhle krásné situace přijel Servilius Augur. Samozřejmě že nemohl uvěřit svým vlastním očím. A začal se z toho vyplakávat svému patronovi, Ahenobarbovi Pipinnovi, dopis za dopisem.

Lucullus zatím dorazil do Říma a připravoval se na nevyhnutelné. Když ho Ahenobarbus v senátě obvinil ze záměrného zničení římského majetku – zejména obléhacích staveb a tábora – Lucullus si prostě zašilhal na špičku nosu a prohlásil, že se domníval, že si nový správce bude přát uspořádat věci po svém. On osobně, říkal Lucullus, má zásadu nechávat věci ve stavu, v jakém je nalezl, a přesně tohle tedy učinil, když na konci svého správcovského období Sicílii opouštěl – uvedl ji do stavu, v jakém ji našel. Hlavní, potíží Servilia Augura samozřejmě bylo, že se na Sicílii ocitl bez armády – on prostě předpokládal, že mu tam Lucullus své legie ponechá. Neobtěžoval se ovšem o jednotky Luculla formálně požádat. Takže Lucullus trval na svém, že bez takové oficiální Serviliovy žádosti mohl se svými vojáky dělat, co chtěl. A podle jeho názoru tehdy nastal čas je propustit.

„Nechal jsem Gaiovi Serviliovi Augurovi čistý stůl, uklidil jsem po sobě všechno, čeho jsem dosáhl," řekl Lucullus v senátě. „Gaius Servilius Augur je *homo novus*, a tihle noví lidé mají na všechno i své nové cesty, takže jsem se domníval, že mu tím vyjdu vstříc."

Bez armády toho Servilius Augur na Sicílii samozřejmě příliš mnoho nesvede. A když teď Catulus Caesar odčerpal všechno, co ještě z rekrutů v Itálii zbylo, není na další armádu pro Sicílii sebemenší naděje. Lucullovi veteráni už se rozprchli po celé zemi, většina z nich s naditými měšci, a nemají zájem, aby je z jejich důlků někdo zase vyšťoural.

Lucullus si je dobře vědom, že se vystavil možné obžalobě. Ale mám dojem, že mu to příliš nevadí. Dopřál si to nekonečné zadostiučinění, že Serviliovi Augurovi překazil jakoukoli možnost, aby těžil z jeho práce a chlubil se pak cizím peřím. A toho si Lucullus považuje víc než možnosti vyhnout se stíhání. Takže teď dělá, co může, aby uchránil své syny, neboť je zřejmě přesvědčen, že Ahenobarbus a Augur využijí Saturninova nového tribunálu pro zradu, obsazeného výlučně jezdci, aby proti němu zahájili řízení a docílili jeho odsouzení. Převedl ze svého majetku, co jen mohl na staršího syna, Lucia Luculla, a mladšího třináctiletého předal k adopci Terentiům Varronům. V této generaci není žádný Marcus Terentius Varro a je to mimořádně zámožná rodina.

Slyšel jsem od Scaura, že Hovnivál – který je z toho velice špatný, protože kdyby byl Lucullus odsouzen, musel by si vzít zpátky k sobě tu svou rozpustilou sestru Metellu Calvu – říká, že ti dva chlapci složili svatou přísahu, že se Serviliovi Augurovi pomstí, jen co budou plnoletí. Zvlášť starší z nich, Lucius Lucullus mladší, vůči němu silně zatrpkl. Vůbec mě to nepřekvapuje. Vzhledem se nesmírně podobá otci, tak proč by se mu neměl podobat i svou myslí? Být znectěn takovým domýšlivým křiklounem, jako je ten *homo novus* Augur, to skutečně volá o pomstu.

A to by bylo pro tuto chvíli vše. Dám ti zase vědět, co je nového. Přál bych si, abych tam mohl být s tebou a pomoci ti s těmi Germány, ne proto, že bys mou pomoc potřeboval, ale protože se takhle cítím trochu odstrčený.

P o d l e k a l e n d á ř e už bylo dosti pozdě v dubnu, když se Marius se Sullou doslechli, že Germáni balí a nakládají a že už opouštějí území Atuatuků; za měsíc se pak dostavil Sertorius osobně, aby podal zprávu, že se Boiorixovi podařilo stmelit Germány natolik, aby postupovali

jako jeden celek a umožnili tak uskutečnění jeho plánu. Kimbrové a smíšená skupina vedená Tiguriny se vydali vzhůru podél Rhenu, zatímco Teutoni putují po Mose k jihovýchodu.

„Musíme vycházet z předpokladu, že na podzim se Germáni skutečně objeví ve třech samostatných proudech na hranicích Italské Galie," řekl Marius a nabral zhluboka dech. „Byl bych rád osobně u toho, abych Boiorixe uvítal, až sestoupí dolů k Athesi, ale to by nebylo rozumné. Nejdřív se musím utkat s Teutony a zneškodnit je. Doufejme, že Teutoni budou putovat ze všech těch tří skupin nejrychleji, alespoň až na úroveň Druentie, protože ti zatím nebudou muset překonávat žádné hory. Jestli dokážeme Teutony tady porazit – a zcela je zdolat – pak bychom měli čas překročit průsmyk Mons Genava a dohonit Boiorixe a Kimbry, ještě než se jim podaří vniknout do Italské Galie."

„Ty nevěříš Catulovi Caesarovi, že se s Boiorixem dokáže vypořádat sám?" zeptal se Manius Aquillius.

„Ne!" řekl Marius rezolutně.

Když později se Sullou osaměl, rozhovořil se podrobněji o tom, jaké vyhlídky asi bude mít jeho mladší kolega proti Boiorixovi; Quintus Lutatius Catulus měl vytáhnout na sever k Athesi, jakmile bude jeho armáda vyzbrojena a vycvičena.

„Bude mít něco kolem šesti legií a celé jaro a léto na to, aby z nich dal dohromady řádnou armádu. Jenomže vojevůdce on není," řekl Marius. „Musíme doufat, že Teutobod přitáhne ze všech nejdřív, že ho porazíme, že překročíme usilovným pochodem ještě včas Alpy a že se nám podaří spojit se s Catulem Caesarem, dřív než Boiorix dosáhne jezera Benacus."

Sulla povytáhl obočí. „Ale to se nám nemůže podařit stihnout," řekl s určitostí v hlase.

Marius si povzdychl. „Věděl jsem, že řekneš přesně tohle!"

„A já jsem zase věděl, že přesně víš, že řeknu zrovna tohle," usmál se Sulla. „Je nepravděpodobné, že by kterýkoli z těch dalších dvou proudů, které potáhnou bez Boiorixe, tu cestu vykonal za kratší dobu než Kimbrové. Problém je v tom, že v potřebnou chvíli nebudeš moci být na obou místech najednou a v pravý čas."

„Pak zůstanu tady a vyčkám na Teutoboda," dospěl Marius k rozhodnutí. „Tahle armáda teď už zná každé stéblo trávy a každou větvičku mezi Massilií a Arausiem a po dvou letech bez bojového střetnutí už také naši chlapi naléhavě potřebují zvítězit. Šance tu mají vynikající. Takže já musím zůstat tady, s nimi."

„Chápu to tvoje *já*, Gaie Marie," řekl Sulla tiše. „Pro mne máš na práci něco jiného?"

„Mám. Je mi líto, Lucie Cornelie, že tě připravím o zaslouženou příležitost setnout si tu pár Teutonů, ale myslím, že tě budu muset poslat ke Catulovi Caesarovi jako jeho staršího legáta. Tebe on v téhle funkci ještě jakž takž strávi, jsi přece patricij," řekl Marius.

Sulla se s trpkostí a zklamáním zahleděl na své ruce. „Co budu platný, když budu sloužit v nesprávném vojsku?"

„Nebral bych si to tak k srdci, kdybych u svého mladšího konsula neviděl tolik rysů společných se Silanem, Cassiem, Caepionem a Malliem Maximem. Jenomže já ty jejich povahové vlastnosti u něho vnímám, Lucie Cornelie, až moc dobře je vidím. Catulus nemá ponětí o strategii ani o taktice – domnívá se, že mu je bohové vpravili do hlavy v témže okamžiku, kdy rozhodli o jeho urozeném původu, a že až nastane čas, obojí tam nalezne. Jenže ve skutečnosti je tomu docela jinak, a ty to víš nejlíp."

„Ano, je mi to jasné," řekl Sulla.

„Jestli dojde ke střetu mezi Boiorixem a Catulem Caesarem dřív, než se já dostanu do Italské Galie, dopustí se Catulus Caesar určitě nějaké strašlivé chyby a přijde o celou armádu. A pokud mu v tom včas nezabráníme, nevidím už žádnou možnost, jak v téhle válce zvítězit. Kimbrové mají ze všech těch tří proudů nejlepší velení a jsou také nejpočetnější. A kromě toho – terén v Italské Galii za Padem já absolutně neznám. Jestli si tady mohu troufnout porazit Teutony s méně než čtyřiceti tisíci našimi muži, pak jen proto, že tuhle krajinu bezpečně znám."

Sulla se pokoušel vyvést svého nadřízeného z rovnováhy upřeným pohledem, ale ta huňatá obočí nad ním nakonec získala převahu. „A co tedy chceš, abych dělal?" zeptal se.

„Vojevůdcovskou přílbu bude mít na hlavě Catulus Caesar, ne Cornelius Sulla! Tak co vlastně očekáváš, že tam budu dělat?“

Marius napřáhl ruku, vzal Sullu za zápěstí a pevně stiskl. „To kdybych věděl, tak budu schopen řídit Catula Caesara na dálku odtud,“ řekl. „Jedno je jisté, Lucie Cornelie, přežil jsi celý rok uprostřed nepřátelských barbarů jako jeden z nich. Máš zrovna tak břitký rozum jako meč a obou umíš vynikajícím způsobem používat. Nepochybuju o tom, že ať budeš muset udělat cokoli, abys Catula Caesara zachránil před jím samým, ty to dokážeš.“

Sulla se nadechl. „Takže rozkaz zní za každou cenu zachránit armádu?“

„Ano. Ať to stojí cokoli.“

„Třeba i Catula Caesara?“

„I za cenu Catula Caesara.“

J a r o d o h a s l o pod záplavou květů, do kraje vtrhlo jako vojevůdcův triumfální průvod vítězně léto a celé rozpálené a vyprahlé žízní se v něm rozložilo táborem. Teutobod se svými Teutony vytrvale postupoval dolů k jihu krajem Aeduů a pak do země Allobrogů, kteří obývali celé území mezi horním Rhodanem a řekou Isarou, mnoho mil směrem k moři. Bojovní Allobrogové byli sice také zapřísáhlými nepřáteli Říma a Římanů; jenomže germánské zástupy už jedenkrát jejich vlastí putovaly, byly tomu teprve tři roky, a Allobrogové nestáli o to žít pod germánskou nadvládou. Došlo tedy k tvrdým bojům a postup Teutonů se zpomalil. Marius začal ve svém velitelském stanu přecházet sem a tam a uvažoval, jak se asi vede Sullovi, jenž byl nyní už začleněn v armádě Catula Caesara v Italské Galii, utábořené na březích Padu.

Catulus Caesar tam připochodoval v čele šesti počtem ne zcela úplných legií koncem června; bojeschopných mužů byl takový nedostatek, že legie už nebylo odnikud možno doplnit na plné stavy. Když po Via Aemilia dospěl až do Bononie, odbočil po Via Annia k vzkvétajícímu velkému Pataviu; bylo to sice dosti na východ od jezera Benaku, ale pro postup armády to bylo výhodnější než různé postranní cesty a stezky, jež Italská Galie také skýtala. Z Patavia pak pokračoval po jedné z těchto špatně udržovaných silniček do Verony a tam zřídil svůj základní tábor.

Až potud neshledal Sulla nic, co by se dalo Catulovi Caesarovi vytknout, přesto však už začínal chápat, proč ho Marius odvelel do Italské Galie za podružným úkolem, jak se zprvu Sulla domníval. Po vojenské stránce tomu zatím tak i bylo – ovšem, říkal si Sulla, Marius se ani trochu nezmýlil v odhadu Catulovy povahy. Svou aristokratickou povýšeností, arogancí a zbytnělým sebevědomím Sullovi živě připomínal Metella Numidika. Potíž byla v tom, že válečné děje a nepřítel, kterému měl čelit Catulus Caesar, byly mnohem osudovější než ty, před kterými kdysi stál Metellus Numidicus; navíc měl Metellus Numidicus vedle sebe jako legáty Gaia Maria a Publia Rutilia Rufa, nemluvě ani o vzpomínkách na jistou užitečnou zkušenost v prasečím chlívku u Numantie. Kdežto Catulus Caesar neměl za svého vzestupu po žebříčku velitelských hodností to štěstí, aby potkal nějakého Gaia Maria; povinnou službu si odbyl jako elév a pak jako vojenský tribun pod druhořadými veliteli a v druhořadých válkách – v Makedonii, v Hispánii. Skutečná veliká válka ho zatím vždycky minula.

Uvítání, kterého se Sullovi dostalo, nebylo příliš slibné, jelikož si Catulus Caesar, ještě než opustil Řím, své legáty vybral, a pak najednou, poté co dosáhl Bononie, našel na místě Sullu s pokynem vrchního velitele Gaia Maria, že mu Sullu přiděluje ve funkci prvního legáta a zástupce vojevůdce. Bylo to svémocné a autoritářské rozhodnutí, jenže Marius neměl příliš na vybranou; Catulus Caesar tedy k Sullovi zaujal zcela odměřený postoj a choval se k němu naprosto odmítavě. Smiřoval ho s ním do jisté míry pouze Sullův aristokratický původ, i to však oslabovala vzpomínka na ona nedůstojná léta, která Sulla prožil. I stín jisté závisti se do tohoto vztahu na Catulově straně vetřel, neboť vnímal, že Sulla nejen zakusil velké akce na velkých válčištích, ale dosáhl i vynikajícího úspěchu jako špeh mezi Germány. Kdyby byl měl

sebemenší představu, jakou úlohu za svého poslání Sulla sehrál, býval by k němu ještě nedůvěřivější a podezíravější.

Marius jen potvrdil svou genialitu, když ke Catulovi Caesarovi vyslal Sullu, a ne Mania Aquillia, jenž by se byl jinak asi rovněž osvědčil v dvojroli hlídacího psa a současně pomocníka; jenže Sulla Catulovi Cesarovi navíc vysloveně drásal nervy; Catulovi Caesarovi připadalo, jako by co chvíli koutkem oka zahlédl bílého levharta, který jde po jeho stopě – avšak sotva se ohlédl, kde nic, tu nic. Ještě žádný starší legát nebyl tak činorodý; žádný nemohl být ochotnější, pokud šlo o to, snímat s ramen ustaraného vojevůdce veškerá každodenní břemena nejrůznější administrativy a dozoru nad vojskem. A přesto – přesto všechno – si Catulus Caesar byl *jist*, že tu něco nehraje. Proč by mu vůbec Gaius Marius tohohle chlapíka posílal, ne-li s nějakým skrytým úmyslem?

A Sulla neměl naprosto v plánu Catula Caesara nějak uklidňovat, uchlácholit jeho strachy a vyvracet jeho podezření; naopak, hodlal Catula Caesara trvale ve strachu udržovat a vnukat mu další podezření, tak aby nad ním získal duševní převahu, kterou by mohl využít v případě nutnosti – *pokud* by taková krajní nutnost nastala. Zatím se pilně snažil seznámit s kdekterým vojenským tribunem a centurionem v armádě i s četnými prostými vojíny. Díky tomu, že mu Catulus Caesar ponechával volnou ruku ve věci výcviku – poté co byl dobudován tábor u Verony – znaly už staršího legáta Sullu všechny nižší hodnosti, považovaly si ho a důvěřovaly mu. Docílit tohoto stavu bylo nezbytné pro případ, že by musel Catula Caesara z velení vyřadit.

Ne že by měl přitom sebemenší úmysl Catula Caesara zabít anebo zranit; natolik byl patricijem, aby chránil muže svého stavu, třeba i před nimi samými. Náklonnost ke Catulovi Caesarovi nepociťoval žádnou; oddanost k jejich společnému stavu ano.

K i m b r o v é postupovali pod Boiorixovým velením zdatně kupředu. Boiorix vedl jak své, tak i Getorixovy jednotky společně až k soutoku Danubiu s Aenem; tam se od něho Gaetorix, jenž měl před sebou už jen poměrně krátkou cestu, oddělil, zatímco Kimbrové odbočili vzhůru proti proudu Aenu k jihu. Brzy už procházeli horami obývanými keltským kmenem Brennů, jenž své jméno získal po prvním z obou Brennů. Tento kmen sice ovládal Brennský průsmyk, nehodlal však Boiorixovi a jeho Kimbrům bránit v průchodu.

Koncem července už Kimbrové dosáhli řeky Athesis, v místě jejího soutoku s Isarkem, jehož tok sledovali za sestupu z Brennského průsmyku. Tady, na bujných alpských loukách se mohli konečně trochu rozvinout do šíře a ohlédnout se po horských hřebenech rýsujících se za nimi proti sytě modré bezoblačné obloze. A tady je objevili zvědové vyslaní Sullou.

Ačkoli se Sulla domníval, že je připraven na jakoukoli eventualitu, ani ve snu by ho bylo nenapadlo, s čím si bude muset umět poradit; neboť stále ještě neznal Catula Caesara natolik, aby si dokázal představit, jaká bude jeho reakce na zprávu, že Kimbrové už pronikli do údolí Athesis a co nevidět vtrhnou to Italské Galie.

„Dokud budu živ, žádný Germán na italskou půdu nevkročí!“ oznámil Catulus Caesar zvučným hlasem, když se věc dostala na pořad na poradě velitelů. „Dáme se na pochod.“

Sulla se na něj nevěřícně zahleděl. „Na pochod? A kam?“

„Vzhůru proti proudu Athesis samozřejmě,“ prohlásil Catulus Caesar s výrazem, jenž jasně říkal, za jakého hlupáka Sullu má. „Zaženu Germány zpátky na druhou stranu Alp, dřív než nám to první sníh znemožní.“

„Jak daleko proti proudu?“ vyptával se Sulla.

„Dokud se s nimi nestřetneme.“

„V tak úzkém údolí, jakým teče Athesis?“

„Zajisté,“ řekl Catulus Caesar. „Budeme proti Germánům ve výhodě. Jsme disciplinovaná armáda; oni jsou jen obrovský nezorganizovaný dav. Je to naše nejvýhodnější příležitost.“

„Naše nejvýhodnější příležitost je tam, kde mají naše legie prostor, kam se rozvinout,“ řekl Sulla.

„Kolem Athesis je až dost místa, abychom se mohli rozvinout podle potřeby.“ A další námitky Catulus Caesar odmítl vyslechnout.

Sulla odcházel z porady jako v mrákotách, všechny plány jak naložit s Kimbry, které měl připraveny, byly náhle naprosto bezcenné, ba méně než to; až dosud hledal způsob, jak nejlépe by se dala optimální alternativa vnuknout Catulovi Caesarovi, tak aby ji považoval za svůj nápad a postavil se za ni. Teď stál Sulla najednou s holýma rukama, bylo po plánech a žádné nové ho nenapadaly. A nenapadnou, dokud se mu nepodaří Catula Caesara přimět, aby své rozhodnutí změnil.

Jenomže nic takového nebyl Catulus Caesar ochoten učinit. Zvedl jednotky k pochodu a vydal se s nimi od místa, kde se řeka Athesis od východu nejvíce přibližovala k Benaku, největšímu a nejnádhernějšímu z horských jezer, jež se rozložila v podhůří Italských Alp, vzhůru proti jejímu proudu. A čím dále jeho malá armáda – čítala dvaadvacet tisíc vojáků, dva tisíce jezdců a asi osm tisíc mužů nebojových sil – postupovala k severu, tím užší, tísnivější a hrozivější se údolí Athesis stávalo.

Posléze dosáhl Catulus Caesar obchodní osady jménem Tridentum. Zvedaly se nad ní tři skalní masívy jako dravé vyceněné tesáky, které místu také daly jméno – Trojzubec. Tok Athesis zde byl hluboký a prudký, neboť zdroje jeho vod ležely v horách, kde sněhy nikdy úplně neroztály a živily dravý proud řeky po celý rok. Nad Tridentem se údolí svíralo ještě víc a cesta, která se vinula dolů do vesnice, překračovala bouřlivý tok po dlouhém dřevěném mostě postaveném na kamenných pilířích.

Catulus Caesar vyjel se svými vyššími důstojníky kupředu, zastavil koně a s uspokojením se rozhlédl.

„Připomíná mi to Thermopyly,“ řekl. „Je to přímo ideální místo, kde lze Germány zadržet na tak dlouho, až další postup vzdají a obrátí se nazpět k severu.“

„Spartané hájící Thermopyly do jednoho padli,“ řekl Sulla.

Catulus povytáhl povýšeně obočí. „A co na tom záleží, když to přinutí Germány ustoupit?“

„Jenže ono je to nepřinutí, Quinte Lutatie! Obrátit se k zpátečnímu pochodu, v tuhle roční dobu, když za nimi na severu není nic než sníh, když jim docházejí zásoby a dole před nimi pár mil odtud leží travnatá Italská Galie, plná obilí?“ Sulla energicky zavrtěl hlavou. „Tady se nám je zastavit nepodaří.“

Mezi ostatními důstojníky to zašumělo neklidem; všichni do jednoho jako by se za pochodu vzhůru proti proudu Athesis nakazili Sullovými obavami a zdravý rozum jim říkal, ba křičel na ně přímo, že záměry Catula Caesara vyústí v čiré bláznovství. Sulla se ani nesnažil svůj neklid před nimi skrývat; měl-li zabránit Catulovi Caesarovi, aby tu obětoval a ztratil celou armádu, bude potřebovat podporu celého jeho štábu.

„Boj svedeme tady,“ prohlásil Catulus Caesar a nedal se ničím pohnout. Hlavu měl plnou vizí nesmrtelného Leónida a jeho hrstky Spartanů; co záleželo na tom, jestli zahyne tělo, když po sobě zůstaví věčnou slávu?

Kimbrové už byli velice blízko. Římané by byli stejně nemohli postupovat dále než k Tridentu, i kdyby si to byl Catulus Caesar sebevíc přál. Přesto však naléhal, aby se celá armáda přepravila přes most a zřídila tábor na nevýhodné straně řeky, na tak úzkém místě, že se protáhl v severojižním směru na celé míle, neboť legie musely být umístěny v řadě za sebou, poslední dokonce už mohla jen improvizovaně nocovat přímo u mostu.

„Já jsem zkrátka asi velice špatně vycvičený,“ povzdychl si Sulla před centurionem, jenž byl *primus pilus* oné legie nejblíže u mostu, robustnímu a klidnému Samnitovi z Atiny jménem Gnaeus Potreius; i celá jeho legie byla samnitská, složená z *capite censi* a *zařazená* jako pomocná jednotka.

„Špatně vycvičený? Jak to, prosím tě?“ otázal se Gnaeus Petreius, zahleděný do jiskřící vody pod mostem, který neměl žádné zábradlí, jen nízkou ohrádku z trámů.

„Sloužil jsem zatím pořád jen pod Gaiem Mariem,“ řekl Sulla.

„To bych já bral," řekl Gnaeus Petreius. „Pořád jsem doufal, že se mi jednou něco takového poštěstí." Opovržlivě zavrčel. „Myslím ale, Lucie Cornelie, že nikdo z nás k tomu už v životě nedostane příležitost."

Stál s nimi další důstojník, velitel legie, volený vojenský tribun. Nebyl jím nikdo jiný než Marcus Aemilius Scaurus mladší, syn prvního senátora – pro svého chrabrého otce trvalý zdroj zklamání. Teď Scaurus mladší vzhlédl od hladiny, kterou až dosud pozoroval, a zahleděl se na svého hlavního centuriona.

„Co myslíš tím ‚nikdo z nás'?" otázal se.

Gnaeus Petreius znovu zavrčel. „Protože tu všichni zemřeme, *tribune.*"

„Zemřeme? Všichni? A proč?"

„Gnaeus Petreius tím chce říct, mladý Marku Aemilie," řekl pochmurně Sulla, „že jsme byli jedním z dalších vysoce urozených ignorantů vehnáni do vojensky zcela absurdní situace."

„Ale to se mýlíš!" zvolal mladý Scaurus snaživě. „Já jsem si všiml, Lucie Cornelie, že ty vůbec nechápeš strategický záměr Quinta Lutatia, když nám ho vysvětloval."

Sulla mrkl na centuriona. „Udělej něco pro mne, prosím tě, *tribune militum!* Vysvětli mi to ty sám, pozorně tě sleduji."

„Nu, Germánů je čtyři sta tisíc a nás jenom čtyřiadvacet tisíc. Takže se jim samozřejmě nemůžeme postavit na odpor v otevřeném terénu," sypal ze sebe mladý Scaurus vyprovokován upřenými zraky dvou zkušených vojáků. „Jediná možnost, jak je porazit, je natlačit je do prostoru, který nepřesahuje šíři naší rozvinuté armády, a pak na jejich čelo udeřit se vším naším vynikajícím bojovým uměním. Až se přesvědčí, že my prostě neuhneme – nu, pak prostě udělají to, co Germáni vždycky dělají, otočí se a couvnou."

„To se možná zdá tobě," řekl Gnaeus Petreius.

„Ale tak to taky *je!*" řekl mladý Scaurus dotčeně.

„Vážně?" vybuchl s posměchem Sulla.

„Doopravdy je to tak?" přidal se k němu se smíchem Petreius.

Mladý Scaurus je zmateně pozoroval, začínal pojednou dostávat strach z toho, jak je to pobavilo. „Co je vám na tom k smíchu?"

Sulla si utíral oči. „Promiň. Je to totiž tak naivní, že je to až komické, mladý Scaure." Pak mávl paží a ukázal kruhem na oba svahy svírající koryto řeky.

„Podívej se nahoru! Co tam vidíš?"

„Hory," řekl mladý Scaurus stále udiveněji.

„Nu, a my tam zase vidíme hlavně všechny ty pěšiny, jezdecké stezky, chodníčky vyšlapané dobytkem!" řekl Sulla. „A všiml sis náhodou všech těch úzkých terásek, pro které se tyhle hory podobají mínójské sukni? Kimbrové nepotřebují udělat nic jiného, než se po těch teráskách dostat na výšiny nad námi – a pak, mladý Scaure, pak se ocitneme rovnou mezi kladivem a kovadlinou. Rozšlápnou nás jako brouka na cestě."

Mladý Scaurus naráz tak zbledl, že k němu Sulla i Petreius přiskočili, aby neomdlel a nezřítili se do vody, neboť pád do onoho proudu by byl nikdo nepřečkal živý.

„Náš vojevůdce zosnoval špatný plán," řekl Sulla tvrdě. „Měli jsme si na Kimbry počkat mezi Veronou a jezerem Benacus, kde bychom bývali měli tisíc a jednu příležitost, jak je dostat do pasti, a dost místa na to, abychom tu past mohli pěkně nastražit."

„Tak proč to někdo Quintoví Lutatiovi tedy neřekl?" šeptl mladý Scaurus.

„Protože je to další konsulské nemehlo ve velitelské funkci," řekl Sulla. „Neslyší nic než vlastní rozumy, co mu haraší v hlavě. Kdyby tu byl Marius, ten by nás vyslechl. Ovšem tomu by bylo zbytečné něco takového vysvětlovat! Kdepak, mladý Marku Aemilie, náš vojevůdce Quintus Lutatius Catulus Caesar si myslí, že je nejlíp bojovat jako u Thermopyl. Jenže pokud si pamatuješ něco z historie, tak asi víš, že stačila jedna *jediná stezička*, kterou se ta hora dala obejít, a bylo po Leónidovi."

Mladý Scaurus začal dávit. „Omluvte mě!" vyrazil a odběhl ke svému stanu.

Sulla s Petreiem ho sledovali, jak vrávorá a snaží se přemoci zvedající se žaludek.

„Tohle není armáda, to je paskvil," řekl Petreius.

„Ne, armáda je to dobrá. Ale její velitelé – to je katastrofa."

„Až na tebe, Lucie Cornelie."

„Až na mě."

„Ale ty máš asi něco za lubem," řekl Petreius.

„To mám." Sulla odhalil v úsměvu dlouhé vlčí tesáky.

„A smím se zeptat co?"

„Myslím, že ano, Gnaee Petreie. Ale řekneme si to raději, až – dejme tomu, až se setmí, ano? Na nástupišti v táboře tvé samnitské legie," řekl Sulla. „Ty a já teď strávíme zbytek odpoledne tím, že obejdeme legie, tak aby žádný velitel kohorty a žádný *primus pilus* nebyl vynechán, a na tu večerní schůzku je všechny pozveme." Chvíli šeptem počítal. „Je jich asi jen sedmdesát. Ale je to sedmdesát mužů, s nimiž všechno stojí a padá. Dejme se do toho, Gnaee Petreie! Postarej se o tři legie na tomhle konci údolí, já skočím na svého věrného mezka a objedu ty tři vzadu."

Kimbrové se objevili téhož dne přímo na sever od šesti legií Catula Caesara, vtrhli do údolí jako předvoj svých vozů a zastavili se u předsunutého valu římského tábora. Tam setrvali, rokle jimi jen vřela, zatímco se zpráva rozletěla po legiích a zvědavci se drali na sever, aby přes pletené předprsně z proutí okusili ten ohromující pohled na víc mužů, než kdy jaký Říman shlédl pohromadě – mužů obřího vzrůstu.

Sullova schůze na seřadišti samnitské legie byla velice krátká. Když skončila, bylo stále ještě dost světla, aby její účastníci mohli následovat. Sullu přes dřevěný most do vesničky Tridentu, kde si v domě místního magistráta zřídil Catulus Caesar svůj hlavní stan. Catulus Caesar konal ve stejnou dobu rovněž poradu a rozčiloval se právě, že na ní není jeho zástupce, když Sulla vkročil do přeplněné místnosti.

„Ocenil bych trochu dochvilnosti, Lucie Cornelie," řekl ledově. „Posaď se, prosím, abychom mohli pokročit k věci a připravit plán našeho zítřejšího útoku."

„Lituju, ale na sezení nebudu mít čas," řekl Sulla, který nebyl v kyrysu, ale měl na sobě kožené bojové spodní odění, na něm *pteryges* a na opasku meč a dýku.

„Pokud máš na práci něco ještě důležitějšího, tak si jdi!" zbrunátněl Catulus Caesar.

„Ne, nikam nepůjdu," řekl Sulla s úsměvem. „To důležité, co mám teď na práci, potřebuju projednat právě tady, v téhle místnosti, a to nejdůležitější z toho všeho je, že se zítra žádná bitva konat nebude, Quinte Lutatie!"

„Že nebude bitva?" Catulus Caesar vyskočil. „A proč?"

„Protože máš na krku vzpouru, a já osobně jsem ji zorganizoval." Sulla tasil meč. „*Centuriones*, pojďte dovnitř! Bude tu sice dost těsno, ale nějak se tu směstnáme."

Nikdo z účastníků původní porady nepromluvil, Catulus Caesar se vzteky nezmohl na slovo a ostatní členové štábu mlčeli: zčásti proto, že se jim ulevilo – ne všichni vyšší velitelé byli vyhlídkou na zítřejší srážku nadšeni –, zčásti ohromením. Sedmdesát centurionů napochodovalo dveřmi a rozestavilo se po obou stranách vedle Sully, takže zbyla sotva tři stopy široká mezera mezi nimi a štábem Catula Caesara – stojícím teď doslova zády ke zdi.

„Za tohle budeš svržen z Tarpejské skály!" řekl Catulus Caesar.

„Když to bude muset být, tak prosím," řekl Sulla a zastrčil meč do pochvy. „Jenže kde je vlastně hranice vzpoury, Quinte Catule? Jak dlouho musí voják vytrvat ve slepé poslušnosti? Jde o skutečný projev vlastenectví jít dobrovolně na smrt, když je vojevůdce vojenské nedochůdče?"

Bylo naprosto jasné, že Catulus Caesar neví, co na to říci, na tak brutální otevřenost ho nenapadala pražádná odpověď. Byl ovšem příliš hrdý, než aby se uchýlil k nadávkám, a také až příliš jist sám sebou, než aby neodpověděl vůbec. Takže posléze řekl studeně, ale důstojně: „Tohle je neudržitelná situace, Lucie Cornelie!"

Sulla kývl. „Naprosto s tebou souhlasím, Quinte Catule, je to opravdu neudržitelná situace. Celá naše přítomnost tady je neudržitelná. Zítra si Kimbrové najdou ty stovky cest a steziček po okolních stráních, které tam vyšlapal dobytek, ovce, koně, vlci. Ne *jedna* Anopaia to bude,

ale stovky Anopaí! Ty přece nejsi žádný Sparťan, Quinte Caecilie, ty jsi Říman, a mne překvapuje, že si Thermopyly připomínáš spíš jako Sparťan než jako Říman! Cožpak jsi nikdy neslyšel, jak oné pěšiny přes Anopaiu využil Cato Censorius, aby vpadl do boku králi Antiochovi? Anebo považoval tvůj učitel Catona Censoria za muže příliš nízkého původu, než aby posloužil za příklad také něčím jiným než svou proslulou arogancí? Pokud jde o Thermopyly, pak já osobně obdivuji Catona Censoria, a ne Leónida a jeho královskou gardu, která tam padlá do posledního muže! Spartané tam byli ochotni všichni zemřít, jen aby zdrželi Peršany na tak dlouho, aby řecké loďstvo v Artemisiu mělo čas připravit se k boji. Jenomže se to nepovedlo, Quinte Lutatie. *Ono – se – to – nepovedlo!* Řecké loďstvo bylo stejně zničeno a Leónidás zemřel pro nic a za nic. A ovlivnily Thermopyly nějak průběh války proti Peršanům? Samozřejmě že ne! Když došlo konečně k řeckému vítězství u Salaminy, nebylo to díky nějaké předehře u Thermopyl. Chceš doopravdy tvrdit, že bys dal přednost Leónidovu sebevražednému hrdinství před skvělou Themistoklovou strategií?“

„Ty nechápeš situaci,“ řekl upjatě Catulus Caesar, jehož pýcha a reputace díky tomuto rusému odyseovskému žonglérovi naráz ležely v troskách; neboť pravda byla taková, že jemu na srdci mnohem více ležela jeho vlastní nepošramocená *dignitas* a nedotčená *auctoritas* než další osudy jak jeho armády, tak i Kimbrů.

„Ne, Quinte Lutatie. Jestli někdo nepochopil vůbec situaci, pak jsi to tý,“ řekl Sulla. „Tvá armáda je právem vzpoury teď mojí armádou. Když mne sem vysílal Gaius Marius,“ – dal tomu jménu v nastalém tichu jasně zaznít – „dostal jsem jen jediný rozkaz. Zněl uchovat tuto armádu až do doby, než nad ní bude moci Gaius Marius osobně převzít velení – a to nemůže udělat dřív, než porazí Teutony. Gaius Marius je naším vrchním velitelem a já v tomto okamžiku jednám z jeho rozkazu. Pokud jsou jeho rozkazy v rozporu s tvými, budu poslouchat jeho, a ne tebe. Kdybych dovolil, aby tahle pošetilá nerozvážnost pokračovala, zůstane celé naše vojsko ležet mrtvé na tridentském bojišti. Jenže tato armáda dnes v noci ustoupí. Jako celek. A zůstane naživu, aby tu bitvu vybojovala jindy, až její vyhlídky na vítězství budou neskonale lepší.“

„Přísahal jsem, že na italskou půdu nevkročí noha Germána,“ řekl Catulus Caesar, „a křivopřísežník ze mě nebude.“

„Tohle nebude tvoje rozhodnutí, Quinte Lutatie, takže o křivé přísaze nemůže být řeč,“ řekl Sulla.

Quintus Lutatius Catulus Caesar patřil ke staré senátorské gardě, která odmítala nosit jako odznak svého stavu zlatý prsten; měl na prstě namísto toho starobylý železný kroužek, takže když velitelsky ukázal na civící muže, jichž byla plná místnost, jeho ukazovák se nebleskl zlatým třpytem – opsal namísto toho vzduchem jen matnou šedou křivku. Muži, až dosud ztichlí, sebou při pohledu na ní pohnuli, zašumělo to, vydechli.

„Všichni teď odejdou,“ řekl Catulus Caesar. „Vyčkejte venku. Přeji si mluvit s Luciem Corneliem o samotě.“

Centurioni udělali čelem vzad a vypochodovali, vojenští tribuni je následovali, za nimi vyšel ven i osobní štáb Catula Caesara a jeho vojenští legáti. Když už v místnosti zbýval jen Catulus Caesar se Sullou, Catulus Caesar se vrátil ke své židli a ztěžka na ni usedl.

Byl chycen jako do kleští a velice dobře to věděl. Byla to pouhopouhá pýcha, co ho hnalo vzhůru proti proudu Athesis; nikoli hrdost na Řím, nikoli sebedůvěra ve svou armádu, ale obyčejné chvastounství, s nímž rozhlásil, že na italskou půdu nedovolí Germánům vkročit nohou – a to mu teď bránilo odvolat nepředloženou přísahu, třebaže v sázce byla jeho armáda i sám Řím. Čím dále postupovali oním údolím, tím silněji cítil, že provedl hloupost; a přece mu ješitnost nedovolila přiznat chybu. Čím výše proti proudu

Athesis stoupali, tím víc klesal na mysli. Takže když pak dospěli až k Tridentu a když ho napadlo, jaká podobnost je tu s Thermopylami – i když z přísně zeměpisného hlediska nemělo údolí s thermopylskou soutěskou nic společného – dospěl k rozhodnutí, že jediným důstojným řešením bude hrdinská smrt všech zúčastněných a že tím bude vykoupena i jeho čest, nebo spíše ta jeho osudová osobní pýcha. Tak jako zní dějinami jméno Thermopyl, tak bude po

věky slavné i Tridentum. Záhuba hrstky statečných ve střetu s nebetyčnou převahou. *Poutnice, zvěstuj Římanům, že my tady ležíme, jak jejich zákony kázaly nám!* S velkolepým pomníkem, s poutěmi k němu, s nesmrtelnými eposy.

Pohled na Kimbry valící se dolů severním koncem údolí ho vzpamatoval a Sulla pak probuzení dokončil. Neboť mu samozřejmě byly dány oči, aby viděl, a mozek, aby myslel, třebaže i ten byl jakoby zastřen ohledy na vlastní *dignitas;* i jeho zraky si už povšimly přečetných teras vytvářejících ze zelených úbočí obrovité schodiště, a mozek velice rychle pochopil, jak rychle je budou kimberští bojovníci schopni obklíčit. Nebyla to rokle mezi neschůdnými útesy, bylo to úzké horské údolí mezi příkrými pastvinami, které se zvedaly v úhlu naprosto nepřipouštějícím, aby se vojsko náležitě sešikovalo, o nezbytných obratech a manévrech ani nemluvě.

Neviděl však způsob, jak se z tohoto dilematu vyvléci, aniž by současně ztratil tvář; zprvu se mu tedy Sullův vpád do porady jevil jako dokonalé východisko; naskýtá se mu možnost svést všechno na tuto vzpouru, hřmít v senátu a rozpoutat procesy se všemi zúčastněnými veliteli, počínaje Sullou až po posledního centuriona. Jenomže mu velice rychle došlo, že ani to není žádné řešení. Vzpoura byla sice ve vojenském zákoníku tím nejzávažnějším zločinem, jenomže taková vzpoura, v níž by on sám stál proti všem ostatním velitelům v celé své armádě (stačil rychle postřehnout na tvářích těch, kdo s ním byli v místnosti, když tam Sulla vtrhl, že nikdo z nich by byl neodmítl se ke vzbouřencům připojit), se mnohem více podobala zásahu zdravého rozumu, jenž zvítězil nad kolosální stupiditou. Kdyby nebylo Arausia – kdyby Caepio a Mallius Maximus nebyli natrvalo znehodnotili pověst *imperia* římského vojevůdce v očích římského lidu, ba i některých skupin v senátě – mohlo by to snad dopadnout jinak. Avšak takto si záhy po Sullově vystoupení uvědomil, že pokud by trval na tom, že v jeho armádě došlo ke vzpouře, bude to on sám, kdo v očích římského světa utrpí nejvíc, a jemu samotnému bude hrozit soud před speciálním tribunálem, který zřídil Saturninus k projednávání zločinu velezrady.

Proto se tedy Quintus Lutatius Catulus Caesar zhluboka nadýchl a učinil krok k usmíření. „Nechci už nic slyšet o nějaké vzpouře, Lucie Cornelie," řekl. „Nemusel jsi dávat své city najevo veřejně a tímto způsobem. Měl jsi za mnou přijít soukromě. Kdybys to byl udělal, daly se tyhle věci vyřídit mezi námi dvěma."

„S tím já nesouhlasím, Quinte Lutatie," řekl Sulla hladce. „Kdybych za tebou byl přišel, byl bys mi řekl, abych šel po svých a staral se o to, co je mým úkolem. Ne, tys potřeboval názornou lekci."

Catulus Caesar sevřel rty; zašilhal na svůj dlouhý římský nos, pohledný muž z rodiny urostlých a pohledných mužů, a pustil se do boje za svou čest.

„Víš, ty jsi strávil až příliš dlouhou dobu s Gaiem Mariem," řekl. „Takovéhle chování se nesrovnává s tvým patricijským stavem."

Sulla se plácl dlaní přes suknici z kožených pruhů tak hlučné, až na ní zachrastily všechny kovové přezky a ozdoby. „Och, u všech bohů, nechme těchhle řečiček o rodové cti, Quinte Lutatie! Mně už všechna ta vaše výlučnost leze krkem! A než začneš remcat proti našemu společnému nadřízenému, Gaiovi Mariovi, tak si uvědom, že když přijde na vojenčinu a na *velení*, tak vedle nás obou září jako maják v Alexandrii nad blikavou svíčkou! Ty nejsi o nic víc svou náturou voják než já! Ale já mám tu výhodu, že jsem si odbyl učednická léta u toho alexandrijského majáku, takže ta moje svíčka je přece jen o něco jasnější než tvá."

„Ten člověk je silně přeceňován," řekl Catulus Caesar se zaťatými zuby.

„Ale kdepak, vůbec ne! Můžeš mluvit nahoru a dolů, Quinte Lutatie, Gaius Marius je První muž Říma! Sedláček z Arpina se do vás pustil s jednou rukou za zády a všechny vás seřezal."

„Dost mě překvapuje, že jsi mu tak oddán – a slibuju ti, že na to v budoucnu nezapomenu."

„O tom vůbec nepochybuju," řekl Sulla sveřepě.

„Radil bych ti, Lucie Cornelie, aby ses v příštích letech poohlédl po trochu jiných spojencích," řekl Catulus Caesar. „Pokud to neuděláš, nestaneš se nikdy prétorem, natož pak konsulem."

„Vyhrožování, na to mne užije," řekl Sulla konverzačním tónem. „Koho ty chceš, prosím tě, polekat? Já jsem dostatečně urozeného původu, a až nadejde chvíle, že mi budeš potřebovat nadbíhat, ty se přímo uběháš!" Poťouchle se po Catulovi Caesarovi podíval. „Něco ti totiž řeknu. Jednoho krásného dne budu já Prvním mužem Říma. Budu prostě nejvyšší strom na světě zrovna tak, jako jím je dnes Gaius Marius. A takhle vysoké stromy nikdo nedokáže porazit. Když padnou, tak jen proto, že samy uvnitř ztrouchnivěly."

Catulus Caesar neodpověděl, Sulla se tedy usadil na židli a naklonil se, aby si nalil víno.

„Teď k té vzpouře, Quinte Lutatie. Neměj iluze – pokud to snad děláš – že bych neměl nervy na to dovést ji až do toho nejhoršího konce."

„Připouštím, že tě vůbec neznám, Lucie Cornelie, ale za těch posledních pár měsíců jsem měl možnost ověřit si tvou vytrvalost a tvrdost, takže se domnívám, že je jen málo věcí, které by ses zdráhal udělat, abys dosáhl svého," řekl Catulus Caesar. Zadíval se na svůj starý železný senátorský prsten, jako by z něho snad přece jen mohl vytrysknout nějaký inspirující nápad. „Řekl jsem už jednou, a říkám to teď znova, přestaňme mluvit o vzpouře." Slyšitelně polkl. „Budu se řídit rozhodnutím armády a ustoupíme. Za jedné podmínky. Slovo ‚vzpoura' už nikdy a před nikým nepadne."

„Souhlasím jménem armády," řekl Sulla.

„Chtěl bych dát ten rozkaz k ústupu sám. A pak – předpokládám, že už jsi vypracoval i další strategický plán, že?"

„Je absolutně nezbytné, abys rozkaz k ústupu vydal ty osobně, Quinte Lutatie. A to všem těm mužům, kteří teď venku čekají, až se tam my dva objevíme," řekl Sulla. „A samozřejmě plán já už mám. Je to velice jednoduchá strategie. Za úsvitu se armáda zvedne a odsune tak rychle, jak to jen bude možné. Všichni musí překročit dřevěný most a dostat se na jih od Tridentu před zítřejším soumrakem. Samnitské pomocné sbory leží nejblíže u mostu, ty ho budou střežit, dokud přes něj všichni ostatní nepřejdou, oni se pak stáhnou jako poslední. Potřebuji okamžitě veškeré ženijní jednotky, protože v okamžiku, kdy přejde poslední Samnita, musí být most stržen. Škoda jen že je na kamenných pilířích, ty strhnout nestačíme, takže Germáni budou moci most opět obnovit. Jenomže oni se v ženijních pracích absolutně nevyznají, což znamená, že jim to zabere mnohem víc času, než by to trvalo nám, a taky se jim ta stavba asi párkrát sesype, než dokáže Boiorix převést všechny své síly na druhou stranu. Jestli chce táhnout na jih, nemá kde jinde překročit řeku než tady v Tridentu. Takže ho tu musíme trochu zpomalit."

Catulus Caesar vstal. „Tak už tu komedii skončeme, ať je to za námi." Vyšel ven, zcela klidný se tam postavil, naprosto se ovládal; jeho *dignitas* i *auctoritas* už se začínaly obnovovat. „Naše postavení zde nelze udržet, nařizuji proto stáhnout všechny jednotky," prohlásil jasně a zřetelně. „Vydal jsem Luciovi Corneliovi všechny potřebné pokyny, jak bude ústup proveden, příslušné rozkazy vám vydá on sám. Chtěl bych k tomu jen říci, že slovo ‚vzpoura' tu absolutně nepadlo. Je to jasné?"

Důstojníci zabručeli na souhlas, z hloubi duše rádi, že na slovo „vzpoura" lze zapomenout.

Catulus Caesar se obrátil, aby vešel zpátky do domu. „Rozchod," řekl ještě přes rameno.

Když se skupina rozptýlila, připojil se Gnaeus Petreius k Sullovi a kráčel s ním směrem k mostu. „To šlo jako po másle, Lucie Cornelie. Provedl to líp, než jsem si myslel, že by vůbec dokázal. Rozhodně líp, než celá řada jemu podobných, to bych chtěl odpřísáhnout."

„Nu, on má v hlavě krom té povýšenosti přece jen ještě taky kus mozku," řekl Sulla zlehka. „A v jednom má samozřejmě pravdu, slovo ‚vzpoura' tu nikdo nevyslovil, že?"

„Já ho z huby nevypustím," potvrzoval Petreius.

Byla už hluboká tma, ale most byl ozářen pochodněmi, takže po jeho vyspárovaných trámcích přešli bez nesnázi. Na jeho konci Sulla předběhl vracející se centuriony a tribuny a obrátil se k nim čelem.

„Všechny jednotky budou s prvním úsvitem v pohotovosti," řekl. „Ženijní oddíly a všichni centurioni se mi budou hlásit tady, hodinu před rozbřeskem. Vojenští tribuni půjdou teď se mnou."

„Jsem hrozně rád, že ho tu máme!“ řekl Gnaeus Petreius druhému centurionovi své legie.

„To já taky, ale vůbec nejsem rád, že tu máme i *tamhletoho,*“ řekl druhý centurion a ukázal směrem k Markovi Aemiliovi Scaurovi mladšímu, který spěchal za Sullou a ostatními tribuny.

Petreius zabručel. „Máš pravdu, ten je tu jen pro zlost. Dám si na něj zítra pozor. Slovo ‚vzpoura’ jsme tu sice tedy nikdo neslyšeli, ale naše Samnity nepovede jen tak někam nějaký římský trouba, ať už je to čí chce synek.“

Za úsvitu se legie začaly stahovat. Ústup byl zahájen – tak jak to bylo u dobře vycvičených římských jednotek pravidlem u všech manévrů – v pozoruhodném tichu a bez jakéhokoli zmatku. Legie umístěná nejdále od mostu se přes něj přesunula jako prvá, po ní následovala druhá nejvzdálenější, takže se armáda v podstatě začala sbalovat jako koberec. Celý trén se všemi zvířaty, kromě několika koní vyhrazených pro nejvyšší důstojníky, naštěstí zatím zůstal na jih od vesnice a tím i před mostem; Sulla dal vozatajstvu rozkaz vyrazit po cestě dolů již za prvního úsvitu, s předstihem před legiemi, a dal také příkaz, aby polovina armády trén předehnala, až ho dostihne, zatímco druhá měla až do Verony postupovat v závěsu za ním. Neboť Sulla věděl, že jakmile se Římané odpoutají od Tridentu, nedokáží je Kimbrové následovat tak rychle, aby třeba jen zdálky spatřili usedat prach v jejich stopě.

Jak se ukázalo, Kimbrové tak usilovně zkoumali nejrůznější stezky nahoře na úbočích, že teprve hodinu po východu slunce zjistili, že Římané ustupují. Nato zavládl mezi Germány zmatek, a až teprve když se dostavil osobně Boiorix, podařilo se mu jeho obrovitou spoustu mužů jakž takž zformovat. Mezitím si římská kolona pospíšila, takže když se Kimbrové konečně sešikovali k útoku, nejvzdálenější z legií už pomalým klusem přebíhala most.

Ženisté se už od rozednění horečně činili mezi vzpěrami a stojkami pod mostovkou.

„Pokaždý je to totéž!“ stěžoval si velitel ženistů Sullovi, který přišel zkontrolovat, jak jsou daleko s prací. „Vždycky když potřebuju, aby nějaká ta pitomá konstrukce spadla sama od sebe, jen ji postrčit, narazím na bytelný římský dílo.“

„A dokážeš to?“

„To doufám, legáte! Jenže v tom mostě není jedinej hřebík, nic jen tak přivázanýho. Všechno na čep a dlab, pokud možno na rybinu, tak aby se to nedalo jen tak zvednout a rozebrat. Takže bez velkýho jeřábu se to nedá jen tak vyrvat na jeden ráz, a já jednak nemám čas dát takovej jeřáb dohromady, jednak ho tu stejně nemáme, že jo. Nene, nedá se dělat nic jinýho, než to brát natvrdo, a počítám, že až přes něj půjdou ty poslední jednotky – hlavně jestli budou moc dupat – tak se bude ten most přece jen dost houpat,“ končil velitel ženistů svou řeč.

Sulla se zachmuřil. „Co to znamená natvrdo?“

„Po kousíčkách upižlávat hlavní vzpěry a nosníky.“

„Tak jen do toho, chlapi! Pošlu ti sem stovku volků, aby za to pak zatáhli. Bude to stočit?“

„Mělo by,“ řekl ženijní náčelník a seběhl dolů pod most, aby se na svůj úkol podíval z trochu jiného úhlu.

Kimberská kavalerie se s řevem a jekotem přihnala dolů údolím, překonala opuštěné hradby pěti římských táborů za chodu, neboť to byly jen běžné náspy a příkopy; nebyl čas vybudovat cokoli navíc. Na ohrožené straně mostu už zbývala jen samnitská legie a právě vypochodovávala z hlavní brány tábora, když se mezi nimi a mostem přehnali Kimbrové na koních a od mostu je odřízli Samnité se z pochodového proudu sešikovali do bojového tvaru a chystali se odrazit útok, oštěpy v pohotovosti, ústa sevřena.

Sulla z druhé strany mostu bezmocně sledoval situaci, čekal, až se prvý nápor jízdy přežene a jezdci obrátí koně, a snažil se zjistit, co udělá velitel samnitské legie. Byl jím mladý Scaurus a Sulla si začal vyčítat, že toho ustrašeného synáčka tak neohroženého otce z boje včas nestáhl a nepřevzal velení sám. Teď už bylo pozdě; nemohl přejít most zpátky, neboť s sebou neměl dostatek mužů, a nechtěl také svěřit řízení ústupu Catulovi Caesarovi, což znamenalo, že tedy on sám musí za všech okolností přežít. A hlavně nechtěl upoutat pozornost Kimbrů k mostu, neboť jakmile by se na něj jejich barbarské oči důkladněji zahleděly, rázem by postřehly pět římských legií s celým trénem pochodovat k jihu a říkat si o

pronásledování. Pokud to bude nezbytné, rozhodl se, bude muset dát povel, aby volkové zapřažení do řetězů za podřezaný most zabrali; ovšem v okamžiku, kdy to udělá, nebude mít už samnitská legie žádnou šanci.

„Zaútoč přece, mladý Scaure," slyšel sám sebe mumlat. „Odraž je a stáhni své chlapy k mostu!"

Kimberská jízda se obracela, její přední sled vynesl tlak nájezdu daleko mimo samnitský tábor a zadní řady přitáhly uzdy, aby čelním daly možnost otočit koně a dát se cvalem zpátky; celý nápor by pak už dolehl na samnitský tábor, koně by pod kopyty rozdupali všechno před sebou, přejížděli by sem a tam a pak by zbytek přišly dokončit hordy pěších válečníků. Od té chvíle by se jízda proměnila v obrovskou naběračku, která by Samnity hrnula k severu, přímo proti masám kimberské pěchoty.

Jediná možnost, která Samnitům zbývala, byla vrhnout se čelně proti zadním řadám jízdy, odříznout tak jejich první sled od těchto posil a pobít oběma skupinám koně oštěpy, zatímco by zbytek legie unikl k mostu. Ale kde ten mladý Scaurus vůbec je? Proč už to dávno neučinil? Ještě pár okamžiků, a bude na všechno pozdě!

Jásot tří centurií, které měl Sulla shromážděny kolem sebe, o něco málo předešel okamžik, kdy i on sám konečně uviděl vyrážet samnitský protiútok, pátral totiž neustále po koni vojenského tribuna, zatímco útok nakonec vedl pěšák. Gnaeus Petreius, samnitský centurion a *primus pilus.*

Spolu s ostatními svými muži začal i Sulla křičet a poskakovat z nohy na nohu, jak se Samnité, nezúčastnění přímo na střetu s jízdou, přihrnuli přes most; postupovali v tak těsném shluku, že nedali Kimbrům možnost znovu jim odříznout ústup. Přední řady kimberských koní se houfně řítily k zemi pod deštěm samnitských oštěpů, kimberští bojovníci se snažili vyprostit zpod padlých ořů a mísili se do narůstajícího chaosu, jak přilétaly další a další oštěpy a zabodávaly se koním do boků, hrudí, krků, hřbetů; ani zadním řadám kimberské jízdy na druhé straně samnitského výpadu se nevedlo lépe. Posléze to byla hlavně popadaná vlastní jízda, která zadržela kimberskou pěchotu. A Gnaeus Petreius přešel most za posledními ze svých mužů bez jediného pronásledujícího Germána v patách.

Volkové se opřeli do postrojů již dlouho předtím, než boj začal, neboť stovka zvířat zapřažených po dvou vedle sebe nemohla zabrat naráz, zatáhl nejprve vůdčí pár, přidal se druhý, po něm další, až konečně celá padesátka párů napjala řetězy a most zakusil první nápor jejich síly. Ale byl to dobrý a bytelný římský most, vydržel dlouho, dokonce ještě déle, než se náčelník ženistů – pesimista jako všichni jeho válečného řemesla – obával. Nakonec se však první vzpěra rozloučila se svými společnicemi a pak už se za sténání, vrzání a praskotu tridentský most poroučel do řeky Athesis. Trámoví se zhroutilo do dravého proudu a splouvalo po vodě, převalovalo se, vynořovalo a opět mizelo pod hladinou jako stébla trávy plující pod zahradním vodotryskem.

Gnaeus Petreius byl zasažen do boku, nebyla to však zlá rána; když k němu Sulla došel, Petreius seděl – zatímco mu ranhojič legie stahoval drátěnou košili – tvář umazanou směsí bláta, potu a koňského trusu, avšak jinak se zdál být zcela při sobě a čiperný.

„Nesahejte na tu ránu, dokud ho pořádně neomyjete, vy *mentulové!"* zaryčel Sulla. „Všechen ten hnůj z něho musíte nejdřív smýt! Však on vám zatím nevykrvácí, že ne, Gnaee Petreie?"

„Gnaeus Petreius a vykrvácet?" řekl centurion s širokým úsměvem. „Ale dokázali jsme to, Lucie Cornelie, co? Dostali jsme je všechny přes vodu, jen pár padlých tam zůstalo."

Sulla se k němu schýlil a naklonil hlavu až k centurionově, aby je nikdo neslyšel. „Co se stalo s mladým Scaurem?"

Petreiovi poklesly koutky. „Zrovna když by byl měl nejvíc přemýšlet, tak dostal sračku, a když jsem do něj začal hučet, co má udělat, tak mi tam omdlel. Je v pořádku, chudák malá; hoši ho přes most přenesli. Je mi líto, ale už je to tak. Tátovu kuráž nemá. Ten měl být spíš knihovníkem."

„Neumím ti ani povědět, jak jsem rád, žes tam zůstal zrovna ty, a ne jiný *primus pilus*. Prostě jsem nemyslel! Byl bych se za to zkopal, že jsem ho nezbavil velení sám," řekl Sulla.

„To nevadí, Lucie Cornelie, nakonec to všechno vyšlo. A on si takhle aspoň ověřil, nač nemá."

Ranhojiči se zatím vrátili s vodou a houbami, bylo by jim to stačilo na umytí celého tuctu chlapů; Sulla vstal, aby jim nepřekážel v práci, a napřáhl pravici. Gnaeus Petreius ji uchopil a všechno, co oba muži cítili, bylo vyjádřeno jediným stiskem.

„Čeká tě koruna z trávy," řekl Sulla.

„To snad ne," řekl Petreius, celý rozpačitý.

„Jakpak ne! Zachránil jsi před smrtí celou legii, Gnaee Petreie, a když někdo sám uchrání před zkázou legii, získává korunu z trávy. Dohlédnu na to osobně," řekl Sulla.

Byla to snad tahle koruna z trávy, kterou Julilla zahlédla v jeho budoucnosti před těmi dlouhými lety, uvažoval Sulla, když pospíchal z kopce dolů do města, aby zajistil vůz pro převoz Gnaea Petreia, hrdiny tridentského? Chudák Julilla! Nešťastná, přenešťastná Julilla… Jaktěživa nesvedla udělat něco pořádně, a tak to snad platilo i o těch jejích pokusech vstoupit do nevyzpytatelných úradků Fortuny. Julilla byla vlastně jediná Julia, která se nenarodila s darem činit muže šťastnými. Vzápětí se už však Sulla myšlenkami přenesl k jiným, závažnějším věcem; kvůli Julille si nebyl ochoten připouštět žádné výčitky. Za její osud necítil odpovědnost; sama si byla jeho strůjcem.

C a t u l u s C a e s a r dovedl svou armádu zpět do tábora u Verony ještě dříve, než se Boiorixovi vůbec podařilo přepravit nejposlednější z germánských vozů přes poslední z rozviklaných můstků a vydat se dál, dolů z hor do bujně zelené roviny, kterou se vinula řeka Padus. Catulus Caesar zprvu trval na tom, že je třeba se jim postavit a svést s Kimbry bitvu poblíž jezera Benacus, avšak Sulla, teď už pevně v sedle, na to nepřistoupil. Přiměl namísto toho Catula Caesara, aby vzkázal do všech měst a do té nejposlednější vesničky, od Aquileie na východě až po Comum a Mediolanum na západě, aby z oblasti Italské Galie za Padem odešli všichni římští občané, všichni držitelé latinského práva a všichni Galové, kteří si nepřejí přidružit se ke Germánům. Uprchlíci se měli přesunout na jih od řeky Padus a přenechat území na severovýchod od ní zcela Kimbrům.

„Ti se tam rozvalí jak prasata v žitě," řekl Sulla s jistotou člověka, jenž mezi Kimbry prožil celý rok. „Jakmile jen okusí těch pastvin a té pohody mezi jezerem Benacus a severním břehem Padu, neudrží Boiorix své lidi pohromadě. Počkej, jak se mu rozběhnou všemi směry."

„Rabovat, ničit, zapalovat," řekl Catulus Caesar.

„Ano – a zapomenou docela na to, co by měli udělat především, to jest vtrhnout do Itálie. Nevěš hlavu, Quinte Catule! Koneckonců je to jen ta ještě zcela galská část Galie na naší straně Alp, a Germáni se nepustí přes Padus dřív, dokud ji dočista neoberou jako hladový stravník kosti z kuřátka. Naši lidé se před Germány včas stáhnou do bezpečí a odnesou s sebou všechno, co má nějakou cenu. A půda jim zůstane; dostanou ji zpátky, jen co se sem vrátí Gaius Marius."

Catulus Caesar zamrkal, ale neřekl nic; měl už zkušenost, jak nemilosrdným jazykem Sulla vládne. A víc než to, pochopil, jak je ledově klidný, jak neúhybně a vytrvale jde za svým cílem. Je dosti zvláštní to jejich důvěrné přátelství s Gaiem Mariem, i když jsou to švagři. Anebo spíš byli švagři. Zbavil se snad Sulla i té své Julie, uvažoval Catulus Caesar? V oněch dlouhých hodinách, kdy o Sullovi znovu a znovu uvažoval, se rozpomínal i na ony pověsti, které v rodinách bratrů Julia Caesara kolovaly tou dobou, kdy se Sulla vynořil z kdovíjaké temnoty na světlo veřejného života a oženil se s Julií-Julillou. Cosi o tom, že peníze na vstup do politiky získal tím, že zavraždil – koho že to vlastně měl zavraždit? Matku? Macechu? Milenku? Synovce? Nu, až nastane čas k návratu do Říma, říkal si Catulus Caesar, bude třeba zjistit, zda na těch pomluvách přece jen nebylo zrnko pravdy. Och, ne že by toho využil

přímo, nebo dokonce hned; ale tyhle věci by měly být včas nachystány pro budoucnost, až si Lucius Cornelius bude dělat naděje na úřad prétora. Nikoli édila, tu radost ať si klidně dopřeje – jen ať okusí, jak zničující nápor to bude na jeho peněženku. Ale až půjde o víc. O toho prétora.

Když legie napochodovaly do tábora před Veronou, věděl Catulus Caesar, že první věc, kterou musí udělat, je poslat do Říma co nejrychleji zprávu o nesnázích na řece Athesis; pokud by tak neučinil on sám, obával se, že by to udělal Sulla Mariovým prostřednictvím, a tak bylo nezbytné, aby jeho vlastní verzi vstřebal Řím jako prvou. Pokud byli oba konsulové na vojenském tažení, posílaly se tyto zprávy prvnímu ze senátorů, a tak tedy adresoval Catulus Caesar svou zprávu Markovi Aemiliovi Scaurovi a spolu s ní i soukromý dopis, v němž podrobněji uváděl, k čemu tam nahoře vlastně došlo. A dopis i zprávu, obojí náležitě zapečetěné, svěřil mladému Scaurovi, synovi prvního senátora, s rozkazem odvézt depeši tryskem do Říma.

„Je to nejlepší jezdec, kterého tu máme," řekl Catulus Caesar se zdvořilým úsměvem Sullovi.

Sulla se na něho pobaveně zadíval se stejnou ironií, s jakou s ním jednal v průběhu jejich rozhovoru o vzpouře. „Víš, Quinte Lutatie, ty jsi vlastně nadán tou nejrafinovanější surovostí, jakou jsem kdy u koho viděl," řekl mu.

„Chceš snad i tenhle můj rozkaz zrušit?" zeptal se jízlivě Catulus Caesar. „I to by ti asi prošlo."

Ale Sulla jen pokrčil rameny a obrátil se k odchodu. „Je to tvoje armáda, Quinte Lutatie. Dělej si, co chceš."

A Catulus Caesar udělal, co chtěl – vyslal mladého Marka Aemilia Scaura jako spěšného posla do Říma se zprávou o své hanbě.

„Ukládám ti tuhle povinnost, Marku Aemilie mladší, protože pro zbabělce z tak skvělé rodiny mě nenapadá případnější trest, než abys sám musel otci předat zprávu o tom, jak jsi selhal jako voják i jako chlap," řekl Catulus Caesar odměřeným, pontifikálním tónem.

Mladý Scaurus stál jako spráskaný pes – bledý, hubenější ještě, než byl před dvěma týdny – setrvával v pozoru a snažil se nehledět svému vojevůdci do očí. Avšak poté, co Catulus Caesar jeho úkol zformuloval, upjal přece jen zraky – světlejší a ne tak zajímavé jako zelenavé oči jeho otce – na pyšnou tvář Catula Caesara.

„Prosím, Quinte Lutatie!" vydechl. „Prosím tě, pošli místo mne někoho jiného! Dovol, abych před otcem stanul, až nadejde můj čas!"

„Tvůj čas, Marku Aemilie mladší, náleží Římu," řekl Catulus Caesar ledově a se vzrůstajícím pohrdáním. „Pojedeš cvalem do Říma a předáš prvnímu senátorovi mou depeši. Třebaže ses v bitvě ukázal jako zbabělec, jsi jeden z nejlepších jezdců, jaké tu mám, a máš jméno, které ti zajistí i dobré koně po celou cestu. Bát se už ničeho nemusíš! Germáni jsou dost daleko na sever od nás, takže cestou na jih tě nemůže nikdo ohrozit."

Mladý Scaurus ujížděl míli za mílí, dolů po Via Annia a Via Cassia a dál k Římu, kratší, ale horší cestou, ale jel, jako by v sedle byl pytel mouky. Hlavou komíhal nahoru a dolů, koni do kroku, jektal zuby v rytmu bušícího srdce a kupodivu ho tento zvuk jaksi uklidňoval. Co chvíli se přistihl, že sám se sebou hovoří nahlas.

„Kdyby ve mně někde ta odvaha byla ukryta, myslíš si, že bych ji nedokázal všecku sebrat?" tázal se imaginárního posluchače kdesi ve větru, na obloze, u silnice. „Ale co mám dělat, otče, když tu odvahu v sobě nikde nenacházím? Odkud se odvaha vlastně bere? Proč jsem jí nedostal do vínku spravedlivý podíl? Jak ti mám vypovědět tu strašlivou bolest a strach, tu *hrůzu*, která se mě zmocnila, když se ti příšerní divoši na nás řítili a ječeli jako Furie? Nedokázal jsem se ani pohnout, nedokázal jsem přimět k poslušnosti ani vlastní střeva, natož srdce! Vzedmulo se ve mně a vzdouvalo se víc a víc, až puklo, až jsem padl bez ducha k zemi, šťasten, že mě zastihla smrt! A pak jsem se přesto probral, stále ještě plný toho děsu – střeva dosud nezvládnutá – a vojáci, kteří mne nesli, se šli před mýma očima do řeky umýt od mé stolice, s takovým pohrdáním, s takovým odporem! Och otče, co je to ta odvaha? Kam se

poděl ten její díl, kterého se mi nedostalo? Otče, *vyslechni mě,* dovol, abych ti to mohl vysvětlit! Jak mě můžeš kárat za nepřítomnost něčeho, co jsem vůbec nedostal? *Vyslechni mě, prosím, otče!*“

Ale Marcus Aemilius Scaurus, první ze senátorů, ničemu nenaslouchal. Když přibyl jeho syn se zprávami od Catula Caesara, byl právě v senátě, a když se pak vrátil domů, jeho syn za sebou zastrčil závoru ve svém pokoji, když předtím po správci otci vzkázal, že mu přivezl balíček od konsula a že vyčká ve svém pokoji, až si otec dopisy přečte a až pro něho pošle.

Scaurus si vybral ke čtení nejprve hlášení, přečetl ho zachmuřen, ale vděčný, že alespoň legie jsou v bezpečí. A pak začal číst dopis Catula Caesara, ze rtů mu jedno po druhém splývala ona strašlivá slova, krčil se v křesle čím dál tím víc, zdál se být už sotva poloviční, do očí se mu hrnuly slzy, velkými kapkami skrápěly papír a rozmazávaly písmo na něm. Měl samozřejmě Catula Caesara přesně zařazeného, tam kam patřil; po této stránce ho dopis nijak nepřekvapil, byl z hloubi srdce vděčen, že tam byl legát tak silný a nebojácný, že dokázal uchránit drahocenné vojsko.

Domníval se však, že jeho syn tváří v tvář nebezpečí a krajní nutnosti v sobě nalezne onu odvahu, onu srdnatost, o níž Scaurus věřil, že je v každém muži skryta. Anebo alespoň v mužích nesoucích jméno Aemilius. Ten chlapec byl jediný syn, kterého vychoval – ba jeho jediné dítě vůbec. Jím tedy končí jeho rod, s takovou potupou, v takové hanbě! Mám, co si zasluhuji, když mé jediné dítě, můj syn byl tohoto schopen.

Nabral dech a dospěl k rozhodnutí. Nic nebude zastírat, nic přikrašlovat, nic opentlovat, žádné omluvy, žádné zastírání. To ať si dělají Catulové Caesarové. Jeho syn se projevil jako zbabělec; v nejtěžší chvíli nechal na holičkách svou jednotku, a to způsobem, nad nějž nemůže být už nic víc zahanbujícího a pokořujícího – podělal se a omdlel. Do bezpečí ho museli odnést jeho vlastní muži, zatímco tomu mělo být právě naopak. Ať tedy jeho syn zakusí palčivé pohrdání celého města!

Slzy mu uschly, tvář nabyla svého obvyklého výrazu, tleskl rukama, a když správce přiběhl, našel svého pána sedícího vzpřímeně v křesle, ruce volně položeny na desce stolu.

„Marcus Aemilius, tvůj syn, netrpělivě Čeká, aby tě mohl navštívit,“ řekl správce, vědom si z nezvyklého chování mladého muže, že zřejmě došlo k čemusi velice vážnému.

„Můžeš vyřídit Marku Aemiliovi Scaurovi mladšímu asi tolik,“ řekl Scaurus upjatě, „že třebaže se ho zříkám, nezbavím ho našeho jména. Můj syn je zbabělec – roztřesený slaboch a baba – ale celý Řím ho bude znát jako zbabělce s naším jménem. V životě už ho nechci vidět, to mu řekni. A řekni mu také, že v tomto domě není vítán a že nebude vítán ani jako žebrák u jeho dveří. Vyřiď mu to! Řekni mu, že už mi nikdy nesmí na oči! To mu pověz! Jdi už a řekni mu to!“

Správce, otřesen a celý rozechvělý, v slzách, neboť měl nesmírně rád toho mladíka – o němž by byl mohl za uplynulých dvacet let jeho otci kdykoli povědět, že v sobě nemá onu odvahu, onu sílu, žádnou z těch vnitřních rezerv, jaké by byl Scaurus v synovi rád nalezl – šel a tlumočil mladému Scaurovi, co jeho otec řekl.

„Děkuji ti,“ řekl mladý Scaurus a zavřel dveře, závoru však nezastrčil.

Když se správce šel podívat do jeho ložnice o několik hodin později, kdy se Scaurus dožadoval zprávy, zda jeho bývalý syn už opustil dům, nalezl mladého Scaura ležet na zemi mrtvého. Jedinou obětí, která se jeho meči zdála nehodná dalšího života, byl nakonec jen jeho majitel sám, a tak byl zbrocen jeho krví.

Marcus Aemilius Scaurus, *princeps senatus,* dostál slovu. Na syna už nikdy nepohlédl, ani ve smrti ne. A když s veškerou svou obvyklou energií a jiskrou podával v senátě truchlivou zprávu o pustošení Italské Galie, neopomněl ani uvést s otřesnou otevřeností epizodu o svém zbabělém synovi a informovat senát o jeho sebevraždě. Nešetřil ani sebe sama a neprojevil sebemenší lítost.

Když se Scaurus po skončení schůze přinutil počkat na schodech na Metella Numidika, přece jen se neubránil pochybnosti, zda snad bohové, kteří jeho samého obdařili takovou zmužilostí, nevyplýtvali všechnu statečnost přiznanou jeho rodu na něho sama, takže na jeho

syna už skutečně nevybyla. Neboť stát tam a čekat na Metella Numidika, zatímco se kolem něho hrnul proud senátorů zjevně překypujících soucitem a ostychem, neodvažujících se u něho ani zastavit – to vyžadovalo odvahu až nelidskou.

„Och můj milý Marku!“ zvolal Metellus Numidicus, jakmile nebyl nablízku už nikdo, kdo by je mohl poslouchat. „Milý, drahý Marku, co ti jen mám říct?“

„O mém synovi nic,“ řekl Scaurus a tenký hřejivý paprsek pronikl do ledových pustin v jeho hrudi; jak je to dobré vědět, že má člověk nějaké přátele! „A pokud jde o Germány, jak zabráníme, aby v Římě nepropukla panika?“

„Ale, prosím tě, nelam si s Římem příliš hlavu,“ řekl Metellus Numidicus bezstarostně. „Řím to všechno přečká. Dnes se to rozkřikne, zítra nastane panika – a už o nejbližším trhu poběží obchody jako obvykle! Už jsi někdy slyšel, že by se lidi stěhovali jen proto, že je jejich město často navštěvováno zemětřesením anebo že jim vzadu za domem bouří sopka?“

„To je pravda, nestěhují. Alespoň do té doby, než jim spadne na hlavu krokev anebo než jim babička žbluňkne do jezírka lávy,“ řekl Scaurus, šťasten, že přece jen dokáže přejít k normálnímu tónu, ba dokonce se i usmát.

„To přežijeme, Marku, neboj se.“ Metellus Numidicus polkl a pak předvedl, že ani jemu nechybí odvaha, neboť mužně prohlásil: „Gaius Marius stále ještě čeká, až se objeví ten jeho příděl Germánů. Tedy pokud by ten neuspěl a neporazil je – pak nás čekají starosti. Protože jestli je nedokáže vyřídit Gaius Marius, tak už nikdo.“

Scaurus zamžikal, považoval toto gesto Metella Numidika za tak heroické, že ho raději nekomentoval; navíc se nabádal, aby raději navěky zapomněl, že by kdy byl Metellus Numidicus označil Gaia Maria za jedinou naději Říma – a za nejlepšího římského vojevůdce.

„Quinte, přece jen se o něčem musím zmínit v souvislosti s mým synem, a pak už budeme moci tuhle kapitolu definitivně uzavřít,“ řekl Scaurus. „A co to je?“

„Tvoje neteř – a schovanka – Metella Dalmatica. Tahle nešťastná příhoda způsobila tobě – i jí – velké nesnáze. Ale pověz jí, jaké měla štěstí, že tomuhle unikla. Pro Caecilii Metellu by nebylo příliš radostné poznání, že se provdala za zbabělce,“ řekl Scaurus drsně.

Náhle zjistil, že kráčí sám, obrátil se a uviděl Metella Numidika stát, jako by do něho uhodil hrom.

„Quinte? Quinte! Stalo se něco?“ zeptal se Scaurus a vracel se k příteli.

„Jestli se něco stalo?“ zeptal se Numidicus a opět ožívl. „Při Amoru, nestalo! Nestalo, drahý Marku! Jenom jsem právě dostal ohromný nápad!“

„A jaký?“

„Proč by ses nemohl s mou neteří Dalmatikou oženit ty?“ Scaurovi poklesla brada. „*Já?*“

„No ovšem, ty! Už jsi dlouho vdovec, nemáš, kdo by po tobě dědil jméno ani jmění. A to je, Marku, skutečná tragédie,“ řekl Metellus Numidicus vřele a naléhavě. „Je to moc hodná holčina, a půvabná! Pojď, Marku, pohřbi tu minulost a začni znova! Navíc je *velice* bohatá!“

„Nebyl bych o nic lepší než ten starý kozel Cato Censorius,“ řekl Scaurus, a v jeho hlase zaznělo právě tolik nejistoty, aby si z ní Metellus odvodil, že by ho pro věc mohl získat, pokud půjde o vážnou nabídku. „Vždyť je mi pětapadesát, Quinte!“

„Vypadáš na dalších pětapadesát.“

„Podívej se na mě! Jen si mě prohlédni! Holohlavý – břichatý – vrásek mám jak Hannibalův slon – hrbit se už začínám – trápí mě revma a hemeroidy – ne, Quinte, to by nešlo!“

„Dalmatica je dost mladá na to, aby si myslela, že dědeček může být nejlepším manželem,“ řekl Metellus Numidicus. „Oh Marku, mně by to udělalo nesmírnou radost! Co tomu říkáš?“

Scaurus se chytil za lysou hlavu, celý vyjevený, ale zároveň zakoušející jakýsi nový pramínek života v sobě. „Opravdu myslíš, že by to mohlo vyjít? Domníváš se, že bych mohl mít znovu rodinu? Vždyť budu dávno mrtvý, než by ty děti vyrostly!“

„A proč bys měl umírat tak mladý? Mně připadáš jako jedna z těch egyptských… nu, z těch, co jsou tak dobře upraveny, že vydrží dalších tisíc let. Až ty jednou umřeš, Marku Aemilie, tak se Řím zachvěje v samých základech.“

Vydali se napříč Forem směrem k Vestiným schodům, hluboce zabráni do rozhovoru a šermujíce rukama.

„Jen se na ten párek podívej!“ strčil Saturninus do Glaucii. „Ti určitě kujou pikle, jak se zbavit všech demagogů, na to bych si vsadil.“

„Ten starý posera Scaurus snad vůbec nemá srdce,“ řekl Glaucia. „Jak jen mohl takovýmhle způsobem mluvit o vlastním synovi?“

Saturninus ohrnul ret. „Protože pro ně znamená rod víc než členové, z nichž se skládá. Ale stejně to byla skvělá ukázka jeho taktiky. Předvedl světu, že jeho rodině kuráž nechybí! Jeho syn málem připravil Řím o celou legii, ale nikdo to Markovi Aemiliovi nebude klást za vinu, a jeho rodu už vůbec ne.“

U p r o s t ř e d z á ř í prošli Teutoni Arausiem a blížili se soutoku Rhodanu a Druentie; nálada v římské pevnosti u Glana stoupala a lepšila se.

„Jsou výteční,“ řekl Gaius Marius Quintovi Sertoriovi po inspekci jednotek.

„Čekají na to už léta,“ řekl Sertorius.

„Ani trochu se nebojí, co?“

„Věří ti, že je dobře povedeš, Gaie Marie.“

Zprávu o fiasku u Tridenta přinesl právě Quintus Sertorius, který na čas opustil svůj kimberský převlek; tajně se sešel se Sullou a přivezl Mariovi dopis, v němž byl podrobně vylíčen dosavadní průběh událostí a který končil zprávou, že se armáda Catula Caesara odebrala do zimního tábora u Placentie. A pak dorazil ještě také dopis od Publia Rutilia Rufa z Říma podávající římský pohled na tuto záležitost.

Předpokládám, že to bylo tvé osobní rozhodnutí poslat Lucia Cornelia, aby ohlídal našeho nadutého přítelíčka Quinta Lutatia, a ze srdce ti k němu blahopřeji. Kolují tu o tom nejrůznější pověsti, ale kde je vlastně pravda, to si netroufá nikdo rozhodnout, ani naši strůjci politiky. Nepochybně už máš svou zprávu od Lucia Cornelia – někdy později, až budou tyhle germánské věci za námi, tě ve jménu našeho starého přátelství požádám, abys mi poskytl pravdivé vysvětlení. Zatím jsem už slyšel řeči o vzpouře, o zbabělosti, o neschopnosti a o veškerých myslitelných zločinech proti vojenským řádům navíc. Nejvíc mne udivila stručnost a – odvážím se to vůbec napsat? – čestnost zprávy Quinta Lutatia, kterou obdržel senát. Jenomže – jde opravdu o čestnou zprávu? Opravdu by jen tak beze všeho připustil, že si teprve poté, co se dostal s Kimbry do kontaktu, uvědomil, že Tridentum není vhodné místo k bitvě s nimi, takže se obrátil a ustoupil, aby zachránil svou armádu, když ještě stačil zničit most a zdržet tak germánský postup? Za tím asi bude něco jiného! Jako bych tě viděl, jak se nad těmito řádkami usmíváš, když je čteš.

Bez konsulů je tady dosti mrtvo. Bylo mi samozřejmě nesmírně líto Marka Aemilia, nepochybuji, že tobě též. Co by ale měl člověk udělat, když shledá, že vychoval syna, jenž není hoden nosit otcovo jméno? Celý skandál však zemřel rychlou smrtí, a to hned ze dvou příčin. Předně si každý Scaura nesmírně váží (tohle bude dlouhý dopis, takže mi odpusť, že pro stručnost uvádím jen *cognomen),* ať už se jim líbí nebo ne a ať už s jeho politikou souhlasí anebo nesouhlasí. Druhý důvod je ovšem daleko senzačnější. Ten mazaný starý kocour poskytl celému Římu docela jiný námět ke

komentářům. Oženil se s Caecilií Metellou Dalmatikou, snoubenkou svého syna, schovankou Metella Numidika Hovnivála. Je jí, prosím, sedmnáct let! Kdyby to nebylo tak komické, tak bych nad ní až plakal. Neviděl jsem ji sice, ale je to prý velice milá dívenka, jemná a velice krásná – skoro až k nevíře, když pochází z takovéto stáje, ale věřím, pevně věřím, že tomu tak opravdu je! Měl bys kocoura Scaura vidět – to by ses nachechtal! Bujností div nevyhazuje. Začínám vážně uvažovat o tom, že si projdu pár lepších římských škol a poohlédnu se po nějaké té dívce na vdávání, která by toužila být novou paní Rutiliovou Rufovou!

Letos v zimě nás bezpochyby čeká vážný nedostatek obilí, ó první konsule – to jen abys nezapomínal na povinnosti spojené s tvým úřadem, v jejichž plnění ti momentálně brání Germáni. Slyšel jsem však už, že Catulus Caesar se hodlá na zimu vrátit do Říma a svěřit zatím velení v Placentii Sullovi. Nic nového, pokud jde o tvou osobu. Ta záležitost v Tridentu jen podpořila tvé vyhlídky na zvolení konsulem *in absentia* pro další rok, ale Catulus Caesar nechce začít s volbami, dokud se ty neutkáš s Germány! Musí to pro něho být dosti složitá situace, na jedné straně pro dobro Říma doufá, že dosáhneš velikého vítězství, na druhé straně ve jménu vlastního prospěchu pošilhává po tom, abys dopadl na ten svůj selský zadek čili *podex*, a to pěkně z výšky. Pokud zvítězíš, Gaie Marie, je jisté, že budeš konsulem i příští rok. Byl to, mimochodem, velice chytrý tah, uvolnit Mania Aquillia, tak aby mohl kandidovat na úřad konsula. Na voličstvo učinilo nesmírný dojem to, že přišel, ohlásil svou kandidaturu a velice rezolutně prohlásil, že se vrací k armádě, aby se spolu s tebou postavil Germánům, i kdyby to znamenalo, že se nedostaví do Říma včas k volbám a případně v nich kvůli tomu neuspěje. Jestliže Germány porazíš, Gaie Marie – a pošleš pak Mania Aquillia neprodleně domů – získáš mladšího kolegu, s nímž pro změnu bude konečně možná nějaká spolupráce.

Gaius Servilius Glaucia, věrný druh tvého skoroklienta Saturnina – já vím, že je to neuctivá poznámka – oznámil, že bude kandidovat na tribuna lidu. To by se zase jednou objevil pořádný ježatý kocour v holubníku! Když už padlo jméno Servilius, vracím se ještě k tomu nedostatku obilí – další ze Serviliů, Servilius Augur, pokračuje na Sicílii dál v těch svých strašlivých nehoráznostech. On vážně očekával, jak už jsem ti předešle napsal, že mu Lucullus jen tak přenechá všechno, s čím si tam dal tolik práce. Teď od něj přicházejí do senátu o každém tržním dnu, pravidelně jak stolice po sušených švestkách, žalobné dopisy, v nichž Servilius Augur fňuká nad svým údělem a znovu a znovu vyhrožuje, že Luculla obžaluje, jen co se vrátí do Říma. Ten otrocký král – říkal si Salvius nebo Tryfón – je mrtev a už byl zvolen další, nějaký asijský Řek jménem Athénión. Je chytřejší, než byl Salvius-Tryfón. Pokud projde Manius Aquillius jako tvůj mladší konsul, bylo by asi moudré na tu Sicílii ho vyslat, aby to tam jednou provždy srovnal. V přítomném okamžiku vládne na Sicílii král Athénión, nikoli Servilius Augur. Ovšem co mne osobně na celé té sicilské historii dráždí nejvíc, je vysloveně gramatická záležitost. Upamatuješ se ještě, co měl tu drzost prohlásit onehdy v senátě ten náš novopečený novomanžílek? Mám samozřejmě na mysli Scaura – ať mu, proutníkovi, to jeho rozplemeňovadlo samou dřinou upadne! „Sicílie," vykřikoval, „se stala skutečnou *Íliadou* běd!"

Všichni se pak k němu po schůzi seběhli a mazali mu med kolem huby, jaký vynašel krásný nový obrat! Jenomže, jak ty dobře víš podle mého předešlého dopisu, tenhle výstižný a vtipný obrat – a obraz – je přece *můj!*

Zřejmě ho ode mne někde slyšel a teď ho opakuje – ať mu předek i zadek shnije!

Tak, a teď se vrátím k tomu tématu tribunů lidu. Letošního roku to bylo ubohoučké – to je taky jeden z důvodů, proč jsem rád, třebaže se to skoro bojím vyslovit, že pro příští rok bude kandidovat Glaucia. Řím je nějak nudný, když se na Comitiu čas od času něco nesemele. Ovšem zrovna teď se kolem jednoho tribuna odehrála prazvláštní historka a celým Římem jen bzučí nejrůznější dohady a zvěsti.

Asi tak před měsícem dorazilo do města dvanáct, třináct chlapíků v kuriózních hábitech – měli na sobě pláště až na paty, v těch nejzářivějších barvách a navíc ještě protkávané ryzím zlatem, bradky, kadeře a ušní boltce samý šperk, na hlavách nádherné vyšívané závoje. Připadal jsem si jako na nějaké maškarádě! Prohlásili se za poselstvo a žádali, aby byla svolána zvláštní schůze senátu k jejich přijetí. Jenomže náš vážený a omlazený vtipálek a první ze senátorů Scaurus se podíval na jejich průvodní listiny a slyšení jim odmítl s odůvodněním, že nemají žádné faktické oficiální pověření. Oni nato prohlásili, že přicházejí přímo ze svatyně Velké bohyně v Pessinúntu v Anatolské Frygii a že je sama Velká bohyně vyslala s přáním úspěchů Římu v jeho zápase s Germány! Proč pro všechno na světě, slyším tě ptát se, by si za nás měla zrovna anatolská Velká bohyně dělat starosti kvůli Germánům? Všichni jsme se z toho tak trochu škrábali za uchem a já jsem si jist, že právě kvůli tomu Scaurus odmítl s tou křiklavou delegací cokoli mít.

Nikdo zatím nepřišel na to, oč jim tu vlastně jde. Orientálci jsou tak prohnaní podvodníci, že si každý Říman hodný toho jména zašije měšec a strčí si ho do levého podpaždí, když s nimi má jednat. Jenže tihle jsou docela jiní! Chodí si po Římu a rozdávají dary, jako by *jejich* měšce byly bezedné. Vůdčí člen té tlupy vydá za ně za všechny. Jmenuje se Batakés a člověku až přecházejí oči, když se na něj podívá, protože je od hlavy až k patě oblečený do látky ze zlata a na hlavě nosí velkou těžkou zlatou korunu. Už jsem o zlatých látkách slýchal, ale v životě jsem si nepomyslel, že něco takového uvidím, ledaže bych si udělal výlet a jel se podívat na krále Ptolemaia anebo na parthského krále.

Ženské v tomhle našem pošetilém městě jsou po Batakovi a po jeho doprovodu jako posedlé, jako by osleply z pohledu na tolik zlata, a natahují ruce po nějaké té perle nebo *carbunculu*, které by jim mohly náhodou vypadnout z bradek anebo z – dost, už Publie Rutilie! Dodávám jen s útlocitem sobě vlastním, že to nejsou – zdůrazňuji *nejsou* – zrovna eunuchové.

Nicméně, buď proto, že jeho žena byla jednou z těch oslněných Římanek anebo snad i z méně sobeckých pohnutek, tribun lidu Aulus Pompeius vystoupil na rostra a obvinil Bataka a celou tu jeho kněžskou tlupu, že jsou to šarlatáni a šejdíři, a volal po jejich exemplárním vypráskání z města pokud možno na oslu a čelem vzad, a ještě je předtím natřít horkou smůlou a olepit peřím. Batakés se proti výpadu Aula Pompeia obřadně ohradil a šel si stěžovat rovnou senátu. Pár manželek přináležejících k tomuto ctěnému sboru už zřejmě poselstvu podlehlo – jenom dojmu z něho, samozřejmě – neboť senát obratem nařídil Aulovi Pompeiovi, aby se svými urážkami okamžitě přestal a nadále tyto *velice důležité osobnosti* svým chováním už neobtěžoval. Puristé mezi námi otci senátory se ovšem postavili na stranu Aula Pompeia, neboť senát nemá co kárat tribuna lidu za to, co provádí a jak se chová na Comitiu. Pak se rozpoutala bitva, jestli Batakés a ta jeho banda

jsou, anebo nejsou poselstvo, třebaže už to přece předtím Scaurus jasně rozhodl. Jelikož Scaurus nebyl k nalezení – předpokládám, že buď pátral po dalších skrytých půvabech v mých starých projevech, anebo po dalších skrytých půvabech pod rouchy své mladé ženy – zůstala tahle pře nerozhodnuta.

A tak Aulus Pompeius burácel dál z roster jako lev řvoucí a obvinil Římanky z chlípnosti a smilstva. Do toho najednou nakráčel osobně Batakés, za ním jeho vyšňořené kněžstvo a ještě za nimi se tlačily přepůvabné římské dámy jako houf toulavých koček kolem rybího krámu. Naštěstí jsem byl zrovna u toho – nu, víš přece, jak to v Římě chodí! Dostal jsem echo, samozřejmě, tak jako dobrá polovina města – a díky tomu jsem zažil takovou komedii, jakou ani Sulla nemá šanci v životě spatřit na scéně. Aulus Pompeius a Batakés se do sebe dali – běda, jenom slovně –, jako by to napsal sám Plautus, náš ctihodný tribun lidu prohlásil svého protivníka za kašpara a Batakés ho zase ujistil, že si hraje s ohněm, neboť Velká bohyně nemá ráda, když se jejím kněžím nadává. Scéna skončila tím, že Batakés pronesl nad Aulem Pompeiem hroznou a smrtelnou kletbu – v řečtině, takže tomu všichni rozuměli. Byl bych skoro předpokládal, že té jejich bohyni by bylo milejší oslovení ve fryžštině.

Ovšem teď přijde to nejlepší, Gaie Marie. V okamžiku, kdy Batakés tu kletbu dopověděl, se Aulus Pompeius rozkašlal a začal se dusit. Dobelhal se dolů z roster, domů mu museli pomoci dojít, tam ulehl, tři dny stonal, bylo mu hůř a hůř. A po těch třech dnech – umřel! Bradu vzhůru a dodýchal. Nu, umíš si asi představit, jak to na všechny zapůsobilo, od senátu až po ty římské dámy. Batakés si může chodit, kam se mu zlíbí, a dělat, co ho napadne. Lidé mu uskakují z cesty, jako by byl stižen zlatým malomocenstvím. Zvou ho na večeře, senát změnil stanovisko a poskytl poselstvu oficiální přijetí (po Scaurovi dosud není ani památky), ženské se na něj jen lepí a on se jen usmívá a žehná jim rukou a vůbec se chová jako Zeus sám.

Jsem udiven, znechucen, otráven a ještě asi tisíc podobných pocitů mě trápí. Zůstává jedna velká otázka – jak to ten Batakés dokázal? Byl to božský zásah, anebo spíš nějaký neznámý jed? Sázel bych na to druhé, ovšem já jsem ten nenapravitelný skeptik – ne-li přímo kynik.

Marius se smál, až ho píchalo v boku, a pak šel po svých, připravovat se na Germány.

Čtvrt miliónu Teutonů překročilo tok Druentie nedaleko na východ od jejího soutoku s Rhodanem a hrnulo se směrem k římské pevnosti. Neuspořádaný proud byl rozvinut do mnohamílové šíře, jeho křídla a předvoj tvořili válečníci, sto třicet tisíc mužů, jeho klikatící se chvost představovalo obrovské nahloučení vozů, dobytka a koní, o něž pečovaly ženy a děti; starců bylo málo, starých žen ještě méně. V čele bojovníků táhl kmen zvaný Ambroni, draví, pyšní, udatní. Poslední vozy a poslední stáda byly od čela vzdáleny na čtyřicet kilometrů.

Germánští zvědové římskou pevnost vypátrali, ale král Teutobod byl pln sebedůvěry. Potáhnou na Massilii navzdory Římu, neboť v Massilii – největším městě kromě Říma, o jakém se kdy doslechli – naleznou ženy, otroky, jídlo, lahůdky. A až si užijí drancování a až město vypálí, obrátí se k východu a potáhnou podél pobřeží na Itálii, neboť třebaže si Teutobod ověřil, že Via Domitia přes průsmyk Mons Genava je ve výtečném stavu, domníval se přesto, že po mořském břehu dorazí do Itálie rychleji.

Úroda byla dosud na polích, takže ji táhnoucí hordy zadupaly do země; nikdo z nich, ani sám Teutobod, nepřipadl na myšlenku, že při trošce úsilí by se zrno mohlo ušetřit, sklidit a uchovat jako zásoba na nadcházející zimu. Vozy měli ještě plné zásob pobraných těm, přes jejichž půdu vedla Germány jejich cesta; a to, co na polích pošlapaly lidské nohy, bylo ještě dobré pro koně i skot. Nesklizená úroda pro Germány znamenala prostě vydatnou pastvu.

Když Ambroni dosáhli paty vrchu, na němž se tyčila římská pevnost, nic se nedálo. Marius se z ní nepohnul, Germáni se nenamáhali ji napadnout. Ale přesto pro ně znamenal Marius určitou překážku – psychologickou; a tak Ambroni stanuli a ostatek válečníků se nahrnul do jejich týla, až se úpatí kopce hemžilo Germány, jako by to byli mravenci rojící se kolem mraveniště. Zkoušeli nejprve vylákat Římany povykováním, posměšky, jekotem a také předváděním lapených civilistů, které před zraky Římanů podrobovali mukám. Nikdo z Římanů nezareagoval, nedali se vyprovokovat k výpadu. Nato se germánský dav pokusil masovým náporem o zteč, o prostý frontální útok, který ovšem ztroskotal a bezvýsledně se odrazil od mohutných opevnění Mariova tábora; Římané vrhli kopí na pár snadných cílů, avšak nic jiného nepodnikli.

Teutobod nakonec pokrčil rameny. Rameny pokrčili i jeho thénové. Ať si tam tedy Římané zůstanou! Na tom přece vůbec nezáleží. A tak se germánská vojska převalila kolem paty vrchu, jako když se sirupovitá vlna přelije přes balvan, a zmizela na jihu; sedm dní pak ještě táhly vrzající vozy v jejich stopě a všechny germánské ženy a děti na nich okukovaly pevnost, která jako by byla bez života, zatímco se onen nesmírný proud valil směrem na Massilii.

Avšak sotva zmizel poslední vůz za obzorem, vydal se na cestu i Marius se všemi šestí legiemi, které měly víc než plné stavy mužstva, a nasadil ostré tempo. Tiše, disciplinovaně a s dychtivým tušením konečně se blížícího střetu předstihly římské jednotky nepozorovaně Germány, kteří se natlačeni a stísněni přesunovali po silnici z Arelate do Aquae Sextiae, odkud měl Teutobod v úmyslu vyrazit se svými válečníky konečně dolů k moři. Marius překročil řeku Ars a zaujal vynikající postavení na jejím jižním břehu – na vrcholku mohutného strmého kopce čnícího ze zvlněné krajiny, odkud měl výtečný výhled na řeku – a tam se opevnil. Třicet tisíc ambronských bojovníků přitáhlo k brodu, a když vzhlédli, objevili římský tábor ježící se přilbami s chocholy a oštěpy. Jenže tohle byl obyčejný tábor, snadné sousto; Ambroni, aniž vyčkali posil, překonali mělký brod a zaútočili. Vzhůru proti kopci.

Římští legionáři překročili v celé délce svůj val a řítili se dolů na onu hordu vřeštících a nedisciplinovaných barbarů. Nejprve vrhli se zničujícím účinkem svá *pila,* pak tasili meče, přetočili štíty kupředu a vykročili do bitvy jako navzájem propojené součásti obrovského válečného stroje. Málokterému z Ambronů se podařilo přežít a vrávoravě se dobrodit na protější břeh; třicet tisíc jich leželo mrtvých na úpatí vrchu. Vlastní ztráty neměl Marius téměř žádné.

Snad za necelou půl hodinu bylo po boji; za další hodinu navršili Římané podél břehu brodu novou hradbu, tentokrát z orvaných těl – meče, řetězy, štíty, náhrdelníky, dýky a přílby byly všechny sneseny do římského tábora; první překážkou, kterou musela další vlna postupujících Germánů překonat, byl tento val jejich vlastních mrtvých.

Protější břeh Arsu se změnil v jednu jedinou vroucí masu Teutonů, civějících zmateně a vztekle na vysokou hráz z ambronských padlých a na římský tábor na temeni vrchu v jejím pozadí, s tisíci výsměšně povykujících, pískajících a ječících vojáků, celých bez sebe nadšením z vítězství; neboť toto bylo poprvé, kdy římská armáda pobila takové množství germánských nepřátel.

Byla to samozřejmě jen úvodní srážka. K hlavnímu střetnutí mělo teprve dojít. A dojde, o tom nemohlo být pochyb. K dovršení svého záměru vyčlenil Marius tři tisíce svých nejlepších mužů a vyslal je ještě večer pod vedením Mania Aquillia dolů po proudu řeky, aby se tam přebrodili na druhý břeh; měli za úkol vyčkat, až započne vlastní bitva, a až dospěje k vrcholu, vpadnout Germánům do zad.

Sotva který legionář té noci dokázal usnout, tak je všechny ovládalo vzrušení; ale když pak ráno nedocházelo ze strany Germánů k žádné bojové akci, únava nehrála žádnou roli. Ta

pasivita barbarů dělala Mariovi starosti, nechtěl rozhodnutí odkládat jen proto, že by Germáni nezaútočili. Potřeboval dosáhnout rozhodujícího vítězství a byl odhodlán si boj vynutit. Avšak Teutoni se po desetitisících zatím utábořili na protějším břehu, až na pár stráží nijak nechráněni, zatímco Teutobod – tak vyčouhlý na svém galském koníku, že brousil nohama po zemi – objížděl s tuctem svých thénů brod a zkoumal ho. Sem a tam brouzdal na svém zoufale přetíženém zvířeti po celý den, dva plavé copy mu splývaly na zlatý štítek na prsou, zlatá křidélka na přílbě umístěná nad ušima jiskřila ve slunečním úpalu. I na tu dálku bylo na jeho hladce oholené tváři možno rozpoznat nerozhodnost a nejistotu.

Následující jitro se probouzelo do stejně bezmračného dne, jaké mu předcházely, a slibovalo stejný žár, v němž rozkládající se těla Ambronů brzy stanou větší hrozbou než sám nepřítel, a to Marius v plánu neměl.

„Nu dobrá," řekl Quintovi Sertoriovi, „musíme to riskovat. Pokud nás nenapadnou oni sami, vyprovokuji bitvu tím, že proti nim podnikneme výpad. Ztratíme sice výhodu toho, že by oni museli útočit do kopce, ale naše vyhlídky jsou tu lepší než kde jinde a také Manius Aquillius je nachystán ve svém postavení. Dej zatroubit nástup a seřaď vojska, chci k nim promluvit."

Tak to bylo zvykem; žádná římská armáda nenastupovala do větší akce, aniž ji velitel předtím oslovil. Předně bylo dobře, když se vojevůdce ukázal všem svým vojákům v plné zbroji, dále to sloužilo k morálnímu povzbuzení; a konečně to byla jediná možnost, jak mohl vojevůdce informovat všechny, až do toho posledního legionáře, jakým způsobem hodlá zvítězit. Bitva se samozřejmě nikdy nevyvíjela zcela přesně podle předem přijatého plánu – to všichni chápali – přesto však vojevůdcův projev umožnil vojákům představit si, co po nich velitel bude chtít; a pokud v boji došlo k většímu zmatku, než jaký normálně v řeži zavládl, usnadnilo to vojákům řídit se vlastními rozhodnutími. Mnohá římská armáda vyhrála bitvu jen proto, že vojáci věděli, jaký je vojevůdcův záměr, a dokázali ho provést, i když nebyl tribun na dohled.

Porážka Ambronů na všechny působila jako vzpružující lék. Legie byly rozhodnuty zvítězit, do nejposlednějšího muže byly ve vynikající fyzické kondici, zbraně i zbroj naleštěny, výbavu v dokonalém pořádku. Shromážděni na prostranství, jemuž se říkalo táborové forum, stáli seřazeni, aby vyslechli slova Gaia Maria. Byli by za ním šli i do Tartaru, neboť ho milovali.

„No tak, vy *cunni*, konečně je ten den tady!" zaburácel Marius z improvizovaného rostra. „Jsme až moc dobří, a to je problém, protože jim se nějak nechce do boje! Takže my je teď trochu vytočíme, zahrajeme jim na nervy tak, že se poženou servat se s našimi legiemi třeba do dračí tlamy! Přejdeme přes val a spustíme se dolů, až ke břehu, a tam začneme ty mrtvoly jejich kamarádů roztahovat pěkně sem a tam! Budeme do nich kopat, plivat na ně a třeba se na ně i vymočíme, když to bude muset být! A dávejte pak pozor, vrhne se jich přes ten brod víc tisícovek, než kolik jste vy *mentolové* schopni spočítat v jedničkách! A nebudeme mít už takovou výhodu, jako když jsme si tu nahoře seděli jako kohout na plotě; bude to boj pěkně z očí do očí – takže se dívejte pořádně *nahoru!* Protože oni jsou větší než my! Jsou to *obři!* A vadí nám to nějak? Vadí vám to?"

„Ne!" ozvalo se jednohlasně. „Nevadí!"

„Nevadí!" křikl Marius jako ozvěnou. „A proč ne? Protože my jsme prostě římské legie! Protože my jdeme za stříbrnými orly na smrt anebo za slávou! Římané jsou nejlepší vojáci, jaké kdy svět viděl! A vy – vojáci Gaia Maria z *capite censi* – jste zase ti nejlepší vojáci, jaké kdy viděl Řím!"

Jásali a jásali, celou věčnost, jak se zdálo, bez sebe až hysterickou pýchou, slzy jim tekly po tvářích, každé vlákno jejich bytostí až nesnesitelně napjato a připraveno k boji.

„Tak dobrá! Přejdeme přes ten val – a pak musíme pořádně zabrat! Není jiná cesta, jak tuhle válku vyhrát, než ty vyjevené ksichty pobít do jednoho, srazit je na kolena, ať mají z čeho být vyjevení! Jediná cesta je boj, chlapi! Bojovat, dokud bude jeden jediný z těch vyčuraných vykulenců stát na těch svých obrovských tlapách!" Obrátil se k místu, kde šest

mužů oděných do lví kůže – přes přilby přetaženy lví tlamy s tesáky, lví pracky s drápy zkříženy přes hruď oblečenou v drátěné košili – stálo a drželo šest nablýskaných stříbřitých žerdí, na jejichž vrcholech se skvělo šest stříbrných orlů s rozpjatými perutěmi. „Tu jsou, jsou to *vaši* stříbrní orli! Symboly odvahy! Symboly Říma! Symboly mých legií! Pro slávu Říma následujte své orly!“

Ani vzrušení nijak nenarušilo kázeň v legiích; spořádaně a neukvapeně vytáhlo šest Mariových legií z tábora a sestupovalo dolů ze svahu; současně se rozvinuly tak, aby měly chráněny boky, jelikož terén nebyl vhodný pro nasazení jízdy. V podobě obrovského srpu se ukázali Teutonům, kteří povolali krále Teutoboda hned při prvním zneuctění těl mrtvých Ambronů. Germáni se vrhli do brodu a vyřítili se slepě proti Římanům, kteří ani na okamžik nezakolísali. Přední řady Teutonů padly pod sprškou oštěpů vržených s ohromující přesností; neboť celé dva roky se Mariovi vojáci cvičili jen pro tento den.

Bitva byla dlouhá a vyčerpávající, ale Germánům se nepodařilo ani prolomit římské řady ani zajmout stříbrné orly, které neslo šest *aquiliferů.* Mrtví Germáni se vršili výš a výš na haldu svých ambronských druhů, avšak přes brod přicházeli stále noví a noví a ihned nastupovali za padlé. A pak se v týlu Germánů objevil Manius Aquillius se svými třemi tisíci vojáků, vrhl se na germánský zadní voj a pobil ho.

V půli odpoledne přestali Teutoni existovat. Čerpajíc z vojenských tradic a slávy Říma a vedeno skvělým vojevůdcem zapsalo se šestatřicet tisíc řádně vycvičených a náležitě vybavených římských legionářů u Aquae Sextiae do vojenské historie porážkou více než jednoho sta tisíc germánských bojovníků ve dvou bitvách. Osmdesát tisíc mrtvol přibylo k padlým Ambronům u řeky Ars; jen málo Teutonů si zachránilo život, většinou dali přednost smrti, aby si zachovali hrdost a čest. Mezi padlými byl i Teutobod. Vítězové se zmocnili kořisti, mnoha tisíc teutonských žen a dětí a sedmnácti tisíc přeživších bojovníků. Když se z Massilie přihrnuly zástupy obchodníků s otroky, aby tuto část kořisti od legu odkoupili, rozhodl Marius, že výtěžek připadne vojákům a důstojníkům, třebaže podle zvyklostí náležely peníze získané prodejem otroků výhradně vojevůdci.

„Já ty peníze nepotřebuji, a oni si je vydělali,“ řekl. Ušklíbl se při vzpomínce na kolosální sumu, jakou Massilioti naúčtovali Marku Aureliovi Cottovi za jedinou loď, na níž pak odplul do Říma se zprávou o Arausiu. „Vidím, že nám massilijští magistráti odhlasovali dík za záchranu jejich krásného města. Myslím ale, že jim za tu záchranu pošlu raději účet.“

Maniovi Aquilliovi svěřil svou zprávu pro senát a poslal ho spěšně do Říma.

„Doručíš zprávu a hned se můžeš přihlásit za kandidáta na úřad konsula,“ řekl. „Jenom musil spěchat!“

A Manius Aquillius spěchal, dorazil do Říma po souši za sedm dní. Ještě celý zdřevěnělý odevzdal dopis mladšímu konsulovi, Quintovi Lutatiovi Catulovi Caesarovi, aby ho přečetl v senátě, sám odmítl promluvit jediné slovo.

> Já, Gaius Marius, první konsul, považuji za svou povinnost podat senátu a lidu římskému zprávu, že dnešního dne na poli u Aquae Sextiae v římské provincii Zaalpská Galie naše legie svěřené mému velení potřely celý národ germánských Teutonů. Germánských mrtvých bylo napočteno jedno sto třináct tisíc, germánských zajatců sedmnáct tisíc, žen a dětí jedno sto třicet tisíc. Ukořistěných vozů jsou třicet dva tisíce, koní čtyřicet jedna tisíc, skotu dvě stě tisíc kusů. Rozhodl jsem, aby všechna kořist včetně zisku z prodeje otroků byla rozdělena v náležitém poměru mezi mé muže. Nechť žije Řím!

Celý Řím třeštil radostí, do ulic se vyhrnuly slzící, tančící, jásající a objímající se davy, od otroků až po ty nejvznešenější. A Gaius Marius byl zvolen *in absentia* konsulem pro příští rok s Maniem Aquilliem jako svým mladším kolegou. Senát mu odhlasoval třídenní děkovné slavnosti a lid mu přidal další dva dny.

„Sulla to přesně vystihl,“ poznamenal Catulus Caesar k Metellovi Numidikovi, když pak bouře nadšení utichla.

„Oho! ‚Sulla’? *Lucius Cornelius* se ti moc nezamlouvá, co? A co vlastně vystihl?“

„Řekl něco v tom smyslu, že ty největší stromy na světě nedokáže nikdo skácet. Gaius Marius má prostě štěstí. Já jsem nedokázal přimět svou armádu k boji, a on porazí celý národ a neztratí přitom téměř ani muže,“ řekl Catulus Caesar rozmrzele.

„Odjakživa měl štěstí,“ řekl Metellus Numidicus.

„Jaképak štěstí!“ prohlásil důrazně Publius Rutilius Rufus, jenž jejich rozmluvu zaslechl. „Jen každému přejte, co mu právem patří!“

A na to neměli co říct (sděloval Rutilius Rufus v dopise Gaiovi Mariovi). Jak dobře víš, neschvaluju příliš ani ten tvůj konsulát na pokračování, ani nemám v lásce některé tvé vlčí přátele v lidské podobě. Ale vysloveně mě dožere, když se setkám se závistí a záští u mužů, kteří mají všechny důvody k tomu, aby mysleli velkoryse. On už všechny tyhle kritiky krásně shrnul pod jeden pojem Aisópos – kyselé hrozny, Gaie Marie. Slyšels někdy takovou pitomost jako přisuzovat tvé úspěchy a jejich katastrofy Štěstěně? Člověk je svého štěstí strůjcem, taková je pravda. Když je slyším snižovat tvé nádherně vítězství, s chutí bych si odplivl.

Dost o tom, nebo mě z toho ještě raní mrtvice. Když je řeč o těch vlcích převlečených za tvé přátele, Gaius Servilius Glaucia – jenž se ujal úřadu tribuna lidu před osmi dny – už vyvolal na Comitiu pěknou bouřku. Svolal své první *contio* k diskusi o návrhu zákona, který hodlá předložit a jehož smyslem je revokovat některé kroky našeho hrdiny toloského, Quinta Servilia Caepiona – ať navěky hnije v tom svém smyrenském exilu! Nemám toho chlapa rád a nikdy jsem ho rád neměl! Glaucia chce přesunout soudní moc nad vydíráním zpět do rukou jezdců, se vší parádou, která k tomu patří. Od nynějška – pokud by byl zákon přijat, což se, předpokládám, také stane – bude moci stát hojit škody utrpěné vydíráním, nezákonně nabytým majetkem anebo zpronevěřenými fondy nejen na přímých vinících, ale i na konečném příjemci výtěžků takové nekalé činnosti. Takže zatímco až dosud mohl dát hrabivý správce své nekalé zisky přepsat na nějakou tu tetičku Licinii anebo na papínka své manželky Lucia Tydlitáta či koho, bude podle Glauciova zákona napříště tetinka Lucinka anebo Lucius Tydlitátus – včetně všech případně obdarovaných synáčků – pěkně klopit.

Něco je na tom jistě spravedlivého, jenže kam nás takovéhle zákonodárství zavede, Gaie Marie? Dává státu do rukou až příliš velkou moc, o penězích ani nemluvě. Plodí demagogy a byrokraty, a v tom je problém! Na tom, že člověk politikou může zbohatnout, je přece něco nesmírně povzbuzujícího. Je to normální. Je to docela lidské. Je to omluvitelné. Je to pochopitelné. Pozor si musíme dát spíš na ty, kteří se dávají na politiku, aby nějak změnili svět. A to jsou ti skuteční škůdci, tihle útoční altruisté. Není přirozené a zdravé myslet nejdřív na ostatní, a pak teprve na sebe. Ostatní lidé si přece nic takového nezaslouží. Už jsem ti sdělil, že se počítám ke skeptikům? Nu – počítám. Třebaže někdy – ale jen někdy – se sám sebe ptám, jestli se ze mě nestává také tak trochu kynik.

Slyšeli jsme, že se už brzy vrátíš do Říma. Nemohu se už dočkat! Chci vidět Hovnivála, jak se bude tvářit v okamžiku, kdy tě poprvé spatří.

Catulus Caesar se stal prokonsulem v Italské Galii, jak jsi asi mohl čekat, a vydal se už zpátky za svou armádou v Placentii. Dej si na něho dobrý pozor, pokusí se tě připravit o zásluhy na dalším vítězství, pokud k tomu dostane sebemenší příležitost. Doufám, že je k tobě ten tvůj Lucius Cornelius Sulla nadále loajální, i když je Julilla už mrtvá.

Na diplomatické frontě je nové jen to, že se Batakés a jeho kněží už konečně rozhodli vydat zpátky domů, takže bědování různých urozených dam je slyšet až v Brundisiu. Teď jsme tu uvítali poselstvo mnohem méně tajemné, zato daleko hrozivější. Nevyslal ho k nám nikdo jiný než onen velice nebezpečný mladík, kterému se podařilo uchvátit většinu území na březích Euxinského moře – král Mithridatés Pontský. Požádal o uzavření smlouvy o přátelství á spojenectví. Scaurus tomu není příliš nakloněn. Marně přemýšlím proč? Nemohlo by to mít nakonec něco společného s tou horečnou aktivitou agentů krále Níkoméda z naší přátelské a spojenecké Bíthýnie? *Edepol, edepol,* už se ve mně zase ozývá ten odporný skeptik. Ne, Gaie Marie, kynik to ještě není! Alespoň zatím ještě ne.

Na závěr nějaké klípky a osobní zprávy. Senátorovi Markovi Calpurniovi Bibulovi se narodil synáček a dědic, což vyvolalo náramnou radost u nejrůznějších Domitiů Ahenobarbů a Serviliů Caepionů, třebaže jsem si všiml, že Calpurniové Pisonové zachovali celkem nezúčastněné tváře. A zatímco je některým ctihodným starcům dáno brát si za ženy školačky, je běžnějším osudem klesnout do náruče Smrti. Náš literární obr Gaius Lucillius je mrtev. Moc toho lituji. Osobně to byl strašlivě nudný otrava, ale jakou jiskru mělo všechno, co napsal! A je mi také líto – tentokrát to píšu z hloubi srdce – že tvá stařičká syrská věštkyně Martha zemřela. Vím, že to pro tebe není novinka, že už ti o tom psala Julia, ale já budu tu starou semetriku moc postrádat. Hovnivál měl vždycky pěnu u úst, když viděl, jak se dává nosit po Římě ve všem tom nachu a purpuru. I tvá drahá a báječná Julia bude Marthina odchodu želet. Doufám mimochodem, že si uvědomuješ, jaký poklad jsi svou ženitbou získal. Neznám jinou manželku, která by upřímně truchlila nad odchodem hosta, který přišel na měsíc a zůstal na doživotí, zejména takového hosta, pro kterého patřilo k etiketě plivat na zem a močit do nádrže s rybičkami.

Končím ozvěnou tvého vlastního zvolání: „Nechť žije Řím!“ No ne! Jak jsi jen mohl, Gaie Marie? Pustit do světa takovouhle nabubřelou frázi!

ROK DESÁTÝ

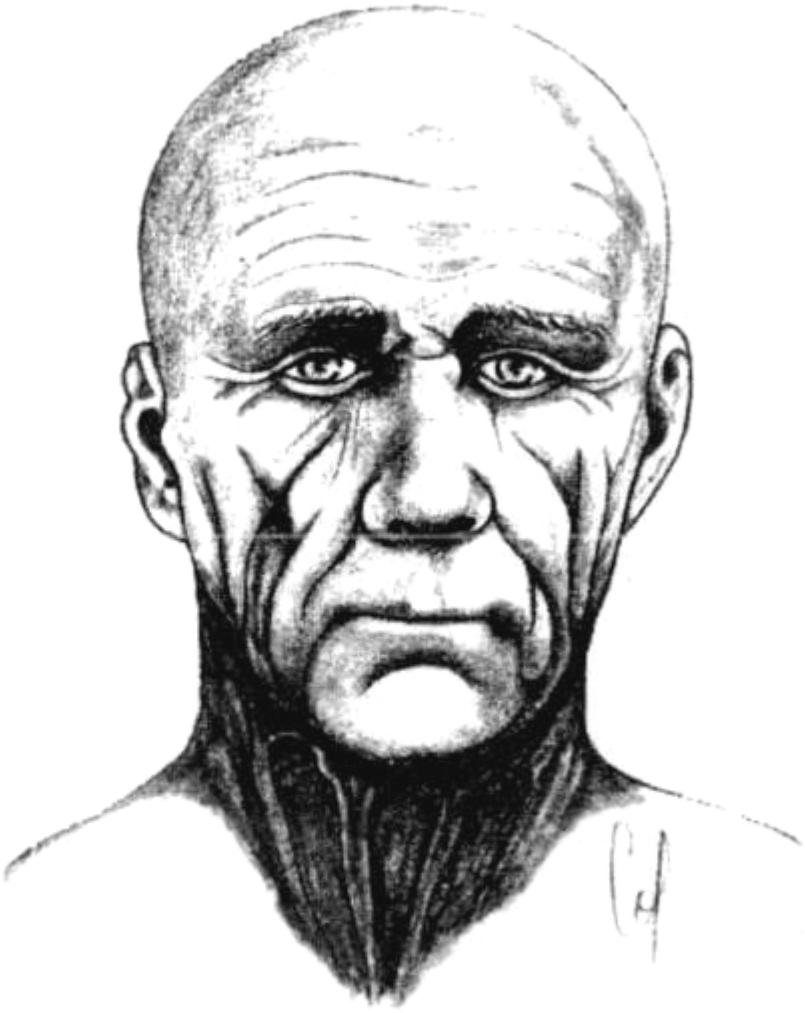
(101. PŘ. N. L.)
KDY ÚŘAD KONSULŮ ZASTÁVALI

GAIUS MARIUS (V)

A

MANIUS AQUILLIUS

MARCUS AEMILIUS SCAURUS

Sulla měl pravdu: překročit Padus Kimbry nijak nelákalo. Rozptýlili se spokojeně po východní části Italské Galie za řekou Padem jako skot vypuštěný na obrovské lužinaté pastviny kochajíce se hojností píce i plodin a vůbec se nestarali o pobídky svého krále. Jediný Boiorix z nich ze všech si připouštěl starosti; jediného Boiorixe zkrušila zpráva o porážce Teutonů u Aquae Sextiae. A když ještě k tomu dorazila zvěst, že Tigurinové, Markomani a Cheruskové ztratili odvahu a obrátili se nazpět ke svým původním domovům, zmocňovalo se Boiorixe zoufalství. Jeho strategický plán se hroutil pod kombinací římského svrchovaného válečného umění a germánské vrtkavosti; začínal už pochybovat o tom, že bude schopen zvládnout alespoň svůj vlastní národ, Kimbry.

Měl dosud pocit, že právě oni, nejpočetnější ze všech tří bojových seskupení, by mohli dobýt Itálii i bez další pomoci – ovšem jedině v tom případě, kdyby jim dokázal vštípit ty nezbytné zásady kolektivní jednoty a individuální sebekázně.

Celou zimu, která následovala po bitvě u Aquae Sextiae, se držel stranou, chápal, že nedosáhne ničeho, dokud jeho lid ta krajina buď neznaví, anebo dokud ji Kimbrové dočista nevyjedí. Vzhledem k tomu, že to nebyli zemědělci, byla pravděpodobnější spíše ona druhá eventualita, avšak ještě nikde se Boiorix na svých cestách nesetkal se zemí tak nesmírně úrodnou, tak schopnou dávat a dávat a dávat. Pokud měl Řím onu část Italské Galie ležící na levém břehu řeky Padus v lénu, pak na jeho velikosti nebylo nic udivujícího. Na rozdíl od Vlasaté Galie zde nepřetrvávaly rozlehlé pralesy; namísto hvozdů tu pečlivě prořezávané dubové háje poskytovaly hojnost žaludů pro tisíce a tisíce vepříků, pobíhajících celou zimu volně mezi stromy a spásajících jejich plody. Ostatek kraje byla samá zoraná a osetá půda: prosem, tam kde ji zmáčel Padus, pšenicí, kde byla prsť dostatečně proschlá; na všech půdách se dařilo hrachu a čočce, cizrně a lupině i fazolím. A i když sedláci byli tohoto jara buď už dávno pryč, anebo ze strachu nezasázeli a nezaseli, dřímalo v zemi tolik vytroušených semen, že i bez jejich péče vzcházela nová úroda.

Co Boiorixovi stále unikalo, byla představa zeměpisného utváření Itálie; kdyby byl pochopil, jak vlastně poloostrov vyhlíží, byl by se asi posléze rozhodl vyhlásit, že zde v Transpadanské Galii je nová vlast Kimbrů; a kdyby tak byl učinil, byl by možná i Řím nechal věci tak, jak jsou, neboť Galii za řekou Padem nepovažoval za příliš životně důležitou a její obyvatelstvo bylo převážně keltské. Geografie Itálie totiž prakticky znemožňovala využít nezměrného bohatství nížiny kolem Padu k prospěchu ostatku poloostrova. Všechny řeky tu tekly od západu k východu anebo od východu k západu a mohutný hřeben Apenin odděloval Italskou Galii od poloostrovní Itálie neprostupnou hradbou – od adriatického přímoří až po pobřeží Ligurie. Italská Galie se tak stávala samostatným územním celkem, rozděleným kromě toho na dvě rovněž nespojité časti, jednu na severu a druhou na jihu od velkého vodního toku.

Když se jaro začínalo přechylovat v léto a když se začaly objevovat prvé, stěží postřehnutelné příznaky vypásané země, vrátil se tedy Boiorix k svému původnímu plánu. Něco z nesklizené úrody sice vzešlo, ale byla to řídká a zakrnělá setba, skoro bez klásků, bez lusků, bez lupenů; i mazaní vepříci vystihli situaci a zachránili své tenčící se stavy tím, že se rozprchli a zmizeli; půlmiliónové stádo skotu, které Kimbrové přihnali, už rozdupalo na neužitečný suchopár, co nestačilo spást.

Byl zkrátka čas táhnout dál; Boiorix se vydal za svými thény, aby je zburcoval k pochodu na další pouť, a pak šli také thénové mezi svůj lid a vyzvali ho, aby se nachystal. Časně v červnu sehnali dohromady skot, shromáždili a prohlédli koně, zapřáhli do vozů přípřež. Kimbrové stmelení opět do obrovského jednolitého proudu se vydali na západ, vzhůru po severním břehu řeky Padus, směrem k značně pořímštěným oblastem okolo velkého města Placentia.

V P l a c e n t i i ležela římská armáda o síle padesáti čtyř tisíc mužů. Dvě ze svých legií Marius poskytl Maniovi Aquilliovi, jenž se začátkem roku vydal na Sicílii vypořádat se s otrockým králem Athéniónem; Teutony se podařilo potřít tak dokonale, že nebylo ani nutné ponechávat v Zaalpské Galii vojenskou posádku.

Situace ve velení se v jistém směru podobala konstelaci v Arausiu: opět byl vrchním velitelem *homo novus*, znovu byl jemu podřízeným velitelem urputný aristokrat. Ovšem mezi Gaiem Mariem a Gnaeem Malliem Maximem byl nesmírný rozdíl; *homo novus* Marius si nedal od aristokrata Catula Caesara pranic líbit. Catulus Caesar dostával strohé příkazy, kam se má odebrat, co má udělat a proč má tam či onam jít anebo to či ono učinit. Vyžadovala se od něho jediná věc, splnit rozkaz, a věděl také přesně, co bude následovat, pokud by neuposlechl, neboť Gaius Marius mu to nelenil sdělit.

S naprostou otevřeností.

„Aby bylo jasno, Quinte Lutatie – narýsoval jsem ti přesnou linku, které se budeš držet. Jak z ní přešlápneš jen palcem stranou, poženu tě zpátky do Říma tak rychle, že ani nebudeš vědět, jak ses tam dostal," řekl Marius. „Nebudou tu žádné caepionovské podrazy! Já osobně bych na tvém místě mnohem raději viděl Lucia Cornelia, a ten také tvou funkci převezme, pokud by tě napadlo z té čáry někam odbočit. Rozumíš?"

„Já nejsem žádný tvůj podřízený, Gaie Marie, a odmítám, aby se mnou kdokoli jako s podřízeným zacházel," řekl Catulus Caesar a na obou tvářích mu naskočily nachové skvrny.

„Podívej se, Quinte Lutatie, mně je absolutně jedno, co si o tom myslíš!" řekl s přehnanou trpělivostí Marius. „Zajímá mě jedině, co děláš. A dělat budeš to, co ti uložím, nic jiného."

„Nepředpokládám, že plnit tvé rozkazy by bylo spojeno s jakýmikoli problémy, Gaie Marie. Jsou jednoznačné a přesné," opanoval se Catulus

Caesar. „Já jen opakuji, že není třeba, abys se mnou mluvil, jako bych byl nějaký subalterní důstojníček! Jsem koneckonců tvým zástupcem."

Marius se zle pousmál. „Mně se kromě toho moc nelíbíš, Quinte Lutatie," řekl. „Ty patříš k těm desítkám průměrných aristokratů, co mají představu, že jim bylo dáno božské právo vládnout Římu. Já osobně bych ti nesvěřil ani správu vinárny uprostřed mezi bordelem po jedné straně a pánským klubem na druhé! Takže naše spolupráce bude vypadat tak, že já vydám rozkazy a ty je budeš plnit. Do písmene!"

„Ovšem s výhradou," řekl Catulus Caesar.

„Vyhradit si můžeš, co chceš, ale nejdřív je splníš," řekl Marius.

„Nemohl by ses k němu chovat trochu taktněji?" zeptal se Sulla Maria později toho dne, když si musel protrpět, jak Catulus Caesar celou hodinu přecházel uvnitř stanu sem a tam a soptil na Maria.

„A proč?" otázal se Marius s nelíčeným údivem.

„Protože on v Římě přece jen cosi znamená! A něco znamená i tady, v Italské Galii!" vyštěkl Sulla. Pak v něm hněv opadl, zadíval se na Maria, v jehož očích nebylo ani stopy po nějaké kajícnosti, a zavrtěl hlavou. „Ty jsi prostě nenapravitelný! A je to s tebou čím dál tím horší, to ti taky musím říct."

„Víš, Lucie Cornelie, já jsem starý chlap, je mi šestapadesát. Stejně tolik, kolik je našemu pivnímu senátorovi, o němž každý hovoří jako o dědkovi."

„To proto, že náš *princeps* senátu je holohlavý a samá vráska, něco jako trvalá kulisa na Foru Romanu," řekl Sulla. „Ale ty jsi přece velitel polního tažení, voják v plné síle, a tebe přece nikdo za starce nepovažuje."

„Nu, jsem ale až moc starý na to, abych zrovna jásal nad tím, že kolem sebe musím strpět pitomce, jako je Quintus Lutatius," řekl Marius. „Nemám čas na to, abych uhlazoval peříčka kdejakému kohoutovi na hnojišti, jen aby si o sobě zachoval to svoje dobré mínění."

„Pak mi ale neříkej, že jsem tě včas nevaroval," řekl Sulla.

V druhé polovině července se všichni Kimbrové natěsnali k patě západních Alp, na planinu zvanou Campi Raudii, nedaleko městečka Vercellae.

„Proč zrovna sem?“ vyptával se Marius Quinta Sertoria, jenž se co chvíli vzdaloval, aby se vmísil mezi Kimbry za jejich pohybu na západ.

„To kdybych věděl, Gaie Marie! Jenže mně se nedaří dostat do blízkosti samého Boiorixe,“ řekl Sertorius. „Kimbrové se zřejmě domnívají, že táhnou zpátky domů, do Germánie, ale pár thénů asi přece jenom tuší, že Boiorix je stále rozhodnut táhnout dolů na jih.“

„Dostal se ovšem příliš daleko na západ,“ řekl Sulla.

„Thénové si myslí, že se snaží uchlácholit lid tím, že je vede takovým směrem, jako by měli už brzy překročit Alpy do Vlasaté Galie a příští rok už být zase doma na *Kimberském Chersonésu.* Jenže on je chce zadržet v Italské Galii na tak dlouho, až budou průsmyky neprůchodné, a pak je postavit před dosti těžkou volbu – buď zůstat v Italské Galii a čelit v zimě hladomoru, anebo vtrhnout do Itálie.“

„To je na barbara dosti komplikovaný manévr,“ řekl Marius skepticky.

„Jenže ten rybářský trojzubec, který on hodlal zabodnout do Italské Galie, se také moc nehodil do tvé představy o primitivní strategii barbarů,“ připomněl Sulla.

„Jsou jako supové,“ řekl náhle Sertorius.

„Jak to?“ zamračil se Marius.

„Obírají kosti úplně dočista, Gaie Marie. Proto se taky vydali na pochod. Anebo jsou spíš jako kobylky. Sežerou všechno, nač padnou, a pak táhnou dál. Aeduům a Ambarrům bude trvat dvacet let, než napraví škody, jaké jim za čtyři roky nadělali jejich germánští hosté. A můžu tě ujistit, že i Atuatukové z nich byli v době, když jsem od nich odcházel, zcela zničeni.“

„Jak je potom ale možné, že ve své původní domovině vydrželi tak dlouho na jednom místě?“ zeptal se Marius.

„Předně jich nebylo tolik. Kimbrové měli pro sebe celý velký poloostrov, Teutoni všechna území na jih od něj, Tigurinové sídlili v Helvetii a Cheruskové kolem řeky Visurgis v Germánii,“ řekl Sertorius.

„Také klima je tam odlišné,“ řekl Sulla, když se Sertorius odmlčel. „Severně od Rhenu prší celý rok. Tráva tam roste neuvěřitelně rychle, a je to bujná, sladká a křehká píce. Ani zimy tam nejsou příliš tuhé, jak se zdá, alespoň ne poblíž oceánu Atlantiku, kde sídlili Kimbrové, Teutoni a Cheruskové. I uprostřed zimy tam spíš prší, než sněží nebo mrzne. Takže nemusí osívat, sázet, stačí jim jen spásat, co samo narostlo. Nemyslím, že by tak Germáni žili jen proto, že by to měli už v povaze. Zdá se mi, že se chovají, jak to jejich původní vlast vyžadovala.“

Marius k němu vzhlédl zpod obočí. „Takže podle tebe – pokud by se usadili v Itálii na dostatečně dlouhou dobu, naučili by se orat a sít?“

„Určitě,“ řekl Sulla.

„Pak bychom si ale měli ještě v tomto létě vynutit rozhodující bitvu a skoncovat to – a skoncovat i s nimi. Už patnáct let žije Řím ve stínu jejich hrozby. Nedokážu pokojně usnout, pokud bude i nadále patřit má poslední myšlenka, než zavřu oči, tomu půl miliónu Germánů potloukajících se po Evropě a hledajících nové Elysium, náhradou za to, které zanechali kdesi na sever od Rhenu. Germánské putování je třeba zastavit. A jediná cesta k jistotě, že doopravdy skončilo, jsou římské meče.“

„Souhlasím,“ řekl Sulla.

„I já souhlasím,“ řekl Sertorius.

„Poslyš, nemáš ty mezi Kimbry někde nějakého potomka?“ zeptal se Marius Sertoria.

„Mám.“

„A víš kde?“

„Ano.“

„Dobrá. Až bude po všem, můžeš ho pak poslat i s jeho matkou, kam budeš chtít, třeba i do Říma.“

„Děkuji ti, Gaie Marie. Pošlu je raději do Přední Hispánie,“ usmíval se Sertorius.

Marius na něj hleděl jako zkoprnělý. „Do Hispánie? Proč zrovna do Hispánie?“

„Líbilo se mi tam, když jsem se tam učil být Keltiberem. Kmen, v němž jsem žil, se o mou germánskou rodinu postará.“

„Dobrá! A teď se, přátelé, pojďme poradit, jak Kimbry přimět k bitvě.“

M a r i u s se dočkal své bitvy; došlo k ní posledního dne měsíce července a datum bylo formálně dohodnuto na schůzce Maria s Boiorixem. Neboť Marius nebyl jediný, jemuž po létech nepřinášejících žádné rozhodující řešení docházela trpělivost. I Boiorix toužil po rozuzlení.

„Vítězi bude náležet Itálie,“ prohlásil Boiorix.

„Vítězi bude patřit *celý svět!*“ řekl Marius.

Podobně jako u Aquae Sextiae pojal Marius bitvu jako věc pěchoty, jeho sporé jezdecké jednotky toliko kryly mohutná křídla tvořená jeho vlastním vojskem ze Zaalpské Galie rozděleným na dvě části. Do prostoru mezi nimi včlenil Catula Caesara s jeho čtyřiadvaceti tisíci méně zkušenými muži, kteří tak tvořili střed sestavy; s veterány na obou bocích se mohli cítit chráněni a kryti. Levému křídlu velel sám, Sulla převzal velení na pravém křídle a Catulus Caesar ve středu.

Bitvu zahájilo patnáct tisíc mužů kimberské jízdy, impozantně oděných a vyzbrojených, ne na galských ponících, nýbrž na obrovských severských ořích. Každý germánský bojovník měl na hlavě věžovitou přilbu tvarovanou do podoby mytických příšer s vyceněnými tesáky, po obou stranách zdobených tuhými pery, která jezdcům dodávala zdání ještě obrovitější výšky; byli vyzbrojeni železným pancířem a dlouhým mečem, k tomu kulatým bílým štítem a dvěma těžkými oštěpy.

Jezdci utvořili čtyřřad dlouhý téměř čtyři míle s kimberskou pěchotou nastoupenou těsně za touto bojovou linií, avšak když zaútočili, stočili celý nápor doprava a strhli s sebou i římské řady; účelem tohoto taktického manévru bylo vylákat Římany natolik doleva, aby kimberská pěchota mohla obejít Sullovo pravé křídlo a vpadnout římské armádě do zad.

Legie byly už tak dychtivé utkat se, že se Germánům jejich plán téměř zdařil; pak se však Mariovi podařilo své jednotky zastavit a opřít se na místě proti útočící jízdě, zatímco Sulla čelil prvému náporu kimberské pěchoty a Catulus Caesar v centru bojové linie bojoval s jízdou i pěchotou současně.

Bitvu u Vercell rozhodla římská zdatnost, římský výcvik a římská lest, neboť Marius předvídal, že vybojována bude z valné části už před polednem, takže zaujal postavení čelem k západu. Kimbrům tedy svítilo slunce do očí a nevystačili také se silami. Byli zvyklí na chladnější a mírnější podnebí – navíc jako vždy posnídali obrovská kvanta masa – a s Římany se teď utkávali za vrcholného léta, pod bezmračnou oblohou a v dusivých oblacích prachu. Pro legionáře to znamenalo jisté nepohodlí, zato pro Germány se bojiště proměnilo v nelítostnou výheň. Padali po tisících a tisících a tisících, jazyky okoralé žízní, zbroj rozpálenou jako žíněná košile Herkulova, hlavy obtížené rozžhavenými přílbicemi, meče k neuzvednutí těžké.

K polednímu už nezbýval z kimberských bojovníků téměř nikdo naživu. Osmdesát tisíc jich v bitvě padlo včetně Boiorixe; zbytek prchal k vozům varovat ženy a děti a odvézt zpět přes Alpy, co se dalo. Jenomže padesát tisíc vozů nemohlo vyrazit klusem, a půl miliónu kusů dobytka a koní také nebylo možno sehnat a dát do pohybu během hodiny nebo dvou. Uniknout se podařilo jen těm, kdo byli nejblíže horským průsmykům do Salasského úvalu.

Mnoho žen raději než zajetí volilo smrt pro své děti i pro sebe; některé z nich pobíjely i prchající válečníky. I tak však bylo po bitvě prodáno otrokářům šedesát tisíc přeživších kimberských žen a dětí stejně tak jako dvacet tisíc zajatých bojovníků.

Také z těch, jimž se zdařil únik do Salasského úvalu a pak dál Lugdunským průsmykem, jen málokdo se zdarem prošel uličkou rozdrážděných Keltů až do Zaalpské Galie. Allobrogové je napadali s pomstychtivou zuřivostí a stejně je uvítali i Sequanové. Snad jen dva tisíce Kimbrů se navrátilo k oněm šesti tisícům bojovníků ponechaným na území Atuatuků; tam, kde Mosa přijímá vody řeky Sabis, se jako poslední zbytky oné velké migrace usadili nadobro a časem si začali říkat rovněž Atuatukové. Jenom obrovský nahromaděný poklad jim připomínal, že kdysi náleželi k nesmírnému třičtvrtěmiliónovému germánskému proudu; pokladů však k svému prospěchu užít nesměli, měli je pouze střežit pro případ, že by se objevili další Římané.

Catulus Caesar se dostavil na válečnou radu svolanou Mariem po bitvě u Vercell připraven na další boj, byť jiného druhu, shledal se tam však s naprosto jiným Mariem, přátelským, přejícím, s radostí plnícím každé jeho přání.

„Ale *samozřejmě* že budeš slavit triumf, kamaráde!“ popleskal Marius Catula Caesara po zádech.

„A dvě třetiny kořistí si vezmi, kamaráde! Moji muži koneckonců dostali celou kořist u Aquae Sextiae, a navíc jsem jim věnoval všechen výtěžek z prodeje otroků, takže stejně půjdou domů bohatší než tvá armáda, jak to alespoň odhaduji – ledaže bys i ty jim chtěl věnovat peníze za otroky –? Ne? *Naprosto to chápu*, drahý Quinte Lutatie!“ říkal Marius a cpal mu do rukou mísu plnou jídla.

„Příteli drahý, ani *ve snu* by mě nenapadlo přisvojovat si všechny zásluhy! A proč také, když tvoji vojáci bojovali se stejnou obratností a se stejným nadšením?“ pokračoval, bral mu z rukou mísu a podával mu vrchovatě plný pohár vína. „A posaď se přece! Jen se posaď! Tohle je přece náš velký den! Konečně půjdu v klidu spát.“

„Boiorix je mrtev,“ řekl Sulla se spokojeným úsměvem. „Je to za námi, Gaie Marie. Definitivně za námi.“

„A co tvoje žena a dítě, Quinte Sertorie?“ vyptával se Marius.

„V bezpečí.“

„Výborně. Výborně!“ Marius se rozhlížel po přeplněném stanu vrchního velitele, i jeho obočí jako by se rozzářilo. „A kdo pojede se zprávou o Vercellách do Říma?“ zeptal se.

Odpověděly mu dva tucty hlasů; pár desítek dalších se sice neozvalo, ale i na tvářích těchto mužů se zračilo dychtivé odhodlání. Marius si je jednoho po druhém prohlédl a spočinul konečně očima na tom, pro něhož se již předem rozhodl.

„Gaie Julie,“ řekl, „to bude úkol pro tebe. Jednak jsi můj kvestor, ale mám i další a lepší důvody. V tobě je vlastně kousíček každého z nás velitelů. My ostatní musíme zůstat v Italské Galii, dokud tu nedáme všechno do náležitého pořádku. Ale ty jsi jednak švagr Lucia Cornelia i můj švagr; naše děti mají v žilách krev tvé rodiny; a Quintus Lutatius je zase Julius Caesar rodem. Takže bude po právu, když zprávu o vítězství ponese do Říma Julius Caesar.“ Obrátil se a rozhlédl se po přítomných. „Je to tak správně?“ zeptal se.

„Správně,“ řekli všichni sborem.

Je to ten nejsprávnější způsob, jak vstoupit do senátu,“ řekla Aurelia, která nemohla odtrhnout oči od Caesarovy tváře; jak je osmahlý, jak je mužný! „Jsem teď docela ráda, že tě censoři neschválili za člena senátu, ještě než jsi odejel do služby v armádě Gaia Maria.“

Dosud ho neopustilo to vzrušení, stále ještě prožíval ty nádherné chvíle, kdy Mariův dopis podal přímo do rukou prvnímu ze senátorů, kdy na vlastní oči uviděl, jak římský senát přijímá zprávu o tom, že germánská hrozba přestala existovat. Jásot a potlesk, senátoři tančící i senátoři plačící, obraz Gaia Servilia Glaucii, předsedy kolegia tribunů lidu, jak s togou obtočenou kolem těla pádí z Curie do Comitia, aby tu zvěst rozkřikl z roster, pohled na nejdůstojnější z přítomných, Metella Numidika a Ahenobarba, pontifika maxima, jak si tisknou navzájem ruce a snaží se, aby přesto všechno vyhlíželi spíše důstojně než rozjařeně.

„Je to dobré znamení," říkal své ženě a jako omámený ji přímo hltal obdivnýma očima. Jak je krásná, jak nedotčená těmi více než čtyřmi roky prožitými v Subuře v roli domácí paní ve své insule.

„Ty se jednoho dne staneš konsulem," řekla s jistotou. „Kdykoli si lidé připomenou naše vítězství u Vercell, vždycky tě budou mít před očima, jak jsi jim jako prvý přinesl tu zprávu do Říma."

„Ne," řekl poctivě, „budou vzpomínat na Gaia Maria."

„A na tebe," trvala jeho žena oddaně na svém. „Tvou tvář si vybaví; a ty jsi byl jeho kvestorem."

Vzdychl a pohodlně se rozložil na lehátku u jídelního stolu a popleskal volné místo vedle sebe. „Pojď sem ke mně," řekl.

Aurelia, sedící způsobně a zpříma na židli, pohlédla ke dveřím *triclinia.* „Ale Gaie Julie!" řekla jen.

„Jsme sami, má milá, a já nechci, aby nás kvůli nějaké etiketě ten první večer, co jsem zase u tebe, dělila třeba jen šířka stolu." Znovu pleskl na lehátku. „Sem pojď, ženo moje! A hned!"

Z p r v u – když se tato mladá dvojice usídlila v Subuře – byl jejích příchod zdrojem neutuchající zvědavosti na celé bloky daleko od jejich insuly. Vlastníci insul z řad aristokracie tu sice nebyli zvláštností, ale aristokratičtí vlastníci, kteří se sem i přistěhovali, to byl zcela mimořádný jev; Gaius Julius Caesar se svou ženou se naráz stali exotickými tvory a jako takovým se jim dostávalo i neobvyklé pozornosti. I přes svůj přebujelý rozměr nebyla Subura ničím jiným než jednou jedinou hemžící se a klevetící vesnicí, která nic tak nemilovala jako senzace nejrůznějšího druhu.

Všechny předpovědi se shodovaly v tom, že tu mladý pár nevydrží; Subura, ten obrovský kotel, v němž se rychle taví a rozpouští všechna pýcha a všechny snahy o výlučnost, těm lidem z Palatina brzy ukáže, zač je toho loket. Počkejte, jak z toho bude mladá paní dostávat hysterické záchvaty! A jak bude vyvádět mladý pán! Haha, trousili skalní Subuřané. A škodolibě vyčkávali.

Jenže k ničemu takovému nedošlo. Mladé paní nepřišlo zatěžko chodit si sama za nákupy – ani ji nijak zvlášť nevzrušoval nějaký ten čumil, který se jí pokoušel činit návrhy – ba ani se nevylekala, jestliže ji obstoupila skupina místních žen, právě když chtěla přejít přes Vicus Patricius, a vřískala na ni, ať se vrátí na Palatin, kam patří. Pokud jde o mladého pána domu, byl to – jiného slova užít nelze – prostě džentlmen: nevzrušený, zdvořilý, se zájmem o to, co mu kdokoli z místních lidí říkal, ochotný pomoci s kdejakou závětí, nájemní smlouvou či obchodním ujednáním.

Brzy stoupli ve vážnosti. A posléze si je okolí zamilovalo. Mnohé jejich vlastnosti se tu zdály nezvyklé a cizí, například jejich sklon starat se o své a nezajímat se a nevyzvídat nic o záležitostech druhých; nikdy si nepostěžovali, nikdy nic nekritizovali a nikdy se nevyvyšovali nad své okolí. Kdokoli je oslovil, dočkal se přívětivého a upřímného úsměvu, opravdového zájmu, zdvořilosti a porozumění. Třebaže to někteří zprvu považovali za jakousi pózu, přišli brzy Subuřané z jejich okolí na to, že Caesar a Aurelia jsou skutečně takoví, jakými se navenek zdají být.

Pro Aurelii bylo toto přijetí ještě důležitější než pro Caesara; ona měla co činit s děním v Subuře a ona také byla domácí paní v zalidněném činžovním domě. Zprvu to nebylo jednoduché, třebaže až poté, co Caesar odjel z Říma, plně pochopila proč. Zprvu přisuzovala své nesnáze nedostatku zkušeností a nezvyklostí prostředí. Agenti, kteří jí insulu prodali, se nabídli, že jejím jménem budou vybírat nájemné a jednat s nájemníky, a jelikož se tento návrh Caesarovi zdál rozumný, poslušná novomanželka souhlasila. A Caesar také nepostřehl informaci, kterou mu nevědomky sdělila měsíc poté, co se nastěhovali a co mu vyprávěla o všech obyvatelích insuly.

„Nemohu vůbec uvěřit té pestrosti," vyprávěla mu se vzrušenou tváří, v níž nebylo ani potuchy po její obvyklé sebekontrole.

„Pestrosti?" zeptal se jí blahosklonně.

„Nu, v horních dvou patrech bydlí převážně propuštěnci – hlavně Řekové – kteří se zřejmě protloukají tak, že běhají za svými bývalými pány, jsou ustaraní, samá vráska a mají spíš pánské přátele než manželky. V hlavních poschodích žijí všemožní řemeslníci – valchář s celou rodinou – Říman; hrnčíř s celou svou rodinou – Říman; ovčák s rodinou – napadlo by tě, že v *Římě* žijí také ovčáci? Stará se o ovce až na Campu Lanatariu, kde jich čeká celé stádo, až budou postupně prodány na jatka, není to úžasné? Ptala jsem se ho, proč si raději nenajde bydlení někde blíže k místu, kam chodí za prací, ale on mi řekl, že jak jeho žena, tak i on jsou Subuřané a že si neumí představit, že by bydlel jinde, a že mu ostatně ta malá procházka nijak neuškodí," vyprávěla Aurelia s čím dál tím větším zaujetím.

Ale Caesar se zachmuřil. „Nejsem zrovna snob, Aurelie, ale nemyslím si, že by bylo nejvhodnější zapřádat rozhovory s kýmkoli z tvých nájemníků. Jsi manželka Julia a platí pro tebe určitá pravidla chování. Člověk vůči těmhle lidem nesmí vystupovat panovačně nebo nezdvořile, a nesmí dát najevo nezájem o ně, ale já z Říma brzy zase odjedu a nechci, aby má žena s lidmi z našeho okolí navazovala nějaká užší přátelství. Musíš přece zůstat nad těmi, kteří si od tebe najímají prostory k bydlení. Proto jsem byl také rád, že za tebe ti agenti vybírají nájemné a poskytují ti potřebné obchodní rady."

Zarazila se, ulekaně se na něj zadívala a zakoktala se: „Já – mně je to líto, Gaie Julie, nemyslela jsem – nenapadlo mě vůbec… Ale já jsem žádné přátelské vztahy nenavázala; jenom jsem si myslela, že by bylo zajímavé vědět, co ti lidé vlastně dělají."

„Ale to víš, že to je zajímavé," chlácholil ji; byl si vědom, že se jí asi nějak dotkl. „Pověz mi o nich ještě něco."

„Bydlí tu také řecký rétor i s rodinou, a římský učitel s celou svou rodinou – ten má zájem o pronájem dvou místností v sousedství svého bytu, až se uprázdní, aby si tam mohl zřídit školu." Střelila po Caesarovi letmým pohledem a dodala: „Jak mi alespoň říkali naši agenti," a dopustila se tak prvé lži ve svém manželství.

„To zní přijatelně," řekl. „A kohopak tu ještě máme, má milá?"

„Nejpodivnější je to nejbližší poschodí nad námi. Bydlí tam nějaký obchodník s kořením s náramně namyšlenou manželkou, a pak ještě nějaký *vynálezce!* Je svobodný a byt má úplně přecpaný všelijakými funkčními modely jeřábů a pump a mlýnů," ujel Aurelii opět jazyk.

„Chceš tím říct, Aurelie, že jsi navštívila nějakého mládence v jeho bytě?" zeptal se Caesar.

Uchýlila se k druhé lži, srdce se jí rozbušilo. „Ne, to opravdu ne, Gaie Julie! Jenom ten agent si myslel, že by bylo dobré, kdybych ho jednou doprovodila na jeho obchůzce a podívala se, kdo a jak v bytech žije."

Caesarovi se ulevilo. „No ovšem, to je samozřejmé. A copak ten náš vynálezce vynalézá?"

„Hlavně všelijaké kladkostroje a brzdy k nim. Předváděl mi na nějakém modelu jeřábu, jak to pracuje, ale já na techniku moc nejsem, takže jsem z toho nebyla moc moudrá."

„Zřejmě mu ty jeho vynálezy dost vynášejí, když si může dovolit bydlet v prvním poschodí," řekl Caesar stísněně, s lítostí cítil, že se její původní nadšení kamsi vytratilo, nedokázal však rozpoznat, čí vinou.

„Ty kladky a kladkostroje vyrábí společně s majiteli nějaké slévárny, která má spoustu zakázek od stavebních firem, kdežto ty brzdy dělá ve své vlastní dílničce někde tady v naší ulici." Zhluboka a trochu roztřeseně se nadechla a pokročila k nejzvláštnějšímu ze všech svých poznatků. „A představ si, že v celém jednom poschodí tu u nás bydlí Židé, Gaie Julie! Oni žijí nejraději pospolu, obklopeni jinými Židy, jak mi vyprávěli, protože mají spoustu všelijakých náboženských příkazů a omezení – které si ovšem ukládají oni sami. Jsou to *velice* zbožní lidé! Docela chápu tu xenofobii, která vůči nim panuje – pokud jde o morálku, musíme vedle nich všichni vypadat jako chudáčci. Pracují všichni samostatně, hlavně proto, že každý sedmý den povinně odpočívají. Není to zvláštní systém? Tím, že v Římě je každý

osmý den tržní svátek a že máme i další svátky a slavnosti, nemohli by se nežidovským zaměstnavatelům nijak přizpůsobit. Takže než by vstupovali do zaměstnání, pracují raději na smlouvy.“

„To je opravdu nezvyklé!“ řekl Caesar.

„Všichni jsou to řemeslníci nebo učenci,“ řekla Aurelia a úzkostlivě krotila hlas, aby v něm nezaznělo příliš mnoho zaujetí. „Jeden z těch mužů – Šimon se myslím jmenuje – je vynikající písař. Kreslí přímo nádherné písmo, Gaie Julie, opravdu překrásně píše! Ale jenom řecky. Žádný z nich příliš neovládá latinu. Pokud chce nakladatel nebo autor připravit mimořádně pěkné vydání a docílit za ně i vyšší ceny, než je běžné, jde za Šimonem, který má čtyři syny – a všichni se také učí na písaře. Docházejí do školy k našemu římskému učiteli a také do jejich náboženské školy, protože Šimon chce, aby uměli latinsky stejně dobře jako řecky a aramejsky a – snad hebrejsky, nebo jak tomu říká. A pak nebudou mít v Římě jaktěživi nouzi o práci.“

„A všichni ti Židé jsou písaři?“

„Kdepak, jenom Šimon. Jeden z nich je zlatník a pracuje pro některé obchodníky v Portiku Margaritariu. Pak tam máme sochaře portrétistu – krejčího – zbrojíře – tkalce – zedníka – a ten poslední obchoduje s balzámem.“

„Ale všichni snad ta řemesla neprovozují tam nahoře,“ zeptal se znepokojeně Caesar.

„Jen ten písař a zlatník, Gaie Julie. Zbrojíř má dílnu nahoře v ulici Alta Semita, sochař má pronajatu místnost od jedné velké firmy ve Velabru a zedníkovi patří dvůr poblíž skladů mramoru v římském přístavu.“ Modré oči přecházející až do nachova se Aurelii i proti její vůli rozzářily. „Taky hodně zpívají. Asi jsou to nábožné písně. Velice zvláštní nápěvy to jsou, víš – orientální, nemelodické. Ale je to příjemná změna po těch všech bečících nemluvňatech.“

Caesar k ní napřáhl ruku a upravoval jí pramínek vlasů, který se jí svezl do čela; stále vypadá jako osmnáctiletá, ta jeho dívenka a žena. „Takže se u nás Židům asi líbí, ne?“ otázal se.

„Všem se tu, myslím, líbí,“ řekla.

Tu noc, když už Caesar usnul, uronila Aurelia vedle něho na polštář pár slziček. Nenapadlo ji, že od ní Caesar bude tady, v insule uprostřed Subury, vyžadovat stejné chování, jaké by se předpokládalo od paní domu na Palatinu; cožpak nechápe, že v těchhle stísněných prostorách neexistují žádné zábavy a žádné kratochvíle, jaké se nabízejí ženě na Palatinu? Ne, samozřejmě to nechápe. Je docela pohlcen svou začínající politickou kariérou, trávívá dny mezi soudy, důležitými senátory, jako je Marcus Aemilius Scaurus, *princeps* senátu, mincovnou, státní pokladnou, po nejrůznějších arkádách a kolonádách, všude, kam se začínající senátor chodí učit svému řemeslu. Jemnější, laskavější a ohleduplnější manžel nad něj snad nikdy nežil; ale přesto zřejmě považuje Gaius Julius Caesar svou manželku tak trochu za podivína.

Ve skutečnosti nešlo o nic jiného, než že se Aurelia rozhodla řídit chod insuly sama a obejít se bez agentů. A tak obešla poschodí po poschodí všechny nájemníky, popovídala si s nimi a zjistila o každém, co je zač. Líbili se jí docela, nedokázala pochopit, proč by s nimi neměla osobně jednat. Od chvíle, kdy o tom pověděla manželovi, svitlo jí, že on na to pohlíží jinak, že pro něho je ženou vysoko na piedestalu juliovské *dignitas;* nepočítá s tím, že by jí někdy povolil zabývat se čímkoli, co by ji odvádělo od jeho rodiny. Pocházela ze stejného prostředí jako on, a byla tedy schopna pochopit to; jenže co si ona počne se svými dny, čím je vyplní? A to už se vůbec neopovážila ani pomyslet na to, že manželovi po dvakrát zalhala. Usínala v slzách.

Dilema se naštěstí dočasně vyřešilo samo, neboť přišla do jiného stavu. Těhotenství ji přimělo trochu zvolnit životní tempo, třebaže netrpěla žádnou z obvyklých průvodních obtíží. Kvetla zdravím a mládím a měla ze strany obou rodičů dostatek nové krve, takže nebyla postižena křehkostí dívek ze starých šlechtických rodin; kromě toho si navykla podnikat

denně mnohamílové procházky, při nichž jí její obrovitá služebná Cardixa poskytovala na ulicích víc než dostatečnou ochranu. Nudou tedy netrpěla.

Caesar odjížděl do služby ke Gaiovi Mariovi v Zaalpské Galii, ještě než jejich první dítě přišlo na svět, a dělal si starosti, že tu nechává ženu v jiném stavu, vystavenou nebezpečím.

„Neboj se ničeho, já to všechno zvládnu," řekla mu.

„Musíš odejít včas domů k matce, než nadejde tvůj čas," nabádal ji.

„Nech to na mně, já už si poradím," bylo vše, co mu na to dokázala říci.

Samozřejmě že nešla domů k mamince; slehla doma ve svém bytě, a nebyl u ní žádný z vyhlášených palatinských lékařů, jen místní bába a Cardixa. Po lehkém a poměrně krátkém porodu přivedla na svět děvčátko, další z Julií, tak světlovlasou a modrookou a krásnou, jak jen každá Julia měla být.

„Budeme jí říkat ‚Lia'," ohlásila své matce.

„To snad ne!" vykřikla Rutilia, jíž se ‚Lia' zdálo být příliš všední a neokázalé jméno. „Což takhle ‚Julilla'?"

Aurelia však energicky zavrtěla hlavou. „Ne, tahle zdrobnělina nepřináší štěstí," řekla. „Naše holčička bude ‚Lia'."

Jenomže Lia ani tak příliš neprospívala; plakala a plakala – a plakala celých šest týdnů, dokud za Aureliou nezašla rezolutní Šimonova manželka Ruth a s nelibostí si vyposlechla, co jí Aurelia vypráví o lékařích, o nešťastných prarodičích Cottech, o kolice, o nachlazení.

„Ale vždyť to tvoje děťátko má prostě hlad," řekla Ruth řecky se silným přízvukem. „Ty máš málo mlíka, holčičko."

„Ach, ale kam já tady uložím kojnou?" vydechla Aurelia s hlubokou úlevou, neboť jí okamžitě svitlo, že je to asi pravda; nevěděla jen, jak přesvědčit služebnictvo, že bude muset do svých komůrek přijmout další osobu.

„Ale ty přece nepotřebuješ shánět žádnou kojnou, ty hloupá," řekla jí Ruth. „Tenhle barák je plný ženských, které kojí. Nedělej si starosti, však my všechny dáme té malé napít."

„Já ti to zaplatím," nabízela ostýchavě Aurelia, s obavou, aby to neznělo povýšeně.

„A co zaplatíš? Nech to klidně na mně, ty hloupá holčičko. Neboj se, já sama dohlídnu, aby si ženské ty svoje cecíky nejdřív pořádně umyly! Ta malá má co dohánět; není o co stát, aby navíc ještě něco chytila," řekla Ruth.

A tak měla Lia pro své potřeby naráz k dispozici celou insulu plnou kojných, a pestrá směsice všech možných bradavek, které brala do pusy, nevadila její hrdosti o nic víc než směs řeckého a římského a židovského a hispánského a syrského mléka jejímu žaloudečku. Malá Lia začala konečně přibírat.

A stejně tak se teď už zotavovala i její matka, jakmile překonala poporodní stav a jakmile ji přestal trápit ten neustálý pláč hladového dítěte. Nejdřív ze všeho spořádala všechny své mužské příbuzné, které Caesar před odchodem pověřil, aby na ni dohlédli.

„Pokud od tebe budu cokoli potřebovat, tatínku," řekla pevně Cottovi, „hned pro tebe pošlu."

„Teď mě laskavě nech nějaký čas být, strýčku Publie!" požádala Rutilia Rufa.

„Sexte Julie, ty už hleď vyrazit do Galie!" řekla manželovu staršímu bratrovi.

Pak pohlédla na Cardixu a radostně zamnula rukama. „Tak, a teď mám konečně svůj život ve vlastních rukou!" řekla. „A budou změny!" řekla.

Začala na půdě své vlastní domácnosti, neboť ji zatím – včetně mladých novomanželů – cele řídili spíše otroci, jež si po svatbě s Caesarem nakoupili, než aby tomu bylo naopak. Pracovali ovšem pod vedením správce, Řeka jménem Eutychus, natolik uspokojivě, že zatím neposkytli Aurelii dostatečný důvod, aby si na ně mohla Caesarovi účinně postěžovat; zjistila už, že Caesar často nevidí věci stejnýma očima jako ona a že je dokonce k určitým věcem zcela slepý, zejména pokud se týkají domácnosti. Teď stačil jediný den a služebnictvo tancovalo, jak Aurelia pískala; vysvětlila jim rázně, co si napříště přeje, a navíc to doprovodila jasným rozvrhem prací. I sám Gaius Marius by ji za ten projev byl pochválil,

neboť byl stručný, tak otevřený, že všichni jen zalapali po dechu, a přednesený tónem a způsobem, jenž by slušel i vrchnímu veliteli.

„Ohhhohh!“ řekl kuchař Murgus správci Eutychovi. „A já už jsem si říkal, jaká je to milá dívenka!“

Správce jen obrátil v sloup své uhrančivé oči skrývané zpravidla pod dlouhými brvami. „A co já? Už jsem si říkal, jak k ní vklouznu do ložničky a trochu ji utěším, než se jí Gaius Julius vrátí – to jsem ale měl štěstí! Radši bych vlezl do postele s lvicí.“

„Myslíš, že by opravdu měla to srdce podstoupit takovou finanční ztrátu a se špatnými doporučeními nás prodat?“ vyptával se kuchař Murgus a celý se už při pouhém pomyšlení na takový osud roztřásl.

„Ta? Ta by nás dokázala dát ukřižovat,“ řekl správce.

„Ohhhohh!“ zabědoval znovu kuchař.

Rovnou z tohoto střetnutí se služebnictvem se Aurelia vydala ještě také za obyvatelem druhého přízemního bytu. Průběh její rozmluvy s Caesarem ji zbrzdil v původním rozhodnutí zbavit se právě tohoto nájemníka co nejdřív; rozmyslela se tehdy a nic o tom člověku manželovi zatím neřekla, neboť usoudila, že by asi na situaci nepohlížel stejně jako ona. Teď však už měla možnost jednat a rozhodla se to udělat hned.

Tento druhý přízemní byt byl samozřejmě přístupný i z nádvoříčka; Aurelii by bylo stačilo přejít dvorek. Její návštěvě by to však dodalo příliš neformální příchuti, což si vysloveně nepřála. A tak si za nájemníkem došla předními dveřmi. Znamenalo to vyjít hlavním vchodem jejich bytu na Vicus Patricius, zabočit doprava, projít kolem řádky obchůdků a dílniček, které rovněž pronajímala, až k ostře lomenému nároží, kde byla taverna při křižovatce; tam pak musela zahnout na Suburu Minor a přejít podél dalších krámků, kterých také užívali její nájemníci, až konečně došla k hlavnímu vchodu druhého přízemního bytu insuly.

Obýval ho proslulý herec jménem Epaphroditus a podle záznamů v knihách tam bydlel již přes tři roky.

„Pověz Epaphroditovi, že si s ním přeje mluvit jeho domácí paní,“ řekla Aurelia dveřníkovi.

Zatímco čekala v přijímacím pokoji – stejně velkém jako obdobná místnost v jejím vlastním bytě – obhlížela ho teď už zkušeným okem a pátrala po všelijakých těch prasklinách, otlučených rozích, odchlíplé omítce a odlupující se malbě; posléze si povzdychla; pokoj vyhlížel mnohem lépe než její vlastní a byl zřejmě zcela nedávno vyzdoben i freskami květinových a ovocných girland, ověšených dolíčkovatými Kupidy – to vše mezi přesvědčivě namalovanými nachovými závěsy.

„Ach, to je k neuvěření,“ zatrylkovalo to za ní řecky.

Aurelia se prudce otočila, aby si nájemníka prohlédla. Byl mnohem starší, než napovídal jeho hlas, jeho pověst v divadlech a letmé pohledy, jimiž ho tu a tam měla možnost na dálku spatřit přes dvorek. Vyhlížel na padesát, na hlavě měl zlatavou paruku, tvář pečlivě nalíčenou a na sobě vlající purpurový tyrský přehoz posetý zlatými hvězdami. Mnoho lidí sice nosilo rudé pláště a předstíralo, že je to tyrská práce, avšak tenhle byl nepochybně pravý, jeho barva přecházela až do černi, s měňavým leskem přecházejícím podle dopadajícího světla od švestkové modři až po sytý karmín; občas se tato barva objevila někde na tapiseriích, ale jen jednou v životě Aurelia spatřila pravé tyrské nachové roucho na vlastní oči; bylo to za návštěvy v sídle Cornelie, matky Gracchů, která se jím pyšně pochlubila, neboť jí je přivezl Aemilius Paullus jako kořist získanou na makedonském králi Perseovi.

„Co je k neuvěření?“ zeptala se Aurelia rovněž řecky.

„*Sama tvoje tvář*, má drahá! Slyšel jsem už, že naše domácí paní je krásná a že má oči modré až do nachova, ale před skutečností bledne i to, co jsem zatím jen zdálky přes dvůr obdivoval!“ pronášel strojeným falzetem; byl to však témbr i přes poněkud zženštilý nádech spíše melodický než komický. „Posaď se, prosím, jen se posaď!“ vyzýval ji.

„Děkuji, postojím.“

Stanul, pohlédl na ni a pozdvihl tenké protrhávané obočí. „Ty přicházíš obchodně?“

„Zajisté.“

„A co pro tebe mohu udělat?“ zeptal se.

„Vystěhovat se,“ řekla Aurelia.

Zalapal po dechu, zavrávoral, chytil se oběma rukama za srdce a nasadil výraz hrůzy. „*Cože?*“

„Dávám ti osmidenní výpověď,“ pravila domácí paní.

„Ale to přece nemůžeš! Mám nájemné zaplaceno a vždycky jsem ho pravidelně platil! Udržuji ten byt, jako by to byl můj vlastní majetek! Sděl mi své důvody, *domino,*“ řekl naráz ochladlým tónem a jeho nalíčená tvář náhle působila vylhaně.

„Nelíbí se mi, jak se tu chováš,“ řekla Aurelia.

„To, jak se chovám, je zcela moje věc,“ řekl Epaphroditus.

„Nikoli, pokud se moje rodina musí přes dvorek dívat na scény, které se nehodí pro mé oči, natož pro dětské zraky,“ říkala. „A není to jen tvoje věc, pokud se děvky obojího pohlaví vyhrnou z tohoto bytu až na dvůr a tam pokračují ve svých zábavách.“

„Zatáhni si závěsy,“ řekl Epaphroditus.

„Nic takového neudělám. A neuspokojím se ani tím, když si závěsy zatáhneš ty. Má domácnost má nejen oči, ale i uši.“

„Nu, je mi líto, že to bereš takhle, ale tím se nic nemění,“ řekl úsečně. „Já se stěhovat odmítám.“

„V tom případě si pozvu strážce a dám tě vyhnat.“

Užívaje svého jevištního cviku Epaphroditus přistoupil až k Aurelii, napřimoval se a napřimoval, až se zdálo, že ji nebetyčně převyšuje, ale nebojácné Aurelii jen připomněl Achillea skrývajícího se v harému krále Lykoméda na Skýru.

„Tak poslouchej, paničko,“ řekl Epaphroditus. „Utratil jsem celé malé jmění za to, abych z tohohle bytu udělal hnízdečko podle svého vkusu, a nemám v úmyslu se ho vzdát. Jestli si dovolíš něco takového, jako poslat na mě stráže, zažaluju tě o všechno, co máš. A nejen to, až tě *já* vyženu ze *svého* bytu, půjdu rovnou na tribunál městského prétora a vznesu tam proti tobě žalobu.“

Purpur v jejích očích jako by se přímo vysmíval tyrské verzi nachu, který měl Epaphroditus na sobě, a stejně posměšný výraz měla i její tvář. „Jen si posluž!“ řekla mu sladce. „Jmenuje se Gaius Memmius a je to můj bratranec. Má teď ale dost napilno se soudními procesy, takže bys měl asi nejdřív zajít za jeho pomocníkem. Je jím nový senátor, ale já náhodou vím, jak se jmenuje. Ptej se rovnou po něm! Sextus Julius Caesar. Je to můj švagr.“ Poodstoupila a prohlížela si nově vymalované stěny, nákladnou mozaikovou podlahu, jakou se nemohl pochlubit žádný nájemný byt. „Ano, je to tu velice pěkně zařízeno! Jsem ráda, že máš lepší vkus, pokud jde o zařízení bytu, než jaký projevuješ ve výběru svých společníků. Ale uvědomuješ si zajisté, že jakékoli úpravy provedené na najatých objektech jsou vlastnictvím majitele nemovitosti a že majitel za ně není povinen žádnou náhradou.“

Osmý den poté se Epaphroditus odstěhoval, s kletbami svolávanými na hlavy žen, avšak bez možnosti provést, co měl v úmyslu, totiž seškrábat fresky a vykopat mozaikové podlahy, jimiž dal místnosti předtím vyzdobit; Aurelia do bytu včas vyslala dvojici najatých gladiátorů.

„Tak, to bychom měli!“ řekla a oprašovala si ruce. „A teď si, Cardixo, najdeme do toho bytu někoho pořádného a slušného.“

Vyhledání vhodného nájemníka se dálo několika cestami: majitel rozvěsil psaná oznámení na své hlavní dveře a na stěny obchodů ve svém domě, totéž učinil na veřejných lázních a latrínách a na zdech domů, které patřily jeho přátelům, kromě toho zprávu o volném bytu šířil i ústně. Vzhledem k tomu, že Aureliina insula byla považována za mimořádně bezpečnou, nebyla o zájemce nouze, a Aurelia jednala se všemi osobně. Někteří se jí docela líbili, některé považovala za dostatečně důvěryhodné a jiným by byt naopak nepronajala, ani kdyby byli jedinými uchazeči. Žádný však neodpovídal tomu, co se snažila nalézt.

Teprve po sedmi týdnech toho svého ideálního nájemníka konečně objevila. Byl to jezdec a syn jezdce, jmenoval se Gaius Matius; byl stejně starý jako Caesar a jeho žena byla právě

tak stará jako Aurelia; oba byli vzdělaní, kultivovaní; brali se přibližně ve stejnou dobu jako Caesar s Aureliií; měli holčičku skoro stejně starou jako Lia; a nebyli na tom nijak špatně, pokud jde o majetek. Matiova žena se jmenovala Priscilla, což ukazovalo spíše na otcovo *cognomen* než na jeho *gens* – za celá další léta, co pak Matiova rodina v insule žila, se Aurelii nepodařilo Priscillino rodové jméno zjistit. Povoláním byl Matius – v duchu rodinné tradice – smluvním a obchodním jednatelem, jeho otec žil se svou druhou manželkou a mladšími dětmi ve výstavném domě na Quirinalu. Aurelia nelenila si všechny tyto údaje prověřit, a když je konečně měla potvrzeny, pronajala Gaiovi Matiovi bez dalšího váhání onen přízemní byt za zcela slušnou částku deseti tisíc denariů ročně; dohodě napomohly jednak nákladné fresky a mozaiky, jimiž byt zvelebil Epaphroditus, jednak Aureliin příslib, že pro ni napříště bude veškeré nájemní smlouvy sjednávat a uzavírat firma Gaius Matius a Gaius Matius.

Neboť v budoucnu se už neměli na vybírání nájemného podílet žádní agenti; Aurelia byla rozhodnuta vzít všechny záležitosti spojené s provozem insuly do vlastních rukou. Veškeré nájmy měly být nadále podloženy písemnými dohodami s dvouletou platností a po uplynutí lhůty vždy znovu smluvně obnovovány. V dohodách bylo pamatováno na pokuty za případné škody způsobené nájemníkem na objektu stejně tak jako na ustanovení chránící práva nájemníků vůči pronajímateli.

A tak proměnila svůj obývací pokoj na kancelář se stohy účetních knih, ze všech svých dosavadních koníčků si ponechala už jen stav a dala se pilně do práce, aby vnikla do všech tajů správy domu. Poté co od dosavadních agentů převzala dokumentaci k insule, zjistila, že v ní jsou záznamy o všem možném – o zednících, malířích, omítkářích, prodavačích nejrůznějších materiálů, o ceně vody, o daních – a také pozemkové doklady, příjmové a výdajové doklady a účty všeho druhu. Poučila se, že převážnou část přijatého nájemného je třeba takřka okamžitě opět vynaložit na náklady spojené s insulou. Stát účtoval poplatky nejen za použití vodovodu a stoky, na které byla insula napojena, ale i za všechna okna a dveře vedoucí na ulici a také za každé samostatné schodiště vedoucí z jednoho patra do druhého. A třebaže to byla po stavební stránce neobyčejně bytelná insula, bylo neustále co opravovat. Mezi řemeslníky, kteří byli v knihách vedeni, bylo i několik tesařů; Aurelia prozkoumala všechny záznamy a vyhledala si v nich muže, který na insule prováděl převážnou část prací, a to už po dlouhou dobu. Poslala pro něho a uložila mu, aby odstranil dřevěné ohrazení, které v jednotlivých patrech oddělovalo chodbu od nádvorního prostoru.

Zabývala se touhle myšlenkou už od chvíle, kdy se s Caesarem do insuly nastěhovali, snila o tom, že zanedbaný dvorek promění v oázu, která zpříjemní život všem v domě. Všechno jako by se však tehdy proti ní spiklo, počínaje Epaphroditem, jenž měl rovněž právo dvorku užívat. Caesar neměl nikdy příležitost uvidět na vlastní oči, co tam Epaphroditus provádí; herec byl natolik mazaný, že tam své nepřístojnosti tropil jen tehdy, když Caesar nebyl doma. A Caesar, jak se přesvědčila, byl toho názoru, že všechny ženy mají sklon přehánět.

Mezery mezi sloupky balkónů shlížejících v jednotlivých patrech dolů na nádvoříčko byly zatlučeny nepříjemnými dřevěnými plentami. Nikdo z těch, kdo bydleli ve vyšších patrech, proto neměl možnost dvoreček vůbec zahlédnout. Jistě, nádvoříčko si tím zachovávalo jisté soukromí – a tlumilo i neutuchající hluk linoucí se z každého bytu – ale na druhé straně proměňovaly prkenné přepážky dvoranu v ponurý tmavohnědý devítipatrový komín se stejně pochmurným dnem a kromě toho znemožňovaly přístup světla a čerstvého vzduchu do bytů v horních poschodích.

A tak, jakmile Caesar odejel, vzkázala Aurelia pro tesaře a požádala ho, aby plenty vyboural.

Zůstal na ni koukat, jako kdyby se zbláznila.

„Copak je?“ zeptala se ulekaně.

„*Domino*, když to oddělám, budeš tu za tři dny chodit po kolena v hnoji,“ řekl, „nemluvě o tom, že sem naházej i všecko ostatní, čeho se chtěj zbavit, od chcíplýho psa až po mrtvou babičku a novorozený holčičky.“

Cítila, jak se jí po tvářích rozlévá červeň a jak jí rudnou uši. Nebyla to nezaobalená pravda tesařova varování, která ji tak vyvedla z míry, ale její vlastní naivita. Ty hloupá, jak je vůbec možné, že tě to nenapadlo, že ti nedošla taková samozřejmá věc? Asi hlavně proto, odpovídala sama sobě, že když člověk prožije všechna léta ve velkém soukromém domě, nemá ani ponětí, jak to chodí uvnitř takového činžáku, i kdyby denně chodil kolem jeho dveří. Na účel těch dřevěných přepážek by byl asi nepřipadl ani její strýc Cotta o nic dřív než ona sama.

Přitiskla si dlaně k planoucím tvářím a věnovala tesaři tak rozkošný pohled plný rozpačitého veselí, že se mu pak ještě celý rok o něm zdálo a že se nejen pravidelně zastavoval, aby insulu zkontroloval, ale zlepšil i úroveň svých prací a služeb nejméně o sto procent.

„Děkuji ti," řekla mu vroucně.

Po odchodu vzpurného Epaphrodita se jí však přece jen otevřela možnost vytvořit na dvorečku zahradu, a tu se ukázalo, že právě její nový nájemník Gaius Matius je zanícený zahradník.

„Dovol, abych ti s tím pomohl!" poprosil ji.

Bylo těžké odmítnout, když tak dlouho tohoto ideálního nájemníka hledala. „Samozřejmě že mi můžeš pomoci."

Což pro ni znamenalo další lekci. Za pomoci Gaia Matia se Aurelia poučila, že jedna věc je půvabnou zahrádku si vysnít, a druhá tuto představu přeměnit ve skutečnost. Neboť ona sama neměla v tomto směru ani dost nápadů, ani zručnost, zatímco Gaius Matius byl obdařen obojím. Až dosud odtékala voda z Caesarovy lázně rovnou do stoky, ale teď byla svedena do nevelké nádržky na dvoře a zavlažovala rostliny, které Gaius Matius po zahrádce v neuvěřitelně krátké době vysázel – získával je, jak Aurelii sdělil, převážně z vily svého otce na Quirinalu, ale i od nejrůznějších dalších lidí, kteří měli na zahradě nějaký pěkný keřík anebo pnoucí rostlinu nebo zelený polštář. Uměl naroubovat slabou rostlinku na zdatnou podnož; věděl, která rostlina k sobě potřebuje – na přirozeně kyselé římské půdě – trošku vápna; znal správnou dobu k výsevu semen, k výsadbě, k prořezávání. Během dvanácti měsíců byla z dvorečku – všehovšudy třicet na třicet stop – bujná zahrádka a pnoucí rostliny už zdatně šplhaly po sloupech za světlem kousku oblohy nahoře.

A pak za ní jednoho dne přišel židovský kaligraf Šimon, velice nezvyklý zjev pro její římské oči, s plnovousem a dlouhými kudrnatými culíky vlasů deroucími se zpod čepičky posazené na temeni hlavy.

„*Domino* Aurelie, naše čtvrté poschodí by tě chtělo poprosit o velkou laskavost," řekl.

„Bude-li to možné, Šimone, ráda vyhovím," odpověděla se vší vážností Aurelie.

„Pochopíme, řekneš-li ne, protože to, oč žádáme, naruší tvé soukromí." Šimon volil slova s takovou pečlivostí, s jakou zpravidla vyhrazoval jen pro svou práci. „Ale – pokud se zavážeme, že bychom té výsady nikdy nezneužili k vylévání splašků anebo k odhazování odpadků – nebylo by možné odstranit z naší nádvorní pavlače to bednění? Líp by se nám dýchalo, a taky bychom viděli dolů, na tvou krásnou zahrádku."

Aurelia jen zářila. „Velice ráda vám v tomhle vyhovím," řekla. „Nemohu ovšem trpět ani vyhazování odpadků a vylévání splašků okny na ulici. Musíš mi slíbit, že všechny odpady budete vynášet přes ulici do veřejných latrín a vylévat do stoky."

Potěšený Šimon rád přislíbil.

Prkna zakrývající pohled do dvora byla ze čtvrtého poschodí odstraněna, Gaius Matius si jen vyžádal, aby zůstalo zachováno nakrytí sloupů, tak aby se popínavé rostliny měly čeho přichytit a pnout se výš. Židovské poschodí s tímto nápadem přišlo první, pak se přidali i obchodník kořením a vynálezce, bydlící v prvém patře, hned nad Caesarem, s prosbou o dovolení, aby si směli uvolnit pohled do dvora a bednění odstranit, nato následovalo jejich příkladu i třetí poschodí, šesté, druhé a pak páté, až posléze už byla zabedněna jen pavlač ve dvou nejvyšších patrech, kde žili natěsnáni propuštěnci.

Na jaře před bitvou u Aquae Sextiae podnikl Caesar rychlou cestu s písemnými zprávami přes Alpy do Říma a výsledkem jeho krátké návštěvy bylo Aureliino druhé těhotenství. V únoru se jí pak narodilo druhé děvčátko, opět doma a jen s pomocí místní báby a Cardixy. Tentokrát už jí neuniklo, že má pro holčičku málo mléka, a také druhá Julia – která pak celý život musela trpělivě snášet svou dětskou přezdívku „Ju-Ju“ – šla okamžitě od prsu k prsu, od jedné kojící matky k druhé, jichž bylo v insule po všech poschodích plno.

„To je dobře,“ odpovídal Caesar na její dopis, jímž mu sdělovala zprávu o narození Ju-Ju, „máme tradiční dvě juliovská děvčátka už za sebou. Až přijedu příště s depešemi pro senát, začneme s juliovskými chlapci.“

Zcela totéž jí řekla i její matka Rutilia v představě, že Aurelii je třeba po narození druhé holčičky nějak utěšit.

„Tos přece mohla vědět, že jen plýtváš slovy,“ řekl jí pak pobaveně Cotta.

„Nu, vlastně –!“ zlobila se trochu Rutilia. „Já se v tom děvčeti, Marku Aurelie, doopravdy nevyznám! Chtěla jsem ji přece trochu povzbudit, ale ona jen povytáhla obočí a sdělila mi, že jí je docela jedno, jestli má holčičku nebo chlapečka, jen když je to dítě zdravé.“

„Ale to je přece ohromný postoj!“ protestoval Cotta. „Je to něco podobného, jako když ti z nás, kdo dokázali všechna ta děcka uživit, už před nějakými čtyřmi nebo pěti sty lety přestali novorozená děvčátka odkládat – určitě je dobře, že matka vítá i narození svých dcer.“

„To je přirozené! Je to jediný možný přístup k téhle věci!“ odsekla Rutilia. „Ne, já si přece nestěžuji na její postoj k tomu, ale dopaluje mě, že ona se na člověka dívá jako na hlupáčka, který jí vykládá evidentní samozřejmosti!“

„Já ji prostě zbožňuju,“ uchichtl se Publius Rutilius, jenž byl této výměny názorů svědkem.

„Aby ty ses jí nezastával!“ řekla Rutilia.

„A je to aspoň pěkná holčička?“ zeptal se Rutilius.

„Překrásná, co jiného bys taky čekal? Tenhle pár by nedokázal přivést na svět ošklivé dítě, i kdyby se přitom stavěl na hlavu,“ dala se vyprovokvat Rutilia.

„Ale, ale, takhle mluví počestná římská aristokratka?“ káral ji Cotta a pomrkával na Rutilia Rufa.

„Aby vám zuby vypadaly!“ řekla Rutilia a hodila po nich polštář.

Brzy po narození malé Ju-Ju musela Aurelia posléze projednat i věc s tavernou na křižovatce. Byl to problém, kterému se dosti dlouho vyhýbala, neboť třebaže byla taverna umístěna v insule, nemohla z ní Aurelia vybírat nájem, jelikož hospůdka byla považována za shromaždiště náboženského bratrstva; neměla sice statut chrámu anebo svatyně, oficiálně však tak byla přesto vedena v knihách městského prétora.

Jenže byla jen pro zlost. Ruch uvnitř i kolem taverny neutuchal ani v noci a někteří z jejích návštěvníků sice velice pohotově dokázali sestrčit někoho z chodníku, daleko méně se však měli k odklízení nejrůznějšího odpadu, který se před tavernou neustále vršil.

Byla to Cardixa, kdo odhalil temnější stránky náboženského bratrstva křižovatky, které v taverně sídlilo. Aurelia ji poslala do krámku hned vedle vchodu do Aureliina bytu, aby koupila mast na zadeček malé Ju-Ju, a zastihla tam jeho majitelku – stařičkou Galaťanku, která vedla všelijaké léky a tišící prostředky, *remedia* a *panacea* – přitisknutou ke zdi dvěma lotříky, kteří se spolu dohadovali, které že džbánky a lahvičky jí roztřískají nejdřív. Díky Cardixe nerozbili nakonec nic; namísto toho ztřískala Cardixa je. Poté co darebové s jekem a nadávkami utekli, podařilo se jí ze stařenky, která neměla peníze, aby jim zaplatila za „ochranu“, celou tu historii vypáčit.

„Každý obchod, pokud chce zůstat otevřený, musí platit bratrstvu křižovatky poplatek,“ vysvětlovala Cardixa Aurelii. „Oni ale jen *říkají*, že majitele krámků chrání před lupiči a před násilím, ve skutečnosti ti jediní, kdo prodavače olupují, jsou právě oni, pokud nedostanou poplatek za ochranu. Chudák Galaťanka nedávno pochovala manžela, jak víš, *domino*, a uspořádala mu velmi pěkný pohřeb. Takže teď žádné peníze ani nemá.“

„To úplně stačí!“ prohlásila Aurelia a chystala se do boje. „Pojď, Cardixo, tohle dáme velice rychle do pořádku.“

Vyrazila hlavními dveřmi na ulici, prošla podél krámů na ulici Vicus Patricius, u každého se zastavila a každého majitele přinutila, aby jí po pravdě řekl, jak je to s poplatky bratrstvu za „ochranu“. Dokonce i dvě starší ženy, které pečovaly o veřejné latríny na protější straně Subury Minor – na základě smlouvy s firmou, která zase měla smlouvu se státem – jim musely odvádět podíl z peněz od zákazníků, kteří byli natolik zámožní, aby si mohli platit za houbu na klacku, jíž se očišťovali po stolici; a když bratrstvo odhalilo, že stařenky navíc posluhují různým domácnostem tím, že jim vynášejí a vyprazdňují nočníky a že tento příjem nepřiznaly, nočníky jim do jednoho roztloukli a babky musely ze svého koupit nové. Lázně vedle veřejných latrín byly v soukromém vlastnictví – tak jako všechny lázně v Římě – a čile prosperovaly. I tady vybíralo bratrstvo poplatky, díky nimž měli zákazníci jistotu, že je nikdo nebude držet pod vodou tak dlouho, až se v lázni utopí.

Když Aurelia s vyšetřováním končila, byla už tak rozezlena, že usoudila, že nejmoudřejší bude zajít nejdříve zpátky domů a trochu se uklidnit, než na bratrstvo udeří přímo v jeho doupěti.

„A to se děje V mém domě!“ stěžovala si Cardixe. „V *mém vlastním* domě!“

„Neboj se, Aurelie, my jim dáme za vyučenou,“ těšila ji Cardixa. „Kde je Ju-Ju?“ zeptala se Aurelia, poté co se několikrát zhluboka nadechla.

„Nahoře ve čtvrtém patře. Dnes ráno byla s kojením na řadě Rebeka.“

Aurelia zalomila rukama. „Proč já jen nemám mléko? Jsem vyschlá jako stará bába!“

Cardixa jen pokrčila rameny. „Některé ženy mléko mají, jiné ne. Proč, to nikdo neví. Nedej se tím moc vyvádět z míry – to bratrstvo tě ostatně trápí víc. Všechny ty ženské dají malé Ju-Ju rády napít, však to dobře víš. Pošlu nahoru služku, aby si ji tam Rebeka ještě chvíli nechala, než se vypořádáme s těmi darebáky tam dole.“

Aurelia se zvedla. „Tak pojď, ať už to máme za sebou.“

V taverně bylo šero; Aurelia se zastavila ve dveřích, oblita světlem, na samém vrcholu své krásy, která ji po celý život neopouštěla. Ruch uvnitř okamžitě ustal, ale znovu se hněvivě rozhučel, když se za svou paní objevila i Cardixa.

„To je ta slonice, co nás ráno tak ztloukla!“ ozval se z přítmí jakýsi hlas.

Zavrzaly lavice. Aurelia vešla dál dovnitř, stanula a rozhlížela se kolem. Cardixa strměla za ní.

„Kdo z vás to tu má na starosti, vy mizerové,“ zeptala se Aurelia ostře.

Vzadu v koutě se zvedl kdosi od stolku, vyzáblý mužík, asi tak čtyřicátník, podle vzhledu nepochybně Říman. „Tak to bych byl já,“ řekl a popošel kupředu. „Lucius Decumius, k tvým službám.“

„A víš ty, kdo jsem já?“ zeptala se Aurelia.

Kývl.

„Užíváte – bezplatně! – tyhle místnosti, které mi patří,“ řekla.

„Tyhle místnosti nepatří tobě, paní,“ řekl Lucius Decumius. „Ty patří státu.“

„Nic tady nepatří státu,“ řekla a očima přivyklýma už trochu šeru přelétla místnost. „Tohle doupě je tu jen pro ostudu. A ty o něj vůbec nedbáš. Máš okamžitou výpověď.“

Ozval se sborový povzdech úžasu. Lucius Decumius přimhouřil oči a zbystřil pozornost.

„Nám nemůžeš dát výpověď,“ řekl.

„To se budeš divit!“

„Půjdu si stěžovat k městskému prétorovi.“

„Klidně běž! Je to můj bratranec.“

„Tak je tu ještě pontifex maximus.“

„Taky že je. A je to taky můj bratranec!“

Lucius Decumius si odfrkl, mohl to být stejně tak výraz pohrdání jako pobavený úsměšek. „Nemůžeš mít *všude* nějakého bratrance!“

„To můžu, a taky mám.“ Aurelia povystrčila svou neústupnou bradičku. „Aby ses nespletl, Lucie Decumie, ty i ti tví lumpové odsud zmizíte.“

Stál, mnul si bradu a přemýšlivě se na Aurelii zahleděl, kdesi v jeho šedých očkách jako by se skrýval lehký úsměv; pak ukročil stranou a uklonil se směrem ke stolku, u něhož předtím seděl. „Co kdybychom si o tom našem problémečku promluvili trochu podrobněji?“ zeptal se, prohnaně jako Scaurus sám.

„Není o čem se dohadovat,“ řekla Aurelia. „Vy se odtud prostě ztratíte a je to.“

„Ale prosím tě! Vždycky zbývá nějaký ten prostůrek pro diskusi. Pojď, paní, neposadíme se k tomu přece jen?“ lísal se lichotivě.

A Aurelia zjišťovala, že se s ní děje cosi naprosto děsivého: že se jí ten Lucius Decumius začíná docela líbit! Což je přece naprosto k smíchu! Jenže tomu tak bylo.

„Dobrá,“ řekla. „Cardixo, ty si stoupni za mne.“

Lucius Decumius jí přinesl židli a sám se posadil na lavici. „Trochu vína, paní?“

„Samozřejmě že ne.“

„Och.“

„Nu tak?“

„Nu co?“ zeptal se Lucius Decumius.

„Ty jsi přece chtěl o něčem hovořit,“ připomněla mu.

„Jistě, to jsem chtěl a to chci, paní.“ Lucius Decumius si odkašlal. „Takže co přesně ti na nás vadí?“

„Vaše přítomnost pod mou střechou.“

„Nono, to by snad bylo trochu moc obecné, ne? Já myslím, že bychom se mohli nějak dohodnout – ty mi řekneš, co proti nám vlastně máš, a já budu přemýšlet, co by se s tím dalo udělat,“ řekl Decumius.

„To, jak je to tu zanedbané. Ta špína. Ten věčný hluk. Ten postoj, jako byste vlastnili nejen tyhle místnosti, ale celou ulici, přičemž nic z toho není pravda,“ začala Aurelia odpočítávat na prstech. „A pak to vaše počínám tady v sousedství! Terorizování bezbranných obchodníčků, aby vám platili, nač nemají! To je naprosto odporné!“

„Svět, milá paní,“ řekl Decumius s naprostou vážností a naklonil se k Aurelii, „se dělí na ovce a na vlky. To je naprosto přirozené. Kdyby to nebylo přirozené, nebylo by na něm víc ovcí než vlků, jenže my dobře víme, že na každého vlka připadá alespoň tisícovka ovcí. Představ si, že my jsme taková malá místní vlčata. Vůbec ne tak hrozní, jak vlci bývají. Máme jen docela malé zoubky, tady uhryzneme, tamhle uhryzneme, ale nikomu neprokousneme vaz.“

„To je přímo odpudivé přirovnám,“ řekla Aurelia, „a vůbec nic nezmění na mém rozhodnutí. Koukejte zmizet.“

„Ale prosím tě!“ řekl Lucius Decumius a opřel se nazad. „Co ty to jen pořád máš!“ Střelil po ní pohledem. „Opravdu jsou to všechno tvoji bratranci?“

„Můj otec byl konsul Lucius Aurelius Cotta. Můj strýc je konsul Publius Rutilius Rufus. Můj další strýc je prétor Marcus Aurelius Cotta. Můj manžel je kvestor Gaius Julius Caesar.“ Aurelia si na židli rovněž poposedla dozadu, nepatrně pozvedla hlavu, přivřela oči a sladce řekla: „A navíc – Gaius Marius je můj švagr.“

„Nu, můj švagr je zase egyptský král, haha,“ řekl Lucius Decumius přesycen všemi těmi jmény.

„Tak by ses tedy měl vrátit domů do Egypta,“ odsekla Aurelia, ani v nejmenším nevyvedena z míry jeho pokusem o sarkastický tón. „Konsul Gaius Marius je skutečně můj švagr.“

„No to jistě! A švagrová Gaia Maria se nastěhovala do insuly v samé řiti Subury!“ odrážel ji Lucius Decumius.

„Tahle insula mi patří. Je to moje věno, Lucie Decumie. Můj manžel je mladší ze synů, takže prozatím bydlíme tady. Později se přestěhujeme jinam.“

„A Gaius Marius že je opravdu tvůj švagr?“

„Až do posledního chloupku z jeho velkého obočí.“

Lucius Decumius si zhluboka povzdychl. „Já jsem tu tak spokojený,“ řekl, „pojďme se raději dohodnout.“

„Chci, abyste odsud zmizeli,“ řekla Aurelia.

„Tak podívej, paní, i já mám na své straně nějaká ta *práva,*“ řekl Lucius Decumius. „Členové tohohle našeho klubu jsou strážci svatyně křižovatky. Docela podle zákona, chápeš? Ty si myslíš, se všemi těmi svými bratranci, že ti patří celý stát – jenomže když odtud zmizíme my, přijdou místo nás jiní, víš? Jednou je tu prostě kolegium křižovatky, docela oficiálně, řádně zapsané v knihách městského prétora. A já ti prozradím jedno takové malé tajemství.“ Znovu se předklonil až k Aurelii. „My všichni z bratrstev křižovatek jsme takoví vlčáci!“ Povystrčil hlavičku jako želva. „Ale my bychom se mohli na něčem přece jen snad dohodnout. My to tu uklidíme a vydrbeme, trošku to tu vymalujeme, po setmění budeme chodit po špičkách, budeme pomáhat starým paním, když budou chtít přejít přes příkop nebo přes strouhu, přestaneme se všemi těmi našimi akcičkami tady v sousedství – stanou se z nás prostě učiněné opory společnosti! Jak by se ti to líbilo?“

Ať dělala, co chtěla, nedokázala potlačit úsměv, který jí poškubával koutky úst. „Poznané zlo je menší zlo, co, Lucie Decumie?“

„O mnoho menší!“ přitakal vřele.

„Nemohu říct, že bych právě stála o to zopakovat si totéž s nějakými vám podobnými,“ řekla. „Dobrá, Lucie Decumie, máš šest měsíců zkušební odklad výpovědi.“ Vstala a vydala se ke dveřím s Luciem Decumiem v patách. „Ale nemysli si ani na okamžik, že bych neměla dost odvahy zbavit se vás a přijmout sem docela jiné kolegium,“ řekla a vyšla na ulici.

Lucius Decumius ji doprovázel dolů po ulici Vicus Patricius a s neuvěřitelnou lehkostí jí razil cestu davem. „Ujišťuji tě, paní, že společnost nemůže dostat lepší sloupy, než budeme my.“

„Jenomže bude dost těžké obejít se bez oněch příjmů, když jste si na ně už zvykli,“ řekla Aurelia.

„Ale to není žádný problém, paní,“ řekl Lucius Decumius bezstarostně. „Řím je dost velké město. Přesuneme se prostě s našimi inkasisty tak daleko odsud, aby ti to nevadilo – na Viminal – na Agger – do mokřadel kolem velkých dílen dole – místa je tu spousty. Netrap si kvůli Luciovi Decumiovi a kvůli jeho bratřím z posvátného kolegia křižovatky svou krásnou hlavičku. Nám zle nebude.“

„To není žádná odpověď!“ řekla Aurelia. „Jaký je v tom rozdíl terorizovat naše sousedství nebo dělat totéž jinde?“

„Co oči nevidí, toho srdce neželí,“ řekl, upřímně překvapen její nedovtipností. „To je přece známá věc, paní.“

Došli až ke vchodu do Aureliina bytu. Zastavila se a lítostivě na něho pohlédla. „Obávám se, že budeš jednat dál tak, jak jsi zvyklý, Lucie Decumie. Ale nechtěj vědět, co by bylo, kdybych se někdy dozvěděla, kam se ti tví ‚inkasisti‘, jak jim říkáš, přemístili.“

„‚Kdyby‘ by byly chyby, paní, my budem mlčet líp než ryby.“ Sáhl za ni a zaklepal na dveře, které až s podezřelou rychlostí otevřel sám správce.

„Ale Eutychu! Tebe už jsme v našem bratrstvu hezkých pár dní neviděli,“ řekl Lucius Decumius bez obalu. „Doufám, že až ti paní dá příště volno, tak do našeho klubu zase zavítáš. My to tam zatím uklidíme, vydrhneme a vymalujeme, aby byla tvá paní spokojena. Švagrové Gaia Maria přece musíme udělat nějakou radost, ne?“

Eutychus tam stál jako hromádka neštěstí. „Jistěže,“ řekl jenom.

„Takže ty máš před námi tajemství, co? Pročpak jsi nám nepověděl, kdo tvá paní vlastně je?“ vyptával se Lucius Decumius tím nejhedvábnějším hláskem.

„Jak sis za ta léta jistě všiml, Lucie Decumie, o rodině já zásadně nic nevypravuji,“ řekl Eutychus upjatě.

„Zatracení Řekové, ti nebudou nikdy jiní," řekl Lucius Decumius a patkou rovných vlasů pohodil směrem k Aurelii. „Přeji ti pěkný den, paní. Jsem nesmírně rád, že jsem tě poznal. A dej mi vědět, kdybys od našeho kolegia cokoli potřebovala."

Když se za ním zavřely dveře, pohlédla Aurelia ledově na správce. „Co mi na to řekneš?" zeptala se.

„*Domino*, já mezi ně *nemůžu* nejít!" zabědoval. „Vždyť jsem přece správce domácích pánů, oni by mi *nedovolili*, abych nebyl jejich členem!"

„Uvědomuješ si, Eutychu, že bych tě za tohle měla dát zbičovat?" zeptala se Aurelia stále ještě nezúčastněným hlasem.

„Ano," šeptl.

„Zbičování je za tohle obvyklý trest, že?"

„Ano," špitl znovu.

„Pak máš štěstí, že jsem žena svého manžela a dcera svého otce," řekla Aurelia. „Můj tchán Gaius Julius to asi vyjádřil nejlíp. Krátce předtím, než zemřel, řekl, že nechápe, jak dokáže rodina žít pod jednou střechou s lidmi, které dala zbičovat, ať už jsou to jejich synové anebo jejich otroci. Ony jsou ovšem ještě jiné cesty, jak potrestat neloajální nebo drzé chování. Nemysli si, že nedokážu unést nějakou tu finanční ztrátu; klidně tě prodám se špatným posudkem. Místo deseti tisíc denariů si za tebe můžu říct taky jen tisíc sesterciů. A tvůj nový majitel může pak být kdejaký nízký chlap, který tě dá bez milosti zmrskat, protože tě koupil jako nehodného otroka."

„Já rozumím, *domino*."

„Dobrá! Choď si klidně do toho bratrstva křižovatky dál – já tě chápu. Uspokojila mě také tvá mlčenlivost, pokud jde o nás." Byla už na odchodu, ale pak se zastavila. „Co ten Lucius Decumius. Má on nějaké zaměstnání?"

„Je to správce klubu," řekl Eutychus a ještě více znejistěl.

„Ty mi něco tajíš."

„Ne, ne!"

„No tak, ven s tím, ale se vším!"

„Nu, *domino*, jsou to jen takové všelijaké dohady," řekl Eutychus. „Nikdo nic určitého neví a neřekne. Ale prý to říkal on sám – třebaže se mohl taky jen chvástat. Anebo to říkal jen proto, aby nás postrašil."

„A co říkal?"

Správce byl bledý jako stěna. „Říká o sobě, že je zabiják."

„*Ecastor!* A koho tedy údajně zabil?"

„Myslím, že se to týká toho Numiďana, který byl před pár lety probodnut na Foru Romanu," řekl Eutychus.

„Já nevycházím z údivu," řekla Aurelia a šla se podívat, co dělají její holčičky.

„Když tahle byla stvořena, rozbili pak formu," řekl Eutychus Cardixe.

Obrovitá galská služebná napřáhla ruku a vzala hezkého správce za rameno, asi jako by si kočka přidržela myš prackou za ocásek. „To víš, že ano," řekla a přátelsky s Eutychem zacloumala. „Proto ji taky *všichni* musíme dobře opatrovat."

N e d l o u h o p o t é přispěchal Gaius Julius Caesar z Italské Galie s Mariovou zprávou z Vercell. Zaklepal na dveře, a když ho správce vpustil dovnitř a spolu s Caesarovým vojenským sluhou odnášeli dovnitř jeho zavazadla, vydal se hledat svou ženu.

Byla na zahrádce na dvorku, ovazovala hrozny zrající na loubí Gaia Matia tenkým pláténkem a ani neotočila hlavu, když uslyšela kroky. „Člověk by nevěřil, co je tu v Subuře ptactva, že?" zeptala se, aniž věděla, kdo vůbec jde. „Ale letos jsem se rozhodla, že ty hrozny sníme my, takže uvidíme, jestli tohle pomůže."

„Už se na ně těším," řekl Caesar.

Naráz se otočila, gázové sáčky se jí z ruky rozletěly po zemi, obličej se jí rozjasnil radostí. „Gaie Julie!“

Rozpřáhl ruce, vběhla mu do náruče. Žádný polibek ještě nikdy nebyl tak láskyplný, po žádném nenásledovalo tolik dalších. Probrali se až bouřlivým potleskem kolem. Caesar vzhlédl vzhůru dvorní šachtou, uviděl, že všechny pavlače jsou plné rozzářených tváří, a pohybem paže jim odpověděl na pozdrav.

„Nesmírné vítězství!“ zvolal. „Gaius Marius úplně potřel Germány! Už nikdy se jich Řím nebude muset bát!“

Nechal obyvatele insuly radovat se a rozkřiknout tu zprávu po celé Subuře ještě dřív, než se ji dozví senát a lid, objal Aurelii kolem ramen a kráčel s ní do úzké chodbičky, která spojovala přijímací pokoj s kuchyňskými prostorami; zabočil ke své pracovně a s povděkem obhlížel, jak je úpravná, čisťounká, s jakým vkusem je – byť ne nákladně – vymalována. Všude byly také rozestaveny vázy plné květin – to je v Aureliině hospodaření také cosi nového, pomyslel si, kdepak na takovou spoustu květů asi bere?

„Musím ihned za Markem Aemiliem Scaurem,“ řekl, „ale rozhodl jsem se, že nepůjdu k němu, dokud se nejdřív nepodívám domů. Je mi dobře, že jsem zase u tebe!“

„Je to nádherné, že tu jsi,“ řekla Aurelia rozechvěle.

„Bude to ještě krásnější večer, ty má milá, až se spolu pričiníme o našeho prvního chlapce,“ řekl a znovu ji políbil. „Jak tys mi scházela! Žádná žena se ti nevyrovná! Myslíš, že bych se teď mohl vykoupat?“

„Zahlédla jsem před chvíli Cardixu, jak běží do lázně, myslím, že už ti koupel chystá.“ Aurelia se k němu s blaženým povzdechem přitulila.

„Není toho na tebe moc? Starat se o domácnost, dohlížet na děti a ještě mít na starosti celou tuhle obrovskou stodolu?“ vyptával se. „Já vím, žes mi pořád říkala, že si agenti účtují větší podíl, než kolik si zaslouží, ale přece jen –“

„Nejsou s tím vůbec žádné problémy, Gaie Julie. Je to velice spořádaný dům a máme skvělé nájemníky,“ prohlásila rezolutně. „Už jsem urovnala i takovou malou nesrovnalost kolem té taverny na křižovatce, takže i ta už je teď docela tichá a čistá.“ Zasmála se na něj a s lehkostí to všechno přešla. „Nemáš ponětí, jak mi tu všichni vycházejí vstříc a jak pěkně se chovají, když zjistí, že jsem švagrová Gaia Maria!“

„A co všechny ty květiny?“ řekl Caesar.

„Že jsou krásné? Dostávám je pravidelně darem každých čtyři nebo pět dnů.“

Stiskl ji pevněji do náruče. „Že bych měl soka?“

„Asi ti nebude moc vadit, až ho poznáš,“ řekla Aurelia. „Jmenuje se Lucius Decumius. Povoláním je to zabiják.“

„Co že je?“

„Ale ne, ty můj milý, jen tak žertuju,“ chlácholila ho. „On o sobě totiž říká, že je nájemný vrah, myslím, že hlavně proto, aby si udržel autoritu u svých bratří z kolegia. Je to správce taverny a jejich klubu.“

„A kde bere ty květiny?“

Tiše se zasmála. „Darovanému koni na zuby nekoukej,“ řekla. „Víš, tady v Subuře je všechno jinak.“

Byl to Publius Rutilius Rufus, kdo podal Gaiovi Mariovi zprávu o událostech v Římě bezprostředně poté, co byl doručen Caesarův dopis zvěstující vítězství.

Něco nepříjemného visí ve vzduchu, pramení to hlavně z toho, že jsi dokázal, co sis předsevzal, totiž zlikvidovat Germány, a že lid k tobě cítí takovou vděčnost, že pokud se budeš znovu ucházet o úřad konsula, získáš

ho znovu. Všechno urozené panstvo má na rtech slovo „diktátor“ a už také první třída nastražila uši a začíná ho po nich opakovat. Ano, já vím, že mezi tvými klienty je i mnoho významných jezdců a že máš v první třídě řadu přátel, ale pochop už jednou, že celá podstata římské politiky a římských tradic spočívá v přistřihování těch jedinců, kteří nějak vynikají nad své okolí. Jediné prvenství, které se tu jakž takž připouští, je být první mezi sobě rovnými, jenže po tvých pěti obdobích konsulátu, z nichž do tří jsi byl zvolen *in absentia*, se už jen těžko dá zastírat skutečnost, že ty své tak zvané „sobě rovné“ nebetyčně převyšuješ. Scaurus je z toho otrávený, ale s tím by ses dohodl, pokud bys s ním musel jednat. Ne, faktické hovínko na dně talíře je náš společný přítel Hovnivál, za čilé asistence svého koktavého syna Hovňouska.

Od chvíle, kdy ses přesunul na východ od Alp, aby ses připojil ke Catulovi Caesarovi v Italské Galii, se oba dva, Hovnivál i ten jeho Hovňousek, mohou přetrhnout, aby co nejvíc nafoukli zásluhy Catula Caesara na tažení proti Kimbrům, zcela bez ohledu na evidentní fakta. Takže když dorazila zpráva o vítězství u Vercell a když se v Bellonině chrámu sešel senát, aby prodebatoval věci, jako jsou triumfy a slavnostní díkůvzdání, čekalo už nemálo uší, když požádal Hovnivál o slovo.

Ve stručnosti – navrhl, aby se konaly jen dva triumfy, jeden tvůj, za Aquae Sextiae, druhý Catula Caesara za Vercellae! Zcela tím pominul fakt, že na bojišti u Vercell jsi armádě velel ty, a ne Catulus Caesar! Zdůvodňoval to čistě formálně – bitvy se zúčastnily dvě armády, jedné velel konsul, tedy ty, druhé prokonsul, Catulus Caesar. Množství kořisti, jak řekl Skarabeus Hovniválissimus, bylo žalostně malé a vypadalo by až směšně nepřiměřeně, kdyby se slavily tři triumfy. Proto, jelikož jsi ještě neslavil triumf přiznaný ti za Aquae Sextiae, máš ho tedy mít, a Catulus Caesar nechť si zase odbyde svůj triumf náležící mu za Vercellae. Další triumf, který bys za Vercellae slavil ještě ty, by byla už nabubřelost.

Lucius Appuleius Saturninus se okamžitě zvedl, aby protestoval, ale ukřičeli ho. Vzhledem k tomu, že je letos pouhý *privatus*, nezastává žádný úřad, kvůli kterému by mu otcové senátoři jinak snad věnovali větší pozornost. Senát tedy schválil dva triumfy, tvůj výlučně za Aquae Sextiae – tedy za loňskou, a proto už méně významnou bitvu – a za Vercellae – bitvu letošní, kterou mají všichni v živé paměti – jako výlučnou záležitost Catula Caesara. AŽ tedy půjde průvod vercellského triumfu městem, budou mít z něho lidi pocit, že ty jsi s porážkou Kimbrů v Italské Galii asi neměl pranic společného, že skutečným hrdinou byl Catulus Caesar. Ta pitomost, kterou jsi provedl, tím žes mu věnoval většinu kořisti a všechny germánské korouhve, to jenom podtrhne.

Ty děláš své největší chyby v okamžiku, když tě popadne ta tvá velkorysost a když se prodere navrch to tvé ušlechtilejší já. Tak je to s tebou.

Nevím, co bys s tím mohl ještě udělat – všechno už to upekli, oficiálně odhlasovali a zanesli do archívu. Hrozně mě to rozzlobilo, ale naši strůjci politiky (jak jim říká Saturninus) anebo *boni* (tak je pojmenovává pro změnu Scaurus) tohle utkání jednoznačně vyhráli a tobě se nikdy nedostane za vítězství nad Germány takového uznání, jaké bys zasloužil. Když jsme tenkrát v Numantii Metellovi nepřestávali připomínat tu jeho bahnivou kůru v prasečím hnoji přezdívkou *Hovnivál*, náramně se nám líbilo, jak je přiléhavá. Jenomže pro něj se ukázala až příliš něžná, on po vojensku řečeno

není nic než *cunnus,* zrovna tak jako ten jeho syn – a žádná zdrobnělina, žádný Hovňousek!

Dost už, dost, nebo mě z toho klepne mrtvička! Na závěr těchto zpráv ti ještě musím říct, že na Sicílii to vypadá uspokojivě. Manius Aquillius si tam vede skvěle, takže o to mrňavější teď vypadá Servilius Augur. Udělal ovšem to, čím vyhrožoval: obžaloval Luculla u toho nového soudu pro Velezradu. Lucullus trval na tom, že se bude hájit sám, ale moc si tím před těmi jezdeckými usmrkánci nepomohl, protože se tam před ně postavil v té své nejhrdější póze a celá porota to pochopila tak, že je to namířeno proti ní. Ono to tak asi opravdu bylo. To je druhý takový zatvrzelý blázen. Samozřejmě ho odsoudili, na všech tabulkách bylo, jak já si alespoň myslím, napsáno DAMNO. A rozsudek byl až neuvěřitelně tvrdý! Místo jeho vyhnanství musí být nejméně tisíc mil daleko od Říma, což může znamenat jen dvě jakž takž přijatelná města – Antiochii nebo Alexandru. Dal přednost tomu poctít svou přítomností spíše krále Ptolemaia Alexandra než krále Antiocha Grypa. A navíc mu soud zabavil veškerý majetek – domy, pozemky, investice, zařízení.

Nečekal, až ho vyženou. Nečekal dokonce ani na zprávu, kolik jeho zabavený majetek vynesl, poručil tu svou poběhlici do péče jejího bratra, Hovnivála – alespoň tím bude teď trochu trestán – a svého staršího syna, kterému je šestnáct a v očích státu už je dospělým mužem, ponechal, aby si poradil, jak umí. Zajímavé, že tohohle velice nadaného chlapce neposlal taky na krk Hovniválovi, viď? Mladší – čtrnáctiletý – už byl adoptován: Marcus Terentius Varro Lucullus.

Scaurus mi pověděl, že oba chlapci se zapřisáhli, že obžalují Servilia Augura, jen jak bude Varro Lucullus dostatečně starý na to, aby si na sebe směl vzít mužskou togu; jejich loučení s otcem bylo srdceryvné, to si asi umíš představit. Scaurus říká, že Lucullus sice odjede do Alexandrie, ale tam že si asi vezme život. A že si i oba jeho chlapci myslí, že to *tata* udělá. Co Liciniům Lucullům vadí nejvíc, je, že za všechnu tu jejich bolest a bídu může takový loktař, povýšenec a *homo novus,* jako je Servilius Augur. Takoví, jako jsou Lucullovi synové, asi vás *nové lidi* nebudou mít nikdy v lásce.

Mimochodem, až dorostou natolik, že budou moci společně Servilia Augura obžalovat, bude se to zřejmě konat u nového tribunálu pro vyděračství, který nám tu zřídil další Servilius víceméně záhadného původu, Gaius Servilius Glaucia. Při Pollukovi, Gaie Marie, ten dovede nakoncipovat zákon! Má to všechno pěkně okované a samou novinku, ale hlavní věc – osvědčuje se to. Tribunál je zpátky v rukou jezdců, takže špatným správcům nekyne žádná naděje, zato je to dělný orgán. Neoprávněně získaný majetek je vymáhatelný až po toho posledního příjemce a podílníka, právě tak jako u prapůvodního zloděje – ten, kdo je tímhle soudem odsouzen, nesmí promluvit na žádném veřejném shromáždění – muži s latinským právem, kteří úspěšně obviní a usvědčí takového pachatele, získají plné římské občanství – a uprostřed líčení se teď bude dělat přestávka. Dosavadní procesní řád patří minulostí a výpovědi svědků, jak ukázalo už několik případů, které byly před tímto tribunálem projednávány, nejsou zdaleka tak závažné jako projevy advokátů. Nastává zřejmě velká doba pro velké právníky.

A skoro nakonec – ale ne co do důležitostí – ten podivín Saturninus se už zase dostal do pěkné bryndy. Já se vážně obávám, že to nemá v hlavě v pořádku, Gaie Marie. V tom, co on dělá, mi chybí jakákoli logika. Ostatně

zrovna tak se to má i s tím jeho přítelem Glauciou. Oběma to ohromně myslí, jenže – jsou nějak nevyrovnaní, někdy až vysloveně potrhlí. Anebo si možná pořádně neuvědomují, co vlastně čekají od veřejného života. Vždyť i ten nejhorší demagog má své konkrétní cíle, jde za prétorou, za konsulským úřadem. Ale u těchhle dvou nic takového prostě nenajdeš. Oni jen nenávidí staré mocenské struktury, nenávidí senát – jenže nemají, čím by je nahradili. Nejsou to snad nakonec oni, o nichž Řekové mluví jako o exponentech anarchie? Nějak si s tím nevím rady.

Jinak se v posledních dnech nějak přechýlily váhy v neprospěch bíthýnského krále Níkoméda v záležitostí poselstva od pontského krále Mithridata. Tenhle náš mladý přítelíček z nejvýchodnějšího kouta Euxinu k nám totiž vypravil vyslance natolik bystré, že záhy objevili slabou stránku nás všech Římanů – peníze! Když neuspěli se svou žádostí o uzavření smlouvy o přátelství a spojenectví, začali si prostě kupovat senátory. Platili dobře a Níkomédés má o starost víc, to ti nemusím ani říkat.

A nato se Saturninus postavil na rostra a odsoudil všechny členy senátu, kteří se chystají opustit Níkoméda a Bíthýnii, jen aby se zavděčili pontskému Mithridatovi. Připomínal, že s Bíthýnii máme přece už celá léta smlouvu a Pontus že je odvěký nepřítel Bíthýnie. Z ručky do ručky se přestěhovaly peníze, povídal, a Řím teď kvůli několika nadouvajícím se senátorským měšcům opustí spojence, s nímž ho pojí padesátileté přátelství.

Tvrdí se – já jsem se tam ovšem nedostal, abych si ho mohl na vlastní uši poslechnout – že řekl cosi v tomto smyslu: „Všichni si dovedeme představit, jak nákladná záležitost to asi může být pro takového vetchého senátorského stařečka, když se ožení s ještě neodrostlou školačkou, viďte? Chci tím říct, že takový perlový náhrdelník nebo zlatý nárameček stojí o dost víc než láhev toho životabudiče, co prodává Ticinus ve svém stánku v Cuppedenis – a kdo by taky chtěl popřít, že taková dívčina je životabudivější nad všechny lektvary?“ Ohoho! Setřel taky Hovnivála a obrátil se pak k publiku s Otázkou: „A co takhle naši vojáci v Italské Galii?“

Výsledkem bylo, že pár těch pontských vyslanců dostalo nabančeno a šlo si stěžovat do senátu. Načež Scaurus s Hovniválem dali obžalovat Saturnina u jím zřízeného tribunálu pro velezradu za to, že zasévá nesváry mezi Řím a akreditované poselstvo cizího monarchy. V den procesu svolal náš tribun lidu Glaucia schůzi plebejů a tam obvinil Hovnivála, že se znovu pokouší Saturnina zbavit, poté co se mu to nepodařilo ve funkci censora. A ti najatí gladiátoři, které si Saturninus nějak dokáže zajistit, kdykoli to potřebuje, obstoupili porotce a tvářili se tak nevlídně, že porota žalobu zamítla. Pontská delegace se vzápětí sebrala a odjela domů bez smlouvy. Se Saturninem souhlasím – bylo by to skutečné bídáctví opustit spojence a přítele po padesáti letech jen kvůli tomu, že jeho odvěký nepřítel má mnohem víc peněz a je o hodně silnější.

Dost toho, dost, Gaie Marie! Opravdu jsem ti jen chtěl dát vědět, jak to bude s těmi triumfy, ještě než ti přijde oficiální sdělení, s nímž v tvém případě senát určitě nebude pospíchat. Přál bych si, abych pro tebe něco mohl udělat, ale pochybuju, že takového něco vůbec existuje.

„Ale ano, samozřejmě že existuje,“ řekl Marius urputně, když dopis doluštil. Přitáhl si list papíru a strávil neobyčejně dlouhou dobu, než zformuloval zcela krátký dopis. Poté poslal pro Quinta Lutatia Catula Caesara.

Catulus Caesar přímo překypoval nadšením, když dorazil, neboť najatý kurýr, který přivezl list Rutilia Rufa Mariovi, předal také jemu dva dopisy, jeden od Metella Numidika a druhý od Scaura, oba určené jemu.

Byl trochu zklamán, když zjistil, že Marius už ví o odhlasovaných dvou triumfech; Catulus Caesar se těšil, jak se popase na Mariově tváři, až mu o tom řekne. To ovšem bylo nakonec vedlejší. Triumf je přece jenom triumf.

„Takže já bych se rád vrátil v říjnu do Říma, pokud by ti to nevadilo," rozvažoval rozkošnicky Catulus Caesar. „Chtěl bych svůj triumf oslavit jako prvý, protože ty jako konsul tak brzy stejně nebudeš moci odjet."

„Souhlas k odjezdu se neuděluje," pravil bujaře Marius. „Vrátíme se do Říma koncem listopadu společně, tak jak to bylo v plánu. Už jsem v tom smyslu totiž napsal senátu dopis za nás za oba. Chceš si ho poslechnout? Nebudu tě unavovat tím svým rukopisem, raději ti ho přečtu."

Vzal ze zaplněné desky stolu list, rozvinul ho a začal ho Catulovi Caesarovi předčítat.

> Já, Gaius Marius, konsul po páté, děkuji senátu a lidu římskému za jejich starostlivou péči jak o můj vlastní triumf, tak i o triumf mého zástupce, prokonsula Quinta Lutatia Catula. Vysoce si vážím otců senátorů za chvályhodnou šetrnost, s níž rozhodli, že každému z vojevůdců bude přiznán jen jeden triumf. Trápí mě však ještě více než otce senátory pomyšlení na nesmírné náklady, které si tato dlouhá válka vyžádala. Stejně tak cítí i Quintus Lutatius. Vzhledem k tomu se Gaius Marius a Quintus Lutatius společně podělí o jeden jediný triumf. Nechť je celý Řím svědkem shody a souladu, jaká panuje mezi jeho vojevůdci, až půjdou společně římskými ulicemi. Je proto mou milou povinností oznámit vám, že Gaius Marius a Quintus Lutatius Catulus oslaví svůj triumf o prosincových kalendách. Nechť žije Řím!

Catulus Caesar zbledl. „Ty žertuješ!" řekl.

„*Já* a žertovat?" Marius zamžoural pod obočím. „Nikdy, Quinte Lutatie!"

„Já – já – já s tím absolutně nesouhlasím!"

„Nemáš na vybranou," řekl mu Marius sladce. „Oni si mysleli, že mě dostali, co? Ten starý dobráček Metellus Numidicus Hovniválissimus se svými kamarádíčky – a s tvými, samozřejmě. Nu, na mě nemáte, žádný z vás."

„Senát schválil dva triumfy, a dva triumfy taky budou!" Catulus Caesar se z toho až celý rozklepal.

„No jistě, mohl by ses o to i soudit, viď, Quinte Lutatie? Jenže to by pro tebe opravdu nevypadalo moc dobře, to jistě chápeš. Takže si vyber. Buď půjdeme společně v jednom triumfálním průvodu, ty a já, anebo ze sebe uděláš naprostého pitomce. Tak je to."

A tak to taky bylo. Senát dostal Mariův dopis a jediný a společný triumf byl ohlášen na prvý den prosince.

Catulus Caesar příliš neotálel s odplatou. Napsal senátu stížnost, že Gaius Marius si přisvojil výhradní práva senátu tím, že přímo na vercellském bojišti udělil tisícovce vojáků pomocných jednotek z Camerina v Picenu plné římské občanství. A že dále také překročil své konsulské pravomoci – žaloval Catulus Caesar – prohlášením, že zakládá kolonii římských veteránů legionářů v městečku Eporedii v Italské Galii. A dopis pokračoval:

> Gaius Marius ustavil tuto nezákonnou kolonii proto, aby se zmocnil zlata, které se rýžuje ze dna řeky Duria Maior u Eporedie. Prokonsul Quintus Lutatius Catulus chce poukázat rovněž na to, že bitvu u Vercell vyhrál on, a ne Gaius Marius. Jako důkaz uvádí třicet pět germánských praporců, které má ve svém držení, zatímco Gaius Marius má pouze dva. Jako vítěz od Vercell požaduji, aby

všichni zajatci byli prodáni do otroctví. Gaius Marius si jich chce jednu třetinu přisvojit.

V odpověď nechal Marius kolovat opis Catulova dopisu jak mezi svými jednotkami, tak i v armádě Catula Caesara; připojil k němu lakonický dovětek, v němž se uvádělo, že výtěžek z prodeje jedné třetiny kimberských zajatců do otroctví, na který on vznesl nárok, bude věnován vojákům armády Quinta Lutatia Catula. Jeho vlastní armáda, podotýkal Marius, už takto obdržela celý výtěžek z prodeje teutonských zajatců po bitvě u Aquae Sextiae, a on by nechtěl, aby se cítila armáda Catula Caesara ve srovnání s jeho vlastní armádou odstrčena a poškozena, neboť se dozvěděl, že Quintus Lutatius – samozřejmě zcela podle svého práva – si hodlá výtěžek z prodeje dvou třetin kimberských zajatců ponechat pro sebe.

Glaucia oba dopisy přečetl na Foru Romanu a lid se smál, až se za boky popadal. V nikom nezůstával ani stín pochybností, kdo byl skutečným vítězem a kdo dbal spíše o své vojáky než o sebe.

„Budeš muset s tou nactiutrhačnou kampaní proti Gaiovi Mariovi přestat," řekl Scaurus Metellovi Numidikovi, „jinak zase dostaneš na hubu, až se příště objevíš na Foru. A měl bys také napsat Quintovi Lutatiovi a poradit mu totéž. Ať se nám to líbí nebo ne, Gaius Marius je První muž Říma. To on nám vyhrál válku s Germány, a celý Řím to dobře ví. Je to teď národní hrdina a národní polobůh. Zkus ho z toho piedestalu svrhnout, a lid přesně totéž udělá s tebou, Quinte Caecilie."

„Na *lid* já seru!" prohlásil Metellus Numidicus, na něhož začínalo těžce doléhat soužití se sestrou Metellou Calvou, která si právě mezi *lidem* vybírala ty nejnemožnější nápadníky a vodila si je domů.

„Podívej se, vždyť se dá podniknout spousta jiných věcí," naléhal Scaurus. „Především by ses mohl znovu ucházet o úřad konsula. Už je to deset let, ač je to k nevíře, co jsi byl konsulem! Gaius Marius bude určitě kandidovat znovu, to je naprosto jisté. Nebylo by to báječné dosadit vedle něho v jeho šestém konsulském období za kolegu jeho tak oddaného nepřítele, jako jsi ty?"

„Oh, kdy už se zbavíme té nevyléčitelné nemoci zvané Gaius Marius?" zvolal Numidicus zoufale.

„Doufejme, že to nebude tak dlouho trvat," řekl Scaurus, jenž měl zjevně k zoufalství dosti daleko. „Do roka. Moc pochybuju, že by to trvalo déle."

„Já si spíš myslím, že už nikdy."

„Nene, Quinte Caecilie, ty se moc lehko vzdáváš! Ty jsi v tomhle jako Quintus Lutatius, dovoluješ, aby ti ta nenávist ke Gaiovi Mariovi zakalila úsudek. *Přemýšlej!* Kolik z těch pěti nekonečných let svého konsulátu vlastně strávil Gaius Marius v Římě?"

„To bylo spíš jen pár dní. Ale o co vlastně jde?"

„*O všechno,* Quinte Caecilie! Gaius Marius totiž není moc velký politik, třebaže mu přiznávám, že má v palici náramně bystrý mozek. Ovšem zazářit je schopen jenom jako voják nebo organizátor. Ujišťuju tě, že v Comitiu a v Curii se mu nepovede zdaleka tak dobře, až se mu celý svět smrskne jen na tahle dvě místa. A my nepřipustíme, aby se tu prosadil. Budeme ho dráždit jako býka, zahryzneme se do něho zuby a nepustíme. A nakonec ho strhneme k zemi. Jen počkej, však se o tom přesvědčíš na vlastní oči." Scaurova slova zněla velice sebejistě.

Metellus Numidicus, před očima vidinu, kterou mu Scaurus otevíral, se posléze usmál. „Ano, už ti rozumím, Marku Aemilie. Dobrá, budu tedy kandidovat na úřad konsula."

„Výborně! A ty projdeš – nemůžeš neprojít, když nasadíme všechny páky a všechen vliv, který máme v první a druhé třídě, bez ohledu na to, jak moc se teď shlížejí v Gaiovi Mariovi."

„Uch, už se na to těším, jak mu budu dělat kolegu!" Metellus Numidicus se v skrytu protáhl. „Zablokuju mu kdejakou cestičku! Ten se bude divit, co ho všechno čeká!"

„Mám takové tušení, že se nám dostane podpory z velice neobvyklé strany," řekl Scaurus a vypadal jako číhající kocour.

„Z které strany?“

„Lucius Appuleius Saturninus se také chce ucházet o další období jako tribun lidu.“

„To je ovšem děsivá zpráva! A jak by nám tohle mohlo prospět?“ zeptal se Numidicus.

„Kdepak! Výborná zpráva je to, Quinte Caecilie, to mi věř. Protože až ty do Gaia Maria zatneš konsulské tesáky a až se k tobě připojím já a Quintus Lutatius a půl stovky dalších, Gaius Marius neodolá a přizve si Saturnina na pomoc. Já Gaia Maria znám. Dlouho se nedá vyprovokovat, ale když se to povede, tak kolem sebe začne mlátit hlava nehlava. Zrovna tak jako rozdrážděný býk. A neodolá pokušení využít i Saturnina. A já si myslím, že Saturninus je ten nejhorší nástroj, jaký může Gaius Marius vůbec popadnout do ruky. Říkám ti, že se o tom přesvědčíš na vlastní oči!“ řekl Scaurus. „Toho býka nakonec dostanou na zem jeho vlastní spojenci.“

„ N á s t r o j “ byl zatím na cestě do Italské Galie za Gaiem Mariem, dychtil po spojenectví s Mariem v tuto chvíli daleko víc než Gaius Marius po alianci s ním; neboť Saturninus musel žít v politické aréně Říma, kdežto Marius si dosud hověl ve vojevůdcovském Elysiu.

Sešli se v poklidném městečku Comu na březích jezera Larius, kde Gaius Marius najal vilu, která patřívala zesnulému Luciovi Calpurniovi Pisonovi, tomu, který padl s Luciem Cassiem u Burdigaly. Marius byl totiž daleko víc znaven, než by byl připustil před Catulem Caesarem, bezmála o deset let mladším; Catula Caesara vyslal na opačný konec provincie, aby tam zasedal u soudů, a sám se velice tiše vytratil užít si dovolené, zatímco velení svěřil Sullovi.

Když Saturninus dorazil, Marius ho pochopitelně uhostil; oba muži se pak pohodlně usadili k rozhovoru, s výhledem na tak pěkné jezero, jaké ve vlastní Itálii nemělo obdoby.

Marius ovšem nijak neotálel a neokolkoval; jakmile nastal čas k jednání, šel přímo k věci. „Nechci Metella Numidika za svého kolegu v úřadu pro příští rok,“ řekl rovnou. „Mám vyhlédnutého Lucia Valeria Flacca. Ten je poddajnější.“

„Skutečně, ten by se ti hodil,“ řekl Saturninus, „jenže se obávám, že neuspěješ. Ti politikáři už organizují veškerou podporu pro Metella Numidika.“ Zvědavě se na Maria zahleděl. „Mimochodem, proč kandiduješ ještě i na šesté konsulské období? Když jsi porazil Germány, mohl by sis teď trochu na těch vavřínech taky odpočinout.“

„Jak rád bych to udělal, Lucie Appuleie. Jenže porážkou Germánů můj úkol neskončil. Musím ještě propustit a rozpustit dvě armády postavené z *capite censi* – nebo lépe řečeno, jedna armáda šesti velice silných legií je má a druhá, z velice slabých šesti legií, je Quinta Lutatia. Ale já za ně za obě cítím odpovědnost, protože Quintus Lutatius se domnívá, že jim prostě vydá propouštěcí papíry a tím na ně může zapomenout.“

„Ty jsi pořád ještě rozhodnut dát jim ty pozemky, že?“ zeptal se Saturninus.

„Ano, jsem. Protože pokud bych to neudělal, Lucie Appuleie, bude na tom Řím v několika směrech tratit. Především proto, že se po Římu a po Itálii rozběhne padesát tisíc veteránů, kterým bude v měšcích cinkat pár drobných. Za pár dní je utratí a pak se z nich stane trvalý zdroj nesnází, kdekoli se usadí. Bude-li válka, přihlásí se znovu do armády. Ale pokud válka nebude, budou představovat skutečný problém,“ řekl Marius.

Saturninus sklonil hlavu. „To ano, jako bych to viděl.“

„Tenhle nápad jsem dostal v Africe, proto jsem taky rezervoval ty africké ostrovy, aby se na nich veteráni mohli usazovat. Tiberius Gracchus měl v úmyslu usadit římské chudé na pozemcích v Kampánii, tak aby se městu ulevilo a aby v něm bylo bezpečněji, a také aby na venkov přišla nová krev. Jenomže Itálie – v tom přesně byla ta chyba, Lucie Appuleie,“ řekl Marius zasněně. „Tyhle nejchudší Římany potřebujeme dostat do našich provincií. Zejména vysloužilé vojáky.“

Pohled na jezero byl překrásný, ale Saturninus ho nevnímal. „Nu, všichni jsme přece slyšeli tu řeč o oživení římských provincií,“ řekl. „A také jsme všichni slyšeli, co na to Dalmaticus odpověděl. Jenže tohle pro tebe stejně není skutečným cílem, že ne, Gaie Marie?“

Oči pod hustým obočím po něm blýskly pohledem. „Ty máš vynikající postřeh! Samozřejmě že ne!“ Předklonil se v křesle. „Řím utrácí spoustu peněz za armády vysílané do provincií, aby tam potlačovaly vzpoury a vzbouření a aby vynutily dodržování našich zákonů. Podívej se jen na Makedonii. Slouží tam permanentně dvě legie – nejsou to sice římské legie, to je pravda, ale přesto stojí stát peníze, které by se daly vynaložit jinde a účelněji. Nu, a co by se stalo, kdyby se na dvou, na třech místech v Makedonii zřídily římské kolonie a usadilo se tam dvacet nebo třicet tisíc římských veteránů? Řecko i Makedonie jsou v současné době vylidněny, tento stav trvá už dobrých sto let – všichni se odtamtud vystěhovali. Všude opuštěné osady a města! A římští majitelé těch obrovských pozemků – kteří tam pochopitelně vůbec nežijí – z nich získávají jen nepatrný užitek, nic z něho do těch zemí nevkládají zpět, lakotí i na místních lidech, které zaměstnávají. A kdykoli se tam přes hranici nahrnou Skordiskové, je z toho hned válka, pozemkoví magnáti chodí brečet do senátu a správce provincie neví, kam dřív skočit, jestli hlídat ty loupeživé Kelty nebo odpisovat na podrážděné listy z Říma. Takže já bych těch pozemků, které jsou zatím špatně spravovány takhle na dálku, využil líp. Nadělal bych tam kolonie veteránů. Země by rázem byla zabydlená – a pro případ opravdové války by přímo na místě byla pohotová kapacita jako v posádkách.“

„A k tomuhle jsi tedy dospěl v Africe,“ řekl Saturninus.

„Ano, když jsem rozdával ohromné výměry půdy Římanům, kteří se do Afriky jen zřídkakdy podívají, pokud se tam vůbec někdy vypraví. Oni si tam jen dosadí své dozorce a čety otroků, budou zcela ignorovat místní podmínky a místní obyvatele, budou bránit Africe, aby se rozvíjela po svém, a nabídnou ji tak jako na stříbrném podnose nějakému příštímu Jugurthovi. Já samozřejmě nechci zabránit římskému vlastnictví půdy v provinciích – chtěl bych tam jen v určitých okrscích usadit dosti podstatné skupiny kvalifikovaných Římanů, které bychom pak mohli v případě potřeby využít.“ Přinutil se opřít opět nazad, aby nedával tak příliš najevo své zanícení pro tento záměr. „Už v jednom případě se ukázalo, jak takovéhle veteránské kolonie mohou pomoci, když je toho zapotřebí. Ta první skupina, kterou jsem rozmístil na ostrově Meninx, se doslechla o povstání otroků na Sicílii, zorganizovala se do jednotek, najala si lodi a dorazila do Lilybaea právě včas, aby zabránila jeho pádu do rukou toho otroka Athénidna.“

„Já chápu, čeho chceš dosáhnout, Gaie Marie,“ řekl Saturninus. „Je to přímo vynikající myšlenka.“

„Ovšem oni se postaví proti mně, prostě proto, že je to můj nápad,“ povzdychl si Marius.

Saturninus ucítil lehké zamrazení v zádech; rychle pootočil hlavu a předstíral, že obdivuje odraz stromů, hor, oblohy a oblaků v dokonale hladkém zrcadle jezera. Marius je unaven! Marius zvolňuje krok! *Marius se nijak netěší na svůj šestý konsulát!*

„Tys byl zřejmě svědkem rámusu v Římě kolem občanství, které jsem udělil těm báječným chlapcům z Camerina?“ otázal se Marius.

„Ano, zažil jsem celou tu kampaň,“ řekl Saturninus, „a celá Itálie byla nadšena tím, co jsi udělal. Zato ti kormidelníci naší politiky dali najevo pravý opak.“

„Ale proč by se ti vojáci neměli stát římskými občany?“ rozzlobil se Marius. „Bojovali líp než kdokoli jiný v celé té bitvě, Lucie Appuleie, to je fakt a nikdo na něm nic nezmění. Kdyby bylo po mém, udělil bych občanství každému muži v celé Itálii.“ Zhluboka se nadechl. „Když říkám, že potřebuju půdu pro veterány z *capite censi*, tak chci přesně tohle. Půdu pro ně pro všechny – Římany, Latiny – i Italiky.“

Saturninus si hvízdl. „Ale to si přímo říkáš o konflikt! Tohle ti naši politikáři nikdy nespolknou!“

„To já dobře vím. Nevím jen jedno – jestli ty budeš mít dost odvahy za tím jít.“

„Odvahu jsem ještě nikdy neviděl zblízka,“ řekl zamyšleně Saturninus, „takže nevím, jestli ji mám, anebo jestli mi chybí. Ale vlastně ano, Gaie Marie, myslím, že jí budu mít dostatek k tomu, abych to podpořil.“

„Nebudu muset nikoho uplácet, abych si zajistil své vlastní zvolení – já prostě nemůžu nevyhrát,“ řekl Marius. „Ale není důvod, proč bych si nemohl zajistit pár lidí, kteří by rozdali

přiměřené úplatky za zvolení druhého konsula. A aby také zajistili tvoje zvolení, Lucie Appuleie. A zvolení Gaia Servilia Glaucii. Pokud vím, uchází se o úřad prétora, že?“

„Přesně tak. A je samozřejmé, Gaie Marie, že bychom oba velice uvítali, kdybys nám pomohl uspět ve volbách. Na oplátku uděláme cokoli bude třeba, abys ty pozemky pro své účely dostal.“

Marius vyňal z rukávu svitek papíru. „Už jsem na tom cosi udělal – je to jen takový náčrt zákona, o němž si myslím, že by byl zapotřebí. Nepatřím naneštěstí k těm nejlepším legislativcům v Římě. Ale zato ty ano. A zejména Glaucia – doufám, že nebudeš brát ve zlém, co teď řeknu – ten je učiněný génius, pokud jde o návrhy zákonů. Mohli byste vy dva z mého podkladu stvořit velkolepý zákon?“

„Když nám pomůžeš získat úřad, ujišťuji tě, že se o tvé zákony postaráme,“ řekl Saturninus.

Nemohlo být omylu, pokud jde o úlevu, která se rozhostila v celé rozložité Mariově postavě; celý jako by naráz zplihl, ochabl. „Pomozte mi dosáhnout ještě tohohle, Lucie Appuleie, a já ti přísahám, že mi pak už bude jedno, jestli se stanu konsulem ještě taky po sedmé, anebo ne,“ řekl.

„Po sedmé?“

„Bylo mi prorokováno, že bude sedmkrát konsulem.“

Saturninus se rozesmál. „A proč ne? Nikdo by byl nikdy nevěřil, že se týž muž stane konsulem šestkrát. A tohle se právě tobě co nevidět povede.“

V o l b y do nového kolegia tribunů lidu se konaly v době, kdy Gaius Marius a Catulus Caesar vedli své armády na jih do Říma, k společnému triumfu, a byly mimořádně bojovné. Kandidátů na deset míst tribunů bylo přes třicet a přes polovinu jich byly všelijaké stvůry nastrčené strůjci senátní politiky, takže předvolební boj byl rozhořčený a prudký.

Glaucia jako předseda dosavadních deseti tribunů byl pověřen řízením voleb do příštího kolegia; pokud by byly už mezitím proběhly i volby konsulů a prétorů, nebyl by mohl tuto funkci zastávat, neboť by s ní byl v rozporu jeho statut nově zvoleného prétora. Avšak takto mu nic nebránilo vzít si volbu tribunů na starost.

Odbývala se v amfiteátru Comitia, Glaucia jako předsedající seděl na rostrech a jeho devět kolegů tribunů lidu provádělo losování, v jakém pořadí bude která z pětatřiceti tribuí hlasovat, a poté rovnal jednotlivé tribue u vlastního hlasování, tak jak na ně přicházela řada.

Mnoho peněz šlo z ruky do ruky, část z nich v Saturninův prospěch, ale mnohem víc ve prospěch oněch neznámých lidí vyslaných do voleb senátní smetánkou. Všichni majetní muži z konzervativních kruhů senátu sáhli hluboko do pokladnic a skupovali hlasy pro takové, jako byl například Quintus Nonius z Picena, politická nula, leč rovněž udatný konzervativec. A třebaže Sulla neměl pranic společného s jeho vstupem do senátu ani s jeho kandidaturou na tribuna lidu, byl to bratr Sullova švagra; když se Sullova sestra, Cornelia Sulla, kdysi přivdala do rodiny místního velkostatkářského panstva v Picenu, povzbudila sláva jejího jména muže z této rodiny, aby zkusili své štěstí v cursu *honorum.* Největší naděje vkládala rodina do jejího syna, avšak hochův strýc se rozhodl ověřit si nejprve, co dokáže on sám.

Byly to volby plné šokujících překvapení. Tak například onen Quintus Nonius z Picena byl zvolen naprosto hladce. Naproti tomu se Luciovi Appuleiovi Saturninovi nepodařilo projít vůbec. Tribunů lidu bylo voleno deset a Saturninus zaujal až jedenácté místo v pořadí podle odevzdaných hlasů.

„Já – já tomu prostě nemohu uvěřit!“ zalykal se Saturninus, když přiběhl za Glauciou. „Já tomu fakticky *nevěřím!* Co se to stalo?“

Glaucia se zachmuřil; jeho vlastní vyhlídky na zvolení prétorem pojednou jako by potemněly. Pak pokrčil rameny, pleskl Saturnina po zádech drsným utěšujícím gestem a sešel z roster dolů. „Nedělej si starosti,“ řekl, „třeba se na tom ještě přece něco změní.“

„Co by mohlo změnit výsledek voleb?“ přel se Saturninus. „Ba ne, Gaie Servilie, já jsem z toho prostě vypadl!“

„Sejdeme se tady – za malou chvilku. Počkej tu na mě, nechoď zatím domů,“ řekl Glaucia a ponořil se do davu.

V okamžiku, kdy Quintus Nonius uslyšel vyvolat své jméno jako jednoho z nově zvolených tribunů lidu, rozhodl se ihned odebrat do svého nákladného nového domu na Carinách. Tam už na něho netrpělivě čekala manželka společně s jeho švagrovou Corneliou Sullou a s jejím synem, celí nedočkaví na výsledky volby a zcela venkovsky ještě plni pochyb o jeho vyhlídkách na úspěch.

Dostat se pryč z Fora Romana však nebylo tak snadné, jak Quintus Nonius doufal, každých pár kroků ho někdo s vřelým blahopřáním zastavil; vrozená zdvořilost mu nedovolila gratulanty pominout, takže se, ač nerad, ještě zdržel, rozzářeně se ukláněl na všechny strany, tiskl stovky rukou.

Jeden po druhém ho jeho společníci opouštěli, až konečně Vešel do prvé z uliček vedoucích k jeho domovu doprovázen už jen třemi blízkými přáteli, kteří rovněž bydleli ňa Carinách. Když je obstoupil asi tucet mužů ozbrojených holemi, podařilo se jednomu z jeho druhů uprchnout a 8 křikem o pomoc doběhnout až na Forum, kde už ovšem bylo téměř prázdno. Naštěstí ještě poblíž roster postával Glaucia se Saturninem v rozhovoru s několika dalšími, Glaucia poněkud zrudlý ve tváři a trochu nesvůj; když se ozvalo volání o pomoc, dali se všichni do běhu směrem, odkud se ozývalo. Ale bylo pozdě. Quintus Nonius a oba jeho přátelé byli mrtvi.

„Edepol!“ řekl Glaucia a povstal, když se přesvědčil, že Quintus Nonius je skutečně mrtvý. „Quintus Nonius byl právě zvolen za tribuna lidu a já mám volby na starosti.“ Zamračil se. „Lucie Appuleie, postaral by ses, aby Quinta Nonia odnesli domů? Já se vrátím na Forum a pokusím se tenhle volební problém vyřešit.“

Otřes nad pohledem na Quinta Nonia a jeho druhy ležící bez života v kalužích krve zbavil ty, kdož přiběhli na pomoc – včetně Saturnina – jejich normálního postřehu a úsudku; nikdo z nich, ani Saturninus, si nepovšiml, jak nepřirozeně Glauciův hlas zní. A nyní už Gaius Servilius Glaucia, stoje na prázdných rostrech, vyhlašoval do prázdného Fora Romana smrt nově zvoleného tribuna lidu Quinta Nonia. Oznámil nato, že další z kandidátů, jenž získal jedenácté pořadí, ho nahradí v novém kolegiu a že jím je – Lucius Appuleius Saturninus.

„Je to hotovo,“ řekl Glaucia samolibě později v Saturninově domě. „Jsi řádně zvolený tribun lidu, kooptovaný za vypadlého Quinta Nonia.“

Saturninus po všem, co viděl a zažil za oněch otřesných chvil po svém odstranění z úřadu ostijského kvestora, netrpěl přemrštěným útlocitem, teď se však nicméně otřesen zadíval zděšeně na Glauciu.

„Copak ty jsi…?“ zvolal.

Glaucia si poklepal ukazovákem na chřípí a sveřepě se na Saturnina usmál. „Na nic se mě nevyptávej, Lucie Appuleie, a já ti nebudu lhát,“ řekl. „Ale to je hrozné, byl to takový milý člověk.“

„To byl. Jenomže měl smůlu. Byl jediný, kdo bydlel na Carinách, a tak k tomu byl prostě předurčen – ostatně i z jiných důvodů. Na Palatinu by se takového něco organizovalo těžko – tam není na ulicích tak živo.“

Saturninus vzdychl, oklepal se, aby ze sebe setřásl tíži, kterou cítil. „Máš asi pravdu. A já jsem tribunem. Děkuji ti za pomoc, Gaie Servilie.“

„Zapomeň na to,“ řekl Glaucia.

Skandál nebylo možno nijak ututlat, avšak nikdo nemohl prokázat, že by se byl Saturninus jakkoli na vraždě podílel, když i přeživší přítel mrtvého mohl dosvědčit, že jak Saturninus, tak i Glaucia spolu stáli na dolní části Fora, když k činu došlo. Lidé se o tom sice dost navyprávěli, ale za lidské řeči si nikdo nic nekoupí, jak prohlásil opovržlivě Glaucia. A když se Ahenobarbus pontifex maximus dožadoval, aby se celé volby opakovaly, neuspěl; Glaucia prostě vytvořil precedens, jak řešit krizovou situaci, jež se dosud nikdy nevyskytla.

„Za lidské řeči si nikdo nic nekoupí!“ říkal Glaucia znovu, tentokráte v senátě. „Řeči o tom, že Lucius Appuleius a já máme něco společného se smrtí Quinta Nonia, postrádají sebemenší opodstatnění. A pokud jde o náhradu mrtvého tribuna lidu žijícím, udělal jsem jen to, co by měl učinit každý, kdo by ze svého úřadu řídil volbu – jednal jsem! Nikdo nemůže popřít, že Lucius Appuleius byl ve volbách jedenáctým v pořadí ani že volba proběhla podle všech pravidel. Ustanovit Lucia Appuleia za nástupce Quinta Nonia tak rychle a tak plynule, jak jen bylo možné, bylo nejen logické, ale i nutné. *Contio* plebejů, kterou jsem včera svolal, mé rozhodnutí plně podpořila, jak mohou všichni přítonmí dosvědčit. Tato debata, otcové senátoři, je právě tak bezpodstatná, jako je bezúčelná. Ta záležitost je uzavřena.“ Gaius Servilius Glaucia domluvil.

S p o l e č n ý triumf Gaia Maria a Quinta Lutatia Catula Caesara se konal prvého dne měsíce prosince. Spojit obě přehlídky v jednu se ukázalo být nápadem přímo geniálním, neboť nemohlo být vůbec pochyb o tom, že Catulus Caesar, jehož válečný vůz jel teprve za vozem konsula v úřadě Gaia Maria, byl až příliš zjevně druhým i v pořadí důležitosti a zásluh. Na rtech měli všichni jen jedno jméno, Gaius Marius. Nechyběl ani alegorický vůz chytře koncipovaný Sullou, jenž už tradičně dostal za úkol přehlídku zorganizovat. Zpodobňoval výjev, kdy Marius dovoluje vojákům Catula Caesara posbírat pětatřicet kimberských praporců s tím, že už jich pro sebe dost získal v Galii.

Na setkání, které se pak konalo v chrámu Jova Nejlepšího Největšího, se Marius se zanícením rozhovořil o tom, jak camerinské vojáky odměnil udělením římského občanství a jak natrvalo uzavřel Salasský úval tím, že u malé Eporedie zřídil kolonii vojáků. Jeho oznámení, že se hodlá i po šesté ucházet o úřad konsula, bylo uvítáno s mručením, posměšky, s roztrpčenými námitkami – a s jásotem. Jásot vše přehlušil. Když vřava opadla, oznámil Marius, že věnuje celý svůj osobní podíl z kořisti na stavbu nového chrámu Cti a zdatnosti; postaven bude na Kapitolu a budou v něm také umístěny jeho osobní trofeje i trofeje armády. Dále že postaví chrám římské vojenské cti a slávy i v Olympu v Řecku.

Catulus Caesar to poslouchal a klesal na mysli, neboť pochopil, že má-li si vůbec zachovat nějakou dobrou pověst, nezbyde ani jemu než věnovat svůj vlastní podíl z kořisti na obdobný náboženský objekt, namísto aby s jeho pomocí zvětšil své osobní jmění – které sice nebylo malé, ale Mariovu se nemohlo ani zdaleka rovnat.

Nikoho nepřekvapilo, když centurijní sněm zvolil Gaia Maria již po šesté, a to jako prvního konsula. Nejen že byl nyní již nesporným Prvním mužem Říma – mnoho lidí ho začínalo nazývat i třetím zakladatelem Říma. Prvním ze zakladatelů nebyl nikdo menší než sám Romulus. Za druhého zakladatele byl považován Marcus Furius Camillus, jenž měl před třemi sty lety hlavní zásluhu na vyhnání Galů z Itálie. Zdálo se proto být jen spravedlivé nazvat třetím zakladatelem Říma Gaia Maria, neboť i on odvrátil příval barbarů.

Konsulské volby se však přesto neobešly bez překvapení; Quintus Caecilius Metellus Numidicus Hovnivál neprošel ve volbě ani jako mladší konsul. To představovalo pro Gaia Maria hlavní volební cíl a i v tomto směru zvítězil, ba prosadil rovněž svou, pokud šlo o výběr jeho mladšího kolegy; vyhlásil podporu kandidatuře Lucia Valeria Flacca a Lucius Valerius Flaccus byl také zvolen. Flaccus zastával důležitý a celoživotní kněžský úřad *flamina Martialis* – kněze-obětníka boha Marta – a pod vlivem této hodnosti se z něho léty stal plachý člověk, povolný, bez námitek se podřizující. Přímo ideální partner pro dominantního Gaia Maria.

Zato nikoho nepřekvapilo, že prétorem byl zvolen Gaius Servilius Glaucia, neboť to byl Mariův člověk a Marius nešetřil na úplatcích voličům. Co ovšem bylo přece jen překvapením – získal nejvíce hlasů a tak se z něho stal praetor urbanus, městský prétor, nejdůležitější ze všech šesti volených prétorů.

Krátce po volbách Quintus Lutatius Catulus Caesar veřejně oznámil, že věnuje svůj podíl na germánské kořisti na dva náboženské účely; předně na nákup parcely po domě Marka

Fulvia Flacca na Palatinu – ležela v sousedství jeho vlastního domu – a na stavbu velkolepého portiku, kde bude uloženo pětatřicet kimberských praporců, které ukořistil na bojišti u Vercell; za druhé pak na stavbu chrámu bohyně Fortuny v její podobě Štěstěny Dnešního Dne na Martově poli.

J a k m i l e se noví tribunové desátého dne měsíce prosince ujali svého úřadu, vypuklo divadlo. Lucius Appuleius Saturninus, který funkci zastával již po druhé, naprosto ovládl celé kolegium a využil obav navozených smrtí Quinta Nonia ke svým vlastním cílům zákonodárce. Třebaže i nadále rezolutně popíral jakoukoli účast na vraždě, utrousil tu a tam v soukromém rozhovoru se svými kolegy tribuny lidu jakoby okrajovou poznámku, po které si ovšem každý raději rozmyslel zkřížit mu nějak plány, aby náhodou neskončil zrovna tak jako Quintus Nonius. Výsledkem bylo, že nechali Saturnina dělat, co se mu zlíbilo; ani Metellovi Numidikovi ani Scaurovi se nepodařilo přesvědčit nikoho z tribunů lidu, aby uplatnil byť jen jediné veto.

Během osmi dnů od nástupu do úřadu předložil Saturninus první ze dvou zákonů směřujících k přidělování pozemků veteránům obou armád, které se podílely na porážce Germánů; pozemky ležely vesměs mimo Itálii – na Sicílii, v Řecku, v Makedonii a na africké pevnině. Zákon rovněž obsahoval nebývalé ustanovení, podle něhož se Gaiovi Mariovi přiznávalo osobní oprávnění poskytnout římské občanství třem italickým vojenským usedlíkům v každé z těchto kolonií.

V senátě propukl zuřivý odpor.

„Tento člověk," pravil Metellus Numidicus, „dokonce ani nehodlá dát přednost svým římským vojákům! On chce dát úplně stejně půdu každému, kdo si přijde – Římanům, Latinům, Italikům. Bez rozdílu! A naši Římané nebudou mít sebemenší přednost, jaká jim náleží! Ptám se vás, otcové senátoři, co si myslíte o takovém člověku? Jde mu ještě vůbec o Řím? Samozřejmě že nejde! *A proč by mu také mělo o Řím jít?* On přece sám Římanem není! Je to Italik! A dává tedy přednost vlastním lidem. Celou tisícovku jich na bojišti obdařil římským občanstvím, zatímco kolem stáli římští vojáci, jichž si nikdo ani nevšiml, nikdo jim nepoděkoval. Ale co jiného lze čekat od takového člověka, jako je Gaius Marius?"

Když Marius povstal, aby odpověděl, nebylo v senátě pro Vřavu slyšet vlastního slova; vyšel tedy z Curie Hostiliovy, postavil se na rostra a oslovil namísto toho ty, kteří právě byli na Foru. Někteří byli rozhořčeni; ale byl to jejich hrdina, jejich oblíbenec, a tak mu naslouchali.

„Půdy je dost pro všechny!" burácel Marius. „Nikdo mne nemůže obvinit, že bych v čemkoli dával přednost Italikům! Stovka jiter na vojáka! Ah, proč tolik, slyším, že se ptáte? Protože, lide římský, tito kolonisté půjdou do míst, které jsou neskonale drsnější než naše milovaná Itálie. Budou zasévat a sklízet na nepřívětivé půdě a v nepřívětivém podnebí, tam, kde má-li si člověk získat obživu, musí hospodařit na mnohem větším pozemku než v naší milované Itálii."

„Tady to máte!" zakřičel Catulus Caesar ze schodiště k senátu ostrým hlasem. „Tady to máte, co od něj pořád slyšíme! Ne Řím! *Itálie!* Itálie, Itálie, pořád jen Itálie! Není to Říman a na Římu mu vůbec nesejde!"

„Itálie – to *je* Řím!" hřměl Marius. „Je to jedno a totéž! Jedno bez druhého neexistuje a nemůže samostatně existovat! Cožpak Římané a Italikové nepokládají jako vojáci v římských armádách zcela stejně své životy za Řím? A pokud je tomu tak – a kdo by tohle chtěl popřít? – proč by se měl jeden voják odlišovat od druhého?"

„Itálie!" ječel Catulus Caesar. „Pořád jen samá Itálie!"

„Pitomost!" houkl Marius. „První příděl pozemků je určen Římanům, nikoli Italikům! Je to snad svědectvím o nějaké předpojatosti proti Římanům ve prospěch Italiků? A není snad dobře, že z tisíců legionářských veteránů, kteří do těchto kolonií půjdou, se tři stanou plnoprávnými římskými občany? Říkám *tři*, lide římský! Ne tři tisíce Italiků, lide římský! Ne

tři sta Italiků, lide římský! Ne tři tucty Italiků, lide římský! *Tři!* Jen kapka v celém tom oceánu mužů. Jen nepatrná kapička v oceánu mužů!“

„Kapka jedu do oceánu mužů!“ vřískl Catulus Caesar ze schodiště k senátu.

„Ten zákon sice říká, že římští vojáci dostanou půdu jako první, ale kde je v něm psáno, že ta první půda bude také ta nejlepší,“ vykřikoval Metellus Numidicus.

Ale první z pozemkových zákonů – jenž se týkal různých pozemkových celků, které Řím vlastnil už řadu let a pronajímal velkostatkářům, kteří na nich nesídlili a jen na dálku jich využívali – i přes veškerou opozici v plebejském shromáždění prošel.

Quintus Poppaedius Silo, teď už přes své mládí vůdčí osobnost svého marsického kmene, si přišel do Říma diskusi o pozemkových zákonech vyposlechnout; pozval ho Marcus Livius Drusus, v jehož domě se také ubytoval.

„Řím proti Itálii – ti kolem toho nadělají povyku, viď?“ vyptával se Silo Drusa, neboť spory na toto téma dosud nikdy prodebatovávat neslyšel.

„Až moc,“ řekl Drusus zasmušile. „Tenhle postoj dokáže změnit jen čas. Touhle nadějí já žiju, Quinte Poppaedie.“

„A přece nemáš Gaia Maria v lásce.“

„Já tím člověkem opovrhuju. Ale hlasoval jsem pro něj,“ řekl Drusus.

„Jsou to vlastně teprve čtyři roky, co jsme bojovali u Arausia,“ řekl Silo zadumaně. „Ano, máš asi pravdu, a změní se to určitě. Velice pochybuju, že před Arausiem by byl měl Gaius Marius sebemenší šanci zahrnout mezi své kolonisty i Italiky.“

„A jen díky Arausiu byli osvobozeni Italikové, kteří byli v otroctví pro dluhy,“ řekl Drusus.

„Jsem rád, že jsme tam neumírali zbytečně. A přece – jen se na tu Sicílii podívej. Italičtí otroci osvobozeni nebyli. Místo toho tam zahynuli.“

„Nevím hanbou, kam se podívat, když na Sicílii pomyslím,“ začervenal se Drusus. „Všechno to mají na svědomí dva úplatní, ješitní římští magistráti. Dva mizerní *mentulové!* Ať je máš nebo nemáš rád, Quinte Poppaedie, jedno musíš uznat, že takový Metellus Numidicus anebo Aemilius

Scaurus by si nepošpinili ani lem togy nějakým takovým podvodem s obilím.“

„Ano, to připouštím,“ řekl Silo. „Ovšem, Marku Livie, oni přesto všechno věří, že být Římanem znamená patřit k tomu nejelitnějšímu klubu na světě – a že si žádný Italik nezaslouží, aby do něho byl adoptován.“

„Adoptován?“

„Nu, co jiného je udělení římského občanství? Adopce do římské rodiny.“

Drusus si povzdychl. „Máš pravdu. Změní se jenom jméno. Poskytnutím občanství se z Italika – nebo třeba z Řeka – Říman nestane. A senát se čím dál tím víc zatvrzuje proti takovému umělému vytváření Římanů.“

„Pak možná,“ řekl Silo, „bude na nás Italicích, abychom se my sami proměnili na umělé Římany – ať už se souhlasem senátu nebo bez něho.“

Následoval druhý návrh zákona, jenž se týkal veškeré nové půdy získané Římem v průběhu válek s Germány. Byl to mnohem důležitější z obou těchto zákonů, neboť šlo o vskutku panenskou zemi, nevymrskanou velkostatkáři a pastevci, potenciálně cennou i jinými statky – nerostným bohatstvím, drahokamy, kamenem. Všechny ležely v západní Zaalpské Galii, okolo Narbonu, Tolosy a Carcassonu a ve střední Galii, k tomu navíc patřila i oblast v Přední Hispánii, která se vzbouřila právě v době, kdy byly potíže s Kimbry na úpatí Pyrenejí.

Řada římských jezdců a římských společností už hořela nedočkavostí, aby mohli do Zaalpské Galie proniknout, všichni hleděli na porážku Germánů jako na vysněnou příležitost – a hledali oporu u svých rozličných patronů v senátě, aby jim zajistili přístup na nový *ager publicus Galliae.* Když se teď ukázalo, že většina této půdy má být přidělena vojákům z *capite censi,* dosáhlo jejich rozezlení vrcholu, jaký až dosud Řím zažil jen v nejhorších dnech Gracchů.

A jak přituhovalo v senátě, zatvrzovali se víc a víc i jezdci z prvé třídy, kdysi nejhorlivější Mariovi zastánci, nyní – s pocitem, že byli ošizeni o možnost uchvátit pozemky v Zaalpské Galii a osvědčeným způsobem je na dálku spravovat – naráz jeho zatvrzelí nepřátelé. Agenti Metella Numidika a Catula Caesara se vetřeli na všechna možná místa a našeptávali a našeptávali…

„On si rozdává státní majetek, jako kdyby mu patřila půda i sám stát," zaznívalo polohlasně, brzy však i hlasitými výkřiky.

„Organizuje spiknutí, aby se sám zcela zmocnil státu – k čemu jinému se ucházel o úřad konsula, teď když už je po válce s Germány?"

„Řím nikdy neplatil svým vojákům půdou!"

„Italikové dostávají mnohem víc, než si zasluhují!"

„Půda dobytá na nepřátelích Říma náleží výlučně Římu, a žádným Latinům a Italikům."

„Začíná nejdřív dělit *ager publicus* za hranicemi, ale než se vzpamatujeme, bude rozdávat i *ager publicus* v Itálii – a dá ho Italikům!"

„Říká si třetí zakladatel Říma, ale ve skutečnosti mu jde o to, aby se stal králem Říma!"

A tak dále a tak dále. Čím více hřměl Marius z roster a v senátě, že Řím potřebuje osídlit své provincie řadovými Římany, že legionářští veteráni tak vytvoří krajně užitečně posádky, že římské pozemky za hranicemi budou lépe spravovány v rukou drobných držitelů než jako majetek hrstky mocných, tím rozhořčeněji proti němu vystupovala opozice. A její argumenty se neopotřebovávaly, naopak, vršily se, den za dnem byly prudší a agresivnější. Až se konečně postoj veřejnosti k Saturninovu druhému agrárnímu zákonu ponenáhlu, zprvu neznatelně a takřka bezděky začal proměňovat. Mnoho takzvaných tvůrců politiky mezi lidem – a takoví byli i v řadách běžných účastníků jednání na Foru stejně jako mezi vlivnými jezdci – začínalo mít pochyby, má-li Marius pravdu. Neboť tak mocný odpor dosud nikdy nezažili.

„Nemůže být tolik kouře alespoň bez trošky ohně," začali si říkat mezi sebou a také těm, kdo jim naslouchali, protože to zkrátka byli tvůrcové politiky.

„Tohle není žádná obyčejná hádka v senátě – na to je až příliš rozhořčená."

„Když někoho, jako je Quintus Caecilius Metellus Numidicus – který už byl censorem i konsulem, a všichni se přece ještě pamatujeme, jak statečný to byl censor – podporuje stále víc a víc lidí, musí na tom, co říká, být něco pravdy."

„Slyšel jsem včera, že jeden jezdec, jehož podporu Gaius Marius zoufale potřebuje, se ho veřejně zřekl! Pozemky u Tolosy, které mu Gaius Marius osobně přislíbil, mají teď být rozdány veteránům z *capite censi.*"

„Někdo mi říkal, že na vlastní uši slyšel Gaia Maria, jak říká, že má v úmyslu udělit občanství každému muži v celé Itálii."

„Tohle už je šesté konsulské období Gaia Maria – a páté v nepřetržité řadě. Slyšeli ho onehdy, jak u večeře prohlásil, že konsulem zůstane natrvalo! Chce se ucházet o úřad konsula každý rok, až do své smrti."

„On se snad doopravdy chce stát králem Říma!"

Šeptaná propaganda inspirovaná Metellem Numidikem a Catulem Caesarem začala nést ovoce. A posléze se i Glaucia a Saturninus začali strachovat, že návrh druhého pozemkového zákona je odsouzen k neúspěchu.

„Já tu půdu dostat musím!" rozkřikl se v zoufalství Marius jednou před manželkou, která celé dny trpělivě vyčkávala v naději, že se jí snad se svými problémy svěří a že je spolu proberou. Ne snad proto, že by mu mohla nabídnout neotřelá řešení anebo nová fakta, ale jelikož věděla, že je jedinou přátelskou duší, kterou vedle sebe má. Sulla byl po triumfu odvelen zpět do Italské Galie a Sertorius odcestoval do Přední Hispánie za svou germánskou manželkou a dítětem.

„Gaie Marie, a je to skutečně tak nezbytné?" otázala se Julia. „Stane se opravdu něco, když tví vojáci tu půdu nedostanou? Římští vojáci ještě nikdy žádnou půdu od nikoho neobdrželi –

není pro to žádné precedens. Nemohou ti dost dobře vytknout, že ses o to ze všech sil nezasazoval.“

„Ty to nechápeš,“ odpověděl jí netrpělivě. „Teď už nejde jen o vojáky, jde mou *dignitas,* o mé postavení ve veřejném životě. Pokud ten zákon neprojde, přestanu být Prvním mužem Říma.“

„A Lucius Appuleius ti v tom pomoci nemůže?“

„On se snaží, bohové vědí, že on dělá, co může! Ale místo abychom půdu získávali, ztrácíme ji. Připadám si jako Achilles v řece, nemohu se z toho přívalu vymanit, protože břeh se pode mnou trhá. Sotva se vyškrábu o kousek nahoru, hned se zase svezu dvakrát tak daleko dolů. Všechny ty pověsti jsou prostě k neuvěření, Julie! Kdybych byl vinen jen desetinou věcí, které o mně šíří, už bych dávno v Tartaru valil balvan do kopce.“

„Ano, s pomlouvačnými kampaněmi se nedá bojovat,“ řekla Julie poklidně. „Dřív anebo později dosáhnou takové bizarnosti, že se všichni nakonec proberou a leknou se, čemu to uvěřili. K tomu dojde i v tomhle případě. Oni tě budou dál a dál očerňovat, tak dlouho, až to Řím znechutí. Lidé jsou sice nesmírně naivní a důvěřiví, ale i ta největší naivita a důvěřivost se jednou zahltí. Ten zákon projde, Gaie Marie – já jsem si tím jistá. Jen tolik nespěchej, vyčkej, až se veřejné mínění přikloní zase na tvou stranu.“

„Ach ano, mohlo by to proběhnout i tak, jak říkáš, Julie. Ale co odvrátí senát, aby ten zákon opět nezvrátil v okamžiku, kdy Appuleius opustí svůj úřad a já nebudu mít žádného tak schopného tribuna lidu, který by dokázal čelit senátu?“ stěžoval si Marius.

„Já to chápu.“

„Opravdu?“

„Samozřejmě. Víš, já jsem z rodu Juliů Caesarů, vyrůstala jsem uprostřed samých politických debat, třebaže jako žena jsem zbavena možnosti uplatnit se ve veřejném životě.“ Hryzla si ret. „Je to velký problém, viď? Žádný agrární zákon se nedá přece zavést přes noc – trvá to vždycky celou malou věčnost. Roky a roky. Je třeba najít půdu, vyměřit ji, rozparcelovat, sehnat muže, jimž byla přiřčena, aby ji osadili, shánět komise, komisaře, potřebné úředníky – zkrátka je to nekonečná záležitost.“

Marius se usmál. „Tohle máš od Gaia Julia!“

„Samozřejmě. Víš, já se v tom opravdu dost vyznám.“ Popleskala prázdný konec lehátka. „Pojď, lásko moje, posaď se ke mně.“

„Nemohu, Julie.“

„A není nějaký způsob, jak ten zákon ochránit?“

Marius přestal chodit sem a tam, obrátil se k ní a zpod obočí se na ni zadíval. „Je tu vlastně taková cesta…“

„Pověz mi o ní,“ vybídla ho jemně.

„Připadl na ni Glaucia, ale Lucius Appuleius se do ní dočista zbláznil, a tak na mě teď oba naléhají, snaží se mě zlomit, abych dal souhlas, jenže já nevím…“

„Je na tom něco neobvyklého nebo riskantního?“

„Neobvyklého je na tom dost.“

„Gaie Marie, moc tě prosím, pověz mi o tom něco!“

Bude dobře se s tím svěřit někomu, kdo se mnou táhne za jeden provaz, pomyslel si unaveně Marius. „Já jsem prostě voják, Julie, a vždycky se mi nejvíc zamlouvá řešit věci po vojensku,“ řekl. „V armádě každý ví, že když jednou vydám rozkaz, pak je to za daných okolností ten nejlepší možný rozkaz. Takže všichni skočí a bez dalšího vyptávání ho provedou, protože mě znají a důvěřují mi. Nu, a tady ta sebranka v Římě mě přece už taky dobře zná a mohla by mi důvěřovat! A věří mi? Kdepak! Jsou tak zaměřeni na své vlastní cíle a tak se ženou za jejich uskutečněním, že ani neposlouchají, co jim kdo říká, i kdyby to byly záměry mnohem lepší. Když jdu do senátu, vím už předem – ještě než do těch odporných míst vkročím – že budu zase nucen pracovat v té atmosféře nenávisti a štvaní, které mě vyčerpá dřív, než mohu s prací vůbec začít. Já už jsem moc starý a mám příliš ustálené zvyky, než abych se od nich dal takhle otravovat, Julie! Je to banda idiotů a dokáží nadobro zničit

republiku, jestli se budou pořád tvářit, jako by se na světě nic nezměnilo od dob, kdy Scipio Africanus byl ještě malý kluk! Ty mé vojenské kolonie mají přece skutečně naprosto jasné opodstatnění.“

„To mají,“ řekla Julia skrývajíc znepokojení. Vypadal v těchto dnech sešle, zdál se najednou být mnohem starší, než ve skutečnosti byl, a prvně v životě také přibíral na váze – to mělo na svědomí to věčné vysedávání na schůzích místo pohybu na čerstvém vzduchu – a také vlasy mu najednou začínaly šednout a řídnout. Válečné řemeslo je zřejmě pro mužského prospěšnější než nějaká legislativa. „Tak už se s tím přestaň trápit a pověz mi konečně, v čem ta cesta spočívá.“

„Ten druhý zákon obsahuje dodatečné ustanovení, které Glaucia pro tenhle účel speciálně navrhl,“ řekl Marius, začal opět přecházet sem a tam a slova se z něho jen řinula. „Podle toho dodatku bude muset do pěti dnů od schválení tohoto zákona každý senátor složit přísahu, že ho bude provždycky ctít.“

Nedokázala se přemoci; zalapala po dechu, zvedla ruce před obličej, uděšeně se na Maria zahleděla a pronesla nejsilnější slovo, které její slovník obsahoval: *„Ecastor!“*

„Otřesné, co?“

„Gaie Marie, Gaie Marie, to ti nikdy neprominou, jestli tohle do zákona zahrneš!“

„A ty myslíš, že to nevím?“ vykřikl a vztáhl paže ke stropu jako ptačí paráty. „Ale co jiného mám dělat? Já tu půdu prostě *potřebuju!“*

Olízla si rty. „Vždyť budeš v senátě ještě mnoho dalších let,“ řekla pak. „Budeš snad moci bojovat dál, aby byl ten zákon zachován, ne?“

„Bojovat dál? A kdy budu moci těch bojů konečně nechat?“ vybuchl. „Už mě to unavuje věčně jen bojovat a bojovat.“

Nadula posměšně tvář, aby ho trochu rozveselila. „Ó jé! Že by byl *Gaius Marius* najednou unaven bojem? Vždyť ty celý svůj život vedeš jeden boj za druhým!“

„Jenže ne toho druhu jako teď,“ pokoušel se jí vysvětlit. „Tohle jsou nečisté boje. Bez pravidel. A nedozvíš se ani, kdo – natož kde – je vlastně tvůj nepřítel. Dopřej mi pořádnou bitevní pláň, tu přijmu kdykoli! To, co se na ní odehraje, je alespoň rychlé a čisté – a zpravidla na ní vyhrává ten lepší. Ale římský senát je nevěstinec nasáklý těmi nejhoršími formami života a ještě horšími životními projevy. Musím trávit celé dny tím, že doslova *prolézám* vším tím slizem! Julie, musím ti říct, že bych se radši brodil krví někde na bojišti! A pokud se někdo naivně domnívá, že intriky neničí tolik životů jako válka, pak si nezaslouží nic jiného než to, co mu politika naservíruje!“

Julia vstala, došla k němu, zabránila mu v dalším přecházení a uchopila ho za obě ruce. „Strašně nerada ti to říkám, ty můj nejmilejší, ale politická aréna není nic pro tak přímého člověka, jako jsi ty.“

„Pokud bych to byl až doteď nevěděl, je mi to dnes už úplně jasné,“ řekl ponuře. „Předpokládám, že na ten zlořečený Glauciův dodatek o zvláštní přísaze asi přece jen dojde. Ale jak se mě často ptá Publius Rutilius: kam nás všechny tyhle novodobé zákony dovedou? Nahradí skutečně to špatné něčím lepším? Anebo měníme cosi špatného za něco ještě horšího?“

„To ukáže jenom čas,“ řekla Julia klidně. „Ať se bude dít cokoli, Gaie Marie, měj na paměti, že ve všech vládách neustále zuří těžké krize, že lidé pořád líčí v hrozných barvách, jak ten který zákon bude znamenat zkázu republiky a že Řím už není Římem – tohle ostatně tvrdil už Scipio Africanus o Catonovi Censorovi, četla jsem o tom! A kdoví, možná že už nějaký pradávný Julius Caesar totéž prohlašoval o Bratovi, který na samém počátku všeho dal zabít své syny. Republika je nezničitelná, a oni to všichni moc dobře vědí, přestože vřískají, že se řítí do záhuby. Takže tuhle skutečnost nepouštěj ze zřetele.“

Její rozvaha zjevně přinesla i jemu jistou úlevu; Julia s uspokojením pozorovala, jak mizí narudlý zákal v jeho očích, jak se vytrácejí skvrny, jež mu naběhly na pokožce. Je čas změnit téma, usoudila.

„Mimochodem, můj bratr Gaius Julius by s tebou zítra rád mluvil, takže jsem využila příležitosti a pozvala jsem ho s Aurelií na večeři, pokud ti to bude vyhovovat.“

Marius zabručel. „Nu ovšem! To je pravda! A já jsem na to docela zapomněl! Odjíždí do Cerciny zorganizovat tam mou první kolonii veteránů, že?“ Vytrhl ruce z Juliina sevření a zabořil tvář do dlaní. „Je to tak, nebo ne? Bohové, kde je má paměť! Co se to se mnou děje, Julie?“

„Vůbec nic,“ chlácholila ho. „Potřebuješ si trochu vydechnout, nejlíp by bylo odjet na pár týdnů z Říma. Ale protože to zřejmě nepůjde, pojď se aspoň podívat na malého Maria, nechceš?“

Hoch byl přepěkný, nebylo mu ještě devět, ale synek to byl jedna radost; vytáhlý, dobře stavěný, světlovlasý a s dostatečně římským nosem, aby to otce uspokojovalo. Těšilo ho i to, že chlapec tíhne spíše k tělesným cvičením než k moření ducha. To, že byl dosud jedináček, trápilo spíš jeho matku než otce, neboť Julia neměla štěstí v žádném z obou těhotenství, která prodělala po úmrtí jeho mladšího bratříčka. Začala se teď obávat, že asi není schopná další dítě donosit. Marius byl nicméně se svým jediným synem plně spokojen a odmítal uvěřit, že by bylo dobře, aby přišel ještě další, tak aby nebyla všechna vejce v jediném košíku.

Večeře měla neobyčejný úspěch, hosty byli jen Gaius Julius Caesar, jeho žena Aurelia a Aureliin strýc Publius Rutilius Rufus.

Caesar se chystal do africké Cerciny odjet na konci osmidenního období, o příštím trhu; pověření ho těšilo, jen jediné mu kalilo náladu. „Nebudu v Římě, až se mi narodí první syn,“ řekl s úsměvem.

„Ne! Vážně, Aurelie?“ vyjekl Rutilius Rufus. „To bude zase holka, počkej – a kde vy dva vezmete peníze na další věno?“

„Kdepak, strýčku Publie!“ nedala se Aurelia, která si právě dávala do pusy další sousto kuřete. „Především nebudeme pro naše děvčata potřebovat žádná věna. Tatínek Gaia Julia nás přiměl, abychom mu slíbili, že nebudeme patřit k upjatým Caesarům a že naše dívky ušetříme všeho toho plutokratického nátěru. Takže máme v úmyslu provdat je za strašně bohaté a strašně bezvýznamné ženichy někam na venkov.“ Mizela v ní další sousta kuřete. „A dvě holky už ostatně máme. Teď přijdou na řadu kluci.“

„Všichni najednou?“ zamrkal na ni Rutilius Rufus.

„Nu, dvojčata – to by bylo báječné! Vyskytují se u Juliů?“ vyptávala se nebojácná maminka své švagrové.

„Myslím, že ano,“ vraštila čelo Julia. „Alespoň strýc Sextus měl dvojčata, jedno ovšem zemřelo – Caesar Strabo přece z dvojčat je, nebo ne?“

„Správně, je to tak,“ ušklíbl se Rutilius Rufus. „Chudák šilhounek přímo oplývá všelijakými přízvisky, a jedno z nich je ‚Vopiscus‘, což znamená, že zůstal z dvojčat sám. Ale jak jsem slyšel, už si získal další takové pojmenování.“

Škádlivý podtón vzburcoval všeobecnou pozornost; za všechny se zeptal Marius. „A jaké?“

„Udělala se mu píštěl kdesi v dolních partiích, takže nějakého vtipálka napadlo, že má vlastně do prdelky další dírku navíc, a přezdil ho Půldruhořitník, *Sesquiculus,*“ řekl Rutilius Rufus.

Celá společnost se svíjela řehotem včetně žen, kterým nikdo nezazlíval jejich veselí nad tou mírnou obhroublostí.

„Dvojčata se, myslím, vyskytují i v rodině Lucia Cornelia,“ řekl Marius otíraje si oči.

„Podle čeho tak soudíš?“ otázal se Rutilius Rufus tuše nějaký nový klípek.

„Nu, jak víš – a jak neví Řím – Sulla žil celý rok mezi Kimbry. Měl tam i ženu – původem z kmene Cherusků. A ta s ním měla dvojčátka, chlapce.“

Juliino veselí se kamsi vytratilo. „Padli do zajetí? Jsou mrtví?“

„*Edepol*, ne! Odvedl je zpátky k jejímu kmeni do Germánie, než se zase vrátil ke mně.“

„Divný chlapík, tenhle Lucius Cornelius,“ uvažoval Rutilius Rufus nahlas. „Nemá to v hlavě docela v pořádku.“

„To se zase jednou pořádně mýlíš, Publie Rutilie," řekl Marius. „Málokterý chlap to má s hlavou tak v pořádku jako Lucius Cornelius. Řekl bych dokonce, že on znamená budoucnost Říma."

Julia se uculovala. „Nu, zatím je jisté jen to, že náramně pospíchal zpátky do Italské Galie, hned jak skončil triumf," řekla. „Hádají se s maminkou čím dál tím víc."

„Tedy," řekl srdnatě Marius, „to bych já docela chápal! Protože tvá matka je jediný člověk v téhle zemi, který mi dokáže nahnat strach."

„Půvabná žena, ta Marcia," zabral se do vzpomínek Rutilius Rufus, a když se pak po něm obrátily všechny zraky, rychle dodával: „Alespoň na pohled. Kdysi dávno."

„Teď se velice činí, aby Luciovi Corneliovi brzy našla novou ženu."

Rutiliovi Rufovi zaskočila pecka ze sušené švestky, div se neudusil.

„Nu, byl jsem před pár dny náhodou na večeři u Marka Aemilia Scaura," vyprávěl se zlomyslným zadostiučiněním, „a kdyby už nepatřila jinému, byl bych se ochotně vsadil, že si Lucius Cornelius tu novou ženu našel sám."

„Ne!" vyhrkla Aurelia a předklonila se na židli. „Och strýčku Publie, pověz nám kterou!"

„Malou Caecilii Metellu Dalmatiku, prosím," řekl Rutilius Rufus.

„Manželku prvního senátora?" vypískla Aurelia.

„Přímo tu. Lucius Cornelius se na ni podíval, když ji představovali, zrudl jak ty jeho vlasy a celý večer pak z ní nespustil oči a seděl jako zařezaný."

„To mu uhranula," řekl Marius.

„Docela ho to sebralo!" řekl Rutilius Rufus. „I Marcus Aemilius si toho všiml – nu, on samozřejmě s tou svou milou Dalmatikou dělá jako kvočna s jediným kuřetem. A tak ji hned po hlavním chodu poslal do postele. Nebyla moc ráda. Po Luciovi Corneliovi ještě stačila střelit obdivným po*hledem*, když odcházela. A on z toho až převrhl víno."

„Pokud jí ho nevylil do klína, tak jaképak copak," prohlásil Marius.

„Jenom ne nějaký další skandál!" zvolala Julia. „Lucius Cornelius si žádnou novou aféru nemůže dovolit. Gaie Marie, nemohl bys mu to alespoň naznačit?"

Na Mariově tváři se objevil výraz nelibosti, k jakému se uchylují manželé, když od nich jejich ženy vyžadují nějaký vysloveně nemužský a nepatřičný krok. „To bych určitě nemohl."

„A proč?" zeptala se Julia, které se zdál její požadavek naprosto rozumný.

„Protože chlapovo soukromí je jen a jen jeho věc. Ten by se mi pěkně poděkoval, kdybych mu do něj strkal nos." Jak Julia, tak Aurelia byly viditelně zklamány.

Caesar, mírotvorce jako vždy, si odkašlal. „Nu, vzhledem k tomu, že Marcus Aemilius Scaurus vypadá na to, že ho asi tak za tisíc let budou muset konečně zabít sekerou, nemusíme se příliš strachovat, pokud jde o Lucia Cornelia a Dalmatiku. Myslím ostatně, že matka už mu vybrala – a také jsem se doslechl, že Lucius Cornelius souhlasí, takže asi všichni dostaneme pozvání na svatbu, jen co se Lucius Cornelius vrátí z Italské Galie."

„A kdo je to?" otázal se Rutilius Rufus. „Ke mně se zatím nic nedoneslo ani šeptem."

„Aelia, jediná dcera Quinta Aelia Tuberona."

„Už trochu v letech, ne?" zeptal se Marius.

„Dost po třicítce, stejně stará jako Lucius Cornelius," řekl Caesar poklidně. „On, jak se zdá, už další děti mít nechce, takže se matce zdálo, že bezdětná vdova pro něho bude ideální. Je to docela pohledná žena."

„A z velice dobré rodiny," řekl Rutilius Rufus. „A bohatá!"

„Takže by Lucius Cornelius dobře udělal!" řekla Aurelia vřele. „Nemůžu si pomoct, já ho mám ráda!"

„Rádi ho máme všichni," řekl Marius a zamrkal na ni. „Gaie Julie, nežárlíš trochu, když se ti žena přizná k takovémuhle obdivu?"

„Oh, to já mám vážnější soky, pokud jde o Aureliinu přízeň, než je jen nějaký patricij a legát," usmál se Caesar.

Julia vzhlédla. „Vážně? A koho?"

„Jmenuje se Lucius Decumius, takový umouněný mrňous, kolem čtyřicítky, vlasy mastné a celý smrdí česnekem," řekl Caesar a zapátral na míse sušeného ovoce po nejboubelatější rozince. „Dům mám trvale plný váz s čerstvě řezanými květy – ať je sezóna nebo ne, to pro Lucia Decumia nic neznamená, každých pět dnů jich posílá novou várku. A chodí, prosím, k mé ženě na návštěvu, lichotí se jí, až to není hezké. Má takovou radost z toho dítěte, co čeká, že se mě leckdy zmocňují až všelijaká podezření."

„Nech toho, Gaie Julie!" okřikovala ho se smíchem Aurelia,

„Ale kdo je to vlastně?" vyptával se Rutilius Rufus.

„Kustod – nebo jak tomu říkají – bratrstva křižovatky, kterému Aurelia musí ve svém domě zdarma poskytovat místnost," řekl Caesar.

„Já mám prostě s Luciem Decumiem takovou dohodu," řekla Aurelia a vyzobla Caesarovi z prstů rozinku, kterou už napůl donesl k ústům.

„Jakou dohodu?" zeptal se Rutilius Rufus.

„Že to své řemeslo může provozovat kdekoli, jenom ne nikde v mé blízkosti."

„A jaké řemeslo?"

„Víš – on je to nájemný vrah," řekla Aurelia.

Když Saturninus přednesl svůj druhý agrární zákon, zasáhl dodatek stanovující povinnost přísahy Forum Romanum přímo hromovou silou; nikoli jako šíp Jovova blesku, nýbrž jako zkázonosné bouření starobylých bohů, oněch skutečných božstev, bytostí bez tváří, *numin.* Nejenže se v něm požadovalo, aby přísahu složil každý ze senátorů, ale místo obvyklého Saturnova chrámu volil Saturninův zákon přísahu pod širým nebem, v nezastřešeném chrámu Semona Sanka Dia Fidia v dolní části Quirinalu, kde božstvo bez tváře a bez mytologie mělo ke své poctě pouze sochu Gaie Caecilie – manželky římského krále Tarquinia Priska – aby byl jeho příbytek vůbec něčím zosobněn. A božstva, na něž se mělo přísahat, nebyli velcí bohové Kapitolu, nýbrž malá *numina* bez tvářnosti – Di Penates Publici, strážci veřejné pokladny a spižírny – Lares Praestites, strážci státu – a Vesta, strážkyně krbu. Nikdo nevěděl, jak vyhlížejí, odkud se vzali, ba ani jakého jsou pohlaví, pokud mělo vůbec význam spojovat je s ním; oni prostě – *byli.* Na nich všechno záleželo. Byli římští. Byly to veřejné podoby těch nejsoukromějších bohů, božstva, která vládla v rodině, v oné nejposvátnější ze všech římských tradic. Žádný Říman nemohl přísahat na tato božstva a zamýšlet svou přísahu porušit, neboť kdyby tak učinil, přivolával by zkázu na svou rodinu, na svůj domov, na svůj majetek.

Ale Glauciův právnický důvtip se nespolehl jen na onen nepojmenovatelný strach z nepojmenovatelných *numin;* aby přísahou dosáhl cíle, zabýval se Saturninův zákon dopodrobna i osudem těch senátorů, kteří by snad přísahu složit odmítli; každému takovému měly být odepřeny voda i oheň na půdě Itálie, měl být pokutován sumou dvaceti stříbrných talentů a zbaven římského občanství.

„Problém je, že jsme nepostupovali dosti rychle," řekl Metellus Numidicus Catulovi Caesarovi, Ahenobarbovi pontifiku maximu, Metellovi Hovňouskovi, Scaurovi, Luciovi Cottovi a jeho strýci Markovi Cottovi. „Lid ještě není připraven zbavit se Gaia Maria – lid tenhle zákon přijme. A na nás se bude žádat, abychom odpřisáhli." Zachvěl se. „A pokud odpřisáhnu, budu muset přísahu splnit."

„Potom ten zákon schválen být *nesmí,*" řekl Ahenobarbus.

„Neexistuje jediný tribun lidu, který by měl odvahu vetovat ho," řekl Marcus Cotta.

„Pak ho musíme vyřídit náboženskou cestou," řekl Scaurus a významně se zahleděl na Ahenobarba. „Druhá strana do toho vtáhla náboženství, není důvod, abychom my neudělali totéž."

„Já už myslím vím, kam míříš," řekl Ahenobarbus.

„Já tedy ne," řekl Lucius Cotta.

„Až nastane den, kdy se bude zákon schvalovat, a až budou augurové ověřovat, zda se shromáždění nekoná v rozporu s božskou vůlí, postaráme se, aby věštba byla nepříznivá," řekl Ahenobarbus. „A budeme nepříznivá znamení shledávat tak dlouho, až konečně některý z našich tribunů lidu sebere odvahu a vyřkne veto pro náboženské příčiny. Tím zákon zabijeme, protože lid se těmito věcmi velice brzy unaví."

Plán byl uveden v život; augurové prohlásili *omina* za nepříznivá. Na neštěstí ovšem byl augurem i sám Lucius Appuleius Saturninus – což byla náplast udělená mu ze Scaurova podnětu v době, kdy Scaurus očistil jeho pověst – a s výkladem znamení nesouhlasil.

„Je to podvod!" křičel na plebeje shromážděné v amfiteátru Comitia. „Jen se na ně podívejte, na ty přisluhovače senátních politikářů! Znamení nejsou vůbec špatná – tohle je jen způsob, jak zlomit moc lidu! Víme všichni dobře, že první senátor Scaurus a Metellus Numidicus a Catulus jsou schopni udělat cokoli, jen aby připravili naše vysloužilé vojáky o jejich spravedlivou odměnu – a teď tu máme důkaz, *co všechno* jsou schopni učinit! Oni se bezostyšně vměšovali do vůle bohů!"

Lid věřil Saturninovi, který ovšem pro jistotu vyslal do davu i své gladiátory. Když se jeden z ostatních tribunů lidu pokusil uplatnit veto z důvodu, že věštba je nepříznivá, že kromě toho zaslechl hřmění a že zákon přijímaný toho dne by byl *nefas*, svatokrádežný, zasáhli Saturninovi gladiátoři. Zatímco Saturninus zvučným hlasem oznamoval, že takové veto nepřipustí, jeho siláci už mezitím nebohého tribuna stáhli dolů z roster a hnali ho vzhůru po Clivu Argentariu do kobek v Lautumiích a drželi ho tam, dokud se schůze nerozešla. Návrh druhého pozemkového zákona byl předložen ke schválení a lid ho po tribuích odhlasoval, neboť jeho klauzule o přísaze působila na pravidelné účastníky plebejského shromáždění jako dráždivá novinka; co vlastně bude, když zákon projde, jak bude reagovat senát, kdo se proti němu postaví? To si nesmíme dát ujít! Lid se klonil k názoru, že by stálo za to zkusit to.

Den poté, co zákon nabyl platnosti, Metellus Numidicus v senátě povstal a velice důstojně oznámil, že on přísahu nesloží.

„Mé svědomí, mé zásady, sám můj život je s tímto rozhodnutím spojen!" burácel. „Zaplatím pokutu a půjdu do vyhnanství na Rhodos. Protože přísahat já nebudu. Slyšíte, otcové senátoři? Já – přísahat – nebudu! Nemohu přísahat na uchování něčeho, proti čemu se ve mně všechno nepřekonatelně vzpouzí. Kdy dochází ke křivé přísaze? Co je těžší zločin – přísahat na zachování zákona, proti němuž mám námitky, anebo raději nepřísahat? To si každý musíte zodpovědět sám před sebou. Má odpověď zní, že větším zločinem je takovou přísahu složit. Takže ti říkám, Lucie Appuleie Saturnine, i tobě, Gaie Marie – *já – žádnou – přísahu – skládat – nebudu!* Raději zaplatím tu pokutu a odeberu se do vyhnanství!"

Jeho postoj zapůsobil na všechny hlubokým dojmem, neboť všichni přítomní věděli, že splní, co slíbil. Mariovo husté obočí se ani nehnulo, jen se mu nad kořenem nosu lehce zavlnilo a Saturninus rozchlípil rty. Ozval se repot; pochybnosti a nespokojenost hryzly, hlodaly, sílily.

„Chtějí dělat potíže," šeptl Glaucia ze své kurulského křesla, umístěného poblíž Mariova.

„Jestli tu schůzi neukončím, budou se za chvilku přísaze zpěčovat všichni," zamumlal Marius, povstal a senát rozpustil. „Navrhuji vám, abyste se odebrali domů a přemýšleli tam příští tři dny o vážných důsledcích, které budou následovat, pokud se rozhodnete přísahu nesložit. Quintovi Caeciliovi to ovšem nepřinese příliš těžkostí – má dost peněz na pokutu a ještě víc na pohodlný exil. Ale kolik z vás si tohle může říci? Běžte domů, otcové senátoři, a příští tři dny dobře uvažujte. Senát se sejde za čtyři dny a pak už se budete muset rozhodnout, protože nesmíme zapomenout, že *lex Appuleia agraria secunda* má vymezenou lhůtu."

Takhle s nimi přece mluvit nemůžeš, napomínal se Marius, když přecházel sem a tam svým rozlehlým krásným domem pod chrámem Junony Monety, zatímco jeho žena bezradně přihlížela a jindy tak neposedný synek se schoval do dětského pokoje.

Takhle k nim mluvit dokonce ani nesmím! Nejsou to žádní moji vojáci. Nejsou to ani mně podřízení důstojníci, třebaže já jsem konsulem a většina z nich celý život jen posedává někde

na zadních lavicích a nikdy nezakusí pod svými tučnými zadky dotyk kurulského křesla. Všichni až do toho nejposlednějšího si doopravdy myslí, že jsou mi rovni – mně, Gaiovi Mariovi, již po šesté konsulovi tohoto města, této země, tohoto impéria! Musím je přece zdolat, nemohu připustit hanbu porážky. Má *dignitas* je neskonale větší než jejich, ať si proti tomu protestují, jak chtějí. A já nepřipustím, aby sebemíň utrpěla. Jsem přece První muž Říma. Jsem třetím zakladatelem Říma. A až jednou zemřu, budou stejně muset uznat, že já, Gaius Marius, italský sedláček, co údajně neuměl ani řecky, jsem se stal největším mužem v dějinách naší republiky, senátu i lidu římského.

Nikam dál ve svých úvahách nedospěl za celé ty tři dny, které senátorům poskytl na rozmyšlenou; znovu a znovu před ním vyvstávala ta hrozba, že pokud prohraje, přijde i o svou *dignitas.* Na úsvitu čtvrtého dne pak odcházel do Curie Hostiliovy s rozhodnutím, že zvítězit musí – a vůbec už se nezabýval myšlenkami na taktiku, jakou by mohli senátní osnovatelé politiky zvolit, aby ho udolali. Dal si zvlášť záležet na svém vzhledu, nechtěl před světem dát najevo, že celé ty tři dny prochodil sem a tam, a kráčel teď dolů uličkou Clivus Argentarius za svými dvanácti liktory, jako by mu skutečně náležel celý Řím.

Senát se shromáždil za neobvyklého ticha; jen tu a tam se ozval skřípot posouvané židličky, jen málokdo zakašlal, takřka nikdo ze sloužících se nestrkal a nerušil polohlasným hovorem. I oběť proběhla bez jediného zadrhnutí a znamení byla prohlášena za příznivá pro nadcházející schůzi.

Marius povstal v celé své majestátní výši. Třebaže nepřemýšlel o tom, s jakou přijdou senátní špičky, promyslel si do detailů svou vlastní taktiku a ve tváři měl jasně vepsánu plnou sebedůvěru.

„Také já jsem strávil uplynulé tři dny v úvahách, otcové senátoři," začal, oči upřeny spíše kamsi do prostoru mezi naslouchající senátory než na nějakou určitou tvář, ať s přátelským či nepřátelským výrazem. Nikdo ovšem stejně nedokázal jeho oči sledovat, byly skryty za převislým obočím, patrné jen z bezprostřední blízkosti. Přitáhl si levicí přední okraj togy, která mu spadala mnoha úhlednými záhyby z levého ramena až ke kotníkům, a sestoupil z kurulského pódia dolů na podlahu. „Jedno je zřejmé." Ušel několik kroků a pak stanul. „Pokud je tento zákon platný, pak nás všechny zavazuje k přísaze, že ho uchováme." Učinil dalších několik kroků. „Jestliže je tento zákon v platnosti, je třeba, abychom všichni přísahu složili." Došel až ke dveřím a pak se obrátil, tak aby viděl na obě strany zasedací síně. „Je však platný?" zeptal se zvučným hlasem.

Otázka zazněla do naprostého ticha.

„A to je ono!" zašeptal první ze senátorů Scaurus Metellovi Numidikovi. „Je po něm. Právě si sám podřízl krk!"

Jenomže Marius, zády ke dveřím, nevnímal a neslyšel. A tak nezauvažoval, ale pokračoval dál. „Jsou tu mezi vámi někteří, kteří tvrdí, že žádný zákon schválený za takových podmínek jako *lex Appuleia agraria secunda* platný být nemůže. Doslechl jsem se o dvou nezávislých důvodech, pro které je platnost zákona zpochybňována – jedním je, že byl přijat přes nepříznivá znamení věštby, druhým, že byl přijat, třebaže bylo spácháno násilí na nedotknutelném, řádně zvoleném tribunovi lidu."

Vykročil zpátky napříč sálem, pak stanul. „Budoucnost zákona je tedy zpochybněna. Shromáždění plebejů ho bude muset znovu zvážit ve světle obou námitek proti jeho platnosti." Učinil další krok a opět se zastavil. „Ale to, otcové senátoři, není problém, před kterým bychom tu dnes stáli. Prvořadou otázkou pro nás není platnost zákona." Další krůček. „My jsme byli tímto přijatým zákonem zavázáni, abychom složili přísahu, že ho i trvale uchováme. A o tom je třeba dnes hovořit. Dnes je poslední den, kdy máme přísahu složit, takže přísaha je pro nás nejnaléhavější věc vůbec A zákon, tak jak byl schválen, k dnešnímu dni platný je. Musíme tedy přísahat, že ho uchováme."

Vydal se rychlým krokem vpřed, došel až téměř k pódiu, pak se však otočil a pomalu kráčel zpět ke dvéřím a tam se obrátil k oběma stranám zaplněné síně. „Dnes, otcové senátoři, onu přísahu složíme. Jsme k tomu povinni na základě výslovného pokynu lidu římského. *On*

tvoří zákony! My zde v senátu jsme jejich služebníky. A tak – odpřisáhneme. Neboť, otcové senátoři, tím se pro nás nic nezmění! Pokud by někdy v budoucnosti shromáždění plebejů zákon přezkoumalo a zjistilo, že je neplatný, pak budou neplatné i naše přísahy.“ V jeho hlase zazněl triumfální tón. „Tohle především je třeba pochopit! Jakákoli přísaha, kterou se zavážeme onen zákon uchovat, bude platná, jen pokud tento zákon zůstane zákonem. A pokud se lid rozhodne zákon anulovat, bude anulována i naše přísaha.“

Scaurus, první ze senátorů, moudře a rytmicky pokyvoval hlavou; Mariovi se zdálo, jako když souhlasí s každým jeho slovem. Jenomže Scaurus pokyvoval moudře a rytmicky hlavou ze zcela jiných důvodů. Pohyb hlavy doprovázel jeho vlastní slova, která šeptal Metellovi Numidikovi. „A máme ho, Quinte Caecilie! Konečně jsme ho dostali! Nevydržel s dechem. Přinutili jsme ho přiznat před celým senátem, že o platnosti Saturninova zákona existují pochybnosti. Přece jen jsme tu arpinskou lišku zahnali do kouta.“

Pln nadšení, neboť si byl jist, že má senát na své straně, se Marius vrátil teď už doopravdy k pódiu, vystoupil na ně, postavil se před své vyřezávané kurulské křeslo, aby učinil prohlášení.

„Já sám přísahu složím jako jeden z prvých mezi vámi,“ řekl hlasem, jenž byl rozum sám. „A jestliže já, Gaius Marius, váš první konsul po více než čtyři léta, jsem připraven přísahu složit, co v tom může bránit komukoli z vás přítomných? Dohodl jsem se již s kněžími z kolegia Dvou zubů a chrám Semona Sanka Dia Fidia je připraven. Není to tak daleko. Pojďme, kdo se ke mně připojíte?“

Ozval se povzdech, lehký ševel, zašoupaly podrážky, jak sebou mužové konečně pohnuli. Senátoři ze zadních řad začali zvolna vstávat ze židliček.

„Mám jednu otázku, Gaie Marie,“ řekl Scaurus.

Senát opět utichl. Marius kývl.

„Chtěl bych znát tvůj osobní názor, Gaie Marie. Nikoli tvé oficiální stanovisko. Tvůj zcela osobní názor.“

„Pokud si ceníš můj osobní názor, Marku Aemilie, samozřejmě ti ho sdělím,“ řekl Marius. „Čeho se týká?“

„Co si myslíš ty osobně?“ zeptal se Scaurus a jeho hlas se rozlehl do všech koutů Curie. „*Je lex Appuleia agraria secunda* ve světle toho, jak probíhalo jeho schvalování, platný?“

Ticho. Naprosté ticho. Nikdo nedýchal. Ani Gaius Marius ne, jehož mysl přelétala onou děsivou prázdnotou prostor, do nichž ho zavedlo jeho přespřílišné sebevědomí, takže mu nezbýval čas nabrat dech.

„Mám snad svou otázku zopakovat, Gaie Marie,“ optal se sladce Scaurus.

Marius si jazykem přejel naráz okoralé rty. Kam se uchýlit, co učinit? Přece jen jsi posléze uklouzl, Gaie Marie. Zřítil ses do jámy a nemůžeš z ní ven. Proč mne jen nenapadlo, že tu bezpochyby tahle otázka padne a že mi ji položí jediný opravdový bystrý mozek, který mezi nimi je? Byl jsem snad natolik zaslepen svým pocitem převahy, vlastní chytrosti? Tohle se mě přece zeptat musel! A mne to nenapadlo. Za celé ty tři dny jsem na to nepřipadl.

Nu, teď už nemám na vybranou. Scaurus mě popadl za pytlík a já musím tancovat, jak bude on tahat. Dostal mě. Protože na vybranou opravdu nemám. Budu tu teď muset veřejně prohlásit, že si myslím, že zákon platný není. Protože jinak nikdo nesloží tu přísahu, že ho i v budoucnu zachová. Vyvolal jsem v nich záměrně dojem, že věřím, že pochybnost o jeho platnosti existuje, záměrně jsem je přivedl na myšlenku, že vzhledem k těmto pochybám je přísaha přípustná. Jestliže od toho nyní ustoupím, ztratím veškerou jejich důvěru. Ale když řeknu, že se osobně domnívám, že zákon je neplatný, ztratím své vlastní já.

Pohlédl k lavici tribunů, viděl, jak se Lucius Appuleius předklání, pěsti zaťaty, tvář napjatu, rty pootevřeny, až jimi prokmitávaly obnažené zuby.

Ztratím tohoto člověka, který je pro mne tolik důležitý, když řeknu, že zákon je neplatný. A přijdu i o největšího zákonodárce, jakého kdy Řím měl, o Glauciu… Společně jsme mohli dát do pořádku celou Itálii, přes všechno nejhorší, co by byli mohli tihle senátní politikáři natropit. A když teď řeknu, že je jejich zákon neplatný, přijdu o ně o oba. A přece – a přece –

já to říct musím. Protože pokud to neřeknu, tak tihle všichni *cunni* přísahat nebudou a moji vojáci svou půdu nedostanou. To bude asi všechno, co ještě s bídou dokážu zachránit. Půdu pro své muže.

Když jedna z nožek Glauciova slonovinového křesla zaškrábala o mramorovou dlaždici, polovina členů senátu sebou trhla; Glaucia si prohlížel nehty, rty našpulené, tvář nepohnutou. Ale ticho trvalo dál, okamžiky ubíhaly.

„Snad bych měl tu otázku přece jen zopakovat, Gaie Marie," řekl Scaurus. „Jaký je tvůj osobní názor? Je ten zákon platný, anebo ne?"

„Domnívám se – " Marius se odmlčel a zamračil se. „Osobně se domnívám, že *pravděpodobně* platný není," řekl.

Scaurus se oběma dlaněmi hlučně plácl do stehen. „Děkuji ti, Gaie Marie!" Povstal a celý rozzářený se otočil k řadám za sebou, pak se znovu obrátil a pohlédl se stejně rozjasněnou tváří na řady před sebou. „Nu, otcové senátoři, pokud tedy sám náš vítězný hrdina Gaius Marius soudí, že *lex Appuleia* vlastně neplatí, půjdu ochotně složit tu přísahu!" A uklonil se Saturninovi, pak Glauciovi. „Pojďte, kolegové senátoři, jako první senátor navrhuji, abychom se rychle odebrali do chrámu Semona Sanka!"

„*Stůjte!*"

Všichni stanuli. Metellus Numidicus tleskl. Z nejzazší řady sedadel se vynořil jeho služebník, v každé ruce vak, který sotva dokázal unést, takže je vláčel po šestistopých stupních a pytle při každém pádu na další schod žuchly a zacinkaly. Když konečně spočinuly poblíž nohou Metella Numidika, odešel sloužící nahoru a přivlekl další dva. Několik senátorů vzadu si prohlíželo hromadu navršenou vzadu u stěny a nabídlo svou pomoc. Práce pak už šla rychleji, až se kolem židličky Metella Numidika tyčila hradba čtyřiceti takových vaků. Numidicus pak povstal.

„Přísahu nesložím," řekl. „Ani kdyby mě první konsul tisíckrát ujistil, že *lex Appuleia* neplatí, nebudu přísahat! Skládám zde dvacet talentů stříbra jako uloženou mi pokutu a prohlašují, že zítra za úsvitu odcestuji do vyhnanství na Rhodos."

Propukla vřava.

„Klid! Klid!" křičel Scaurus, volal Marius.

Když byl obnoven pořádek, Metellus Numidicus se ohlédl za sebe a promluvil ke komusi vzadu na nejvyšším stupni. „Nechť přistoupí kvestor státní pokladny, prosím," řekl.

Sešel úhledný mladý muž, hnědovlasý a hnědooký, v zářivě bílé toze, každý záhyb na ní pečlivě upraven; byl to Quintus Caecilius Metellus, malý Hovňousek, syn Metella Numidika, velkého Hovnivála.

„Kvestore státní pokladny, předávám těchto dvacet talentů ve stříbře do tvé péče jako pokutu uvalenou na mne za to, že jsem odmítl přísahat, že uchovám *lex Appuleia agraria secunda,*" řekl Metellus Numidicus. „Trvám však na tom, aby byl obnos přepočítán, dokud je senát shromážděn a zde přítomen, aby si otcové senátoři byli naprosto jisti, že do uvedené sumy nechybí jeden jediný denár."

„Všechny nás uspokojí tvé slovo, Quinte Caecilie," řekl Marius s úsměvem, v němž však nebyl ani stín veselí.

„Ne, trvám na tom," řekl Metellus Numidicus. „Nikdo neopustí své místo, dokud nebude spočtena poslední mince." Odkašlal si. „Úhrnem by to mělo činit, jak se domnívám, jedno sto třicet pět tisíc denariů."

Všichni se s povzdechem opět posadili. Dva senátní zřízenci přinesli stolek a postavili ho před Metella Numidika; Metellus Numidicus se postavil ke stolku, levicí si přidržoval togu, pravicí se špičkami prstů zlehka opíral o stůl. Zřízenci otevřeli první z vaků, společně ho pozvedli, až se jeho obsah vyhrnul cinkajícím a blyštivým proudem Metellovi Numidikovi k ruce. Mladý Metellus pokynul zřízencům, aby prázdný vak podrželi otevřený po jeho pravici a začal mince odpočítávat, sesunoval je rychle jednu po druhé do hrsti, kterou držel pod hranou stolku.

„Počkej!" řekl Metellus Numidicus.

Metellus Hovňousek ustal.

„Počítej nahlas, kvestore státní pokladny.“

Ozval se sborový povzdech, mnohohlasé zasténání.

Metellus Hovňousek vysypal opět všechny už spočítané zase zpátky na stůl a začal znovu. „Jje-jjed-den… d-d-dva… t-t-t-tři… št-št-čtyři…“

Před západem slunce Gaius Marius povstal z kurulského křesla. „Den skončil, otcové senátoři. Naše práce sice ještě ne, ale tento senát nekoná schůze po slunce západu. Navrhuji proto, abychom se odebrali do chrámu Semona Sanka a tam složili přísahu. Musí se tak stát do půlnoci, neboť jinak bychom porušili přímý příkaz lidu.“ Pohlédl směrem, kde stále ještě stál Metellus Numidicus a kde se jeho syn stále ještě lopotil s počítáním – zdaleka ještě ne u konce, třebaže se jeho řeč podstatně zlepšila, s tím jak pominula i jeho nervozita.

„Marku Aemilie Scaure, první senátore, tvou povinností bude setrvat zde a dohlédnout na zbytek té dlouhé procedury. Očekávám to od tebe. A tímto ti povoluji složit přísahu až zítra. Anebo pozítří, pokud počítání bude trvat i celý zítřejší den.“ V koutcích úst pohrával Mariovi úsměv.

Ale Scaurus se neusmíval. Zvrátil hlavu nazad a propukl v obrovský řehot, jeden výbuch smíchu následoval za druhým.

P o z d ě na jaře se Sulla vrátil z Italské Galie, a jakmile se vykoupal a převlékl, vydal se ihned za Gaiem Mariem. Jak zjistil, nevypadal Marius příliš dobře, což ho ani příliš nepřekvapilo. Ani na samém severu země neztratily události, které se seběhly kolem *lex Appuleia*, tradováním nic na dramatičnosti. Nebylo ani třeba, aby mu celou tu historii Marius znova vyprávěl; zadívali se jeden na druhého, a vše, co si potřebovali sdělit, bylo i beze slov jasné.

Nicméně, sotva trochu opadly vznícené city a sotva dopili první pohár dobrého vína, Sulla neváhal načít ožehavější věcnou stránku celé události.

„Tvá důvěryhodnost dostala notnou ránu,“ řekl.

„Vím o tom, Lucie Cornelie.“

„To je Saturninovo dílo, jak všude slyším.“

Marius si povzdychl. „A divíš se mu, že mě teď nenávidí? Pronesl z roster stovky projevů, a zdaleka ne všechny k řádně svolaným shromážděním. A v každém mne obviňuje, že jsem ho zradil. A jelikož je to tak vynikající řečník, ta jeho verze o mé zradě neztrácí nic na působivosti tím, že ji obměňuje do podoby vhodné pro nejširší davy. A on také davy přitahuje. To už nejsou pravidelní návštěvníci Fora, ale muži ze třetí a čtvrté a páté třídy, kteří jsou jím uchváceni do té míry, že jak mají volný den, hned pospíchají na Forum, jen aby ho slyšeli.“

„To on mluví tak často?“ vyptával se Sulla.

„Hovoří naprosto pravidelně každý den!“

Sulla si hvízdl. „Což je ovšem v análech Fora novinka! Každý den? Ať prší nebo je hezky? Na formálních setkáních nebo jen tak?“

„Nevynechá jediný den. Když městský prétor – jeho věrný druh Glaucia – uposlechl příkazu pontifika maxima a upozornil ho, že nemůže řečnit o trzích ani o svátcích nebo dnech, kdy se nescházejí comitia, prostě to ignoroval. A jelikož je to tribun lidu, nikdo se nepokusil ho z roster sehnat dolů.“ Ustaraný Marius se zachmuřil. „V důsledku toho narůstá jeho popularita víc a víc a na Foru je vidět zcela nový druh návštěvníků – těch, kteří přicházejí jen proto, aby vyslechli tahle Saturninova kázání. On v sobě má – já nevím, jak bys to pojmenoval ty – myslím, že jako obvykle pro to mají slovo Řekové – *charisma* tomu říkají. Myslím, že tihle posluchači vnímají tu jeho vášnivost, protože to nejsou stálí návštěvníci Fora, nelibují si v rétorických lahůdkách a je jim srdečně jedno, co provádí při projevu malíčkem anebo jakým způsobem vykračuje, když přechází při projevu sem a tam. Ne, jenom

stojí kolem, civí na něho, čím dál tím víc se rozpalují vším, co od něho slyší, a nakonec přímo šílí, když mu jásají na pozdrav.“

„Budeme si na něho muset dát pozor, viď?“ zeptal se Sulla. „Proč jsi to udělal?“

Nemělo smysl předstírat nechápavost; Marius odpověděl okamžitě. „Neměl jsem na vybranou, Lucie Cornelie. Já asi nejsem dost – myslím si alespoň – křivý na to, abych viděl za všechny rohy a do všech koutů, což by asi bylo třeba, má-li si člověk udržet jakýs takýs náskok jednoho nebo dvou kroků před lidmi, jako je Scaurus. On mne dostal tím nejelegantnějším způsobem, jaký si jen dokážeš představit. To musím přiznat.“

„Ovšem v jistém smyslu jsi tím celý ten plán vlastně zachránil,“ snažil se ho utěšit Sulla. „Druhý pozemkový zákon je pořád ještě na tabulích, a já si nemyslím, že by ho plebejské shromáždění – anebo v tomhle případě shromáždění lidu – skutečně odvolalo. Tak se mi to alespoň jeví podle toho, co jsem zatím slyšel.“

„To je pravda,“ řekl Marius, ale nezdálo se, že by to pro něho byla útěcha. Stáhl hlavu mezi ramena, vzdychl. „Vítězem ovšem nejsem já, ale Saturninus. Plebs se drží pevně pohromadě jen díky tomu, jak Saturninus dokáže reagovat na bezpráví. Já sám to mám u nich prohrané.“ Rozpřáhl nešťastně ruce. „Jak já jen přečkám ten zbytek roku? Je to utrpení muset procházet tím pískotem a sykotem ozývajícím se od roster, když jdu do Curie a Saturninus tam právě řeční – hnusí se mi to! Hnusí se mi prohnaný úsměv na tom Saturninově neseriózním obličeji, hnusí se mi věčný úšklebek na té Catulově velbloudí tváři – nejsem prostě stvořen pro politickou arénu, jenže tuhle pravdu objevuji příliš pozdě.“

„Ale vždyť ses vyšplhal po celém *cursu honorum*, Gaie Marie!“ řekl Sulla. „Vždyť jsi byl jedním z největších tribunů lidu! Ty přece tu politickou scénu znáš a miloval jsi ji, jinak by ses byl nemohl stát tak vynikajícím tribunem lidu.“

Marius zavrtěl hlavou. „To jsem byl ještě mladý, Lucie Cornelie. A měl jsem mozek v pořádku. Ale politický živočich já nejsem.“

„A to bys chtěl vyklidit střed scény takovému licoměrnému vlčákovi, jako je Saturninus? To ani nezní, jako by to říkal Gaius Marius, jakého znám,“ řekl Sulla.

„Já taky už nejsem ten Gaius Marius, jakého jsi znával,“ pousmál se Marius. „Ten nový, dnešní Marius je strašně unavený. Je to cizí člověk pro mě zrovna tak jako pro tebe, o tom tě ujišťuju!“

„Tak na léto z Říma odjeď, prosím tě.“

„Mám to v úmyslu,“ řekl Marius, „jen co se oženíš s Aelií.“

Sulla sebou trhl, pak se rozesmál. „Bohové, na to já jsem docela zapomněl.“ Plavně se vztyčil, pohledný muž na vrcholu síly. „Měl bych zajít domů a odbýt si rozhovor s naší společnou tchyní, že? Ta si určitě div nepřerazí vaz,“ – zachvěl se – „jak bude pospíchat, aby už ode mne byla pryč.“

Záchvěv Mariovi zcela ušel, měl spíš potřebu k tomu něco poznamenat. „Ano, už je z toho nervózní. Koupil jsem jí hezkou malou vilu v Kumách, nedaleko naší.“

„Takže uháním domů, tak spěšně jako kdyby si Merkur letěl pro smlouvu na předláždění silnice Via Appia!“ Napřáhl ruku. „Dávej na sebe pozor, Gaie Marie. Pokud si to Aelia nerozmyslela, ožením se s ní hned.“ Na cosi si vzpomněl a rozesmál se. „A v jednom máš pravdu! Catulus Caesar opravdu vypadá jako velbloud! Nadutost je to přímo monumentální!“

Julia čekala před pracovnou, aby ještě Sullu chytila, než odejde. „Co si o něm myslíš?“ vyptával se úzkostlivě.

„Bude zase brzy v pořádku, sestřičko. Udolali ho a on se s tím stále ještě nevyrovnal. Odjeď s ním dolů do Kampánie a dohlédni, ať se pořádně vymáchá v moři a ať se dosyta vyprochází mezi růžemi.“

„To udělám, jen co ty se oženíš.“

„Ožením, ožením!“ zvolal Sulla a s rukama nad hlavou dal najevo, že se vzdává.

Julia si vzdychla. „Jedno je jisté, Lucie Cornelie, že za půl roku na Foru se Gaius Marius opotřeboval víc než za deset let na bojištích.“

Z d á l o s e , že si už všichni potřebují trochu odpočinout, neboť poté co Marius odejel do Kum, celý Řím jako by upadl do lenivé nečinnosti. Jeden po druhém se příslušníci smetánky vytráceli z města, z jeho nesnesitelného dusna vrcholného léta, kdy v Esquilinu a v Subuře řádily všemožné střevní choroby a dokonce i Palatin a Aventin měly daleko ke zdravému ovzduší.

Aurelii však život v Subuře nijak příliš nesužoval; přebývala jako v chladivé jeskyňce v zeleni dvorečku, který mimořádně silné stěny její insuly chránily proti žáru. Gaius Matius a jeho žena Priscilla na tom byli podobně jako ona, neboť i Priscilla byla ve vysokém stupni těhotenství a čekala porod ve stejnou dobu jako Aurelia.

O obě ženy bylo dobře pečováno. Gaius Matius se staral jako kvočna a také Lucius Decumius každý den alespoň nakoukl, aby se ujistil, že je všechno v pořádku. I nadále přinášel pravidelně květiny, které od chvíle, kdy přišla do jiného stavu, doprovázely drobné pozornosti v podobě sladkostí, kořeněných lahůdek, zkrátka všeho, o čem Lucius Decumius usoudil, že pomůže jeho drahou Aurelii udržet při chuti.

„Jako bych ji byla někdy ztratila!“ smála se, když za ní přišel Publius Rutilius Rufus, další pravidelný návštěvník.

Její syn, Gaius Julius Caesar, přišel na svět třináctého dne měsíce července, takže v záznamech v chrámu Junony Luciny bylo uvedeno, že se narodil dva dny před červencovými idami, v rodině patricije a senátora. Byl veliký a vážil víc, než se na pohled zdálo; byl to velice zdatný chlapeček, tichý a klidný, nic moc se nenaplakal; vlásky měl tak světlounké, že je na hlavičce téměř ani vidět nebylo, třebaže při bližším pohledu se ukazovalo, že je má neobvykle husté; očka měl od už narození světlounká, zelenomodrá, s tmavomodrou obroučkou, která se zdála být téměř černá.

„No to je přece někdo, ten tvůj synáček,“ řekl Lucius Decumius zahleděný do tváře novorozeněte. „Jen se podívej na jeho očička! Toho se babička až lekne!“

„Dej pokoj s takovými řečmi, ty mizero!“ sekla po něm Cardixa, kterou si první chlapec v rodině zcela zotročil.

„Nech mě kouknout taky do přízemka,“ dožadoval se na ní Lucius Decumius a vzal umouněnými prsty za plenku. „Ohó, ohohó!“ zajásal. „Přesně tak jsem si ho představoval! Pořádně velký nos, pořádně velké nohy a pořádně velkého ptáčka!“

„*Lucie Decumie!*“ napomínala ho pohoršeně Aurelia.

„To je přece vrchol všeho! Koukej padat!“ rozkřikla se Cardixa, popadla ho za kůži na krku a vystrnadila ho za dveře, asi jako kdyby mnohem menší ženská vynášela kotě.

Sulla přišel k Aurelii na návštěvu téměř měsíc poté, co se děťátko narodilo, vysvětloval, že je jediná z rodiny, kdo zůstal v Římě, a omlouval se, že vyrušuje.

„Ale samozřejmě že mě nerušíš!“ řekla, potěšena že ho vidí. „Doufám, že se zdržíš na večeři – a pokud bys neměl čas dnes, tak by ses snad mohl stavit zítra, ne? Já už tak toužím po nějaké společnosti!“

„Mohu zůstat,“ řekl bez okolků. „Přijel jsem do Říma za jedním dávným přítelem – onemocněl horečkami.“

„Kdo je to? Znám ho snad?“ otázala se spíše ze zdvořilosti než ze zvědavosti.

Na okamžik se jí zazdálo, že se zeptala nevhod nebo že je to nějaké bolestné téma; výraz jeho tváře ji zaujal mnohem víc než totožnost jeho chorého přítele, neboť potemněla smutkem a hněvem. Vzápětí se mrak z ní vytratil a Sulla se už opět přívětivě usmíval.

„Pochybuju, že bys ho znala,“ řekl. „Metrobius.“

„Ten herec?“

„Ano. Znával jsem spoustu lidí v divadlech. Kdysi dávno. Ještě než jsem se oženil s Julillou a než jsem vstoupil do senátu. Je to docela jiný svět“ Jeho zvláštní světlé zraky bloudily po přijímacím pokoji. „Dost podobný tomuhle, ale trochu ošumělejší. Je to divné. Připadá mi teď už jen jako sen.“

„Zdá se, že je ti to trochu líto,“ řekla Aurelia jemně.

„Ne, to určitě ne.“

„A co ten tvůj přítel, Metrobius, uzdraví se?“

„Docela jistě! Je to jen nějaká horečka.“

Rozhostilo se ticho, avšak nijak tísnivé. Sulla ho beze slova přerušil tím, že vstal a vydal se k velkému prostupu ve stěně, který nahrazoval okno do dvora.

„Máš to tu pěkné.“

„Myslím, že ano.“

„A co chlapeček? Jak se tomu daří?“

Usmála se. „Za chvilku uvidíš.“

„Výborně.“ Hleděl dál do dvora.

„Lucie Cornelie, je všechno v pořádku?“ zeptala se.

S úsměvem se obrátil; uvědomila si v tu chvíli, jak pohledný muž to je, jak neobvyklá je to tvář. A jak znepokojivé má oči – tak světlounké – tak obkroužené temnotou. Jako oči jejího synka. A z neznámých důvodů se zachvěla.

„Ano, Aurelie, všechno je v pořádku,“ řekl Sulla.

„Ráda bych věřila, že mi říkáš celou pravdu.“

Otvíral už ústa k odpovědi, avšak v tom okamžiku vstoupila Cardixa a přinášela dítě, které mělo být dědicem jména Caesarů.

„Budeme nahoře ve čtvrtém patře,“ řekla.

„Ukaž ho nejdřív Luciovi Corneliovi, Cardixo.“

Ale jediné děti, které Lucia Cornelia opravdu zajímaly, byly jeho dvě vlastní, takže se miminu jen povinně zadíval do tvářičky a pak se ohlédl po Aurelii, aby se přesvědčil, zda ji to uspokojilo.

„Tak běž, Cardixo,“ řekla a vysvobodila Sullu z rozpaků.

„Kdo je to dnes ráno?“

„Sára.“

Obrátila se s bezbranným úsměvem k Sullovi. „Já nemám mlíčko, víš? Takže můj chlapeček musí obcházet světem, aby se napil. To je jedna z nesmírných výhod života v takovéhle insule. Pořád je tu alespoň půltucet maminek, které právě kojí a jsou tak hodné, že nakrmí i toho mého.“

„Až vyroste, bude milovat celý svět,“ řekl Sulla. „Předpokládám alespoň, že tu máš nájemníky z celého světa.“

„Ano, mám. Život je tu o to zajímavější.“

Vrátil se k prostupu a znovu se zahleděl do dvorečka.

„Lucie Cornelie, ty jsi tu jen napůl,“ vytkla mu jemně. „Něco asi přece jen není docela v pořádku! Nemůžeš se mi s tím svěřit? Anebo je to jen nějaká ta čistě mužská záležitost?“

Přešel k lehátku naproti ní a posadil se. „Já jsem prostě neměl s ženami štěstí,“ řekl najednou.

Aurelia zamžikala. „V jakém směru?“

„S ženami, které – které jsem miloval. A s ženami, s kterými jsem se oženil.“

To je zajímavé; zdá se, že se mu líp mluví o manželství než o lásce. „A co z toho tě teď trápí?“

„Tak trochu obojí. Jednu miluju, druhou jsem si vzal.“

„Och Lucie Cornelie!“ Pohlédla na něj s láskou, avšak beze stopy touhy. „Nebudu se tě vyptávat na jména, protože je doopravdy nechci znát. Ale ptej se ty, snad se přece jen nějaká řešení najdou.“

Zavrtěl hlavou. „Není moc co vyprávět! Oženil jsem se s Aelií, kterou mi našla tchyně. Po Julille jsem si přál mít vedle sebe opravdovou římskou matronu – někoho, jako je Julia anebo jako bys byla ty, kdybys byla o pár let starší. Když mi Marcia Aelii představila, myslel jsem si, že je to ten ideální typ – klidná, tichá, pořád v dobré náladě, přitažlivá, zkrátka pěkná ženská. Skvělé, říkal jsem si! Konečně jsem se pro sebe dočkal skutečné římské manželky. Zamilovat já se stejně nedokážu, tak ať mám vedle sebe alespoň někoho, kdo se mi bude líbit.“

„A co tu svou germánskou manželku, tu jsi měl moc rád, viď?“ řekla Aurelia.

„Ano, nesmírně. Pořád ji postrádám. Jenomže to není Římanka, takže by to s římským senátorem asi těžko šlo dohromady, že? Nicméně, usoudil jsem, že v Aelii najdu něco podobného Hermaně.“ Zasmál se, byl to drsný smích. „Jenže jsem se spletl! Ukázalo se, že Aelia je všední, přízemní a nudná. Docela pohledná osůbka, ale stačí pár chvil v její společnosti a začnu zívat!“

„A na tvé děti je hodná?“

„Přímo skvělá. V tom směru si nemohu stěžovat!“ Znovu se zasmál. „Neměl jsem si ji brát – měl jsem ji najmout jako chůvu, v té roli by byla ideální. Děti miluje a děti ji zbožňují.“

Hovořil teď téměř, jako by tam Aurelia ani nebyla, jako by mu na ni ani nezáleželo jako na posluchači a jako by mu její přítomnost byla toliko ospravedlněním pro to, že vyslovuje nahlas, co cítí.

„Bezprostředně nato, co jsem se vrátil z Italské Galie, jsem byl pozván na večeři ke Scaurovi,“ pokračoval. „Trochu mi to zalichotilo, trochu jsem se měl na pozoru. Uvažoval jsem, jestli tam všichni budou – Metellus Hovnivál a ostatní – a jestli se mě pokusí odloudit od Gaia Maria. Jenže tam chudinka seděla ona, ta Scaurova manželka. Proč, při všech bozích na světě, jen se to dítě muselo provdat za Scaura? Vždyť by mohl být jejím pradědečkem! Dalmatica se jmenuje. Dokázala by mě asi smířit se všemi těmi tisíci Caecilii Metelly. Stačil jediný pohled a zamiloval jsem se do ní. Já se alespoň domnívám, že je to láska. Je v tom samozřejmě i kus soucitu, ale mám ji od té chvíle pořád před očima, takže to asi přece jenom bude láska, ne? Je *těhotná!* To je až nechutné, co? Jí se samozřejmě nikdo neptal, co by si přála. Metellus Hovnivál ji prostě Scaurovi věnoval, jako se dává dítěti plást medu. Tady máš, umřel ti syn, tak se alespoň utěš! A můžeš si udělat dalšího! Nechutné, doopravdy. A přece – kdyby toho o mně věděli jenom polovinu, byli by asi znechuceni oni nade mnou. Já tomu nerozumím, Aurelie. Jsou určitě daleko nemorálnější, než jsem já! Jenomže je nikdy nepřinutíš, aby to tak viděli.“

Aurelia se od chvíle, kdy se nastěhovala do Subury, poučila už o spoustě věcí; rozpovídal se před ní kdekdo, od Lucia Decumia až po propuštěnce z nejhořejšího poschodí. A všechno možné se tu dálo – věci, které se majitelky domu týkaly, ať chtěla či ne – věci, které by bývaly jejím manželem otřásly až do samého nitra, kdyby se o nich byl dozvěděl. Potraty. Čarodějnictví. Vraždy. Loupeže. Znásilnění. Delirium tremens a ještě horší formy náruživosti. Šílenství. Skutky zoufalství. Deprese. Sebevraždy. Tohle všechno se dálo v každé insule a samo se také řešilo; nic z toho nešlo před tribunál ani před praetora urbana! Vyřídili si to nájemníci sami a drsná spravedlnost nacházela průchod tím nejdrastičtějším způsobem. Oko za oko, zub za zub, život za život.

Naslouchala Sullovi a skládala si z těch útržků jeho celkový portrét, který neměl příliš daleko ke skutečnosti. Jediná ze všech římských aristokratů měla teď už představu, odkud Sulla vlastně přišel, a chápala také nesmírné obtíže, které mu přinesla jeho povaha a jeho výchova. Hlásil se o práva svého původu, ale načichl také natrvalo všemi ostatními příchutěmi Říma.

A zatímco Sulla vyprávěl o jednom, Aurelii probíhalo hlavou všechno to ostatní, o čem se neopovažoval před nikým ani zmínit: to, jak zoufale po ní zatoužil, po té malé gravidní holčičí manželce Aemilia Scaura, a zdaleka ne jen fyzicky a duševně. Bývala by pro něho a pro jeho cíle ideální. Ale byla už obřadem *confarreatio* oddána se Scaurem, zatímco on sám se mezitím oženil s krásnou a nudnou Aelií. Ovšem tentokrát ne formou *confarreatio!* Rozvod po něm by byl přímo otřesnou záležitostí; Dalmatica v tomto směru jen potvrzovala, o čem se on sám už měl možnost na vlastní kůži poučit. Neměl mít nikdy štěstí se ženami, toho si byl zřejmě sám nejlíp vědom. Je v tom snadn jeho jiná přirozenost? Je tu přece to jeho zdůrazňované a oslavované přátelství s Metrobiem! A přece ho zřejmě neláká život s Metrobiem o nic víc než život s Julillou. V tom to asi všechno je – on se o sebe nechce s nikým dělit. Připadá mu to příliš riskantní. Och, a jak strašně zatoužil po Caecilii Metelle Dalmatice, manželce Marka Aemilia Scaura, prvního se senátorů! Nechutné mu to připadá.

Ne že by ho normálně pobuřoval sňatek starce, který si bere za manželku bezmála ještě dítě. Tohle je zcela osobní znechucení. Je do ní zamilován, představuje pro něj zcela zvláštní případ.

„A co – co Dalmatica – líbíš se jí ty, Lucie Cornelie?“ pronikla mu přímo do jeho myšlenek.

Sulla ani na okamžik nezaváhal. „Ale jistě! O tom nemůže být vůbec pochyb.“

„A co chceš tedy podniknout?“

Ošíval se. „Dotáhl už jsem to příliš daleko, a už jsem také zaplatil až příliš mnoho! Zpátky nemohu, Aurelie! Ani kvůli Dalmatice ne – kdybych si s ní něco začal, ta senátní klika, všichni ti *boni*, si dají záležet na tom, aby mne zničili. Nemám zatím ani dost peněz. Jen tolik, abych prošel v senátě. Něco mi vyneslo to germánské tažení, ale ne víc než můj spravedlivý podíl. A ten zbytek cesty vzhůru, který ještě musím zdolat, pro mne nebude nijak snadný. Oni ke mně mají zrovna takový vztah jako ke Gaiovi Mariovi, třebaže z trochu jiných příčin. Žádný z nás dvou neodpovídá tomu jejich nesmyslnému ideálnímu obrazu. A oni si to nedovedou dát dohromady s tím, že my dva přitom schopní jsme, a oni ne. Oni si připadají neuspokojení, odstrčení. Já mám v tomhle směru určitě šťastnější postavení než Gaius Marius. Mám alespoň tu správnou krev. Poznamenanou ovšem Suburou. Herci. Životem mezi spodinou. Nepatřím prostě k těm *lepším lidem.*“ Nadechl se. „A přece – já je všechny předhoním, Aurelie! Protože já jsem ten nejlepší kůň na závodišti.“

„A co když ta cena nebude nakonec vůbec stát za to?“

Otevřel doširoka oči, ohromen její nechápavostí. „Ta přece nikdy neodpovídá vynaloženému úsilí! Nikdy! Kvůli ní to také nikdo nedělá, vůbec nikdo. Když nás zapřáhnou, abychom si odběhali svých sedm kol, závodíme jen a jen sami se sebou. Kdo může být soupeřem pro takového Gaia Maria? Je to absolutně nejlepší kůň na dráze. A tak soupeří sám se sebou. Tak je to i se mnou. Já dokážu zvítězit. A já zvítězím! Ale je to pouze tenhle *můj nejvlastnější* pocit vítězství, pro který to všechno bude mít smysl.“

A Aurelie se začervenala nad svou slepotou. „Samozřejmě.“ Vstala a podala mu ruku. „Pojď, Lucie Cornelie! Venku je krásně, i když je tak horko. Subura bude úplně vylidněná – všichni, kdo si to mohli dovolit, už z Říma odjeli. Zůstali tu jen chudí a blázni! A já. Pojďme se projít, a až se vrátíme, navečeříme se. Pošlu zprávu strýčkovi Publiovi, aby taky přišel – myslím, že je dosud ve městě. Musím si dát pozor,“ pitvořila tvář, „můj manžel mi věří stejně moc, jako mne miluje – a to je opravdu hodně. Ale nebyl by rád, kdybych vyvolala nějaké řeči, takže se budu chovat docela staromódně. Byl by zděšen, kdyby si měl jen pomyslet, že jsem tě nepozvala na večeři, ale přece jen – když tu u toho bude strýček Publius, Gaius Julius mě pochválí.“

Sulla se na ni se zalíbením díval. „Jaké nesmysly jsou mužští schopni si představovat o svých manželkách! Ty přece vůbec nejsi taková, o jaké on blouzní při večeři ve vojenském táboře.“

„Já to vím,“ řekla.

„Ale on ne.“

Vyšli na Vicus Patricius a žár ulice je zalehl jako dusivá přikrývka. Aurelia zalapala po dechu a rychle vklouzla zpátky do domu. „Nu, to bychom měli! Vůbec mě nenapadlo, že by mohlo být tak moc horko! Eutychus doběhne do Carin pro strýce Publia, ten si může trochu toho tělocviku dovolit A my se zatím posadíme v zahrádce.“ Vedla ho a nepřestávala hovořit. „Hlavu vzhůru, Lucie Cornelie! Nakonec se to všechno obrátí k dobrému, tomu já pevně věřím. Vrať se do Circeí, k té své pěkné a nudné manželce. Uvidíš, že ji za čas budeš mít docela rád. A bude líp, když se s Dalmatikou už raději vůbec neuvidíš. Kolik je ti vlastně?“

Pocit bezvýchodné pasti se počínal vytrácet; Sullova tvář se rozjasnila, úsměv byl teď už přirozenější.

„Mám za sebou letos kulaté narozeniny, Aurelie. Na Nový rok mi bylo čtyřicet.“

„To přece nejsi ještě starý!“

„V určitém smyslu ano. Ještě jsem se nestal prétorem, a už před rokem jsem na to měl léta.“

„Ale, ale, zas už ty chmury? Vždyť jsou úplně zbytečné. Jen se podívej na toho našeho starého válečného oře, na Gaia Maria! Prvně se stal konsulem v padesáti, osm let poté, co už na to dozrál věkem. A kdybys ho byl tenkrát spatřil na závodišti, byl bys na něho vsadil jako na nejlepšího koně? Byl bys věřil, že zvítězí? A vidíš – všechny své největší činy dokázal až teprve poté, *co* dosáhl padesátky.“

„To je úplně pravda,“ řekl Sulla a přes všechno, co cítil, mu bylo veseleji. „Který dobrý bůh mi napověděl, abych za tebou dnes zašel na návštěvu? Ty jsi opravdová přítelkyně, Aurelie. Ty dokážeš pomoci.“

„Nu, jednoho dne možná zase poprosím o pomoc já tebe.“

„Stačí jen říct.“ Zakláněl hlavu, postřehl otevřené balkóny nahoře. „Ty máš ale odvahu! Nezaplentováno? A nezneužívají té výhody?“

„Naprosto ne. Nikdy.“

Zasmál se, šťastným hrdelním smíchem opravdové radosti. „Začínám věřit, že máš všechny nejdrsnější hochy ze Subury pěkně v hrsti jedné ze svých ručiček!“

Přikyvovala, usmívala se a pohupovala se na zahradní sedačce vpřed a vzad. „Líbí se mi život tady, Lucie Cornelie. Mám-li být upřímná, tak mi bude docela jedno, jestli Gaius Julius nesežene peníze na nákup domu na Palatinu. Tady v Subuře mám pořád napilno, pořád co dělat, nese to nějaké plody, mám kolem sebe spoustu zajímavých lidí. Já taky běžím takový svůj soukromý závod, víš?“

„Zatím ti na ukazateli spadlo jenom jedno vajíčko a jeden jediný delfín,“ řekl Sulla, „takže tě čeká ještě dlouhatánská trať.“

„Však tebe taky,“ řekla Aurelia.

J u l i a samozřejmě věděla, že Marius naprosto nemíní strávit v Kumách celé léto, třebaže hovořil tak, jako by se nechtěl do Říma vrátit dříve než v září; jak se mu začne vracet duševní rovnováha, bude ho tu všechno pálit a bude se chtít znovu vrhnout zpátky přímo doprostřed toho zápasu. A tak byla vděčna za každý den, šťastna, že v okamžiku, kdy se Marius ocitl ve venkovském prostředí, shodil jak politickou *togu praetextu* tak i vojenský kyrys a stal se na chvilku znovu oním sedlákem, jakými byli všichni jeho předci. Chodili na malou pláž přímo pod jejich velkolepou vilou, zaplavat si v moři, hodovali na čerstvých ústřicích, krabech, krevetách a tuňácích; vydávali se na procházky řídce obydlenými vrchy, houštinami růží, vzduchem plným jejich vůně; málokoho zvali a dávali se zapírat, kdykoli někdo zavítal neohlášen. Marius vlastnoručně postavil malému Mariovi lodičku a dokázal se úplně stejně jako jeho synek bavit tím, jak šla hned pod vodu. Ještě nikdy jsem nebyla tak šťastná, říkala si Julie, jako tohle blažené léto v Kumách. A za každý další den vzdávala znova díky.

Jenomže do Říma se Marius nevrátil. Tiše a bez bolesti ho za prvé noci srpna, měsíce Psí hvězdy, postihla drobná mozková příhoda; vše, čeho si Marius povšiml, když se toho rána vzbudil, bylo, že má vlhký polštář, bezpochyby od toho, jak ve spánku slinil. Když přišel na snídani a nalezl Julii na otevřené terase, jak vyhlíží na moře, a když na její tváři spatřil výraz, jaký u ní ještě nikdy nezažil, ve zmatku se na ni zadíval.

„Co se děje?“ zamumlal, překážel mu neohrabaný, jakoby zdřevěnělý jazyk.

„Co to máš s tváří –,“ řekla a sama v obličeji zbledla jako křída. Pozvedl ruce, aby si ji ohmatal, prsty na levičce byly stejně necitlivé jako jeho jazyk.

„Tvoje tvář – nalevo ji máš celou pokleslou,“ řekla a dech se jí úžil, jak jí začalo svítat. „Oh, Gaie Marie! Tebe snad ranila mrtvice!“

Jelikož však necítil bolest a neměl přímý pocit jakékoli změny, odmítal tomu uvěřit, dokud mu nepřinesla velké naleštěné stříbrné zrcadlo a dokud se na sebe vlastníma očima nepodíval. Pravá polovina obličeje byla pevná, vyrovnaná, na muže jeho věku nepříliš vrásčitá, kdežto

levá polovice vyhlížela jako vosková maska tající v blízkosti pochodně, rozplývající se, poklesávající, uplývající kamsi pryč.

„Ale já nic zvláštního *necítím!*“ řekl ohromeně. „V mysli určitě ne, a tam přece člověk poznává nemoc. Jazyk sice nemám dost hbitý, aby tvořil slova, ale já přitom vím, jak je vyslovit, a ty mi rozumíš, co říkám, a já rozumím tomu, co říkáš ty, takže schopnost řeči jsem neztratil! Levou ruku mám trochu neohrabanou, ale pohnout s ní dokážu. A necítím žádnou bolest, vůbec žádnou bolest.“

Když zakázal, celý rozechvělý hněvem, aby poslali pro lékaře, Julia nakonec ustoupila, ve strachu, že by odpor mohl jeho stav ještě zhoršit; celý den ho sama opatrovala a když ho krátce po západu slunce přiměla, aby šel spát, mohla mu sdělit, že se obrna nezdá být horší než ráno.

„To je určitě dobré znamení,“ říkala. „Uvidíš, že se to časem zlepší. Musíš si jen odpočinout, musíš tu ještě zůstat.“

„To nemohu! Budou si myslet, že se jich bojím!“

„Jestli se za tebou přijedou podívat – a já si myslím, že určitě přijedou! – uvidí na vlastní oči, co tě zdrželo, Gaie Marie. Ať se ti to líbí nebo ne, zůstaneš tu, dokud ti nebude zase líp,“ řekla Julia s rozhodností, která byla v jejím hlase něčím docela novým. „Ne, nepři se se mnou! Mám pravdu, a ty to víš, že mám pravdu! Čeho myslíš, že dosáhneš, jestli se v tomhle stavu teď vrátíš do Říma? Jedině dalšího záchvatu.“

„Ničeho nedosáhnu,“ zamumlal a v beznaději se položil nazad. „Julie, Julie, jak se můžu zotavit z něčeho, po čem jsem jenom ohyzdný, ale ne nemocný? Já se z toho přece musím sebrat! Já nesmím dopustit, aby mě teď udolali, teď mi jde o příliš mnoho!“

„Ti tě neudolají, Gaie Marie,“ řekla pevně. „Jediná věc, která tě kdy udolá, bude smrt, a od takovéhle malé mrtvičky se neumírá. Ta obrna se spraví. A pokud si řádně odpočineš, pokud budeš rozumně cvičit, pokud budeš jíst s mírou, pokud nebudeš pít žádné víno a pokud se nebudeš teď starat o to, co se děje někde v nějakém Římě, budeš o to rychleji zase v pořádku.“

Jarní deště na Sicílii a na Sardinii se nedostavily a v Africe byly jen sporé. Když pak řídká pšenice, která stačila vzejít, nasadila na klasy, přihnal se déšť přívalem; co nespláchla voda, zničila sněť. Jenom z Afriky proudil tenký pramínek obilí do přístavů v Puteolích a v Ostii. Což znamenalo, že Řím čeká čtvrtý rok vysokých cen za obilí a nedostatek zrna, který se rovnal hladu.

Mladší konsul a zároveň *flamen Martialis*, Lucius Valerius Flaccus, stál před prázdnými sýpkami pod útesy Aventina, hned vedle římského přístavu, a téměř vyprázdněné byly i soukromé obilnice podél ulice Vicus Tuscus. To málo, co v nich zůstalo – jak Flacca a jeho édily informovali obchodníci s obilím – se bude prodávat za ceny od padesáti sesterciů za jeden modius, tedy za necelých sedm kilogramů. Jen málo rodin z *capite censi*, pokud vůbec takové byly, by si bylo mohlo dovolit dát i pouhou čtvrtinu této sumy. Byly i jiné a levnější potraviny, ale nedostatek pšenice vyháněl do výše i jejich ceny, neboť stoupala jejich spotřeba a jejich produkce byla omezená. A břich přivyklý dobrému chlebu se jen nerad spokojoval s řídkou ovesnou kaší a s řepou, které se stávaly hlavní stravou chudiny v dobách hladu; silní a zdraví jedinci jak takž přežívali, ale staří, zesláblí a choří jakož i nejmenší dětí začínali mřít.

V říjnu se mezi *capite censi* začal jevit první neklid; mezi ostatními obyvateli města se začaly šířit záchvěvy strachu. Neboť římští *capite censi*, kteří neměli co do úst, lekali všechny, kdo s nimi museli žít bok po boku. Mnoho občanů třetí a Čtvrté třídy, kteří by byli stejně nemohli tak drahé zrno kupovat, se začalo ozbrojovat, aby uchránili své spíže před náporem těch, kdo měli ještě méně.

Lucius Valerius Flaccus si svolal kurulské édily – kteří odpovídali za státní nákupy obilí a za jeho uskladnění a prodej – a obrátili se na senát o dodatečné částky, aby mohli nakoupit zrno, kdekoli se dalo sehnat a jakéhokoli druhu – ječmen, proso, tvrdou pšenici právě tak jako

chlebovou špaldu. V senátě si tím vším přesto jen málokdo lámal hlavu; příliš mnoho let a přílišná izolace od občanů nižších tříd je dělilo od posledních hladových demonstrací mezi *capite censi.*

Ještě horší bylo, že oba mladí mužové, kteří právě zastávali úřad kvestorů pokladnice, byli přímo ukázkami senátorského elitářství a bezcitnosti a na *capite censi* shlíželi s vrchu a s despektem i v daleko příznivějších dobách. Oba dva – poté co byli zvoleni kvestory – požádali, aby byli pověřeni službou přímo ve městě, s tím, že by chtěli „omezit neoprávněné odčerpávání prostředků z římské státní pokladnice" – což byla ohleduplná formulace pro jejich úmysl nepovolit žádné výdaje na armádu z *capite censi* – a stejně tak ani na obilí pro *capite censi* Městským kvestorem – vyšším z obou těchto úředníků – nebyl nikdo jiný než Caepio Junior, syn konsula, který ukradl toloské zlato a prohrál bitvu u Arausia; druhý z nich byl Metellus Hovňousek, syn Metella Numidika, jenž odešel do vyhnanství. Oba si potřebovali s Gaiem Mariem vyřídit své účty.

V senátu nebylo zvykem rozhodovat proti doporučení kvestorů státní pokladny. Když byl k Caepionovi Juniorovi a Metellovi Hovňouskovi vznesen dotaz o stavu státních financí, oba bez obalu odpověděli, že na nákup zrna peníze nejsou. A že vinou obrovských výdajů, jaké po řadu let představovaly náklady na živení a vyplácení armád z *capite censi,* je stát zcela bez peněz. Že ani válka proti Jugurthovi, ani válka proti Germánům nepřinesly státní pokladně žádné zisky v podobě kořisti a kontribucí, které by vyrovnaly schodek, prohlásili oba kvestoři státní pokladny. A přivedli s sebou tribuny státní pokladny s jejich účetními knihami, aby svou zprávu dokumentovali. Řím žádné peníze nemá. Ty, kdo nemají peníze, aby si mohli dovolit platit trvale stoupající ceny za obilí, čeká hlad. Je to s politováním, ale je to prostě tak.

Začátkem listopadu se už po všem Římě rozneslo, že nebude žádné státem rozdílené obilí za přijatelné ceny, protože senát odmítl odhlasovat potřebné částky na jeho nákup. A jak už to s pověstmi bývá, chybělo jakékoli podotknutí o neúrodě anebo o tvrdohlavých kvestorech státního pokladu; rozletěla se jen zpráva, že levné obilí nebude.

Forum Romanum se okamžitě začalo plnit zástupy, jaké tam nebývaly častým hostem, zatímco běžní návštěvníci Fora se v nich buď rozplynuli anebo zůstali kdesi vzadu za novými příchozími. A to byli převážně *capite censi* a občané páté třídy a byli zle naladěni. Senátoři a další muži v togách se cestou prostorami, jež si navykli považovat tradičně za své, náhle ocitali uprostřed pískotu tisíců úst; nedali se zprvu zastrašit, pak však hvízdot vystřídala nečistá sprška – fekálií, hnoje, páchnoucího tiberského bahna, shnilých odpadků. Senát to vyřešil jednoduše, zrušil svá zasedání, nechal však v bryndě různé ty bankéře, obchodníky z řad jezdců, advokáty a tribuny státní pokladny, kteří zbaveni senátorské záštity si museli dát líbit to doslovné špinění svých osob.

Mladší konsul Flaccus, jenž v sobě nenašel dost síly, aby převzal iniciativu, nechal věcem volný průběh, zatímco Caepio Junior a Matellus Hovňousek si navzájem blahopřáli, jak šikovně to zvládli. Pokud za nadcházející zimy pomře pár tisícovek *capite censi,* ubyde alespoň hladových úst, která by bylo třeba živit.

A v tuto chvíli svolal tribun lidu Lucius Appuleius Saturninus plebejské shromáždění a přednesl mu návrh obilního zákona. Podle něho měl mít stát uloženo, aby okamžitě vykoupil do poslední unce všechnu pšenici, ječmen a proso v celé Itálii a v Italské Galii a prodával ho za absurdně nízkou cenu jednoho sesterciu za *modius.* Saturninus samozřejmě zcela pomlčel o technické neschůdnosti záměru převážet takovéto náklady z Italské Galie do oblasti jižně od Apenin a o faktu, že jižně od Apenin už prakticky neexistuje obilí, jež by ještě bylo možno vykupovat. Potřeboval si získat davy a to znamenalo stanout před nimi jako jejich zachránce a jediný spasitel.

Za situace, kdy se senát nescházel, nevyvstala proti navrženému zákonu žádná opozice, neboť nedostatek obilí postihl v Římě kdekoho kromě vrstvy nejbohatších. Všichni konzumenti se postavili za Saturnina. Stáli za ním i občané třetí a čtvrté třídy, ba i řada centurií druhé třídy. Jak se listopad přehoupl přes polovinu a čas kvapil vstříc prosinci, byl už na Saturninově straně celý Řím.

„Pokud lidi nebudou mít zač koupit pšenici, my nebudeme mít z čeho péct chleba!“ horlilo kolegium mlynářů a pekařů.

„Když budou lidi chodit o hladu, nebudou pořádně pracovat!“ bědovalo kolegium stavitelů.

„Jestli nebudou lidi mít dát co do úst dětem, co bude s jejich otroky?“ křičelo kolegium propuštěnců.

„Lidi utratí všechny peníze za jídlo a nezbyde jim pak na činže!“ ozývalo se kolegium domácích.

„Jestli budou mít lidi takový hlad, že začnou rabovat naše krámy a stánky, co pak bude s námi?“ naříkalo kolegium obchodníků.

„Až se lidi z hladu vrhnou na naše záhony a vytrhají, co najdou, co budeme prodávat?“ hořekovalo kolegium zahradníků.

Neboť hrozící hladomor neznamenal jen neodvratnou smrt několika tisíc *capite censi;* v okamžiku, kdy se nemajetným a středním vrstvám Římanů začaly nedostávat prostředky na nákup potravin, pocítily to vzápětí Sto a jedno řemeslo a živnost. Hladomor znamenal prostě všeobecnou hospodářskou katastrofu. Senát se nescházel, neuchýlil se ani do žádného z chrámů, které stály stranou oné uličky hanby, a tak zůstalo jen na Saturninovi hledat cestu z krize. Jeho řešení bylo žel založeno na zcela chybném předpokladu: že někde nějaké obilí existuje a že je jen třeba, aby ho stát nakoupil. Sám skutečně věřil, že takové zdroje zrna jsou, a usuzoval, že celá tato situace byla vyvolána uměle a že jejím viníkem a strůjcem je spiknutí politikářů ze senátu a několika nejmocnějších obilních baronů.

Všechny tváře v zástupech na Foru, až po tu nejposlednější, se upíraly jen k němu, jako slunečnice ke slunci; Saturninus se svými vlastními slovy rozohňoval k takové vášni, že sám začínal věřit všemu, čím oslovoval zástupy, upnul se ke všem těm tvářím, které před sebou měl, plně v ně důvěřoval. Zač koneckonců stojí ti konsulové? Zač stojí celý ten senát, když před tímhle davem stáhne ocas mezi nohy a tiše se odplíží domů? Když nakonec dojde k tomu, že všechny sázky jsou na stole a mají se vrhnout kostky, pak jediné, na čem záleží, jsou *tihle,* ty tváře tisícihlavého davu. To oni mají v ruce skutečnou moc; ti, kdo se domnívají, že vládnou, mohou tak činit jen potud, pokud na to všechny tyto hlavy kývnou.

Co jsou tedy konsulové? Co je senát? Nekonečné řečnění, tlachy, prázdná slova! V Římě nejsou žádné armády, a žádné armády nejsou ani nikde v jeho blízkosti, jen výcviková střediska nováčků kolem Capuy. Konsulové i senát se sice drží u moci, chybí jim však opora armády anebo početných stoupenců. Skutečná moc tkví tady, na Foru, zde před sebou mám zástupy schopné ji podpořit! Nač by člověk musel být zrovna konsulem, aby se stal Prvním mužem Říma? To přece není vůbec nutné! Uvědomil si tohle snad i Gaius Gracchus? Anebo byl nucen zabít se dřív, než na to stačil přijít?

Teď se stanu Prvním mužem Říma já, říkal si Saturninus, hltaje očima všechny ty tváře davu před sebou! Ale ne jako konsul. Jako tribun lidu! Skutečnou moc měli přece vždy v ruce tribunové lidu, a ne konsulové. A jestliže se Gaius Marius může, jak se zdá, dát volit konsulem znovu a znovu, až na věky, co může zabránit Luciovi Appuleiovi Saturninovi, aby se dával znovu a znovu a trvale volit tribunem lidu?

Pro hlasování o obilním zákoně si Saturninus nicméně zvolil klidný den. Zachoval si natolik rozvahu, aby vnímal, že na odporu senátu proti nákupu levného obilí je třeba lidu ukázat jeho povýšenecký a elitářský charakter, na Foru se nesměl sejít žádný obrovský zástup, který by poskytl senátu záminku k obvinění, že se plebejské shromáždění konalo za chaosu, že bylo doprovázeno výtržnostmi a násilím a že tedy je zákon neplatný. V Saturninovi dosud vřel hněv nad osudem druhého pozemkového zákona, nad věrolomností Gaia Maria, nad demonstrativním odchodem Metella Numidika do vyhnanství; to, že tenhle zákon dosud trvá vyryt do tabulek, není zásluha Gaia Maria, ale jeho, Saturninova. A jemu tedy také vděčí vysloužilci z *capite censi* za darovanou půdu.

V listopadu bylo velice málo svátků, zejména těch, o nichž by se byl mohl sejít lidový sněm. Ale pak se mu přece jen klidný den naskytl, poté co zemřel jistý pohádkově bohatý

jezdec a jeho synové uspořádali na otcovu počest nákladné gladiátorské pohřební hry; za místo pro ně – normálně to ovšem bývalo Forum Romanum – byl zvolen Circus Flaminius, tak aby se hry nestřetávaly se zástupy denně se hromadícími na Foru.

Ovšem Saturninovy plány zkřížil Caepio Junior. Shromáždění plebejů bylo svoláno; znamení byla příznivá. Na Foru byli jen jeho pravidelní návštěvníci, neboť davy odtáhly na Circus Flaminius sledovat gladiátorské hry; ostatní tribunové byli zaměstnáni losováním, v jakém pořadí budou tribue hlasovat; a Saturninus sám se postavil na rostra a nabádal skupiny tribuí řadící se v amfiteátru Comitia, jak mají hlasovat.

Za situace, kdy se senát zjevně vůbec nescházel, nepřišlo Saturninovi na mysl, že by si toho, co se odehrává na Foru, kdokoli z jeho členů všímal – krom jeho devíti kolegů tribunů lidu, kteří v těchto dnech ovšem dělali, co se jim řeklo. Byli však někteří senátoři, kteří ke zbabělému chování senátu pociťovali naprosto stejné pohrdání jako Lucius Appuleius Saturninus. Vesměs to byli jeho mladí členové, buď ve svém kvestorském roce anebo rok dva po jeho ukončení, a měli také četné spojence mezi syny senátorů a občanů prvé třídy, zatím ještě příliš mladými na to, aby zaujali místo v senátě anebo vedoucí postavení v podnicích svých otců. V jejich čele byli Caepio Junior a Metellus Hovňousek, scházeli se ve svých domovech, hlavně však měli staršího důvěrníka a rádce, bez něhož by bylo jinak vše patrně skončilo jen rozhořčenými diskusemi utopenými v nadměrných dávkách vína.

Tento rádce a důvěrník se pro ně rychle stával jakýmsi idolem, neboť byl obdařen veškerými vlastnostmi, které mladí muži tak obdivují – byl odvážný, neohrožený, chladnokrevný, chytrý, trochu požitkář, trochu holkař, vtipný, s dobrým vkusem a s vynikající vojenskou dráhou. Jmenoval se Lucius Cornelius Sulla.

Zatímco byl Marius nucen už celé měsíce – jak se alespoň zdálo – setrvávat V Kumách, Sulla začal sledovat dění v Římě způsobem, o jakém by se bylo například Publiovi Rutiliovi Rufovi ani nesnilo; po oné rozmluvě s Aurelií začal totiž na své další vyhlídky v senátě pohlížet značně kriticky a dospěl k závěru, že Aurelia má vlastně pravdu, že podobně jako Gaius Marius je i on sám – jak by řekl sadař – pozdní odrůda, že je mu dáno vykvétat i dozrávat později než jeho běžnému okolí. V tom případě by ovšem bylo bezúčelné vyhledávat přátele a spojence mezi senátory staršími, než byl on sám. Tak například Scaurus už pro něho byl absolutně lichá šance. Což se ostatně v tomto konkrétním případě jevilo jako krajně užitečný fakt! Vyhne se tak alespoň na hony té Scaurově líbezné holčičce, teď už matce děvčátka jménem Aemilia Scaura; Sullovou myslí projelo jako šíp hluboké uspokojení, když se dozvěděl, že se Scaurus nezmohl na víc než na dceru. Dobře mu tak, kozlovi starému.

Úvahy o své vlastní politické budoucnosti, která by zároveň podpořila i Mariovu další dráhu, dovedly Sullu k nevyhnutelnému závěru. Začal si předcházet a získávat nejmladší senátorskou generaci; volil si za cíl ty její členy, kteří byli tvární, které bylo možno snadno ovlivnit, mládence nepříliš inteligentní, zato značně bohaté, synky z důležitých římských rodin, mladíky sebejisté až k aroganci, takže snadno podléhali rafinovanému lichocení. Mezi prvními byli Caepio Junior a Metellus Hovňousek, Caepio Junior proto, že to byl intelektuálně značně omezený patricij se vztahy k dalším takovým mladým mužům, jako například k Markovi Liviovi Drusovi (jemuž se Sulla samozřejmě nadbíhat ani v nejmenším nepokusil); Metellus Hovňousek pak proto, že byl velice dobře informován o tom, co se odehrává mezi staršími senátními předáky. Nikdo nedokázal mladým mužům zalichotit obratněji než Sulla, třebaže jeho cíle v tomto případě neměly nic společného se sexem, a tak netrvalo dlouho a měl z nich kolem sebe shromážděn celý dvůr. Dráždil je svým nevážným postojem k jejich mladistvému nadšení, svou shovívavostí, v níž nechyběl náznak, že tu přece jen je jakási naděje, že Sulla změní názor a bude ochoten brát je vážně. Nebyli to žádní hošíci; nejstarší z nich nebyli o víc jak o sedm, osm let mladší než on. Dost staří na to, aby se domnívali, že jsou dostatečně vyspělí, a stále ještě dosti mladí, aby je Sulla snadno vyváděl z rovnováhy. Ve svém souhrnu tvořili jádro jeho mladých přívrženců z řad senátu, jež by časem mělo nabýt nesmírné důležitosti pro muže rozhodnutého stát se konsulem.

V dané chvíli však Sulla soustředil pozornost především na Saturnina, jehož začal bedlivě sledovat od chvíle, kdy se na Foru shromáždily prvé davy a kdy začaly útoky na hodnostáře v togách. Otázka, zda se *lex Appuleia frumentaria* stane zákonem, či ne, Sullu ani zdaleka neznepokojovala; usoudil, že Saturninus potřebuje dostat zcela jinou lekci – ponaučení, že nemůže provádět všechno, co se mu zachce.

Když se v domě Metella Hovňouska v předvečer dne, kdy Saturninus hodlal předložit ke schválení svůj obilní zákon, sešla asi padesátka těchto mladých Lidí, Sulla jen odpočíval na lehátku a se zjevným pobavením sledoval rozhovor až do chvíle, kdy se k němu Caepio Junior obrátil s dotazem, co si myslí, že by měli udělat.

Sulla vyhlížel přímo báječně, husté rudozlaté vlasy obratně přistřižené a načesané do vln, bělostnou pleť bez jediné poskvrny, obočí a řasy jako narýsované na jejím pozadí (kdyby tak byli věděli, že si je přilíčil troškou *stibia*, aby se pro svou bledost dočista neztratily), pohled ledový a neúprosný jako zraky modrooké kočky. „Co si myslím? Že pořád jen mluvíte a mluvíte," řekl.

Metellovi Hovňouskovi už došlo, že Sulla je všechno jiné, jen ne pouhý Mariův ochočený hafan; jako všichni Římané neměl nic proti tomu, že se někdo připojil k jiné frakci, a se stejnou samozřejmostí ovšem předpokládal, že člověk opět může tuto frakci i opustit. „Ale my zdaleka nechceme jen mluvit a mluvit," zavrčel bez jediného zadrhnutí. „Nejsme si jen jistí, jakou taktiku teď zvolit."

„A byli byste proti trošce násilí?" otázal se Sulla.

„Nebyli, pokud by to násilí ochránilo právo senátu rozhodovat o tom, na co vynakládat státní prostředky," řekl Caepio Junior.

„Nu, a už jsme u toho," řekl Sulla. „Lid přece nikdy nedostal právo hospodařit římskými fondy. Ať si klidně dál dělá své zákony – nic proti tomu nemáme. Ale jen senát má právo povolit výdaje, které lid požaduje – anebo také právo je zamítnout! Jestli přijdeme o pravomoc regulovat ten řemínek, kterým se zavazuje státní měšec, nezůstane nám už vůbec žádná moc. Peníze jsou jediný nástroj, jímž můžeme anulovat ty zákony, s nimiž nesouhlasíme. Takhle přece senát zatočil s obilním zákonem Gaia Graccha."

„Pokud tenhle Saturninův zákon projde, pak už nikdo nezabrání, aby na něj senát neodhlasoval peníze," řekl Metellus Hovňousek, stále ještě bez jediného zadrhnutí v řeči. Jakmile se ocitl v kruhu sobě rovných, přestával koktat.

„Samozřejmě že ne!" řekl Sulla. „A nezabráníme ani tomu, aby byl schválen. Ale můžeme přesto dát Luciovi Appuleiovi určité ponaučení o naší síle."

A tak ve chvíli, kdy Saturninus z roster přesvědčoval své tribue, že odhlasováním *lex Appuleia frumentaria* učiní tu jedinou správnou věc, kdy se ony nepřehledné davy přesunuly až kamsi na Circus Flaminius a shromáždění bylo tak pokojné, jak si jen mohl kterýkoli magistrát přát, přivedl Caepio Junior na dolní Forum Romanum asi dvě stovky svých stoupenců. Byli ozbrojeni holemi a klacky, povětšinou chlapi s mohutným svalstvem a býčím vzhledem, zjevně bývalí gladiátoři, kteří se teď živili už jenom nabídkou služeb, které vyžadovaly sílu nebo neurvalost Jako jejich předvoj však kráčelo všech padesát účastníků shromáždění v domě Metella Hovňouska z předchozího večera, v čele s Caepionem Juniorem. Sulla mezi nimi nebyl.

Saturninus jen zakroutil hlavou, když je spatřil, a rozvážně sledoval, jak celá skupina přechází Forem Romanem. Poté se obrátil do amfiteátru Comitia.

„Hlavy si tu kvůli mně rozbíjet nedáme!" křikl na voliče, jejichž skupinky se už v panice začínaly rozbíhat. „Běžte teď domů a přijďte zase zítra! Pak zákon schválíme!"

Následujícího dne se už kolem Comitia opět shlukly zástupy *capite censi;* neobjevila se však žádná tlupa senátem najatých rozbíječů, aby schůzi narušila, a tak byl obilní zákon přijat.

„Nechtěl jsem nic víc, ty tupče omezená," řekl Saturninus Caepionovi Juniorovi, když se potkali v chrámu Jova Nejlepšího Největšího – který Valerius Flaccus považoval za nejvhodnější místo pro schůzi senátu a kde se podle něho mohla odbýt debata o financování *lex Appuleia frunentaria* bez nebezpečí, že senátory ohrozí srocení lidu – „než přijmout řádný

zákon v řádně svolaném shromáždění. Nebyl tam žádný dav, takže ovzduší bylo zcela pokojné, znamení byla přímo ideální. A co se stalo? Ty a tví idiotští kamarádi se přihrnete, abyste pár lidem rozbili hlavy!“ Obrátil se k senátorům postávajícím v hloučcích kolem. „Nepředhazujte mi, že se ten zákon musel přijímat uprostřed davu dvaceti tisíc *capite censi!* To můžete vytknout leda tomuhle hlupákovi!“

„Ten hlupák si teď vyčítá sám, že neužil síly tam, kde se jí mělo užít nejspíš!“ křičel Caepio Junior. „Měl jsem tě rovnou zabít, Lucie Appuleie!“

„Děkuji ti, žes to prohlásil před tolika nestrannými svědky,“ řekl s úsměvem Saturninus. „Quinte Servilie Caepione mladší, tímto tě formálně obviňuji ze zrady prosté spáchané tím, že ses pokusil zabránit tribunovi lidu ve výkonu jeho úřadu a že jsi ohrozil posvátnou osobu tribuna lidu.“

„Jedeš na splašeném koni a spadneš, Lucie Appuleie,“ řekl Sulla. „Sesedni z něj dřív, než budeš nedobrovolně na zemi, člověče!“

„Vznesl jsem formální obvinění proti Quintovi Serviliovi, otcové senátoři,“ řekl Saturninus, jako by Sulla vůbec neexistoval, „ale tím se bude zabývat tribunál pro velezradu jindy. Dnes jsem přišel žádat o peníze.“

Senátorů bylo přítomno méně než osmdesát – třebaže zvolené místo bylo poměrně bezpečné – a nebyl mezi nimi nikdo významnější; Saturninus se na ně pohrdavě zahleděl. „Chci peníze k nákupu obilí pro lid římský,“ řekl. „Pokud je nemáte v pokladně, navrhuji, abyste si je šli někam vypůjčit. *Protože já ty peníze od vás dostat musím!“*

A peníze Saturninus také dostal. Caepio Junior, městský kvestor, protestující a brunátný vztekem, dostal příkaz razit zvláštní emisi z nouzových zásob stříbra uloženého v chrámu bohyně Ops a bez dalšího odporu za obilí zaplatit

„Uvidíme se u soudu,“ řekl Saturninus Caepionovi Juniorovi, když zasedání skončilo, „protože já se s největší radostí ujmu obžaloby osobně.“

Jenže v tomto směru se poněkud přecenil; porotcům z řad jezdců se už Saturninus znelíbil a zaujali naopak příznivý postoj vůči Caepionovi mladšímu, zejména když i sama Fortuna dala najevo, že je Caepionovi Juniorovi nakloněna příznivě. Právě uprostřed řeči obhájců přišel totiž Caepionovi mladšímu spěšný dopis ze Smyrny se zprávou, že tam Quintus Servilius Caepio právě zemřel, nemaje kolem sebe pro útěchu nic než své zlato. Caepio Junior se hořce rozplakal; porota byla pohnuta a žalobu zamítla.

Schylovalo se k volbám, ale nebylo, kdo by je řídil, neboť stále ještě se denně shlukovaly na Foru Romanu nepřehledné zástupy a stále ještě zely obilnice prázdnotou. Mladší konsul Flaccus naléhal, aby byly volby odloženy až do doby, kdy se definitivně ukáže, že Gaius Marius není schopen je vést; ačkoli byl Mariovým knězem, neměl v sobě Lucius Valerius Flaccus dostatek z Marta, aby riskoval osobní bezpečí a volby v takovéto atmosféře řídil.

M a r c u s A n t o n i u s Orator měl za sebou velice úspěšné tříleté válčení s piráty z Kilikie a Pamfýlie; uzavřel toto období zcela stylově ve svém hlavním stanu v příjemně kultivovaných a kosmopolitních Athénách. Přibyl sem za ním jeho dobrý přítel Gaius Memmius, jenž po období svého správcovství v Makedonii a po svém návratu do Říma shledal, že je obžalován u Glauciova tribunálu pro vydírám, a to společně s Gaiem Flaviem Fimbriou, svým spolupachatelem v podvodných obilních spekulacích. Fimbriu tvrdě odsoudili všichni porotci, zatímco Memmius měl tu smůlu, že o rozsudku rozhodl jediný hlas. Zvolil si za místo svého vyhnanství Athény, neboť tam mnoho času trávil i jeho přítel Antonius a on věděl, že bude potřebovat jeho podporu, až se bude odvolávat k senátu, aby jeho odsouzení zrušil. Za to, že si mohl tuto nákladnou operaci vůbec dovolit podniknout, vděčil čiré náhodě; jako správce Makedonie takřka doslova zakopl v jedné dobyté vsi Skordisků o ukryté zlato – jedno sto talentů ho bylo. Podobně jako Caepio v Tolose neviděl ani Memmius sebemenší důvod, proč by se o ně měl s kýmkoli dělit, a také to neučinil. Až

teprve v Athénách ho trochu utrousil do Antoniovy napřažené dlaně. A o pár měsíců později byl povolán zpět do Říma a vrátil se i na své místo v senátě.

Od chvíle, kdy byla válka proti pirátům řádně uzavřena, čekal Gaius Memmius v Athénách, až se bude moci odebrat domů i Marcus Antonius Orator. Jejich přátelství se prohloubilo a dohodli se, že se společně budou ucházet o úřad konsulů.

Byl už konec listopadu, když se Antonius se svou malou armádou utábořil na prázdném Martově poli a požádal o povolení k triumfu. Senát, jenž se sešel v bezpečí Bellonnina chrámu, aby žádost projednal, mu dal ochotně souhlas. Antoniovi současně sdělili, že ovšem bude muset s triumfem vyčkat až po desátém dnu měsíce prosince, jelikož se zatím neuskutečnily volby tribunů a jelikož je Forum Romanum dosud přeplněno zástupy *capite censi*. *A* že snad volby tribunů proběhnou brzy a nové kolegium se ujme úřadu desátého dne měsíce prosince, ale triumfální průvod městem že za tohoto stavu nepřipadá v úvahu.

Antonius se už začínal obávat, že tak ztratí vůbec možnost se o úřad konsula ucházet, neboť až do triumfu musel setrvat mimo *pomerium*, posvátný okrsek města; byl totiž dosud vybaven *imperiem*, takže byl v podobné situaci jako cizí král – do města nesměl. A jelikož nemohl vstoupit do Říma, nemohl se ani přihlásit jako jeden z kandidátů v konsulských volbách.

Antonius si ovšem získal svou úspěšnou válkou obrovskou popularitu mezi obchodníky s obilím a ostatními lidmi z obchodního světa, neboť v dopravě po Středním moři zavládlo teď takové bezpečí a spolehlivost, jakou nikdo nepamatoval už po celé půlstoletí. Pokud by se byl mohl voleb zúčastnit, měl všechny šance zvítězit, třeba i proti Gaiovi Mariovi. A ani Gaius Memmius, přes svou účast na Fimbriových podvodných machinacích s obilními dodávkami, nebyl bez vyhlídek, neboť se osvědčil jako neohrožený nepřítel Jugurthův a rozhořčeně se utkal i s Caepionem, poté co ten vrátil soud pro vyděračství do rukou senátu. Mezi jezdci, kteří tvořili většinu prvé třídy, to byl tak populární pár, jak jen si mohly senátní špičky přát – a oba dva pro ně byli v konsulské funkci samozřejmě neskonale žádoucnější než Gaius Marius.

Neboť všichni očekávali, že se Gaius Marius dostaví na poslední chvíli do Říma, připraven ucházet se o svůj sedmý konsulský úřad. Zpráva o záchvatu mrtvice se potvrdila, ale nezdálo se, že by tím byly Mariovy schopnosti příliš oslabeny, a ti, kdo se za ním vydali do Kum, se vrátili přesvědčeni, že ho mrtvice v žádném případě nezbavila jeho skvělého úsudku. Nikdo neměl v tomto směru ani nejmenší pochyby; Gaius Marius se jistojistě opět přihlásí za kandidáta.

Myšlenka předstoupit před voličstvo jako dvojice rozhodnutá ucházet se o konsulský úřad společně, zapůsobila na vlivné špičky senátu hlubokým dojmem; společně mohli ti dva konečně zlomit Mariovo železné sevření, jímž třímal křeslo prvního konsula. Překážkou ovšem bylo, že Antonius tvrdošíjně odmítal vzdát se triumfu ve prospěch své kandidatury na úřad konsula – tím, že by vzdal i své *imperium* a překročil *pomerium*, aby se přihlásil za kandidáta.

„O konsulát se mohu ucházet i napřesrok," řekl, když za ním přišli na Mariovo pole Catulus Caesar a první senátor Scaurus. „Triumf je důležitější – v životě už asi nepovedu další tak úspěšnou válku." A nikdo s ním nedokázal pohnout.

„Nu dobrá," řekl Scaurus Catulovi Caesarovi, když se zmalomyslnělý vracel z Antoniova tábora, „budeme muset trošku přizpůsobit pravidla hry. Gaiovi Mariovi nikdy nezáleželo na tom, jestli je poruší nebo ne, tak nač bychom měli být tak úzkostliví my, když je tolik ve hře?"

Catulus Caesar pak přednesl jejich návrh řešení v senátě, jenž se sešel opět na jiném místě, v chrámu Jova Zastavitele poblíž Cirku Flaminiova, a v počtu, jenž stěží postačoval k tomu, aby bylo možno se usnášet.

„Prožíváme nesnadné časy," řekl Catulus Caesar. „Za normálních okolností se kandidáti na kurulské úřady musí představit senátu a lidu na Foru Romanu a tam svou kandidaturu veřejně vyhlásit. Naneštěstí způsobily nedostatek obilí a trvající demonstrace na Foru Romanu, že je tento prostor nepřístupný. Mohu proto otce senátory skromně poprosit, aby přesunuli tribunál

kandidátů – jen pro tento výjimečný rok! – do centurijního shromáždění mimořádně svolaného do *saept* na Mariově poli? Něco už je konečně třeba udělat pro to, aby volby vůbec proběhly! A jestliže přesuneme obřad registrace kurulských kandidátů do saept, tak budeme mít za sebou alespoň začátek – bude pak moci běžet lhůta mezi vyhlášením kandidátů a vlastními volbami. Bylo by to i spravedlivé vůči Markovi Antoniovi, který se hodlá o úřad konsula ucházet, ale nemůže překročit *pomerium,* aniž se současně vzdá práva na triumf, a ten zatím konat nemůže kvůli nepokojům v našem hladovém městě. Na Martově poli se jako kandidát přihlásit může. Všichni očekáváme, že se ty davy rozejdou, jakmile budou zvoleni noví tribunové lidu a ujmou se úřadu. Takže Marcus Antonius může triumf oslavit, jakmile budeme mít nové kolegium tribunů, a pak budou moci být voleni i konsulové.“

„A oč opíráš svou jistotu, že se ty davy rozejdou domů, až se ujme úřadu nové kolegium tribunů lidu, Quinte Lutatie?“ otázal se Saturninus.

„Myslel jsem, že odpověď na tuhle otázku bys měl znát ty nejlíp, Lucie Appuleie!“ vyštěkl Catulus Caesar. „To ty je přece verbuješ na Forum – ty je tam den co den popouzíš, ty jim slibuješ věci, které ani ty ani toto ctihodné shromáždění nemůže splnit! Jak můžeme nakoupit zrno, které neexistuje?“

„Budu tam a budu k nim mluvit i pak, až doba mého úřadu vyprší,“ řekl Saturninus.

„To nebudeš,“ řekl Catulus Caesar. „Jakmile budeš opět *privatus,* soukromá osoba, najdu – i kdyby mi to mělo trvat měsíc a i kdybych na to potřeboval stovku dalších mužů – v deskách zákon anebo precedens, podle kterého bude protiprávní, abys ty mluvil z roster anebo kdekoli jinde na Foru.“

Saturninus se rozesmál, řičel smíchy, burácel smíchy, a přece nikdo nepropadl omylu, že by se snad byl doopravdy rozveselil. „Hledej, jak srdce ráčí, Quinte Lutatie! Nebude ti to nic platné. Ze mě totiž nebude *privatus,* až skončí funkční období tribunů, protože já budu opět tribunem! Ano, vypůjčuji si tím jeden list z knihy Gaia Maria, a to bez jakéhokoli znásilňování práva, kvůli němuž bys musel lačnět po mé krvi! Neexistuje nic, co by muži bránilo ucházet se znovu a znovu o úřad tribuna lidu!“

„Existují zvyky a tradice,“ řekl Scaurus. „Ty jsou dostatečnou zábranou pro každého muže – kromě tebe a Gaia Graccha – aby neusiloval o třetí funkční období. Měl by sis z osudu Gaia Graccha vzít poučení. Zemřel ve Furrinině háji a jediným společníkem ve chvíli smrti mu byl jeho vlastní otrok.“

„Já mám lepší společnost,“ čelil mu Saturninus. „My z Picena držíme pohromadě – viď, Tite Labiene? – že mám pravdu, Gaie Saufeie? Nás se tak snadno nezbavíte!“

„Nerouhej se bohům,“ řekl Scaurus. „Bohové nesmírně rádi chytají lidi za slovo a přijímají jejich opovážlivé výzvy.“

„Ani bohů se nemusím bát, Marku Aemilie! Bohové jsou na mé straně!“ prohlásil Saturninus a odešel ze shromáždění.

„Pokusil jsem se mu už objasnit,“ řekl Sulla, když míjel Scaura a Catula Caesara, „že jede na splašeném koni a že co nejdřív spadne.“

„Což ovšem platí i o něm samém,“ řekl Catulus Caesar Scaurovi, jakmile byl Sulla z doslechu.

„A což ovšem platí i o půlce senátu, třebaže si toho jsme vědomi jen my,“ řekl Scaurus a zastavil se, aby se rozhlédl. „Tohle je opravdu krásný chrám, Quinte Lutatie! Budiž chvála Metellovi Macedonikovi. Ale bez Metella Numidika to tu dnes bylo trochu pusté.“ Pak potrhl rameny a rozjasnil opět tvář. „Pojď, musíme dohonit našeho veleváženého mladšího konsula, než nám zmizí někde v noře. On přece může obětovat jak Martovi tak i Jovovi Nejlepšímu Největšímu – a když ta oběť budou úplně bílá *suovetaurilia,* mělo by nám to docela určitě zajistit božský souhlas s konáním obřadu kurulských kandidátů na Martově poli!“

„A kdo zaplatí účet za toho bílého býka a bílou prasnici a bílou ovci?“ otázal se Catulus Caesar a pokývl hlavou směrem, kde postával Metellus Hovňousek s Caepionem mladším. „Tihle naši kvestoři státní pokladny budou kvičet víc než všechna ta tři oběmi zvířata dohromady.“

„Och, já myslím, že na ně určitě bude mít ten náš bílý bulíček, Lucius Valerius," ušklíbl se Scaurus. „Je koneckonců v denním styku se samotným Martem!"

P o s l e d n í h o listopadového dne přišla zpráva od Gaia Maria, jíž svolával senát na příští den do Curie Hostiliovy. Pojednou nedokázal ani nával na Foru Romanu otce senátory zadržet, tak byli dychtiví spatřit na vlastní oči, jak to s Gaiem Mariem vypadá. Senát byl plný do posledního místečka, všichni se dostavili ještě před úsvitem prosincových kalend, aby tam byli dříve než on, a zatímco čekali, stíhal jeden dohad druhý.

Vešel jako poslední ze všech senátorů, vysoký, ramenatý, hrdý jako vždy v minulosti, nic na jeho chůzi nesvědčilo o ochrnutí, levá ruka normálně svírala záhyby nachem lemované togy. Ach, ale na tom nešťastném obličeji to měl jasně vepsáno! Pravá polovina byla stále ta jeho rozhodná tvář, zatímco levá byla jen její truchlivou karikaturou.

Marcus Aemilius Scaurus, *princeps* senátu, začal jako prvý tleskat, zvuk se rozlehl starobylou síní, ozvěnou se odrazil od nezakrytých krovů a od drsného rubu terakotových tašek, které tvořily zároveň krytinu i strop. Jeden po druhém se k němu připojovali další otcové senátoři, takže než Gaius Marius dospěl ke svému kurulskému křeslu, hřměl mu na pozdrav už celý jejich sbor. Gaius Marius se neusmíval; úsměv jen zdůrazňoval bizarní nesouměrnost jeho tváře; kdykoli tak přece učinil, vhánělo to až slzy do očí každému, kdo ho viděl, od Julie až po Sullu. Stál namísto toho před svým slonovinovým křeslem, důstojně pokyvoval hlavou a ukláněl se, dokud ovace nedozněly.

Scaurus povstal, na rtech široký úsměv. „Gaie Marie, jsme nesmírně rádi, že tě tu opět vidíme! Byly to šedivé měsíce bez tebe, jako dlouhý deštivý den. Jako první ze senátorů mám to potěšení přivítat tě opět doma mezi námi."

„Děkuji ti, první senátore – i vám, otcové senátoři – i vám, kolegové magistráti," řekl Marius jasným hlasem a ani jediné slovo nezaznělo zkresleně. Navzdory svému rozhodnutí se přece jen maličko pousmál, pravý koutek úst se pozvedl vzhůru, zatímco levý zůstal žalostně svěšen. „A jestliže vás těší uvítat mě tady, nemůže se to snad ani z jedné desetiny rovnat radosti, jakou mám já z toho, že jsem opět mezi vámi a doma. Jak všichni vidíte, byl jsem nemocen."

Zdlouha se nadechl, ke všem ten zvuk dolehl, všichni v něm zaslechli záchvěv smutku. „A třebaže už je ta choroba za mnou, dosud po ní nesu jizvy. Dříve než přejdeme k dennímu pořadu a než se budeme věnovat našim povinnostem, které si už zjevně žádají naši plnou pozornost, chci učinit prohlášení. Nebudu se ucházet o znovuzvolení konsulem – a to ze dvou důvodů. Prvním z nich je to, že krize, v níž se stát ocitl a jejímž výsledkem pro mne byla bezprecedentní pocta zastávat tolikrát po sobě tento úřad, už pominula, je nyní definitivně, trvale a beze zbytku za námi. Druhým důvodem je, že se nedomnívám, že by mi zdravotní stav dovolil vykonávat své povinnosti s plnou zodpovědností. Odpovědnost, kterou nesu za současnou situaci v Římě, je evidentní. Kdybych býval zde v Římě, už sama přítomnost prvního konsula by byla pomohla ji řešit. Proto ostatně úřad prvního konsula existuje. Neobviňuji tím ani Lucia Valeira ani Marka Aemilia ani žádného jiného člena tohoto sboru. Vést musí první konsul. A já jsem vést nebyl schopen. Vyvodil jsem z toho pro sebe závěr, že se o tento úřad nadále nemohu ucházet. Nechť se prvním konsulem stane muž, který se těší plnému zdraví."

Nikdo ani nehlesl. Nikdo se nepohnul. A třebaže už Mariova zkřivená tvář napověděla, že toto rozhodnutí visí ve vzduchu, až do posledního si teď náhle všichni uvědomili, jaký vliv si nad nimi za oněch uplynulých pět let získal. Senát bez Gaia Maria v kurulském křesle? Vyloučená věc! I Scaurus, první ze senátorů, a Catulus Caesar zůstali sedět mlčky, ohromeni.

A pak se ozval hlas z řady za Scaurem. „T-to jje do-do-dobře!" řekl Metellus Hovňousek. „Ta-tatínek se bbude moct zase vrátit."

„Děkuji ti za poklonu, mladý Metelle," řekl Marius a upřel zraky přímo na něj. „Naznačuješ tím, co jsi právě řekl, že já sám stačím udržet tvého otce v jeho vyhnanství na

Rhodu. Ale, víš, ono tomu tak není. Jsou to zákony téhle země, pro které musel Quintus Caecilius Metellus Numidicus odejít do exilu. A já důtklivě připomínám každému členu tohoto důstojného shromáždění, aby si byli této skutečnosti dobře vědomi! Žádné rozhodnutí nebo plebiscit ani zákon nepomine jenom proto, že já už nebudu konsulem!“

„Pitomec jeden!“ šeptl Scaurus Catulovi Caesarovi. „Kdyby to byl neprořekl, mohli jsme mít napřesrok Quinta Caecilia ve vší tichosti zase doma. Takhle se vrátit nebude smět. Nejvyšší čas, aby si Metellus připojil další *cognomen.*“

„A jaké?“ zeptal se Catulus Caesar.

„Pi-pi-pius!“ prohlásil Scaurus jedovatě. „Metellus Pius, mi-mi-milující syn, který se nedokáže starat o nic jiného, než aby už měl tatíčka zase doma! A všechno to přitom po-po-polepí!“

Bylo zvláštní vidět, jak rychle se senát dal opět do práce, jen co do konsulského křesla usedl Gaius Marius; bylo zvláštní sledovat, jak všichni senátoři jako by naráz byli prostoupeni pocitem pohody; jak v okamžiku, kdy se mezi nimi Gaius Marius objevil, jako by zcela přestaly existovat starosti se zástupy tam venku.

Když Maria informovali o změně v průběhu registrace kurulských kandidátů, kývl jen na souhlas a vzápětí úsečně uložil Saturninovi, aby svolal shromáždění plebejů a nechal zvolit nové tribuny lidu; jen tak bude možné zvolit další úředníky.

Poté se otočil ke Gaiovi Serviliovi Glauciovi, jenž seděl v křesle městského prétora po levici za ním. „Slyšel jsem vykládat, Gaie Servilie,“ řekl Glauciovi, „že se chceš ucházet o úřad konsula, a to na základě nesrovnalostí, které jsi údajně zjistil v *lex Villia*. Nedělej to, prosím. *Lex Villia annalis* jednoznačně stanoví, že mezi koncem období, kdy muž zastával úřad prétora, a začátkem roku, kdy by měl nastoupit úřad konsula, musí uplynout alespoň dva roky.“

„Podívejme se na to, kdo mi tohle říká!“ vydechl Glaucia, ohromen tím, že se setkal s nesouhlasem právě v těch končinách, odkud očekával podporu. „Jak ty se vůbec můžeš opovážit, Gaie Marie, obvinit mě, že chci porušit *lex Villia,* když ty sám jsi ho přestupoval po pět let za sebou? Pokud *lex Villia* platí, pak jednoznačně stanovuje, že nikdo, kdo byl konsulem, nemůže kandidovat na další konsulské období dříve než za deset let!“

„Já jsem kandidoval pouze jednou, Gaie Servilie,“ řekl Marius vyrovnaným hlasem. „Pak už mi byl tento úřad opětovně ukládán – z toho třikrát *in absentia* – vzhledem k válkám s Germány. Jakmile nastane stav nouze, jdou stranou všechny možné zvyky – ba i zákony. Ale když pak nebezpečí pomine, všechny takové mimořádné kroky a počiny musí ustat.“

„Ha-ha-ha!“ vyrazil Metellus Hovňousek v zadní řadě, což bylo citoslovce jako stvořené pro jeho vadu řeči.

„Máme opět mír, otcové senátoři,“ řekl Marius, jako by byl nikdo nic neřekl, „takže se musíme vrátit k normálním postupům a k normálnímu způsobu vlády. Gaie Servilie, zákon ti nedovoluje ucházet se o úřad konsula. A já jako úředník řídící volby tvou kandidaturu nepřipustím. Ber to, prosím, jako upřímně míněné varování. Vzdej se toho záměru důstojně, nebyl by ti ke cti. Řím potřebuje zákonodárce tak talentované, jakým ty bezesporu jsi. Ale zákony nemůžeš tvořit, pokud je sám porušuješ.“

„Vždyť jsem ti to říkal!“ řekl Saturninus nahlas, tak aby to každý slyšel.

„Nemůže mi v tom zabránit, tak jako mi v tom nemůže zabránit ani nikdo jiný,“ řekl Glaucia tak hlasitě, že to slyšel celý senát.

„Zabrání,“ řekl Saturninus.

„Pokud jde o tebe, Lucie Appuleie,“ řekl Marius a obrátil se pro změnu k lavici tribunů, „doslechl jsem se, že se chceš potřetí ucházet o úřad tribuna lidu. To ovšem proti zákonům není. Proto ti v tom nijak bránit nemohu. Ale mohu tě požádat, aby ses toho záměru vzdal. Nedodávej našemu užití slova ‚demagog’ novou náplň. To, cos prováděl během několika posledních měsíců, není obvyklé v politické praxi člena římského senátu. Při našem rozsáhlém aparátu zákonů a při našem mimořádném talentu zajistit, aby všechna ta kolečka v nich do sebe správně zapadala a pracovala v zájmu Říma, není nijak nutné využívat

lehkověrnosti chudiny. Je naivní a nesmí jí být zneužíváno. Naší povinností je starat se o ni, nikoli využívat jí pro naše vlastní politické cíle.“

„Skončil jsi už?“ otázal se Saturninus.

„Skončil jsem úplně, Lucie Appuleie.“ A tón, jímž to Marius vyslovil dodával jeho slovům více významů.

Takže tohle mám za sebou, říkal si, když se vydal domů oním energickým krokem, jaký si nově osvojil, aby zakryl sklon lehce táhnout levou nohu. Byla to nezvyklá, hrozná doba ty dlouhé měsíce v Kumách, kdy se skrýval před lidmi, neboť se odmítal dívat na hrůzu v jejich očích, vnímat jejich soucit anebo škodolibé zadostiučinění. Nejhůř to snášel u těch, kdo ho měli upřímně rádi a byli tím hůře zasaženi jeho neštěstím, jako například Publius Rutilius. Ze sladké a něžné Julie se rázem stal opravdický tyran, rezolutně zakázala komukoli včetně Publia Rutilia utrousit byť i jediné slovo o politice anebo o veřejných záležitostech. Nedozvěděl se tak nic o obilné krizi, nevěděl nic o tom, že Saturninus začal nadbíhat chudině; život se mu zúžil na režim přísné diety, tělesná cvičení a četbu klasiků. Namísto krásného šrůtku slaniny s opraženým chlebem teď jedl pečené melouny, neboť Julia kdesi slyšela, že to čistí ledviny, měchýř, žlučník a krev od kaménků; namísto aby šel do Curie Hostiliovy, konal povinné výlety do Baií a do Misena; místo aby pročítal zápisy a memoranda ze senátu a došlé zprávy z provincií, probíral se Ísokratem a Hérodotem a Thúkýdidem tak dlouho, až přestal věřit komukoli z nich, neboť z četby jejich knih nabyl nakonec pocitu, že to nebyli mužové činu, nýbrž pouzí čtenáři jiných knih.

Ale zato se tento režim blahodárně projevil na jeho zdraví. Zvolna, velice zvolna se jeho stav zlepšoval. Přesto však už nikdy neměl být týmž člověkem jako kdysi, už nikdy se neměl levý koutek jeho úst pozvednout vzhůru, už nikdy nebude schopen zastřít, že je znaven. Zrádce uvnitř bran jeho těla ho odhalil před celým světem, jeho stav byl všem zřejmý. Bylo to právě toto poznání, které konečně vedlo k tomu, že se vzepřel; a Julia, kterou až udivovalo, že se po tak dlouhou dobu dokázal všemu trpělivě podřizovat, okamžitě kapitulovala. A tak poslal pro Publia Rutilia a vrátil se pak do Říma, aby napravil, co se dá.

Věděl samozřejmě, že se Saturninus nestáhne do pozadí, cítil však přesto povinnost varovat ho; a pokud šlo o Glauciu, sama jeho kandidatura by tak jako tak nebyla schválena, takže v tom směru si nemusel dělat výčitky. Celé volby se teď alespoň pohnou kupředu, neboť už byl stanoven termín volby tribunů lidu na den před nonami a volba kvestorů na nony, tedy pouze den předtím, kdy už se měli ujmout úřadu. Volby ovšem budily znepokojení, neboť se měly konat v Comitiu na Foru Romanu, kam se denně znovu a znovu natěsnávaly tisíce lidí; pokřikovali na senátory sprostoty, házeli po nich nečistotou, hrozili jim pěstmi a se slepou oddaností zbožně naslouchali Saturninovi.

Nepokřikovali však na Gaia Maria, nikdo po něm nic nehodil, když se po oné památné schůzi senátu vydal přímo jejich středem domů, vnímal naopak jejich vřelou náklonnost vůči sobě. Od druhé třídy níže nebylo nikoho, kdo by na Gaia Maria jakkoli nevrazil; podobně jako bratři Gracchové se stal jejich hrdinou. Někteří, když uviděli jeho zpustošenou tvář, se dávali do pláče; jiní, kteří ho nikdy předtím nespatřili, se domnívali, že vždy vyhlížel takto, a obdivovali ho tím víc; nikdo se ho však ani nedotkl, všichni ustupovali a uvolňovali mu mezi sebou uličku, aby mohl projít, a on mezi nimi kráčel s hrdostí, ale i s pokorou, srdcem i hlavou s nimi. Bez jediného vyřčeného slova mezi nimi zavládlo srozumění. A Saturninus, jenž to sledoval z roster, nevycházel z údivu.

„Dav je obdivuhodně děsivý jev, že?“ otázal se Sulla Maria toho dne při večeři, u níž byl kromě Julie a jeho i Publius Rutilius Rufus.

„Je to příznak doby,“ řekl Rutilius.

„Příznak toho, že se v nás zklamali,“ řekl podmračeně Marius. „Řím si potřebuje vydechnout. Od doby Gaia Graccha žijeme v neustálých starostech – Jugurtha – Germáni – Skordiskové – nespokojenost a nepokoje v Itálii – povstání otroků – piráti – katastrofální nedostatek obilí – ten seznam je bez konce. Chce to přestávku, čas starat se o Řím, a ne jen

pořád o sebe samé. Snad nám bude taková pauza dopřána. Určitě nastane, jakmile se zlepší dodávky obilí.“

„Dostal jsem vzkaz od Aurelie,“ řekl Sulla.

Marius, Julia i Rutilius Rufus po něm všichni zvědavě otočili hlavu. „Ty se s ní vídáš, Lucie Cornelie?“ zbystřil pozornost bdělý strýc Rutilius Rufus.

„Nezačínej hned kvokat, Publie Rutilie, není k tomu důvod! Ano, čas od času za ní zajdu. Ji pochopí především domorodec, a proto tam také chodím. Trčí tam v Subuře, a to je tak trochu i můj svět,“ řekl nijak nedotčen. „Mám tam stále ještě přátele a Aurelii mám přímo na cestě, jestli chápete, jak to myslím.“

„Och, měla jsem ji asi také pozvat na večeři!“ zarazila se Julia v rozpacích nad tím, že ji opomíjí. „Ztratila se mi nějak z dohledu.“

„Ona to chápe,“ řekl Sulla. „Ale abyste mi dobře rozuměli – ona má ten svůj svět docela ráda. Jenomže se současně snaží udržet si povědomí o tom, co se děje na Foru, a o to se starám já. Ty jsi její strýc, Publie Rutilie, a máš sklon ji před veškerými problémy chránit. Kdežto já jí naopak říkám absolutně všechno. Je to obdivuhodně inteligentní žena.“

„A čeho se týká ten vzkaz od ní?“ zeptal se Marius a usrkával vody.

„Je od jejího přítele Lucia Decumia, toho prazvláštního človíčka, který se stará o kolegium křižovatky sídlící v její insule, a zní asi takhle – jestli si myslíte, že se na Foru v poslední době začaly shromažďovat velké davy, tak jste ještě nic nezažili. O volbách tribunů lidu se z moře tváří stane oceán.“

L u c i u s D e c u m i u s měl pravdu. Za východu slunce si vyšli Gaius Marius a Sulla na kapitolskou Arx a opřeli se o zídku nad lautumijskou skálou, odkud měli výhled na celé Forum Romanum pod sebou. Kam až dohlédli, rozléval se oceán lidstva, natěsnaného od Clivu Capitolinu až po Velii. Dav byl spořádaný, klidný, šla z něho hrůza, tajil se až dech.

„*Proč?*“ otázal se Marius.

„Podle Lucia Decumia přišli, aby dali najevo, že existují. Shromáždění se sejde, aby zvolilo nové tribuny lidu; oni slyšeli, že se Saturninus uchází o úřad, a domnívají se, že představuje jejich jedinou naději na plná břicha. Hlad teprve začal, Gaie Marie. A oni o hladomor nestojí,“ řekl Sulla klidně.

„Ale vždyť oni přece nemohou nijak ovlivnit výsledky tributních voleb, ani volby v centuriích! Takřka všichni asi patří do čtyř městských tribuí.“

„To je pravda. A z těch jedenatřiceti venkovských tribuí přijde asi hlasovat málokdo,“ řekl Sulla. „Dnes tu není ta správná sváteční atmosféra, která by mohla venkovské voliče přilákat. Takže hlasovat bude jen hrstka ze všech těch, co tam dole stojí. Oni to vědí. Nejsou tu, aby hlasovali. Přišli, abychom věděli, že existují.“

„To byl Saturninův nápad?“

„Ne. Jeho praví stoupenci byli ti, které jsi tady viděl o kalendách a pak každý následující den. Já jim říkám sráči. Prostě chátra. Různá verbež z kolegií křižovatek, bývalí gladiátoři, zloději a nespokojenci, všelijací naivní obchodníčci, kteří smrdí sesterciem, propuštěnci otrávení žebrotou u svých bývalých pánů á spousta takových, kteří si myslí, že by z toho mohl koukat denarius nebo dva, kdyby byl Lucius Appuleius znovu zvolen tribunem lidu.“

„Je v tom něco víc,“ řekl Marius. „Jdou oddaně za prvním člověkem, který se kdy postavil na rostra a bere je vážně.“ Přesunul váhu na ochrnutou levou nohu. „Jenže tihle lidé, co sem přišli dnes, ti nepatří Luciovi Appuleiovi Saturninovi. Ti nepatří nikomu. Bohové, ani na bojišti u Vercell nebylo tolik Kimbrů, co tu dnes vidím lidí! A nemám tu žádnou armádu. Jediné, co mám, je toga s nachovým pruhem. To je věru útěšné pomyšlení!“

„To ano,“ řekl Sulla.

„I když, nevím… Možná že právě ta toga a nachový pruh na ní je vlastně jediná zbraň, kterou potřebuju. Já najednou vidím Řím v docela jiném světle než kdy předtím, Lucie Cornelie. Dnes sem přišli, aby se nám ukázali. Ale oni jsou tu přece všichni někde v Římě

pořád, den co den se tu kdesi vydávají za obživou. Během hodiny se tu kdykoli mohou shromáždit a znovu se nám takhle předvést. A my si namlouváme, že jim vládneme!“

„Vládneme, Gaie Marie. Protože oni si sami vládnout nedokážou. Svěřili se do naší péče. Jenomže Gaius Gracchus jim kdysi zajistil levný chleba a édilové dnes pro ně zase připravují báječné hry. A teď se najednou objeví nějaký Saturninus a naslibuje jim uprostřed hladomoru levný chleba. On ten slib ovšem není schopen splnit, a tihle lidé to už začínají tušit. A proto se mu vlastně přišli ukázat právě o jeho volbě,“ řekl Sulla.

Maria konečně napadlo případné přirovnání. „Je to vlastně něco jako gigantický a dobromyslný býk. Když k tobě přijde a ty máš v ruce vědro, zajímá ho jediné – krmení, o němž ví, že ho v tom kbelíku nosíš. A když zjistí, že je vědro prázdné, nerozzuří se hned a nenabodne tě na rohy. Předpokládá jen, že máš tu píci pro něj u sebe někde schovánu, a hledá ji a hledá a rozšlape tě přitom na maděru, aniž vůbec postřehl, že jsi na kaši.“

„A Saturninus má teď v ruce to prázdné vědro,“ řekl Sulla.

„Přesně tak,“ řekl Marius a otočil se k zídce zády. „Pojď, Lucie Cornelie, my toho býka popadneme za rohy.“

„A budeme doufat,“ ušklíbl se Sulla, „že na nich nemá seno na znamení, že je už od přirozenosti trkavý.“

Nikdo v celém tom obrovském zástupu nebránil senátorům ani dalším politikům, kteří normálně vždy hlasovali v Comitiu, projít; zatímco Marius vystoupil na rostra, Sulla se šel postavit na schody k senátní budově spolu s ostatními patriciji ze senátu. Skuteční voliči plebejského shromáždění toho dne představovali toliko ostrůvek v moři celkem poklidných diváků – ostrůvek téměř ponořený a ztracený, jen rostra čněla nad amfiteátr Comitia a nad hladinu davu jako plochý skalní útes. Čekalo se samozřejmě, že se opět objeví ta Saturninova tisícihlavá chátra, což vedlo mnohé senátory a voliče, zejména hrstku mladých senátorů vedených Caepionem mladším, aby do záhybů tog ukryli nože a hole; jenže dnes tu nebyla žádná spodina. Na protest se tu jen sešel celý chudý Řím. A nože a hole se naráz jevily jako naprostý omyl.

Jeden po druhém předstupovalo dvacet uchazečů o úřad tribunů lidu a vyhlašovalo svou kandidaturu, zatímco Marius proceduru pozorně sledoval. Prvním uchazečem byl předsedající člen dosavadního kolegia tribunů Lucius Appuleius Saturninus. Celý ten dav ho pozdravil tak ohlušujícím jásotem, že ho to samotného zjevně překvapilo, jak zjistil Marius, jenž přešel na místo, odkud mohl sledovat Saturninovu tvář. Saturninus jako by si naprosto zjevně v tu chvíli říkal: jak obrovská je tohle podpora pro jednoho jediného muže! Co je teď pro mne nemožného, když mám za sebou těchto tři sta tisíc římských chudých? Kdo najde odvahu nepřiznat mi úřad tribuna lidu, když už svým aplausem s tím vyslovil souhlas celý tenhle nesmírný dav?

Ty, kdo následovali po Saturninovi jako další kandidáti, vítalo netečné ticho: byli to Publius Furius, Quintus Pompeius Rufus z picenských Pompejů, Sextus Titius, jenž byl původem Samnit, a rezatý a šedooký, nesmírně aristokraticky vyhlížející Marcus Porcius Cato Salonianus, vnuk tuskulského sedláka Catona Censoria a pravnuk keltského otroka.

Jako poslední se neobjevil nikdo jiný než Lucius Equitius, podle vlastního vyjádření levoboček Tiberia Graccha, jehož se Metellus Numidicus ještě jako censor pokusil vyloučit ze stavu jezdců. Dav počal opět jásat, vzedmula se nová vlna nespoutaného nadšeného volání. A Marius si ověřil, jak přesné bylo jeho srovnání s obrovitým hodným býkem, neboť celý dav se začal pohybovat směrem k Luciovi Equitiovi, objevivšímu se teď na skalisku roster, a nijak nevnímal svou obrovskou váhu a sílu. Jeho neúprosný nápor stlačoval lidi v Comitiu a v jeho blízkosti stále víc a víc. Mezi těmi, kdo přišli volit a kteří zakoušeli dusivý pocit hrůzy, že je nezvládnutelná síla rozmačká, se rozletěly prvé vlny paniky.

Zatímco všichni stáli jakoby ochrnuti, jediný Gaius Marius, ač vskutku postižený ochrnutím, rychle pokročil kupředu a vztyčil před sebe ruce dlaněmi vpřed, v gestu které velelo STŮJTE! STŮJTE! STŮJTE! Zástup okamžitě stanul, tlak se trochu zmenšil a pak se

znovu ozval jásot, pozdravující tentokrát Gaia Maria, Prvního muže Říma, třetího zakladatele Říma, vítěze nad Germány.

„Rychle, ty osle!“ štěkl na Saturnina, který stál jako v transu, uchvácen řevem stoupajícím ze všech těch jásajících hrdel. „Řekni, že jsi zaslechl zahřmění – cokoli, jen ať můžeš shromáždění rozpustit! Jestli nedostaneme voliče z Comitia ven, dav je umačká!“ Hned potom zavelel heroldům, aby zatroubili, a v nastalém tichu opět pozvedl paže. „Zahřmělo!“ zvolal.

„Hlasování se odkládá na zítřek! Jděte domů, lidé římští! Rozejděte se domů, domů!“ A dav se rozešel do svých domovů.

Většina senátorů naštěstí našla úkryt ve své vlastní Curii, kam se Marius odebral, jakmile se trochu uvolnil průchod Forem. Saturninus, jak si povšiml, už sestoupil z roster a pustil se neohroženě přímo do středu zástupů, s úsměvem, se vztaženýma rukama, jako by byl jedním z oněch podivných písidských mystiků, kteří věřili na vzkládání dlaní. A městský prétor Glaucia? Ten sestoupil z roster a sledoval teď s rozzářeným úsměvem, jak se Saturninus noří do davu.

Tváře, které se obrátily k Mariovi, když vkročil do Curie, byly pobledlé, úsměvy se z nich vytratily.

„To bylo o vlas!“ pravil Scaurus, první ze senátorů, jako obvykle nezdolán, nicméně přece jen vyveden z klidu.

Marius pohlédl na hloučky postávajících senátorů a řekl velice pevně: „Jděte domů, prosím! Dav vám neublíží, ale jděte přesto horem po Argiletu, i kdybyste mířili na Palatin. A pokud se budete zlobit, že jste si museli zajít, pořád ještě jste pochodili dobře. A teď už běžte! Běžte!“

Klepnutím na rameno upozornil některé senátory, že si přeje, aby se ještě zdrželi; byli to jen Sulla, Scaurus, Metellus Caprarius censor, Ahenobarbus pontifex maximus a Crassus Orator se svým bratrancem Scaevolou, kteří zastávali úřad kurulských édilů. Sulla, jak si Marius se zájmem povšiml, zašel ještě za Caepionem Juniorem a za Metellem Hovňouskem, cosi jim polohlasem řekl a poté je až podezřele přátelsky popleskal po ramenou, když odcházeli. Na to se musím podívat, co to má znamenat, řekl si Marius, ale až později. Až bude chvilka času. Pokud ovšem taková chvíle za tohoto chaosu někdy vůbec nastane.

„Nu, takže jsme dnes uviděli něco, co žádný z nás předtím nespatřil,“ začal. „Až z toho jde strach, že?“

„Já si nemyslím, že by měli nějaké zlé úmysly,“ řekl Sulla.

„To si nemyslím ani já,“ řekl Marius. „Ale pořád je to ten obrovitý býk, který nezná svou sílu.“ Kývl na svého vrchního písaře. „Sežeň laskavě někoho, aby doběhl na Forum. Potřebuju, aby sem hned přišel předseda kolegia liktorů.“

„Co navrhuješ, abychom udělali?“ otázal se Scaurus. „Chceš odložit termín plebejských voleb?“

„Ne, bude lepší, když to budeme mít za sebou,“ řekl Marius rozhodně. „V tuto chvíli je ten býk zástupů ještě docela hodné zvířátko, ale kdo může říct, jak moc se rozzuří, až přibyde hladu? Neotálejme tak dlouho, až bude muset mít na rozích namotané seno, aby bylo na dálku vidět, že trká, protože budeme-li to odkládat, budeme to my, kdo bude mít roh v břiše. Poslal jsem pro hlavního liktora, jelikož si myslím, že zítra se býček dá ještě ošálit plůtkem, kterým by jinak lehce prošel. Nařídím, aby státní otroci hned začali stavět neškodně vypadající ohrazení kolem amfiteátru Comitia a mezi Comitiem a schody k senátu a aby na tom pracovali celou noc – jen takové to brlení, jaké se vždycky na Foru zřizuje při pohřebních gladiátorských hrách, aby byli diváci odděleni od zápasiště, protože takové zábrany už lidé znají a nebudou na ně hledět jako na projev strachu z naší strany. Dále postavím všechny liktory, které v Římě máme, na vnitřní stranu tohoto ohrazení – všechny v karmínových tunikách, bez tog, ale jinak neozbrojené, jen s holemi. Ničím, co podnikneme, nesmíme vnuknout tomu našemu býčkovi nebezpečnou myšlenku, že je větší a silnější, než jsme my – býčci totiž také dokáží uvažovat! A zítra musíme odbýt ty volby tribunů – bude úplně jedno, jestli se tam dostaví všehovšudy jen pětatřicet voličů. Což znamená, že cestou domů budete

muset obejít všechny senátory, které máte poblíž, aby ráno přišli a byli schopni hlasovat. Zajistíme si tak, že z každé tribue bude přítomen alespoň jeden volič. Bude to sice hubené hlasování, ale platné bude. Rozuměli jste všichni?“

„Jasné,“ pravil Scaurus.

„Kde byl dnes Quintus Lutatius?“ zeptal se Sulla Scaura.

„Myslím, že je nemocen,“ řekl Scaurus. „Určitě nesimuluje – tomu odvaha nechybí.“

Marius pohlédl na Metella Capraria, censora. „Tobě, Gaie Caecilie, připadne zítra ten nejhorší úkol,“ řekl, „protože až se přihlásí jako kandidát Equitius, budu se tě muset dotázat, připustíš-li ho k volbám. Co mi na to odpovíš?“

Caprarius nezaváhal. „Řeknu ne, Gaie Marie. Měl by se snad stát tribunem lidu člověk, který byl otrokem? To je nemyslitelné.“

„Dobrá, v pořádku, děkuji ti,“ řekl Marius. „Teď se vydejte na cestu a zajistěte, ať tu zítra máme všechny kolegy, i když se asi dosud klepou strachy. Lucie Cornelie, ty tu zůstaň. Dostaneš na povel liktory, takže bys měl být u toho, až dorazí jejich představený.“

Hned za úsvitu už byly zástupy opět na Foru, nalezly amfiteátr Comitia obehnán jednoduchou zábranou z kůlů a provazů, jakou vídali na Fóru, kdykoli se tam konaly něčí gladiátorské pohřební hry; na jejím vnitřním obvodu, na pár stop jeden od druhého, byli rozestaveni liktoři v nachových tunikách, každý s dlouhou silnou holí v ruce. Nic zlého v tom nikdo nespatřoval. A když Gaius Marius pokročil kupředu a zavolal na vysvětlenou, že nechce, aby byl někdo neúmyslně ušlapán, dostalo se mu stejně bouřlivého pozdravu jako předchozího dne. Co už zástupy nespatřily, byla skupinka, kterou již dávno před úsvitem Sulla umístil do Curie Hostiliovy: ona padesátka mladých mužů z prvé třídy občanů, všichni v kyrysech a s přílbami na hlavách, s meči a dýkami na opascích a se štíty v rukou. Rozčilený Caepio Junior byl toliko jejich záložním nadřízeným, skutečné velení nad nimi si ponechal Sulla.

„Vyrazíme jen tehdy, když já řeknu vyrazit,“ řekl Sulla, „a platí to pro všechny. Pokud se někdo hne bez mého rozkazu, já osobně ho tady zabiju.“

Na rostrech bylo vše připraveno, jen začít; v amfiteátru Comitia se sešel překvapivě velký počet řádných voličů, mezi nimiž byla snad i celá polovina senátu, zatímco patricijští senátoři stáli jako vždy na schodech senátní budovy. Byl mezi nimi i Catulus Caesar, který dosud vypadal tak špatně, že mu přinesli židli; stál mezi nimi rovněž censor Caprarius, další ze senátorů, jemuž by byla příslušnost k plebejskému stavu sice dovolila vstoupit do Comitia, ale který chtěl být všem na očích.

Když Saturninus znovu prohlásil, že kandiduje, zástupy opět reagovaly hysterickým jásáním; vzkládání rukou zjevně dělalo divy. Tak jako předtím byli ostatní kandidáti uvítáni mlčky. Až nakonec se dostavil Lucius Equitius.

Marius se rychle otočil, aby viděl na schody k senátu, pozvedl jediné obočí, kterým vládl, v němé otázce k Metellovi Caprariovi; a Metellus Caprarius důrazně pokýval hlavou. Dohovořit se slovy bylo nemožné, neboť zástupy pokračovaly v jásotu na pozdrav Luciovi Equitiovi, jako by nechtěly nikdy přestat.

Heroldi zaduli do trub, Marius pokročil vpřed, nastalo ticho. „Tento muž, Lucius Equitius, nesplňuje předpoklady pro úřad tribuna lidu!“ zakřičel tak silně, jak jen dokázal. „Existují pochybnosti o jeho stavu, které musí censor vyjasnit dříve, než se bude moci Lucius Equitius ucházet o jakýkoli veřejný úřad související se senátem a lidem římským!“

Saturninus se protáhl kolem Maria a stanul na samém okraji roster. „Popírám, že by tu bylo cokoli nepatřičného!“

„Prohlašuji jménem censora, že taková nepatřičnost existuje,“ řekl Marius nevyveden nijak z míry.

Saturninus se obrátil na davy. „Lucius Equitius je zrovna tak Říman jako kdokoli z vás!“ vřískl. „Podívejte se na něho, jen se na něho podívejte! Je to přece celý Tiberius Gracchus!“

Ale Lucius Equitius zíral dolů, do amfiteátru Comitia, do míst, kam nikdo z davu neviděl, ani ti, kdo stáli přímo na kraji. Shluk senátorů a jejich synů tam právě tasil dýky, vytahoval ze záhybů tog hole a vydal se kupředu, jako by chtěl Lucia Equitia stáhnout dolů do svého středu.

Lucius Equitius, údajně – alespoň podle vlastního podání – statečný veterán s desítkou let odsloužených v legiích, sebou trhl, obrátil se k Mariovi a chytil se ho za volnou pravou ruku. „Pomoc! Pomoz mi!“ zakňoural.

„Já bych ti nejradši pomohl špičkou boty, ty podvodníku,“ zavrčel Marius. „Jenže my tu dnes máme hlavně odbýt volby a skoncovat s tím už. Ucházet se nemůžeš, ale jestli tu zůstaneš na rostrech, tak si tě rozeberou na nože. Jediné, co pro tebe můžu udělat, je zavřít tě do nějaké kobky v Lautumiích a nechat tě tam, dokud se všichni nerozejdou domů.“

Na rostrech stály dva tucty liktorů, dvanáct jich třímalo *fasces*, neboť patřili konsulovi Gaiovi Mariovi; na rozkaz konsula Gaia Maria teď obstoupili Lucia Equitia kruhem a odpochodovali i s ním do Lautumií. Jeho cestu davem značila cestička rozevírající se před nimi v oceánu lidstva pouhou autoritou vtělenou do oněch prostých svazků prutů svázaných karmínovými stuhami.

Je to až k neuvěření, říkal si Marius a sledoval očima onu tenkou stezičku středem lidského moře. Ještě před chvíli mu jásali na pozdrav a projevovali mu úctu způsobem, jakým snad neuctívají ani své bohy. Pro ně to přece musí vypadat, jako že jsem to individuum zatkl a že ho teď posílám pod stráží do vězení. A co udělali? To co dělají vždy, to, co učiní pokaždé, když uvidí zástup liktorů pochodujících se svazkem prutů na rameni a za nimi kohosi v toze s nachovým pruhem – ustoupí stranou a uvolní cestu pro majestát Říma. Ani kvůli nějakému Luciovi Equitiovi nenaruší autoritu prutů a rudě lemované togy. A to je Řím. Co je proti tomu celý ten Lucius Equitius? Patetický pokus o nápodobu Tiberia Sempronia Graccha, kterého milovali, tak milovali. Oni vlastně nejásají vstříc Luciovi Equitiovi! Pozdravují tak památku Tiberia Graccha.

A v Gaiovi Mariovi se vzedmul nový pocit hrdosti, když sledoval tu hřbetní ploutev liktorského zástupu brázdit oceán římské chudiny – hrdosti na prastaré obyčeje a zvyky, na tradice staré šest set padesát let a dosud tak mocné, že právě dokázaly odvrátit příval větší než nápor Germánů pouhými několika svazečky prutů. A já, říkal si Gaius Marius, tu mohu klidně stát, v toze s nachovým pruhem, beze strachu před čímkoli, neboť mne toga chrání, a vím, že jsem víc než kterýkoli král, co kdy chodil po tomto světě. Neboť nepotřebuji armádu a tady ve městě nepotřebuji ani mít do svazků prutů vetknuté sekery – a přece se ty zástupy rozestupují před pouhými symboly mé autority, před pár proutky a beztvarým kusem látky, lemovaným purpurem mnohem skromněji, než kolik ho před jejich očima dennodenně na sobě předvádí kdejaký nechutný prostitut, *saltatrix tonsa.* Ano, jsem mnohem raději římským konsulem, než bych byl králem celého světa.

Liktoři se vrátili z Lautumií a krátce nato se vrátil i Lucius Equitius, jehož dav šetrně vyzvedl ze šatlavy a vystrčil ho zpátky na rostra, bez jakékoli zpupnosti, ba – jak se Mariovi zdálo – téměř omluvně. Tam teď stál, chvějící se troska, a přál si, aby byl na hony daleko odsud. Pro Maria byl tento signál vyslaný davy zcela jasný: naplň mi mé vědro, mám hlad, neschovávej už to krmivo přede mnou.

Saturninus zatím spěchal se svou vlastní volbou, jak jen mohl, v obavách, aby byl potvrzen, dříve než dojde k něčemu nepředvídanému. Byl jako obluzen vizemi budoucnosti, uchvácen mocí a majestátností těch zástupů, okouzlen vším, čím mu projevovaly svou oddanost. Že ti lidé provolávali slávu také Luciovi Equitiovi jen proto, že se podobá Tiberiovi Gracchovi? Že jásali vstříc i Gaiovi Mariovi, tomu sešlému starému idiotovi, jaký se z něho stal, jen proto, že zachránil Řím před barbary? Ale ani Equitia ani Maria neoslavovali tak jako *jeho!* A jaký nádherný materiál představují, jak s tím se bude pracovat – to už není spodina ze Subury, tyhle davy! Tento zástup je složen z poctivých lidí, kteří sice mají prázdné žaludky, ale jejichž zásady zůstaly nedotčeny.

Jeden po druhém kandidáti předstupovali a tribue hlasovaly, zatímco sčítací úředníci pilně škrábali, a jak Marius, tak i Saturninus bedlivě sledovali chod voleb; až do chvíle, kdy bylo třeba projednat Lucia Equitia. Marius pohlédl na Saturnina. Saturninus upřel oči na Maria. Marius se zadíval ke schodům k senátu.

„Jak si přeješ, abych rozhodl tentokrát, Gaie Caecilie Metelle Caprarie censore?“ vyvolával Marius. „Chceš abych tomuto muži nadále odpíral právo kandidovat ve volbách, anebo svou námitku stahuješ?“

Caprarius se bezradně podíval na Scaura, ten se zahleděl na popelavě šedou tvář Catula Caesara, jenž upřel zraky na Ahenobarba pontifika maxima který se zpěčoval podívat kamkoli a na kohokoli.

„Zařaď ho mezi kandidáty!“ houkl Metellus Caprarius.

„Zařaď ho mezi kandidáty,“ řekl Marius Saturninovi.

A když bylý výsledky hlasování sečteny, prošel Lucius Appuleius Saturninus na prvém místě s největším počtem hlasů již ve třetím období jako tribun lidu; zvoleni byli i Cato Salonianus, Quintus Pompeius Rufus, Publius Furius a Sextus Titius; a hned jako druhý, jen o tři nebo čtyři hlasy za Saturninem, byl za tribuna lidu zvolen bývalý otrok Lucius Equitius.

„To budeme mít letos pěkné kolegium otroků!“ řekl s opovržením Catulus Caesar. „Nejen Catona Saloniana, ale dokonce i skutečného propuštěnce!“

„Republika je mrtvá,“ řekl Ahenobarbus pontifex maximus s káravým pohledem na Metella Capraria.

„Ale co jiného jsem mohl dělat?“ skuhral Metellus Kozel.

Přicházeli ostatní senátoři a z nitra Curie se vynořila Sullova stráž, teď již beze zbroje. Schody senátu se zdály být nejbezpečnějším místem, třebaže bylo zjevné, že dav, poté co byl svědkem, jak byli zvoleni jeho hrdinové, se už začíná rozcházet domů.

Caepio Junior si odplivl směrem k zástupu. „Pro dnešek sbohem, chátro!“ řekl se zkřivenou tváří. „Podívejte se na ně! Zloději, vrahové, prznitelé vlastních dcer!“

„Tohle není žádná chátra, Quinte Servilie,“ řekl Marius přísně. „Jsou to Římané – jsou chudí, ale nejsou to žádní zloději ani vrazi. A mají už dost řípy a prosa. Ty můžeš jen doufat, že je náš přítel Lucius Equitius k něčemu nevyprovokuje. Během celých voleb se sice chovali velice slušně, ale i to by se mohlo změnit, až bude i ta řípa a proso na trhu čím dál tím dražší.“

„Oh, s tím už si nemusíte dělat starosti!“ řekl Gaius Memmius vesele, potěšen, že tribunové lidu už byli náležitě zvoleni a že jeho společná kandidatura s Markem Antoniem Oratorem na úřad konsulů začíná konečně mít lepší vyhlídky. „Za pár dní už se ten stav zlepší. Marcus Antonius mi říkal, že našim agentům v provincii Asia se podařilo nakoupit velké množství pšenice až odkudsi z horního konce Euxinu. První lodi s obilím musí do Puteol dorazit každým dnem.“

Zůstali na něho koukat s otevřenými ústy.

„Nu,“ řekl Marius, zapomínaje, že už se nedokáže sladce ironicky usmát, takže svá slova doprovodil úděsnou grimasou, „všichni jsme si vědomi toho, že ty máš zřejmě prazvláštní dar předvídat budoucnost, zejména pokud jde o dodávky obilí, ale jak ty ses dostal k téhle informaci, když já – starší konsul! – ani Marcus Aemilius – první senátor a navíc *curator annonae!* – jsme o tom zatím nebyli zpraveni?“

Snad dvacet párů očí bylo upřeno na jeho tvář; Memmius polkl. „To není žádné tajemství, Gaie Marie. Přišla na to řeč v rozhovoru v Athénách, když se Marcus Antonius vrátil ze své poslední cesty do Pergamu. Setkal se tam s některými našimi nákupčími a ti mu o tom řekli.“

„A proč nepovažoval Marcus Antonius za vhodné zpravit mne, jako kurátora našeho obilního zásobování?“ zeptal se mrazivě Scaurus.

„Předpokládám, že – podobně jako ostatně i já – se domníval, že už o tom víš. Agenti o tom podali písemnou zprávu, tak proč bys ji neměl dostat i ty?“

„Žádné dopisy od nich jsme neobdrželi,“ řekl Marius a mrkl na Scaura.

„Mohu ti poděkovat, Gaie Memmie, za to, žes nás seznámil s touto výtečnou novinou?“

„Vskutku výtečnou,“ řekl Scaurus, jehož hněv už vyprchával.

„V zájmu nás všech bychom měli doufat, že nepřijdou žádné bouře a nepošlou zrno na dno Středního moře," řekl Marius a usoudil, že se už dav rozptýlil natolik, že by i on sám mohl jít domů. Nebyl mu proti mysli ani případný rozhovor s lidmi na Foru. „Kolegové senátoři, sejdeme se tu zítra opět ke kvestorským volbám. A pozítří se pak všichni odebereme na Martovo pole, abychom se účastnili přihlášek kandidátů na úřady prétorů a konsulů. Přeji vám dobrý den."

„Ty jsi naprostý kretén, Gaie Memmie," řekl Catulus Caesar zdrcujícím tónem ze své židle.

Gaius Memmius usoudil, že není co stát o hádku s příslušníkem vysoké aristokracie, a odešel v patách Gaiovi Mariovi rozhodnut, že ještě navštíví Marka Antonia v jeho najaté vile na Martově poli a podá mu zprávu, co se tu dnes odehrálo. A když už vykročil, blesklo mu hlavou, jak by si s Markem Antoniem mohli ještě zvýšit vyhlídky u voličů. Zařídí, aby se jejich agenti vmísili mezi centurie, které se zítra sejdou na Martově poli při registraci kurulských kandidátů, a tam aby rozšířili mezi lidmi zprávu o připlouvajících lodích s obilím, jako by to byla zásluha jeho a Marka Antonia. První a druhá třída občanů sice možná trochu zalituje peněz, které bude muset stát vynaložit na subvencování levného obilí. Ovšem poté, co i oni na vlastní oči spatřili, jak nesmírné davy se sešly na Foru, říkal si Memmius, by nám mohli být – při pomyšlení na to, že se římské žaludky opět naplní chlebem upečeným z levného obilí – přece jen velice vděčni.

Za úsvitu dne, kdy se v *saeptech* měla konat registrace kandidátů, vydal se Gaius Memmius z Palatinu na Mariovo pole doprovázen rozjařenou skupinou svých klientů a přátel, vesměs přesvědčených, že on a Antonius budou do úřadu konsulů určitě zvoleni. Plni optimismu a se smíchem kráčeli svižně Forem Romanem ve studeném jitřním větru pozdního podzimu. Trochu je roztřásla zima, když procházeli hlubokým stínem brány Fontinalis, avšak byli si jisti, že na slunné pláni rozprostírající se dole pod tvrzí už čeká vítězství, že se Gaius Memmius stane konsulem.

I další muži kráčeli k *saeptům*, ve skupinkách, po dvojicích, trojicích, jen zřídkakdo šel sám; muž příslušející do třídy natolik důležité, že se účastnila kurulských voleb, se na veřejnosti rád pohyboval ve společnosti; zvyšovalo to jeho *dignitas*.

Tam, kde cesta vedoucí dolů z Quirinalu ústila do Via Lata, setkal se Gaius Memmius a jeho společníci asi s padesátkou mužů doprovázejících – Gaia Servilia Glauciu.

Memmius ohromeně stanul. „Co to máš na sobě?" zeptal se Glaucii. Prohlížel si jeho *togu candidu*. Byla speciálně bělena, celé dny visela na slunci, a navíc pak byla ještě nabílena bohatým nánosem práškové křídy; nosit ji směl jen ten, kdo kandidoval na nějaký veřejný úřad.

„Jsem kandidátem na úřad konsula," řekl Glaucia.

„To nejsi, a ty to víš," řekl Memmius.

„Ale jsem!"

„Gaius Marius povídal, že se ucházet nemůžeš."

„Gaius Marius povídal, že se ucházet nemůžu," parodoval ho Glaucia teploušským hlasem, pak se k Memmiovi ostentativně otočil zády a začal se hlučně bavit se svými přívrženci, stále ještě s tím důrazem na imitovanou dikci homosexuálů. „Tak on Gaius Marius povídal, že já se ucházet nemůžu! Nu," odfrkl, „to už jsme na tom tak, že pořádný chlap kandidovat nemůže, a kdejaký načinčaný teplý hošánek ano?"

Výměna názorů přilákala pozornost, kolem se shromáždilo posluchačstvo, což bývalo v těchto situacích dosti obvyklé, neboť nedílnou součástí předvolební procedury byly i srážky mezi soupeřícími kandidáty; nijak přitom nevadilo, že k této konfrontaci došlo na volném prostranství před *saepty*, diváků přibývalo, jak se sem z města hrnuli po Via Lata další a další lidé.

Gaius Memmius sebou škubl, byl si až trapně vědom té pozorností okolí. Po celý život trpěl tím prokletím, že je až příliš pěkný, s nevyhnutelnými dohady, že je hezounek, že se mu nedá věřit, že je pápěrka, že je na chlapečky – a tak dále a tak dále. A teď se mu tu už zase

posmívá Glaucia, před všemi těmi muži, před těmi voliči. To neměl, vytahovat zrovna dnes to staré osočování z homosexuality!

Gaius Memmius, jak jinak, viděl rudě. Než kdo stačil pochopit jeho záměr, pokročil vpřed, natáhl ruku ke Glauciovu levému rameni a sněhobílou togu z něho strhl. A jak se Glaucia naráz obrátil, aby zjistil, kdo ho to napadl, uhodil ho plnou silou pěstí do levého ucha a chytil se s ním současně do křížku. Glaucia padl na zem, Memmius na něho, obě bílé togy byly rázem potřísněny blátem a špínou. Jenomže Glauciův doprovod měl v togách ukryty klacky a hole; rázem kmitly vzduchem; Glauciovi muži se vrhli na ohromené Memmiovy společníky a se zběsilou rozkoší kolem sebe začali řezat a mlátit. Memmiovi přívrženci se rázem rozprchli na všechny strany volajíce o pomoc.

Jak je pro nezúčastněné diváky typické, nikdo se nepokusil zasáhnout, chtivě sledovali rvačku. Spravedlivě je ovšem třeba podotknout, Že nikdo z přihlížejících se ani ve snu nenadál, že se nedívá na pouhou pranici mezi dvěma kandidáty. Použití holí je sice překvapilo, avšak o přívržencích doprovázejících uchazeče o úřad se vědělo, že bývají takto ozbrojeni.

Memmia se chopili dva obrovití chlapi, zvedli ho a podrželi ho mezi sebou, třebaže se divoce zmítal, zatímco Glaucia odkopl svou poničenou togu. Glaucia neřekl jediné slovo. Sebral komusi vedle sebe hůl a dlouze se na Memmia podíval. Potom kyj obouruč zvedl jako palici; dopadla na Memmiovu kromobyčejně hezkou hlavu plnou silou. Nikdo se nepokusil Glauciu zadržet, když se vrhl na podklesávajícího Memmia a tloukl dál a dál, bil klackem do té hlavy, která už teď zdaleka nevypadala hezky. Teprve když z ní nezbývala než nechutná kaše mozku a krve, Glaucia ustal.

Na jeho tváři se objevil nedůvěřivý výraz zoufalého vzteku; odhodil zakrvácenou hůl a upřeně se zahleděl na svého přítele Gaia Claudia, jenž s popelavou tváří přihlížel.

„Ukryješ mě, než budu moci zmizet?“ zeptal se.

Claudius jen kývl, neschopen slova.

Kolemstojící se konečně vzpamatovali, ozval se repot, jejich kruh se počal stahovat, od *saept* přibíhali další a další muži; Glaucia se otočil a rozběhl se směrem ke Quirinalu, jeho společníci za ním.

Z p r á v u d o n e s l i Saturninovi právě ve chvíli, kdy přecházel sem a tam po *saeptech* a výmluvně hovořil ve prospěch Glauciovy nezákonné kandidatury. Kradmé, avšak rozezlené pohledy okolí mu prozradily, co cítí většina těch, kdo se o zavraždění Gaia Memmia také doslechli, a on byl přece všeobecně znám jako Glauciův nejvěrnější přítel. Mezi mladými senátory a senátorskými synky to začalo vřít a také synové nejvýznamnějších jezdců se shlukovali kolem svých předáků ze senátu, uprostřed toho všeho onen nevypočitatelný Sulla.

„Měli bychom odtud raději zmizet,“ řekl Gaius Saufeius, teprve včera zvolený městský kvestor.

„Máš pravdu, to bychom asi měli,“ řekl Saturninus, stále víc a víc znepokojený hněvem, který vnímal všude kolem.

Doprovázen svými picenskými nohsledy Titem Labienem a Gaiem Saufeiem Saturninus ve spěchu opustil *saepta.* Věděl, kam asi Glaucia zamířil – do domu Gaia Claudia na Quirinalu – ale když tam dorazili, nalezli dveře zavřeny na závoru a zataraseny. Museli se dlouho dovolávat, než Gaius Claudius otevřel a všechny tři je vpustil dovnitř.

„Kde je?“ sháněl se Saturninus.

„V mé pracovně,“ řekl v pláči Gaius Claudius.

„Tite Labiene,“ řekl Saturninus, „ty jdi a sežeň laskavě Lucia Equitia, ano? Budeme ho potřebovat, davy jsou do něho úplně zblázněné.“

„Co máš v úmyslu?“ vyptával se Labienus.

„To ti řeknu, až přivedeš Lucia Equitia.“

Glaucia, v tváři celý rudý, seděl v pracovně Gaia Claudia; když vstoupil Saturninus, vzhlédl, ale neřekl ani slovo.

„K čemu to, Gaie Servilie? *Proč?“*

Glaucia se zachvěl. „Nechtěl jsem to udělat,“ řekl. „Já jsem – ztratil jsem prostě rozvahu.“

„A my teď kvůli tomu ztratíme Řím,“ řekl Saturninus.

„Ztratil jsem rozvahu,“ opakoval jen Glaucia.

Strávil noc před registrací kurulských kandidátů zde v tomto domě, neboť Gaius Claudius tu na jeho počest pořádal večeři; Gaius Claudius měl dosti daleko do chlapa, a tak obdivoval Glauciovu smělost, s níž se rozhodl porušit ustanovení *lex Villia,* a domníval se, že nejlepší způsob jak tento respekt projevit, bude investovat něco ze svých obrovských finančních zdrojů do vskutku pamětihodného odstartování Glauciovy volební kampaně. Na večeři byla pozvána i ona padesátka mužů – která pak Glaucia doprovodila na jeho cestě k *saeptům* – zato však vůbec žádné ženy, takže výsledkem byla veselice pamětihodná spíše nevázaností v pití na počátku a zejména nevolností na závěr. Nikdo z celé té společnosti se ráno necítil dobře, nezbývalo však než Glauciu podpořit tím, že ho doprovodí na jeho cestě do *saept;* pobrat s sebou hole a klacky se všem jevilo jako výtečný nápad. Glaucia, jemuž bylo stejně zle jako všem ostatním, se uchýlil k dávidlu, pak si dopřál koupel, zahalil se do nabělené togy a vydal se na cestu mhouře oči před údery tisíců kladívek bušících mu v hlavě.

Uvidět pak Memmia, rozesmátého a bez jediné poskvrnky, hlavinku už vztyčenou v postoji vítěze, bylo víc, než Glauciovy napjaté nervy dokázaly snést. Reagoval proto na napadení Memmiem onou drsnou pomluvou, a když z něho Memmius navíc strhl togu, přestal se Glaucia už naprosto ovládat. Čin byl spáchán a nebylo cesty, jak ho odčinit. Kolem Memmiovy roztříštěné hlavy jako by ležel i celý svět v troskách.

Saturninova němá přítomnost v pracovně představovala další a jiný šok; Glaucia počínal chápat obludný dosah svého činu, veškeré souvislosti a důsledky svého selhání. Nejenže zničil svůj vlastní život, nenapravitelně asi narušil i životní dráhu svého nejlepšího přítele. A to nedokázal přenést přes srdce.

„Tak už přece něco řekni, Lucie Appuleie,“ vykřikl.

Saturninus zamrkal, jakoby vytržen z transu. „Myslím, že nám zbývá jediná alternativa,“ řekl klidně. „Musíme na svou stranu získat zástupy a využít jich, aby přiměly senát poskytnout nám, co nezbytně potřebujeme: slib bezpečí, pro tebe verdikt o polehčujících okolnostech, záruku, že nikdo z nás nebude obžalován. Poslal jsem Tita Labiena, aby přivedl Lucia Equitia, protože za jeho přítomnosti bude snadnější tím davem pohnout.“ Povzdychl si a zalomil prsty. „Jakmile se Labienus vrátí, jdeme na Forum. Nesmíme ztrácet čas.“

„Mám jít s sebou?“ otázal se Glaucia.

„Ne. Ty zůstaneš tady se všemi svými muži a dohlédneš na to, aby Gaius Claudius ozbrojil své otroky. A neotevřeš nikomu, pokud neuslyšíl můj hlas nebo Labienův nebo Saufeiův.“ Povstal. „Do večera musím mít Řím pod kontrolou. Jinak – jinak bude konec i se mnou.“

„Vzdej se mne!“ vyrazil Glaucia pojednou. „Lucie Appuleie, tohle všechno není nutné! Pozvedni ruce hrůzou nad mým skutkem a pak vyraž v čele té smečky, která bude usilovat o mé odsouzení! To je jediné východisko. Řím není připraven na novou formu vlády! Ten dav je hladový, to je pravda. Má už dost vlády těch břídilů. Požaduje spravedlnost, to také. Ale ne do té míry, aby se vydal rozbíjet hlavy a podřezávat krky. Oslavovat tě budou až do ochraptění. Ale zabíjet kvůli tobě nepůjdou.“

„To se mýlíš,“ řekl Saturninus s pocitem, jako by kráčel po samé měkounké vlně, lehký, nespoutaný, nezranitelný. „Gaie Servilie, všichni ti lidé, kteří zaplnili Forum, představují mnohem větší sílu než celá armáda! Cožpak jsi neviděl, jak se pod těmi senátními špičkami podlomila kolena? Neviděl jsi, jak Metellus Caprarius couvl, když šlo o Lucia Equitia? A nedošlo k žádnému krveprolití! Na Foru někdy teče víc krve při rvačce pouhé stovky mužů, ale tady jich byly stovky tisíc! Tomu davu nikdo neodolá, a nebude vůbec třeba ho ozbrojovat nebo je posílat rozbíjet hlavy a podřezávat hrdla. Jejich síla je v jejich masách! A masy – ty já ovládnout dokážu, Gaie Servilie! Nepotřebuju k tomu nic než možnost mluvit k nim, dokázat

jim svou oddanost jejich zájmům a nechat jednou nebo dvakrát přihodit polínko Lucia Equitia! Kdo odolá muži, který takového davu umí využít jako obrovitého obléhacího stroje? Ti slamění strašáci ze senátu?“

„Gaius Marius,“ řekl Glaucia.

„Ne, ani Gaius Marius ne! A ostatně, on je s námi!“

„Není,“ řekl Glaucia.

„To on si možná teď myslí, že není, Gaie Servilie, ale už sama skutečnost, že ho davy pozdravují stejně jako mne a Lucia Equitia, ho v očích těch politikářů ze senátu a všech ostatních staví do stejného světla, v jakém vidí nás! Nebude mi vadit dělit se s Gaiem Mariem o moc – dočasně. On stárne, je po mrtvici. Co může být přirozenější, než že po nejbližší další takové příhodě zemře?“ řekl bez obalu Saturninus.

Glaucia se poněkud zotavil. Napřímil se na židli a pohlédl na Saturnina se směsicí pochyb a nadějí. „Mohlo by to opravdu vyjít, Lucie Appuleie? Myslíš si skutečně, že se to podaří?“

Saturninus pozvedl paže do výše, sebedůvěra sama, na rtech dravý úsměv. „Musí se to povést, Gaie Servilie. Nech všechno na mně.“

A tak se Lucius Appuleius Saturninus vydal z domu Gaia Claudia dolů k rostrům čnějícím nad Forem Romanem, doprovázen Labienem, Saufeiem, Luciem Equitiem a deseti nebo dvanácti dalšími z nejvěrnějších přívrženců. Volil zkratku přes Arx, cítil, že by měl do své arény vkročit shůry, jako polobůh sestupující z výšin vyhrazených chrámům a božstvům; a tak se mu první pohled na Forum naskytl z Gemonijských schodů, po nichž zamýšlel sestoupit královským krokem dolů. V šoku však naráz stanul. Davy! Kde jsou? *Kam se poděly ty mé zástupy?* Šly domů po volbách kvestorů předchozího dne, tak zřejmě zněla odpověď; a jelikož dnes na Foru nebylo nic na programu, neviděli lidé důvod, proč se sem vracet. Nikde nebyl ani žádný člen senátu, jelikož hlavní událost toho dne probíhala na zelených pláních *saept.*

Zcela opuštěné však Forum přece jen nebylo; snad dva nebo tři tisíce oné Saturninovy chátry, té skutečné spodiny, tu pochodovalo sem a tam, pokřikovalo, hrozilo pěstmi, vykřikovalo do prázdna požadavky po bezplatném obilí. Zklamáním Saturninovi div nevyhrkly slzy; pak však obhlédl odhodlaně ten shluk neurvalých chlapů dole, převalující se sem a tam po dolní části Fora, a dospěl k rozhodnutí. Půjde to s nimi. Pro tenhle účel budou stačit. Budou muset postačit! Užije jich jako hrotu oštěpu; s jejich pomocí pak na Forum znovu přiláká ony spousty – neboť i oni byli jejich součástí.

Vydal se po Gemonijských schodech dolů. Byl by si jen přál, aby jeho příchod oznamovali trubkami heroldi. Kráčel k rostrům, skupinka jeho průvodců křikla na rozptýlené pobudy, aby šli blíž a vyslechli, co jim chce říci Lucius Appuleius.

„Quirité!“ oslovil je za řevu a hulákání a napřáhl paže, aby jejich jásot utišil. „Quirité, římský senát hodlá podepsat naše rozsudky k smrti! Já, Lucius Appuleius Saturninus, stejně tak jako Lucius Equitius a Gaius Servilius Glaucia máme být obviněni z vraždy přisluhovače naší nobility, zženštilého panáka, jehož jediným úmyslem, s nímž se ucházel o úřad konsula, bylo nechat vás, lid římský, pomřít hlady!“

Živly natěsnané pod rostry mlčely, nepohnuly se, naslouchaly; Saturninovi stoupalo sebevědomí, čerpal od svých posluchačů i energii a rozvíjel toto téma dál. „V čem vidíte příčinu, že jste dosud neobdrželi obilí, třebaže jsem navrhl a prosadil zákon, abyste ho dostali za nepatrnou cenu? Protože první a druhá třída občanů našeho velikého města ho chce nakoupit míň a prodávat ho dráž! Dívají se na vás jako na kukačku ve svém hnízdě, jako na zbytečnost, kterou Řím vůbec nepotřebuje! Jste pro ně pouzí *capite censi* a lidé nižší třídy – teď už nejste důležití, když jste jim vyhráli válku a když už je výtěžek z kořisti bezpečně uložen ve státní pokladně. Protože první a druhá třída občanů našeho města si nepřeje dívat se na vaše hladová ústa, jak se k ní obracejí! Nač utrácet tu získanou kořist – jen proto, aby se nasytila vaše hladová břicha? Tak se ptá římský senát a odmítá mi poskytnout peníze, které já tak naléhavě potřebuji na nákup zrna pro vaše žaludky – co jim se zdají být tak zcela zbytečné! Neboť senátu římskému a římským občanům prvé a druhé třídy by se náramně hodilo, kdyby se oněch několik set tisíc tak zvaně nežádoucích žaludků scvrklo do té míry, až

by jejich vlastníci pomřeli hlady! Jen si to představte! Co by ušetřili peněz, všechny ty páchnoucí přeplněné insuly by se vylidnily – jaké krásné zelené parky by si na jejich místě mohl Řím vybudovat! Tam, kde jste s bídou hájili holé životy, by oni chodili na procházky do půvabných zahrad, peníze by jim cinkaly v měšcích a břicha, ta *svoje* břicha, by měli krásně plná! Jim na vás ani trochu nezáleží! Vy jste jim jen na obtíž, a jak se vás líp zbavit, než uměle vyvolaným hladomorem?“

Chytli se na to, samozřejmě že se chytli; v jejich hrdlech, až kdesi docela dole, se už začínalo ozývat hluboké vrčení, jako když rozdráždí psy, byl to rachot naplňující vzduch hrozbou a Saturninovo srdce triumfem.

„A já, Lucius Appuleius Saturninus, jenž jsem tak dlouho a tak tvrdě bojoval za to, abyste konečně měli žaludky plné, teď mám být odstraněn pod záminkou vraždy, kterou jsem nespáchal!“ To bylo ono; vraždu skutečně nespáchal, mohl se přidržet pravdy a z každého jeho slova mohla ta čistočistá pravda jen zvonit! „Se mnou mají zahynout i všichni moji přátelé, kteří jsou i vašimi přáteli. Má zahynout Lucius Equitius, jenž tu před vámi stojí, dědic jména a cílů Tiberia Graccha! A Gaius Servilius Glaucia, jenž mé zákony formuloval tak skvěle, že ani ta šlechta, co vládne senátem, je nedokázala překroutit!“ Odmlčel se, povzdychl si, pozvedl bezmocně paže. „A až budeme mrtví my, kdo tu zůstane, Quirité, aby se ujal vašich zájmů? Kdo povede dál ten boj za vaše dobro? Kdo se utká s těmi privilegovanými, aby naplnil vaše žaludky? *Nikdo!“*

Hučení přešlo v řev, z nálady shluku čišelo násilí, byli jeho, byli ochotni učinit, cokoli od nich bude chtít. „Quirité! Teď záleží všechno na vás! Chcete nečinně přihlížet, zatímco ti, kdo vás milují a váží si vás, budou nevinně vedeni na smrt? Anebo půjdete domů, ozbrojíte se, obejdete všechny domy ve svém okolí a přivedete sem zase všechny ty obrovské zástupy?“

Dali se do pohybu, ale Saturninův ostrý hlas je znovu zastavil. „Vraťte se všichni sem, ke mně, celé tisíce ať sem přijdou! Přijďte a svěřte se mému vedení! Než nadejde soumrak, bude Řím váš, protože bude i můj, a pak se uvidí, čí břich bude plný! Pak si sami otevřeme pokladnu a nakoupíme zrno!

A teď běžte, přiveďte mi sem celé město, sem, ke mně, do samého srdce Říma, a ukažte senátu a první a druhé třídě občanů, kdo je v našem městě a v naší říši skutečným pánem!“

Luza se rozběhla všemi směry, jako když z boku uhodí kladivem do shluku kuliček, vydávali nesrozumitelné skřeky, zatímco Saturninus na rostrech sklesl ze špiček opět na paty a obrátil se ke svým nohsledům.

„Och, to bylo skvělé!“ vykřikl rozkurážený Saufeius.

„My zvítězíme, Lucie Appuleie, my zvítězíme!“ volal Labienus.

Obklopen muži popleskávajícími ho v euforii po zádech stál Saturninus majestátně na rostrech a představoval si už, jaké nezměrné perspektivy se před ním právě otvírají.

Zatímco Lucius Equitius právě v tuto chvíli propukl v pláč. „Ale co budeš *dělat?“* vzlykal a otíral si oči a tváře lemem togy.

„Dělat? Copak jsi to neslyšel, ty osle? Chci se samozřejmě ujmout vlády nad Římem!“

„S *těmihle!“*

„A kdo se jim postaví? Ostatně – oni přivedou všechny ty další nesmírné zástupy s sebou. Jen počkej, Lucie Equitie! Nám nebude schopen odolat nikdo!“

„Ale vždyť na Martově poli táboří dvě legie námořní pěchoty!“ vykřikl Lucius Equitius a dál posmrkával a třásl se.

„Žádná římská armáda se až dosud neodvážila vkročit do Říma, kromě triumfu, a nikdo, kdo by římské armádě nařídil do Říma vstoupit, by takový rozkaz nepřežil,“ řekl Saturninus s pohrdáním nad tak ubohým spojencem z nouze; jakmile bude mít věci pevně v rukou, bude muset Equitius jít, ať už je jak chce podobný Tiberiovi Gracchovi.

„Ale Gaius Marius to udělá,“ vzlykal Equitius.

„Gaius Marius, ty hlupáku, se postaví na naši stranu!“ řekl Saturninus výsměšně.

„Mně se to nelíbí, Lucie Appuleie!!“

„Líbit se ti to nemusí. Jestli jsi se mnou, skonči už s tím fňukáním. A jestli jsi proti mně, skoncuji s ním já!“ A Saturninus si přejel prstem přes hrdlo.

J e d n í m z p r v ý c h , kdo zareagovali na volání přátel Gaia Memmia o pomoc, byl Gaius Marius. Dorazil na místo střetu jen pár okamžiků poté, co se Glaucia a jeho doprovod dali na útěk ke Quirinalu, a nalezl tam stovku v togách oděných členů centurií, shluknutých kolem toho, co zbývalo z Gaia Memmia. Rozestoupili se, aby mohl první konsul projít; se Sullou po boku pohlédl dolů na roztříštěné pozůstatky hlavy, pak se podíval k místu, kde dosud ležela zakrvácená hůl, olepená útržky vlasů, svalstva, kůže a úlomky lebky.

„Kdo to udělal?“ otázal se Sulla.

Tucet mužů se ozvalo s odpovědí: „Gaius Servilius Glaucia.“

Sulla nadul chřípí. „Osobně?“

Všichni přikývli.

„Ví někdo, kam odsud šel?“

Tentokrát už si odpovědi odporovaly, ale Sulla se posléze ustálil na verzi, že Glaucia a jeho tlupa utíkali směrem k Sankově bráně a ke Quirinalu; a jelikož jedním z prchajících byl i Gaius Claudius, zdálo se být pravděpodobné, že směřovali k jeho domu na Alta Semita.

Marius se nehýbal, nepozvedl hlavu po onu chvíli mlčenlivého zamyšlení nad Gaiem Memmiem. Sulla ho jemně vzal za paži; Marius se napřímil, setřel si slzy z tváří lemem togy, nechtělo se mu neobratnou levičkou pátrat po šátku.

„Na bitevním poli je tohle přirozené. Na Martově poli, přímo před hradbami Říma, je to ohyzdnost sama!“ prohlásil a obrátil se ke kruhu mužů stojících kolem.

Dobíhali i další starší senátoři, mezi nimi i Marcus Aemilius Scaurus, *princeps* senátu, který jediným mžiknutím oka postřehl Mariovu uslzenou tvář, pak pohlédl na zem a zatajil dech.

„Memmius! *Gaius Memmius?“* otázal se nevěřícně.

„Ano, Gaius Memmius,“ řekl Sulla. „Zavražděn osobně Glauciou, jak uvádějí svědci.“

Mariovi se opět vyřinuly slzy, nepokoušel se to však nijak zastřít, když pohlédl na Scaura. „První senátore,“ řekl, „svolávám okamžitě senát do Bellonina chrámu. Souhlasíš?“

„Souhlasím,“ řekl Scaurus.

Doběhli liktoři; první konsul, jehož měli chránit, jim všem utekl, i přes prodělanou mrtvici.

„Lucie Cornelie, vezmi s sebou mé liktory, najdi heroldy, přeruš registraci kandidátů, pošli *flamina Martialis* do chrámu Venuše Libitiny, aby přinesl posvátné sekery k svazkům prutů za námi do Bellonina chrámu, a svolej senát,“ řekl Marius. „Já půjdu napřed s Markem Aemiliem.“

„Tohle byl naprosto ničemný rok,“ řekl Scaurus. „I když pominu ty občasné výkyvy k lepšímu, nepamatuji tak hrozný rok od doby Gaia Graccha.“

Slzy na Mariových tvářích už oschly. „Takže už nás takového něco asi dlouho čekalo,“ řekl.

„Doufejme alespoň, že po Memmiově zavraždění už snad nedojde k žádnému horšímu násilí.“

Ale Scaurovy naděje nebyly splněny, třebaže se zprvu zdály být opodstatněné. Senát se sešel v Bellonině chrámu a jednal o zavraždění Memmia; očitými svědky byl dostatek jeho členů, takže Glauciova vina byla zjevná.

„Nicméně,“ řekl Marius pevně, „Gaius Servilius musí být za svůj zločin souzen. Žádný římský občan nemůže být potrestán bez soudu, pokud nevyhlásil Římu válku, a to není tento případ.“

„Obávám se, že je,“ řekl Sulla, jenž právě spěšně vcházel.

Všichni na něho upřeli zraky. Mlčeli.

„Lucius Appuleius a skupina dalších mužů včetně kvestora Gaia Saufeia se chopili moci nad Forem Romanem,“ oznamoval Sulla. „Ukázali luze Lucia Equitia a Lucius Appuleius

oznámil, že má v úmyslu nahradit senát a první a druhou třídu občanů vládou lidu, kterou bude vykonávat on sám. Nepozdravili v něm dosud římského krále, ale mluví se o tom už na každé ulici a na každém trhu odsud až po Forum – což znamená, že se to říká všude.“

„Mohu promluvit, Gaie Marie?“ zeptal se *princeps* senátu.

„Máš slovo, první senátore.“

„Naše město se dostalo do krize,“ pravil Scaurus tichým, ale jasným hlasem, „právě tak jako tomu bylo v posledních dnech Gaia Graccha. V té době, kdy Marcus Fulvius a Gaius Gracchus sáhli k násilí jako k jedinému prostředku, jak uskutečnit své šílené záměry, došlo v senátě k debatě – potřebuje Řím k řešení tak naléhavé, třebaže krátkodobé krize ustanovit diktátora? Ostatek známe z historie. Senát odmítl diktátora jmenovat. Namísto toho schválil ‚krajní rozhodnutí' – *senatus consultum de re publica defendenda.* Tímto rozhodnutím tehdy senát zplnomocnil své konsuly a magistráty, aby hájili svrchovanost státu všemi prostředky, jaké uznají za vhodné, a předem jim zaručil imunitu před trestním stíháním i před vetem tribunů.“

Odmlčel se a s mimořádnou vážností se rozhlédl po senátorech. „Navrhuji, otcové senátoři, abychom současnou krizi řešili stejným způsobem – přijetím *senatus consultum de re publica defendenda.*“

„Žádám o hlasování,“ řekl Marius. „Všichni, kdo s návrhem souhlasí, nechť přejdou nalevo ode mne, všichni, kdo jsou proti, ať přejdou napravo.“

Nikdo napravo nepřešel. Senát schválil své druhé *senatus consultum de re publica* v historii jednomyslně, což se v někdejším prvém rozhodnutí tohoto druhu nestalo.

„Gaie Marie,“ pravil Scaurus, „jsem členy tohoto senátu zmocněn, abych ti jako prvnímu konsulovi římskému uložil hájit svrchovanost našeho státu jakýmikoli prostředky, které shledáš vhodnými anebo nezbytnými. Dále tímto prohlašuji jménem senátu, že nepodléháš vetu tribunů a že za nic, co podnikneš anebo nařídíš, aby bylo podniknuto, proti tobě nebude v budoucnosti vznesena žaloba u soudního tribunálu. Za předpokladu, že budou jednat v souladu s tvými pokyny, se toto pověření – včetně zaručení beztrestnosti – vztahuje i na mladšího konsula Lucia Valeria Flacca a na všechny prétory. Kromě toho máš, Gaie Marie, právo jmenovat své zástupce z členů tohoto senátu, kteří nezastávají úřady konsula ani prétora, a pokud tito tvoji zástupci budou jednat v souladu s tvými pokyny, vztahuje se toto pověření včetně zaručení beztrestnosti i na ně.“ A při pomyšlení, jak by se asi tvářil Metellus Numidicus, kdyby byl svědkem toho, jak Gaia Maria prakticky jmenuje diktátorem právě on, Scaurus, *princeps* senátu, střelil po Mariovi poťouchlým pohledem, avšak ovládl se natolik, že příslušné ušklíbnutí si nechal jen pro sebe. Nabral vzduch a z plných plic křikl: „Nechť žije Řím!“

„Och při všech hvězdách!“ zasténal Publius Rutilius Rufus.

Ale Marius neměl čas ani trpělivost na soukromé žertíky senátu, jehož členové by se byli bezpochyby předháněli v duchaplnostech, i kdyby Řím kolem nich stál v jednom plameni. Začal strohým, nicméně klidným hlasem udílet pokyny a rozkazy. Ustanovil svým zástupcem Sullu, nařídil, aby byly vyraženy dveře zbrojního skladu ve sklepení Bellonina chrámu a aby byly zbraně přiděleny těm, kdo nejsou vybaveni osobní zbrojí a pancíři; těm, kdo je vlastnili, uložil, ať si pro ně spěšně dojdou nebo pošlou domů, dokud se ještě dá volně projít ulicemi.

Sulla se soustředil na svou mládež, zakrátko jen kmitali, k nejdychtivějším patřili Caepio mladší a Metellus Hovňousek. Všechna dosavadní vzájemná řevnivost ustoupila do pozadí před rozhořčením, jaké nestačil vyprovokovat pouhý hněv; to, že se římský senátor opřel o násilí luzy, aby se pokusil uchopit moc a stát se králem, v nich vyvolalo zuřivou nenávist. Politické rozmíšky byly zapomenuty, frakce jako by se rozplynuly; krajní konzervativci stáli bok po boku s nejprogresívnějšími zastánci Gaia Maria, tváře všech stejně nasupené záští vůči onomu zloduchu na Foru Romanu.

I v oněch okamžicích, kdy organizoval svou malou armádu a kdy ti, kdo čekali na zbraně z domovů, přebíhali s kletbami sem a tam, si Sulla stačil vzpomenout na ni – nikoli na Dalmatiku, nýbrž na Aurelii. Poslal čtyři liktory klusem do její insuly se vzkazem, aby se v

domě zabarikádovala, a s dalším vzkazem Luciovi Decumiovi, aby se ani on, ani celá taverna jeho druhů neukazovali po několik nadcházejících dnů na Foru Romanu. Jak Lucia Decumia znal, stejně by se na Forum nevydali; zatímco ostatek římské chátry bude řádit a povykovat na Foru a tu a tam ztluče nevinné náhodné chodce, území, kde normálně tyto živly působí, bude překrásně odkryté a bude se nabízet nějakému tomu nájezdu, čehož Lucius Decumius nepochybně rád využije. Ale takový vzkaz nemůže uškodit, a jemu šlo především o Aureliino bezpečí.

O dvě hodiny později už bylo všechno a všichni v plné pohotovosti. Před Belloniným chrámem byl velký otevřený dvůr, známý odedávna jako „nepřátelské území“. V polovině schodiště k chrámu stál sloup o čtvercovém průřezu, asi čtyři stopy vysoký. Kdykoli byla vyhlášena spravedlivá a zákonná válka proti zahraničnímu nepříteli – a byly vůbec nějaké jiné války? – byl povolán *fetiál*, kněz mající především toto poslání, aby vrhl oštěp z chrámových schodů přesně přes střed kamenného sloupu do plochy „nepřátelského území“. Nikdo nevěděl, kdy a jak tento rituál vznikl, byla to však součást tradice, a tak ji všichni dosud dodržovali. Teď však nebylo cizího nepřítele, jemuž by se dala válka vyhlásit, bylo tu jen rozhodnutí senátu, jehož bylo třeba uposlechnout; a tak žádný *fetiál* oštěp nevrhal, zato se však „nepřátelské území“ zaplnilo Římany prvé a druhé třídy.

Celé shromáždění – snad tisíc mužů ho tvořilo – bylo už vystrojeno do boje, hruď i záda měli všichni chráněny kyrysy, několik z nich mělo i holenní chrániče, většina pak byla oblečena do kožených spodních ochranných návleků, z nichž visely třásnité *pteryges* jako rukávce a suknice; všichni byli v přílbách s chocholy. Žádný nenesl oštěp, všichni však byli vyzbrojeni dobrým římským krátkým mečem a dýkou a trochu staromódními štíty, jakých se v armádě užívalo ještě před Mariovou reformou výzbroje.

Gaius Marius vystoupil do popředí pódia Bellonina chrámu a pronesl ke své malé armádě krátkou řeč. „Pamatujte, že jsme Římané a že vstupujeme do města Říma,“ řekl s hlubokou vážností. „Překročíme *pomerium.* Proto také nevolám do zbraně námořní pěchotu Marka Antonia. My sami si s tím dokážeme poradit, nepotřebujeme k tomu profesionální armádu. Jsem zásadně proti jakémukoli násilí, které nebude naprosto nezbytné, a všechny vás chci co nejvážněji varovat – zejména ty nejmladší mezi vámi – aby nikdo nepoužil čepele proti muži, který sám čepel nepozvedne. Vezměte s sebou kromě štítů také hole a kyje, mečů užijte toliko naplocho. Kde to bude možné, vyražte dřevěnou zbraň z rukou davu, meč skryjte do pochvy a nadále bijte jen dřevem. V srdci Říma nebudou hromady mrtvých a umírajících! Taková věc by narušila štěstí Říma, republika by přestala existovat. Vše, co je dnes třeba, je násilí odvrátit, nikoli se ho dopouštět.“

Stroze pak dodal: „Jste mými vojáky, málokdo z vás ale až do této chvíle pode mnou sloužil v jakékoli armádě. Takže si pamatujte jednu věc, mé jediné varování: ti, kdo neuposlechnou mých rozkazů anebo rozkazů mých legátů, budou zabiti. Toto není doba pro frakce. Dnes neexistují Římané různých druhů. Jsou jenom Římané. Je mezi vámi mnoho těch, kteří nijak nemilují *capite censi* ani další římské chudé. Ale já vám říkám – a dobře mě poslouchejte! – že Říman z *capite censi* je Říman a že jeho život je stejně posvátný a je stejně chráněn zákonem jako život můj anebo kohokoliv z vás. *Nesmí dojít k žádnému krveprolití!* Jestliže kdekoli zpozoruji jenom náznak, že se k němu schyluje, budu tam s mečem pozdviženým proti těm, kdo meče pozvednou – a s přihlédnutím k podmínkám stanoveným rozhodnutím senátu nebudou mít vaši dědici žádné právo domáhat se ode mne náhrady, pokud vás zabiji! Rozkazy budete přijímat jenom od dvou mužů – ode mne a od zde přítomného Lucia Cornelia Sully. Nikoli od jakéhokoli dalšího kurulského magistrála zmocněného řečeným rozhodnutím senátu. Nechci vidět žádný útok, k němuž bychom já anebo Lucius Cornelius nevydali rozkaz. Splníme svůj úkol tak šetrně, jak to jen dokážeme. Jasné?“

Catulus Caesar v karikovaném gestu poslušnosti trhnutím odhodil vlasy z čela. „Slyšíme a rozumíme, Gaie Marie. Já osobně jsem pod tebou sloužil – a vím, že co řekneš, to platí.“

„Dobrá!“ řekl Marius srdečně a sarkasmus ignoroval. Obrátil se k druhému konsulovi. „Lucie Valerie, vezmi si padesát mužů a jdi na Quirinal. Pokud je Gaius Servilius Glaucia

přítomen v domě Gaia Claudia, zatkni ho. Odmítne-li vyjít, zůstaneš tam i se svými muži dům střežit, ale vniknout dovnitř se nepokusíš. A podej mi potřebné zprávy.“

Bylo časné odpoledne, když Gaius Marius vedl svou malou armádu z „nepřátelského území“ a bránou Carmentalis pak dál do města. Přišli směrem od Velabra, naráz se vynořili z uličky, která spojovala Castorův chrám s bazilikou Semproniovou, a dav na dolním konci Fora Romana svým nástupem na Forum zcela zaskočili. Saturninovi muži, kteří počtem vzrostli na nějaké čtyři tisícovky, byli vyzbrojeni tím, co jim padlo do ruky – kyji, holemi, klacky, noži, sekerami, motykami, vidlemi; ve srovnání s organizovanou tisícovkou bojovníků, která v těsné formaci vpochodovala na Forum a zaujala postavení u baziliky Semproniovy, to však byli jen ubozí bandité. Stačil jediný pohled na pancíře, přílby a meče nových příchozích a polovina zástupu se dala na útěk vzhůru Argiletem a k východní straně Fora směrem k anonymitě Esquilina a do bezpečí domácí půdy.

„Lucie Appuleie, vzdej to!“ zaburácel Marius v čele svého vojska, se Sullou po boku.

Na rostrech stál Saturninus společně se Saufeiem, Labienem, Equitiem a asi deseti dalšími, a s pokleslou bradou hleděl na Maria; pak zaklonil hlavu a rozesmál se; mělo to zaznít sebevědomě a vzdorně, ale Forem se namísto toho rozlehl jen dutý chechtot.

„Tvé rozkazy, Gaie Marie?“ otázal se Sulla.

„Vyrazíme proti nim,“ řekl Marius. „Naráz a tvrdě. Meče netasit, jen štíty před sebe. Nepředstavoval jsem si, že to bude taková splácaná sběř, Lucie Cornelie! Ty zlomíme snadno.“

Sulla s Mariem obešli celou malou armádu a sešikovali ji, štíty kupředu, pětiřadý šik o šířce dvou set mužů.

A pak Marius houkl: „Vpřed!“

Manévr měl okamžitý úspěch. Pevná stěna štítů udeřila do shluku chátry jako obrovská mořská vlna. Rebely i s jejich improvizovanými zbraněmi odhodila na všechny strany, nepadla ani jedna rána odvetou; a hned nato, dřív než se Saturninovi muži stačili trochu zorganizovat, nalehla už na ně hradba štítů znovu a znovu je zatlačovala a drtila.

Saturninus a jeho druhové seběhli z roster dolů a vrhli se do boje, tasili obnažené meče. Bezvýsledně. Třebaže Mariova kohorta zprvu žíznila po opravdové krvi, teď se jí zalíbila ta nová bojová technika beranidla, vystihli potřebný rytmus a bili do neuspořádané masy ráz za rázem, popadané protivníky hrnuli před sebou na hromadu jako kamení, po každém úderu couvli, obnovili útočnou hradbu štítů a znovu udeřili. Pár příslušníků odbojné luzy zůstalo ušlapáno na zemi, ale nedošlo k žádné bitvě; pro vzbouřence to byl holý debakl.

Netrvalo dlouho a všechna Saturninova sběř prchala z bojiště; velká okupace Fora Romana skončila takřka bez krve. Saturninus, Labienus, Saufeius a Equitius asi s tuctem dalších Římanů a snad třiceti ozbrojenými otroky vyběhli vzhůru po Clivu Capitolinu a zabarikádovali se tam v chrámu Jova Nejlepšího Největšího, dovolávajíce se Velkého Boha, aby je ochránil a seslal na Forum opět ony obrovité zástupy.

„A teď bude prolita krev!“ vřískl Saturninus z pódia chrámu na vrcholu Kapitolu a jeho slova zřetelně dolehla k Mariovi a jeho mužům. „Přiměju tě, abys zabíjel Římany, dřív než sám zahynu, Gaie Marie! Na vlastní oči uvidím, jak bude tento chrám poskvrněn římskou krví!“

„V tom by mohl mít pravdu,“ řekl Scaurus, *princeps* senátu, ale i přes tuto novou starost vyhlížel mimořádně spokojeně a šťastně.

Marius se ze srdce zasmál. „Kdepak! To je jen póza, jako když na tebe malé a bezbranné zvířátko hrozivě poulí planoucí oči, Marku Aemilie. Věř mi, pro tohle obléhání budeme mít po ruce jednoduchý recept. Dostaneme je odtamtud, aniž prolijeme jedinou kapičku římské krve.“ Obrátil se k Sullovi. „Lucie Cornelie, sežeň zřízence z městské vodárenské společnosti, ať okamžitě zastaví veškerý přítok vody na Kapitol.“

První ze senátorů obdivně zavrtěl hlavou. „Je to tak jednoduché! A mne by to nenapadlo. Jak dlouho budeme muset čekat, než se Saturninus vzdá?“

„Moc dlouho asi ne. Mají za sebou akci, po které je žízeň, víš? Odhaduji, že do zítřka. Pošlu sem dostatek mužů, aby mohli chrám obklíčit, a nařídím jim, aby se zatím našim uprchlíkům od plic vysmívali, jak tam jsou na suchu.“

„Saturninus je ale dost velký blázen,“ řekl Scaurus.

Marius s jeho názorem nesouhlasil a také to řekl. „Je to politik, Marku Aemilie, a ne voják. Naučil se rozumět moci, ale ne síle zbraní, a nezmůže se na kloudnou strategii, která by mu z téhle situace pomohla.“ Obrátil ke Scaurovi zkřivenou polovinu tváře a téměř ho vyděsil jakoby ironicky přimhouřeným okem. „Kdybych byl v Saturninově kůži já, Marku Aemilie, pak bys byl měl skutečný důvod ke starostem. Touhle dobou bych už já byl římským králem a vy byste byli dávno všichni mrtví.“

Scaurus, první ze senátorů, instinktivně ustoupil o krok nazad. „Já vím, Gaie Marie,“ řekl, „to já moc dobře vím!“

„Jenomže já,“ řekl Marius dobromyslně a odvrátil tu hroznou stranu obličeje od Scaura pryč, „já naštěstí nejsem Tarquinius, třebaže rod mé matky z Tarquinií pochází! Jedna noc ve společné místnosti s Velkým Bohem přivede Saturnina k rozumu.“

Ti z luzy, kteří byli dopadeni a zadrženi, poté co se jejich zástup rozpadl a rozprchl, byli shromážděni a dáni pod silnou stráž do kobek v Lautumiích, kde čiperná skupinka censorských úředníků rychle třídila římské občany od ostatních; ti, kdo nebyli Římané, měli být popraveni ihned, zatímco Římany čekal nazítří společný soud, po němž měli být pak okamžitě svrženi z Tarpejské skály.

Sulla se vrátil, právě když Marius a Scaurus opouštěli dolejší část Fora.

„Mám tu zprávu od Lucia Valeria z Quirinalu,“ řekl; vypadal tak svěže, jako by se ho dění toho dne nijak zvlášť nedotklo. „Vzkazuje, že Glaucia je určitě uvnitř, v domě Gaia Claudia, ale že zatarasili dveře a odmítají vyjít ven.“

Marius pohlédl na Scaura. „Nu, první senátore, co s tím?“

„Je to totéž, jako s tou skupinou, co teď dělá společnost Jovovi Nejlepšímu Největšímu – proč to nenechat na ráno? Ať zatím Lucius Valerius dům střeží. Až se Saturninus vzdá, může to pak někdo křiknout Gaiovi Claudiovi přes zeď, a pak se uvidí.“

„To je dobrý plán, Marku Aemilie.“

A Scaurus se dal do smíchu. „Víš, Gaie Marie, tahle přátelská procházka s tebou mi u mých přátel, u těch našich *řádných mužů,*“ vyprskl znovu a chytil Maria za paži, „asi reputaci moc nevylepší! Nicméně, příteli, jsem moc rád, že jsme tě tu dnes měli, že tu s námi byl *řádný chlap.* Co ty říkáš, Publie Rutilie?“

„Co na to říct? Že pravdivější slova bys jen těžko hledal.“

Z e v š e c h t ě c h , kdo byli v chrámu Jova Nejlepšího Největšího, se Lucius Appuleius Saturninus vzdal první; poslední vyšel Gaius Saufeius. Ti ze zajatců, kteří byli římští občané, byli vyvedeni na rostra, tak aby si je mohli prohlédnout všichni, komu stálo za to přijít – nebylo jich mnoho, neboť zástupy zůstaly doma. Před jejich očima pak ti z luzy, kdo byli Římané, byli okamžitě postaveni před zvlášť ustavený tribunál pro velezradu a odsouzeni ke svržení z Tarpejské skály.

Tarpejská skála byl čedičový suk čnící z jihozápadního svahu Kapitolu ostrým převisem do výše asi pětadvaceti metrů; smrtící byly především ježící se skalní hroty pod srázem, ostré jako jehly.

Vzbouřence vedli vzhůru Clivem Capitolinem, podél schodů k chrámu Jova Nejlepšího Největšího a pak dále až k místu na Serviových hradbách ležícímu přímo naproti chrámu bohyně Ops. Okraj Tarpejské skály vystupoval přímo z hradební zdi a byl zřetelně viditelný z dolní části Fora Romana, kde se náhle opět srotily zástupy, aby sledovaly smrt Saturninových přívrženců – davy s prázdnými žaludky, které sem dnes nicméně nepřišly demonstrovat svou

nespokojenost. Chtěly prostě vidět, jak jsou lidé svrháváni z Tarpejské skály dolů, neboť k takovému něčemu nedošlo už řadu let a Římem se rozletěla zvěst, že odsouzenců je téměř stovka. Žádné oko v onom zástupu přihlížejících nespočinulo na Saturninovi nebo Equitiovi s náklonností ani se soucitem, třebaže je všichni, kdo tu byli, ještě v průběhu voleb tribunů lidu s takovým jásotem pozdravovali. Od úst k ústům se totiž šířila zpráva, že k přístavům směřuje loďstvo vezoucí obilí z Asie, a to díky Gaiovi Mariovi. A tak to byl dnes Gaius Marius, koho vítaly přelétavé davy jásotem; přišly sem především za podívanou, – neboť to byla v Římě svého druhu slavnost – jejím hlavním bodem programu byla těla svrhávaná z hrany Tarpejské skály. Smrt viděná na přijatelně úhlednou vzdálenost, akrobatické představení, atrakce.

„P r o c e s se Saturninem a s Equitiem nemůže proběhnout, dokud ty city trochu neopadnou," řekl Scaurus, první senátor, Mariovi a Sullovi, když spolu stáli na schodech k senátu, zatímco v dálce miniaturní postavičky jedna po druhé s rozevlátými údy přepadávaly přes okraj Tarpejské skály.

Jak Marius, tak i Sulla přesně pochopili, co má na mysli; Scaura neznepokojovaly zástupy na Foru, nýbrž impulzivní a rozezlení muži z jeho vlastního tábora, kteří se teď, kdy už bylo po boji, ozývali stále hrozivěji. Ze Saturninových tlup se nyní jejich zloba přesouvala na Saturnina samého a zvlášť zavile se zaměřila na Lucia Equitia. Mladí senátoři a ti, kdo ještě nedosáhli věku potřebného ke vstupu do senátu, stáli na okraji Comitia, s Caepionem Juniorem a Metellem Hovňouskem v popředí, a velice lačnýma očima hltali Saturnina a jeho společníky na rostrech.

„A bude to ještě horší, až se vzdá Glaucia a až se ocitne mezi nimi," řekl zamyšleně Marius.

„Něco tak ubohého jsem neviděl!" odfrkl opovržlivě Scaurus. „Člověk by si myslel, že alespoň pár z nich udělá to, co se patří, a nalehne na meč! I ten můj bojácný synek to dokázal!"

„Máš pravdu," řekl Marius. „Ale nedá se nic dělat, máme jich tu patnáct na krku – šestnáct jich bude, až vyleze z díry i ten Glaucia – bude třeba soudit je pro velezradu, a dole je pár nepříjemných hochů, kteří mi velice připomínají smečku vlků lačně obhlížejících stádo laní."

„Alespoň na pár dní je bude třeba někam schovat," řekl Scaurus. „Ale kam? Už pro dobro Říma nemůžeme připustit, aby byli lynčováni."

„A proč ne?" otázal se Sulla, jenž tak přispěl do diskuse svou první troškou.

„Je v tom jeden problém, Lucie Cornelie. Vyhnuli jsme se krveprolití na Foru, ale celé ty zástupy se nám tu objeví znovu, aby sledovaly, jak ta skupinka, co je teď na rostrech, stojí před tribunálem pro velezradu. Dnes se ještě zabavily pohledem na popravy lidí, na kterých nikomu zvlášť nezáleželo. Ale kdo si může být jist, že nezačnou zase zlobit, až budeme soudit například Lucia Equitia?" vysvětloval Marius střízlivě. „Je to opravdu nejednoduchá situace."

„Proč jen nemohli nalehnout na meče?" opakoval rozmrzele Scaurus. „Představte si, kolik nepříjemností nám mohli ušetřit! Sebevražda je sama o sobě doznáním viny, žádné procesy, žádný škrtič v Tullianu – *tyhle* si přece nemůžeme dovolit shazovat z Tarpejské skály!"

Sulla stál a naslouchal, jeho uši vnímaly, co kdo říká, ale očima spočíval zamyšleně na Caepionovi Juniorovi a na Metellovi Hovňouskovi. Neřekl však nic.

„Nu, o procesu začneme uvažovat, až k tomu nadejde čas," řekl Marius. „Zatím je třeba najít nějaké místo, kam je strčit, aby tam byli v bezpečí."

„Lautumie nepřipadají v úvahu," řekl na to okamžitě Scaurus. „Pokud by se z nějakého důvodu – anebo z něčího podnětu – rozhodl nějaký větší dav, že je osvobodí, neodolají ty kobky jeho náporu, ani kdybychom tam postavili na stráž všechny liktory, co máme k dispozici. Starost mi nedělá Saturninus, ale ten příšerný Equitius. Stačí, aby se nějaká bláznivá ženská dala do breku a začala bědovat, že má zemřít syn Tiberia Graccha, a máme na krku další problémy." Zabručel. „A jako by to nestačilo, podívejte se na ty mladé dole, jak jim div netečou sliny. Ti by se před lynčem nezastavili, alespoň pokud jde o Saturnina."

„Pak tedy navrhuji," ožil náhle Marius, „abychom je zavřeli do Curie Hostiliovy."

Scaurus, *princeps* senátu, byl zcela ohromen. „To přece nemůžeme udělat, Gaie Marie!"

„Proč ne?"

„Zrádce uvěznit přímo v budově *senátu?* To je – to je přece – jako bychom bohům za oběť nabídli lejno!"

„Oni už stejně znesvětili chrám Jova Nejlepšího Největšího; všechno, co má co činit se státním náboženstvím, bude stejně muset projít náležitou očistou. Curie Hostiliova nemá jediné okno a má ta nejpevnější vrata v celém Římě. Alternativa by byla držet je pod zámkem v našich domovech – jak by se ti zamlouvalo pozvat si domů Saturnina? Já bych v tom případě uhostil Equitia. A myslím, že by se hodilo, aby se Quintus Lutatius v tom případě ujal Glaucii," řekl s pousmáním Marius.

„Curia Hostiliova je výtečný nápad," řekl Sulla, stále ještě s očima na Caepionovi mladším a na mladém Metellovi.

„Grrr!" zavrčel Scaurus, první senátor, nikoli na Maria ani na Sullu, ale na okolnosti obecně. Pak energicky kývl. „Máš plnou pravdu, Gaie Marie. Obávám se, že to bude muset být Curie Hostiliova."

„Dobrá!" řekl Marius, pleskl Sullu po rameni na znamení, že má vyrazit, a dodal s nepříjemným polovičatým úšklebkem: „Já se půjdu postarat o podrobnosti, Marku Aemilie, a tobě přenechávám, abys vysvětlil svým přátelům, *řádným mužům,* proč potřebujeme využít naší ctihodné sněmovny za vězení."

„To ti pěkně děkuju!" řekl Scaurus.

„Nemáš zač."

Když se ocitli z doslechu všech, které by to mohlo zajímat, zahleděl se Marius zvědavě na Sullu. „Co ty máš vlastně za lubem?" otázal se ho.

„Nejsem si jist, jestli se ti s tím mám svěřovat," řekl Sulla.

„Buď opatrný, prosím tě. Nerad bych, aby ses před tribunálem pro velezradu ocitl ještě také ty."

„Dám si pozor, Gaie Marie."

S a t u r n i n u s se svými druhy se vzdali osmého dne měsíce prosince, na devátého svolal Gaius Marius znovu centurijní shromáždění a zúčastnil se vyhlášení kandidátů na kurulské úřady.

Lucius Cornelius Sulla se cestou k *saeptům* neobtěžoval, měl na práci spoustu jiných věcí včetně dlouhých porad s Caepionem Juniorem a Metellem Hovňouskem, a podařilo se mu najít i chvilku, kdy zaskočil za Aurelii, třebaže už od Publia Rutilia Rufa věděl, že je v pořádku a že Lucius Decumius drží své dareby z taverny daleko od Fora Romana.

Desátý prosinec byl dnem, kdy se úřadu ujímali noví tribunové lidu; dva z nich však, Saturninus a Equitius, byli pod zámkem v budově senátu. A všichni se obávali, že by se opět mohly objevit ony davy, neboť se zdálo, že ty jeví právě o činnost tribunů lidu mimořádný zájem.

Třebaže Marius nechtěl připustit, aby se jeho malá armáda zmobilizovaná před třemi dny dostavila znovu na Forum Romanum v plné zbroji a opásána meči, dal přesto vyklidit baziliku Porciovu od jejího normálního osazenstva obchodníků a bankéřů a využil jí jako skladiště pro veškerou výzbroj své kohorty; v jejím přízemí, hned vedle budovy senátu, byly místnosti kolegia tribunů lidu a zde se také mělo hned za rozednění sejít osm z nich, kteří neměli se Saturninovou akcí nic společného. Poté pak mělo proběhnout inaugurační shromáždění plebejů, co nejrychleji a bez zmínky o oněch dvou nepřítomných tribunech lidu.

Ještě však nezačalo svítat a Forum Romanum bylo dosud zcela opuštěné, když už Caepio Junior a Metellus Hovňousek vyrazili v čele své úderné skupiny dolů Argiletem a ke Curii Hostiliově. Značně si zašli, aby měli jistotu, že nikdo ze stráží neodhalí jejich přítomnost, ale když se rozvinuli kolem Curie, zjistili, že mají celý prostor jen pro sebe.

Nesli s sebou žebříky, které teď opřeli z obou stran o stěny budovy, tak dlouhé, že dosahovaly až po samé starobylé vějířovité tašky okapů, křehké a celé porostlé lišejníkem.

„Pamatujte si," říkal Caepio Junior své jednotce, „že Lucius Cornelius nařídil, aby se nikdo neopovážil pozvednout meč. Je třeba se do písmene řídit nařízením Gaia Maria."

Jeden po druhém stoupali po žebřících, až bylo konečně všech padesát mladých mužů rozmístěno podél hrany střechy, která neměla příliš příkrý sklon a na které se dalo pohodlně sedět. Ve tmě tam vyčkávali, až se bledá šeď na východě rozzářila do zlatova a až se přikradly prvé sluneční paprsky z esquilinského pahorku a zalily střechu senátní budovy záplavou světla. Dole se zatím sice objevilo pár lidí, avšak i žebříky už zatím byly nahoře na střeše Curie a nikdo nic nezpozoroval, neboť nikoho nenapadlo vzhlédnout vzhůru. *„A do toho!"* křikl Caepio Junior.

V závodě s časem – neboť Lucius Cornelius jim řekl, že ho nebudou mít k dispozici příliš mnoho – začala přepadová skupina odlupovat z dubových latí natlučených na mnohem masivnější cedrové krovy terakotovou krytinu. Světlo vniknuvší otvory do síně pod nimi se odrazilo na patnácti bledých tvářích hledících vzhůru, spíše udivených než vylekaných. A když měl každý z mužů na střeše vedle sebe připravenu kupku těžkých pálených tašek, naráz je začali zející průrvou vrhat přímo do oněch tváří. Saturninus klesl okamžitě k zemi, stejně tak Equitius. Někteří z vězňů se pokusili ukrýt v nejzazších koutech síně, ale mladí mužové na střeše si záhy získali přesnost v zásazích a metali tašky s jistotou kterýmkoli směrem. V síni nebyl žádný nábytek ani zařízení, jelikož její uživatelé si nosili židličky s sebou a stejně tak si zpravidla i senátní zřízenci při zasedání přinášeli jeden nebo dva stoly ze sousedících úřadoven senátu na Argiletu. A tak nebylo v celé Curii nic, co by mohlo vězně dole zaštítit před deštěm těchto střel, ještě mnohem účinnějších, než se Sulla domníval. Každá z tašek se při dopadu rozlomila na štěpiny ostré jako břitva a každá vážila pět kilogramů.

Když na místo dospěli Marius a jeho legáti – včetně Sully – bylo už po všem; přepadový oddíl sestupoval po žebřících na zem a spořádaně tam stanul, nikdo se nepokusil uprchnout.

„Mám je zatknout?" otázal se Sulla Maria.

Marius sebou trhl, tak byl zabrán do myšlenek, když ho zastihla ta rychlá otázka. „Ne!" řekl. „Neutíkají přece." A obrátil se k Sullovi skrytým pohledem, který byl i tichou otázkou. Odpovědí mu bylo téměř neznatelné mžiknutí oka.

„Otevřete vrata," řekl Marius svým liktorům.

Časné slunce proniklo do síně šípy světla prozařujícími zvolna usedající prach a dopadajícími na hromady tašek šedých lišejníkem, jen na lomu a na chráněnější spodní straně sytě rezavě rudých, téměř v barvě krve. Patnáct těl tu leželo zhroucených do uzlíčku anebo s rozhozenýma rukama a zkříženýma nohama, napůl pohřbených pod roztříštěnou krytinou.

„Jen my dva, první senátore," řekl Marius. „Nikdo další."

Společně vkročili do síně a ubírali se od jednoho těla k druhému, hledajíce známky života. Saturninus byl zasažen tak rychle a účinně, že se ani nepokusil schoulit se, a alespoň tak se chránit; na tváři navršenu celou kupu tašek, a když je odházeli, hleděl stále ještě vyhaslýma očima vzhůru na oblohu, na černých řasách nalepenu drť z terakoty a z malty. Scaurus se shýbl, aby mu zatlačil zraky, a škubl sebou nechutí; na osychajících očích lpělo tolik prachu, že se víčka nedala zavřít Lucius Equitius pochodil nejhůře. Nezůstal na něm snad ani kousek neporušené kůže, která by nebyla otlučena nebo proťata a naběhlá po zásahu taškami, a Mariovi a Scaurovi trvalo hezkou chvíli, než se jim podařilo odházet haldu té suti, pod níž byl pohřben. Saufeius – jenž utekl do kouta – zemřel po zásahu střepem, jenž zřejmě dopadl na zem, odrazil se a zaťal se mu jako široká čepel oštěpu ze strany do krku; hlavu měl takřka oddělenu od trupu. A Titus Labienus dostal zásah dlouhou stranou neporušené tašky do kříže a zřejmě klesl, aniž už mohl cokoli pocítit ve spodní části těla, pod oním obrovským zásekem do páteře. Marius se Scaurem se radili.

„Co budeme dělat s těmi idioty venku?" zeptal se Marius. „Já nevím, co *ty* s nimi můžeš udělat."

Pravá půle Mariova horního rtu se pozvedla. „Ale, ale, první senátore! Hleď přece převzít kousek toho břemene také na svou starou kostru! Z tohohle se ti vyklouznout nepovede, za to ti ručím. Buď mě podpořil – anebo se připrav na rvačku, proti které tohle všechno, co se tu dnes seběhlo, bude vypadat jako dámské táčky na oslavu svátku Velké Bohyně!“

„No no!“ řekl Scaurus trochu popuzeně. „To přece neznamenalo, že tě nepodpořím, a neber hned všechno selsky doslova. Myslel jsem to tak, jak jsem to řekl – co vůbec *můžeš* udělat?“

„Bylo přijato *senatus consultum*, a já jsem obdržel plné moci, na jejichž základě můžu udělat cokoli, můžu ty hrdiny venku do jednoho zavřít do vězení, anebo je toky můžu poslat klidně domů beze slova pokárání. Co z toho bys považoval za účelné?“

„Účelné by bylo poslat je všechny domů. Náležité by ovšem bylo zavřít je a obvinit je z vraždy spoluobčanů. Jelikož vězňové zatím nebyli souzeni, byli v době smrti stále ještě římskými občany.“

Marius povytáhl obočí, kterým vládl. „Takže co si z toho mám vybrat, *principe* senátu? To účelné řešení, anebo to, které by bylo náležité a správné?“

Scaurus se narovnal. „To účelné, Gaie Marie. Víš to zrovna tak dobře jako já. Pokud bys zvolil tu správnou cestu, vrazil tím do římského stromu klín tak hluboko, že by se spolu s ním mohl zhroutit i celý svět.“

Vyšli ven na volné prostranství, stanuli společně na vrcholu schodů k senátu a pohlédli do tváří v bezprostřední blízkosti; kromě oněch pár set postav bylo Forum Romanum prázdné, čisté, zasněné v ranním sluníčku.

„Vyhlašuji tímto všeobecnou amnestii!“ zvolal Gaius Marius z plna hrdla. „Jděte domů, mladí mužové,“ řekl údernému oddílu, „jste spolu se všemi ostatními zproštěni viny.“ Obrátil se k ostatním posluchačům. „Kde jsou tribunové lidu? Tady? Dobrá! Svolejte svou schůzi, nepřekáží vám v tom už žádné davy. Prvním bodem jednání bude volba dalších dvou tribunů lidu. Lucius Appuleius Saturninus a Lucius Equitius jsou mrtvi. Hlavní liktore, pošli své lidi a veřejné otroky, ať uklidí tu spoušť v Curii Hostiliově. Těla předejte rodinám k řádnému pohřbení, neboť mrtví nebyli za svá provinění souzeni a odsouzeni, a jsou proto plnoprávnými římskými občany.“

Sešel dolů se schodů a zamířil k rostrům, neboť jako první konsul odpovídal za průběh obřadu, jímž budou noví tribuni uvedeni v úřad; pokud by byl patricijského stavu, byl by se toho musel ujmout jeho mladší kolega, druhý konsul, což byl také důvod, proč alespoň jeden z konsulů musel být plebej, tak aby měl na *concilium plebis* přístup.

A pak to přece jen nastalo, snad proto, že se opět rozběhl ten skvěle fungující systém zvěstí předávaných od úst k ústům a že se ta zpráva rozletěla všemi jeho větvemi a výhonky a úponky rychlostí slunečního paprsku. Forum se začalo plnit lidmi, tisíce a tisíce jich sem spěchaly z Esquilinu, Caelia, Viminalu, Quirinalu, Subury, Palatinu, Aventinu, Oppiu. Byly to tytéž zástupy, jak Gaius Marius okamžitě rozpoznal, které se natěsnaly na Forum Romanum v průběhu voleb tribunů lidu.

S vědomím, že riziko teď už z valné části pominulo, a s pocitem míru v srdci se rozhlédl po onom oceánu tváří a pocítil totéž, co při stejném pohledu zakusil i Saturninus: zdroj síly, z jaké dosud nikdo nečerpal, síly nedotčené falší, jakou s sebou nese zkušenost a poučenost, síly ochotné uvěřit horoucímu a výmluvnému demagogovi s *charismatem* a připravené se tomuto svému novému pánu zcela podřídit. Nebylo by to nic pro mne, pomyslel si Gaius Marius; stát se Prvním mužem Říma z rozmaru takto naivní masy – to by přece nebylo žádné vítězství. Já jsem si toho postavení dobyl poctivě, stal jsem se Prvním mužem Říma tím starým, tvrdým postupem, vybojoval jsem si ho přes všechny předsudky a přes všechny překážky *cursu honorum.*

Ale ještě jedno poslední gesto si přece jen dopřeju, uzavíral Gaius Marius své úvahy s trochu škodolibým veselím, ukážu Scaurovi, prvnímu ze senátorů, Catulovi Caesarovi, Ahenobarbovi pontifiku maximu a všem těm ostatním *řádným mužům*, že kdybych se byl já rozhodl dát se Saturninovou cestou, leželi by teď v Curii Hostiliově mrtvi oni, zasutí taškami,

a já bych byl samojediným vládcem Říma. Protože já jsem ve srovnání se Saturninem tím, čím je Jupiter v porovnání s Kupidem.

Pokročil k onomu okraji roster, jenž byl obrácen spíše k dolní části Fora než k amfiteátru Comitia a rozpřáhl ruce v gestu, jímž jako by všechny ty zástupy objímal, jako by je zval do svého objetí, tak jako otec otevírá náruč svým dětem. „Lidé Říma, běžte domů!“ zaburácel. „Krize je za námi. Řím je opět v bezpečí. A já, Gaius Marius, mám to nesmírné potěšení sdělit vám, že včera dorazila do ostijského přístavu flotila lodí s obilím. Bárky se zrnem vyplují vzhůru po Tiberu už dnes a od zítřka si ve státních sýpkách na Aventinu budete moci nakoupit obilí za cenu jednoho sesterciu za *modius*, za tu cenu, kterou stanovil obilní zákon Lucia Appuleia Saturnina. Jenomže Lucius Appuleius je mrtev a jeho zákon pozbyl platnosti. Jsem to já, Gaius Marius, konsul římský, kdo vám toto obilí věnuje! Tato výjimečná cena bude platná ještě devatenáct dní, dokud nesložím svůj úřad. Poté bude na nových magistrátech, aby stanovili, zač budete obilí kupovat dál. Tento jeden sestercius, který určuji jako cenu já, je můj dar na rozloučenou vám, Quirité! Neboť já vás miluji, bojoval jsem za váš a vítězil jsem za vás. Nikdy, nikdy na to nezapomeňte. *Nechť – žije – Řím!*“

A sestoupil z roster za bouře jásotu, paže v pozdravu nad hlavou, s velice případným výrazem v tváři, napůl vlídným, napůl hrozným.

Catulus Caesar stanul, jako kdyby na tom místě zapustil kořeny. „Slyšels to?“ vydechl ke Scaurovi. „On jim právě *daroval* objem devatenáctidenního prodeje pšenice – *svým jménem!* To bude stát státní pokladnu celé tisíce talentů! Jak se jen mohl opovážit!“

„A vystoupíš snad na rostra a budeš mu odporovat, Quinte Lutatie?“ ušklíbl se Scaurus. „Když tam ještě stojí všichni ti tví loajální mladí *řádní muži,* kteří právě dostali pardon?“

„*Ať je proklet!*“ řekl Catulus Caesar téměř v slzách.

A Scaurus propukl v záchvat smíchu. „Tak on nás přece jen nakonec doběhl, Quinte Lutatie!“ vyrazil, když byl opět mocen slova. „To není chlap, to je zemětřesení samo! Hodil to na nás a nechá nás platit účty! Mám ho sice plné zuby – ale při všech bozích, jak já ho mám přitom rád!“ A předklonil se v novém výbuchu řehotu.

„Jsou chvíle, Marku Aemile Scaure, kdy ti ani za mák nerozumím!“ prohlásil Catulus Caesar a odkráčel svým nejvelbloudovitějším krokem.

„Zatímco já, Marku Aemile Scaure, ti rozumím až moc dobře,“ řekl Sulla, jenž se otřásal smíchy ještě víc než Scaurus sám.

P o t é c o se Glaucia zabil sám svým mečem a poté co Marius rozšířil amnestii i na Gaia Claudia a jeho přívržence, vydechl si Řím už volněji; dalo se předpokládat, že bitva na Foru je u konce. Ale nebylo tomu tak. Mladí bratři Lucullové obžalovali Gaia Servilia Augura u tribunálu pro velezradu a znovu propukly násilnosti. City senátorů byly zjitřeny, neboť tento případ vedl k rozštěpení senátních špiček, *řádných mužů;* Catulus Caesar a Scaurus, první ze senátorů, a jejich stoupenci byli pevně spojeni s Lucully, zatímco Ahenobarbus pontifex maximus a Crassus Orator byli spjatí pouty patronství a přátelství se Serviliem Augurem.

Nebývalé zástupy, které plnily Forum Romanum za saturninovských bouří, zmizely, avšak místo nich nastoupili v plné síle běžní návštěvníci Fora, aby byli svědky tohoto procesu, přitahováni mládím a patosem obou Lucullů – kteří si toho byli velice dobře vědomi a byli rozhodnuti toho také všemi způsoby i využít. Varro Lucullus, mladší z bratrů, oblékl mužskou togu jen pár dní předtím, než proces začal; ani on, ani osmnáctiletý Lucius Lucullus se ještě nemuseli ani holit. Jejich agenti, chytře rozmístění v davu, šeptem rozšířili zprávu, že tito dva nebozí mládenci právě obdrželi zprávu, že jejich otec ve vyhnanství zemřel – a že chlapci jsou teď jediní, kdo může obhájit čest tak starobylé aristokratické rodiny, jako jsou Liciniové Lucullové, zachránit její *dignitas.*

Porota složená z jezdců byla předem rozhodnuta stranit Serviliovi Augurovi, jenž byl jezdcem povýšeným do senátu svým patronem Ahenobarbem pontifikem maximem. Už při volbě této poroty sehrálo roli násilí; bývalí gladiátoři najatí Serviliem Augurem se pokusili

překazit samo pokračování procesu. Avšak pohotová skupinka mladých aristokratů vedena Caepionem mladším a Metellem Piem Hovňouskem vytlačila násilníky ze scény, ba dokonce jednoho z nich přitom i zabila. Porota si tento signál správně vyložila a rozhodla se naslouchat bratrům Lucullům s daleko většími sympatiemi, než původně zamýšlela.

„Oni toho Augura odsoudí," řekl Marius Sullovi, zatímco stali opodál a pozorně proces sledovali a naslouchali mu.

„To určitě," řekl Sulla, jenž byl uchvácen Luciem Lucullem, starším z chlapců. „Skvělé!" vykřikl, když mladý Lucullus skončil svou řeč. „Mně se *líbí,* Gaie Marie!"

Marius takovým citům nepodléhal. „Je nadutý a přemrštěný, zrovna takový, jako býval jeho otec."

„O tobě se ovšem ví, žes Augura podpořil," řekl Sulla suše.

Ale střela minula cíl; Marius se jen ušklíbl. „Podpořím třeba opici magota, pokud to zkomplikuje život těm *spravedlivým hochům* kolem našeho nyní nepřítomného Hovnivála, Lucie Cornelie."

„Však také Servilius Augur nic jiného než makak není," prohlásil Sulla.

„Skoro s tebou souhlasím. A prohraje."

Kterážto předpověď se také vyplnila, když porota (s jedním okem na oddílu mladých aristokratů vedených Caepionem Juniorem) vyřkla jednomyslný ortel DAMNO, i když se předtím ještě dala pohnout k slzám dramatickými projevy obhájců Crassa Oratora a Mucia Scaevoly.

Nikoho nepřekvapilo, že proces skončil pranicí, kterou Marius se Sullou pozorovali z dostatečné vzdálenosti – a také s nemalým uspokojením od chvíle, kdy Ahenobarbus pontifex maximus vrazil až nesnesitelně jásajícímu Catulovi Caesarovi jednu pořádnou přes ústa.

„Pollux proti Lynkeovi!" pravil Marius pobaveně, když se pak ti dva dali do sebe pěstmi. „Do toho, Quinte Lutatie Polníku!" křičel.

„To není zrovna špatná narážka na klasiku, když člověk uváží, jak všichni Ahenobarbové přísahají, že jim tu zrzavou barvu do jejich plnovousů přimíchal sám Pollux," řekl Sulla, když se po Catulem Caesarem správně umístěné ráně zbarvila celá Ahenobarbova tvář krví do ruda.

„A doufejme," řekl Marius odvraceje se, jakmile Ahenobarbovou porážkou rvačka skončila, „že už tím končí poslední výtržnost tohoto hrozného roku na Foru."

„Nevím, nevím, Gaie Marie. Musíme ještě přestát taky volby konsulů."

„Jenže ty se nekonají na Foru, alespoň toho jsme ušetřeni."

D v a d n y nato slavil Marcus Antonius svůj triumf a další dva dny poté byl zvolen prvním konsulem pro nadcházející rok; jeho kolegou v konsulském úřadě se nestal nikdo jiný než Aulus Postumius Albinus, jehož vpád do Numidie před deseti lety uspíšil vypuknutí války s Jugurthou.

„Ti voliči jsou naprostí oslové!" řekl Marius Sullovi se značným důrazem. „Právě si zvolili za mladšího konsula ten nejpřesvědčivější příklad kombinace ambicí s naprostou absencí talentu. Pche! Paměť mají kratší než vlastní hovínko."

„Nu, říká se, že zácpu doprovází mdlý rozum," řekl Sulla s úsměvem, třebaže se pro něho osobně vynořila na obzoru nová hrozba. Doufal až dosud, že se ve volbách příštího roku bude moci ucházet o úřad prétora, ale dnes vycítil z nálady voličů na centurijním shromáždění, že kandidátům spjatým s Mariem se v budoucnosti nepovede dobře. Jenže kterak se rozejít s mužem, který se ke mně choval tak dobře, ptal se nešťastně sám sebe?

„Předpokládám ale, že to naštěstí bude dosti fádní rok a že Aulus Albinus nedostane příležitost věci zase zpackat," pokračoval Marius, netuše, co probíhá Sullovi hlavou. „Poprvé za dlouhou dobu nemá Řím nepřátele, kteří by stáli za řeč. Můžeme si odpočinout. A také celý Řím si bude moci odpočinout."

Sulla se přemohl a přestal se v myšlenkách zabývat prétorskou hodností, o níž věděl, že mu patrně unikne. „A co to proroctví?“ zeptal se bez obalu. „Martha ti přece jasně řekla, že se římským konsulem staneš sedmkrát.“

„Já také *budu* sedmkrát římským konsulem, Lucie Cornelie.“

„Ty tomu věříš?“

„Věřím.“

Sulla si povzdychl. „Já bych byl šťastný, kdybych to dotáhl na prétora.“

Napůl ochrnutý obličej dovoloval postiženému vydávat neuvěřitelné zvuky posměchu; jedním takovým si teď Marius ulevil. „Pitomost!“ řekl energicky. „Ty jsi stvořen pro úřad *konsula*, Lucie Cornelie. Jednoho dne, a myslím to naprosto vážně, budeš ty Prvním mužem Říma.“

„Děkuji ti, že ve mne tak věříš, Gaie Marie.“ Sulla se obrátil k Mariovi s téměř stejně zkřiveným úsměvem, jaký tyto dny poznamenával Mariovu tvář. „Ale přesto, vzhledem k našemu věkovému rozdílu, s tebou zjevně nebudu o tento titul soupeřit,“ řekl.

Marius se zasmál. „Jaká bitva Titánů by to byla! Ale ta nám nehrozí,“ řekl s naprostou jistotou.

„Tím, že se vzdáš kurulského křesla a nehodláš už docházet do senátu, nebudeš ani ty sám Prvním mužem Říma, Gaie Marie.“

„Pravda, pravda. Ale Lucie Cornelie, já jsem si toho opravdu užil! A jakmile pomine tohle ošklivé postižení, já se tam zase vrátím.“

„A kdo bude tedy zatím Prvním mužem Říma?“ otázal se Sulla. „Scaurus? Catulus?“

„*Nemo!*“ zaburácel Gaius Marius a propukl současně v nesmírný řehot. „*Nikdo!* To je na tom to nejlepší! Žádný z nich není schopen postavit se na moje místo!“

Sulla se rozesmál s ním, objal ho pravicí kolem ramen, upřímně ho k sobě přitiskl a společně pak vykročili od *saept* směrem k domovu. Před nimi se zvedal kapitolský pahorek; sloup slunečního světla v tu chvíli zasáhl pozlacenou Viktoriinu kvadrigu nahoře ve štítě chrámu Jova Nejlepšího Největšího a rázem rozžal Řím oslepující zlatou září.

„To bodá do očí!“ vykřikl Sulla nelíčenou bolestí. Ale zrak odvrátit nedokázal.

FINIS

AUTORČINA POZNÁMKA

Tato kniha je v podstatě kapelou o jedné ženě. Prováděla jsem si sama veškeré rešerše, sama jsem do ní nakreslila mapy i portréty, sama jsem si k ní napsala i slovníček-glosář. Jsou nicméně dva lidé, jimž bych chtěla ze srdce a jmenovitě vyjádřit díky. První je dr. Allana Nobbsová z Macquarijské univerzity v Sydney v Austrálii, odborná redaktorka mé knihy. Druhou je slečna Sheelah Hiddenová, která sjezdila celý svět, aby vyhledala potřebné prameny, hovořila s nesčetnými experty těchto oborů a učinila pro tuto knihu ještě bezpočet dalších věcí. Všem ostatním, kteří z nedostatku místa zůstávají bezejmenní, kterých si však nevážím o nic méně, patří rovněž mé srdečné a upřímné poděkování. A další díky: mému manželovi, mému literárnímu agentovi Fredovi Masonovi, mé redaktorce Carolyn Reidyové, Jean Easthopeové, Joeovi Nobbsovi; dík náleží i celému kolektivu dalších spolupracovníků.

Rozhodla jsem se – spíše než připojovat ke knize dlouhé odborné pojednání obhajující některé mé hypotézy – vtělit raději alespoň minimum z toho do glosáře. Těm čtenářům, u nichž dostatečná znalost této látky vyvolá pochyby o tom, jak nakládám se vztahy mezi Mariem a Sullou v tomto období jejich životů, o osobě první Sullovy manželky a o počtu dcer Gaia Julia Caesara, doporučuji, aby si v glosáři přečetli heslo *Julilla*, kde najdou shrnuty mé názory na tyto otázky. Bližší poznání faktů o proroctví syrské věštkyně Marthy, týkajících se Gaia Maria, usnadní heslo *Martha*. A pokud zapochybujete o tom, zda ve starověku už lidé znali dobrá vína, vyhledejte si stať *víno*. V heslech *Forum Piscinum* a *Forum Frumentarium* se hovoří o lokalizaci těchto míst. A tak dále. Glosář je tak obsažný a tak podrobný, jak to jen prostor v knize dovolil.

Neuvádím žádnou bibliografii. Především proto, že to u románů nebývá zvykem. Navíc však by si takový elaborát vyžádal mnoho stran. Jedno sto osmdesát svazků Loebovy klasické knihovny, které vlastním, by bylo jen pouhým jeho začátkem. Uvedu jen tolik, že všude, kde to bylo možné, jsem dávala přednost antickým pramenům, a že jsem ve své knihovně nashromáždila soudobé práce mnoha vynikajících historiků včetně Paulyho-Wissowy, Broughtona, Symea, Mommsena, Münzera, Scullarda a dalších. Stupeň mé odborné připravenosti bude pro ty, kdo jsou schopni ji posoudit, zjevný i bez bibliografie. Pokud by se však kdokoli z čtenářek anebo čtenářů o ni zajímal, může si mi o ní napsat prostřednictvím mého nakladatele.

Ještě slovo o kresbách. Lidé, kteří se domnívají, že Kleopatra vypadala jako Elizabeth Taylorová, Marcus Antonius jako Richard Burton a tak dále, mi jdou do té míry na nervy, že jsem se rozhodla poskytnout svým čtenářům pohled na skutečné tváře Římanů z časů republiky. Kde to bylo možné, jde o autentickou podobu; kde taková identifikace možná nebyla, volila jsem nějaký skutečný portrét Římanů z doby republiky a přiřkla jsem mu historické jméno. V knize je devět portrétů. Jenom dva z nich vyplývají ze známých a identifikovaných podob – patří Gaiu Mariovi a Luciovi Corneliovi Sullovi. Ze zbývajících sedmi je podobizna Catula Caesara opřena o atypickou portrétní bystu diktátora

Caesara a kresba Gaia Julia Caesara o stejně atypickou portrétní bystu Marka Aemilia Lepida. Aurelia je inspirována sochou staré ženy v životní velikosti, zcela nepochybně republikánského datování; třebaže socha značně utrpěla povětrnostními vlivy, tělesnou stavbou se ona žena značně podobá diktátorovi Caesarovi. Tváře Metella Numidika, Marka Aemilia Scaura, Publia Rutilia Rufa a mladého Quinta Sertoria jsou vesměs odvozeny z anonymních portrétních byst republikánského data. To, že jsem mezi tyto portréty zařadila jedinou ženu, je dáno značným nedostatkem ženských portrétů z republikánského období; těmi několika málo, které existují, jsem byla nucena šetřit a uchovat je jako podklad ke zpodobení žen, u nichž shledávám podobnost s nějakým autentickým portrétem římského muže. Chystám koneckonců další pokračování této knihy.

Příští díl jsem předběžně nazvala Koruna z trávy.

GLOSÁŘ

absolvo
Latinský termín užívaný porotci, pokud se rozhodli obžalovaného osvobodit. Viz též > condemno a > damno.

adamas
Diamant. Již ve starověku lidé věděli, že je to nejtvrdší nerost, a pokud ho získali, užívali ho jako řezného nástroje. Původem byly diamanty především ze Skythie a z Indie.

aedes
Příbytek bohů, který nebyl považován za chrám, jelikož v době zasvěcení nebyl užíván augury k věštbám. Například Vestin chrám byl ve skutečnosti spíše ***aedes sacra*** než skutečný chrám.

Aeduové
Nazývali se i Haeduové. Mocensky silné sdružení keltských kmenů, které žily ve středu Vlasaté Galie. Poté co Gnaeus Domitius Ahenobarbus v letech 122 a 121 př.n.l. potřel jejich odvěké nepřátele Arverny, ztratili Aeduové na bojovnosti, postupně se pořímštili a požívali ochrany Říma.

Aeneas
Syn Anchísa, krále Dardanů z Tróady, a bohyně Venuše (Afrodíté), jenž prchl z hořící Tróje (Ília) se stařičkým otcem na zádech a s Palladiem pod paží. Po mnoha dobrodružstvích dorazil až do Latia a stal se zakladatelem rodu, z něhož pocházeli skuteční Římané. Vergilius uvádí, že jeho syn Iulus byl ve skutečnosti Ascanius, jehož měl Aeneas se svou trojskou manželkou Kreúsou a jehož s sebou přivedl z Tróje; Livius naproti tomu píše, že syna Iula měl Aeneas s latinskou manželkou Lavinií. Čemu z toho věřili Římané za časů Gaia Maria se neví, neboť jak Livius tak Vergilius svá díla vytvořili až téměř o sto let později.

Aenus
Dnešní řeka Inn v Bavorsku.

Aetna
Dnešní hora Etna. Proslulá sicilská sopka byla ve starověku stejně aktivní jako v současné době, avšak pozemky v jejím okolí byly přesto intenzívně využívány.

africká provincie
Římská provincie Africa byla v Mariově době nevelká – v podstatě šlo jen o výběžek pevniny, na němž stálo Kartágo. Římskou provincii obklopovala o mnoho větší Numidie.

Afrika
V době římské republiky se termínu „Afrika“ používalo převážně jen pro její pobřežní část v sousedství Kartága – dnešním Tunisu.

ager publicus
Pozemky v římském veřejném vlastnictví. Většina jich byla získána jako válečná kořist anebo byly odňaty původním držitelům jako trest za jejich neloajálnost. To platilo

především o pozemcích na italském poloostrově. Tyto pozemky byly pronajímány státem (což náleželo[1] k povinnostem censorů), a to přednostně velkostatkářům. K nejznámějším a také nejspornějším z mnoha nejrůznějších součástí státního pozemkového majetku náležel ***ager Campanus,*** půda patřící kdysi městu Capui a zkonfiskovaná římským státem po opakovaných povstáních ve městě.

Agger
Dvojitá hradba a systém opevnění chránící město Řím na jeho nejzranitelnější straně, tam, kde byl Campus Esquilinus; Agger byl součástí Serviových hradeb.

akademik
Stoupenec Platónovy filozofie.

Alba Longa
Dnešní Castel Gandolfo. Starobylé centrum Latia a původní sídlo mnoha římských patricijských rodin včetně Juliů. Napadl ho a dobyl římský král Tullus Hostilius v sedmém století př.n.l. a srovnal ho se zemí. Jeho obyvatelé byli přesídleni do Říma.

Albis
Dnešní Labe.

Alexander Veliký
Makedonský král, třetí toho jména. Narodil se roku 356 př.n.l., zemřel ve věku třiatřiceti let. Jako dvacetiletý se ujal vlády po svém otci Filipovi II. jako král a znepokojován přízrakem Peršanů se rozhodl jednou provždy skoncovat s hrozbou vpádu Peršanů do Evropy. Vytáhl proto roku 334 př.n.l. s armádou přes Helléspont s cílem Persii si podrobit. Jeho odysea od této chvíle až po jeho smrt v horečkách v Babylónu ho na vítězném tažení zavedla až k řece Indu v dnešním Pákistánu. V chlapeckém věku byl jeho učitelem Aristoteles. Jelikož zemřel bez pravoplatného nástupce, nepřečkala ho jeho říše jako makedonské dědictví; helénští králové, které dosadil z řad svých vojevůdců, si větší část Malé Asie, Egypta, Sýrie, Médie a Persie rozdělili mezi sebe.

Allobrogové
Souručenství keltských kmenů, které sídlilo na území jižně od Lemanského jezera mezi hřebenem západních Alp a řekou Rhodanus (Rhône) až po řeku Isaru na jihu. Stavěli se na odpor římskému pronikání do této oblasti a patřili k tvrdošíjným nepřátelům Říma.

Ambarrové
Součást keltského kmenového společenství známého pod jménem Aeduové ze střední části Vlasaté Galie. Žili u řeky Arar (Saône).

Ambroni
Germánský kmen ze společenství Teutonů; zahynuli do posledního muže u Aquae Sextiae (Aix-en-Provence) roku 102 př.n.l. (> Teutoni).

ambrosie
Pokrm bohů.

amfora

[1] *> – viz toto heslo*

Baňatá keramická nádoba s úzkým hrdlem a dvěma držadly v horní části a se zašpičatělým anebo kuželovitým spodkem, který nedovoloval postavit ji na zem. Užívalo se jí pro hromadnou přepravu (zpravidla po lodi) vína nebo pšenice; tvar jejího dna umožňoval snadno ji zanořit do pilin, kterými bylo vystláno dno lodi nebo vnitřek povozu. Amfora se tak během přepravy nekácela a byla chráněna i proti nárazům. Zahrocený spodek také usnadňoval její vlečení po zemi při nakládání a vykládání. Měla objem kolem 25 litrů.

Amisia
Soudobá řeka Ems v Německu.

Amor
Doslova „láska“. Vzhledem k tomu, že čteno pozpátku zní toto slovo ROMA, Římané v době republiky běžně věřili, že Amor je důležité tajné jméno Říma.

Anas
Soudobá řeka Guadiana ve Španělsku.

Anatolia
Zhruba řečeno soudobé asijské Turecko. Sahalo od jižního pobřeží Černého moře (Euxinu) až ke Středozemnímu moři a od Egejského moře na západě až po současnou Arménii, Írán a Sýrii na východě. Rozeklané hřebeny Tauru a Antitauru činily pobřeží značně členité a vnitrozemí neschůdné. Podnebí mělo vnitrozemský ráz.

Ancus Marcius
Čtvrtý římský král, jehož považovala rodina Marciů (zejména její větev nesoucí cognomen Rex) za svého přímého předka a zakladatele rodu; není to však pravděpodobné, neboť Marciové byli plebejové. O Anciovi Marciovi se říkalo, že kolonizoval Ostii (existují o tom ovšem pochyby) a že na etruských vlastnících dobyl solné jámy při ústí Tiberu. Za jeho vlády Řím vzkvétal. Jednou z jeho přetrvávajících veřejných staveb byl Dřevěný most, Pons Sublicius. Ancus Marcius zemřel roku 617 př.n.l., zanechav po sobě syny, kteří nezdědili otcův trůn – zdroj pozdějších rozbrojů.

Anio
Dnešní řeka Aniene.

Anna Perenna
Jedno ze záhadných římských božstev římského původu, nijak nesouvisících s Řeckem (> numen); Anna Perenna neměla ani konkrétní podobu, ani vlastní mytologii, přisuzovala se jí ženská přirozenost. Její svátek se slavil o prvém úplňku po Novém roce (prvním březnu) a pro všechny v Římě znamenal radostný čas.

Antiocheia
Sídlo vládců Sýrie a největší město celé této části starověkého světa.

Apeniny
Horský hřeben členící starověkou Itálii na tři oblasti, navzájem od sebe značně oddělené: Italskou Galii (pádskou nížinu), jadranský břeh poloostrova a širší a úrodnější roviny a doliny západního italského pobřeží. Hřeben navazuje na Přímořské Alpy, přetíná základnu poloostrova od západu k východu a táhne se pak celým poloostrovem až k starověkým Bruttiím (dnešní Kalábrii). Dosahuje výšky 2914 m n.m.

aqua
Akvadukt, vodovod. V době, kdy žil Gaius Marius, zásobovaly Řím vodou celkem čtyři. Nejstarší byla Aqua Appia (312 př.n.l.), další byla Aqua Anio Vetus (272 př.n.l.), pak Aqua Marcia (144 př.n.l.) a konečně Aqua Tepula (125 př.n.l.). V době republiky o akvadukty a dodávanou vodu pečovaly vodárenské společnosti smluvně sjednávané censory.

Aquae Sextiae
Dnešní Aix-en-Provence. Lázeňské město v římské provincii Zaalpská Galie.

Aquileia
Kolonie s římským právem zřízená daleko na východě v Italské Galii k ochraně obchodních cest přes Karnské Alpy do Norika a Ilyrika; založena byla roku 181 př.n.l. Brzy k ní bylo vybudováno několik silnic, které ji spojily s Ravennou, Pataviem (Padova), Veronou a Placentií (Piacenza), takže se rychle stala nejdůležitějším městem na severním konci Jaderského moře.

aquilifer
Funkce zřízená pravděpodobně Gaiem Mariem v době, kdy věnoval legiím jejich stříbrné orly. Jako aquilifer byl vybírán nejlepší muž legie, aby nesl do boje jejího stříbrného orla; očekávalo se od něj, že ho uchrání, aby se nestal kořistí nepřítele. Jako odznak své hodnosti nosil vlčí nebo lví kůži.

Aquitania
Území na jihozápadě Vlasaté Galie mezi řekou Carantonus a Pyrenejemi, táhnoucí se východně podél řeky Garumna (Garonne) téměř až k Tolose (Toulouse) a obývané kmenovým společenstvím nazývaným Aquitani. Největší aquitanské > oppidum byla Burdigala (Bordeaux) při ústí Garumny, na jejím jižním břehu.

Arar
Dnešní řeka Saône ve Francii.

Arausio
Dnešní město Orange. Malá osada pod římským vlivem na východním břehu řeky Rhodanus (Rhône) v Zaalpské Galii.

Arduenna
Ardenský les, dnešní Ardeny v Belgii, Lucembursku a severní Francii. V době Gaia Maria se táhl od Mosy (Meuse) až po Mosellu a byl zcela neprostupný.

area Flacciana
Marcus Fulvius Flaccus, významný stoupenec Gaia Graccha, byl spolu se svými dvěma syny zavražděn v roce 121 př.n.l., když senátoři násilím potlačili Gracchovy politické reformy. Posmrtně mu byl zabaven veškerý majetek včetně jeho domu na Palatinu, který byl stržen; pozemek, na němž stál, byl ponechán ladem. Tato prázdná parcela, která shlížela dolů na Forum Romanum, byla nazývána *area Flacciana.* V roce 100 př.n.l. ji získal Quintus Lutatius Catulus a využil ji ke stavbě kryté kolonády, v níž pak byly umístěny standarty ukořistěné Kimbrům u Vercell.

Arelate
Dnešní Arles. Město založené patrně Řeky v Zaalpské Galii. Leželo na Rhodanu (Rh6ne), bezprostředně nad jeho deltou. Jeho význam značně vzrostl poté, co k němu Gaius Marius zbudoval kanál pro plavbu lodí.

armillae
Široké zlaté nebo stříbrné náramky udělované za odměnu římským legionářům, centurionům, mladším důstojníkům a vojenským tribunům.

Arnu
Dnešní řeka Arno. Jeho tokem včetně všech zákrutů byla přesně vymezena hranice mezi Itálií a Italskou Galií.

Arpinum
Město v Latiu, nedaleko jeho hranic se Samniem, prapůvodně patrně obydlené Volsky. Bylo to poslední sídlo s latinským právem, jemuž bylo roku 188 př.n.l. uděleno plné římské občanství, v době Gaia Maria však dosud nemělo plný městský statut. Nejvýznamnějším rodákem města byl Marius, druhým byl řečník Cicero.

Arx
Doslova pevnost, tvrz – severnější z obou vrcholů kapitolského pahorku v Římě.

as
Drobná římská mince; deset asů se rovnalo jednomu denariu. Mince byla bronzová. V knize as neuvádím vzhledem k jeho nepatrné hodnotě a dále vzhledem k tomu, že by mohlo ***(v anglickém originálu)*** docházet k značně matoucím záměnám s anglickým příslovcem *as.*

Asylum
Část sedlovité sníženiny, která oddělovala oba vrcholy kapitolského pahorku; byl s ní spojen starověký pojem azylu, to jest místa, kam se mohl bez obav ze zadržení nebo uvěznění uchýlit kdokoli, kdo byl pronásledován světskou spravedlností. Jako azylové místo je zřídil sám Romulus ve snaze získat pro Řím další obyvatele.

Athesis
Dnešní řeka Adiže v Itálii.

atrium
Hlavní přijímací prostor římského soukromého domu; ve střeše měl zpravidla pravoúhlý otvor, pod nímž byla vodní nádrž. Zprvu tato nádrž sloužila jako zásoba vody pro domácnost, avšak v době Gaia Maria už pro tento účel užívána nebyla a měla ozdobnou povahu.

Attalos III.
Poslední král Pergamu a vládce většiny egejského pobřeží západní Anatolie, jakož i Frygie. Zemřel roku 133 př.n.l. poměrně mlád a bez jiných dědiců než obvyklého souboru bratranců. Když byla do Říma dovezena jeho závěť, ukázalo se, že Attalos celé své království odkázal Římu. Následovala válka, kterou ukončil v letech 129 a 128 př.n.l. Manius Aquillius. Z odkázaného území utvořil římskou provincii Asia, většinu Frygie však prodal pontskému králi Mithridatovi V. a utržené zlato strčil do vlastního měšce.

attická přilba
Ozdobná přílba, kterou nosili římští důstojníci, hodností zpravidla vyšší než centurion. Je to onen druh přílbic, jaké nosí herci v hollywoodských historických příbězích ze starého Říma – i když ovšem velice pochybuji, že by se kdy byl na attické přílbě z doby republiky objevil chochol z pštrosích per!

Atuatukové
Nazývali se i Aduatukové. Společenství kmenů obývajících území Vlasaté Galie kolem soutoku řek Sabis (Sambre) a Mosy (Meuse) v dnešní Belgii; původu byli patrně spíše germánského než keltského, neboť sami uváděli své příbuzenství s germánským kmenem Teutonů.

auctoritas
Latinský termín, který se nesnadno překládá, neboť v sobě obsahuje mnohem víc než dnešní význam slova *autorita.* Vyjadřoval výjimečnost, vliv, vedoucí postavení, význam v soukromém i veřejném životě a – to především – schopnost ovlivnit věci prostou váhou osobního i politického významu svého nositele. Každý římský úřad již sám o sobě přinášel *auctoritas* svému nositeli, nebyla však výsadou jen pro ty, kdo úřady zastávali; byli jí vybaveni i první ze senátorů, pontifex maximus, rex sacrorum, konsulárové, ba i někteří jednotlivci jako soukromé osoby.

augur
Kněz, jehož povinností bylo spiše usuzovat podle určitých jevů než prorokovat Spolu s dalšími augury tvořil *kolegium augurů,* v době Gaia Maria dvanáctičlenné – šest jeho členů byli patricijové, šest plebejové. Až do přijetí zákona navrženého roku 104 př.n.l. Gnaeem Domitiem Ahenobarbem *(lex Domitia de sacerdotiis)* byli noví augurové voleni členy dosavadního sboru augurů; po přijetí tohoto zákona muselo být kolegium nadále doplňováno veřejnou volbou. Augur nepředpovídal budoucnost, ani nevěstil podle vlastních nápadů; zkoumal toliko určité předměty nebo jevy, které měly poskytovat představu, zda zamýšlený počin má anebo nemá přízeň bohů, ať už šlo o uspořádání schůze, vypovězení války, předložení nového zákona anebo jinou státní záležitost. K výkladu příslušných znamení existovala dokonce závazná příručka, takže k ustanovení do tohoto úřadu augur nemusel předstírat nadpřirozené vlohy; římský stát naopak lidem prohlašujícím se za psychicky mimořádně vybavené příliš nedůvěřoval a dával přednost rozhodování „podle knihy“. Augur nosil *togu trabeu,* dalším jeho odznakem byla zakřivená hůl zvaná *lituus.*

Auxilia
Pomocné sbory volně přidružované k římským legiím; jejich příslušníci nebyli římskými občany, v době Gaia Maria to byli většinou Italikové, zatímco pomocné sbory jízdy pocházely z Galie, z Numidie nebo z Thrákie, vesměs zemí, kde vojsko bojovalo především na koních, a jízda byla tedy kvalitnější než italská.

Baetis
Řeka v Zadní Hispánii, dnešní Guadalquivir. Podle zeměpisce Strabona bylo údolí této řeky nejúrodnější na celém světě.

Bagradas
Nejdůležitější řeka v římské provincii Africa, dnešní Mellĕgue.

Baiae
Městečko u mysu Misenum, u severního břehu dnešního Neapolského zálivu.

bandalír
Vojenský závěsný řemen, přívěsník, zapínaný buď přes rameno a křížem na bok, anebo kolem pasu, na němž byla zavěšena pochva meče. Římský krátký meč, *gladius*, se nosil na řemenu zapínaném kolem pasu, kdežto dlouhý germánský meč vyžadoval zavěšení přes rameno. Slovo je novějšího původu, užívá se ho i pro svinutý vojenský plášť.

Bazilika
Velká budova určená pro veřejné záležitosti, například zasedání soudu, a také pro obchodní činnost, jak pro krámy, tak i pro kanceláře. Bývala osvětlena okny ve střešním nástavci. V době římské republiky obvykle stavěli baziliky na svůj náklad římští šlechtici, kteří se chtěli zasloužit o veřejné blaho, zpravidla konsulové a konsulárové. První z bazilik postavil Cato Censorius, byla umístěna v ulici Clivus Argentarius v přímém sousedství budovy senátu a nazývala se Basilica Porcia; sídlily v ní bankovní firmy, dále v ní mělo své sídlo i kolegium tribunů lidu. V době Gaia Maria už kromě ní stály rovněž Basilica Sempronia, Basilica Aemilia a Basilica Opimia, všechny v areálu Fora Romana.

Belgové
Obávané společenství kmenů obývajících severozápadní a porýnskou Galii. Náležely k němu kmeny různého původu, pravděpodobně spíše germánského než keltského; mezi jinými to byli Treverové, Atuatukové, Condrusové, Bellovakové, Atrebaté a Batavové. Pro Římany Mariovy doby patřili spíše do oblasti bájí než do reálného světa.

Benacus
Dnešní Gardské jezero v severní Itálii.

biga
Vozík tažený dvojspřežím.

Bíthýnia
Království ohraničené na asijské straně Propontidou (Marmarským mořem) a táhnoucí se na východ až k Paflagonii a Galatii, na jih až k Frygii a na jihozápadě sousedící s Mýsií. Byla to úrodná a prosperující země, které vládli králové thráckého původu. Jejím odvěkým nepřítelem byl Pontos.

Boiohaemum
Boiohaemum znamená doslova „země Bojů“; zhruba to byly dnešní Čechy.

boni
Doslova „řádní muži“. Prvně se o nich zmiňuje Plautus ve hře Zajatci, ve dnech Gaia Graccha bylo tohoto termínu použito v politickém smyslu slova. Gracchus tak nazval své přívržence – ovšem podobně tak učinili i jeho nepřátelé Drusus a Opimius. Název pak přešel do obecného použití; v Ciceronově době byli jako *boni* označováni ti senátoři, jejichž názory byly krajní konzervativní (optimáti).

Bononia
Dnešní Bologna v severní Itálii.

Borysthenes
Dnešní řeka Dněpr na Ukrajině.

Brennský průsmyk
Dnešní Brennerský průsmyk. Jméno pochází buď od prvého ze dvou keltských králů jménem Brennus (Brennus [1]), jenž tímto průsmykem vpadl do Itálie, nebo od keltského kmene Brennů, kteří žili v Alpách v sousedství tohoto průsmyku. Jako nejníže položený ze všech alpských průsmyků vedoucích do Italské Galie sledoval údolí řeky Isarku, přítoku řeky Athesis. Byl však málo používán, neboť území na sever od něho bylo nehostinné.

Brennus [1]
Král Galů (Keltů). Byl to tento Brennus, který vyplenil Řím; málem by byl dobyl i obléhaný Kapitol, kdyby se byly posvátné Junoniny husy nerozkejhaly tak silně, že vzbudily konsulára Marka Manlia, jenž zjistil, že Galové už ztékají kapitolskou skálu, a odrazil je; Řím nikdy neodpustil svým psům (kteří nezaštěkali) a provždy ctil své husy. Když obránci Kapitolu spatřili, jak se jim jejich město před očima proměňuje v dýmající hromadu sutin, a když jim už nezbývalo nic k jídlu, rozhodli se posléze si od Brenna vykoupit spásu. Cena byla stanovena na tisíc liber zlata. Když zlato přinesli na Forum, převážil ho Brennus na záměrně zmanipulovaných váhách a prohlásil, že ho Římané chtěli podvést. Římané řekli, že kdo podvádí, je on; nato Brennus vytáhl meč, přihodil ho pohrdavě na váhu se slovy *Vae victis!* („Běda poraženým!“). Dřív než však mohl pobít Římany za smělost, s níž ho obvinili z podvodu, objevil se na Foru nově ustanovený diktátor Marcus Furius Camillus se svou armádou a odmítl dovolit, aby si Brennus zlato odvezl. V první bitvě, která se hned nato rozpoutala v římských ulicích, byli Galové z Říma vytlačeni a v druhé bitvě, svedené osm mil za městem na silnici Via Tiburtina, Camillus všechny nájezdníky pobil. Za to, že se mu toto podařilo a že pak i přesvědčil plebeje, aby neopouštěli Řím a nepřesídlili trvale do Vejí, byl Camillus nazván druhým zakladatelem Říma. Livius nepraví nic o tom, co se stalo s králem Brennem. Toto všechno se událo roku 390 př.n.l.

Brennus [2]
Pozdější galský (keltský) král. V čele velkého sdružení keltských kmenů vtrhl roku 279 př.n.l. do Makedonie a Thessalie, obešel řecká obranná postavení u Thermopyl a vyplenil Delfy, kde byl v bitvě zraněn. Pronikl pak do Épeiru, vyplenil i nesmírně bohatý okrsek Diovy věštírny v Dódóně a posléze vyraboval i nejbohatší posvátné místo ze všech, Diův chrám v Olympii na Peloponnésu. Na ústupu před tvrdošíjným řeckým gerilovým odporem se Brennus vrátil do Makedonie, kde na své dřívější zranění zemřel. Bez Brenna chybělo Galům jakékoli vedení. Někteří z nich (Tolistobogové, Trocmové a část Volků Tectosagů) překročili Helléspont a usadili se na území později nazývaném Galatie. Ti Volkové Tectosagové, kteří netáhli dál do Malé Asie, se vrátili do svých domovů v okolí Tolosy v jihozápadní Galii a s sebou vezli celou kořist Brennova tažení, kterou jim svěřil zbytek Brennova společenství; neboť galský zlatý poklad náležel všem.

Brundisium
Dnešní Brindisi. Nejdůležitější přístav na jihu Itálie a jediný bezpečný úkryt pro lodi na celém adriatickém pobřeží Itálie. Roku 244 př.n.l. se stal kolonií s latinskými právy, neboť Řím potřeboval chránit nově prodlouženou silnici Via Appia z Tarentu to Brundisia.

Burdigala
Dnešní Bordeaux v jihozápadní Francii. Velké galské opiddum náležející Aquitanům.

Calabria
Značné překvapení pro ty, kdo ovládají místopis soudobé Itálie. Dnešní Kalábrie tvoří špičku italské boty, avšak ve starověku to byl název jejího podpatku.

campus
Pole, rovina, prostranství.

Campus Martius
Martovo pole, pláň ležící na sever od Serviových hradeb, bylo ohraničeno na jihu Kapitolem a na východě Pincijským pahorkem; zbylou hranici tvořilo velké ohbí Tiberu. Na Martově poli tábořily armády vyčkávající na vojevůdcův triumf, konala se zde vojenská cvičení a výcvik mladých vojáků, byly tu i stáje pro koně účastnící se vozatajských závodů, konaly se tu sněmy centurijních comitií a zelinářství tu soupeřila o místo s veřejnými parky. Via Lata (Via Flaminia) probíhala napříč Mariovým polem směrem k severu.

capite censi
Doslova „započítávaní podle hlav". *Capite censi* byli římští občané, kteří byli příliš chudí, aby náleželi k některé z pěti ekonomických tříd, a nebyli proto oprávněni hlasovat v centurijním sněmu. Jelikož *capite censi* byli většinou městského původu a ve městě i sídlili, náleželi převážnou většinou do městských tribuí, které byly jen čtyři z celkového počtu pětatřiceti; znamenalo to, že neměli podstatný vliv v žádném z obou tributních shromáždění – na sněmu lidu ani sněmu plebejů. Censoři se omezili na to, že toliko spočítali, kolik jich je, tedy *podle hlav*. Užívám v této knize raději termínu *capite censi* než „proletáři" nebo „masy", a to vzhledem k postojům našich soudobých postmarxistú vůči těmto pojmům Viz též heslo > proletariové.

Capua
Nejdůležitější vnitrozemské město v Kampánii. Řada prohřešků vůči Římu vedla k tomu, že byla Capua připravena o své rozsáhlé a velice cenné veřejné pozemky; ty se pak staly jádrem *ager publicus* v Kampánii a zahrnovaly například i proslulé vinice rodící falernské víno. V době Gaia Maria závisel blahobyt Capuy na existenci mnoha vojenských výcvikových škol, gladiátorských škol a táborů pro velkoobchod s otroky, které obklopovaly celé město; obyvatelé Capuy si dodávkami a službami těmto zařízením obstarávali živobytí.

carbunculus
Drahokam rubín; termínu se užívalo i pro sytě rudé granáty.

carcer
Vězení. Tullianskému žaláři se říkalo jednoduše ***carcer.***

Carinae
Jedna z nejluxusnějších římských čtvrtí. Ležela na severním vrcholu pahorku Oppius, na jeho západní straně, a rozkládala se od Velie na horním konci Fora Romana až po Clivus Pullius.

Camutové
Jeden z největších a nejdůležitějších keltských kmenových svazů v Galii. Její území se rozkládalo podél řeky Liger (Loire). Za svůj význam vděčili Carnutové do značné míry tomu, že se na tomto území nacházela keltská kultovní střediska a druidské školy.

Castor
Starší z božských dvojčat (Castor a Pollux, v řeckém znění Kastór a Polydeukés), nazývaných též Dioskúrové. Jejich chrám na Foru Romanu byl impozantně velký a starobylý, což značí, že jejich uctívání sahá až někam do údobí římských králů. Nelze je

proto jednoduše označit za převzaté od Řeků, jako například Apollóna. Zvláštní význam pro Řím měli proto, že i Romulus, zakladatel Říma, pocházel z dvojčat (proto také byli patrně později spojováni s Lary).

Cebenna
Výšiny ve střední jižní Galii, západně od řeky Rhodanu (Rhône). Z dnešních místopisných pojmů zahrnovala Cebenna Cévennes, Auvergne, Ardèche, a zejména celý Massif Central.

cella
Doslova „pokojík". Většina místností v římských domácnostech měla své názvy, místnost bez názvu se označovala jako *cella.* Celly byly nazývány i všechny místnosti uvnitř chrámů.

censor
Censor byl nejvyšším z římských magistrátů (úředníků), třebaže neměl *imperium,* a nedoprovázeli ho proto liktoři. O úřad censora se nemohl ucházet nikdo, kdo předtím nebyl konsulem, a za kandidáty se hlásili jen ti konsulárové, kteří měli mimořádnou osobní *auctoritas* a *dignitas.* Být zvolen censorem znamenalo dosáhnout nejvyššího ocenění v celé politické dráze, neboť censoři byli považováni za nejpřednější muže Říma. Censoři (voleni byli vždy dva) vykonávali svůj úřad po dobu pěti let, třebaže vlastní výkon úřadu jim zabral jen asi prvých osmnáct měsíců jejich funkčního období. Censor spolu se svým kolegou v úřadě kontroloval a určoval členství v senátě, v jezdeckém stavu *(ordo equester),* především v osmnácti centuriích držitelů „státního koně", a vedl hlavní soupis římských občanů, a to nejen v Římě, nýbrž i v celé Itálii a v provinciích. Měl na starosti i odhad majetku. Schvaloval smlouvy sjednávané státem a dával podnět k zahájení veřejných prací a staveb.

centurie
Pojem, který by bylo možno vztáhnout na jakýkoli stočlenný soubor mužů, jenž však původně znamenal setninu vojáků. Centurie v centurijním shromáždění ani neznamenaly tento počet, ani neměly vojenský význam, ale svůj původ měly skutečně v armádě. Centurie v legiích si naproti tomu i nadále zachovaly počet jednoho sta vojáků.

centurijní sněm
Viz > ***sněmy.***

centurion
Důstojník legií jak římských občanů, tak i pomocných sborů. Byla by chyba zaměnit centuriona se současným poddůstojníkem; centurioni byli plně kvalifikovaní profesionálové, požívající postavení nijak nezkomplikovaného našimi moderními společenskými přehradami. Poražený římský vojevůdce si nijak nezoufal, jestliže ztratil vojenské tribuny, ale rval si vlasy, přišel-li o své centuriony. Hodnost centurionů byla odstupňována; nejmladší centurioni veleli skupině osmdesáti vojáků a dvaceti mužům nebojových sil, kteří dohromady tvořili centurii. V republikánské armádě měla po reorganizaci provedené Gaiem Mariem každá kohorta šest centurionů, a služebně nejvyšší z nich, *pilus prior,* velel jak první centurii své kohorty, tak i celé kohortě. Rovněž deset mužů velících deseti kohortám tvořícím jednu legii bylo hodnostně rozlišeno, přičemž *primus pilus,* služebně nejstarší centurion legie, byl podřízen přímo veliteli legie *(jímž* byl buď jeden z volených vojenských tribunů, anebo jeden z vojevůdcových legátů). Do vyšších hodností mohl být v době republiky povýšen kdokoli z vojáků.

Cercina
Dnešní Kerkenna, jeden z ostrovů africké Malé Syrty; osídlovali ho první z propuštěných veteránů Gaia Maria. Organizací této kolonizace pověřil Marius otce pozdějšího římského diktátora Gaia Julia Caesara.

Ceres
Velmi stará italicko-římská bohyně pečující především o úrodu, zejména o sklizeň obilnin. Její chrám na aventinské straně Fora Boaria (a tedy mimo *pomerium)* byl považován za jeden z nejkrásnějších v celém republikánském Římě a byl postaven proto, aby zde měli svůj kultovní stánek plebejové v dobách, kdy Řím ovládali patricijové; plebejové často hrozili, že se sbalí, odstěhují z Říma a usadí někde jinde; při první takové *secessi* („odchodu") římského lidu se sice plebejové odebrali pouze na Aventin, stačilo to však, aby si vynutili požadované ústupky. Za doby Gaia Maria byl Cereřin chrám znám jako hlavní stan plebejského stavu; byly v něm úřadovny a záznamy plebejských édilů.

Circei
Oblast, zahrnující i horu Circei, která tvořila na pobřeží Tyrhénského moře hranici mezi Latiem a Kampánií. Stejnojmenné město ležící na tarracinské straně Circejského mysu bylo v době římské republiky oblíbeným místem pro přímořský odpočinek.

circus
Místo, kde se konaly závody vozatajů. Trať byla dlouhá a úzká, podélně ji dělila centrální bariéra, *spina,* na jejíchž obou koncích byly vždy tři kuželovité kameny zvané *metae*. Kolem dokola byla dráha zcela uzavřena nekrytými stupňovitými sedačkami. Sedm kol každého závodu bylo odpočítáváno sedmi vejci v pohárech a sedmi delfíny; obojí *zařízení* tam bylo bezpochyby odedávna, ale Agrippa nesporně věnoval Cirku Maximu nové a lepší delfíny. Celý závod zpravidla trval asi pětadvacet minut. V současné době se předpokládá, že známé čtyři „stáje", odlišené čtyřmi barvami – červená, zelená, bílá a modrá – působily v cirku už od středního údobí republiky až do doby císařské.

Circus Flaminius
Cirk umístěný na Martově poli, poblíž Tiberu a Fora Holitoria. Byl vybudován roku 221 př.n.l. a občas sloužíval i pro schůze comitií, když se plebejové nebo lid potřebovali sejít mimo oblast *pomeria.* Součástí areálu bylo i několik svatyň, mezi nimi chrám Vulkánův a velmi krásný a slavný chrám Herkula a devíti Múz.

Circus Maximus
Starobylý cirk postavený prý králem Tarquiniem Priskem ještě před vznikem republiky. Vyplňoval celé údolí Vallis Murcia mezi Palatinským a Aventinským pahorkem. Pojal něco mezi 100 000 a 150 000 diváků; v době republiky měli do cirku přístup pouze římští občané a existuje dostatek svědectví o tom, že i na propuštěnce, když šlo o jejich vpuštění do hlediště cirku, se dále pohlíželo jako na otroky; domnívám se, že propuštěnci bývali z účasti na hrách jako diváci vylučováni proto, že na hry bývaly velké návaly. Ženy tu směly sedět společně s muži.

císařský řez
Chirurgický zákrok užívaný v případě, kdy žena nemůže porodit dítě přirozenou cestou pánví. V tom případě se otevře břišní stěna, odtáhnou se střevní kličky a nařízne se stěna dělohy, aby z ní mohlo být dítě vyňato. Tímto způsobem, jak se traduje, se údajně narodil Gaius Julius Caesar diktátor a zákrok dosud nese jeho rodinné *cognomen.* Rozhodla jsem se na tuto pověst nebrat zřetel, neboť víme nade vši pochybnost, že Caesarova matka,

Aurelia, se dožila sedmdesáti let a zjevně se až do své smrti těšila dobrému zdraví. Císařský řez byl ve starověku truchlivou záležitostí; třebaže se k ní někdy porodníci uchylovali a někdy bylo dítě zachráněno, matka nevyhnutelně umírala. První skutečně zdařilý porod císařským řezem provedl v italské Pavii v dubnu roku 1876 dr. Edoardo Porro, když vyňal jisté Julii Covalliniové chirurgickou cestou zdravé dítě – i dělohu; matka i dítě zákrok přežily a plně se zotavily.

citadela
Pevnost na vrcholku srázného kopce nebo hory anebo ta část většího opevněného místa, která je situována na vyvýšeném místě a chráněna samostatnou hradbou.

Clitumnus
Řeka v Umbrii v Itálii.

clivus
Svažitá ulice. Řím jako kopcovité město měl takových ulic a uliček mnoho.

cloaca
Odpadní stoka. Je zřejmě téměř jisté, že již v nejranější historii Říma existoval ve městě rozsáhlý systém stok. Livius uvádí, že poté, co roku 390 př.n.l. město zcela zničili Galové, jeho přestavba neproběhla tak, jak by měla, neboť se senátoři obávali, že plebejský stav se vystěhuje do Vejí, pokud mu senát nevyhoví do všech podrobností. Zatímco tedy římské ulice v předchozí době byly široké a sledovaly směr hlavních stok, nově stavěné město mělo úzké a klikaté ulice s domy zhusta vybudovanými přímo nad hlavními stokami.

Cloaca Maxima
Systém stok, které odváděly splaškové vody ze Subury, z horního Esquilinu, z Kapitolu, z Fora Romana a z Velabra; do Tiberu ústil mezi Aemiliovým mostem a Dřevěným mostem (Pons Sublicius), blíže k Aemiliovu mostu. Stará říčka, jejíhož toku Cloaca Maxima využívala, se nazývala Spino.

Cloaca Nodina
Stokový systém sloužící Palatinu, nižším částem Palatinu a Oppijskému vrchu, oblasti Cirku Maximu a části Aventina. Sledovala tok původní říčky Nodiny a jejích přítoků a do Tiberu ústila těsně nad Dřevěným mostem (Pons Sublicius).

Cloaca Petronia
Soustava kanalizačních stok odvodňujících Viminal, Quirinal a Martovo pole, která sledovala původní tok říčky Petronie a jejích přítoků. Stoka ústila do Tiberu těsně nad Tiberským ostrovem; od tohoto místa dále po proudu se v Tiberu Římané už nekoupali.

cognomen
Poslední ze jmen římských mužů, kterým se jeho nositel odlišoval od jiných příslušníků rodu, s nimiž měl shodné prvé a rodové jméno. V některých rodinách se ukázalo nezbytné mít více než jedno *cognomen;* za příklad může posloužit Quintus Caecilius Metellus Pius Scipio Nasica! *Cognomen* zhusta vycházelo z nějaké fyzické nebo psychické zvláštnosti – mohly to být odstávající uši nebo ploché nohy nebo hrb – anebo upomínalo na slavné činy svého držitele, jako například u Caeciliů Metellů, kteří nesli čestná *cognomina* Dalmaticus, Balearicus, Numidicus. Mnohá *cognomina* byla velice sarkastická anebo mimořádně vtipná. Viz též > *nomen, praenomen.*

Comitia
Viz **> *sněmy.***

Comum
Dnešní Como v severní Itálii.

condemno
Jeden ze dvou termínů, jichž porotce užil, shledal-li obžalovaného vinným. Viz též > *damno* a > *absolvo.*

confarreatio
Nejstarší a nejpřísnější forma sňatku v Římě. V době Gaia Maria jí užívali již jen patricijové – zdaleka ne však všichni, neboť ani pro ně nebyla již závazná. Při svatbě konané tímto způsobem přecházela nevěsta z otcovské moci přímo pod pravomoc manžela, takže jí v žádném okamžiku nebyla ponechána jakákoli nezávislost; proto také nebylo *confarreatio* příliš v oblibě, neboť jiné formy sňatku poskytovaly ženě více vlivu na hospodářskou stránku manželství a na dispozice s jejím věnem. Dalším důvodem jeho neoblíbenosti byly obtíže při případném rozvodu; rozvod *(diffareatio)* byla ošklivá, po náboženské i právní stránce nesnadná záležitost, takže míra těchto obtíží zpravidla převažovala nad jeho užitkem, vyjma situace, kdy okolnosti nepřipouštěly žádnou jinou alternativu.

consul suffectus
Pokud řádně zvolený konsul zemřel v době svého úřadu anebo byl z jiných důvodů neschopen vykonávat své povinnosti, určil senát náhradníka *(suffectus* znamená „náhradní"), jenž tedy nebyl volen. Někdy k tomuto opatření senát sahal, třebaže funkční období již téměř vypršelo; jindy nebyl *consul suffectus* jmenován, třebaže do konce konsulského roku zbývala ještě značně dlouhá doba. Tyto rozdíly odrážely okamžité nálady v senátě. Jméno *consula suffecta* bylo vyryto do seznamu římských konsulů, dále měl tento náhradník po skončení úředního období právo na titul *konsulár.*

consultum
Náležité jméno pro usnesení přijímaná senátem znělo *senatus consultum.* Tato usnesení ještě neměla platnost zákona; získávala ji teprve poté, co bylo *consultum* předloženo lidu nebo shromáždění plebejů, které pak *consultum* schválilo jako zákon – anebo ho také neschválilo. Mnohé *consultum* nicméně neprošlo žádným z tributních sněmů, a přece se stalo zákonem; týkalo se to například usnesení senátu o tom, kdo má být správcem v provincii, rozhodnutí o vyhlášení války nebo o pokračování ve válce anebo o tom, komu bude svěřeno velení nad armádou. Neratifikovanými *consulty* senátu se řídila i jednání se zahraničními partnery.

contio
Předběžné rokovací schůze všech sněmů, ať se týkaly chystaných zákonů nebo soudního procesu, se nazývaly *contiones.* Svolávat je směl jen úředník, jenž k tomu byl výslovně oprávněn – konsul nebo prétor mohl svolat centurijní sněm nebo sněm lidu, ale plebejské shromáždění směl svolávat toliko tribun lidu.

contubernalis
Latinský výraz pro začátečníky důstojnické kariéry zastávající mladší důstojnické funkce; nepatřili k nim však centurioni, neboť na centuriony byli povyšováni zkušení vojáci, nikoli subalterní důstojníci. Contubernalis patřil zpravidla k vojevůdcově družině.

corona
Koruna, věnec. Tento název byl vyhrazen vojenským vyznamenáním nejvyšších stupňů. V následujícím výčtu jsou tato ocenění různých hrdinných skutků seřazena v sestupném pořadí:
Corona graminea (věnec z trávy) byla udílena tomu, kdo zachránil celou legii anebo – v řídkých případech – i celou armádu.
Corona civica (občanský věnec) z dubových listů byla odměnou za záchranu spolubojovníků a za to, že voják udržel postavení, kde k tomu došlo, až do konce bitvy.
Corona aurea (zlatý vínek), prvé ze souboru nižších vyznamenání; byla kupodivu ceněna mnohem výš než *corona graminea* i *corona civica*, zřejmě byly obě novějšího data. Tento zlatý vínek byl udělován těm, kdo v osobním souboji zabili nepřítele a udrželi postavení až do konce bitvy.
Corona muralis, zlatý vínek s cimbuřím udílený prvnímu muži, který se probojoval přes hradbu dobývaného města.
Corona navalis, zlatý vínek s lodními zobci byl poctou za mimořádnou odvahu projevenou v námořní bitvě.
Corona vallaris, zlatý vínek určený prvému z vojáků, který překonal příkop před nepřátelským táborem.

cottabus
Hra probíhající obvykle v jídelně. Sedlina vína na dně poháru byla vychrstnuta na dno velké ploché mísy, vítězil ten, jehož šplíchanec měl nejvíce paprsků; přesnější pravidla této hry však neznáme.

cunnum lingere
Značně obscénní latinský vulgarismus znamenající „lízat ženské pohlavní orgány".

cunnus
Latinský vulgární termín pro ženské pohlavní orgány, který byl pro Římany bezpochyby stejně pohoršlivý, jako je výraz „cunt" v soudobé angličtině *(respektive „kunda" v češtině).*

curator annonae
Muž zodpovědný za dovoz obilí z provincií do Říma.

Curia Hostilia
Budova senátu. Předpokládalo se, že ji postavil Tullus Hostilius, třetí z římských králů, odtud i její jméno („sněmovní síň Hostiliova").

cursus honorum
„Cesta poct." Aspiroval-li Říman na úřad konsula, musel k němu projít jednotlivými stupni úřední kariéry: nejprve byl přijat do senátu (buď po zvolení kvestorem, nebo kooptací censory – ovšem v době Gaia Maria měli censoři v každém případě poslední slovo); poté musel sloužit jako kvestor, i kdyby byl už senátorem; pak musel být zvolen prétorem; konečně se mohl ve volbách ucházet o úřad konsula. Tyto čtyři stupně – senátor, kvestor, prétor, konsul – tvořily onu cestu poct, *cursus honorum.* Úřad édila (plebejského a kurulského) ani úřad tribuna lidu nebyly jeho součástí, avšak většina mužů, kteří se chtěli stát konsulem, si byla vědoma, že majíli si u voličů získat dostatek věhlasu, nutně si musí odbýt i službu ve funkci tribuna lidu nebo édila. Úřad censorů, který mohli zastávat jen ti, kdo už měli za sebou konsulskou funkci, byl z *cursu honorum* rovněž vyčleněn (viz též > *magistráti).*

damno
Jedno ze dvou slov užívaných porotci, když vyslovovali verdikt „vinen“. Existoval patrni důvod, proč byl výrok o vině formulován *damno* spíše než *condemno;* třebaže význam obou slov je shodný, byl ve znění damno verdikt důraznější a byl to způsob, jak vyjádřit, že si odsouzený nezasluhuje milost.

Danastris
Dnešní Dněstr v Moldávii.

Danubius
Dnešní Dunaj. Řekové, kteří tuto řeku nazývali Ister, věděli, že je to mohutný tok, avšak nezkoumali ho dále než po dosah řeckých kolonií rozesetých kolem jeho ústí do Euxinu. Římané v době Gaia Maria naproti tomu znali jenom jeho horní tok, třebaže obdobně jako Řekové teoreticky věděli, že protéká Panonií a Dákií.

Delfy
Velký posvátný okrsek Apollónův ležící v klíně hory Parnassu ve středním Řecku. Od nejstarších dob byl důležitým kultovním místem, třebaže Apollónovi byl zasvěcen až někdy v sedmém nebo v šestém století př.n.l. Byl zde *omfalos,* pupek země (pravděpodobně meteorit), a celé Delfy se považovaly za střed světa. Byla tu proslulá věštírna, věštby formulovala stařena ve stavu extatického vzrušení; byla známa pod jménem Pýthia.

demagog
Původně řecký pojem označující politika, který se obracel především k davům. Římský demagog dával přednost prostoru Comitia před senátem, avšak jeho programem nebylo „osvobození mas“, a ani jeho posluchači se nerekrutovali z chudiny. Krajně konzervativní frakce v senátě tohoto pojmenování užívala, aby popsala radikální tribuny lidu.

denarius
S výjimkou jedné nebo dvou velice řídkých ražeb zlatých mincí byl denarius nejvyšším platidlem římské republiky (od konce 3. století př.n.l.). Byl z téměř ryzího stříbra a vážil asi tři a půl gramu. Jeden talent se rovnal 6 2S0 denariů.

Dertona
Dnešní Tortona v severní Itálii.

diadém
Diadém byla tlustá bílá stuha asi 25 mm široká, na obou koncích vyšívaná a často ukončovaná třásněmi. Obtáčela se kolem hlavy, buď přes čelo, anebo až nad hranicí vlasů a vázala se v týlu na uzel; její konce splývaly volně na ramena. Původně to byl odznak královského důstojenství perských panovníků, když ho však Alexander Veliký odebral z tiáry perského krále, stal se diadém součástí úboru helénistických monarchů, neboť odpovídal řecké střízlivosti mnohem víc než koruna nebo tiára.

dignitas
Specificky římský pojem označoval mužův význam ve společnosti, důstojnost, zahrnoval jeho morální a etické hodnoty, jeho váženost, jeho oprávněné nároky na úctu a důstojné zacházení. Ze všeho, co římskému šlechtici náleželo, si nejvíc střežil svou dignitas; aby ji ochránil, byl připraven jít do války i do vyhnanství, spáchat sebevraždu anebo popravit

vlastní ženu či syna. Rozhodla jsem se tento termín nepřekládat a ponechat ho v jeho latinském znění.

Dis
Alternativní jméno pro Plútona, boha, jenž vládl podsvětím.

divadlo
V republikánském Římě byla divadla jakožto stálá zařízení zakázána. Byly to tedy jen dřevěné přístřešky zřizované před každým cyklem her, který zahrnoval i divadelní představení. V prvých letech republiky bylo divadlo pociťováno jako cosi, co navozuje mravní úpadek, co kazí, a tento postoj přetrval až do Pompejových dnů. Ženám bylo zakázáno sedat v divadle spolu s muži. Tlak veřejnosti, zejména nižších vrstev (které milovaly frašky a mimos), přinutil postupně magistráty i senát, aby divadelní představení tolerovali. Dřevěná divadla byla kruhová a měla malované prospekty i kulisy se skrytými vchody pro nástupy i odchody herců; prospekty byly stejně vysoké jako nejvyšší řada sedadel v hledišti *(auditoriu).* Po každém cyklu her byla divadla opět zbourána. Materiál byl snad prodáván v dražbě a stržené peníze uloženy ve fondu na výstavbu divadelních objektů pro příští období (podobně jako jiná antická města nebyl Řím vybaven dostatečně velkými skladišti, kde by bylo možno uložit demontovaná dřevěná divadla hostící až deset tisíc návštěvníků).

diverticulum
V této knize je pojmu užito pro ulici spojující hlavní dopravní tepny, které se rozbíhaly od městských bran – jakýsi „městský okruh“.

Dódóna
Chrám a okrsek zasvěcený řeckému Diovi. Byl umístěn ve vnitrozemském pohoří Épeiru, asi deset mil jihozápadně od jezera Pamboris. V Dódóně byla i proslulá věštírna umístěná v posvátném dubu, který byl současně i domovem holubů.

dominus
Doslova „pán“. *Domina* znamenala „paní“. Užila jsem těchto terminů k naznačení, jak asi projevovali římští služebníci úctu svým pánům.

domus
Doslova „dům“. Tímto slovem se rozuměl městský dům; v této knize jsou jím míněny soukromé rezidence vilového typu, nikoli byty v nájemných domech.

Domus Publica
Dům, který náležel senátu a lidu římskému čili státu. Bylo jich několik a vesměs je zřejmě obývali kněží. *Pontifex maximus, vestálské panny, rex sacrorum* a tři hlavní *flamines* – *dialis*, *martialis* a *quirinalis* – ti všichni žili v domech patřících státu. Stály patrně vesměs na Foru Romanu. Podle všeho sdílel v době republiky pontifex maximus s vestálskými pannami týž dům (na místě mnohem pozdějšího *Atria Vestae,* avšak o něco severněji); právě o tento dům patrně jde, kdykoli je termínu *domus publica* někde použito. O domu, kde sídlil rex sacrorum, se hovoří jako o „králově domu“. Na své mapce jsem zakreslila domy tří hlavních flamines podle své vlastní úvahy, jen abych navodila představu, kde asi mohly stát.

Dravus
Dnešní řeka Dráva na území Rakouska, Slovinska a Chorvatska.

Druentia
Dnešní řeka Durance ve Francii.

druidismus
Hlavní keltské náboženství, zejména ve Vlasaté Galii a v Británii; jeho kněží se nazývali *druidové.* Sídla druidů ležela v té části Vlasaté Galie, kde žili Carnutové. Vzhledem k tomu, že šlo o mystický kult orientovaný na přírodu, považovaly středomořské národy jeho dogma za bizarní a nejevily pro něj žádné pochopení.

Dřevěný most
Obvyklý název mostu *Pons Sublicius,* který byl postaven ze dřeva, bez použití jiného materiálu.

Duria Maior
Dnešní řeka Dora Baltea v severní Itálii.

Duria Minor
Dnešní řeka Dora Riparia v severní Itálii.

ecastor
Zdvořilý latinský výkřik překvapení nebo údivu, dovolený i ženám. Jeho základem zřejmě bylo vzývání Castora.

edepol
Latinský výkřik překvapení nebo údivu, natolik zdvořilý, že ho mohli muži užít i v přítomnosti ženy. Jeho kořen napovídá, že původně šlo o vzývání Polluka.

édil
Aedil, jeden ze čtyř římských > *magistrátů,* jejichž povinnosti se týkaly přímo města Říma. Dva z nich byli plebejští édilové, dva kurulští édilové. Funkce plebejských édilů byla zřízena roku 493 př.n.l., édilové měli být pomocníky tribunů lidu při výkonu jejich úřadu, zejména však ochraňovali zájem plebsu ve vztahu k jeho kultovnímu středisku, Cereřinu chrámu. Brzy nabyli práva dozoru nad všemi budovami města a nad plebiscity odsouhlasenými v plebejském shromáždění, stejně tak jako nad veškerými rozhodnutími senátu, která se k plebiscitům vztahovala. Plebejští édilové byli voleni plebejským shromážděním. Kurulští édilové byli zřízeni později (roku 367 př.n.l.), aby patricijové získali podíl na správě veřejných budov a archívů, avšak i kurulskými édily se brzy stávali spíše plebejové než patricijové. Kurulští édilové byli voleni tributním shromážděním lidu. Od třetího století př.n.l. nesli všichni čtyři édilové společně odpovědnost za péči o římské ulice, za dodávku vody, za stoky, dopravu, veřejné budovy a zařízení, trhy, váhy a míry, hry a za zásobování obyvatelstva obilím. V jejich pravomoci bylo udílet pokuty za porušení jakýchkoli pravidel týkajících se uvedených oblastí a ukládat takto získané peníze ve své pokladně k podpoře financování her. Úřad édila – jak plebejského tak kurulského – netvořil součást > *cursu honorum,* avšak vzhledem k významu her byl cennou možností pro muže, který si dělal naději na úřad prétora, jak si získat popularitu.

Elysium
Římané v období republiky nevěřili v přežití člověka v nezměněné identitě i po smrti, třebaže součástí jejich představ bylo podsvětí a „stíny“, což byly jen jakési podoby mrtvých. Jak Řekové, tak i Římané však měli za to, že lidé, kteří si získali mimořádnou proslulost (spíš než zásluhy), pokračují i po smrti v existenci na místě zvaném Elysium

nebo Elysejská pole. Ani tak však nebyly tyto privilegované stíny ničím než pouhými přízraky a lidských citů a zážitků mohly okusit jedině poté, co se napily krve.

emporium
Toto slovo mělo v latině dva významy. Mohlo znamenat námořní přístav, jehož všechen život byl spjat s námořním obchodem (takovým *emporiem* byl například ostrov Délos). Také však mohlo označovat velkou přístavní budovu bezprostředně u břehu, kde měli dovozci a vývozci své kanceláře.

epikurejec
Stoupenec filozofické školy založené Řekem Epikúrem na počátku třetího století př.n.l. Epikúros sám radil žít podle zásad hedonismu natolik zjemnělého, že se tak říkajíc na své levici blížil až k asketismu; podle toho by člověk měl své své požitky natolik vychutnávat a prodlužovat a šetřit si je, až by jakékoli výstřelky znamenaly přímé zmaření jejich smyslu. Účast na veřejném životě a jakékoli jiné namáhavé zaměstnání byly podle těchto zásad nepřípustné. V Římě však tyto zásady doznaly značných změn, takže se římský šlechtic mohl klidně prohlásit za epikurejce, a přesto se angažovat ve veřejném životě.

Épeiros
Molosská a thesprótská oblast západního Řecka, která byla od hlavního proudu řecké kultury izolována Korintským zálivem a mohutnými horskými hřebeny středního Řecka, neboť do Thessalie a Boiotie vedlo jen několik málo průsmyků. Poté co Aemilius Paullus roku 167 př.n.l. dobyl Makedonii, bylo deportováno na 150 000 épeirských obyvatel, kraj se zcela vylidnil a zpustl. V době Gaia Maria měli půdu převážně v nájmu římští podnikatelé, kteří zde nežili a dávali tu pást stáda pro vlnu a kůži.

Eporedia
Dnešní Ivrea v severní Itálii.

ethnarcha
Řecký název městského úředníka.

Etrurie
Latinský název oblasti osídlené kulturním etnikem Etrusků. Zahrnovala rozsáhlé pobřežní roviny na severozápadě italského poloostrova, od Tiberu na jihu až po Arnus na severu, východním směrem pak sahala až k hornímu toku Tiberu v Apeninách.

Euxinské moře
Pontos Euxeinos, dnešní Černé moře. Během sedmého a šestého století př.n.l. jeho břehy zevrubně prozkoumali a kolonizovali Řekové, avšak země dále od pobřežního pásu jak na evropské straně (Sarmatia), tak na asijské straně (Skythie) zůstávaly i nadále barbarské. Přesto však tudy vedl značný počet obchodních cest, vesměs žárlivě střežených. Ten, kdo ovládal thrácký Bospor, Propontidu a Helléspont, měl možnost vymáhat daň anebo poplatky za plavbu mezi Euxeinem a Egejským mořem; v čase, kdy žil Gaius Marius, náleželo toto právo království Bíthýnii.

fanniovský papír
Říman Fannius, jenž žil někdy mezi lety 150 a 130 př.n.l., vyrobil za použití nejhoršího papyru psací materiál rovnající se prvotřídnímu hieratickému papyru. Fanniovského papíru užívali bratři Gracchové, čímž je i vymezena doba, kdy asi Fannius svůj postup vypracoval. Fanniův papír byl mnohem levnější než egyptský hieratický papyrus a byl i snáze dosažitelný.

Fanum Fortunae
Dnešní Fano v Itálii.

fasces
Svazky březových prutů obřadně křížem převázané červenými řemínky. Původně to byl znak starých etruských králů, přetrval však celou dobu římské republiky až do císařství. Nosili je liktoři před kurulskými úředníky (a rovněž tak před prokonsulem a proprétorem) jako symbol s jeho *imperia*. Uvnitř *pomeria* byly nošeny pouhé svazky prutů jako znamení, že kurulský magistrát zde má jen právo napomínat; mimo *pomerium* byly do svazků prutů navíc zasunuty sekery na znamení, že kurulský úředník má i hrdelní pravomoc. Počet *fasces* určoval stupeň *imperia* – diktátoru jich příslušelo čtyřiadvacet, konsulovi nebo prokonsulovi dvanáct a prétorovi šest.

fasti
Latinský termín pro „svátky“, kterého se později užívalo i pro celkový kalendář. Kalendář se dělil na *dies fasti* a *dies nefasti* a byl zveřejňován vylepením na stěny různých budov včetně Regie a roster. Římané se z něho dozvídali, kterých dnů v roce lze využít pro obchodní činnost, které dny jsou určeny pro schůze comitií, které dny jsou sváteční, které jsou spojeny s nepříznivou věštbou a na které dny připadnou pohyblivé svátky. Tím, že rok měl 355 dnů, se kalendář jen zřídka shodoval s ročními obdobími – jen tehdy, když kolegium pontifiků konalo řádně svou povinnost a vsouvalo vždy po dvou letech na konec měsíce února dalších dvacet dnů. Běžně tím ovšem toto kolegium neobtěžovalo, neboť Římané v takové operaci neviděli nic účelného. Dny v jednotlivých měsících se nepočítaly po řadě od prvního dne, tak jak to činíme my, nýbrž se odčítaly od jednoho ze tří uzlových bodů: *kalend*, *nón* a *id*. Tak například třetí březen Římané určovali jako „čtyři dny před březnovými nónami“ a osmadvacátý březen byl „čtyři dny před dubnovými kalendami“. Pro nás značně složité! Pro Římany však ne.

fenix
Doslova „mající štěstí“, nikoli tedy „šťastný“ ve významu „v okamžitém radostném stavu mysli“. Latinské slovo felix je neodlučně spjato s bohyní Fortunou, Štěstěnou.

fellator
Velmi hrubý latinský vulgarismus, jímž je označován muž, který si dává sát penis. Jeho situace byla považována za o něco důstojnější než úloha toho, kdo mu takto sloužil (viz irrumator).

Ferentium
Dnešní Ferentino v Itálii.

Firmum Picenum
Dnešní Fermo v Itálii.

flamen
Obětník zvláštního sboru, jenž sloužil nejstarším a nejřímštějším z bohů. Flaminů byl patnáct, tři vyšší a dvanáct nižších. Vyšší flaminové, *flamines maiores*, sloužili Jovovi, Martovi a Quirinovi. Kromě *flamina Dialis* neměli nijak náročné povinnosti, přesto však tři vyšší flaminové byli ubytování na státní výlohy. Nepochybně to bylo proto, že flaminové patřili k nejstarším římským kněžím.

flamen Dialis
Osobní Jovův kněz a nejvyšší z patnácti *flaminů.* Neměl nijak lehký život. Úřad mohl zastávat toliko patricij a oženit se směl jen s patricijkou, a to formou *confarreatia;* v době, kdy byl do kněžského úřadu ustanoven, museli být naživu jak jeho rodiče, tak i rodiče jeho manželky; úřadem byl pověřen doživotně. Flamen Dialis byl obtížen nesčetnými tabu – nesměl se dotknout mrtvoly ani ji spatřit, nesměl se dotknout železa, nesměl mít na oděvu žádný uzel, nesměl si stříhat vousy nebo vlasy železnými nůžkami, nesměl nosit nic koženého, co by pocházelo ze zvířete zabitého za tím účelem, nesměl se dotknout koně, nesměl jíst fazole ani kynutý chléb v jakékoli podobě. I jeho žena, *flaminica Dialis*, byla svázána podobnými zápověďmi.

Florentia
Dnešní Florencie v Itálii.

Flumen
Latinský výraz pro „řeku“. Z toho důvodu jsou všechny řeky na mých mapkách označeny jako *Volturnus F, Isara F*. apod.

Fortuna
Římská bohyně štěstěny, jedno z nejuctívanějších božstev v celém římském panteonu. Fortuna měla mnoho chrámů, byly zasvěceny této bohyni v jejích různých podobách. Na Fortunině přízni nesmírně záleželo politikům a vojevůdcům, kteří všichni – včetně mužů s tak pronikavou inteligencí, jako byli Gaius Marius, Lucius Cornelius Sulla a Gaius Julius Caesar diktátor – bezvýhradně věřili v její působení.

forum
Volné shromažďovací prostranství určené ke všem druhům jednání, veřejných, obchodních i soukromých.

Forum Boarium
Masný trh umístěný na severním konci Cirku Maximu (Velabrum). Slovo *boarium* znamená „dobytčí“, ale v době Gaia Maria se v jeho prostoru už prodávalo maso všeho druhu.

forum castrorum
Shromažďovací prostranství uvnitř římského vojenského tábora. Bylo umístěno v sousedství velitelského stanu *(praetoria).*

Forum Fruntentarium
Obilní trh. Na svých mapkách jsem ho umístila jen na základě své úvahy, měla jsem však pro ni jisté důvody: nevěřím, že by soukromí obchodníci s obilím provozovali svou činnost na stejném místě, kde se prodávalo obilí ze státních zdrojů. Státní prodej byl soustředěn do dvou oblastí – jedna byla v Portiku Minuciově na Martově poli, kde měli své přístřešky a úřadovny édilové a kde také vydávali poukázky k odběru; druhá pak u státních sýpek, které stály pod skalnatým úbočím Aventina poblíž římského přístavu. Víme, že sýpky byly rovněž podél cesty Vicus Tuscus pod skalami Palatinu a že byly renovovány Agrippou na začátku principátu, že však za republiky byly patrně v soukromém vlastnictví. Proto jsem tedy Forum Frumentarium lokalizovala do Velabru, těsně vedle oněch obilnic při ulici Vicus Tuscus.

Forum Holitorium
Zelný trh. Rozkládal se přímo na břehu Tiberu, napůl uvnitř Serviových hradeb, napůl před nimi, třebaže v minulosti měl patrně celý své místo uvnitř hradeb. Jeho umístění vyhovovalo všem, kdo pěstovali zeleninu na Martově poli a na Campu Vaticanu.

Forum Piscinum
Rybí trh. Jeho umístění je trochu záhadou, avšak z Ciceronových mrzutých postesknutí víme, že větry z převažujících směrů v Římě zanášely rybí pach jak na dolejší část Fora Romana, tak i přímo do senátu. Situovala jsem proto na svých mapkách rybí trh západně od Via Nova, do Velabra.

Forum Romanum
Střed římského veřejného života, dlouhé otevřené prostranství cele věnované politice, právu, obchodu a náboženství. Předpokládám, že v době Gaia Maria nebyly na Foru Romanu u bazilik žádné stánky a boudy. Čilá politická aktivita – nemluvě o jednáních soudních – by byla asi vážně ohrožovala bezpečí jakýchkoli volně stojících dřevěných konstrukcí, které by kromě toho byly také značně na překážku vlastnímu poslání Fora. Dvě blízká velká tržiště, Macellum ležící na opačné straně Basiliky Aemilie, kde se prodával smíšený tovar, a Macellum Cuppedinis za ulicí Clivus Urbius poskytovala bezpochyby dostatek místa pro prodejní stánky i přístřešky.

frakce
Fractio, termín, jímž soudobá věda označuje politická uskupení v římské republice. V žádném případě je nelze nazývat politickými stranami, neboť podléhaly rychlým proměnám a průběžně se měnilo i složení jejich členů a příznivců. Tyto frakce, jak jsou v knize nazývány, se v Římě nevytvářely na podkladě ideologie, nýbrž spíše kolem muže, který měl výraznou *auctoritas* a *dignitas.* Zcela záměrně jsem se vyhýbala termínům „optimáti“ a „populárové“, neboť bych nechtěla navodit dojem, že tehdy existovalo něco podobného politickým stranám.

Fregellae
Obec s latinským právem situovaná na Via Latina u řeky Liris, těsně u hranice Samnia. Vůči Římu byla vždy plně loajální, v roce 125 př.n.l. se však vzbouřila a vzpouru pak s mimořádnou krutostí zlomil prétor Lucius Opimius. Město bylo zcela zničeno a nikdy už se pak nepovzneslo k původní prosperitě. Řím je nahradil městem Fabrateria Nova („nově zbudovaným“) na protějším břehu řeky Liris.

Frygie
Jedna z divokých a málo obývaných oblastí Malé Asie, kterou starověk spojoval s nymfami, dryadami, satyry a jinými mytickými obyvateli lesů a kde kromě toho hledal a nacházel bezbranné sedláčky, z nichž se tak snadno stávali otroci. Frygie ležela dále ve vnitrozemí za Bíthýnií, jižně od Paflagonie a západně od Galatie. Hornatá a hustě zalesněná země byla součástí attalovské říše Pergamu; po válkách, které následovaly poté, co Attalos III. odkázal tuto svou říši Římu, římský prokonsul Manius Aquillius doslova odprodal větší část Frygie králi Mithridatovi V. z Pontu a zlato za ni shrábl sám pro sebe.

Gaetulové
Odlehlý berberský kmen nomádů, který obýval oblasti ve vnitrozemí severní Afriky od Malé Syrty až po Mauretanii.

Galie
Vlastní Galii, jinak také nazývanou Vlasatou Galií *(Gallia Comata)*, tvořilo území dnešní Francie, Belgie a část Nizozemí jižně od Rýna – s výjimkou římské zaalpské provincie > *Zaalpská Galie, > Italská Galie).* Bylo to ohromné, převážně nížinné území porostlé mohutnými hvozdy, s dosud panenskou zemědělskou půdou, zavlažované mnoha vydatnými vodními toky, jako byly Liger (Loire), Sequana (Seine), Mosa (Meuse), Mosella (Moselle), Scaldis (Schelde), Samara (Somme), Matrona (Marne), Duranius (Dordogne), Oltis (Lot) a Garumna (Garonne). V době Gaia Maria zůstávala Gallia Comata pro Římany převážně neznámým územím, až na tažení Gnaea Domitia Ahenobarba v letech 122 a 121 př.n.l. Obyvateli byli převážně Keltové, kromě oblasti, kam přes Rhenus pronikly germánské kmeny a s Kelty se promísily, jak tomu bylo například u společenství souborně nazývaného Belgové. Třebaže všichni Galové, kteří nosili dlouhé vlasy (odtud latinský název země), věděli o existenci Říma, všemožně se vyhýbali kontaktům s ním, pokud neměli tu smůlu, že žili na hranici římské provincie. Galové žili životem venkovským, pasteveckým a zemědělským, zavrhovali urbanizaci a dávali přednost svým osadám a vesničkám. Budovali však to, co Římané nazývali *oppida*, pevnosti určené k ochraně pokladů, královy osoby a zásob zrna. Nábožensky byli plně v rukou druidů, až na ty kmeny, které nejvíce podlehly germanizaci. Vcelku nebyli Dlouhovlasí Galové výbojní, válka pro ně alespoň nebyla cílem, ale jako bojovníci byli zuřiví a divocí. Pili spíše pivo než víno, jedli více masa než chleba, pili mléko a namísto olivového oleje užívali máslo. Byli statní a vysocí, zpravidla světlovlasí nebo ryšaví, modroocí nebo šedoocí.

garum
Vysoce ceněná a velice oblíbená chuťová esence vyráběná z ryb způsobem, který by u moderního člověk už při pouhé představě mohl vyvolávat nevolnost; *garum* nepochybně vzhledem ke své koncentraci nad pomyšlení páchlo. Ve starověku je nicméně zbožňovali. Vyrábělo se na mnoha místech po celém Středomoří a Černomoří, avšak za nejlepší *garum* bylo považováno to, které pocházelo z rybářských přístavů Zadní Hispánie.

Garumna
Dnešní řeka Garonne ve Francii.

gens
Římská rodina nebo rod, jemuž bylo společné totéž jméno – taková rodová jména byla například Julius, Domitius, Cornelius, Aemilius, Fabius, Servilius nebo Junius. Všichni členové téhož rodu, *gens*, mohli vysledovat svůj původ až ke společnému prapředkovi. Jelikož slovo *gens* je v latině ženského rodu, zněl pak celý název rodu *gens Julia, gens Cornelia.*

Genua
Dnešní Genova v Itálii (Janov).

Germáni
Obyvatelé Germanie, což představovalo všechny země na východ od řeky Rhenus (Rýn).

Getorix
Vpravdě keltské jméno, jeho nositeli bylo několik známých keltských králů. Zvolila jsem ho za jméno nám naproti tomu neznámého keltského panovníka, který vedl spojené kmeny Tigurinů, Markomanů a Cheruskú za germánského tažení k jihu. Víme o něm pouze tolik, že náležel ke kmeni Tigurinů, kteří byli Keltové.

giga
Dvoukolka tažená dvojspřežím nebo čtyřspřežím, zpravidla mulami. Byla lehká a obratná, ovšem jen v mezích možností starověkých vozidel – péra ani tlumiče nárazů tehdy ještě neexistovaly – a byl to vozík, jaký si vybral Říman, pokud měl naspěch, neboť byl lehký, a tedy i rychlý. Nijak ovšem nechránil před živly. Jeho latinský název byl *cisia.* Uzavřený dvoukolový vůz, těžší a pomalejší, se nazýval *carpentum.*

gladiátor
Voják arény, profesionální bojovník, který své řemeslo provozoval pro pobavení obecenstva. Gladiátorům, kteří byli dědictvím po Etruscích, se dařilo po celé Itálii včetně Říma. Původ mohl mít lecjaký: mohl to být dezertér z legií, odsouzený zločinec, otrok nebo propuštěnec, jenž se dal na tuto dráhu dobrovolně; v každém případě však musel prokázat výkonnost, jinak by se nebylo vyplatilo vycvičit ho. Bydlel v gladiátorské škole (většina jich za republikánské éry sídlila kolem Capuy), nežil pod zámkem, nezacházeli s ním nijak špatně; gladiátor představoval výnosnou a atraktivní investici. Na jeho výcvik dohlížel *doctor,* představeným celé školy byl *lanista.* Mohl si zvolit jeden ze čtyř způsobů, jak bojovat – jako Mirmillo, jako Samnita, jako Retiarius anebo jako Thrák; rozdíl byl v tom, čím byl ozbrojen. V době republiky sloužil asi čtyři až pět let a v průměru absolvoval zhruba pět utkání do roka; jen vzácně se stávalo, že v nich zahynul, a císařská rozhodnutí – palec nahoru anebo palec dolů – byla ještě v lůně daleké budoucnosti. Když svou dráhu ukončil, stal se osobním strážcem anebo vyhazovačem někde v taverně. Školy vlastnili obchodníci, kterým plynuly tučné zisky z toho, že pronajímali gladiátorské páry po celé Itálii, zpravidla jako hlavní bod pohřebních her; gladiátorské školy vlastnilo i mnoho jezdců a senátorů, některé z nich čítaly až tisíc mužů.

Gracchové
Známí také jako bratři Gracchové. Cornelia, dcera Scipiona Africana a Aemillie Paully, se jako osmnáctiletá provdala za pětačtyřicetiletého Tiberia Sempronia Graccha; stalo se tak asi roku 172 př.n.l. a Scipio Africanus byl tou dobou už dvanáct let mrtev. Tiberius Sempronius Gracchus se stal roku 177 př.n.l. konsulem, roku 169 př.n.l. censorem a pak roku 163 př.n.l. znovu konsulem. Když roku 154 př.n.l. zemřel, byl už otcem dvanácti dětí, byly však vesměs křehkého zdraví a jen tři z nich se přes veškerou péči podařilo Cornelii vychovat až do dospělého věku. Nejstarší z nich bylo děvče, Sempronia, která se provdala za Scipiona Aemiliana, jakmile dovršila plnoletost; mladší dvě děti byli chlapci. Tiberius Gracchus se narodil roku 163 př.n.l. a jeho bratr Gaius teprve v roce otcovy smrti, 154 př.n.l. Oba chlapci tak za své vychování vděčili jen matce, která se tohoto úkolu zhostila víc než znamenitě.
Oba bratři Gracchové sloužili v armádě pod matčiným bratrancem Scipionem Aemilianem, Tiberius ve třetí punské válce, Gaius u Numantie; prosluli svou statečností. Tiberius byl roku 137 př.n.l. vyslán do Přední Hispánie jako kvestor a samojediný vyjednal dohodu, kterou se podařilo vymanit poraženého Hostilia Mancina z Numantie a zachránit jeho armádu před zničením; Scipio Aemilianus nicméně tento počin označil za bezectný a přesvědčil senát, aby smlouvu neratifikoval. Tiberius to svému bratranci a zároveň švagrovi nikdy neprominul.
Roku 133 př.n.l. byl Tiberius zvolen tribunem lidu a podjal se nápravy křivd napáchaných senátem při pronájmu veřejných pozemků, *ager publicus.* Prosadil i proti zběsilé opozici agrární zákon, jímž byla výměra veřejných pozemků, které si mohl jednotlivec najmout anebo vlastnit, omezena na 500 jiter (s přídavkem 250 jiter na dospělého syna) a zasadil se o zřízení komise k rozdělení přebývající půdy chudým Římanům. Jeho cílem nebylo jen zbavit Řím jeho méně užitečných obyvatel, ale zajistit také, aby budoucí generace byla s to dát Římu syny schopné sloužit v armádě. Když se senát uchýlil k obstrukci, Tiberius Gracchus předložil návrh zákona přímo plebejskému shromáždění – a píchl tím do vosího

hnízda, neboť tento krok vybočoval z veškerých zvyklostí. Jeden z jeho kolegů tribunů návrh zákona na plebejském shromáždění vetoval a byl pak nezákonně zbaven svého úřadu – další obrovský přečin proti *mos maiorum* (čili obyčejům). Zda jsou tyto taktické manévry Tiberia Graccha v souladu s platnými zákony, jeho protivníky neznepokojovalo ani zdaleka tolik jako skutečnost, že se dostaly do rozporu se zvykovým právem, ač nepsaným.
Když téhož roku zemřel Attalos III. a vešlo ve známost, že své království odkázal Římu, Tiberius Gracchus pominul právo senátu rozhodnout, jak má být s odkazem naloženo, a prosadil zákon, aby získané prostředky byly použity pro účely jeho pozemkové reformy. Opozice jak v senátu, tak na Foru sílila den ze dne.
Pak, když už se rok 133 př.n.l. chýlil ke konci, Tiberius Gracchus, jelikož jeho program ještě nebyl naplněn, porušil ještě jednu vžitou zásadu, tu, podle níž se Říman mohl o úřad tribuna lidu ucházet než jedenkrát. Kandidoval na tento úřad i pro další rok. Při srážce se senátorskými silami vedenými jeho bratrancem Scipionem Nasikou byl Tiberius Gracchus spolu se svými přívrženci na Kapitolu ubit holemi. Jeho bratranec Scipio Aemilianus – ač byl ještě v Numantii, když k tomuto střetnutí došlo – tuto vraždu veřejně schvaloval a tvrdil, že Tiberius Gracchus usiloval, aby se stal římským králem.
Rozruch pak na deset let utichl, až do chvíle, kdy byl Gaius, mladší bratr Tiberia Graccha, zvolen roku 123 př.n.l. tribunem lidu. Gaius Gracchus byl stejného ražení jako jeho starší bratr, poučil se však z jeho chyb a byl také z obou bratří bystřejší. Jeho reformy byly mnohem širší a neomezily se jen na agrární zákony, ale obsáhly i prodej velice levného obilí chudině, úpravu služby v armádě, zakládání kolonií římských občanů v cizině, rozvoj veřejných staveb v celé Itálii, převedení soudní pravomoci v procesech o vydírání ze senátu na jezdce, správu daní v Asii na podkladě veřejných smluv zadávaných censory, udílení římského občanství všem, kdo již měli latinské právo, a latinského práva všem italským spojencům. Tento program samozřejmě nebyl ani zdaleka naplněn, když už rok jeho úřadu uběhl, a tak se Gaius Gracchus dopustil čehosi absurdního – i on se ucházel (tentokrát úspěšně) o zvolení tribunem lidu pro další rok. Tváří v tvář narůstající zášti a tvrdošíjnému odporu bojoval dál o realizaci svého programu reforem, který koncem roku 122 př.n.l. nebyl stále ještě u konce. A tak se ucházel o tribunát i potřetí. Byl však spolu se svým přítelem Markem Fulviem Flaccem poražen.
Když roku 121 př.n.l. Gaius Gracchus viděl, jak se konsul Lucius Opimius a bývalý tribun lidu Marcus Livius Drusus okamžitě na jeho zákony vrhli, aby je zrušili, uchýlil se Gaius Gracchus k násilí. Senát odpověděl svým prvým „krajním rozhodnutím“ *(senatus consultum ultimum)* v historii, aby rostoucí nepokoje potlačil, s tím výsledkem, že Fulvius Flaccus a jeho dva synové byli zavražděni a prchající Gaius Gracchus se dal ve Furrinském háji na svazích Janiculského pahorku zabít svým vlastním otrokem. Římská politika však přesto byla hluboce ovlivněna tím, že letitá pevnost *mos maiorum* byla ztečena, železná košile obyčejů praskla.
I osobní život bratří Gracchů měl tragický průběh. Tiberius Gracchus se vzepřel rodinné tradici (podle níž se měl oženit s Cornelii z rodu Scipionů) a vzal si Claudii, dceru Appia Claudia Pulchra, konsula z roku 143 př.n.l. a zatvrzelého nepřítele Scipiona Aemiliana. Měli tři syny, žádný z nich se však nedožil věku, kdy by se mohl uplatnit ve veřejném životě. Gaius Gracchus se oženil s Licinií, dcerou svého stoupence a zastánce Publia Licinia Crassa Muciana; měli spolu dceru Sempronii, která se provdala za Fulvia Flacca Bambalia a porodila mu dceru Fulvii, jež se postupně stala ženou Publia Clodia Pulchra, Gaia Scribonia Curiona a posléze Marka Antonia.

grammaticus
Nikoli pouhý učitel gramatiky, nýbrž učitel vyššího stupně vzdělání vůbec včetně základů rétoriky (> rétorika).

Hannibal

Nejslavnější z punských vojevůdců, jenž velel kartaginským vojskům za války proti Římu. Narodil se roku 247 př.n.l. a již jako dítě se učil vojančině v Hispánii, kde trávil své mládí s otcem Hamilkarem a švagrem Hasdrubalem. Roku 218 př.n.l. napadl Itálii, strategií šokového přepadu, který Itálii zcela zaskočil; jeho přechod přes Alpy (i se slony) Montgenèvreským průsmykem byl skvělý vojenský tah. Po patnáct let se pak po libosti pohyboval křížem krážem po Italské Galii a po Itálii a opakovaně porážel římskou armádu – u Trebia, Trasimenu a konečně u Kann. Avšak Quintus Fabius Maximus Verucosus Cunctator vyvinul novou strategii, kterou Římané nakonec Hannibala udolali: neúnavně sledovali kartaginskou armádu vlastním vojskem, nikdy však bitvu ani nenabídli, ani se k ní nedali vylákat. Vzhledem k tomu, že měl Římany trvale nablízku, nenasbíral Hannibal nikdy tolik sebedůvěry, aby zaútočil přímo na Řím. Pak začali kolísat jeho dosavadní spojenci mezi Italiky, a poté co ztratil moc nad Kampánii, nutili ho Římané svou neustálou přítomností ustupovat dál a dál k jihu. Ztratil pak Tarentum, zatímco jeho bratr Hasdrubal byl na severu v Umbrii poražen na řece Metauru. Zaskočen v Bruttiu, v samé špičce italské boty, ustoupil se svou neporaženou armádou roku 203 př.n.l. zpět do Kartága. U Zamy byl poražen Scipionem Africanem, nato se pak jakožto hlava punského státu spojil se syrským králem Antiochem III. (Velikým) proti Římu. Nakonec se uchýlil k Antiochovi o azyl, ale když si pak Řím krále podrobil, prchal znovu a utekl se ke králi Prúsiovi v Bíthýnii. Když roku 182 př.n.l. požádal Řím Prúsia, aby ho vydal, spáchal Hannibal sebevraždu. Třebaže byl nesmiřitelným nepřítelem Říma, byl tu vždy obdivován a ctěn.

hasta
Římský oštěp starého typu se širokým listovitým hrotem. Poté, co Gaius Marius upravil *pilum,* hasta z výzbroje římské armády vymizela.

helénismus
Termín, jehož se užívá k označení řecké kultury, poté co Alexander Veliký tak dramaticky rozšířil řecký vliv po celém starověkém světě.

Herkulovy sloupy
Úžina propojující Atlantik se Středozemním mořem byla známa jako Herkulovy sloupy, nazvaná tak podle dvou mohutných skal, které ji lemují – na španělské straně *Calpe* (dnešní Gibraltar), na africké *Abydus.*

herma
Podstavec, na němž původně spočívala hlava boha Herma; byl na přední straně až do poloviny zdoben řadou vzpřímených penisů. V době helénistické se stalo zvykem umísťovat veškeré bysty na hermy a pod tímto pojmem se nadále rozuměl podstavec ozdobený mužskými genitáliemi. Návštěvník soudobého muzea, které má ve svých sbírkách starověké podstavce pro bysty, si asi povšimne čtvercové dutiny zhruba uprostřed přední stěny podstavce – tam kdysi hrdě čněl vztyčený penis a dvě varlata. V křesťanské době byly pak hermy osekány.

Hippo Regius
Dnešní Annaba v Alžírsku.

Hispánie
Dnešní Španělsko. Jiný název pro ně byl Iberia.

homo novus
Doslova „nový člověk“; nováček, povýšenec – člověk bez urozených předků, který se vyšvihl do vyšších úřadů.

hry
Typický římský způsob zábavy sahající svým původem až do počátků republiky a patrně ještě dále do minulosti. Zprvu se hry, *ludi*, konaly jen jako součást vojevůdcova triumfu, avšak od roku 366 př.n.l. se pak už *ludi Romani,* jak byly zprvu nazývány, pořádaly každoročně k poctě Jova Nejlepšího Nejvyššího, jehož svátek připadal na 13. září. Neuběhla dlouhá doba a *ludi Romani* se začaly protahovat; v Mariově době trvaly deset dnů, začínaly pravděpodobně už 5. září. Třebaže se v jejich průběhu dostalo i na jakás takás boxerská utkám a na zápasy, římské hry nenabyly nikdy podoby značně odlišných řeckých her, jež byly svou povahou atletické, tělovýchovné a sportovní. Římské hry zprvu sestávaly z vozatajských závodů, pak se postupně obohacovaly o štvanice na zvěř a později i o divadelní hry konané ve zvlášť k tomu postavených divadlech. O prvém dnu her prošlo cirkem okázalé, leč ještě výrazně náboženské procesí, poté následoval jeden nebo dva vozatajské závody a box a zápas (omezené jen na prvý den her). Následující dny zaplnily hry v divadlech; tragédie příliš oblíbené nebyly, o to víc se líbily komedie, v dalších letech republiky však staromódní komedii postupně zastínily frašky a mimus. Jak hry vrcholily, ovládly jejich program zcela vozatajské závody zpestřené štvanicí zvěře.
V době republiky nebyly ještě pravidelnou součástí her gladiátorské zápasy; ty se konaly při pohřebních hrách, a to zpravidla spíše na Foru Romanu než v cirku. Byly pořádány soukromými organizátory, nikoli na státní útraty tak jako hry. Přesto se muži snažící se získat si u voličů jméno nezdráhali sáhnout hluboko do měšce, aby předvedli ještě lákavější podívanou, než jakou dovolovaly státní fondy.
Prvými hrami roku byly *ludi Megalenses* časně v dubnu, následované bezprostředně poté hrami *ludi Cereales* a *ludi Floreales,* které se z dubna protáhly až do května. V červenci, hned na počátku měsíce, pak probíhaly *ludi Apollinares.* Následovala pauza až do *ludi Romani* začátkem září. O říjnových idách se konaly jednodenní *ludi Capitolini* pořádané soukromým kolegiem. Posledními hrami roku byly *ludi Plebeii,* které probíhaly začátkem listopadu a trvaly po mnoho dní. Na hry měli volný přístup (vstupné se neplatilo) všichni římští občané a jejich ženy, které seděly odděleně v divadlech, nikoli však v cirku; otrokům ani propuštěncům vstup na hry povolen nebyl.

hybris
Řecké slovo, jehož se užívá dodnes. Znamená přezíravou pýchu, aroganci.

hydra
Nestvůra, kterou zabil Herkules. Měla sedm hadích hlav, a každá hlava, která byla uťata, okamžitě opět dorůstala. Proto se tímto slovem označují i problémy, které jakmile se zdají být vyřešeny, vyvstávají okamžitě znovu.

hyméttský med
Med získávaný od včel na hoře Hyméttos v blízkosti Athén. Důvod, pro nějž byl tolik ceněn, nespočíval v květech, z nichž včely med sbíraly, nýbrž ve skutečnosti, že hymettští včelaři při vybírání pláství úly nevykuřovali.

Hypanis
Dnešní řeka Bug na Ukrajině.

Charybdis
Bájný vír umísťovaný do úžiny Messinské mezi Itálií a Sicílií, mezi Herkulovy sloupy anebo i jinam. Charybdis byla vždy spojována se svou družkou Skyllou, obludou s šesti rozvzteklenými psími hlavami, která pobývala tak blízko Charybdy, že se žádný námořník

nedokázal vyhnout jedné, aniž upadl do spárů druhé. Starověké rčení „Být polapen mezi Skyllou a Charybdou“ lze srovnat se soudobým „Z deště pod okap“ či „Píchni jako řízni“.

chersonésos
V latinské podobě *chersonesus;* řecké slovo pro „poloostrov“, užívané tehdy ovšem volněji než v našem současném zeměpisném názvosloví. Tak existoval pro řecké geografy chersonésos Taurský, Thrácký nebo Kimberský (Jutský, dnešní Dánsko).

Cheruskové
Společenství germánských kmenů, které žily v oblasti řek Amisie (Emže) a Visurgie (Vezery). Některé odštěpené kmeny opustily kolem roku 113 př.n.l. svou vlast a připojily se k masové migraci germánských Teutonů a Kimbrů.

chrániče
Holenní chrániče byly kovové a uvazovaly se řemínky pod koleny a kolem kotníků. Nosili je výlučně centurioni jako odznak své hodnosti.

Icosium
Dnešní město Alžír.

Ilium
Latinské jméno Tróje, jejíž druhé řecké jméno je Ílion.

Ilyrie
Divoká hornatá krajina na východ od Jaderského moře.

Ilva
Dnešní ostrov Elba. Byl bohatý na železnou rudu; Ilvané ji těžili a spékali na železnou houbu, kterou pak k dalšímu zpracování vyváželi do Pis a Populonie.

imago
Podoba rodinného předka, jenž byl kdysi konsulem nebo prétorem, polychromovaná a s parukou, takže vypadala takřka jako živá. Tyto masky byly vyráběny z včelího vosku a ten, kdo navštívil muzeum Madame Tussaud v Londýně, si umí představit, jak životná může taková podobizna z vosku být. Přímí potomci onoho předka ji uchovávali ve skříňce ve tvaru chrámu, kde byla chráněna před prachem. Schrána – významné rodiny zpravidla mívaly takových předků více, takže i těchto skříněk byla celá řada – byla umístěna na čestném místě v atriu vedle oltáře domácích Larů a Penátů. Maska i její schrána se těšily nesmírné úctě. Když v rodině zemřel muž, byli najati herci, aby si o pohřbu masky nasadili a představovali ony předky. Když se muž stal konsulem, zhotovili jeho masku a připojili ji k rodinné sbírce; někdy byla maska pořizována i tehdy, jestliže muž vykonal něco velice významného, byť nebyl konsulem.

imperator
Doslova „vojevůdce“ římské armády. Časem byl ovšem tento titul udílen jen vojevůdci, který dosáhl mimořádného vítězství; pokud se vojevůdce ucházel u senátu o svolení uspořádat triumf, musel prokázat, že po bitvě ho jeho vojska pozdravila jako *imperatora.* Slovo je pochopitelně i základem pozdějšího císařského titulu.

imperium
Imperium představovalo stupeň autority, jakou požíval kurulský magistrát (úředník), v době Mariově konsul, prétor, prokonsul a proprétor. Mít *imperium* znamenalo, že je muž vybaven autoritou svého úřadu a že mu nelze odporovat (za předpokladu, že jedná v mezích svého *imperia* a v mezích zákonů určujících jeho pravomoci). Bylo udíleno prostřednictvím *lex curiata* a trvalo pouze jeden rok; jeho prodloužení musel schvalovat senát a lid římský, a to jen pro ty, kdo dosud neukončili svůj úřad nebo neukončili úkol, jímž byli pověřeni. Vnějším symbolem imperia byli liktoři nesoucí před nositelem *imperia fasces.*

insula
Nájemní dům, doslova „ostrov". Nájemní domy byly zpravidla odděleny od sousední zástavby na všech stranách ulicí nebo uličkou, takže tím získaly i své pojmenování. Římské insuly byly značně vysoké, stavěly se až třicetimetrové, v některých pak nebyl uprostřed pouze jeden, ale i několik dvorů, jimiž vnikalo do budovy světlo. Tehdy stejně jako dnes bydleli Římané převážně v nájemních domech.

Iol
Dnešní Cherchell v Alžírsku.

irrumator
Partner sající muži penis. Římané to považovali za nejhlouběji pokleslý způsob sexuální aktivity, spojený se servilitou a morálním prohřeškem, k němuž by se žádný muž se ctí v těle nepropůjčil (toto hledisko patrně nebylo tak přísné, pokud šlo o *irrumatrix,* ženu). V žebříčku latinských obscénností byl tento termín nejhorší ze všech.

Isara
Řek nesoucích jméno Isara bylo několik. Jednou z nich byla současná Isère (přítok Rhodanu), jinou nynější Isar (přítok Dunaje), další dnešní Oise (přítok Sequany). *(Nositelkou tohoto jména je i česká Jizera.)*

Isarcus
Dnešní Isarco v severní Itálii.

isonomia
Původně znamenalo toto řecké slovo „rovnost". V šestém století př.n.l. ho užil athénský politik Kleisthenés jako název oné formy vlády, kterou Řekové později pojmenovali demokracie; Kleisthenés je považován za jejího zakladatele.

Itálie
Tento název se vztahoval na italský poloostrov jižně od řek Arna a Rubiconu, je ovšem nepravděpodobné, že by byli Římané, pokud pojmu Itálie užili, vnímali tento poloostrov jako státní útvar.

Italská Galie
Gallia Cisalpina, to jest Galie Předalpská. Pro zjednodušení ji nazývám Italská Galie. Zahrnovala území na sever od řek Arna a Rubiconu, na italské straně mohutného oblouku velehor, které oddělovaly Itálii a Italskou Galii od ostatní Evropy. Od západu k východu ji rozděloval vodnatý Padus (dnešní řeka Pád, italsky Po), a území na sever a na jih od tohoto toku se navzájem značně lišila. Na jihu byla města i jejich obyvatelé značně pořímštěná, mnoho z nich vlastnilo latinská práva. Na sever od Padu bylo obyvatelstvo spíše keltské a v době Gaia Maria měly latinské právo jen obce Aquileia a Cremona; pokud se tu vůbec

hovořilo latinsky, byl to v nejlepším případě druhý jazyk. Politicky žila Italská Galie v dřímotě, neboť neměla postavení skutečné provincie ani výhody – pokud lze o nějakých hovořit – italských spojenců. V době Gaia Maria nebyli muži v Italské Galii odváděni ani k římské pěchotě ani k pomocným sborům.

italští spojenci
Obce, kmeny a národy (hovoříva se o všech třech), které žily na italském poloostrově a nepožívaly ani římského občanství, ani latinských práv. Oplátkou za vojenskou ochranu a v zájmu mírového soužití od nich Římané požadovali, aby dodávali římským armádám řádně vyzbrojené vojáky a aby platili za jejich vydržování. V době Gaia Maria nesli italští spojenci také hlavní břemeno dam na celém poloostrově a v mnoha případech byli přinuceni vzdát se části svého území, o něž pak narůstalo římské státní pozemkové vlastnictví, *ager publicus.* Mnoho z nich proti Římu povstalo (jako Samnité), nebo stranilo Hannibalovi a ostatním v jejich boji proti Římu (jako části Kampánie). Nejúspěšnější římská taktika, jak odkázat italské spojence do patřičných mezí, bylo vytvářet na jejich území „kolonie"; jejich jádro tvořili římští občané a obec těšící se buď latinskému právu (většinou), anebo s plným římským občanstvím; jejich vliv na život a politiku spojeneckých zemí obklopujících Řím byl mimořádně veliký. Měli pochopitelný sklon stavět se na stranu Říma v nesčetných sporech a rozbrojích, které narušovaly soužití na italském poloostrově. Do jisté míry existoval neustále na straně italských spojenců tlak, aby římské jho bylo buď svrženo, anebo aby se spojenci domohli plného římského občanství; avšak až do posledního století republiky prokazoval Řím dostatek obratnosti, aby těmto náladám dokázal vždy čelit včas, dokud ještě stížnosti nepřerostly ve vážný konflikt. Poslední větší ústupek před událostmi vedoucími k tzv. spojenecké válce byl zákon předložený neznámým římským politikem kolem roku 123 př.n.l., jenž umožnil mužům, kteří zastávali veřejné úřady v obcích s latinským právem, získat natrvalo řádné římské občanství pro sebe i pro své potomky.

Iuhus
Syn trojského hrdiny Aenea. Pokud jde o matku, je však ve starověku i v současnosti nejasné, zda jí byla Trójanka Kreúsa anebo Latinka Lavinie. Vergilius vsadil na Kreúsu, Livius na Lavinu. Nevíme ovšem ani, koho považoval za Iulovu matku sám rod Juliů. Iulus se nazýval také Askanios, což je nesporně jméno, které Homér přisoudil Kreúsinu synovi. Jelikož Vergilius byl oficiálním básníkem pod ochranou samého Augusta – z rodu Juliů – vyslovil snad přímo Augustus přání, aby jeho juliánský rodokmen byl v obou větvích neposkvrněně trojský; jiná otázka je, co si myslel jeho prastrýc Caesar diktátor, protože Augustus se později pokoušel ke svým účelům zmanipulovat myšlenky i činy tohoto svého velikého a božského příbuzného. Je ovšem celkem lhostejné, kdo byl Iulovou matkou; důležité je, že rod Juliů pevně věřil, že pochází přímo z Aeneova syna a že tedy Juliové svůj původ odvozují od bohyně Venuše (Afrodíté), která byla Aeneovou matkou a Iulovou babičkou. Časové rozpětí mezi Aeneovým příchodem do Itálie a zrozením Caesara diktátora v roce 100 př.n.l. je ovšem asi totéž jako interval mezi vpádem Viléma Dobyvatele do Anglie a soudobým Angličanem tvrdícím, že je schopen vysledovat své předky až po jednoho z baronů tohoto Viléma Normanského *(respektive jako doba, která by dělila soudobého Čecha, jenž by se rozhodl pátrat po svých předcích v družině Vratislava II., od korunovace tohoto Přemyslovce v roce 1085).* Potud k možnostem, jaké Juliové Caesarové měli, pokud jde o stanovení svého rodokmenu až po ony dávné časy.

Iuturna
Jedno z původních římských božstev, záhadných, bez tváře a bez mytologie v řeckém smyslu slova (i když později, zejména díky Vergiliovi, se i ona dočkala svých příběhů). Iuturna byla bohyně vod á náležela jí vodní nádržka a svatyně v těsném sousedství

Vestiných schodů, které vedly vzhůru na Palatin. Voda byla považována za léčivou, takže svatyni navštěvovalo mnoho poutníků.

jezdci
Equites, příslušníci jezdeckého stavu *(ordo equester).* Všechno začalo tehdy, když římští králové zřídili z nejpřednějších občanů zvláštní jízdní jednotku vybavenou koňmi placenými z veřejných prostředků. V té době byli v Itálii dobří koně jednak vzácní, jednak mimořádně drazí. Když museli králové ustoupit před republikou, bylo těchto jezdců osmnáct set, rozděleni byli do osmnácti setnin *(centurií).* Jak se republika rozrůstala, zvyšoval se i počet jezdců, ale všichni další už si kupovali koně sami a sami se také o ně starali; původních osmnáct set mužů, kteří byli držiteli „státního koně", jak se jim říkalo, tvořilo nyní vyšší složku jezdeckého stavu. V druhém století př.n.l. však už Řím vlastní jezdectvo jako vojenskou složku neměl; *ordo equester* se proměnil v sociální a hospodářskou skupinu, která měla jen málo společného s vojenskými záležitostmi. O příslušnosti k jezdcům teď už rozhodovali censoři podle ekonomických hledisek, a zatímco každá z původních osmnácti centurií držitelů státního koně zůstávala na počtu jednoho sta mužů, ostatní jezdecké centurie (bylo jich kolem jedenasedmdesáti) narůstaly co do objemu, takže všichni muži, kteří při censu obstáli jako jezdci, byli zařazováni do prvé majetkové třídy. Až do roku 123 př.n.l. patřili do jezdeckého stavu i senátoři, a byl to Gaius Gracchus, kdo je vyčlenil jako samostatný stav v počtu tři sta mužů. Avšak jejich synové a další mužští příslušníci jejich rodin, kteří sami nebyli senátory, byli i nadále počítáni k jezdcům.
K zařazení mezi jezdce při censu (konaném před zvláštním tribunálem na Foru Romanu) musel muž prokázat, že má majetek anebo příjem přesahující 400 000 sesterciů. Třebaže to nebylo dodržováno vždy, vyžadovali někteří censoři, aby se všech osmnáct set jezdců, kteří byli držiteli státního koně, dostavilo i se svým ořem, tak aby bylo zaručeno, že náležitě pečují jak o sebe, tak i o koně. Přehlídka státních koní (pokud se konala) bývala patrně o červencových idách, přičemž censoři zasedli jako tribunál nahoře na schodech vedoucích k chrámu Castora a Polluka na Foru Romanu, zatímco držitelé státního koně vedli svá zvířata ve volném průvodu před nimi.
Od doby Gaia Graccha až do konce republiky jezdci střídavě ovládali a opět ztráceli moc nad tribunály, které soudily senátory pro méně významné případy velezrady anebo vydírání v provinciích, a co chvíli se dostávali do křížku se senátem; to, že nijak neusilovali o vstup do senátu, bylo dáno hlavně tím, že se jim daleko více zamlouvalo obchodování, pro senátory zakázané ovoce. *Ordo equester* (až do časů Gaia Graccha se mu takto obřadně neříkalo) miloval mnohem víc vzrušení, které s sebou nesla obchodní jednání, než vzrušení politická.

jho
Jho *(iugum)* bylo břevno nebo příčka spočívající na šíji páru volků anebo jiného potahu zapřahaných, aby táhli vůz, pluh nebo jiné břemeno. Pokud se tohoto termínu užívalo o lidech, znamenalo jho symbol podřízenosti, podrobení se vládě jiných. V Římě existovalo jho pro mladé lidi obou pohlaví, umístěné kdesi v Carinách, a těm, kdo pod ním museli projít, připomínalo patrně podrobení se závazkům plynoucím z dospělosti. Nejvýznamnější metaforickou platnost však nabylo jho ve vojenství. Už velice dávno nutily římské (nebo možná etruské) armády poraženého nepřítele, aby podcházel pod jhem: dvěma kopími zaraženými do země svisle a třetím upevněným napříč, tak aby vytvořilo příčku – tak nízko, že pod ním muž nemohl projít vzpřímeně a musel se sehnout. Tohoto nápadu se naneštěstí chopily i nepřátelské armády, takže čas od času byla pod jhem donucena procházet i římská vojská. Znamenalo to nesnesitelné pokoření; senát tedy raději vyslechl zprávu, že římská armáda vytrvala v boji a padla do posledního muže, než aby byla obětována římská čest a *maiestas* tím, že by se Římané vzdali a podstoupili pochod pod

jhem. I zcela obyčejní Římané včetně tak nízko postavených, jako byli *capite censi*, pokládali průchod pod jhem za krajní pokoření a dožadovali se vysvětlení, proč poražená armáda nebojovala, dokud i poslední její voják nepadl mrtev k zemi.

jitro
Iugerum, římská plošná míra pro měření půdy. Přepočteno na současné jednotky se jitro rovná 0,252 hektaru, tedy jedné jeho čtvrtině. Výměru v hektarech snadno získáme, dělíme-li starověký údaj o rozloze půdy čtyřmi.

Julilla
Mladší dcera Gaia Julia Caesara, ovšem jen v této knize. Neexistuje samozřejmě nic, co by vylučovalo, že Caesar měl dvě dcery; fakt, že antické prameny se zmiňují jen o jedné, je v nejlepším případě negativním důkazem. Nepřestává mě fascinovat, o čem všem starověké prameny považovaly za nutné informovat, a co naopak měly za nedůležité; i Cicero, který k nám má ze všech antických autorů nejblíže, psal pro své současníky, a tak předpokládal, že každý jeho čtenář spoustu informací zná jako zcela samozřejmá fakta, a neobtěžoval se proto uvádět je. Julia se dožila vysokého věku a byla jednou z nejvíce obdivovaných a ctěných matron své doby; byla to výrazná osobnost, jediná manželka Gaia Maria a matka syna, jenž rovněž zanechal v Římě svou stopu. Není tedy divu, že se její jméno dochovalo až po naše časy, zatímco další dcerka Gaia Julia Caesara a jeho ženy Marcie nemusela nutně být tak pozoruhodná, aby se o ní psalo. Od Plútarcha se dovídáme, že Sullovou první manželkou se stala Julia, ale že po ní měl ještě tři další, přičemž jen o posledních dvou se něco málo dovídáme. A uvážíme-li roztržku, která později nastala mezi Mariem a Sullou, je velice dobře možné, že Sulla ve svých pamětech (jichž pozdější historici, jako právě Plútarchos, užili jako pramenů pro svá díla) neměl chuť se o své juliovské manželce zmiňovat; Julia, vdova po Gaiovi Mariovi, byla v době, kdy Sulla své paměti zveřejnil, živa a zdráva.

Snad mi tedy bude prominuto, že v zájmu celistvého děje jsem použila licence romanopisce a přisoudila jsem jako první ženu Sullovi mladší sestru Julie, manželky Gaia Maria. Mluví pro to i další důvody. Historická fakta ukazují, že časná Sullova kariéra, politická i vojenská, byla úzce svázána právě s Gaiem Mariem; přes veškeré bádání se však nepodařilo pro období pojednávané v této knize objevit žádnou konkrétní informaci o jejich vztahu, nic, co by sebeméně naznačovalo, že Sulla a Marius si byli něčím víc než pouhými kolegy. Všechny poukazy na to, že se Sulla pokoušel dosáhnout uznání, že válku proti Jugurthovi vyhrál vlastně on, neboť on osobně Jugurthu zajal, pramení ze dvou vzpomínkových souborů vzniklých o mnoho let později – jedním jsou Sullovy vlastní paměti, druhým memoáry Quinta Lutatia Catula Caesara. V té době bylo v zájmu obou mužů pověst Gaia Maria co nejvíc snížit. Avšak podíváme-li se na vzájemně se proplétající dráhy Maria a Sully v letech 107 až 100 př.n.l., nelze z událostí této doby naprosto vyvodit, že by mezi nimi existovalo nepřátelství nebo neshody. Naopak, právě tyto události svědčí o tom, že oba muži kolegy zůstávali a že jeden druhému důvěřovali. Pokud by byla mezi nimi existovala nějaké nevůle vinou Sullových údajných nároků na uznání jeho zásluh o vítězství nad Jugurthou, proč by si byl Marius bral Sullu do Galie jako legáta? Pak se Sulla náhle vynořuje v Italské Galii u Catula Caesara, právě v době, kdy Maria na druhé straně Alp čekala bitva s postupujícími Teutony. Nebylo to, myslím, způsobeno žádným jeho konfliktem s Mariem; Catulus Caesar rychle vyráží vzhůru po řece Athesis, mezi jeho vojsky propuká záhadná vzpoura a už Catulus Caesar zase vzápětí pospíchá po proudu Athesis zpět – ale neutíká do Říma a nekřičí tam vzpoura, vzpoura! Zkrotle sedí se svou právě zachráněnou armádou v Placentu a čeká na Maria. O Sullovi se v této souvislosti nedovídáme ani slovo, třebaže to byl starší legát Catula Caesara. Nelze to sice tvrdit s jistotou, ale přesto není o nic méně logické domýšlet se, že tam Sullu poslal právě Marius,

aby zabránil Catulově porážce a ztrátě armády – o niž si Řím prostě nemohl dovolit přijít – než přijmout jiný dohad, že se totiž Marius se Sullou rozkmotřil.

Vrátíme-li se do roku 108 př.n.l., kdy se Marius vymanil z Afriky a spěchal do Říma ucházet se tu o konsulát, je zřejmé, že musel Sullu osobně požádat, aby se stal jeho kvestorem, neboť když pak jeho rok v Numidii uběhl, Sulla v Africe s Mariem setrval, což je čin vyplývající z osobní oddanosti veliteli. Sulla se dokonce nevrátil do Říma dřív, než se zpátky vydal i Marius. Byl kvestorem na Mariovo osobní přání. Jenže odkud vůbec Marius Sullu tak dobře znal, aby se pro něj rozhodl a vyžádal si jeho jmenování? Nesloužili společně v žádném tažení, byl mezi nimi věkový rozdíl sedmnácti let a jejich životní styl se navzájem značně lišil, pokud můžeme věřit Plútarchovi. A Plútarchos sděluje, že Sullova první manželka byla z rodu Juliů. Jestliže Sullova první žena byla skutečně z Juliovců, poskytovalo by to odpověď na mnoho otázek. Anebo to mohlo být i tak, že obě Julie byly sestřenice a blízké přítelkyně. Ovšem pro autorku, kterou vše nutí, aby udržela příběh i postavy v co nejmenším sevřeném rámci – vzhledem k rozměru základního tématu – je přímo ideální představit si je jako sestry. Díky, mistře Plútarchu, za onu zmínečku o jméně první Sullovy ženy! Vyjdeme-li z nepopiratelné skutečnosti, že pro Římana byla prvořadou věcí rodina, co by pak bylo logičtější, než že Marius a Sulla byli spojeni švagrovstvím a že staršího z obou mužů požádala rodina jeho manželky, aby mladšímu podal pomocnou ruku za prvních krůčků, jimiž se vydával na svůj *cursus honorum?* Proto se musela narodit Julilla, mladší dcera Gaia Julia Caesara a manželka Lucia Cornelia Sully.

Juno Moneta
Juno Napomínatelka. Bylo to štěbetání jejích husí, které probudilo Marka Manlia ještě včas, aby stačil odrazit Galy, kteří se roku 390 př.n.l. už drali na Kapitol. V pódiu pod jejím chrámem na kapitolské tvrzi byla umístěna mincovna, proto se peníz nazýval *moneta (s čímž mj. souvisí i české slovo „mince“).*

Kampánie
Pohádkově bohatá a úrodná nížina na sopečné půdě, která se rozkládala mezi Apeninami Samnia a Tyrhénským mořem a táhla se od Tarraciny na severu až pod dnešní neapolský záliv. Zavlažována řekami Liris, Volturnus, Clanius a Sarnus dávala větší a lepší úrodu než kterýkoli jiný italský kraj. Byla záhy kolonizována Řeky, poté si ji podmanili Etruskové, později se spojila se Samnity a posléze ji podrobil Řím. Řecké a samnitské prvky v její populaci z ní činily vzpurného poddaného a kraj byl neustále hotov k povstáním. Důležitými vnitrozemskými středisky se stala města Capua, Teanum Sidicinum, Venafrum, Acerrae, Nola a Interamna, zatímco přístavy Puteoli, Neapolis, Herculaneum, Surrentum a Stabiae představovaly smetánku celého západního italského pobřeží. Puteoli byly největším a nejčilejším italským přístavem vůbec. Kampánii procházely silnice Via Campana, Via Appia a Via Latina.

Kariny
Cannae, apulijské město na řece Aufidius. Zde se roku 216 př.n.l. střetla Hannibalova kartaginská vojska s římskou armádou pod velením Lucia Aemilia Paulla a Gaia Terrentia Varrona. Římská armáda byla zcela zničena; až do bitvy u Arausia v roce 105 př.n.l. byla tato porážka považována za nejhorší římskou vojenskou katastrofu. V bitvě zahynulo třicet až šedesát tisíc mužů.

Kapitol
Mons Capitolinus, jeden ze sedmi římských pahorků, jediný, který téměř cele náležel náboženským a veřejným stavbám. Třebaže ovšem na vrcholu Kapitolu nestály žádné

rezidence, mohla se v době Gaia Maria jeho úpatí chlubit několika nejnákladnějšími domy v celém Římě. V těchto místech bydlel i Gaius Marius.

Karnské Alpy
Užila jsem tohoto jména jako souborného názvu pro horský řetěz kruhem uzavírající celý východní cíp severní Itálie s městy Tergeste a Aquileia. Zpravidla se jim říká Julské Alpy a název Karnské Alpy zůstává vyhrazen horstvu na území současných rakouských Korutan. Nenašla jsem však žádný doklad o tom, že by po nějakém Juliovi, dřívějším než Gaius Julius Caesar diktátor, byl pojmenován horský hřeben, takže jsem dospěla k závěru, že před jeho dobou musely být Julské Alpy známy pod jménem jiným. Z nedostatku údajů z antických pramenů (čímž nechci říci, že neexistují, spíše se mi nepodařilo je objevit) jsem proto vztáhla jméno Karnských Alp i na Alpy Julské.

Keltiberové
Příslušníci té části keltské populace, která přešla přes Pyreneje do Španělska a usadila se povětšině v jeho střední, západní a severozápadní části. V době Gaia Maria už tam natolik zdomácněli, že byli považováni za původní obyvatele tohoto území.

Keltové
Spíše soudobý než antický název pro barbarské národy, které se vynořily ze střední a severní Evropy někdy na počátku prvého tisíciletí př.n.l. Přibližně od roku 500 př.n.l. se Keltové pokoušeli proniknout do zemí při evropských březích Středozemního moře; uspěli v Galii a ve Španělsku, zatímco v Itálii a v Řecku se jim nedařilo. Zato v severní Itálii, v Makedonii, v Thessalii, v Illyricu a v Moesii dali vznik celým populacím, které se postupně mísily s původním obyvatelstvem V Galatii, ve střední Anatolii, se hovořilo keltsky ještě po mnoho století našeho letopočtu (> Brennus [2]). Říman jen zřídka užil jména Kelt; říkal zpravidla „Gal“.

Kimberský poloostrov
Chersonesus (řecky *Chersonésos) Cimbrica,* nám známý jako Jutský poloostrov, Dánsko.

Kimbrové
Značně početné společenství germánských kmenů, které přibližně až do roku 120 př.n.l. žily v severní části Kimberského (Jutského) poloostrova; tehdy je přírodní katastrofa donutila opustit svou vlast. Společně se svými nejbližšími sousedy na jihu, Teutony, se Kimbrové vydali na pouť za novou domovinou, na cestu trvající téměř dvacet let, tisíce mil dlouhou, která je posléze dovedla až ke střetnutí s Římem – a s Gaiem Mariem.

klient
Latinsky *cliens.* Tento termín označoval svobodného člověka nebo propuštěnce (nemusel to však být římský občan), který přijal závislost na muži, jehož nazýval svým patronem *(patronus).* Klient se tím slavnostně zavazoval sloužit zájmům svého patrona a vyhovět jeho přáním, oplátkou za různé poskytované dary a výhody (bývaly to obvykle peněžní částky, zajištění určitého postavení, právní pomoc). Propuštěný otrok se stával automaticky klientem svého dřívějšího pána, a to až do doby, kdy byl tohoto závazku zproštěn – pokud k tomu vůbec došlo. Klientovo chování vůči patronovi bylo věcí jeho cti a jeho pravidla byla dodržována s pozoruhodnou úzkostlivostí. To, že byl někdo klientem, neznamenalo, že nemohl současně být i patronem někoho dalšího. Vztah patrona a klienta byl upraven zákony; pokud šlo o klientství celých cizích království anebo států, kdy byl patronem Řím, existoval zákonný závazek vykoupit každého uneseného římského občana, což byla okolnost, na kterou spoléhali všichni piráti jako na dodatečný zdroj příjmů. Klienty se tedy mohli stát nejenom jednotlivci, nýbrž i města, a dokonce i celé státy.

klientský král
Cizí panovník, který přijal klientský závazek ve službách Říma jako svého patrona, někdy však se stával i klientem jednotlivce, římského občana. Statut klienta stvrzoval jeho titul „Přítel a spojenec římského lidu“.

kohorta
Taktická jednotka římské legie; v normálních podmínkách měla legie deset kohort. Velikost římské armády – pokud neměla více než tři až čtyři legie – se běžně udávala spíše počtem kohort než legií.

kolegium
Skupina mužů, které pojil nějaký společný zájem. Existovala kolegia kněžská, kolegia politická – příkladem může být kolegium tribunů lidu – náboženská kolegia jako například kolegium liktorů i kolegia řemeslnická. Určité skupiny mužů nejrůznějšího povolám a stavu (včetně otroků) se sdružovaly v kolegiích, jež dbala o křižovatky ve městě a pořádala jednou ročně slavnost křižovatek, *Compitalia.*

konsul
Konsul byl nejvyšší římský úředník s *imperiem* a úřad konsula byl považován za nejvyšší příčku *cursu honorum.* Každoročně volilo centurijní shromáždění dva konsuly na období jednoho roku. První konsul – ten, který ve volbách dříve dosáhl požadovaného počtu kladně hlasujících centurií – převzal *fasces* na měsíc leden, což znamenalo, že se ujal úřadu, zatímco druhý neboli mladší konsul zatím přihlížel. Prvým dnem konsulátu byl 1. leden, Nový rok. Každému z konsulů bylo přiděleno dvanáct liktorů, avšak pouze liktoři konsula, jenž v daném měsíci vykonával úřad, nosili na ramenou *fasces.* V době Gaia Maria se mohl konsulem stát jak patricij, tak i plebej, až na to, že nemohli být zvoleni dva patricijové pro totéž období. Náležitý věk pro konsula bylo čtyřicet dva let, dvanáct let poté, co jako třicetiletý vstoupil do senátu. Konsulské *imperium* nebylo nijak omezeno; mělo platnost nejen v Římě, ale v celé Itálii, stejně tak jako v provinciích, a bylo nadřazeno *imperiu* prokonsulského správce provincie. Konsul mohl velet jakékoli armádě.

konsulár
Titul bývalého konsula. Byl vysoce vážen řadovými členy senátu, v projevech měl přednost před mladšími magistráty a mohl být vyslán do provincie jako správce, pokud se senát rozhodl touto funkcí ho pověřit. Mohl být požádán, aby převzal i jiné povinnosti, jako například péči o dodávky obilí.

Kós
Jeden z ostrovů v souostroví Sporad při břehu Malé Asie. S Kóem byl spojen vývoz jemných průsvitných látek, tzv. kójského hedvábí. Nešlo ovšem o skutečné hedvábí (to dorazilo do oblasti Středozemního moře až v době raného císařství). Kójské hedvábí bylo v tak velké oblibě u prostitutek, že se prostitutkám jednoduše přezdívalo „kójské“.

kurie
Kurie *(curia)* byla původně jedna ze třiceti skupin, na něž se členil římský lid, starší asi než *tribus* a samozřejmě starší než dělení na třídy. Tyto prvé celky organizované podle rodů se scházely každý ve své vlastní zasedací budově *(curia);* v čele každé kurie stál její představený *(curio),* volený doživotně. *Curiae veteres* neboli starobylé zasedací síně byly vesměs soustředěny na okraji palatinského Palatia, podél Via Triumphalis. V době Gaia

Maria byly už kurie jako politický a sociální organizační prvek lidu takřka zapomenuty. Když bylo podle zákona formálně třeba, aby se všech třicet kurií sešlo, jako tomu bylo například při adopci patricije do plebejské rodiny anebo při udílení *imperia* vyššímu úředníkovi formou *lex curiata*, byly kurie pouze reprezentovány třiceti liktory.

kurulské křeslo
Latinsky *sella curulis.* Bylo to slonovinové křeslo vyhrazené pouze pro muže zastávající nejvyšší úřady; seděl v něm například kurulský édil, avšak plebejský édil už nikoli. Kurulská křesla příslušela i prétorům a konsulům. Byla, podobně jako doprovod liktorů, výsadou úředníků, kteří měli *imperium.* Kurulské křeslo bylo umně vyřezávané, jeho obloukovitě zakřivené nohy byly zkříženy do širokého X; mělo velice nízko posazené loketní opěrky a žádné opěradlo. Říman v toze byl zvyklý sedět velice zpříma, nepřipustil, aby cokoli porušilo složité nařasení látky na paži, na ramenou a na zádech.

kvadriga
Lehký vůz tažený čtyřspřežím.

kvestor
Nejnižší příčka na senátorském *cursu honorum.* V době Gaia Maria zvolení kvestorem neznamenalo, že se muž musí automaticky stát členem senátu; praxe censorů byla nicméně taková, že kvestory do senátu přijímali. Jaký byl v této době přesný počet ročně volených censorů nevíme, pohyboval se zřejmě mezi dvanácti a šestnácti. Věk, kdy se muž mohl ucházet o volbu kvestorem byl mezi dvaceti sedmi až třiceti lety, týž, v jakém bylo vhodné vstoupit do senátu. Kvestor byl pověřován především úkoly ve fiskální oblasti: mohl být přidělen ke státní pokladně nebo k jiným fondům, mohlo mu být svěřeno vybírání cel a přístavních daní (za Mariových časů museli být přinejmenším tři takoví kvestoři, jeden pro Ostii, jeden pro Puteoli a jeden pro ostatní přístavy) anebo správa státních financí v provincii. Konsul, který se měl příští rok ujmout úřadu správce provincie, měl možnost kvestora si vybrat a jmenovitě o jeho schválení požádat, což byla velká pocta pro kvestora a současně záruka, že bude zvolen. Běžně trvalo kvestorství jeden rok, byl-li však kvestor vyžádán jmenovitě, byl povinen setrvat v provincii se správcem až do vypršení jeho funkčního období. Kvestoři nastupovali do úřadu pátého dne v prosinci.

kynik
Stoupenec filozofické školy založené Diogenem ze Sinópy. Nebyla to škola v akademickém smyslu slova ani ucelený soubor životních zásad. Kynikové v podstatě věřili v jednoduchou existenci a v oproštěnost od otročení majetku. Naprosto nedůvěřovali všemu pachtění za úspěchem a honbě za uplatněním, které považovali za formu sobectví.

kyrys
Dva krunýře, zpravidla bronzové nebo železné, ale někdy i z tvrzené kůže, z nichž jeden chránil mužovu hruď a břicho, druhý jeho záda od ramen až po kříž; pláty byly spojeny řemínky na ramenou a pod pažemi na bocích. Existovaly kyrysy zhotovené na míru, které přesně přilehly k trupu; ostatní byly přizpůsobeny průměrné postavě. Vojáci nejvyšších hodností, zejména vojevůdci, měli kyrysy skvostně zdobené tepanými reliéfy, většinou z postříbřené oceli nebo bronzu, někdy byly i zlacené; vojevůdce a jeho legáti nosili na kyrysu, přibližně ve výši prsních bradavek, ceremoniálně zauzlenou úzkou nachovou šerpu.

Lanuvium
Dnešní Lanuvio.

Lares Permarini
Larové ochraňující poutníka na moři.

Lares Praestites
Larové opatrující stát – nazývali se také veřejní Larové.

Larius
Dnešní Comské jezero.

Larové
Bohové z nejřímštějších, bez podoby, bez tváře, bez pohlaví, neurčitého počtu, bez mytologie. Larů bylo mnoho druhů, byla to ochranná anebo strážná božstva místa (například křižovatky nebo hranice sídelních okrsků), sociální skupiny (třeba *Lar familiaris*, ochranný bůžek rodiny), určité činnosti (například námořníků) anebo celého národa (jako veřejní Larové Říma). Koncem republiky už byli zpodobováni (malými soškami) jako dva mladíci se psem, není však jisté, zda Římané skutečně věřili, že jsou pouze dva anebo že mají právě tuto podobu – spíše asi s narůstající složitostí života v Římě šlo o potřebu jejich rozlišování.

latinské právo
Nižší stupeň občanského práva, kdesi mezi nadirem statutu italských spojenců a zenitem římského občanství. Ti, jimž náleželo latinské právo, měli s římskými občany společná leckterá privilegia: měli nárok na rovný díl kořisti, smlouvy s plnoprávnými římskými občany byly zaznamenávány a chráněny stejným způsobem jako u římských občanů, byly jim povoleny sňatky s římskými občany a občankami a měli právo odvolání proti hrdelním rozsudkům. Neexistovalo však pro ně *suffragium* – hlasovací právo při jakýchkoli volbách – ani právo zasedat v římské porotě. Po vzbouření ve Fregellách obdrželi magistráti měst a okrsků s latinským právem možnost získat občanské právo pro sebe i pro své přímé potomky.

Latium
Širší území v Itálii, na němž se nacházel Řím. Jeho severní hranici tvořil Tiber, jižní byla na úrovni Circeí a na východě hraničilo s územím Sabinů a Marsů.

lectisternium
Forma smírné oběti vyhrazená zpravidla pro okamžiky velkých krizí. Před sochy nejdůležitějších božstev umístěných v párech na lehátkách – vždy bůh a bohyně – se prostíraly pokrmy a prokazovala se jim všemožná úcta.

legát
Nejvyššími členy štábu římského vojevůdce byli jeho legáti. K tomu, aby se muž mohl stát legátem, musel být členem senátu, často to byl konsulár (zdá se, že tito starší politici po čase začínali postrádat vojenský život a dobrovolně nabízeli své služby vojevůdci vydávajícímu se na nějaké lákavé tažení). Legáti byli podřízeni přímo vojevůdci a byli nadřízeni všem druhům vojenských tribunů.

legie
Nejmenší římská vojenská jednotka schopná vést samostatně válku (třebaže tím zřídkakdy byla pověřována sama); to znamená, že byla ucelená a bojeschopná, pokud jde o početní stav mužstva, velitelský sbor a další zabezpečení. V době Gaia Maria mívala ovšem armáda nasazená v jakémkoli rozsáhlejším tažení zpravidla nejméně čtyři legie – i když jen výjimečně jejich počet přesáhl šest. Jedna nezesílená legie vykonávala posádkovou službu

v místech, jako byla Hispánie, kde kmenové vzpoury bývaly nevelkého rozsahu, třebaže mohlo docházet k prudkým střetům. Legie měla zhruba pět tisíc mužů rozdělených do deseti kohort po šesti centuriích; patřilo k ní dále asi tisíc mužů nebojových sil a zpravidla ji doprovázela i silnější jízdní jednotka. Každá legie byla vybavena vlastní ženijní a obléhací technikou. Pokud šlo o konsulovu legii, tvořilo její velitelský sbor až šest volených vojenských tribunů; pokud to byla legie, jejímž vojevůdcem nebyl konsul, velel jí legát anebo osobně vojevůdce. Stálých důstojníků – centurionů – bylo zhruba šedesát v každé legii. Třebaže veškeré jednotky náležející k jedné legii tábořily společně, neměly společné stravování ani ubytování; byly rozděleny do částí po osmdesáti mužích (centurie měla jen osmdesát mužů, zbylých dvacet tvořily pomocné nebojové síly).

Lemanna
Dnešní Ženevské jezero.

lex
Latinský název pro zákon (množné číslo *leges);* byl časem vztažen i na výsledky plebiscitů *(> plebiscitum)* přijímaných shromážděním plebejů. Zákon neplatil, dokud nebyl vyryt do kamene anebo do bronzové desky a uložen do sklepení pod Saturnovým chrámem; je ovšem logické, že zákony nemohly setrvat v těchto prostorách nadlouho, neboť jejich rozměr zdaleka nedovoloval uchovávat zde celý soubor římského práva, a to ani v době Gaia Maria – zejména ne proto, že v tomto sklepení byl i římský státní poklad. Není pochyb o tom, že desky se stěhovaly jak dovnitř, tak i z chrámu opět pryč a že pak byly ukládány na četných dalších místech, o nichž je známo, že tomuto účelu rovněž sloužila.

lex Appuleia agraria
První ze dvou pozemkových zákonů Lucia Appuleia Saturnina, jejichž smyslem bylo poskytnout půdu z římských veřejných pozemků veteránům Mariovy armády. Tento prvý zákon se vztahoval na půdu v Řecku, Makedonii, Sicílii a v Africe. Lze předpokládat, že všechny tyto pozemky byly v římském držení již delší dobu a že nebyly považovány za příliš důležité.

lex Appuleia agraria (secunda)
Označila jsem tento zákon za druhý *(secunda)* jen pro přehlednost, abych ho odlišila od Saturninova prvního zákona, aniž by bylo třeba ho uvádět pod plným, pro odborně nezainteresovaného čtenáře matoucím názvem. Tento druhý zákon obsahoval i nutnost přísahy na zákon, která vyprovokovala tak rozhořčený odpor v senátě. Důvody této prudké reakce jsou dodnes předmětem vzrušených debat v odborných kruzích. Já sama jsem vycházela z předpokladu, že hlavní příčinou byla skutečnost, že šlo o nově získaná území – Zaalpskou Galii a Hispánii. Zřejmě existoval značný počet společností a vlastníků velkých pasteveckých chovů, kteří všemožně usilovali, aby tuto bohatou půdu získali pro sebe, zejména proto, že patrně doufali i v její nerostné bohatství; západ byl tradičně spojován s představou dosud neodhalených nalezišť rud a minerálů. Přihlížet nečinně, jak jsou tyto pozemky rozdíleny veteránům z *capite censi*, asi přesahovalo veškerou trpělivost těchto dalších uchazečů.

lex Appuleia de maiestate
Zákon o velezradě, který Saturninus prosadil jako tribun lidu za svého prvního funkčního období. Soud příslušný k projednávání obžaloby z velezrady vyčlenil z působnosti centurijního sněmu, kde bylo prakticky nemyslitelné dosáhnout odsouzení, ledaže by obviněný sám doznal, že se zúčastnil války proti Římu. Tento zákon stanovil různé stupně velezrady a zaváděl stíhání pro to, čemu by se dalo říkat „zrada prostá“. Zákonem byl

rovněž zřízen zvláštní tribunál (quaestio) zabývající se výlučně otázkami zrady; ten byl cele svěřen jezdcům, z nichž byla vybírána jak porota, tak i předsedající.

lex Appuleia frumentaria
Saturninův obilní zákon, o němž jsem usoudila, že byl koncipován spíše v průběhu jeho druhého funkčního období jako tribuna lidu. Tím, že se sicilská válka proti vzbouřeným otrokům protáhla již na čtvrtý rok, mohl se nedostatek obilí v Římě stávat čím dál tíživějším. Umístění do druhého roku, kdy Saturninus zastával úřad tribuna lidu, by odpovídalo i tomu, že v té době Saturninus aktivně nadbíhal chudině.

lex Domitia de sacerdotiis
Zákon navržený roku 104 př.n.l. Gnaeem Domitiem Ahenobarbem v době, kdy byl tribunem lidu. Zákon odnímal pravomoc přijímat nové členy kněžských kolegií pontifiků a augurů stávajícím členům těchto sborů, kteří až do té doby zaplňovali uprázdněná místa kooptací. Podle nového zákona byli nadále noví pontifikové a auguři voleni na zvláštním tributním sněmu složeném ze sedmnácti losem vybraných tribuí.

lex Licinia sumptuaria
Zákon o luxusu, navržený jinak neznámým Liciniem Crassem někdy po roce 143 př.n.l.; měl regulovat množství přepychových (tj. nákladných) předmětů a pokrmů, které směl Říman nakupovat anebo přechovávat doma, a to bez ohledu na to, jak byl zámožný. Zákon zakazoval předkládání určitých pokrmů na hostinách včetně proslulých tiberských okounů, ústřic a sladkovodních úhořů. Zapovídal i nadměrné užívání purpuru. V průběhu trvání republiky se zákony o luxusu často obracely proti ženám, zakazovaly jim nosit šperky nad povolenou míru nebo používat k vycházkám a vyjížďkám uvnitř serviovských hradeb nosítka a vozíky; jak shledalo několik censorů, stávaly se ženy postižené takovouto legislativou dosti nemilým politickým faktorem, který bylo záhodno brát pečlivě v úvahu.

lex Villia annalis
Navrhl ho roku 180 př.n.l. tribun lidu Lucius Villius. Určoval minimální věk potřebný k volbě do kurulských úřadů (bylo to patrně třicet devět let pro úřad prétora a čtyřicet dva roky pro úřad konsula) a zřejmě obsahoval i ustanovení, že mezi výkonem úřadu prétora a konsula musely uběhnout nejméně dva roky, právě tak jako stanovil, že před opakovanou volbou téhož muže za konsula musí od jeho prvého konsulátu uplynout deset let.

lex Voconia de mulierum hereditibus
Zákon přijatý roku 169 př.n.l. tvrdě omezoval práva žen dědit z titulu odkazu. Žena nesměla být za žádných okolností určena za hlavního dědice, i kdyby byla jediným dítětem svého otce; přednost před ní měli v pořadí nejbližší mužští pokrevní příbuzní z otcovy strany. Cicero uvádí případ, kdy bylo dokazováno, že lex Voconia se nemá uplatňovat z důvodu, že majetek zemřelého nebyl zahrnut v censu; ovšem prétor (Gaius Verres) protest zamítl, takže zmíněná dívka dědictví nezískala. Zákon se však zřejmě obcházel, neboť známe několik dědiček velikého majetku (mezi jinými třetí ženu Antoniovu, Fulvii). Nechala jsem ve své knize Cornelii, matku Gracchů, získat uznání jejích nároků senátem; jiným způsobem, jak zákon obejít (pokud ovšem neexistovali jiní pokrevní příbuzní z otcovy strany), bylo nezanechat závěť, takže v platnost nastoupil starší zákon a dědici se stávaly děti zesnulého bez ohledu na pohlaví. Zdá se, že *praetor urbanus*, městský prétor, měl značnou volnost ve výkladu zákonů upravujících dědění; soud pro dědické spory zřejmě neexistoval, takže městský prétor byl konečnou a rozhodující instancí.

Libye
Území severní Afriky mezi Egyptem a Kyrenaikou.

lid římský
Pod toto označení spadali prakticky všichni římští občané, kteří nebyli členy senátu. Vztahovalo se na patricije stejně jako na plebeje a na *capite censi* právě tak jako na občany první třídy.

Liger
Dnešní řeka Loire ve Francii.

Ligurie
Hornaté území mezi řekami Arnus a Varus, sahající ve vnitrozemí až po hřebeny Přímořských Alp a Ligurských Apenin. Hlavním ligurským přístavem byla Genua, největším vnitrozemským městem Dertona. Orné půdy tu bylo málo, takže Ligurie byla chudou oblastí; známá byla pro mastnou vlnu, z níž se vyráběly nepromokavé pláštěnky včetně vojenského pláště zvaného *sagum.*

liktor
Jeden z mála státních zřízenců zaměstnávaných senátem a lidem římským. Liktoři měli své kolegium – přesný počet jeho členů je nejistý, bylo jich však dost na to, aby mohli poskytovat tradiční doprovod v zástupu všem držitelům *imperia* jak v Římě tak i mimo Řím a aby stačili vykonávat ještě další povinnosti. Odhad, že liktorů byly dvě nebo tři stovky, by nebyl nijak přehnaný. Liktor musel být plnoprávným římským občanem, bylo však téměř jisté, že jde o člověka nemajetného, neboť oficiální mzda byla jen minimální; liktor byl odkázán na štědrost spropitného od osob, jimž byl určen za doprovod. V kolegiu byli liktoři rozděleni na skupiny po deseti *(decuria),* v čele každé decurie stál prefekt, nadto ještě bylo několik předsedů kolegia, kteří byli prefektům nadřízeni. V Římě chodil liktor v prosté bílé toze; mimo Řím nosil karmínovou tuniku s širokým černým pásem s bronzovými ozdobami; o pohřbech byli liktoři oděni černými togami. Situovala jsem kolegium liktorů za chrám veřejných Larů, podklady pro tuto lokalizaci však neexistují žádné.

Lilibaeum
Největší město na západním konci ostrova Sicílie.

Liris
Dnešní řeka Garigliano v Itálii.

Lugdunský průsmyk
Užila jsem tohoto názvu k označení průsmyku mezi Italskou Galií a Zaalpskou Galií, jde o dnešní průsmyk Malý svatý Bernard. Ležel ve značné nadmořské výši, byl však dobře znám a užívalo se ho již před dobou Gaia Maria. Znám byl i Velký svatý Bernard, ten však užíván nebyl. Oba průsmyky byly v Italské Galii střeženy keltským kmenem Salassiů, kteří obývali dnešní údolí Val d'Aosta.

Lugdunum
Dnešní Lyon ve Francii.

lustrum
Latinský termín užívaný jak pro pětileté funkční období censorů, tak i pro obřad, jímž censoři ukončovali sčítání římského lidu na Martově poli.

lychnit
Termín užitý Pliniem Starším pro drahokam nacházený v západní Numidii. Šlo patrně o turmalín.

macellum
Tržiště pod širým nebem se stánky a přístřešky.

magistráti
Volení výkonní úředníci senátu a lidu římského. Ve střední době republiky byli všichni muži, kteří právě zastávali úřady, zároveň i členy senátu (zvolení kvestoři byli zpravidla přijati do senátu nejbližšími dalšími censory); senátu to poskytovalo výraznou výhodu proti lidu římskému až do doby, kdy lid, *plebs,* pro sebe získal zákonodárnou pravomoc.

Magistráti představovali výkonný orgán státu. Podle pořadí byl nejnižším magistrátem vojenský tribun, jenž sice nebyl dostatečně stár na to, aby se mohl stát senátorem, ale byl přesto již skutečným magistrátem. Po něm následoval kvestor; dalšími magistráty v pořadí hodnosti byli tribun lidu a plebejský édil; nejnižším magistrátem, který byl již vybaven *imperiem,* byl kurulský édil; ještě vyšším magistrátem byl prétor a nejvyšší úřední hodnost měl konsul. Censor zaujímal zvláštní postavení – třebaže jeho úřad nebyl vybaven *imperiem,* nemohl se censorem stát nikdo, kdo už předtím nebyl konsulem. V kritických dobách byl senát zplnomocněn jmenovat mimořádného magistráta, diktátora, jehož funkční období trvalo šest měsíců a jenž nebyl povinen zodpovídat se ze svých diktátorských rozhodnutí ani poté, co už jeho pověření skončilo. Diktátor si sám jmenoval velitele jízdy *(magister equitum),* tj. svého pomocníka a zástupce, který byl rovněž vybaven *imperiem.*

magot
Makak, pozemní bezocasá opice. Opice sice nebyly ve starověkém Středomoří běžné, ale makakové, které dodnes můžeme spatřit v dnešním Gibraltaru, byli již tehdy domovem v severní Africe.

maiestas minuta
„Prostá zrada“, nazývaná tak k odlišení od velezrady, kdy se Říman zřekl svého římského občanství tím, že se zúčastnil boje proti Římu. Lucius Appuleius Saturninus docílil během svého prvého funkčního období tribuna lidu roku 103 př.n.l., že na tabulky zákonů byla vyryta *maiestas minuta* („urážka majestátu lidu“) jako trestný čin, a zřídil i zvláštní soud, *quaestio,* který tyto činy projednával. Soud byl obsazen výlučně jezdci, avšak dostávali se před něj především senátoři. Po přijetí Saturninova zákona už nebylo starší obvinění pro velezradu (nazývané *perduellio)* vůbec vznášeno.

Římští úředníci

Makedonie
Pro římského občana to bylo mnohem větší území, než je Makedonie dnešní. Začínalo na východním pobřeží Jaderského moře pod dalmatským Illyrikem, přibližně v místě, kde leželo město Lissus; jeho jižní hranice ležela až u Épeiru; jejími dvěma hlavními přístavy, kam směřovala námořní doprava z Itálie, byly Dyrrachium a Apollonia. Na severu Makedonie hraničila s Moesií a pokračovala východně napříč vysokými horstvy, kde pramenily řeky Morava, Axius, Strýmón a Nestus. Na jihu se pak dále dotýkala řecké Thessalie. Dále za Nestem hraničila s Thrákií a pokračovala v podobě úzkého pobřežního pásu podél Egejského moře až k samému Hellespontu. Přístupy do Makedonie se omezovaly na říční údolí; po Moravě, Axiu, Strymonu a Nestu mohly snadno pronikat – a často také pronikaly – barbarské kmeny z Moesie a z Thrákie, v době Gaia Maria to byli hlavně Scordiskové a Bessové. Jediným schůdným průchodem na jihu z Makedonie do Thessalie byl průsmyk údolím Tempé podél řeky Péneiu. Nejstarší obyvatelstvo Makedonie není blíže známé; sled vpádů pokračujících století za stoletím způsobil, že se promísilo s dórskými Řeky, s Thráky a s lidem illyrského původu. Makedonie byla dlouho rozdělena přirozenými přírodními bariérami na nárůdky vždy hotové k válce se sousedy; sjednotili ji až králové předcházející Filipovi II.; avšak teprve Filip II. a jeho syn Alexander Veliký dobyli Makedonii nejpřednější místo ve světě. Po Alexandrově smrti byla Makedonie nejprve dlouho vyčerpávána boji rivalů soupeřících o trůn, poté se střetla s Římem; její poslední král, Perseus, prohrál roku 167 př.n.l. válku, kterou na římské straně vedl Aemilius Paullus. Římské pokusy přetvořit Makedonii v samosprávnou republiku selhaly, a tak roku 146 př.n.l. byla Makedonie vtělena do rozšiřující se římské říše jako provincie.

Malaca
Dnešní Malaga ve Španělsku.

Mamiliova komise
Zvláštní soud zřízený na podnět tribuna lidu Gaia Mamilia Limetana roku 109 př.n.l. Byl pověřen prošetřit jednání mezi Jugurthou a některými Římany, zejména magistráty.

manipul
Starší taktická jednotka v římských legiích. Sestávala pouze ze dvou centurií; v době Gaia Maria se ukázala jako příliš slabá k boji s armádami, s nimiž se tehdy Řím začal střetávat. Marius manipuly zrušil.

Markomani
Jeden ze tří kmenů, které se roku 120 př.n.l. připojily k pohybu Germánů. Markomani byli Germáni patřící ke svazku Suebů. Původně obývali kraje na středním toku řeky Albis (dnešní Labe). Přidali se ke Kimbrům a Teutonům v průběhu sedmého roku putování stěhujících se Germánů, roku 113 př.n.l.

Marsové
Jeden z nejdůležitějších italických kmenů. Marsové žili kolem Fucinského jezera, které jim náleželo; jejich sídla sahala až vysoko na svahy Apenin, kde ovládali průsmyky na západní – tedy římské – straně horského hřebene. Z historie vyplývá, že byli vůči Římu vždy loajální a nepodporovali ani Samnity, ani Hannibala. Marsové byli lidnatý kmen, vojensky mimořádně zdatný, žili na dobré úrovni a velice záhy přijali latinu jako svůj jazyk. Jejich ústředním sídlem bylo Marruvium; větší a důležitější město Alba Fucens byla kolonie s latinským právem zřízena na marsickém území Římany. Marsové uctívali hady a byli také proslulí zaklínači hadů.

Martha
Syrská věštkyně, která Gaiovi Mariovi ještě předtím, než se stal konsulem poprvé, prorokovala, že bude tento úřad zastávat sedmkrát. Vyloudila na Mariovi slib, že ji vezme do Říma, kde pak žila jako host v jeho domě až do své smrti a trvale pobuřovala obyvatele Říma tím, že se dávala nosit v nachových nosítkách. Druhá část jejího proroctví, že totiž synovec Mariovy manželky Julie bude ještě větším Římanem než Marius, je moje autorská licence; cítila jsem potřebu navodit příběhy dalšího dílu s maximální logikou a srozumitelností.

Massilia
Dnešní Marseille. Tento vynikající přístav na jihu Zaalpské Galie, nedaleko ústí řeky Rhodanu (Rhône), byl založen jako řecká kolonie kolem roku 600 př.n.l. Massilioté, jak se obyvatelům Massilie říkalo, si brzy vybudovali obchodní i kulturní kontakty s galským vnitrozemím a měli značný vliv na helénizaci galských kmenů, které žily v blízkosti obchodních tras; platilo to především o kmenu Volků Tectosagů z Tolosy (Toulouse), o Ligurech v okolí měst Nicaea a Portus Herculi Monoeci (Nice a Monaco) a o některých dalších kmenech na dolním toku Rhodanu. Massilioté do Galie přinesli olivovníky a vinnou révu. Obyvatelé Massilie rychle rozpoznali váhu a vliv Říma a v průběhu druhé punské války se stah jeho spojenci. A byly to stesky Massiliotů na spoušť, jakou páchali salluvijští lovci lebek ze západní Ligurie, které vedly k proslulému galskému tažení Gnaea Domitia Ahenobarba roku 122 př.n.l. a ke zřízení Zaalpské Galie.

Maur
Název Berberů v Mauretánii.

Mauretánie
Dnešní Maroko. V době Gaia Maria daleký západ severní Afriky. Hranici mezi Numidií a Mauretánii tvořila řeka Muluchath (dnešní Moulouya), skoro tisíc kilometrů západně od Cirty. Obyvatelům Mauretánie se říkalo Maurové; rasově to byli Berbeři. Hlavním městem byl Tingis (dnešní Tanger). Zemi vládli králové; za války, kterou Gaius Marius vedl s Jugurthou, byl králem Bokchus.

Mediolanum
Dnešní Milán.

mentula
Velice hrubý latinský vulgarismus znamenající penis.

mentulam caco
„Poseru ti ptáka!“

merda
Latinský vulgarismus, pojmenování trusu, spíše zvířecího než lidského.

Metella Calva
Sestra Lucia Caecilia Metella Dalmatika pontifika maxima a Quinta Caecilia Metella Numidika. Byla provdána za Lucia Licinia Luculla a byla matkou bratří Lucullů. Jako jedna z mála žen své doby je zmiňována v historických pramenech; proslula celoživotní zálibou v milencích z nejnižších tříd a skandálním průběhem svých milostných dobrodružství.

mímus
Původně řecký dramatický útvar *(mimos)* si v Římě získal nadšené ctitele a jeho obliba trvale narůstala už od třetího století př.n.l. Zatímco herci v komedii i v tragédii nosili na tváři masku a drželi se přísného metra autorova textu, herci v mímu vystupovali bez masek a vyvinuli formu projevu, kterou bychom dnes nazvali improvizací. Rejstřík zápletek byl dosti stereotypní, avšak jednotlivá představení nestavěla na dialozích naučených nazpaměť. Mímus byl ctiteli dramatického umění tragédií a komedií považován za divadlo vulgární, oplzlé a špatné a kdovíjaké ještě, ale lavinovitě narůstající popularita mímu při římských hrách zvolna zatlačila formálně dokonalá dramata, pokud jde o oblibu u diváků, až na nedůstojné druhé místo. Nelze pochybovat o tom, že v mímu byl skutečný a silný veseloherní prvek. Zdá se, že leccos z něho přežilo až do základních postav *commedie dell'arte* – například harlekýnův kostým sešitý ze samých záplat i záplatované kostýmy šašků velice připomínají *centunculus* figurky blázna v mímu.

minium
Suřík, jasná rudohnědá barva, jíž si triumfující vojevůdce natíral tvář ve snaze, jak se domníváme, připodobnit se terakotově zbarvenému obličeji Jova Nejlepšího Nejvyššího na Kapitolu.

mínojský
Tohoto slova by byl Říman ovšem nemohl užít! Jde o moderní termín (ražený patrně sirem Arthurem Evansem) pro civilizaci společnou Krétě a Řecku v druhém tisíciletí př.n.l. Vložila jsem ho v jednom rozhovoru do listu Sullovi kvůli větší jasnosti; víme sice, že Římané tuto civilizaci znali, avšak netušíme, jak jí říkali.

Mithridatés
Tradiční jméno pontských panovníků. Jméno Mithridatés neslo celkem šest králů Pontu, poslední z nich byl nesporně i nejvýznamnější. Královský rod Mithridatidů odvozoval svůj původ od dávných íránských králů, zejména od Dáreia Velikého, avšak rysy tváří zobrazených na vpravdě nádherných pontských mincích jsou výrazně germánsko-thrácké.

modius
Římská míra na obilí. Jeden *modius* vážil 6 kg.

Mons Genava
Jak Římané skutečně nazývali dnešní průsmyk Montgenèvre v Alpách, vedoucí od pramenů Dora Riparia v Itálii k toku Durance ve Francii, nevím. Abych čtenáři něčím usnadnila orientaci, polatinštila jsem jeho dnešní francouzské jméno. Býval to nejpoužívanější z alpských průsmyků, neboť ležel na silnici Via Aemilia/Via Domitia.

Mosa
Dnešní řeka Meuse (holandsky Maas).

Mosella
Dnešní řeka Moselle.

Muluchath
Dnešní řeka Moulouya.

Muthul
Řeka ve střední Numidii. O její identitě se stále vedou spory. Učinila jsem z ní přítok řeky Bagradas na základě údajů z publikace *Atlas of Classical History* (uspořádané Richardem J.A. Talbertem).

Mutina
Dnešní Modena v Itálii.

Narbo
Dnešní Narbonne ve Francii.

Neapolis
Dnešní Neapol. Byla to jedna z největších a nejúspěšnějších řeckých kolonií vybudovaných v jižní Itálii, třebaže už koncem čtvrtého století př.n.l. se dostala pod římskou nadvládu. Za Hannibalova vpádu měli neapolští dostatek rozumu, aby zůstali loajální vůči Římu, takže nepřišli o žádné ze svých pozemků. V době republiky byla jako přístav mnohem méně důležitá než Puteoli, avšak přesto vzkvétala.

nefas
Latinský termín pro svatokrádež, hřích, zločin.

nektar
Nápoj bohů. Jeho základem byl zřejmě med.

Nemausus
Dnešní město Nimes ve Francii. Leželo na západní straně slaných bažin delty Rhodanu, od doby Gnaea Domitia Ahenobarba (zhruba od roku 120 př.n.l.) bylo dlouhou silnicí vedoucí po náspu spojeno s městem Arelate na východní straně delty. Gaius Marius, zatímco čekal v roce 104 př.n.l. na Germány, provedl na této silnici už značně potřebné opravy.

nemo
Latinsky „nikdo“.

Níkomédés
Jméno králů Bíthýnie. Existovali tři nebo čtyři jeho nositelé; současní badatelé se v názoru na jejich počet neshodují.

nobilita
Aristokracie nově vytvářená z mužů, kteří dosáhli konsulské hodnosti, a jejich potomků; autory tohoto pojmu byli plebejové usilující o odstranění výlučného postavení patricijů, neboť během druhé poloviny trvání republiky bylo do úřadu konsulů voleno mnohem více plebejů než patricijů. V době Gaia Maria hrála nobilita významnou úlohu. Někteří moderní badatelé vztahují pojem *nobilis* i na ty, kdo se stali pouhými prétory, a nikoli výlučně na konsuly. Mám pocit, že by to bylo do značné míry oslabilo výlučnost nobility, takže jsem přisoudila statut nobility jen těm rodinám, které prokazatelně daly Římu konsula.

nomen
Nomen gentile, jméno rodové – název rodu. Cornelius, Julius, Domitius, Livius, Marius, Marcius, Sulpicius atd., to všechno byla jména rodová. Neužívala jsem příliš v této knize latinského termínu pro rod, *gens*, jelikož je to femininum a připojené označení rodu pak v latině přijímá ženskou koncovku; označení rodu proto nezní *gens Julius* nýbrž *gens Julia.*

Pro nelatiníky je to trochu matoucí. *(V českém překladu je zpravidla užito tvaru „rod Juliů“.)* Viz též > *praenomen,* > *cognomen.*

Noricum
Dnešní pojmenování by mohlo znít východní Tyroly a jižní Alpy. Území obývali Tauriskové a byli to Keltové. Jejich hlavním sídlem byla Noreia.

nosítka
Byla krytá, vybavená nožkami, na které je bylo možno postavit. Měla dvě postranní nosné tyče čnějící vpředu i vzadu. Počet nosičů se pohyboval od Čtyř do osmi. Nebyl to příliš rychlý způsob dopravy, avšak **ze** všech známých dopravních prostředků starověku byla nosítka zdaleka nejpohodlnější.

Numantia
Městečko na horním toku řeky Durius v Zadní Hispánii, kde žily asi čtyři tisíce Keltiberů. Úspěšně vzdorovalo celé řadě římských armád a vojevůdců, počínaje Catonem Censoriem roku 195 př.n.l. a konče Hostiliem Mancinem roku 137 př.n.l. Úkolem zlikvidovat ho byl poté pověřen Scipio Aemilianus, což také po osmiměsíčním obléhání dokázal. Ve Scipionově štábu sloužili numidský Jugurtha, Gaius Marius, Publius Rutilius Rufus a Quintus Caecilius Metellus Numidicus. Když se město posléze vzdalo, Scipio Aemilianus provedl jeho likvidaci zcela doslova, zdemoloval je, obyvatele dal popravit nebo odvléci do otroctví a učinil z něho pro Keltibery odstrašující příklad, že nad Římem nemají naději zvítězit.

numen
„Božstvo“ (ale také „pokývnutí hlavy“). Spíše než starověcí Římané užívají slova *numen* moderní vědci, aby popsali onu zvláštní, odosobněnou povahu prapůvodních italských a římských bohů, pokud jim vůbec lze říkat bohové. Lepším označením by byly duchovní síly. Tito prastaří bohové byli silami, které řídily všechno na světě, od deště a větru až po provoz ve dveřích, od náležitého umístění mezníků až po to, čemu se říká štěstí. Byli bez tváře, bez pohlaví, bez mytologie. Jak v římské republice plynul čas a jak se známkou kulturnosti stávalo sepětí s Řeckem, mnoho z původních abstraktních božstev dostávalo jméno, pohlaví a někdy i tvářnost, avšak nazývat římské náboženství polatinštěným hybridem řeckého by znamenalo hrubě podcenit římské myšlení. Na rozdíl od Řeků bylo náboženství v Římě tak těsně svázáno se všemi rovinami vlády, že jedno nemohlo přežít bez druhého; tato vazba sahala nazpět až někam do časů před vládou římských králů, kdy všichni bohové byli ještě nadpřirození a neviditelní, a trvala až do doby, kdy římští císaři a jejich dvory přijali křesťanství, které podrylo staré náboženství římského státu. Ve dnech Gaia Maria – dlouho předtím, než toto státní náboženství začalo ztrácet svůj vliv – byli i nejbystřejší a nejskeptičtější z Římanů bezvýhradně oddáni náboženskému životu, počítaje v to i takové muže, jako byl Gaius Marius anebo Gaius Julius Caesar diktátor. A byl to patrně právě onen prvek tajemna a nadpřirozena, který tyto racionální a pochybovačné Římany činil tak pověrčivými.

Numidie
Starověké království střední severní Afriky, které se rozkládalo na západ, na jih a na východ od Kartága, později pak od římské provincie Africa. Původními obyvateli byli Berbeři, kteří žili polokočovným způsobem. Po porážce Kartága se Řím a Scipionové přičinili o vznik královské dynastie, jejímž zakládajícím členem byl král Masinissa. Sídelním městem Numidie byla Cirta.

občanství
V mé knize je tímto slovem míněno římské občanství. Opravňovalo muže volit ve své tribui a ve své třídě (pokud se ekonomicky kvalifikoval jako její příslušník) ve všech římských soudních procesech; římský občan měl i právo odvolat se. V některé době se požadovalo, aby oba rodiče byli římští občané, jindy stačilo, aby jím byl otec (odtud *cognomen* Hybrida). Občan byl povinen službou v armádě, třebaže až do doby Gaia Maria jen za podmínky, že měl dostatečný majetek, aby si mohl koupit zbraně a zajistit si živobytí v průběhu tažení – až na nevelkou částku připlácenou státem, zpravidla po skončení tažení.

Ocel
Termín „železný věk“ je poněkud zavádějící, neboť železo samo o sobě není dostatečně užitkovým kovem. Bronz nahradilo až tehdy, když starověcí kováři nalezli způsob, jak ho zkujňovat na ocel; teprve pak se stalo hledaným materiálem na nástroje, zbraně a jiné předměty, které vyžadovaly kombinaci tvrdosti, houževnatosti a schopnosti vybrousit ostří anebo hrot. Aristoteles a Theofrastos, oba dva žijící v Řecku ve čtvrtém století př.n.l., nehovoří o „železe“, nýbrž o „oceli“. Celý proces zpracování železa na použitelný kov ovšem probíhal za naprosté neznalosti chemie a metalurgie. Hlavní zpracovávanou rudou byl hematit; pyritu se užívalo jen zřídka pro značnou jedovatost vedlejších sirných zplodin. Strabo a Plinius Starší popisují techniku pražem (oxidace) rudy na otevřené výhni; produktivnější však byla šachtová pec (redukční), kde bylo možno tavit větší množství rudy najednou a které také tehdejší zpracovatelé dávali přednost. Většina hutí užívala obou a produkovala tzv. železnou houbu znečištěnou ještě značnou příměsí strusky. Těmto předvýrobkům se říkalo „svině“. Ty pak byly na dřevěném uhlí znovu zahřáty k bodu tání a kováním ochuzovány o uhlík (zkujňovány); tím se současně kov zbavil značné části znečišťující strusky, třebaže starověká ocel jí nikdy nebyla prosta. Římští kováři plně ovládali techniky žíhání, kalení a popouštění a také cementace (kterou se zvyšoval obsah uhlíku v povrchové vrstvě). Každý z těchto postupů měnil vlastnosti původní uhlíkaté oceli jiným způsobem, a tak se vyráběly oceli pro různé účely – na břitvy, čepele mečů, nože, sekery, pily, dláta na dřevo, dláta na kámen, hřebíky, bodce atd. Oceli vhodné na břity byly tak vzácné, že se navařovaly na levnější kovový základ (Římané už znali dvě metody svařování: tlakem a žárem). Ovšem římský meč byl celý z oceli a měl kruté břitké ostří; docilovalo se toho temperováním na teplotu zhruba 280 °C. (Dříve narození čtenáři si patrně vybaví kuchyňské porcovací nože z doby, kdy ještě nebylo v módě používat na všechno nerezavějící oceli, a se steskem se v tomto našem nově nastalém věku nerezových nástrojů asi rozpomenou, jak snadno se na nich dal vybrousit jedovatě ostrý břit; tyto čepele bývaly zhotoveny z podobné oceli jako římské meče.) Kleště, kovadliny, měchy, tyglíky a ostatní nářadí nezbytné v kovářské dílně – to vše už starověcí kováři znali a užívali. Mnohá ze starověkých teorií byla zcela lichá: panovalo například přesvědčení, že o jakosti kalení rozhoduje jen druh chladicí kapaliny použité při kalení. A nikdo tehdy pochopitelně nebyl ještě s to objevit, že ruda těžená v Noriku vydá nakonec proto tak výbornou ocel, že obsahuje i malé množství manganu a že je bez příměsi fosforu, arsenu a síry, takže tvoří ideální surovinu pro výrobu manganové oceli.

Odysseus
Latinsky Ulixes, v bájných dobách král na Ithace. Je to jedna z vůdčích postav Homérovy Í*liady* a hlavní hrdina jeho *Odyssey.*

Olympia
Proslulý Diův posvátný okrsek. Nebyl však nikde blízko hory Olympu; tato Olympia se nacházela v Élidě, v západním Peloponnésu.

oppidum
Užívám ve své knize tohoto termínu pro opevněné sídlo, zpravidla na temeni kopce, jehož posláním je chránit okolní nížiny. O oppidech mluvím jen na území Vlasaté Galie.

opus incertum
Nejstarší z několika způsobů, jichž Římané užívali při stavbě zdí. Oba líce stěny byly vyzdívány z malých nepravidelných kamenů spojovaných maltou, mezi nimi zůstával volný prostor; tato dutina pak byla vyplněna maltou namíchanou z černé *pozzolany* a vápna, promíchanou směsí štěrku a drobného kamení *(caementa).* Je doloženo, že takto se stavěly zdi přinejmenším již od roku 200 př.n.l.; v době Gaia Maria nebyla ještě tato vyzkoušená a osvědčená technika nahrazena dvěma mladšími způsoby zdění.

ordo
„Stav", ve smyslu, v jakém bylo tohoto slova užíváno v Římě, znamenalo sociální skupinu se stejným rodovým statutem a velikostí majetku.

oský jazyk
Jazyk, jímž na italském poloostrově mluvili Samnité, Lukánové, Frentanové, Apulové, Bruttiové a Kampánové. Byl příbuzný latině, avšak značně se od ní lišil. V době Gaia Maria byl oský jazyk dosud živý a široce užívaný. Rodilí Římané mívali ovšem sklon lidmi, jejichž mateřštinou byl oský jazyk, opovrhovat.

Ostia
Přístav nejbližší Římu, ležící při ústí řeky Tiberu, v raných dobách Říma oblast slaných bažin, které poskytovaly nejlepší – a patrně i jedinou – sůl v celé Itálii. V době republiky to bylo opevněné město a za punských válek se stalo římskou námořní základnou. Ostia nebyla nikdy ideálním přístavem, rejda se zanášela bahnem a písečnými prahy, ale ani přes tyto nevýhody nepřestávala být velice rušným uzlem vodní dopravy. V Ostii byly vybudovány sýpky. Měla i svého kvestora, který měl na starosti vykládání a další dopravu dodávek obilí a odpovídal také za vybírání cel a daní.

otcové senátoři
Patres conscripti. Podle ustanovení římských králů sestával římský senát z dvou set patricijů nazývaných *patres,* což znamená „otcové". Poté, co se senát rozrostl na tři sta členů a co censoři dostali za úkol vybírat nové senátory, začalo se užívat i termínu *conscripti* čili „zapsaní", neboť censoři tyto nové členy senátu skutečně museli zapisovat. V době Gaia Maria už byla obě slova neodlučně spojena, takže oslovení celého senátu znělo *„Patres conscripti!" (v českém překladu je užito „Otcové senátoři!").*

Padus
Dnešní řeka Pád (Po) v severní Itálii.

Paelignové
Jeden z národů ve střední části italského poloostrova, původem blízký Marsům a Sabinům.

Pamfýlie
Část jižního pobřeží Malé Asie ležící mezi Lykií (naproti ostrovu Rhodu) a Kilikií (naproti ostrovu Kypru). Značně vysoké horstvo Taurus tam spadá příkře do moře, takže pobřeží Pamfýlie bylo velice rozeklané a nepřístupné. Vnitrozemí bylo porostlé hustými borovými lesy, avšak celá oblast byla skoupá na obživu pro své obyvatele, kteří si proto našli nejvýnosnější povolání na světě – takové, k němuž se ostatně jejich vlast výtečně hodila – pirátství.

pantheon
Slovo užívané v moderní době jako souborné pojmenování všech bohů daného polyteistického náboženství.

papyrus
Dužinaté stonky papyru z egyptských bažin byly zpracovávány na papír důmyslným, ale velice pracným způsobem; žádný jiný druh papyru než egyptský se pro výrobu psacího materiálu neosvědčil. Není snadné přesně určit dobu, odkdy byla tato rostlina využívána, ví se však, že papyrus nebyl obecně užíván k psaní před prvním Ptolemaiem, tj. zhruba před rokem 322 př.n.l. Není pochyb o tom, že stále širší dosažitelnost papíru představovala nejvýznamnější faktor v šíření vzdělanosti v antickém světě. Postup objevený Římanem Fanniem (> *fanniovský papír)* kolem roku 150 př.n.l. umožňoval zušlechťovat snáze dostupný nekvalitní papír na velice dobrý psací podklad.

Patavium
Dnešní Padua (Padova) v severní Itálii. Bylo to nejrychleji rostoucí a nejvíce vzkvétající město v Italské Galii.

pater familias
Hlava rodinné jednotky. Jeho právo nakládat se členy rodiny podle své vůle bylo striktně chráněno zákony římského státu.

Patrai
Dnešní Patras. Nacházely se v peloponnéském Řecku při korintském zálivu, na jeho jižním, peloponnéském břehu, a vzhledem k větrům a mořským proudům tvořily přirozený cílový přístav pro ty, kdo do Řecka připlouvali z Tarentu nebo ze Sicílie.

patricijové
Původní římská aristokracie. Patricijové byli významnými občany již předtím, než se moci v Římě ujali králové, a uchovali si i po nich natrvalo titul patricijů stejně tak jako prestiž nedostupnou žádnému z plebejů (bez ohledu na to, kolik konsulů jeho rodinu zdobilo). Nicméně s rozvojem republiky rostl i vliv plebejů úměrně k jejich narůstajícímu bohatství, a tak byli patricijové o své výsady a práva nemilosrdně oklesťováni, takže v době Gaia Maria už ve srovnání s rodinami plebejské nobility relativně zchudli. Ne všechny patricijské rody si byly rovny co do starobylosti původu: tak například Juliové a Fabiové byli bezpochyby rodem o pár set let starším, pokud jde o vstup do patricijského stavu, než třeba Claudiové. Patricijové uzavírali sňatky formou zvanou *confarreatio,* což znamenalo vskutku celoživotní svazek, a ženy z patricijských rodin se nikdy netěšily relativní emancipaci svých plebejských vrstevnic. Určité kněžské úřady byly vyhrazeny výlučně patricijům – například *rex sacrorum* a *flamen Dialis* – a také některé senátorské funkce mohl zastávat toliko patricij – byl to *interrex* a *princeps senatus.*

V době Gaia Maria doplňovaly pravidelně senát (případně i konsulský úřad) svými členy stále ještě tyto patricijské rody: Aemiliové, Claudiové, Corneliové, Fabiové (ti ovšem již jen pomocí adopce), Juliové, Manliové, Papiriové, Pinariové, Postumiové, Sergiové, Serviliové, Sulpiciové a Valeriové.

patron
Římská republikánská společnost byla organizována systémem patronů a klientů. 1 když patrně různí malí obchodníčci a prostí dělníci se na tomto systému nepodíleli, převažoval nicméně na všech stupních společnosti. Patron přijímal závazek poskytovat ochranu a výhody těm, kdo se prohlásili za jeho klienty (> *klient).*

pedagog
Učitel malých dětí. Byl to muž, který dětem vštěpoval základní vzdělání – čtení, psaní a matematiku. Byl to zpravidla otrok nebo propuštěnec, žil v rodině a většinou to býval Řek; požadovalo se však, aby učil jak řecky, tak i latinsky.

pedarius
Ten, kdo v senátě sedával na zadních lavicích (> *senát).*

Peloponnésos
V řečtině „Pelopův ostrov". Je to ona nejjižnější část Řecka, která je s pevninou spojena úzkým pruhem země, Korintskou šíjí. V době Gaia Maria byl Peloponnésos nedůležitý a málo obydlený; podobně jako v ostatním Řecku se mnoho jeho obyvatel raději prodávalo do otroctví, než aby setrvávali ve stagnujícím domácím prostředí.

Penates Publici
Původně to byli královští Di Penates, spojovaní s římskými králi; za republiky začali být veřejní Penáti uctíváni jako opatrovníci veřejné spižírny – to jest blahobytu a solventnosti státu.

Penáti
Di Penates. Hromadné ochranné božstvo spižírny. Jako jedni z nejstarších a nejtajemnějších římských bůžků (> *numen)* byli Penáti uctíváni v každém římském domě ve spojení s Vestou (bohyní krbu) a s Larem Familiaris, speciálním rodinným představitelem Larů. Podobně jako Larové byli i Penáti zpodobováni (zpravidla bronzovými soškami) jako mladíci.

pergamen
Když egyptský král Ptolemaios V. kolem roku 190 př.n.l. zapověděl vývoz papíru z Egypta, nastal tísnivý nedostatek vhodného psacího materiálu; avšak v asijském Pergamu se záhy podařilo vyvinout způsob, jak papyrusový papír nahradit; tato náhražka vešla ve známost pod jménem vellum neboli pergamen. Byly to kůže stažené z mláďat některých domácích zvířat, zejména jehněčí a kozlečí, které byly nejprve vyprány a velice dobře oškrábány a poté vyhlazeny pemzou a křídou. Papír z papyru se vbrzku opět objevil na světových trzích, kromě toho by výroba pergamenu nebyla nikdy mohla nahradit papír z papyru, neboť byla mnohem nákladnější a také o mnoho pomalejší. Pergamen zůstal vyhrazen pro pořizování listin považovaných za tak důležité, že měly „vydržet navěky". Na rozdíl od papyru se na pergamen dalo psát z obou stran.

peripatetik
Přívrženec filozofické školy založené Aristotelem, avšak plně rozvinuté až jeho žákem Theofrastem. Jeho bezprostřední následníci se bohužel Aristotelovým spisům příliš nevěnovali a jedinou kopii jeho díla darovali Neléovi ze Skepse, který je odnesl domů do Skepse (města v Tróadě) a uložil je do sklepa, kde zůstaly po příštích sto padesát let zapomenuty ležet. Název *peripatetická* získala škola proto, že rozpravy učenců se konaly za procházek *(peripateo,* procházeti se) sloupořadím školy; říkalo se, že i sám Aristoteles za svých přednášek takto přecházel sem a tam. V době Gaia Maria byla filozofie v neúctě, neboť ztratila onu nádhernou šíři Aristotelových zájmů a obrátila svou pozornost spíše k literatuře, k literární kritice, k sepisování životopisů, vynikajících spíše ozdobným stylem než přesností, a k otázkám morálky (etiky).

peristyl
Uzavřená zahrada (nebo nádvoří) obehnaná kolonádou.

Pessinús
Městečko ve východní Frygii známé proto, že zde byla hlavní svatyně a posvátný okrsek Veliké Matky.

phalery
Okrouhlé stříbrné nebo zlaté medaile o průměru 70 – 100 mm, zdobené tepanými ornamenty. Původně je nosili jako odznak římští jezdci a obdobně byly zdobeny i postroje jejich koní. Někdy uprostřed trvání republiky se staly vojenským vyznamenáním udíleným příslušníkům jízdy, avšak v době Gaia Maria jimi byli vyznamenáváni i pěší vojáci. Phalery jako odměna za statečnost byly udíleny v počtu devíti; pospojovány zdobeným řemením se nosily na drátěné košili nebo na kyrysu.

Picenum
Část východního italského pobřeží zahrnující zhruba lýtko italské „nohy v botě“. Její západní hranici tvořily vysoké Apeniny; na sever od Picena ležela Umbrie a na jihu a na západě Samnium. Vzhledem k tomu, že k Picenu náležel příhodný úsek adriatického pobřeží, mělo i dva rušné přístavy, Anconu a Firmum Picenum; hlavním městem ve vnitrozemí a současně i správním střediskem bylo Asculum Picenum. Původní obyvatelé byli Italici a Illyrové, avšak v průběhu prvního vpádu krále Brenna se mnoho jeho bojovníků v Picenu usadilo a oženilo. V době Gaia Maria byli Picenťané již značně pomíšeni s Kelty, zejména na severu.

pilastr
Sloup nebo pilíř zabudovaný do stěny, takže ho jenom část vyčnívá ven.

Pilum
Římský pěchotní oštěp, zejména oštěp upravený Gaiem Mariem. Měl nevelký železný hrot se zlověstně zakroucenými zpětnými ostny, jenž pokračoval asi metr dlouhou železnou násadou; ta pak byla napojena na tvarované dřevěné ratiště, které výborně sedělo v ruce. Mariovo zdokonalení spočívalo v tom, že spoj mezi kovem a dřevěnou částí byl zeslaben, takže když se vymrštěný oštěp zaryl do štítu, do těla anebo do země, zlomil se a ztrácel pro nepřítele cenu. Zato římští řemeslníci, kteří doprovázeli legii jako její stálá služba, dokázali takto rozlomené *pilum* po bitvě rychle opravit.

pippina
Název pro penis malého chlapečka.

Pisae
Dnešní Pisa v Itálii.

Placentia
Dnešní Piacenza v severní Itálii. Bylo to jedno z největších a nejdůležitějších měst Italské Galie a od roku 218 př.n.l. kolonie s latinským právem. Její význam ještě vzrostl poté, co censor Marcus Aemilius Scaurus princeps senatus dal vybudovat dobrou silnici od tyrhénského pobřeží přes Dertonu až do Placentie a do pádského údolí.

plebejové
Plebejové byli všichni římští občané, kteří nebyli patriciji a náleželi tedy k plebsu. Na počátku republiky se plebej nemohl stát knězem, kurulským magistrátem ani senátorem. Tato situace netrvala dlouho; plebejové pro sebe začali dobývat jednu po druhé dosud výlučně patricijské instituce, takže v době Gaia Maria už zbývalo jako doména patricijů jen pár politicky bezvýznamných funkcí. Plebs si nicméně vytvořil svou vlastní novou aristokracii (> *nobilita),* aby odlišil nejjasnější hvězdy na svém nebi od ostatku plebejů; začal označovat muže, který dosáhl konsulského úřadu, názvem *nobilis* a přisoudil příslušnost k této nové šlechtě i jeho potomkům.

plebiscitum
Přísně vzato se zákon přijatý plebejským shromážděním nenazýval *lex* (zákon), nýbrž *plebiscitum,* doslova „usnesení plebsu" (odtud moderní pojem „plebiscit"). Již od samého počátku republiky byla *plebiscita* považována za právně závazná; formálně uzákoněna byla tato skutečnost roku 287 př.n.l. přijetím *lex Hortensia.* Od tohoto okamžiku neexistoval žádný faktický rozdíl mezi plebiscitem a zákonem. V době Gaia Maria už naprostá většina úředníků, kteří měli zákony zaznamenávat na deskách, nepovažovala ani za nutné uvádět pro potomstvo, zda zapisují *lex,* anebo *plebiscitum;* všechny je už považovali za rovnocenné zákony.

podex
Nepříliš drsný latinský vulgarismus znamenající hýždě nebo řiť.

Pollux
„Opomínané dvojče" – bratr Castorův, rohovník. Ze čtyř dětí (čtyřčat) krále Tyndarea a jeho ženy Lédy byly dvě počaty Tyndareem a dvě Diem, který se spojil s Lédou v podobě labutě. Castor (v řecké podobě Kastór) a Helené byly dětmi Diovými, Pollux (Polydeukés) a Klytaiméstra náležely Tyndareovi. Pollukovým osudem se stalo, že byl jmenován vždy až na druhém místě po svém bratru Castorovi, ba často byl opomínán vůbec. Také Římané chrámu Castora a Polluka na Foru Romanu říkali zkráceně jen *Castorův (> Castor).*

pomerium
Posvátný okrsek města Říma. Byl zřízen údajně králem Serviem Tuliem a vyznačen kamennými mezníky zvanými *cippi;* zůstal beze změny až do doby diktátora Sully. *Pomerium* se nekrylo přesně se Serviovými hradbami, což je jeden z důvodů pochybností, zda serviovské hradby skutečně vybudoval král Servius Tullus – ten by byl bezpochyby trval na tom, aby hradby sledovaly hranice *pomeria.* Uvnitř *pomeria* celý starobylý Romulův Palatin, nikoli však již Aventin ani Kapitol. Podle tradice *pomerium* mohl rozšířit jen ten, kdo by byl zároveň podstatně zvětšil římské území. V náboženském slova smyslu existoval vlastní Řím jen uvnitř *pomeria,* vše mimo ně bylo už jen římské území.

pons
Most.

pontifex
Latinský název pro kněze. Mnoho jazykovědců se domnívá, že v raných dobách Říma byl *pontifex* stavitelem mostů, které byly považovány za magické stavby. Ať už tomu bylo jakkoli, v době republiky byl *pontifex* knězem zvláštního druhu; byl členem samostatného kolegia a sloužil římským magistrátům jako poradce v náboženských otázkách – v Římě bylo náboženství záležitostí státu. Zprvu se mohl *pontifikem* stát toliko patricij, avšak *lex*

Ogulnia z roku 300 př.n.l. stanovil, že polovina z celkového počtu členů kolegia musí být plebejové.

pontifex maximus
Hlava státního náboženství a představený všech kněží v Římě. Funkce se patrně zrodila, když byla republika dosud v plenkách, jako typický příklad mistrného římského zvládání překážek, aniž by bylo zraňováno příliš mnoho citů; nejvyšším z kněží byl totiž až do té doby *rex sacrorum* (titul náležející římským králům). Než jitřit obyvatele tím, že by byl tento úřad zrušen, rozhodl se nový vládce Říma – senát – zřídit nového *pontifika,* jehož postavení by bylo nadřazeno i úřadu *rex sacrorum* Nazvali ho *pontifex maximus,* a nebyl kooptován, nýbrž volen, tak aby byla co nejvíce posílena jeho státnická úloha. Zprvu se patrně vyžadovalo, aby to byl patricij, ale uprostřed období republiky to býval už i plebej. Dohlížel na členy všech kněžských kolegií – na *pontifiky, augury, fetialy* a další podružné kněžské hodnostáře a také na vestálské panny. V republikánské době bydlel v nejdůležitějším domě státu, jímž byl *Domus Publica,* a to společně s vestálkami. Jeho oficiálním úředním místem byla malá starobylá Regia na Foru Romanu.

Pontus
Velký stát na jihovýchodním pobřeží Černého moře (> ***Euxinské moře).***

Populonia
Přístavní město na tyrhénském pobřeží italského poloostrova, naproti ostrovu Ilva (Elba).

porta
Brána.

porticus
Kryté sloupořadí buď v podobě dlouhé přímé arkády, nebo obdélníku uzavřeného nádvoří (peristylu). Sloužilo k jednáním jak státním, tak i obchodním; Porticus Margaritaria na horním konci Fora Romana byl pojmenován podle obchodníků s perlami, kteří tam měli své stánky; v Portiku Metelli přiléhajícím k chrámu Jova Zastavitele na Martově poli měli své úřadovny censoři a kromě nich i řada obchodníků; V Portiku Minucia na Cirku Flaminiu byly édilské úřadovny zásobáren obilí a další obchodní zařízení; Porticus Aemilia naproti římskému přístavu byl emporiem, v němž byly soustředěny úřadovny obchodníků zabývajících se dovozem a vývozem nejrůznějšího zboží.

praefectus fabrum
„Dozorce nad technickými pracemi.“ Jeden z nejdůležitějších mužů v římské armádě nebyl formálně jejím členem, byl to civilista jmenovaný do své funkce vojevůdcem. Odpovídal za všestranné vybavení a zásobování armády, od zabezpečení zvířat a píce pro ně až po proviantní zásobení mužstva. Jelikož uzavíral s obchodníky množství smluv na dodávky vybavení a zásob, měl značný vliv – a pokud to nebyl člověk morálně pevný, i značnou příležitost k osobnímu obohacení.

praenomen
Prvé z jmen římského muže. Existovalo jich nemnoho, v době Gaia Maria necelá dvacítka, přičemž dobrá polovina z nich ani nebyla používána. Každý *gens,* tj. rod anebo skupina rodů, navíc dával přednost pouze určitým *praenominům,* čímž se dále zužoval výběr. Současný badatel může často již z mužova *praenomina* stanovit, zda byl jeho nositel skutečným členem daného rodu; Juliové například volili pouze *praenomina* Sextus, Gaius a Lucius, takže muž nazývaný Marcus Julius sotva mohl být opravdovým příslušníkem

patricijského rodu Juliů; Liciniové pojmenovávali své syny Publius, Marcus a Lucius, Pompeiové dávali přednost jménům Gnaeus, Quintus a Sextus; u Corneliů převažovali Publius a Lucius. Některé rody měly *praenomina* výhradně se vyskytující jen u nich; tak Appius bylo výlučné jméno v rodu Claudia a jméno Mamercus náleželo Aemiliům Lepidům. Jednou z dosud nerozluštěných hádanek současné vědy je například Lucius Claudius, *rex sacrorum* na sklonku republiky. Lucius není claudiovské *praenomen,* avšak jelikož šlo nepochybně o patricije, musel to nesporně být Claudiovec; přiklonila jsem se k tomu, že musela existovat jedna větev rodu Claudiů, která užívala *praenomen* Lucius a která také tradičně zastávala funkci *rex sacrorum.*

praetor peregrinus
Užila jsem pojmu „cizinecký prétor“, neboť tento úředník se zabýval pouze právními záležitostmi a soudními procesy, kde alespoň jedna ze stran neměla římské občanství. V době Gaia Maria se jeho povinností vesměs týkaly právních záležitostí; k jejich výkonu cestoval po celé Itálii a někdy i dále. Odpovídal také za dohled nad soudními případy týkajícími se cizinců a projednávanými na půdě Říma.

praetor urbanus
V mém užití jde o „městského prétora“. V době Gaia Maria bylo jeho takřka výlučnou povinností vedení sporů a odpovídal za dohled nad výkonem spravedlnosti a had soudním řízením na půdě Říma. Jeho imperium nesahalo dále než po pátý milník od Říma, nesměl také opustit Řím na souvislou dobu delší deseti dnů. Pokud nebyl v Římě přítomen žádný z konsulů, stával se nejvyšším magistrátem a měl právo svolat k zasedání senát, stejně tak jako byl povinen organizovat obranu města, pokud by Římu hrozilo napadení. Na jeho rozhodnutí záviselo, zda se sporné strany budou moci obrátit na soud; ve většině případů rozhodoval na místě, aniž poskytoval možnost řádného soudního procesu.

prétor
Prétura byla druhá nejvyšší příčka na žebříčku římského *cursu honorum* magistrátů (nepočítaje úřad censora, jenž ovšem představoval jiný případ). Na samém počátku republiky se prétory nazývali dva nejvyšší úředníci vůbec. Avšak koncem čtvrtého století př.n.l. už bylo jako název těchto dvou magistrátů užíváno slova „konsul“. Po mnoho dalších desetiletí pak byl představitelem tohoto úředního stupně jediný prétor; zjevně šlo o *praetora urbana,* neboť jeho pravomoc byla omezena na město Řím (čímž byli konsulové uvolněni pro vedení válek). Roku 242 př.n.l. byla vytvořena funkce dalšího prétora, *praetor peregrinus.* Když pak byly získány zámořské državy vyžadujících správu, byli roku 227 př.n.l. ustanoveni další dva prétoři, jejichž náplní se stala péče o Sicílii a Sardinii. Roku 197 př.n.l. se zvětšil počet prétorů na šest, tak aby bylo možno zvládnout správu obou Hispánii. Poté už však prétorských míst nepřibylo; v době Gaia Maria se udržoval počet šesti prétorů. Musím ovšem dodat, že v současné době je tato věc předmětem diskuse; existují dva odborné názory, podle jednoho to byl Sulla jako diktátor, kdo zvýšil počet prétorů na osm, podle druhého proběhlo toto zvýšení již za bratří Gracchů. Přiklonila jsem se k předpokladu, že prétorů bylo šest.

primus inter pares
„První mezi sobě rovnými.“ Toto bylo heslo, ba přímo bojový pokřik všech Římanů v politické aréně. Byl v něm obsažen cíl všech Římanů – dostat se do popředí těch, kteří mu byli jinak rovni. Už z této definice plyne, že tu nějací takoví další muži museli také být – rovní rodem, zkušenostmi, společensky, rodinou, postavením, dosaženými úspěchy, rovni pokud jde o *dignitas.* Byl to mimo jiné výrazný doklad toho, že římský aristokrat netoužil stát se římským králem nebo diktátorem, že nebažil po tom, aby se povýšil nad ostatní, tak aby už sobě rovné neměl. Římané milovali soutěžení.

primus pilus
Centurion velící vedoucí kohortě římské legie a tím i hlavní centurion legie. Dostával se k této poctě sérií postupných povýšení a byl považován za nejschopnějšího bojovníka celé legie.

privatus
Soukromý občan, v mé knize je však tímto termínem označován zejména muž, jenž je členem senátu, avšak nevykonává žádný úřad magistráta.

prokonsul
Ten, kdo zastává úřad na konsulské úrovni. Toto *imperium* se normálně udělovalo muži, jenž právě ukončil roční období svého konsulátu a nadále si podržel správu provincie nebo velení armády na úrovni konsula (tj. jako prokonsul) ve jménu senátu a lidu římského. Funkce prokonsula zpravidla trvala rok, byla však běžně prodlužována i nad tuto lhůtu, pokud její držitel pokračoval v tažení proti dosud nezdolanému nepříteli. Pokud se nenašel prokonsul pro správu neklidné provincie, kam nestačilo vyslat proprétora, byl do ní vyslán některý ze současných prétorů a byl vybaven *imperiem* prokonsula. Prokonsulovo *imperium* bylo omezeno jen na oblast jeho provincie nebo jiného jeho úkolu a zanikalo v okamžiku, kdy překročil hranice *pomeria* a vstoupil do Říma.

proletariové
Jiné jméno pro nejchudší z římských občanů, pro *capite censi* Slovo *proletarius* je odvozeno od *proles*, potomstvo, a bylo s chudinou spojováno proto, že děti byly jediným příspěvkem, který tato skupina obyvatel byla s to Římu poskytnout.

proprétor
Ten, kdo vykonává službu na úrovni prétora. Toto *imperium* bylo udělováno prétorovi, který dosluhoval roční lhůtu svého úřadu, anebo prétorovi, poté co už jeho roční období skončilo a měl nadále spravovat provincii, a pokud to bylo zapotřebí, vést i válku. Podobně jako *imperium* prokonsula i toto *imperium* ztrácelo platnost v okamžiku, kdy jeho držitel překročil posvátnou hranici Říma. Co do stupně významu nedosahovalo *imperium* proprétora pravomocí prokonsula a udělovalo se tehdy, kdy v příslušné provincii panoval klid. To znamená, že do války mohl proprétor vstoupit, jen pokud mu byla vnucena; sám ji nemohl vyvolat a zahájit.

propuštění
Propuštění *(manumissio,* „vypuštění z ruky“) byl akt osvobození otroka. Pokud byl otrokův pán římským občanem, nabýval otrok okamžikem propuštění, už jako propuštěnec *(libertus),* i římského občanství a přijímal jméno *(nomen)* svého bývalého pána jako své nové jméno, ke kterému připojoval své původní jméno otroka jako *cognomen.* Otrok mohl dosáhnout propuštění několika způsoby: tím, že si svobodu vykoupil za své našetřené výdělky, projevem mimořádné pánovy přízně při nějaké významné příležitosti, například v den nabytí plnoletosti, po odsloužení dohodnutého počtu let nebo odkazem zemřelého pána. Třebaže tím okamžikem byl otrok roven svému bývalému pánovi, byl ve skutečnosti povinen setrvat v klientském vztahu k němu, pokud mu nebyl i ten formálně prominut. Měl jen nepatrné vyhlídky, že by jako občan mohl využít svého volebního práva, neboť se podle zákona stával příslušníkem jedné ze dvou městských tribuí – esquilinské nebo suburanské – a jeho hlas byl tedy v tributních volbách bezcenný; jeho chudoba ho v naprosté většině případů vyřazovala z kterékoli z pěti tříd, a tak nemohl hlasovat ani v centurijních záležitostech. Jen v některých případech, pokud šlo o propuštěnce s

mimořádnými schopnostmi anebo mimořádně dravé a bezohledné, domohli se tito bývalí otroci značného jmění a moci, takže mohli posléze přece jen hlasovat v některé z vyšších majetkových tříd. I tak však bylo římské občanství pro většinu otroků vysoce žádoucí, ne tak pro ně samé, jako spíše pro jejich potomky. Jakmile byl otrok osvobozen, nazýval se propuštěncem a vyžadovalo se, aby až do konce života nosil lehce kuželovitou pokrývku hlavy; říkalo se jí „čapka svobody“.

prorogatio
Prodloužení funkčního období magistráta nad normální lhůtu. Vztahovalo se jen na výkon funkce správce provincie nebo na vojenské velení, nikoli na zastávaný úřad.

provincie
Původně okruh působnosti magistráta nebo promagistráta s *imperiem.* Přenesením významu bylo toto slovo vztaženo i na místo, kde držitel *imperia* své pověření uplatňoval – jinými slovy na římské území nebo vlastnictví, které vyžadovalo dohled správce v místě trvale sídlícího. V době Gaia Maria se všechny římské provincie nacházely mimo Itálii a Italskou Galii.

provincie Asia
Západní pobřeží a zázemí oblasti dnešního Turecka, od Tróady na severu až po Lykii naproti Rhodu. V době římské republiky bylo jeho sídelním městem Pergamon.

prsní pancíř
Malý kovový štítek, zpravidla čtvercový, ale i okrouhlý, z bronzu nebo z oceli, který chránil hruď.

první senátor
Princeps senatus, v dnešním britském parlamentu by to byl „the Leader of the House“. Za prvního senátora vybírali censoři patricije s neposkvrněným morálním profilem – obdařeného jak vysokou *dignitas,* tak i *auctoritas.* Nebyl to zjevně titul udílený na doživotí, byl obnovován vždy po pěti letech s nástupem nových censorů. Marcus Aemilius Scaurus se stal prvním senátorem v poměrně mladém věku, získal tento titul, jak se zdá, ještě za doby, kdy vykonával funkci konsula, roku 115 př.n.l. Jelikož nebylo běžné, aby se muž stal prvním senátorem dříve, než byl zvolen censorem (Scaurus se jím stal až v roce 109 př.n.l.), bylo Scaurovo jmenování známkou vysoké pocty jeho mimořádné osobnosti, anebo (jak se domnívají někteří současní badatelé) výsledkem toho, že byl nejstarším ze senátorů, kteří pro tuto funkci vůbec přicházeli v úvahu. Tak či tak si Scaurus tento titul podržel až do své smrti – a pokud se podařilo zjistit, nikdy nehrozilo, že by ho mohl ztratit.

Přední Hispánie
Římská provincie. Latinsky se nazývala *Hispania Citerior.* Její území zahrnovalo přímořskou nížinu u středomořského pobřeží a úpatí hor, které se za ní zvedaly, a to od Nového Kartága na jihu až po Pyreneje na severu. Její jižní hranice se Zadní Hispánii není příliš jasná, zdá se však, že probíhala mezi horským hřbetem nazývaným Orospeda a vyšším horstvem za městem Abderou, které neslo název Solorius. V době Gaia Maria bylo největším sídlem v provincii Nové Kartágo (dnes známé pod jménem Cartagena), horstvo Orospeda bylo totiž tak provrtáno štolami výnosných stříbrných dolů, které Římané získali po pádu Kartága, že se podobalo včelímu plástu. Jen jedna část provincie se ještě těšila takovému zájmu římských správců: úrodné a bohaté údolí řeky Iberus (Ebro) a jeho přítoků. Správce měl dvě sídla: Nové Kartágo na jihu a Tarraco na severu. Provincie Přední Hispánie se však pro Římany nikdy nestala tak důležitá jako Zadní Hispánie.

pteryges
Kožené pruhy visící od opasku po kolena jako suknice a z ramen až po lokte jako rukávy; na koncích byly někdy zdobeny třepením. Byl to tradiční úbor vyšších důstojníků a vojevůdců římské armády, řadoví vojáci je nikdy nenosili.

punský
Toto přídavné jméno se vztahovalo ke Kartágu a jeho obyvatelům, ale zejména ke třem válkám vybojovaným mezi Kartágem a Římem. Etymologicky slovo souvisí s názvem Foiníkie.

Puteoli
Dnešní Pozzuoli. V době Gaia Maria byly Puteoli nejrušnějším a nejdůležitějším přístavem a jako emporium předčily i Délos. Bylo to velmi dobře organizované a spravované město a přes přístavní ruch si dokázalo uchovat pro majetné Římany přitažlivost i jako místo přímořského oddychového pobytu. Jeho nejvýznamnější rodinou byli Graniové, kteří zjevně měli vztahy ke Gaiovi Mariovi a k latinskému městu Arpinu.

Quirinus
Quirinus jako jeden z nejlatinštějších bohů byl božským zosobněním myšlení a představ. Jeho prapůvod je třeba hledat spíše u Sabinů; podle tradice přebýval na pahorku Quirinálu, kde kdysi byla sabinská osada. Pahorek se později stal součástí Romulova latinského města a božstvo Quirinus splynulo s božstvem Romulus. Kdo byl Quirinus a čím byl, nikdo neví; předpokládá se, že to bylo božstvo římského občanství, božstvo jednoty římských mužů. Jeho zvláštní kněz, *flamen Quirinalis,* byl jeden ze tří hlavních *flaminů;* slavil se i jeho samostatný svátek, Quirinalia. Před jeho chrámem rostly dva myrtové stromy, jeden představoval patricije, druhý plebeje.

Quirité
Římští civilisté. Nevíme ovšem, zda název *Quirites* současně neznamenal, že lidé jím označení nikdy nesloužili jako vojáci v římské armádě; nasvědčovaly by tomu některé poznámky diktátora Caesara, neboť ten oslovil vojáky, kteří se vzbouřili, jako *Quirity* a vyjádřil tím k nim takové opovržení, že ho okamžitě prosili za odpuštění.

Regia
Nevelká starobylá budova na Foru Romanu, nezvyklého tvaru, orientovaná k severu, kde měl svůj úřad pontifex maximus a také kolegium pontifiků. Původně to byl chrám, kde byly svatyňky a oltáře některých nejstarších a nejtajemnějších římských božstev, jako byli Opsiconsiva, Vesta, Mars posvátných oštěpů a štítů (> *numen).* V této budově uchovával také pontifex maximus svůj archív. Nikdy tam však nebydlel, třebaže podle tradice byla Regia domovem Nurny Pompilia, druhého římského krále.

Remus
Romulovo dvojče. Poté, co Romulovi pomáhal při zakládání osady na Palatinu a při budování hradeb, ho Romulus zabil za to, že tyto hradby přeskočil – zřejmě šlo o jistý druh svatokrádeže.

repetundae
Vydírání. Až do doby Gaia Graccha nebývalo běžným zvykem vyšetřovat a soudit správce provincií, kteří svého úřadu využili k tomu, aby se obohatili; byl sice zřízen jeden nebo dva tribunály či komise ke stíhání určitých správců, to ale bylo vše. Tyto prvé zvláštní soudy,

quaestiones, se skládaly výhradně ze senátorů a brzy byly pro smích, neboť senátoři jako soudci a porotci nehodlali své kolegy senátory-správce stíhat. Potom však roku 122 př.n.l. Manius Acilius Glabrio, dobrý přítel Gaia Graccha, předložil návrh zákona přijatý pak jako *lex Adlia,* jímž se zřizoval stálý soudní dvůr pro vydírání složený pouze z jezdců, a navrhl i seznam čtyř set padesáti jezdců, z nichž se měli vybírat členové porot. Roku 106 př.n.l. vrátil Quintus Servilius Caepio všechny soudy včetně tribunálu pro vydírání do působnosti senátu. V roce 101 př.n.l. však Gaius Servilius Glaucia navrátil soudní tribunál pro vydírání zpět jezdcům, a to s mnoha novými úpravami, které se pak staly běžnou praxí u veškerých soudů. Dočítáme se sice především o případech správců provincií obviněných z obohacování se, zdá se však, po přijetí *lex Acilia* v roce 122 př.n.l. byl soud pro vydírání oprávněn stíhat jakýkoli případ nezákonného obohacování. Občanům, kteří by o něm podali zprávu, byly nabízeny odměny, a ti, kdo občanství neměli a kdo takové obvinění u soudu úspěšně obhájili, byli odměněni udělením římského občanství.

republika
Pojem se zprvu skládal ze dvou slov, *res publica,* „věc veřejná“, čili to, co je předmětem veřejného zájmu lidu jako celku – neboli vláda. Dnes tohoto slova užíváme pro stát s volenou vládou, která nad sebou neuznává žádného monarchu, je však pochybné, že by si byli Římané při zakládání své republiky představovali právě toto, přestože republiku zřídili jako alternativu k monarchii.

rétorika
Řečnické umění, obor, který jak Řekové, tak i Římané dovedli téměř k vědecké dokonalosti. Školený řečník mluvil podle propracovaných pravidel a konvencí, které šly daleko za pouhý výběr slov; nedílnou částí projevu byla i gestikulace a celá „řeč těla“. Raná a střední římská republika řeckými učiteli rétoriky opovrhovala, ba byli z Říma dokonce i vykazováni; Cato Censorius byl například takovým zapřísáhlým nepřítelem řeckých rétorů. Mnoho z tohoto odporu prolomila *Graecophilia* Scipionova kroužku a dalších vzdělaných Římanů oné doby, takže v době bratří Gracchů už vyučovali většinu mladých římských aristokratů právě řečtí rétoři; v nemilost naopak upadali řečníci latinští. Existovaly různé řečnické styly – Lucius Licinius Crassus Orator dával přednost asianistickému projevu, květnatějšímu a dramatičtějšímu, než byl styl atticistický. Je třeba mít na paměti, že posluchači shromáždění při veřejném projevu, ať již to byla politická řeč anebo jednání u soudu, patřili vesměs k labužníkům, pokud jde o řečnické umění; sledovali a poslouchali řečníka, aby jeho výkon kriticky zhodnotili, neboť znali velice dobře všechna pravidla a techniky slovního projevu, a nebylo lehké je uspokojit.

Rex Sacrorum
V době republiky to již byl v kněžské hierarchii pontifex druhého řádu. Stát se jím mohl pouze patricij a byl omezován stejným množstvím nejrůznějších tabu jako *flamen Dialis.*

Rhea Silvia
Dcera Numitora, krále Alby Longy za časů, kdy Řím ještě neexistoval. Numitora sesadil jeho mladší bratr Amulius, z Rhey Silvie učinil vestálku, aby už nikdy nemohla mít děti. Avšak bůh Mars ji spatřil a spojil se s ní. Když Amulius zjistil, že je těhotná, uvěznil ji až do porodu, pak odložil dva chlapce, které porodila, do košíku upleteného z rákosu a hodil ho do rozvodněného Tiberu. Košík byl vyvržen na břeh u paty stromu Ficus Ruminalis, posvátného fíkovníku poblíž Kakových schodů vedoucích na Palatin. Dvojčata tam nalezla vlčice, která je v blízké jeskyni odkojila. Zachránil je pak Faustulus a jeho žena Acca Larentia, kteří je vychovali až do dospělosti. Dvojčata – jde samozřejmě o Romula a Rema

– poté zabila Amulia a nastolila Numitora znovu na královský trůn. Jiné jméno Rhey Silvie bylo – Julia.

Rhenus
Dnešní Rýn. Ve starověku tvořil přirozenou hranici mezi Germánií a germánskými kmeny na jedné straně a Galií a galskými kmeny na straně druhé. Byl tak široký, hluboký a prudký, že se považovalo za vyloučené překlenout ho mostem.

Rhodanus
Dnešní Rhôna (Rhône). Jeho široké úrodné údolí obydlené keltskými kmeny se záhy dostalo pod římský vliv; po tažení Gnaea Domina Ahenobarba v letech 122 a 121 př.n.l. se rhônský úval až po země Aeduů a Ambarrů stal součástí římské provincie Zaalpská Galie.

Ria
Plútarchos (jenž psal řecky) uvádí, že jméno matky Quinta Sertoria bylo Rhea, ovšem to není náležité latinské rodové jméno. Naproti tomu je až podnes „Ria" zdrobnělinou jména „Maria", což latinské rodové jméno ***je.*** Bylo to rodové jméno Gaia Maria. Nepřestávalo mne udivovat, jak Quintus Sertorius lnul ke Gaiovi Mariovi – od prvých dnů své vojenské služby až po dobu, kdy se Marius svým chováním protivil i svým nejvěrnějším přívržencům – a to zejména v souvislosti se záhadným jménem jeho matky; a matce, jak uvádí Plútarchos, byl Sertorius bezmezně oddán. Proč by tedy nemohla být Sertoriova matka původem Maria – zkráceně nazývaná Ria – a tím i Mariova příbuzná? Vyřešilo by to mnohé otázky. Využila jsem své autorské licence a pojala jsem Sertoriovu matku skutečně jako pokrevní příbuznou Gaia Maria. Je to ovšem čirá spekulace; pokud jde o věcné doložení, nemám pro to sebemenší důkaz.

Roma
Latinský název Říma.

Romulus
Výbojnější z dvojčat Romula a Rema (> *Remus*, > *Rhea Silvia).* Poté, co si Romulus vybudoval sídlo na Palatinu a zabil svého bratra, obstaral si muže pro svou obec tím, že v sedle mezi oběma vrcholky kapitolského pahorku zřídil azyl a shromáždil tam nejrůznější uprchlíky, z větší části bezpochyby zločince. Sehnat ženy bylo obtížnější, a tak pozval všechny obyvatele sabinské osady na Quirinálu na hostinu, při níž sabinské muže přemohli a Sabinky unesli. Výsledkem bylo, že sabinská osada na Quirinálu se stala součástí rozrůstajícího se Romulova města, zatímco vlhká, ponurá a bažinatá dolina mezi Palatinem a vrchy severovýchodně od něj se stala neutrální půdou, kde se odbývaly trhy a konala veřejná shromáždění; časem dostala jméno Forum Romanum. Romulus vládl dlouhou dobu. Pak se jednoho dne vydal na lov do Kozích bažin na Martově poli, kde ho zachvátila hrozná bouře; když se nevrátil domů, rozšířila se pověst, že ho k sobě povolali bohové a učinili ho nesmrtelným.

rostra
Množné číslo latinského slova *rostrum,* což byl název pro lodní zobec, buď bronzový, anebo z tvrzeného dubového dřeva. Tento hrozivý bodec čněl z přídě těsně pod čárou ponoru a užívalo se ho k proděravění nepřátelského plavidla čelním najetím. Když konsul Gaius Maenius roku 338 př.n.l. zaútočil v přístavu Antium na loďstvo Volsků, potřel ho tak úspěšně, že tím zcela zlomil jejich moc. Na památku tohoto svého vítězství dal zobce ukořistěné z nepřátelských lodí zabudovat do řečnické tribuny v průčelí Fora Romana, která čněla do amfiteátru Comitia. Od těch dob se řečnickému místu říkalo *rostra* – lodní zobce.

Rusicade
Přístav v těsné blízkosti města Cirty v Numidii.

římský přístav
Římané mu říkali prostě Portus. Zaujímal celý břeh Tiberu směrem dolů po proudu od mostu Pons Sublicius (jinak také Dřevěného mostu); byla tu vybudována přístaviště a emporia, do nichž nepřetržitě proudily náklady z bárek a menších obchodních plavidel, která připlouvala proti proudu z Ostie. Zboží, které zde bylo vyloženo, odtud putovalo dál do Říma. Římský přístav ležel mimo Serviovy hradby, stěsnán na poměrně úzkém pruhu půdy mezi Tiberem a skalnatými svahy Aventina, kde stály i státní obilnice.

Sabatia
Nazývaná rovněž Vada Sabatia. Dnešní Savona, přístav na ligurském pobřeží. Sabinové
Národ hovořící oským jazykem, který žil na sever a na východ od Říma, od římských předměstí až po vrcholky Apenin, zhruba kolem staré solné stezky k Jaderskému moři, Via Salaria. Sabinové prosluli svou statečností a touhou po nezávislosti.

Sabis
Dnešní řeka Sambre ve Francii.

sacrosanctus
Tribunové lidu byli nedotknutelní – to znamená, že je nikdo nesměl osobně postihnout nebo napadnout; nesměl jim také fyzicky bránit nebo překážet ve výkonu jejich povinností. To jim zajišťovali přímo ti, kdo určovali jejich činnost, čili všechen plebs, který se zapřisáhl zaručit svým magistrátům, tribunům lidu, veškeré bezpečí.

saepta
„Ovčí ohrada.“ V době republiky to byla otevřená prostora na Martově poli; nedaleko vedla Via Lata a rozkládala se tu Villa Publica; nestály na ní trvale žádné stálé budovy, nicméně právě to bylo místo, kde se scházelo centurijní shromáždění neboli *comitia centuriata*. Jelikož centurijní shromáždění bylo zpravidla spojeno s hlasováním, byla *saepta* při takové příležitosti rozdělena přenosnými plůtky, takže pět tříd mohlo hlasovat ve svých centuriích.

sagum
Vojenský plášť do nepohody. Byl zhotoven z mastné vlny, aby byl pokud možno nepropustný, střižen jako plný kruh, uprostřed s otvorem pro hlavu, a spadal po celé délce těla, aby poskytoval maximální ochranu. Nejlepší druh ***saga*** pocházel z Ligurie, kde byla nejvhodnější vlna.

Salassiové
Keltský kmen obývající údolí řeky Duria Major, severozápadně od Mediolana. Římské výpady do údolí Salassiů v druhém století př.n.l. přiměly kmen stáhnout se dále do hor, současně však i zesílit odpor proti Římu. Římany přitahovalo zejména zlato v náplavech, jež se nalézaly v korytu řeky Duria Major nedaleko od Eporedie. Pokud se ovšem zlatokopové vydali rýžovat vzhůru do údolí, museli počítat se značným rizikem salasských přepadů. Gaius Marius posílil římské pozice tím, že v Eporedii usadil některé ze svých vojenských veteránů, a Salassiové zvolna ustupovali do alpských údolí, kde Římanům značně ztěžovali užití průsmyků, které i nadále měli na dosah.

Salasské údolí
Dnešní Val d'Aosta (> *Lugdunský průsmyk, > Salassiové)*

Salasský průsmyk
Dvojice průsmyků, které v současnosti nesou názvy Malý sv. Bernard a Velký sv. Bernard.

saltatrix tonsa
„Oholená tanečnice", jinými slovy homosexuální muž, který se převlékal za ženu a prodával tak své sexuální služby.

Samnité
Osky mluvící kmeny, které obývaly oblast mezi Latiem, Kampánii, Apulií a Picenem. Většina samnitského území byla hornatá a neúrodná; městečka byla malá a chudobná, patřily mezi ně Bovianum, Caieta a Aeclanum. Aesernia a Beneventum byly kolonie s latinským právem, které tam zřídil Řím. Po celou dobu své existence byli Samnité nesmiřitelnými nepřáteli Říma a několikrát v průběhu rané a střední republiky uštědřili římským armádám drtivou porážku. Neměli však ani dostatek vojáků ani finanční zdroje, aby mohli římské jho svrhnout natrvalo. Kolem roku 180 př.n.l. už byli Samnité natolik vyčerpáni, že nedokázali odmítnout nové osídlence z Ligurie, které jim Řím vnutil, aby ulehčil svým potížím na severozápadě. Zdálo se tehdy, že to byl od Říma chytrý tah; noví příchozí však byli záhy vstřebáni do samnitské společnosti a nejevili o nic víc lásky k Římu než jejich hostitelé, Samnité. Samnitský odpor tak dále vzrůstal.

Sardinie
Jedna ze dvou nejranějších římských provincií. Sardinie, velký ostrov v Tyrhénském moři na západ od italské pevniny, byla hornatá, avšak velice úrodná, a pěstovala se na ní vynikající pšenice. Ovládalo ji Kartágo; Řím ji i s Korsikou po Kartágu podědil. Byla ovšem zamořena bandity a za republiky se ji nikdy nepodařilo úplně podrobit, takže se stala nejméně populární ze všech římských držav. Římané Sardinci opovrhovali a měli pro ně jen špatná jména; tvrdili o nich, že jsou to nenapravitelní zloději, rváči a hňupové.

satrapa
Titul udílený perskými panovníky provinčním nebo územním správcům. Termínu začal užívat i Alexander Veliký, stejně tak jako později arsakovští králové Parthie. Oblast spravovaná satrapou se nazývala satrapie.

Savus
Dnešní řeka Sáva.

Scipio [1] (Scipio Africanus)
Publius Cornelius Scipio Africanus se narodil roku 236 př.n.l. a zemřel koncem roku 184 př.n.l. Již jako velice mladý muž se vyznamenal v bitvách u Ticinu a u Kum a ve věku dvaceti šesti let mu bylo ještě jako řadovému občanu uděleno prokonsulské *imperium* a byl vyslán do Hispánie bojovat s Kartaginci. Po pět let tam plnil vynikajícím způsobem svůj úkol, porazil všechny kartaginské armády a získal pro Řím obě hispánské provincie. Přes rozhořčený odpor opozice v senátu se mu podařilo v roce 205 př.n.l. jako konsulovi (ve věku pouhých jedenatřiceti let) získat souhlas k invazi do Afriky, kterou provedl přes Sicílii. Jak Sicílie, tak Afrika mu posléze podlehly a Scipionovi bylo uděleno *cognomen* Africanus. Byl zvolen censorem a roku 199 př.n.l.ustanoven prvním senátorem *(princeps senatus).* Roku 194 př.n.l. se stal znovu konsulem Scipio Africanus byl nejen vynikající vojevůdce, ale také prozíravý a předvídavý politik, který varoval Řím, že se Antiochus Veliký chystá vtrhnout do Řecka; poté, co se tak skutečně stalo, doprovázel jako legát

svého mladšího bratra Lucia, vojevůdce římské armády, do války proti Antiochovi. Časem však proti sobě vyvolal nevůli Catona Censoria, který zahájil stíh8ní všech Corneliů Scipionů, zejména pak Africana a jeho bratra. Zdá se, že Cato z tohoto konfliktu vyšel jako vítěz, neboť Lucius (příjmením Asiagenus) byl roku 184 př.n.l. vyloučen z jezdeckého stavu a Africanus na konci téhož roku zemřel. Scipio Africanus si vzal za manželku Aemilii Paullu, sestru pokořitele Makedonie. Měl dva syny (žádný z nich nijak nevynikl) a dvě dcery; starší se provdala za svého bratrance Publia Cornelia Scipiona Nasiku Corcula, mladší Cornelia se stala matkou Gracchů.

Scipio [2] (Scipio Aemilianus)

Publius Cornelius Scipio Aemilianus Africanus Numantinus se narodil roku 185 př.n.l. Nebyl to Cornelius ze scipionské větve, nýbrž syn vítěze nad makedonským králem Lucia Aemilia Paulla, jenž ho předal k adopci staršímu ze synů Scipiona Africana. Také jeho bratr byl předán k adopci, Fabiům Maximům, neboť Paullus měl čtyři syny; další Paullův osud byl tragický, neboť poté, co se dvou synů vzdal, jeho oba mladší synové roku 167 př.n.l. v odstupu několika dnů jeden po druhém zemřeli, takže zůstal bez dědiců. Matka Scipiona Aemiliana byla z rodu Papinů a jeho ženou byla Sempronia, přeživší dcera Cornelie, matky Gracchů, a sestra bratří Gracchů (a jeho vlastní pokrevní sestřenice).

Po vynikající vojenské dráze v průběhu třetí punské války v letech 149 a 148 př.n.l. se stal Scipio Aemilianus roku 147 př.n.l. konsulem, třebaže ještě nedosahoval potřebného věku a jeho volba vyvolala v senátě rozhořčenou opozici. Byl vyslán do Afriky, aby velel římským vojskům ve válce s Kartágem; prokázal v ní neúnavnost a důslednost, pro kterou si získal na své další dráze trvalý věhlas; vybudoval hráz před kartaginským přístavem, uzavřel ho a sevřel město blokádou. Kartágo padlo roku 146 př.n.l., načež ho Scipio do základů vyvrátil. Současná věda ovšem pochybuje o zkazce, podle níž dal do půdy zaorat sůl, aby získal naprostou jistotu, že město z trosek již nikdy nepovstane – třebaže sami Římané tomuto příběhu věřili. V roce 142 př.n.l. se stal censorem, nepříliš úspěšným (vzhledem k nepřátelskému postoji svého kolegy, druhého censora); v letech 140 a 139 př.n.l. se vydal lodí na Východ, doprovázen dvěma řeckými přáteli, dějepiscem Polybiem a filozofem Panaitiera. Roku 134 př.n.l. se stal podruhé konsulem a byl pověřen, aby se vypořádal s Numantií, městem v Přední Hispánii; tato nevelká osada již po půl století vzdorovala celé řadě římských armád a připravila nejednu porážku jejich vojevůdcům. Scipio Aemilianus k ní přitáhl a během osmi měsíců se s ní vypořádal. Když Numantie konečně padla, zpustošil ji Scipio do posledního kamene a trámu a čtyři tisíce jejích obyvatel dal buď popravit, anebo odvléci do otroctví.

Z Říma počaly docházet zprávy, že jeho švagr Tiberius Gracchus podrývá *mos maiorum* – ustálené pořádky – a Scipio povzbuzoval Gracchovy nepřátele, zejména jejich společného bratrance Scipiona Nasiku. Třebaže Tiberius Gracchus byl již mrtev, když se Scipio roku 132 př.n.l. vrátil do Říma, byl všeobecně považován za viníka jeho smrti právě on. A pak roku 129 př.n.l. Scipio ve věku pětačtyřiceti let zemřel, tak náhle, že neutuchaly pověsti o tom, že byl zavražděn. Hlavní podezřelou byla jeho žena, Sempronia, Gracchova sestra, která svým manželem hluboce opovrhovala.

Povahou byl Scipio prazvláštním způsobem rozporuplný. Jako intelektuál s láskou k řecké kultuře se stal středem skupinky mužů, kteří podporovali a povzbuzovali její nositele, jako byli právě Polybius, Panaitios a také latinský dramatik Terentius. Jako přítel projevoval veškeré vlastnosti, které se u přítele předpokládají; jako sok byl krutý, chladnokrevný a naprosto bezohledný. Byl to organizační génius, dokázal se však dopouštět i neslýchaných chyb, jako třeba ve svém odporu k Tiberiovi Gracchovi; a třebaže to byl mimořádně kultivovaný a vtipný muž vybraného vkusu, morálně a eticky byl zcela okoralý.

senát

Římané byli přesvědčeni, že senát *(senatus)* založil sám Romulus a že původně stanovil počet senátorů na sto patricijů; pravděpodobnější však je, že senát vznikl v historicky určitější době římských králů. Když byla založena republika, zachoval si senát funkci poradního sboru, nyní už o třech stech členech, stále však výlučně patricijích. Časem však bylo přece jen za senátory přijato několik plebejů, mnohem déle jim ovšem trvalo, než se domohli práva zastávat i nejvyšší úřady.

Vzhledem ke starobylosti senátu byly jeho práva a povinnosti po právní stránce definovány jen postupně a nikdy v úplnosti. Členství v senátu bylo doživotní, což vytvářelo předpoklady, aby senát nabyl podoby oligarchie, jak se také záhy stalo; po celou dobu trvání senátu bojovali jeho členové usilovně o zachování svých – jak se to jim jevilo – přirozených výsad. Za republiky členství v senátu udíleli (a měli také právo odebrat) censoři. V době Gaia Maria se stala pravidlem povinnost doložit před vstupem do senátu majetek v minimální výši jednoho miliónu sesterciů, i když za celou dobu trvání republiky nebyl žádný takový zákon formálně přijat; bylo tomu prostě tak – jako ostatně s mnoha jinými zvykovými právy.

Toliko senátorům bylo dovoleno nosit tuniku, na níž byl *latus clavus*, široký purpurový pruh; dále nosili uzavřené střevíce kaštanově hnědé barvy a na ruce prsten (původně železný, později zlatý). Schůze senátu se směly konat jen na místech, která byla řádně zasvěcena, neboť ne vždycky se senát scházel ve své vlastní budově *(Curia Hostilia).* Obřady o prvém dni nového roku spojené se schůzí se například konaly v chrámě Jova Nejlepšího Největšího, zatímco schůze, na nichž se projednávaly války, byly konány v Bellonině chrámu, mimo *pomerium.*

Mezi senátory existovala v době Gaia Maria přísná hierarchie, pokud šlo o pořadí práva na slovo; v čele stál první senátor *(princeps senatus);* jinak měli vždy patricijové přednost před plebeji stejného postavení. Ne všichni senátoři mohli slovo dostat. *Senatores pedarii* (užila jsem pro ně britského parlamentárního výrazu „backbenchers“, „senátoři ze zadních lavic“, abych tím vyjádřila, že sedí tiše v pozadí za těmi vpředu, kdo v senátě přednášejí projevy a rozhodují) směli pouze hlasovat, řečnit nikoli. Nebyla žádná omezení, pokud šlo o délku projevu anebo o jeho věcný obsah; proto bylo již tehdy populární technikou, jak umlčet protivníka a umořit jím předložený návrh, prostě mluvit a mluvit, o čemkoli a donekonečna. Zasedání mohlo probíhat pouze od východu do západu slunce a nesmělo pokračovat, pokud právě zasedala comitia; mohlo se ovšem konat i ve dnech vyznačených v kalendáři jako comitiální, jestliže se ten den žádná comitia nekonala. Když při rozhodování o projednávané záležitosti nešlo o závažné téma anebo když byl senát zjevně jednomyslný, hlasovalo se zvednutím rukou nebo slovně; při formálním hlasování se senátoři rozestoupili podle svých stanovisek. Senát měl spíše funkci poradní než legislativní a vydával svá *consulta* neboli rozhodnutí jako doporučení jednotlivým sněmům. Při důležitých jednáních se zjišťovala schopnost usnášení, *quorum,* dříve než senát přistoupil k vlastnímu hlasování. Nevíme ovšem, jaký počet senátorů tvořil quorum v době Gaia Maria; byla to čtvrtina z celkového počtu senátorů? Na většině zasedání zcela určitě nebyla účast nijak valná, neexistovalo totiž žádné pravidlo, že by se senátor musel zúčastňovat schůzí senátu pravidelně.

V určitých oblastech se stalo tradicí, že senát činil suverénní rozhodnutí, třebaže mu k němu chyběla legislativní pravomoc; platilo to zejména o finančním hospodaření, neboť senát vládl státní pokladnou, dále o zahraničních záležitostech a o otázkách války. Při vnitrostátní krizi mohl senát – od dob Gaia Graccha – anulovat veškerá rozhodnutí ostatních orgánů státní moci tím, že přijal usnesení *senatus consultum ultimum* – své konečné rozhodnutí a reguloval mimořádná opatření.

seno na rozích
Všichni volkové byli ve starověku obdařeni mocnými rohy, a ne všichni starověcí volkové byli mírní, ač kastrováni. Trkavá zvířata byla proto viditelně označována; kolem rohu, jímž zpravidla napadala své okolí, měla namotáno seno, někdy i kolem obou, pokud útočila oběma. Jakmile chodci spatřili ve spřežení táhnoucím vůz ulicemi Říma volka se senem na rozích, rychle se rozprchli. Rčení „má na rozích seno“ se časem začalo užívat o na pohled mírném a pokojném člověku, když se ukázalo, že dokáže naráz otočit a s ničivou silou udeřit a bodnout.

Sequana
Dnešní Seina ve Francii.

Serviovy hradby
Murus Servii Tullii nebo *Tulii.* Římané věřili, že hradby obklopující republikánské město vznikly za vlády krále Servia Tullia. Doklady však svědčí o tom, že toto opevnění nebylo postaveno dřív než po vpádu Galů do Říma roku 390 př.n.l. za vedení Brenna (> *Brennus* [1]).

Servius Tullius
Servius Tullius nebo také Tullus, šestý římský král, byl jediný z králů, který byl Latin, neli přímo Říman. Byl sice považován za stavitele serviovských hradeb (s nimiž neměl nic společného), vybudoval však pravděpodobně Agger, dvojitý val na Campu Esquilinu. Jako tvůrce zákonů a osvícený král uzavřel smlouvu mezi latinským spolkem a Římem, která byla ještě na samém konci republiky s úctou vystavena v Dianině chrámu. Jeho smrt přešla navěky do dějin pro své skandální pozadí, neboť jeho vlastní dcera Tullia se spikla se svým milencem, Tarquiniem Superbem, aby zavraždil nejprve jejího manžela a pak jejího otce, Servia Tullia. Byl proboden poblíž ulice Clivus Urbius a Tullia pak ještě opakovaně přejela otcovo tělo vozem.

sestercius
Jako nejběžnější římská mince se stal sestercius jednotkou všech plateb v Římě, proto také je tak často uváděn v písemnostech z doby republiky. Jméno je odvozeno od výrazu *semis tertius,* což znamená dva a půl (neboli půl třetího) *asu.* V latinských textech byl jeho název nahrazován zkratkou *HS.* Byla to malá stříbrná mince v hodnotě čtvrtiny denariů.

Sibylla
Věštkyně. Sibylla pronášela své věštby ve stavu extatického vytržení, tak jako většina prorokujících kněžek. Jedna z nejznámějších Sibylí žila v jeskyni u Kum na pobřeží Kampánie. Římský stát vlastnil celou řadu písemně zaznamenaných proroctví, která se nazývala Sibylliny knihy, které, jak Římané věřili, získal král Tarquinius Priscus; původně byly napsány na palmových listech (později pak přepsány na papír) v řečtině. V době Gaia Maria se Sibylliny knihy těšily takové úctě, že o ně pečoval sbor deseti kněží, *decemviri sacris faciundis,* a v krizových situacích pro stát se v nich hledala proroctví, která by odpovídala soudobým dějům.

Silén
Chrlič, satyrský obličej – ošklivě rozšklebený s rozpláclým nosem – z něhož tryskala voda do římských veřejných kamenných kašen zřízených Catonem Censoriem.

sinus
Výrazná křivka nebo záhyb. Slova se užívalo v mnoha významech, v této knize mají platnost dva. Jednak byly takto pojmenovávanz zeměpisné útvary, kterým dnes říkáme

záliv – Sinus Arabicus (Rudé moře), Sinus Ligusticus (Janovský záliv), Sinus Gallicus (Lví záliv). Za druhé pak ***sinus*** znamená záhyb na toze, tam, kde je zpod pravé paže přehozena přes levé rameno – pro Římana oděného togou to byla kapsa.

skeptik
Přívrženec filozofické školy založené Pyrrhónem a jeho žákem Timónem, která se nacházela ve městě Skepsi v Tróadě – odtud i její jméno. Skeptikové nepřipouštěli existenci dogmat a nevěřili, že by kdy člověk zvládl vědění. V důsledku toho nedůvěřovali ničemu.

Skordiskové
Kmenové společenství Keltů smíšených s Illyry a Thráky. Skordiskové žili v Moesii, mezi údolím Danubia a horami ohraničujícími Makedonii. Byli mocní a bojovní, nemilosrdně plenili římskou Makedonii a ztrpčovali život nejednomu římskému správci.

Skylla
Jedna z polovin strašlivého dilematu; druhou tvořila > ***Charybdis.***

smaragdus
Smaragd. Je sporné, zda to, čemu se ve starověku říkalo *smaragdus*, byl skutečně dnešní smaragd, třebaže drahokamy pocházející ze Skythie jimi mohly být; kameny získávané na ostrůvcích v Rudém moři jako součást soukromého podnikání ptolemaiovských egyptských králů bylý naproti tomu zcela určitě beryly.

Smyrna
Dnešní Izmir, ve starověku jedno z největších přístavních měst na egejském pobřeží Malé Asie. Leželo poblíž ústí řeky Hermus. Původně to byla iónská řecká kolonie, pak však téměř na tři sta let (od šestého do třetího století př.n.l.) zanikla. Ani poté, co ji znovu založil Alexander Veliký, už se nevrátila k původní slávě. Jejím hlavním předmětem činnosti v ní bylo peněžnictví, byla však také střediskem vzdělanosti.

sněmy
Sněm, *comitium,* bylo každé shromáždění římského lidu svolané k projednání záležitostí vlády, zákonů anebo voleb. V době Gaia Maria existovaly tři skutečné sněmy – centurijní shromáždění, shromáždění lidu a plebejské shromáždění. Na *centurijním shromáždění* byl lid rozdělen podle tříd, řídících se zjištěným majetkem občanů, šlo tedy v podstatě o rozřazení ekonomické. Jelikož šlo původně o vojenské shromáždění, byly třídy uspořádány podle centurií, které ovšem v době Gaia Maria počtem svých příslušníků mnohonásobně přesahovaly původní stovku, neboť bylo přijato rozhodnutí nezvyšovat v žádné třídě počet centurií nad určitou hranici. Latinský název těchto shromáždění zněl *comitia centuriata,* scházela se k volbě konsulů, prétorů a také (každých pět let) censorů; byla svolávána i k projednávání obžalob z velezrady. Další dva druhy sněmů byly uspořádány podle jiných než ekonomických hledisek; na *shromáždění lidu – comitia tributa* – měli přístup i patricijové, šlo o členění podle místních okrsků, tribuí, do nichž byli všichni římští občané rozděleni a jichž bylo třicet pět Shromáždění lidu svolával konsul nebo prétor, mohlo schvalovat zákony a volit kurulské édily, kvestory a vojenské tribuny. Bylo rovněž příslušné k projednání soudních procesů. Na *plebejské shromáždění* patricijové přístup neměli, svolával je tribun lidu. Plebejské shromáždění mělo právo schvalovat zákony (přesněji *plebisicita)* a vést soudní procesy. Volilo plebejské édily a tribuny lidu. V žádném z římských sněmů neexistovalo přímé hlasování jedince podle jeho vlastního názoru a vůle; v centurijním shromáždění byl jeho hlas sčítán v centurii jeho třídy a platil

pak většinový výsledek v centurii; na shromážděních lidu a na plebejském shromáždění se hlasy sčítaly v tribuích a také tam platilo většinové rozhodnutí v tribui.

Sosius
Jméno spojené s knižním obchodem v Římě. Dva bratři Sosiové se zabývali vydáváním knih za Augustova principátu. Vyšla jsem tedy od tohoto jména a promítla jsem si ho do minulosti; římské podnikání mělo velice často rodinnou tradici a knižní obchod vzkvétal již v době Gaia Maria. Proč ne tedy i Sosius za dnů Gaia Maria?

spojenci
Již velice záhy v historii římské republiky začali římští magistráti udílet titul „Spojenec národa římského" kmenům a obcím, které Římu přispěly na pomoc v hodině nouze, zpravidla vojenské, nebo těm, kterým Řím spojenectví nadiktoval po vítězné válce. V průběhu let pak byl celý italský poloostrov – pokud již neobdržel římské občanství anebo k němu nespěl tím, že mu bylo přiznáno latinské právo – považován za spojence. Řím svým spojencům zajistil vojenskou ochranu a jisté obchodní výhody, oplátkou za vyzbrojené vojenské jednotky vysílané podle jeho požadavků. Postupně si začínaly získávat tento titul i státy a národy mimo Itálii; za spojence byli považováni Aeduové z Vlasaté Galie i království Bíthýnie. Poté co na scénu vstoupili i zahraniční partneři, byly italské národy a kmeny nazývány už jen *spojenci*, zatímco pro zámořské subjekty se i nadále užívalo plného titulu „Spojenec a přítel národa římského".

správce
Konsul, prétor, prokonsul nebo proprétor, jenž zpravidla po dobu jednoho roku vládl v římské provincii jménem senátu a lidu římského. Stupeň správcova *imperia* se měnil stejně tak jako rozsah jeho pověření. Nicméně – nehledě na to, jaké vlastnil *imperium* – v provincii byl skutečným králem, odpovídal za její obranu, administrativu, za vybírání daní a mnoho dalších věcí.

stibium
Černý prášek na bázi antimonu, rozpustný ve vodě, jimž se barvívalo obočí a řasy a stíny kolem očí.

stoik
Přívrženec filozofické školy založené foinickým Kypřanem Zenónem ve třetím století př.n.l. Stoicismus jako filozofická myšlenková soustava se Římanům obzvlášť zamlouval. Za jediná měřítka považoval ctnost (charakterovou pevnost) a její opak – slabiny charakteru. Ctnost byla jediným dobrem, slabost charakteru jediným zlem. Peníze, bolest, smrt a ostatní věci, které člověka zatěžují, nebyly považovány za závažné, neboť čestný člověk je nezbytně i dobrý člověk, takže už z definice plyne, že musí být i šťastný a spokojený, i kdyby žil v chudobě, v trvalých bolestech a odsouzen na smrt. Tak jako při všem, co od Řeků přejímali, si Římané ani tuto filozofii nesnažili přizpůsobovat, ale spíše se vyhýbali některým jejím nestravitelným důsledkům různými elegantními – byť ošidnými – myšlenkovými konstrukcemi. Dokladem toho je Brutus.

Střední moře
Moje pojmenování Středozemního moře, které v době Gaia Maria dosud nezískalo své pozdější latinské jméno *Maře Nostrum*, „naše moře". Správně se tehdy nazývalo *Mare Internum.*

Subura
Nejchudší a nejhustěji obydlená římská čtvrť. Ležela na východ od Fora Romana v údolí mezi oppijským výběžkem Esquilinského pahorku a Viminalem. Její velice dlouhá hlavní ulice měla tři různá jména: dole, kde vedla souběžně s Argiletem, se nazývala Fauces Suburae; její další úsek tvořila Subura Major, konečná část, která šplhala do příkrého boku Esquilina, se jmenovala Clivus Suburanus. Ze Subury Major směrem k Viminalu odbočovala Subura Minor a Vicus Patricius. Suburu jako čtvrť tvořily výhradně insuly a měla jediný význačnější bod, Turris Mamilia, zřejmě jakousi věžovitou stavbu. Hovořilo se tam mnoha jazyky a její obyvatelé se asi vyznačovali nespoutanou myslí; v Subuře například žilo i mnoho Židů.

Suburana
Jméno jedné ze čtyř městských tribuí – a jedné ze dvou, kam byli přiřazováni čerství propuštěnci (druhou byla *tribus Esquilina).* V době republiky se tak Suburana stala jednou ze dvou nejpočetnějších tribuí ze všech pětatřiceti.

suovetaurilia
Tato speciální oběť sestávala z vepře *(sus),* ovce *(ovis)* a vola nebo býka *(taurus).* Byla nabízena ve zvlášť svízelných situacích určitým bohům: Jovovi Největšímu Nejlepšímu, Martovi a dalším, jejichž totožnost není známa. Obřad provázející oběť *suovetaurilia* vyžadoval, aby byla zvířata před usmrcením vedena ve slavnostním průvodu. Kromě těchto mimořádných okolností byla *suovetaurilia* konána při dvou pravidelných příležitostech: prvá byla na konci května, kdy dvanáct kněží zvaných *bratrstvo Arválů* konalo obřad očisty polí; druhá nastávala vždy po pěti letech, kdy si noví censoři zřídili na Martově poli svůj stánek a chystali se provést sčítání všeho římského lidu.

svobodný člověk
Člověk narozený jako svobodný a nikdy neprodaný do otroctví (vyjma otroctví pro dluhy, *nexus* – v době Gaia Maria u římských občanů už jen zřídka se vyskytujícího, třebaže dosud přetrvávalo u italských spojenců, obětí římské ziskuchtivosti).

Syrakusy
Hlavní a největší město na Sicílii.

špalda
Druh mouky, velmi jemné a bílé, nevhodné pro pečení chleba, avšak vynikající pro přípravu pečiva. Mlela se z odrůdy pšenice známé jako *Triticum spelta.*

tablinum
Latinský termín pro místnost, kterou užíval výhradně *pater familias;* často mu sloužila i za ložnici, přiléhala k ní někdy komora určená za šatnu. V knize tuto místnost nazývám pracovnou.

talent
Jednotka váhy definovaná jako břemeno, které unese muž. V talentech se vyjadřovaly velké peněžní částky a cena zlata v prutech, pro cenu mincí a ostatních drahých kovů se talentu nepoužívalo. V přepočtu by jeden talent vážil zhruba 26 kilogramů.

Tanais
Dnešní řeka Don.

Taprobané
Dnešní Srí Lanka (Cejlon). Již ve starověku bylo známo, že je to veliký ostrov hruškovitého tvaru u jihovýchodního cípu Indie. Byl zdrojem cenného koření, jako například pepře, a mořských perel.

Tarentum
Dnešní Taranto. Leží na spodu italské „boty" a bylo založeno jako řecká kolonie Sparťany kolem roku 700 př.n.l. Původně tvořilo konečný bod silnice Via Appia. Po jejím prodloužení až do Brundisia ztratilo sice na významu, avšak byl to i nadále vyhledávaný přístav pro plavbu do Patraí a do jižního Řecka.

Tarpejská skála
O jejím přesném umístění se dodnes vedou spory, ví se však, že byla v dohledu z dolního Fora Romana; šlo patrně o skalní převis na Kapitolu, hloubka pod srázem dosahovala pětadvaceti metrů. Bylo to tradiční místo poprav pro zrádce a vrahy z řad římských občanů, kteří z ní byli svrhováni anebo snad přinuceni skočit sami. Umístila jsem ji na úroveň chrámu Hojnosti.

Tarquinius Priscus
Tarquinius Starší, pátý římský král. Údajně původem Řek, jenž se uchýlil do Caere, stal se Etruskem a posléze emigroval do Říma. Podle pověsti vysušil budoucí Forumu Romanum, vybudoval četné hlavní stoky, započal se stavbou chrámu Jova Nejlepšího Největšího a vystavěl Circus Maximus. Byl zavražděn dvěma syny Anka Marcia, kteří se spikli, aby uchvátili trůn; Priskova manželka jejich převrat překazila, i když vraždě zabránit nedokázala, a uchránila trůn pro šestého krále, Servia Tullia (nebo Tulia).

Tarquinius Superbus
Tarquinius Zpupný, sedmý a poslední římský král. Dokončil a zasvětil chrám Jova Nejlepšího Největšího, vysloužil si však spíše pověst násilníka než stavitele. Drastická historie o vraždě a vášni k ženě (Tullii, dceři krále Servia Tullia), jakou představuje jeho uchvácení trůnu, si v ničem nezadá se způsobem, jakým z něho byl posléze sesazen. Povstání patricijů zosnované Luciem Juniem Brutem vedlo k jeho útěku z Říma a k založení republiky. Tarquinius Zpupný hledal postupně útočiště u několika protiřímských politiků, avšak posléze v Kumách zemřel. Traduje se jeden neobvyklý příběh o tom, jakým způsobem ukončil Tarquinius Superbus válku proti městu Gabii: když se ho tázali, co chce učinit s předními muži města, neřekl ani slovo; šel namísto toho do zahrady, tasil meč a odsekl na makovém poli všechny makovice, které svou výškou přesahovaly ostatní; jeho syn v Gabiích si tento pokyn správně vyložil a dal popravit každého muže v Gabiích, jenž nějakým způsobem vynikal nad ostatní. Málo lidí dnes zná původ takzvaného syndromu přečnívajících makovic, třebaže se tohoto úsloví dodnes užívá k popisu „odstřelu" mužů a žen, kteří svými schopnostmi nebo významem vynikají nad okolí.

Tarracina
Dnešní Terracina v Itálii.

Tatsos
Dnešní Tarsus. Největší a nejdůležitější město v Kilikii v jihovýchodní Anatolii.

Tartaros
Ona část podsvětí, která byla vyhrazena k potrestání největších hříšníků antického světa smrtelníků: Sisyfos tam věčně valil do vrchu svůj balvan, Ixión se věčně otáčel vpleten do ohnivého kola, Tantalos se marně natahoval po pokrmech a nápojích. Vesměs to byli muži,

kteří z nějakého důvodu získali od bohů nesmrtelnost, a tak nemohli být pokutováni tím nejnormálnějším z trestů, smrtí. Navzdory hlubokým úvahám mužů, jako byli Pýthagorás, Platón a Aristoteles, Řekové ani Římani nepřipadli na představu nesmrtelné duše. Smrt znamenala zánik samé podstaty života; to, co smrt přečkávalo, byl pouhý stín, jen nehmotná a bezduchá podoba zemřelého. Největší myslitelé přemítajíce o duchu uvažovali o něm v ženském rodě – tedy jako o duši! O bytosti přímo motýlí křehkosti.

tata
Něžná latinská zdrobnělina označující otce – původem blízká současnému anglickému „daddy“ (a *ovšem i českému oslovení otce).*

Taurasia
Dnešní Turín. Na mapách antické Itálie zní toto jméno Augusta Taurinorum, ovšem vztahuje se na město z doby Augustova principátu. Nalezla jsem název Taurasia, zjevně předchůdce Augustova města.

Tauriskové
Keltský kmenový svaz, který obýval Noricum, hornatou oblast dnešních východních Tyrol až po hranice dnešního Slovinska.

Tergeste
Dnešní Terst.

Teutoni
Společenství germánských kmenů, které původně žily na jihu Jutského (Kimberského) poloostrova a vydaly se kolem roku 120 př.n.l. společně s Kimbry na dlouhou pouť za novými sídly. Teutoni byli jako národ zahubeni u Aquae Sextiae roku 102 př.n.l.

Thermopyly
Pobřežní soutěska mezi Thessalií a středním Řeckem. Cesta byla z jedné strany sevřena Egejským mořem, z druhé útesy. Obrana tohoto místa však nebyla snadná, neboť horami nad ním vedly další stezky, kudy mohl útočník obránce obchvatem obejít. Nejznámější z nich se nazývala Anopaea a nejproslulejším obráncem soutěsky se stal spartský Leonidas.

Thessalie
Severní Řecko; na západě hraničila Thessalie s členitými horami Épeiru, na východě tvořilo její hranici Egejské moře. Ve dnech Gaia Maria byla pod římskou správou jako součást římské provincie Makedonie.

Thrákie
Zhruba řečeno část Balkánu vymezená západním břehem Helléspontu a čárou východně od Fillipi; sahala jak k Euxinskému tak k Egejskému moři a na severu hraničila se Sarmatií. Za její západní hranici považovali Římané řeku Nestos. Thrákie se nikdy nezmohla na vlastní vnitřní organizaci a až do římské okupace zůstala místem, kde se germánské, illyrské a keltské kmeny usazovaly na tak dlouho, až se i jim říkalo Thrákové. Jak Řekové tak Římané považovali Thráky za naprosté barbary. Když roku 129 př.n.l. skončila válka o nástupnictví po Attalovi v Malé Asii, byl pás Thrákie při Egejském moři převtělen k římské provincii Makedonia. Řím totiž vybudoval silnici Via Egnatia, významnou a velkou cestu mezi Jaderským mořem a Helléspontem, nejrychlejší spojení mezi Římem a Malou Asií, a potřeboval ji chránit. Aenus (přístavní město na východ od ústí řeky Hebros) a Abdéra (přístavní město na východ od ústí řeky Nestos, představovaly dvě nejdůležitější

osady na egejském pobřeží; zdaleka největším thráckým městem byla ovšem stará řecká kolonie Byzantion ležící na thráckém Bosporu.

Tiber
Řeka neoddělitelně spojená s Římem. Pramenila pod vrcholky Apenin nad Arretiem a vlévala se do Tuskánského (Tyrhénského) moře u Ostie. Řím ležel převážně na levém břehu Tiberu. Řeka byla údajně splavná až k Narnii, ve skutečnosti však se proti jejímu velice rychlému proudu plulo dosti špatně. Tiber se často rozvodňoval, povodně byly někdy pro Řím až katastrofální.

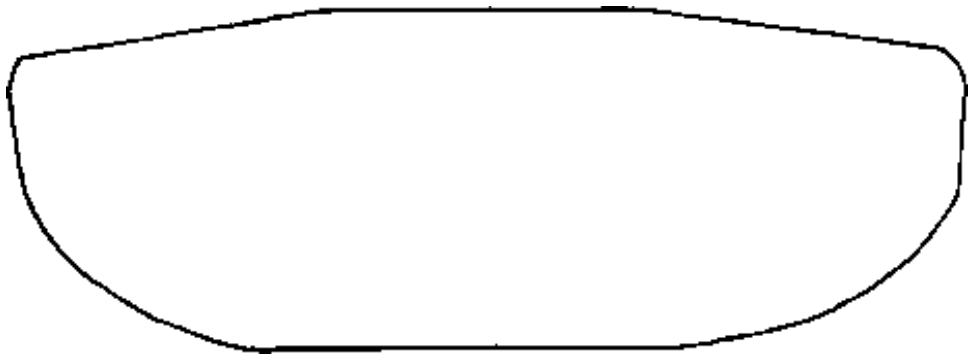
Tibur
Dnešní Tivoli. Za republiky to byla malá osada na řece Anio, tam kde se její proud náhle řítí z hor do tiberské nížiny. Za doby Gaia Maria neměl Tibur plné římské občanství.

Tigurinové
Konfederace keltských kmenů obývajících území současného Švýcarska a sousedící s obdobným kmenovým společenstvím Helvetiů. Asi v osmém roce migrace germánských Teutonů a Kimbrů se k nim Tigurinové jako poslední přidali a připojili se k dvěma dalším kmenovým jednotám – Markomanům a Cheruskům. Tigurinové, Markomani a Cheruskové byli roku 102 př.n.l. určeni, aby vpadli do severní Itálie na východní frontě, z Norika směrem na Aquileiu, avšak poté, co se doslechli o porážce Teutonů u Aquae Sextiae, tento záměr opustili. Navrátili se namísto toho do svých původních sídel a unikli tak vyhlazení, které postihlo Teutony a Kimbry.

Tingis
Dnešní Tanger. Hlavní a sídelní město mauretánského království. U jeho břehů už se vlnil *Oceanus Atlanticus.*

tiro
Nováček, začátečník.

toga
Oděv, který příslušelo nosit toliko plnoprávnému římskému občanu. Byl zhotoven z lehké vlny a měl velice zvláštní střih (proto také hollywoodští „Římané“ nikdy nevyhlížejí v toze správně – hollywoodští historičtí experti nejsou, alespoň pokud jde o antiku – příliš na výši). Po vyčerpávajících a skvěle vedených pokusech dospěla dr. Lilian Wilsonová k rozměrově a tvarově přesnému střihu na togu, která doopravdy padne. Pro muže vysokého 175 cm, který má v pase 90 cm, je zapotřebí látka o těchto rozměrech: šířka 4,6 m, délka 2,25 m; ten, kdo si togu oblékal, si délku (kratší rozměr togy) nařasil podle své tělesné výšky a mnohem větší šíři látky si obtočil kolem těla. Tvarem ovšem toga nebyla prostý obdélník. Vypadala asi takto:

Pokud nemá toga přesně tento střih, naprosto se ji nepodaří nařasit způsobem, jaký můžeme vidět na starověkých sochách. Republikánská toga z doby Gaia Maria byla velice široká (za dobu, která uplynula od časů římských králů do roku 500 n.l., tedy za celé tisíciletí, se její rozměry dosti podstatně měnily). A ještě jeden poznatek vyplynul z mých vlastních experimentů: prokázaly takřka nezvratně, že republikánský Říman v toze nemohl nosit žádné spodky ani bederní roušku. Toga totiž naprosto nedovoluje jakoukoli manipulaci levou rukou v oblasti třísel, znamenalo by to, že záhyby nařasené v jejím ohbí by se zcela rozvolnily, toga by celá poklesla a bylo by třeba si ji začít oblékat od počátku znova. Pokud ovšem je toga správně zřasena, dá se pravou rukou s překvapující lehkostí rozhrnout, povytáhnout lem tuniky a pak se vstoje vymočit – ovšem jedině za předpokladu, že v tom nepřekážejí žádné spodní kalhoty nebo roušky, s nimiž by bylo třeba nejprve zápolit! Zmiňuji se o těchto věcech proto, že se i v současných učebnicích stále ještě objevuje informace, že Římané nosili jakýsi druh podvlékaček, smím-li to tak nazvat. Takže tedy: jakmile se oblékl do togy, pak na sobě nic takového mít nemohl; sebevědomí republikánského Římana by bylo nikdy nepřipustilo, aby si k této krajně intimní činnosti povolával na pomoc otroka.

toga alba
Prostá bílá toga. Byla ovšem spíše smetanová než křídově bílá.

toga candida
Speciálně bělená toga, jakou nosili uchazeči o úřad, když se přicházeli zapsat do seznamu kandidátů (výraz *kandidát* ostatně se slovem *candida* souvisí). Kandidát měl na sobě *togu candidu* také na svých obchůzkách Římem, když se chodil ucházet o hlasy voličů, a na místě hlasování o volebním dnu. Ostré běli se dosahovalo dlouhým bělením látky na slunci a posléze vtíráním křídového prachu.

toga picta
Nachová toga triumfujícího vojevůdce, bohatě vyšívaná (pravděpodobně zlatem) s vyobrazeními postav a dějů. *Togu pictu* nosili římští králové a měla ji oblečenu i socha Jova Nejlepšího Největšího v jeho chrámu na Kapitolu.

toga praetexta
Toga s nachovým okrajem, kterou nosili kurulští magistráti; nosili ji i bývalí magistráti a jejich děti obojího pohlaví.

toga pulla
Smuteční toga zhotovená z vlny tak černé, jakou Římané dokázali vyrobit.

toga trabea
Ciceronova „přibarvená“ toga. Byla to pruhovaná toga augurů, kterou s největší pravděpodobností nosili i pontifikové. Podobně jako *toga praetexta* měla nachový okraj, byla však navíc po délce zdobena střídavými červenými a karmínovými pruhy.

toga virilis
Mužská toga. V podstatě to byla *toga alba* nebo *toga pura.*

Tolosa
Dnešní Toulouse ve Francii. Tolosa ležela v rovinatém údolí řeky Garumny a byla sídelním městem galského kmenového společenství zvaného Volkové Tectosagové.

torquis
Silný kruhový náhrdelník nebo kruh, zpravidla z ryzího zlata. Prstenec nebyl zcela uzavřený, byl přerušen asi palcovou mezerou, která se nosila vpředu. Mezera nepochybně sloužila k tomu, aby se roztažený kruh mohl nasadit na krk a poté sevřít; zřejmě se pak už nikdy nesnímal. Torquis byl známkou keltského původu toho, kdo jím byl ozdoben, třebaže ho nosili i někteří Germáni. Oba konce náhrdelníku byly umělecky opracovány ornamenty, spirálami nebo zvířecími hlavami.

tribun
Představitel určité politické skupiny římské společnosti. Slovo se původně vztahovalo k těm, kdo reprezentovali tribue (> *tribus),* ovšem s rozvojem politického života v republice se jeho význam přenesl na představitele různých skupin, které už nebyly svou podstatou s tribuemi nijak spojeny.

tribun lidu
Tento úřad vznikl nedlouho po založení republiky, kdy se dostal plebejský stav do křížku s patriciji. Tribunové lidu, volení na shromáždění plebejů, skládali přísahu, že budou chránit životy a majetek členů plebejského stavu. Kolem roku 450 př.n.l. už bylo tribunů lidu deset; za života Gaia Maria znamenalo těchto deset tribunů trn v patě celého senátu, a ne toliko patricijů – třebaže se už touto dobou stávali okamžikem volby za tribuna sami jeho členy. Vzhledem k tomu, že nebyli voleni vším lidem (to jest jak patriciji, tak i plebeji), neměli podle nepsané římské ústavy vlastně žádnou skutečnou moc. Jejich síla spočívala v přísaze, kterou skládal plebejský stav k zaručení nedotknutelnosti svých volených představitelů (> *sacrosanctus).* Název jejich funkce, *tribunus,* snad vyplýval z členění plebejského shromáždění na tribue. Jedinou zbraní tribuna lidu bylo jeho právo vznést veto proti takřka každému opatření politických orgánů: tribun lidu mohl vetovat počiny svých kolegů tribunů lidu nebo jakéhokoli jiného magistráta, případně všech magistrátů; mohl vetovat konání voleb; mohl vznést veto proti projednávání navrhovaného zákona nebo plebiscitu; a mohl vetovat i rozhodnutí senátu, dokonce i ve věcech války a zahraničních vztahů. Jedině diktátor (a snad i *interrex)* stál mimo pravomoc tribunů a jejich veta. Ve svém plebejském shromáždění byl tribun vpravdě všemocným pánem: mohl shromáždění svolat; mohl svolat diskusní schůzi známou jako *contio;* mohl navrhovat znění plebiscitu a směl vykonat i trest smrti, pokud ho někdo v jeho právech chtěl omezit.

V průběhu počátečních a středních let republiky nebyli ještě tribunové lidu členy senátu, třebaže v oněch středních letech už měli právo schůzi senátu svolat. Až *lex Atinia* asi z roku 149 př.n.l. stanovil, že muž zvolený za tribuna lidu se má automaticky stát členem senátu. Znamenalo to, že úřad tribuna lidu vytvořil alternativní cestu do senátu; až do přijetí Atiniova zákona měli v tomto směru rozhodující slovo censoři. Třebaže ovšem v době Gaia Maria byla funkce tribuna lidu uznávána za skutečný a pravý úřad, magistrát, nebylo jí přiznáno žádné *imperium* a pravomoc jeho držitele platila pouze po první milník od Říma.

Podle zvyku zastával muž úřad tribuna lidu toliko po jedno období, nastupoval ho desátého dne v prosinci a odcházel z něho devátého dne následujícího prosince. Tento zvyk však nebyl právně závazný, jak prokázal Gaius Gracchus, jenž se ucházel o tento úřad i pro druhé období a také ho získal. Skutečný význam této instituce spočíval v právu veta, což znamenalo, že funkce tribuna byla často spíše obstrukční než konstruktivní povahy.

tribunové státní pokladny
Co vlastně tito *tribuni aerarii* doopravdy dělali, je dosud velkou záhadou. Zdá se, že původně to byli vojenští intendanti odpovědní za vyplácení peněz armádě, což před Mariovými reformami věru nebyl příliš namáhavý úkol; ovšem ani v době, kdy Marius v tomto směru prosadil své změny, neměli *tribuni aerarii* s platbou žoldu pranic společného,

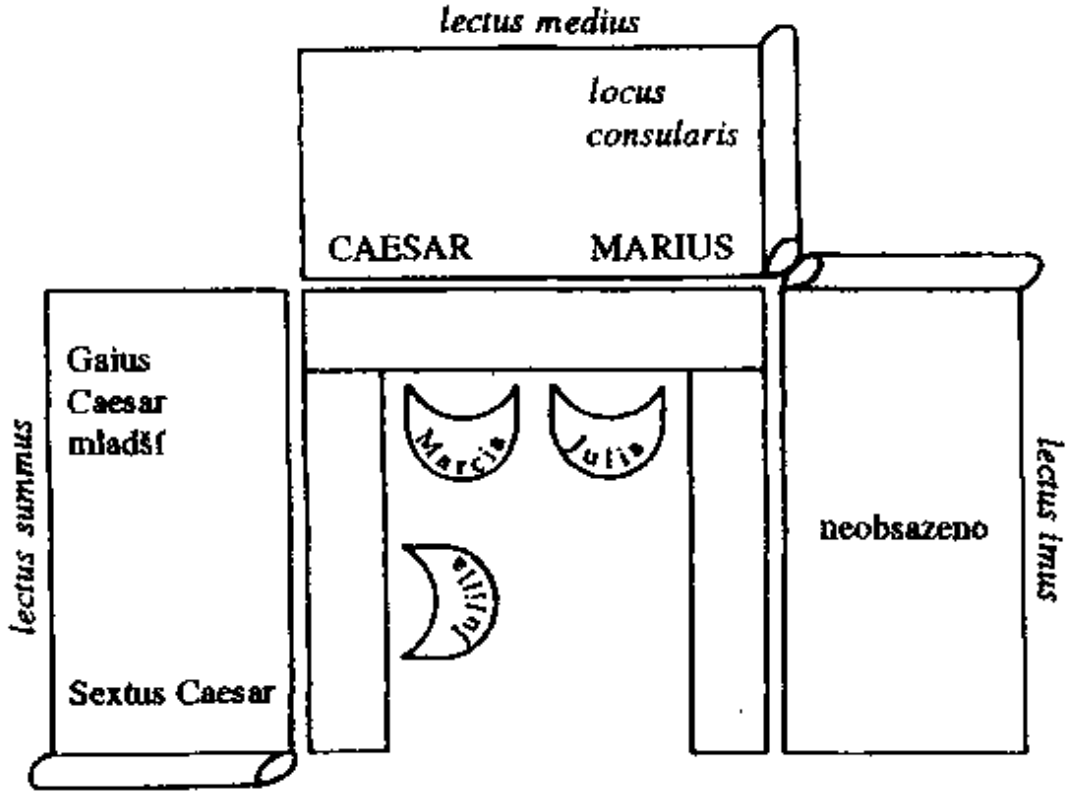
neboť tyto peníze vypláceli kvestoři. Dovodila jsem si, že *tribuni aerarii* byli patrně státní úředníci. Třebaže senát a lid římský silně žehrali na byrokracii a tvrdošíjně se vzpírali jakémukoli nárůstu veřejných zaměstnanců, přece jen se přinejmenším jedna větev SPQR, *senátu a lidu římského,* dožadovala většího a většího počtu pracovníků, jakmile začaly vzrůstat římské územní državy. Touto větví byla státní pokladna *(aerarium).* V době Gaia Maria se už nespočetnými činnostmi a záležitostmi státní pokladny nepochybně musel zabývat značně rozsáhlý aparát odpovědných státních úředníků (který v letech po Gaiovi Mariovi jistě dále a dramaticky vzrůstal). Bylo třeba propočítávat mnoho nejrůznějších daňových povinností doma i v zahraničí; a bylo také třeba obstarávat peníze na všechny možné státní potřeby, od nákupu zrní pro veřejné rozdílení přes financování veřejných prací řízených censory až k takovým detailům, jako byli vepříci rozdílení lidu při svátku *compitalií* městským prétorem. Volený magistrát sice mohl zásadně rozhodnout a dát příkazy v kterékoli z těchto záležitostí, sotva se však zabýval praktickým mechanismem jejich uskutečňování. Na to musel mít k dispozici státní úředníky, muže, jejichž postavení nutně převyšovalo funkce písařů nebo běžných administrativních sil; tito muži bezpochyby pocházeli z dobrých rodin a byli patrně i dobře placeni. Existenci takovéto třídy úředníků lze bezpečně předpokládat z doložené události, kdy se Cato Uticensis roku 64 př.n.l. zcela znemožnil ve funkci kvestora státní pokladny; tou dobou už se zřejmě kvestoři jejím chodem dávno přestali osobně zabývat, a státní poklad byl roku 64 př.n.l. obrovský.

tribunové vojenští
Viz > *vojenský tribun.*

tribus
Na začátku republiky neznamenala pro Římany tribue *(tribus)* etnickou skupinu občanů, nýbrž politické členění sloužící toliko chodu státní správy. Existovalo celkem třicet pět tribuí; jedenatřicet jich bylo venkovských a jen čtyři byly městské. Šestnáct nejstarších tribuí, kmenů, tehdy ještě neslo jména různých patricijských rodů, což naznačovalo, že občané do nich náležející byli buď členy těchto patricijských rodin, anebo původně žili na půdě, která těmto rodinám náležela. V počátečních a středních letech republiky, kdy se území na italském poloostrově, které bylo ve vlastnictví Římanů, začalo rozšiřovat, byly vytvářeny tribue nové, tak aby bylo možno včlenit nové občany do římského veřejného života. O čtyřech městských tribuích se soudilo, že je založil král Servius Tullius, třebaže jejich vznik je třeba hledat o něco později, za časných let republiky. Naposledy byl počet tribuí (rozšířen o nové roku 241 př.n.l. Každý člen tribue byl oprávněn zaregistrovat se jedním hlasem v tributním sněmu, ovšem jeho hlas sám o sobě nerozhodoval. Při hlasování byly nejprve sečteny hlasy v celé tribui a platným byl pak většinový výsledek. Což znamenalo, že na žádném tributním shromáždění nemohl obrovský počet občanů náležejících do čtyř městských tribuí ovlivnit výsledek hlasování, neboť venkovských tribuí bylo jedenatřicet, a každá z nich měla právo uplatnit svůj vlastní názor, i kdyby se v ní byli dostavili k hlasování pouze dva její příslušníci. Členům venkovských tribuí nic nebránilo žít uvnitř města Říma; například většina senátorů a jezdců náležela k venkovským tribuím.

triclinium
Jídelna. V běžné rodinné jídelně (byla pokud možno čtvercového půdorysu) stála tři lehátka uspořádaná do tvaru „U“. Při pohledu dovnitř tohoto „U“ od dveří se lehátko vlevo nazývalo *lectus summus,* lehátko tvořící střed *lectus medius* a lehátko na pravé straně *lectus imus.* Všechna lehátka byla poměrně široká, metr a čtvrt i více, a přinejmenším dvakrát tak dlouhá, ale i delší. Jeden konec lehátka měl vyvýšený podhlavník, druhý nikoli. Před každým z lehátek stál po celé jeho délce stolek, o málo nižší než byla výška lehátka. Strávníci odpočívali na levém lokti, podloženi polštáři; byli bosi a mohli i požádat, aby jim

otrok umyl nohy. Hostitel spočíval na levém konci středního lůžka, což byl dolní konec lehátka; pravá část téhož lehátka byla vyhrazena pro nejváženějšího z hostů a nazývala se *locus consularis.* V době Gaia Maria ženy k jídlu jen zřídka uléhaly spolu s muži, pokud to nebyly dámy pochybné pověsti a pokud nešlo o veselejší pánskou společnost. Ženské příslušnice rodiny seděly uvnitř onoho U na rovných židlích, do jídelny vstupovaly v okamžiku, kdy byl přinášen první chod, a odcházely z místnosti, jakmile byl sklizen chod poslední; pily běžně pouze vodu.

Caesarova jídelna

Tridentum
Dnešní Trento v Itálii.

Triocala
Téměř nezdolná městská pevnost vzbouřenců na Sicílii, vybudovaná v pohořích sicilského jižního pobřeží. Roku 103 př.n.l. ji oblehl Lucius Licinius Lucullus, padla však teprve roku 101 př.n.l.

triumf
Největší den vítězného římského vojevůdce. V době Gaia Maria musely vojevůdce nejprve pozdravit jeho jednotky jako *imperatora,* poté se musel obrátit na senát se žádostí o povolení triumfu; schválit ho mohl pouze senát, a někdy ho – třebaže se tak nestávalo často – i bez podstatných důvodů zakázal. Triumf sám byla impozantní přehlídka, která šla přesně stanovenou cestou od Villy Publiky na Martově poli, zvlášť k tomu určenou bránou v Serviových hradbách zvanou *Porta Triumphalis,* na Velabrum, přes Forum Boarium a Circus Maximus, poté dolů po Via Triumphalis, z níž odbočila po Via Sacra na Forum Romanum. Končila na Kapitolském pahorku u paty schodů chrámu Jova Nejlepšího

Největšího. Triumfující vojevůdce a jeho liktoři vešli do chrámu a obětovali bohovi své vítězné vavříny, načež následovala triumfální hostina.

triumfátor
Název triumfujícího vojevůdce.

trofej
Trofejí byla zbroj nepřátelského náčelníka. Podle praxe zavedené už dávnými Řeky byla navlečena na oštěp zabodnutý do půdy bojiště a tam obětována bohům, kteří napomohli dosáhnout vítězství. Římané obyčej pozměnili tak, že na bojišti zřídili trvalý pomník vítězství a všechny trofeje odnesli s sebou domů do Říma. Tam byly předvedeny jako součást triumfálního průvodu; poté byly obětovány některému božstvu a trvale vystaveny v jeho chrámu. Metellus Macedonicus vystavěl první mramorový chrám v Římě (Jovovi Zastaviteli) a vystavil v něm své trofeje; Gaius Marius postavil chrám Cti a zdatnosti a své trofeje umístil do něho.

trojnožka
Jakékoli zařízení opatřené třemi nožkami. Na trojnohých židličkách sedávaly věštkyně. Posvátné ohně nebo ohně augurů byly uchovávány v nádobách na trojnožce. Třínohé byly často i stoly a stolky.

třídy
Pět ekonomicky definovaných skupin římských občanů, kteří měli buď majetek, anebo stálý příjem. Nejzámožnější náleželi do první třídy, občané páté třídy byli nejméně majetní. Nejchudší *capite censi* se nepočítali do žádné třídy.

Tullianum
Známé také jako *carcer*. Pod touto nevelkou stavbou o jediné místnosti byla kobka, která sloužila jako jediná popravčí cela v Římě. Všichni významní zajatci v průvodu triumfujícího generála byli z něho vyvedeni, ještě než začal stoupat na Kapitol, a pak byli v kobce Tulliana zardoušeni. Ne ovšem rukama, poprava se konala smyčkou nebo garrottou. Tělo oběti pak bylo hozeno do některého z otvorů ve stěnách této podzemní kobky vedoucích do stoky pod ní. Podle stejného práva mohli být odsouzenci vrženi do spodní kobky i živí (třebaže se to nestávalo často), aby tam zemřeli hladem.

Tullus Hostilius
Třetí římský král, poněkud mlhavá postava. Byl to velice bojovný muž, napadl, dobyl a zničil Albu Longu, odvedl její obyvatelstvo do Říma a rozmnožil o ně jeho lid; vládnoucí třída Alby Longy se stala částí římského patriciátu. Tullus Hostilius prý rovněž postavil budovu senátu, která se na jeho počest nazývala Curia Hostilia.

tunica palmata
Tunika triumfujícího vojevůdce, která mohla – ale nemusela – být purpurové barvy, avšak zcela určitě na sobě měla vyšity palmové výhonky, znamení vítězství.

tunika
Základní oděvní součást téměř všech starověkých národů kolem Středozemního moře včetně Řeků a Římanů. V době Gaia Maria měla pravoúhlý tvar, bez záševků, které by ji zužovaly v bocích; u krku byla pravděpodobně pro pohodlí vystřižena do kruhu, namísto aby výstřih zachovával rovnou linii ramen. Rukávy mohly být tkány přímo, jako pravoúhlé výběžky látky, anebo vsazeny. Nezdá se, že by umění starověkých krejčích nestačilo na vsazené rukávy, neboť v pramenech nacházíme zmínky i o dlouhých rukávech, a ty

nemohly být jiné než vsazované. Sochy alespoň nenaznačují, že by tuniky mužů, kteří stáli za sochařský portrét, byly na bocích prostě sešity tak, že by nahoře zůstaly otvory na prostrčení paží; a rukávy tunik, jak je můžeme vidět na vojenských sochách, dokonce působí zcela jako krátké rukávy na současných košilích. Přes tuniku se nosil buď kožený opasek, nebo byla přepásána šňůrou; vpředu bývala delší než vzadu, zhruba o osm centimetrů. Muži jezdeckého stavu měli na tunice tenký nachový proužek, senátoři pak širší purpurový pruh. Myslím, že tyto pruhy byly spíše na pravém rameni než na hrudi. Nástěnná malba z Pompejí ukazuje muže, jenž má na sobě *togu praetextu*, a široký pruh na jeho tunice mu probíhá přes pravé rameno. Stejně, jak jsem měla možnost vidět, vyhlížejí i modely vytvořené doktorkou Lillian Wilsonovou.

Tusculum
Město při silnici Via Latina, asi 24 kilometrů od Říma. Bylo to prvé latinské město, které roku 381 př.n.l. získalo římské občanství a které bylo vůči Římu vždy naprosto loajální. Z Tuscula pocházel Cato Censorius, jeho rodina tam byla držitelkou státního koně římského jezdeckého stavu již nejméně tři generace před ním.

Tydlytátus
(V originále Lucius Tiddlypuss.) Potřebovala jsem užít nějakého žertovného jména, jaké lidé odjakživa užívají, chtějí-li poukázat na typickou průměrnou osobnost bez konkrétní podoby a – krom toho Tydlytáta/Tiddlypusse – i beze jména. V USA by to byl „Joe Blow“, v Británii „Fred Bloggs“ nebo – pokud by šlo o aristokrata – „Lord Muck of Dunghill Hall“ a tak dále. Jelikož ale píši anglicky, a to pro čtenáře, kteří v převážné většině latinsky nečtou, nebylo možné zvolit pro tento účel zcela latinské jméno. Zalíbil se mi „Lucius Tiddlypuss“, jednak proto, že vypadá i zní náležitě komicky, jednak kvůli tomu „-uss“ na konci, a konečně také kvůli jisté hoře. Tato hora totiž nesla zkomolené jméno honosného sídla, které stálo na jejím úbočí a náleželo nechvalně známému Augustovu propuštěnci jménem Publius Vedius Pollio. Sídlo mělo své řecké jméno, Pausilypon, zato zkomolený název hory zněl Pausilypus – jasný signál, že Publiem Vediem Pollionem kdekdo opovrhoval, neboť latinské *pus* tehdy znamenalo totéž, co dnes „pus“ znamená anglicky (čili *hnis).* Staří Římané byli, jak víme, samá jazyková hříčka. A tak tedy přišel na svět Lucius Tiddlypuss *(a jeho český příbuzný Tydlytátus).*

Ulixes
Viz > *Odysseus.*

Utica
Po vyvrácení města Kartága Scipionem Aemilianem roku 146 př.n.l. se Utica stala nejvýznamnějším městem a přístavem v římské provincii Africa. Utica ležela při ústí řeky Bagradas a byla sídlem římského správce provincie.

Vediovis
Velice římské božstvo, tajemné, bez jakékoli mytologie. Dnes se má za to, že to bylo vtělení mladého Jova; dokonce ani Cicero neměl, pokud jde o Vediova, zcela jasno! Nebyl to právě radostný bůh, snad byl *chthónický,* čili měl co činit s podsvětím, a zdá se, že to byl patron zklamaných. V Římě měl dva chrámy, jeden na Kapitolu, druhý na ostrově v Tiberu; mimo Řím, pokud víme, nebyl uctíván vůbec, kromě Bovill, kde jeden z Juliů jménem celého rodu Juliů zbudoval Vediovovi chrám.

Vercellae

Městečko v Italské Galii. Leželo na sever od řeky Padus, na začátku Salasského údolí. V jeho blízkosti se rozkládaly nevelké pláně, Campi Raudii, kde roku 101 př.n.l. Marius a Catulus Caesar potřeli Kimbry.

verpa
Latinský vulgarismus užívaný spíše jako zaklení než jako osobní urážka. Vztahoval se k penisu – zjevně jen ve ztopořeném stavu, kdy je předkožka stažena dolů – a naznačoval homosexuální sklony. Podle literárních dokladů a podle nalezených *grafitti* soudí dr. J. N. Adams, že slovo znamenalo obřezaný penis.

Vesla
Velice starobylá bohyně, římsky tajemná, bez tváře, bez mytologie (> *numen).* Náležela krbu, a tak měla mimořádnou důležitost pro domov a rodinný kruh, kde byla uctívána podobně jako Di Penates a Lar Familiaris. Stejně závažný byl i její oficiální kult, na nějž osobně dohlížel pontifex maximus. Její chrám na Foru Romanu byl malý, prastarý, kruhového půdorysu; přiléhal k Regii, k Juturnině studni a k Domus Publica pontifika maxima. Ve Vestině chrámu hořel věčný oheň, jenž nesměl nikdy vyhasnout.

vestálky
Bohyni Vestě sloužil zvláštní sbor kněžek, kolegium šesti Vestiných Panen. Zasvěcovány jí byly ve věku asi sedmi nebo osmi let, skládaly slib naprosté čistoty a vykonávaly pak službu bohyni po třicet let; poté byly slibu zproštěny a vráceny do obce; pokud chtěly, mohly se pak i vdát – jen málokteré se to však podařilo, neboť sňatek s vestálkou byl považován za nešťastný. Jejich neporušená ctnost byla ztotožňována se štěstím Říma, to jest státní zájem. Pokud vzniklo podezření, že se vestálka slibu čistoty zpronevěřila, nebyla souzena a trestána na místě, nýbrž byla postavena před zvláštní, k tomu účelu svolaný tribunál. Souzeni byli i ti, kdo byli v podezření, že jsou jejími milenci, avšak před jiným soudem. Pokud byla shledána vinnou, byla uvržena do podzemní kobky, zvlášť pro to určené; kobka byla zazděna a zasypána, provinilou vestálku tam nechali zemřít V době republiky žily vestálky v téže budově – Domus Publicus – jako pontifex maximus, avšak byly od něho odděleny.

vexillum
Praporec, korouhev.

via
Hlavní ulice, silnice nebo cesta.

Via Aemilia
Vybudována roku 187 př.n.l.

Via Aemilia Scauri
Dokončena kolem roku 103 př.n.l. Postavil ji Marcus Aemilius Scaurus princeps senatus, censor v roce 109 př.n.l.

Via Annia [1]
Vybudována roku 153 př.n.l.

Via Annia [2]
Vybudována roku 131 př.n.l. Existují spory o tom, zda to byla skutečně Via Annia, anebo Via Popilia. Na své mapce jsem ji označila názvem Via Popilia, poté co jsem zjistila, že v pramenech mně dostupných tento názor převažuje právě o jeden hlas.

Via Appia
Vybudována roku 312 př.n.l.

Via Aurelia Nova
Vybudována roku 118 př. n. l.

Via Aurelia Vetus
Vybudována roku 241 př.n.l.

Via Campana
Pro datování chybějí podklady.

Via Cassia
Vybudována roku 154 př.n.l.

Via Clodia
Vybudována ve třetím století př.n.l., přesnější datum však známo není.

Via Domitia
Vybudována roku 121 př.n.l. O její výstavbu se zasloužil Gnaeus Domitius Ahenobarbus.

Via Egnatia
Vybudována snad kolem roku 130 př.n.l.

Via Flaminia
Vybudována roku 220 př.n.l.

Via Labicana
Příliš stará, než aby bylo možno zjistit datum jejího vybudování.

Via Lata
Příliš stará pro datování jejího původu.

Via Latina
Prastará, datum jejího vybudování bezpečně zjistit nelze.

Via Mimucia
Vybudována roku 225 př.n.l.

Via Ostiensis
Příliš stará, kdy byla vybudována, není známo.

Via Popillia [1]
Vybudována roku 131 př.n.l.

Via Popillia [2]
Vybudována roku 131 př.n.l. Je nazývána také Via Annia a není zcela jasné, kdo z oněch dvou mužů se o její stavbu skutečně zasloužil.

Via Postumia
Vybudována roku 148 př.n.l.

via praetoria
Široká cesta v římském vojenském táboře probíhající mezi přední a zadní bránou.

via principalis
Široká cesta v římském vojenském táboře křížící v pravém úhlu druhou hlavní táborovou komunikaci, *via praetoria*. Spojovala obě postranní brány tábora. Vojevůdcův stan stál vždy na křižovatce těchto dvou cest.

Via Salaria
Velice stará, pravděpodobně nejstarší ze všech římských dálkových silnic. Datum původu zjistit nelze. Roku 283 př.n.l. z ní byla vybudována odbočka, Via Caecilia. Další odbočka z ní, Via Claudia, byla postavena roku 168 př.n.l.

Via Tiburtina
Staré jméno pro prvou část silnice Via Valena spojující Řím s Tiburem.

Via Valeria
Vybudována roku 307 př. n.l.

vicus
Městská ulička, úzká sice, ne však nutně i krátká. Slovo neoznačovalo tolik dopravní cestu, jako spíše soubor budov na obou jejích stranách; vzniklo jako název venkovské osady, kde budovy stály podél obou stran silnice. Ulice ve městech zpravidla nemění jména po celá staletí, ledaže se nějaký monarcha anebo politik rozhodne proslavit své jméno tím, že některou z ulic přejmenuje po sobě. Když jsem kreslila své mapky města, užila jsem jmen ulic císařského Říma kromě těch, které nějak souvisely s novými okrsky vzniklými za principátu; takové ulice jako Vicus Insteius, Vicus Iugarius, Vicus Tuscus, Vicus Patricius, Vicus Longus i ostatní se tak musely jmenovat odedávna. Podobně je tomu se jmény jako Alta Semita nebo s názvy svažitých cest jako Clivus Urbius, Clivus Patricius, Clivus Capitolinus, Clivus Argentarius, Clivus Pullius v Tabernole atd. Některé z římských ulic nesly jména činností nebo živností, které se v nich provozovaly, například Vicus Sandalarius („ševcovská ulice“), Clivus Argentarius („bankéřský vršek“); jiné názvy prostě sdělovaly, kam ulice vede, jako Vicus Tuscus („etruská“), Vicus ad Malum Punicum („ulička vedoucí k punské jabloni“, tj. ke granátovníku).

Vienna
Dnešní Vienne. Ve starověku se toto obchodní středisko na řece Rhodanus skutečně jmenovalo Vienna, dnes se někdy spíše užívá jeho soudobého názvu „Vienne“, aby nedocházelo k záměně s anglickým zněním jména rakouského hlavního města „Vienna“.

villa
Venkovské plně soběstačné sídlo, vybudované původně k zemědělským účelům – jinými slovy velkostatek. Bylo postaveno kolem peristylové zahrady nebo nádvoří, v průčelí stály hospodářské budovy nebo stáje, obytná část byla situována vzadu za nádvořím. V době Cornelie, matky Gracchů, si ovšem už zámožní Římané stavěli jiné villy – spiše jako letní sídla pro oddych než jako zemědělská zařízení, a tomu také odpovídala jejich značně proměněná architektonická koncepce. Četné *villy* vznikaly u mořského pobřeží.

Villa Publica
Parková část Martova pole, podél Vicus Pallacinae, kde se shromažďovali účastníci triumfální přehlídky, než se průvod vydal na cestu.

víno

Víno tvořilo nedílnou součást života jak ve starověkém Řecku, tak i v Římě; vzhledem k tomu, že Římané ještě nedovedli vařit pivo a neměli žádná zařízení k destilaci, bylo víno jediným nápojem, který obsahoval alkohol. Těšilo se proto velké vážnosti (proto také existovali bohové vína, Bacchus a Dionýsos) a úctě. Pěstovalo se bezpočet druhů a odrůd révy k přípravě jak bílých, tak červených vín.

V době Gaia Maria bylo římské pěstitelské umění mimořádně na výši a zcela určitě předčilo vinařství řecké. Římané byli odjakživa zdatní zahradníci a pěstitelé; od dob, kdy privilegované vrstvy římské společnosti začaly cestovat do ciziny, byl Řím bohatý na dovážené rostliny, a to jak na nové odrůdy těch, které již Řím znal, tak i zcela nové druhy. To platilo plně i o vinné révě, jejíž sortiment byl neustále doplňován o importované odrůdy.

Římští vinaři vynikali především štěpařskou dovedností a ochranou před škůdci. Tak například užívali asfaltu, těženého v Palus Asphaltites (Mrtvé moře) k prevenci snětí a plísní. Když hrozny dozrály, naložili je vinaři do kádí a rozšlapali; tento první získaný mošt sloužil k přípravě vína výběrové kvality. Po prošlapání se pak hrozny tlačily v lisech podobných těm, jaké i dnes nacházíme u vinařů, kde ještě nebyla uplatněna technika průmyslové výroby; tento mošt pak byl zakvašen na běžné konzumní víno. Nato prošly hrozny ještě jednou Usem a získával se z nich řídký a kyselý nápoj, který byl tak laciný, že ho ve velkých kvantech pila i chudina a dával se i otrokům; někdy byl alkoholizován přidáním svařeného zakvašeného moštu. Kvašení probíhalo už za větší či menší péče, to záleželo na kvalitě moštu a záměrech vinaře. Zákvas se ponechával po několik měsíců v kádích, zevnitř buď voskovaných (u nejlepších výběrových vín), anebo vysmolených (pryskyřicí získávanou z borovic; tato vína přejímala částečně i aroma pryskyřice a chutnala podobně jako současná řecká *retsina).* Pěna se pravidelně sbírala.

Vína určená k okamžité spotřebě se slévala do amfor anebo (příležitostně) i do měchů. Ta vína, která měla dál zrát, byla nejprve pečlivě přecezena přes síta a plátno a posléze slévána do amfor, s hrdly pečlivě uzátkovanými a zalitými voskem, tak aby k vínu neměl přístup vzduch; amfory byly označeny údaji o roku sklizně a o vinici a jménem vinaře; pak byly uloženy v chladných sklepích. Pro lepší druhy vín se užívaly i dřevěné sudy.

Většina druhů vín se neuchovávala déle než čtyři roky, ale vína dobře zapečetěná už dále nekvasila, toliko zrála, takže u některých trvalo až dvacet let, než dosáhla správného stáří a vrcholné chuti. To byla ovšem vína zcela mimořádné kvality. Pak, právě tak jako v naší době, nadešla chvíle, kdy *oenolog* naklonil hlavu ke straně a vytasil se s celým arzenálem adjektiv a adverbií; znalců bylo mnoho. Jedním z nich byl i proslulý právník Quintus Hortensius Hortalus, jenž zemřel roku 50 př.n.l. a odkázal ohromující množství *deseti tisíc* amfor neznámému dědici; objem amfory byl 25 litrů, což znamenalo, že Hortensius přechovával ve svém sklepě celkem dva a půl tisíce hektolitrů vína. Běžně se víno nepilo neředěné – v různých poměrech se k němu přidávala voda.

Římské ženy v době Gaia Maria pily víno jen v nepatrném množství; pokud by byl *pater familias* v prvých letech republiky ucítil z dechu některé z žen ve své domácnosti jen závan vína, byl by zcela oprávněn dát ji okamžitě popravit. Ale přes zdánlivou římskou zdrženlivost při pití vína, přes všechno to ředění vína vodou, byl alkoholismus ve starověku neméně závažným problémem, než je dnes.

vir militaris

Muž, jehož celý život se točil kolem armády a který sloužil dál jako vyšší důstojník i poté, co už absolvoval předepsaný počet vojenských tažení. Takoví muži vstupovali do politického života, spoléhajíce se, že jejich vojenská dráha bude nejlepším doporučením pro voliče; řada z nich ovšem na politickou kariéru ani nereflektovala, avšak pokud se *vir militaris* ucházel o velitelské místo v armádě, pak by byl měl dosáhnout hodnosti prétora. Gaius Marius, Quintus Sertorius, Titus Didius, Gaius Pomptinus a Publius Ventidius – to všechno byly vojácké

povahy, každý z nich proslul jako *vir militaris;* naproti tomu Gaius Julius Caesar diktátor, největší vojenský génius mezi všemi, *vir militaris* nikdy nebyl.

Visurgis
Dnešní Vezera (Weser) v Německu.

Vocontiové
Konfederace keltských kmenů žijících kolem řeky Druentia v Zaalpské Galii; jejich území hraničilo s Allobrogy, kteří sídlili na sever od nich. S velkou chutí napadali římské cestovatele putující po silnici Via Domitia, v místech, kde cesta procházela Alpami a stáčela se po Druentii dolů k údolí Rhodanu.

vojenský tribun
Každý rok volilo shromáždění lidu čtyřiadvacet mladých mužů ve věku od pětadvaceti do devětadvaceti let, aby sloužili v konsulských legiích jako *tribuni militum* neboli vojenští tribunové. Jelikož byli zvoleni shromážděním všeho lidu, byli tito tribunové skutečnými a řádnými magistráty. Byli přiděleni vždy po šesti do čtyř legií konsulů a vykonávali funkci velitelů. Pokud měli konsulové víc než čtyři legie, byl tento počet vojenských tribunů rozdělen mezi všechny legie. Vojevůdci si mohli sami ovšem přibrat další tribuny podle vlastní volby. Za vojenského tribuna byl pak považován každý ze středních důstojníků armády. Nejvyšším z tribunů byl ale vždy volený vojenský tribun. Pokud nebyl vojevůdce současně konsulem, tj. neměl konsulské vojsko, mohl jeho legiím velet i nevolený vojenský tribun. Nevolení vojenští tribuni byli také určování za velitele jízdních oddílů.

Volkové Tectosagové
Keltská kmenová konfederace obývající území Galie při Středozemním moři; území sahalo od řeky Rhodanus k městům Narbo a Tolosa (> *Brennus* [2], > *Tolosa).*

Zaalpská Galie
Zvolila jsem tento název namísto latinského *Gallia Transalpina.* Učinila jsem tak proto, abych se vyhnula chaosu, který ve čtenáři bez klasického vzdělání nutně vyvolávají předpony *cis* a *trans.* Cisalpinská Galie, Transalpinská Galie, Cispadánská Galie, Transpadánská Galie – nač mást čtenářům hlavy? Zaalpskou Galii pro Řím dobyl Gnaeus Domitius Ahenobarbus těsně před rokem 120 př.n.l., aby pro římské armády zajistil bezpečnou cestu z Itálie do Hispánie. Provincie sestávala z pruhu území podél středozemního pobřeží od Ligurie až po Pyreneje a ze dvou cípů vnikajících dále do vnitrozemí: jednoho dosahujícího až k Tolose (Toulouse) v Aquitanii, druhého táhnoucího se údolím řeky Rhodanu (Rhône) až k obchodnímu centru Lugdunu (Lyon).

Zadní Hispánie
Hispania Ulterior, vzdálenější z obou římských hispánských provincií. V době Gaia Maria byla hranice mezi Přední a Zadní Hispánii poněkud neurčitá, zhruba však vzdálenější provincie zahrnovala celou pánev kolem řeky Baetis, rudonosné hory, kde pramenila Baetis a Anas, atlantické pobřeží od Olisippa při ústí řeky Tagu až po Herkulovy sloupy a středozemní pobřeží od Herkulových sloupů až po přístav Abderu. Největšůn městem tu byl Gades, dnešní Cádiz, avšak sídlem správce provincie byla Corduba.

HLAVNÍ POSTAVY

Caepio

Quintus Servilius Caepio, konsul v roce 106 př. n. l.
Quintus Servilius Caepio Mladší, jeho syn
Servilia, jeho dcera

Caesar

Gaius Julius Caesar, senátor
Marcia, z rodu Marciů Regů, jeho manželka a matka jeho dáleuvedených dětí
Sextus Julius Caesar, jeho starší syn
Gaius Julius Caesar Mladší, jeho mladší syn
Julia Starší (Julia), jeho starší dcera
Julia Mladší (Julilla), jeho mladší dcera

Cotta

Marcus Aurelius Cotta, prétor (údobí není známo)
Rutilia, jeho manželka; jejím prvním manželem byl Lucius Aurelius Cotta, bratr Marka Aurelia, konsul v roce 118 př. n. l. (zemřel krátce poté)
Aurelia, nevlastní dcera a současně neteř Marka Aurelia
Lucius Aurelius Cotta, nevlastní syn a současně synovec Marka Aurelia
Gaius Aurelius Cotta, Marcus Aurelius Cotta a Lucius Aurelius Cotta, jeho synové z manželství s Rutiliou

Decumius

Lucius Decumius, kustod bratrstva křižovatky

Drusus

Marcus Livius Drusus, konsul v roce 112 př. n. l., censor v roce 109 př. n. l. (zemřel v průběhu této funkce)
Cornelia, jeho někdejší manželka (která od něho odešla) a matka jeho dále uvedených dětí
Marcus Livius Drusus, jeho starší syn
Mamercus Aemilius Lepidus Livianus, jeho mladší syn, předaný v dětském věku k adopci do rodiny Aemiliů Lepidů
Livia Drusa, jeho dcera

COLLEEN MCCULLOUGHOVÁ

PRVNÍ MUŽ ŘÍMA

Z anglického originálu: The First Man of Rome
přeložil Vladimír Svoboda
Vydal IKAR Praha v roku 1994
Vydání druhé

ISBN 80-7202-160-8